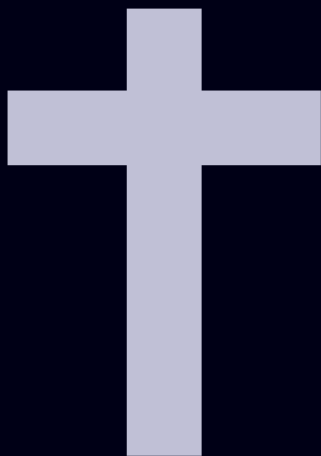

Nəkwəkwə imərhakə
kape kughen:
nirpenien vi

The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

Nəkwəkʷə imərhakə kape kughen: nīrpenien vi
The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu
Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna de
Vanuatu

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tanna, Southwest

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b

Contents

MATIU	1
MAK	73
LUK	116
JON	192
WOK MĪNĒ	248
ROM	312
1 KORIN	347
2 KORIN	379
GALESIA	399
EFESAS	412
FILIPAE	423
KOLOSI	431
1 TESALONAEKA	439
2 TESALONAEKA	446
1 TIMOTI	450
2 TIMOTI	459
TAETAS	466
FILIMON	471
HIBRUS	473
JEMES	499
1 PITA	508
2 PITA	518
1 JON	524
2 JON	533
3 JON	535
JUD	537
REVELESEN	540

Matiu **Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Matiu** **rimirai** **Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Matiu**

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e - nəməhuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin min kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimnokrən kin in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikin a kharkun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəkwəkwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet minə kupan kape Kughen yamə mine kimnəvsao kin ye Oltestamen. Ye nipig kape Yesu, gavman kape Rom rimnamarmaru ye nəmə Isrel. Kimnamhawhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əria ye kwermi Rom. Tukmə kwan a ritərhav-pə, tukamokrən kin in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yame Kughen rimini ta mə tukrher-pə kin mə tukruə mivəh miragh narmamə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimini nəgkiarien ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimnhani ye Yesu, kini mha-joun mə nəgkiarien minə a kimisor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpig rapita king minə fam.

Rip Yesu Kristo minə
(Luk 3:23-38)

¹ In e nhag rip Yesu Kristo * minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.

² Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə, †

³ kini Juda in rim Peres mine Zera, nisinriu e Tamara, kini Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,

⁴ kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason, kini Nason in rim Salmon,

⁵ kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,

⁶ kini Jese in rim King Deved. Kini King Deved in rim Solomon e nisini e piraovin kape Uria kupan, ‡

* **1:1:** Nəgkiarien Gris ramni “Mesaea.” Nipran ramni mə “Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin.” **1:1:** Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † **1:2:** Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimia kwənarəus twelef kape Isrel. **1:3:** Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 **1:5:** Rut 1:4-5; 4:13-17 **1:6:** 2 Saml 12:24 ‡ **1:6:** Uria rimamhə, ai, King Deved rikir. əmru stori ye 2 Saml 11.

7 kɪni Solomɔn in rɪm Rehoboam, kɪni Rehoboam in rɪm Abia, kɪni Abia in rɪm Asa,
 8 kɪni Asa in rɪm Jehosafat, kɪni Jehosafat in rɪm Jehoram, kɪni Jehoram in rɪp Usia,
 9 kɪni Usia in rɪm Jotam, kɪni Jotam in rɪm Ahas, kɪni Ahas in rɪm Hesekia,
 10 kɪni Hesekia in rɪm Manase, kɪni Manase in rɪm Amon, kɪni Amon in rɪm Josaea,
 11 kɪni Josaea in rɪm Jehoeakin mɪne piauni mɪnə, kɪni kwasig ikɪn, nəmə Babilonia kɪmnhavən apa Isrel, mhavəh-si ta nəmə Isrel tuk tanə atuatak kapəriə, mhapik əriə mhavən apa Babilonia.
 12 Kɪni in e nhag rɪp Yesu mɪnə, ririkakun ye nɪpɪg yame kwənərəus mɪnə kape Isrel kɪmnisarə Babilonia.
 Jehoeakin in rɪm Sealtiel, kɪni Sealtiel in rɪp Serubabel,
 13 kɪni Serubabel in rɪm Abiud, kɪni Abiud in rɪm Eliakim, kɪni Eliakim in rɪm Asor,
 14 kɪni Asor in rɪm Jadok, kɪni Jadok in rɪm Aki, kɪni Aki in rɪm Eliud,
 15 kɪni Eliud in rɪm Eleasara, kɪni Eleasara in rɪm Matan, kɪni Matan in rɪm Jakob,
 16 kɪni Jakob in rɪm Josef e yerman kape Meri. Kɪni Meri in rɪmərəh Yesu, kɪni kamokrən kɪn In kɪmə Kristo yame Kughen rɪmɪni mə tukrher-pə kɪn.
 17 Ror məkneikɪn mə ririkakun ye Ebrahim mamuə meriaji-pə King Deved, kaha hah mɪnə kape Yesu, kɪmɪrai nhagriə, iriə fotin. Kɪni ririkakun ye King Deved, muə meriaji-pə kwənərəus kape Isrel kɪmnisarə Babilonia, nhagriə e, iriə m-fam fotin. Kɪni ririkakun mɪn ye kwənərəus kape Isrel kɪmnisarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rɪmɪni mə tukrher-pə kɪn, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

Yesu Kristo rɪmnarha-pə

(Luk 2:1-7)

18 In e nəvsaoeyen kɪn narhayen kape Yesu Kristo. Nisin Yesu, nhagin e Meri. Kɪmɪrpen-ta mə tukrəri-pən kwən kɪrik, nhagin e Josef. Mərig kɪrɪpəh hanə nɪwarə-kwisien, kɪni Josef rɪpəh napɪr-pənien tukun, mərig Nanmɪn kape Kughen rɪmnor Meri ror tɪpɪn. Kɪni narmamə kwəsəm mə Meri rɪnor tɪpɪn. 19 Kɪni kafan yerman Josef rɪmə tukrəpəh in, mərig in yemə atuatak, [mɪpəh norkeikeiyen mə tukror Meri rauris ye nɪmri narmamə], rikin raməsik mə tukrəpəh apɪs-apɪs əmə Meri. 20 Mərig nɪpɪg rikin rɪmoh mə tukror məknakin, kɪni ramrərhav, məm agelo kɪrik kape Kughen Yermaru rɪmauə tukun mɪmə, “Josef, mɪkip Deved. Takpəh nɪgɪnien tuk nɪkɪrien Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rɪmasi-pən əmə tuk Nanmɪn kape Kughen. 21 Kɪni Meri tukrɪrəh tɪni kɪrik yerman, kɪni takhen-pən nhagin mə Yesu\$, meinai In tukrɪrisin kafan narmamə mɪnə ye norien has kapəriə.”

22 Narɪmnar mɪnə fam a kɪmnhatərhav-pə, kasor Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə mɪnor nəfrakisien kɪn, yame rɪmɪni-ərhav tuk profet kupan kɪrik mɪmə,

23 “Piakəskəh kɪrik yame yerman rɪpəh hanə nɪvənien tukun, tukror tɪpɪn.

Kɪni mɪrəh tɪni kɪrik yerman,

Kini tukhen-pən nhagin kimə Emanuel.”

(Aes 7:14)

(Ni pran e ramni mimə, “Kughen ramarə kitawə min.”)

²⁴ Josef rimnəm-ta nəmərəhavyen a, kini məri-pən nəgkiarien yame agelo kape Kughen Yermaru rimini, kini mivən, mikir Meri rəmhen kin kafan piraovin, miravən iman yerkwanu. ²⁵ Mərig in ripəh nivənien tukun meriaji Meri rimneiməkin tini yerman. Kini Josef rhen-pən nhagin mimə Yesu.

2

Nəmasur minə kimnhasi-pən isok, masarha kin Kristo

¹ Yesu rimnarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nipig a, King Herod rimnamarmaru iran. Kini ai nəmehuə minə tiksın khasi-fiak isok mhauə Jerusalem. Kharkun huvə nar tuk nəmien nımtətien ye kəmhau minə. Kini mhauə misaiyoh mhamə, ² “?Kwajikovə a In hiə, yame rimnarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmhau rimnhaktə, yaksəm apa fiak; kini yakamhauə mə jakhavəh-si haktə In.”

³ Mərig King Herod rimnərig nəgkiarien a, iriə nəmə Jerusalem, kimisərig raha. ⁴ Kini rimnofugin hae pris minə mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, maiyoh əriə mə, “?Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, In tukraməkeikei marha-pə apa hiə?”

⁵ Kini khani-pən tukun mhamə, “In tukrarha-pə apa Betlehem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kirik kape Kughen rimirai məknakin mimə, ⁶ “Eh. Betlehem, ye tanə Judia.

Tukhapəh nisəm-əhuyen əmiə mə nəmehuə minə ye taon minə tiksın apa Judia kisapita əmiə, meinai yemehuə kirik tukrisi-pre irəmiə.

Kini In tukrəm huvə kafak narmamə minə e nəmə Isrel, rəmhen kin yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip minə.” (Maeka 5:2)

⁷ Məkneikin King Herod rokrən kin narmamə yamə mine kharkun huvə nar khauə, rofugin apis-apis əriə. Maiyoh əriə mə kəmhau a rimnhaktə atuatak ye naha nipig. Kini kimnhani-əsah-pən tukun. ⁸ Kini in rimini-pən tuk əriə mimə, “Havən Betlehem, misarha-kin huvə kwajikovə a. Kini tukmə naksəm, nakhani-əsah-pə iran, pəh yo min yakvən mivəh-si haktə In.”

⁹⁻¹⁰ Mərig nipig kimisərig nəgkiarien a, khatərhav, mhavən, misəm min kəmhau kupan yame kimisəm apa fiak, rikiriə ragien pik. Kini kəmhau a rikir əriə mivən mimhen atuatak a kwajikovə raməmır ikin. ¹¹ Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriü nisini Meri. Kini misənımkur ye nımrı Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəhsi-ərhav narımnar kapəriə yame nımrin rhaktə pik, mhavəh-si pən gol kimin, mine nımar nar kirik min yame nəmiovın rhuvə, kamni kimə frangkinsens, mine pomad yame nəmiovın rhuvə, kamni kimə mir.

¹² Kini kwasig ikin, kimisəmərəhav misəm Kughen ramor kwirig kimi əriə mimə, “Tukhapəh nharerig-pənien tuk King Herod, mhakurao-pən ye swatuk pisin, mharerig-pən iməmiə ikin.”

Josef mine Meri kirərah Yesu miwap mirhuvən apa Ijip

¹³ Kini kwənhatərhav-ta, məkneikin Josef rimnamərəhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimatərhav-pə tukun mimə, “!Erer aihuaa! Mirəh kwajikovə e iriü nisini mirhap mirhuvın apa Ijip. Kini mirharə

aikin mārheriaji Yo əmə jakni-pre tuk ik mə takrherig-pə min. Meinai pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kin kwajikovə e mə tukrhopni.”

¹⁴ Ror pən, yenpig, Josef rarar, mīrəh kwajikovə irisir nisini mīrhap mīrhuvin Ijip. ¹⁵ Kini kimīrharə ye tanə a mīrheriaji-pən King Herod rimamhə. Kimīrharə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiarien kape Kughen Yermaru yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə,
“Yimnokran kin narik yerman mə tukritərhav Ijip.” (Hos 11:1)

Mobael minə kape King Herod kwəshopni-hopni kwajikovə narman apa Betlehem

¹⁶ Kini ye nīpig King Herod ruirkun mə narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien huvə tuk nəmien nīmtətien ye kəmhau minə kwənhakurao ye nərigien kafan, məkneikin niemha rhai pik. Kini mher-pən kin kafan mobael minə mə tukhavən Betlehem mine ikin minə fam ipakə tukun masarha kin kwajikovə narman yamə mine kapəriə newk rīpəh napitayen kiraru, mə tukshopni-hopni fam əriə. In rimirpen newk kiraru meinai rikin raməsik mə ye nīpig atuatur a in a nəmə minə a kimisəm kəmhau iran. ¹⁷ Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini-ərhav tuk profet Jeremaea kupan mimə,

¹⁸ “Narmamə ipakə tuk Betlehem* kimisərig piraovin kirik ramasək pik, meinai ramərig raha pik.

Piraovin a in Rejel†. In ramasək tuk kafan kwajikovə minə.

Rīpəh nīpəhyen mə narmamə tuksəgkiar huvə kimin, meinai kafan kwajikovə narman minə kwənhamhə fam.” (Jer 31:15)

Josef mine Meri mine kwajikovə krhitərhav Ijip mīrherig-pən Nasaret

¹⁹ Mərig nīpig Josef mine Meri mine kwajikovə kirharə apa Ijip, King Herod rimhə. Kini Josef rimnamrərhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rini-pən tukun ²⁰ mimə, “Josef. Hekimter. Mīrəh kwajikovə e mine nisini, mīrherig-pən ye tanə Isrel, meinai narmamə yamə minə khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwənhamhə ta.” ²¹ Ror pən, Josef rarar, mīrəh kwajikovə a mine nisini, mīrherig-pən min ye tanə a Isrel.

²² Mərig nīpig Josef rimnərig mə kwən a Akeleas rimivəh tamhek rimni King Herod, mamarmaru ye Judia, kini in rigin min kin nīrerig-pənien tanə a Judia. Kini maməmrərhav məm Kughen rimnor kwirig kimin mimə tukrīpəh nivənien Judia. Kini rimatərhav mivən iki pisin ye provins a Galili, ²³ kini kirhuvin mīrharə ye taon kirik, nhagin e Nasaret. Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet minə kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə kimnhani mhamə,
“Tukamni kimə in yemə Nasaret.” (Aes 11:1; 53:2)

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarien kape Kughen
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)

¹ Newk minə tiksin ruauə muavən ta, kini Jon Baptaes ritərhav-pə, maməvsao-ərhav kin Nəgkiarien kape Kughen apa ye tīpəvsik apa Judia, ² mamni mimə, “Saras ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə

* **2:18:** Gris ramni “Nəmə Rama.” Rama in taon kirik ipakə tuk Betlehem. † **2:18:** Rejel e nisin kwən a Isrel kupan; kamni kimə Rejel in mama kape nəmə Isrel. Nīpig ramni “Piraovin a in Rejel tukrasək” nīpran ramni mə nīpian Isrel minə fam tuksasək. **2:23:** Luk 2:39; Jon 1:45

meinai nipig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.”³ Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape Kughen, rimini-ta mīmə,

“Kwən kirik ramokrapomh ye tipəvsik mamni mīmə,

‘Kimiə, taksor əpnəpeinə tuk Yermaru, kini misor kafan swatuk ratuatuk.’”
(Aes 40:3)

⁴ Jon rapəh nivəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.* Kini nan nəviginien kəvraiuk əmə mine sukapak.⁵ Kini narmamə khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mine iku pisin ye tanə Judia mine ikin minə ipakə tuk nu e Jodan. Kimnhauə mə tuksəm-ru Jon.⁶ Kini mamhani-ərhav-pən norien has minə kapəriə. Kini in rimmor baptaes irəriə ye nu a Jodan.

⁷ Mərig nipig Jon rimməm mə narmamə ye khwen mir e Farisi mine Sadusi khapsaah kimnhauə mə in tukror baptaes irəriə, kini rini-pən tuk əriə mīmə, “! Ah! ! Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhkwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa nivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimmər tiksın yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen.⁹ Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapier apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim.¹⁰ Kini taktəkun ai, Kughen rinərəer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, In tukrərəru marakikin-pən ye nap.†

¹¹ “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu yame ramhajoun mə nakwəsəsar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has. Mərig yermamə kirik tukruə kwasig irak, yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap.¹² In ramərəer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit yame ripik əriə mamvən yerkwanu; mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, yame ramarakikin-pən əriə ye nap ehuə yame ramuək rerin.”

Jon rimmor baptaes ye Yesu
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Kini Yesu rimitərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran.¹⁴ Mərig Jon rimini-əhu skai In mini-pən tukun mīmə, “Ratuatuk mə Ik takor baptaes irak. ?Rhawor nakamuə mə jakor baptaes iram?”

* **3:4:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. **3:4:** 2 King 1:8 **3:7:** Mat 12:34; 23:33 **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 4:12 † **3:10:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikinien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə. **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 **3:11:** Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25

¹⁵ Mærig Yesu rini-pæn tukun mīmæ, “Nīkam. Takpəh nəpəhyen. Kughen rimini mə ratuatuk mə takor baptaes irak.” Kini Jon rimneighan kin.
¹⁶ Kini mor baptaes ye Yesu. Kini nīpig Yesu rimneiwaiyu mhəkīmter min ye tame nu, məkneikin napuə rəkwaag, kini rəm Nanmin kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kin mak ye tana, maməkwtə-pən iran.
¹⁷ Kini nəgkiarīen kīrik rīsi-pən ye neai mamni mīmæ, “In e narīk, yame yakorkeikei pik. Rīkik ragien pik tukun.”

4

*Setan ramarkut tuk nukuraoyen ye nərigien kape Yesu
 (Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)*

¹ Kini Nanmin kape Kughen rimikir Yesu mivən ye tipəvsik, mə Setan* tukrivəhsi-pən vəhsi-pən kimin. ² Kini Yesu rimnəpəh nəvigīnien kape nīpig foti, yeraan mine yenpig, kini məmkəvəv pik. ³ Kini Setan† ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu mini-pən tukun mīmæ, “Tukmə Ik Ji Kughen əfrāh, ni-pən tuk kapier minə e pəh khaukrekin mhauə misor bred kin.”

⁴ Mærig Yesu rhorpin nəgkiarīen mīmæ, “Nīkam. Kimīrai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Narmamə to khapəh nhamragh-əmə-yen ye nəvigīnien. Mærig kamhamragh min ye nəgkiarīen minə fam yame ramsi-pən tuk Kughen.’” (Dut 8:3)

⁵ Kini Setan rimikir Yesu mivən apa Jerusalem, mərip In ye Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpīrig əgkəp. ⁶ Kini mini-pən tukun mīmæ, “Tukmə Ik ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikīn e, meinai kimīrai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “‘In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk Ik. Tukharaptəkin Ik kin kwermīriə mə takpəh nowhan-pənien nihum ye kapier kīrik.’” (Sam 91:11, 12)

⁷ Mærig Yesu rhorpin kafan nəgkiarīen mīmæ, “Nīkam. Nəkwəkwə kape Kughen ramni min mīmæ, ‘Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nīkam.’” (Dut 6:16)

⁸ Məkneikin Setan rīkīr Yesu mivən apa ye tukwas apomh kīrik, kini mhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tana, mine nehuəyen kapəriə, ⁹ kini mini-pən tukun mīmæ, “Tukmə nakəhuak kimi yo, yakvəhsi-pre narimnar m-fam e kimik.”

¹⁰ Mærig Yesu rini-pən tukun mīmæ, “!Setan, əta irak! Meinai Nəgkiarīen kape Kughen ramni mīmæ, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəmiə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’” (Dut 6:13)

¹¹ Kini ai Setan rəta iran, kini agelo minə kīmnhauə misasitu iran.

Yesu rimīrikakun mamni-ərhav nəgkiarīen kape Kughen ye provins e nhagin e Galili

¹²⁻¹³ Kini ye nīpig a, kīmnharaptəkin Jon Baptaes, kīrəhsi-pən ye kalabus. Kini nīpig Yesu rimnərig nəvsaoyen kin, kini mivən apa yerkwānu kīrik ye provins Galili, nhagin e Nasaret. Mamarə apaikin, mitərhav, mivən apa taon kīrik e Kapaneam, ipakə tuk lugun e Galili, mamarə apaikin. Kwənmhaan a in kwənmhaan kape kwənərəus mir kape Isrel

3:16: Jon 1:32 **3:17:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 * **4:1:** Setan in yemehua kape nanmin has minə. **4:1:** Hib 2:18; 4:15 **4:2:** Eks 34:28 † **4:3:** Gris ramni, “Kini yermamə kape nivəhsi-pən vəh-si-pānien ruə.” **4:4:** Kol 1:16-17

e Sebulun mine Naftali. ¹⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarjen kape profet kupan e Aesea ruauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,

¹⁵ “Kwənmhaan kape nəmə Sebulun mine Naftali, kawərer ye swatuk ramvən apa ye lugun ehuə e Galili, ye nikar tanə pən ye nu e Jordan.

In e provins e Galili - ime narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel.

¹⁶ Nəmə aikin a kimisarə ye nəpignəpien, kini misəm nikhakien kirik. Kini rinamraan.

Nikhakien ehuə rimnəsia-pen əriə yamə mine kimnisarə ye nəpignəpien kape nimhəyen e yame ramhotəəkən əriə ye nipig mifam.” *(Aes 9:1-2)*

¹⁷ Kini ririkakun ye nipig a, Yesu rinamni-ərhav nəgkiarjen kape Kughen mamni mimə, “Sara ye nərigien kapəmiə tuk norien has minə, meinai nipig yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruauə pakə.”

*Yesu rimnokrən kin narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə minə
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)*

¹⁸ Yesu raməriwək ye nikar lugun ehuə e Galili kini məm kwərə mir kiraru. Iriu piauni. Andru mine Saemon (yame nhagin min kirik e Pita). Iriu kwarukin net apa ye lugun, meinai iriu yermamə mir kape niviye kəmam. ¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rauə mirakwasig kin Yo, mirauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakrauə yermamə mir kape niviye narmamə.”

²⁰ Məkneikin, iriu kimiwəpəh kapəriu net mirakwasig kin in.

²¹ Kini Yesu rəriwək kəkəh min, məm kwərə mir kiraru min, iriu piauni. Nhagri e Jemes mine Jon, ji Sebedi mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisir rimriu, marhajir əsigin kapərisir net. Kini Yesu rimnokrən kin əriu mə tukrauə, ²² məkneikin kwərer, mwəpəh bot, mine rimriu, kini mirakwasig kin.

*Yesu ramhajoun narmamə kini mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə
(Luk 6:17-19)*

²³ Kini Yesu raməriwək ikin minə ye provins e Galili, mamhajoun narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, maməvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə ye nəmhəyen pisin pisin. ²⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kini narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhauə tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyen ror məkneikin: Tiksin kamhamhə; tiksin, niprairiə rimamhə; tiksin, nanmin has ramərer-pən irariə; tiksin, nikəvaan ramor əriə; kini tiksin, niprairiə fam rimhə. Mərig Yesu rimnor huvə fam əriə. ²⁵ Kini nəmə Galili khapsaah, mine nəmə Dikapolis, mine nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə ikin minə apa nikarin pən apa ye nu e Jordan khapsaah kimnhakwasig kin In.

5

*Yesu ripik kafan narmamə minə mishaktə mhavən ye tukwas, raməvhag kimi əriə
(Luk 6:20-23)*

1 Nipig Yesu rimnəm nukwhao ehuə yame ramkwasig kin, kini In rhaktə fiak ye tukwas kirik, kini məkwətə. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. 2 Kini In rimirikakun mhajoun əriə mīmə, 3 “Narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə masətigətə əmə ye Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai iriə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəriə. 4 Narmamə yamə mine kisasək, kini rikiriə raməmhə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrəgkiar vi vi kimi əriə. 5 Narmamə yamə mine khapəh nhavəh-si-haktə-atukien əriə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrivəhsi-pən tokrei tanə e kimi əriə. 6 Narmamə yamə mine kisorkeikei pik yerkiəriə m-fam mə nimraghien kapəriə tukratuatuk ye nimri Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukror nimraghien kapəriə in ratuatuk. 7 Narmamə yamə mine rikiriə rehuə tuk narmamə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai Kughen rikin rehuə tuk əriə. 8 Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tuksəm Kughen. 9 Narmamə yamə mine kasərəhu nəmərinyen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji Kughen minə. 10 Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuatur, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen ramarmaru irəriə. 11 “Nakasərə ye nihuvəyen əfrakis nipig narmamə kasor nahasien kimi əmiə meinai kimiə narmamə kafak minə. In e tukhani hah əmiə, misoriah əmiə, miseikuə irəmiə mamhani nəgkiarrien hah misoriah əmiə kin. 12 Nəfrakisien, narmamə kimisor min məknakin ye profet minə kupan rəmhen kin yame kasor irəmiə ai taktakun. Ror pən, sagien pik, meinai nərokien ehuə kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.”

Nigər mine nikakien

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə naksəmhen kin nigər kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kini mərig tukmə nigər rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə.

14 “Kimiə naksəmhen kin laet kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Keinein nerkwaigien kin taon yame kimivhirəkin yerpirig ye tukwas. 15 Kini yermamə kirik rikək yame to rəsia-pən ye laet kini mivai-pən ye nitip. Nikam. Nipig tukmə rəsia-pən ye laet tukraməkeikei mukrai-haktə pən ikin kamukrai-pən laet ikin, mə laet tukrisia-pen fam narmamə apa imə. 16 Kini ye norien kirikianə əmə min, sor laet rəsia ye nimraghien kapəmiə pəh narmamə tuksəm wok huvə yamə mine nakasor, kini mhavəhsi-haktə nhag Rimimiə Kughen yame ramarə ye rao ye neai.”

Nimraghien kape Yesu rimnor Loa kape Moses ruauə minor nəfrakisien kin

17 Kini Yesu ramni min mīmə, “Rikimiə tukripəh nuhyen mə yimauə mə jakarakikin Loa kape Kughen uə nəgkiarrien kape profet kupan minə. Nikam. Pəh nien mə yimauə mə jakarakikin əriə, mərig yimauə mə jakor nəgkiarrien minə a khauə misor nəfrakisien kin. 18 !Nəfrah! Yakamni-

pre tuk əmiə mīmə nīpig tokrei tanə mine neiai kwarə, kini Loa, in min tukramarə. To nar kīrik rīpəh nīrkəkien iran. Nar apnapig in leta kwakwə əmə, kini Loa tukrərer mor wok meriaji-pən nəgkiarīen minə fam kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin. ¹⁹ Ror pən, narmamə yamə mine kisəpəh loa, mishajoun narmamə mə iriə min tuksəpəh, nar apnapig mə nəgkiarīen kəskəh əmə kīrik ye loa kape Moses, tukokrən kin əriə kimə iriə yetanə əgkəp ye rao ye neai. Mərig narmamə yame mine kasor loa minə a, mishajoun narmamə kin, tukokrən kin əriə kimə iriə yerpirig əgkəp ye rao ye neai. ²⁰ Yakamni məknakin tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əgkəp ye nīmri Kughen rapita norien kape Fārisi minə mine nəmhajoun minə kape Loa, yame khamə ta mə iriə kisatuatuk huvə. Mərig tukmə kapəmiə norien rīpəh natuatuk-huvə-yen ye nīmri Kughen, to nakhapəh nhavəniēn misarə apa ye rao ye neai.”

Niemha in rahas rəmhen kin nhopniyen yermamə

²¹ Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarīen yame nəmhajoun kimnhani-pən tuk rīpmiə minə, mhamə, ‘Takhapəh nīshopniyen yermamə’ (Eks 20:13) kini, ‘yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərer ye nīmri mīrh mivəh narpiniēn.’ (Dut 5:17) ²² Mərig

Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kīrik, niemha rhai in tuk nar kīrik yame piauni rīmnor, ratuatuk mə kwən a yame niemha ramhai in tukrərer ye nīmri mīrh mivəh narpiniēn. Kini tukmə yermamə kīrik rīmnhek piauni*, ratuatuk mə in tukrərer ye nīmri kaonsel. Kini tukmə yermamə kīrik raməko-pən yarmhə kimi in kīrik, ratuatuk mə yermamə yame rīmini nəgkiarīen a tukrivən ye nap ehua.

²³ “Kini tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nimə Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kīrik kimi Kughen, mərig aikin a, tukmə rikim raməsik piam yame rīmnor niemha kimik, uə ik nīmnor nar kīrik kimin yame rīpəh nəmhenien, ²⁴ pəh pi pom kafam nivəhsi-pəniēn, kini mivən məm piam mwərəhu huvə nətərigiēn kapəmiru, mīrəpəh niworien tikmīr, mīwor kīrikianə, kini ai, mīpivən mīpivəhsi-pən nar kīrik kimi Kughen ye tebol.

²⁵ “Tukmə yermamə kīrik rīmə tukrərip ik ye nīmri mīrh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis mīravən ye nīmri mīrh, rhuvə mə takaməkeikei məkupən mərəhu nəmərīnuyen tuk əmiru minə, tamə rəukəkin ik mivən ye nīmri mīrh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rīrəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ²⁶ Kini yakamni-pre nəfrakisien tuk ik, mə tukmə ror məknakin, to nakpəh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamien ye narpiniēn kafam.”

Rikim tukrīpəh nəkrəhyen kin piraovin

²⁷ Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə nakwəsərig nəgkiarīen e mə, ‘Kimiə yamə mine nakwəsarkurək ta, takhapəh nīskrəhyen kin piraovin. (Eks 20:14; Dut 5:18) ²⁸ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman rəm piraovin pisin kini rikin raməkrəh kin, in rīnor ta təvhagə has yerkin, rəmhen kin yame rīmnəkrəh əfrakis kin. ²⁹ Kini tukmə nīmrim matuk ror

5:18: Luk 16:17; 21:33 **5:19:** Jem 2:10 * **5:22:** Nəgkiarīen Gris ramni mə, “Tukmə ramni-pən tuk piauni mə ‘Rakah!’ Nəgkiarīen e in narpakwaiyen. **5:22:** 1 Jon 3:15 **5:23:** Mak 11:25

nakamor tǝvhagǝ hah, rhuvǝ mǝ takikum ierig ta marakikin. Rhuvǝ pik mǝ takpǝh nimrim kirikianǝ, rapita yame takvǝn ye nap ehua kin nipram piǝpiǝ. ³⁰ Kini tukmǝ kwermim matuk ror nakamor tǝvhagǝ hah, rhuvǝ mǝ takǝrǝru ta marakikin. Rhuvǝ pik mǝ takpǝh kwermim kirikianǝ, rapita yame takvǝn ye nap ehua kin nipram piǝpiǝ.”

Takpǝh nǝpǝhyen kafam piraovǝn

³¹ Kini Yesu ramni min mimǝ, “Kimiǝ nakwǝsǝrig ta nǝgkiarien e yame ramni mimǝ, ‘Yermamǝ yame ramǝpǝh kafan piraovǝn, in tukramǝkeikei mǝvǝhsi-pǝn nǝkwǝkwǝ kirik kimin yame ramhajoun mǝ rimnǝpǝh.’ (*Dut 24:1-4*) ³² Mǝrig yakamni-pre tuk ǝmiǝ mǝ tukmǝ yermamǝ kirik ramǝpǝh kafan piraovǝn yame riǝpǝh nivǝn-hanǝyen tuk yerman piǝsin kirik, kini pian a rarar mikwasig kin yerman piǝsin, rǝmhen kin mǝ piraovǝn a rimnor tǝvhagǝ hah, mǝrig tǝvhagǝ has a rimirikakun ye yerman hanǝ kafan. Kini tukmǝ kwǝn kirik rikir piraovǝn a, in rǝmhen kin yame rimnǝkrǝh kin piraovǝn a.”

Takpǝh nivǝhyen kwǝsu ye nhag yermamǝ kirik, mǝrig takǝfrakis ǝmǝ

³³ Kini Yesu ramni min mimǝ, “Nakwǝsǝrig ta nǝgkiarien kirik min yame nǝmhajoun minǝ kimnhani-pǝn tuk riǝptawǝ minǝ mhamǝ, ‘Tukmǝ nimnhani nhag yermamǝ kirik mǝ tukror kafam nǝgkiarien tukror nǝfrakisien kin, takhapǝh nisakapirien nǝgkiarien kapǝmiǝ. Kini tukmǝ nimnhani-pǝn nǝgkiarien kirik kimi Kughen Yermaru, sor.’ (*Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21*) ³⁴ Mǝrig Yo yakamni-pre tuk ǝmiǝ mimǝ, takhapǝh nhaniyen nhag yermamǝ kirik mǝ tukror kafam nǝgkiarien tukror nǝfrakisien kin. Takhapǝh nhaniyen nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwǝtǝ ikin mamarmaru. ³⁵ Mhapǝh nhaniyen nhag tokrei tanǝ, meinai Kughen ramarmaru ikin. Mhapǝh nhaniyen nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuǝ. ³⁶ Mhapǝh nishajounien kapǝmiǝ kapǝ mǝ kafam nǝgkiarien tukror nǝfrakisien kin, meinai kapǝmiǝ nǝsaninien rikǝk tuk nukreikinien nikwǝnemiǝ mǝ tukrhawǝn uǝ tukrapig. ³⁷ Mǝrig takǝfrakis nipig m-fam. Tukmǝ nakseighan kin nar kirik, sor. Kini tukmǝ naksǝpǝh, hapǝh. Mǝrig Setan in ramherer narmamǝ mǝ tukhani nhag nar kirik mǝ tukror nǝgkiarien kapǝriǝ ror nǝfrakisien kin.”

Takhapǝh nisarpinien tai tǝvhagǝ has
(*Luk 6:29-30*)

³⁸ Kini Yesu ramni min mimǝ, “Kimiǝ nakwǝsǝrig ta nǝgkiarien kirik ramni mimǝ, ‘Tukmǝ yermamǝ kirik rhapis nimri yermamǝ kirik, tukamǝkeikei khopis min nimrin. Kini tukmǝ yermamǝ kirik rhopir kweru yermamǝ kirik, tukamǝkeikei khopir min kwerun.’ (*Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21*) ³⁹ Mǝrig Yo yakamni-pre tuk ǝmiǝ mimǝ, takhapǝh nisarpinien tai tǝvhagǝ has yame kamor-pre kimi ǝmiǝ. Kini tukmǝ yermamǝ kirik rǝriǝp nikapim matuk, kini nakukreikin-pǝn min nikarin pǝh rǝriǝp. ⁴⁰ Kini tukmǝ yermamǝ kirik rivǝh-si-pǝn ik ye kot mamǝkeikei kimik mǝ takvǝhsi-pǝn kafam sot kimin mǝ tukrǝhuhuvǝ nǝtǝrigien kapǝmiru, vǝhsi-ta min kafam kot mǝvǝhsi-pǝn kimin. ⁴¹ Kini tukmǝ mobael kirik ramǝkeikei kimik mǝ takrur kafan nitip mǝriwǝk rǝmhen kin kilomita kirikianǝ, takriǝpin mǝriwǝk meriaji kilometa kiraru. ⁴² Vǝhsi-pǝn naha nhagin kimi yermamǝ yame ramaiyoh ik kin. Kini

takpəh nini-əhuyen yermamə kirik yame rımə tukrivəh kafam kirik nar kirik mivən, kini mirerig-pə mın mirəhsi-pre mın.”

Sorkeikei tikmir kapəmiə minə

(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ Kini Yesu ramni mın mimə, “Nakwəsərig ta mə, “Takasəkeikei misorkeikei kimiə minə tiksın, kini masəməkin kapəmiə tikmir minə.” *(Luk 19:18)* ⁴⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə taksorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor ahas pre kimi əmiə, ⁴⁵ kini norien a ramhajoun mə kimiə ji Kughen Rimimie, yame ramarə apa ye rao ye neai. Kini sor məknakin meinai Kughen ramor mirh raməsia-pen nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Kini In mamor nəhig rıp mamuh nəmə atuaturuk mine narmamə yamə mine khapəh nisatuaturukien. ⁴⁶ Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, Kughen to rıpəh nərokien əmiə iran, meinai nar apnapig mə nəmə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mərig iriə mın kasorkeikei narmamə yamə mine kasorkeikei əriə. ⁴⁷ Kini tukmə nakhavəh əmə kimiə minə tiksın misəgkiar kimi əmiə minə, pa rımə nakasor nar kirik rhuvə rapita narmamə minə tiksın. Nakharkun mə nar apnapig narmamə yamə mine khapəh nharkunien Kughen, mərig iriə mın kasəgkiar kimi əriə minə tiksın.”

⁴⁸ Kini Yesu ramni mın mimə, “Rimimie Kughen In ratuaturuk, ror pən, norien kapəmiə tukraməkeikei matuaturuk mın.”

6

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə tuk norien huvə yame nakasor

¹ Kini Yesu ramni mın mimə, “Tukmə naksor nar atuaturuk, takhapəh nisorien mə tukəm kəgnəgin əmiə tukun, tamə Rimimie ye rao ye neai rıpəh nərokien əmiə iran. ² Ror məkneikin, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, hapəh nisorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriə rhuvə mərig rikiriə rahas. In e, nıpig kisasitu ye yavən has minə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nimə kape nofuginien mine ye nəkwai swaturuk, mə narmamə tuksəm khasiai əriə tukun. Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə]. ³ Mərig kimiə, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, mərig takpəh nəpəhyen mə tukrəm. ⁴ Sor məkneikin mə narmamə tukseinein norien huvə minə kapəmiə, kini Rimimie yame raməm norien apisapis kapəmiə minə, In tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Norien kape nəhuakien

(Luk 11:1-4)

⁵ Kini Yesu ramni mın mimə, “Nıpig naksəhuak, hapəh nisəri-pənien norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofuginien, mine ye swaturuk piəsiək, masəhuak mə narmamə tuksərig əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə]. ⁶ Mərig tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa

ye nəkwai nimə kapəmiə, misətapig, masəhuak kimi Rimimiə yame kipəh nəmien In. Kini Rimimiə, yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.

⁷ “Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkiarien ripsaah yame nıpran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kaseinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tuksərig əriə tuk nəgkiarien minə khapsaah yamə mine kasəhuak mamhani.

⁸ Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meinai, kwasig ikin naksaiyoh kin nar kirik, Rimimiə In ruirkun ta naha nhagin yame naksəkwakwə kin. ⁹ Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikin:

“Rimtawə ye neai, nhagin rəmrhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

¹⁰ Pəh kafam narmaruyen tukruə mamərə,

Kini pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mor nəfrakisien kin ikin e tokrei tanə rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai.

¹¹ Nipig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipig e towei.

¹²⁻¹³ Pəh nipəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.

Kini vəhsi-ta əmawə tuk kwermi Setan.

Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə minə meinai kimawə yakhapəh nharaptərkən tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.*

¹⁴ Səhuak məknakin meinai tukmə nakhapəh nisarpinien tai norien has yamə mine narmamə kasor irəmiə, Rimimiə ye rao ye neai tukripəh narpinien kapəmiə norien has minə. ¹⁵ Mərig tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor irəmiə, Rimimiə min tukrəkeikei marpin norien has yame nakasor.”

Nəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien

¹⁶ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə nakhamə taksəpəh nəviginien tuk nəhuakien, hapəh nisorien nimrimia rəpou rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə mərig yerkiria rəmkimik. Iriə kasor nimriə ror pisin, mə narmamə tuksəm əriə mə nikumhə raməs əriə, khasiai əriə tukun. Yakamni əfrah mə iriə kwənhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisiayen kape narmamə]. ¹⁷ Mərig nipig naksəpəh nəviginien, misəhuak kimi Kughen, saikwas ye nimrimia, misətei huvə ye nikwənemia, ¹⁸ mə narmamə tuksəm əmiə khapəh nharkunien mə naksəpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini Rimimiə, yame kipəh nəmien In, In pisin əmə tukrəm mirkun. Kini Rimimiə yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai

(Luk 12:33-34)

¹⁹ Kini Yesu ramni min mimə, “Takhapəh nisəwhai-kəjiyen kapəmiə nautə ye tokrei tanə e mə tukripsaah. Ye tokrei tanə e, ivn minə mine nəmtəyen raməs narimnar ikin, kini yəkrəh minə kisat-pən imə, misəkrəh kin narimnar. ²⁰ Mərig taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai. Kini ikin aikin a, to ivn minə mine nəmtəyen ripəh nəsien narimnar aikin, kini to

6:7: 1 King 18:26-29 **6:8:** Mat 6:32 **6:10:** Luk 22:42 * **6:12-13:** Kopi akwas tiksin kape Niutesteman kamharpin nəgkiarien e mhamə, “Meinai Ik pisin əmə Yerमारु, Ik pisin əmə nakavəh nəsaninien, mine nar huvə minə, kafam pisin əmə, ripəh norien infamien. Amen.”

6:16: Aes 58:5-9 **6:19:** Jem 5:1-3

yəkrəh minə khapəh nisat-pənién aikín. ²¹ Yakamni məkneikín meinai, ikín pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikín, rikimie tukrivəhən min aikín.”

*Nikhakien kape laet
(Luk 11:34-36)*

²² Kini Yesu ramni min mimə, “Nəkwai nimir in rəmhen kin laet yame ravəhsi-pre nikhakien ye nīpram. Tukmə nəkwai nimir mir kirahuvə, rəmhen kin mə nīpram rukwar kin nikhakien. ²³ Mərig tukmə nikwai nimir mir kwahas, rəmhen mə nīpram rukwar kin nəpignapién. !Kini tukmə nikhakien ye nīpram rəmhen əmə kin nəpignapién, in rəmhen kin yame nakamarə əfrakis aikín rəpignəp ikín!

*To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane
(Luk 16:13)*

²⁴ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeiki morkeiki kirik, maməməkin kirik; uə tukraməkeiki mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane.”

*Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeiki ətawa, mivəhsi-pə fam narimnar kimi ətawa
(Luk 12:22-31)*

²⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmie mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimirghien kapəmiə mə taksən naha, mhanim naha, uə mə takvəhsi-pən naha neipən. ? Nakharkun mə nimirghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nīpraimie rapita neipən? ²⁶ Səm-ru man minə ye nimago-ago. Khapəh nisəsimien, mhapəh nisətu-yen nərie nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Rimimie ye rao ye neai raməvigin ərie. !Mərig nakharkun mə In rorkeiki pik əmie rapita man minə! ²⁷ ?Tukmə nakətərig pik tuk nimirghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to ripəh nəsik-əpnis-pənién aə kirikianə ye nimirghien kapəmiə.

²⁸ “?Kini rhawor e naksətərig pik tuk neipən? Səm-ru jiji nai yamə mine kamhavus. Irie khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapərie neipən. ²⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmie mə King Solomon kupan, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig ripəh nihuvə-pikien mapita jiji nai minə a. ³⁰ Jiji nai minə kishaktə tuk nīpig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan ərie ye nap. Mərig Kughen ramor ərie kamhavəh-si-pən neipən huvə. ?Mərig kimie nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmie uə nikam? !Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyən in rəkəskəh əmə. ³¹ Ror pən, takhapəh nisətərig-pikien mhani mhamə, “?Jaksən naha?” uə “?Jakhanim naha?” uə “?Jakhavəhsi-pən naha neipən?” ³² Meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyən ye Kughen, rikirie ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimie rirkun narimnar yamə mine naksəkəkwə kin ye nimirghien kapəmiə. ³³ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen mine nimirghien atuətuk, pəh iriu tukwərer əkupən ye nimirghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimirghien e ye tokrei tanə kimi əmie.

³⁴ Ror məkneikin, takhapəh nisəterig-pikien tuk narimnar yamə mine tukianəkwamer nakhavəh, meinai narimnar kape tikianəkwamer, iriə kape tuknəkwamir. Nimraghien kape towei in rəutən pik, takpəh norien narkutien kimik maməterig tuk narimnar kape tikianəkwamer.”

7

Takhapəh nhaniyen nikar narmamə
(Luk 6:37-38, 41-42)

¹ Kini Yesu rimiini min mə, “Takpəh nəm-pəniən nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has irəmiə. ² Meinai nəgkiarieren skai yame nakamhani hah yermamə kirik, Kughen tukrini əmə min iram rəmhen kin yame nimini. Tukmə nakəkir narmamə ye norien yame ratuatuk, Kughen tukrəkir ik ye norien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakəkir oror narmamə ye norien yame riskai, Kughen tukror əmə min iram rəmhen kin yame ik nimnor.

³ “?Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri pi-aumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimrimia? ⁴ Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimrimia, ? takshawor pən iran mine mhasur ta nimoptanə ye nimri piaumiə? ⁵ Kimiə naksəmhen kin narmamə yamə mine kamhani nar mhapəh nisorien. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimrimia, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyən nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri pi-aumiə mīpihasur-ta.”

Nivəhsi-pəniən nəgkiarieren kimi narmamə yame khapəh nisəhuakien

⁶ Kini Yesu rimiini min mə, “Hapəh nhavəhsi-pəniən narimnar kape Kughen kimi narmamə yamə mine kisahas rəmhen kin kuri minə, tamə kisasar misəs əmiə. Kini mhapəh nisarakikin-pəniən nar huvə minə kapəmiə* kimi [narmamə yamə mine kisəmkimik rəmhen kin] pukəh minə, tamə kasəriwək əsuun.”

Saiyoh kin, misarha kin, misəsik-əsik tapig
(Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kini Yesu rimiini min mə, “Saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik tapig, kini tapig tukrəhitə tuk əmiə. ⁸ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik tapig, tapig tukrəhitə tuk əria.

⁹ “?Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin bred, mərig in tukrivəhsi-pən kapier uə, nikam? !Nikam! ¹⁰ ?Uə tukmə nīpig raiyoh kin kəmam, mərig in tukrivəhsi-pən snek uə? !Nikam! ¹¹ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəhsi-pəniən narimnar huvə minə kimi jimia minə. Mərig Rimiini ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə. Kini nəfrakisien mə In tukrivəhsi-pən nar huvə minə kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.

¹² “Kini sor huvə pən kimi narmamə m-fam ye norien minə fam yame naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmiə, meinai norkeikeiyen

7:1: Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12 **7:2:** Mak 4:24 * **7:6:** Gris ramni mə “Takpəh narakikin-pən-ien ‘perel’ kapəmiə kimi pukəh minə.” Perel in rəmhen kin kapier kirik yame nimrin rhaktə. **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 **7:8:** Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22 **7:11:** Jem 1:17

raməpkəfugin nəgkiarien fam ye loa kape Moses mine profet kupan minə.”

*Swatuk kiraru
(Luk 13:24)*

¹³ Kini Yesu rimini min mə, “Kimiə takasəkeikei mhakurao ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai kwəruə yame rehuə, mine swatuk yame rimar, ramkir-pən narmamə ye nap ehua. Kini narmamə khapsaah tukhakurao-pən ye kwəruə a. ¹⁴ Mərig kwəruə yame rəkəskəh, mine swatuk yame rəutən, ramkir-pən narmamə ye nimirghien rerin. Kini narmamə kwatiksın əmə tuksəm.”

*Yesu tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ Kini Yesu ramni min mə, “Takasərig əmiə tuk profet eikuə minə. Iriə tukhauə tuk əmiə misəpou rəmhen kin sipsip; mərig rikiriə rəmhen kin kuri aparū yamə mine kasəkəwəpah. ¹⁶ Narmamə kasəm kwənkwan ye nimirghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas. Kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; kini kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig. ¹⁷ Ye norien kirikianə min, nai huvə tukramkuə kin kwənkwai nai huvə; kini nai hah tukramkuə kin kwənkwai nai hah. ¹⁸ Nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənkwan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə. ¹⁹ Nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen kin kwənkwaieria yame rhuvə, tukərəpir-pir, karakə-pən kin ye nap. ²⁰ Ror məkneikin mə narmamə kasəm kwənkwan ye nimirghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas.

²¹ “Nar apnapig mə narmamə kasokrən kin Yo mə Yermaru, mərig pəh nien mə iriə m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Mərig yamə mine kasor nəkwai Rimik yame ramarə ye rao ye neai, iriə en tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. ²² Ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə mifam iran, narmamə khapsaah tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘!Yermaru! !Yermaru! ?Rhawor? ?Nakirkun əmawə uə nīkam? Kimawə yimnhani-ərhav nəgkiarien kafam yame nimirvəhsi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmin has ye nhagim. Kini masor nimitətien minə.’ ²³ Mərig Yo jakni-pən atuaturuk tuk əriə mimə, ‘!Ah! !Yakpəh hanə nirkunien əmiə! !Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvhagə has minə.’”

*Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)*

²⁴ Kini mini min mimə, “Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine khauə tuk Yo, kini misətərig kin nəgkiarien kafak, masarar, misor narimnar yame yakməni, narmamə en kisəmhen əmə kin yermamə yame kafan nirkunien rehuə, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. ²⁵ Kini nipig tukmə nəhig rip kini yapiwən raiyu, kini nimətag ramuh nimə, to rapəh nimirien, meinai nihun ramərer tim tim ye kapier. ²⁶ Mərig narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien kafak, mhapəh nisorien, iriə kisəmhen kin yermamə yame kafan nirkunien rikək. Tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nipakir. ²⁷ Kini nipig tukmə nəhig rip,

7:12: Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10; Gal 5:14 **7:15:** Mat 24:24; Wok 20:29; 2 Pita 2:1

7:16: Gal 5:19-22; Jem 3:12 **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 **7:20:** Mat 12:33 **7:21:** Luk 6:46; Jem 1:25 **7:23:** Luk 13:25-27; Sam 6:8; 2 Tim 2:19

kini yapiwən raiyu, kini nımətag ramuh nımə, rəusərku, mowhan əpırpır.”

²⁸ Kini Yesu rımnor infamien ye kafan nəvhagien, nukwhao ehuə a kısıg kəfan nhajounien, kısıgur ²⁹ meinai rımnhajoun əriə, kısım mə rıpəh nəmhenien kın nəmhajoun mınə kape Loa kape Moses, meinai nəgkiarieren kafan, nanmın aikın.

8

Yesu rımnor huvə yermamə kırık yame ravəh nəmhəyen e leprosi
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Kini Yesu rıması-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khap-saah khakwasıg kın. ² Kini kwən kırık yame ravəh nəmhəyen əutən kırık e leprosi raməmır ye tıkin ruə meiwaiyu, mənimkur-pən tukun, mını-pən tukun mımə, “Yermaru, tukmə nakırkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkımık irak.”

³ Kini Yesu rərao-pən mırıp kwən a, mımə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Əsanın!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rıkək iran.

⁴ Kini Yesu rımını-əhu in mımə, “Takpəh nını-ərhavyen narımnar mınə e kımı narmamə. Mərig yuvən məm prıs kırık pəh in rəm mə nıpram rınor məknen. Kini or sakrefaes kımı Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkımık ruırkək.”

Nhatətəyen kape yemehuə kape mobael
(Luk 7:1-10)

⁵ Kini Yesu rımavən mıtərhav-pən taon Kapaneam, kini yamehuə kırık kape Mobael kape Rom rımauə məm Yesu, maiyoh kın nasıtuyen, mımə, ⁶ “Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapır apa ye nımə kafak, nıpran fam rımhə. Kini ramərig pık nəmhəyen.”

⁷ Kini Yesu rımını-pən tukun mımə, “Əwəh. Jakurə mor huvə in.”

⁸ Mərig yamehuə kape mobael rımını-pən tukun mımə, “Yermaru, yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikın. Ik yerpırig mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanın mın. ⁹ Yakırkun mə nımhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo mın, kafak nəmehuə mınə aikın yame kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael mınə tıksın aikın yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kırık mımə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mıvən. Kini tukmə yakni-pən tuk kırık mımə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mımə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

¹⁰ Yesu rımnərig nəgkiarieren e, rakur pık kın. Kini marar mını-pən tuk narmamə khapsaah yamə mınə khakwasıg kın In mımə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, nar apnərig kwən e pəh nien mə yemə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen yemə Isrel kırık yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kın in. ¹¹ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə khapsaah tukhası-pən ye kantri pısın pısın mınə, mhauə misəvıgin kwis ye tebol iriə Ebraham mınə Aesak mınə Jekob apa ye rao ye neai. ¹² Mərig kımıə kwənərus kape Isrel yame Kughen rımnəkupan mırpen əmiə mə In tukrarmaru irəmıə, In tukrarak-ərhav kın əmiə iruə ye nəpıgnəpien. Kini aikın a narmamə tuksasək, misəkwrəuə meinai kısıgıg nəmhəyen ehuə.”

13 Kini Yesu rarar mini-pən tuk yemehuə kape mobael mə, “Yuvən. Kafam yorwok tukrihuvə rəmhen kin yame nakwəni nəfrakisien mə Kughen tukror.” Kini ye nipiğ atuatak a, yorwok kafan rimməsanin min.

*Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

14 Aikin, Yesu rarar, mivən apa nimə kape Saemon Pita*. Ye nipiğ a, kuhu Saemon ramhə maməpan-əpan pik, kini Yesu rimavən məm, 15 məker-pən ye kwermın, məkneikin nəpan-əpanien rəta. Kini piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

16 Kini nipiğ mirh natukrivə, narmamə khapik narmamə khapsaah yamə mine nanmın has ramərer-pən irəriə, kini Yesu rimməgkiar əmə maməko ta nanmın has minə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. 17 Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, “In rimivəh-si ta nəmhəyen minə kapətawə,

kini mor nıpraitawə yamə mine kamhamhə, kwənhahuvə min.” (Aes 53:4)

*Nikwasigien kin Yesu in rəutən
(Luk 9:57-62)*

18 Kini nipiğ Yesu rəm nukwhao kisərer ərkurao kin, kini rimini-pən tuk kafan narmamə mə, “Takhavən ye nikar lugun pən.”

19 Aikin yemhajoun kirik kape loa ruə mini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Yo jakikwasig kin Ik ikin hiə takvən ikin.”

20 Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

21 Kini yermamə kirik kafan rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Pəh pi pom. Eighaan kin yo pəh yakvən minim rimik.”

22 Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Apəh-pən, mikwasig kin Yo. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nımraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə.”

*Yesu ramni-əhu nimətag ehuə ye lugun
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

23 Kini ai, Yesu rat-pən ye bot, kini kafan narmamə minə khakwasig kin. 24 Məkneikin, nimətag ehuə kirik rimməvi nu, kini nu rinamakətənim kin bot. Mərig Yesu ramapir. 25 Kini narmamə kafan kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! !Vəh miragh ətawə! !Kinasəmnim!”

26 Kini Yesu raiyoh-pən əriə mimə, “? Nakashawor mamhagin məkneikin? ?Nhatətəyen hiə kapəmiə?” Kini rarar, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehuə. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min.

27 Mərig nəmə minə a kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine nu, mərig tukmə raməgkiar kawor nəkwan!”

*Yesu rimməko ta nanmın has ye yermamə kiraru
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)*

* **8:14:** Nipiğ kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nipiğ kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’ **8:20:** 2 Kor 8:9 **8:24:** Sam 4:8 **8:26:** Mat 14:31; Sam 89:9

²⁸ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak apa kwənmhaan a kamni kimə Gedara†. Məkneikin, yermamə kiraru yamə mir nanmin has ramərer-pən irəriu kirasi-pən ye nəpəəg kapiet yame kamnim narmamə ikin. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikin. ²⁹ Kirauə miwəm Yesu kirəmə, “!Eh! !Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ?Nakwauə mə takor narpinien kimi əmru yame riphə hanə norien nipig tukun, uə?”

³⁰ Ikin aikin a, pukəh minə khapsaah kasəruk ikin, məriɡ isok kəskəh tuk əriə. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai kimi Yesu mhamə, “!Aweh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irəmawə yerki pukəh minə a.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Havən!” Məkneikin, nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwərə mir a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik. ³³ Kini ai, narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisaiyu, mhavən apa ye taon misəvsao-pən kin narimnar fam, mine narimnar yame Yesu rimnor kimi kwərə mir yamə mir a nanmin has rimamərer-pən irəriu. ³⁴ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa taon khatərhav, mhauə tuk Yesu masəkeikei kimin mə tukritərhav aikin.

9

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame nipran rimamhə
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Kini Yesu rat-pən ye bot mukurao-pən ye nikar nu, mitərhav-pən iman ikin. ² Kini narmamə tiksın kharəh yermamə kirik mhavən kimin. Nipran rimamhə. Ramapir ye kafan nikaokao. Kini Yesu rimnəm kapəriə nhatətəyen, kini mini-pən tuk yemə ramhə mimə, “Narik, pəh niginien. Yakwərəh-si ta fam ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

³ Kini nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses kimisərig nəɡkiarieren a, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Ah! !Nəɡkiarieren a rahas! Kwən a raməɡkiar məknaikin mamni mə in Kughen.”

⁴ Məriɡ Yesu In ruirkun ta kapəriə nətəriɡien, kini mini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor e nətəriɡien kapəriə ramahas məkneikin? ⁵ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm mə nəɡkiarieren kafak rəfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpinien kape kafan təvhagə hah? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter məriwək mamvən? ⁶ Məriɡ yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, ‘Takhekimter, mirəh kafam nikaokao məriwək mamvən imam yerkwənu.’” ⁷ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, məriwək mamvən iman ikin. ⁸ Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyen kimi yermamə mə tukror məknaikin.

Yesu rimnokrən kin Matiu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Kwasiɡ ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav məməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Matiu*. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun

† 8:28: Mak mine Luk kiramə nhag kwənmhan a Gerasa. 8:29: Mak 1:24; Luk 4:41 9:1: Mat 4:13 9:4: Luk 9:47; Jon 2:25 9:6: Jon 17:2 * 9:9: Matiu, nhag pisin kirik e Livae.

mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” Məkneikin Matiu rərer, mikwasig kin Yesu.

¹⁰ Kini Yesu rimavən məvigin ye nimə kape Matiu, kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has pisin pisin minə kimnhauə misəkwətə misəvigin iriə Yesu mine kafan narmamə minə.

¹¹ Mərig nipig Farisi minə kimisəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “! Ah! ? Rhawor e yhajoun kapəmiə raməvigin iriə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

¹² Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeiki mhavən misəm dokta. ¹³ Mərig havən misarhakin niprai nəgkiarrien e ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə, mərig rikik ripəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.’ ” (Hos 6:6) Kini Yesu rirpin nəgkiarrien mimə, “Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine [khamə ta mə] kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa kape Moses in nəkwəs

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Kini narmamə kape Jon Baptaes kimnhauə misəm Yesu mhani-pən tukun mhamə, “Ǝm-ru. Farisi minə mine kimawə yaksəpəh nəviginien tuk nəhuakien kimi Kughen. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə khapəh nisəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipig kimiə nimisor nəviginien kape yerman yame rimnarkurək pə pə, ?mərig nakhamə ta mə in minə tiksın tuksasək ye nipig a uə? !Nikam! Mərig tukripior nipig yame narmamə tukhavəsi-ta Yerman e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nipig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nisəviginien iran. †

¹⁶ “To yermamə kirik ripəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rimneikus]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. ¹⁷ Kini to yermamə kirik ripəh nivəhyen waen wi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukrəmətaih, kini waen tukraiyyu. Nikam, kipəh norien məknakin. Tukaməkeiki kivi-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmir huvə.”

Piraovin kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame ruamhə

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Nipig Yesu raməgkiar hanə kimi əriə, yemehuə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə, “Eh. Kafak piakəskəh ripimhə ai taktakun əmə. Mərig yuə, mərəhu-pən kwermim iran, pəh ramragh min.” ¹⁹ Kini Yesu rimnərer iriə kafan narmamə minə, mhakwasig kin kwən a mamhavən.

²⁰ Məkneikin pian kirik aikin yame ravəh nəmhəyen kape nipiraovin, mivəh newk twelef. Kini rukurao-pən ye nimetai Yesu ikin, mərao-pən

9:11: Luk 15:2 9:13: Hib 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22 9:14: Luk 18:12

† 9:15: “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə. Nipig Yesu rimnəpəh əriə mimhə ye nai kamarkwao kin, kimisasək.

mīrap nəpəæg nīmri kot kafan. ²¹ Ye nərigien kafan rīmə, “Tukmə yakrap əmə kafan kot, kini jakəsanin.”

²² Kini Yesu rukreik marha-pən məm pian a mīni-pən tukun mīmə, “Piakəskəh kafak. Pəh niginien. Kafam nhatətəyen rīmnor ik nakwahuvə mīn.” Kini ye nīpig a, pian a rīmnəsanin.

²³ Kini nīpig Yesu rīmauə mītarhav-pə ye nīmə kape yemehuə a, kini mīvən imə, məm narmamə kisher tərhenao masəni nīpei kape nīmhayen. Kini narmamə kīmnhauvrig-uvrig pīk. ²⁴ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Sap mhatərhav. Piakəskəh e rapəh nīmhayen; ramapir əmə.” Mərig narmamə kisərh iakei iran. ²⁵ Mərig narmamə kīmnhatərhav mhavən iruə, kini Yesu rīvən imə, mīrao-pən mīvəh kwermi piakəskəh a, kini rēkīnter. ²⁶ Kini nəvsaoyen kin rīmnaiyu markurao fam ye tanə a.

Yesu rīmnor huvə nīmrin pis mir

²⁷ Yesu rīmatərhav aikin a, kini lnīmrin pis mir kīraru karakwasig kin, mwokrən apomh mīrəmə, “Mīkip King Deved. !Rīkim tukrehuə tuk əmru!”

²⁸ Kini Yesu rīmavən apa imə, kini nīmrin pis mir a kīrauə tukun. Kini Yesu rīni-pən tuk əriu mīmə, “?Kīmiru nakwhatətə irak mə to yakor huvə nīmrimiru uə nīkam?”

Kini iriū kīrəni-pən tukun mīrəmə, “Ʒwəh, Yermaru.”

²⁹ Kini Yesu rīmīrap nīmririu mīni-pən tuk əriu mə, “Kughen tukror huvə nīmrimiru meinai nakwhatətə irak.” ³⁰ Kini nīmririu rhuva, kīnəwəm nar. Kini Yesu rīni-pən skai tuk əriu mīmə, “Takrapəh nəvsaoyen kin narīmnar mīnə e kīmi narmamə.” ³¹ Mərig iriū kīmīratərhav mīravən mwəvsao-ərhav kin Yesu, mīravən ikīn mīnə fam ye tanə a.

*Yesu rīmnəko ta nanmīn has ye yermamə yame reinein nəgkiarien
(Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)*

³² Nīpig kwərə mir a kwəratərhav, narmamə kharəh yermamə kīrik yame reinein nəgkiarien, mhauə tuk Yesu. Kwən a in reinein nəgkiarien meinai nanmīn has ramərəp-pən iran. ³³ Kini Yesu rīmnəko ta nanmīn hah ye kwən a, kini rīmnəgkiar.

Kini nukwhao ehua kīsəm, kisakur pīk tukun, mhani mhamə, “Kīpəh nəm-hanəyen nar kīrik ror məkneikin ikīn e Isrel.”

³⁴ Mərig Farisi mīnə khani mhamə, “!Nīkam! Rīrkun nəko-tayen nanmīn has mīnə meinai rīkwasig kin Setan, yemehuə kape nanmīn has mīnə.”

Yesu rīkin raməmhə pīk tuk narmamə

³⁵ Kini Yesu rīmnəriwək mamvən ye taon mīne yerkwān mīnə fam, maməwhag ye nəkwai nīmə kape nofuginien, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvə narmamə m-fam yamə mīne kamhamə, mīne narmamə m-fam yamə mīne nīprairiə raha, kamhahuvə. ³⁶ Nīpig rīmnəm narmamə kwənhapsaah, kini rīkin raməmhə pīk tuk əriə meinai kīmisarə ye nīpig əutən mīnə, [mīseinein nīsasitu-atukien irəriə ye kapəriə nīmraghien] rəmhen kin sipsip yamə mīne yermamə rīkək tuk narha-huvəyen tuk əriə. ³⁷ Kini rīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mə, “!Səm-ru! Nəvigīnien rīnehuə apa ye nəsimien

yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksın əmə yame kamhavəh.
³⁸ Kını səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pən
 kın yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan.”

10

Yesu rimirpen kafan narmamə twelef
 (Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Kını Yesu rimnokrən kın narmamə twelef kafan khauə kirkianə, kını
 rivəh-si-pən nəsaninien kimi əriə tuk nəkotayen nanmın has ye narmamə,
 mine tuk nor-huvəyen nəmhəyen minə fam.

² Nhag aposol* twelef kape Yesu minə, iriə e: yame raməkupan,
 Saemon, nhagin kirik e Pita; mine naorahini Andru; mine Jemes mine
 Jon, ji Sebedi mir; ³ mine Filip; mine Batalomiu; mine Tomas; mine Matiu,
 yermamə kape nivəhyen mane kape takis; mine Jemes ji Alfeas; mine
 Tadeas; ⁴ mine Saemon Selot†; mine Judas Iskariot, yame rimneighan-
 pən kın Yesu ramvən ye kwermi tikmir minə kafan.

Yesu rher-pən kın kafan narmamə twelef mə tuksasitu ye narmamə
 (Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Kwasig ikin Yesu rher-pən kın kafan narmamə twelef mə tukhavən
 misor wok, mini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhavəniyen misarə kimiə
 narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel; kını mhapəh
 nhavəniyen ye taon kirik kape nəmə Sameria, ⁶ mərig takhavən misarə
 kimiə nəmə Isrel yamə mine kisəmhen kın sipsip yamə mine kaser-
 wei. ⁷ Kını nipiğ takamhavən, takasəkeikei mamhani-ərhav mhamə,
 ‘Nipiğ yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.’
⁸ Kını kimiə takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kamhamhə.
 Kını takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kwənhamhə ta mə
 tukhamragh min. Kını narmamə yamə mine leprosi ramor tikiriə,
 takasəkeikei misor nıprairiə ruə mihuvə min. Kını narmamə yamə
 mine nanmın has ramərəp-pən irəriə, takasəkeikei misəko ta əriə. Kını
 tukmə naksasitu ye yermamə kirik, tukriyəh nərokien əmiə iran, meinai
 nımnhapəh nhavəhyen nımrı nirkunien tuk nor huvəyen narmamə.
⁹ Tukmə nakamhavən, takhapəh nhavəhyen mane, ¹⁰ mhapəh nharurien
 nıtip minə. Mhapəh nhavəhyen neipən kıraru kıraru. Mhapəh nhavəhsi-
 pəniyen sandel, mhapəh nhavəhyen kaskin. Yakamni məkneikin meinai
 ratuatuk əmə mə narmamə yamə mine kimiə taksasitu irəriə tuksasitu
 min irəmiə ye napirien mine nəviginien.

¹¹ “Nipiğ takhavən ye taon kirik uə yerkwanu kirik, taksəkeikei
 misarha-kın yermamə kirik yame rikin ragien mə takhavən misarə
 kimiə min, kını misarə aikin miseriaji nipiğ yame takhatərhav yer-
 wanu a. ¹² Tukmə nipiğ takamhavən misarə ye nimə kirik, takasəkeikei
 misəgkiar huvə kimi əriə mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukraməmır tuk
 əmiə.’ ¹³ Kını tukmə narmamə kisəhitə ye nimə kapəriə tuk əmiə,
 kını pəh kapəmiə nəgkiarrien kape nəmərinuyen tukraməmır tuk əriə.
 Mərig tukmə kisəpəh, nəhuakien kapəmiə ye nıkarın kape nəmərinuyen

9:37: Luk 10:2 * **10:2:** Aposol, nıpran ramni mə “yermamə kher-pən kın.” Yesu rimirpen
 narmamə twelef kafan mə tukrher-pən kın əriə kamhavən masor wok kape Kughen. † **10:4:**
 “Selot” rəmhen kın yermamə kirik rikwasig kın nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavayen kın
 nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel. **10:6:** Jer 50:6 **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11
10:9: Luk 10:4 **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14 **10:12:** Luk 10:5-6

tukrurə əmə ye nımraghien kapəmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə tıksın khapəh nisəhitəyen ye nimə kapəriə tuk əmiə, uə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kapəmiə, takhatərhav ye nimə kapəriə, uə yerkwanu kapəriə, misarpita-arpita nımokrur ye sandel kapəmiə.† ¹⁵ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ye nıpiğ yame Kughen tukrəkır narmamə iran, narpinien kape nəmə aikin a tukriskai pik rapita narpinien yame nəmə Sodom mine Gomora kimisarə iran kupan.§”

Yesu ramni-pən tuk kafan narmamə minə mə “Tukor ahas-pre kimi əmiə” (Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ Kini Yesu ramni mımə, “Takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən misarə mar yerki nəmə has minə rəmhen kin sipsip yamə mine kasəriwək yerki kuri aparu* yamə mine kasəkwəpah. Takasəkeikei mhavəh nırkunien tuk niko-ikoyen rəmhen əmə kin snek; misarə mar rəmhen əmə kin mak ye tanə. ¹⁷ Takasərig əmiə tuk narmamə; meinai iriə tuksəri-p-ərhav əmiə ye nımri mirh, misərkis-ərkis əmiə ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁸ Meinai kimiə kafak narmamə minə, taksəkeikei misərer ye nımri namasur kape gavman mine ye nımri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə mine narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərus kape Isrel. ¹⁹ Mərig nıpiğ tukharaptərikin əmiə, takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarien kapəriə, meinai ye nıpiğ atuatur a, Nanmın kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav. ²⁰ Takhapəh nhaginien meinai pəh nien mə kimiə atuk naksəgkiar, mərig Nanmın kape Rımimiə Kughen tukri-vəhsi-pre nəgkiarien kimi əmiə, takhani-ərhav.

²¹ “Ye nıpiğ a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yer-man tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rımriə minə mine nisiriə minə, miseighan kin əriə khopni əriə. ²² Narmamə tuksəmakin əmiə, misor ahas pre kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer tımtim miseriəji nıpiğ kwasig, Kughen tukri-vəh miragh əriə. ²³ Tukmə kisor ahas pre kimi əmiə ye taon kirik, sap, mhavən ye taon pisin kirik. Yakamni əfrah tuk əmiə mə to nakhapəh nhavən-fam-ien ye taon minə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakrerig-pə min.

²⁴ “Studen minə to khapəh nisehuəyen ye yhajoun kapəriə. Kini slef minə to khapəh nisehuəyen ye yemehuə kapəriə.

²⁵ “Narmamə tukasəkeikei misəm-pən studen minə mə kisəmhen əmə kin yhajoun kapəriə. Kini tukasəkeikei misəm-pən slef minə mə kasəmhen əmə kin yemehuə kapəriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yemehuə kape nimə. Kini narmamə tıksin khani hah yo mə yo Bielsebul, yamehuə kape yarmhə minə. Ror məkneikin mə tukasəkeikei misor min ye kafak yor wok yamə mine kasor wok ye nəkwai nimə kafak.”

† **10:14:** Norien e tukror nımtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik ri-pəh nəmhenien.

10:14: Luk 10:10-12; Wok 13:51 § **10:15:** Stori kape narpinien yame Kughen rımnor kimi nəmə Sodom mine Gomora raməmır ye Jen 19:24-28. **10:15:** Mat 11:24; Jaj 7 * **10:16:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nar miragh aparı kirik ye English kamni kimə “wolf.” **10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19 **10:20:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 **10:21:** Jon 14:26 **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

*Pəh narmamə kape Yesu minə tukhapəh nhaginien kin narmamə
(Luk 12:2-9)*

²⁶ Kini Yesu ramni mimə, “Ror məkneikin, takhapəh nhaginien kin narmamə. Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²⁷ Narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə ye nəpignapien, takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kini narimnar yame yakaməsiwən kin, takasəkeikei mhani-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. ²⁸ Takhapəh nhaginien kin narmamə, meinai kharkun əmə nisoriahyen nıpraimiə, mərig kaseinein nıshopniyen nanmimiə. Mərig hagin kin Kughen meinai In rirkun narakikin-pən-ien nıprai jir mine nanmin apa ye nap ehua.

²⁹ “Nar apnapig keihap† in rikəskəh pik, kavəh nimrin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ³⁰⁻³¹ Kini nimraghien kapəmiə rapita nimraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə tuk əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig mə nımar nıkwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvhuekin fam muirkun ta mə kuvhuun. Ror pən, takhapəh nhaginien tuk nimraghien kapəmiə.

³² “Tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimri narmamə, Yo min jakni-ərhav nhagin ye nimri Rimik Kughen ye neai mə in kafak yermamə. ³³ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimri Rimik Kughen ye neai mə yakeinein min in.

³⁴ “Pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə ta mə yımauə mə jakərəhu nəmərinuyen ye tokrei tanə. Pa rimə yımauə mə jakərəhu nəmərinuyen, mərig yımauə mə jakor narmamə kasarowagkəp. ³⁵ Yakamni məkneikin meinai yımauə mə jakor

“ Yerman tukror timəht iriu rimni,
mine piakəskəh tukror timəht iriu nisini,
mine yasuni tukror timəht iriu kuhuni.

³⁶ Kini narmamə tuksor tikmir kimi iriə atuk minə tiksın.’ (*Maeka 7:6*)

³⁷ “Kini yermamə yame rorkeikei pik rimni mine nisini [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. Kini yermamə yame rorkeikei pik kafan pikwarien uə piakəskəh [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. ³⁸ Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə ramərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ³⁹ Yermamə yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mimhə. Mərig yermamə yame tukuh tuk nıkwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin.

⁴⁰ “Kini yermamə yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh Yo yerkin agien. Kini yermamə yame ravəh Yo yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh min yermamə yame rimnher-pə kin Yo. ⁴¹ Kini yermamə yame ravəh profet kape Kughen yerkin agien, meinai in rirkun mə in profet kape Kughen, in tukrivəh nərokien iran, rəmhen kin

10:26: Mak 4:22; Luk 8:17 **10:28:** Rom 8:31; Jem 4:12 † **10:29:** Nəgkiarien kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “sparo.” **10:30-31:** Luk 12:24; Wok 27:34 **10:33:** Luk 12:8-9 **10:37:** Luk 14:26-27 **10:39:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

yame profet minə kimnhavəh. Kini yermamə yame ravəh yemə atuatak yerkin agien meinai in rirkun mə in yemə atuatak, in tukrivəh nərokien iran rəmhen kin yame nəmə atuatak tukhavəh. ⁴² Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu okiei ye pənkın, mivəhsi-pən kimi yermamə kirik kafak e, meinai in rirkun mə in kafak yermamə, nar apnapig mə kafak yermamə in ye tanə, kini kwən en, tukraməkeikei mivəh əfrakis nərokien iran.”

11

Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə pəh nien mə in Kristo (Luk 7:18-23)

¹ Kini Yesu rimməvhag ta kimi kafan narmamə twelef, marar, mitərhav aikin, mivən apa ye taon minə apa Galili, maməvhag mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen aikin.

² Ye nipiğ a, Jon Baptaes rimmamarə ye kalabus, kini mamərig nəvsaoyen kin wok yame Yesu rimmor. Kini mher-pən kin narmamə tiksın kafan khavən misəm In mhamə, ³ “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə takua, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

⁴ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Harerig, mhavən mhani-pən narimmnar minə fam yamə mine nimisərig misəm tuk Jon. ⁵ Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhayen ye tikiriə*, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, kimisərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.† ⁶ Kini hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak ripəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Yesu rimini mə Jon Baptaes in profet ehuə kirik (Luk 7:24-35)

⁷ Nipiğ narmamə a yame Jon rimmher pən kin əriə kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar kin Jon kimi nukwhao ehuə. Mimə, “?In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ? Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame ramərer ye nimri nımətəg? !Nikam! ⁸ ?Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? ?Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimrin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ⁹ ? Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpirig rapita profet. ¹⁰ Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mimə,

“Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəgkiarien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.† *(Mal 3:1)* ¹¹ “Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarhapə ye tokrei tanə, kirik rapəh nuəyen yame rapita kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen,

* **11:5:** Nəgkiarien kape Gris ramni “leprosi.” † **11:5:** Profet Aesea rimini mə Kristo tukruə mor wok minə e, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1.

‡ **11:10:** Ye v. 10 Kughen raməgkiar kimi Yesu Kristo.

in yerpilig min rapita Jon. § 12 Ye nipig Jon Baptaes rimirikakun mamni-erhav nægkiarinen kape Kughen meriaji-pə taktakun, narmaruyen kape Kughen ramskai mə tukritərhav-pə. Kini narmamə yamə mine khaskai misarkut pik mə tukhauə pəh Kughen rarmaru irəria. 13 Yakamni məknakin meinai apa kupan əgkap muə meriaji-pə nipig kape Jon, nægkiarinen kape Loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses mine nægkiarinen kape profet kape Kughen minə kimnhani-erhav narmaruyen kape Kughen. 14 Kini tukmə rikimie ragien mə takhavəh nətərigien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupan minə kimnhani mə tukruə. 15 Tukmə kimie narmamə yame nimətirigimie rarə, sətərig huvə kin nægkiarinen e.

16 “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktakun, mə norien kapəria rəmhen kin naha? Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə [yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əria, rikiriə ragien.] Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əria minə mhamə, 17 ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimie nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimie nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimie.’ 18 Yakamni məknei meinai ye nipig Jon Baptaes rimauə, məpəh nəviginien mə tukrəhuak nipig ripsaah, mipəh ninimien waen. Mərig narmamə kamhane mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmir iran.’ 19 Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig narmamə kamhane min mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine napisien kin waen. Kini mamor norkeikeiyen kimi yor təvhagə has minə mine narmamə yame kasərer tuk mane kape takis.’ Mərig narmamə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

Yesu ramni narpinien ye narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

(Luk 10:13-15)

20 Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi narmamə ye taon yame mine In rimnor nimtətien ripsaah aikin ye nimiria. Raməgkiar skai məknakin meinai iriə khapəh nisararinen ye nərigien kapəria tuk kapəria norien has minə. 21 Kini In mimə, “!Ah! !Kimie yamə mine nakisarə apa Korasin! Nəmhəyen ehua tukrurə tuk əmie. !Ah! !Kimie nəmə Bet-saeda! Nəmhəyen ehua tukrurə tuk əmie, meinai yimnor pawk nimtətien ripsaah ye taon mir kapəmie. Kini tokmə yakpior nimtətien minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipisarar ye nərigien kapəria tuk təvhagə has mipihavən ye neipən has, misəok-əsok ye nimrawk [ror nimtətien mə kisərig rahas pik tuk kapəria norien has minə.] 22 Mərig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmie, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Taea mine Saedon kupən.* 23 Kini kimie nəmə Kapeneam. ?Kimie nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmie ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai uə? !Nikam! Kughen tukrivəh-si-əhu əmie naksweiwaiyu pik

§ 11:11: Tukmə ror Yesu raməgkiar atuk iran, mamni mə in rehuae rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə kafan minə, mə iriə kamhavəh nihuvəyen rapita Jon, meinai khakwasig kin Yesu. 11:13: Luk 16:16 11:14: Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 11:19: Mat 9:14

* 11:22: Kughen rimnoriah əgəp Taea mine Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8. 11:22: Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4

əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien†. Kini tokmə yakpior nımtätien minə a apa Sodom kupan, to taon a ripipəh nirkəkien.‡ 24 Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə nıpig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukrıskaı pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kımınisarə apa Sodom kupən.”

Yesu ravəhsi-pən napsien kimi narmamə yamə mine kasəpəu
(Luk 10:21-22)

25 Kini ye nıpig a Yesu rimə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narımınar fam- yerpirig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nımnerkwaig kin nıprai narımınar minə e ye nımri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. 26 Tatə, in a norien yame Ik nakorkeikei.”

27 Kini Yesu rırpın mamni-ərhav mımə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narımınar fam ye kwermik. Kini Rimik pısın əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Tatə Kughen. Iriə e narmamə yamə mine Tini rımırpen ta əriə mə In tukror əpu Tatə Kughen kimi əriə.

28 “Hauə tuk Yo, kimiə yamə mine nakasor pik wok kini misəpəu kin najipəyen kin nar pam minə, pəh yakvəhsi-pre napsien.§ 29-30 Yakamni məkneikin meinai Yo yemə mar, kini kafak nətərigien in ye tanə. Kini hauə tuk Yo mhavəh napsien ye kapəmiə nımraghien. Taksajipə kin kafak nitip meinai in rəruvəruvə, kini kafak wok yame jakvəhsi-pre kimi əmiə in rimar.”

12

Yesu ramhajoun narmamə kin norien kape Sabat
(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

1 Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə minə kımisəriwək mhavən yerki wit* tiksın, kini kafan narmamə minə kisəmkərəv. Khavən misətım wit tiksın, masən kwənkwan. 2 Mərig Farisi minə tiksın kımisəm mhani-pən tukun mhama, “!Eh! Sabat e towei, mərig kafam narmamə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor e kasor məknakin?”

3 Mərig Yesu rımını-pən tuk əriə mımə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsəoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kın norien yame King Deved rımınor kupən, yame in mine kafan narmamə minə kımisəmkərəv. 4 Mərig, Deved rımavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisənien. Mərig pris minə əmə kharkun nisənien.† 5 Uə tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien ye loa mə nıpig minə fam ye Sabat, pris minə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen kasor wok kapəriə masakapir loa kape Sabat, mərig Kughen raməm mə nar a in ratuatuk əmə. 6 Mərig

† 11:23: Yesu ramni narpinien yame Aesea rımını ta tu ye Aes 14:12-15. ‡ 11:23: Kughen rımınoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28. § 11:24: Mat 10:15; Luk 10:12 11:25: 1 Kor 1:26-29

11:27: Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 § 11:28: Loa kupan kape Moses in rəmhen kin kajipə pam. əm-ru Jer 31:25. 11:29-30: 1 Jon 5:3 * 12:1: Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin. 12:1: Dut 23:25 12:2: Eks 20:10 12:4: Lev 24:5-9 † 12:4: Takəm stori e ye 1 Saml 21:1-6. 12:5: Nam 28:9-10

yakamni-pre tuk əmiə mə kwən kirik eikin e In yerpirig rapita Nimə Ehuə kape Kughen. ⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen In ramni mə,

“ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə, mərig rikik riphə nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.’ ” (Hos 6:6) Kini Yesu rirpən nəgkiarien tuk mamni-pən tuk Farisi minə mimə, “To nakpiharkun nıprai nəgkiarien e, mipiharkun narmamə yamə mine kisatuatuk‡, to nakpihapəh nisəm-pəniən nar has kirik ye narmamə kafak minə. ⁸ Yakamni məkneikin meinai Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a məriwək mamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁰ Kini ikin a, kwən kirik aikin, kwermın rimhə, riphə nihuatukien kin. Kini kisaiyoh-pən Yesu mə, “?Rhawor? ?Ratuatuk ye loa mə to nakor huvə yermamə yame ramhə ye Sabat, uə nikam?” Iriə kimisaiyoh-pən məknakin Yesu meinai kisarkut mə tuksəm-pən nar has kirik iran.

¹¹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan sipsip rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimə ehuə ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-si haktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmiə in to riphə norien məkneikin? Rirkək. ¹² Mərig nımraghien kape yermamə rapita sipsip. Kini in ratuatum əmə ye loa mə tukamor nar huvə ye Sabat.”

¹³ Kini rini-pən tuk kwən a mimə, “Huatum kin kwermim.” Kini rihuatum kin kwermim, rhuvə əgkəp rəmhen kin kwermim nikarin. ¹⁴ Mərig Farisi minə a kimnhavən, mamharai mhun mə tukshopni Yesu.

Yorwok yame Kughen rimirpen

¹⁵ Kini Yesu rimirkun mə Farisi minə kisarkut mə tukshopni In, mitərhav aikin a. Kini narmamə khapsaah khakwasig kin In. Kini In rimnor huvə nəmhəyen fam kapəriə, ¹⁶ mini-əhu əriə mə tukhapəh nhani-ərhavyen In tuk narmamə. ¹⁷ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini mimə, ¹⁸ “In e yorwok kafak yame yimirpen ta yakorkeikei pik In, kini rikik ragien pik tukun.

Kini Yo jakor mə Nanmın kafak tukrurə mukwar iran.

Kini In tukrini-ərhav norien atuatum kafak mine nivəh-miraghien kafak ye nımri narmamə tanə pisin pisin minə.

¹⁹ To In riphə nuhyen əjir, mipəh nokrən-apomhien;

Mipəh nəgkiar-pikien ikin narmamə kasofugin əriə minə ikin.

²⁰ In yemə mar, kini In tukror huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəpəu kini kapəriə nəsaninien rikək. §

Tukror məkna meriaji-pən In tukror norien yame ratuatum tukror win ye norien yame rahas.

²¹ Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, iriə tuksəruhu-pən tim tim kapəriə nərigien iran, mə In tukrivəh miragh əriə.” (Aes 42:1-4)

Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

12:6: Mat 12:41-42 ‡ **12:7:** Yesu ramni mə kafan narmamə kisatuatum. **12:10:** Luk 14:3 **12:12:** Luk 14:5 **12:14:** Jon 5:16 **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12 **12:18:** Mat 3:17 § **12:20:** Gris ramni mə, “Tukriphə nakapirien nuwig kirik yame ramiko, kini tukriphə nher-əpisien kandel yame ramuək.”

²² Kini narmamə kimmharəh kwən kirik mhavən kimi Yesu. Kwən a, nimmrīn rīpīs, rīpəh nəgkiarīen, meinai nanmīn has ramərer-pən iran. Kini Yesu rimmor huvə mīn, kini kwən a rimməm nar, mægkiar. ²³ Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin mhamə, “Tukmə ror Kwən e in e Mikip King Deved yame Kughen rīmə tukrher-pə kin.”

²⁴ Mərig Farisi mīnə kīmīsərig, kamhani mhamə, “Nīkam. Tukmə ror In raməko-ta nanmīn has ye nəsanīnien kape yarmhə e Bielsebul yame in yamehuə kape yarmhə mīnə.”

²⁵ Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mīmə, “Nīkam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə mīnə, misarə kiraru, kini tukso-riah kapəriə narəyən, kantri tukrimir. Kini rəmhen mīn kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kwəsəwhai əriə mīnə, misarə kiraru, rukwanu a to rīpəh narə-huvəyən. ²⁶ Kini rəmhen mīn kin narmamə kape Setan mīnə, tukmə iriə kasəwhai əriə mīnə, misarə kiraru, tukseikus-eikus mīn nīmə kape Setan. Norien kape Setan tukrīpəh niskaiyən. Tukrəsaa-əsaah mīrkək. ²⁷ Kini kīmīə mīnə mīn tiksin kasəko-ta nanmīn has mīnə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rīmə kisəko ta nanmīn has mīnə e ye nəsanīnien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyən ye nəgkiarīen yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmīn has ye nəsanīnien kape Bielsebul. ²⁸ Mərig tukmə Yo yakaməko-ta nanmīn has mīnə ye nəsanīnien kape Nanmīn kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmīə. ²⁹ Kini mamhen mīn kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rīvən, mətū kafan narimnar, maməmīr, yermamə pīsīn kirik to rīpəh nivəniēn məkrəh kin. Tukmə yermamə rīmə tukrīvən məkrəh kin kafan narimnar, kini tukrīrkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mīrkun nivəniēn məkrəh kin kafan narimnar.*

³⁰ “Yermamə yame rīpəh nīkwasiēn kin Yo, in kafak tikmīr. Kini yermamə yame rīpəh nofuginien narmamə mīnə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ³¹ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmīə, mə Kughen rīrkun nivəhsi-tayen narpīnien ye nahasiēn mīnə fam yame nakasor, uə nīnī-hasiēn yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmīn kape Kughen, to Kughen rīpəh nivəhsi-tayen narpīnien iran tuk nīpig kirik. ³² Tukmə yermamə ramni hah Yo, Ji Yermamə, kini Kughen tukrəru-kin mīpəh narpīnien. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmīn kape Kughen, Kughen to rīpəh nəru-kinien tuk nīpig kirik, ye nīpig e uə ye nīpig yame tukrīpiuə.

³³ “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikin meinai kīmīə takasəm əmə kwənkwai nai mə nai a in rhuvə uə rahas. ³⁴ ! Ah! Kīmīə naksəmhen kin snek yame ramor norien iko iko. Kīmīə nəmə has mīnə. To nakhapəh nhaniyən nar huvə kirik, meinai narmamə kamhani əmə naha nhagin yame raməmīr yerkirīə. ³⁵ Yermamə yame nərigien rhuvə rukwar yerkin, nīpig m-fam in ramni nar yame huvə. Kini yermamə yame nərigien has rukwar yerkin, nīpig m-fam in ramni nar has. ³⁶ Yakamni-pre tuk əmīə mə, ye nīpig yame Kughen tukrəkīr narmamə iran, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav-pən tukun mə rhawor iriə kimmhāni nəgkiarīen has apnəpig mīnə fam

12:24: Mat 9:34; 10:25 **12:28:** Wok 10:38; 1 Jon 3:8 * **12:29:** Nīprai nuhpikīnien ramni məkneikin mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə mīrkwaji in, məkrəh kin kafan narimnar. In e, Yesu raməko ta nanmīn has ye kwən a yame reinein nəgkiarīen. **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 **12:31:** Hib 6:4-6 **12:33:** Mat 7:16-20 **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45

kapəriä. ³⁷ Ror məkneikin In tukrəkir fam nəgkiarjen pisin minə kapəmiä, mə kimiä nəmə atuatuk minə uə nəmə has minə.”

Nimtätien yame Kughen rimnor ye nımraghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu

(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kini nəmhajoun minə tiksin kape Loa kape Moses mine Farisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. ?To nakor nımtätien əpsipis kirik yaksəm?”

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriä mımə, “Kimiä narmamə e towei mine, kimiä naksor pik təvhagə has mhaukreikin-pən nımeitaimiä kimi Kughen, masorkeikei mə taksəm nımtätien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukriphə norien nımtätien kirik ye nımrımıä. Mərig tukror əmə nımtätien kirikianə əmə yame rimnor kupən ye nımraghien kape Jona. ⁴⁰ Jona rimnaməmır ye tip kəməm ehuə kape nıpig kisisər, yenpig mine yeraan. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo, Ji Yermamə, jakaməmır ye nəkwai nımır kape nıpig kisisər, yenpig mine yeraan. ⁴¹ Kini ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tüksərər mhanı hah narmamə yamə mine kisarə e towei mine. Meinai nəmə Nineve a kupan kimisərig nəgkiarjen kape Jona, misarar ye nərigien kapəriä tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiä nakhapəh nisətərigien kin Yo. ⁴² Kini in apa kupən, kwin kape kantri e Shipa†, rımasi-pən isok muə mə tukriphə nırkunien kape King Solomon kupən. Mərig Yo yakmauə, nırkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiä nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nıpig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwin a kape Shipa tukrərər mini-hah yamə mine kisarə e towei mine.

⁴³ “Nıpig nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha-kin ikin tukrapis ikin, mərig rıphə nəmien. ⁴⁴ Kini in mamni mımə, ‘Pəh yakrerig-pən ye kafak nımə yame yınnamarə ikin.’ Nıpig in rırerig-pə məm kafan nımə, yermamə rıkək iran, kimnahiə rıpiə huvə, narımnar m-fam kamhaswin huvə. ⁴⁵ Kini in ramvən mıkır min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nımraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nımraghien rahas; mərig taktəkun ai rınnahas pik rapita yame in kupən. Kini kisəmhen əmə kin əmiä, nəmə has yamə mine nakasarə e taktakun.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarjen kafan

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nıpig Yesu raməgkiar hanə kimi narmamə, kini nisini mine piauni minə kasərər apa iruə mhamə tüksəgkiar kimin. ⁴⁷ Kini yermamə kirik rini-pən tuk Yesu mımə, “Yemasur, nisinim, mine naorahim minə khamə tüksəm-ru Ik apa iruə.”

⁴⁸ Mərig Yesu rımə, “?Pa e nisinik? ?Mine nıpa e piak minə?” ⁴⁹ Kini In mamhajoun-pən kafan narmamə minə mımə, “Kimiä e nisinik minə mine naorahik minə. ⁵⁰ Meinai yermamə yame ramor narımnar yame Rımik Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nisinik, mine in ai nowinik.”

12:38: Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 **12:39:** Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12 **12:40:** Jona 1:17 **12:41:** Jona 3:5 † **12:42:** Nakəm kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. **12:45:** Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20 **12:50:** Rom 8:29

13

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai
(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

¹ Ye nipig atuatur a, Yesu ritərhav mivən məkwətə apa ye nikar kar nu apa Galili. ² Meinai narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao kin Yesu, In rimavən ye bot kirik mamkwətə. Kini narmamə kisərer fiak. ³ Kini In rini-ərhav-pən narimnar ripsaah kimi əriə ye nuhpikinien minə. Mamni mimə, “Yəsım kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Mipik mivitəg-ətəg fam. Kini tiksın rəsaaah-əsaaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksın rəsaaah-pən ye tokrei kapier, nimoptanə rikəskəh ikin. Kini rurə aihuaa əmə meinai nimoptanə rikəskəh. ⁶ Mərig nipig mirh rhaktə, kini mhen, kisaukei fam meinai nuairiə riphəh neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaaah-əsaaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknəkin, kwənurkəsik rerko əsuun. ⁸ Kini tiksın rəsaaah-əsaaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, misəihuə, kini tiksın khakuə kin kwənkwaيريا wan hundred, tiksın sikisti, kini tiksın toti.”

⁹ Kini Yesu rima, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

¹⁰ Kini narmamə kape Yesu khauə misaiyoh In mhamə, “? Rhawor nakaməgkiar kimi narmamə ye nuhpikinien?”

¹¹ Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rimnəhitə ye swatuk tuk əmiə mə takharkun nəgkiarien mənivan kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamə apnapig minə, Kughen riphəh nəhitəyen ye swatuk məknakin tuk əriə. ¹² Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh kapəriə. ¹³ Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikinien meinai kisərig pawk, mhapəh nharkunien; kini iriə kisarhakin pawk, mhapəh nisəmien nipran. ¹⁴ Nimraghien kapəriə ror nəgkiarien kape Profet Aesea ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“ ‘Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nipran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

¹⁵ Ror məkneikin meinai kaparia kapə ruauə muiskai,

kini kwəsəpou kin nətərigien kin nar,

kini misətapig kin nimririə.

To kipihapəh nisorien məknakin, kipisəm nar kin nimririə,

mipisərig nar kin nimətirgiriə,

mipiharkun nar yerkiəriə,

mipisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini to Yo yakpivəh miragh əriə.’

(Aes 6:9-10) ¹⁶ “Mərig

kimiə e, Kughen rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə,

kini tukmə naksarha-kin, taksəm; kini tukmə naksərig, takharkun

nipran. ¹⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə profet minə khapsaah

mine nəmə atuatur minə khapsaah kimisorkeikei mə tuksəm naha

nhagin yame nakwəsəm ai taktakun, mərig kimnhapəh nisəmien.

13:2: Luk 5:1-3 * **13:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit. † **13:7:** Yesu to riphəh ninuyen mə kwənurkəsik, mərig nərəus kirik ror nhirin. **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26

Kini misorkeikei pik mə tuksərig naha nhagin yame nakwəsərig ai taktakun, mərig kimnhapəh nisərigien.

¹⁸ “Kimiə sətərig huvə kin nıprai nuhpikinien kape yəsım. ¹⁹ Kweru nai yame rımnəsaah-pən ye swatuk, in rəmhen kin yermamə yame rımnərig nəgkiarien kape narmaruyen kape Kughen, mərig rıpəh nırkunien. Kini Setan ravəhsi-ta aihuaa əmə nərigien yame rımvən yerkin. ²⁰ Kini kweru nai yame raməsaah-pən ye nımoptanə yame kapier ipakə ikin, in rəmhen kin yermamə yame rımnərig nəgkiarien kape Kughen, məkneikin ravəh yerkin agien, ²¹ mərig nuan rıpəh neiwaiyu-pikien. Kini ramərer əmə tuk nıpig kwakwə əmə. Tukmə nıpig əutən uə nahasien kirik ruə ye nımraghien kafan tuk nəgkiarien a, taktakun əmə rımir ye kafan nhatəyən. ²² Kini kweru nai yame rımnəsaah-pən yerki kwənurkasik, in rəmhen kin yermamə yame rımnərig nəgkiarien kape Kughen, mərig kafan nətərigien ramvən pik tuk narımnar kape tokrei tanə, kini in rorkeikei mə kafan nautə tukrıpsaah, kini nətərigien mınə a kaserko əsuun nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien a rıpəh nıkuəyen kin kwənkwan. ²³ Mərig kweru nai yame rəsaah-pən ye nımoptanə huvə, in rəmhen kin yermamə yame rərig nəgkiarien kape Kughen, kini mırkun nıpran. Kini ye nımraghien kafan, rıkuə kin kwənkwan. Tiksin khakuə kin kwənkwaitə wan handred, tiksın sikisti, tiksın toti.”

Nuhpikinien ye mənvhirik yame rahas

²⁴ Kini Yesu rımini-ərhav-pən mın nuhpikinien kirik kimi əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen, in rəmhen kin yermamə kirik yame rımvətəg-ətəg kweru nai ye kafan nəsimien. ²⁵ Yenpig, kisapir iriə kafan narmamə mınə, məkneikin kafan kirik tikmir ruə mıvitəg-ətəg mənvhirik has ye kafan nəsimien, map. ²⁶ Kini kweru nai huvə mınə kishaktə, misəhuə, misor kwənkwaitə. Mərig ye nıpig a, mənvhirik has rhaktə mın, mehuə.

²⁷ “Kini slef mınə kape kwən a khauə misəm, mhani-pən tukun mhamə, ‘Yeməhuə. ? Nımisuv kweru nai huvə in əmə in əmə, uə nıkam? ? Mənvhirik has risi-pkaa?’

²⁸ “Kini yamehuə a rini-pən tuk əriə mımə, ‘Tikmir kirik kafak rımnor nar en.’

“Kini kafan slef mınə khani-pən tukun mhamə, ‘? Mərig nakmə jakhavən misəkwai ta mənvhirik has a uə?’

²⁹ “Rini-pən tuk əriə mımə, ‘Nıkam. Hapəh. To nakasəkwai ta mənvhirik has mınə a, masor misəkwai ta pikin kwənkwai nai huvə. ³⁰ Pəh iriu kwhaktə kwis əmə mıravən mwəriaji kwənkwai nai huvə rımrüə. Ye nıpig a in a, jakni-pən tuk kafak narmamə yamə mine tukharhi kwənkwai nai mə tukhavən misəkupan misəkwai ta mənvhirik has, mhapik, misarakikin-pən ye nap. Kwasig ikin, khapik kwənkwai nai huvə mınə mhauə ye nəkwai nımə kafak yame kamətu-pən nəviginien ikin.’ ”

*Narmaruyen kape Kughen raməhuə atuk ye nəsaninien kafan
(Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)*

³¹ Kini Yesu rımini-pən mın nuhpikinien kirik tuk əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, yame yermamə rımvəh mıvən misuv ye kafan nəsimien. ³² Kwənkwai mastad a in rarkəskəh pik, mərig nıpig in tukrurə mehuə rəmhen kin nai ehüə kirik.

Kini man minə yamə mine kamhaviə yerpərig tukhauə misor nimairiə ye kwerəgrəgin.”

³³ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin yis yame piraovin kirik ramarap ye flaoa ripsaah yame ramor-pən ye besin ehua, kini rher-əpu flaoa rəsiis, mehua.”

³⁴ Narimnar minə fam, Yesu ramni əmə nuhpikinien iran kimi narmamə, to ripəh nini-atuatuk-əməyen. ³⁵ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, “Nipig tukmə yakaməgkiar, jakni əmə nuhpikinien.

Jakamni-ərhav narimnar yame yimnerkwaig kin ririkakun ye nipig yimnor tokrei tanə meriaji-pə e taktəkun.” (Sam 78:2)

Yesu ramhoprai nuhpikinien ye mənvhirik has

³⁶ Kini Yesu rəta ye narmamə, mivən ye nəkwai nimə kirik. Kini kafan narmamə minə khavən misəm, misaiyoh-pən mhamə, “Hoprai-pə ru nuhpikinien ye mənvhirik has yame raurə ye nəsimien.”

³⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo e, Ji Yermamə, Yo e yermamə yame yimnəvi-ətəg-ətəg kwənkwai nai ye nəsimien. ³⁸ Kini nəsimien in tokrei tanə. Kini kwənkwai nai huvə, iriə e ji Kughen yamə mine In ramarmaru irəriə. Kini mənvhirik has minə, iriə e ji Setan. ³⁹ Kini tikmir yame rimavən mivitəg-ətəg mənvhirik has a in Setan. Kini nipig yame tukrhi kwənkwai nai, in e Nipig Kwasig. Kini narmamə yamə mine kamharhi kwənkwan, iriə e agelo minə. ⁴⁰ Tukhapik mənvhirik has misəhi-pən ye nap. Norien a rəmhen kin Nipig Kwasig. ⁴¹ Yo, Ji Yermamə, jakher-pre kin agelo minə kafak tukhavən ikin yakamarmaru ikin, misəkwai ta yor təvhagə has minə fam, mine narimnar minə fam mine yame kamhavi-pən narmamə tuk norien təvhagə has minə. ⁴² Iriə tuksarakikin-pən əriə ye nap ehua. Kini aikin a, narmamə tuksasək misəkwəruə. ⁴³ Kini narmamə yamə mine kisatuatuk tuksəsiə ye rao ye neai, rəmhen kin mirh. Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig

⁴⁴ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin bokis mane kirik yame ramerkwaig ye nimoptanə. Kini yermamə kirik rimavən, məm, kini rarə minim min ye nimoptanə. Rikin rimnagian pik, kini rivən mor salem kin narimnar fam kafan, mivəh mane iran, mivən mivəh nimri nimoptanə a kimnerkwaig kin bokis mane ikin.”

Nuhpikinien ye kapier e kamni kimə perel

⁴⁵ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin sto kipa yame ramarkhin kapier huvə minə e nimrin rhaktə, kamni kimə perel, mə tukripik mivən mor salem kin. ⁴⁶ Tukmə rəm perel kirik yame rhuvə pik, kini marar mivən mor salem fam kin kafan narimnar, kini mivəh mane iran, mivən mivəh perel a kin.”

Nuhpikinien ye net kape niviyen kəmam

⁴⁷ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin nipig narmamə kisarko-pən kin net apa ye lugun

mamhavi kəmam pisin pisin iran. ⁴⁸ Nipig net rukwar kin kəmam, kini khavi-haktə net, kini masəwhai kəmam minə mhavai-pən kəmam huvə minə ye nitip ehuə minə kapəriə, misarakikin kəmam yamə mine kisahas. ⁴⁹ Kini ye norien kirikianə əmə min, tuk Nipig Kwasig, agelo minə tukhauə mhavəhsi-tə narmamə yamə mine kisahas tuk narmamə yamə mine kisatuatuk, ⁵⁰ misarakikin-pən əriə ye nap ehuə- ikin narmamə kisasək misəkwəruə ikin.”

⁵¹ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mə, “?Kimiə nakharkun narimnar minə a uə nikam?”

Kini iriə khamə, “Ǝwəh.”

⁵² Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Ror məkneikin, nəmhajoun minə fam kape loa yamə mine kwənhauə ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-pən nəgkiarien wi kafak mine nəgkiarien akwas kape Moses rəmhen kin yame yemehuə kape nimə kirik ramofugin-pən narimnar huvə yamə mine khawi mine narimnar huvə yamə mine ramswin hanə ye nimə kafan.”

Nəmə imei Yesu kimisəpəh In

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Kini Yesu rimini ta nuhpikinien minə a, marar, mitərhav. ⁵⁴ Muə iman ikin, mirikakun maməvhag kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien. Kisərig nəgkiarien kafan, kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Man! ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ⁵⁵ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas, mine Saemon. ⁵⁶ Kini nowini minə kasarə min e kitawə miriə. ?Ravəh hiə nirkunien e?” ⁵⁷ Kini iriə kinasəməkin In.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai In. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə to khapəh nhasiaiyen In.”

⁵⁸ In a ye kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien, meinai kapəriə nhatətəyen rikək iran.

14

Nimhəyen kape Jon Baptaes

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Ye nipig a, King Herod Antipas yame rimnamarmaru ye tanə Galili rimnərig nəvsaoyen kin Yesu. ² Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, “!Eh! !Kwən e in Jon Baptaes, ruimragh min ye nimhəyen! Ror pən ravəh nəsaninien tuk norien nimtətien minə.”

³⁻⁴ Herod rikin raməsik məknakin meinai nipig kirik, in rimikir ta piraovin kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rimini-əhu mimə, “Kimini-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin e.”* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməməkin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pən Jon ye kalabus. ⁵ Kini Herod rimə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamə, meinai rikiriə rimnəsik mə Jon in profet kirik.

⁶ Mərig nipig kirik, Herod rimnor nəviginien ehuə kirik mamor nipig kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis

13:50: Mat 13:42; Luk 13:28 **13:54:** Jon 7:15 **13:55:** Jon 6:42 * **14:3-4:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine 20:21. Kini mərig tukmə piam rimha, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin (Dut 25:5-6). **14:3-4:** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 **14:5:** Mat 21:26

ye nimir narmamə. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei, ⁷ mini-pən tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen.”

⁸ Mərig Herodias rimnaməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pən tuk Herod mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

⁹ Nəgkiarinen ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarinen ətən ye nimir in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen. Kini rimə tuksor nəkwai piakəskəh ai. ¹⁰ Mher-pən kin narmamə tiksın khavən ye kalabus misərəru-ta kapən kapə Jon, ¹¹ mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rivəh-si-pən kimi nisini. ¹² Kini narmamə kape Jon kimnhavən mharəh nipran, mhavən mhanim. Misarar mhavən misəvsao kin kimi Yesu.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Nipig Yesu rimnərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nukwhao kimnharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakurao mamhavən misəm. ¹⁴ Kini Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwaiyu tuk əriə. Kini rimavən mor huvə narmamə yamə minə kamhahə.

¹⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhamə, “Kwənmhan əkwak ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

¹⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuvə mə tukhapəh nisaiyu-rik-rik-ien. Kimiə taksəvigin əriə.”

¹⁷ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “? Jakshawor? Nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.” ¹⁹ Kini mini-pən tuk narmamə mə tuksəkwətə huvə yerki mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mine kəmam kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mipik-pən kimi kafan narmamə mimə, “Takhapik misəvigin narmamə minə a kin.” ²⁰ Kini iriə kimisəvigin tupriə rəsiis misəpəh nipərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nitip twelef khakuar min. ²¹ Narmamə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin faef taosen. Mərig kipəh nəvhuekinien nipiraovin mine kwajikovə minə.

Yesu rameriwək ye nimar mar nu

(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Məkneikin, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nikar nu, mərig In raməmir əmə mə tukrher-pən kin narmamə kamhavən iməriə ikin. ²³ Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak. Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin. ²⁴ Mərig bot ravirə ta ye nu, mirəhpikin nimətag. Peao-peao ramuh bot.

²⁵ Kini ye kwəsum-niraanien, Yesu rarar məriwək ye nımar-mar nu mamuə tuk əriə. ²⁶ Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye nımar-mar nu, kamhagin pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kirik apa!”

²⁷ Məknəikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

²⁸ Kini Pita rımə, “Yermaru. Tukmə Ik əfrah, okrən min kin yo pəh yakəriwək min ye nımar-mar nu murə.”

²⁹ Kini Yesu rımını-pən tukun mımə, “Yuə.”

Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nımar-mar nu mivən tuk Yesu. ³⁰ Məm peao-peao, kini rıgın pik, kini minaməmnım. Masək-pən tuk Yesu mımə, “!Yermaru, vəh miragh yo!”

³¹ Məknəikin, Yesu rərao-pən mirəh, mını-pən tukun mımə, “Kafam nhatəyən rəkəskəh pik. ?Rhawor e nakpəh niniyen nəfrakisien irak?”

³² Kini kwat-pən min ye bot, məknəikin nımətəg reiwaiyu. ³³ Kini narmamə minə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”

³⁴ Kini kimnhavən ye nıkar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret. ³⁵ Kini narmamə aikin khauə misəm Yesu, mınharkun In, misher-pən nəgkiarien kimi narmamə rarukrao ye rukwanu minə fam aikin a. Kini khapik min kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə mhavən tuk Yesu, ³⁶ misəkeikei kimin mhamə iriə yamə minə kamhamhə, tukharap əmə nəpag nımri neipən kafan, kini iriə fam yamə mine kimnharap In misəsəñin.

15

Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriə Yesu ye nıkarın kape loa (Mak 7:1-23)

¹ Nəmhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən apa Jerusalem mhaue misəm Yesu misaiyoh In mhamə, ² “?Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

³ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “!Mərig kimiə nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ⁴ Əmru, Kughen rımını kupən mımə, ‘Takhasiə nisınmiə mine rımimie.’ (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mımə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rımni tukhopni.’ (Eks 21:17; Lev 20:9) ⁵ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisəsituəyen ye nisınriə mine rımriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yəkvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’ ⁶ Nakasəvhag kimi narmamə məknəkin mamhani əswasig kin nasituəyen yame narmamə tuksor kimi nisınriə minə mine rımriə minə. Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. ⁷ Niniyen kapəmiə rhuvə mərig norien kapəmiə rahas. In apa kupən, profet e Aesea, rımınəfrakis ye nıkarın kapəmiə mirai mamni mə,

⁸ “ ‘Nəmə minə, kamhani apnəpig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmir isok pik tuk Yo.

⁹ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini ye kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarieren e kape Kughen, mərig rəmhen əmə kin nərigien kape yermamə.’” (Aes 29:13)

¹⁰ Kini Yesu rimmokrən kin narmamə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Sətərig-ru, mharkun nar e. ¹¹ Nar raməmür iruə, tukmə rīvən yerki yermamə, to rīpəh norien rəmkimik ye nīmri Kughen. Nar ramtərhav ye nəkwai yermamə ramor nəmkimik ye nīmri Kughen.”

¹² Kini kafan narmamə minə khauə misəm misaiyoh-pən mhamə, “? Mərig nakirkun mə Farisi minə kimisərig nəgkiarieren e kafam, rikiriə raha?”

¹³ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Nai minə fam yame Rimik apa ye neai rimipəh nihuyen, In tukri-vi-haktə piəpiə iriə nuan minə. ¹⁴ Səpəh əriə. Iriə kamhakir narmamə, mərig nīmri-riə rīpis. Tukmə nīmri-pis rikir nīmri-pis, kini iriə tukawəkeikei mīrəivə ye nəkwai nīmri.”

¹⁵ Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “?Hoprai-pə ru nīprai nuhpikini en kimi əmawə?”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “? Rhawor? ? Kimiə min nak-seinein? ¹⁷ ?Nakharkun mə narimnar yame kamən ramvən ye tip jir mamtərhav min? ¹⁸ Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə kini mamtərhav ye tikiherin, ramor yermamə raməmkimik ye nīmri Kughen. ¹⁹ Meinai in ai yerki yermamə, nərigien hah rīpsaah, rəmhen kin nhopniyen yermamə, nəkrəhyen kin piraovin, nor-apnəpigien nar, nəkrəhyen, neikuəyen, mine niniyen nīkar jir. ²⁰ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə masor in raməmkimik ye nīmri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik rīpəh nərvayen, pa rīmə rəmkimik ye nīmri Kughen.”

Piraovin yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu

(Mak 7:24-30)

²¹ Kini Yesu ritərhav aikin a mivən ye taon kiraru e Taea mine Saedon. ²² Kini pian kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramarə ye kwənmhan a rimauə məm, mamasək apomh mīmə, “Yermaru. Mikip King Deved. !Rikim tukreihuə tuk yo! Nanmin has kirik ramərer-pən ye piakəskəh kafak, mamoriah pik in.”

²³ Mərig Yesu rīpəh niniyen nar kirik tukun. Kini kafan narmamə khauə masəkeikei kimin mhamə, “Her-pən kin pəh ramvən, meinai in ramasək apomh mamkwasiğ kin ətawə.”

²⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Kughen rimmher-pə kin Yo mə jakvən əmə tuk sipsip minə kape kwənərəus kape Isrel yamə mine kaserwei.”

²⁵ Mərig pian a ruə mənīmkur ye nīmri Yesu mamni mīmə, “Yermaru, asitu irak.”

²⁶ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Rapəh natuatukien mə tikvəh nəviginiyen ne kwajikovə minə karakikin-pən kimi kuri minə kapəriə.”*

15:11: Mat 12:34 **15:14:** Luk 6:39; Rom 2:19 **15:24:** Mat 10:6 * **15:26:** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mīpəh nasituyen ye kwajikovə minə kape nəmə tanə pisin.

27 Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniən nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə kapəriə.”†

28 Kini Yesu rhorpin nəgkiarien kafan mimə, “Piraovin. Kafam nhatətəyen rehuə. Naha nhagin yame nakorkeikei, tukruə mor nəfrakisien kin.” Kini taktakun əmə, piakəskəh kafan rimməsanin min.

Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə

29 Kini Yesu ritərhav aikin a maməriwək ye nikar-kar lugun Galili. Mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik mamkwətə. 30 Kini nukwhao ehuə khauə misəm. Mhapik narmamə yamə mine nihuriə rarpəvin mine nimirin pis minə, mine yamə mine niprairiə rimhə, mine yamə mine kaseinein nəgkiarien, mine yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin. Misətu-pən əriə ipakə tuk Yesu, kini In ror huvə əriə. 31 Kini narmamə minə a kimisəm mə narmamə yame kaseinein nəgkiarien kimisəgkiar, mine yamə mine niprairiə rimhə kimisəsanin, mine yamə mine nihuriə rahas kimisəriwək, mine nimirin pis minə kimisəm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

*Yesu rimmor nımtətien kirik, maməvigin narman fo taosen
(Mak 8:1-10)*

32 Ye nipig a, Yesu rimmokrən kin kafan narmamə minə mimə, “Rikik reiwayu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kimisəmir nipig kisisər, kini nəriə nəviginien rirkək. To yakher-pən kin əriə yerkwanu, kamhavən kirik rəmkərəv ye swatuk, nimirin rapig, kini rimir.”

33 Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəviginien rəmhen tuk nukwhao ehuə e? İkin eikin e kwənmhan əkwak.”

34 Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kəmam tiksın.”

35 Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” 36 Kini mivəh nıpar bred ai mine kəmam, mini vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə tuksəvigin narmamə ai kin. 37 Kini kisəvigin, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhapik nıparpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru ehuə seven. 38 Narmamə minə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kipəh nisəvhuekinien nıpiraovin mine kwajikovə minə. 39 Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mivən apa kwənmhan ehuə kirik, nhagin e Magadan.

16

*Farisi minə mine Sadusi minə kisaiyoh Yesu mə tukror nımtətien kirik
(Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

1 Kini ai, Farisi tiksın mine Sadusi tiksın khauə masəni-əhu Yesu mə to rıpəh norien nımtətien kirik ye nimiririə yame ramhajoun mə nəsaninien kafan ramsi-pən ye neai.

2 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nıpig mirh natukrivə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’ 3 Kini yenpigyenpig iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrip, meinai napuə rəwhao

† 15:27: Pian a rimməgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nıpar nasıtuyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel. 15:31: Mak 7:37 15:32: Mat 14:14

markurao.’ Nakharkun niniyen niprai nimtätien ye nimar napuə, mærig nakseinein niniyen niprai nimtätien yame yakamor ai taktakun. ⁴ Kimiə e taktakun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nimisəpəh kapəmiə nhatəyən ye Kughen rəmhen kin piraovin kirik yame rapəh kafan yerman mæri-pən kwən pisin. Kini taktakun naksorkeikei mə jakor nimtätien kirik yame tukrhajoun mə yimasi-pən ye Kughen. Mærig Kughen tukror nimtätien kirikianə əmə, in e nimtätien kape Jona kupan.” Yesu rimnəgkiar fam ai mæpəh əriə.

Yesu rimnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kasəvit-ərhav ye nimtätien yame rimnor

(Mak 8:14-21)

⁵ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nipər bred nəriə. ⁶ Kini Yesu rimnor kwirig kimi əriə mimə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Sadusi minə.”

⁷ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nipran, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rimə kitawə kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

⁸ Mærig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “Kapəmiə nhatəyən rikəskəh. ?Nakshawor e masəm əmiə minə mə bred rikək? ⁹ ?Rhawor e rikimiə ripəh nəsikien kini nakhapəh nharkunhuvəyən mə nipig yimivəh nipar bred kirkirip, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, kini kimisəpəh nipərpər nəviginiən, ?nakhavai-pən ye nitip kuvhuun? ¹⁰ Kini nipig yimivəh nipər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen, kini mhapəh nipərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun? ¹¹ ?Rhawor kimiə nakhapəh nharkunien mə yakpəh nəgkiariən kin bred? Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə mine Sadusi minə.”

¹² Kini ye nipig a, iriə kimnharkun mə pəh nien mə raməgkiar kin yis yame kamor bred kin, mə tukasərig əriə tukun. Mærig tukasərig əriə tuk nhajounien kape Farisi minə mine Sadusi minə.

Pita ramni mə Yesu in Kristo

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənman e kamni kimə Sisaria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriə mə, “? Mærig narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?”

¹⁴ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin khamə Ik e Jon Baptaes; tiksin khamə Ik e Elaəja tu; kini tiksin khamə Ik e Jeremaea uə profet kupən pisin kirik kape Kughen.”

¹⁵ Mærig In raiyoh əriə mə, “?Mærig rhawor irəmiə? ?Nakhamə Yo e pa?”

¹⁶ Mærig əmə Saemon Pita rimə, “Ik e Kristo,* ji Kughen yame Ramragh.”

¹⁷ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Saemon Jona†, Kughen rimnautəpre kin nihuvəyən kafan kimik, meinai pəh nien mə yermamə kirik rimnor əpu nar e kimik; mærig Rimik apa ye rao ye neai, In rimnor əpu

16:4: Jona 1:17; Mat 12:40 **16:6:** Luk 12:1 **16:9:** Mat 14:17-21 **16:10:** Mat 15:34-38

16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * **16:16:** “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nipran rimə, “Yermamə yame Kughen rimini kupən mə tukrher-pə kin tuk niwəh-miraghien atawa.”

† **16:17:** Nəgkiariən kape Gris ramni mə “Saemon Bar Jona.” Nipran ramni mə in ji kwən kirik, nhagin e Jona.

nar e kimik. ¹⁸ Kini yakamni-pre tuk ik mə ik Pita[†], ni pran ramni mə kapier yame jakvhirəkin-pən niməhuak kafak iran. Kini to nəsaninien kape nimhəyen rəpəh napitayen kafak narmamə minə. ¹⁹ Jakvəhsi-pre ki kimik kape narmaruyen kape Kughen. Tukmə nakəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.” ²⁰ Kini mini-əutan-pən tuk kafan narmamə minə mə tukhapəh nhani-pənien tuk yermamə kirik mə In Kristo yame Kughen rimi ni mə tukrher-pə kin.

*Yesu rimnakupən mirkun, mini-ərhav mə tukrimha, kini mimragh min
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)*

²¹ Ririkakun ye ni pig a, Yesu rimi ni-pən tuk kafan narmamə minə mə tukraməkeikei mivən Jerusalem, kini nəwharu minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuksor nəmhəyen kimin, mhani mə tukraməkeikei mimhə. Mərig ye ni pig yame ror kisisər kin, tukramragh min ye nimhəyen kafan.

²² Məknəkin Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamni-əhu In mimə, “! Nikam, Yermaru! Tukri pəh norien rəmhen kin yame nakamni.”

²³ Mərig Yesu rarar, mini-pən skai tuk Pita mimə, “!Setan! !Ap ikin e! Ik nakamərər əswasig kin Yo. Nərigien kafam rəpəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

²⁴ Kini Yesu rimi ni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ²⁵ Meinai yermamə yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mimhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin. ²⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mamarakikin kafan nimraghien tukun, nanmin tukrerwei. Mərig nar kirik rirkək min tuk nivəhyen nimri nimraghien kafan. ²⁷ Ror məknakin meinai Yo Ji Yermamə jakpiuə kimawə agelo minə ye nəsaninien ehua mine nikhakien kape Rimik, kini jakpivəhsi-pən nərokien kimi narmamə mfam tuk wok yame kimisor. ²⁸ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksın kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen miseriaji ni pig narmamə tuksəm Yo Ji Yermamə yakavəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

17

*Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimrin rukreikin muə mor pisin
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

¹ Ni pig sikis ruauə muavin, Yesu rikir Pita, Jemes mine piauni Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. ² Aikin, ni prai Yesu rukreikin muə mor pisin. Nimrin rakhak rəmhen kin nikhakien kape mirh. Kini neipən kafan rhawən pik. ³ Kini yemasur kupən mir kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, marhəgkiar irisir Yesu.

16:17: Gal 1:15-16 † **16:18:** Ye nəgkiarrien Gris, “Pita” ni pran ramni “kapier.” **16:18:** Jon 1:42; Efes 2:20 **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 **16:26:** Mat 4:8-9 **16:27:** Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Rev 22:12 **17:2:** 2 Pita 1:16-18

⁴ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru, rhuvə mə kimasir jakəhrarə əmə eikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisisər. Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

⁵ Pita raməgkiar hanə, məknekən napuə hawən kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kini nəgkiarrien kirik risi-pən ye napuə mimə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

⁶ Kimirhərig nəgkiarrien a, kirhigin pik, mirhənim-pən nimirisir ye nimoptanə. ⁷ Mərig Yesu ruə mirap ərisir mimə, “Rhekimter. Mirhipəh nırhiginien.” ⁸ Məknekən, krharharha, mrhipəh mın nırhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu əutən pən tuk ərisir mimə, “Takhripəh nırhəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh mın ye nımhəyen kafak.”

¹⁰ Kini krhaiyoh mirhimə, “?Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa mınə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?”

¹¹ Kini Yesu rimə, “Nəfrakisien mə Elaeja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huvə narimnar fam. ¹² Mərig yakamni-pre tuk əmisir mə Elaeja ruərerig ta, mərig narmamə khapəh nharkunien in; misor ahas pən kimin. Ye norien kirikianə mın, tuksor Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen.”

¹³ Ramni məknakin, kafan narmamə mınə kharkun mə In raməgkiar ye Jon Baptaes.

*Yesu rimnəko ta nanmın has ye pikwarien kirik
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)*

¹⁴ Kini khatərhav-pə tuk nukwhao ehuə. Kini yermamə kirik ruə mənımkur-pən tuk Yesu mimə, ¹⁵ “Yermaru. Pəh rikim tukrehuə tuk pikwarien kafak. Nikəvaan ramor pik in. Ramarə ye nipig əutən. Nipig ripsaah ramimir-pən ye nap mine ye nu. ¹⁶ Kini yo yimirəh mivən kimi kafam narmamə mınə, mərig kiseinein nor-huvəyen.”

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Kəsi! Kimiə e taktakun mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nipig takpishatətə irak?” Kini mamni mın mimə, “Harəh pikwarien en mhaü.”

¹⁸ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi nanmın has maməko-ta. Məkneikin mor huvə pikwarien a.

¹⁹ Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu misaiyoh-pən mhamə, “?Rhawor e kimawə yakwəseinein nəkotayen nanmın has a?”

²⁰⁻²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Meinai nhatətəyen kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmın has yamə mine kisor məknekən, to nakpəh nəviginien məhuak mirkun nəkotayen əriə.* Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig takharkun nhani-pənien tuk tukwas e mhamə, ‘Əta ikin e mivən aikin a,’ kini tukror nəkwaimiə. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”

Yesu rimini-ərhav mın mə tukrimhə kini mamragh mın

17:5: Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 **17:10:** Mal 4:5 **17:11:** Mal 4:5-6 **17:12:** Mat 11:14 **17:13:** Luk 1:17 **17:19:** Mat 10:1 * **17:20-21:** Nəgkiarrien e ye ves 21 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrah ikin e uə nikam. **17:20-21:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2

²² Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kwən kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə. ²³ Narmamə tukshopni Yo, kini ye nipig yame ror kisisər kin, Kughen tukrivəh miragh Yo ye nimhəyen.” Kini kafan narmamə minə rikiriə rəpou pik tuk nəgkiarlen a.

Yesu rameighan kin mə tukvəhsi-pən mane kape takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen

²⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə kimnhatərhav apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasərer tuk mane kape takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhamə, “?Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kin mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, uə nikam?”

²⁵ Kini Pita rimə, “Ɔwəh. Ramərok.”

Kini Pita rivən ye nəkwai nimə, Yesu rəkupən maməgkiar mamni nuhpikinien kirik mimə, “Saemon. ?Nakmə rhawor? ?King minə kape tokrei tanə kamhavəh takis tuk nipa? ?Kamhavəh tuk kapəriə narmamə minə, uə tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien?”

²⁶ Mərig Pita rimə, “Kamhavəh tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien.”

Kini Yesu rimə, “Nəfrah. Narmamə kape king khapəh nisərokien takis.”†

²⁷ Kini Yesu rirpin mimə, “Mərig kitawə khapəh nisərkeikeiyen mə tuksor niemha rhai əriə tuk ətawə. Kini ror məknei, rhuvə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kin string, mivi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwən, məm mane‡ kirik rəmhen tuk nərokien takis. Vəh mane en, mivən, mivəhsi-pən kimi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

18

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Ye nipig a, narmamə kape Yesu kimnhauə misaiyoh-pən mhamə, “?Pa in yerpig ye narmaruyen kape Kughen?”

² Kini Yesu rokrən kin kwajikovə kirik, ruə mərer ye kwerkwan irəriə. ³ Kini mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisararien irəmiə mhauə rəmhen kin kwajikovə, to nakhapəh nhavəniyen misarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁴ Ror məkneikin, tukmə yermamə ravəhsi-əhu atuk in rəmhen kin kwajikovə e, in yerpig ye narmaruyen kape Kughen.

⁵ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. ⁶ Mərig Kughen tukror narpinien ehua kimi narmamə yamə mine kamhavi-pən kwajikovə yamə mine kishatətə irak, mə tuksor təvhagə has. Kini narpinien a tukriskai rapita yame tukruk-pən kapier kirik ye nipətək nuan, karkwərhav-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim.

17:22: Mat 16:21 **17:24:** Eks 30:13; 38:26 † **17:26:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, to ripəh nərok-pən-ien takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen, rəmhen kin yame yermamə kape king to ripəh nərok-pən-ien takis kimi king, nəmə irua əmə kasərok-pən takis kimin. ‡ **17:27:** Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikianə in nərok kape wok ye nipig kirikianə. **18:1:** Luk 22:24 **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 **18:6:** Mak 9:42; Luk 17:1-2

7 “! Kəsi! Nəmhəyən ehuə tukruə tuk narmamə kape tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tuksor təvhagə hah. Nivəhsi-pən vəhsi-pənien minə a tukraməkeikei muə. ! Mərig, kəsi! Nəmhəyən ehuə tukruə tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a. ⁸ Kini tukmə kwermim uə nihum ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim uə nihum nikarin mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir uə nihum kwis mir. ⁹ Kini tukmə nimrim ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimrim kwis mir.”

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei
(Luk 15:3-7)

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə takhapəh nisəm-əhuyen narmamə minə kafak yamə kisəmhen kin kwajikovə, meinai yakamni-pre tuk əmiə mə agelo yamə mine kasəm əriə, nipig mifam iriə kasərer ye nimri Rimik apa ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun. ¹¹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə yamə mine kwəserwei, mivəh miragh əriə.*

¹² “Tukmə yermamə kirik, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei. ?Mərig nakirkun mə tukrhawor? In tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasərer ye tukwas, kini in mivən marhakin yame rimnerwei. ¹³ Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig tukrəm, rikin tukragien tuk sipsip kirikianə əmə rapita nagienien tuk naenti naen e khapəh niserweiyen.

¹⁴ “Ye norien kirikianə əmə min, Rimimiə apa ye rao ye neai, In ripəh norkeikeiyen mə kafan kirik kwajikovə tukrerwei.”

Piam yame ramor nahasien kimik
(Luk 17:3)

¹⁵ Kini Yesu rimə, “Tukmə piam kirik ror nahasien kimik, yuvən kimiru pisin əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rimnor ripəh nəmhenien. Tukmə rərig ik, kafam nəgkiarien tukror rikin rirerig-pə min, nakawor huvə əmiru minə. ¹⁶ Mərig tukmə ripəh nərigien ik, takvəh min yermamə kirikianə uə kiraru, mə tukirkun mə nəgkiarien fam yame takhani in nəfrakisien.† ¹⁷ Kini tukmə ripəh nərigien əmiə, hani-ərhav kimi niməhuak. Kini tukmə ripəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kin yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kin] yermamə yame ramərer tuk mane kape takis.

¹⁸ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakasətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.

¹⁹ “Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, tukmə kimiru kiraru nakrani kwis mə takwaiyoh kin nar kirik, kini Rimik apa ye rao ye neai tukror naha nhagin yame nakawaiyoh kin. ²⁰ Ror məkneikin meinai ikin hiə yermamə kiraru uə kisisə kirhuə kirikianə ye nhagik, kimawə miriə.”

18:8: Mat 5:29-30 **18:9:** Mak 9:43-48 * **18:11:** v. 11 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini nəgkiarien ikin e uə nikam. **18:12:** Esik 34:11,16; Luk 19:10 **18:15:** Luk 17:3; Gal 6:1 † **18:16:** Nəgkiarien kirik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kiraru uə kisisə kirhəni nəgkiarien kirikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiarien kapərisir.
18:18: Mat 16:19; Jon 20:23 **18:19:** Mak 11:24; Jon 15:7

Nuhpikinien ye yermamə yame narmamə kasor kaon kimin, kini in raməkeikei kimi ərĩa mə tuksarpin

21 Kini Pita rimauə tuk Yesu maiyoh-pən In mīmə, “Yermaru. ?Tukmə piak ramor ahas pə kimi yo mamripin, nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kivhuun? ?Mi-seven rəmhen uə nikam?”

22 Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor fogivim iran m-seven əmə, mərig takor m-seventi seven. †

23 “Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruyen kape Kughen rəmhen əmə kin yame king kirik rorkeikei mə tukrəm-ru kaon yamə mine kafan narmamə kasor kimin, mə ərĩa tukasəkeikei misarpin. 24 Nipig rimirikakun mə tukrivəh tai mane, kharəh kafan kirik yorwok yame ramor kaon rəmhen kin milian vatu khapsaah§, mhavən kimin. 25 Kwən a reinein narpinien; king rimə tukor salem kin yor wok a mine kafan piraovin mine kafan kwajikovə minə mine kafan narimnar minə fam pəh rarpin kafan kaon.

26 “Məkneikin kafan yorwok rənimkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mə, ‘!Awəh! ?Nakirkun nivəhsi-pə-minien nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’ 27 Kini kafan yemehuə rikin rehuə tukun, kini məpəh fam kafan kaon mə tukripəh min narpinien, meighaan kin mə tukramvən.

28 “Mərig nipig yorwok a rimavən, məm yermamə kirik yame rimnor kaon kimin rəmhen kin wan hundred taosen vatu əmə.* Iriu kwis yorwok mir kape king. Kini yorwok yame king rimnəru-kin kafan kaon, rarar miraptərəkin yermamə yame ramor kaon kimin, mirəh nipətək nuan, məvit, mamni mīmə, ‘!Arpin kafam kaon yame nimnor kimi yo!’

29 “Kini yorwok a yame rimnor kaon kimin reiwaiyu mənimkur maməkeikei kimin mīmə, ‘!Awəh! ?Nakirkun nivəhsi-pəyen nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’

30 “Mərig in rimə, ‘Nikam.’ Kini mivən mə tukrivəh kwən a kavən kivəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpin fam mane yame rimnor kaon kin.

31 “Nipig yorwok minə tiksın kimisəm nar a, rikiriə rəmhə pik tukun. Kisarar mhavən mhani-əsah-pən fam narimnar yamə mine kimisəm tuk king.

32 “Kini king rimnokrən kin yorwok a ruə rini-pən tukun mə, ‘!k yorwok has kirik. Yimnəpəh fam kafam kaon, meinai ik nimnəkeikei kimi yo tukun. 33 ?Mərig rhawor e rikim ripəh nehuəyen tuk yermamə yame nakawor wok kimiru min, rəmhen kin yame rikik rehuə tuk ik?’ 34 Kini niemha rhai king a, kini rimə tukrəh kavən kirəhsi-pən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror nəmhəyen kimin meriaji rarpin fam mane yame ramor kaon kin.”

35 Yesu rimini-ta nuhpikinien a, mini-pən tuk ərĩa mə, “Tukmə kimia nakhapəh nisəru-kinien norien has yame piaumia minə kasor irəmia, Rimik apa ye rao ye neai tukrivəhsi-pre min narpinien rəmhen kin yame king a rimnor kimi kafan yorwok.”

† 18:22: Niprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei məru kin fam norien has yame kamor iran nipig mifam. § 18:24: Nəgkiarien kape Gris ramni mə “ten taosen talen” in mane rehuə pik. * 18:28: Nəgkiarien kape Gris ramni mə “wan hundred denari.” 18:34: Mat 5:25-26 18:35: Mat 6:15; Mak 11:25; Efes 4:32; Kol 3:13

19

?Rhuva mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Kini Yesu rəgkiar ta, mitərhav Galili mivən ye provins e Judia, mivən maməmır apa nıkar nu Jodan pən. ² Kini narmamə khapsaah khakwasig kin. Kini In rımnor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə, kasasanın.

³ Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen ətən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarrien kirik yame rıpəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Loa rameighan kin mə yerman rirkun nəpəhyen kafan piraovin tuk nərigien apnapig əmə kirik kafan uə nıkam?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvheikinien ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nıpig Kughen rımnərəhu nimoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’ (Jen 1:27) ⁵ Kini mımə yerman tukrəta ye rınni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikiana. ‘Iriu tukrauə nıprairiu kirikiana.’ (Jen

2:24) ⁶ Kini iriu kwis tukwarə kirikiana. Meinai Kughen rıməviəfugin məknakin əriu, yermamə to rıpəh nakapirien narəyen kapəriu.”

⁷ Kini iriə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Tukmə ror məknakin, rhawor e Moses rımneighan kin mə yerman rirkun nıraiye nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in?”

⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mımə, “Moses rımneighan kin əmiə mə taksəpəh kapəmiə nıpiraovin minə meinai kapəmia kapə riskai pik. Mərig in apa kupan rıpəh norien məknakin. ⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman kirik, kafan piraovin rıpəh nivən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini tukmə yerman a rarar mivən tuk yarmə, rəmhen kin mə in rımnəkrəh kin piraovin a.”

¹⁰ Kafan narmamə kisərig, kisakur, mhani-pən tukun mhamə, “Tukmə narəyen kape yerman mine piraovin riskai pik məkneikin, rhuva mə tukpəh əmə norien kape mared.”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nisorien nəgkiarrien e; mərig əmə yamə mine Kughen rımivəhsi-pən nirkunien kimi əriə, kapəriə pisin əmə. ¹² Ror məknakin meinai narmamə tiksın to khapəh nisorien mared tuk nərigien pisin pisin minə. Tiksın tukhapəh nisorien mared meinai nıprairiə rahas ror hanə. Kini tiksın tukhapəh nisorien mared meinai kərai rəmhen kin kao karman. Kini tiksın kamhani atuk əmə mə tukhapəh nisorien mared mə tuksor wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamə yame rirkun nivəhyen nəgkiarrien e, tukraməkeikei mivəh.”

Yesu ravəhsi-pən nihuvəyen kimi kwajikovə minə
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Kini narmamə tiksın khapik kapəriə kwajikovə minə, mhaue misəm min Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, maməhuak tuk əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə.

¹⁴ Kini Yesu rımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en.” ¹⁵ Kini In mıpic kwajikovə minə

a mərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə, miterhav aikin a.

Tamaruə yame kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nımraghien rerin

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Kini tamaruə kirik ruə məm Yesu, maiyoh In mımə, “Yhajoun. ? Nakmə jakaməkeikei mor naha nhagin yame rhuvə, mə jakamarə rerin?”

¹⁷ Kini Yesu rımə, “? Nakhawor mamaiyoh Yo kin nar yame rhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. Tukmə nakmə takarə ye nımraghien rerin, əri-pən loa.”

¹⁸ Mərig kwən a rımə, “?Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rımə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mıpəh napir-pənien tuk piraovin pisin. Kini mıpəh nəkrəhyen. Kini mıpəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. ¹⁹ Tuk nıpig minə fam takamsiai rımım mine nisinim. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”*

²⁰ Kini tamaruə ai rini-pən tukun mımə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam. ?Mərig naha nhagin raməmır yame yakpəh hanə norien?”

²¹ Kini Yesu rımə, “Tukmə nakmə kafam nımraghien tukratuatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narımnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi narmamə yavən has minə. Kini kafam narımnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nıpig tamaruə ai rımnərig nəgkiarın yame Yesu rımını, rikin rapou, meinai kafan nautə ripsaah.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “! Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniyen ye narmaruyen kape Kughen. ²⁴ Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ? Nakasərig mə nar mırəgh ehuə kirik rəmhen kin kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nıkam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁵ Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh mhamə, “! Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nımraghien rerin?”

²⁶ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rıpəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narımnar fam.”

²⁷ Kini Pita rini-pən tukun mımə, “? Mərig kimawə jakhavəh naha nhagin? Yıməsəpəh fam kapəməwə narımnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrah tuk əmiə mə, ye nıpig yame narımnar fam tukhaukreikin mhauə mhawi, kini Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kafak jea kape king yame rhakak pik, kini kimiə e yame nımnhakwasig kin Yo, taksəkwətə-pən min ye jea kape king iriə m-fam twelef, kini masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel. ²⁹ Kini narmamə m-fam yamə mine kimisəpəh kapəriə nımə minə, uə piauriə minə, uə nowinriə minə, uə rımriə minə, uə nisinriə minə, uə jiriə minə, uə kapəriə

19:17: Lev 18:5; Luk 10:28 * **19:19:** Loa minə e kimnarai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20.
19:26: Job 42:2 **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21

nīpīraovīn†, uə nīmoptanə kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrivəh-sipən narimnar minə a rehuə pik kimi əriə, mivəhsi-pən nīmraghien rerin kimi əriə. ³⁰ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

20

Nuhpikinien ye yorwok minə apa plantesen kape grep

¹ Kini Yesu rimə, “Ror məkneikin mə narmaruyen kape Kughen rəmhen kin yemehuə kirik kape nəsimien. Rimatərhav yenpig-enpig əgkap marha-kin narmamə mə tukhauə misor wok ye plantesen kape grep.

² Kini mini mə tukrərok əriə kirikianə kirikianə wan taosen vatu.* Marar mher-pən kin əriə khavən misəsim.

³ “İpakə tuk naen klok yenpig-enpig, ritərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tiksın kasərer apnapig. ⁴ Rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak. Kini jakərok əmiə kin mane yame ratuatuk.’ ⁵ Kini kimnhavən.

“Kini yerkweiha, rimatərhav mor nar kirikianə min, kini mor min ye tri klok yenaiyu. ⁶ Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm narmamə tiksın kasərer apnapig əmə. Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘?Rhawor nakasərer ikin e kape nīpig piəpiə kirik mhapəh nisorien nar kirik?’

⁷ “Mərig khani-pən tukun mhamə, ‘Meinai yermamə kirik rīpəh nīvəhsi-pəyen wok kirik kimi əmawə.’

“Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak.’

⁸ “Kini yenaiyu, yemehuə kape plantesen kape grep rini-pən tuk man-aja mə, ‘Okrən kin yorwok minə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mine kimnhauə mhakwasig, mamvən meriaji-pən narmamə yamə mine kimnhauə misəkupan.’

⁹ “Kini yorwok yamə mine kimnhauə misor wok ye faef klok, man-aja rimnərok əriə wan taosen vatu. ¹⁰ Ror pən, narmamə yamə mine kimisəkupən misor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mine kimisor wok mhakwasig. Mərig iriə kirikianə kirikianə kimnhavəh əmə wan taosen vatu. ¹¹ Nīpig kimnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yemehuə kape plantesen. ¹² Mhani-pən tukun mhamə, ‘Nəmə yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye aoa kirikianə əmə, mərig ik nīmnrək əmawə miriə rəm nəmhen əmə. Mərig kimawə yimisor wok ehua yerkweiha ehua, nīpig piəpiə.’

¹³ “Mərig yemehuə rini-pən tuk əriə mə, ‘Yo kirik. Pa rimə yimnoriah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu. ¹⁴ Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rimikwasig rəmhen əmə kin ik. ¹⁵ Kafak e mane. Yakirkun norien naha nhagin kin mane kafak. ?Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriə uə?’ ”

¹⁶ Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien mini-pən tuk əriə mə, “Narmamə minə e kamhakwasig tukpisəkupan, kini yamə mine kasəkupən tukpihakwasig.”

† 19:29: Nəgkiarīen e “Nīpīraovīn” rīkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis uə nīkam. 19:30: Mat 20:16; Luk 13:30 * 20:2: Nəgkiarīen kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuutuk kape wok kape nīpig kirikianə. 20:8: Lev 19:13; Dut 24:15 20:16: Mat 19:30; Mak 10:31

Yesu rimini ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokrən min kin kafan narmamə twelef mə tukhauə ye tamhekin kirikianə. Kini mini-pən mimə, ¹⁸ “Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmmaan aikin a, narmamə tiksın tuksərəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi jif pris mine nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mimhə. ¹⁹ Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, kini misəsik-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh min ye nipiğ yame ror kisisər kin.”

Mama kape Jemes mine Jon raiyoh-pən nar kirik kimi Yesu

(Mak 10:35-45)

²⁰ Kini piraovın kape Sebedi rikir tını mir muə mənimkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

²¹ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kini pian a rimə, “Pəh kafak kwajikovə mir kirik tukrəkwtə ye nıkarım matuk, kini kirik tukrəkwtə ye nıkarım mawor, nipiğ Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

²² Mərig Yesu rini-pən tuk kwərə mir a mə, “Nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nıpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə?”†

Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

²³ Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru takwərig nəmhəyen rəmhen kin yame Yo jakərig. Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwtə ye nıkarik matuk, kirik ye nıkarik maor, yo yakeinein nivəhsi-preyen. Mərig Rimik Kughen rimivəhsi-pən kwənmmaan mir e kimi narmamə yamə mine In rimirpen ta mimə iriə tuksəkwtə ikin.”

²⁴ Nipiğ narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin, niemha rhai əriə tuk Jemes mine Jon. ²⁵ Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Kini mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kəsor əutən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkın-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ²⁶ Mərig rıpəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə. ²⁷ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrəkupən mamkir əmiə, in min tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam ²⁸ rəmhen kin yame Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə Yo yımauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Yımauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpın nımraghien kin kape narmamə khapsaah.”

Yesu rimnor huvə nımrın pis mir

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

20:18: Mat 16:21; 17:22-23 **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 † **20:22:** Ye v. 22, Yesu rimnəgkiar kin nuhpikiniən məkneikin, “?Nakrarkun nıranım-pən-ien ye pənkin yame jaknım-pən ikin uə?” Mərig Translesen Komiti rimnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprai nuhpikiniən mirai əmə nıpran. **20:25:** Luk 22:25-26 **20:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 **20:28:** Luk 22:27; Fil 2:7

²⁹ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriə. ³⁰ Kini nimirin pis mir kwəkwətə ye nikar swatuk. Kini nipig kwərig mə Yesu e ramuə, kwokrən kin In mirəmə, “!Yermaru! !Kwənərus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukrehuə tuk əmru.”

³¹ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimi əriu, mhamə, “!Ah! Rapim.”

Mərig iriu karərpən əmə ye nokrənien. Mirəmə, “!Yermaru! !Kwənərus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukreihuə tuk əmru.”

³² Kini Yesu rarar, mokrən kin əriu mīmə, “?Nakramə jakor naha nhagin kimi əmiru?”

³³ Kini krəni-pən tukun mirəmə, “Yermaru. Yakworkeikei mə nimiru tukrarha, pəh yakwəm nar.”

³⁴ Kini Yesu rikin rehuə tuk əriu, mərəo-pən mirap nimiru. Məknəkin nimiru rarha. Kini kwəm nar. Kini ai iriu mirakwasig kin Yesu.

21

*Yesu ramvən Jerusalem mamor əpu mə In king
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu e Betfas, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, ² mīmə “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Kini mwəm dongki kirik, mine tini, kimirkwəji əriu. Nakararisin əriu, mwəsəg mirauə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre tuk əmiru mə takweihe kin, takrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru rimə tukrəsə ye dongki mir e.’ Kini taktakun əmə tukreighaan kin dongki mir a kimi əmiru.”

⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarrien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini mīmə,

⁵ “Hani-pən tuk nipian Saeon* mhamə,
‘Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə,
maməsua ye dongki.

Maməsua ye ji dongki.

Kini king a In yemə mar.’ ”

(Sek 9:9)

⁶ Kini kafan yermamə mir kwor naha nhagin yame Yesu rimini.

⁷ Kiravən mirarəh dongki mine tini mirauə mwəm Yesu. Miravəhsita kot kapəriu mawəpeinə-pən kin ye nimetai dongki. Kini Yesu rəsua iran. ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mīmhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nimar nai misətu-pən min ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasig kin kasokrən apomh mamhani mhamə,

“!Səgnəgin Mikip King Deved!†

Pəh kīvəh-si haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

(Sam 118:26)

!Səgnəgin Kughen yerpig!”‡

¹⁰ Yesu rimatərhav-pə Jerusalem, narmamə m-fam aikin, rikiriə rimnakur mamhani nəgkiarrien ripsaah misaiyoh-pən əriə minə mhamə, “?Pa e?”

* **21:5:** Jerusalem, nhag pisin kirik e Saeon. † **21:9:** Kimnhani mhamə, “Hosana.” Kini nipran rimə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ **21:9:** Kaməni nipe e ye nipig kape Pasova.

¹¹ Kini narmamə khamə, “Yesu e. In profet kirik rimasi-pən apa Nasaret ye provins a Galili.”

Yesu rimməko ta narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye Nimə Ehuə kape Kughen

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Kini Yesu rivən ye nimə ehuə kape Kughen. Kini maməko yerhav narmamə yamə mine kasəvrai narimnar mamhavəh mane iran, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərəkita kin narimnar yame ramswin ye tebol kape narmamə yamə mine kasərai mane ikin; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə. [§] ¹³ Kini mor kwirig kimi əriə mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “Nimə kafak, in nimə kape nəhuakien.’ (Aes 56:11) Mərig kimiə nakasor rəmhen kin
‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’” *(Jer 7:11)*

¹⁴ Kini nimrin pis minə mine yamə mine nihuriə rarpəvin kimnhavən tuk Yesu apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini ror huvə əriə. ¹⁵ Kini kwajikovə minə kasokrən apomh ipakə tuk Nimə Ehuə kape Kughen mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mikip King Deved!” Mərig jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kimisəm Yesu ramor narimnar huvə minə, misərig mə kwajikovə minə a kasəgnəgin In, niemhaa rhai əriə. ¹⁶ Khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Nakərig nəgkiarien yame kwajikovə minə e kamhani iram ua?”

Kini Yesu rimə, “Əhə. Mərig tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Ik nimnor mə kwajikovə minə, mine kwajikovə əmtəmtə minə tuksəgnəgin Ik ye tikiheriə.’” *(Sam 8:2)*

¹⁷ Kini rəgkiar ta, məpəh əriə mitərhav Jerusalem mamvən Betani, mapir ikin.

Yesu rimiini hah nai kirik kimə figtri, kini ror siə kin

(Mak 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig əgkap, iriə khatərhav min Betani, mharerig-pən Jerusalem, kini Yesu rinəmkərv. ¹⁹ Kini məm nai kirik, kimə figtri, ramərer ye nikar swatuk. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nimarın in əmə e in əmə. Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri ai mīmə, “Yermamə tukriyəh min nənien kwənkwaam tuk nipig kirik.”* Məkneikin nai a rimmənaukei.

²⁰ Kini narmamə kafan minə kimisəm, kisakur. Mhamə, “!E-he-o! !Nai e raukei ahuaa əmə!”

²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakshatətə ye Kughen, kini kapəmiə nəhatətəyen ripəh norien kiraru, nakharkun nisorien nar yame yimnor ye figtri. Mərig pəh nien mə in əmə a, mərig nakharkun nhani-pəniən tuk tukwas a mhamə, ‘Əta eikin e mivən məmnim apa ye tahik’ kini tukror nəkwaimiə. ²² Tukmə nakshatətə, nakharkun nəhavəhyen naha nəhəgin yame naksəhuak tukun.”

§ 21:12: Yesu rimmor məknekin, mamor fulfilem profesii kirik ye Sek 14:21. *** 21:19:** Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukramhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2 **21:22:** Mat 7:7-11; 18:19

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasiṗ-kaa

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Kini Yesu rīvən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel minə, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekən?”

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuva. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ²⁵ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə, ‘Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon,’ mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’ ²⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mhamə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai kitawə khagin kin narmamə minə e meinai iriə kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

²⁷ Ror pən iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh nini-preyen mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar.”

Nuḥpikinien ye ṗikwarien kiraru

²⁸ Kini Yesu rimini-pən min nuḥpikinien tuk əriə mīmə, “Kwən kirik, tini yerman kiraru. Kini rīvən mini-pən tuk irehuə mīmə, ‘Narik, yuvən məsim ye plantesen kape grep.’ ²⁹ Mərig rimə, ‘Ah. Yakapəh.’ Kini marə, marar min ye nərigien kafan mivən məsim. ³⁰ Kini tatə kapəriu rimavən məm yame rəkəskəh, mini-pən min əmə nar kirikianə. Kini rimə, ‘Rhuva, pəh yakvən.’ Meikuə, məpəh.” ³¹ Kini Yesu raiyoh əriə mīmə, “?Kwərə mir a, pa nhagin rimnor nəkwai rimni?”

Kini khamə, “Irehuə.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Ratuatur. Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatur kimnhauə ye narmaruyen kape Kughen kwasig ikin kimia. ³² Meinai Jon Baptaes rimauə tuk əmiə mə tukrhajoun swatur kape norien atuatur, kini mərig kimia nimnhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Mərig yor təvhagə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatur, iriə kimnhani nəfrakisien iran. Mərig kimia naksəm pawk nar a, mhapəh nisararien ye nərigien kapəmiə mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.”

Yesu ramni mə nəmə Isrel kimishopni profet kape Kughen rəmhen kin yame yorwok minə kimishopni narmamə kape yemehuə kape plantesen

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kini Yesu rimə, “Kini sərig min ru nuḥpikinien kirik. Yermamə kirik rimnəsim kin kafan plantesen kin grep, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pəniən kwənkwaṗ grep iran. Mə nehen tukraiṗu, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə

tukramærer ikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mæəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksin, tukhapik næriə tiksin, mhavəhsi-pən nan kirik rəmhen kin nærokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ³⁴ Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksin manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsım aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nærok kafan. ³⁵ Mərig iriə kisara, mhauh kirik, mishopni kirik, misarkwhopni kirik. ³⁶ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan tiksin narmamə kisapita yamə minə apa kupan. Khavən, kini narmamə yame kasəsım kimisor rahas pən min kimi əriə rəmhen kin yame kimisor kupan. ³⁷ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen rher-pən kin tini rivən tuk əriə. Ye nærigien kafan rimə, 'Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, kini tukhasiai.' ³⁸ Mərig iriə kisəm khamə, 'Kwajikovə atuatur e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.' ³⁹ Məknekin kharaptəəkən, misarkwərhav kin ye plantesen mishopni."†

⁴⁰ Kini Yesu raiyoh narmamə yame kasətərig kin, mimə, "ʔ Rikimie raməsik mə nipig yemehuə kape plantesen tukruə, kini tukrhawor-pən iran mine narmamə yamə mine kimisəsım ye plantesen kafan?"

⁴¹ Kini khani-pən tukun mhamə, "Tukroriah-oriah nəmə has minə a, mhopni əriə. Kwasig ikin, tukreighaan pən kin kafan plantesen kimi narmamə pisin minə. Kini ye nipig atuatur yame grep tukrimhiak, iriə tukhavəhsi-pən kwənkwan kimin."

⁴² Kini Yesu rimə, "Tukmə ror kimie nakhapəh nisəvhəkin-hanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə, "Nai yame narmamə kape nivhirəkinien nimə kimnhavəh kini minəsarakikin.

Mərig nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rimnherig min, mor səpag apomh kin.

Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.'

(Sam 118:22,23)

⁴³ "Ror pən, yakamni-pre tuk əmie mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmie, kivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan. ⁴⁴ Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan əgkap. Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhosis-hosis in."‡

⁴⁵ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisərig nuhpikinien yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəriə. ⁴⁶ Kini misarha kin swatuk mə tukhavəhsi-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

22

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehua

(Luk 14:15-24)

¹ Kini Yesu rimini min nuhpikinien tiksin tuk əriə mimə, ² "Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye

21:33: Aes 5:1-2 **21:38:** Mat 27:18 † **21:39:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksin kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **21:39:** Hib 13:12 ‡ **21:44:** Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiarien ikin e uə nikam.

nəviginien ehuə tuk narkurəkien kape tini. ³ Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimmokrən-ta kin əriə mə tukhauə tuk nəviginien. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniən.

⁴ “Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksin min, mini-pən tuk əriə mə, ‘Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimmokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginien. Yimoh kafak kau yamə mine kisəsis-əsis huvə. Narimmnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginien kape narkurəkien.’

⁵ “Mərig khapəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa. ⁶ Kini tiksin kharaptərək kin yorwok minə a misor ahas-pən irəriə, mishopni əriə. ⁷ Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin mobael kafan minə khavən mishopni narmamə yamə mine kimishopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

⁸ “Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, ‘Kinor apnəpeinə ta ye nəviginien kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yimmokrən kin əriə, norien kapəriə riphə nəmhenien mə tukhauə. ⁹ Havən apa ye swatuk minə mhani-pən tuk narmamə apnapig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginien.’

¹⁰ “Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə, misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimisəm əriə, yamə mine khahuvə mine yamə mine kisahə, kini narmamə kimnhakuar aikin kaməvigin ikin.

¹¹ “Mərig nipig king rimauə məm narmamə, məm yermamə kirik aikin riphə nivəniən ye neipən kape lafet kape narkurəkien. ¹² Kini king rini-pən tukun mə, ‘Yo kirik, nimipəh nivəhsi-pəniən neipən kape lafet kape narkurəkien. ?Rhawor e nakuə imə?’ Mərig kwən a reinein nhorpinien nəgkiariən kafan.

¹³ “Kini king rini-pən tuk kafan narmamə minə mə tuksərkis-ətərək kin kwermən mir mine nihun mir, kini misarakikin-pən ye nəpignəpien, ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.”

¹⁴ Kini Yesu rirpin nəgkiariən mimə, “Ror məkneikin, narmamə khap-saah yame kimnokrən kin əriə, mərig kwatiksin əmə yamə mine kimirpen əriə mə tukhauə imə.”

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiariən ye nikarin kape takis

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Kini Farisi minə kimnhatərhav mamharai mhun mə tuksor Yesu rini nəgkiariən kirik yame riphə nəmhenien. ¹⁶ Mishər-pən kin narmamə tiksin kapəriə, mine nukwao kape King Herod, khauə misəm Yesu. Mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatur. Nəpəh niginiən kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu; mərig nakaməfrakis əmə. Kini nəwhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ¹⁷ Kini yaksorkeikei mə jakharkun nərigien kafam mə, ?Ratuatur ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?”

¹⁸ Mərig Yesu rirkun mə kamhani nəgkiariən e, mhamə tuksor nar has kirik. Kini mini-pən tuk əriə mə, “!Ah! Kapəriə niniyen in rhuvə mərig

rikimiə rəmkimik. ?Nakshawor e misarkut mə taksapita Yo? ¹⁹ Havən-ru mharəh mane yame rəmhen tuk nərokien takis.”

Kini khavən, mhavəh siren*, mhauə.

²⁰ Kini rayioh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

²¹ Khamə, “Nanmi Sisa. Kini mine nhagin min.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.”

²² Yesu rhorpin məkneikin nəgkiarien kapəriə, kisərig, kisakur pik kin. Məkneikin kisəta ye Yesu mamhavən.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape nimraghien rerin

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ye nipig a, Sadusi minə tiksın khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rimhə to ripəh nimragh-minien ye rao ye neai. ²⁴ Kini kisaiyoh pən Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimə, ‘Tukmə yerman rimhə-tan kin piraovin kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, naoraih yerman ai tukraməkeikei mikir piraovin ai tukreimək.’

(Dut 25:5-6) Ye nərigien a, iriu

kirirkun nərəaptərəkinien nhag piauni yame rimhə. ²⁵ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nimrin nupan ror mared, kini mipəh nərəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. Kini yame rikwasig kin rikir pian a. ²⁶ Kini mimhə, mipəh nivəhyen tini. Kini naorahini yame ror kisisar kin ror əmə min nar kirikianə kin, meriaji iriə fam a seven kimnhakir piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. ²⁷ Kini en piraovin ai rimhə min. ²⁸ Kini ye nipig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen. ³⁰ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khapəh nisorien mared. Norien kape mared rimnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə apa rao ye neai. ³¹ Kini ye nikarin kape nimragh-minien, tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarien yame Kughen rimini mimə, ³² ‘Yo Yo Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Yo.’

(Eks 3:2,6) !Kitawə

kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. ! Kini pa rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!”†

³³ Nipig narmamə minə a kimisərig nəgkiarien kafan, kisakur pik kin nhajounien kafan.

Naha loa in rehuə pik

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Farisi minə kimisəm mə Yesu rimivəhsi-əhu Sadusi minə ye kafan nəgkiarien, khauə kirikianə mharai mhun mə tucksaiyoh-pən Yesu kin

* **22:19:** Nəgkiarien kape Gris ripəh niniyen “siren,” mərig ramni mə “denari.” **22:21:** Rom 13:7 **22:23:** Wok 23:8 † **22:32:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwəhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min.

naiyohyen autən kirik. ³⁵ Kini iriə kirik, yame in yhajoun kape loa rini-pən nəgkiarien kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar kirik yame rəpəh nəmhenien. Kini mīmə, ³⁶ “Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tiksın, kini mihuvə pik tuk nəri-pənien?”

³⁷ Kini Yesu rīmə, “Loa yame rehuə pik rapita tiksın in e ramni məknekin, ‘Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen fam kapəmiə, mine ye nərigien fam kapəmiə.’

(Dut 6:4-5) ³⁸ In e loa yame rəkupən kini in yerpirig. ³⁹ Loa yame ror kiraru kin, ipakə əmə kwəm nəmhen. In e ramni mə ‘Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.’ (Lev 19:18) ⁴⁰ Loa mir e kawəpkəfugin nəgkiarien fam yame loa mine profet kamhani.”

Yesu rīmivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kini nīpig Farisi minə kimisofugin əriə minə, Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, ⁴² “?Rhawor ye nərigien kapəmiə ye Kristo? ?Nakhamə In mikip pa?”

Kini khamə, “In mikip King Deved.”

⁴³ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “?Tukmə ror məkneikin, rhawor e Nanmin Imərhakə rīmivəh-si-pən nirkunien kimi Deved mə tukrokrən kin Kristo mə ‘Yermaru’? Yakamaiyoh məkneikin meinai Deved rīmə,

⁴⁴ “Kughen Yermaru rīmīni-pən tuk Yermaru kafak mīmə,

“Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nīpig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.” ’ (Sam 110:1)

⁴⁵ ?Tukmə Deved rīmnoqrən kin Kristo mə ‘Yermaru,’ rhawor e kamni kimə Kristo in mikip King Deved?”

⁴⁶ Kini yermamə kirik rirkək yame to rhorpın nəgkiarien kape Yesu. Kini ririkakun ye nīpig a mamvən, kimnhagin kin naiyoh-min-ien kin nəgkiarien skai kirik kimin.

23

Yesu ramni mə narpinien tukrivən tuk Farisi minə
(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

¹ Kini Yesu rīmīni-pən tuk nukwhao ehuə mine kafan narmamə minə mə, ² “Nəmhajoun kape loa minə mine Farisi minə kamhavəh nehuəyen mə tukhani-ərhav Loa kape Moses kimi əmiə. ³ Ror pən, takasəkeikei misəri-pən, misor narimnar fam yame kamhani-pre tuk əmiə. Mərig norien kapəmiə tukriyəh nəmhenien kin norien kapəriə. Meinai iriə khapəh nisorien naha rhagin yame iriə kamhani. ⁴ Iriə kasəkeikei kimi narmamə mhamə tuksəri-pən loa yame in rəmhen kin kajipə pam, mərig to khapəh nhavəh-si-pənien kwermiriə mə tuksasitu irəriə.

⁵ “Narimnar fam yame kasor, iriə kasor əmə mə narmamə tuksəm. Neipən yame narmamə kamhavən iran yame ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kin kwaji bokis yame kivai-pən nəkwəkwə iran, mine nəgəus yame raməker-pən ye neipən, Farisi minə mine nəmhajoun kape loa minə kamhavəh narimnar minə e yame rehuə mapomh. ⁶ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei

mə tukəsəkwətə əkupən. Kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisiaiye. ⁷ Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tukhani vi vi əriə misokrən kin əriə mə, 'Yemehua*.'

⁸ "Mərig kimiə takhapəh nisorien mə narmamə tuksokrən kin əmiə mə 'Yemehua.' Meinai kapəmiə yermaru kirikianə əmə. Kimiə m-fam piaumiə minə mine kaka minə. ⁹ Kini hapəh nisokrənien kin yermamə kirik ye tokrei tanə e mə 'Tatə.' Meinai kapəmiə tatə kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai. ¹⁰ Kini hapəh niseighanien kin narmamə mə tuksokrən kin əmiə mə 'Yhajoun.' Meinai kapəmiə yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo. ¹¹ Yermamə irəmiə yame in yerpirig, in yorwok kapəmiə. ¹² Meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu in; kini yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.

¹³ "Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Nakasətapig kin swatuk tuk narmamə tuk nhavənie ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiə min to nakhapəh nhavənie. Mhapəh niseighanien kin narmamə mə tukhavən aikin, nar apnapig mə kisorkeikei mə tukhavən.

¹⁴ "Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini naksəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə tukhasiai əmiə. Nəmhəyen kapəmiə tukriskai rapita.†

¹⁵ "Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Rikimiə ramagien əmə mə takhavirə ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pisin pisin minə mə takhavi-pə yermamə kirikianə əmə ye nəhuakien kapəmiə. Mərig nipig yermamə kirik rivəh norien minə a kapəmiə, in tukruə yemə has rapita əmiə. Kini nimisor mə in tukraməkeikei mivəh narpinien kape nar ehuə rapita əmiə.

¹⁶ "Man! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə yamə mine nakamhakir narmamə mərig nimirimə ripis. Kimiə nakamhani mhamə, 'Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkiarieren ripam, kini marar mipəh norien nəgkiarieren yame ruini ta, in nar apnapig əmə.' Mərig nakhamə, 'Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye mane‡ yame kivəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.' ¹⁷ !Kimiə naksətəwao, nimirimə ripis! Takasəkeikei mharkun mə Nimə Ehuə kape Kughen§ in yerpirig rapita mane yame kivəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə. ¹⁸ Nakamhani min mhamə 'Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapig əmə. Mərig tukmə ravəh kwəsu ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.' ¹⁹ !Kimiə nimirin

* **23:7:** Nəgkiarieren kape Gris ramni mə 'Rabi.' Nipran ramni yhajoun uə yemehua. **23:11:**

Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12:** Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14 † **23:14:** ves 14 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis nəgkiarieren ikin e uə nikam. ‡ **23:16:** Nəgkiarieren kape Gris ramni mə 'gol,' in rəmhen kin mane yame kavəhsi-pən kimi niməhuak tuk nini-vi-vi-yen Kughen. **23:16:** Mat 15:14 § **23:17:** Gris ramni olta, uə tebol.

pis minə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerp̄irig rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə. ²⁰ Ror məkneikin, yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye tebol mine narimnar fam yame ramswiin aikin. ²¹ Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye Nimə kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin. ²² Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsu ye nhag Yermamə yame ramkwətə aikin mamarmaru.

²³ “! Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. ! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pəniən, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən. Iriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə, rikimiə ripəh nehuəyen tuk narmamə. Kini keinein niniyen nəfrakisien irəmiə. Rhuvə mə to nakpisəri-pən loa yamə mine kasəkupən, mipisəri-pən min Loa minə tiksın. ²⁴ Kimiə nakamhakir narmamə, mərig nimrimlə ripis. Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmiə nəviginien, tamə naksəmkimik ye nimri Kughen; mərig naksətigai piəpiə nar yame rəmkimik, misəmkimik ye nimri Kughen.†

²⁵ “! Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. ! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə naksəmhen kin besin mine kap yame kamrai-ta nəmkəmikien e iruə mərig apa ye nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikien rukwar irəmiə, meinai naksəptig kin nar, misor əmə narimnar yame nīpraimiə rorkeikei. ²⁶ Farisi minə, kimiə imrin pis minə. Takasəkeikei misaikwas yerkimiə, kini narimnar fam apa iruə tukshawən min.

²⁷ “! Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun kape loa. ! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Naksəmhen kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə rhuvə. Mərig in apa imə, rukwar kin nikəkri narmamə yamə mine kwənhamhə, mine narimnar fam yame rəmkimik. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, apa iruə, narmamə kasəm norien kapəmiə, khamə rhuvə. Mərig yerkimiə, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhagə has.

²⁹ “! Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. ! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakhavhirəkın suranə kape profet kape Kughen minə masor huvə pən marə marə ye təwk ye nəmə atuatur minə. ³⁰ Kini

23:22: Aes 66:1; Mat 5:34 * **23:23:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovriə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəh-si-pən nīpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuskorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməm̄ir ye Dut. 30:16. † **23:24:** Ye nəgkiarien Gris Yesu ramni nuhpikinien kirik mimə, “Nakhavəh-si ta man-man, misətigai kamel pəpiə.” Kamel in nar mīragh ehuə kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Nīpran ramni mə Farisi minə kasəri-pən loa tiksın yame rimar, mərig khapəh nisəri-pəniən loa ehuə minə. **23:25:** Mak 7:4 **23:27:** Wok 23:3 **23:28:** Luk 16:15

mhani mhamə, ‘Tukmə yimnisarə ye nīpig kape kaha minə kapəməwə, to yakpihapəh nisasituyen ye kaha yamə mine kimishopni profet minə.’³¹ Naksəgkiar məknakin, mamhani hah atuk əmə əmiə, mhani-ərhav mə kimiə kwənərəus atuatur minə kape ripmiə kupan yamə mine kimishopni profet minə.³² Kini rhuvə əmə- kimiə takasəkeikei misərkin təvhagə has yame ripimiə minə kimnharikakun.

³³ “!Kimiə snek minə, mine nīpnət snek minə! ?Rikimiə ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpinien ye nap ehuə uə? Nīkam.³⁴ Ror pən, yakamher-pre kin profet minə, mine narmamə yamə mine kharkun nar, mine nəmhajoun minə. Kini nakharuk haktə tiksīn ye nai kamarkwao kin mishopni əriə; naksarkis-arkis tiksīn mhauh əriə apa ye nimə kape nofuginien kapəmiə; kini masəko ta tiksīn mamharpəhu əriə mhavən apa ye taon minə.³⁵ Ror pən, kimiə takhavəh narpinien kape narmamə yame kashopni narmamə m-fam yamə mine kisatuatur; ririkakun ye Ebel yame in yemə atuatur muə meriaji-pə Sekarəea† ji Berekia, yame kaha kapəmiə minə kimishopni in ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə.³⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narpinien minə fam e tukruə tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mine.

³⁷ “!Awəh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakasarkwhopni əriə kin kapier apig. Nīpig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh.³⁸ Səm-ru. Kughen rimnəpəh əmiə; nahasien tukriəh-pikin nimə kapəmiə; nar kirik rikək iran,³⁹ meinai, yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’”

24

Nimtətien minə kape Nīpig Kwasig (Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nimə Ehuə kape Kughen.
² Kini Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Əmru. Nimə ehuə minə e, tukohtəg-ətəg ta kapier iran, kipəh nīpəhyen kirik.”

³ Kini kwasig ikin, Yesu rimnəriwək iriə kafan narmamə minə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwətə. Kini kafan narmamə pisin minə əmə kimnhavən misəm, mhani-pən tukun mhamə, “Takni-ru mə ?narimnar minə e tukhauə ye naha nīpig? ?Kini naha nimtətien yame tukror əpu mə Nīpig Kwasig rinamuə ipakə?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Takasərig huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmiə.⁵ Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə.⁶ Kini nīpig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mine tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nīpig Kwasig a.⁷ Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhauh narmamə ikin. Kini nimnəmien

† 23:35: Pəh nien mə Sekarəea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekarəea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

tukravən ye tanımtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. ⁸ Mərig narımnar minə e in nırikakunien əmə kape nıpig əutən, rəmhen kın pıraovın yame rinamərig nəmhavən tuk neıməkien.

⁹ “Ye nıpig a, tukseighan-pən kın əmiə kimi tikmır minə, tuksor ahas-pre kimi əmiə. Mishopni əmiə. Kini nəmə kantri pisin pisin minə tuksəməkin əmiə meinai nakamhavəh nhagık. ¹⁰ Ye nıpig minə a, narmamə khapsaah tuksəpəh kapəriə nhatətəyen, miseighan-pən kın əriə minə ye kwermi tikmır minə kapəriə, kini masəməkin əriə minə. ¹¹ Kini profet eikuə minə tukhauə miseikuə ye narmamə khapsaah. ¹² Meinai nahasien tukrehuə, ipakə narmamə mifam, norkeikeiyen kapəriə tukrırkək. ¹³ Mərig yermamə yame ramərer tımtım meriaji Nıpig Kwasig, Kughen tukrıvəh mıragh in. ¹⁴ Kini Nəvsəoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, tukni-ərhav ikin minə fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus minə fam tukharkun nısərigien, kini ai, Nıpig Kwasig ruə.”

¹⁵ (Kini pəh narmamə tuksəvhuekin nəkwəkwə e mharkun). Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Kini nıpig kimiə takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ yame profet Daniel rımını-ərhav,* ¹⁶ kimiə e Judia taksap miserkwaig ye tukwas. ¹⁷ Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to rıpəh nıvənien imə tuk nıpıkien narımnar kafan, mərig pəh rap. ¹⁸ Tukmə yermamə raməmır yerki nəsimien kafan, to rıpəh nıvənien yerkwanu tuk nıvəhyen kafan neipən, mərig pəh rap. ¹⁹ !Man! Riskai pik tuk nıpiraovın yamə mine khasiai nar, kini mine yamə mine jiriə minə kasəmaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. ²⁰ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukrıpəh nuəyen mırəh əmiə ye Sabat,† uə ye nıpig kape nokieiyen, ²¹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə rıpəh nəm-hanəyen rırikakun ye nıpig Kughen rımnərəhu nımoptanə meriaji-pə taktəkun mine. Kini nahasien kırık to rıpəh nuə-mınien nıpig kırık rəmhen kın nahasien a. ²² Mərig Kughen tukrərari ta nıpig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Mərig In rımnərari nıpig a mə tukrıvəh mıragh narmamə yamə mine In rımırpen əriə mə kafan narmamə minə.

²³ “Nıpig a, tukmə kırık rımə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kırık rımə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²⁴ Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvın Kristo misor nımtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nısəmien swatuk tuk nıvi-tayen narmamə yamə mine Kughen rımırpen əriə. ²⁵ Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə nəgkiarieren yame yimını-ta tuk əmiə, kwasig ikin narımnar minə e khauə misor nəfrakisien kın.

²⁶ “Ror pən, tukmə yermamə kırık rını-pre tuk əmiə mə, ‘Kristo apa ye tıpəvsık,’ takhapəh nhavənien mə taksəm. Uə tukmə yermamə kırık rımə, ‘In apa ye nəkwai nimə,’ takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran, ²⁷ meinai nıpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə mın, jakuə aihuaa əmə, kini narmamə m-fam tuksəm Yo, rəmhen kın yame karuəruə ramaroapig pıra, narmamə fiak kısəm. ²⁸ Rəmhen əmə mın kın nıpig ligkai‡ minə kamhaivə yerpırig misewaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikın.

²⁹ “Kini nıpig kape nahasien ruə mor infamien,

* **24:15:** Əm-ru nar e Daniel rımını ye Dan 9:27; 11:31; 12:11. **24:17:** Luk 17:31 **24:19:** Luk 23:29 † **24:20:** Meinai loa ramni-əhu narmamə mə tukhapəh nısəriwəkien mhavən isok tuk yerkwanu ye Sabat. ‡ **24:28:** Nəgkiarieren Gris ramni man kırık ye English kamni kimə “vulture.”

‘Mihh tukripis,

kini makuə to rapəh min nəsiaəyen;

kini kəmhau minə tuksəsaah,

kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.’ (Aes 13:10, 34:4)

³⁰ Kwasig ikin, Yo, Ji Yermamə, jaktərhav-pə ye napuə. Kini kwənəəus minə fam ye tanimtanə tuksəm tuksasək. Kini narmamə tuksəm Yo, Ji Yermamə, jaksi-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nikhakien. ³¹ Kini ai, tukher naiyuk, kher-pən kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimipen-ta əriə.

³² “Sərig min nuhpikinien kin nai e kamni kimə figtri. Nakharkun mə nipig kape figtri rimnəpəir-pəir, mine nipig kape nəsимien kirauə kwis. ³³ Rəmhen əmə kin yame tukmə nahasien ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə.

³⁴ “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhamragh ai taktakun, to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine e tukpihatərhav-pə. ³⁵ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək; mərig nəgkiarien kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.”

Yermamə rikək yame rirkun nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

³⁶ Kini Yesu rimə, “Yermamə kirik ripəh nirkunien nipig uə aoa atuatuk kape narimnar minə a. Agelo minə apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamə, yakeinein. Mərig Tatə Kughen əmə In rirkun nipig atuatuk a. ³⁷ Ye nipig yo Ji Yermamə jakuə iran, tukrəmhen kin nipig kape Noa kupan, yame narmamə khapəh nisor-əpnəpənəyen iran. ³⁸ Ye nipig a, yapiwən ripəh hanə naiyuyen, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar fam yame kimisor ye nimraghien kapəriə, miseriaji-pə Noa rimavən ye nəkwai rao kafan, ³⁹ kini iriə kimiseinein naha nhagin yame tukruə miseriaji-pən yapiwən rimnaiyu mipik əriə fam. In e tukror rəmhen əmə kin nipig yame Yo Ji Yermamə jakurə iran. ⁴⁰ Yermamə kiraru ye nəsимien, kini jakvəh kirik, məpəh kirik. ⁴¹ Piraovin kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini jakvəh kirik məpəh kirik.

⁴² “Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha nipig yame kapəmiə Yermaru tukruə iran. ⁴³ Mərig takasəkeikei mharkun nar e. Tukmə yemehuə kape nimə rirkun nipig atuatuk yenpig yame yəkrəh tukruə iran, kini tukraməkeikei mamarha huvə mə yəkrəh tukripəh neikusien nimə mivən imə. ⁴⁴ Kini kimiə min takasəkeikei masərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakuə ye nipig yame rikimiə tukripəh nuhyen.

⁴⁵ “Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə norien kape manaja yame rirkun nar, yame ramraptəəkən wok kafan mipəh nəpəhyen. Yermaru kafan rimnəərəhu mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsi-pən nəriə nəviginien ye nipig atuatuk. ⁴⁶ Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, maməm mə ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye nihuvəyen. ⁴⁷ Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrərəhu in ramehuə ye narimnar fam kafan. ⁴⁸ Mərig tukmə manaja a in

24:29: Joel 2:10 **24:30:** Dan 7:13; Sek 12:10; Rev 1:7 **24:31:** 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16

24:35: Mat 5:18 **24:36:** Wok 1:7; 1 Tes 5:1-2 **24:37:** Jen 6:5-8 **24:39:** Jen 7:21-23; Luk 17:26,27 **24:42:** Mat 25:13 **24:43:** Luk 12:39-40; Rev 16:15 **24:47:** Mat 25:21,23

yemə has, kini rikin raməsik mə, “To kafak yermaru rīpəh nurə-aihuuayen,”⁴⁹ kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksın, kini mivən maməvigin, mamnim iriə nəmə kisapis.⁵⁰ Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nīpig mine aoa yame manaja rikin rīpəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə iran.⁵¹ Yermaru a tukror narpinien ehuə kimi manaja a, marakikin-pən ikin kwənmhaan kape narmamə yamə mine kapəriə niniyen rhuvə məriḡ rīkiriə rəmkimik. Ikin a, narmamə kisasək pik misəkwəruə ikin.”

25

Nuhpikinien ye nīpiraovin iriə m-fam ten

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ye Nīpig Kwasig, narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nīpiraovin, iriə ten. Kamhatərhav yenpig, mhamə tukhavən ye narkurəkien kirik. Kini maseito kin kwən a yame rimnarkurək pə pə əmə tukruə mikir kafan piraovin mhavən ye nimə kamor lafet ikin.² Nīpiraovin minə a, kirkirip irəriə kisarmar, kini kirkirip irəriə kharkun nar.³ Iriə kirkirip yamə mine kisarmar, kimnhavəh kapəriə laet minə, məriḡ khapəh nhavəhyen kerosin* rəmhen tuk nivi-pənien ye laet.⁴ Məriḡ nīpiraovin kirkirip yamə mine kharkun nar, kamhavəh kapəriə laet kini mhavəh min kerosin rəmhen tuk nivi-pənien ye laet.⁵ Kini kwən a yame tukror mared rīpəh nurə-aihuuayen. Kini napirien ravəh nīpiraovin minə a, kamhavi kəviəm, nisapir.

⁶ “Kini yenpig-aru, kwən kirik rokrən apomh mimə, ‘Kwən yame tukror mared rinamuə. !Hauə misəm!’

⁷ “Kini nīpiraovin iriə ten kimisarha, mhaukrakin laet kapəriə minə.⁸ Məriḡ nīpiraovin yamə mine kisarmar khani-pən tuk nīpiraovin yamə mine kharkun nar mhamə, ‘!Awi! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinai kapəməwə kerosin ruirkək, kini laet minə natukhapis.’

⁹ “Məriḡ nīpiraovin yamə mine kharkun nar khani-pən tuk əriə mə, ‘Nīkam. Kerosin e rīpəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Məriḡ harerig mhavən mhavəh nīmri kapəmiə kerosin rəmhen apa ye stoa.’

¹⁰ “Məriḡ nīpig nīpiraovin yamə mine kisarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kini kwən a yame tukror mared ruauə. Kini nīpiraovin yamə mine kasərer matuk kimnhavən iriə min ye nəviginien kape mared. Mhavən imə, kini kətapig.

¹¹ “Kwasig ikin, nīpiraovin yamə mine kisarmar kimnharerig-pə, mhamə, ‘!Yemehuə! !Yemehuə! Əhitə, pəh yakhaurə imə.’

¹² “Məriḡ kwən a yame tukror mared rini-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmiə.’”

¹³ Kini Yesu rini ta nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mə, “Ror məkneikin, kimiə takasəkeikei misərer matuk, meinai nakseinein nīpig mine aoa yame kapəmiə Yermaru tukruə iran.”

Nuhpikinien ye yermamə kisisər yame kimirhor wok kin mane

(Luk 19:11-27)

¹⁴ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik min mimə, “Yakamni min mə narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Yemehuə kirik rimnor apnəpeinə mə tukrivən ye tanə pisin kirik isok. Kini mokrən kin kafan

24:51: Luk 12:42-46 **25:1:** Luk 12:35; Rev 19:7 * **25:3:** Nəgkiarinen kape Gris rīpəh niniyen “kerosin,” ramni mə “oel.” **25:11:** Luk 13:25-27 **25:12:** Mat 7:23 **25:13:** Mat 24:42

yorwok misir kirhua. Kini rərəhu-pən mane ye kwermirisir mə tukrhor wok kin. ¹⁵ Mivəhsi-pən mane† kimi ərisir rəmhen tuk nirkunien kapərisir. Mivəhsi-pən nitip kirkirip kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kiraru kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kirikianə kimi kirik. Kini marar mitərhav mamvən ye kafan nəriwəkien. ¹⁶ Kini yorwok yame rimivəh nitip kirkirip rimavən mor aihuaa əmə bisnes kin, kini mor win ye kirkirip min. ¹⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, yorwok yame rimivəh nitip kiraru rimavən mor bisnes kin mor win ye kiraru min. ¹⁸ Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə in rimavən mikir nimoptanə minim nitip kape yemehua kafan.

¹⁹ “Kini newk ripsaah ruə mivən. Yemehua a kape yorwok minə a rirerig-pə kini mokrən kin ərisir mə tukrəm-ru mə kimirhawor-pən ye kafan mane. ²⁰ Yorwok yame rimivəh nitip kirkirip rimavən mivəh nitip kirkirip min yame rimnor win iran mimə, ‘Yemehua. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kirkirip, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kirkirip min.’

²¹ “Kini yemehua rini-pən tukun mə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptərəkin huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakərəhu ik nakehua ye narimnar ripsaah. !Yuə imə pəh rikirau ragien!’

²² “Yorwok yame rimivəh nitip kiraru ruə məm yemehua kafan mini-pən tukun mimə, ‘Yemehua. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kiraru, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kiraru min.’

²³ “Kini yemehua rini-pən tukun mimə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptərəkin huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakərəhu ik nakehua ye narimnar ripsaah. !Yuə imə pəh rikirau ragien!’

²⁴ “Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehua. Yakirkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampik nəviginien yame ik nimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame ik nimipəh nəmənəyen ikin. Ror pən, yimigin kin ik, ²⁵ mamvən, mikir nimir merkwaig kin mane. Əm-ru, mane en kafam.’

²⁶ “Kini yemehua a rini-pən tukun mimə, ‘!Ik yorwok has kirik! Naka-marpah pik. Nakwirkun ta mə yakampik nəviginien yame yimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame yimipəh nəmənəyen ikin. ²⁷ Rhuvə mə to nakpivəh kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu yame rəkwakw.’

²⁸ “Kini yemehua rini-pən tuk kafan yorwok minə tiksın mimə, ‘Havəh-si ta mane tukun mivəhsi-pən kimi yorwok e yame rimivəh nitip ten, ²⁹ meinai yermamə yame ravəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-si ta fam kafan narimnar minə. ³⁰ Kini arakikin-pən yorwok e yame ramarpah, meinein norien nar huvə kirik ye nəpignəpien- ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.’ ”

Nuhpikinien ye sipsip minə mine nəni minə

† 25:15: Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kirikianə in nərok wok kape newk 15. 25:15: Rom 12:6 25:21: Mat 24:45-47; Luk 16:10 25:29: Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 25:30: Mat 8:12; Luk 13:28

³¹ Kini Yesu rimini mimə, “Nipig Yo Ji Yermamə jakuə ye nikhakien mine nəsaninien kafak, kimawə agelo minə fam, Yo King, jakwəkwətə ye kafak jea mamarmaru ye nəsaninien mine nikakien kafak. ³² Narmamə m-fam ye kantri minə fam tuksofugin əriə minə ye nimrik, kini jakor narimnar rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip minə, maməwhai sipsip minə mine nəni minə. ³³ Jakəwhai sipsip minə tukhavən ye kwermik matuk; kini nəni minə tukhavən ye kwermik mawor.

³⁴ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik matuk mə, ‘Hauə. Kimiə e yamə mine Rimik Kughen rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Hauə mhavəh naha nhagin yame Kughen rimnərhəu karin mə kapəmiə. Hauə misarə əfrakis ye narmaruyen kafan yame rimnor əpnəpeinə iran mə kapəmiə kwasig ikin ror tokrei tanə. ³⁵ Hauə mhavəh, meinai nipig yimnəmkərv, nimnhavəhsi-pə nəviginien; kini nipig yimnəkwəkwə, nimnhavəhsi-pə nu; kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhakir Yo mhavən ye kapəmiə rukwanu; ³⁶ kini nipig kafak neipən rimikək, nimnhavəhsi-pə neipən kimi yo; kini nipig yimnamhə, nimisəm huvə Yo; kini nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhauə mhavaag-pə kin Yo.’

³⁷ “Kini nəmə atuaturuk minə tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ? Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərv, kini yaksəvigin Ik? ?Uə naha nipig nimnəkwəkwə, yakhavəhsi-pre nu kimik? ³⁸ ?Kini naha nipig yimisəm Ik yepsipis kini yakhakir ik mhavən yerkwanu? ?Uə naha nipig kafam neipən rimirkək kini yakhavəhsi-pre neipən kimik? ³⁹ ?Kini naha nipig yimisəm nakamhə uə yimnamarə ye kalabus, kini yimnhaurə mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁰ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə naha nhagin yame nimisor kimi piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nimisor kimi Yo.’

⁴¹ “Kini ai, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik mawor mə, ‘Havən isok tuk Yo. Kughen rinərhəu ta kapəmiə narpinien. Havən ye nap ehuə yame ramuək rerin, yame kinnor kape Setan mine yarmhə minə kafan. ⁴² Havən isok meinai nipig yimnəmkərv, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen nəviginien kimi Yo. Kini nipig yimnəkwəkwə, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen nu kimi Yo. ⁴³ Kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhapəh nhakirien Yo mhavən yerkwanu. Kini nipig kafak neipən rikək, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen neipən kimi Yo. Kini nipig yimnamhə, mine nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhapəh nhaurəyen mhavaag-pə kin Yo.’

⁴⁴ “Kini iriə min tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ? Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərv iran, uə nimnəkwəkwə iran, uə Ik nimaue yepsipis, uə kafam neipən rikək, uə yimnamhə, uə yimnamarə ye kalabus, kini yakhapəh nhaurəyen mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁵ “Kini jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisəsituyen ye piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nakhapəh nisəsituyen irak.’

⁴⁶ “Kini iriə tukhavən mhavəh narpinien yame infamien rikək. Mərig nəmə atuaturuk tukhavəh nimraghien rerin.”

26

*Nəmehuə kape nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

¹ Kini Yesu rəgkiar ta, mini-pən tuk kafan narmamə minə mə,
² “Nakharkun mə tuknahu ror nıpig kape lafet kape Pasova. Kini
tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, kəsik haktə Yo ye nai kamarkwao kin.”

³ Kini jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel kimisofugin əriə
minə ye nimə kape hae pris, nhagin e Kaeafas. ⁴ Mamharai mhun mə
tukharaptərəkin apis-apis Yesu mishopni. ⁵ Mamhani mhamə, “Mərig to
khapəh nisorien ye nıpig kape nəviginien ehuə, tamə narmamə khauh
apnapig əmə əriə minə.”

*Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)*

⁶ Kini Yesu ramarə apa Betani, imei kwən kirik nhagin e Saemon,
yame apa kupən rımivəh nımhəyen əutən ye tıkin. ⁷ Kini Yesu raməvigin,
məkneikin piraovin kirik ruə mivəh botel senta kirik kimnor kin kapier
kirik nhagin e alabasta. Senta a, nımrın rhaktə pik. Kini in ruə mətəg-pən
senta ye kapan kapə Yesu.

⁸ Mərig narmamə kafan minə niemha rhai əriə khamə, “?Rhawor pian
e ramoriah senta e? ⁹ Rhuvə pik mə to in ror salem kin; mırkun nivəhyen
mane ehuə kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə.”

¹⁰ Mərig Yesu ruirkun nərigien kapəriə, mımə, “!Ei! Hapəh pian en. ?
Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. ¹¹ Yavən has
minə tukasəmır kimiə miriə nıpig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-
m kimiə nıpig fam. ¹² Piraovin e ravi-təgən senta ye nıprak mapnəpenə
ye nıprak mə tuknim Yo. ¹³ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye
tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikin, tukaməvsao min
kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

*Judas rımneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)*

¹⁴ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape
Yesu, rıvən məm jif pris minə ¹⁵ maiyoh əriə mımə, “?Takhavəhsi-pə
naha nhagin kimi yo tukmə yakeighan-pre kin Yesu kimi əmiə?” Kini
kışen-pən fiftin taosen vatu kimin.* ¹⁶ Kini ririkakun ye nıpig a, Judas
rımnamərig nıpig yame tukreighaan-pən kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

¹⁷ Kini ye nırikakunien kape nıpig kape lafet e kamni kimə Bred yame
Yis Rirkək iran, kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən In mhamə, “?
Nakmə jakhaukaa misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

¹⁸ Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mə, “Havən apa ye taon, kini masəm
yermamə kirik mhani-pən tukun mhamə, ‘Yhajoun ramni mə nıpig yame
Kughen rımırpen ta mə kafan, ruauə ipakə. Kini tukror nəviginien kape
Pasova iriə kafan narmamə minə ye kafam nimə.’ ”

¹⁹ Kini narmamə kape Yesu minə khatərhav, misor naha nhagin yame
Yesu rımını mə tuksor tuk nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova.

26:2: Eks 12:1-27; Mat 20:18 **26:7:** Luk 7:37-38 **26:11:** Dut 15:11 * **26:15:** Nəgkiarien
kape nəmə Gris ramni mə “kışen-pən silva toti.” **26:15:** Sek 11:12; Jon 11:57 **26:17:** Eks
12:14-20

²⁰ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan misofugin misəvigin ye tebol. ²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighaan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak.”

²² Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwayiyu, kini iriə kirikianə kirikianə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Yermaru, pa? Pəh nien mə yo.”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə kirik yame yakaweires kwis bred ye supsup ye bol tukreighaan-pən kin Yo kimi kafak tikmir minə. ²⁴ Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən. † !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!” †

²⁵ Kini Judas e yame natukreighan-pən kin Yesu ye kwermi kafan tikmir minə rimnaiyoh mimə, “?Pa ai? ?Yo?”

Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Əwəh. Ik atuk nimini.”

²⁶ Kini kasəvigin hanə, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun, makapir mivəhsi-pən kimi kafan narmamə minə mimə, “Sən. In e nıprak.” ²⁷ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini mimə, “Kimiə m-fam hanim. ²⁸ Nitawik e. Ramor nərgien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen mamir-ərhav. Tukrayiyu mirisin ta təvhagə has kape narmamə khapsaah. ²⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh ninim-minien waen meriaji minim min waen ye narmaruyen kape Rimik.”

³⁰ Kini kimisəni nıpei əhuak kirik, mhatərhav mhavən ye tukwas Olif.

*Yesu rimə Pita tukrini mə in reinein In
(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

³¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Tuk yenpig əmə e, taksəm naha nhagin yame tukor irak tukritərhav-pə, nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “ ‘Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə,

kini sipsip kafan minə tucksaiyu rik rik.’ ” (Sek 13:7)

³² Kini Yesu rirpin nəgkiarien mimə, “Mərig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

³³ Mərig Pita rimini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to rapəh nimirien.”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³⁵ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mimə, “!Nar apnəpig tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik!” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarien ai.

*Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)*

³⁶ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən yerkwənu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə taksəkwətə eikin e. Pəh yakvən aikin a maməhuak.”

26:23: Sam 41:9 † **26:24:** Sam 22 mine Aes 53 kirani mirəmə mə Mesiah tukraməkeikei mimhə mivəh narpinien kape təvhagə has kape narmamə. † **26:24:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mərig nıprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.” **26:28:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16 **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1 **26:32:** Mat 28:7,16 **26:34:** Mat 26:69-75

³⁷ Kini In mikir Pita mine ji Sebedi mir, irisir min. Rikin rərhakis pik. ³⁸ Kini mini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə. Takarhəmir eikin e, marharha-huvə kitawə-m kimiə.”

³⁹ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur mənim-pən nimirin ye nimoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mimə, “!Aweh! Rimik, tukmə rikim ragien, vəhsi-ta nəmhəyen yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

⁴⁰ Kini ai, In rirerig-pən min tuk ərisir, məm kwərhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “!Eh! ?Rhawor nakrhapir? ?To naksarha huvə kitawə-m kimiə kape nipig kwakwə uə? ⁴¹ Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nıpraimiə rəpou.”

⁴² Kini ai In mirerig min maməhuak yame ror kiraru kin. Mimə, “Rimik, tukmə jakaməkeikei mivəh nəmhəyen yame tukruə, kini pəh ror nəkwam.” ⁴³ Kini ai mirerig-pən min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimirisir. ⁴⁴ Kini ai In rimməpəh min ərisir mivən maməhuak yame ror kisisər kin mamni nəgkiarrien yame rimini ta. ⁴⁵ Marə muə min tuk kafan narmamə minə mimə, “?Rhawor? ?Nakarhapir hanə? !Nəmhən! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi narmamə hah minə. ⁴⁶ Rhekimter, pəh kamhavən. !Yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ta ipakə!”

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptərəkin In
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)*

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, məknəkin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu ritirhav-pə. Nukwhao ehua kamhakwasig kin. Mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmehua minə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁸ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptərəkin.”

⁴⁹ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “! Rhuvə, Yhajoun!” Məturəm-pən kimin.

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo kirik, or nar yame nımauə mə takor.”

Kini narmamə minə a khauə mharaptərəkin Yesu. ⁵¹ Kini yermamə kirik kape Yesu rivən mirəh nau nisə kafan, mowhan mərəru ta nımətərgi slef kirik kape hae pris.

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “! Ah! Vai-pən kafam nau ye tamhəkin, meinai narmamə yamə mine kasərai əjir kin nao, tukpiərpni min əriə kin nao. ⁵³ Rikimiə raməsik mə yakirkun nokrənien kin Rimik, taktakun əmə tukrher-pə kin agelo minə taosen taosen tukhauə misasitu irak. ⁵⁴ Mərig to yapior məknəkin, to nəgkiarrien kape Kughen ripipəh nuəyen mor nəfrakisien kin.”

⁵⁵ Ye nipig a, Yesu rimini-pən tuk nukwhao mimə, “? Rhawor? ? Kimiə nakhamə ta Yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə, nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptərəkin Yo? Nipig fam kitawə-m kimiə kasəmir ye Nimə Ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərəkinien Yo. ⁵⁶ Mərig nəmhən. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini

tukramækeikei muæ mor næfrakisien kin.”⁵ Kini kafan narmamæ minæ kimisæpæh In misap.

Yesu ramærer ye nimri kaonsel

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Kini khakir Yesu mhauæ kimi hae pris, nhagin e Kaeafas. Næmhajoun kape loa kape Moses, mine næmehuæ minæ kape næmæ Isrel kwæsofugin ta æriæ minæ aikin. ⁵⁸ Kini Pita rikwasig kin æriæ, mipæh nivæn-pakøyen tuk Yesu. Nipig ruauæ pakæ tuk nimæ kape hae pris, kini mivæn mamkwætæ iriæ mobael minæ kape hae pris, mæ tukræm-ru mæ tukhawor Yesu.

⁵⁹ Kini jif pris minæ mine narmamæ kape kaonsel kasarha-kin narmamæ tiksın yame tukhauæ miseikuæ mamhani hah Yesu, ai khauh mishopni Yesu tukun. ⁶⁰ Nar apnapig narmamæ khapsaah khauæ miseikuæ iran mamhani hah In, narmamæ kape kaonsel khapæh nisæm-pæniæn nar has kirik iran.

Kasægkiar mamhavæn yermamæ kiraru kwhekimter, ⁶¹ miræni miræmæ, “Kwæn e rimini mimæ, ‘Yo jakævıtæg-ætæg Nimæ ehuæ kape Kughen; mærig kwasig ikin ye nipig kisısær, jakærıp yame rivi.’ ”

⁶² Kini ai, hae pris rærer mini-pæn tuk Yesu mimæ, “?Rhawor nakpæh nægkiarien? ?Rhawor ye nægkiarien mine kamhani-pre iram?”

⁶³ Mærig Yesu rærer æmæ mapnapig.

Kini hae pris rarar maiyoh min mimæ, “?Rhawor? Ik takamækeikei mivæh kwæsu ye nhag Kughen yame ramragh, mini-pæ tuk æmawæ mæ ? Ik e Kristo, ji Kughen uæ nikam?”

⁶⁴ Kini Yesu rimæ, “Ræmhen æmæ kin yame nakamni. Kini yakamni-pre tuk æmiæ mæ, tuk nipig kirik, takpisæm Yo, Ji Yermamæ, jakækwætæ ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuæ. Kini takpisæm min Yo jaksi faktæ ye napuæ meiwaiyu-pæ.”

⁶⁵ Kini hae pris reikus neipæn kafan [meinai niemhaa rimnhai pik]. Mimæ, “!Ramægkiar mækneikin mamni hah Kughen! ?Rhawor e kitawæ kasarha-kin hanæ yermamæ yame tukrini hah in? Nakwæsæg ta mæ rimini hah Kughen. ⁶⁶?Rikimiæ ramhaw æsik? ?Tukshawor In?”

Kini khamæ, “In rimnor nar has kirik yame tukramækeikei mimhæ tukun.”

⁶⁷ Kini kisærig-ævhin nimri Yesu, misæsik In kin kwermiriæ, kini tiksın kimisærip In. ⁶⁸ Kini [tiksin kisærkis nimrin*] misærip In mhamæ, “!Eh! Kristo. Tukmæ ik profet, ni-ru mæ pa e ramuh Ik.”

Pita ramni mæ in reinein Yesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Kini Pita ramæmir ipakæ tuk nimæ ehuæ kape hae pris, kini piraovın kirik, yor wok kape hae pris, ruæ mini-pæn tukun mimæ, “Eh, kimiru Yesu yemæ Galili nimnawæriwæk.”

⁷⁰ Mærig Pita rini-æhu ye nimririæ, mimæ, “Nikam. Yo yakeinein æfrakis nar en nakamni.” ⁷¹ Mitærhav meiwaiyu min mamæmir ye kwæruæ kape rukwanu ai.

§ 26:56: Yesu ramni mæ profesi ye Sek 13:7 tukramækeikei muæ mor næfrakisien kin, yame ramni mæ tukhauh In, kini kafan narmamæ tuksaiyu rik rik. Æm-ru min Mat 26:31. 26:61: Jon 2:19-21 26:63: Aes 53:7; Mat 27:12 26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 26:65: Mat 9:3; Jon 10:33 26:66: Lev 24:16; Jon 19:7 26:67: Aes 50:6; 53:5 * 26:68: Matiu ripih ninien mæ kimisærkis nimrin, mærig Luk ramni ye Luk 22:64.

Kini piakəskəh pişin kirik ruə məm in. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mimə, “Kwən e, iriu Yesu yemə Nasaret kimnawəriək.”

⁷² Mərig Pita rīvəh kwəsu mə pian a rameikuə; kini mimə, “Yakeinein kwən a.”

⁷³ Kasəkwətə mamhəvən, narmamə yamə mine kasəmir aikin khani-pən min tuk Pita mhamə, “Nəfrakis, ik əfrakis kirik min a. Nakəgkiar, yaksərig mə kimiru Yesu nimirasi-pən ye tamhekin kirikianə.”

⁷⁴ Kini Pita rīmə “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.” Məknekin, man rəkakə.

⁷⁵ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien yame Yesu rimini mimə, “Man tukriyəh hanə nikəkəyen, kini takni m-kisisər mə ik nakeinein Yo.” Kini ritərhav; rikin rərhakis mamasək.

27

Judas rimnhopni atuk in

(Wok 1:17-19)

¹ Yenpig-enpig əgkap, jif pris minə fam mine nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhauə kirikianə mhani kirikianə mə tukhopni Yesu. ² Kini mharkwəji In, mhakir mhəvən kimi Paelat e, gavman kape Rom.

³ Nipig Judas e yame rimneighan-pən kin Yesu kimi kafan tikmir minə, rimnəm mə kimnhavi-ərhav Yesu mhamə tukrimhə, rikin rimhə pik tuk naha nhagin yame in atuk rimnor; kini mivəhsi-pən fiftin taosen vatu a rirerig-pən min tuk jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel. ⁴ Kini mimə, “Yimnor təvhagə has, meighan-pən kin kwən kirik yame ripəh norien nar has kirik kimi kafan tikmir minə, mə tukshopni in.”

Kini khamə, “Kafam atuk. Kapəməwə kirik nar kirik rikək.”

⁵ Məkneikin Judas raraka-pən kin mane ye Nimə Ehuə kape Kughen miterhav. Mamvən, mijir-əpni atuk in.

⁶ Kini jif pris minə khapik mane mhamə, “Rapəh natuatukien ye loa kapətawə mə tuksərəhu-pən mane e iriə mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, meinai kimivəh nimri yermamə kin.” ⁷ Kini kimnhani mhamə tukhavəh mane a mhəvəh nimri nimoptanə kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimoptanə a, kiminim yepsipis minə aikin. ⁸ Tuk nar e, ruə meriaji-pə ai taktakun, kamni kimə nimoptanə a, “Nitə rimnaiyu ikin.” ⁹ Nar a ritərhav mor nəgkiarien kape Jeremaea ruəuə minor nəfrakisien kin yame rimini mə, “Nəmə Isrel khamə mane ye kwən a fiftin taosen vatu. Kini kimnhavəh mane a, ¹⁰ mhəvən, mhəvəh nimri nimoptanə e ‘Kamor sospen ikin.’ Kisor rəmhen kin yame Kughen rimini-pə tuk yo mə tuksor.” *(Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)*

Yesu rinmərer ye nimri Paelat

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kini Yesu rinmərer ye nimri gavman kape Rom e Paelat. Kini Paelat raiyoh-pən In mimə, “?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Rəmhen əmə kin yame ik nakamni.”

¹² Kini jif pris minə mine nəmehuə minə kape Isrel kimnhani hah In, mərig In ripəh nəgkiarien. ¹³ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor? ? Nəkpəh nərigien əriə kamhani nəgkiarien rehuə iram uə?”

14 Mərig Yesu rapnapig əmə, mīpəh nhorpīnien nəgkiarīen yame kamhani. Kini Paelat rīmnəm rakur.

15 Ye newk mīnə fam, nīpig kape nəvīgīnien kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kīrik kīvəhsi-pən ta in ye kalabus, kīni gavman tukraməkeikei mīrisin in ramvən. 16 Kīni ye nīpig a yemə has kīrik ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas. 17 Kīni kuwhen ai rofugin, kīni Paelat raiyoh əriə mə, “?Nakhmə jakrisin pa nhagin rīrerig-pre tuk əmiə? ?Barabas, uə Yesu yame kamni kīmə Kristo?” 18 Ramaiyoh məknaikin meinai in rīmnəm ta mə jif pris mīnə kīmīsərhū-pən Yesu ye kwermīn meinai kasəməkīn Yesu tuk yamai mə narmamə m-fam kīmīsorkēikei In.

19 Kīni Paelat rəkwətə-pən ye jea kape nəkirīen nəgkiarīen, məkneikīn kafan piahuaru rher-pən kīn nəgkiarīen kīmin, mīmə, “Kafam kīrik nar kīrik rīkək takor ye kwən en. In yemə atuatur. Yīmnəm nəmrərhavyen kīrik iran e taktakun, yakərig rahas pīk tukun.”

20 Mərig jif pris mīnə mīne nəmehuə kape Isrel kīmnhani mhani-pən tuk kuwhen ai mhamə, “Taksaiyoh gavman mə tukrīrisin Barabas, mhōpni Yesu.”

21 Kīni Paelat raiyoh-pən əriə mə, “?Iriu pa nhagin jakrisin rīrerig-pre tuk əmiə?”

Khamə, “!Barabas!”

22 Mərig Paelat rīmə, “?Mərig jakhawor ye Yesu e kamni kīmə Kristo?”

Khamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kīn!”

23 Mərig Paelat raiyoh əriə mīmə, “?Tuk naha? ?Rīmnakapir naha loa?” Mərig kīsokrən apomh pīk mīn mhamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kīn!”

24 Kīni Paelat rəm mə to rīpəh nīni-əhuyen nəgkiarīen kapəriə, kīni iriə kīnasərər matuk tuk nhauhyen əriə mīnə. Məkneikīn rīvən mərəv ye nīmri narmamə [ror nīmətīen mə kafan kīrik nar kīrik rīkək]. Kīni mīmə, “Tukmə nītawin raiyu, pəh nīen mə yo yīmnor. Raməmīr irəmīə.”

25 Kīni narmamə mi-fam kīmnhani mhamə, “Pəh nītawin tukraməmīr irəmawə mīne kapəmawə kwajikovə mīnə.”

26 Kīni Paelat rīrisin Barabas rīrerig-pən tuk əriə. Kīni mīmə tukuh Yesu, kīkir kavən, kəsik haktə ye nai kamarkwao kīn.

Mobael mīnə kīmīsərh iakei ye Yesu

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

27 Kīni mobael tiksīn kape gavman khakir Yesu mhavən ye nīmə ehua kape Paelat kīni mīsokrən kīn nukwhao kape mobael mīnə mə tukhauə.

28 Kīni khavəhsi-ta kafan neipən, mharəh kot kīrik rəwhao, rəmhen kīn kot kape yermaru, mīsarkaoh-pən kīn kīmin. 29 Kīni mharəh nəərəus kīrik ror nīrhīn, mīsor kəvəvhao kīn, rəmhen kīn kəvəvhao kape yermaru, mħaukraipən ye kapən kapə. Mhavəhsi-pən kaskin kīrik ye kwermīn matuk, mīsənīmkur ye nīmri mhamə kamhasiai In. Kīni mīsərh iakei iran mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kīmwə yakamhasiai Ik!” 30 Kīni masərig-əvhin, mharəh kaskin a mħauh kapən kapə kīn mi-khəpsaah. 31 Kīni mīsərh iakei fam iran, mharəhsi-ta mīn kot əwhao mħavəhsi-pən kafan neipən. Mħakir mħatərhav, mħavən mə tukharuk haktə ye nai kamarkwao kīn.

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Nipig kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. Kini khani-əhu masəkeikei kimin mə tukriəh nai kamarkwao kin kape Yesu. ³³ Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).^{*} ³⁴ Ikin aikin a, kimivəhsi-pən waen kimi Yesu ikin yame kimnəvit-pən nar əukəh kirik iran tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. Mərig Yesu rinim əsigəvin əmə, mipəh ninimien.

³⁵ Kini kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masəukir tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarieren kupan kape profet ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kimisəwhai neipən kafak misarukin daes tukun.”† (Sam 22:18)

³⁶ Kini misəkwətə aikin masarha tukun. ³⁷ Kini kirai-pən nəgkiarieren kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yesu, King kape nəmə Isrel.” Kini kisarkwatəra kin-pən a kapən kapə ikin yerpirig. ³⁸ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ³⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kisarha-pən misəm, kisarh iakei iran. Kasəwhan-əwhan kapəriə kapə, ⁴⁰ mhamə, “! Eh! ! Ik yermamə kape natmətag-ətəgien Nimə Ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisər əmə! Intah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwayu-ru ye nai kamarkwao kin mivəh miragh atuk Ik.”

⁴¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kasarh iakei min iran. ⁴² Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miragh-atuk-ien In. Rhuvə mə king kape nəmə Isrel tukreiwayu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran. ⁴³ In rhatətə ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pəh rivəh-si ta In. Meinai In ramni mə In Ji Kughen.” ⁴⁴ Kini ye norien kirikianə əmə min, yeməkrəh mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kawarpakwə kimin.

Yesu rimamhə
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Yerkwēiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meri-aji tri klok. ⁴⁶ Kini ye tri klok, Yesu rokrən apomh mimə, “Elae, Elae. ? Lama sabaktani?” Nipran rimə, “! Kughen kafak! ! Kughen kafak! ? Rhawor nakamapitan kin Yo?”‡

⁴⁷ Kini narmamə tiksın yamə mine kasərər aikin misərig nəgkiarieren ai mhamə, “Sərigru. In ramokrən kin Elaeja.”

⁴⁸ Məkneikin, kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nipar-par neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. ⁴⁹ Kini narmamə minə tiksın khama, “Apəh. Pəh kisəm ru mə to Elaeja ruə mivəh miragh in, uə?”

* **27:33:** Nəgkiarieren e “Golgota” ye nəgkiarieren kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rimə “kerhə irə jir.” **27:34:** Sam 69:21 † **27:35:** Nəgkiarieren e rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu atuk rimirai, uə yermamə kirik rinməsək-əpnis ye nəgkiarieren kape Matiu. **27:38:** Aes 53:12 **27:39:** Sam 22:7; 109:25 **27:40:** Mat 26:61; Jon 2:19 ‡ **27:46:** Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nəmhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesı ye Sam 22. **27:48:** Sam 69:21

⁵⁰ Mærig Yesu rarar mokræn ehuæ min. Kini ai kafan neihagien ritærhav.

⁵¹ Kafan neihagien ritærhav aikin, kini nækwai Nimæ Ehuæ kape Kughen, kiruk neipæn kirik yame kimnætapiḡ kin Kwænmmhan yame Ræmrhakæ Mæmrhakæ pik. Neipæn a ræhipu nipærin kiraru. Ræhipu apa yerpîrig æḡkæp meiwaiyu. Nimnimien ramavæn, kini kapiet minæ kisakapîr-pîr. ⁵² Kini suranæ yamæ mine kimnor ye nipæḡ kapiet kimisakapîr-pîr misækwag; kini niprai næmæ atuaturk yamæ mine kwænhamhæ, khamragh min. ⁵³ Kishaktæ ye nækwai nimir, kini kwasig ikin, nipîḡ Yesu rimimragh min ye nimhøyen kafan, iriæ kimnhavæn Jerusalem mhatærhav-pæn tuk narmamæ khapsaah.

⁵⁴ Kini yamehuæ kape mobael iriæ narmamæ yamæ mine kasærer masarha tuk Yesu, kimisæm nimnimien a ramavæn, mine narimnar minæ a, kimnhagin pik, masokræn pik mhamæ, “Næfrakisien. Kwæn e In Ji Kughen.”

⁵⁵ Kini nipiraovin khapsaah kasærer isok masæm. Apa kupan kimnhatærhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minæ. ⁵⁶ Iriæ tiksîn, kirik e Meri pian Magdala, mine Meri mamæ kape kwæræ mir e Jemes mine Joses, mine mamæ kape ji Sebedi mir.

Kiminim Yesu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ Ipakæ mirh rivæ, yemæ Aramatia kirik ritærhav-pæ. Nhagin e Josef. Kafan nautæ rehuæ. In yermamæ kirik kape Yesu. ⁵⁸ Rivæn mæm Paelat, kini maiyoh-pæn mæ tukreighaan kin niprai Yesu. Kini Paelat rimæ tukrîræhsi-pæn niprai Yesu kimin. ⁵⁹ Kini Josef rivæn miræh niprai Yesu, muvrig kin neipæn hawæn kirik nhagin e linen. ⁶⁰ Kini miræh mivæn mææhu-pæn ye næpag kapiet kirik yame kimikir wi æmæ kimæ kafan. Kini mæpær-pær pæn kin kapiet ehuæ kirik mætapiḡ kin næpag kapiet. Kini in mamvæn. ⁶¹ Ye nipîḡ a, Meri, pian Magdala, mine nifnagni, iriu kaokwætæ ipakæ tuk næpag kapiet.

Mobael yamæ mine kimnisarha tuk næpag kapiet

⁶² Kæni rikwamer kin, ye Sabat, jif pris minæ mine Farisi minæ kimnhavæn misæm Paelat. ⁶³ Mhamæ, “Yemehua. Rikimawæ ramæsik mæ nipîḡ kwæn a, yermamæ kape neikuøyen rimnamragh hanæ, mimæ, ‘Nipîḡ kisisær tukruæ mivæn, jakimragh min ye nimhøyen kafak.’ ⁶⁴ Ror pæn, yaksaiyoh ik mæ takher-pæn kin kafam tiksîn mobael tukhavæn masarha tuk næpag kapiet miseriaji-pæn nipîḡ kisisær ruauæ mivæn ta. Tamæ, kafan narmamæ minæ khauæ misækrah kin nipran, mhani-ærhav mhamæ ruimragh min ye nimhøyen kafan. Neikuøyen a tukrahas pik rapita fam nhajounien eikuæ yame Yesu rinamor.”

⁶⁵ Kini Paelat rimæ, “Hakir mobael minæ, mhavæn misor naha nhagin yame nakharkun mæ taksor misarha huvæ tuk næpag kapiet.” ⁶⁶ Kini khavæn misor, masarha huvæ tuk næpag kapiet. Misor mak kin nehe kandel ye kapiet mæ tukmæ kæsua ta kin kapiet, nehe kandel tukrakapîr, kini misætu mobael minæ tukun.

28

*Yesu rimamragh min ye nimhøyen kafan
(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)*

¹ Kini Sabat rinamor infamien. Kini Sande, yenpig-yenpig ægkap, Meri, pian Magdala, mine Meri, mama kape Jemes mine Joses, kravæn apa ye næpag kapier.

² Mækneikin, nimnimien ehuæ kirik ravæn, meinai agelo kirik kape Kughen Yermaru rimasi faktæ ye neiai mivæn ye næpag kapier, mæsua ta kin kapier mamkwætæ aikin. ³ Kafan neipæn rhawæn, nipran ramasia ræmhen kin naroopigien. ⁴ Mobael minæ kimisæm, khagin kin, misætæmnimin. Mhamir masæmir ræmhen kin yermamæ yame ruamhæ.

⁵ Kini agelo a rini-pæn tuk nipiraovin minæ a mimæ, “Takrapæh niraginien. Yakirkun mæ nakawarhakin Yesu e, yame kimiruk haktæ In ye nai kamarkwao kin. ⁶ Mærig In rirkæk ikin e. Ruæmragh ta, ræmhen kin yame rimini. Rauæ miwæm tamhekin e kimmæræhu ikin. ⁷ Takwhai miren æmæ miravæn mirani-ærhav-pæn tuk narmamæ kafan minæ miræmæ, ‘In ruimragh min ye nimhøyen kafan, minækupæn ta kin æmiæ muavæn apa Galili. Nakharkun nisæmien In aikin.’ Ænta, nægkiarien en yakwæni-pre ta tuk æmiru.”

⁸ Kini pia mir a kwaiyu pik miratærhav. Mragin pik, mærig rikiriu ragien. Miravæn mæ tukræni-ærhav pæn tuk narmamæ kape Yesu minæ. ⁹ Kimiravæn hanæ, mækneikin Yesu ruæ mæm æriu, mimæ, “Rhuuæ.” Kini kirauæ tuk Yesu, mawæker-pæn ye nihun, mawægnægin In. ¹⁰ Kini Yesu rini-pæn tuk æriu mimæ, “Rapæh niraginien. Ravæn, miræni-pæn tuk piak minæ mæ tukhavæn apa Galili misæm Yo apaikin.”

Mobael minæ kaseiku

¹¹ Nipig pia mir a kimirarerig miravæn, mobael minæ a tiksïn khavæn ye taon mhani-ærhav fam tuk jif pris minæ kin naha nhagin yame rimatærhav-pæ. ¹² Kini jif pris kimmnhauæ misæm næmehua minæ kape næmæ Isrel, mharai mhun mæ tukshawor. Kini mhavæhsi-pæn mane ehuæ kimi mobael minæ ¹³ mhani-pæn tuk æriæ mhamæ, “Takhani-pæn tuk narmamæ mæ, ‘Kafan narmamæ minæ kimmnhauæ yenpig, nipig kimawæ yimisapir, misækræh kin nipran, mharæh misap.’ ¹⁴ Tukmæ gavman rærig nævsaoyen kin, kimawæ jakhavæn misæræhu huvæ kimawæ min. Kimiæ takhapæh nhavæhyen narpinien iran.” ¹⁵ Ror pæn, mobael minæ a kimmnhavæh mane a, masor naha nhagin yame kimmnhani. Kini næmæ Isrel kasærig nævsaoyen eikuæ a miseriaji-pæ ai taktakun.

*Yesu rimatærhav-pæ tuk kafan narmamæ minæ
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)*

¹⁶ Kini narmamæ leven kape Yesu kimmnhavæn Galili, mhavæn ye tukwas kirik yame Yesu rimini ta tuk æriæ mæ tukhavæn ikin. ¹⁷ Nipig kisæm In, kini kisægnægin In. Mærig tiksïn, kapæriæ nærigien ror kiraru. ¹⁸ Kini Yesu ruæ tuk æriæ, mini-pæn tuk æriæ mæ, “Kughen rimivæhsi-pæ nehuøyen minæ fam kape narmaruyen ye rao ye neai mine ye tokrei tanæ. ¹⁹ Ror pæn, yakamher-pre kin æmiæ mæ takhavæn mhavi narmamæ ye kantri minæ fam ye tokrei tanæ mæ tukhauæ kafak narmamæ, kini misor baptaes iræriæ ye nhag Tatæ Kughen minæ Tini, mine Nanmin Imærhakæ. ²⁰ Kini

mishajoun əriə mə tuksəri-pən fam nəgkiarien yame yimɪni-pre tuk əmiə.
Kini nəfrakisien mə jakamarə kitawə-m kimiə ye nɪpɪg m-fam meriaji
Nɪpɪg Kwasig.”

Mak Nəgkiarien Huvə yame Mak rimirai Nəgkiarien kwəkwə ye nəkwəkwə e Mak

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e- nəmehuə kupan kape nıməhuak kımnhani mə Jon Mak rimirai nəkwəkwə e. In, pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu Kristo. Mərig kamni kımə in fren huvə kirik kape Pita yame iriu kiravən ikin minə fam. Ol Wok ramni mə in apa kupən, Mak rımmor wok iriu Pol, kini ai, mivən mor wok iriu Banabas.

?Rimirai ramvən kimi pa? Kamni kımə Mak rımmamarə apa Rom ye nıpig rimirai nəkwəkwə e. Kini tukmə ror in rımmamarə iriu Pita, kwasig ikin kishopni Pita. Mak rimirai nəkwəkwə e rıvən kimi nəməhuak minə apa Rom mine yamə mine pəh nien mə kwənərus kapə nəmə Isrel. Kitawə kharkun mə ramvən kimi nəmə pəh nien mə nəmə Isrel meinai Mak ramhoprai nıprai norien minə kape nəmə Isrel, kini mirai nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien e kamni kımə Arameak, yame nəmə Isrel kwənarkun ta. Mərig Mak rukreikin nəgkiarien minə a rıvən ye nəgkiarien kape nəmə Gris, yame nəmə Rom kımnhani.

?Narəyen rımmawor pən iran mine ye nıpig rimirai? Ye nıpig Mak rimirai nəkwəkwə e, nəmə Rom kımısarmaru ye tanə ehuə yame rarkurao ye tahik e kamni kımə Mediterenian. Kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, kini kasarə ye nəmərınyen. Ror pən, rımar əmə tuk nıni-ərhavyen nəgkiarien kirik rıtərhav mivən ikin minə fam. Ye nıpig a, Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo rımmayıy aihuaa əmə ye tanə pısın pısın minə ye swatuk minə apa Rom.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Mak rorkeikei mə tukrini-ərhav atuatuk nəvsaoyen fam kape Yesu, mə in pa, kini rımmor naha, kini mamhajoun naha. Tukmə ror in rorkeikei mə tukrinvəhsi-haktə nərigien kape nəməhuak minə apa Rom, meinai narmamə khapsaah kımısor ahas pən kimi əriə. Mak rımməvsao pik kin nıpig ətən yamə mine tukrıpıuə tuk narmamə kape Yesu. Kini mını-ərhav norien kape Yesu mə In mın rımmamarə ye nıpig ətən minə.

*Jon Baptaes raməmır ye tıpəvsık mamniərhav nəgkiarien
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

¹ In e Nəgkiarien Huvə kape Yesu Kristo, Ji Kughen. ² Profet kupən kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rımməvsao kin mını-ərhav mə, “Kughen rımə,

“Yakamher-pre kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarien.

In tukror apnəpenə ye swatuk kafam.”* (Mal 3:1)

³ Yermamə kirik ramok-rapomh ye tıpəvsık, mamni mə,

“Taksor apnəpenə ye swatuk kape Kughen, yame in Yermaru kapətawə.”’” (Aes 40:3)

⁴ Kini ai kwən kirik, nhagin e Jon, rımauə ye tıpəvsık, kini mor baptaes ye narmamə mə tukror nımtətien mə kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mımə, “Taksarar ye nərigien kapəriə, misarakikin təvhagə hah, kini mısor baptaes.” ⁵ Kini ai narmamə fam ye yerkwanu

* **1:2:** Kughen raməgkiar kimi Yesu ye ves e. **1:4:** Wok 13:24; 19:4

a Judia mine Jerusalem khavən misəm in. Mamhani-ərhav-pən təvhagə has kapəriə. Kini Jon ror baptaes irəriə ye nu apa Jodan. ⁶ Jon rīpəh nīvəhsi-pənien neipən huvə kīrik. Kafan kot kīmnor kīn tīki narmīragh kīrik, kamni kīmə kamel. Kini kafan kətəut kīmnor kīn tīki kau. † Kini nan nəvīgīnien kəvraiyyuk əmə mine sukapak. ⁷ Kini in ramni-ərhav pən tuk narmamə mə, “Kwasig irak, yermamə kīrik e tukruə In yerpīrig rapita yo. Yo yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur kini mīrisin-ta nərəus ye kafan sandel. ⁸ Mərig yo yīmnor əmə baptaes irəmīə kīn nu; kini mərig In tukror baptaes irəmīə kīn Nanmīn Rhakə.”

Jon rīmnor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Ye nīpīg a, Yesu rīmasi-pən Nasaret, yerkwānu kīrik ye Galili. Muə e Jon raməmīr ikin. Kini ai Jon rīmnor baptaes iran ye nu apa Jodan. ¹⁰ Nīpīg Yesu rīmnēiwaiyu mhēkīmtēr mīn ye tame nu, In məm məknekīn mə napuə rīmnəkwaḡ. In rəm Nanmīn kape Kughen rīsi-pən aikīn meiwaiyu-pə tukun rəmhen kīn mak ye tanə. ¹¹ Kini ai, nəḡkīariēn kīrik rīmasi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik Narīk yame yakorkeikei. Rīkīk ragīen pīk tuk Ik.”

Setan rīmnarkut tuk Yesu

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Məknekīn, Nanmīn kape Kughen rīmnəkēikei kīmi Yesu kini mīkīr mīvən apa ye tīpəvsīk. ¹³ Aikīn, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigīen kafan kape nīpīg foti. Yesu ramarə iriə nar mīragh aparū mīnə. Kini mərig əgelo mīnə kīmisarha huvə tukun.

Yesu rīmīrikakun kafan wok apa Galili

(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Kini kīrəhsi-pən Jon ye kalabus. Kwasig ikin, Yesu rīpivən Galili, mamni-ərhav Nəḡkīariēn Huvə kape Kughen. ¹⁵ Mīmə, “Taktakun ai, rīnor atuatak nīpīg. Narmaruyen kape Kughen ruauə-ta. Taksarar ye nərigīen kapəmīə tuk təvhagə hah kapəmīə, mhani nəfrakīsiēn ye Nəḡkīariēn Huvə kape Kughen.”

Yesu rīmnokrən kīn narmamə kuas- narmamə kape nīviyēn kəmām

(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)

¹⁶ Kini ai, Yesu rīmnəriwək ye nīkar lugun Galili, kini məm kwərə mir kīraru, nhagriū e Saemon mine naorahīni Andru. Iriū kwarukīn net, meinai iriū yermamə kape nīviyēn kəmām. ¹⁷ Kini Yesu rīni-pən tuk əriū mīmə, “Rauə mīrakwasig kīn Yo. Pəh yakor əmīru yermamə mir kape nīviyēn narmamə.” ¹⁸ Məknekīn krəpəh kapəriū net, mwarar, mīrakwasig kīn.

¹⁹ Kini Yesu rəriwək mīvən kəskəh əmə mīn, kini məm kwərə mir kīraru. Kwajīkovə mir kape Sebedi. Nhagriū e Jemes mine Jon. Kaokwətə ye nəkwai bot kapəriū, kini marajīr əsīgīn net kapəriū. ²⁰ Məknekīn Yesu rokrən kīn əriū. Kini ai iriū kwərər mwəpəh rīmriū Sebedi raməmīr ye nəkwai bot iriə kafan narmamə mīnə. Kini iriū mīrakwasig kīn Yesu.

Yesu rīmnəkō ta yarmhə ye yermamə kīrik

(Luk 4:31-37)

† **1:6:** Neipən a rəmhen kīn kape profet kupən kīrik, nhagin e Elaeja. **1:6:** 2 King 1:8; Mat 11:8 **1:7:** Wok 13:25 **1:11:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 **1:13:** Sam 91:11-13 **1:14:** Mak 6:17 **1:15:** Mat 3:2

²¹ Yesu mine narmamə kafan kimnhavən apa yerkwanu kirik, nhagin e Kapaneam. Kini ye Sabat min kirik, Yesu rivən apa niməhuak kape nəmə Isrel, kini mamhajoun narmamə. ²² Narmamə kimisərig kafan nəgkiarinen, kisakur, meinai kafan nəgkiarinen nanmin aikin, ripəh nəmhenien kin nəgkiarinen kape nəmhajoun kape Loa kape Moses. ²³ Ye nipig a, yermamə kirik, nanmin has ramərer-pən iran. Kini in ruə min ye nofuginien kapəriə. Kini mok-rapomh kin Yesu mimə, ²⁴ “!Eh! !Yesu, yemə Nasaret! ?Nakamuə ikin e mə takhawor əmawə? Tukmə ror Ik nimauə mə takoriah əmawə.” Kini mamni min mimə, “Yo yakwirkun-ta mə Ik e Ik Yemə Imərhakə kape Kughen.”

²⁵ Mərig Yesu rimnəgkiar skai pən kimi nanmin has ai, mimə, “!Eh! Pim. Ita ye yermamə e.” ²⁶ Məknekin, nanmin has ai ror niprai yermamə rətəmnimin pik kini mokrən ehua, mətə iran, mivən isok. ²⁷ Kini narmamə minə aikin kisəm kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Rhawor e? Nəgkiarinen vi kirik e. Kwən e kafan nəgkiarinen, nanmin aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmin has minə kasor nəkwən.” ²⁸ Məkneikin, nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye Galili.

Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah

(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Məknekin Yesu mine Jemes, Saemon mine Andru kimnhatərhav ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel mhavən atuaturk ye nəkwai nimə kape Saemon mine Andru, ³⁰ misəm kuhu Saemon ramokie-okie mamapir. Kini kirhəvsao-pən kin kimi Yesu. ³¹ Yesu rivən, mivəh kwermən, mivi haktə, kini rhekimter. Kini ai nokie-okieyen a ror infamien. Kini piahwaru ai rivən, mivəhsi-pən nəviginien kimi əriə.

³² Kini rinamenaiyu, narmamə yamə mine kimnhamhə, mine narmamə yamə mine nanmin has raməmir irəriə, iriə minə tiksın kimnhakir-pə əriə tuk Yesu. ³³ Narmamə minə fam a yerkwanu aikin, kasofugin əriə minə ye kwəruə ye nimə Yesu ramarə ikin. ³⁴ Kini Yesu ror huvə narmamə khapsaah yamə mine kimnhavəh nəmhayen pisin pisin. In maməko ta min nanmin hah minə ye narmamə, mamni-əhu nanmin has minə mə tukhapəh nisəgkiarinen, meinai iriə kwənharkun-ta In.

Yesu ramniərhav kafan nəgkiarinen apa Galili

(Luk 4:42-44)

³⁵ Kəni rikwamer kin, yenpig-enpig əgkəp, Yesu rarar mivən apa ikin narmamə kharkək ikin maməhuak. ³⁶ Kini ai, Saemon mine in minə tiksın khavən masarha-kin In. ³⁷ Kisəm In, khani-pən tukun mhamə, “Narmamə fam kasarha-kin Ik.” ³⁸ Mərig Yesu rimə, “Nikam. Pəh khavən apa yerkwanu pisin pisin, ipakə tuk ətawə. Pəh yakni-ərhav nəgkiarinen aikin, meinai Yo yimauə tukun.” ³⁹ Kini ai In rəriwək markurao ye Galili, mamni-ərhav Nəgkiarinen Huvə kape Kughen ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Maməkota nanmin hah minə ye narmamə.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik rimivəh nimhayen ətən kirik ye tikin

(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Kini yermamə kirik yame rimivəh nimhayen ətən ye tikin, in rimauə məm Yesu, kini mənimkur ye nimrin mamasək. Mamaiyoh kin nasituyen, mimə, “Tukmə nakorkeikei, nakirkun nor-huvəyen yo.”

41 Kini Yesu, rikin rewaiyu tukun. Mərəhu-pən kwermın iran, kini mımə, “Yakorkeikei mə takhuvə min. !Əsanin!” 42 Məknekin nıprai yermamə ai rhuvə min, nəmhayen ai rırkək min iran. 43-44 Kini Yesu rəgkiar skai pən kimin, mımə, “Takpəh nəvsaoyen kin kimi narmamə. Mərig takvən mərer ye nımri pris, pəh in rəm min ik. Kini ik mivən, məhuak mivəhsi-pən narımnar kimi Kughen rəmhen kin yame Moses rımını mə takor, pəh narmamə kisəm mə naknəsanin.” 45 Mərig yermamə ai rımıtərhav məvsao kin kimi narmamə. Ror pən, Yesu rımə to rıpəh min nıvənien yerkwanu minə məriwək ye nımri narmamə, meinai iriə kambahu-pən pik In. Kini mərig In raməmır əmə apa ikin ruhiko ikin. Narmamə fam khavən masəm In aikin.

2

Yesu rımnor huvə yermamə kirik yame nıpran rımamhə
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Nıpig tiksın ruə mivən, Yesu rırerig-pən min yerkwanu e Kapaneam. Kini narmamə kwəsərig mə In aikin. ² Kini ai, narmamə khapsaah khavən aikin, mhavən imə, kwənmhaan rımərkəskəh. Nımə rukwar meriaji kwəruə rısisəg. Kini ai Yesu ramni-əhrav-pən Nəgkiarien kape Kughen tuk əriə. ³ Mərig nıpig raməgkiar hanə, narmamə kuas kharəh yermamə kirik. Nıpran rımamhə. ⁴ Nımə rukwar kin narmamə, ror pən, iriə to khapəh nharəhyen yermamə ai mhavən ipakə tuk Yesu. Mərig khavən mışaktə apa tokrei nımə, misəhipu ta nıkar nımə kirik, kini mharəh nıkaokao yermamə ramapır-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən. ⁵ Yesu rəm nhatətəyən kapəriə, mını-pən tuk yermamə ai nıpran rımamhə, mımə, “Kafak kwajikovə. Yo yakwərəhsi-ta ta narpınien kape təvhagə has kafam.”

⁶ Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kasəkwtə, misəm norien a, mınəsaiyoh əriə mınə tukun, ⁷ mhamə, “!Ah. !Kwən e ramni hah Kughen! Nəgkiarien e rahas. Kughen pısın əmə In rırkun nırəhsıtayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə. ?Pa min to rırkun nıvəhsıtayen?”

⁸ Mərig Yesu ruırkun-ta nərigien kapəriə. Kini mını-pən tuk əriə, mımə, “?Rhawor e nakasərig məknekin? ⁹ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ?Uə mə jakni mə in tukrhekımter mırəh kafan nıkaokao məriwək mamvən? ¹⁰ Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuəyən ye tokrei tanə e tuk nıvəhsi-tayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məkneikin marar mını-pən tuk yermamə nıpran rımamhə mımə, ¹¹ “Yakamni-pre tuk ik mə takhekımter, mırəh kafam nıkaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwanu.” ¹² Yesu raməgkiar hanə, kini yermamə ai rhekımter, mırəh kafan nıkaokao ye nımriəriə, məriwək mamvən.

Məknekin narmamə kimisəm kisakur. Misəgnəgin Kughen, mhamə, “! Eh! Kitawə khapəh nisəm-hanə-yen nar kirik ror məknekin.”

Yesu rımnokrən kin Livae mə tukruə mıkwasig kin
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Mərig Yesu rarə meiwaiyu-pən min ye nıkar lugun, narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini In rımnəvhag kimi əriə. ¹⁴ Kini ai, in

rinnəriwək mivən kaskəh əmə, məm Livae, kwajikovə kape Alfeas. Kwən ai rımmamərer tuk mane kape takis. Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Yuə, mikwasig kin Yo, muə ik kafak yermamə.” Məknəkin, yermamə ai rhekimter kini mikwasig kin.

¹⁵ Kini ai, Yesu ruvən apa imei Livae, masəvigin kwis iriə narmamə minə kape nivəhyen mane kape takis, mine narmamə tiksın min kamni kimə “yor təvhagə has minə,” mine kafan narmamə minə- meinai narmamə khapsaah kimnhakwasig kin. ¹⁶ Ye nıpig a, nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses kimisəm Yesu. Iriə tiksın a Farisi minə, kasəm Yesu raməvigin iriə yor təvhagə has minə, kini kinisaiyoh-pən narmamə kape Yesu mhamə, “?Rhawor e kwən e raməvigin iriə yor təvhagə has minə e?” ¹⁷ Mərig Yesu rımmərig nəgkiarien kapəriə, mini-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kasəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə tukasəkeikei mhavən misəm dokta. Pəh nien mə Yo yımauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nikam. Yımauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kisaħa.”

Nhajounien kape Yesu in nar vi; nhajounien kape loa in nar əkwəs
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Kini, ye nıpig a, narmamə minə kape Jon Baptaes, mine Farisi minə kwəsəpəh nəviginien misatuakəm tuk nəhuakien, raməri-pən loa kape Moses. Kini narmamə minə tiksın khauə misaiyoh Yesu, mhamə, “Əm-ru. Narmamə minə kape Jon, mine Farisi minə min, kharkun nisəpəhyen nəviginien. ?Mərig rhawor e kafam narmamə minə khapəh nisorien məknakin?”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə, mımə, “Tukmə yermamə yame kimnərkurək kafan, kini nagienien iran ramvən hanə, in minə tiksın to khapəh nisəpəhyen nəviginien. ²⁰ Mərig tukripior nıpig kape narmamə tukhauə mharəh Yermamə yame kimnərkurək kafan, mhavən isok tuk In minə tiksın. Ye nıpig a in a, In minə tiksın kharkun nisəpəhyen nəviginien iran.”*

²¹ Kini mımə, “To yermamə kirik rıpəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rineikus ta]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. ²² Kini to yermamə kirik rıpəh nivəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit reikus, kini waen raiyu fam. Mərig yermamə a tukriivi-pən waen vi ye tiki waen vi.”

Yesu raməvhag ye nikarin kape Sabat
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Nıpig kirik ye Sabat, Yesu mine kafan narmamə minə kasəriwək mamhavən mhatərhav-pən yerki wit tiksın.† Kini narmamə kafan minə kharhi kwənkwai wit nəriə. ²⁴ Kini Farisi minə khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Sabat e towai, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”‡

²⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Tukmə ror nakhapəh nisəhvekinien ye Nəkwəkəwə kape Kughen norien yame King Deved

2:16: Mat 11:19 * **2:20:** “Yermamə yame rımmarkurək pə pə,” nıpran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nıpran e Kristen minə. Nıpig Yesu rımməpəh əriə mımə ye nai kamarkwao kin, kimisasək. † **2:23:** Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin. ‡ **2:24:** Loa e kape Moses yame ramni-əhu mə takpəh nəsimien ye Sabat. Eks 20:8-11.

rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkərv. ²⁶ Nipig e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kini mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə, kini kisən. Kini mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəniən. Mərig pris minə əmə kharkun nisəniən.”[§]

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mīmə, “Səmru, Sabat rīpəh nikirien narmamə. Mərig narmamə kamhakir Sabat. ²⁸ Ror pən Yo Ji Yermamə Yo yakamarmaru ye narimnar fam mine Sabat.”

3

*Yesu rimnor huvə kwermi yermamə kirik yame rimnahas
(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)*

¹ Yesu rimavən min ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Nipig ai, yermamə kirik, kwermi rimnarpəvin. ² Mərig narmamə tiksīn kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha-əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam. ³ Kini Yesu rini-pən tuk yermamə a yame kwermi rimnarpəvin mīmə, “Yuə marer ye nimri narmamə.” ⁴ Kini mimi-pən tuk əriə mə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?” Kini kisəkwətə misapnapig əmə. ⁵ Kini Yesu rarha mərərao irəriə. Niehmaa rhai in. Kini mərig rikin rarə meiwaiyu min tuk əriə, meinai kapəriə kapə riskai pik. Kini mimi-pən tuk kwən a mīmə, “Huaturuk kin kwermi.” Kini ai, kwən ai rhuaturuk kin kwermi, ruahuvə əgkəp.

⁶ Mərig Farisi minə kimisəm norien a, kisap, mhavən misəm nukwhao kape King Herod, mharai mhun nəgkiarīen tukun mə tukshopni.

Narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Yesu

⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin, misewaiyu-ərhav ye nikar lugun. Kini narmamə minə Galili khapsaah kimnhakwasig kin əriə. ⁸ Narmamə min aikin kimisərig nəvsaoyen kin Yesu, kini mamhauə mə tuksəm. Khatərhav iku pisin pisin minə. Tiksīn kimnhasi-pən apa Judia. Tiksīn khasi-pən apa Jerusalem. Kini tiksīn khasi-pən apa Idumia, tiksīn khasi-pən ye nikar nu Jodan, mine ye kwənmhaan minə yame ipakə tuk Taea mine Saedon. ⁹ Narmamə khapsaah pik. Yesu rimnamni-pən tuk kafan narmamə, mīmə, “Taksor apnəpənə ye bot kirik, pəh yakat-pən aikin, meinai narmamə kamhaku-pə Yo.” ¹⁰ In ramni məknakin meinai In rimnor huvə ta narmamə khapsaah yamə mine kimnhamhə. Kini narmamə yamə mine kimnhamhə aikin kisarkut mə tukhavən pakə tukun mharap misəsanin. ¹¹ Kini narmamə yamə mine nanmin hah ramərəp-pən irəriə, tukmə kisəm əmə Yesu, khamir ye nimrin. Kini masokrən ehuə kin, mhamə, “! Ik Ji Kughen!” ¹² Mərig Yesu rəgkiar skai pən kimi nanmin hah minə, mətəpīg kin əriə mə tukhapəh nhani-əpuyen In.

§ 2:26: Kwanage e kape Deved raməmīr ye 1 Saml 21:1-6 2:27: Dut 5:14 3:4: Luk 14:3
3:6: Mat 22:15-16 3:10: Mat 14:36 3:11: Luk 4:41 3:12: Mak 1:34

Yesu rimirpen aposol minə kafan twelef

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə fiak ye tukwas kirik. Kini rokrən min kin kafan tiksın narmamə yame In rimmnorkeikei, mə tukhauə pakə. Kini iriə khauə pakə. ¹⁴ Kini ai In rirpen kafan narmamə twelef. Mifəhsi-pən nehuəyen kimi əriə, kimə, Aposol* minə, mə iriə tukasəmir ipakə tukun tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen ¹⁵ kini mhavəh nirkunien tuk nəkotayen nanmin hah ye narmamə. ¹⁶ Nhag namasur twelef e ror məknekın: Saemon (yame Yesu rhen-pən nhagin vi mə Pita); ¹⁷ mine Jemes; mine piauni Jon (yame kwajikovə mir kape Sebedi. Yesu rhen-pən min nhagriu mə, Boanejes. Kini nıpran rımə, Pıkwarien mir kape Karuəruə); ¹⁸ mine Andru; mine Filip; mine Batalomiu; mine Matiu; mine Tomas; mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas; mine Tadeas; mine Saemon Selot† ¹⁹ mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin reighan-pən kin Yesu kimi nəmə hah minə.

Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narımnar ye nəsanınien kape Setan

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Yesu rirerig-pə yerkwanu. Kini ai narmamə khapsaah khauə masəm min In. Mamhauə, mhauə, kini kwənmhaan kape napsien ramrirkək tuk əriə. Nıpig kape nəviginien ramrirkək min. ²¹ Nıpig famle kafan minə kimisərig, məknakın khauə mə tukhani-əhu, mhakır, misap, meinai nəmə aikin kimnhani mhamə kapan kapə rameno-eno. ²² Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kimnhatərhav Jerusalem, mhauə, mamhani mhamə, “!Nıkam! Rırkun nəko-tayen nanmin has minə meinai Bielsebul, yemehuə kape nanmin has minə, ramərer-pən iran.”

²³ Kini Yesu rokrən kin narmamə minə ai khauə ipakə tukun. Kini rini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, “Nıkam. ?Nakharkun mə Setan rirkun nəkotayen Setan uə? Nıkam. ²⁴ Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyən, kantri tukrimir. ²⁵ Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to rıpəh narə-huvəyən. ²⁶ Rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai narəyən kapəriə ror kiraru, kwəseikus-eikus nimə en kape Setan. Kini norien kape Setan to rıpəh nərər-tımtim-ien. Tukrəsaah-əsaah mirkək.

²⁷ “Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rıvən mətu kafan narımnar, kini in maməmır, yermamə pisin kirik to rıpəh nıvənien məkrəh kin. Tukmə yermamə kirik rımə tukrəkrəh kin, tukrəkupən mirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nıvənien məkrəh kin kafan narımnar. ²⁸ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nıvəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. ²⁹ Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen rıpəh nıvəhsi-tayen nıpig kirik. Təvhagə hah a tukraməmır kape rerin.” ³⁰ Yesu raməgkiar məknakın meinai in apa kupən kimnhani mhamə nanmin hah kirik raməmır iran.

* **3:14:** “Aposol” nıpran ramni yermamə kirik yame kamher-pən kin. **3:16:** Jon 1:42 **3:17:** Luk 9:54 † **3:18:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik yame rikwasig kin nukwao kape nəmə İsel tuk nherye-rhavyen kin gavman kape nəmə Rom. **3:22:** Mat 9:34; 10:25

Famle afracis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarrien kafan

(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kini ai, piau Yesu minə, mine nisini khatərhav-pən min. Kini masəmir iruə. Kini misher-pən kin kirik mə tukrivən mokrən-pən kin. ³² Narmamə khapsaah kasəkwətə imə misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-pən tukun, mhamə, “Yemasur, nisinim, mine piam minə mine kafam kakə minə kisorkeikei mə tuksəm-ru Ik apa iruə.”

³³ Mərig Yesu rini-pən mə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?”

³⁴ Kini In marha mərərao ye narmamə yamə mine kisəkwətə misarkurao kin, mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə e nisinik minə mine piak minə. ³⁵ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Kughen rorkeikei, in e piak, in e nisinik, mine in e kafak kakə.”

4

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai

(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Ye nipiğ a, Yesu rarə meiwaiyu-pə min ye nikar nu. Narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini Yesu ruvən ye bot mamkwətə aikin maməvhag kimi narmamə. Kini narmamə kasəkwətə i-fiak masətərig kin. ² In rimnəwhag kimi əriə kin narimnar khapsaah ye nuhpikinien minə. Kini mimə, ³ “!Sərig-ru! Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Kini mərig in rimavən mə tikrisuv kweru nai, mipik mivitəg-ətəg fam, kini tiksın rəsaaħ-əsaaħ-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksın rəsaaħ-pən ye tokrei kapiet yame nimoptanə rikəskəħ ikin, murə aihuaa əmə. ⁶ Kini mərig mirh rhaktə mhen əpni fam. Kisaukei fam meinai nuairiə ripəħ neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaaħ-pən yerki kwənurkəsik.†
Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəħ nikuəyen. ⁸ Kini tiksın rəsaaħ-pən ye nimoptanə huva, kini mħaurə, misəihuə, mhakuə kin kwənkwaitiə khapsaah. Tiksın kimnhakuə kin kwənkwaitiə toti, kini tiksın kimnhakuə kin sikisti, kini tiksın kimnhakuə kin wan handred.”

⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə, mimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sərig huvə nəgkiarrien e.”

Narmamə tiksın kisaiyoh Yesu kin nıprai nuhpikinien

(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Kini Yesu rivən In pisin, kini kafan narmamə twelef, iriə narmamə tiksın min khavən minisaiyoh-pən kin nıprai nuhpikinien minə. ¹¹ Kini In rimni-pən tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen, in nar erkwaig; mərig yakwəni-ərhav-pre ta tuk əmiə. Kini mərig Yo yakamni-ərhav-pən əmə nuhpikinien tuk narmamə yamə mine kasəmir iruə, ¹² rəmhen kin yame Profet Aesea rimini mə,

“ ‘Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəħ nisəmien nıpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəħ nharkunien.

3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Wok 1:14 **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34

* **4:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit.

† **4:7:** Yesu ripəħ niniyen kwənurkəsik, mərig rimini nəərəus kirik yame ror nhirin.

Tamə iriə kisərig mharkun, kini misarar ye nərigien kapəriə, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah kapəriə.’” (Aes 6:9-10)

Yesu ramni-ərhav nīprai nuhpikinien kape yermamə yame rimisuv kweru nai

(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə, mimə, “?Rhawor e? ?Nakaseinein hanə nīprai nuhpikinien e? Tukmə ror məkne, ?takshawor pən iran mine mharkun min nīprai nuhpikinien minə min tiksın? ¹⁴ Nuhpikinien e, nīpran ramni məknekın: Yermamə yame rimisuv kweru nai, in rəmhen kin yermamə yame ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. ¹⁵ Narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarien a, kisəmhen kin kweru nai yame rimməsaah-pən ye swatuk. Rəmhen kin yame kimisərig nəgkiarien kape Kughen, taktəkun əmə Setan rīvəhsi-ta min. ¹⁶ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rimməsaah-pən yerki kapier kini murə aihuua əmə. Rəmhen kin yame kisərig nəgkiarien kape Kughen, rikiriə ragien tukan, ¹⁷ mərig khapəh nhavəhs-huvəyen nəgkiarien yerkiəriə, masərer kape nīpig kwakwə əmə. Kini tukmə kharəhpikin nīpig ətən, uə narmamə kisor ahas pən kimi əriə tuk Nəgkiarien Huvə kape Kughen, məknekın kamhamir. ¹⁸ Kini narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarien kisəmhen kin kweru nai yame rimməsaah-pən yerki kwənurkəsik. Kisərig nəgkiarien e, ¹⁹ mərig kasətərig pik tuk narimnar kape nīmraghien kapəriə. Kini nautə reikuə irəriə, mivi əriə, ror rikiriə ramvən əmə tuk mane. Norien a roriah nəgkiarien kape Kughen, rīpəh norien kwənkwan. ²⁰ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rimməsaah-pən ye nīmoptanə huvə. Kisərig nəgkiarien a, mharkun. Kini mhavəh kwənkwai nəgkiarien a ye narəyen kapəriə. Iriə tiksın kamhavəh kwənkwan rəmhen kin toti; tiksın kamhavəh sikisti; kini tiksın kamhavəh kwənkwan wan hundred ye narəyen kapəriə.”

Nhatəyən kapətawə rəmhen kin laet yame raməsiə

(Luk 8:16-18)

²¹ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To kipəh nivəhyen laet kirik kukrai-pən ye nəkwai baket, uə ye nəpag bed. Nikam. Tukaməkeikei kiruk haktə. ²² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²³ Tukmə kimie narmamə yame nīmətərgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

²⁴ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Nəgkiarien e nakasərig, takasəkeikei misərig huvə. Narmamə yame mine kisərig kafak nəgkiarien kini mhapəh nisəripən-huvəyen, to khapəh nharkun-huvəyen. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misəri-pən huvə, tukhavəh nirkunien min rhaktə haktə. ²⁵ Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien e kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kharkun.”

Narmaruyen kape Kughen ramhaktə atuk

²⁶ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen rəmhen kin kweru nai yame yermamə ramsuv yerki nəsimien. ²⁷ Tukmə

yenpig, ramapir. Mə yeraan, in raməriwək mamavən. Mərig kweru nai in ramhaktə atuk əmə mamehuə. Mərig kwən a reinein mə rhawor e mamor məknekən. ²⁸ Nimoptanə əmə ror kweru nai ramhaktə, mamor nīmarin, kini mavus jihin, kini mamkuə kin kwənkwan. ²⁹ Kini nīpig tukmə kwənkwan rīmrūə, kini yermamə ai rīvən mamrhi meinai neriaji nīpig kafan.”

Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan
(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Kini Yesu rīmə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin rimhen? ³¹ In rəmhen kin kwənkwai nai kirik kamni kinə mastad. Kwənkwai mastad rarkwəskwə rapita kwənkwai nai minə fam. ³² Mərig tukmə rəsaah, in murə mamehuə pik, mapita nai minə tiksin. Mamtikimkimin man yerpīrig minə khauə masor-pən nimairiə ye rəgrəgin.”

³³ Nīpig fam, Yesu raməvhag kimi narmamə khapsaah kin nəgkiarīen ye nuhpikinien, reriaji atuatur nirkunien kapəriə. ³⁴ In raməgkiar kimi narmamə apnapig ye nuhpikinien əmə. Mərig tukmə In minə kafan narmamə minə, ramhoprai-pən nīprai nəgkiarīen kafan kimi əriə.

Yesu rīmini-əhu nīmətag ehuə ye tame tahik
(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Kini ye nīpig a, mīrh rīnameiwaiyu, Yesu rīni-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Pəh khavən apa nīkar lugun pən.” ³⁶ Kini kisapta ye narmamə, misat-pən ye bot yame Yesu ramkwətə iran, mhavirə. Kini bot minə tiksin kimnhakwasig min kin əriə. ³⁷ Mhavirə, mhavirə, nīmətag ehuə kirik ravən kini tahik rehuə pik, ipakə rakətanim kin bot. ³⁸ Mərig Yesu ramapir maməsawə huvə ye nəkwai bot. Mərig narmamə kafan minə kimnhasig In, mhamə, “Yhajoun, !Imru! !Natuksəmnim, mərig Ik nakpəh nərigien!”

³⁹ Məkneikin Yesu rhekimter məgkiar kimi nīmətag minə tahik mīmə, “Rapəhrə.” Kini ai nīmətag rewaiyu, tahik reiwaiyu, mamərinu min.

⁴⁰ Kini Yesu rīni-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “?Nakshawor mamhagin məknekən? ?Nhatətəyen kapəmiə rirkək hanə uə?”

⁴¹ Mərig iriə kwənhagin pik. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nīmətag minə tahik, mərig kawor nəkwan!”

5

Yesu rīmnəkota nanmin has ye yermamə kirik
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Kini ai, iriə khatərhav-pən min ye nīkar lugun a, kini mhavhiak mhavən ye kwənmhaan kirik kape nəmə Gerasa. ²⁻³ Kimnhatərhav ye nəkwai bot, kini yermamə kirik rarə misi-pən min ikin kamnim narmamə ikin, mamuə mīrəhpikin Yesu. Kwən a ramarə ikin kamnim narmamə ikin. Nanmin has raməmīr iran, keinein narkis-ətərakinien kin nəərəus uə jen. ⁴ Nīpig ripsaah kisarkis ətərakin nihun minə kwermīn kin jen, mərig in ramakapir-pir. Nagheen rehuə, narmamə kaseinein nharaptərakinien. ⁵ Tukmə yenpig uə yeraan, raməmīr apa

ikin kamnim narmamə ikin uə apa ye tukwas kini mamətəpar apomh, kini mamətəteih-əreiteih nīpran kin kapier.

⁶ Nīpīg Yesu raməmīr hanə isok, yermamə ai rəm, kini raiyu ətkin muə mənīmkur ye nīmrīn. ⁷⁻⁸ Yesu rīni-pən tukun mīmə, “!Nanmīn has, əta!”

Kini nanmīn has ai rokr-apomh mīmə, “!Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpīrig pik. ?Nakmə takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mə takpəh norien nəmħəyen kimi yo.”

⁹ Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rīmə, “Nhagik e, Nukwao Ehuə, meinai kimawə e khapsaah.” ¹⁰ Məknekin ramasək ətgin Yesu mīripsaah mə tukrīpəh nəkota-pənien əriə apa isok.

¹¹ Kini ikin a, pukəh mīnə khapsaah ikin. Kasəruk ye nīhu tukwas a. ¹² Kini nanmīn has mīnə ai kisəsək mhani-pən tuk Yesu mhāmə, “Takəta-pən irəmawə yerki pukəh mīnə e.” ¹³ Kini Yesu reighan kin əriə kamhəvən. Kisəta ye yermamə ai, kini mhəvən yerki pukəh mīnə. Pukəh mīnə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kisaiyu misəiwaiyu ye nəpatu, mhəvi-ərhav misəmnim ye tahik.

¹⁴ Narmamə kape nəviginien pukəh mīnə kasərer aikin masəm pukəh mīnə kasəmnim, kini kisaiyu mhəvən apa iməriə ikin mīnə, kini misəvsao kin. Kini misəvsao apnāpīg kin yerkwānu mīnə ipakə tuk əriə. Kini narmamə ai khəvən tukun misəm. ¹⁵ Khauə misəm Yesu, misəm yermamə ai, nukwao ehuə kape nanmīn has rīnmaməmīr iran kupən. Misəm ramkwətə mīvəhsi-pən neipən. Kini nīrkunien kafan ruahuvə. Narmamə mīnə ai kisəm khagin. ¹⁶ Kini nəmə mīnə kimisəm Yesu rīmnəkota nanmīn has kisəvsao kin yermamə yame nanmīn has rīnmaməmīr iran kupan, mine pukəh. ¹⁷ Kini nəmə aikin kisaiyoh-pən skai Yesu mə tukrītərhav a iməriə ikin.

¹⁸ Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmīn has rīnmaməmīr iran ramaiyoh-pən In mə iriū mīn. ¹⁹ Mərig Yesu rīmāni-əhu, mīmə, “Nīkam. Takvən apa imam yerkwānu kimīə kafam narmamə mīnə, kini məvsao kin narīmnar yame Kughen rīmnor kimik, meinai rīkin rīmneiwaiyu pik tuk ik.”

²⁰ Kini kwən ai rītərhav mīvən kwənmhan kīrik nhagin e Dīkapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rīmnor iran. Kini narmamə fam kisərig, kisakur kin.

Yesu rīmnor huvə piraovīn kīrik yame rīmīvəh nəmħəyen, mor huvə mīn piakəskəh kīrik yame rīmamhə ramragh mīn

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Kini Yesu rīvəh bot məviəfugin ye nīkar lugun mīvhiak. Mīvhiak hanə, narmamə khapsaah khauə misərer kurao kin. ²² Yaməhuə kīrik kape nīməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənīmkur ye nīmrīn ²³ kini masək ətgin, mīmə, “Yhājoun, piakəskəh kafak nīmħəyen rīneriaji. Yuə-ru mərəhu-pən kwermīm iran, pəh in rəsānīn.” ²⁴ Kini Yesu rīvən iriū mīn.

Kini narmamə khapsaah kīmnhakwasīg kin əriū. Mamhasīg-sīg əriə mīnə, misarkurao ye Yesu. ²⁵ Piraovīn kīrik aikin rīmīvəh nəmħəyen kape piraovīn. Rīmīvəh nīmħəyen ai meriaji newk twelef, nəmħəyen rapəh nīrkəkien. ²⁶ Nīpīg mīnə fam, ramərig nəmħəyen. Kini rīvən məm dokta mīnə, moriah fam kafan mane ye nəmħəyen kafan. Mərig nəmħəyen rīpəh neiwaiyuyen; ramor pik. ²⁷⁻²⁸ Nīpīg rīmnərig nəvsaoyen kin Yesu,

kini rikin rəsik mə, “To yakpirap neipən kafan, mīpiəsanin.” Kini mivən mīkwasig kin narmamə yamə mine kimnhakwasig kin Yesu, kini mərəo-pən mirap neipən kape Yesu. ²⁹ Nīpiḡ rimirap əmə neipən kafan, məsanin. In mīrkun mə to ripəh min nəriḡien nəmḡeyen.

³⁰ Məknekin, Yesu rəriḡ yerkin, mīrkun mə nanmin kafan ror huə yermamə kirik. Kini rarharha maiyoh əriə mə, “?Pa e rimirap Yo?”

³¹ Narmamə kafan khani-pən tukun mhamə, “!Əmru! Kitawə khahum. ?Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rimirap Ik?”

³² Məriḡ Yesu rarharha mamarhakın yermamə yame rimirap In. ³³ Məknekin, piraovin ai rəriḡ mīrkun naha nhagin yame rimnor in, kini muə məm Yesu, mənimkur ye nimirin. Miḡin pawk, mini fam ye nəfrakisien kafan. ³⁴ Məriḡ Yesu rini-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhatətəyən kafam rimnor ik naknəsanin. Takamvən ye nəmərinuyen. Kafam nəmḡeyen ruirkək.”

³⁵ Yesu raməḡkiar hanə, narmamə tiksın khasi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, mhatərḡav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhamə, “Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun mīkir mivən. Kafam piakəskəh ruamḡə ta.”

³⁶ Kini Yesu rimnəriḡ nəḡkiarien a, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niḡinien. Hatətə əmə irak.”

³⁷ Kini Yesu rini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mīkir əmə Pita, mine Jemes, mine Jon, piau Jemes irisir min. ³⁸ Khatərḡav-pə imei yeməhuə a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikin. Kisasək mamhauvrig-uvrig pik. ³⁹ Rauru-pən imə mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakamhauvrig-uvrig pik a? Piakəskəh ripəh nimḡeyen, məriḡ ramapir əmə.” ⁴⁰ Kisəriḡ, kisarḡ iakei iran.

Məknekin Yesu rher-yerḡav kin əriə apa iruə, mīpəh əmə rim piakəskəh a, mine nisini mine kwərə misir ai yame karḡikwasig kin In. Khavən misəm piakəskəh a. ⁴¹ Kini Yesu rīvəh kwermın mini-pən tukun mə, “Talita kum.” (Ye nəḡkiarien kapəriə, nīpran rimə, “Piakəskəh, yakamni-pre tuk ik mə, ‘Hekimter’.”) ⁴² Məknekin, piakəskəh a rhekimter məriwək. (Kafan newk twelef əmə.) Kimisəm norien ai Yesu rimnor, kisakur pik kin. ⁴³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nisəvsəoyen kin norien e kimi narmamə. Kini havəhsi-pən nəviḡinien kirik kimin pəh rən.”

6

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In
(Mat 13:53-58, Luk 4:16-30)

¹ Kini Yesu ritərḡav min aikin, mivən apa iman ikin. Narmamə kafan minə kimnhakwasig kin. ² Sabat yame ramuə, In rimnəvhag kimi narmamə apa niməhuak kape nəmə Isrel. Narmamə khapsaah aikin. Kini kisəriḡ kafan nəḡkiarien, kisakur pik kin. Mamhani mhamə, “Man, ?In ravəh hiə nīrkunien e? ?Ramhawor mivəh nīrkunien? ?Rhawor mor nīmtətien minə e? ³ Kitawə kwənḡarkun ta kwən e. In kwəjikoḡə əmə kape yermamə yame ravḡirəkin narimnar kin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas mine Saemon. Kini kafan kakə minə kasarə min e kitawə miriə.” Kini narmamə minə a kasəməkin In.

⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai in. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə khapəh nhasiayen in.” ⁵ In a kwənmmaan a, rıpəh nor-pikiən nımtətien. Mərig In rərəhu-pən kwermın ye narmamə kwatıksın yamə nıme kamhamhə, kini mor huvə əriə. ⁶ Mərig Yesu rımnəm mə narmınə iman ikin kapəriə nhatətəyen rırkək, rakur.

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhatərhav misəvsao kin narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kini ai, Yesu rəriwək mamarkurao yerkwanu minə aikin maməvhag kimi narmamə. ⁷ Kini mokrən kin narmamə twelef kafan mə tukhauə, kini mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə tuk nəkotayen nanmın has ye narmamə. ⁸ Kini mımə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik. Takhapəh nhavəhyen bred, uə nitip uə mane. Takhavəh əmə kaskin. ⁹ Kini mhavəhsi-pən sandel, mərig takhapəh nhavəhyen neipən kıraru kıraru.” ¹⁰ Mını-pən min tuk əriə mımə, “Nıpig tukmə nakhavən yerkwanu kirik, misarə ye nımə kirik, nımə a in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ¹¹ Mərig tukmə yerkwanu kirik rıpəh norkeikeiyen əmiə mə takhavən iməriə ikin, mhapəh nisətərigien kin əmiə, takhatərhav iməriə ikin, misarpita-arpita nımokrur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nımtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.”

¹² Kini ai iriə khatərhav, mhavən, mhani-pən tuk narmamə mə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ¹³ Kini masəkota nanmın hah minə ye narmamə khapsaah. Kini masətəg-pən nehe kwənkwai olif* ye kapən kapə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini khahuvə.

Herod rımə ta mə Jon Baptaes ruəmragh mın

(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

¹⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu rıtərhav, kini king kape nar aikin, nhagin e Herod, rəriğ. Narmamə tiksın khamə, “Mə Jon Baptaes a. Mə rıməmragh mın kini mamor pik nımtətien.”

¹⁵ Mərig narmamə tiksın khamə, “Nıkam. Mə Elaeja.”

Kini mərig tiksın khamə, “Mə profet pisin kirik. Rəmhen kin profet kupən kape Kughen.”

¹⁶ Mərig Herod rımnəriğ, mımə, “Nıkam. Mə Jon Baptaes e, yame yımnərəru ta nıpətək nuan. Yakmə rımımragh mın.”

¹⁷ Herod rıkin rımnəsik məknekin meinai in apa kupən, rımırəhsi-pən Jon Baptaes ye kalabus meinai piauni Filip rınamkır pıraovın kirik, nhagin en Herodias; kini en, Herod rıkir-ta mın. ¹⁸ Mərig Jon rımını-pən tuk Herod mə, “Kamni-əhu mə takpəh nıkir-tayen pıraovın kape piam.”† ¹⁹ Kini niemha rhai Herodias tukun, mə tukrhopni Jon, mərig rıneinein ²⁰ meinai Herod rımisiai Jon, mırkun mə in yermamə atuatuk kape Kughen, kini maməm vi vi in. Nıpig Jon raməğkiar mukrekin kapan kapə Herod, kini Herod rorkeikei mə tukrəriğ mın.

6:4: Jon 4:44 **6:11:** Luk 10:4-11 **6:11:** Wok 13:51 * **6:13:** Olif in nai kirik kamən kwənkwan. Kamarkwəsis mın nehen kamor oel kin. **6:13:** Jem 5:14 **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20 † **6:18:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nıkirtayen pıraovın kape piam ye Lev 18:16, mine ye 20:21. Kini mərig tukmə piam rımhə, kafan kwajikovə rırkək, takaməkeikei mıkır kafan pıraovın. (Dut 25:5-6). **6:19:** Lev 18:16

²¹ Mərig n̄ip̄ig k̄irik, Herodias r̄imiv̄əh kw̄ənm̄haan tuk nhopniyen Jon. Herod r̄imnor n̄əviginiyen ehuə k̄irik mamor n̄ip̄ig kafan yame r̄imnarha iran. Kini mokr̄ən k̄in gavman kafan, mine namehuə minə kape mobael, mine namehuə minə tiksin apa Galili; khauə ye n̄əviginiyen kafan. ²² Kini piakəskəh kape Herodias r̄iv̄ən min aikin, mamor danis ye n̄imr̄ir̄iə. N̄ip̄ig Herod mine in minə tiksin kimisəm, rikiriə ragien tukun.

Kini Herod r̄ini-p̄ən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagin, yakirkun n̄iv̄əhsi-preyen kimik. ²³ Yakamni kw̄əsu əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo k̄in, yakirkun n̄iv̄əhsi-preyen. Nar apnapig tukmə rehuə pawk, yakirkun n̄iv̄əhsi-preyen kim ik.”

²⁴ Kini ai piakəskəh ai r̄itər̄hav maiyoh nisini m̄imə, “?N̄isinik, jakaiyoh-p̄ən k̄in naha nhagin tuk r̄imik?”

Kini ai r̄ini-p̄ən tukun mə, “Takv̄ən maiyoh k̄in kap̄ən kap̄ə Jon Baptaes.”

²⁵ Məknek̄in, piakəskəh ai raiyu, m̄iv̄ən m̄əm yermaru, kini m̄imə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takr̄əh kap̄ən kap̄ə Jon Baptaes, mukrai-p̄ən ye tikiplet, m̄ir̄əh muə kimi yo p̄əh yakəm.”

²⁶ Nəgkiariyen ai ror King Herod r̄ərig rahas pik, meinai r̄imnor nəgkiariyen ətən ye n̄imr̄i in minə tiksin. To r̄ip̄əh nəp̄əhyen. ²⁷ Ror p̄ən, rher-p̄ən k̄in mobael k̄irik mə tukr̄iv̄ən m̄ikis̄əru n̄ip̄ətək nuai Jon, m̄ir̄əh kapan kapa muə. Kini mobael ai r̄iv̄ən apa kalabus, m̄ikis̄əru ta n̄ip̄ətək nuai Jon, ²⁸ m̄ər̄əhu-p̄ən kapan kapa ye tikiplet. M̄iv̄əhsi-p̄ən kimi piakəskəh ai, mə tukr̄iv̄əh m̄iv̄ən kimi nisini. ²⁹ Mərig narmamə kape Jon Baptaes kimis̄ərig nəvsaoyen k̄in, khav̄ən mhar̄əh n̄ipran, mhav̄ən mis̄ər̄əhu-p̄ən ye nəp̄əg kapien.

Yesu r̄imiv̄əh n̄əviginiyen rikəskəh, mor r̄ipsaah, maməv̄igin narman faef taosen k̄in

(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

³⁰ Kini aposol minə kape Yesu khasi-p̄ən min yerkwanu yamə mine Yesu r̄imnher-p̄ən k̄in əriə ikin, mamhauə mis̄əvsao-p̄ən k̄in norien kap̄əriə mine nəvhagien kap̄əriə k̄imin. ³¹ Mərig narmamə khapsaah kimnhauə masəm In, kini iriə kafan narmamə minə kap̄əriə n̄ip̄ig rikək tuk n̄əviginiyen. Kini r̄ini-p̄ən tuk kafan narmamə minə mə, “Hauə, p̄əh khav̄ən apa ikin narmamə kharkək ikin kini misapis.”

³² Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khav̄ən ye bot mhatər̄hav mhav̄ən ikin narmamə kharkək ikin. ³³ Mərig narmamə khapsaah kisəm Yesu mine kafan narmamə minə kinamhav̄ən, kini kharkun əriə. Kini khatər̄hav iməriə yerkwanu minə, misaiyu əkupən k̄in əriə. ³⁴ Mərig Yesu r̄imiv̄hiak m̄əm narmamə khapsaah aikin, kini rikin rewaiyu tuk əriə meinai iriə kisəmhen k̄in sipsip minə tiksin yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əriə. Kini In raməvhag kimi əriə mamni narimnar r̄ipsaah.

³⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In. Mhani-p̄ən tukun mhamə, “Kw̄ənm̄han əkwak eikin e, kini rinamenaiyu. ³⁶ Takher rik rik k̄in narmamə minə e, p̄əh khav̄ən apa yerkwanu ipakə minə mhav̄əh nəriə k̄irik n̄əviginiyen.”

³⁷ Mərig In r̄ini-p̄ən tuk əriə m̄imə, “Rhuvə mə kimie əmə taksəv̄igin əriə.”

Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? ?Nakmə jaksoriah apnapig əmə tu hundred taosen vatu[†] ye bred, mhawəhsi-pən kimi əriə?”

³⁸ Mərig raiyoh əriə mīmə, “?Nakhavəh bred kuvhuun? Havən-ru misəm.”

Khavən misəm nīpar bred kirkirip əmə mine kəmam kīraru.

³⁹ Kini Yesu ruh rikirie mīmə, “Takhani-pən tuk narmamə minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuvə, misəkwətə ye nīmrin nīmrin.”
⁴⁰ Nīmrin tiksın wan hundred. Kini nīmrin tiksın fifti. ⁴¹ Kini ai Yesu rīvəh bred a kirkirip mine kəmam a kīraru, mīvaag haktə mīni vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəmam, mīpik-pən kimi kafan narmamə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kīn. ⁴² Kini iriə kisəvigin tupriə rəsiis ⁴³ misəpəh nīpəpəp bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nītip twelef khakwar mīn. ⁴⁴ Narmamə ai kimisəvigin, narman əmə, kisəmhen kīn faef taosen.

*Yesu rameriwək haktə ye nīmar mar tahik
 (Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)*

⁴⁵ Məknekin Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh bot kapəriə, misəviəfugin misəkupən mamhavən apa ye nīkar lugun, mhavən yerkwau kirik, nhagin e Betsaeda. Pəh In raməwir, mher rik rik kīn narmamə pəh kamhavən iməriə minə. ⁴⁶ Yesu raowlə kīn əriə, mapitan kīn əriə, mhaktə mīvən ye takwar kirik maməhuak.

⁴⁷ Rinəpignəp, bot ai raməwir hanə apa ye tame lugun. Mərig Yesu In raməwir pisin apa fiak. ⁴⁸ In maməm əriə kasəsua ye bot, misəm rəutən meinai nīmətəg ramuh əriə. Kisərig rahah misəsua ye bot ipakə reraan, kīni Yesu rəriwək ye nīmar mar tahik mīvən pakə tuk əriə. Natukrapita əriə, ⁴⁹⁻⁵⁰ mərig iriə kimisəm raməriwək ye nīmar mar tahik, khamə ta yarmhə. Kisətəpar mhagin pik.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”
⁵¹ Kini ratpən ye bot, nīmətəg ror infamien. Kisəm kisakur rikirie ragien.
⁵² Mərig kapəriə kapə riskai hanə. Kimisəm pawk Yesu rīmnəvigin narmamə khapsaah kīn bred, məpəh irəkwak ramswin, mərig kimnhapəh nharkunien mə In pa.

*Yesu rīmnor huvə narmamə kimnhamhə apa Genesaret
 (Mat 14:34-36)*

⁵³ Kini iriə kisəviəfugin ye lugun ai mhavhiak ye kwənmhaan kirik nhagin e Genesaret. Mhavi-tərəkin kapəriə bot aikin. ⁵⁴ Kini mhavhiak, narmamə mīn aikin kimisəm Yesu kīni kharkun In. ⁵⁵ Kini kisaiyu mhavən apa iməriə minə mhapik narmamə yamə mine kimnhamhə ye nīkaokao mhavən ikin pukaa Yesu ramvən ikin. ⁵⁶ Ikin minə fam Yesu ramvən ikin, yerkwau ehuə, mine yerkwau kwəskwəh, narmamə minə khapik narmamə minə kamhamhə, masərer əswasig kīn ye swatuk pisiək. Kini misasək ətgin mə tukreighaan kīn narmamə kamhamhə pəh kharap əmə nīpeihage neipən kafan. Kini narmamə mī-fam yamə mine kimnharap, kimisəsanin.

[†] **6:37:** Nakirkun mīn nīniyen məknekin, “?Nakorkeikei mə jaksoriah mane yame yermamə kirik tukror wok tukun makuə seven uə?” **6:44:** Mak 8:1-9 **6:46:** Luk 5:16 **6:49-50:** Luk 24:37 **6:51:** Mak 4:39

7

*Nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani hah Yesu
(Mat 15:1-20)*

¹ Namhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən Jerusalem mhauə misofugin-pən tuk Yesu ² kini misəm mə narmamə tiksın kape Yesu kasəvigin mamhavəh nəmkimik kirik meinai khapəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kape nəmə Isrel. ³ (Farisi minə, mine nəmə Isrel minə fam kamhakwasig kin narəyen kupən kapəriə. Tukmə khapəh nisərvayen rəri-pən norien kapəriə, to khapəh nisəviginien. ⁴ Kini, tukmə khasi-pən apa maket, mhauə yerkwanu, kini mhapəh nisərvayen, to khapəh min nisəviginien. Kapəriə natuakəmien ripsaah ye nıkarın kape nəspir-tayen nəmkimik ye pənkin, mine sospen mine besin kapəriə).*

⁵ Kini Farisi minə mine namhajoun kape loa kape Moses kinəsaiyoh Yesu mhamə, “?Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kinnəsəvhag-pə kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Eh. Kapəmiə niniyen rhuvə, mərig kapəmiə norien in rahas. In apa kupən, profet kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rımnəfrakis ye nıkarın kapəmiə mirai mamni mə, “ Nəmə minə a kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁷ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarieren e kape Kughen, mərig ror əmə nərigien kin kape yermamə.’ ” (Aes 29:13)

⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwəsəpəh loa yame Kughen rımvəhsi-pre, kini minamhakwasig əmə kin nərigien kape yermamə.”

⁹ Kini mini-pən min tuk əriə mə, “?Kimiə nakhamə nakharkun pik nar? !Mərig nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ¹⁰ Səm-ru, Moses rımını kupən mımə, ‘Takhasiai nisınmiə mine rımimiə.’ (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mımə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rımni tukhopni.’ (Eks 21:17; Lev 20:9) ¹¹ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisəsıtuyen ye mamə mine tatə kapəriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini to yakpəh nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’ ¹² Nakasəvhag kimi narmamə məknəkın misətapig kin nasıtuyen yame narmamə tuksor kimi nisınriə mine rımriə. ¹³ Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarieren kape Kughen. Kini masor narımnar khapsaah ror məknəkın.”

¹⁴ Kini Yesu rokrən kin narmamə mə tukhauə min. Mini-pən tuk əriə mə, “Taksətərig huvə, misərig mharkun. ¹⁵ Nar raməmır iruə, tukmə rıvən yerki yermamə, to rıpəh norien rəmkimik ye nımri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nımri Kughen. ¹⁶ Yermamə yame nımətergin rarə, tukrərig huvə nəgkiarieren e.”†

¹⁴ Kini Yesu rokrən kin narmamə mə tukhauə min. Mini-pən tuk əriə mə, “Taksətərig huvə, misərig mharkun. ¹⁵ Nar raməmır iruə, tukmə rıvən yerki yermamə, to rıpəh norien rəmkimik ye nımri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nımri Kughen. ¹⁶ Yermamə yame nımətergin rarə, tukrərig huvə nəgkiarieren e.”†

* **7:4:** Nəmə Isrel kisəuji-pən min loa tiksın tuk loa kape Moses. Kini ai mharai-pən ye nəkwəkwə kirik kimə, Mishnah. † **7:16:** Nəgkiarieren ye v. 16 rıkək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rımırai əfrakis uə nıkam.

17 Kini Yesu rəta mən ye narmamə ai, mivən imə. Kini narmamə kafan kisaiyoh kin nıprai nuhpikinien yame in rımını. 18 Kini rini-pən tuk əriə mımə, “? Rhawor? ? Kimiə mın nakseinein? Takharkun mə narımnar yame kamən to rapəh norien yermamə rəmkimik ye nımri Kughen. 19 Narımnar yame ror məknakin to rıpəh nıvənien yerkin. Mivən ye tıpeuə en mıpıtərhav hanə mın.” (Nəgkiarinen a kape Yesu rini huvə fam nəviginien mınə ye nımri Kughen).

20 Kini In mımə, “Mərig narımnar yame ramsi-pən yerki yermamə in en ramor yermamə raməmkimik ye nımri Kughen. 21 Meinai yerki yermamə, nərigien hah rıpsaah, rəmhen kin nəkrəhyen kin piraovin, nhopniyen yermamə, napir-pənien tuk piakwənahin, nəkrəhyen, 22 nəptigien kin nautə, norien has, nor-apnəpigien nar, neikuəyen, nıniyen nıkar jir, nanipinien, nəgkiar-ausitien, mine nətəwaoyen. 23 Norien has mınə a kamhasi-pən yerki yermamə mor yermamə raməmkimik ye nımri Kughen.”

Piraovin kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu

(Mat 15:21-28)

24 Kini Yesu rıtərhav mın aikin meiwaiyu ərhav kwənmhaan ehuə kirik, nhagin e Taea. Maiyu apis-apis pawk, mivən imə, mərig narmamə a kharkun mə In eikin e. 25-26 Kini piraovin kirik, nanmın has rımnəmır ye kafan piakəskəh. Pian ai pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. In rımnarha apa Fonisia, ye provins a Siria. Kini rımnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini ruə, mənımkur ye nımrin masək ətgın mə tukrəko ta nanmın has ye kafan piakəskəh.

27 Mərig Yesu rini-pən nuhpikinien kirik tukun mımə, “Pəh kwajikovə mınə əmə tuksəvigin tupriə rəsıis. Rıpəh natuatukien mə tukvəh nəviginien ne kwajikovə karakikin-pən kimi kuri mınə.” †

28 Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri mınə kharkun nısənien nımsımsi nəviginien ne kwajikovə mınə yame raməsaa-pən ye nəpəəg tebol.” §

29 Kini Yesu rini-pən mın mə, “Nımnhorpin məknen nəgkiarinen, rhuvə. Nanmın has ruatərhav ta ye kafam piakəskəh. Rerig-pən imam yerkwanu.”

30 Piraovin ai rırerig-pən iman yerkwanu məm kafan piakəskəh ramapir huvə ye nıkaokao. Nanmın has ruatərhav iran.

Yesu rımnor huvə kəru kirik, mor huvə mın rəgkiar

31 Kini ai, Yesu rıtərhav mın provins a Taea, kini meiwaiyu-pə mapita provins a Saedon, muə e Galili, mivən kwənmhan ehuə kirik nhagin e Dikapolis. 32 Kini kharəh kəru kirik yame rıpəh nəgkiarinen, mhauə kımın. Misaiyoh-pən Yesu mə tukrərəhu-pən kwermın ye yermamə ai, pəh rhuvə.

33 Kini Yesu rıvəh yermamə ai, mıravən isok tuk narmamə, mivəhsi-pən kwənkwaı kwermın ye nımətərgi yermamə ai, məjai kwənkwaı kwermın, kini mırəp neramı yermamə ai. 34 Kini marha faktə ye neai, mərig kafan

† 7:27: Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə Fonisia mine nəmə Siria kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə mınə kape nar Isrel, mıpəh nasıtuyen ye kwajikovə mınə kape tanə pisin. § 7:28: Pian a rımnəgkiar kin nımsımsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narmınə Isrel, mərig nıpar nasıtuyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narmınə Isrel.

nərigien rīpam, kini meihagh əpīr. Kini mīni-pən tuk yermamə ai mə, “!Efata!” (Nīpran rīmə, “!Əkwag!”). ³⁵ Məknəkīn, nīmətərgi yermamə ai rəkwag, kini neramīn rihuatuk, məgkiar huvə.

³⁶ Kini Yesu rīni-əhu ətən tuk narmamə mə tukhapəh nisəvsaoyen kīn norien a. Mīni-əhu ətən pawk, mərig iriə kīsəvsao kīn mamharpīn. ³⁷ Kini iriə kīsakur pīk kīn nīmətīen a, mamhāni mhāmə, “Man. Kwən a rapita. Rirkun nar əfrakis. Ramor huvə kəru mīnə mīne narmamə khapəh nisəgkiarien.”

8

Yesu rīmnor nīmətīen kīrik, maməvigən narman fo taosen
(Mat 15:32-39)

¹ Ye nīpig a, narmamə khapsaah khauə mīn misəm Yesu. Iriə, nəriə nəvigīnien rīrkək. Ror pən Yesu rīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mə, ² “Rīkik reiwaiyu pīk tuk narmamə mīnə e. Kītawə miriə kasəmīr nīpig kīsīsər, kini nəriə nəvigīnien rīrkək. ³ To yakher-pən kīn əriə yerkwānu kamhavən, kīrik rəmkerəv ye swatuk, nīmīrīn rapīg, kini rīmīr, meinai tīksin kīmnhasi-pən isok.”

⁴ Kini narmamə kafan mīnə khāni-pən tukun mhāmə, “?Tukhavəh hiə nəriə nəvigīnien? İkin eikīn e kwənmhān əkwak.”

⁵ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven.”

⁶ Kini Yesu rīni-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwtə.” Kini mīvəh nīpar bred ai, mīni vi vi Kughen tukun, kini makapīr-pīr, məhi-pən kīmi kafan narmamə mə tuksəvigīn narmamə kīn aikīn. Kini ai iriə kīsor. ⁷ Kwaji kəmam tīksin mīn aikīn. Yesu rīni vi vi Kughen tukun, mīni mə tukhavəhsi-pən mīn kīmi narmamə ai. ⁸ Kini kīsəvigən, tupriə rəsīs fam. Mīsəpəh nīpərpərin mhavai-pən ye kəmeiru ehuə seven. ⁹ Iriə kīməsəvigən, narman əmə, rəmhen kīn fo taosen. Kini Yesu rher rik rik kīn əriə. ¹⁰ Kini ai iriə kafan narmamə mīnə, mhavən ye bot, mhavən apa kwənmhān ehuə kīrik, nhagin e Dalmanuta.

Nəmhajoun mīnə kape loa kape Moses khamə tuksəm nīmətīen kīrik
(Mat 16:1-4)

¹¹ Kini ai, Farisi tīksin khauə masəni-əhu Yesu mə to rapəh norien nīmətīen kīrik ye nīmīriə ye nəsanīnien kape Nanmīn kape Kughen. ¹² Kini Yesu rīkīn rəpou, meihagh əpīr, mīni-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e kīmīə narmamə nakəsarə ye rao e, nakhamə taksəm nīmətīen kīrik? Yakamni-pre əfrakis tuk əmīə mə taktəkun ai, to nakhapəh nisəmīen nīmətīen kīrik ror məknenkīn.” ¹³ Kini Yesu rəpəh namhajoun mīnə a, matpən mīn ye bot, məviəfugin-pən ye nīkar lugun.

Yesu rīmnor kwirīg kīmi kafan narmamə mīnə meinai kapārhiə kapə riskai pīk

(Mat 16:5-12)

¹⁴ Kini ai Yesu mīne kafan narmamə mīnə khavən ye bot, misəru kīn bred mhavəh əmə nīpər bred kīrīkianə əmə. ¹⁵ Kini Yesu rīmnor kwirīg

kimi əriə ye nuhpikinien mīmə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Herod.”*

¹⁶ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nıprai nuhpikinien a, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rimə kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e nakasəm əmiə minə mə bred rikək? ?Nakshawor mhapəh nisəm-huvəyen? ?Mishawor mhapəh nisərig-huvəyen? Kapəmia kapə riskai pik. ¹⁸ Nımrımıə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisəmien. Nımətərgimiə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisərigien. Tukmə ror nakwəsərukin fam narımmar yame kitawə kimisor. ¹⁹ Nıpig yımivəh nıpar bred kirkirip, makapır-pır, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, mərig kimisəpəh nıparpər nəviginiən, ?nakhavai-pən ye nitip kuvhuun?”

Khamə, “Twelef.”

²⁰ Kini rarə maiyoh min əriə mə, “Nıpig yımivəh nıpar bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kisən, kini mhapəh nıparpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?”

Khamə, “Seven.”

²¹ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mə, “?Mərig rhawor? ?Nakaseinein hanə Yo?”

Yesu rımmor huvə nımrin pis kirik rhuvə min

²² Kini ai khauə mhavhiak min yerkwanu kirik nhagin e Betsaeda. Kini narmamə tiksın kharəh nımrin pis kirik mhauə kimi Yesu mə tukrərəhu-pən kwermın iran. ²³ Kini Yesu riwəh kwermi yermamə ai mikir miravən isok tuk yerkwanu. Kini ai, rəjai nımrin, kini mərəhu-pən kwermın iran, mīmə, “?Nakarha maməm nar uə nıkam?”

²⁴ Məknekin, yermamə ai rəm nar. Kini mīmə, “Nəfrah, yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kisəm nəmhen əmə iriə nai minə.”

²⁵ Kini Yesu rarə mərəhu-pən kwermın ye nımrin, kini ai yermamə ai rarha huvə. Kini nımrin rəmtir, məm huvə nar. ²⁶ Kini Yesu rher-pən kin mamni mīmə, “Takvən apa imam ikin, mərig takpəh nivəniən yerkwanu e nımasi-pən ikin.”

Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo
(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khatərhav min mhavən yerkwanu minə ipakə tuk kwənmhan ehuə kirik nhagin e Sisaria Filipae. Kisəriwək mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo e pa?”

²⁸ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksın khamə Ik e Jon Baptaes; tiksın khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksın khamə Ik e profet kupən kirik kape Kughen.”

²⁹ Kini In raiyoh əriə mə, “?Mərig kimiə nakamhani mə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rimə, “Ik e Kristo.”*†

³⁰ Kini ai Yesu rini-əhu əutən pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pəniən tuk narmamə.

* **8:15:** “Yis” in nar kirik ror bred raməsiis. Yesu ramni yis meinai nəwhagien kape nəmhajoun kape loa kape Moses mine Herod riwən yerki narmamə, ror nərigien kapəriə raməsiis kin nahasien. **8:15:** Luk 12:1 **8:17:** Mak 6:52 **8:19:** Mak 6:41-44 **8:28:** Mak 6:15 * **8:29:** Jon 6:68-69 † **8:29:** “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nıpran rima, “Yermamə yame Kughen rımini kupən mə tukrher-pə kin tuk niwəh-miraghien ətawə.” **8:30:** Mak 9:9

Yesu rimməkupən mirkūn, mīni-ərhav mə tukrimhə, kīni mīmragh mīn
(*Mat 16:21-23; Luk 9:22*)

³¹ Kīni Yesu ririkakun maməvhag kīmi kafan narmamə mīnə mīmə, “Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyən ye narimnar khapsaah. Nəməhuə kape nəmə mīnə Isrel, mīne jif pris mīnə, mīne namhajoun kape loa kape Moses, tuksəməkīn Yo mhani mə Yo jakmhə. Mərig nīpig kīsīsər tukruə mīvən, kīni Yo jakīmragh mīn.” ³² Rīni-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekīn Pita rīkir In, mwapta irəriə, kīni mamniəhu-pən nəgkiarien yame Yesu rīmīni.

³³ Mərig Yesu rarar, məm kafan narmamə mīnə, mīni-pən skai tuk Pita mīmə, “!Setan! !Ap ikīn e! Nərigien kafam rīpəh nəmhenien kīn nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

Yermamə kape Yesu tukrətə ye narimnar yame in atuk rorkeikei
(*Mat 16:24-28; Luk 9:23-27*)

³⁴ Yesu rokrən kīn narmamə mīfam aikīn a, mīne narmamə kafan, khauə kīni rīni-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə yermamə rīmə tukrikwasig kīn Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kīni tukmə rərig pawk nəmhəyən rəmhen kīn nəmhəyən ye nīmhəyən ye nai kamarkwao kīn, mərig tukrikwasig kīn Yo. ³⁵ Yermamə yame ramgin tuk kafan nīmraghien, tukraməkeikei mīmhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nīkwasigien kīn Yo, tukrarə ye nīmraghien rerin. ³⁶ Tukmə yermamə kīrik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mərig in ramarakikīn kafan nīmraghien tukun, nanmīn tukrerwei. ³⁷ Mərig nar kīrik rīrkək mīn tuk nīvəhyen nīmri nīmraghien kafan. ³⁸ Narmamə yame kasarə ye rao e kwəsəpəh Kughen masor pik təvhagə has. Tukmə nakauris kīn nīni-ərhavyen nhagik mīne nəgkiarien kafak ye nīmri mīrh, Yo mīn jakauris kīn nīni-ərhavyen nhagim nīpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə mīn kīmawə agelo rhakə mīnə ye neihuəyən kape Rīmīk.”

9

¹ Kīni Yesu rīni-pən mīn, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə tīksin kasarə ikīn e to khapəh nhamhəyən mīseriaji nīpig narmamə tuksəm Kughen ravəh nehuəyən tuk narmaruyen ye narmamə.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tīni, nīmriin rukreikin muə mor pīsīn
(*Mat 17:1-9; Luk 9:28-36*)

² Nīpig sikis ruə mīvən, Yesu rīkir Pita, Jemes mīne Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kīrik. Irisir pīsīn əmə kīmīrhkwasiɡ kīn. Kharərer mhrəm mə nīprai Yesu rukrekin muə mor pīsīn. ³ Neipən kafan rhawən pik. Kīni to yermamə kīrik ye tokrei tanə e rīpəh norien neipən kīrik rhawən məsiə məknakīn. ⁴ Kīni yermamə misir ai kafan kīrhəm yemasur kupən mir kape Kughen kīraru, Elaeja mīne Moses, kratərhav-pə mīn, mawəgkiar irisir Yesu.

⁵ Kīni Pita rīni-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun, rhuvə mə kīmasir jakrharə əmə ikīn e. Pəh yakrharkwopək nīmə kīsīsər: Kafam kīrik, kape Moses kīrik, kīni kape Elaeja kīrik.” ⁶ (Khrigīn, kīni Pita rīmnəgkiar apnəpig əmə).

⁷ Məknekīn napuə kīrik reiwaiyu, muvrig əpīs əriə. Kīsərig nəgkiarien kīrik risi-pən ye napuə mīmə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksətərig kīn In!”

⁸ Mæknekin, krharhaha, mrhipəh min nirhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu əutən pən tuk ərisir mimə, “Takhripəh nirhəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nimhəyen kafak.” ¹⁰ Kini irisir kimirhivəh tim tim nəgkiarien kape Yesu, mərig irisir atuk əmə kirhaiyoh ərisir minə mirhimə, “?Nəgkiarien e ramni, tukrimhə mimragh min, nīpran ramni naha?”

¹¹ Kini kinirhaiyoh Yesu mirhimə, “?Rhawor nəmhajoun kape loa kape Moses khamə Elaeja tukraməkeikei muə məkupən kin Kristo?” (*Mal 3:1*)*

¹² Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Elaeja rimnəkupən muə tuk nətu-huvəyen narimnar fam. ?Mərig rhawor Nəkwəkwə kape Kughen rimə ‘Narmamə tuksəməkin Ji Yermamə kini tukrərig nəmhəyen ye narimnar ripsaah?’ †

¹³ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Elaeja ruauə ta. Kini narmamə kasəripən nərigien kapəriə misor ahas pən tukun, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini.”

Yesu rimnəkota nanmin has ye pikwarien kirik

(*Mat 17:14-21; Luk 9:37-43*)

¹⁴ Irisir krhuə iriə narmamə minə kape Yesu, misəm min narmamə khapsaah. Namhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə minə. ¹⁵ Məknekin misəm Yesu, kisakur, kini misaiyu mhavən tukun misətərum-pən iran.

¹⁶ Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mimə, “?Nakasotgoh kimi nəmə minə e tuk naha?”

¹⁷ Kini mərig yermamə kirik ruə mini-pən tukun mə, “Yhajoun, yo yimirəh kafak pikwarien muə mə jakəm Ik, meinai nanmin has raməmīr iran, mamor in reinein nəgkiarien. ¹⁸ Tukmə nanmin has rərer-pən pik iran, kini maməsua kin, ramimīr-pən ye nimoptanə. Nehe nəkwān ramtərhav, mamoh kwəruə, kini nīpran rikimkim pik. Kini yakaiyoh-pən kafam narmamə mə tuksəko-ta nanmin has, mərig kaseinein.”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “!Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towēi, nhatətəyen kapəmiə rirkək. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nīpig nakpishatətə irak? Harəh pikwarien en mhauə.”

²⁰ Kini kharəh mhauə kimin. Nīpig nanmin has rimnəm Yesu, məkneikin ror pikwarien a rətəmnimin, maməsok-əsok ye nimoptanə. Kini nehe nəkwān ramtərhav rhawən.

²¹ Kini Yesu raiyoh-pən rim pikwarien mə, “?Rimnor məknekin m-kivhuun ai taktəkun?”

Kini rini-pən tukun mə, “Rimnamarkəskəh mirikakun. ²² Nīpig ripsaah nanmin has raməsua-pən kin ye nap uə ye nu, mamarkut mə tukrimhə. Tukmə nakirkun nasituyen, rikim reiwaiyu tuk əmawə, kini masitu.”

²³ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakhawor mamaiyoh mə yakirkun nasituyen uə? Yakirkun norien narimnar fam kimi narmamə yamə mine kashatətə irak.”

²⁴ Məknekin, rim pikwarien ai rok-rapomh mini mə, “Yakamhatətə, mərig kafak nhatətəyen rarkəskəh. !Takor yo mə jakhatətə pik min iram!”

²⁵ Kini Yesu rəm mə narmamə kamhauə ipakə tukun, kini rəgkiar pən skai kimi nanmin has mimə, “Ik nanmin hah. Nimətərgim rəru.

* **9:11:** Əmru Mat 11:14, 17:12, mine Luk 1:17. **9:12:** Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6

† **9:12:** Aes 53:3 ramni mə Mesaea tukrərig nəmhəyen tuk narimnar ripsaah. **9:13:** Mat 11:14 **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23

Nakeinein nægkiarien. Yakamni-pre tuk ik mə takəta ye pikwarien e, mīpəh mīn nuəyen tukun.”

²⁶ Məknekin nanmīn ai rok-rapomh mor nīprai pikwarien ai rətəmnīmīn kini mətə iran. Kini iriə kisəm nīprai pikwarien ai mamhani mhamə, “Ruamhə əgkəp.” ²⁷ Mərig Yesu rīvəh kwermīn, mīvi haktə, kini rhekimter.

²⁸ Kini Yesu rauru-pən mīn imə, iriə pīsīn əmə kafan narmamə mīnə kīnh kisaiyoh In mhamə, “? Kīmawə yakshawor miseinein nəkotayen nanmīn has a?”

²⁹ Kini Yesu rīmə, “Nanmīn has yamə mīne kisor məknekin, nəhuakien pīsīn əmə rīrkun nəkotayen əriə.” †

*Yesu rīmīni-ərhav mīn mə tukrimhə
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰ Kini khatərhav-pən mīn aikīn mamhavən mīsapita yerkwānu mīnə e Galili. Mərig Yesu rīpəh norkeikeiyen mə narmamə tukharkun kwənmhaan yame In ramərə ikīn, ³¹ meinai In raməwhag kimi kafan narmamə mīnə mamni mə, “Yermamə kirik tikreighan-pən kīn Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmīr mīnə kafak. Mərig tukshopni pawk Yo, tukreriaji nīpig kīsīsər, Kughen tukror mīn Yo yakimragh.” ³² Mərig narmamə mīnə kafan khapəh nharkunien nīprai nægkiarien a. Mhagin mīn kīn naiyohyen kīn nīpran.

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Kini khatərhav-pə mīn ye yerkwānu kirik, nhagin a Kapaneam, mhavən ye nəkwai nīmə. Kini Yesu rīmnaiyoh kafan narmamə mīmə, “?Naksəriwək ye swatuk, masotgoh kimi əmiə mīnə tuk naha?” ³⁴ Kini iriə khapəh nhaniyen nar kirik tukun meinai kīnnamhauə ye swatuk masotgoh mə iriə pa nhagin in rehuə rapita əriə mīnə tiksīn.

³⁵ Kini Yesu rītei-əhu məkwətə məkrən kīn kafan narmamə twelef khauə, kini mīni-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə kirik rīmə tukreihuə mapita narmamə, kafan nərigien tukraməkeikei meiwaiyu əgkəp. Kini mamor atuə kīn əmə kape narmamə.”

³⁶ Kini rīrəh kwajikovə kirik mərip in ye kwerkwan irəriə. Mīrəh-si haktə, mīni-pən tuk əriə mīmə, ³⁷ “Yermamə yame ravəh nhagik, mam-asitu kīn ye kwajikovə kirik rəmhen kīn yame, nasituyen e in e tukror mīn kimi Yo. Kini pəh nien mə ramasitu əmə irak, mərig ramor mīn kimi Yermamə yame rīnher-pə kīn Yo.”

*Yermamə yame rīpəh nīni-hahyen ətawə, kitawə kirik en
(Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)*

³⁸ Kini Jon rīni-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun. Yermamə kirik e yakasəm rawəh nhagin maməkota nanmīn has kīn ye narmamə. Kini yakhani-əhu meinai rīpəh nien mə kitawə kirik.”

³⁹ Mərig Yesu rīni-pən tukun mə, “Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə yame rawəh nhagik mamor nīmtətien kīn, to rīpəh narar-mīnien mīni has nhagik. ⁴⁰ Yermamə yame rīpəh nīni-hasien ətawə, in kitawə kirik. ⁴¹ Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu ye pənkin, mīvəhsi-pre kimi əmiə

9:26: Mak 1:26 † 9:29: Swatuk pīsīn kirik tuk nīniyen v. 29: “Nanmīn has yamə mīne kisor məknekin, nəhuakien əmə mīne nəpəhyen nəviginien, rīrkun nəkotayen əriə.” 9:30: Jon 7:1

9:31: Mak 8:31; 10:32-34 9:32: Luk 9:45 9:35: Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 9:37: Mat 10:40 9:40: Mat 12:30; Luk 11:23

meinai kafak e kimia, kini Yo e Kristo, kini kwæn en, tukrivæh æfrakis nærokien iran.”

⁴² Kini Yesu rini min mæ, “ Mærig tukmæ yermamæ kirik ravi-pæn kwajikovæ kirik yame rhatætæ irak, mæ tukror tævhagæ has, kini yermamæ a, Kughen tukror narpinien ehuæ kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pæn kapiet kirik ye nipætæk nuan, karkwærhao kin apa ye tame tahik mæ tukræmnim. ⁴³ Kini tukmæ kwermim ramor nakamor tævhagæ hah, rhuvæ mæ takæræru ta. Rhuvæ pik mæ takpæh kwermim kirikianæ mamragh kin kape rerin. Yame rhuvæ pik rapita yame takvæn ye nap ehuæ kin kwermim kwis mir, yame nap to rapæh nipisien. ⁴⁴ In aikin, siræt minæ to khapæh nhamhæyen, kini nap min to rapæh nipisien. § ⁴⁵ Kini tukmæ nihum ramor nakamor tævhagæ hah, rhuvæ mæ takæræru ta. Rhuvæ pik mæ takpæh nihum kirikianæ, mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvæn ye nap ehuæ kin nihum kwis mir. ⁴⁶ In aikin, siræt minæ to khapæh nhamhæyen, kini nap min to rapæh nipisien.* ⁴⁷ Kini tukmæ nimrim ramor nakamor tævhagæ hah, rhuvæ mæ takikum ierig ta. Rhuvæ pik mæ takpæh nimrim kirikianæ mivæn kin apa ye rao ye neai. Rapita yame takvæn ye nap ehuæ kin nimrim kwis mir. ⁴⁸ In aikin

“Siræt minæ to khapæh nhamhæyen,

Kini nap min to rapæh nipisien.’

(Aes 66:24)

⁴⁹ “Nap tukræsaah-æsaah pæn ye narmamæ fam ræmhen kin yame kamæviætæg-pæn nigar ye næviginien. ⁵⁰ Nigar in nar huvæ kirik. Kini mærig tukmæ nigar ræhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Pæh naræyen kapæmia tukrheikæn, kini takasaræ ye næmærinuyen.”

10

?Rhuvæ mæ yerman mine piraovin tukwæpæh æriu minæ uæ?

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Kini Yesu raræ mitærhav min aikin mivæn provins e Judia, mivæn mamæmir apa nikar nu kirik nhagin e Jodan. Kini narmamæ khapsaah kimnhauæ min masæm In. Kini In ramævhag kimi æria, ræmhen kin yame In ramor rerin.

² Kini Farisi tiksins khauæ masaiyoh Yesu kin naiyohyen æutæn kirik mæ tuksæm-ru mæ tukrini nægkiariens kirik rapæh næmhenien. Mhani-pæn tukun mhamæ, “?Rhawor tukmæ yerman ræpæh kafan piraovin? ? Ramakapir loa uæ nikam?”

³ Kini Yesu raiyoh-pæn æria mimæ, “?Naha e loa Moses rimivæhsi-pre kimi æmia mækupæn?”

⁴ Kini iriæ khamæ, “Moses rimneighan kin mæ yerman rirkun niraiyen nækwækwæ tuk næpæhyen kafan piraovin mivæhsi-pæn kimin, kini mæpæh in.”*

⁵ Kini Yesu rini-pæn tuk æria mimæ, “Moses rimirai loa en meinai kapæmia kapæ riskai pik. ⁶ Mærig kupæn, nipig Kughen rimnæræhu nimoptanæ, ‘In mor min yerman mine piraovin.’ (Jen 1:27) ⁷ Ror mæknakin mæ yerman tukræta ye rimni mine nisini, kini iriu piraovin mwaræ kirikianæ. ⁸ ‘Tukwaræ mæ nipirairiu kirikianæ.’ (Jen

9:41: Mat 10:42 **9:43:** Mat 5:30 **§ 9:44:** v. 44 rikæk ye kopi akwas tiksins kape Niutestamen. Keinein mæ Mak rimirai æfrakis uæ nikam. * **9:46:** v. 46 rikæk ye kopi akwas tiksins kape Niutestamen. Keinein mæ Mak rimirai æfrakis uæ nikam. **9:47:** Mat 5:29 * **10:4:** Nægkiariens e ramæmir ye Dut 24:1-4. **10:8:** Efes 5:31-33

2:24) Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. ⁹ Meinai Kughen riməviəfugin məknakin əriu, yermamə to riphə nakapirien narəyen kapəriu.”

¹⁰ Kini ai, Yesu mine kafan narmamə kharerig-pə yerkwanu, kini iriə kisaiyoh-pən min kin. ¹¹ Kini In rini-pən min tuk əriə mimə, “Yerman yame rapəh kafan piraovin mamvən mamarkurək-pən min ye piraovin pisin, ramor təvhagə hah ye kafan hanə piraovin. ¹² Kini piraovin yame rəpəh kafan yerman, kini mivən mamarkurək-pən min ye yerman pisin, in min ramor təvhagə has ye kafan hanə yerman.”

*Yesu rivəhsi-pən nihuvəyen kimi kwajikovə minə
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)*

¹³ Kini narmamə tiksin khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm Yesu, mə In tukrəəhu-pən kwermən irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁴ Kini Yesu rəm, niemhaa rhai In, kini məkkiar skai pən kimi əriə mimə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en. ¹⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin riphə nagienien tuk nivəhyen kafan nərigien rewaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rapəh nivənyen ye Rao ye Neai.” ¹⁶ Kini In mipik kwajikovə minə kini mərəhu-pən kwermən irəriə, kini mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə.

Yermamə kirik kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nimraghien rerin

(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Kini Yesu rarə, mapitan kin əriə, kini yermamə kirik raiyu muə məm. Kini məninkur ye nimirin. Mini-pən tukun mimə, “Yhajoun huvə. ? Nakmə jakaməkeikei mor naha mine yakamarə rerin?”

¹⁸ Kini Yesu rimə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ¹⁹ Ik nakwirkun ta loa yame Moses rimini mə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh napir-pənyen tuk piraovin pisin. Kini mipəh nəkrəhyen. Kini mipəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Kini mipəh neikuəyen kin nəkrəhyen. Tuk nipig minə fam takamsiai rimim mine nisnim.’ ”†

²⁰ Kini kwən ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²¹ Kini Yesu rəm tim tim kwən ai, kini morkeikei pik. Mini-pən tukun mimə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye rao ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nipig kwən ai rimnərig nəgkiarrien yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah. Rarar map ta ye Yesu.

²³ Kini Yesu rarə-pən məm kafan narmamə kini mini-pən tuk əriə mimə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivənyen pəh Kughen rarmaru irəriə.”

²⁴ Kini kafan narmamə kisakur kin nəgkiarrien ai. Kini in rarə mini-pən min tuk əriə mimə, “Kwajikovə kafak minə, rəutən pik tuk yermamə tuk

10:11: Mat 5:32 **10:15:** Mat 18:3 † **10:19:** Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20.

nivənien pəh Kughen rarmaru iran. † 25 ?Nakasərig mə narmiragh ehə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nīkam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətəyen aikin a pəh Kughen ramarmaru iran.”

26 Kīni narmamə kafan minə kisakur, minəsaiyoh əriə minə, mhama, “! Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimiraghien rerin?”

27 Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə ripəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

28 Kīni Pita rheximter maiyoh min mimə, “?Mərig rhawor irəməwə? Yiməsəpəh fam kapəməwə narimnar, mhaue, mhakwasig kin Ik.”

29 Kīni Yesu rini-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kīni maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə, uə nəsimien kafan tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen, 30 narimnar a to khapəh nharkək-min-ien tukun. Yermamə ai, tukrivəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kin wan hundred, rəmhen kin nimə, mine piauni, mine nisini, mine kafan kakə, mine kafan kwajikovə, mine nəsimien kafan (mərig tukhauh min in). Kīni ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nimiraghien rerin.

31 Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kīni yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

*Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kīni mamragh min
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)*

32 Kīni Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Yesu rikir əriə mhavən. Kīni kafan narmamə kisakur pik. Kīni narmamə apnapig tiksın yamə mine kimnhakwasig kin əriə, kimnhagin min. Kīni Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef mə tukhauə kirikianə. Kīni mini-ərhav narimnar yame tukritərhav-pən tukun. 33 Kīni mini-pən mimə, “Taksərig-ru. Taktəkun ai kamhavən Jerusalem. Kīni ikin aikin a, narmamə tiksın tukəsəru-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi Jif Pris mine namhajoun kape loa kape Moses. Kīni iriə tukhauh Yo mə tukshopni Yo. Miseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə namə Isrel, 34 pəh tuksarh iakei irak, kīni misərig-əvhin əpəs Yo, misərkis-ərkis Yo, kīni mishopni Yo. Kīni mərig jakamragh min ye nipig yame ror kisisə kin.”

*Jemes mine Jon kwaiyoh kin nar kirik tuk Yesu
(Mat 20:20-23)*

35 Kīni ai, Jemes mine Jon, kwajikovə mir kape Sebedi, kirauə mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Yhajoun, yakworkeikei nar kirik mə takor kimi əmru.”

36 Kīni Yesu raiyoh mə, “?Nakworkeikei naha?”

37 Kīni krəmə, “Yakworkeikei mə kimru kirik tukrəkwətə ye nīkarim matuk, kīni kirik tukrəkwətə ye mawor, nipig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

38 Mərig Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Kimiru nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nīpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə? ?Uə nakramə

† 10:24: Nakirkun niniyen min məknekin, “Riskai pik tuk yermamə yame ramətigətə pik ye kafan nautə, tuk nivənien ye Rao ye Neai.” 10:31: Mat 20:16; Luk 13:30 10:34: Mak 8:31; 9:31

kimiru nakwəmhen mə takwarə ye nıpig əutən rəmhen kin yame Yo jakarə iran?”*§

³⁹ Kini iriu kramə, “Ehə. Kimru yakwəmhen.”

Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru nakrarkun niwərigien nəmhayen rəmhen kin yame Yo jakərig. Kini kimiru nakrarkun min narəyen ye nıpig əutən rəmhen kin yame Yo jakarə iran. ⁴⁰ Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwtə ye nıkarik matuk, kini kirik ye mawor, Yo yakeinein niwəhsi-preyen. Mərig Kughen rimivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rimini-ta mimə iriə tuksəkwtə ikin.”

⁴¹ Nıpig narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin nar yame Jemes mine Jon kwaiyoh kin, niemhaa rhai əriə tukun. ⁴² Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkın-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ⁴³ Mərig rıpəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə minə tiksın, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə. ⁴⁴ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukramkir əmiə maməkupən, in min tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam ⁴⁵ meinai Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə yımauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Mərig yımauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpın nımraghien kin kape narmamə fam.”*

Yesu rımnor huvə nımrı Batimeas
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kımnhakwasig kin. Kini nımrın pis kirik ramkwətə ye nıkar swatuk. Nhagin e Batimeas. (In kwajikovə kape Timeas). Nıpig fam in ramawə-pən kin mane tuk narmamə. ⁴⁷ Kini nıpig in rımnərig mə Yesu, yemə Nasaret, ramuə, ramokrən kin mamni mə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁸ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimin, mhamə, “!Ah! Pim.”

Mərig in ramrırpın əmə ye nokrənien. Mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁹ Kini Yesu rarar, mini-pən tuk əriə mimə, “Hani-pən tukun mə ruə.”

Kini iriə khavən misokrən kin nımrın pis ai, mhamə, “Eh. Agien. Yuvən. Ramokrən kin ik.”

⁵⁰ Kini nımrın pis a rarar məknekin məpəkiək-ta kin kafan kot, kini mivən məm Yesu.

⁵¹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini rini-pən tukun mə, “Yhajoun. Yakorkeikei mə nımrık tukrarha, pəh yakəm nar.”

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 § **10:38:** Ye v. 38, Yesu rımnəgkiar kin nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun nıranım-pən-ien ye pənkin yame jaknim-pən ikin uə? ?Uə nakrarkun nırawəhyen baptaes yame Yo jakpiwah uə?” Mərig Translesen Komiti rımnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprail nuhpikinien mirai əmə nıpran. **10:39:** Wok 12:2; Rev 1:9 **10:42:** Luk

22:25-26 **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35 * **10:45:** Mak 10:45 in rəmhen kin nuknei nərigien kape nəkwəkwa e yame Mak rımirai.

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Rhuvə əmə. Takamvən. Nhatətəyen kafam rimmor ik nakwahuvə min.”

Məknəkin nimmrin rarha. Kini rəm nar. Kini ai in mikwasig kin Yesu.

11

Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu mir kiraru, nhagriu e Betfas mine Betani, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, mimə ² “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Mwəm kwaji dongki kirik kipəh nəsuəhanəyen iran, kimirkwəji. Nakrarsin, mwəsəg mirauə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mimə, “?Nakwhawor mawor məknəkin?” Nakrani-pən tukun mirəmə, “Yermaru rimə tukrəsua ye dongki e. Pəh nien mə tuk tu, rarpin-pre min.”

⁴ Kini ai, kiravən mwəm kwaji dongki ai ramərer ye nıkar swatuk. Kimirkwəji ipakə tuk kwəruə ye nimə kirik. Kini kirarsin, ⁵ narmamə tiksın kasərer aikin minəsaiyoh əriu mhamə, “Eh. Kwərə mir. ?Nakwhawor marirsın dongki e?” ⁶ Kini iriu krəni-pən nəgkiarın yame Yesu ruini-pən ta tuk əriu. Kini nəmə minə ai kiseighan kin. ⁷ Kirarəh dongki ai mirauə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən ye nımetai dongki. Kini Yesu rəsua iran.* ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mimhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nımar nai misətu-pən min ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasig kin kasokrən ehua mamhani,

“!Səgnəgin Kughen!†

Pəh khawəhsi-haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

¹⁰ Narmaruyen kupən kape kapətawə kaha Deved ruauə min.

!Səgnəgin Kughen yerpırig!”‡

(Sam 118:25, 26)

¹¹ Kini Yesu ritərhav-pən Jerusalem mivən ye nimə ehua kape Kughen, kini mamətamə. Rinenaiyu ta, iriə kafan narmamə twelef, kharerig-pən min yerkwanu kirik, nhagin e Betani.

Yesu rimini hah nai e figtri, ror siə kin

(Mat 21:18-19)

¹² Kəni rikwamer kin, iriə khatərhav min Betani, kini Yesu rımməmkərv. ¹³ Kini məm nai e figtri, ramərer, nımarın rıpsaah. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nımarın in əmə e in əmə. Rimə-ta tukrəm kwənkwan kirik, mərig kwənkwan rırəkək, meinai rıpəh neriəjihanəyen nıpig tukrikuə iran. ¹⁴ Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri a mimə, “Yermamə tukripəh min nənien kwənkwan tuk nıpig kirik.”§ Narmamə kafan minə kisərig nəgkiarın ai.

10:52: Mak 5:34 * **11:7:** Yesu ramkwotə-pən ye dongki, profesi ye Sek 9:9 ruauə minor nəfrakisın kin. † **11:9:** Kimnhani mə, “Hosana.” Kini nıpran rimə, “Vəh miragh əməwə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ **11:10:** Kaməni nıpe e ye nıpig kape Pasova. **11:13:** Luk 13:6

§ **11:14:** Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinin kirik, minə məknəkin, “Tukmə yermamə rapəh norin nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin.

Yesu rimnəkota narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nimə ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Nipig khatərhav-pən Jerusalem, Yesu rivən ye nimə ehuə kape Kughen. Kini minaməko yerhav narmamə yamə mine kasor salem kin narimnar, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərakita kin narimnar yame ramswin haktə ye tebol kape narmamə yamə mine kasor jenis ye mane; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.* ¹⁶ Kini mini-əhu mə narmamə tukhapəh nħapikien narimnar mhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁷ Kini mor kwirig kimi əriə mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Nimə Ehuə kape Kughen, nimə kape nəhuakien kape narmamə minə fam rarkurao ye tanimtanə.’ (Aes 56:11) Mərig kimiə naksor ruə rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ ” *(Jer 7:11)*

¹⁸ Yesu rīnaməgkiar, kini narmamə kisakur kin, misagien tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kimnhagin kin, masarhakīn swatuk tuk nħopniyen. ¹⁹ Mərig rīnamenaiyu, Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin.

Yesu rimnəvhag kin nuhpikinien kape nai a figtri

(Mat 21:20-22)

²⁰ Kini rikwamer kin, yenpig-enpig, kisəri-pən min swatuk ai, mhauə misəm nai ai figtri. Rīnaukei minəriaĵi nuan minə. ²¹ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarīen kape Yesu. Mini-pən tukun mə, “!Yhajoun, əmru! Nai e nīmīni has, rīnaukei.”†

²² Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Takshatətə ye Kughen. ²³ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə tukmə kimiə kirik rhatətə huvə ye Kughen, mini-pən tuk tukwas e mə tukraiye məsok pirə ye tahik məmnm, mīpəh nīniyen ye rikin kiraru, mhatətə əmə ye Kughen, kini nar en tukror əfrakis. ²⁴ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə naksəhuak, narimnar nakasaiyoh kin kimi Kughen, takhani nəfrakisien iran mə takhavəh, kini en mhavəh. ²⁵ Tukmə naksəhuak, mərig tukmə yermamə kirik rimnor nar kirik rīpəh nəmhenien kimi əmiə, takhapəh nisarpinien tai kafan təvhagə. Kini Kughen, Rīmimiə ye Neai, In tukrīpəh min narpinien tai təvhagə hah kapəmiə. ²⁶ Kini mərig tukmə kimiə nakasor tai təvhagə hah, Kughen min tukrarpin min tai təvhagə hah kapəmiə.”‡

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav-pə min Jerusalem. Kini Yesu rəriwək mivən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif Pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses mine nəmehuə kape kwənərus kape Isrel, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, ²⁸ “? Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rīmivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

* **11:15:** Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21. **11:18:** Mak 14:1

† **11:21:** Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. Əmru futnot kafan. **11:23:** Mat 17:20 **11:24:**

Mat 7:7 **11:25:** Mat 6:14-15 ‡ **11:26:** Nəgkiarīen ye v. 26 rikək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimiəvəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar minə e. ³⁰ ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rimiəvəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

³¹ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw-ni e? Tukmə kitawə khani mə, Kughen rimiəvəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rimiəvəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’ ³² Mərig to khapəh min nhaniyen mə, yermamə əmə rimiəvəhsi-pən nehuəyen kimin, meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.” ³³ Ror pən khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Hei? Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mima, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh niniprem-in-ien mə Pa nhagin rimiəvəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

12

*Yesu rimiəvəhsi-pən kirik kin plantesen kape grep
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)*

¹ Yermamə kirik rimməsim kin grep ye kafan plantesen, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pənien kwənkwaï grep ikin. Mə nehen tukraiyo, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer aikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ² Kini kwənkwaï grep rimhiak, kini yemehua kape plantesen rher-pən kin kafan manaja mə tukrivən məm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehua kape plantesen, rəmhen kin nərok kafan. ³ Mərig iriə kisarar, mharaptərəkin manaja ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien nar kirik kimin. ⁴ Kini yamehua ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Rivən, kini khauh kapən kapə, misor ahas pən tukun. ⁵ Əmaikin, yamehua kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Mərig khauh min mishopni. Kini mərig yemehua ai kape plantesen rher-pən min kin kafan tiksın narmamə khavən; narmamə minə ai kisor ahas pən min tuk əriə. Tiksın kasərkis-ərkis əriə; kini tiksın kimuh əriə, khopni əriə. ⁶ Kisor məknaikin mamhavən, yamehua kape plantesen, kafan narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kirikianə əmə: Tini keikei. Rher-pən min kin mə tukrivən. Ye nərigien kafan rima, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, khasiai.’ ⁷ Mərig iriə kimisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatur e kape yamehua kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ⁸ Məknəkin kharaptərəkin, mishopni, mharəh nıpran misarkwərhav kin ye nəkwai plantesen.”*

⁹ Yesu rini-pən tuk nəmehua minə ai mə, “?Yamehua kape plantesen ehuə tukrhawor min? Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə a, mərəhu-pən plantesen ye kwermi narmamə pisin. ¹⁰ Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhek-in-hanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimiəvəhsi-pən mima,

12:1: Aes 5:1-2 * **12:8:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **12:8:** Hib 13:12

“ ‘Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kımısarəkinin, mərig Kughen rımnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkır məkupən.

11 Nar e Kughen Yermaru rımnor.

Rikitawə ragien pik tukun.’ ” (Sam 118:22,23)

12 Kini nəmasur minə ai kımısorkeikei mə tukharaptəkin Yesu, meinai kharkun mə kafan nuhpikinien ramni hah əriə. Mərig iriə kımnhagin kin narmamə, misap.

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarrien ye nıkarın kape takis

(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Kini nəmehuə minə tiksın kisher-pən kin Farisi minə, mine nukwhao kape King Herod, khauə misaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarrien kirik rıpəh nəmhenien. 14 Kini ai iriə khauə misəm In, mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rıpəh nəsikien mə yermamə kirik rhaktə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. Kini yaksorkeikei mə jakharkun mə, ?Ratuatuk ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nıkam? 15 ?Tukasəkeikei misərok takis uə nıkam?”

Mərig Yesu ruırkun mə iriə narmamə kape neikuəyen minə tiksın. Kini mını-pən tuk əriə mə, “?Nakshawor misarkut mə taksapita Yo? Havən-ru mharəh siren kirik mhauə pəh yakəm.”

16 Kini khavən, mhavəh siren, mhauə. Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

Khamə, “Nanmi Sisa. Mine nhagin.”

17 Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.” Kisərig nəgkiarrien kape Yesu, kisakur pik kin.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarrien ye nıkarın kape nımraghien rerin

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Kini Sadusi minə tiksın khauə misəm Yesu. Sadusi minə a khamə ta mə tukmə yermamə rımhə to rıpəh nımragh-minien ye rao ye neai. 19 Kini kisaiyoh kin nərigien kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mımə, ‘Tukmə yerman rımhə-tan kin piraovın kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, piau yerman ai tukraməkeikei mikir piraovın ai tukreimək.’ Ye nərigien a, iriu kirirkun nırapətəkinien nhag piauni yame rımamhə.† 20 Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nımrin nupan rarkurək kini mıpəh nırəhyen kafan kirik kwajikovə, mımhə. 21 Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovın kape piauni yame rımamhə, kini mıpəh neiməkien, kini mımhə mın. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə mın nar kirikianə kin 22 meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovın a, kini mhamhə fam, mhapəh nıseiməkien. Kini en piraovın a rımhə mın. 23 Kini ye nıpig kape narmamə tukhamragh mın iran, iriə a seven iriə piauriə minə, ?piraovın a tukror piraovın kin kape pa nhagin?”

24 Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mímæ, “Nakamhani-æro kin en meinai tukmæ ror nakseinein nægkiarien ye Nækwækwæ kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen. 25 Tukmæ narmamæ yamæ mine khamhæ mamragh min to khapæh nisarkurækien. Norien kape narkurækien rimnor infamien, ræmhen kin naræyen kape agelo minæ ye rao ye neai. 26 Kini ye nikarin kape nimragh-minien, tukmæ ror nakhapæh nisæhuekinien nækwækwæ yame Moses rimirai tu, mæ Moses rimnæm nai kirik ramuæk. Aikin, Kughen rimnamni-pæn tukun mímæ, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhægnægin hanæ Ik.’ (Eks 3:2,6) 27 !Kitawæ kharkun mæ irisir kirharæ iriæ Kughen meinai nar apnapig kwærhimhæ ta tu mirhækupæn Moses, mærig Kughen ramni mæ karhægnægin hanæ In. !Kini pa rimæ narmamæ mhæ minæ kasægnægin Kughen, mærig narmamæ yamæ mine kamhamragh! !Kimiæ naksætawæwæ afrakis!”†

Naha loa in rehuæ pik

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Kini yhajoun kirik kape loa kape Moses rimnærig nægkiarien minæ ai, mæ Yesu ramhoprai huvæ, kini ruæ minamaiyoh pæn In mímæ, “?Naha loa in rehuæ pik rapita tiksin, kini mihuvæ pik tuk næripænien?”

29 Kini Yesu rini-pæn tukun mímæ, “Loa yame rehuæ pik rapita tiksin in e ramni mímæ,

“ ‘!Kimiæ næmæ Isrel! !Taksærig huvæ! Kughen in Yermaru kapætawæ. Kini In pisin æmæ In Kughen. 30 Taksækeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapæmiæ ye rikimiæ fam, mine ye naræyen kapæmiæ, mine ye nærigien kapæmiæ, mine ye næsaninien kapæmiæ.’ (Dut 6:4-5)

31 Loa yame rikwasig kin ramni mímæ,

“ ‘Taksorkeikei narmamæ yamæ mine kasaræ ipakæ tuk æmiæ misor huvæ pæn tuk æriæ, ræmhen kin yame kimiæ naksorkeikei atuk æmiæ.’ (Lev 19:18)

Loa kirik min rirkæk yame in rapita yamæ mir e.”

32 Kini yhajoun kape loa kape Moses a rini-pæn tukun mímæ, “Yhajoun. Nakamæfrakis mæ Kughen pisin æmæ In Yermaru. 33 Kini tukasækeikei misorkeikei In ye rikitawæ fam, mine ye nærigien kapætawæ, mine ye næsaninien kapætawæ. Kini misorkeikei min narmamæ yamæ mine kasaræ ipakæ tuk ætawæ minæ ræmhen kin yame kasorkeikei atuk ætawæ minæ. Næri-pænien loa mir e rapita nuhyen narmirragh mivaan tuk nivæhsi-pænien kimi Kughen.”

34 Kini Yesu ræm mæ nægkiarien kape kwæn a rhuvæ pik, kini mini-pæn tukun mímæ, “Ik nakuauæ pakæ ta tuk narmaruyen kape Kughen.”

Æmæ aikin, narmamæ kinisauris kin naiyohyen Yesu kin nægkiarien skai kirik.

Yesu rimivæh-si æhu Farisi minæ kin naiyohyen ætæn kafan

(Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47)

35 Kini Yesu rivæn apa ye nimæ ehua kape Kughen, mamævhag kimi narmamæ, mamaiyoh æriæ mímæ, “?Rhawor e næmhajoun kape loa kape

† 12:27: Sadusi minæ kimmhæni næfrakisien ye Ol Testamen, mærig kimmhapæh nhaniyen næfrakisien mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ tukhamragh min. Mærig Yesu ramhajoun æriæ mæ Ol Testamen ramni mæ Ebrahim, Aesak mine Jakob kwarhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pæn mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ tukhamragh min. 12:28: Luk 10:25-28

Moses kamhani mə Kristo In kwənərəus əmə kape Deved? ³⁶ Mərig, səmru, Nanmin kape Kughen rımivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrini mə,

“Kughen Yermaru rımını-pən tuk Yermaru kafak mımə,
“Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nıpiğ jakor Ik takehuə ye tikmir minə kafam.” ’ ’§ (Sam 110:1)

³⁷ Kını Yesu rırpin mımə, “Ye nəgkiarrien e, Deved rımnokrən kın Kristo mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Kristo in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rəgkiar aikin, narmamə khapsaah kisərig kisagien.

³⁸ Kını Yesu rımnor kwirig kimi əriə, mımə, “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. İriə rıkiria ramagien tuk nıvəhsi-pənien neipən huvə. Kını tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowia kın əriə mhasiai əriə. ³⁹ Kını tukmə khavən ye nimə kape nufuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kını tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tukəsəkwətə ye kwənmhaan kape nısiayen. ⁴⁰ Kını tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kın, kını iriə kasəkrəh kın kafan narımnar. Kını masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. !Ah! Narpınien kapəriə tukriskai rapita.”

Piahwaru yame kimnamhə-tan kın rımivəhsi-pən mane kimi Kughen (Luk 21:1-4)

⁴¹ Kını Yesu ramkwətə ye nəkwai nimə ehuə kape Kughen, ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kape Kughen ikin. Kını maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehuə, kamhavəh-si-pən mane ehuə. ⁴² Kını piahwaru kirik kimnamhə-tan kın ruə, kafan mane rirkək. Kını in rıvəhsi-pən əmə siren* kiraru.

⁴³ Kını Yesu rokrən kın narmamə kafan minə khauə. Kını rini-pən tuk əriə mımə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə piahwaru e kimhə tan kın, kafan mane rirkək, mərig in rımivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksın kimnhavəhsi-pən. ⁴⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nıpar mane, mamhapəh nıpərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rımivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nımrı nəviginien kın nan.”

13

Yesu rımını mə nimə ehuə kape Kughen tukrimir (Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Kını ai, Yesu rimitərhav ye nimə ehuə kape Kughen, yermamə kirik kafan rini-pən tukun mımə, “Yhajoun, əmru. Nimə ehuə kape Kughen kımnnor kın kapier ehuə, kını nimə minə e khahuvə pik.”

² Mərig Yesu rini-pən tukun mımə, “Əmru. Nimə ehuə minə e, tukoh-ətəg-ətəg kapier iran, kipəh nıpəhyen kirik.”

Nahasien yame tukruə ye Nıpiğ Kwasiğ (Mat 2:3-14; Luk 21:7-19)

§ 12:36: Kughen rımını-pən nəgkiarrien e tuk King Deved. * 12:42: Yesu to rapəh niniyen “siren” mərig rımə mane kape nəmə İsrəl e “lepta.” 12:43: 2 Kor 8:12 13:2: Luk 19:44

³ Kini Yesu rimməkwtə ye nihu takwar kirik, nhagin e Olif, miavag-əhu kin nimə ehuə kape Kughen. Kini Pita mine Jemes mine Jon mine Andru khauə misəm In. ⁴ Misaiyoh-pən In mhamə, “Yaksorkeikei mə takni-pə tuk əmawə mimə ?narimnar minə e tukruə ye naha nipig?”

⁵ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə reikuə irəmiə. ⁶ Narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁷ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar minə e tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁸ Narmamə tukhauh əriə minə. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən apa tanə pişin mhauh əriə minə. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nahasien, rəmhen kin piraovin yame ramərig nəmhəyen ye nipig kape neiməkien.

⁹ “Mərig takasərig əmiə. Tukeighan kin əmiə naksərer ye nimri mirh. Kini tukərkis-ərkis əmiə ye nəkwai niməhuak kapəriə. Meinai kimiə kafak narmamə minə, takasəkeikei misərer ye nimri nəmasur kape gavman mine ye nimri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarieren Huvə kape Kughen kimi əriə. ¹⁰ Tikni-ərhav Nəgkiarieren Huvə kape Kughen ikin minə fam rarkuraə ye tokrei tanə, kwasig ikin Nipig Kwasig tukripiruə. ¹¹ Mərig tukmə kivəh əmiə mə taksərer ye nimri mirh, rikimiə tukripəh nəpouyen. Mhapəh nisərigien mə, ‘?Jakhawni-pən tuk əriə?’ Takhani-ərhav nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen rimiəvəhsi-pre kimi əmiə meinai pəh nien mə kimiə nakasəgkiar, mərig Nanmin Imərhakə tukrəgkiar ye tikinhermiə.

¹² “Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimirə minə mine nisiririə minə, miseighan kin əriə kamhopni əriə. ¹³ Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pən kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timtim miseriaji nipig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə.”

Nahasien ehuə apa Jerusalem

(Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24)

¹⁴ Kini pəh yermamə yame raməvhuəkin nəkwəkwə e tukrikun. Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kimiə naksəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ ramərer ye kwənmhan yame ripəh nien mə tukramərer ikin, kimiə e Judia taksap miserkwaig ye takwar. ¹⁵ Tukmə yermamə raməpis iruə ye nimə kafan to ripəh nivəniə imə tuk nipikien narimnar kafan. ¹⁶ Tukmə yermamə raməmir yerki nəsimien kafan, to ripəh nivəniə yerkwənu tuk niwəhyen kafan neipən. ¹⁷ !Man! Riskai pik tuk pipiraovin yamə mine kisor tipriə, kini mine yamə mine jiriə minə kasomaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. ¹⁸ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukripəh nuəyen mirəh əmiə ye nipig kape nəhig ¹⁹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə ripəh nəm-hanəyen ririkakun ye nipig Kughen rimməvəhuə nimoptanə meriaji-pə ai taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripəh nuə-minien nipig kirik rəmhen kin nahasien a.

20 Mərig Kughen rimməraitə nıpig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə to khapəh nhamraghien tukun. Mərig In rimmərai nıpig a mə tukrivəh mırəgh narmamə yamə mine In rımırpen əriə mə kafan narmamə minə.

21 “Nıpig a, tukmə kirik rımə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rımə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. 22 Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nımtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nıvi-tayen narmamə yamə mine Kughen rıırpen əriə. 23 Mərig kwasig ikin narımnar a ruə, yakamni-pre ta tuk əmiə mə takasərig əmiə.”

24 Kini Yesu rıırpin mamni-pən tuk əriə mımə, “Kini nıpig kape nahasien tukruə mor infamien,

“ ‘Mırh tukrıpıs,

Kini makuə to rıpəh mın nəsiəyen;

25 Kini kəmhau minə tuksəsaah,

Kini mine narımnar fam ye nımago-ago tukhakiu-kiu.’ ” (*Aes 13:10, 34:4*)

26 Kini Yesu rıırpin mımə, “Kini en, kwasig ikin, narmamə tukpısəm Yo, Ji Yermamə, jaksı-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nıkakien. 27 Kini ai, jakher-ərhav kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanımtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yımırpen-ta əriə. 28 Sətərig mın kin nuhpikinien kin nai a figtri. Tukmə nıpig yame kwermın rınaurə kini nımarın rınəmhaier, kimiə nakharkun mə kwənhauə ipakə tuk nəsimien en. 29 Rəmhen əmə kin yame tukmə naksəm narımnar məknekin, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, mınamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nımə kapəmiə. 30 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narımnar mine ritərhav-pə. 31 Napuə mine nımoptanə tukawəkeikei mırarkək, mərig nəgkiarien kafak to rıpəh nırkəkien tuk nıpig kirik. 32 Mərig narmamə fam kiseinein nıpig kape narımnar minə e tukruə iran. Agelo minə ye neai, mine Yo Ji Kughen, kimawə yakseinein mın. Mərig Rımik pısın əmə In rırkun.

33 “!Takasərig əmiə! !Mhapəh nisapirien! Meinai kimiə nakseinein nıpig yame narımnar minə e tukruə iran. 34 Tukəmhen kin yermamə kirik yame ritərhav iman yerkwənu mamvən yerkwənu pısın. Kwasig ikin ritərhav, rəhi-pən kafan narımnar kimi narmamə pısın minə mə tukasəm vi vi, kini mərəhu wok pısın pısun kimi əriə. Kini mını-pən tuk yermamə yame ramərer tuk kwəruə mımə, ‘Takamarha.’ 35 Rəmhen əmə mın kin kimiə takasərig əmiə meinai nakseinein nıpig yame Yaməhuə kape nımə tukruə iran. Tukmə ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenpıg əru, uə tukruə yenpıg-yenpıg, uə tukruə yerkwəiha. 36 Tukmə In ramuə ye naha nıpig, pəh In tukrıpəh nəmien mə kimiə nakasapir. 37 Yakamni-pre tuk əmiə, mamniərhav-pən mın tuk narmamə mə takasərig əmiə nıpig fam.”

14

Namehuə kape nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu
(*Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53*)

¹ Kini nīpig a, tukharaptəəkīn nəvīginien ehuə kīn bred yame yis rīrkək iran tukhani nahu kīn. Jif pris mīnə mīne nəmhajoun kape loa kape Moses kinasarhakīn swatuk mə tukharaptəəkīn apis-apis Yesu mishopni. ² Iriə kīmnhani mhamə, “Pəh khapəh nharaptəəkīnien In ye nīpig kape nəvīginien ehuə, tamə narmamə [niemhaa rhai əriə kīni] khauh apnapig əmə əriə mīnə.”

Piraovin kīrik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)

³ Kini Yesu rīvən Betani mīvən ye nəkwai nīmə kape Saemon. Kwən ai kupən rīmivəh nīmhayen əutən ye tīkin. Kini Yesu raməvīgin hanə, piraovin kīrik ruə mīvəh botel kīrik kīmnor kīn kapiet kīrik nhagin e alabasta. Botel ai, senta aikīn kamni kīmə nad: nīmrin rhaktə pik. Kini piraovin a rəsikta botel, mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu. ⁴ Mərig narmamə tīksin niemhaa rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e roriah senta e? ⁵ Rhuvə pik mə to in rəvrai əmə; mīrkun nīvəhyen mane rəmhen kīn tri hundred taosen vatu* kīn tuk nīvəhsi-pənien kīmi yavən has mīnə.” Kini kīshek pian a.

⁶ Mərig Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kīrik kīmi Yo. ⁷ Yavən has mīnə tukasəmīr kīmiə mīriə nīpig fam. Kini tukmə nakhamə taksasitu irəriə nakharkun nisasituyen irəriə nīpig fam. Mərig Yo jakpəh narəyen kītawəm kīmiə nīpig fam. ⁸ Piraovin e rīmnor huvə-pə kīmi Yo ye nīrkunien kafan. Mavi-təg-pə senta ye nīprak mapnəpenə ye nīprak mə tuknīm Yo. ⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikin, tukaməvsao mīn kīn norien kape pian e, pəh narmamə rīkiriə tukraməsik in.”

Judas rīmneighan-pən kīn Yesu kīmi tīkmīr mīnə kafan
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Kini Judas Iskariot, in yermamə kīrik ye narmamə twelef kape Yesu, rīvən məm jif pris mīnə tuk norien swatuk tuk neighan-pənien kīn Yesu ye kwermiriə. ¹¹ Rīvən məm əriə, rīkiriə ragien, kīni kīmnhani mə tukhavəhsi-pən mane kīmin. Kini Judas rīvən, mamarə, mawhin nīpig tuk neighan-pənien kīn Yesu kīmi əriə.

Lodsapa
(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

¹² Kini nīpig kape nəvīginien e kamni kīmə Bred yame Yis Rīrkək iran ruauə ipakə, kīni lafet a rīrikakun ye nīpig kape nəvīginien e kamni kīmə Pasova. Kini narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip kīrik mīsor nəvīginien ai kīn. Kini narmamə kape Yesu kīsaiyoh-pən mhamə, “?Ik nakmə jakhavən hiə mīsor apnəpenə ye nəvīginien kape Pasova?”

¹³ Kini Yesu rher-pən kīn kafan yermamə kīraru mīmə, “Tukmə nakratərhav-pən Jerusalem, mwəm kwən kīrik ramrəh jag ehuə kīrik kīmīruk-pən nu iran. Kini takrakwasig kīn in ¹⁴ mīrhuvən ye nīmə kīrik yame in ramvən ikin. Kini mīrəni-pən tuk yemehuə kape nīmə mīrəmə, ‘Yhajoun rīmher-pə kīn əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmmaan a in hiə yame in mīne kafan mīnə narmamə tukhavən

^{14:3:} Luk 7:37-38 * ^{14:5:} Khapəh nhaniyen tri hundred taosen vatu, mərig kīmnhani mə, “Tri hundred denarii.” Tri hundred denarii in rəmhen kīn mane yame yermamə kīrik rawəh kape newk kīrikianə. ^{14:7:} Dut 15:11 ^{14:8:} Jon 19:40 ^{14:12:} Eks 12:6

misor nəviginien kape Pasova?" 15 Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən ye kwənmhaan ehuə apa yerpirig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar m-fam kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpenə ye nəviginien aikin."

16 Kini kratərhav miravən Jerusalem mwəm narimnar rəmhen kin yame Yesu ruini ta. Kini iriu kwor apnəpenə fam ye nəviginien kape Pasova.

Yesu rimiini-ərhav mə Judas tukreighan-pən kin In kimi tikmir minə (Mat 26:20-30; Luk 22:14-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)

17 Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan 18 misofugin ye tebol misəvigin. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, "Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak. Kimiə kirik e kitawə kasəkwətə."

19 Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu minəsaiyoh əriə minə mhamə, "Pa? Yo?"

20 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, "Kimiə kirik ye narmamə twelef kafak yame yakaweiros kwis bred ye supsup ye pənkən. 21 Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mīmḥə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimiini kupən. !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəḥ narpinien ehuə!"†

22 Kini kiməsəvigin ta, Yesu rivəḥ bred məhuak mini vi vi Kughen tukun. Kini ai mhapu-hapu mivəhsi-pən kimi əriə. Mini-pən tuk əriə mīmə, "Sən. In e nıprak." 23 Kini mivəḥ kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini kimnhanim. 24 Kini rini-pən tuk əriə mīmə, "Nıtawik e. Ramor əpu nərigien kape Kughen tuk nivəḥ-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukraiyyu mivəḥ miragh narmamə rehuə. 25 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mīmə to yakpəḥ niniim-minien waen meriaji minim min ye rao ye neai."

26 Kini iriə kimisəni nipe kirik,‡ kwasig ikin khatərhav mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

Yesu rimiini-ərhav mīmə Pita tukrini-ərhav mə in reinein In (Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

27 Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, "Nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, "Jakuh yermamə yame raməm huvə sipsip minə,

kinə sipsip kafan minə tuksaiyyu rik rik." (Sek 13:7)

28 Kini Yesu rirpən mīmə, "Mərig nıpig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili."

29 Mərig Pita rini-pən tukun mīmə, "Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to rıpəḥ nimirien."

30 Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, "Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəḥ nəkakə-hanəyen mikiraru, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo."

31 Mərig Pita rarə mimi-pən skai min mīmə, "Tukmə khamə tukshopni ərau, to yakpəḥ niniyen mə yakeinein Ik." Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarien kirikiane.

14:18: Sam 41:9 † 14:21: Nəgkiarien kape Gris ramni mə, "Ripimə kwən rıpipəḥ narha-pə-yen ye tokrei tana, rıpihuva!" Mərig nıprai nəgkiarien ramni mə, "tukrarə ye narpinien ehuə." 14:24: Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hib 9:20 ‡ 14:26: Ye Nəviginien kape Pasova, kwasig ikin kasəvigin, nəmə Isrel kimisəni nipe tiksın ye Ol Sam 113-114. Misəvigin ta, ai, misəni nipe tiksın ye Ol Sam 115-118. 14:28: Mat 28:16; Mak 16:7 14:31: Jon 11:16

Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak

(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Kini ai iriə khavən min apa yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Kimiə taksəkwətə ikin e. Pəh yakvən maməhuak.”

³³ Kini In mikir Pita mine Jemes mine Jon, irisir min. Rikin rərhakis pik.
³⁴ Kini rini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə tukun. Takarhəmir eikin e, marharha-huvə.”

³⁵ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur maməhuak. Mamaiyoh Kughen mimə, “Rimik, tukmə nakeighan kin, nəmhəyen en tukrirkək tuk Yo.”
³⁶ Kini mimə, “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyen§ yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərgien kafak; mor əmə ye kafam nərgien.”

³⁷ Kini ai In rirerig-pə min tuk ərisir. Məm irisir krhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ?Rhawor nakamapir? ?To nakpəh narhayen kape nipiḡ kwakwə uə? ³⁸ Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nipraimiə rəpou.”

³⁹ Kini ai In mirerig min maməhuak. Mini-pən əmə min nəgkiarien a.
⁴⁰ Kini ai mirerig-pə min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimririsir. Mərig irisir kwərhauris mirheinein nar yame tikrhini-pən tukun.

⁴¹ Kini ai In rivən min. Mərə muə min yame ror kisisər kin. Rini-pən tuk ərisir mə, “?Rhawor? ?Nakarhapis hanə? !Infamien! Nipiḡ ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi nəmə has minə.
⁴² Rhekimter, pəh kamhavən. !Rhəmru! Yermamə yame rikin rimnagien tuk neighan-pəniən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ipakə ta.”

Tikmir minə kape Yesu khauə mharaptəəkkin In

(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Yesu raməḡkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, ritirhav-pə. Nukwhao ehua kamhakwasig kin, mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kape Moses, mine nəmehuə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁴ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptəəkkin, mhakir mhavən, mhapəh nisorien rap.”

⁴⁵ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “Yhajoun,” məturəm-pən kimin.
⁴⁶ Kini ai iriə khauə mharaptəəkkin Yesu. ⁴⁷ Mərig yermamə kirik ramərer ipakə tukun, rəvi kafan nau nisə mərəru ta nimətərgi yor atuə kin kape hae pris.*

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə? ?Rhawor nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptəəkkin Yo?
⁴⁹ Nipiḡ fam kitawə-m kimiə kasəmir ye nimə ehua kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptəəkkinien Yo.

14:32: Jon 18:1

14:34: Jon 12:27

§ 14:36: Nəgkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’

Kap ramor nuhpikinien ye nəmhəyen.”

14:36: Mak 10:38; Jon 6:38

* 14:47: Jon 18:10

rimə Pita e rimnərəru nimətərgi kwən a.

Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimiini tukraməkeikei mor nəfrakisien kin.”

⁵⁰ Kini mərig narmamə kafan kisap ta iran. ⁵¹ Mərig yermamə kirik yame rimikwasig kin Yesu rətəut əmə. Kini nipig kharaptərəkin kwən a, ⁵² rəta ye neipən kafan maiyu kopiə kopiə əmə map.†

Yesu rimmərer ye nimir kaonsel

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

⁵³ Kini khakir Yesu mhaü kimi hae pris. Jif pris minə mine nəmehua kape nəmə Isrel minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kwəsofugin ta əria minə aikin. ⁵⁴ Kini Pita rikwasig kin əria, mərig ripəh nivənpakəyən tuk Yesu. Nipig ruə pakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini mivən məkwətə iriə narmamə kape hae pris minə masərkəp. ⁵⁵ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kimisarha kin narmamə tiksın yame tukhauə miseikuə ye Yesu, ai khauh mishopni. Mərig khapəh nisəmien yermamə kiraru yamə mir tikrani nəgkiarien kirikianə.‡ ⁵⁶ Narmamə khapsaah kishəkimter maseikuə ye Yesu, mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁵⁷ Kini narmamə tiksın kishəkimter mhani nəgkiarien eikuə ramvən tukun mhamə, ⁵⁸ “Yakasərig ramni mə, “Yo jakatmətəgətəg Nimə ehua kape Kughen yame narmamə kimisor; mərig kwasig ikin ye nipig yame ror kisəsər kin, jakərip yame rivi yame to yermamə ripəh nivhirəkinien.” ⁵⁹ Iriə kamhani mhani mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁶⁰ Kini ai, hae pris rərer ye nimirə minipən tuk Yesu mimə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani məkneikin nəgkiarien iram?”

⁶¹ Mərig Yesu rərer əmə mamapnapig. Kini hae pris rarar maiyoh min mimə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame kamni vi vi In, Ik kafan e kwajikovə uə?”

⁶² Kini Yesu rimə, “Yo en. Takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehua. Kini takpisəm min Yo jaksifaktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶³ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemha rimmhai ni]. Mini mə, “?Rhawor kitawə kasarha kin hanə narmamə yame tukhani hah In? ⁶⁴ Nakwəsərig ta mə rimiini hah Kughen. ?Rikimiə ramhaw-əsik? ?Tukshawor In e?”

Kini khamə tukraməkeikei mimhə,§

⁶⁵ Kini tiksın kishəkimter masərig-əwhin. Tiksın kisarkis-ətərəkin nimirin mir, mhauh mhani-pən tukun mhamə, “!Eh, profet! !Ni-ru mə pa e rimuh Ik!”* Kini narmamə minə kape hae pris kisəsik In mhakir.

Pita rimiini mə in reinein Yesu

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18; 25-27)

⁶⁶ Kini Pita raməmır ipakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini piraovın kirik, yasitu kape hae pris, ruə. ⁶⁷ Məm Pita ramərkəp. Rəm tim tim kini mimə, “Eh, ik min kirik. Nakamkwasig kin yemə Nasaret e Yesu.”

14:49: Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 **14:50:** Sam 31:11 † **14:52:** Narmamə tiksın kamhani mə kwən a raiyu kopiə kopiə mamap, Mak en, yame rimirai nəkwəkwə e Mak. ‡ **14:55:** Nam 35:30 mine Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kirik, yermamə kiraru tikrani nəgkiarien kirikianə, ai khopni. § **14:58:** Jon 2:19-21 * **14:64:** Loa kape nəmə Isrel, ye Levitikas 24:16, rimə tukmə yermamə kirik ramni hah Kughen, tukhopni. * **14:65:** Aesea 11:3 rimə Mesaea, uə Kristo, nar apnapig mə ramapir, mərig tukrirkun naha nhagin yame narmamə kasor. Narmamə e kasarkis nimir Yesu kini mhamə tuksəm-ru mə to Yesu rirkun əfrakis min əria uə nikam.

⁶⁸ Mərig Pita rımə, “Nıkam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” Mıtərhav meiwaiyu mın maməmır ye kwəruə kape rukwanu a. Kını man kırıkianə rəkakə.†

⁶⁹ Kını yasitu a kape hae pris rarə muə mın. Mınamni-pən tuk narmamə mınə aikin mə, “Kwən e, in kirik mın a.” ⁷⁰ Mərig Pita rımını neikuəyen iran.

Rapəh norien tu, narmamə yamə mınə kasəmır aikin khani-pən tuk Pita mhamə, “Nəfrakisien, ik əfrakis kirik mın a. Meinai ik mın yemə Galili.”

⁷¹ Mərig Pita rını-pən skai tuk əriə mımə, “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. Tukmə yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.”

⁷² Məknekin, man rəkakə mıkıraru. Pita, rıkin raiyu məsik nəgkiarrien yame Yesu rımını mımə, “Man tukripəh hanə nıkakəyen mıkıraru, takni m-kisisər mə ik nakeinein Yo.” Kını rərig rahas pık, rıkin rərhakis masək.

15

Yesu ramərer ye nımri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Yenpig-enpig əgkəp, jif pris, mınə nəmehuə kape nəmə Isrel, mınə nəmhajoun kape loa kape Moses, mınə narmamə tıksin mın kape kaonsel kape nəmə Isrel kaharaih mhun nəgkiarrien kirik. Mhani-pən tuk narmamə tıksin mə tıksərkiş-ərkiş Yesu. Kını mhakır In mhauə mhakır-pən kimi Paelat, yamehuə kirik kape Rom. ² Kını ai Paelat raiyoh In mımə, “? Ik e Ik Yermaru kape yemə Isrel uə?”

Kını Yesu rını-pən tukun mımə, “Nəfrakisien e nakamni.”

³ Kını jif pris mınə khani-ərhav neikuəyen rehuə yame kimisəm-pən ye Yesu. ⁴ Kını Paelat raiyoh mın In mə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarrien? Əmru. Kamhani nəgkiarrien rehuə iram.”

⁵ Kını Paelat rınnəm mə Yesu rıpəh nıniyen nar kirik, rakur.

Paelat rımə Yesu tukraməkeikei mımhə

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Ye newk mınə fam, ye nıpig kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kwəvəhsi-pən ta ye kalabus, kını yamehuə rırisin kirik ramvən. ⁷ Kını narmamə tıksin kasəmır ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kını mışhopni narmamə tıksin. Iriə kirik, nhagin e Barabas. ⁸ Kını nəmə Isrel kımnhauə misəm Paelat mamaiyoh-pən in mə tukror norien yame ramor rerin mırısın yermamə kirik ye kalabus. ⁹ Kını Paelat raiyoh əriə mə, “?Naksorkeikei mə jırısın Yermaru kape nəmə Isrel uə?” ¹⁰ In ramaiyoh məknaikin meinai in rınnəm ta mə jif pris mınə kimisərəhu-pən Yesu ye kwermın meinai kasəmakin Yesu tuk yamai mə narmamə fam kisorkeikei In.

¹¹ Kını jif pris mınə kımnhani mhani-pən tuk kuwhen a mhamə tukhapəh niseighanien kın Yesu mə tukritərhav, mərig mə tukseighaan kın Barabas. ¹² Kını Paelat raiyoh-pən mın əriə mımə, “?Mərig jakhawor kwən yame kimiə nakamhani mə In Yermaru kape nəmə Isrel?”

† 14:68: Kopy akwas tıksin kape Niutesteman khapəh nhaniyen mə man kirik rəkakə aikin. Kamhani əmə mə Pita raməmır ye kwəruə kape rukwanu a. 15:1: Luk 22:66 15:5: Aes 53:7; Mak 14:61 15:11: Wok 3:13-14

¹³ Kini iriä kisokrän ehuä mhamä, “!Ësik-haktä in ye nai kamarkwao kin!”

¹⁴ Mërig Paelat raiyoh-pän min äriä mä, “?Tuk naha? ?Naha norien yame rimnor rahas?”

Mërig iriä kisokrän ehuä pik min mhamä, “!Ësik-haktä In ye nai kamarkwao kin!”

¹⁵ Kini Paelat rimnorkeikei mä tukror rikiriä, meighaan kin Barabas ritärhav ye kalabus. Kini rimä tukärkis-ärkis Yesu, kikir In kavän kiruk haktä In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minä kasarh iakei ye Yesu

(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Kini mobael tiksän khakir Yesu mhavän ye nimä ehuä kape Paelat kini misokrän kin nukwao kape mobael minä mä tukhauä. ¹⁷ Kini kharäh kot kirik räwhao, rämhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pän kin kimin. Kini mharäh näräus kirik ror nhirin, misor kävävhao kin, rämhen kin kävävhao kape yermaru, mhaukrai-pän ye kapän kapä. ¹⁸ Kini masokrän kin mamhani mhamä, “!k e yermaru kape nämä Isrel. ! Kimawä yakamhasiai !k!” ¹⁹ Kini mamhauh kapän kapä kin nai, masërig-ävwhin, kini misänimkur ye nimirin mhamä kamhasiai In. ²⁰ Kini misarh iakei fam iran, mharähsi-ta min kot äwhao mhavähsi-pän kafan neipän. Mhakir mhatärhav, mhavän mä tukharuk haktä In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minä kimnharuk haktä Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Kamhauä ye swatuk, misäm yemä Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rim Aleksanda mine Rufas. In ramvän apa Jerusalem, kini khani-ähu misarkut kimin mä tukriräh nai kamarkwao kin kape Yesu. ²² Kini iriä mhakir Yesu mhavän ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimä, kwänmhaan kape kerhä irä jir).* ²³ Kini ye kwänmhaan a khavähsi-pän waen kimi Yesu yame kävit-pän nimar nai kirik kamni kimä “mir”.† Mërig Yesu ripäh ninimien.

²⁴⁻²⁵ Rampigpig hanä, kimnharuk haktä In ye nai kamarkwao kin. Kini misävhai kafan neipän masarukin daes tukun, mä tukmä yame rapita, kini in raväh kafan. ²⁶ Kini kirai-pän nägkiarieren kirik ye nai kirik ramni mä kimisäm-pän nar has kirik iran mimä, “In e Yermaru kape nämä Isrel.” Kini misarkwätäräkin-pän ye nai kamarkwao kin. ²⁷ Kini mharäh yemäkräh mir kiraru, mharuk haktä min äriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ²⁸ Mäknekin, nägkiarieren ye Näkwäkwä kape Kughen ruauä, yame rimä, “Kimäsävheikin In iriä nämä has minä.”‡

²⁹ Kini narmamä yamä mine kasäriwäk ye swatuk kasarh iakei pän iran. Masävhan-ävhan kapëria kapä. Kini mamhani mhamä, “!In en! !Ik yermamä kape natmätäg-ätägien nimä ehuä kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisar ämä! ³⁰ Ætah. Æta-ru ye nai kamarkwao kin meiwaiyu, miväh miragh atuk ik.”

15:21: Rom 16:13 * **15:22:** Nägkiarieren e “Golgota” ye nägkiarieren kape nämä Rom ramni mä “Kalfari”, nipran rimä “kerhä irä jir.” † **15:23:** Tukmä ror kävit-pän mir ye waen tuk nini-ävhuen nämämhäyen. **15:24-25:** Sam 22:18 ‡ **15:28:** Nägkiarieren ye v. 28 rikäk ye kopi akwas tiksän kape Niutesteman. Keinein mä Mak rimirai äfrakis uä nikam. **15:29:** Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58

³¹ Kini jif pris minə mine nəmhajoun minə kasarh min iran. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rīvəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig rīvəh nəmhenien tuk nivəh-miraghien In. ³² Rhuvə mə Kristo e, In yermaru kape namə Isrel, tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran.” Kini kwərə mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kwarpakwə kimi Yesu.

Yesu rimamhə

(*Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30*)

³³ Yerksweiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meri-aji tri klok. ³⁴ Kini ye tri klok, Yesu rokrən ehuə mimə, “!Elae! !Elae! ?Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ? Rhawor nakamapitan kin Yo?”§

³⁵ Kini narmamə tiksın yamə mine kasərəer aikin misərig nəgkiarieren ai mhamə, “Sərig-ru. In ramokrən kin Elaėja.” ³⁶ Kini kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nipərpər neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. Kini mimə, “? Pəh kisəm-ru mə to Elaėja ruə masitu iran uə?”

³⁷ Mərig Yesu rarə mokrən ehuə min kini ai kafan neihagien ritərhav.

³⁸ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai nimə ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. Rəhipu apa yerpirig əgkəp meiwaiyu. ³⁹ Kini yamehuə kape mobael yame ramərəer ipakə tuk Yesu məm nimhəyen kape Yesu kini mimə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁴⁰ Kini Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri nisın kwa-jikovə mir nhagriu Jemes mine Joses, karharer isok, iriə nipiraovin tiksın masəm In. ⁴¹ Nipig Yesu rimavən Galili, irisir ai karhikwasig kin In, mirhasitu iran. Kini nipiraovin apnapig minə khapsaah apaikin, kimnhatərhav-pən Jerusalem iriə min mhauə.

Josefyemə Aramatia riminim Yesu

(*Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42*)

⁴² Nipig a, kamni kimə napnəpenəyen meinai tikəni rikwamer kin nipig kape Sabat. Ipakə mirh rīvə, ⁴³ Josef, yemə Aramatia kirik, ritərhav-pə. In yermamə kirik kape kaonsel kapəriə, yame yermamə kamhasiai in. Kini in min rawhin narmaruyen kape Kughen mə tukruə. Ramgin pawk, mərig rimnərar mivən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin niprai Yesu. ⁴⁴ Paelat rimnərig mə Yesu rimamhə aihuaa əmə, rakur pik kin. Kini mokrən kin yamehuə kape mobael maiyoh in mimə, “?Yesu ruamhə əfrakis uə?”

⁴⁵ Kini yamehuə ai reighan kin. Kini Paelat reighan kin Josef mə tukrivən mirəh niprai Yesu. ⁴⁶ Kini Josef rīvən mirəhsi-əhu nipran ye nai kamarkwao kin, mivən mivəh nimri neipən huvə kirik muə muvrig nipran kin neipən a. Kini mirəh mivən mərəhu ye nəpag kapiet kirik yame kinor huvə ta. Kini mətəpig əswasig kin kapiet ehuə kirik. ⁴⁷ Ye nipig a, Meri, pian Magdala, mine Meri nisın Joses, iriə kimawəm kwənmhaan yame rimnərhə-pən Yesu ikin.

§ 15:34: Yesu raməni Ol Sam 22:1 ikin e. Nimhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesu ye Ol Sam 22. 15:36: Sam 69:21 15:40: Luk 8:2-3

16

Yesu rimamragh min ye nimhøyen
(*Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10*)

¹ Rinamenaiyu, nipig kape Sabat rinamor infamien, Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri, nisin Jemes, krhivæn mirhivæh nimri nimar nai tiksins yame nãmiovin rapien huvæ. Mirhivæn mæ tukrhorpæn ye niprai Yesu. ² Kæni rikwamer kin, ye Sande, yenpig-enpig ægkæp, krhivæn ikin niprai Yesu ramæmir ikin. Mirh ririkakun mamhaktæ, ³ karhivæn hanæ ye swatuk, marhini-pæn tuk ærisir mirhimæ, “?Pa tukrasitu iratasir tuk næsoktayen kin kapiere yame kimnhaukrai æswasig pæn tuk Yesu?” ⁴ Irisir kirhini mæknai kin meinai kapiere a in rehuæ pik, mærig karhini hanæ marharha-pæn, mirhæm mæ kinæsoke ta kin kapiere a.

⁵ Karhivæn imæ ye næpag kapiere ai, mirhæm pikwariene kirik, kafan kote ræpomh mhawæn. Ramkwætæ ye kwermirisir matuk. Kirhæm, kirhakur. ⁶ Mærig rini-pæn tuk ærisir mimæ, “Takrhipæh nirhiginien. Yakirkun mæ nakarharhakin Yesu yemæ Nasaret, yame kimiruk haktæ ye nai kamarkwao kin. Mærig In rirkæke eikin e. Ruimragh ta. Rhuæru mirhæm. Tamhekin e kimnæræhu ikin. ⁷ Takrhivæn mirhini-ærhav-pæn tuk narmamæ mine Pita mirhimæ, ‘In rinækupæn ta kin æmiæ muavæn apa Galili. Nakharkun nisæmien In aikin, ræmhen kin yame In ruini-pre ta tuk æmiæ.’” ⁸ Kini pia misir a krhitærhav, meinai kimirhigin pik, kini marhætæmmimien. Ror pæn krhipæh nirhini-æsav-pæniene tuk narmamæ.*

Yesu rimamragh min, narmamæ khapsaah kasæm Int
(*Mat 28:9-10; Jon 20:11-18*)

⁹ Yesu raræ mimragh min ye Sande yenpig-enpig ægkæp. Aikin mitærhavpæ tuk Meri, pian Magdala yame Yesu rimnækota nanmin has seven iran kupæn. ¹⁰ Kini pian ai rivæn mæm narmamæ yamæ mine kimnæmhakwasig kin Yesu, yame kasærig rahas pik tukun, misasæk. Mævsao-pæn kin kimi æriæ. ¹¹ Mærig nipig kimisærig mæ Yesu rimimragh min kini Meri min rimnæm, iriæ khapæh nhanien næfrakisien iran.

¹² Kini ai, yermamæ mir kiraru kape Yesu kaweriwæk ye swatuk, Yesu ritærhav-pæn tuk æriu. Nipran rukrekin pisin. ¹³ Kini kirarerig miravæn mwævsao kin kimi narmamæ minæ kafan; mærig khapæh nhaniyen næfrakisien iran.

Yesu rimatærhav-pæ tuk kafan narmamæ minæ
(*Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8*)

¹⁴ Kasaræ mamhavæn, narmamæ leven kape Yesu kasævigin, Yesu ritærhav-pæn min tuk æriæ; kini mægkiar-pæn skai kimi æriæ meinai iriæ khapæh nishatætøyen iran. Kini kaparhia kapæ riskai pik. In rimnægkiar skai pæn tuk æriæ meinai khapæh min nhaniyen næfrakisien

16:7: Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:8:** Kope akwas tiksins kape Niutesteman ye nægkiariene kape næmæ Gris kharpin nægkiariene ye ves 8 mhamæ, “Mærig nipiraovin minæ ai kimnhauæ misævsao-pæn kin kimi Pita mine narmamæ yamæ mine kasæmir aikin. Misævsao kin narimnar yame kwæn ai rimini-pæn tuk æriæ. Kwasig ikin ye narimnar minæ a Yesu atuk ritaærhav-pæn tuk æriæ mivæhsi-pæn nægkiariene kimi æriæ mæ tukhatærhav misarkurao ye tanintanæ misævsao kin Nægkiariene Huvæ kape Kughen. Nægkiariene ai ramni mæ Kughen rirkun niwæh-miraghien narmamæ mirkun næmviviene narmamæ kape rerin.” † **16:8:** Nægkiariene ye v. 9 meriaji 20, rirkæke ye kope akwas tiksins kape Niutesteman. Keinein mæ pa nhagin rimirai.

ye nægkiarien kape narmamə minə tiksın yame kımısəm In, mamhani-ərhav mə rımımragh min. ¹⁵ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Taksəkeikei mhavən misarkurao ye tanımtanə mhani-ərhav nægkiarien huvə kape Kughen. ¹⁶ Yermamə yame rhatətə irak, kini mor bap-taes, Kughen tukrivəhsi-pən nımraghien rerin kımın. Mərig yermamə yame rıpəh nıniyen nəfraksien irak, Kughen tukrini mə tukrivəhsi-pən narpınien kımın mə tukrivən apa ye nap ehuə. ¹⁷ Kini narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukror nımtətien tiksın ye nımraghien kapəriə. Tukharkun nisəkotayen nanmın has ye narmamə ye nhagık; mharkun min nıniyen nægkiarien pısın pısın; ¹⁸ mharkun nırəhyen snek, mərig snek to rıpəh nəsien əriə; mharkun nınimien kakonə, mərig to khapəh nhamhəyen kin; mharkun nərəhu-pənien kwermiriə ye narmamə yamə mine kamamhə, kini tuksəsanın.”

¹⁹ Yesu Yermaru raməgkiar infamien, Kughen rıvəh In mhaktə mivən ye rao ye neai. Taktəkun ai, In ramkwətə ye kwermi Kughen matuk. ²⁰ Kini narmamə kafan kımnhatərhav misəvsao kin Nægkiarien Huvə ikin minə fam. Kini In ramasitu irəriə. Kini mamor nımtətien rıpsaah ye nımraghien kapəriə mə narmamə tukhani nəfraksien iran.

Luk Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Luk rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Luk

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e- nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Luk rimirai nəkwəkwə e. In pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu, mərig in rirkun huvə aposol Pol, kini maməriwək-pən rehuə tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərig in yemə Gris; mərig in yeməhuak kirik. In dokta kape nor-huvəyen narmamə, kini mor huvə skul. Miwəs huvə nəvsaoyen kape narimnar yame rimatərhav ye narəyen kape Yesu. In rimirai nəkwəkwə e, mine Wok yame Aposol minə Kimisor.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas. Niprai nhag e ramni mə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi kwən a, mərig rirkun mə nəməhuak minə khapsaah tuksəvhəkin.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig yame rimirai? Ye nipig a, nəvsaoyen kape Yesu rehuə mərərao. Kasərig, tiksın kimnhani nəfrakisien iran, tiksın kimnhaukreikin nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye nərigien kapəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Luk rorkeikei mə tukrini atuatuk nəgkiarien ye narəyen kape Yesu. Rimə tukrirkun huvə nəfrakisien ye narəyen kape Yesu, maməgkiar kimi narmamə yamə mine kimnasəriwək iriə Yesu masəm naha nhagin yame In rimnamor. Kini Luk rimiwəs huvə nəgkiarien kapəriə, kwasig ikin rirai nəkwəkwə e. In rorkeikei mə tukrhajoun mə Yesu In yermamə əfrakis kirik mine Kughen, rimipəh norien nar has kirik. In Kughen, kini In ravəh miragh narmamə.

Luk rimirikakun nəgkiarien kafan

¹⁻³ Teofilas, ik yamehuə kirik, kamsiai ik. Narmamə khapsaah kimisəm narimnar kin nimiria yame Yesu rimnor ye nipig rimnamarə ye tokrei tanə. Iriə kimnisarə ye nipig kape nirikakunien kape narimnar minə a, kini misarkut pik mə tuksərəhu atuatuk nəvsaoyen kape narimnar minə a. Kimnharai ta narimnar yamə mine narmamə tiksın kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo yimiwəs huvə nəgkiarien iran minə mə jakirkun huvə narimnar minə a ye nirikakunien kafan. Kini taktəkun ai, kafak nərigien rimə jakrai atuatuk narimnar m-fam mher-pre kin. Jakrai atuatuk yamə minə kimisəkupən, mine yamə mine kimnhakwasig. ⁴ Yimnorkeikei mə jakni narimnar minə e tuk ik mə takirkun atuatuk nəfrakisien kape nəvsaoyen yame kinhajoun ta ik kin.

Agelo kirik rimini-ərhav narhayen kape Jon Baptaes

⁵ Ye nipig king kape provins e Judia, nhagin e Herod Ehuə, pris kirik aikin, nhagin e Sekaraea. In kirik ye pris minə kamokrən kin əriə kimə, “Pris minə kape kwənərəus kape Apia,” [yame rimasi-pən ye kwənərəus kape Eron kupən]. Kafan piahwaru, nhagin e Elisabet, rimasi-pən min ye kwənərəus kape pris e Eron. ⁶ Kini iriu kwətuatuk ye nimri Kughen,

mawəri-pən huvə norien kape Loa kape Moses, mine nægkiarien minə iran; mīrapəh niwəsikien kīrik. ⁷ Mərig jiriū rīrkək meinai Elisabet ror siə kin ror hanə, minəpiahuaru, kini Sekaraea min rinəhuaru.

⁸ Kini ruauə atuutuk ye nīpīg yame Sekaraea mine kwhen kafan kasor wok kapəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ⁹ Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukrauru-pən ye Nimə Kape Kughen mivaan insens nāmiovīn rapien huvə mamvən tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nīrpenien yermamə yame tukrīvən imə, kimnharai-pən nhagriə ye kwaji kapier kīrik mhawhan. Kimnhawhan, kapier yame kimnharai-pən nhag Sekaraea iran rukreikin haktə. ¹⁰ Məkneikin rīməpəh narmamə khap-saah iruə kasofugin masəhuak, kini rimauru-pən imə mivaan insens.

¹¹ Məkneikin agelo kīrik kape Kughen Yermaru rīrəhav-pə marer ye nīkar tebol matuk ye kwənmhaan yame rivaan insens ikin. ¹² Kini Sekaraea rəm rakur, mīgin pik. ¹³ Mərig agelo a rini-pən tukun mīmə, “Sekaraea, pəh nīgīnien, meinai Kughen rīmnərig kafam nəhuakien. Kafam piahwaru Elisabet tukrīrəh tīni kīrik yerman. Kini takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon. ¹⁴ Kini takərig rhuvə, magien tukun, kini narmamə khapsaah tuksagien tuk nīmraghien kafan, ¹⁵ meinai in tukruə yamehuə kīrik ye nīmri Kughen Yermaru. Kini to in rīpəh nīnimien waen, mine nīnimien skai minə.* Kini Nanmīn kape Kughen tukrīkwar ye nīmraghien kafan, rīrikun ye nīpīg raməmīr apa ye tīp nīsinī, mamvən, infamien rīrkək. ¹⁶ Kini in tukrīvī-pə nāmə Isrel khapsaah kharerīg-pə tuk Yermaru kapəriə e Kughen. ¹⁷ Kini in tukruə məkupən kin Yermaru ye nanmīn mine nəsanīnien kape Elaeja kupən, mə in tukrukreikin rīki tatə minə khrerīg-pən mīn tuk kapəriə kwajīkovə minə; kini in tukrukreikin mīn narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen khauə mīn ye nīrkunien kape nāmə atuutuk minə. Ye norien a, in tukror apnəpeinə ye nīmraghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yermaru.”

¹⁸ Məkneikin, Sekaraea rini-pən tuk agelo mīmə, “? Jakhawor pən iran mine mīrkun mə nar e tukruə mor nəfrakisien kin? Meinai yo yaknəhuaru ta; kini kafak piraovīn rīnəpiahuaru mīn.”

¹⁹ Mərig agelo a rini-pən tukun mīmə, “Yo, nhagik e Gabriel, kini yo yakamərer ye nīmri Kughen ye nīpīg m-fam. Kini In rīmnher-pə kin yo mə jakuə mægkiar kimik, mīni-pre nəvsaoyen huvə e. ²⁰ ! Ētərig-ru! Neramīm tukrərpəvīn kini takeinein nægkiarien meriaji nīpīg takəm nīprai nægkiarien e, meinai nīmīpəh nīniyen nəfrakisien ye kafak nægkiarien. In tukruə mor nəfrakisien kin ye nīpīg atuutuk kafan.”

²¹ Kini ye nīpīg a, narmamə kimiseito kin Sekaraea, mīsərig mə rha-wor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nimə kape Kughen. ²² Kini rīmatərhav-pə, meinein nægkiarien. Ror məkneikin iriə kimnharkun mə in rīmnəm nəmrəhavyen kīrik imə. Raməgkiar əmə kin kwermīn mamvən, neramən rīmnərpəvīn.

²³ Kini nīpīg rīmnor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nimə kape Kughen, in rīrerīg-pən yerkwānu. ²⁴ Kini rīpəh norien tu, kafan piahwaru ror tīpīn, mamerkwāig əmə yerkwānu meriaji makuə kīrkīrīp, ²⁵ mamni mīmə, “Nar e Kughen Yermaru rīmnor ruə irak. Apa kupən, narik rīrkək, yakauris. Mərig taktəkun ai, Kughen rīmnor rhuvə-pə kimi

1:9: Eks 30:7 * **1:15:** Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanīmien waen, tamə kisapis kin. **1:15:** Nam 6:2-3 **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 **1:19:** Dan 8:16; 9:21

yo, kini rikik ragien mə jakrəh kwajikovə kirik, mīpəh mīn naurisien kin nīmri jir.”

Agelo kirik rīmini-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə

²⁶ Kini nīpīg Elisabet ror tīpīn mīvəh makuə sikis, Kughen rīmnher-pə kin agelo kirik kafan, nhagin e Gabriel, rīvən apa yerkwanu kirik nhagin e Nasaret, ye provins e Galili. ²⁷ In mīvəh nəgkiarīen kirik mamvən kimi piraovīn kirik nhagin e Meri. Yerman rīpəh hanə nīvənien tukun, mərīg kīmrēn ta kimə tukikīr pən kimi kīwəpən kirik, nhagin e Josef, yame in kwənərəus kirik kape King Deved. ²⁸ Kini agelo a raji-ərhav pən tukun, mīni-pən tukun mīmə, “Rhuvə, Meri. Kughen rīmnərəhu kafan nīhuvəyen kīmik, kini mamarə kīmiru mīn.”

²⁹ Mərīg tīpīr ramuh Meri tuk nīprai nəgkiarīen a, mīmə, “?Rhawor e mamni vi vi məkneikīn yo?”

³⁰ Mərīg agelo a rīni-pən tukun mīmə, “Takpəh nīgīnien, Meri, meinai Kughen rīmīrpen mə tukrautə-pre kin kafan nīhuvəyen kīmik. ³¹ Ror məkneikīn, takaməkeikei mor tīpīm. Takaməkeikei mīrəh kwaji kirik yerman, mhen-pən nhagin mə Yesu†. ³² In tukruə mamor yemə huvə pīk kin. Tukaməkeikei kokrən kin In kimə In Ji Kughen Yerpīrīg. Kini Kughen Yermaru tukror In ruə king rənhən əmə kin rīpni kupən e Deved. ³³ Kini In tukramarmaru ye kwənərəus yamə mīne khasi-pən ye Jakob, kini kafan narmaruyen tukramarə kape rerīn.”

³⁴ Kini Meri rīni-pən tuk agelo mīmə, “?Jakhawor-pən iran mīne mīrəh kwajikovə kirik tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyen yerman?”

³⁵ Mərīg agelo rīni-pən tukun mīmə, “Nanmīn kape Kughen tukrurə marə iram, kini nəsanīnien kape Kughen Yerpīrīg tukrhen ik. Kini in e kwajikovə yame takrəh, in ratuatuk pīk, tukamokrən kin In kimə Ji Kughen. ³⁶ Kini, əmru, kuhum e Elisabet rīnəpīəhuaru pawk, mərīg rīnor ta tīpīn kin kwaji yerman kirik. Kīmīnī in kimə pīahwaru yame ror siə kin, mərīg taktəkun ai rīnor tīpīn mīvəh makuə sikis. ³⁷ Narīmnar mīnə e kashajoun-pən mə nar kirik rīpəh norien neineinien tuk Kughen.”

³⁸ Məkneikīn Meri rīni-pən tukun mīmə, “Əwəh. Yo yorwok əmə kape Kughen Yermaru. Pəh In tukror naha nhagin kimi yo yame ik nakamni.” Kini agelo rəta iran, mamvən.

Meri rīmavən məm Elisabet

³⁹ Kwasīg ikīn ye narīmnar mīnə a, rīpəh norien tu, Meri rīmnarar iman ikīn, mhai mīren nar mīvən apa yerkwanu kirik ye nīkar tukwas mīnə ye provins e Judia, ⁴⁰ mauru-pən imei Sekarəea mīne Elisabet. Magien tuk Elisabet, ⁴¹ kini nīpīg Elisabet rərīg Meri raməgkiar, məknaкін kwajikovə a ye tīpīn rakur mīkiu; kini Nanmīn kape Kughen rīmnor Elisabet ⁴² rokrapomh mīmə, “!Kughen ramor rhuvə-pre kīmik rapita nīpīraovīn mīnə fam, kini In tukror huvə-pən kimi kwaji yerman yame takrəh! ⁴³ Mərīg yakpəh nīrkunien mə rhawor e Kughen ramor huvə pə məkneikīn kimi yo mə nīsīn Yermaru kafak tukruə məm yo. ⁴⁴ Yakamni məkneikīn meinai nīpīg yīmnrīg kafam nəgkiarīen, kwajikovə e yame raməmīr e ye tīpīk ramagien mamkiu. ⁴⁵ Kini Kughen tukror rhuvə pre kīmik meinai nīmīnī nəfrakīsīen ye nəgkiarīen yame Kughen Yermaru rīmīni-pre tuk ik.”

1:27: Mat 1:16,18 † 1:31: Nhag e Yesu, nīpran ramni mīmə Kughen tukrīvəh mīragh narmamə mīfam. 1:31: Aes 7:14; Mat 1:21-23 1:33: 2 Saml 7:12,13,16; Aes 9:7 1:37: Mat 19:26; Job 42:2; Jer 32:17

Meri raməni nipei maməgnəgin Kughen

- ⁴⁶ Məkneikin Meri rimə,
 “Ye nimirghien minə fam kafak, yakaməgnəgin Kughen Yermaru,
⁴⁷ kini rikik ramagien pik tuk Kughen kafak yame ravəh miragh yo,
⁴⁸ meinai yo yorwok əmə kafan yame yo yermamə apnapig əmə, mərig
 rikin raməsik yo.
 Kini taktəkun ai mamvən, narmamə m-fam tukhani mə Kughen
 rimnor huvə pə kimi yo.
⁴⁹ Meinai Kughen e nəsaninien kafan in rehuə,
 In rimnor narimnar rehuə kimi yo.
 Kini nhagin raməhakə.
⁵⁰ Kini rikin rehuə tuk narmamə yamə mine kamhasiai In, iriə e narmamə
 yamə mine kimisəkupən misarə mine yamə mine tukpihauə kwasig
 ikin.
⁵¹ In rimnor nar apsipis minə ye nəsaninien ye kwermın.
 Mher yerhav kin narmamə yamə mine kisausit ye nətərigien kapəriə.
⁵² Mivəh-si-əhu namehuə minə ye kapəriə neihuəyen,
 kini mivəhsi-haktə narmamə yamə mine kapəriə nətərigien reiwaiyu.
⁵³ Narmamə yamə mine nikumhə raməs əriə, In raməvigın əriə kin
 nəviginien yame rhuvə,
 kini narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, In rimnher yerhav
 kin əriə, nar rimirkək tuk əriə.
⁵⁴ In rimnasitu ye kwənərəus kape Isrel, iriə e yorwok minə kafan. Rikin
 raməsik mə rikin tukraməkeikei mamehuə tuk əriə, ⁵⁵ ririkakun ye
 Ebrahim kupən mine kwənərəus kafan, mamvən kape rerin, rəri-
 pən nəgkiarien yame rimini-pən ta tuk kaha minə kapətawə.”
⁵⁶ Kini Meri ramarə iriu Elisabet mivəh makuə kisisə, kini ai, mipirerig-
 pən iman ikin.

Jon Baptaes rimnarha-pə

- ⁵⁷ Kini nipig atuutuk kape Elisabet rimauə mə tukreimək iran, kini
 rimirəh tini yerman. ⁵⁸ Kini narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun
 mine kafan kwənərəus minə kimisərig nəvsaoyen a mə Kughen Yermaru
 rikin rehuə tukun mor rhuvə pən məknakin kimin, kini iriə kimnhauə
 misor kirikianə iriə min mə tuksagien kwis.
⁵⁹ Kini nipig pikwarien a rimivəh nipig eit, kini iriə khauə mhavəh nao
 kim in. Kini ipakə əmə kishen-pən nhagin mə nifnhag rimni e Sekaraea,
⁶⁰ mərig nisini rimini-pən mimə, “Nikam. Pəh kishen-pən nhagin mə Jon.”
⁶¹ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “? Rhawor? Ye kwənərəus
 kapəmiru, nhag e Jon rirkək iran.” ⁶² Kini masəgkiar kin kwermiriə
 misaiyoh-pən Sekaraea mhamə in rorkeikei mə tukshen-pən nhagin mə
 pa.
⁶³ Kini in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kirik pəh tukrirai-pən
 nəgkiarien kirik aikin, mirai-pən mimə, “Nhagin e Jon.” Kisəm kisakur
 pik kin. ⁶⁴ Məkneikin, neramin rihuatuk, məgkiar mamni vi vi Kughen.
⁶⁵ Kini narmamə m-fam yamə mine kisarə ipakə tukun kisakur kin. Kini
 narmamə kimnhani narimnar minə a rarkurao ikin minə fam ye nikar
 tukwas minə ye provins e Judia. ⁶⁶ Kini narmamə mifam yamə mine

kimnhavəh nəvsaoyen a, misətərig kin, misaiyoh əriə minə mhamə, “Man. ?Keinein mə kwajikovə e tukreihuə mor naha?” Kimnhani məknai kin meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə iran.

Sekaraea rimini-ərhav nəgkiarrien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin

⁶⁷ Məknai kin Nanmin kape Kughen rimnor riki Sekaraea, ramni-ərhav nəgkiarrien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin mimə,

⁶⁸ “Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen kape nəmə Isrel, meinai In rimauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə, kini mipik ta əriə ye kwermi tikmir minə kapəriə.

⁶⁹ In rimivəh-si haktə yemə əsanin yame ravəh miragh ətawə, yame ramsi-pən ye kwənəgəus kape yorwok kafan e Deved kupən ⁷⁰ raməri-pən əmə nəgkiarrien yame rimivəhsi-pən kimi kafan profet kupən minə mimə ⁷¹ tukrivəhsita ətawə tuk tikmir minə kapətawə mine tuk kwermi narmamə mifam yamə mine kasəmakin ətawə.

⁷² Kini mimə rikin tukreihuə tuk riptawə minə, kini rikin tukraməsik promes atuaturuk ⁷³ yame In rimini-pən ta tuk riptawə e Ebrahim mimə ⁷⁴ tukrirəh-si ta ətawə ye kwermi tikmir minə kapətawə,

mə nipig mifam ye nimraghien kapətawə, kitawə tukharkun nisorien wok kafan ye nimri Kughen, mhapəh nhaginien, ⁷⁵ kitawə kisəmərhakə misatuaturuk ye nipig mifam.”

⁷⁶ Kini Sekaraea rarar mini-pən tuk tini mimə,

“Kini ik, narik, tukokrən kin ik kimə ik pris kape Kughen Yerpərig; meinai Ik takəkupən kin Yermaru mor apnəpeinə ye swatuk kafan, ⁷⁷ mamni-ərhav tuk kafan narmamə minə mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has kapəriə, mivəh miragh əriə.

⁷⁸ In tukraməkeikei mor məknakin meinai rikin rehuə tuk ətawə, mamor huvə pə kimi ətawə.

Rikin rehuə tuk ətawə, Kristo tukruə tuk ətawə rəmhen əmə kin yame mirh ramhaktə mamvən ye neai ⁷⁹ misia-pen ətawə yamə mine kasarə ye nəpignapien mine apa ikin nəsaninien kape nimhəyen ramhen narmamə ikin,

kini mamkir-pən nihutawə ye swatuk kape nəmərinuyen.”

⁸⁰ Kini pikwarien a nipran ramehuə, kini mamehuə min ye nanmin kape Kughen. Kini nipig mifam in ramarə apa ye tipəvsik mameito kin nipig atuaturuk yame tukririkakun wok iran ye nimri nəmə Isrel.

2

Yesu rimnarha-pə

(Mat 1:18-25)

¹ Ye nipig a, yemə Rom kirik, nhagin e Sisa Ogastas, in ramarmaru ye tanə minə fam kape Rom. In mamərəhu loa kirik mimə tukəvheikin fam narmamə yamə mine kisarə aikin a. ² (In e nəvheikinien narmamə yame kimnəkupən kor. Ye nipig a, kwən e Kwaerinas in gavman kirik kape provins e Siria). ³ Kaməvheikin narmamə, narmamə tukasəkeikei mharerig-pən mhavən hanə iməriə minə ikin mə tukəvheikin əriə. ⁴ Ror pən kwən a Josef min ritərhav yerkwanu e Nasaret ye provins e Galili,

mivən apa provins a Judia, yerkwanu kirik kamni kimə Betlehem, imei King Deved kupən. Rimavən aikin a meinai in kwənərəus kirik kape King Deved. ⁵ Kwerpen ta Josef mine pian e Meri mə tukwarkurək; kini Meri natukreimək kin kwajikovə. Kini iriu kimiravən apa Betlehem mə tukəvheikin min əriu. ⁶⁻⁷ Kini kratərhav Betlehem, mirapəh niwəmien kwənrmhan tukwapir ikin, mwarə ye nimə kape nar miragh. Mwarə hanə apaikin, kini rinor nipig kape kwajikovə tukrarha, kini reimək kin nimirin nupan kafan, yerman. Muvrig kin neipən, mərəhu-pən əmə in ye tikirao yame nar miragh minə kasəvigin-pən iran.

Agelo minə khatərhav-pə tuk yorwok ye sipsip minə

⁸ Kini ipakə əmə tuk yerkwanu e Betlehem, narmamə yamə mine kasəvigin sipsip minə kasarə yerki mənvhirik masarha tuk sipsip minə yenpig. ⁹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə tuk əriə, nikhakien kape Kughen Yermaru risia-pen əriə, khagin pik. ¹⁰ Mərig agelo a rimini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhaginien. Meinai yo yakwauə mə jakni-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə, yame tukror riki narmamə ragien pik. Kini Nəvsaoyen a ramvən tuk narmamə mifam. ¹¹ Taktəkun əmə, yermamə kirik rimnarha-pə ye taon kape King Deved. In ravəh miragh narmamə, kini In Kristo yame Kughen rimini-ta kupən mə tukrher-pə kin tuk əmiə. Kini In Yermaru. ¹² Kini taksəm kwajikovə en kimuvrig kin neipən, kərəhu-pən ye tikirao, ror nimtətien kimi əmiə mə kwajikovə a in a yakməni.”

¹³ Məkneikin, agelo minə khapsaah khatərhav-pə masərer iriə min, masəgnəgin Kughen, mhani mhamə,

¹⁴ “Pəh khani vi vi Kughen apa yerpərig ye neai.

Kini narmamə ye tokrei tanə yamə mine riki Kughen ramagien tuk əriə, pəh kisarə ye nəmərinuyen.”

Yorwok ye sipsip minə kimnhavən masəm Yesu

¹⁵ Məkneikin agelo minə kimisəta ye yorwok ye sipsip minə, mharerig-pən apa ye rao ye neai, kini yorwok ye sipsip minə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “Pəh khavən apa Betlehem, misəm-ru nar e Kughen Yermaru rimini-pə tuk ətawə.”

¹⁶ Kishai miren mhavən misəm Meri mine Josef mine kwajikovə yame ramapir-pən ye tikirao. ¹⁷ Nipig kimisəm, kimnhani ərhav nəgkiarieren yame agelo rimini ye kwajikovə, ¹⁸ kini narmamə mifam yamə mine kimisərig nəgkiarieren yame yorwok ye sipsip minə kimnhani-pən tuk əriə, kisakur pik kin. ¹⁹ Mərig Meri rimnətərig əmə kin narimnar minə e, markut tuk nərigien nipran. ²⁰ Mərig yorwok ye sipsip minə kimnharerig, mhavəhsi-haktə nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narimnar m-fam yamə mine kimisəm misərig; rəmhen əmə kin yame agelo rimini-ta tuk əriə.

Kamhen-pən nhag Yesu

²¹ Kwajikovə a rimnarha, mivəh nipig eit, kini kimivəh nao kimin rəri-pən əmə loa kapəriə, kini khen-pən nhagin kimə Yesu, nhag yame agelo rimini-pən ta tuk Meri nipig in rimnor tipin.

Josef mine Meri kimirərah Yesu miravən apa ye Nimə kape Kughen

²²⁻²⁴ Ye nipig a, tukmə kwajikovə kirik rarha, rimni mine nisini tukawəkeikei mwor sakrefaes kape nəspirien mamə, rəri-pən Loa kape

Moses,* kini ruauə atuaturk ye nīpig kape Josef mine Meri mə tukwor məkna. Ror pən kīrərəh Yesu mīrhuvən Jerusalem, mīravəh mak ye tanə kīraru uə yəkwi-nətuən kīraru kini mwhopni, rəri-pən əmə loa yame Kughen Yermaru rīmīni.†

Kini kīmīravəhsi-pən kwajikovə a kimi Kughen Yermaru. Nar a raməri-pən Nəgkiarīen kape Kughen yame ramni mīmə,
 “Nīmīn nupan mīnə yerman, tukaməkeikei kīvəhsi-pən əriə kimi Kughen Yermaru mə kafan mīnə.” (Eks 13:2, 12)

Simeon mine Ana kimawəm Yesu, kawəgnəgīn Kughen

²⁵ Kini huaru kīrik ramarə apa Jerusalem, nhagin e Simeon. Kafan nīmraghien in ratuaturk huvə, kini nīpig mīfam in raməri-pən nəgkiarīen kape Kughen. Kini in rameito kīn nuəyen kape Kristo yame In tukruə mīvəh mīragh nəmə Isrel. Kini Nanmīn kape Kughen ruə mīkuar yerkin.

²⁶ Nanmīn kape Kughen ruīni-pən ta tukun mīmə tukrīpəh nīmhəyen meriaji tukrəm Kristo yame Kughen Yermaru rīmīni mə tukrher-pə kīn.

²⁷ Kini Nanmīn kape Kughen rīmnor rīkin mə tukrauru-pən ye Nīmə Ehuə kape Kughen. Kini Josef mine Meri kīmīrərəh Yesu mwaru-pən ye Nīmə kape Kughen mə iriu tukwor narīmnar fam yame Loa kape Moses ramni.

²⁸ Məkneikīn Simeon rīmnəm Yesu, kini mīrəh kīn kwermīn, kini mamni vi vi Kughen mamni-pən tukun mīmə,

²⁹ “Kughen Yermaru, promes yame Ik nīmīni tuk yo, naknor əfrakis.

Kini taktəkun ai, eighaan kīn yo, yorwok e kafam, pəh yakmhə ye nəmārinuyen,

³⁰ meinai yaknəm kwajikovə e kīn nīmrik yame tukrīvəh mīragh nar-mamə.

³¹ Ik nīmnor apnəpeinə mə In tukrīvəh mīragh narmamə,

kini narmamə m-fam tukharkun nar a.

³² In tukruə rəmhen kīn laet, mhajoun swaturk kīn nəmə ye kantri pīsīn pīsīn mīnə,

Kini narmamə tukhavəhsi-haktə nəmə Isrel tukun.”

³³ Kini rīm kwajikovə a mīne nisīni kwakur pīk kīn nəgkiarīen yame Simeon rīmīni iran. ³⁴ Kini Simeon rəhuak mīmə, “Pəh nīhuvəyen kape Kughen tukrurə tuk əmīru.” Kini mīni-pən tuk Meri, nisīn kwajikovə a, mīmə,

“! Ərig-ru! Kughen rīmīrpen ta kwajikovə e mə tukror nəmə Isrel khapsaah tukhamīr,

kini mə tukror mīn əriə khapsaah khavəh nīmraghien.

Kughen rīmīrpen pawk In mə In ror nīmətətīen kīrik, mərig narmamə tukhani hah In. ³⁵ Ror pən tukəm əpu nərigien has kape narmamə khapsaah.

Kini, Meri, rīkim tukrəmnhə tukun rəmhen kīn yame yermamə kīrik ramhāi rīkim kīn nau nisə.”

³⁶ Kini pīahwaru kīrik ramarə aikīn, nhagin e Ana. In profet kīrik. In ji Fanuel, kwənərəus kape Aser kupən. Rīnəpīahuaru əgkəp. Nīpig rīmnamətamaruə əmə, məri-pən kafan yerman. Mwarə kwis kape newk seven əmə, kwən a rīmhə. ³⁷ Rīmnarə pīsīn əmə məknaikīn meriaji mīpīshuaru. Kini taktəkun ai kafan newk eiti fo. Nīpig mīfam in raməmīr ye Nīmə kape Ehuə Kughen maməhuak, yenpig mīne yeraan. Matuakəm

* 2:22-24: Nakəm loa e ye Eks 13:2 mīne 1 Saml 1:22-28. † 2:22-24: Loa e raməmīr ye Lev 12:8. 2:30: Aes 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11 2:32: Aes 42:6; 49:6; 52:10 2:34: Aes 8:14; Mat 21:42; 1 Pita 2:8

mipəh nəviginien mə tukrəhuak kimi Kughen. ³⁸ Kini in rimauə atuatak ye nipig yame Simeon raməgkiar kin kwajikovə a. Kini piahwaru ai rimini vi vi Kughen tukun, kini maməgkiar ye kwajikovə e kimi narmamə mifam yamə mine kamhawhin mə Kristo tukririsin nəmə Jerusalem.

Josef mine Meri kimiravən apa Nasaret

³⁹ Kini Josef mine Meri kimiwor narimnar fam yame Loa kape Kughen Yermaru ramni, kini mərhirerig-pən imərisir ikin Nasaret ye provins e Galili. ⁴⁰ Kwajikovə a rinehuə muiskai, muirkun huvə nar, kini nipig m-fam nihuvəyen kape Kughen rukwar ye kafan nimiraghien.

Tamaruə e Yesu ramvən apa Nimə Ehuə kape Kughen

⁴¹ Ye newk minə fam, rim Yesu mine nisini kimiravən apa Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova.† ⁴² Kini nipig Yesu rimivəh newk twelef, kimiwor norien yame kawor hanə, kini Yesu rikwasig kin əriu mirhivən apa faktə ye lafet a. ⁴³ Kini lafet rinor infamien, kini kafan minə kimnharerig mhavən iməriə ikin; mərig tamaruə Yesu In ripəh nikwasigien kin rimni mine nisini, maməmır əmə apa Jerusalem. Kini iriu kweinein. ⁴⁴ Krəmə-ta mə ramkwasig kin əriə. Kini kimisəriwək mamhavən tuk nipig piəpiə kirik. Mipirərikakun mwarha-kin yerki kwənərəus kapəriu mine iriu minə tiksın. ⁴⁵ Mərig kirapəh niwəmien In, mwarha-kin, mirarerig miravən Jerusalem. ⁴⁶ Kwarha-kin In nipig kisisər, kini mipiwəm apa ye Nimə Ehuə kape Kughen. Ramkwətə iriə nəmhajoun minə, mamətərig kin əriə. Kini mamaiyoh əriə kin narimnar tiksın. ⁴⁷ Kini narmamə mifam kimisərig In, kisakur tuk kafan nirkunien mine nhorpinien nəgkiarien minə kafan. ⁴⁸ Kini rimni mine nisini kimiwəm In, kwakur pik kin. Kini nisini rimini-pən tukun mimə, “Narik. ?Nimnhawor mor məkneikin irəmru? !Erig-ru! !Kimru rimim, rikimru rəmhə pik tuk ik, kini yakwarha-kin pik ik!”

⁴⁹ Mərig In rini-pən tuk əriu mimə, “?Nakawarha-kin Yo tuk naha? Tukmə ror nakrapəh nirkunien mə Yo jakaməkeikei maməmır ye Nimə kape Rimik.” ⁵⁰ Mərig iriu kirapəh nirkunien nıprai nəgkiarien yame rimini-pən tuk əriu.

⁵¹ Kini In rikwasig kin əriu, mirheiwaiyu mirhivən apa Nasaret. Kini In rimisiai əriu mamor nəkwairiu. Mərig nipig mifam nisini ramətərig kin narimnar minə fam a. ⁵² Kini Yesu nıpran ramehuə, kini kafan nirkunien ramhaktə pik. Kini ye nipig mifam, Kughen mine narmamə, rikiriə ragien əmə tukun.

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarien kape Kughen

(*Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28*)

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, yemə Rom kirik, nhagin e Taebirias Sisa, in ramehuə ye provins minə fam kape Rom. Kini ye nipig in rinamarmaru meriaji newk fiftin, kini kwermın minə tiksın e: Herod Antipas ramehuə ye provins e Galili; mine piauni Filip in ramehuə ye provins mir e Ituria mine Trakonaetas, mine Lisantias ramehuə ye

2:39: Mat 2:23 † **2:41:** Ye nipig kape lafet kape Nəviərokinien, uə Pasova, nəmə Isrel rikiriə raməsik Kughen rimivəh miragh kwənərəus kupən kapəriə mirəh-si ta əriə ye kwermi yamehuə kape Ijip. Əm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27. **2:51:** Luk 2:19 **2:52:** 1 Saml 2:26; Prov 3:4

provins e Abilin, mine Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia. ² In e ye nipig atuatak kape Anas mine Kaefas yame iriu jif pris mir.

Ye nipig a, Jon, ji Sekaraea, yame rinehua ta ai, mamarə apa ikin ruhiko ikin, kini Kughen rimivəh-sipən nəgkiarien kirik kimin. ³ Kini in rimnokran apomh pən ikin minə ipakə tuk nu apa Jodan maməvsao-ərhav kin nəgkiarien kape Kughen. In mamni-pən mimə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mhavən tuk Kughen mə In tukrəspir norien has minə kapəriə. Kini mə nimtətien kirik e, tukor baptaes irəriə. ⁴ In rəri-pən əmə nəgkiarien yame Aesea rimirai kupən ye nəkwəkwə kafan mimə,

“Kwən kirik ramokran ehuə apa ikin ruhiko ikin mamni mimə,

‘Kimiə taksor apnəpeinə ye swatuk kape Yermaru,

kini misor kafan swatuk ratuatak.

⁵ Nīkwətanə minə fam tuksuun huvə,

kini tukwas minə mine nahawk minə fam tuksətan-ətən,

kini swatuk iko iko minə tukəəhu atuatak,

kini swatuk yame rapəjiapət tukəkeikei kor ripiə.

⁶ Kini narmamə mifam tuksəm swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə.’”

(Aes 40:3-5)

⁷ Kini ye nipig a, narmamə khapsaah kimnhavən tuk Jon mə in tukror baptaes irəriə; mərig rini-pən tuk əriə mimə, “!Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhwopah! Pəh nien mə tuku, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksin yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nīkam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapiet apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ⁹ Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrərəru marakikin-pən ye nap.”*

¹⁰ Kini kwhen ehuə a kimisaiyoh Jon mhamə, “?Mərig, naha nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

¹¹ Kini Jon rini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə kafam neipən kiraru, vəhsi-pən kirik kimi yermamə yame kafan rirkək. Kini tukmə nam nəviginien rarə, əhi-pən tiksin kimi narmamə yamə mine nəriə rirkək.”

¹² Kini narmamə tiksin yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimnhauə mə Jon tukor baptaes irəriə, kin misaiyoh in mhamə, “?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

¹³ Kini Jon rini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhavəh-sitayen mane tuk narmamə rapita yame rəmhen mə takhavəh.”

¹⁴ Kini mobael minə tiksin kimisaiyoh min mhamə, “?Mərig rhawor irəməwə? ?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

Kini in rini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhaviyen niginien kimi narmamə mhamə, ‘Tukmə nakhapəh nhavəh-si-pəyen mane, kini jaksor

3:3: Wok 13:24 **3:7:** Mat 12:34; 23:33 **3:8:** Jon 8:33,39 * **3:9:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikinien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəh-si-pən narpinien kimi əriə. **3:9:** Mat 7:19 **3:12:** Luk 7:29

nəmhəyən kimi əmiə, uə jaksor əmiə naksarer ye nımri mırh kini yakhani hah əmiə.’ Mərig rıki miə tukraməkeikei mamagien əmə tuk nərok atuatak kapəmiə.”

¹⁵ Kini narmamə minə a kasəm misəm, rikiriə ruh mə tukmə ror Jon in Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin. ¹⁶ Mərig Jon rhorpın nətərigien kapəriə mımə, “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu, mərig yermamə kirik tukripiuə yame kafan nəsaninien mine nehuəyən rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur mırisin ta nəərəs ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmın kape Kughen mine nap. ¹⁷ In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripi k nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit, rıpi k əriə mamvən yerkwanu. Mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

¹⁸ Kini Jon ramni-ərhav nəgkiarien rıpsaah mamor kwirig kin kimi narmamə mə tukri vi-pə nətərigien kape narmamə khauə tuk Kughen.

Herod rimivəh-sipən Jon Baptaes ye kalabus

(Mak 6:14-29)

¹⁹ Ye nıpi g a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e piahwaru kape piauni, kini mamor narımnar rıpsaah yame rahas. Mərig Jon rokrən skai kimin tukun. ²⁰ Ror pən Herod rımnəsik əpnis pən min ye norien has kafan mivəhsi-pən Jon ye kalabus.

Jon rımnor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹ Mərig kwasig ikin Jon rivən ye kalabus, kini in rınamor baptaes ye narmamə, kini Yesu min rimavən, Jon ror baptaes iran. Kini nıpi g Yesu rımnaməhuak, Kughen rımnəhitə ye neai, ²² kini Nanmın kape Kughen rısi-faktə meiwaiyu iran, nıpran rəmhen kin mak ye tanə, kini nəgkiarien kirik rısi-pən ye rao ye neai mamni mımə, “Ik narik keikei; rikik ragien pik tuk ik.”

Rıpi Yesu minə

²³ Nıpi g Yesu rımirikakun kafan wok, kafan newk rəmhen kin toti. Narmamə khamə ta mə in ji Josef.

Kini Josef in ji Heli,

²⁴ Heli in ji Matat,

Matat in ji Livae,

Livae in ji Melki,

Melki in ji Janae,

Janae in ji Josef

²⁵ Josef in ji Matatias,

Matatias in ji Amos,

Amos in ji Neham,

Neham in ji Esli,

Esli in ji Nangae,

²⁶ Nangae in ji Mahat,

Mahat in ji Matatias,
Matatias in ji Semein,
Semein in ji Josek,
Josek in ji Joda,
²⁷ Joda in ji Joanan,
Joanan in ji Resa,
Resa in ji Serubabel,
Serubabel in ji Sealtiel,
Sealtiel in ji Neri,
²⁸ Neri in ji Melki,
Melki in ji Adi,
Adi in ji Kosam,
Kosam in ji Elmadam,
Elmadam in ji Ere,
²⁹ Ere in ji Josua,
Josua in ji Eliesa,
Eliesa in ji Jorim,
Jorim in ji Matat,
Matat in ji Livae,
³⁰ Livae in ji Simeon,
Simeon in ji Juda,
Juda in ji Josef,
Josef in ji Jonam,
Jonam in ji Eliakim,
³¹ Eliakim in ji Melea,
Melea in ji Mena,
Mena in ji Matataha,
Matataha in ji Natan,
Natan in ji Deved,
³² Deved in ji Jese,
Jese in ji Obed,
Obed in ji Boas,
Boas in ji Salmon,
Salmon in ji Nason,
³³ Nason in ji Aminadab,
Aminadab in ji Admin,
Admin in ji Ani,
Ani in ji Hesron,
Hesron in ji Peres,
Peres in ji Juda,
³⁴ Juda in ji Jekob,
Jekob in ji Aesak,
Aesak in ji Ebrahim
Ebrahim in ji Teraha,
Teraha in ji Neho
³⁵ Neho in ji Serug,
Serug in ji Rehu,
Rehu in ji Peleg,
Peleg in ji Eba,

Eba in ji Sela,
³⁶ Sela in ji Kenan,
 Kenan in ji Apaksad,
 Apaksad in ji Sem,
 Sem in ji Noa,
 Noa in ji Lamek,
³⁷ Lamek in ji Metusela,
 Metusela in ji Inok,
 Inok in ji Jared,
 Jared in ji Mahalalel,
 Mahalalel in ji Kenan,
³⁸ Kenan in ji Enos,
 Enos in ji Set,
 Set in ji Adam,
 kini Adam in ramsi-pən tuk Kughen.

4

Setan rimivəhsi-pən wəhsi-pən kimi Yesu
 (Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Nanmın kape Kughen rimikuar ye nimraghien kape Yesu, kini ye nipig ruasi-pən ye nu apa Jodan, Nanmın kape Kughen rikir In mivən apa ikin ruhiko ikin. ² Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nipig foti. Ye nipig minə fam a, In rapəh nəviginien, kini ye nipig infamien, nikumhə rəs pik. ³ Kini Setan rini-pən tukun mimə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier e mə rukreikin muə mor bred kin.” ⁴ Mərig Yesu rhorpin mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Yermamə ripəh nimraghien əmə ye nəviginien.’” (Dut 8:3)

⁵ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini taktəkun əmə, rhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, ⁶ kini mini-pən tukun mimə, “Yo jakərhə-pre narmaruyen ye tanimtanə ye kwermim, mine nautə kapəriə minə fam, meinai narimnar mifam a raməmır ye kwermik, kini yakirkun neighan-pənién kin kimi naha yermamə yame yakorkeikei mə jakvəhsi-pən kimin. ⁷ Kini tukmə nakəhuak kimi yo, narimnar m-fam ai ik takor kafam kin.”

⁸ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarien mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, ‘Təkəhuak əmə kimi kapəriə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’” (Dut 6:13)

⁹ Məkneikin Setan rikir In mərip In apa Jerusalem mhaktə ye tokrei Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpirig əgkəp. Kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, ¹⁰ meinai kimirai kimə, “In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk ik.

¹¹ Tukharaptəkin ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pənién nihum ye kapier kirik.’” (Sam 91:11, 12)

¹² Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarien mimə, “Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Təkəpəh nisəm-əsaahyen kapəriə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’” (Dut 6:16)

¹³ Kini Setan ror infamien ye nivəhsi-pən vəhsi-pənién kimi Yesu; məkneikin, mapitan kin Yesu mawhin nipiğ huvə yame tukruə min tukun.

Yesu rimirikakun kafan wok

(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴ Kini ai, Yesu rimirerig-pən Galili, kini nəsaninien kape Nanmin kape Kughen rimikuar ye nimiraghien kafan. Kini kimnəvsao kin In rarkurao ye tanə a. ¹⁵ Kini Yesu rimməhəjoun ye nimə kape nofuginien minə, kini narmamə m-fam khani vi vi In.

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In

¹⁶ Kini Yesu rimauə Nasaret, aikin rimmehua ikin kupən. Kini ye Sabat kirik, In rimavən ye nimə kape nofuginien rəmhen əmə kin yame ramor hanə. Kini mərer mə tukrəvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, ¹⁷ kini kivəhsi-pən nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin yame profet Aesaea rimirai kupən. Kini ruhatukin nəkwəkwə məm nəgkiarién yame Aesaea rimirai yame ramni mīmə,

¹⁸ “Nanmin kape Kughen ramarə irak

meinai In rimirpen yo,

jakəvsao-ərhav kin nəgkiarién huvə kimi yavən hah minə.

Kini In rher-pə kin yo mə jakvən mamni-pən tuk narmamə yamə mine

kivəhsi-pən əriə ye kalabus mə tukirisin əriə,

kini mini-pən tuk nimirin pis minə mə tuksəm min nar.

Kini rher-pə kin yo mə jakrisin narmamə yamə mine kasəmir ye kwermi

narmamə pisin masərig rahah,

¹⁹ mamni-ərhav mə nipiğ ruauə ta yame Kughen Yermaru tukrhəjoun kafan nihuvəyen mivəh miragh narmamə.” *(Aes 61:1, 2)*

²⁰ Yesu rimməhueikin ta nəkwəkwə a, kini meiwaiyu mivəhsi-pən min kimi yermamə yame ramarha huvə tuk nəkwəkwə minə, kini mamkwətə mə tukrəvhag kimi narmamə. Kini narmamə m-fam ye nimə kape nofuginien kasarha tim tim iran. ²¹ Kini In raməgkiar kimi əriə mamni min mīmə, “Taktəkun ai, ye nipiğ yame nimirərig Nəkwəkwə e Kape Kughen, niniyen a ruauə minor nəfrakisien kin.”

²² Kini narmamə mifam kasəgnəgin In, kini kisakur pik tuk nəgkiarién huvə yamə mine ramni, kini misaiyoh əriə minə mhamə, “?Mərig kwən e In ji Josef əmə uə?”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakirkun mə takpihani nəgkiarién akwas e tuk yo yame ramni mīmə, ‘Dokta, or huvə atuk-ru nimiram,’ mhani min mhamə, ‘Narimnar yamə mine yimisərig mə nimir ta apa Kapaneam, rhuvə mə takuə mor min e, imam ikin.’” ²⁴ Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə narmamə to khapəh nhasiaién profet kirik yame ramsi-pən irəriə. ²⁵ Ye nipiğ kape Elaeja, nəhig ripəh nipién newk kisisər mine makuə sikis, kini nikumhə ravən ikin minə fam, nəviginien rirkək. Kini yakni nəfrakisien tuk əmiə mīmə, ye nipiğ a nipiəhuaru kimhə tan kin əriə khapsaah e Isrel, ²⁶ mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukrivən masitu irəriə. Nikam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye piahwaru kirik yerkwənu Jarefat apa ye provins e Saedon. Mərig piahwaru a pəh nien mə pian Isrel. ²⁷ Kini ye nipiğ kape profet e Elisa, narmamə khapsaah kimnisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyən e

‘leprosi’* mærig Elisa rīpəh nor-huvəyən kīrik. Mærig in rīmnor huvə əmə kwən Siria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel.”

²⁸ Narmamə ye nimə kape nofuginien kīmisərig nəgkiarīen a, niemhaa rhai pik əriə m-fam. ²⁹ Kīni kisara mharəh In, mīsəukəkin mhatərhav yerkwānu, mhavən mīsokrig ye tukwas yame kīmnor taon ikin, mə tuk-sarkwərhav kīn apa ikəutən. ³⁰ Mærig Yesu rīvən-pən ta ye kwənīmrheriə, map.

*Yesu rīmnako ta yarmhə ye yermamə kīrik
(Mak 1:21-28)*

³¹ Kīni Yesu rīmneiwayū apa Kapaneam, taon kīrik ye provins e Galili. Kīni ye Sabat kīrik, In raməvhag kīmi narmamə. ³² Kīni narmamə kīmisərig nəgkiarīen kafan, kīmisakur kīn, meinai nəgkiarīen kafan, nanmīn aikin.

³³ Kīni ye nəkwai nimə kape nofuginien, kwən kīrik aikin yame nanmīn has ramərer-pən iran. Kīni in rokr-apomh mīmə, ³⁴ “!Eh, Yesu, yemə Nasaret! ?Rhawor? ?Nīmauə mə takoriah əmawə uə? Yakwīrkun ta ik. !Ik yemə rhakə kape Kughen!” ³⁵ Mærig Yesu rīmnəgkiar skai kīmin mīmə, “!Ah, pim! !Ēta ye kwən e!” Kwən a ramərer ye kwerkwan irəriə, məkneikīn nanmīn hah a rəsua kīn reiwaiyū mowhan ye nīmoptanə, map ta iran, kīni mīpəh noriahayen in.

³⁶ Kīni narmamə m-fam aikin a kisakur kīn, mhani-pən tuk əriə mīnə mhamə, “!Eh! Nəgkiarīen pīsīn kīrik e. Kwən a kafan nəgkiarīen nanmīn aikin. Tukmə In rəgkiar kīmi nanmīn has mīnə, kasəta ye narmamə.”

³⁷ Kīni nəvsaoyen kape Yesu rītərhav markurao ye tanə a.

*Yesu rīmnor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)*

³⁸ Aikin, Yesu rarar, mītərhav ye nimə kape nofuginien mīvən apa nimə kape Saemon Pita†. Ye nīpig a, kuhu Saemon ramhə maməpan pik, kīni iriə kisaiyoh-pən Yesu mə tukror huvə. ³⁹ Kīni Yesu rərer ipakə tukun, məgkiar skai kīmi nəpanien, nəpanien rəta. Taktəkun əmə piahwaru a rərer, mīvən mīruk ta nəriə nəvīginien.

⁴⁰ Kīni nīpig mīrh natukrivə‡, narmamə kīmnhapik narmamə m-fam yamə mīne kamhamhə, mhavən tuk Yesu. Kīni In rərəhu-pən kwermīn irəriə kīrikianə kīrikianə, kīni iriə m-fam kisəsanīn. ⁴¹ Kīni yarmhə mīnə mīn kamhatərhav mīsap ye narmamə khapsaah, mīsokrən apomh mhamə, “!Ik Ji Kughen!” Mærig Yesu rəgkiar skai kīmi əriə mətəpig kīn əriə tuk nəgkiarīen meinai iriə kwənħarkun ta mə In Kristo yame Kughen rīmnher-pə kīn.

⁴² Kəni rīkwamer kīn, Yesu rītərhav aikin a, mīvən apa ikin kīrik. Mærig narmamə kīmisarha-kīn In, kīni nīpig kīmisəm, khauə tukun mīsarkut mhamə tukhani-əhu mhamə In tukrīpəh nəpəhyen əriə. ⁴³ Mærig əmə Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Nīkam. Yo jakaməkeikei mīvən yerkwānu pīsīn pīsīn mīnə, mīni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, meinai Kughen rīmnher-pə kīn yo mə jakor məkneikīn.”

* **4:27:** Leprosi in nəmhəyən skai kīrik yame raməmīr ye tiki yermamə. **4:27:** 2 King 5:1-14

4:32: Mat 7:28-29 † **4:38:** Nīpig kīrik, kamokrən kīn Saemon Pita kīma, ‘Saemon.’ Kīni nīpig kīrik, kamokrən kīn kīmə, ‘Pita.’ ‡ **4:40:** Nəmə Isrel, rīkiriə rīmnəsīk mə Loa kape Moses ramni-əhu mə tukpəh nīrəhyen yermamə ye Sabat. Mærig nīpig mīrh rīmīviə, Sabat rīnor infamien en, kīni kīrkun nīrəhyen yermamə. **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12

⁴⁴ Kini In rimavən mameriwək ye tanə Judia mamni-ərhav nəgkiarjen kape Kughen ye nimə kape nofuginien minə.

5

Aposolyama mine Yesu rimnəkupən mokrən kin əria

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20) ¹ Nipig kirik, Yesu rərer ye nikar-kar nu ehua kamni kimə Galili*, kini narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao iran mhamə tuksərig nəgkiarjen kape Kughen. ² Kini In rimnəm kwaji rao kiraru yame narmamə kape niviyen kəməəm kimnhapəh kawərer ye nipakir misaikwas ye kapəriə net minə. ³ Məkneikin Yesu ratpən ye rao kape Saemon Pita, mini-pən tukun mə tukri-vi-pirə rao. Saemon rivi-pirə rao, kini Yesu rəkwətə-pən aikin maməvhag kimi narmamə.

⁴ Yesu rimnəgkiar infamien, kini mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon, əsua. Pəh khavən apa ikəmnim, pəh naksaruk kin net minə mhavi kəməəm tiksın.”

⁵ Mərig Saemon rini-pən tukun mimə, “Yemehua, yenpig, yimisarkut pik tuk nar e miseriaji reraan, mərig yimnhapəh niviyen kəməəm kirik. Mərig ik nakmə tukhavən min, ror pən, pəh khavən misaruk min kin net minə.”

⁶ Khavhirə, misaruk kin net minə, mhavi kəməəm khapsaah pik, ror net minə kapəriə khakwar huvə kin kəməəm, mharikakun miseikus net minə. ⁷ Kini iriə kisokrən-pən kin iriə minə tiksın ye rao min kirik mhamə tukhauə misasitu irəriə. Kini khauə misarakə-pən kin kəməəm ye rao mir a kwəkrig, ipakə əmə rao mir kwəmnim.

⁸ Kini Saemon Pita rimnəm, kini rənimkur-pən tuk Yesu mamni mimə, “Yermaru. !Yuvən isok tuk yo, meinai yo yakpəh nəmhenien! Yo yor təvhagə hah kirik.” ⁹ In rimnəgkiar məknaikin meinai in mine narmamə minə a ye rao mir, kimisakur pik kin kəməəm khapsaah yamə mine kimnhavi. ¹⁰ Kini James mine Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok irisir Saemon, iriu min kimiwakur pik kin.

Mərig Yesu rini-pən tuk Saemon mimə, “Pəh niginien. Ik yermamə kape niviyen kəməəm. Mərig taktəkun ai mamvən, ik takvi-pə narmamə.”

¹¹ Ror pən, kimnhavi-fiak kapəriə rao minə, misəpəh narimnar mi-fam mhakwasig əmə kin Yesu, kini mhauə kafan narmamə minə.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen əutan ye tikin†
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Nipig kirik, Yesu rimneriwək mivən yerkwanu kirik, kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi, kini nəmhəyen ai rivəh fam nipran. Kini rəm Yesu, rəriwək muə tukun, meiwaiyu, mənəm-pən nipəghigin ye nimoptanə, kini mamasək ətgin Yesu mimə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

¹³ Kini Yesu rərao-pən mirap kwən a, mimə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Esanin!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rəta.

¹⁴ Mərig Yesu rimini-əhu in mimə, “Takpəh nini-ərhavyen narimnar minə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə

4:44: Mak 1:35-39; Mat 4:23 * **5:1:** Nəgkiarjen kape Gris ramni mimə, “nu apa Genesaret.”

5:1: Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 **5:5:** Jon 21:3-8 **5:11:** Mat 19:27 † **5:11:** Ye Nəkwəkwə kape Kughen, nəgkiarjen e ‘leprosi’ raməgkiar ye nəmhəyen pisin pisin minə kape tikim. Nəmhəyen minə e kasoriah tikim, kini Loa kape Moses ramni mə yermamə yame ravəh nəmhəyen məkna, in rəmkimik ye nimir Kughen. Əvheikin Levitikas yame rehuə 13-14.

nīpram rīnor məknen. Kīni or sakrefaes kīmi Kughen rəri-pən yame Loa kape Moses rīmini ye yermamə kīrik yame kafan leprosi ruirkək, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kīni kafam nəmkimik ruirkək.”

¹⁵ Mərig nəvsaoyen kape Yesu ramtərhav mamvən ikin minə fam, kīni narmamə khapsaah kamhauə mə tuksətərig kīn kafan nəgkiarīen kīni mhamə In tukror huvə nəmħayen minə kapəriə. ¹⁶ Mərig, nīpig rīpsaah, In ramvən pīsīn əmə apa ikin kīrkək ikin, maməhuak.

Yesu rīmnor huvə yermamə kīrik nīpran rīmhə

(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Nīpig kīrik, Yesu rīmnhajoun apa nīmə kīrik, kīni Farisi minə, mīne nəmħajoun minə kape Loa kape Moses, iriə kasəkwtə mīn aikīn. Kīmnhasi-pən apa yerkwānu minə apa provīns mir e Galīli, mīne Judia, mīne Jerusalem. Kīni nəsanīnien kape Kughen Yermaru ramarə tuk Yesu mə tukror huvə narmamə yamə mīne kamhamhə. ¹⁸ Ye nīpig a, narmamə tīksīn kīmnharəh kwən kīrik mhauə yame ramapīr-pən əmə ye nīkaokao, meinai nīpran rīmhə. Kīni iriə kīsorkeikei mə tukharəh mīsərəhu-pən ye nīhu Yesu. ¹⁹ Mərig kīseinein mə tukshawor mhavən imə, meinai narmamə khapsaah aikīn. Kīni kīmnhavən apa ye tokrei nīmə, mīsəhipu ta nīkar nīmə kīrik, mharəh nīkaokao yermamə ramapīr-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən ye kwerkwan ye narmamə, ipakə əmə tuk Yesu.

²⁰ Kīni Yesu rəm nhatətəyen kapəriə mīni-pən tuk kwən a mīmə, “Yo kīrik. Kafam norien has minə, yakwərəh-si ta fam narpinien iran.”

²¹ Mərig nəmħajoun kape Loa kape Moses mīne Farisi minə, rīkiriə rəsik mīmə, “?Kwən e raməgkiar məkne, mamni hah Kughen. Kughen pīsīn əmə In rīrkun nīvəh-sitayen narpinien kape norien has kape narmamə. ?Pa mīn to rīvəh-si ta?” ²² Mərig Yesu In ruirkun ta əmə kapəriə nətərigien, kīni mīni-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor e nakasətərig məkneikin? ²³ ? Jakni-pən naha tuk yermamə a, kīni kīmiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə narpinien kape kafan təvhagə hah yakwərəh-si-ta ta? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekīmtər meriwək mamvən? ²⁴ Mərig yakorkeikei mə jakor yo mə takharkun mə yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nīvəh-si-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kīni marə mīni-pən tuk kwən a mīmə, “Yakamni-pre tuk ik mə, takhekīmtər, mīrəh kafam nīkaokao mamvən imam yerkwānu.”

²⁵ Kīni taktəkun əmə, kwən a rhekīmtər, mīrəh kafan nīkaokao məriwək maməgnəgin Kughen mamvən. ²⁶ Kīni iriə m-fam kīsakur pīk kīn, masəgnəgin Kughen. Khagin, mhamə, “Man, kīmisəm əfrakis nar apsipis mīnə e towei.”

Yesu rīmnokrən kīn Livae

²⁷ Kwasiɡ ikin ye narīmnar mīnə e, Yesu rītərhav məriwək mamvən, kīni məm kwən kīrik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Livae. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kīni Yesu rīmini-pən tukun mīmə, “Yuə, mīkwasiɡ kīn Yo.” ²⁸ Məkneikin rīmnəpəh narīmnar fam kafan, mərer, mīkwasiɡ kīn Yesu.

²⁹ Kīni ai, Livae rīmaraptərəkīn nəvīginien ehua kīrik kape Yesu ye nīmə kafan. Kīni narmamə khapsaah yamə mīne kasərer tuk mane kape takis, mīne narmamə apnapīɡ mīnə, kīmnhavən mīsəkwtə iriə

min, mə tuksəvigin kwis. ³⁰ Mərig Farisi minə mine narmamə min tiksın irəriə yamə mine iriə nəmhouon kape Loa kape Moses, rikiriə rapəh nagiēnien, kini mhani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “? Rhawor e nakasəvigin kwis kimiə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

³¹ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khavən masəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ³² Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nīkam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə, mə tuksarar ye kapəriə nərgien.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa in nəkwəs
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Əmru. Narmamə kape Jon Baptaes, nipiğ ripsaah kisəpəh nəviginiēn masəhuak kimi Kughen; mine Farisi minə min. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə kasəvigin əmə mamharpin?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “? Nipiğ kimiə nakmasor nəviginiēn kape yerman yame rimnarkurək pə pə, mərig nakhani-əhu in minə tiksın mə tukhapəh nisəviginiēn uə? !Nīkam! ³⁵ Mərig tukripior nipiğ yame narmamə tukhawəhsi-ta Yerman e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nipiğ a in a, In minə tiksın tuksəpəh nəviginiēn iran.” †

³⁶ Kini Yesu rimini min nuhpikiniēn kirik tuk əriə mimə, “To yermamə kirik rīpəh niwəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan yame rimneikus. To ror məknakin, kini tukroriah kwonmut neipən yame rivi, kini neipən vi tukripəh nəmir-pən-tim-tim-ien ye neipən mətit. ³⁷ Kini to yermamə kirik rīpəh niwəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukrəmətēih, kini waen tukraiyyu. ³⁸ Nīkam. Waen vi tukaməkeikei kivi-pən ye tiki waen vi. ³⁹ Kini yermamə yame ruinim ta waen, in rīpəh norkeikeiyen mə tukrinim waen vi, mərig in ramni mimə, ‘Waen akwas in rhuvə rapita.’”

6

Narmamə kape Yesu kimisətim wit ye Sabat
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə mine kimiseriwək mhavən yerki wit tiksın, kini kafan narmamə mine kimisətim wit tiksın misəkwai-əkwai, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiksın kimnhani mhamə, “!Eh! Sabat e towēi, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikiniēn nəvsəoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginiēn ramrirkək, kisəmkəvə. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhawəhsipən-ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə kisən min.* Kini mərig bred a, ye Loa kape Moses

5:30: Luk 15:1-2 **5:34:** Jon 3:29 † **5:35:** “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nīpran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nīpran e Kristen minə. **6:1:** Dut 23:25 * **6:4:** Stori e raməmir ye 1 Saml 21:1-6.

ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəniən. Mərig pris minə əmə kharkun nisəniən.”⁵ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

Yesu rimnor huvə yermamə ye Sabat
(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kini ye Sabat min kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien, maməwhag kimi narmamə. Kini aikin a, kwən kirik aikin yame kwermın matuk rimhə mirpəvin.⁷ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses minə mine Farisi minə kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam.⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərgien kapəriə, kini mini-pən tuk yermamə yame kwermın rimhə mirpəvin mimə, “Yua, mərer ye nimri narmamə m-fam.” Kini rivən mərer əkupən.⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?”¹⁰ Kini rimnarha məərəao irəriə, mini-pən tuk kwən a mimə, “Huatuk kin kwermın.” Kini ruhatuk kin kwermın, rhuvə əgkəp.¹¹ Mərig niemhaa rhai pik narmamə minə a, kimnhavən, mhani-pən tuk əriə minə mə tukshawor pən iran mine ye Yesu.

Yesu rimirpen kafan aposol minə twelef
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Kini ye nipig a, Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas kirik maməhuak, kini maməhuak kimi Kughen meriaji reraan.¹³ Kini yenpig-ənpig, rimnokrən kin kafan narmamə minə mə tukhauə masəm In. Kini mirpen narmamə twelef irəriə mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mimə “apostol minə.”¹⁴ Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rimnhen-pən nhagin vi mə Pita), mine piauni Andrew, mine Jemes, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu,¹⁵ mine Matiu, mine Tomas; mine Jemes ji Alfeas, mine Saemon Selot,[†]¹⁶ mine Judas ji Jemes; mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin rimnor kəut kəsua kin Yesu kimi nəmə has minə.

Yesu rimnəwhag kimi narmamə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə
(Mat 4:23-25)

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhasi-faktə mhauə ikin rətən-ətən ikin, misəm narmamə khapsaah aikin- kimnhasi-pən yerkwənu minə ye provins e Judia, mine Jerusalem, mine ye nikar-kar tahik apa taon mir e Taea mine Saedon.¹⁸ Kimnhauə mə tuksərig nəgkiarieren kape Yesu kini mə tukror huvə nəmhəyen minə kapəriə. Kini In rimnor huvə narmamə yamə minə nanmın has minə kimisoriah əriə.¹⁹ Kini narmamə yamə mine kimisərer rao rao kin, misarkut mə tukharap In meinai nəsaninien ramsi-pən iran mamor huvə fam narmamə.

Nagienien mine nahasien
(Mat 5:1-12)

²⁰ Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə minə, mini-pən tuk əriə mimə,

6:4: Lev 24:5-9 **6:14:** Jon 1:42 † **6:15:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom.

“Kimiä e yavən has minə, nakasarə ye niḥuvəyen əfrakis. In niḥuvəyen əfrakis meinai, kimiä narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəmiä.

21 *Kimiä yamə mine naksəmkərəv ai taktakun, nakasarə ye niḥuvəyen əfrakis. In niḥuvəyen əfrakis meinai, takpisəvigin rəmhen.*

Kimiä yamə mine naksasək ai taktəkun, nakasarə ye niḥuvəyen əfrakis. In niḥuvəyen əfrakis meinai, takpisarh.

22 *Nakasarə ye niḥuvəyen əfrakis ye niḥig narmamə tuksəməkin əmiä, kini mhapəh niseighanien kin əmiä mə taksor narimnar kimiä miriä, kini mhani hah əmiä, kini masoriah nhagmiä mhamə kimiä narmamə kape yarmhə minə, kini iriä tuksor məknakin irəmiä meinai yo e yo Ji Yermamə, kini kimiä, kafak narmamə minə.*

23 *“Kini rīpriä minə kīmisor məknakin ye profet minə kupən. Mərig ye niḥig narimnar a ramuə tuk əmiä, taksagien, mhavi-haktə-haktə meinai nərokien kapəmiä ramarə apa ye rao ye neai.*

24 *“!Kəsi! Mərig nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiä yamə mine kapəmiä nautə rehuə ai taktəkun, meinai nakwənhavəh nar huvə, mərig tukrīpior infamien.*

25 *!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiä yamə minə nakasəvigin tīrimia raməsiis, meinai takpisəmkərəv.*

!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiä yamə minə nakasarh ai taktəkun, meinai, takpisasək rikimiä rəmhə.

26 *!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiä niḥig narmamə kamhavəh-si haktə nhagmiä meinai, rīpriä minə kupən kīmnhavəh-si haktə nhag profet eikuə minə.”*

Sorkeikei tikmir minə

(Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30)

27 *Kini Yesu rīmini min mīmə, “Mərig yakamni-pre tuk əmiä yamə minə nakasərig Yo mīmə takasəkeikei misorkeikei kapəmiä tikmir minə, kini masor huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəməkin əmiä, 28 kini niḥig narmamə kamhani hah əmiä, mərig kimiä taksaiyoh Kughen mə tukrīwəhsi-pən kafan niḥuvəyen kimi əriä, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor-ahas-pre kimi əmiä. 29 Tukmə yermamə kirik rərip nikapim, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rərip. Kini tukmə yermamə kirik rīrəhsi-ta kafam kot, takpəh nini-əhuyen mə tukrīpəh nīrəhsita-mīnien kafam sot. 30 Vəh-sipən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini tukmə yermamə kirik rīrəhsi-ta kafam kirik nar kirik, takpəh nīnien mə tukrarpin. 31 Kini taksor huvə pən kimi narmamə mīfam ye norien mīfam yamə naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmiä.*

32 *“?Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiä, nakhamə ta mə norien a ramor əmiä nakhahuvə uə? Nīkam. Yor təvhagə hah minə min kisorkeikei narmamə yamə mine kisorkeikei əriä. 33 ?Kini tukmə naksor rhuvə pən əmə kimi narmamə yamə mine kasor huvə pre kimi əmiä, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nīkam. Yor təvhagə has minə min kasor əmə nar kirikianə. 34 ?Kini tukmə nakseighan-pən əmə kin narimnar kimi narmamə yamə mine kharkun nhavəhsi-preyen tain, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nīkam.*

Yor təvhagə has minə min kaseighan-pən kin narimnar kimi narmamə yamə mine tuk nıpig kirik tukpıhawəh-sipən min tain rəmhen. ³⁵ Mərig takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmır minə. Masor rhuvə pən kimi əriə. Mhavəhsi-pən narimnar kimi əriə mhapəh nisaiyohyen kin tain. Tukmə naksor məknekin, nərökien ehua tukrurə tuk əmiə, kini takpıhauə ji Kughen minə yame In Yerpırig, meinai In min ramor huvə pən kimi nəmə has minə, mine narmamə yamə mine khapəh nhani-vi-vi-yen In. ³⁶ Rıkimia tukreihuə tuk narmamə rəmhen kin yame Rımimie Kughen rikin rehuə tuk narmamə.”

Takhapəh nhaniyen nikar narmamə

(Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)

³⁷ Kini Yesu rımını mımə, “Takpəh nəm-pəniyen nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has iram. Takpəh nini-pəniyen narpinien ye narmamə, tamə Kughen rini-pre narpinien iram. Takpəh norien tai təvhagə has yame narmamə kasor pre kimik, kini tukpəh norien tai təvhagə has kafam. ³⁸ Vəhsi-pən narimnar, kini tukwəhsi-pre min narimnar kimik. Narimnar khapsaah yame kıvai-pən, kəsian-əşian, rhaktə mukwar tukhaswin ye kwermim. Tukmə nakvəhsi-pən narimnar rıpsaah, tukwəhsi-pre narimnar rıpsaah kimik; mərig tukmə nakvəhsi-pən rikəskəh, tukhavəhsi-pre rikəskəh kimik.”

³⁹ Kini Yesu rımını nuhpıkinien min kirik kimi əriə mımə, “?Nimrin pis to rikir nimrin pis kirik uə, to reinein? Nikam, tamə kırıviə ye nəkwai nımır. ⁴⁰ Kini studen minə to khapəh nisarmaruyen ye yhajoun kapəriə. Mərig narmamə yamə mine kasətərig huvə kin yhajoun kapəriə, mhavəh fam nəgkiariyen kafan, iriə tukhauə misəmhen kin yhajoun kapəriə. ⁴¹ ? Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nımri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramərer-pən ye nımrimie? ⁴² Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramhai nımrimie, ?takshawor pən iran mine mhavəh-si ta nimoptanə ye nımri piaumiə? Kimie nəmarpəkao eikuə minə. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehua ye nımrimie, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nımri piaumiə.”

Kwənkwai nai huvə mine nai hah

(Mat 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Kini Yesu rımını mımə, “Kini nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənwkan yame kıpəh nəniyen. Kini to nai has rıpəh nıkuəyen kin kwənkwan huvə. ⁴⁴ Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhag nai minə a. Kapiriapir to rıpəh nıkuəyen kin kwənkwai fig; kini kwənurkəsik to rıpəh nıkuəyen kin kwənkwai gırep; . ⁴⁵ Yermamə huvə, rikin rukwar kin narimnar huvə minə; kini in ramor əmə narimnar yame rhuvə. Kini yermamə has, rikin rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien has. Meinai tukmə rəgkiar, nar has minə yerkin khatərhav-pə.”

Nəgkiariyen kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim

⁴⁶ Kini Yesu rımını mımə, “?Rhawor e naksokrən kin Yo mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ mərig nakhapəh nisəri-pəniyen nəgkiariyen kafak? ⁴⁷ Pəh yakhajoun əmiə kin norien kape yermamə kirik yame ramuə tuk yo, kini mətərig kin nəgkiariyen kafak, marar, mor narimnar yame yakməni.

48 Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame, tukmə rīmə tukror kafan nimə, tukrəkupən mīkir nīmoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. Kini nīpig tukmə yapiwən raiyu, mīrəhpikīn nimə, to rapəh nəusarkuyen, meinai rīmnəvhirəkīn tīm tīm. 49 Mərig yermamə yame ramərig nəgkiarien kafak, mīpəh norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rīmə tukror kafan nimə, ravhirəkīn haktə əmə ye nīmoptanə. Kini nīpig tukmə yapiwən raiyu, mīrəhpikīn nimə, tukrīmīr mowhan əsis.”

7

*Yamehuə kape mobael kafan nhatətəyen rehuə
(Mat 8:5-13)*

1 Nīpig Yesu rīmnəgkiar ta kimi narmamə minə a, kini mivən min apa ye taon Kapeneam. 2 Kini ikin aikin a, yamehuə kīrik kape mobael kape nəmə Rom ramarə ikin, kini slef kīrik kafan aikin, yame in rorkeikei pik. Mərig slef a ramhə pik, ipakə rīmhə. 3 Kini nīpig yamehuə a rīmnərig nəvsaoyen ye Yesu, kini in rher-pən kin nəmehuə tīksin kape nəmə Isrel mīmə tukhavən mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef. 4 Kini nīpig nəmasur minə a kīmnhavən misəm Yesu, misəkeikei kīmin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye yamehuə a 5 meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in rīmivhirəkīn nimə kape nofuginien kapətawə.” 6 Kini Yesu rikwasig kin əriə.

Kini nīpig kwənhaue ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu mhani-pən mhamə, “Yermaru, takpəh norien narkutien tuk nuəyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. 7 Kini ror məkneikīn, yimipəh nuəyen məm ik. Ik yerpirig mərig yo yetanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min. 8 Yakirkun mə nīmhayen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tīksin aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kīrik mīmə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kīrik mīmə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mīmə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

9 Nīpig Yesu rīmnərig nəgkiarien e, rakur pik kin. Kini marar minipən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mīmə, “Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in yemə Isrel. Kini nar apnapig kwənərəus minə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen kīrik irəriə yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.” 10 Kini ye nīpig narmamə yamə mine yamehuə kape mobael rīmnher-pən kin əriə kīmnharerig-pə imə, misəm mə slef a rīnəsanin ta.

Yesu rīmivəh mīragh ji piraovin kīrik yame kīmhə tan kin

11 Kini kwasig ye narīmnar minə e, rīpəh norien tu, Yesu rīmavən ye taon kīrik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin. 12 Kīmnəsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nīpig Yesu rīmaue ipakə tuk kwəruə, kini məm narmamə tīksin khasi-pən ye taon a mamharəh yemə mhə kīrik mamhauə. In pikwarien kape piraovin yame kīmhə tan kin, tīni yerim kirikianə əmə. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ye taon a mamhauə iriə pian a. 13 Məkneikīn Yesu Yermaru rīmnəp pian a, rīkin rəpou pik tukun, kini minipən tukun mīmə, “Pəh nasəkien.” 14 Kini

mivən mirap nikaokao yame kamharəh kwən a kin rımamhə, məkneikin kisərer. Kini Yesu rımını-pən tukun mımə, “!Pikwarien! !Yakamni-pre tuk ik mımə, hekımter!” ¹⁵ Məkenikin yemə mhə a rımragh, mhekımter, kini mirikakun məgkiar. Kini Yesu rıvəhsi-pən mın pikwarien a kimi nisini.

¹⁶ İriə m-fam kımnhagin, misətəmnimin, mhani-vi vi Kughen mhamə, “!Profet ehua kirik ramarə kitawə mın ai taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə mınə!” ¹⁷ Kini nəvsaoyen kin Yesu rımınarkurao ikin mınə fam ye tanə Judia* mine yamə mine ipakə tukun.

*Jon Baptaes rımə tukrirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə nikam
(Mat 11:2-6)*

¹⁸ Narmamə kape Jon Baptaes kımisəvsao-pən Jon kin narımınar mınə fam yame Yesu ramor. Kini rımnoqrən kin kafan yermamə kıraru kıraruə mwəm, ¹⁹ kini rher-pən kin əriu mə tukravən miwəm Yesu Yermaru mwaiyoh-pən ru mırəmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo kımını ta mə tukruə, uə kımawə jakamhawhin yarmə kirik tukrıpıuə?”

²⁰ Kini kwərə mir a kımıravən mwəm Yesu, mırəni-pən tukun mırəmə, “Jon Baptaes rımınher-pə kin əmru mə jakruə mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mırəmə, ‘ ?Ik e yermamə yame Kughen rımını ta mə tukruə, uə kımawə jakamhawhin yarmə kirik tukrıpıuə?’ ”

²¹ Kini ye nıpig atuatuk a, Yesu rımınor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə. Tiksin kımnhavəh nəmhəyən mınə pısın pısın; tiksin nanmın has raməmır irəriə. Kini iriə khapsaah nımıririə rıpis. Mərig Yesu rımınor huvə əriə. ²² Məkneikin, Yesu rını-pən tuk əriu mə, “Rarerig, mıravən mırəni-pən narımınar mınə fam tuk Jon, yamə mine nımıwərig kini mwəm. Nımırin pis mınə khapsaah kımısəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kımiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyən ye tikiriə, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nımətırgiriə rəru, kini taktəkun ai, nımətırgiriə rınərig nar. Kini narmamə yamə mınə kımnhamhə, kwənhamragh mın. Kini yavən hah mınə, taktəkun ai kwən kirik rınamni-ərhav pən nəvsaoyen huvə tuk əriə. ²³ Kini kımıru, takravən mırəni-pən tuk Jon mırəmə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyən irak rıpəh nımırıen, iriə tuksarə ye nihuvəyən əfrakis.”

*Yesu raməgkiar ye Jon Baptaes
(Mat 11:7-15)*

²⁴ Nıpig kwərə mir a yame Jon rımınher pən kin əriu kratərhav, kini Yesu rımırıkakun maməgkiar ye Jon kimi nukwao ehua. Mımə, “?In apa kupən kımıə nımnhavən apa ye tıpəvsık mə taksəm naha nhagin? ? Nımnhavən mə taksəm əmə yermamə apnəpıg kirik yame in rəmhen kin nuwig yame nımətəg ramuh mamowhan-owhan? !Nıkam! ²⁵ ?Tukmə nıkam, kini nımnamhavən mə taksəm pa? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nımırin rəutən uə? !Nıkam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə misagien əmə tuk kapəriə nautə, iriə kisərə ye nımə huvə mınə rəmhen kin kape king. ²⁶ ?Kini naha nhagin a nımnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk

7:15: 1 King 17:23; 2 King 4:36 **7:16:** Luk 1:68 * **7:17:** 7:17 İkin e, nıpig Luk ramni “tanə Judia,” tukmə ror raməgkiar ye tanə pəpiə kape nəmə İsrel. **7:20:** Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8
7:22: Aes 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

əmiə mə Jon in yerp̄irig pik rapita profet. ²⁷ Kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen r̄im̄ini-ta m̄im̄ə,
 “Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak
 nəgkiarien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’ (Mal 3:1)
²⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei
 tanə, k̄irik rapəh napitayen kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə
 əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerp̄irig m̄in rapita Jon.”

*Yesu raməgkiar skai kimi narmamə yame khapəh nhaniyen nəfrakisien
 iran*
 (Mat 11:16-19)

²⁹ N̄ipig narmamə apnapig, mine narmamə yamə mine kasərer tuk
 mane kape takis kimis̄arig nəgkiarien kape Yesu, iriə khamə swatuk
 kape Kughen in swatuk atuatuk. Kimnhani məkna meinai Jon r̄im̄nor
 ta baptaes ir̄əriə. ³⁰ Mərig Farisi m̄in̄ə mine nəm̄hajoun kape Loa kape
 Moses, iriə kimnhapəh niseighanien kin Jon mə tukror baptaes ir̄əriə.
 Kini mhaukreikin pən n̄imeitairiə ye swatuk kape Kughen ye n̄imraghien
 kapəriə. ³¹ Kini Yesu r̄im̄nəgkiar m̄in m̄im̄ə, “?Kini Yo jakni mə narmamə
 yamə mine kisarə ai taktakun, mə norien kapəriə rəm̄hen kin naha? ?
 Mə naha nhagin nətərigien kapəriə? ³² Iriə kisəm̄hen əmə kin kwajikovə
 yamə mine nar k̄irik r̄irkək yame tukror əriə, rikiriə ragien. Misəkwətə
 masəuk̄ir ikin kamor maket ikin, mashek əriə m̄in̄ə mhamə, ‘Ah! Kimawə
 yim̄nhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar
 m̄iseikuə kin nasəkien tuk n̄im̄həyen, mərig kimiə n̄im̄nhapəh n̄isasəkien
 kitawə-m kimiə.’ ³³ Yakamni məknei meinai ye n̄ipig Jon Baptaes r̄im̄auə,
 mamatuakəm, m̄əpəh nəv̄iginien n̄ipig r̄ipsaah tuk nəhuakien, m̄ipəh
 n̄in̄im̄ien waen. Mərig kimiə nakamhani mhamə, ‘Kwən a, nanm̄in
 has k̄irik raməm̄ir iran.’ ³⁴ Kini Yo, Ji Yermamə, yim̄auə maməv̄igin,
 mam̄nim waen, mərig kimiə nakamhani m̄in mhamə, ‘Ah! Kwən a in
 yermamə kape nəv̄igin-pikiə, mine napisien kin n̄in̄im̄ien. Kini mamor
 norkeikeiyen kimi narmamə kape n̄ərierien tuk mane kape takis, mine
 yor təvhagə has m̄in̄ə.’ ³⁵ Mərig kwajikovə əfrakis kape Kughen m̄in̄ə
 tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor nar̄im̄nar ye n̄irkunien
 əfrakis.”

Piraov̄in kape norien təvhagə has r̄im̄nəkwi nihu Yesu kin senta

³⁶ Kini Farisi k̄irik, nhagin e Saemon, raiyoh-pən Yesu m̄im̄ə tukrivən ye
 nəkwai nimə kafan məv̄igin kwis. Kini Yesu r̄im̄avən yerkwanu, m̄ivən
 ye nəkwai nimə kape Farisi a, məkwətə mə tukrəv̄igin. ³⁷ Kini piraov̄in
 k̄irik ye taon a in yor təvhagə hah, r̄im̄nərig mə Yesu raməv̄igin apa imei
 Farisi. Kini r̄im̄avən m̄iwəh botel k̄irik kim̄nor kin kapier k̄irik nhagin
 e alabasta. Nim̄rin rhaktə. Botel a, senta aikin. ³⁸ Kini in r̄im̄auə ipakə
 tuk Yesu m̄ərer ye n̄ikar nihun, mamasək. Nehe n̄im̄rin rətəg-pən ye nihu
 Yesu, mokwi nihun. Kini mamrai-ta nehe n̄im̄rin kin n̄ikwənen ye nihu
 Yesu, mən̄im-pən n̄im̄rin ye nihu Yesu, mətəg-pən senta ye nihun mir.

³⁹ Mərig Farisi e yame r̄im̄nokrən kin Yesu mə tukrəv̄igin iriū m̄in,
 n̄ipig r̄im̄nəm nar̄im̄nar m̄in̄ə e, rikin ruh mə, “To kwən e profet əfrakis,
 r̄ipirkun norien kape piraov̄in a yame ramrap nihun, m̄ipirkun mə in yor
 təvhagə has.”

40 Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Saemon, yakmə jakni-pre nar kirik tuk ik.”

Kini Saemon rimə, “Yhajoun, ni.”

41 Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kiraru, kapəriu mane rapəh nəmhenien, kini yamehuə kirik rīvəhsi-pən mane kirik kimi əriu, mə tuk nıpig kirik iriu tukwarpın kafan mane. Kirik rimiwəh faef hundred taosen vatu; kini kirik riwəh fifti taosen vatu†. 42 Kini mwarə miravən, mweinein narpınien mane a. Kini yamehuə rimini-pən tuk əriu mimə, ‘Nəmhen. Wəpəh narpınien mane yame nimirəvəh tuk yo.’ ?Kini, pa nhagin irəriu tukrorkeikei pik yamehuə a rapita?”

43 Kini Saemon rini-pən tukun mimə, “Rikik raməsik mə yermamə yame rimivəh mane ehua, kini yamehuə a rıpəh naiyohyen kin tain.”

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

44 Kini Yesu rarar marha-pən məm pian a, mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon. ?Nakaməm pian e uə? Nıpig yımauə imam ikin, ik nakpəh niwəhsi-pəyen nu kirik tuk naikwasien ye nihuk. Mərig pian e in rimnəkwi nihuk kin nehe nımırın, məspir kin nıkwənen. 45 Kini nıpig yımauə, ik nımıpəh nəturəm-pəyen kimi yo. Mərig pian e, ravəhsi-pə nisaiyen kimi yo mıpəh nıpəhyen. 46 Ik nımıpəh nhawkien kapək kapə kin nehe olif, mərig pian e rimnətəg pən senta ye nihuk yame nımırın rhaktə pik. 47 Kini ror məkneikin yakamni-pre tuk ik mə yımınəspir ta fam kafan təvhagə has yame rehuə pik. Ror məkneikin mə in rorkeikei pik yo. Mərig tukmə yakaspir təvhagə has kape yermamə yame təvhagə has kafan rəkəskəh əmə, kini, rorkeikei mar əmə Yo.”

48 Kini Yesu rimini-pən tuk pian a mimə, “Yakwərah-si ta ta narpınien kape təvhagə has kafam.”

49 Kini narmamə minə tiksın yamə mine kasəvigın iriə min, khani tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə yame In ramni mə ravəhsi-ta narpınien kape təvhagə has kape narmamə?”

50 Mərig Yesu rini-pən tuk pian a mimə, “Kughen rimivəh miragh ik meinai nımnhətətə irak. Amvən ye nəmərinuyen.”

8

Nıpiraovın yamə mine khakwasig kin Yesu

1 Kwasig ikin ye narımınar minə a, Yesu In rımneriwək mamvən ye taon minə mamtərhav mamvən yerkwanu minə, maməvsao-ərhav kin nəgkiarın huvə kape narmaruyen kape Kughen. Ye nıpig a, aposol minə twelef kafan kımnhakwasig kin, 2 mine nıpiraovın tiksın yamə mine kupən kımnhavəh nəmhyen pısın pısın, uə nanmın has minə kımnasəmır irəriə, mərig Yesu rımınəko-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə nəmhyen. Nhag nıpiraovın minə e: Meri, pian Magdala yame Yesu rımınəko-ta nanmın hah seven iran; 3 mine Joana, pıahwaru kape Jusa yame in ramarmaru ye nımə kape King Herod Antipas; mine Susana; mine nıpiraovın khapsaah. Nıpiraovın minə e kımnhavəh-sıpən mane kapəriə tuk nıvəhyen nımri narımınar tuk nasıtuyen ye Yesu mine kafan minə.

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai
(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

† 7:41: Gris ramni mə kirik rimiwəh “denari” faef hundred, kini kirik rimivəh “denari” fifti. “Denari” kirik in rəmhen kin mane yame kiwəh tuk wok kape nıpig kirikianə əmə. 7:50: Luk 8:48; 18:42 8:2: Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

⁴ Narmamə khapsaah khasi-pən ye taon minə khapsaah mhauə tuk Yesu. Nipig kimmhauə masərer rarkurao iran, kini rimini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, ⁵ “Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsımien. Mipik mivıtəg-ətəg fam, kini tiksın rəsaaah-əsaaah-pən ye swatuk, kəvi-əpni, kini man minə khauə misən fam.* ⁶ Kini kweru nai tiksın rəsaaah-pən ye tokrei kapiet, murə aihuaa əmə. Kini məriɡ kwəsaukei fam meinai ikin rəusik ikin. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaaah-əsaaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehua. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksın rəsaaah-əsaaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, misəihua, mhakuə kin kwənkwaıriə wan hundred.”

Kini Yesu rimini ta nəɡkiarieren e, mokran apomh mimə, “Tukmə kimia narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətəriɡ huvə kin nəɡkiarieren e.”

⁹ Məriɡ narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə, “Hoprai-pə nıprai nəɡkiarieren e kimi əmawə.”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen nar erkwaig, məriɡ yakwəni-ərhav-pre ta kimi əmiə; kini məriɡ Yo yakamni-ərhav əmə nuhpikinien kimi narmamə minə tiksın, rəmhen kin yame Profet Aesaea rimini mə,

“‘Iriə tuksarhakın, misarhakın pawk, məriɡ to khapəh nisəmien nıpran.

Iriə to kisəriɡ pawk, məriɡ to khapəh nharkunien.’ (Aes 6:9-10)

¹¹ “Nıprai nuhpikinien e ror məkneikin. Kweru nai, in e Nəɡkiarieren kape Kughen. ¹² Kini yamə mine kisəsaaah-pən ye swatuk iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriɡ nəɡkiarieren kape Kughen, məkneikin Setan ravəhsi-ta yerkiəriə, mamətəpiɡ kin əriə mə tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kini In to rıpəh nivəh-miraghien əriə. ¹³ Kini yamə mine kisəsaaah-pən yerki kapiet kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriɡ nəɡkiarieren kape Kughen, rikiriə ragien tukun, məriɡ nuairiə rıpəh neiwaiyu-pikien, kini nhatətəyen kapəriə ramarə kape nipig kwakwə, məriɡ tukmə nəəsəəoyen uə nahasion ramuə tuk əriə, tukhamir ye kapəriə nhatətəyen. ¹⁴ Kini yamə mine kisəsaaah-pən yerki kwənurkəsik, kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriɡ nəɡkiarieren kape Kughen, məriɡ narımmar khapsaah kiseruk nımraghien kapəriə, in e, kasətəriɡ pik kin narımmar kape nımraghien kapəriə, uə, kisorkeikei nautə rıpsaaah, uə kisorkeikei mə tukəsəriɡ rhuvə ye nıprairiə. Khapəh nıshaktə-huvəyen ye nımraghien yame Kughen rorkeikei. ¹⁵ Məriɡ yamə mine kisəsaaah pən ye nimoptanə huvə, iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriɡ nəɡkiarieren kape Kughen, kini rikiriə ratuatuk mihuvə, mamharaptərəkın nəɡkiarieren kape Kughen riskai yerkiəriə. Kini iriə masərer tim tim mhavən, mhakuə kin nımraghien huvə.”

Nhatətəyen kapətawə rəmhen kin laet yame raməsiə

(Mak 4:21-25)

¹⁶ Kini Yesu rimini mimə, “To kıpəh nəsiə-pənien ye laet kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəəg tebol. Nikam. Tukaməkeikei kiruk haktə pəh narmamə kisəm nar. ¹⁷ Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə yermamə kirik ruvrıg nar kirik, kini məriɡ tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ¹⁸ Ror pən, nəɡkiarieren e yamə nakəsəriɡ, sətəriɡ

* **8:5:** Kwon e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit.

† **8:7:** Yesu rıpəh niniyen kwənurkəsik, məriɡ nəərəus kirik nirhin aikin. **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2

huvə kin. Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kwənhavəh ta.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan

(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Kini ye nipiğ a, nisin Yesu mine piauni minə kimnhauə mə tuksəm In, mərig kiseinein nhavəniən ipakə tukun, meinai narmamə khapsaah kisərer rarkurao kin. ²⁰ Kini yermamə kirik rini-pən tukun mīmə, “Eh. Nisinim mine piam minə kasərer apa iruə mhamə tuksəm ik.”

²¹ Mərig In rini-pən tukun mīmə, “Narmamə m-fam yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen kini misəri-pən, iriə e kafak narmamə minə, mine nisirik, mine piak minə.”

Yesu ramni-əhu nimətag ehuə ye tame tahik

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Nipiğ kirik, Yesu rimiini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Pəh khavən apa nıkar lugun a.” Məkneikin kisatpən ye bot mhavi pirə. ²³ Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapir. Kini nimətag ehuə kirik rimnəvi nu, kini nu rinamakətənim kin bot; ipakə iriə kisəmnim. ²⁴ Kini narmamə kape Yesu kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! !Natuksəmnim!”

Kini Yesu rarha, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehuə. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min. ²⁵ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mīmə, “?Mərig nhatətəyən hiə kapəmiə?”

Mərig iriə kisakur mhagin, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine tahik, mərig kawor nəkwən!”

Yesu rimnəko-ta nanmin has ye yemə Gerasa kirik, yame nagheen rehuə

(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak nıkar Galili pən, apa kwənmhaan a kamni kimə Gerasa. ²⁷ Yesu ravie-fiak, məkneikin yermamə kirik ruə məm In. Kwən a, nanmin has minə kasəmır iran. In rimipəh nivəniən ye neipən, mipəh napirien imə, ramarə əmə ikin kamnim narmamə ikin. ²⁸⁻²⁹ Apa kupən, nipiğ ripsaah, nanmin has minə a kimisor in ramarmar pik, kini narmamə kimnharkwəji kwermın mine nihun ye jen mə tukharaptəra kin tim tim pəh ripəh noriahyen narimnar. Mərig nipiğ m-fam raməvi-əru jen minə. Kini nanmin has minə kasəkeikei kimin mə tukhakir misap mhavən apa ikin kirkək ikin.

Kini nipiğ kwən a rimnəm Yesu ruə mənımkur-pən ye nihun. Kini Yesu rimiini mə nanmin has tukrier map ye kwən a. Kini kwən a rokrapomh mīmə, “Yesu, Ji Kughen Yerpig. ?Nakmə takhawor yo? !Aweh! !Yakamaiyoh ik mīmə takpəh norien nəmhəyən kimi yo!”

³⁰ Kini Yesu rimnaiyoh-pən nanmin has mīmə, “?Nhagim pa?”

Kini in rimə, “Nhagik e Nukwao Ehuə.” Rimiini məknakin meinai nanmin has khapsaah kasəmır iran. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai m-ripsaah kimi Yesu mhamə, “Takpəh nher-pəyən kin əmawə ye nəpəəg e yame reiwaiyu pik, imei narpinien rerin.”

³² Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk a ye nihu tukwas a. Kini nanmin has minə kimisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Awe!

Ɛta-pən irəmawə yerki pukəh minə a.” Kini Yesu reighan-pən kin əriə kamhavən. ³³ Kini nanmın has minə a kimnhatərhav ye kwən a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu misewaiyu ye nəpatu, mhaviərhav misəmnim ye nu.

³⁴ Mərig nipiğ narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisəm nar a, kimisaiyu mhatərhav, mhavən misəvsao-pən kin ye taon mine ikin minə fam rarkurao aikin. ³⁵ Kini narmamə kimnhatərhav ye taon mhavən mə tuksəm nar a. Kini mhavən masəm Yesu, kini misəm kwən a yame nanmın has minə kimisəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk Yesu. Kini minipəh narmərien, muavən ye neipən. Kini narmamə ye taon a kimnhagin. ³⁶ Kini narmamə yamə mine kimisəm atuatur nar a kin nimiria kimisəvsao min kin kimi narmamə tiksın mhamə Yesu rimnhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmın has minə kimnasəmır iran. ³⁷ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa Gerasa kimnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kimisəm khagin pik kin. Məkneikin, Yesu ratpən ye bot mə tukritərhav. ³⁸ Mərig kwən a yame nanmın has minə kimisəta iran, raiyoh-pən Yesu mımə, “!Eh! Pəh kirau.”

Mərig Yesu rımını-pən tukun mımə, ³⁹ “Rerig-pən imam ikin, mivən mını-ərhav naha nhagin Kughen rımnor kimik.” Kini kwən a rımavən ikin minə fam ye taon iman ikin mamni-ərhav narımnar m-fam yame Yesu rımnor kimin.

*Piahuaru kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame rımamhə
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

⁴⁰ Nipiğ Yesu rımırerig-pə mın ye nıkar lugun pə, narmamə kimisagien tukun, meinai iriə kimnaseito kin. ⁴¹ Kini yermamə kirik, rımauə məm In, nhagin e Jaeras. In ramehuə ye nımə kape nofuginien. Rımauə, mənimkur-pən tuk Yesu, məməkeikei kimin mə iriü tukravən apa iman ikin ⁴² meinai kafan kwajikovə piraovin kwənkwan kirikianə ramhə pik, nımhəyen rıneriaji. Kini kafan newk twelef əmə.

Kini Yesu rımneriwək mivən tuk piakəskəh a, kini narmamə khapsaah khakwasig kin məmhasig-sig In. ⁴³ Kini piraovin kirik aikin yame rawəh nımhəyen kapəriə nıpiraovin, nitawın rımnaiyu mivəh newk twelef. Rımavən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nımhəyen kafan, mərig yermamə kirik to rıpəh nor-huvəyen. Kini ruə məm Yesu, ⁴⁴ mukurao-pən ye nımetain, mırıp nəpəəg nımri neipən kafan, taktəkun əmə, kafan nımhəyen ror infamien.

⁴⁵ Kini Yesu rımə, “!Eh! Pa e rırap Yo?”

Kini iriə m-fam khamə kiseinein. Mərig Pita rımə, “!Yhajoun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”

⁴⁶ Mərig Yesu rımını mımə, “Nıkam. Yakırkun mə yermamə kirik e rımırap Yo, meinai yımnəriğ mə nanmın kafak rımnor huvə yermamə kirik.”

⁴⁷ Kini piraovin a ruırkun mə in to rıpəh mın nerkwagien, rımauə mənimkur ye nihu Yesu makur pik kin. Kini ye nımri narmamə m-fam rını-ərhav-pən nar yame rımırap Yesu tukun. Kini mını-ərhav mın mə ye nipiğ atuatur yame rımırap In, taktəkun əmə, rımnəsanın mın. ⁴⁸ Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “Kafak piakəskəh, nhatətəyen kafam rımnor ik naknəsanın. Amvən ye nəmərinuyen.” †

† 8:48: Nəgkiarın kirikianə əmə yame Yesu rımını-pən tuk piraovin kirik ye Luk 7:50.

49 Yesu ramægkiar hanə, məkneikin, yermamə kirik risi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kape nimə kape nofuginien, muə, mini-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh norien narkutien kimi Yhə-joun e mə takikir mivən.”

50 Mərig Yesu rimmərig nəgkiarieren e, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam tukramragh min.” 51 Kini ye nipiğ Yesu rimauə mitərhav-pə ye nimə kape Jaeras, mini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jon, mine Jemes, mine rim piakəskəh e mine nisini, iriə min. 52 Narmamə m-fam kəsasək apomh tuk piakəskəh a mamhauvrig-uvrig pik. Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nisasəkien. Piakəskəh e ripəh nimhəyen; ramapir əmə.”

53 Mərig iriə kimisarh iakei iran meinai iriə kharkun mə piakəskəh a in ruamhə ta. 54 Mərig Yesu rərao-pən, mivəh kwermi piakəskəh a, mini-pən tukun mə, “Piakəskəh kafak. Hekimter.” 55 Kini taktəkun əmə nanmin rirerig-pə, in mhekimter. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh-sipən nəviginien kirik pəh rən.” 56 Kini rimni mine nisini kawakur pik kin; mərig Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Takrapəh niwəvsaoyen kin nar e kimi narmamə.”

9

Yesu rher yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

1 Kini ai, Yesu rimmofugin kafan aposol twelef, mivəhsi-pən neihuəyen mine nəsaninien kimi əriə tuk nəko-tayen nanmin has ye narmamə, mimə iriə tuksor huvə min nəmhəyen minə. 2 Kini Yesu rimmher-pən kin əriə mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen, kini mimə iriə tuksor huvə min narmamə yamə mine kamhamhə. 3 Kini mamni-pən tuk əriə mə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik rəmhen kin kaskin, uə nitip, uə nəviginien, uə mane, kini mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. 4 Nipiğ tukmə nakamhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə e in a taksarə əmə ikin miserijaji mhatərhav ikin mamhavən. 5 Kini ikin pukhaa takhavən ikin, tukmə narmamə rikiriə ripəh nagienien mə takhauə misarə kimiə miriə, taksarpita-arpita nimokkur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.” 6 Kini iriə kimnhatərhav miseriwək mamhavən yerkwanu minə, misəvsaoyərhav kin nəvsaoyen huvə, kini ikin minə fam kimnhavən ikin, kimisəhuak tuk narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini kəsəsanin.

7 Kini King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye nəmə Galili, in rimivəh nəvsaoyen kin, kini mətərig kin meinein apomh, meinai narmamə tiksin khamə Jon Baptaes a in a rimamragh min. 8 Kini narmamə tiksin kamhani mhamə Elaeja a ruauə min. Kini narmamə tiksin kamhani mhamə in profet kupən kirik kape Kughen yame rimamragh min. 9 Mərig Herod Antipas rimə, “Jon e, yimikis əru nipətək nuan. ?Mərig pa e nhagin yakamərig nəvsaoyen kin?” Kini in morkeikei mə tukrəm Yesu.*

9:5: Luk 10:4-11 9:7: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * 9:9: Nipiğ mobael minə kimnharapətəkkin Yesu (Luk 23:8), Herod ramni mə rorkeikei mə tukrəm Yesu, məmru mə to Yesu ror merkel kirik.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰ Kini aposol minə kape Yesu kharerig-pə min tukun, mhani-pən narimnar m-fam yame kimisor. Kini In rikir əriə misəta ye narmamə, mhavən apa taon kirik, nhagin e Betsaeda. ¹¹ Mərig nipig narmamə kimisərig mə Yesu rimauə, kini khauə, mhakwasig kin. Kini Yesu rimnəm əriə, rikin ragien əmə. Kini mamhajoun əriə kin narmaruyen kape Kughen, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə.

¹² Kini rinamenaiyu, narmamə twelef kape Yesu khavən tukun, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. Her-pən kin narmamə mifam e kamhavən apa yerkwanu minə mə tuksarhakin kwənmhan huvə kirik kape napirien, mine nəviginien. Meinai ikin e kitawə kasəmīr ikin, kwənmhaan əkwak.”

¹³ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mīmə, “Rhuvə əmə. Kimiə səvigin əriə.”

Mərig iriə khamə, “?Rhawor? Kimawə yakamhawəh əmə bred faef mine kəməm kiraru. ?Nakmə jakhavən mhawəh nimri nəviginien ne nukwə e uə?” ¹⁴ Kimnhani məknakin meinai narmamə khapsaah khapsaah kwənhauə ikin a, tukmə kəvheikin əmə narman, rəmhen kin faef taosen.

Mərig Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Havən mhani-pən tuk əriə mə tuksəkwətə fifti fifti ye nimrin minə.” ¹⁵ Məkneikin kafan narmamə minə kimisəwhai məknakin əriə, kasəkwətə.

¹⁶ Kini Yesu rimivəh bred a faef mine kəməm kiraru, mivaag haktə mīni vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəməm, mipik-pən kimi kafan narmamə minə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ¹⁷ Kimisəvigin tipriə rəsiis, misəpəh nipərpər bred mine kəməm. Kini kafan narmamə minə khavai-pən ye kəmeiru twelef khakwar min.

Pita rimini mə Yesu in Kristo

(Mat 16:13-20; Mak 8:27-33)

¹⁸ Nipig kirik, Yesu rimnaməhuak iriə pisin əmə kafan narmamə minə. Kini raiyoh-pən əriə mīmə, “Mərig narmamə minə a kamhani mə Yo e pa?”

¹⁹ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin kamhani mə ik Jon Baptaes. Kini tiksin kamhani mə ik profet Elaeja. Kini tiksin kamhani mə ik profet kupən kirik kape Kughen yame ruəmrəgh min.”

²⁰ Mərig Yesu raiyoh-pən əriə mīmə, “?Mərig kimiə nakhamə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rimə, “Ik e Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Mərig Yesu rimini-əutən-pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

Nikwasigien kin Yesu in rəutən

(Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1)

²² Kini In rimini-pən min mīmə, “Nar kirik yame tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Mə Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen tuk narimnar khapsaah. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel, mine jif pris minə, minə nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə tukhaukreikin-pə nimeitairiə kimi Yo, mishopni Yo. Mərig nipig yame ror kisisər kin, Kughen tukror Yo jakamrəgh min ye nimhəyen kafak.”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, in tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nīmhəyen ye nai kamarkwao kin, məriɡ tukrikwasig kin Yo. ²⁴ Yermamə yame ramgin tuk kafan nīmraghien, tukraməkeikei mīmə. Məriɡ yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nīmraghien rerin. ²⁵ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei nīmoptanə e, məriɡ ramarakikin kafan nīmraghien tukun, nanmīn tukrerwei. ²⁶ Tukmə nakauris kin nini-ərhavven nhagik mine nəgkiarrien kafak ye nīmri mirh, Yo mīn jakauris kin nini-ərhavven nhagim nīpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə mīn kimawə agelo rhakə yamə mine tukhauə ye neiuhəyen kape Rimik. ²⁷ Məriɡ yakamni nəfrakisien tuk əmiə mə, kimiə tiksīn e nakasərəer ikin e, kwasig ikin nakhamhə, taksəm narmaruyen kape Kughen.”

*Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nīmriin rukreikin muə mor pisin
(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)*

²⁸ Yesu rimnəgkiar ta, nīpig eit ruə mivən, kini rikir Pita, mine Jon mine Jemes mishaktə mhavən ye tukwas kirik mə tuksəhuak. ²⁹ Nīpig raməhuak hanə, nīmriin rukreikin muə mor pisin. Kini neipən kafan raməsiə rəmhen kin narəapigien kape karuəruə. ³⁰ Məkne, Moses mine Elaeja ³¹ kratərhav-pə, nikhakien rarkurao irəriu. Kwarer mwəgkiar irisir Yesu. Marhīni nīmhəyen kape Yesu apa Jerusalem yame tukror nəgkiarrien kape profet minə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.† ³² Məriɡ Pita mine in mir kiraru, napirien rimivəh nīmriirisir, kimirhapir kape nīpig kwakwə. Məriɡ nīpig kimirharha, mirhəm nikhakien rarkurao ye Yesu, mirhəm mīn Moses mine Elaeja kawərəer irisir Yesu. ³³ Kini nīpig kwərə mir a kimiravən, Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Rhuvə mə kimasir jakarharə ikin e. Pəh jakrharkwopək nīmə kisisər- kafam kirik, kape Moses kirik, mine kape Elaeja kirik.” (Məriɡ in rimnəgkiar əmə mīpəh nirkunien nar yame ramni). ³⁴ In raməgkiar hanə, napuə kirik reiwaiyu muvriɡ əpis əriə. Napuə rimnhorukin əriə, kirhigīn pik. ³⁵ Kirhəriɡ nəgkiarrien kirik risi-pən ye napuə mamni mīmə, “!In e Narik yame yimirpen; taksətəriɡ kin In!” ³⁶ Kimisəriɡ ta nəgkiarrien yame Kughen rimini, kini Pita mine Jon mine Jemes kimirharha-pən mirhəm Yesu ramərəer pisin əmə. Ye nīpig minə a, kimirhipəh nīrhini-ərhavven narimnar minə a kimi narmamə; mirhipəh nīrhiniyen narimnar a yame kimirhəm.

*Yesu rimnəkota nanmīn has ye pikwarrien kirik
(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)*

³⁷ Kəni rikwamer kin, kisəta ye tukwas miseiwaiyu-pə, misəm narmamə khapsaah kamhauə mə tuksəm Yesu. ³⁸ Kini yermamə kirik ramokrən apomh kin Yesu mīmə, “Yhajoun. Yakorkeikei pik mə takuə masitu irak. Kwajikovə kafak yerman kwənkwan kirikianə əmə. ³⁹ Nīpig nanmīn hah kirik ramərəer-pən iran, mor in ramətəpar pik, nīpran ramətəmnimīn mamor ghan əmə. Nehe nəkwān ramaiyu rhawən. Nanmīn has a ramoriah pik in; mamraptərəkin in, mīpəh nīpəhyen.

9:23: Mat 10:38; Luk 14:27 **9:24:** Mat 10:39; Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25 **9:26:**

Mat 10:33; Luk 12:9 † **9:31:** Nəgkiarrien Gris atuatur ramni mə, “kirhəgkiar ye nīpig yame in tukritərhav mīpəh Jerusalem.” Nīpran ramni nīmhəyen kafan. **9:31:** Luk 9:22 **9:32:** 2 Pita 1:16-18 **9:35:** Luk 3:22

40 Kini yo yimnækeikei kimi kafam narmamæ minæ mæ tuksæko ta nanmin has e, mærig kiseinein.”

41 Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “!Kæsi! Kimiæ yamæ mine naksaræ e towei mine, nhatæyæn kapæmiæ rirkæk. Kini kapæmiæ nætærigien rapæh natuatukien. ?Kitawæm kimiæ tuksaræ miseriaji nipig pukaa nakpishatætæ irak?” Kini rini-pæn tuk rim kwajikovæ ai mimæ, “Haræh pikwarien en mhauæ.”

42 Kini pikwarien a ruæ tuk Yesu, mækneikin nanmin has ræsuæ kin reiwaiyu mowhan, mamætænnimin. Mærig Yesu rimnægkiar skai kimi nanmin has mæko-ta. Kini mor huvæ pikwarien a. Meighan-pæn kin pikwarien a kimi nisini mine rimni.

43 Kini iriæ m-fam kisakur, rikiriæ ragien tuk næsaninien kape Kughen.

Mærig nipig narmamæ kimisakur pik kin narimnar m-fam yame Yesu rimnor iriæ miriæ, kini In rini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mimæ, 44 “Havæh tim tim nægkiarien e yerkimia: Yermamæ kirik tukreighaan pæn kin Yo, Ji Yermamæ, ye kwermi tikmir minæ kafak.” 45 Mærig kafan narmamæ minæ kimiseinein niprai nægkiarien e meinai Kughen rimnerkwaig kin niprai nægkiarien e mæ iriæ tukhapæh nharkunien; kini iriæ khagin min kin naiyoh-pæn-ien kin nipran.

?Pa e in yermamæ yame in rehuæ rapita?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)

46 Kini narmamæ kape Yesu kisotgoh kimi æriæ minæ mhama, “? Pa irætawæ in ravæh nehuæyæn, yame rhuvæ mapita?” 47 Mærig Yesu rimirkun kapæriæ nætærigien, kini miwæn mikir kwajikovæ kirik mærip ye nikarin, 48 mini-pæn tuk æriæ mimæ, “Tukmæ yermamæ kirik ravæh nhagik, mam-asitu kin ye kwajikovæ kirik ræmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pæh nien mæ ramor æmæ irak, mærig ramor min kimi Yermamæ yame rimnher-pæ kin Yo. Meinai tukmæ yermamæ rivæh-si æhu atuk in yetanæ, in tukruæ mamehuæ mapita.”

49 Kini Jon rimini mimæ, “Yermaru. Kimawæ yimisæm kwæn kirik ravæh nhagin, mamækota nanmin has minæ kin, mærig yakhamæ jakhani-æhu, meinai kwæn a, pæh nien mæ kitawæ kirik.”

50 Mærig Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “Haræh nhani-æhuyen in. Meinai, tukmæ yermamæ kirik ripæh norien tikmir kitawæ min, in kitawæ kirik en.”

Næmæ Sameria tiksïn rikiriæ rapæh nagienien tuk Yesu

51 Kini ruauæ ipakæ tuk nipig yame Kughen tukriwæh Yesu iran miwæn apa ye rao ye neai. Kini Yesu rikin rimnæsik mæ tukramækeikei miwæn apa Jerusalem, nar kirik rirkæk yame tukrærer æswasig kin. 52 Kini In rher-pæn kin yægkiar tiksïn khavæn apa yerkwanu kirik apa Sameria, mæ tuksor apnæpeinæ tukun. 53 Mærig narmamæ aikin a, khapæh nisorkeikeiyen mæ In tukrivæn maræ a imæriæ ikin, meinai iriæ kwænharkun huvæ mæ In ramvæn min Jerusalem.† 54 Kini kafan yermamæ mir e Jemes mine Jon kimiwæm mæ narminæ Sameria khapæh nisorkeikeiyen æriæ, kræmæ, “Yermaru. ?Nakorkeikei mæ jakwokræn kin nap risi-faktæ ye neai mei-waiyu mæs æriæ, uæ?” 55 Mærig Yesu rarha-pæn mæm æriu mini-æhu. 56 Kini khatærhav mhavæn min yerkwanu pisin min kirik.

*Yesu rimə narmamə tuksəpəh fam narimnar mhakwasig kin In
(Mat 8:19-22)*

⁵⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimiseriwək ye swatuk, kini kwən kirik rini-pən tukun mimə, “Yo jakikwasig kin ik ikin hiə takvən ikin.”

⁵⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəæg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

⁵⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk kwən kirik mimə, “Yuə, kirau mik, muə kafak kirik yermamə.” Mərig kwən a rini-pən tukun mimə, “Rhuvə, Yermaru. Mərig eighaan kin yo yakvən pi pom minim rimik.”

⁶⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Apəh-pən. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nimraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə. Mərig ik, yuvən mini-ərhav narmaruyen kape Kughen.”

⁶¹ Kini kirik min rini mimə, “Yermaru, jakikwasig kin ik muə yermamə kirik kafam. Mərig, awhin yo, pəh yakrerig mivən imak ikin mawia kin yo minə tiksın.”

⁶² Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rimə tukror wok kape Kughen, mərig rikin ramvən tuk nar pisin, rapəh nəmhenien mə to ruə Kughen ramarmaru iran. §”

10

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə seventi tu

¹ Kwasig ye narimnar minə a, Yesu Yermaru rimirpen ta narmamə kafan seventi tu, kini mher-pən kin əriə kiraru kiraru kisəkupən kin In mhavən ye taon minə mine ikin minə tiksın yamə mine Yesu tukripikwasig mipivən min ikin. ² Kini rimini-pən tuk əriə mimə, “! Səm-ru! Nəviginien rehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksın əmə yame kəmhavəh. Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pə kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan. ³ !Havan! Mərig takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmia mə takhavən rəmhen kin kwaji sipsip yamə mine kaseriwək mhavən yerki kuri aparu minə, yame kasəs narmamə. ⁴ Takhapəh nharurien kwaji nitip kape mane, mine nitip apnapig min, mhapəh nhavəhsi-pənien sandel, mhapəh nisapisien ye swatuk misəgkiar apar kimi narmamə. ⁵ Naha nimə yame taksapir ikin, taksokupən mhani-ərhav mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukramarə eikin e.’ ⁶ Tukmə narmamə aikin, iriə narmamə kape nəmərinuyen, kafam nəhuakien tukruə mor nipran, nəmərinuyen tukraməmir tuk əriə. Mərig tukmə narmamə kape nəmərinuyen rirkək aikin, kwənkwai nəhuakien kafam tukrirerig-pre min tuk ik. ⁷ Taksapir əmə ye nimə a, mhapəh nisapirien ye nimə pisin pisin. Kini taksən naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmia, mhanim naha ninimien yame tukvəhsi-pre kimi əmia. Meinai ratuatuk mə narmamə yamə mine kasor wok tukhavəh nərokien iran. ⁸ Tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ragien tuk əmia, sən naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmia,

9:61: 1 King 19:20 **§ 9:62:** Yesu rimini nuhpikinien ye nəsimien. Yermamə yame rimə tukrasim, mərig rikin ramvən tuk rukwanu, mə tukrapis əmə, in ripəh nəmhenien. **10:1:** Mak 6:7 **10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35 **10:3:** Mat 10:16 **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 **10:7:** 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18 **10:8:** 1 Kor 10:27

⁹ misor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə. Mhani-ərhav tuk əriə mhamə, ‘Narmaruyen kape Kughen ruauə ipakə tuk əmiə.’ ¹⁰ Mərig tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ripəh nagienien tuk əmiə, havən miseriwək ye swatuk ehuə mamhani mhamə, ¹¹ ‘Yaksarpita-arpita nimokru ye taon kapəmiə yamə ramswin-pən ye nihumawə, ramor nimtətien mə nimisor nar kirik rapəh nəmhenien. Kini Kughen rimnəpəh əmiə. Mərig takasəkeikei mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə pakə ta.’ ¹² Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Kughen tukror narpinien ehuə kimi əriə rapita narpinien yame rimnor ye taon has a Sodom* kupən.

¹³ ‘!Kimiə nəmə Korasin! !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kimiə nəmə Betsaeda, kəsi, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə, meinai yimnor pawk nar apsis rehə ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yapior narimnar minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mipihavən ye neipən has, mipisəso-əkəkə ye nimrawk ror nimtətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə. ¹⁴ Mərig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimisarə apa Taea mine Saedon kupən.† ¹⁵ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai? Nikam. Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien.’‡

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk kafan minə mīmə, “Narmamə yamə mine kasətərig kin əmiə, kasərig Yo. Kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nimetairiə kimi əmiə, khaukreikin-pə min nimetairiə kimi Yo, kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pə nimetairiə kimi Yo, kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

Narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min

¹⁷ Kini narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min, rikiriə ramagien, mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yermaru. !Nar apnapig mə nanmin has minə, mərig kimawə yaksəgkiar ye nhagim, kini iriə kasor nəkwaimawə!”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yo yimnəm Setan risi-pən ye neai meiwaiyu rəmhen kin yame naraopigien reiwaiyu mowhan. ¹⁹ Sətərig-ru. Yo yakvəhsi-pre ta nəsaninien kimi əmiə. In a nakharkun nisəvi-əpnien snek minə mine milped§ minə. Kini nəsaninien yame yakavəh-si-pre kimi əmiə in rapita nəsaninien kape tikmir kapətawə e Setan. Kini to nar kirik ripəh noriahəyen əmiə. ²⁰ In e nəfrakisien. Mərig tukmə naksagien, pa rimə naksagien mə nanmin has minə kasor nəkwaimiə, mərig taksagien mə kwərai-pən ta nhagmiə ye nəkwəkəwə ye rao ye neai.”

²¹ Kini ye nipig a, Yesu, rikin ramagien pik ye nagienien yame ramsi-pən ye Nanmin kape Kughen, kini In raməhuak mamni mīmə, “Tatə

10:11: Wok 13:51; 18:6 * **10:12:** Nap risifaktə ye neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25. **10:12:** Wok 13:51; 18:6 † **10:14:** Kughen rimnoriah əgkəp Taea mine Saedon. Əm-ru stori ye Aes 23:1-8. ‡ **10:15:** Yesu ramni narpinien yame Aesea rimini ta tu ye Aes 14:12-15. **10:15:** Mat 11:20-24 **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 **10:18:** Aes 14:12; Rev 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10 § **10:19:** Gris rapəh niniyen “milped,” mamni amə “skopion.” Nipikov skopion ramhai əjir. **10:20:** Fil 4:3; Rev 3:5

Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam- yerpilig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nimnerkwaig kin nīprai narimnar minə e ye nīmri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. Əwəh. Tata. In e nar yame nakorkeikei.”

²² Kini Yesu rirpin nəgkiarinen mini-ərhav mimə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Rimni. Iriə e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əriə mə In tukror əpu Rimni tuk əriə.”

²³ Kini Yesu rarar məgkiar əmə kimi kafan narmamə minə mimə, “Kimiə nakasarə ye nihuvəyen əfrakis meinai kimiə nakasəm narimnar minə e ye nīrimia. ²⁴ Yakamni-pre tuk əmia mə apa kupən, profet minə khapsaah, mine king minə khapsaah, kimisorkeikei pik mə tuksəm narimnar minə e yame kimiə nakasəm ai taktəkun. Mərig kimnhapəh nisəmien. Kini iriə kimisorkeikei mə tuksərig narimnar yamə mine nakasərig, mərig kimnhapəh nisərigien.”

Yesu rimini nuhpikinien kin yemə Sameria kirik yame rhuvə

²⁵ Nīpig kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruə mini naiy-ohyen kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu rirkun nar uə nīkam. Mimə, “Yhajoun. ?Jakhawor pən iran mine mivəh nīmrighien rerin?”

²⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “?Mərig Loa kape Moses ramni naha nhagin? ?Nīpig nakəvheikin, kini nīpran ramni naha nhagin tuk ik?”

²⁷ Kini kwən a rini-pən mimə, “Takaməkeikei morkeikei Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mine ye nīmrighien mi-fam kafam, mine ye nəsaninien fam kafam, mine ye nətərigien fam kafam. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “In atuatur en. Tukmə nakor məknakin, kini ik takvəh nīmrighien rerin.”

²⁹ Mərig kwən a, in rorkeikei əmə mə tukrhajoun mə in yemə atuatur, kini maiyoh-pən Yesu mimə, “?Mərig, ni-pa minə e yo minə tiksın?”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yemə Isrel kirik rimatərhav Jerusalem meriwək mamvən apa Jeriko. Mamvən ye swatur, yəkrəh minə tiksın kimnharaptərekin mhapik ta kafan narimnar, kini mhauh, rimhə rhaih, misap ta kin. ³¹ Mərig ye nīpig atuatur a, pris kirik rəri-pən swatur a mamua. Mərig nīpig in rimnəm kwən a, rəurək kin mamvən.

³² Kini Lifaet* kirik rəri-pən min swatur a mamua. Kini nīpig rimnəm kwən a raməmīr, in rimnor əmə nar kirikianə kin məurək kin. ³³ Mərig yemə Sameria kirik [yame kasor tikmir iriə nəmə Isrel], in min rəri-pən swatur a mamua, kini məm kwən a raməmīr. Nīpig rimnəm, rikin rimhə tukun. ³⁴ Kini meriwək mivən pakə tukun. Maməkwi kafan nīmap minə kin nehe olif mine waen, muvrig kafan nīmap minə. Kini mirəh-si haktə kwən a mərəhu-haktə ye kafan dongki, kini mirəh miravən apa ye hotel, mamarha huvə tukun aikin. ³⁵ Kəni rikwamer kin, in rivəh mane tiksın, mivən mivəhsi-pən kimi yamehuə kape hotel, mini-pən tukun mimə, Takamarha huvə tuk kwan en. Kini tukmə nakəvrə kin kafam kirik mane, tukmə yakrerig-pə, nakni tuk yo pəh jakarpin.’”

10:22: Jon 3:35; 10:15 **10:24:** Mat 11:25-27; 13:16-17 **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18

10:27: Dut 6:5 **10:27:** Lev 19:18 **10:28:** Lev 18:5 * **10:32:** Lifaet in pris kirik yame ramehua ye temple.

³⁶ Kini Yesu rimi-ni-ta nuhpikinien a, marar maiyoh-pən yemhajoun kape Loa kape Moses mimə, “?Ye kafam nərigien, nakirkun mə kwəə misir a, pa nhagin rimnor huvə pən kimi kwən a kimoh, rəmhen kin mə in kirik?”

³⁷ Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rimi-ni-pən tukun mimə, “Yermamə yame rikin rehuə tuk kwən a.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ita. Ik yuvən mor min rəmhen kin yame kwən a rimnor.”

Yesu rimavən imei Mata mine Meri

³⁸ Kini nipig Yesu mine kafan narmamə minə kaseriwək ye swatuk, mhatərhav-pən yerkwanu kirik. Kini piraovın kirik, nhagin e Mata, rikir Yesu yerkin agien miravən ye kafan nimə. ³⁹ Pian a, naorahini e Meri. Kini Meri ruə məkwətə-pən ipakə tuk niyu Yesu Yermaru, mamətərig kin nəgkiarinen minə kafan. ⁴⁰ Mərig Mata, kafan nətərigien ramvən pik tuk norien nəviginien. Kafan wok rimoh in. Kini rivən mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor? ?Rikim raməsik mə ratuatuk uə nikam mə pian e naorahik rapəh nasituyen irak tuk norien wok e, kini yo pisin əmə yakamor. Her-pə kin pəh ruə masitu irak.”

⁴¹ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Eh, Mata. Takpəh nərig-pikien narimnar ripsaah məknei. ⁴² Mərig nar kirikianə əmə in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvə rapita, kini to yakpəh min nivəhsitayen.”

11

Nəhuakien kape Yermaru

(Mat 6:9-15)

¹ Nipig kirik, Yesu rimnaməhuak apa ikin kirik. Kini nipig rimnəhuak ta, kafan kirik yermamə raiyoh In mə, “Yermaru, hajoun-ru əmawə kin nəhuakien rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnhajoun kafan minə.”

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipig nakahamə taksəhuak, takhani mhamə,

“ ‘Rimtawə ye neai, nhagin rəmərhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

Pəh kafam narmaruyen tukruə maməə.

³ Nipig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipig e towei.

⁴ Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə meinai kimawə yakhapəh nharaptəək in tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.

Pəh nipəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.’ ”

Tukamharpin ye nəhuakien

(Mat 7:7-11)

⁵⁻⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Tukmə yermamə kirik ruə imam ikin yenpig, tukmə nakəm nəviginien rirkək, kini takhawor pən iran mine? Takvən imei ik kirik, mini-pən mimə, ‘Yo kirik, vəh-si-pə nəviginien kirik, pəh yakvən məvigin yermamə kirik kin yame rimasi-pən isok mitərhav-pə imak ikin yenpig. Mərig nəviginien rirkək yame jakəvigin in kin.’

⁷ Kini ik kirik tukrharpin nəgkiarinen kafam mimə, ‘!Ah! Amvən. Pəh nisigien əmawə. Yaknəsapir kimawə kwajikovə minə. To yakpəh nərerien nivəhsi-pre nəviginien kimik.’ ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə, nar apnapig

mə in ik əgkəp kirik, mərig kwən a rīpəh norkeikeiyen mə tukrivəh-sipre nəviginien kimik. Mərig yakamni əfrakis mə tukmə nakamharpin ye naiyohyen, in tukraməkeikei mərer mivəh-si-pre narimnar fam kimik yame nakorkeikei. ⁹ Kini ror məknakin, yakamni-pre tuk əmiə mə, sayoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəh-sipre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik kwəruə, kini pəh kwəruə tukrəhitə tuk əmiə. ¹⁰ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik kwəruə, kwəruə tukrəhitə tuk əriə.

¹¹ “Kini, kimiə tatə minə. Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin kəməm, mərig ravəhsi-pən snek uə, nīkam? !Nīkam! ¹² ?Uə tukmə nīpig raiyoh kin kwənəhr man, mərig ravəhsi-pən milped* uə? ! Nīkam! ¹³ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəh-si-pənien narimnar huvə minə kimi jimie minə. Mərig Rīmtawə Kughen ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə, kini nəfrakisien, In tukrivəh-si-pre Nanmin Kafan kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.”

Farisi minə kamhani mhamə Yesu ramor wok ye nəsaninien kape Setan (Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Kini nīpig kirik, kwən kirik aikin yame nanmin has raməmīr iran, mamor in rameinein nəgkiarieren. Kini Yesu rīmnəko-ta nanmin has a iran, kini kwən a ririkakun maməgkiar, kini narmamə kisakur pik kin. ¹⁵ Mərig narmamə tiksīn kimnhani mhamə, “!Nīkam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə.” ¹⁶ Mərig narmamə minə min tiksīn aikin khamə tukharkun-ru mə nəsaninien kafan ramsipkaa, kini misaiyoh In mə tukror nīmtətien kirik ye nəsaninien yame ramsipən ye rao ye neai.

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mimə, “Nīkam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tukso-riah kapəriə narəyen, kantri tukrimīr. Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to rīpəh narə-huvəyen. ¹⁸ Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh nīskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mīrkək. Yakamni məkneikin meinai kimiə nakamhani mə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ¹⁹ Kini kimiə minə min tiksīn nakasəko-ta nanmin has minə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rīmə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiarieren yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁰ Mərig Yo yakəko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə. ²¹ Nīpig yermamə yame nagheen rehuə, ravəhsi-pən neipən kape narowaginien, mamərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə, in, kafan narimnar ramswin huvə əmə. ²² Mərig tukmə yermamə min kirik nagheen rehuə rapita min kwən a, ruə, mīroh əriu minə, mīravən, mərig yermamə nagheen rehuə, in tukraməkeikei rapita, mivən, mīpik ta neipən kape narowaginien yame kwən a rīmnəkupən

* **11:12:** Nəgkiarieren kape Gris ramni mə “skopion.” Əm-ru footnote ye Luk 10:19. **11:15:** Mat 9:34; 10:25 **11:16:** Mat 12:38

mivən iran, mamətigə iran, mipik ta min kafan nautə mivən məwhai kimi kafan narmamə minə.†

²³ “Yermamə yame ripəh nikwasigien kin yo, in kafak tikmir. Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ²⁴ Nipig nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha kin ikin tukrapis ikin, mərig ripəh nəmien. Kini in mamni mimə, ‘Pəh yakrerig pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin kupan.’ ²⁵ Nipig in rirerig-pə məm kafan nimə, kimnahiə ripiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ²⁶ Kini in ramvən mikir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nimraghien rahas, mərig taktəkun ai rimnahas pik rapita yame in kupən.”

²⁷ Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, piraovin kirik rokrən apomh mimə, “Pəh Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi piraovin yame rimneimək kin ik, mivəhsi-pre nah kimik.”

²⁸ Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Mərig Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen rapita kimi narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarien masor.”‡

Nimtətien yame Kughen rimnor kupan ye nimraghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu

(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kini narmamə kimnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu; iriə khapsaah. Kini Yesu rimə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has. Kimiə naksorkeikei mə taksəm nimtətien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripəh norien nimtətien kirik irəmliə. Mərig tukror əmə nimtətien kirikianə əmə yame rimnor kupən ye nimraghien kape Jona. ³⁰ Rəmhen əmə kin yame nimraghien kape Jona rimnor nimtətien ye nəsaninien kape Kughen kimi nəmə Nineve kupən. Ye norien a, in əmə min e, Yo, Ji Yermamə, nimraghien kafak tukror nimtətien ye nəsaninien kape Kughen kimi narmamə e towei mine. ³¹ In apa kupən, kwin kape kantri e ShipaŞ, rimasi-pən isok muə mə tukrivəh nirkunien kape King Solomon kupən. Mərig yo yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nipig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwin a tukrərer mini-hah yamə mine kisarə e towei mine. ³² Kini ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisarə e towei mine. Meinai iriə kimisərig nəgkiarien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo.”

Nikhakien kape laet

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kirik to ripəh nəsiə-pəniyen ye laet, kini merkwaig kin, uə məskəmnaan kin besin. Nikam. Tukmə yermamə

† **11:22:** Ye stori e, Yermamə yame ramarha tuk nimə kafan, in e Setan. Yesu rəmhen kin yermamə nagheen rehuə rapita. Yesu rimnapita in, mirisi-ta nautə kafan. In e, rimnor huvə yermamə yame reinein nəgkiarien, meinai yarmhə raməmür iran. **11:22:** Kol 2:15 **11:23:**

Luk 9:50 **11:27:** Luk 1:28,42,48 ‡ **11:28:** Əm-ru stori ye Luk 8:18-21. **11:29:** Mat 16:4

Ş **11:31:** Nakəm kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. **11:32:** Jona 3:5-10

rəsia pən ye laet, tukraməkeikei miruk haktə ye kwənmhaan kape laet, mə narmamə yamə mine tukhauə ye nəkwai nimə masəm nar.

³⁴ “Nikwai nimirin in rəmhen kin laet yame rawəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nikwai nimirin mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. Mərig tukmə nikwai nimirin mir kwahas, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nəpignapien. ³⁵ Kini ror məkneikin mə ik takaməkeikei mamarha huvə tuk nikhakien ye nimiraghien kafam, mə takpəh nivəniyen ye nəpignapien. ³⁶ Kini tukmə kafam nimiraghien in rukwar huvə kin nikhakien, nəpignapien tukrirkək əfrakis iram, kini nikhakien in raməsia-pen huvə fam kafam nimiraghien rəmhen kin yame nikhakien kape laet raməsia-pen ik.”

Yesu rimnəgkiar skai kimi Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Kini Yesu rimnəgkiar ta, kini Farisi kirik ruə minipən tukun mimə tukravən məvigin ye kafan nimə. Kini Yesu rauru-pən imə, məkwətə-pən ye nikar tebol tuk nəviginien. ³⁸ Kini Farisi rəm mə Yesu ripəh nəravyen tuk nəviginien, rakur.

³⁹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mə, “Kimiə Farisi minə nakhamə ta mə tukmə naksai kwas ye narimnar, rəmhen kin kap mine tikiplet mə kimiə takhahuvə, nəmkimik rirkək irəmiə. Mərig in apa imə, nəptigien kin nar mine nahasien rukwar irəmiə. ⁴⁰ !Kimiə naksarmar pik! ? Rikimiə raməsik uə nikam mə Kughen e yame rimnor niprai yermamə iruə rimnor min riki yermamə imə, uə? !Əwəh! ⁴¹ Mərig havəhsi-pən narimnar kimi yavən has minə yerkin agien, kini narimnar fam apa iruə irəmiə mine in apa imə tuksatuatuk mhahuva.

⁴² “Mərig, !awi, kimiə Farisi minə! !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pənien, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig naksəpəh Loa yamə mine kasəkupən, iriə e, nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk minə kimi narmamə, kini mhapəh nisorkeikeiyen Kughen. To nakpəsəri-pən Loa yamə mine kasəkupən a, mipisəri-pən min Loa minə tiksın.

⁴³ “Kimiə Farisi minə, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə meinai naksorkeikei mə takhavən misəkwətə əkupən əmə ye nimə kape nofuginien. Mine in apa ye maket, naksorkeikei mə narmamə tuksaowia kin əmiə ye nisaiyen.

⁴⁴ “Kimiə Farisi minə, naksəmkimik rəmhen kin suranə ye yermamə yame rikinar rhorukin. Narmamə kasəriwək əsuun, miseinein kimnhavən ye kwənmhaan kape nimbəyen.”

⁴⁵ Kini yemhajoun kirik kape Loa kape Moses rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Nakin nəgkiarrien minə e, mamoriah min əmawə kin.”

⁴⁶ Mərig Yesu rimiə, “! Kimiə namhajoun kape Loa kape Moses! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə meinai kimiə nakhapik-pən nar pam

11:33: Mak 4:21; Luk 8:16 * **11:42:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovrria ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəh-si-pən nipar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16.

minə kimi narmamə mə tukhapik. Mərig nakhapəh nhawəsi-pəniən kwermimimə mə taksasitu irəriə tuk nīpikien. ⁴⁷ Nəmhəyən ehuə tukrurə tuk əmiə. Meinai kimiə nakasor huvə pən marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, mərig ripmiə minə atuatak kimishopni əriə. ⁴⁸ Naksor-pən huvə marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, ramhajoun mə rikimiə ragien tuk nar yame ripmiə minə kimisor, in e kimishopni profet minə. ⁴⁹ Kini tuk nar e, Kughen yame nirkunien kafan rehuə, ramni mimə, ‘Yo jakher-pən kin kafak profet minə mine aposol minə tukhavən misəgkiar kimi əriə, kini mərig iriə tuksor nəmhəyən kimi tiksın, mishopni tiksın.’ ⁵⁰ Ror məknakin mə Kughen tukrəkir əmiə rəmhen kin mə kimiə atuk nimishopni profet minə m-fam kafan. Kini In tukror narpinien kimi əmiə tuk nimhəyən kapəriə. Iriə yame mine kimisarə ye nirikakunien kape tokrei tanə meriaji-pə ai taktəkun-⁵¹ profet minə fam yame kimnhopni əriə ririkakun ye Ebel muə meriaji-pə Sekaraea, yame rimamhə ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə.† Nəfrakisien mə kimiə e towei mine Kughen tukror narpinien kimi əmiə.

⁵² “Kimiə nəmhajoun kape Loa kape Moses. Nəmhəyən ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai kimiə nakharkun pawk swatuk yame Kughen rorkeikei, mərig nakhapəh nisəri-pəniən, masərer əswasig kin narmamə yamə mine khamə tuksəri-pən.”

⁵³ Kini Yesu ritərhav ye nimə a, meriwək mamvən, kini nəmhajoun kape Loa minə mine Farisi minə, niemhaa rhai əriə. Ririkakun ye nīpig a, kimisor tikmır iriə min. Misaiyoh-pən kin naiyohyen skai rehuə kimin ⁵⁴ mə tuksəm nəgkiarien kirik kafan yame tukhani hah In iran.

12

*Pəh norien mine nəgkiarien kapəstawə tukror kirikianə
(Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)*

¹ Kini ye nīpig a, narmamə khapsaah kimnhauə kirikianə, to kipəh nəhueikin-famien əriə. Mərig narmamə kwənhapsaah pik, kini mhasig-ta-sig-ta əriə minə. Kini Yesu ririkakun maməgkiar kimi kafan narmamə minə, mimə, “Kimiə, takasərig əmiə tuk yis kape Farisi minə, yis e in e nəgkiarien kapəriə rhuvə mərig nərigien kapəriə rəmkimik. ² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ³ Nəgkiarien yame nakhani yenpig, tukərig yeraan. Nəgkiarien yame nakhani ye nəkwai nimə, tukni-ərhav ye swatuk.”

Kughen rorkeikei pik əstawə mamarha huvə tuk əstawə

⁴ Kini Yesu rimə, “Kafak narmamə minə, yakamni-pre tuk əmiə mə takhapəh nhaginien kin narmamə yamə mine kharkun nhopniyen nīpraimiə, meinai kwasig ikin, to khapəh nisor-has-preyen nar kirik kimi əmiə. ⁵ Mərig yakamni-ərhav yermamə e kimi əmiə mə ratuatak mə takhagin kin. Takasəkeikei mhagin kin Kughen, meinai tukmə In rhopni yermamə kirik, In rirkun narakikin-pən-ien in apa ye nap ehuə. Əwəh, nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə takasəkeikei mhagin kin Kughen. ⁶ Nar apnapig keihap in rikəskəh pik, kivəh nimirin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ⁷ Kini nimirghien kapəmiə

† **11:51:** Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22. **12:2:** Luk 8:17

rapita nimirghien kape keihap. Kini tukmā Kughen ramarha huvā tuk keihap ramhajoun pən mā tukraməkeikei mamarha huvā əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnəpig nimar nīkwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvheikin fam muirkun ta mə kuvhuun.

⁸ “Kini yakamni-pre tuk əmiə mə tukmā yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimir narmamə, Yo, Ji Yermamə, yo min jakni-ərhav nhagin ye nimir agelo minə kape Kughen mə in kafak yermamə. ⁹ Mərig tukmā yermamə ramni-ərhav ye nimir narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimir agelo minə kape Kughen mə yakeinein min in. ¹⁰ Kini yermamə yame ramni hah Yo, Ji Yermamə, Kughen rirkun nivəh-si tayen narpinien ye kafan təvhagə hah. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to ripəh nivəhsi-tayen narpinien kape kafan təvhagə has.

¹¹ “Kini tukmā kərip-ərhav əmiə ye nimə kape nofuginien, uə ye nimir nəmehuə minə, uə ye nimir narmaru minə, mə tukharuk-pre nəgkiarieren has irəmiə, pəh kimia takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarieren kapəriə, ¹² meinai ye nipig atuatak a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarieren yame takasəkeikei mhani-ərhav.”

Takhapəh nisətərig-pikien tuk nimoptanə mine nautə

¹³ Kini nəmə minə a kirik rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Rimik ruamhə ta. Aweh. Uh riki piak mə tukrəwhai narimnar kape rimimru, nivəhsi-pə yame rimimru ruini ta mə kafak.”

¹⁴ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Kafak yermamə. Yakirkək ye nətərigien e kapəmiru tuk nəwhaiyen kapəmiru narimnar.” ¹⁵ Kini minipən tuk əriə mimə, “!Takasərig əmiə! Taksətapig kin əmiə mə takhapəh nisəptigien kin nar. To yermamə kafan nautə rehuə pawk, mərig pəh nien mə nautə in nuknei nimirghien.”

¹⁶ Kini rimini nuhpikien kirik mimə, “Yermamə kirik, kafan nautə ripsaah. Kini kafan nəsimien ramor kwənkwan rehuə. ¹⁷ Kini rikin raməsik mimə, ‘?Jakhawor pən iran mine? Meinai kafak nimə ripəh nəmhenien mə to yakətu-pən kafak nəsimien aikin.’ ¹⁸ Kini rarar mimə, ‘Rhuə mə jakor məkneikin. Jakpik ta nimə minə e miwhirəkin min nimə tiksın yame rehuə pik min, mətu-pən kafak nəsimien aikin, mine kafak nautə. ¹⁹ Aikin, rikik tukraməsik mə kafak narimnar ripsaah rəmhen tuk newk ripsaah. Kini jakapıs kin norien narimnar, məvigin, mamnim, mamərig əmə nagienien mamvən.’ ²⁰ Mərig Kughen rini-pən tukun mimə, ‘!Ik nakeno-eno! Taktəkun əmə, tuk yenpig, nakmhə. ?Kini rhawor ye kafam narimnar e yame nimməwhai kəji?’ ²¹ Kughen tukror məknakin kimi narmamə yamə mine kasəwhai kəji nautə ripsaah mə kapəriə əmə, mərig rikiriə ripəh nəsik-pikien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mavəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə

(Mat 6:19-21, 25-34)

²² Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimirghien kapəriə mə taksən naha. Kini takhapəh nisətərig-pikien tuk

narimnar kape nīpraimiə mə ‘Yakwəseinein mə jakhawəhsi-pən naha?’
²³ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar minə e, meinai nīmraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nīpraimiə rapita neipən. ²⁴ Səm-ru man minə. Khapəh nisəsimien, mhapəh nisarhakinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Kughen raməvigin əriə. !Mərig Kughen rorkeikei pik əmiə rapita yame rorkeikei man minə!
²⁵ ?Tukmə nakətərig pik tuk nīmraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to rīpəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nīmraghien kapəmiə. ²⁶ ? Mərig tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, mərig rhawor e nakasətərig pik tuk narimnar pisin pisin ye nīmraghien kapəmiə?

²⁷ “Rikimiə tukraməsik jiji nai yamə mine kamhavirus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig rīpəh nihuvə-pikien mapita jiji nai minə a. ²⁸ Jiji nai minə a kashaktə tuk nīpig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavirus ye neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Ewəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.

²⁹ “Rīpəh nihuvəyen mə rikimiə tukrivən pik tuk nəviginien mine nīnimien. Takhapəh nisətərig-pikien tukun, ³⁰ meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rīmimiə rirkun narimnar yamə mine takamhavəh tuk nīmraghien kapəmiə. ³¹ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in tukrərer əkupən ye nīmraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nīmraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

³² “Kimiə e sipsip minə kafak, kimiə kwatiksīn əmə, mərig takhapəh nhaginien meinai Rīmimiə rikin ragien pik mə In tukramarmaru irəmiə, mamarha huvə tuk əmiə. Kini kimiə min taksarmaru kimiə min. ³³ Taksor salem kin kapəmiə narimnar, mhavəhsi-pən mane iran kimi yavən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen mə naksor nītip kapəmiə yame to rīpəh nīmətītien tuk nīpig kirik. Misərəhu-pən nətərigien kapəmiə ye narimnar yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kini ikin aikin a, to yəkrəh minə khapəh nhavən-pakəyen ikin, kini to ivn* minə khapəh nisəsien narimnar aikin. ³⁴ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən ikin.”

Narmamə kape Yesu tukasəkeikei masərərer matuk tuk nīrerig-pə-minien kafan

³⁵ Kini Yesu rīmə, “Takasərərer matuk nīpig mīfam, rəmhen kin yame nakamhawəhsi-pən neipən minə kape wok, uə rəmhen kin yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet minə mə tukamhauək ye nīpig mīfam. ³⁶ Takasəkeikei misəmhen kin yorwok minə kape yemehuə kirik yame ramsi-pən ye lafet kape mared yame kimnor pə pə əmə. Tukmə rīrerig-pən iman yerkwānu, məsik-əsik tapig, taktəkun əmə kafan yorwok minə tuksəhitə ye tapig mhamə tukruə imə. ³⁷ Yorwok minə kafan yamə mine kasarha masərərer matuk ye nīpig yame yamehuə kapəriə ramuə, iriə tuksərig huvə. Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə, yamehuə a in tukreiwaiyu mivəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kirik, mokrən kin əriə

* **12:33:** Nəgkiarien kape Gris ramni “Ikin aikin a, to popahuk rīpəh nəsiən narimnar aikin.”

12:33: Luk 18:22 **12:35:** Mat 25:1-13

mə tukhauə misəkwətə, kini in rarha huvə tuk əriə maməvigin əriə rəmhen kin mə in yorwok kapəriə. ³⁸ Kini tukmə yamehuə ramuə pawk yenpig, uə ye kwəsum-niraanien, məriḡ yorwok minə kafan kasərer matuk əmə, kini in tukror huvə-pən pik kimi əriə.

³⁹ “Kini kimiə takasəkeikei mharkun mə, tukmə yermamə kirik rirkun nipig atuatur yame yəkrəh tukruə ye kafan nimə mə tukrəkrəh, kini in to ripəh napirien, məriḡ tukramərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə mə yəkrəh tukripəh nivənen imə. ⁴⁰ Kini kimiə, nipig mi-fam, takasəkeikei misərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakrerig pə min ye nipig yame kimiə nakseinein.”

⁴¹ Kini Pita rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. ? Nakamni-pə nuhpikinien e kapəməwə əmə, uə kape narmamə mi-fam?”

⁴² Kini Yesu Yermaru rimə, “?Pa e yorwok yame rirkun nar, kini mamor kafan wok ye nipig m-fam ye norien yame rhuvə? ? Kini yemehuə kirik to rivəh-si haktə pa nhagin mə in tukrameihuə ye yorwok minə kafan, mivəh-si-pən kapəriə nərokien, in e nəriə nəviginien? ⁴³ Əwəh. Nipig yemehuə kape kwən a ramtərhav-pə, kini məm mə in ramor huvə kafan wok, kini in tukror huvə-pən kimi yorwok a. ⁴⁴ Nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə yemehuə in tukrivəhsi-haktə yorwok a mə tukruə mamehuə ye narimnar m-fam kafan. ⁴⁵ ?Məriḡ rhawor? Tukmə ror yorwok a rikin tukruh mimə, ‘Kafak yamehuə ramor tan pən tuk nuəyen.’ Kini mirikakun mamuh yorwok minə nipiraovin mine narman, mamvən, maməvigin, mamnim, mamapis. ? Kini yamehuə kafan tukrhawor? ⁴⁶ Yemehuə kape kwən a tukritərhav-pə tukun ye nipig kirik yame in to ripəh nirkunien mipəh nərer matukien tukun. Kini Yermaru tukrəpni, mərəsis-ərəsis, marakikin-pən imei narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ⁴⁷ Yorwok a yame ruirkun ta nəḡkiarien kape yamehuə kafan, məriḡ ripəh norkeikeiyen mə tukrərer matuk mamor wok minə a, tukuh in, rəriḡ nəmḡəyen. ⁴⁸ Məriḡ yorwok yame ripəh nirkun-huvəyen nəḡkiarien kape yamehuə, kini mamor narimnar yame ripəh natuatukien, yame tukraməkeikei mivəh narpinien iran, tukuh mar əmə in. Tukuh mar əmə yorwok e meinai yermamə yame Kughen rivəhsi-pən narimnar ripsaah kimin, in tukraməkeikei mor narimnar ripsaah. Kini yermamə yame kərəhu-pən narimnar ripsaah ye kwermən, tukaiyoh-pən kin narimnar rehuə tukun.”

Yesu raməwhai narmamə kafan minə mine narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁴⁹ Kini Yesu rimini mimə, “Yo yakwauə mə jakərəhu-pən nap ye tanimtanə, kini taktəkun ai, nap a to ripiuək ta; rikik rīpiagian. ⁵⁰ Məriḡ nipig əutən† kirik tukruə ye kafak nimraghien, kini rikik rəmḡə tukun meriaji nipig yame tukror infamien iran. ⁵¹ ? Rikimiə raməsik mə jakərəhu əmə nəmərinuyen ye tanimtanə uə? !Nikam! Pəh nien mə yimauə mə jakərəhu nəmərinuyen, məriḡ yimauə mə jakor narmamə kasəwhai əriə minə. ⁵² Kini taktəkun ai, tukmə narmamə kirkirip yerkwənu kirik, kini tuksəwhai əriə minə, kisisər kirhek kiraru, kini kiraru kawhek kisisər. ⁵³ Rim narman tukshek nipikwariyen minə kapəriə;

12:39: Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2 **12:44:** Mat 25:21,23 **12:46:** Mat 24:45-51 **12:47:** Jem 4:17 **12:48:** Mat 10:34-36 † **12:50:** Nəḡkiarien kape Gris ramni “Baptaes,” məriḡ ikin e nipran ramni nipig əutən kirik. **12:50:** Mak 10:38-39

kini n̄ip̄ikwarien m̄in̄a tukshek r̄imrīa m̄in̄a; kini n̄isin̄ n̄ipiraovin̄ m̄in̄a tukshek n̄ip̄iakw̄askw̄ah̄ m̄in̄a kap̄arīa; kini n̄ip̄iakw̄askw̄ah̄ m̄in̄a tukshek n̄isin̄rīa m̄in̄a; kini kuhu n̄ipiraovin̄ m̄in̄a tukshek yasunrīa m̄in̄a. Kini yasunrīa m̄in̄a tukshek kuhurīa m̄in̄a.”

Tukas̄ekeikei mharkun n̄iprai n̄imt̄tien yame Kughen ramor kimī ataw̄a (Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kini Yesu r̄imini-p̄an tuk nukwao ehūa m̄im̄a, “Tukm̄a nakas̄em napūa r̄erer; nakharkun m̄a n̄ahig natukrip. ⁵⁵ Kini tukm̄a nakas̄em m̄a nuwig ravus jihin, nakharkun m̄a n̄ipig kape n̄apan-apanien ruaūa paka. ⁵⁶ !Eh! !Kimīa n̄amarp̄akao has m̄in̄a! Kimīa nakham̄a nakharkun p̄ik nar, mharkun n̄iprai n̄imt̄tien ye tokrei tan̄a m̄ine ye neai, r̄emhen kin napūa, ūa j̄ihi nai m̄in̄a. M̄arig nakhap̄ah̄ nharkunien n̄iprai n̄imt̄tien e yame Kughen ramor kimī ām̄ia ai takt̄akun. ⁵⁷ Takas̄ekeikei mis̄ari-p̄an swatuk yame ratuatuk m̄a taks̄ari-p̄an. ⁵⁸ Tukm̄a yermam̄a kirik r̄im̄a tukr̄erip̄ ik ye n̄imrī m̄irh, kini tukm̄a nakram̄a takw̄ariw̄ak kw̄is m̄irav̄an ye n̄imrī m̄irh, rhuv̄a m̄a takaw̄ekeikei mw̄akup̄an mw̄ar̄ahu n̄am̄arinuyen tuk āmiru m̄in̄a, tam̄a, r̄auk̄akin̄ ik m̄iv̄an ye n̄imrī m̄irh. Kini yamehūa kape kot reighan-p̄an kin̄ ik ye kwerm̄i polis. Kini polis r̄ir̄ah̄ ik m̄iv̄an m̄atapig āsigin̄ ik ye kalabus. ⁵⁹ Kini yakamni-pre tuk ik m̄im̄a, tukm̄a ror m̄aknakin̄, to nakp̄ah̄ napien ye kalabus meriaji takarp̄in fam.”

13

Sarar ye n̄ar̄igien kap̄am̄ia tuk t̄avhaḡa has, tam̄a nakham̄a

¹ Kini ye n̄ipig a, narmam̄a t̄iksin̄ kimnhaūa m̄hani-p̄an tuk Yesu m̄a n̄am̄a Galili t̄iksin̄ kamhauh̄ nar m̄iragh̄ m̄in̄a m̄ham̄a tuksor sakrefaes kin̄ kimī Kughen, kini aikin̄, mobael m̄in̄a kape gavman e Paelat kimnhaūa m̄ishopnī āria.* ² Kini Yesu r̄ini-p̄an m̄im̄a, “? Rhawor? ?Nakham̄a ta m̄a n̄imh̄ayen skai a yame r̄imiv̄ah̄ āria ramhajoun p̄an m̄a irīa n̄am̄a has rapita narmam̄a apnapig m̄in̄a apa Galili ūa? ³ N̄ikam. Yakamni-pre tuk ām̄ia m̄a r̄ip̄ah̄ norien m̄aknakin̄. M̄arig tukm̄a nakhap̄ah̄ n̄isararien ye n̄at̄ar̄igien kap̄am̄ia ye norien has m̄in̄a kap̄am̄ia, kini kimīa fam takp̄ias̄ekeikei m̄ham̄a. ⁴ Ūa jakni m̄in̄ ye narmam̄a irīa m-fam 18 yam̄a m̄ine nim̄a apomh̄ a yame kamnī kim̄a Saeloam r̄imam̄ir moht̄ar̄akin̄ āria, khamh̄a. ?Nakham̄a ta m̄a n̄imh̄ayen skai yame r̄imiv̄ah̄ āria ramhajoun-p̄an m̄a irīa kisahas rapita narmam̄a apnapig m̄in̄a apa Jerusalem̄ ūa? ⁵ N̄ikam. Yakamni-pre tuk ām̄ia m̄a r̄ip̄ah̄ norien m̄aknakin̄. M̄arig tukm̄a nakhap̄ah̄ n̄isararien ye n̄at̄ar̄igien kap̄am̄ia ye norien has m̄in̄a kap̄am̄ia, kini kimīa fam takp̄ias̄ekeikei m̄ham̄a.”

⁶ Kini Yesu r̄imoh̄ nuhp̄ikin̄ien kirik m̄im̄a, “Yermam̄a kirik r̄im̄ihū nai kirik e figtri, apa ye kafan n̄asimien. Kini newk m̄in̄a t̄iksin̄ rūa m̄iv̄an, kini kw̄an a ramaiyu-p̄an m̄asīakun, m̄am̄ r̄ip̄ah̄ n̄ikūayen. ⁷ Kini m̄ini-p̄an tuk yermam̄a yame ramarha tuk n̄asimien m̄im̄a, ‘Em-ru. Ȳimaūa m̄asīakun kw̄ankwai figtri e m̄iw̄ah̄ newk kisis̄ar̄; m̄arig yakp̄ah̄ n̄am̄ien kw̄ankwai nai kirik. Er̄aru ta. R̄ip̄ah̄ n̄am̄henien m̄a tukr̄erer āswasig kin̄ n̄imoptan̄a ye n̄asimien.’ ⁸ Kini kw̄an yame ramarha tuk n̄asimien rhorp̄in̄ n̄agkiarien m̄im̄a, ‘Yemasur. P̄ah̄ r̄iv̄ah̄ m̄in̄ ru newk kirikian̄,

12:53: Maeka 4:6 **12:59:** Mat 5:25-26 * **13:1:** Narmam̄a kimis̄ar̄iḡ n̄avsaoyen kin̄, m̄a gavman kape Paelat r̄imav̄an ye nim̄a rhak̄a kirik, m̄hopnī narmam̄a ye n̄ipig yame kimnhaūa mas̄ahuak, kisakur. M̄a nar a gavman r̄imnor ramor naurisien. **13:2:** Jon 9:2 **13:7:** Luk 3:9

pəh jakikir-pən nimoptanə huvə kimin. ⁹ Kini tukmə ramkuə ye newk aikin, kini rhuvə əmə. Mərig tukmə rīpəh nikuəyen, pəh kərəru ta.’”

Yesu rīmnor huvə piraovin kirik ye Sabat

¹⁰ Kini ye Sabat kirik, Yesu rīnaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nimə kirik kape nofuginien. ¹¹ Kini piraovin kirik aikin yame nanmin has rīmnəmīr-pən iran mivəh newk 18. Mor nīmeitaan ramīrpəvin ye nīpig mīfam, to rīpəh nərer-atuatuk-ien. ¹² Kini Yesu rəm in, rokrən kin mə tukrərer kupən ye narmamə, mīni-pən tukun mīmə, “Piraovin. Yo yakwərisin ta kafam nəmhəyen, to rīpəh nīraptərəkin-mīnien ik.” ¹³ Kini Yesu rərəhu-pən kwermīn mir iran, məkneikin rərer atuatuk mihuvə, kini maməgnəgin Kughen.

¹⁴ Niemhaa rhai yermamə yame ramehuə ye nimə kape nofuginien, meinai Yesu rīmnor huvə pian a ye Sabat. Kini mīni-pən tuk narmamə mīnə mīmə, “Nīpig sikis kape norien wok kapəmiə. Nakharkun nhauəyen ye nīpig mīnə a pəh In ror huvə əmiə. Mərig ye Sabat, takhapəh nhauəyen mə In tukror huvə əmiə.”

¹⁵ Kini Yesu Yermaru rīni-pən tuk əriə mīmə, “!Kimiə nəmarpəkao hah mīnə. ?Kimiə pa nhagin ramrisin kafan dongki mīne kao ye Sabat, mə tukrəsīg mivən mə tukrīnim nu? Mə kimiə m-fam naksor wok məkna. ¹⁶ Kini ye norien əmə a in a, ratuatuk əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhəyen kafan, mivəh mīragh in ye Sabat. Pian a, in kwənərəus kirik kape Abraham, kini Setan rīmīrkwəji ətərəkin in kape newk 18.”

¹⁷ Yesu raməgkiar məknei, kafan tikmir mīnə kimisauris. Kini narmamə mīfam, rīkiriə ragien tuk wok huvə yamə mīne Yesu ramor irəriə.

Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸ Kini Yesu rīmīni mīmə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin riumhen? ¹⁹ Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, kini yermamə kirik rīmivəh mihu ye kafan nəsimien. Kini kwerun rhaktə mehuə, kini man yerpīrig mīnə kamhauə masor-pən nīmairiə ye rəgrəgin.”

²⁰ Kini mamni mīn mīmə, “Jakamhajoun narmaruyen kape Kughen mīmə riumhen naha? ²¹ In rəmhen kin yis kirik yame piraovin kirik ramərap-pən ye flaoa yame kamor-pən ye besin ehua, kini rher əpu fam flaoa raməsiis mamehuə.”

Swatuk kəskəh

(Mat 7:13-14, 21-23)

²² Kini nīpig Yesu rīmnəriwək mamvən Jerusalem, maməvhag kimi narmamə ye taon ehua mīnə mīne yerkwānu mīnə. ²³ Kini kwən kirik raiyoh-pən In mīmə, “Yermaru. ?Kughen tukrīvəh mīragh narmamə kwatīksin əmə uə?”

Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, ²⁴ “Yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takasəkeikei mīsarkut pik mhamə takhavən mīsauru-pən ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai narmamə khapsaah kīsarkut mhamə tukhavən imə, mərig to khapəh nhavənen. ²⁵ Mərig tukmə Yermamə, yame kafan a nimə, tukrərer mətapig ye kwəruə kafan, kini kimiə yamə mīne nakhapəh nīsauru-pən-hanəyen ye kwəruə, takasərer iruə masəsik-əsik tapig mhamə, ‘Yermaru. Əhitə ye kwəruə tuk əmawə.’ Mərig əmə jakni

mimə, ‘!Ah! Yakeinein əgkəp əmiə.’²⁶ Kini kimiə taksokrən mhamhə, ‘Yermaru. Kitawə kimisəvigin kwis. Kini Ik nimmhajoun əmawə apa iməməwə ikin.’²⁷ Mərig Yo jakni mimə, ‘Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, yakeinein əgkəp əmiə. Kimiə m-fam yor təvhagə has minə. ! Havən isok tuk Yo!’²⁸ Ye nipiğ a, kimiə taksəm Ebrahim mine Aesak mine Jakob mine profet kupən minə kasarə ye rao ye neai ikin Kughen ramarmaru ikin, mərig kimiə takasərer iruə, kini tukarak-ərhav kin əmiə, takasasək, misokwəruə, masərig rahah.²⁹ Kini narmamə tukhasi-pirə, mhasi-fiak, mhasi-prah, mhasi-pihui, mhavən misəkwətə misəvigin ye rao ye neai yame Kughen ramarmaru ikin.³⁰ Kini rhuvə mə takharkun mhamə narmamə minə e kasəkupən tukpihauə mhakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

*Yesu rikin rəpou tuk nəmə Jerusalem
(Mat 23:37-39)*

³¹ Kini ye nipiğ a, Farisi minə tiksın kimmhauə mhani-pən tuk Yesu mhamə, ‘!Eh! Rhuvə mə takitərhav eikin e mamvən, meinai Herod rorkeikei mə tukrhopni Ik.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Herod in yor kiko iko rəmhen kin kuri aparu yame ramən nar mirə. Takhavən mhani-pən tukun mə Yo yakmə, ‘Əm-ru. Nipiğ kwakwə əmə aikin ramarə, yame Yo jakəko ta nanmin has minə ye narmamə, kini mor huvə nimmhəyen kape narmamə. Kini nipiğ kisisər ror infamien, kini jakərkin kafak wok.’³³ Nar apnapig əmə Herod rimə tukrhopni yo, mərig Yo jakaməkeikei məri-pən kafak swatuk mamvən ai taktəkun mine tikianakwamer mine tuknahu mivən mitərhav-pən Jerusalem, meinai ikin əmə aikin a kamhopni profet kape Kughen minə ikin.³⁴ !Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimmher-pre kin əriə tuk əmiə, nakwəsarkwhopni fam əriə kin kapiyer apig. Nipiğ ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm huvə əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh.³⁵ Mərig kimiə nakharkun mə Kughen rimməpəh əmiə. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo mhavən miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’”

14

Yesu rimavən imei Farisi kirik

¹⁻² Ye Sabat kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape yemehuə kirik kape Farisi minə mə tuksəvigin. Kini apa Yesu ramkwətə ikin, kwən kirik ramhə kin nəmhəyen e kəsis ramkwətə ipakə tukun. Kini narmamə kimisəm Yesu mə tukrhawor.³ Kini Yesu raiyoh-pən nəmhajoun minə kape Loa kape Moses mine Farisi minə mimə, “?Rhawor? ?Loa rameighan kin mə yermamə kirik rirkun nivəh-miraghien narmamə yamə mine kamhamhə kamhamragh min ye Sabat uə nikam?”⁴ Mərig iriə khapəh nisəgkiarieren. Kini Yesu rirap kwən a mor huvə min nıpran, mher-pən kin ramvən.

13:25: Mat 25:10-12 **13:27:** Sam 6:8 **13:28:** Mat 8:11-12 **13:29:** Sam 107:3 **13:30:** Luk 14:9; Mak 9:35; 1 Kor 4:9; Mat 20:8 **13:35:** Sam 118:26; Mat 21:9; 23:39; Mak 11:9-10; Jon 12:13 **14:3:** Luk 6:9

⁵ Kini mini-pən tuk əriə mīmə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan kwajikovə*, uə kafan kau rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehuə ye Sabat, kini tukrahawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-sihaktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmiə in to ripəh norien məkneikin? Rirkək.” ⁶ Kini nəgkiarrien kapəriə rirkək.

⁷ Kini Yesu rimməm narmamə tiksın yame kimnokrən kin əriə tuk nəviginiən a, kini khauə imə misorkeikei mə tuksəkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen. Kini Yesu rini-pən nuhpikinien tuk əriə mīmə, ⁸ “Tukmə yermamə rokrən kin ik mə takvən tuk nəviginiən kirik kape narkurəkien, takpəh nivəniən məkwətə kupən ye kwənmhaan kape nisaiyen. Tamə yermamə kirik in yerpig pik rapita ik ruə, ⁹ kini yamehuə kape nimə tukrini-pre tuk ik mīmə, ‘Əta. Pəh kwən e tukrəkwətə-pre ikin en.’ Kini takauris meinai takaməkeikei mivən məkwətə yetanə, ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. ¹⁰ Mərig tukmə yermamə kirik ramokrən kin ik mə takvən məvigin ye lafet kirik, kini rhuvə mə takvən məkwətə-pən ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehuə kape nimə tukruə mini-pre tuk ik mīmə, ‘Yo kirik, yuvən məkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen.’ Ramni-pre məkneikin tuk ik, mivəhsi-haktə nhagin ye nimri narmamə mi-fam apa imə. ¹¹ Yakamni-pre məknai meinai yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in mə tukreihua, Kughen tukrivəhsi-əhu in. Mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-sihaktə in tukreihua.”

¹² Kini Yesu rimini-pən tuk yemehua kape nimə mīmə, “Kini tukmə nakamor nəviginiən ehuə kirik yenpig uə yeraan, takpəh nokrəniən kin ik minə tiksın, mine piəm minə, mine kafam kwənərəus minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə yame mine kisarə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kisokrən min kin ik mə takvən məvigin kimiə miriə, misarpin tai nar yame nimnor irəriə. ¹³ Mərig tukmə nipig nakmə takor lafet kirik, takaməkeikei mamokrən kin yavən has minə, mine narmamə yamə mine nikariə rimhə, mine nimrin pis minə, mə tukhauə nakasəvigin kwis kimiə miriə. ¹⁴ Iriə to khapəh nisarpin-preyen tai norien a, mərig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kim ik. Kini ye Nipig Kwasig, nipig narmamə yamə mine kisatuatuk tukhamragh min, kini Kughen tukrərok ik iran.”

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginiən ehuə

(Mat 22:1-10)

¹⁵ Kini iriə kirik aikin raməvigin, mamərig nəgkiarrien a, kini mini-pən tuk Yesu mīmə, “!Nar huvə kirik e, nivəniən apa ye rao ye neai, ikin Kughen ramarmaru ikin, maməvigin ye lafet ehuə kafan!”

¹⁶ Mərig Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Nipig kirik, yermamə kirik rimə tukror nəviginiən ehuə kirik kafan, kini markupig, mini-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə misəvigin kwis iriə min. ¹⁷ Kini rinor ta nipig kape nəviginiən, mher-pən kin kafan kirik yorwok mə tukrivən mini-ərhav pən tuk narmamə yame rimmokrən-ta kin əriə mīmə, ‘Hauə misəvigin, meinai yaknor apnəpeinə ta ye nəviginiən.’

¹⁸ “Mərig iriə m-fam kimisəpəhs-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniən. Kirik rimməkupən mini-pən tukun mīmə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimri nimoptanə kirik, kini jakaməkeikei

* **14:5:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen “kwajikovə” mərig kamhani “dongki.” **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15 **14:8:** Prov 25:6-7 **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14 **14:14:** Jon 5:29 **14:15:** Luk 13:29

mivən məsiəkun.’¹⁹ Kini kirik mın rımə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə to yakpəh nurəyen. Yımivəh nımri kau ten, kini jakaməkeikei mivən məm pi pom wok mınə kapəriə.’²⁰ Kini kirik mın rımə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə yımnrakurək pə pə əmə, to yakpəh nurəyen.’²¹ Kini yorwok rımauə mını-əsah pən tuk kafan yemehuə. Kini yemehuə ai rikin rəm hə pik, kini mını-pən tuk kafan yorwok mımə, ‘Ita. Yuvən aihuaa, apa ye swatuk mınə ikin mınə tiksın ye taon a məm yavən has mınə, mınə narmamə nıkariə rımhə, mınə nımrin pis mınə, mınə yamə mınə nıhurıə rahas, mikir əriə, mhauə.’²² Kini in ror nar a yame yemehuə rımını-pən tukun, kini mırerig-pə mını-pən mımə, ‘Yemehuə. Narımınar fam yame nımını, yo yaknor fam. Mərig nəviginien rehuə aikin, kini nımə rəmhen mın tuk narmamə tiksın.’²³ Kini yemehuə rımını-pən tuk yorwok mımə, ‘Ita. Yuvən ye swatuk, mınə ikin mınə fam iruə ye taon. Yuvən məkeikei kimi narmamə mə tukhauə imə. Nımə e kafak tukraməkeikei mukwar huvə.’²⁴ Mərig yakamni-pre tuk ik mə narmamə yamə mınə yımınokrən kın əriə maməkupən, iriə to khapəh nisən-əsıgəvinien nəviginien kirik kafak.’”

Yermamə kape Yesu tukrəəhu kupən Yesu ye nımraghien kafan

²⁵ Narmamə khapsaah pik kamhakwasig kın Yesu ye swatuk, kini in rarar mını-pən tuk əriə mımə,²⁶ “Tukmə yermamə kirik rorkeikei mə tukrikwasig kın Yo, tukraməkeikei mivəh Yo yakəkupən ye kafan nımraghien. In tukraməkeikei mörkeikei Yo rapita rımni mınə nisını, mınə kafan pıraovin, mınə tını mınə, mınə piauni mınə, mınə nowini mınə, mınə in atuk. Tukmə rıpəh norien məkneikin, in rıpəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kın kafak yermamə.”²⁷ Kini tukmə yermamə rıpəh neighanien kın mə tukhopni in tuk nhagik, uə rıpəh norien nəkwak, in rıpəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kın kafak yermamə.

²⁸ “Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivhirəkın nımə apomh kirik, in tukraməkeikei mokupən məkwətə, mırkun huvə mane ye narımınar mınə, məm-ru mə kafan mane rəmhen uə nıkam.”²⁹ Tamə ririkakun mör nuknen, meinein norien infamien iran, narmamə tuksarh iakei iran³⁰ mhamə, ‘Em-ru. Kwən a rımirikakun əmə kafan nımə. Mərig reinein norien infamien iran.’³¹ Kini tukmə king kirik, kafan mobael, iriə ten taosen əmə, tukmə rərig nəvsaoyen mə king pisin kirik mın yame kafan mobael mınə twenti taosen kamhauə mə tuksarowagin iriə mın, kini in to rıpəh nivən-aihuaayen ye narowaginien. Kwasig ikin ramvən tuk narowaginien, tukraməkeikei məkwətə, mırkun huvə mə in rirkun napitayen tikmir mınə a uə nıkam.”³² Tukmə rirkun mə to rıpəh napitayen, tukraməkeikei mher-pən kın narmamə tiksın khavən məsəm kafan tikmir mınə tiksın nıpig khapəh hanə nhauəyen ipakə tukun, misəəhu nəmərınuyen.”³³ Kini ye norien kirikianə əmə mın, kimiə takasəkeikei misəkwətə misəm huvə nımraghien kapəmiə. Tukmə yermamə kirik rıpəh norkeikeiyen mə tukrəpəh narımınar fam kafan mikwasig kın Yo, in rıpəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kın kafak yermamə.

³⁴ “Nıgar in nar huvə kirik. ?Kini mərig tukmə nıgar rəhiu pik, tukhawor kor rhekin mın? ³⁵ Rıpəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə. Tukmə kimiə narmamə yame nımətırgimiə rarə, sətərig huvə kın nəgkiarın e.”

15

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei
(Mat 18:10-14)

¹ Ye nipig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kimnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu. ² Kini Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnhani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwən a, rikin rorkeikei mə yor təvhagə hah minə tukhavən misəm, kini misəvigin kwis.”

³ Ror pən, Yesu rimini nuhpikinien kirik mimə, ⁴ “?Kimiə pa nhagin, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei, mərig rikin rapəh nəsikien? Tukmə kimiə kirik kafan sipsip rimirkək məknakin, kini in tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasən mənvhirik masərer apa rīpiāpiā ikin, kini in tukrivən marhakin yame rimnerwei meriaji məm. ⁵ Kini nipig tukrəm, kini rirəhsi-haktə mərəhu-pən ye nuran, kini rikin tukragien. ⁶ Kini nipig tukmə rajərhav-pə yerkwānu, in tukraməkeikei mokrən kin in minə tiksīn, mine narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun, kini mini-pən tuk əriə mimə, ‘Hauə, kisagien kwis, meinai yimnəm min kafak sipsip yame rimnerwei.’”

⁷ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə, rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai. Tukmə yor təvhagə hah kirikianə rarar ye kafan nərigien mivən tuk Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwən a in rehuə, rapita nagienien tuk narmamə naenti naen yamə mine kisatukatuk mhapəh nisorien nar has kirik yame tukasəkeikei misarar ye nərigiein kapəriə tukun.”

Nuhpikinien ye mane yame rimirkək

⁸ Kini Yesu rarə mini min mimə, “Tukmə piraovin kirik kafan silva mane ten, kini kirik rirkək. ?Kini tukrhawor? Tukrəsia pən ye laet mahiə marhakin huvə apa imə mivən meriaji məm. ⁹ Kini nipig tukrəm mane a, in tukrokrən kin in minə tiksīn mine narmamə yamə mine kisarə ipakə tukun, mini mə, ‘Hauə kisagien kwis, meinai yaknəm mane apa kafak yame rimirkək.’”

¹⁰ Kini nipig Yesu rimnor infamien ye niniyen nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mimə, “Kini yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə, ye norien kirikianə əmə min, agelo minə kape Kughen kisagien pik ye nipig yor təvhagə has kirikianə ramarar ye kafan nərigien mamvən tuk Kughen.”

Nuhpikinien ye ji yermamə kirik yame rimnerwei

¹¹ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mamni mimə, “Yermamə kirik, tini yerman kiraru. ¹² Kini yame rəkəskəh iran rini-pən tuk rimriu mimə, ‘Rimik. Ewhai nautə minə kafam, mivəhsi-pə kafak ai taktəkun.’ Kini rimriu rəwhai kafan narimnar mivəhsi-pən kimi əriu. ¹³ Kini rapəh norien tu, tini yame rəkəskəh rirəh kafan, mivən, mor salem kin, kini mivəh mane ye nautə minə a, mitərhav iməriə ikin, mivən ye tanə pisin kirik min isok. Kini aikin a rimnoriah kafan mane ehuə ye norien yamə mine ravi nərigien kafan, mamvən mamvən. ¹⁴ Kini nipig kafan mane rimirkək fam, nikumhə ehuə rimavən piəpiə ye tanə a. Kini nikumhə rinaməs min kwən a; nan nəviginien ruirkək. ¹⁵ Kini rivən mamor wok kimi kwən kirik aikin, kini kwən a rher-pən kin mə tukrivən maməvigin kafan pukəh minə. ¹⁶ [Kini nikumhə rimnəs pik], rikin rivən

tuk nəviginien ne pukəh minə, mərig yermamə kirik rirkək mə to riwəhsi-pən nəviginien kirik kimin. ¹⁷ Kini rikin rarə min, mamətərig mə, 'Eh. Taktəkun ai, yorwok minə kape rimik, nəriə nəviginien rehuə rapita, mərig yo yakamarə ikin e, pəh nien mə tuktu, yakəmkərəv mimhə. ¹⁸ Pəh yaktərhav ikin e, mīrerig-pən tuk rimik, kini mini-pən tukun mimə, "Tatə. Yo yinnor təvhagə has kimik mine Kughen. ¹⁹ Taktəkun ai, yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo. Mərig okrən kin yo rəmhen əmə kin yo yorwok əmə kirik kafam." ' ²⁰ Kini rarar, meriwək, mamvən mə tukrəm kafan tatə.

"Kini ramuə hanə isok, kafan tatə rimmərha-pən məm, kini rikin rehuə tukun, raiyu, mivən məutəru, mamagien tukun. ²¹ Mərig tini rini-pən tukun mimə, "Tatə. Yo yinnor təvhagə has kimik mine Kughen. Taktəkun ai yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo."

²² "Mərig kafan tatə rokrən kin kafan yorwok minə mini-pən tuk əriə mimə, 'Eh! Havən aihuua mhavəh kot yame rhuvə pik rapita, mhauə misarkaoh-pən kimin, kini mhavəh ring mhauə mhavəsi-pən ye kwermīn. Kini mhavəh sandel mhauə mhavəsi-pən ye nihun. ²³ Kini mharəh kau e yame rəsiis-əsiis, mhauə mhauh, pəh kisor kwis lafet kin kitawə narik, ²⁴ meinai narik e, rəmhen kin mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruəmragh min. In rimmərwei, mərig yaknəm min in.' Kini iriə kisor lafet.

²⁵ "Kini ye nipiɡ a, tini yame rehuə, in apa yerki nəsimien. Kini ye nipiɡ ramuə muə ipakə tuk yerkwənu, kini mərig narmamə kasəni nipe, masor danis. ²⁶ Kini rokrən kin yorwok kirik ruə maiyoh in mimə, 'Eh! ?Naha e narmamə kasor?' ²⁷ Kini rini-pən tukun mimə, 'Naorahim ruauə, kini kafam tatə rimoh kau kirik yame rəsiis-əsiis, meinai naurahim rirerig-pə min, kini in rəsanin əmə.'

²⁸ "Kini piauni yame rehuə, rikin rimhə, kini mimə, "To yakpəh nivənen imə.' Kini kafan tatə ritərhav-pə iruə maməkeikei kimin mə tukrivən imə. ²⁹ Mərig rini-pən tuk kafan tatə mimə, 'Imru. Kimwarə newk ripsaah, kini yakamor wok ikin e rəmhen kin yorwok kirik kafam, kini mipəh nəsikien nəkwam. ?Mərig rhawor, tatə? Nipipəh nivəsi-pəyen nar kəskəh kirik kimi yo rəmhen kin nəni, mə jakor nəviginien kirik kimawə yo minə tiksīn. ³⁰ Mərig narim a yame rimmoriah fam kafam nautə tuk nərokien piraovin kape swatuk, kini nipiɡ rirerig-pə yerkwənu, kini nakarar muh kau kirik yame rəsiis-əsiis mamor lafet kin kafan.'

³¹ "Kini kafan tatə rini-pən mimə, 'Narik. Nipiɡ m-fam kirau mik kwərə. Kini narimmər kafak kafam. ³² Mərig ratuatuk əmə mə tuksoz lafet e misəvigin meinai naorahim e rəmhen mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruimragh min. In rimmərwei, mərig taktəkun ai kwəsəm in.' "

16

Nuħpikinien ye manaja yame ramor norien yame riko-iko

¹ Nipiɡ kirik, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, "Yermaru kirik, kafan nautə ripsaah, kini in mivəh manaja kirik muə yame ramehuə ye kafan yorwok minə. Kini yorwok minə tiksīn khauə mharuk-pən nəgkiarien has ye manaja a kimi yermaru mhamə, 'Eh! Kwən a ramoriah kafam narimmər.' ² Kini rokrən kin kwən a ruə raməgkiar kimin mimə, 'Eh! ?Naha nəgkiarien yakərig kamni iram? Yakorkeikei

mə takvəh fam nəgkiarien minə kape wok kafam, muə, meinai taktəkun ai jakher ye-rhav kin ik.'

³ "Kini manaja a rimavən, mamətərig kin mimə, 'Aweh. Kafak yer-maru rorkeikei mə tukrher ye rhav kin yo, kafak wok tukrirkək. ? Kini jakhawor pən iran mine? Nagheek ripəh nəmhenien mə to yakikir nimoptanə [mivəh mane iran], kini yakauris pik tuk nawəyen kin mane tuk narmamə. ⁴ !Eh! Taktəkun ai yakirkun naha nhagin yame jakor, pəh narmamə tukhakir yo mhavən iməriə ikin masarha huvə tuk yo nipig kafak yermaru tukrher ye-rhav kin yo.'

⁵ "Kini manaja rimavən mokrən kin narmamə yamə mine kasor kaon kimi yermaru khauə kirikianə kirikianə. Kini rini-pən tuk yermamə yame rimnəkupən muə mimə, 'Ik nimnor kaon kimi yermaru ye naha?' ⁶ Kini kwən a rini-pən tukun mimə, 'Yimipik dram kape nehe olif iriə m-fam wan hundred.' Kini yemehuə rini-pən tuk kwən a mimə, 'In əmə e nəkwəkwə kape kaon kafam. Əkwətə aihuua əmə ru, mirai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkwə.'

⁷ "Kini rini-pən min tuk kwən kirik mimə, 'Ik nimnor kaon kin naha?' Kini rimə, 'Yimnor kaon kin wan taosen bag wit.' Kini manaja rimə, 'Vəh nəkwəkwə kape kaon kafam, kini mirai-pən əmə eit hundred bag wit.'

⁸ "Kini kwasig ikin, yermaru kape manaja aperə rimnərig nəvsaoyen kin, marar məgnəgin in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukrəm huvə atuk in. Norien e ramhajoun mə narmamə ye tokrei tanə, kharkun norien bisnes irəriə minə, mərig narmamə kape nikakien khapəh nharkun-huvəyen norien minə kape tokrei tanə. ⁹ Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huvə ye narmamə kin mane kape tokrei tanə mə iriə tukhauə kimiə minə tiksın. Kini nipig mane kape tokrei tanə tukrirkək, kini Kughen tukrivəh əmiə mivən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rerin.

¹⁰ "Tukmə yermamə yame rirkun narha-huvəyen tuk nar kəskəh kirik rirkun narha-huvəyen tuk nar ehua kirik. Kini yermamə yame ramor norien yame rapəh natuatukien ye nar kəskəh kirik, in tukror norien yame rapəh natuatukien ye nar ehua kirik. ¹¹ ?Ror məknakin mə tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rirkək yame tukreighaan kin əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakis, in e narimnar kape Kughen. ¹² Kini tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk narimnar kape yermamə min kirik, kini pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə tukvəhsi-pre min kimi əmiə kapəmiə atuk narimnar, meinai, kirkun mə takhapəh nisarha-huvə-minien tuk narimnar minə a.

¹³ "Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməməkin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine tuk mane."

¹⁴ Farisi minə kisorkeikei pik mane, kini nipig kimisərig nəgkiarien minə a, kini misarh iakei ye Yesu. ¹⁵ Mərig In rimi-pən tuk əriə mimə, "Kimiə nakasor norien yamə mine kasor narmamə rikiriə raməsik mə naksatuatuk. Mərig Kughen rirkun mə rikimiə rahas. Yakamni məkneikin meinai naha nhagin yame narmamə khavəh-si haktə mə in nar ehua, mərig ye nimri Kughen in nar apnapig əmə."

*Loa tukramarə rerin
(Mat 19:1-12; Mak 10:1-12)*

¹⁶ Kini Yesu rimə, “Kamni-ərhav Loa mine nəgkiarinen kape profet kape Kughen minə meriaji-pə Jon Baptaes, kini kwasig ikin, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini narmamə m-fam kisarkut mə tukhavən misarə aikin. ¹⁷ Mərig kipəh niniyen kimə wok kape Loa mine nəsaninien kafan ruirkək. Nikam. Nəgkiarinen m-fam kafan kasəmır- yame rehuə minə meriaji-pən yame rəkəskəh əgkəp minə. Loa tukrarə rerin rapita neai mine tokrei tanə. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik ripəh kafan hanə piraovin, kini mamkir piraovin pisin kirik min mwarə, in ramor təvhagə has. Kini tukmə yermamə kirik rikir piraovin kirik yame kafan yerman rimməpəh, kini kwarə kwis, kini in ramor təvhagə has meinai in raməkrəh kin piraovin kape yermamə pisin.”

Kwanage kape kwən kirik kafan nautə rehuə mine Lasaros mine Ebraham

¹⁹ Kini Yesu rimini mimə, “Kwən kirik, kafan nautə rehuə rivən ye neipən huvə minə, nimrin rhaktə, kini nipig mifam ramən pik nəviginien huvə minə. ²⁰ Kini yavən has kirik, nhagin e Lasaros, nipran rəmhir-əmhir. Kini kirəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwanu. ²¹ In rorkeikei pik mə tukrən nisimsi nəviginien yame raməsaah-əsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə a. Kini nar kirik rahas min, kuri minə min khauə masəpaih-əpaih nimap minə kafan.

²² “Kini yavən has a rimamhə, kini agelo minə khavəh mhavən apa ye nikar Ebrahim, kwənmhaan kape nisaiyen. Kwən a kafan nautə rehuə, in min rimamhə, kini kinim. ²³ Kini in rivən apa ye nap ehuə, mamərig nəmhəyen ehuə, marha-faktə, maməm Ebrahim apa isok, Lasaros apa ye nikarin. ²⁴ Kini mokrən apomh mimə, ‘Tatə Ebrahim. !Aweh! Pəh rikim tukreihuə tuk yo. Her-pən kin Lasaros mə tukreires kwənkwai kwermın ye nu kini mivəh muə mirap neramik kin pəh rokiei, meinai yakamərig nəmhəyen ehuə eikin e ye nap ai taktəkun.’

²⁵ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Narik, rikim tukraməsik ru kafam nimraghien apa kupən. Ik nimnavəh narimnar huvə kafam ripsaah, mərig Lasaros rimmamərig nəmhəyen ehuə ye nipran. Mərig taktəkun ai, in ramərig rhuvə ikin e. Kini ik, nakamərig nəmhəyen ehuə ye nipram. ²⁶ Kini nar kirik min. Ye kwerkwən irətawə, nəkwai nimir ehuə yame raməwhai ətawə. Ik en, kini kimawə e. Tukmə kimawə kirik rimə tukrurə məm əmiə, mərig to ripəh nurəyen. Kini tukmə kimiə kirik rimə tukruə məm əmawə, mərig to ripəh nuəyen.’

²⁷ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə rimini mimə, ‘Tatə. Yakaməkeikei kimik. !Aweh! Her-pən kin Lasaros rivən ye nimə kape kafak tatə ²⁸ meinai piak kirkirip aikin. Rhuvə mə in tukrivən mor kwirig kimi əriə pəh tukasərig əriə mə tukhapəh nhauə-minien ikin yakamərig pik nəmhəyen ikin.’

²⁹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Nikam. Iriə kharkun nisəvheikinien Nəkwəkwə kape Moses mine profet kupən minə kape Kughen. Pəh piam minə tuksərig nəgkiarinen minə a.’

³⁰ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə ramni mimə, ‘Nikam, Tatə Ebrahim. Ripəh nəmhenien. Mərig tukmə yemə mhə kirik rirerig-pən

mini əsaah pən tuk əriə, iriə tuksarar ye nərigien kapəriə, misəpəh norien has minə kapəriə.’

³¹ “Mərig Ebrahim rımə, “Tukmə khapəh nisərigien nəgkiarrien kape Moses mine profet minə kape Kughen, kini in nar apnapig tukmə kwən kirik ramragh min ye nimhəyen kafan, kini mivən məgkiar kimi əriə, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’”

17

Takhapəh nisorien yermamə rimir ye norien has
(Mat 18:6-7; Mak 9:42)

¹ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “Nəfrakisien. Nivəhsipən-vəhsipənien kape təvhagə has yamə mine kamhavi-pən narmamə ye nahasien, iriə tukhauə. Mərig narpinien ehua ramvən tuk yermamə yame ravəhsi-pən vəh-sipən kimi narmamə, uə yame in swatuk kape niwəhsi-pən vəhsi-pənien. ² Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehua kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapiə pam kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin ye tame tahik mə tukrəmnim. ³ Kini ror məkneikin mə takasəkeikei masarha huvə tuk kapəmiə nimraghien.”

Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has kape yermamə
(Mat 18:15, 21-22)

Kini Yesu rımə, “Kini tukmə piam ramor təvhagə has kimik, ni-pən kafan norien has ye nimirin, kini tukmə ramarar ye kafan nərigien, kini əru kin kafan norien has mıpəh nivəh-timtimien yerkim. ⁴ Kini nar apnapig in ramor təvhagə has kimik m-seven ye nipig kirikianə, kini muə m-seven mini-pre tuk ik mımə, ‘Kəsi. Yimnor təvhagə has kimik. Jakarar ye kafak nərigien mıpəh kafak təvhagə has,’ kini ik takasəkeikei mərugin kafan norien has minə, kini mıpəh niwəh-tim-timien yerkim.”

Yermamə yame ramni nəfrakisien ye Kughen, kafan nəhuakien ror nanmin
(Mat 17:20)

⁵ Kini aposol minə kimisaiyoh Yesu Yermaru mhamə, “Or kapəməwə nhatətəyen riskai məmhen min.”

⁶ Kini Yesu Yermaru rımə, “To nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig nakharkun nhani-pənien tuk tukwas e mə, ‘Əvi atuk ik, kini mivən mivə pən apa ye tahik,’ kini tukror nəkwaimiə.”

Kimiə naksəmhen kin yorwok minə kape Kughen

⁷ Kini Yesu rımə, “Hani-ru. ?Tukmə yermamə kirik, kafan yorwok ramasim, uə ramarha tuk sipsip minə, kini mirerig-pə yerkwanu, kini rikimiə raməsik mə yamehua kafan tukrini pən tukun mımə, ‘Eh! Yuə aihuaa məkwətə mən nəviginien a.’? !Nikam! ⁸ Mərig in tukrini-pən tuk kafan yorwok mımə, ‘Yuvən mor nak nəviginien, kin yuvən miwəhsi-pən kafam neipən huvə, kini miwəhsi-pə nak nəviginien mine nik ninimien. Nipig nimmor fam kafam wok, nakirkun nivənien məvigin minim.’ ⁹ ?Kini rikimiə raməsik mə yemehua, in tukrini-pən tenkiu kimi kafan yorwok tuk wok ehua kafan yame in tukraməkeikei mor uə nikam! ¹⁰ Kini kimiə en, naksəmhen əmə kin yorwok minə kape Kughen. Nipig

n̄imis̄or fam nar̄imnar yame Kughen r̄im̄ini-pre tuk əmiə mə takasəkeikei m̄isor, takasəkeikei mhani əmə mhamə, ‘Kimawə yor wok m̄inə əmə. R̄ipəh nəmhenien mə tukni vi vi əmawə. Yakasor əmə wok yame kimawə jakasəkeikei masor.’ ”

Yesu r̄imnor huvə narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhayen e leprosi

¹¹ N̄ipig Yesu r̄imneriwək mamvən Jerusalem, In r̄imavən-pən ye kw-erkwan ye provins mir e Sameria mine Galili. ¹² Kini n̄ipig r̄imatərhap-pən ye yerkwānu k̄irik, narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhayen e leprosi kimnhauə mis̄er̄er isok kwən̄mopin, ¹³ kini misokrən kin In mhamə, “!Yesu Yermaru! !Pəh r̄ikim tukreihua tuk əmawə!”

¹⁴ Kini n̄ipig Yesu r̄imnəm əriə, m̄ini-pən tuk əriə m̄imə, “Havən, mis̄əm pris, pəh in tukrəm n̄ipraimiə.” Kini n̄ipig kimiseriwək ye swatuk, kini mhahuvə, nəmhayen a r̄irkək ir̄əriə.

¹⁵ Kini iriə k̄irik rəm mə leprosi kafan r̄irkək. Kini rarar m̄irerig-pən tuk Yesu mamokrən apomh m̄imə, “!Yakamni vi vi Kughen! !Yakamni vi vi Kughen!” ¹⁶ Kini in r̄imneiwaiyu m̄animkur-pən ye nihu Yesu, m̄ini vi vi In tuk nor-huvəyen kafan nəmhayen. Kwən a in yemə Sameria. ¹⁷ Kini Yesu r̄im̄ini mə, “?Nəfrakisien mə yimnor huvə narmamə ten maikwas ta ye kapəriə nəmhayen, uə nikam? ?Mərig naen hiə? ¹⁸ Kwən a in yepsipis əmə, mərig in p̄isin əmə r̄im̄irerig-pə mamni vi vi Kughen.” ¹⁹ Kini Yesu r̄ini-pən tuk kwən a mə, “Erer meriwək mamvən. Kafam nhatəyən r̄imnor huvə ik.”

Narmaruyen kape Kughen tukruə

(Mat 24:23-28, 36-41)

²⁰ N̄ipig k̄irik, Farisi m̄inə kimisaiyoh-pən Yesu mhamə, “Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruə?”

Kini In r̄ini-pən tuk əriə m̄imə, “To narmamə khapəh nis̄əmien Narmaruyen kape Kughen yame ramuə kin n̄imr̄iriə. ²¹ Kini yermamə k̄irik r̄irkək yame tukr̄ini mə, ‘Hauə-ru mis̄əm, in apa,’ uə ‘Hauə mis̄əm. In apa.’ Meinai narmaruyen kape Kughen ruauə ta maməm̄ir yerkimia.”

²² Kini Yesu r̄ini-pən tuk kafan narmamə m̄inə m̄imə, “N̄ipig m̄inə kimnhauə yame naksorkeikei mhamə taksəm n̄ipig m̄inə kape Ji Yermamə, mərig to nakhapəh nis̄əmien. ²³ Kini narmamə tukhani-pre tuk əmiə mhamə, ‘!Hauə-ru mis̄əm, in apa!’ uə ‘Hauə, in apa!’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əriə, ²⁴ meinai ye n̄ipig Yo, Ji Yermamə, jakurə iran, in tukrəmhen əmə kin naroap̄igien yame raməsiə ye neai ye nikar̄in k̄irik muə meriaji-pən nikar̄in k̄irik m̄in. Kini narmamə m-fam tuksəm mharkun. ²⁵ Mərig kwasig ikin ye nar̄imnar m̄inə a, jakaməkeikei mamərig nəmhayen ehua, kini narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, kamhaukreikin-pə n̄imeitairiə masəpəh Yo.

²⁶ “Ye n̄ipig Yo, Ji Yermamə, jakuə iran, tukrəmhen əmə kin nar̄ayen kupən ye n̄ipig kape Noa. ²⁷ Ye n̄ipig a, narmamə kasəv̄igin, mamhanim, masor nəv̄iginien kape narkurəkien, in e nar̄imnar m-fam kasor ye n̄imraghien kapəriə, miseriaji-pə ye n̄ipig yame Noa ruavən imə ye nəpəəg nəkwai rao ehua kafan. Kini nəhig r̄imap, yapiwən ehua r̄imauə maiyu makatən̄im fam kin narmamə yamə mine khapəh nhavənien ye nəkwai rao.

28 “In rəmhen əmə mīn kīn narəyən kupən ye nīpīg kape Lot. Narmamə kīmnasəvīgīn, mhanīm, masor salem kīn narīmnar, mamhawəh nīmri narīmnar, masəsīm, mhavhīrəkīn nīmə mīnə, in e narīmnar fam kīmīsor ye nīmraghīen kapəriə. 29 Məriḡ ye nīpīg yame Lot rīmatərhav-pən ye taon a Sodom, kīnī nap mīne kapier yame kamhawək mhasi-faktə ye neai masəkwəpni əriə m-fam apa ye taon.

30 “Kīnī rəmhen əmə kīn nīpīg Yo Ji Yermamə jakuə mīn iran. Kīnī Kughen tukror əpu Yo kīmī narmamə. 31 Ye nīpīg a, tukmə yermamə kīrik ramkwətə iruə ye kafan nīmə, pəh in tukrap mīpəh nīvən-mīnīen a ye nīmə mə tukrīpīk kafan narīmnar. Kīnī tukmə yermamə kīrik apa ye kafan nəsimīen, pəh in tukrap, mīpəh nuə-mīnīen ye yerkwānu. 32 ! Takhapəh nīsəru-kīnīen pīahwaru kape Lot! 33 Yermamə yame rorkeikei mə in tukramraptərəkīn kafan nīmraghīen ye tokrei tanə e, mīpəh nīkwasiḡīen kīn Yo, in tukrīpəh nī-wəhyen nīmraghīen rerīn. Məriḡ yermamə yame raməpəh narīmnar kape nīmraghīen kape tokrei tanə e, mīkwasiḡ kīn Yo, in tukrīvəh nīmraghīen rerīn. 34 Yakamni-pre tuk əmīə mə, ye nīpīg a, yenpīg, yermamə kīraru tukawapir ye bed kīrikianə əmə, kīnī jakvəhī-ta kīrikianə, mīpəh kīrikianə. 35 Kīnī pīraovin kīraru tukawor nəvīgīnīen, kīnī jakvəhī-ta kīrikianə, mīpəh kīrikianə. 36 Yerman kīraru tukawasīm, kīnī jakrəhī-ta kīrik, mīpəh kīrik.”*

37 Kīnī kafan narmamə mīnə kīmnhani-pən tukun mhamə, “Yermaru, takitərhav-pə hīə?”

Kīnī In rīmīnī-pən tuk əriə mīmə, “Takharkun əmə. Rəmhen kīn nīpīg līgkai mīnə kamhāvə yerpīriḡ mīseiwayū masəriḡ tahik, nakharkun mə kəməm mīnə apāikīn.”

18

Nuhpīkīnīen ye yenī has yame ramor tan pən ye nasituyen

1 Kīnī Yesu rīmīnī nuhpīkīnīen kīmī əriə maməvhag kīn kīmī əriə mə tukasəkeikei masəhuak nīpīg mīfam mhapəh nīsəpəhyen, mhapəh nīsorīen mə rīkiriə tukreiwayū. 2 In rīmīnī mīmə, “Yerkwānu kīrik, yenī kīrik aikīn kape nərəhuyen nəḡkīariēn mīnə. Kīnī rīpəh nīsaiyēn Kughen, kīnī mīpəh nīsai-mīnīen narmamə. 3 Kīnī ye yerkwānu a, pī-raovin kīrik kīmnāmḡə tan kīn aikīn, kīnī nīpīg mīfam ramuə mamaiyoh yenī a mīnī-pən tukun mīmə, ‘Awēh. Asitū irak mərəhu atuātuk nahasiēn yame kafak tikmīr ramor irak.’ 4 Məriḡ yenī a ramor pīk tan pən tuk nəḡkīariēn mə tukror huvə aihuaa nahasiēn kape pian a. Məriḡ pian a rīmīnaiyoh-pən kwən a ye nīpīg mīfam. Kīnī yenī a ramətəriḡ mīmə, ‘Nar apnariḡ mə yakpəh nīsaiyēn Kughen, mīpəh nīsai-mīnīen narmamə, 5 məriḡ jakaməkeikei mīvən mərəhu atuātuk kafan nahasiēn kīnī mərəhu nīhuvəyēn. Meīnai pian a ramnī nar kīrikianə mamariḡ mītə yo tuk kafan nəḡkīariēn mamrīpīn. Kīnī tukmə yakamor tan pən tukun, kīnī in tukruə mamokrən-okrən kīn yo, kīnī yakəpkəs kīn.’ ”

6 Kīnī Yesu Yermaru ramrīpīn nəḡkīariēn mīmə, “Sətəriḡ kīn Yo. Nəḡkīariēn kape yenī apa rahas pīk. 7 ?Məriḡ rhawor ye Kughen? In rīmīrpen kafan narmamə mīnə, kīnī iriə kīsasək ətḡīn In nīpīg mī-fam yenpīg-enpīg mīnə mīne yenpīg mīnə fam. ?Kīnī rīkīmīə raməsīk mə

17:28: Jen 18:20; 19:25 17:31: Mat 24:17-18 17:32: Jen 19:26 17:33: Luk 9:24

* 17:36: Nəḡkīariēn ye v 36 rīkək ye kopi akwas tiksin kape Nīutesteman. Keīnīn mə Luk rīmīrai əfrakis uə nīkam. 18:1: Kol 4:2; 1 Tes 5:17

In tukrini-pən tuk əriə mīmə, “Takhawhin pi pom”? Nīkam. ?Kimiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan minə uə? Nīkam. ⁸Yakamni-pre tuk əmiə mə nəfrakisien, In tukrasitu aihuaa əmə ye kafan minə, kini mərəhu atuutuk nahasien yame ramuə tuk əriə. ?Mərig nīpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə mīn iran ye tokrei tanə, jakəm mə narmamə tiksīn aikīn yamə mīne kishatətə ye Kughen uə kharkək?”

Nuħpikinien kape Farisi mīne narmamə yamə mīne kasərer tuk mane kape takis

⁹Kini Yesu rīmīni nuħpikinien kirik kin narmamə tiksīn yamə mīne khamə ta mə kisatuatuk rapita narmamə minə tiksīn, masəm-əhu narmamə minə fam. ¹⁰In rīmīni mīmə, “Kwərə mir kiraru kimiravən apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kirik, in Farisi. Kini kirik in ramərer tuk mane kape takis. ¹¹Kini Farisi ramərer mamsigəvin nəhuakien, maməgiar atuutuk iran mīmə, ‘Kughen, yakamni vi vi Ik meinai yakor pisin ye narmamə apnəpig minə, yamə mīne kisorkeikei pik mane, maseikuə mə tuksəkrəh kin, masor rahas, misəkrəh kin piraovin kape yermamə pisin. Kini yo yakpəh norien rəmhen kin kwən e yame ramərer tuk mane kape takis. ¹²Nīpig kiraru ye wik kirikianə, yo yakamatuakəm maməpəh nəvigīnien tuk nəhuakien. Kini tukmə yakvəh narimnar ten, yakvəhsi-pre kirikianə.’

¹³“Mərig kwən a yame ramərer tuk mane kape takis, in ramərer isok, kini mamauris, mīpəh narha-faktəyen ye neai maməhuak. Kini rikīn rarkwopir, mamasək, mamərip nīmagen mīmə, ‘Kughen. Yo yemə has. !Pəh rikim tukreihuə tuk yo!’ ”

¹⁴Kini Yesu ramripin nəgkiarīen mīmə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə nīpig kwərə mir e tukrarerig-pən yerkwənu, yermamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm mə kafan nīmraghien in ratuutuk. Mərig Farisi rapəh natuatukien, meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu; mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.”

Kwajikovə minə kimnhavən misəm Yesu

(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵Kini narmamə tiksīn kimnhapik kapəriə kwajikovə əmtəmtə minə mhavən masəm Yesu mə In tukrərəhu-pən kwermīn irəriə, mivəhsi-pən nīhuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁶Mərig Yesu rīmnoqrən kin kwajikovə minə mə tukhavən ipakə tukun. Kini mīmə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khaue tuk Yo. Meinai Kughen tukramaru ye narmamə yamə mīne kisəmhen kin kwajikovə minə e. ¹⁷Yakamni əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikīn rīpəh nagienien tuk nīvəhyen kafan nərigien reiwaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rīpəh nīvənien ye Rao ye Neai.”

Yermamə kirik kafan nautə reihuə

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸Kini yeməhuə kirik ruə mīni-pən tuk Yesu mīmə, “Yhajoun huvə. ? Nakmə jakaməkeikei mor naha mamarə rerin?”

¹⁹Kini Yesu rīmə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nīhuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ²⁰Ik nakwīrkun ta loa yame Moses rīmīni mīmə, ‘Təpəh nhopniyen yermamə. Kini mīpəh

napirpən-apnapig-ien tuk piraovın pisin. Kini mīpəh nəkrəhyen. Kini mīpəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Tuk nīpig minə fam takamsiai rimim mine nisinim.’ (Eks 20:12; Dut 5:16-20)”

²¹ Kini kwən ai rini-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²² Kini Yesu rimnərig nəgkiarieren a, mīni-pən tuk kwən a mīmə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik fam kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²³ Nīpig kwən ai rimnərig nəgkiarieren yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah. ²⁴ Kini Yesu rarha-pən mīni-pən tukun mīmə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivanien pəh Kughen rarmaru irəriə. ²⁵ ?Nakhamə ta mə narmiragh ehuə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nīkam, rəutən pik. Rəmhen əmə mīn kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarieren yame Yesu rimini kinasaiyoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekīn, kitawə pa in tukramarə ye nīmraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rimini mə, “Narimnar yame narmamə kiseinein nisorien, Kughen rirkun norien.”

²⁸ Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “?Mərig rhawor irəməwə? Yiməsəpəh fam kapəməwə narimnar, mhauə, mamhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nīmə, uə piraovın, uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə mə tukruə ye Narmaruyen kape Kughen, ³⁰ kini yermamə a, ye tokrei tanə e, tukraməkeikei mivəh narimnar ripsaah məknakin rapita narimnar yamə mine rimnəpəh kupən. Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nīmraghien rerin.”

Yesu rimini-ərhav mīn kafan nīmhyen

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Narmamə khapsaah, kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef, misəkwətə karin, kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Sətərig ru. Taktəkun ai, tukhavən apa faktə, Jerusalem. Kini narimnar yame profet kape Kughen minə kupən kimnhani irak, Ji Yermamə, tukhauə misor nəfrakisien kin. ³² Tukeighan-pən kin Yo ye kwermi nəmə Rom, kini tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, misərig-əvhin Yo. ³³ Tukrəh Yo, kavən, khopni Yo. Mərig ye nīpig yame ror kisisə kin, jakamragh mīn.”

³⁴ Mərig narmamə twelef kafan kimnhapəh nharkunien nīprai nəgkiarieren kafan, meinai Kughen rimnerkwaig kin nīprai narimnar minə a, kini kimnhapəh nharkunien mə raməgkiar ye naha.

Yesu rimnor huvə nīmrin pis kirik

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Nīpig Yesu ramuə ipakə tuk taon a Jeriko, nīmrin pis kirik aikin ramkwətə ye nīkar swatuk. Nīpig mi-fam in ramawə-pən kin mane kimi narmamə. ³⁶ Kini nīpig nīmrin pis rimnərig mə narmamə khapsaah

kaseriwæk ye swatuk, kini raiyoh-pæn mæ, “? Naha nhagin narmamæ kasor?”

³⁷ Narmamæ khani-pæn tukun mhamæ, “Yesu e. Yemæ Nasaret. Rameriwæk ye swatuk.”

³⁸ Kini rokræn apomh mimæ, “!Yesu! !Kwænæræus kape King Deved! !Rikim tukreihuæ tuk yo!”

³⁹ Kini narmamæ e kaseriwæk misækupæn kin Yesu khani-pæn tukun mhamæ, “!Ah! !Pim!”

Mærig ramripin æmæ ye nokrænien, mamni mæ, “!Kwænæræus kape King Deved*! !Rikim tukrehuæ tuk yo!”

⁴⁰ Kini Yesu rærer mini-pæn tuk æriæ mimæ, “Haræh mhauæ.” Kini kimnharæh mhauæ ipakæ, Yesu raiyoh-pæn mimæ, ⁴¹ “?Nakmæ jakor naha nhagin kimik?”

Kini in rimæ, “Yermaru, yakorkeikei mæ jakæm nar.”

⁴² Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Arha mæm nar. Kafam nhatætæyen rimnor huvæ ik.” ⁴³ Mækneikin, rarha mæm nar, kini mikwasig kin Yesu, mamni vi vi Kughen. Kini nipig narmamæ m-fam kimisæm nar a, iriæ min kimnhani vi vi Kughen.

19

Sakias rimini nəfrakisien ye Yesu

¹ Kini Yesu reriwæk mamvæn mæ tukritærhav-pæn Jeriko. ² Kini ye taon a, kwæn kirik aikin, nhagin e Sakias. In yemehuæ kirik kape narmamæ yamæ mine kasærer tuk mane kape takis. Kini kafan nautæ ripsaah. ³ Kini in rorkeikei mæ tukræm-ru mæ Yesu In pa. Mærig reinein næmien, meinai in rarkwakwæ. Kini narmamæ kasærer æswasig kin. ⁴ Kini Sakias raiyu ækupæn mivæn mhaktæ ye tokrei nai kirik e kamni kimæ sikamo, mæ tukræm Yesu ye nipig In tukrukuraopæn aikin.

⁵ Kini nipig Yesu rimauæ atuatum a in ikin, marha faktæ mæm in. Kini mini-pæn tukun mimæ, “Sakias. Eiwaiyu aihuaa. Meinai taktækun ai, jakamækeikei mivæn apa imam yerkwænu kafam mamaræ.” ⁶ Mækneikin Sakias rimneiwaiyu, mikir Yesu miravæn apa iman ikin yerkin agien.

⁷ Mærig nipig narmamæ kimisæm narimnar minæ a, kini kisæsiwæn-æsiwæn kin norien minæ a, mamhani nikar Yesu mhamæ, “!Ah! Kwæn a ramvæn imei yor tævhagæ has minæ.”

⁸ Kini nipig kimnhavæn ye nækwai nimæ kape Sakias, in rærer mini-pæn tuk Yesu mæ, “Yermaru. Ærig-ru yo. Jakæwhai kafak narimnar mvwæhsi-pæn nipærin kimi yavæn has minæ, mipæh nipærin kafak. Kini narimnar yame yimnækræh kin, yo jakarpin-pæn mi-kuas.”*

⁹ Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “Taktækun Kughen rivæh miragh ik mine kafam minæ. Meinai ik min nimnhatætæ ye Kughen, kini ik nimauæ kwænæræus æfrakis kirik kape Ebrahim. ¹⁰ Kini Yo, Ji Yermamæ, yimauæ mæ jakarhakin narmamæ yamæ mine kwæserwei, miwæh miragh æriæ.”

*Nuhpikinien ye narmamæ yamæ mine kimisor wok kin mane
(Mat 25:14-30)*

* **18:39:** Kwæn a ramokræn kin Yesu mæknakin, ramhajoun mæ ramni nəfrakisien iran, mæ in Kristo yame Kughen rimrpen. **19:7:** Luk 15:2 * **19:8:** Eks 22:1 mine Nam 5:6-7 kræni mæ tukmæ yermamæ kirik ramækræh kin nar kirik, turkramækeikei marpin-pæn m-kwas. **19:9:** Luk 13:16; Wok 16:31 **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15

¹¹ Nipig Yesu rinamuə ipakə tuk Jerusalem, narmamə rikiriə rimnəsik mə narmaruyen kape Kughen pəh nien mə tuktu ruə. Kini Yesu ramripin nəgkiariefan kafan mamni nuhpikinien kirik kimi əriə ¹² mīmə, “Yemehuə kirik rimə tukrivən apa kantri pisin kirik isok, mə tukvəh-si haktə in mə in king kirik. ¹³ Kwasiğ ikin ritərhav, in rimnokrən kin kafan yorwok ten, məwhai mane mivəhsi-pən kirikianə kirikianə kimi əriə†. Kini mini-pən tuk əriə mīmə, ‘Kimiə takasəkeikei masor wok kin mane, pəh ramehuə, miseriaji yo jakrerig-pə min.’

¹⁴ “Mərig iriə apa iman ikin kimisəmakin kwən a, kini misher-pən nəgkiariefan mhamə, ‘Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kwən a tukrarmaru irəmawə.’ ¹⁵ Mərig kivəh-si haktə in kinor king kin, kini in rirerig-pə min. Kini mokrən kin kafan yorwok yame mine rimnəwhai kafan mane irəriə. Rimə tukrirkun-ru mə kimisor win ye naha mane ye nipig rimnamarə isok. ¹⁶ Kini yame raməkupən rimauə mini-pən tukun mīmə, ‘Yemehuə. Nimmərəhu-pə mane kirik ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak ten.’ ¹⁷ Kini kafan yemehuə rimini-pən tukun mə, ‘Ik nimmor wok yame rhuvə, meinai nimmor wok huvə tuk nəm-huvəyen nar yame rikəskəh, kini taktəkun ai, yakeighan kin ik mə takarmaru ye taon iriə m-fam ten.’

¹⁸ “Kini yame ramkwasiğ kin ruə mini-pən mə, ‘Yemehuə. Nimmərəhu-pə mane kirikianə ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak kirkirip.’ ¹⁹ Kini yemehuə rimini-pən tukun mīmə, ‘Ik takamarmaru ye taon iriə m-fam kirkirip.’

²⁰ “Mərig yorwok min kirik ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Mane e kafam. Yimnərkis ətərakin kin neipən merkwaig huvə kin ²¹ meinai yakamgin kin ik, meinai kafam norien rəutən. Ik nakawəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampik nəviginiyen ye nəsimien yame pəh nien mə kafam.’

²² “Kini yemehuə a rini-pən tukun mīmə, ‘!Ik yorwok has! Nəgkiariefan əmə kafam ramhajoun mə nimmoriah əgkap. Nakwirkun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narimnar yame pəh nien mə kafak, kini mampik nəviginiyen ye nəsimien yame pəh nien mə nəsimien kafak. ²³ ?Rhawor nimipəh nivəhyen kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriü profit kafan?’

²⁴ “Kini yemehuə a rarar mini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə, mīmə, ‘Havəhsita mane yame yimivəhsi-pən kimin, mhavəhsi-pən kimi kwən a kafan mane ten.’

²⁵ “Kini iriə kimnhani mhamə, ‘Yamehuə. Rapəh natuatukien meinai ruivəh-ta mane ten.’

²⁶ “Kini yemehuə a rini-pən tuk əriə mīmə, ‘Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpiwəh-sita fam kafan narimnar minə. ²⁷ Kini taktəkun ai, kafak tikmir yamə mine khapəh nisorkeikeiyen mə jakuə king kapəriə, takhakir əriə mhauə, mishopni əriə ye nimrik.’”

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

† **19:13:** Nəgiariefan kape Gris ramni mə yemehuə rimivəhsi-pən “mina” kirik kimi əriə kirikianə kirikianə. Mina kirikianə in rəmhen kin wan handred taosen vatu. **19:17:** Luk 16:10 **19:26:** Mat 13:12; Mak 4:24-25; Luk 8:18

²⁸ Kini nipig Yesu rimnægkiar ta, kini In rimneriwæk məkupən mamvən Jerusalem, kini narmamə kimnhakwasig kin. ²⁹ Nipig kimnhauə ipakə tuk yerkwanu mir a Betfas mine Betani ye tukwas a kamni kimə Olif, kini In rimini-pən tuk kafan yermamə mir kiraru mimə, ³⁰ “Takravən apa yerkwanu yame nakaravaag-pən ikin. Ikin a, takwəm kwaji dongki kirik yame kipəh hanə nəsuyen iran. Nakrarisin mwəsig mirauə. ³¹ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mimə, “?Nakararisin dongki a tuk naha?” Kini takrani-pən tukun mirəmə, “Yermaru kapətawə rimə tukrəsua iran.”

³² Kini kimiravən mwəm naha nhagin yame Yesu rimini. ³³ Kini nipig kimirarisin kwaji dongki, kini narmamə kapəriə a dongki kimisaiyoh əriu mhamə, “!Eh! ?Nakararisin dongki a tuk naha?”

³⁴ Kini iriu kirəni-pən tuk əriə mirəmə, “Yermaru rimə tukrəsua iran.”

³⁵ Kini kimwəsig miravən kimi Yesu, mawəpeinə-pən kin kapəriu kot ye nimetai dongki, kini mwasitu ye Yesu rhaktə məsuə ye kwaji dongki a. † ³⁶ Nipig rimnəsua iran mamvən, kini kafan narmamə kisəpəkiək ta kin kapəriə kot məsuta mimhahuvə-pən kin kimi swatuk.

³⁷ Kini nipig Yesu rinamuə ipakə tuk Jerusalem, məməsuə ye dongki a, mamuə ye tukwas e kamni kimə Olif. Kini narmamə minə kafan khapsaah kimnhauə. Rikiriə m-fam ragien, kharikakun mamhani vi vi Kughen masokrən apomh tuk nımtətien yamə mine kimisəm In ramor.

³⁸ Kini mamhani mhamə,

“Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru! (Sam 118:26)

Pəh nəmərinuyen tukrarə apa ye rao ye neai.

Kini apa yerpirig əgkəp ye rao ye neai,

pəh kivəh-si haktə nhag Kughen Yermaru.”

³⁹ Kini Farisi minə tiksın yamə mine kasərer aikin khani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Ni-əhu kafam narmamə minə mə tukhapim əmə.”

⁴⁰ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə narmamə mine e khapim, kapier minə e tuksokrən-okrən.”

Yesu rimini mə nəmə Jerusalem tuksarə ye narpinien

⁴¹ Kini nipig Yesu rimauə ipakə məm taon a Jerusalem, kini mamasək tuk narmamə minə aikin a. ⁴² Mamni mimə, “!Eh! Nar apnəpig mə nımisəpəh narımnar yame ravəhsi-pə nəmərinuyen kimi əmiə miseriaji-pə ai təkun, mərig tokmə nakpiharkun əriə ai taktəkun, kini Kughen ripivəhsi-pre kimi əmiə. Mərig nıkam. Narımnar minə a kaserkwaig to nakhapəh nisəmien. ⁴³ Mərig nipig minə e yame ramuə tuk əmiə, kapəmiə tikmir minə tukhauə misərer rukrao irəmiə, tukhakir nımoptanə mhakir ihaktə kor kəsik kəupə kin ye kapəmiə taon, misor əswasig kin tuk əmiə.

⁴⁴ Kini iriə tuksoriah fam nimə minə ye taon kapəmiə, to kapier kirik ye kapəmiə nimə minə ripəh nərerien. Kini tukshopni əmiə mifam mine kapəmiə kwajikovə minə. Narımnar minə fam e tukruə meinai kimia nakseinein nipig e towei yame Kughen rimauə mə tukrivəh miragh əmiə iran.”

Yesu rimnəko ye-rhav narmamə yamə mine kasor maket ye Nimə Ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

† **19:35:** Sek 9:9 ramni profesi kirik mə Kristo tukrəkəwə-pən ye dongki mamuə Jerusalem ramhen kin king. **19:44:** Luk 21:6

⁴⁵ Kini Yesu rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməko yerhav narmamə yamə mine kasor maket aikin. ⁴⁶ Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Kafak nimə, in nimə kape nəhuakien,’ (Aes 56:7) mərig kimia naksor ruə rəmhen kin ‘nimə kirik yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ (Jer 7:11)”

⁴⁷ Kini kwasig ikin, ye nipig m-fam, Yesu rimnəwhag apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel, kasarhakın swatuk mə tukshopni Yesu, ⁴⁸ mərig khapəh nisəmien, meinai nipig m-fam narmamə khapsaah iriə min, meiani kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarrien minə kafan, kini nəgkiarrien kafan ramuh kapəriə nətərigien.

20

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nipig kirik, Yesu rimnaməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen, mamni-ərhav nəvsaovag huvə kape Kughen kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kimnhauə masəm In. ² Misaiyoh mhamə, “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmia. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmia mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ⁴ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

⁵ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrini mimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimia nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’ ⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

⁷ Kini kishorpin mhamə, “Kimawə yakseinein mə pa rivəhsi-pən neihuəyen kimin.”

⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kini Yo min, to yakpəh niniyen mə Pa rimivəhsi-pə neihuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

Nuhpikinien kin plantesen kape grep

(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kimi narmamə mimə, “Yermamə kirik rəsim kin kafan plantesen kape grep. Kini in mərəhu plantesen a ye kwermi narmamə tiksın, marə, mitərhav ye tanə pisin marə kape nipig apomh. ¹⁰ Kini kwənkwaı grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsım aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. Mərig iriə kisarar, mharaptərəkin kwən ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹¹ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Mərig iriə kimnhauh min misor naurisien kimin, misher-pən kin mə tukrirerig,

mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹² Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Kimnhauh in, misəko yerhav in. ¹³ Kini yamehuə kape plantesen a rimə ‘?Jakhawor ai taktəkun? Rhuva mə jakher-pən kin narik keikei, tukmə ror iriə tukhasiai in.’ Kini rher-pən kin ruvan. ¹⁴ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuətuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ¹⁵ Məknəkin kharaptərəkkin, misarkw-ərhav kin ye nəkwai plantesen, mishopni.* ?Yamehuə kape plantesen a tukrhawor min? ¹⁶ Tukriyən mhopni-hopni narmamə minə ai, mərəhu-pən plantesen a ye kwermi narmamə pisin.”

Kini nipiğ narmamə kimisərig nəgkiarinen a khamə, “Pəh nar a tukriyən norien nəfrakisien kin.”

¹⁷ Mərig Yesu rimnarha tim tim irəriə mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.’ (Sam 118:22)

“?Mərig nəgkiarinen e niran naha? ¹⁸ Mə narmamə mifam yamə mine kamharəh pikin səpaag a, nikikiririə tukrakapir. Kini yermamə yame səpaag a tukrimamir, mhopni, mhosis.”

¹⁹ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses mine jif pris minə kimnharkun mə nuhpikinien minə a ramni irəriə; ror məknəikin, kimisarha-kin swatuk mə tukharaptərəkkin aihuua əmə In, mhawəhsi-pən ye kalabus, mərig kimisəpəh meinai kimnhagin kin narmamə.

Nəmehuə kape Isrel khamə tukhavəhsi-əhu Yesu tuk nəgkiarinen ye nikarin kape takis

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine jif pris minə kimisarha tim tim ye Yesu misorkeikei mə tukharuk-pən nəgkiarinen kirik iran tuk nəgkiarinen kafan, mhawəhsi-pən in ye kwermi gavman kape Rom. Kini misarar misher-pən kin narmamə tiksin mə tukhavən masor kəut kəsua kimin. ²¹ Kini kəut kəsua minə kimnhavən misaiyoh Yesu mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuətuk. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ²² Ni-ru tuk əməwə mə, ?Ratuətuk mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?”

²³ Mərig Yesu ruirkun mə kimnhani əmə naiyohyen a mə in tukrini nəgkiarinen kirik yame tukhani hah in tukun. ²⁴ Kini mini-pən tuk əriə mə, “Havən-ru mhawəh mane kirik mhauə pəh yakəm. ?Mə nanmi pa raməmir-pən aikin? ?Mine nhag pa?”

²⁵ Khamə, “Nanmi Sisa, mine nhagin.”

Məknəkin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kimini kimə kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, hawəhsi-pən kimi Kughen.”

* **20:15:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksin kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **20:18:** Aes 8:14-15; Rom 9:33; 1 Pet 2:8, 3:14 **20:20:** Luk 11:54

26 Kini kisakur pik kin nægkiarrien yame Yesu rimirpen, miseinein nhawəhsi-əhuyen Yesu ye nimir narmamə kin naiyohyen. Mhapəh nhaniyen nar kirik.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nægkiarrien ye nikarin kape nimirghien rerin

(*Mat 22:23-33; Mak 12:18-27*)

27 Kini Sadusi minə tiksın kimnhauə tuk Yesu. Iriə khamə ta mə narmamə yamə mine kwənhamhə, to khapəh nhamragh-minien ye rao ye neai. 28 Kini kimisaiyoh-pən kin nægkiarrien kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai-pən ye Loa kapətawə mə tukmə kwən kirik rimhətan kin kafan piraovin, mərig kiripəh hanə niweiməkien kin kwajikovə kirik, kini piauni kirik tukraməkeikei mikir pian a tukaweimək†, kini kwajikovə minə tukharaptərək kin nhag yermamə yame rimamhə. 29 Tukmə narman seven, iriə piauriə minə. Nimirin nupan rarkurək kini mipəh nirəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. 30-31 Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhə, kini mipəh neiməkien, kini mimhə min. Kini naorahini yame ror kisiser kin ror əmə min nar kirikianə kin meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. 32 Kini en piraovin ai rimhə min. 33 Kini ye nipig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

34 Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Ye tokre tanə e, narman mine nipiraovin kisarkurək. 35 Mərig ye nipig kape narəyen vi, narmamə yame Kughen rikin ragien tuk əriə mə tukhamragh min ye nimhəyen kini mivəh əriə mivən kisarə ye narəyen vi, to iriə khapəh nisarkurəkien. 36 Kini iriə to khapəh nhamhəyen meinai tuksəmhen əmə kin agelo minə. Kini iriə ji Kughen minə meinai In rimnor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. 37 Kini Moses ramhajoun ye nəkwəkwə kafan mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, mamni mə nipig in rimnam nai kirik ramuək; aikin, Moses rokrən kin Kughen mimə Ik, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.’ 38 !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhokupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə ksəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!”‡

39 Kini Farisi§ tiksın kimhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun, nimirpen huvə nægkiarrien.” 40 Kini iriə m-fam kimnhagin kin naiyoh-pən-minien nægkiarrien kirik kimin.

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan

(*Mat 22:41-46; Mak 12:35-37*)

41 Kini Yesu ramaiyoh-pən əriə mimə, “?Rhawor e kamni kimə, ‘Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?’ 42 Mərig, səmru, Deved rimirai-pən ye Ol Sam mimə, “ ‘Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

† 20:28: Moses rimini məknekin ye Dut 25:5-6. 20:37: Eks 3:2,6 ‡ 20:38: Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. § 20:39: Nægkiarrien kape Gris ramni mə “nəmhajoun kape Loa kape Moses.”

“Ɛkwətə ye kwermik matuk

⁴³ Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.” (Sam 110:1)

⁴⁴ “Ye nəgkiarrien e, Deved rimnokrən kin Mesaea mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rimnəgkiar ye nəmhajoun minə kape Loa kape Moses

(Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nipig narmamə kisətərig kin, In rimini-pən tuk kafan narmamə mimə, ⁴⁶ “Kimiə takasərig əmiə tuk namhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pəniən neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowiə kimi əriə mhasiai əriə. Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁴⁷ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. Narpiniən kapəriə tukriskai rapita.”

21

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin ravəhsi-pən mane kimi Kughen

(Mak 12:41-44)

¹ Kini Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kimi Kughen ikin, mivaag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehuə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. ² Kini məm min piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə; kafan mane rirkək. Kini in miwəhsi-pən əmə siren* kiraru. ³ Kini Yesu rimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə. Piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksın kimnhavəhsi-pən. ⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane, mamhapəh nipərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan.”

Nimtətien minə kape Nipig Kwasig

(Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37)

⁵ Kini kafan tiksın narmamə kasəgkiar ye Nimə Ehuə kape Kughen yame kafan kapier ehuə minə khahuvə, mine narimnar huvə minə a imə yame narmamə kamhavəh-sipən kimi Kughen. Kini Yesu rini mimə, ⁶ “Nimə e nakasəm ai taktakun, mərig nipig ramuə yame narmamə tuksatməg-ətəg kapier minə kape nimə e, kapier kirik to ripəh nəreien a ikin ramərer ikin taktəkun.”

⁷ Kini kisaiyoh-pən In mhamə, “Yhajoun. ?Narimnar minə e tuk nagheen ruə? ?Kini naha nimtətien tukrhajoun mə pəh nien mə tuktu narimnar minə e tukhatərhav pə?”

⁸ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei masərig əmiə mə yermamə kirik tukripəh neikuəyen irəmiə mivi əmiə. Meinai narmamə khapsaah tukhauə mhamə, ‘Yo, yo e Kristo’ kini tiksın tukhani mhamə, ‘Nipig kape narimnar minə e rinamuə ipakə.’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əriə. ⁹ Kini nipig takasərig nəvsaoyen kin mə narmamə kasarowagin, uə

* 21:2: Pəh nien mə rimivəhsi-pən “siren” mərig mane kiraru kape nəmə Isrel, mə “lepta.”

21:3: 2 Kor 8:12 21:6: Luk 19:44

narmamə kasərer mashopni gavman kapəriə, mərig takhapəh nhaginien. Narimnar minə a tuksəkupən kin, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a.”

¹⁰ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, “Kwənərəus minə tiksın tukhauh min kwənərəus pisin minə tiksın. Kini gavman kirik tukruh gavman kirik. ¹¹ Kini mig ehuə minə tuksavən. Kini nikumhə tukravən ikin minə khapsaah ye tokrei tanə, kini nəmhayen skai minə tukhavəh narmamə ye tokrei tanə. Kini apa yerpərig ye nimago-ago, narimnar tukhauə misor riki narmamə khagin. Kini tuksəm nımtətien ehuə minə ye neai. ¹² Mərig kwasig ikin narimnar minə a tukritərhav, narmamə tukharaptərəkin əmiə, mhauh əmiə, misərip əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə, mhavəhsi-pən əmiə ye kalabus. Misərip əmiə ye nimri king minə, mine nəmehuə minə kape gavman meinai kimiə nakamhavəh nhagik mamhani nəfrakisien irak. ¹³ In a nipig atuatur yame takhani-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əriə. ¹⁴ Mərig takhapəh nisətərig-kupənien mə naha nəgkiarien takhani-pən tuk əriə, ¹⁵ meinai Yo jakvəhsi-pre nəgkiarien atuatur kimi əmiə kini mivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, kini mor kapəmiə nəgkiarien rəsanin, kini kapəmiə tikmir minə tukhapəh nishorpinien nəgkiarien, mhapəh nhaniyen mə kimiə nakseikuə. ¹⁶ Kini kapəmiə tatə minə mine mamə minə mine piaumiə minə mine kapəmiə kwənərəus minə mine kimiə minə tiksın tukseighan-pən kin əmiə ye kwermi tikmir minə kapəmiə. Kini mishopni əmiə tiksın. ¹⁷ Narmamə m-fam tuksəməkin əmiə meinai nakamhani nəfrakisien irak. ¹⁸ Mərig kimiə taksarə huvə əfrakis, to kimiə kirik ripəh nerweiyen. ¹⁹ Tukmə naksərer tim tim, mishatətə irak ye nipig əutən yamə mine kamhauə ye kapəmiə nimraghien, takhavəh nimraghien rerin.

²⁰ “Mərig tukmə naksəm mobael minə khapsaah khauə misərer kurao ye taon e Jerusalem, kini kimiə takasəkeikei mharkun mə pəh nien mə tuktu kini kisoriah əgkəp taon a. ²¹ Kini kimiə yamə mine nakasarə ye Judia, takasəkeikei misaiyu misap mhavən miserkwaig apa ye tukwas minə. Kini kimiə yamə mine nakasarə ye taon a, takasəkeikei misap. Kini kimiə yamə mine nakasarə ikin minə rarkurao ye taon a, takhapəh nhavənien imə ye taon a, ²² meinai nipig a in nipig kape Kughen tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. Kini nəgkiarien yame kimirai-pən ye Nəkwəkwə kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ²³ ! Aweh! Nəmhayen ehuə tukruə tuk nipiraovin yamə mine kisor tipriə, mine yamə mine kahavəhsi-pən nah kimi kwajikovə, meinai nahasien ehuə tukruə ye tanımtanə. Kini Kughen tukror niemhaa mine narpinien kimi nəmə Isrel minə fam. ²⁴ Kini tukshapni narmamə kin nau, kini nipig kapəriə tikmir minə kisapita əriə, tukhakir əriə mhavən ye kantri pisin pisin minə misor əriə rəmhen kin slef minə kapəriə. Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel tuksəvi-asis Jerusalem mhavəhsi əhu narmamə yamə mine kisarə aikin, misarmaru irəriə mhavən miseriaji nipig kapəriə tukror infamien.†

²⁵ “Kini nımtətien tiksın tukhauə ye mirh mine makuə mine kəmhou minə. Kini eikin e ye tokrei tanə. Kini tahik tukrəsəsaο, peao-peao minə tukhavi pik, narmamə m-fam tukhagin kin, rukreikin kapəriə kapə.

21:14: Luk 12:11-12 **21:15:** Wok 6:10 **21:16:** Mat 10:21-22 **21:22:** Jer 5:29; 46:10;

Hos 9:7 † **21:24:** Yesu rimamhə, newk 40 ruə muavən, kini ye newk 70 AD, mobael kape Rom kimisoriah Jerusalem. **21:24:** Sam 79:1; Rev 11:2 **21:25:** Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13

²⁶ Narmamə tukhagin pik, nimiria rəpignap kin nahasien ehuə yamə mine tukhauə ye tokrei tanə meinai narimnar kape neai kasərer tim tim pawk, mərig Kughen tukrikiu-kiu irəria. ²⁷ Kini ye nīpig a, tuksəm Ji Yermamə tukrewaiyu-pə ye nimar napuə kirik ye nəsaninien, nikhakien ehuə tukrarkurao iran. ²⁸ Kini nīpig narimnar minə a kharikakun mhauə misor nəfrakisien kin, sərer misarha faktə ye neai, meinai pəh nien mə tuktu kapəmiə Kristo tukruə mirisin əmiə.”

²⁹ Kini In rimini nuhpikinien kirik kimi əria mīmə, “Nakharkun-ru nai e fig mine nai minə tiksın. ³⁰ Tukmə nīmaria rəsaah, mhapir-pir min, ramor nīmtətien mə in nīpig kape nəsimien. ³¹ Ye norien kirikianə əmə min, tukmə naksəm narimnar minə a ror məknakin, ramor nīmtətien mə pən nien mə tuktu narmaruyen kape Kughen tukruə. ³² Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar minə fam e tukritərhav-pə. ³³ Napuə mine nīmoptanə tukawəkeikei mīrarkək, mərig nəgkiarieren kafak to rīpəh nīrkəkien tuk nīpig kirik.”

³⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarieren mīmə, “Takasəkeikei misərig əmiə. Takhapəh nisoriahyen nīpig kapəmiə tuk norien əmə lafet, misapis kin nīnimien, misətərig pik kin narimnar kape tokrei tanə, tamə Nīpig Kwasig tukruə mor kakur kimi əmiə rəmhen kin yame kwənməkuru ramhotəəkın əmiə, naksakur. ³⁵ Meinai nīpig a tukruə miwəh fam narmamə kape tokrei tanə. ³⁶ Mərig nīpig mīfam takasəkeikei misərer matuk, kini masəkeikei masəhuak mə takhavəh nəsaninien rəmhen mə takasərer tim tim əmə ye nīpig narimnar m-fam a tukruə, kini in a riki Ji Yermamə tukragien tuk əmiə ye nīpig taksərer ye nimirin.”

³⁷ Kini nīpig m-fam Yesu raməvhag kimi narmamə apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen, kini yenpig minə In ritərhav mivən apa tukwas a kamni kimə Olif, mamapir aikin. ³⁸ Kini yenpig-enpig minə fam, narmamə kamhauə misətərig kin kafan nəgkiarieren apa ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen.

22

*Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə
(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)*

¹ Kini nīpig kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nīpig kape nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ² Kini hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakın məniwən swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakın məniwən swatuk meinai kamhagin kin narmamə.* ³ Kini Setan rimavən yerki Judas, nhagin min kirik e Iskariot, in yermamə twelef kirik kape Yesu. ⁴ Kini in rimavən mægkiar kimi hae pris minə mine nəmehua minə kape mobael kape Nīmə Ehuə Kape Kughen, mamharai mhun mə tukreighan-kin Yesu rivən ye kwermiria. ⁵ Kini rikiria ragien, kini kimiseighan kin mə tukhawəh-si pən mane kimin. ⁶ Kini Judas reighan kin nəgkiarieren kapəria, mə tukror, kini mamawhin nīpig yame narmamə tukharkək iran, kini reighan-pən kin Yesu rivən ye kwermiria.

21:27: Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7
kimishopni Yesu, narmamə tukhauh əria tukun.

*

22:2: Nəmehua minə kimnharkun mə tukmə
22:3: Jon 13:2,27

*Lodsapa**(Mat 26:17-19; Mak 14:12-16)*

⁷ Kini nīpig kape lafet e kamni kimə Bred Yame Yis Rirkək Iran ruauə, kini ye nīpig a, narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip tuk nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ⁸ Kini Yesu rimnokran kin Pita mine Jon, mini-pən tuk əriu mə, “Ravən kini mwor əpnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien apa ikin tukhavən misəvigin ikin.”

⁹ Kini kīrəni-pən tukun mīrəmə, “?Nakorkeikei mə kimru jakravən hiə mwor apnəpeinə ye nəviginien?”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriu mīmə, “Wətərig huvə ru. Nīpig kimiru nakratərhav-pən Jerusalem, kini takwəm kwən kīrik ramrəh jag ehuə kīrik kimīruk pən nu iran. Kini takrakwasig kin mīrhuvən ye nimə kīrik yame in ramvən ikin. ¹¹ Kini takrani-pən tuk yemehuə kape nimə mīrəmə, ‘Yhajoun rīmnher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ? kwənmhaan a in hiə yame In mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Nəviərokinien?’ ¹² Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən apa yerpīrig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹³ Kini kimīravən mwəm narimnar m-fam rəmhen kin yame Yesu rīmini. Kini kwor apnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien.

*Nəviginien infamien kape Yesu mine kafan narmamə minə**(Mat 26:20-30; Mak 14:17-26; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

¹⁴ Kini ye nīpig kape nəviginien, kini Yesu rīmavən məkwətə-pən ye tebol iriə kafan aposol minə. ¹⁵ Kini mini-pən tuk əriə mə, “Pəh nien mə tuktu, kor nəmhəyen kimi Yo. Mərig yakorkeikei pik mə tuksəkupən misor kwis nəviginien kape Nəviərokinien. ¹⁶ Yakorkeikei pik mə kitawə tuksəvigin məkneikin meinai, jakpəh nən-min-ien nəviginien kape Nəviərokinien meriaji-pən nīprai nəviginien e tukruə mor nəfrakisien kin ye narmaruyen kape Kughen.”

¹⁷ Kini Yesu rīmivəh kap waen mini-vi-vi Kughen tukun, kini mīmə, “Kimiə fan havəh mhanim, ¹⁸ meinai taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh nīnim-minien waen meriaji-pən nīpig Narmaruyen kape Kughen tukruə.”

¹⁹ Kini mīvəh bred mini-vi-vi Kughen tukun, kini mhapu, məwhai kimi kafan narmamə minə, mīmə, “In e nīprak yame yakavəh-sipre kimi əmiə. Nīpig nakasən bred e, rikimiə tukraməsik Yo.”

²⁰ Kini ye norien kīrikianə əmə, nīpig kimisəvigin ta, Yesu rīmivəh kap waen kini mini-pən tuk əriə mə, “Kap waen e in nitawik yame tukraiyyu tuk əmiə, kini ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. ²¹ Mərig taksətərig-ru. Kwən kīrik ikin e kasəvigin kitawə min e ye tebol, kini in tukreighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak. ²² Yo, Ji Yermamə, jakaməkeikei mīmə rəri-pən nərigien kape Kughen. !Mərig, awe! Narpinien ehuə tukrivən tuk yermamə yame rameighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.” ²³ Kini kinisaiyoh əriə minə mhamə, “? Kitawə pa tukror norien a?”

Aposol minə kimisotgoh kimi əriə mə pa in rehuə rapita

²⁴ Kini nar min kīrik, iriə kimisotgoh kimi əriə minə mhamə pa nhagin irəriə in yerpīrig pik rapita əriə. ²⁵ Mərig Yesu rīmini-pən tuk əriə

mimə, “King minə kape tokrei tanə kasarmaru ye narmamə ye kapəriə nəsaninien, mamhawəhsi-haktə atuk əriə mə iriə ‘narmamə kape nasituyen.’²⁶ Mərig kimiə, takhapəh nisorien məknakin. Tukmə kimiə kirik in yerpərig, in tukrəhsi-əhu in rəmhen kin kwajikovə. Kini tukmə kimiə kirik ramərer kupən, kini in tukruə rəmhen əmə mə yorwok əmə kirik.²⁷? Pa e in yerpərig pik, yermamə yame raməvigin ye tebol uə yorwok yame ravəh nəviginien mamuə? Nakharkun mə yermamə yame raməvigin ye tebol in yerpərig rapita. Mərig Yo, yemehuə kapəmiə, nipiɡ yimnamarə kitawə-m kimiə, yakəmhen əmə kin yorwok əmə kirik.

²⁸ “Kimiə e, nipiɡ mifam nakasarə ipakə tuk Yo ye nipiɡ yakamarə ye nipiɡ əutən minə.²⁹ Kini rəmhen əmə kin mə Rimik rawəhsi-haktə Yo mə jakuə king, kini Yo min yakawəhsi-haktə əmiə mə takhauə rəmhen kin king minə,³⁰ mə takhauə misəkwətə kitawə, masəvigin kwis ye nipiɡ yame jakuə rəmhen kin king. Kini ye nipiɡ a, kimiə min taksəkwətə ye jea kape king minə, kini kimiə takhauə misərer kupən ye kwənərəus minə twelef kape Isrel masəkir əriə masarmaru irəriə.”

Yesu rinə Pita tukrini mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Mak 14:26-31; Jon 13:36-38)

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk Saemon Pita mə, “Kəsi. Saemon. Setan rinaiyoh-pən ta Kughen mə tukreighaan kin in pəh in ruə miwəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə mor nahasien kimi əmiə mə tukam-ru mə nhatətəyen kapəmiə riskai uə nīkam.³² Mərig Saemon, yimnəhuak tuk ik mə kafam nhatətəyen tukripəh nimir-əgkəp-ien. Kini nipiɡ nakamarar ye kafam nətərigien mamrərig-pə min, ik takaməkeikei mor nətərigien kape piam minə tukhaskai.”

³³ Mərig Saemon Pita rimiini-pən tukun mimə, “Yermaru. Yakamərer matuk mə kirau mik. Tukvəhsi-pən pawk ərau ye kalabus uə tukhopni pawk ərau.”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Pita. Yakamni-pre tuk ik mə tuk yenpig, kwasig ikin man rəkakə, kini takni m-kisisəer mə nakeinein Yo.”

Yesu ramor kwirig kimi narmamə kafan mə tuksarə ye nəmhayen

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Apa kupən, yimnamher-pən kin əmiə yerkwanu minə, nimnəhapəh nhawəhyen mane mine nitip mine bag mine sandel. ?Mərig rhawor irəmniə? ?Nimisəkwəkwə kin nar kirik uə nīkam?”
Kini khani-pən tukun mhamə, “Nīkam.”

³⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Mərig taktəkun ai, tukmə kafam mane aikin ye nitip, kini takaməkeikei miwəh mine bag. Kini tukmə kafam nau nisə rirkək, takaməkeikei mor salem kin kafam kot miwəh nimri nau nisa.³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəgkiarieren e ye Nəkwəkwə Kape Kughen yame raməgkiar irak, tukraməkeikei mor nəfrakisien kin, e ramni mə, ‘Narmamə khamə-ta mə in yemə-akapir loa.’† Əwəh, nəgkiarieren e ruə minor nəfrakisien kin ai taktəkun.”

³⁸ Kini iriə kamhani mhamə, “Yermaru. Əmru. Nau nisə kiraru apa.”
Kini In rimiini-pən tuk əriə mə, “Ah, nəmhen.”

Yesu rinəvən maməhuak apa ye Tukwas e kamni kimə Olif
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

22:25: Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 **22:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 **22:27:** Jon 13:12-15
22:30: Mat 19:28 **22:32:** Jon 17:15 **22:34:** Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38
22:35: Luk 9:3; 10:4 † **22:37:** Profesi e raməmir ye Aes 53:12.

³⁹ Kini Yesu rimatərhav ye taon mivən apa ye tukwas e kamni kimə Olif rəmhen kin yame ramor nipig mifam. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ⁴⁰ Kini kishaktə aikin a, rini-pən tuk əriə mə, “Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik to ripəh nivəh-si-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mor kapəmiə nhatətəyen rimir.” ⁴¹ Kini In rimipəh əriə mivən isok kəskəh əmə, məninkur maməhuak mamni mimə, ⁴² “Tatə, tukmə rikim ragien, awəh, vəhsi-ta nəmhəyen‡ yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; or əmə ye kafam nərigien.” ⁴³ Kini agelo kirik rimasi-pən ye neai muə mivəhsi-pən nəsaninien kimin. ⁴⁴ Meinai rikin rimhə pik, kini ramətərig pik, kini maməhuak skai. Nəmhawkien rarkwəməteih iran maiyu rəmhen kin yame nitaw jir ramaiyu məsik nimoptanə. §

⁴⁵ Nipig rimnəhuak ta, mərer mirerig-pə mə tukrəm kafan narmamə minə. Kini məm əriə kwəsəpir yeru. Kwəsəpou meinai rikiriə raməmhə. ⁴⁶ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor nakasəpir? Sarha, misəhuak mhamə nar kirik tukripəh niwəhsi-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mə tukror nhatətəyen kapəmiə tukrəta irak.”

Tikmir minə kape Yesu kimmhauə mharəh In
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, kwhen ehua ritərhav-pə tukun, kini kwən a Judas, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, in rimikir əriə mhauə. Kini rimauə ipakə tuk Yesu mə tukrəturəm-pən iran. ⁴⁸ Mərig Yesu rimini-pən tukun mə, “Judas. Yo Ji Yermamə. ?Mərig rhawor nakamuə mə takaturim-pə irak mameighan-pən kin Yo kimi tikmir minə?”

⁴⁹ Kini nipig narmamə kape Yesu kimisəm narimnar minə a, mharkun naha nhagin tukur, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. ?Jakshawor? ? Jaksərai əriə kin nau, uə?” ⁵⁰ Kini iriə kirik rimnərai nimətirgi slef kirik kape jif pris kin nau.

⁵¹ Mərig Yesu rimə, “!Ah! !Nəmhən! Səpəh əmə!” Kini In rirap nimətirgi kwən a kini mor huvə min.

⁵² Kini Yesu rimnəgkiar kimi hae pris minə mine nəmehua minə kape mobael kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine nəmehua minə kape kwənəraus kape Isrel, yame kimmhauə mə tukharaptəəkkin In. Mini-pən tuk əriə mə, “! Eh! ? Nakhamə ta mə Yo yermamə kape narowəginien, kini nakamhapik nau nisə mine kwətavhə minə mamhauə mə takharaptəəkkin Yo uə?” ⁵³ Nipig mifam yakamarə kitawə-m kimia ye Nimə Ehuə kape Kughen. ?Mərig rhawor nakhapəh nharaptəəkkinien Yo aikin? Mərig taktəkun ai, in nipig atuatur kapəmiə- nipig yame nəpignapien in ramehua.”

Pita rimə in reinein Yesu
(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kini khauə mharaptəəkkin Yesu mharəh mhavən imei jif pris. Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk əriə. ⁵⁵ Narmamə minə a kimisher nap kirik ipakə tuk nimə kape hae pris, kini misəkwətə rao rao kin nap. Kini Pita rivən məkwətə iriə miriə. ⁵⁶ Kini piakəskəh kirik yame in yorwok kirik rimauə məm Pita ramkwətə, nəmrhawənien kape nap risia-pen in. Kini pian a rarha tim tim iran, mini-pən tukun mimə,

‡ 22:42: Nəgkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhəyen.”

§ 22:44: Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman yame kimirai ye Gris, nəgkiarien ye ves 43 mine 44 rirkək. 22:54: Mak 14:53-54

“Kwən mīn e in e iriu Yesu kīmnaweriwək.” ⁵⁷ Mərig Pita rīmīni-pən tuk pian a mə, “Pian apa, yakeinein kwən en.”

⁵⁸ Kini kwasig ikin, rīpəh norien tu, kwən mīn kīrik ruə mīni-pən tuk Pita mə, “Eh. Ik mīn kīrik yermamə kafan.”

Mərig Pita rīmə, “Eh. Pəh nien mə yo yermamə kafan.”

⁵⁹ Kwasig ikin, aoa kīrik ruə muavən ta, kini kwən kīrik raməgkiar skai kimi əriə mīmə, “Yakamni əfrakis mə kwən e rīnaməriwək iriu Yesu, meinai in mīn in yemə Galili.”

⁶⁰ Mərig Pita rīmə, “Kwən apa, yakpəh-nīrkun-əgkəpien nəgkiarīen e nakamni.” Kini Pita raməgkiar hanə, man rəkakə. ⁶¹ Kini Yesu Yermaru rarar mīvaag-pən məm Pita. Kini Pita, rīkin ruh nəgkiarīen kape Yermaru yame rīmīni iran mīmə, “Tuk yenpig əmə e, kwasig ikin man rəkakə, takni m-kīsīsər mə nakeinein Yo.” ⁶² Kini Pita rīmatərhav iruə, rīmnasək rīmnasək.

Narmamə kīsarh iakei ye Yesu

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Kini ye nīpig a, narmamə yamə mīne kīmnharaptəəkīn Yesu kīmīsārḥ iakei iran, mamhauh. ⁶⁴ Mīsarkīs ətəəkīn nīmriin kini mhauh, mhani-pən mhamə, “! Eh! ! Profet! Ni-ru mə pa ramuh ik!” ⁶⁵ Kini kīmnhani nəgkiarīen hah rehuə iran mīsoriah In.

Kīmnərip Yesu ye kaonsel

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Kini yenpig-yenpig kīn, nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, mīne hae pris mīnə, mīne nəmhajoun kape Loə kape Moses khauə mīsofugin ye kaonsel kapəriə. Kini narmamə kharəh Yesu mhauə rərer ye nīmri kaonsel a. Kini narmamə kape kaonsel kīmnhani-pən tukun mhamə, ⁶⁷ “Ni-ru tuk əmawə mə ik e Kristo yame Kughen rīmīrpen uə nīkam.”

Mərig Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “To yakni pre tuk əmiə, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ⁶⁸ Kini to yakaiyoh əmiə, nakhapəh nīshorpinien. ⁶⁹ Mərig rīrikakun ai taktəkun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən məkwətə ye kwənmmaan kape nəsanīnien mīne nīsiāiyen, in e ye nīkar Kughen matuk yame Rəsanīn.”

⁷⁰ Kini iriə m-fam kīsaiyoh-pən tuk Yesu mhamə, “? Rhawor? Ik Ji Kughen uə?”

Kini Yesu rīmīni mə, “Nakamhani məknen, nəfrakisien.”

⁷¹ Kini khamə, “To kharəh nhawhinien yermamə mīn kīrik mə tukruə mīni-hah in, meinai kīmīsərig atuatak nəgkiarīen a ye nherin.”

23

Yesu rīmnərəer ye nīmri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kini narmamə m-fam kape kaonsel kīmīsasar mhakir Yesu mhavən kimi Paelat. ² Kini mharuk-pən nəgkiarīen iran mhamə, “Yīmīsəm mə kwən e in e ramkīr kapətawə narmamə mīnə mamor əriə kasarmə, kini mamarar ye nərigien kapəriə kasor tikmīr iriə gavman kape Rom, mamni-əhu əriə mə tukhapəh nīsərokien takis kimi Sisa yame ramar-maru ye tanə e. Kini in mamni-ərhav mə in Kristo yame Kughen rīmīrpen ta mə In king kīrik.”

³ Kini Paelat raiyoh-pən mīmə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?” Mərig Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Nakamni əfrāh.”

⁴ Kini Paelat rīni-pən tuk jif pris mīnə mīne narmamə m-fam mə, “Yakpəh nəm-pənien nar has kīrik iran yame ramni mə In rīmnakapir loa kīrik.”

⁵ Mərig iriə kisokr-apomh mamhani mhamə, “Nīkam. Kwən e raməriwək apnapig mamhajoun narmamə mīfam ikin mīnə ye Judia, rīrikakun Galili muə meriaji-pə eikin e, kini mamor nətərigien kapəriə kaserwei mīsarmə.”

⁶ Kini nīpig Paelat rīmnərig nəgkiarien a, raiyoh mə, “?Rhawor? ? Kwən e in yemə Galili?” ⁷ Kini rīmnərig mə Yesu rīmatərhav ikin a Herod Antipas ramarmaru ikin, in mher-pən kīn Yesu mə tukrivən mamərer ye nīmri Herod, meinai ye nīpig a, Herod mīn in ramarə Jerusalem.

Yesu rīmnərer ye nīmri Herod Antipas

⁸ Kini nīpig Herod Antipas rīmnəm Yesu, rīkin rīmnagien pīk, meinai rīmnorkeikei mə tukrəm In ror tu. Herod rīmnərig əmə nəvsaoyen kīn, kini morkeikei mə tukrəm Yesu tukror nīmtətien kīrik. ⁹ Kini rīmnaiyoh kīn nəgkiarien rīpsaah kimi Yesu, mərig Yesu ramapnapig əmə mīpəh nhorpīnien kafan nəgkiarien. ¹⁰ Kini jif pris mīnə mīne nəmhajoun kape Loa kape Moses kīmīsərer ye nīmri Herod mamharuk-pən nəgkiarien rīpsaah ye Yesu. ¹¹ Kwasig ikin, Herod Antipas mīne kafan mobael mīnə kīmīsarh iakei ye Yesu. Kini Herod rīni-pən tuk kafan mobael mīnə mə tuksarkaoh-pən kīn kot huvə kīrik kīmīn, kini mhakir mhavən mīn kimi Paelat.

¹² Kupan ikin, Herod Antipas mīne Paelat kīmawor tīkmīr kimi əriu mīnə. Mərig ye nīpig a, iriu kīmīrauə kīrikianə.

Paelat rīmīni mə Yesu tukraməkeikei mīmħə (Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ Kini Paelat rīmnokrən kīn jif pris mīnə mīne nəmehuə mīnə kape nəmə Isrel, mīne narmamə m-fam, kini iriə mīfam kīmnəhuə kīrikianə. ¹⁴ Kini in rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Kwən e, nīmnharah mhauə ramərer ye nīmrik, kini nakamhani mhamə ramarar ye nərigien kape narmamə kapəmīə, kasor tīkmīr kimi gavman. Mərig yaknəkīr ta nərigien a ye nīmrimīə, kini mīpəh nəmīen mə rīmnakapir loa kīrik. Nəgkiarien yamə mīne nakamharuk-pən iran rīpəh norien nəfrakisien kīn. ¹⁵ Kini Herod Antipas mīn, in rīnəkīr mīn məm mə rīpəh norien nar has kīrik. Ror məkneikīn in rīnnher-pə mīn kīn kimi ətawə, kini rīmar əmə tuk nəmīen mə kwən a in rīpəh norien nar has kīrik mə to khopni in tukun. ¹⁶ Pəh kafak mobael mīnə kīsərkis-ərkis əmə in kini ai mīsher-yerhav kīn pəh ramvən.”

¹⁷ Ye nīpig kape lafet kape Nəviərokinien, Paelat tukraməkeikei mīrisin kapəriə kīrik yermamə rītərhav ye kalabus.* ¹⁸ Mərig iriə m-fam kisokr-apomh mhamə, “!Kīr ərhav kwən en pəh khopni! !Mərig rīsin Barabas rīrerig-pə tuk əmawə!” ¹⁹ (Kwən e Barabas, kīmīvəhsi-pən in ye kalabus meinai in rīmnor narmamə kamhauh mobael mīnə kape gavman ye taon a, kini in yhopni yermamə).

23:7: Luk 3:1 * **23:17:** Nəgkiarien ye ves 17 rīkək ye kopi akwas tīksin kape Niutesteman. Keinein mə Luk rīmīrai əfrakis uə nīkam.

²⁰ Mærig Paelat rorkeikei mæ tukririsin Yesu ramvæn, kini in mægkiar min kimi æriæ. ²¹ Mærig iriæ kisokr-apomh pik min mhamæ, “!Æsik-haktæ in ye nai kamarkwao kin!”

²² Mærig Paelat rimnægkiar min kimi æriæ yame ror kisisær kin, mimæ, “?Rhawor? ?Kwæn a In rimnor naha nhagin yame rahas? Yo yakpæh næmien mæ In rimnor nar has kirik yame ratuatuk mæ tukhopni In tukun. Mærig pæh kafak mobael minæ tuksærkis-ærkis æmæ In, kini ai misheryerhav kin ramvæn.”

²³ Mærig iriæ kasækeikei misægkiar skai, kini masokræn apomh ye Paelat mhamæ tukræsik haktæ pæn ye nai kamarkwao kin. Kini misokræn apomh mamhavæn, mhakurao ye nærigien kape Paelat. ²⁴ Kini Paelat rimini-ærhav mæ Yesu tukramækeikei mimhæ ræri-pæn nægkiarrien kapæriæ. ²⁵ Kini meighan-pæn kin ramvæn ye kwermi kafan mobael minæ mæ tukharæh mhavæn misor nærigien kape narmamæ minæ a. Mærig Paelat rimirisin Barabas e kupæn kimivæhsi-pæn ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mine nhopniyen yermamæ.

Kimikir Yesu kivæn mæ tukhopni

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Kini nipig mobael minæ kimnhakir Yesu mhatærhav ye taon, misæm yemæ Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rimasi-pæn isok meriwæk mamuæ ye taon. Kini kharaptærkîn, misærhupæn nai kamarkwao kin kape Yesu ye nuran mhamæ tukræh. Kini mhani-pæn tukun mhamæ, “Kwasig kin Yesu.” ²⁷ Kini narmamæ khapsaah kimiseriwæk mamhakwasig kin Yesu ye swatuk. Kini nipiraovin khapsaah kimnhakwasig kin æriæ, misasæk, masokræn kin Yesu. ²⁸ Mærig Yesu rarar marha-pæn mæm æriæ, kini minipæn tuk æriæ mimæ, “Nipian Jerusalem, takhapæh nisasækien tuk Yo; mærig sasæk atuk tuk æmiæ mine jimæ minæ. ²⁹ Sætærig kin Yo. Nipig ramuæ tukpini kimæ ‘Sagien kimæ nipiraovin yamæ mine naksor siæ kin æmiæ, mine yamæ mine nakhapæh nhavæhsi-pænien nah.’ ³⁰ Ye nipig a, narmamæ tukhani-pæn tuk tukwas ehua mhamæ, ‘!Aweh! !Ekwætæsis æmawæ!’

Mhani-pæn tuk nahak minæ mhamæ, ‘Ækwætæsuun æmawæ.’ *(Hos 10:8)* ³¹ “?Mærig tukmæ nap ramuæk mækna nipig nai ramræmræ, kini tukrhawor ye nipig yame nai ramsiæ?”†

Mobael minæ kimnharuk haktæ Yesu ye nai kamarkwao kin

³² Kini mobael minæ kimnharæh kwæra mir kiraru yamæ mir kimawækæpir loa mhamæ tukshopni ærisir Yesu. ³³ Kini kimnhauæ ikin kirik e, nhagin e Kerhæ Iræ Jir. Aikin a, kimnharuk haktæ Yesu ye nai kamarkwao kin. Kini mharuk haktæ min yemæ-akapir loa mir kiraru aikin, kirik ye nikar Yesu matuk, kini kirik ye nikarin mawor. ³⁴ Kini Yesu rimæ, “Tatæ, takpæh narpin-pænien tai norien has yame kasor irak, meinai kiseinein naha nhagin yame kasor.” Kini kimisæwhai kafan narimnar masarukin daes tukun.

³⁵ Kini narmamæ yamæ mine kasærer aikin kasæm narimnar minæ a. Mærig næmehua minæ kape kwænæræus kape Isrel kasarh iakei min ye

23:29: Luk 21:23 † **23:31:** Yesu ramni nuhpikinien kirik ye nai ramræmræ mine nai ramsiæ. Yesu In ræmhen kin nai ramræmræ, meinai nimraghien kafan ratuatuk, mærig in ramærig rahas ræmhen kin yame nap ramuæk. Mærig yor tævhagæ has minæ kisæmhen kin nai yame ramsiæ nihuvæyen rirkæk iræriæ. Kini iriæ tuksaræ ye narpinien ehua, nap tukræs pik æriæ. **23:34:** Sam 22:18; Aes 53:12

Yesu mamhani mhamə, “In ruəvəh mīragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame Kughen rīmīrpen, mīne in Yemə Kughen Rīmnhēr-pə kin, pəh rīvəh mīragh atuk ru In.”

³⁶ Kini mobael mīnə, iriə mīn kisarh iakei ye Yesu, kini mhavən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig waen a rəukəh pik).

³⁷ Mamhani-pən tukun mhamə, “!Tukmə Ik king əfrakis kape kwənəəus kape Isrel, vəh mīragh atuk Ik ai təkun!”

³⁸ Kini kimīrai-pən nəgkiarīen kīrik ye tənkar nai kīrik, kəsik-pən yerpirig ye nai kamarkwao kin yame ramni mīmə, “In e king kape nəmə Isrel.”

³⁹ Kini yemə-akapir loa kīrik yame kimarkwətərəkīn-pən in ye nai kamarkwao kin, rīmənəgkiar has pən kimi Yesu mamni mīmə, “!Eh! ?Ik Kristo yame Kughen rīmnhēr-pə kin Ik uə nīkam? Tukmə ror məknenkin, vəh mīragh Ik kini mīvəh mīragh mīn əmru.”

⁴⁰ Mərig yemə-akapir loa kīrik mīn rīmīni-pən tuk in kīrik, mīni-əhu mīmə, “?Rhawor? Natakmhə pawk, mərig nakpəh nīsiayen Kughen. Narpīnien e kapətāsir in rəm nəmhen əmə. ⁴¹ Mərig ratuatuk əmə mə kīrau tukrīmhə tuk kapərəu norien has yame mīne kimīwor. Mərig kwən a rīpəh norien nar has kīrik.”

⁴² Kini mīni-pən tuk Yesu mīmə, “Yesu, ye nīpig takuə mor king iran, pəh rikim tukraməsik yo.”

⁴³ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik, mə towei əmə, kīrau mik tukwarə apa ye rao ye neai.”

Yesu rīmamhə

(*Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kini ipakə tuk twelef klok yerkweiha, mīrh rīpəh nəsiayen, kini nəpignapien rīmneiwaiyu-pə məmīr meriaji-pən tri klok yenaiyu. Kini ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen, kimīruk haktə neipən kīrik yame kimnətapig kin Kwənmhān yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rāhipu nīpərin kīraru. ⁴⁶ Kini Yesu rīmnokrən apomh mīmə, “Tatə. Yakamərəhu-pre nīmraghien kafak ye kwermīm.” Nīpig rīmənəgkiar ta, kini kafan neihagien rītərhav.

⁴⁷ Kini nīpig yeməhuə kape mobael mīnə kape nəmə Rom rīmənəm narīmnar mīnə a, rəgnəgin Kughen mamni mīmə, “!Nəfrakisien, kwən a In yemə atuaturuk!” ⁴⁸ Kini narmamə yamə mīne kimnhauə aikin a mhamə tuksəm, nīpig kimisəm narīmnar mīnə a, kimnhavən misərig rahah yerkirīə, kini misərip nīmagiriə. ⁴⁹ Kini narmamə tiksīn kape Yesu, mīne nīpiraovin yamə mīne kimnhasi-pən Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauə, iriə kimisərer isok kəskəh, masəm narīmnar mīnə a.

Josef Aramatia rīmīnim nīprai Yesu

(*Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Kini yemə Aramatia kīrik aikin, nhagin e Josef. Aramatia in taon kīrik apa Isrel, kini kwən a in yermamə kīrik kape kaonsel kape nəmə Isrel. In yemə huvə, kafan nīmraghien ratuatuk, kini in yermamə kīrik yame rīmnawhīn mə tukrəm narmaruyen kape Kughen. Kini in rīmīpəh neighanien kin nəgkiarīen kape kaonsel yame kimiseighan-pən kin Yesu mə tukhopni. ⁵² Kini in rīmavən məm Paelat maiyoh-pən in

mə tukreighaan kin nıprai Yesu pəh rırəh. ⁵³ Kini Josef rımavən mırəhsı-əhu nıprai Yesu ye nai kamarkwao kin, mırəh mıvən muvrıg kin neıpən huvə kırık e kamni kımə linen. Kini mırəh mıvən mərəhu-pən ye nəpəəg kapier yame kınırıai ta tuk norien suranə ikın, mərıg kıpəh hanə nınımien yermamə kırık aikın. ⁵⁴ In a ye nıpig yame nəmə Isrel kasor apnəpeınə iran tuk Sabat, kini ipakə Sabat rırıkakun.

⁵⁵ Kini nıpiraovın yamə mıne kımnhası-pən Galılı mamhakwasıg kin Yesu, kımnhakwasıg kin kwən a, mhavən mısəm nəpəəg kapier a. Kini mısəm mə Josef rımnhawor pən iran mıne mərəhu nıprai Yesu. ⁵⁶ Kini ai, nıpiraovın mınə a kımnharerıg-pən yerkwanu mə tuksor apnəpeınə ye nımar nai mınə tıksın mıne pomad yame nəmıovrıə rapien huvə mə tuksor-pən ye nıprai Yesu. Mərıg ye Sabat, ırıə kısıpıs rəri-pən loa.

24

Yesu rımımragh mın ye nımhəyen

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sande, yenpig-enpig əgkəp, nıpiraovın mınə kımnhavən apa ye nəpəəg kapier, mhapık nar pien-pien yamə mıne nəmıovrıə rapien huvə, yamə mıne kwəsor apnəpeınə ta iran. ² Nıpig kımnhauə ipakə tuk nəpəəg kapier, mısəm kapier yame kımnetapıg kin ye nəpəəg kapier, mərıg kınəsua ta kin. ³ Kini kımısauru-pən imə ye nəpəəg kapier, mhapəh nısəmıen nıprai Yesu Yermaru. ⁴ Kini mısəinein apomh masətərıg kin narımınar mınə a. Məkneıkın, yermamə kıraru kratərhav-pə, mwərer ırıə mırıə. Mıravən ye neıpən yame rhawən maməsıə. ⁵ Kini nıpıan mınə a kımnhagın pık, mısənımkur. Kini kwərə mır a krəmə, “?Rhawor nakasarha kin yemə ruəmragh ta e imei nəmə mhə mınə? ⁶ In ruırkək eıkın e. !In ruəmragh mın! Rıkımıə tukraməkeıkeı maməsıku nəgkıarın yame rımını-pre tuk əmıə ye nıpig yame rınamarə apa Galılı mımə, ⁷ ‘Narımınar mınə e tukasəkeıkeı mhauə mısor nəfrakısıen kin. Tukeıghan-pən kin Yo, Jı Yermamə, yakvən ye kwermı yor təvhagə has mınə, kını tukruk haktə Yo ye nai kamarkwao kin kini jakmhə. Mərıg nıpig yame ror kısısər kin, jakaməkeıkeı mamragh mın.’”

⁸ Kini rıkırıə rımnaməsık nəgkıarın a kape Yesu. ⁹ Mhatərhav ye nəpəəg kapier, mhavən mhani-pən narımınar mınə a tuk narmamə leven kape Yesu, mıne kafan mınə m-fam. ¹⁰ Kini nıpiraovın yamə mıne kımnhanı-ərhav narımınar mınə a kımı aposol mınə, ırıə e Meri Magdala, Joana, Meri nısın Jemes, mıne nıpiraovın mınə mın tıksın yamə mıne kımnhavən ye nəpəəg kapier. ¹¹ Mərıg aposol mınə kımısərıg nəgkıarın a, khamə nəgkıarın armər kırık yame nıpran rırkək, mhapəh nhaniyen nəfrakısıen iran.

¹² Mərıg Pıta rərer maıyu mıvən apa ye nəpəəg kapier, məmrəmır mıvaag-pən məm əmə neıpən yame kımuvrıg nıprai Yesu kin, mərıg nar mın kırık rırkək. Kini in rarar mırerıg mıvən yerkwanu, kını mamətərıg pık kin norien a.

Yermamə kıraru kape Yesu kımıwəm In ye swatuk yame ramvən apa Emeas

(Mak 16:12-13)

¹³ Ye nıpig əmə in a, yermamə kıraru kape Yesu kımawerıwək mıravən yerkwanu kırık, nhagın e Emeas. Yerkwanu a ısok tuk Jerusalem rəmhen

kin leven kilometa. ¹⁴ Kini ye n̄ipig iriu kweriwæk miravən, kini marəni narimnar yamə mine rimatərhav-pə. ¹⁵ Mwəgkiar hanə, kini Yesu rivən ipakə tuk əriu, mirhəriwæk kwis marhivən. ¹⁶ Mərig kiripəh nirhirkunien mə pa irisir miriu krhəriwæk, meinai Kughen rimnətapig kin ye nərigien kapəriu.

¹⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mimə, “Kwərə mir. ?Naha e nakarəni?”

Məkneikin kwərə, rikiriu rəpou. ¹⁸ Kini iriu kirik, nhagin e Kleopas, rimini-pən tukun mimə, “Tukmə ror Ik yepsipis əmə kirik e Jerusalem, yame reinein narimnar yamə mine rimatərhav-pə ye n̄ipig yamə mine ruauə ta muavən.”

¹⁹ Kini raiyoh əriu mimə, “?Naha minə e?”

Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Narimnar yamə mine kimnor ye Yemə Nasaret e Yesu. In profet kirik kape Kughen, kini kafan wok rəsanin huvə mine kafan nəgkiarien minə khapam. Kini riki Kughen mine riki narmamə ragien tukun. ²⁰ Mərig kapəmawə hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnharəhsi-pən In ye kwermi nəmə Rom mə tuksəkir misəm mə In tukrimhə. Kini kimisəsik haktə In ye nai kamarkwao kin, kini rimhə. ²¹ Narimnar a rinor ta ruavəh n̄ipig kisisər. Mərig kimawə yimisərəhu-pən pawk kapəmawə nərigien skai iran mə In tukririsin əmawə kwənərəus minə kape Isrel ye kwermi tikmir minə kapəmawə. ²² Nar kirik min, n̄ipiraovin tiksın irəmawə kimisor əmawə yaksakur tuk nəgkiarien kirik. Towei, yenpig-enpig əgkəp, kimnhavən apa ye nəpəəg kapier yame kiminim Yesu ikin, ²³ mhapəh nisəmien n̄ipran. Mharerig-pə mhani mhamə, ‘Yimisəm nəmərəhavyen kirik. In e agelo mir kiraru kirəni-pə tuk əmawə mirəmə, “Yesu ramragh.” ’ ²⁴ Kini kapəmawə narmamə tiksın kimnhavən ye nəpəəg kapier, masəm narimnar fam əgkəp ratuatuk rəmhen kin yame n̄ipiraovin minə a kimnhani. Mərig khapəh nisəmien Yesu.”

²⁵ Kini In rini-pən tuk əriu mimə, “Kwərə mir. Kapəmiru kapə rirkək. Naksor pik kəmar tuk n̄iniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame profet minə kape Kughen kimnhani. ²⁶ ?Nakrarkun uə n̄ikam mə Kristo yame Kughen rimirpen tukraməkeikei mamərig nəmhayen ye n̄ipran, kini kwasig ikin, In tukripivən apa ye rao ye neai mivəh nhag kape nisaiyen?” ²⁷ Kini Yesu rimnhoprai-pən Nəkwəkwə kape Kughen kimi əriu yame raməgkiar iran, ririkakun ye nəkwəkwə minə kape Moses muə meriaji-pə nəkwəkwə minə kape profet minə kape Kughen.

²⁸ Kini kinarhuə ipakə tuk yerkwanu yame kwərə mir a kiravən ikin, mərig kwəm mə rameriwæk mamvən. ²⁹ Kini iriu kawəkeikei kimin mirəmə, “Eh. Rhuvə mə takaməmir kitasir, meinai rinəpignəp ta. Pəh nien mə tuktu mirh rivə.” Kini rimavən məm əriu marhəkwətə.

³⁰ Kini kinarhəkwətə mə tukrhəvigin, kini In rivəh bred mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu migəhsi-pən kimi əriu. ³¹ Məkneikin Kughen rimnor kirarkun mə In Yesu. Taktəkun əmə rirkək min, kirəpəh n̄iwəmien In. ³² Kini kirəni-pən tuk əriu mirəmə, “Eh. Nəfrakisien mə n̄ipig In rimnamhoprai-pə huvə Nəgkiarien kape Kughen kimi ərau ye swatuk, kini kwərig huvə kin, rikirau ramagien pik.”

³³ Kini taktəkun əmə min kimiwərer miratərhav aikin a mirarerig min miravən Jerusalem. Kini ikin a, iriu kimiwəm nəmə leven kape Yesu mine narmamə tiksın min kafan kwənəhuə misofugin ta misəkwətə.

³⁴ Mamhani-pən tuk əriə mhamə, “Nəfrakisien. Yesu Yermaru rımımragh mın, kini Saemon Pita rınəm ta.” ³⁵ Kini iriu kİRƏni-pən fam narımnar yame rımatərhav-pə tuk əriu ye swatuk, kini mİRƏni-pən nıPıg yame iriu kımırarkun Yesu iran, ye nıPıg yame In rımnhapu bred mıvəhsi-pən kimi əriu.

*Yesu rımatərhav-pə tuk kafan narmamə mınə
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

³⁶ Kini nıPıg kİRƏni nəgkiarİen a, Yesu ruə mƏrer ye kwerkwən İrƏriə mamni-pən tuk əriə mə, “Pəh nəmƏrinuyen tukramarə tuk əmiə.”

³⁷ MƏriğ iriə kisakur pİK kın, kini mhagın kın. Khamə ta mə yarmhə. ³⁸ MƏriğ In rini-pən tuk əriə mımə, “?Rhawor nakamhagın məkneikın? ?Rhawor kapəmiə nətəriğien ramor kİRaru? ³⁹ Taksəm-ru kwermİK mir mİne nıhuk mir. Yo əmə e. Sərao-pə mharap nıprak kini mharkun mə Yo e. Nanmı yermamə nıpran mİne nİKƏkrin rİRkƏk, rıPəh norien məkneikın. Nakasəm Yo, nıprak mİne nİKƏkrİK aikın.”

⁴⁰ Rımİni nəgkiarİen a, mhajoun kwermın mir mİne nıhun mir kimi əriə. ⁴¹ İriə khapəh nhani-əgkƏpien nəfrakisien iran, meinai rİKiriə rımnamagien pİK, kini kisakur pİK kın. MƏriğ In rımnaıyoh əriə mımə, “Havəhsi-pə-ru nəvıgİnien kİRİK.” ⁴² Kini kımıvəhsi-pən kəmƏəm kİRİK yame kımnhavaan ye nap kımın. ⁴³ Kini rən ye nımririə.

⁴⁴ Kini Yesu rımİni-pən tuk əriə mımə, “In apa kupən, nıPıg yımnamarə kıtawə-m kımİə, yımİni nəgkiarİen e tuk əmiə mə, ‘Narımnar mınə fam yame kamhani irak ye Nəkwəkwə kape Kughen, tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kın. In e nəgkiarİen mınə ye nəkwəkwə mınə kape Moses mİne nəkwəkwə kape profet mınə kape Kughen, mİne Ol Sam.’”

⁴⁵ Kini In rəhitə ye nəriğien kapəriə mə tukharkun nıprai nəgkiarİen ye Nəkwəkwə kape Kughen. ⁴⁶ Mİni-pən tuk əriə mımə, “Nəgkiarİen yame raməmİr ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə ‘Narmamə tuksor ahas pən kimi Kristo yame Kughen rımırpen. Masor rƏriğ nəmhəyen ye nıpran meriaji mımhə. MƏriğ ye nıPıg yame ror kİsİsər kın, In tukramragh mın ye nımhəyen.’ ⁴⁷ Kini ye nhagİK, narmamə tukasəkeikei mİsarar ye nəriğien kapəriə tuk təvhagə has, kini Kughen tukrıPəh narpınien tai təvhagə hah kapəriə, kini mƏru-kın kapəriə norien has mınə. Nəgkiarİen e tukraməkeikei mıvən kimi kwənərəus mınə fam apa İkin mınə fam. RİRİKakun Jerusalem, mıvən meriaji pən İkin mınə fam ye tanımtanə. ⁴⁸ Kımİə nımİsəm narımnar mınə e, kini takhani-ərhav atuatuk nəgkiarİen mınə iran. ⁴⁹ MƏriğ taksəmİr ye taon e mamhawhin mİseriaji takhavəh nəsanİnen kape Nanmın kape Kughen, kini tukrİKwar ye nımraghİen kapəmiə. Yo jakher-pən kın In rəmhen kın yame RımİK rımırpen ta mə tukror.”

*Kughen rımıvəh Yesu mamvən ye neai
(Mak 16:19-20)*

⁵⁰ Kini Yesu rımİKİR əriə mhatərhav ye taon, mhavən yerkwanu a Betani. Kini rımıvəhsi-haktə kwermın mir maməhuak mıvəhsi-pən nıhuvəyen kimi əriə. ⁵¹ Kini nıPıg raməhuak hanə, mıPəh əriə. Kughen rıvəh In mamhaktə ye neai. ⁵² Kini kasəgnəğın In, mharerİğ pən

Jerusalem, rikiria ragien. ⁵³ Kini nipig minə fam kamhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamhani vi vi Kughen.

Jon

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jon

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kaseinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e ripəh niniyen nhagin. Mərig rikitawə raməsik mə Aposol Jon rimirai. In naorahi Jemes, kini iriu kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Kamni kimə in rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai, mine 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi narmamə mə tukhani nəfraksien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə tukriskai, meinai kapəriə nhatətəyen ripəh niskaiyen.

? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Yesu rimamhə mamragh min, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. Jon in yemehuə kirik kape niməhuak, kini narmamə m-fam kape niməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kini nipig nhajounien eikuə minə tukramuə, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kini in Kughen əfrakis. Kini narmamə m-fam yamə mine kashatətə iran tukhavəh nimraghien rerin. Kini Jon rorkeikei mə tukrini-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkwə kape Matiu mine Mak mine Luk kimirhipəh nirhiniyen. Kini in rorkeikei mə tukrini atuaturik nətərigien tiksın yame narmamə kamhani ye Yesu.

Nəgkiarien kape Kughen rimauə mor yermamə kin, in e Yesu

¹ Apa kupan əgkap, ye nirikakunien, Nəgkiarien rimnəmır ta.* Nəgkiarien e rimnamarə iriu Kughen. Kini Nəgkiarien e, in Kughen. ² Nipig Kughen ripəh hanə norien narimnar, in rinarə rerin ta iriu Kughen. ³ Kini Kughen rimnor narimnar fam ye nəgkiarien a, kini narimnar fam yame Kughen rimnor, nar kirik min rikək yame Nəgkiarien a rimipəh norien. ⁴ In e, in Nuknei nimraghien, kini nimraghien e, in nikakien yame raməsia-pen narmamə mifam. ⁵ Nikakien a raməsia-pen nəpignəpien, kini nəpignəpien to ripəh napitayen.

⁶ Yermamə kirik yame Kughen rher-pə kin mə tukruə, nhagin e Jon Baptaes.† ⁷ In rimnərer-ərhav mə tukrini-ərhav-pən nikakien a kimi narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfraksien iran. ⁸ Pəh nien mə Jon in nikakien, mərig in rimauə əmə mə tukrini-ərhav nikakien a kimi narmamə m-fam. ⁹ [Nəgkiarien a rimauə ye tokrei tanə], kini in nikakien əfrakis, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.

* **1:1:** Nəg pisin kirik, ramni Yesu Kristo, mə "Nəgkiarien." Əm-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13. **1:3:** Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2 **1:4:** Jon 5:26; 11:25; 14:6 **1:5:** Jon 9:5; 12:46 † **1:6:** Aposol Jon in rimirai nəkwəkwə e. Ror pisin ye Jon Baptaes. **1:9:** 1 Jon 2:8

¹⁰ Nar apnapig mə Kughen rimmor tokrei tanə ye Nəgkiarjen a, kini rimmamarə ye tokrei tanə e, mərig narmamə kape tokrei tanə kimiseinein In. ¹¹ Rimaue ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərig narmamə yame In rimirpen əriə[†] kimnhaukreikin-pən nimeitairiə kim In, mhapəh nisorkeikeyen In. ¹² Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhavəh In yerkiəriə, rikiriəriə ragien tukun, mishatətə ye nhagin, kini In rameighan kin əriə mə tukhauə kwajikovə minə kape Kughen. ¹³ Pəh nien mə kwajikovə minə a kape Kughen kasarha-pə rəmhen kin yame kwajikovə minə kape tokrei tanə kasarha. Pəh nien mə nərigien kape yermamə, uə kape tatə, yame kasarha iran. Mərig kasarha wi min ye Kughen, ye kafan nəsaninien.

¹⁴ Nəgkiarjen a rimaue yermamə mamarə kitawə min. Kimawə yimisəm kin nimrimawə nehuəyen kafan. In e, in nehuəyen kape Kwənkwan kirikianə Əmə, yame rimaui-pən ye Tatə Kughen. In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini rukwar min kin nəfrakisien.

¹⁵ Jon rimmərer-ərhav mamokrən apomh mimə, “Yermamə e in e yame yimnamni mimə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin yame tukripikwasig kin yo. Mərig In yerpərig rapita yo. Meinai nipig yimipəh hanə narhayen, mərig In rinarə rerin ta.’”

¹⁶ Kini In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini nipig m-fam In ravəhsi-pə nihuvəyen kafan kimi ətawə. ¹⁷ Ror məkneikin meinai Moses in swatuk kupan yame Kughen rimivəhsi-pə loa kimi ətawə, mərig Yesu Kristo in swatuk yame Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen mine nəfrakisien kimi ətawə.

¹⁸ Narmamə to khapəh nisəmien Kughen. Mərig Tini Kwənkwan Kirikianə Əmə, yame ramərer ye nikar Kughen, in Kughen. In rimmor əpu Kughen kimi ətawə kini kitawə kharkun In.

Jon Baptaes ramni mə pəh nien mə in Kristo

(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Kini nəmehuə minə tiksın ye kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnisarə Jerusalem, kisher-pən kin pris tiksın mine Lifaet[§] tiksın mə tukhavən misəm Jon Baptaes misaiyoh in mhamə, “Eh. ?Ik naha yermamə?” Ror məkneikin, Jon rimini-ərhav in. ²⁰ Nipig kimisaiyoh in mə in pa, in ripəh nerkwaigien kin, mərig rimini-pən atuaturə əmə in tuk əriə mimə, “Pəh nien mə yo Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Kini iriə kimnhani mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Kristo, kini ik pa? ?Ik Elaeja uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam. Pəh nien mə yo Elaeja.”

Kini iriə kimisaiyoh min in mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Elaeja, kini ik pa? ?Ik profet kape Kughen yame kimini kupan mə tukruə uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam.”

²² Kini iriə kimnhani mhamə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav ik kimi əmawə, pəh kimawə jakhavən mhani-ərah-pən kimi narmamə yamə mine kimisher-pə kin əmawə.”

[†] **1:11:** Yesu rimaue pawk apa Isrel, mərig nəmə Isrel, yame Kughen rimirpen əriə apa kupan, khapəh nhanien nəfrakisien iran. **1:12:** Gal 3:16 **1:13:** Jon 3:5; 1 Pita 1:23 **1:14:** Fil 2:7; 1 Tim 3:16 **1:17:** Rom 5:21 **1:18:** 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4 **§ 1:19:** Lifaet in yamehuə kape nəhuakien kape nəmə Isrel. Əm-ru diksoneri. **1:21:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 **1:21:** Dut 18:15

²³ Kĩni rĩni-pən tuk ərĩa mĩmə, “Yo e yermamə yame profet Aesea rĩmĩni-ərhav ta kupan mə,

“Yermamə kirik tukrokrən apomh apa ye tipəvsik mamni mĩmə, “Kimiə taksor huvə swatuk kape Kughen Yermaru.” ’” (Aes 40:3)

²⁴ Kĩni Farisi minə kimisher-pən kin narmamə tĩksin min khauə apaikin, ²⁵ misaiyoh-pən Jon mhamə, “?Tukmə pəh nien mə Ik Kristo, kini pəh nien mə ik Elaeja, kini pəh nien mə ik profet a yame kimisəvsao kin kupan, kini rhawor e nakamor baptaes ye narmamə?”

²⁶ Kĩni Jon rhorpin nəgkiarien kapəriə mĩmə, “Yo yakamor baptaes ye narmamə ye nu, mərĩg yermamə kirik ramərer ye kwerkwan irəmiə yame nakseinein In. ²⁷ Yo yakaməkupan, kwən a tukrikwasig, mərĩg In yerpirig, kini yo yetanə əmə. Yakpəh nəmhenien tuk nĩrsin-tayen sandel kafan.”

²⁸ Narĩmnar a rĩmnor əfrakis apa yerkwanu kirik, kamni kimə Betani. In apa nĩkar nu Jordan pən- apa ikin Jon rĩmnor baptaes ye narmamə ikin.

Yesu In rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen

²⁹ Kəni rĩkwamer kin, Jon rĩmnəm Yesu raməriwək mamuə, kini rĩni-ərhav mĩmə, “!Ei! !Səm-ru! Kwən e in e in rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukrĩrsin ta narpĩnien kape norien has minə kape narmamə ye tokrei tanə. ³⁰ Yermamə e in e yĩmnaməvsao kin kimi əmiə mĩmə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin tukrikwasig kin yo. Mərĩg In yerpirig rapita yo. Meinai nĩpig yĩmipəh hanə narhayan, In rĩnarə rerin ta.’ ³¹ Nĩpig yo yĩmnaməvsao kin In, kini yo min meinein mə In pa; mərĩg yĩmauə mor baptaes ye narmamə ye nu mə jakor əpu kwən a kimi kwənərəus minə kape Isrel.”

³²⁻³³ Kĩni ai, Jon rĩmnərəer-ərhav mamni min mĩmə, “Kughen rĩmnher-pə kin yo mə yo jakor baptaes ye narmamə kin nu, kini nĩpig yĩmnaməvsao kin in, yo min yĩmneinein mə kwən ai in a. Mərĩg Kughen rĩmĩni-pə tuk yo mĩmə, ‘Takəm Nanmin kafak tukreiwaiyu mərəer-pən ye yermamə kirik. Kĩni kwən e In e In tukror baptaes ye narmamə kin Nanmin Rhakə.’ Kĩni ai, yĩmnəm Nanmin Kape Kughen rĩsi-faktə ye neiai [rəmhen kin mak] meiwaiyu məkwətə-pən ye yermamə kirik. ³⁴ Yĩmnəm atuatuk nar a, kini mərəer-ərhav mamni-ərhav mĩmə, ‘Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakis.’ ”

Yesu rĩmirpen kafan tĩksin narmamə

³⁵ Kəni rĩkwamer kin, Jon rĩmavən min apaikin irisir yermamə kiraru kafan. ³⁶ Kĩni məm Yesu raməriwək ye swatuk mamuə, kini rĩni-pən tuk ərii mĩmə, “!Eh! !Wəm-ru! Kwən e In e in Kwaji sipsip kape Kughen.”

³⁷ Kafan yermamə mir kimiwərĩg nəgkiarien a, mwərer, mirakwasig kin Yesu. ³⁸ Kĩni Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasig kin In, kini In rĩmə, “!Eh! Kwərə mir. ?Nəkawarha-kin naha?”

Kĩni iriu krəmə, “Rabae. ?Nakamarə hiə?” (Nəgkiarien e rabae, nĩpran ramni mə “yhajoun”).

³⁹ Kĩni Yesu rĩmĩni-pən tuk ərii mĩmə, “Pəh krhivən, nakwəm-ru ikin yakamarə ikin.” Kĩni iriu kimĩrakwasig kin, mĩrhuvən, kini mwəm ikin ramarə ikin. İpakə mĩrh rivə, irisir min kimnarhəmĩr mĩrheriaji rəpĩgnəp.

⁴⁰ Kwərə mir a kirik rĩmnərĩg nəgkiarien yame Jon rĩmĩni marar mamkwasig kin Yesu, nhagin e Andru, naorahi Saemon Pita. ⁴¹ Məkneikin,

Andru rimavən məm piauni Saemon, rikir mīrauə, kini mīni-pən tukun mīmə, “!Eh! Yaknəm ta Mesaea.” (Nəgkiarien e Mesaea, nīpran rīmə “Kristo,” yame Kughen rīmīrpen mə tukrher-pə kin). ⁴² Kini Andru rikir Saemon mīravən mīwəm Yesu.

Kini Yesu rəm in, mīmə, “!k e Saemon, kwajikovə kape Jon. Mərig taktakun ai, tukokrən kin ik kimə ‘Kefas.’” (Nhag e Kefas, nīpran ramni mə kapier. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris kamni kimə Pita).

Yesu rīmīrpen Filip mine Nataniel

⁴³ Kəni rikwamer kin, Yesu rikin raməsik mə tukrivən apa Galili. Kini məm kwən kirik, nhagin e Filip, mīni-pən tukun mīmə, “Yuə mīkwəsīg kin Yo.” ⁴⁴ Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mine Pita. ⁴⁵ Kini Filip rivən məm Nataniel mīmə, “Kimawə yakwəsəm kwən apera, yame Moses rīmnəmvsao kin ye nəgkiarien kape loa, In yermamə yame profet minə kimisəvsao kin, kini In yemə Nasaret, ji Josef. Nhagin e Yesu.”

⁴⁶ Mərig əmə Nataniel rīmə, “?Rhawor? Nar huvə kirik to rīpəh nīsi-pənien a Nasaret.”

Mərig Filip rīmə, “!ta. Yuə məm-ru.”

⁴⁷ Kini Yesu rīmnəm Nataniel raməriwək mamuə, kini rīni-ərhav mīmə, “Kwən e, in kwənərəus atuatur kape Isrel. In reinein neikuəyen.”

⁴⁸ Əmaikin, Nataniel raiyoh Yesu mīmə, “?Rhawor nakirkun yo?”

Kini Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Yīmnəm ik nakamkwətə ye tikimkimi nai*, kwasīg ikin Filip rokrən kin ik.”

⁴⁹ Kini Nataniel rīmə, “Yhajoun. !Ik Ji Kughen! !Ik King kape kwənərəus kape Isrel!”

⁵⁰ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “?Nakamni nəfrakisien irak meinai yakməni əmə mə yaknəm ta ik, nīpig nīmnamkwətə ye tikimkimi nai? Ik takpiəm nar ehua minə rapita yame.” ⁵¹ Kini mīni min mīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, takpisəm napuə tukrəkwag, kini agelo minə kape Kughen tukshaktə mhavən ye neiəi, miseiwaiyu-pə tuk Yo, Ji Yermamə.”

2

Yesu rimukreikin nu ruə mor waen kin

¹ Kəni nahu kin, kimnor narkurəkien kirik apa Kena, yerkwanu kirik apa Galili. Kini mama kape Yesu rimavən ye narkurəkien a. ² Kini kimnokrən min kin Yesu mine kafan narmamə minə mə tukhavən min ye narkurəkien a. ³ Əmaikin, narmamə kimnhanim fam waen, kini mama kape Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Nitawə waen ruikək.”

⁴ Mərig Yesu rīmə, “Piahuaru apə. ?Rhawor nakamaiyoh-pə kin nar e kimi Yo? Rīpəh hanə norien nīpig kafak.”

⁵ Mərig kafan mama rīmīni-pən tuk yorwok minə aikin mīmə, “Takasor naha nhagin yame kwən e ramni.” ⁶ Kimnətu jag ehua sikis aikin, tukvipən nu iran, mə nəmə Isrel tuksərav ikin, mə tukhapəh nīsəmkamikien ye nīmri Kughen. Kimnor jag minə a kin kapier. Kirkun nīvi-pənien galon twenti faef ye kirikianə kirikianə.*

⁷ Kini Yesu rīni-pən tuk yorwok minə mə, “Havi-pən nu ye tikikwipir minə e.” Kimnhavən mhavi-pən nu irəriə kisokrig huvə. Kini rīni-pən

1:42: Mat 16:18 **1:47:** Jen 27:30-36; 31:26; 32:28 * **1:48:** Nəgkiarien kape Gris ramni

“tikimkimi nai kirik kamni kimə fig;” kwənkwan rheikən. **1:51:** Jen 28:12 * **2:6:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “Kirkun nīvi-pənien ‘metrete’ kiraru uə kisisar.”

tuk əriə mīmə, “Havi-ta nu tiksın, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kimi yemehuə kape nəviginien.” ⁸ Kini kimnhavən masor.

⁹ Kini yemehuə kape nəviginien rımınım əsigəvin, mərig nu rınor ta waen kin. Kini reinein mə kimivəhs hiə waen e. Mərig narmamə yamə mine kimnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kini yemehuə kape nəviginien rımnokrən kin yermamə yame rımnarkurək pə pə əmə, ¹⁰ mını-pən tukun mīmə, “Tukmə nəviginien ehua kirik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuvə pik, kini narmamə kamhanım rıpsaah, misapis kin, kini ai, kipivəhsi-ərhav yame rıpəh nihuvə-pikien. Mərig yakaməm mə ik nımnərəhu karin yame rhuvə rapita, raməmır meriaji nakpihavəhsi-ərhav ai taktakun.”

¹¹ Kini nımtətien yame Yesu rımnor apa Kena ye Galili in nımtətien yame In rımnəkupan mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kini kafan narmamə minə kimishatətə tımtim iran.

Yesu rımnəkau ye rhav narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nımə ehua kape Kughen

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

¹² Kini ai, Yesu rımnəiwaiyu mivən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama mine naorahini minə mine kafan narmamə minə. Misarə kape nıpig kwakwə əmə aikin.

¹³ Kini nıpig kape nəviginien kape nəmə Isrel e kamni kimə Pasova ruauə ipakə, kini Yesu rımnhaktə mivən Jerusalem. ¹⁴ Mamvən ye Nımə Ehuə kape Kughen, məm narmamə kasor salem kin kau minə, mine sipsip minə, mine mak ye tanə minə. Məm narmamə tiksın kasor jenis ye mane. ¹⁵ Əmaikin Yesu rımvən mırəh təvrə kirik, mərər mamarkis kau mine sipsip minə kin, maməko ərhav narmamə ye Nımə Ehuə kape Kughen. Kini mahiə-ərhav kin mane kape narmamə yame kasor jenis ye mane kape kantri pisin pisin minə ruə ye mane kape Jerusalem, mei-əhu tebol minə kapəriə. ¹⁶ Kini mamhek narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə mımə, “Hapik narımnar minə e mhatərhav. Hapəh nisorien Nımə kape Rımık rəmhen kin nımə kape norien maket.”

¹⁷ Narmamə kape Yesu minə kimisəm nar a, rikiriə raməsik nəgkiarın kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Narmamə tuksəməkin Yo, meinai Yo yakorkeikei pik kafam Nımə, kini mamarkut pik mə narımnar m-fam aikin tukratuatuk.” *(Sam 69:9)*

¹⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəkeikei kimin mhamə, “!Ah! Pa nhagin rımvəh-si-pre nehuəyen kimik mə takor narımnar minə e? Or-ru nımtətien kirik, pəh yaksəm-ru mə nəfrakisien kafam nəsaninien ramsi-pən ye rao ye neai.”

¹⁹ Mərig Yesu rımə, “Ita. Taksoriah Nımə Ehuə Kape Kughen, kini ye nıpig yame ramor kisisər kin, jakherig min mərip.”

²⁰ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khamə, “Kəsi. Narmamə kimnhavhirəkin nımə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor pən iran mine mivhirəkin min ye nıpig kisisər əmə?”

²¹ (Mərig nıpig Yesu ramni Nımə Ehuə kape Kughen, In raməgkiar atuk əmə iran. ²² Kini kwasig ikin, nıpig In rımamhə kini mamragh min, kafan narmamə minə rikiriə raməsik nəgkiarın e yame ramni ye Nımə Ehuə

kape Kughen. Kini iriä kimmhane nãfrakisien ye Nãkwãkwã kape Kughen mine nãgkiarieren yame Yesu rimini-ãrhav).

Yesu ruirkun ta nãtãrigien kape narmamã

²³ Mãrig nipig Yesu rimnamarã apa Jerusalem, ye nipig kape nãviginien kape Pasova, narmamã khapsaah kimisãm In rimnor nãmtãtien tiksìn, kini khane nãfrakisien iran. ²⁴ Mãrig Yesu rimipãh niniyen nãfrakisien irãriã, meinai In ruirkun nãrigien kapãria. ²⁵ Yermamã kirik to ripãh nini-pãnien nãrigien kafan tukun, mãrig In ruirkun ta narimnar fam yame ramswiin yerki narmamã.

3

Nikodimas rimavãn mãm Yesu

¹ Kini Farisi kirik aikin, nhagin e Nikodimas. In yemehuã kirik ye kaonsel kape nãmã Isrel. ² Kini nipig kirik, yenpig, in rimavãn mã tukrãgkiar iriu Yesu, mãmã, “Yhãjoun. Kimawã yakharkun mã ik yhãjoun kirik yame Kughen rimnher-pã kin ik nakuã, meinai Kughen ripipãh nãmãrien tuk Ik, nakpipãh norien nãmtãtien minã e.”

³ Kini Yesu rhorpin nãgkiarieren kafan mãmã, “Yakamni ãfrakis tuk ik mã, tukmã yermamã ripãh narhayen yame ror kiraru kin, to ripãh narãyen ye narmaruyen kape Kughen.”

⁴ Nikodimas rinãrig nãgkiarieren a, rakur, maiyoh In mãmã, “?Yermamã tukrhawor-pãn iran mine marha yame ror kiraru kin? To ripãh nãrerig-pãn-minien ye tip mama, marha min.”

⁵ Kini Yesu rimini-pãn tukun mãmã, “Yakamni ãfrakis tuk ik mã tukmã yermamã ripãh narhayen ye nu mine ye Nanmin kape Kughen, tukripãh nivãnien mamarã ye narmaruyen kape Kughen. ⁶ Yermamã rameimãk ãmã kin yermamã mor nipran ramragh; mãrig Nanmin kape Kughen ãmã rirkun norien nanmi yermamã ramragh. ⁷ Takpãh nakurien tuk nãgkiarieren kafak yame yimini-pre tuk ik mã, “Takamãkeikei marha wi min.” ⁸ Rãmhen ãmã kin nimãtag. Nimãtag ramavãn, mamvãn ikin yame rorkeikei mã tukrivãn-pãn ikin. Nakãrig nimãtag ramavãn, nakeinein mã ramsipkaa, uã ramvãn hiã. Kini ye norien kirikianã ãmã min, narmamã khapãh nisãmien Nanmin kape Kughen, mãrig kasãm ãmã wok kafan ye nãmrãghien kape narmamã yamã mine kasarha wi min.”

⁹ Mãrig Nikodimas rimini-pãn tuk Yesu mãmã, “Nar e nakamni rãutãn pik. ?Tukrhawor pãn iran mine mĩtãrhav-pã?”

¹⁰ Kini Yesu rimã, “Ik yhãjoun kirik kape nãmã Isrel. ?Rhawor nakeinein narimnar minã e? ¹¹ Yakamni ãfrakis tuk ik mã kimawã kafak narmamã minã yakharkun narimnar minã mamhane-ãrhav, misãvsao kin narimnar yamã yakwãsam ta. Mãrig kimiã nakhapãh nhaniyen nãfrakisien ye nãgkiarieren kapãmawã. ¹² Yo yakamni pawk ãmã narimnar kape tokrei tanã, mãrig kimiã nakhapãh nhaniyen nãfrakisien ye kafak nãgkiarieren. Tukmã ror mãkneikin, to nakhapãh nhaniyen nãfrakisien ye kafak nãgkiarieren ye nikarin kape narimnar kape rao ye neai. ¹³ Mãrig yermamã kirik rikãk yame ruavãn ta apa ye rao ye neai. Mãrig Yo pisin ãmã, Ji Yermamã, yaksi-pãn ye rao ye neai meiwaiyu-pã, mirkun nãvsaoyen kin.

14 “Apa kupan, Moses rimnamarə ye tipəvsik, miruk haktə nar yame rimnor misigovin snek kin, miruk haktə ye nai.* Kini ye norien kirikianə əmə min, tukruk haktə min Yo, Ji Yermamə, 15 mə narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien irak tukhavəh nimraghien rerin. 16 Ror məkneikin meinai Kughen rorkeikei narmamə m-fam ye tanimtanə mher-pə kin Yo, Tini kwənkwan kirikianə əmə, mə narmamə yamə mine kashatətə irak, tukhapəh nhamhəyen, mərig tukhavəh nimraghien rerin. 17 Pəh nien mə Kughen rimnher-pə kin Yo Tini mə jakuə nivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Mərig rimnher-pə kin mə Yo jakuə mor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanimtanə.

18 “Narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukripəh nivəhsi-pənien narpinien kimi əriə; mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen irak, Kughen ruini ta narpinien kapəriə, meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, Ji Kughen Kwənkwan kirikianə əmə. 19 Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə meinai nikakien ruauə ta ye tokrei tanə, mərig iriə khapəh nisorkeikeiyen nikakien. Kasorkeikei əmə nəpigəpien, meinai nipig m-fam, norien kapəriə ramahas. 20 Narmamə yamə mine kasor norien has kasəməkin nikakien. To khapəh nhavəniyen aikin rakhak ikin, meinai khapəh nisorien mə nikakien tukrəsia-pen norien kapəriə.

21 “Mərig narmamə yamə mine kisəri-pən swatuk kape nəfrakisien tukasərer aikin rakhak ikin, mə nikakien a tukrəsia-pen norien kapəriə, mhajoun mə naha nhagin yame kasor, kasor ye nəsaninien əmə kape Kughen.”

Jon Baptaes raməgkiar ye Yesu

22 Kini ai, Yesu mine kafan narmamə minə kimnasəriwək misavən apa Judia, misarə iriə nəmə aikin. Kini In rimnor baptaes ye narmamə. 23 Mərig ye nipig a, Jon rimnor baptaes ye narmamə apa Aenon, ipakə əmə tuk taon a Salim. Rimnor baptaes ye narmamə apaikin meinai nu rehuə aikin. Kini narmamə kimnhauə pik mə Jon tukror baptaes irəriə. 24 Ye nipig a, kipəh hanə nivəhsi-pənien Jon ye kalabus.

25 Kini narmamə tiksın kape Jon kimasotgoh iriə yemə Isrel kirik, ye nikarin kape nəravyyen mə tukror narmamə khapəh nisəmkəmikiyen ye nimri Kughen. 26 Kini kimnhavən misəm Jon mhamə, “Yhajoun. Ik nakirkun kwən a kupan kimiru min apa nikar nu Jodan pən. Kini ik nimnərer-ərhav mini-ərhav pən In tuk narmamə. Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamə. Kini narmamə m-fam kamhavən masəm.”

27 Kini Jon rimini-pən tuk əriə mimə, “Narmamə kharkun əmə nisorien narimnar yame Kughen ravəhsi-pən nəsaninien kimi əriə tuk norien. 28 Kimiə e nakasərer tuk yo. Kimiə nakharkun huvə mə yakməni mimə, ‘Pəh nien mə Yo Kristo.’ Mərig Kughen rimnher-pə kin yo mə jakəkupən muə, kini Kristo tukripikwasig. 29 Yakmə jakni-pre nuhpikinien kirik.

* **3:14:** In apa kupan Moses rimikir ərhav nəmə Isrel ye kwermi nəmə Ijip, mərig nəmə Isrel kimnhani hah Moses mine Kughen. Kughen rher-pən kin snek yamə mine kasəkwəpah, kimisəs əriə. Kini narmamə yamə mine kisarha-pən masəm nar yame ramsigovin snek, yame Moses rimiruk haktə, kamhamragh. Mərig yamə mine khapəh nisarha-pənien misəm nanmi snek, kamhamhə. Əm-ru stori ye Nam 21:4-9. Ikin e Yesu ramni mə snek ramuh nuhpikinien kin nəmhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin. Kimiruk haktə in, kini narmamə yamə mine kisarha-pən misəm, kamhamragh. **3:14:** Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24 **3:16:** Esik 18:23,32; 37:9; 1 Tim 2:4; 4:10; 1 Jon 4:9-10

Yermamə yame tukrarkurək ye piraovın kirik, piraovın a tukrəri-pən əmə in. Kini kwən a, in minə tıksın kaseito kin in mə tukruə ye lafet kape narkurəkien, kini rikiriə ragien tukun, kasərer masarha-kin in mə tukruə ye swatuk. Kini nıpig tüksəm in ramuə, rikiriə tukragien. Kini yermamə yame tukrarkurək, yo e in kirik yame yakamərer mameito kin, mamarha-kin in mə jakravən ye nəviginien kape narkurəkien. Kini taktakun ai, yimnərig nəvsaoyen kin Kristo mə ruauə ta, kini rikik ragien pik. ³⁰ In tukraməkeikei muə mə In yerpırig rapita yo; kini yo jakaməkeikei meiwaiyu.

³¹ “Yermamə yame ramsi-pən ye Rao ye Neai In yerpırig rapita narmamə m-fam. Yermamə yame ramsi-pə əmə ye tokrei tanə, in yermamə kape tokrei tanə, kini rirkun əmə niniyen narımnar kape tokrei tanə. Mərig yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai In yerpırig rapita narmamə m-fam. ³² In mamərer-ərhav tuk nini-ərhavyen narımnar yame rımnəm minərig ta, mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³³ Kini mərig yermamə yame ravəh kafan nəgkiarien kini mamni nəfrakisien iran, in ramni-ərhav mə nəgkiarien yame Kughen ramni, in nəfrakisien. ³⁴ Ror məkneikin meinai yermamə yame Kughen rımnher-pə kin mə tukruə, In ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kitawə kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarien kape Kughen meinai Nanmın kape Kughen rehuə pik iran. ³⁵ Tata Kughen In rorkeikei pik Tini, kini mərəhu-pən narımnar fam əgkap ye kwermın. ³⁶ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen e, iriə tukhavəh nımraghien rerin. Mərig narmamə yamə mine kasəpəh In to khapəh nhavəhyen nımraghien rerin, meinai Kughen tukror niemhaa kimi əriə kape rerin.”

4

Yesu rıirkun ta norien kape pian Sameria kirik

¹ Farisi minə kimisərig nəgkiarien mə Yesu ravi-pə narmamə khapsaah kamhauə tukun, kini In mamor baptaes irəriə khapsaah. Namba irəriə rıpsaah rapita narmamə kape Jon minə. ² (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Yesu rımnor baptaes irəriə, mərig narmamə kafan minə kimisor baptaes ye narmamə.) ³ Kini nıpig Yesu rımnərig mə Farisi minə kimisərig nəvsaoyen kin, rımitərhav Judia mırerig-pən apa Galili.

⁴ Rımə tukruvın apa Galili, mərig provins e Sameria ramərer əkupan. ⁵ Kini rıtərhav-pə ye taon kirik ye Sameria, kamni kimə Saeka. Taon a, ipakə tuk tanə kirik yame Jakob rımvəhsi-pən kimi tını a Josef apa kupan. ⁶ İkin aikin a, huaru Jakob rımikır kwətig nu kirik kafan. Yesu rımnəriwək rapomh ikin minəpəu, kini muə məkwətə-pən ye nıkar kwətig nu a, mamapıs, yerkweiha.

⁷⁻⁸ Kini kafan narmamə minə kimnhavən apa taon, mə tukhavəh nımrı nəviginien. Kini pian Sameria kirik ramuə mə tukrırük nu. Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “Eh. Ruk nu mivəhsi-pə kimi Yo.”

⁹ Kini pian Sameria a rını-pən tukun mə, “!Eh! İk yemə Isrel, kini yo pian Sameria. ?Rhawor e nakaməgkiar kimi yo?” Ramni məknakin meinai nəmə Isrel kapəriə kirik nar kirik rikək tuk nar Sameria.

¹⁰ Kini Yesu rını-pən tukun mə, “İk nakeinein naha nhagin yame Kughen rorkeikei mə tukrivəhsi-pre kimik. Kini ik nakameinein mın Yo.

Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To nakpirkun, nakpiayoh-pə kin nu tuk Yo. Kini yakpivəhsi-pre nu miragh.”

¹¹ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Ik kafam tikikwipir rikək, kini kwətig nu e reiwaiyu pik. ?Takhawor-pən iran mine miruk nu miragh e yame nakamni? ¹² Apa kupan, riptawə Jakob rimnamruk nu eikin e nin mine ni kafan kwajikovə minə, mine ni kau minə kafan, kini ai, meighan-pə kin kwətig nu e mə nitawə. ?Mərig rhawor? ?Nakmə ik nakehuə rapita riptawə Jakob, uə?”

¹³ Kini Yesu rimi-pən tukun mə, “Narmamə yamə mine kamhanim nu ye kwətigin e, tukasəkeikei misəkwakwə min. ¹⁴ Mərig narmamə yamə mine tukhanim nu miragh yame yakvəhsi-pən kimi əriə, to khapəh nisəkwakwə-min-ien tuk nipig kirik. Nu yame jakvəhsi-pən kimi əriə, in rəmhen kin nimri nu kirik yame ramkwor-kwor apa yerkin nipig m-fam mamaiyu, mivəh-si-pən nimraghien rerin kimin.”

¹⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Vəh-si-pə-ru nu en kimi yo, mə jakpəh nəkwakwə-min-ien, pəh jakpəh nuə-minien ikin e miruk nu ye kwətigin e.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yuvən mokrən kin kafam huaru, mirauə.”

¹⁷ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Ah. Kafak huaru rikək.”

Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Nakaməfrakis mə kafam huaru rikək. ¹⁸ Meinai ik, naknari-pən ta narman kirkirip, kini yerman yame nakwarə kwis ai taktakun, pəh nien mə kafam atuatur yerman. Nakwəni mə kafam yerman rikək, nəfrakis.”

¹⁹ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Yemehuə, yakwirkun mə ik profet kirik kape Kughen. ²⁰ Riptawə minə kupan, iriə kimishaktə-pə ye tukwas e [kirau kawərer ikin,*] masəhuak kimi Kughen. Mərig kimiə nəmə Isrel nakamhani mə tukaməkeikei kavən əmə apa Jerusalem kaməhuak.”

²¹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piahuaru. Ik takaməkeikei mini nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. Nipig aikin tukruə yame narmamə m-fam takhapəh nisəhuak-əmə-yen kimi Tatə Kughen ikin e ye tukwas e, mhapəh nisəhuak-əmə-yen apa Jerusalem. ²² Kimiə nəmə Sameria, naksəhuak pawk kimi Kughen, mərig nakseinein In. Mərig kimawə nəmə Isrel yakasəhuak kimi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, ramsi-pə irəmawə. ²³ Nipig ramuə - kini ruauə ta - yame Nanmin kape Kughen tukrasitu ye nəməhuak əfrakis minə, mor əriə tukharkun huvə Kughen, mə in Kughen əfrakis, mamor əriə tuksəhuak kimin yerkiria mifam. Meinai Tatə Kughen In rorkeikei nəməhuak yamə mine kasəhuak əfrakis kimin. ²⁴ Kughen ripəh norien rəmhen kin niprai yermamə. In nanmin. Ror pən, narmamə yamə mine khamə tuksəhuak kimin tukasəkeikei masəhuak kimin yerkiria m-fam, ye norien yame Nanmin kape Kughen ramasitu irəriə, mə tukharkun mə In Kughen əfrakis.”

²⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yo yakwirkun mə Mesaea tukraməkeikei muə. In e, kamokrən kin In kimə Kristo. Kini nipig yame In tukruə iran, In tukrhoprai fam niprai nəgkiarien minə kimi ətawə.”

4:14: Sam 42:1-2; 63:1, Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38 **4:15:** Jon 6:34 * **4:20:** Iriu kawərer apa tukwas kirik apa Samaria kamni kimə Gerasim. **4:22:** Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9

26 Kini Yesu rimi-pən tukun mə, “Yo e yakaməgkiar kimik, Yo e Kristo.”

27 Məkneikin, narmamə kafan minə kimnharerig-pə min tukun. Masəm raməgkiar kimi piraovin kirik, kisakur. Mərig khapəh nisaiyohyen Yesu mə rhawor maməgkiar kimi pian a, mə rorkeikei naha.

28 Kini pian a, rəpəh kafan tikikwipir, marar mamvən apa ye taon. Maməvsao kin kimi narmamə mimə, 29 “Eh. Havən-ru misəm kwən kirik aikin a, In ruirkun ta norien has minə fam yamə mine yimnamor ye nımraghien kafak mamni-pə tuk yo. ?Tukmə ror in Kristo, uə?” 30 Kini narmamə khatərhav ye taon, mhavən mə tuksəm Yesu.

Yesu rimi nuhpikinien ye nəviginien

31 Ye nıpig a, narmamə kape Yesu minə kasəkeikei kimin mhamə, “Yhajoun, əvigin.”

32 Mərig In rini-pən tuk əriə mə, “Yo, nak aikin nəviginien yame kimie nakseinein.”

33 Məkneikin, kafan narmamə minə kimisaiyoh əriə minə mhamə, “? Rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rıvəhsi-pən nan kirik nəviginien uə?”

34 Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kughen rımnher-pə kin Yo yakuə, kini nəviginien nak ror məkneikin, mə jakamor narımnar fam yame Kughen rorkeikei. Kini yakamor fam wok yamə minə In rımnher-pə kin Yo mə jakor, mor naunin ye kafan wok.

35 “Sətərig-ru kin nıprai nuhpikinien yame jakni-pre tuk əmiə mə, ‘Makuə kuas tukruə mivən, ror nıpig kape nıvəhyen nəsimien.’ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə sarha-pən ru, misəm-ru nəsimien. Ruəmruə ta.

36 “Tukmə nakhavəh kafak nəgkiarien, jakvəhsi-pre nərokien kimi əmiə rəmhen kin yame yemehuə kape nəsimien tukrərok narmamə yamə mine kasor wok ye nəsimien kafan. Nıpig nakasor wok, naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nımraghien rerin. Yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen əmə kin yame yermamə ramsuv kweru nai. Kini kimie naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak, rəmhen kin yame kavəh nəviginien ye nəsimien. Nıpig tukmə narmamə tukhavəh nəgkiarien kafak, kitawə kwis tuksagien. 37 Rəmhen kin nəgkiarien kirik kamni kimə, ‘Yermamə kirik ramsuv kweru nai, kini yermamə pisin kirik ravəh kwənkwan.’ 38 Yakamher-pre kin əmiə mə taksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak. Mərig pəh nien mə kimie nımnhasuv kweru nai. Nəmə pisin kimisəkupən masəmnhakw tuk nisuvyen kweru nai. Kimie takharhi kwənkwai nəviginien ye nəsimien yame iriə kimnhasuv.”

Nəmə Sameria khapsaah kamhani nəfrakisien ye Yesu

39 Pian a rimi-ərhav mə Yesu ruirkun ta norien has minə fam yame ramor ye nımraghien kafan, kini nəmə Sameria khapsaah ye taon a kimisərig, mhani nəfrakisien ye Yesu. 40 Kini nıpig nəmə Sameria kimnhavən misəm In, masəkeikei kimin mə iriə min. Kini Yesu rıvən iriə miriə misarə kape nıpig kiraru. 41 Kini In raməgkiar kimi əriə, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran. 42 Mhani-pən tuk pian a mhamə, “Apa kupan, kimawə yimnhani nəfrakisien iran tuk nəvsaoyen yame ik nımini-əsah-pə tuk əmawə. Mərig taktakun ai, yakamhani nəfrakisien

iran meinai yimisərig kafan nəgkiarinen, kini mharkun əfrakis mə in Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə ye tanımtanə.”

Yesu rimnor huvə kwajikovə kape yemehuə kirik

⁴³ Yesu rimnamarə mivəh ta nıpig kiraru, kini ai mıtərhav mivən [iman ikin] apa provins Galili. ⁴⁴ (Mərig apa kupan in rimnamni mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə iman ikin tukhapəh nhasiayen In.”) ⁴⁵ Kini nıpig Yesu ritərhav-pə Galili, narmamə aikin kimnhani vi vi In meiani in apa kupan iriə min kimnhavən Jerusalem masor lafet kape Pasova, kini misəm narımnar yame In rimnor aikin. ⁴⁶ Ror pən, rimavən min apa taon e Kena, ye provins Galili. Ikin a kupan, In rimnor nu rukreikin muə mor waen kin. Kini yemehuə kirik ramarə apa taon pisin kirik e Kapaneam, kafan kwajikovə ramhə. ⁴⁷ Kini yemehuə a rimnərig mə Yesu ruatərhav Judia mamuə e Galili, məkneikin rivən məm Yesu, maməkeikei kimin mə tukrivən apa Kapaneam mor huvə kafan kwajikovə. Meinai kafan kwajikovə, nimhəyen rineriaji.

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mimə, “!Ah! !To nakpihapəh nisəmien nımtətien, to nakpihapəh nhaniyen nəfrakisien irak!”

⁴⁹ Kini kwən a rimə, “Yemehuə. Pəh kwhai miren əmə miravən miwəm tamə rimhə.”

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Ita. Rerig-pən tukun. Kafam kwajikovə rinəsanin ta.”

Kini kwən a rimini nəfrakisien ye nəgkiarinen kape Yesu, mirerig-pən tuk kafan kwajikovə. ⁵¹ Nıpig raməriwək hanə ye swatuk, məm kafan yorwok minə, kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.”

⁵² Kini in raiyoh-pən əriə mimə, “?Rimnəsanin ye naha nıpig atuatur?”

Khani-pən tukun mhamə, “Nəpan-əpanien riemniwaiyu e niəv, ye wan klok, mirh rinəkəkin.”

⁵³ Kini kwən a rıirkun mə ye nıpig atuatur a, Yesu rinamni-pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.” In mine kafan narmamə minə kimnhani nəfrakisien ye Yesu. ⁵⁴ In e nımtətien yame ror kiraru kin yame Yesu rimnor apa Galili, nıpig rımasi-pən apa Judia.

5

Yesu rimnor huvə yermamə kirik apa Betsata

¹ Kasarə mamhavən, Yesu rimnhaktə mivən apa Jerusalem, meinai kasor lafet kirik kape nəmə Isrel. ² İpakə tuk kwəruə kirik kape Jerusalem, kamni kimə “Kwəruə kape Sipsip” nu ehua kirik aikin, narmamə kasar aikin. Ye nəgkiarinen kape nəmə Isrel, kamhani mə Betsata. Nimə kirik ramərer ipakə tuk nu a. Nimə a, nıpərin kirkirip iruə ikin narmamə kasəkwətə ikin. ³ Narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kasəkwətə aikin. Tiksin, nımririə rıpis. Tiksin, nihuriə rahas. Tiksin nikariə rimhə. Kasəkwətə aikin mamhawhin nu mə tukrikiu, ⁴ meinai nıpig kirik, agelo kape Kughen ramua, meiwaiyu ye nu, mamor ramkiu. Ye nıpig a, yermamə yame raməkupan mamar ye nu a, nar apnapig mə ravəh naha nəmhəyen, mərig tukrəsanin.* ⁵ Kini kwən kirik aikin, ramhə mivəh newk toti eit. ⁶ Kini Yesu rəm kwən a raməmır, rırkun mə kwən a rimivəh ta nəmhəyen tu. Kini raiyoh in mimə, “?Nakmə takəsanin?”

4:42: 1 Jon 4:14 **4:46:** Jon 2:1-11 * **5:4:** Nəgkiarinen ye v. 4 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis nəgkiarinen ikin e, uə nikam.

⁷ Kini kwən a yame ramhə rini-pən tukun mīmə, “Yemehuə. Yermamə kirik rikək yame tukrərah yo meiwaiyu ye nəkwai nu nipig tukramkiu-kiu. Nipig m-fam yakamarkut pik mə jakəkupən mar ye nu, mərig narmamə tiksın kasəkupən kin yo, misar.”

⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “!Ǝrer! Mərpəvin-ərpəvin nimhakuə kafam mirəh mamvən.” ⁹ Kini taktakun əmə kwən ai ruahuvə mın. Mərpəvin-ərpəvin kafan nimhakuə mirəh mamvən.

Nar a kimmor ye Sabat. ¹⁰ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimishek kwən a yame rimməsanin, mhamə, “Ah. Sabat e towei; kini ripəh natuatukien ye loa kapətawə mə takrəh kafam nimhakuə ye nipig e taktakun.”

¹¹ Kini in rini-pən tuk əriə mə, “Mərig kwən a yame rimmor huvə yo rimini-pə mə jakarpəvin-ərpəvin nimhakuə kafak mameriwək mamvən.”

¹² Kini iriə kimisaiyoh in mhamə, “?Pa rimini-pre tuk ik mə takarpəvin-ərpəvin kafam nimhakuə mirəh mameriwək mamvən?”

¹³ Mərig kwən a rimmənein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikin a, kini Yesu rimməp ta irəriə.

¹⁴ Kini kwasig ikin, Yesu rimməm mın kwən a ramkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini rini-pən tukun mə, “!Eh! !Ǝm-ru! Nakkəsənin ta. Mərig takamərig ik mə takəpəh nor-minien təvhagə has, tamə, nəmhəyen kirik tukruə tuk ik yame rahas rapita.”

¹⁵ Məkneikin kwən ai rimməvən mini-əsəhpən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mīmə, “Kwən e yame rimmor huvə yo, nhagin e Yesu.”

¹⁶ Ror məkneikin, nəmə Isrel kimisor ahas pən kimi Yesu, meinai kimisəm mə In rimmor wok ye Sabat. ¹⁷ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Rimik Kughen ramor wok nipig m-fam, kini Yo mın yakamor wok ye nipig m-fam.”

¹⁸ Yesu raməgkiar məkna, nəmehuə kape nəmə Isrel kimisarkut pik mə tukshopni In. Meinai kimisəm mə rimməkapir Sabat kini mor nar kirik mın yame rahas rapita, in e, rimini mə Rimni atuatur e Kughen, kini In mın Kughen.

Ji Kughen ravəhsi-pə nimraghien

¹⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, Ji Kughen reinein norien nar kirik ye kafan atuk nətərigien. Rirkun əmə norien narimmənar yamə mine Tatə Kughen ramor, meinai narimmənar fam yame Tatə Kughen ramor, Tini mın tukraməkeikei mamor. ²⁰ Meinai Tatə Kughen rorkeikei pik Tini, kini mamhajoun In kin narimmənar fam yame In tukror. Kini tukripihajoun mın narimmənar yamə mine khahuvə misapita, taksəm naksakur. ²¹ Ror məkneikin meinai Tatə Kughen rirkun norien narmamə yamə mine kamhamhə khamragh mın. Ye norien kirikianə əmə mın, Tini rirkun nivəhsi-pənen nimraghien kimi narmamə yame rikin ragien mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. ²² Meinai pəh nien mə Kughen tukrakir narmamə, mərig Tatə Kughen rimməvəh-si pən nehuəyen kimi Tini mə In tukrəkir narmamə, ²³ mə narmamə m-fam tukhasiai Tini, rəmhen əmə kin yame kamhasiai Tatə Kughen. Yermamə yame ripəh nisaiyen Tini, to ripəh nisaiyen Tatə Kughen e yame rimməher-pə kin Tini.

²⁴ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramərig kafak nəgkiarien, kini mamhatətə ye Kughen yame rimməher-pə kin Yo mə

jakuə, in ruivəh ta nımraghien rerin. Nıpig tukrərer ye nımrik, jakpəh nıvəhsi-pəniən narpiniən kimin. Rinap ta ye kwənmhaan kape nımhəyen muauə ime nımraghien. ²⁵ Narmamə yamə mine kimisərwei kisəmhen kin narmamə yamə mine kwənhəmhə ta; mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nıpig ramuə - kini ruauə ta - yame iriə tüksərig nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen; kini yamə mine kamhavəh nəgkiarien kafak tukhavəh nımraghien rerin. ²⁶ Tatə Kughen In nuknei nımraghien. Ye norien kirikianə əmə mın, In ramor mə Yo Tini, Yo mın nuknei nımraghien. ²⁷ Kini In mərəhu-pən nəsaniniən mine nehuəyen ye kwermik e Tini mə yo jakəkir narmamə, meinai Yo Ji Yermamə.

²⁸ “Yakaməgkiar məkneikin, naksərig, takhapəh nisakuriən. Meinai nıpig yame ramuə, narmamə yamə mine kwənhəmhə ta tüksərig nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen. ²⁹ Kini iriə tukhatərhav-pə ye nəkwai nımır mınə kapəriə. Yamə mine kimisor norien yame ratuatuk tukasəkeikei misərer mın mamhavəh nımraghien rerin. Mərig yamə mine kimisor norien has mınə tukasəkeikei misərer mın ye nımhəyen masərer ye nımrik e Ji Kughen, kini jakni-ərhav kapəriə narpiniən.

³⁰ “Mərig Yo to yakpəh norien nar kirik ye nəsaniniən əmə kafak. Yo jakəkir narmamə meinai yakamor əmə naha nhagin yame Tatə ramni-pə tuk Yo mə jakor. Kini nıpig jakaməkir norien mınə kape narmamə, yakirkun mə jakor ye norien yame ratuatuk, meinai yakpəh narkutien mə jakor əmə ye kafak nəsaniniən. Mərig Yo, jakaməkeikei mamor əmhen ye nətərigien kape Kughen yame rımnher-pə kin Yo.”

Jon Baptaes mine Nanmın kape Kughen kimirəvəhsi-haktə Yesu; mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

³¹ Kini Yesu rımə, “Tukmə Yo atuk əmə yakvəh-si haktə Yo, narmamə rikiriə tukrəsik mə nəgkiarien kafak rıpəh norien nəfrakisien. ³² Mərig kwən mın kirik aikin yame ramərer-ərhav mamor əpu Yo. Kini yakirkun mə nəgkiarien yame ramni irak in nəfrakisien. ³³ Apa kupan, nımisher-pən narmamə tiksın khavən misəm Jon Baptaes misaiyoh-pən in mə Yo pa. Kini in rımını nəgkiarien əfrakis irak. ³⁴ Mərig yakpəh nətərigien kin nəgkiarien kape yermamə kirik mə tukrini mə Yo pa. Mərig yakamor nıkwənemiə kin nəgkiarien kape Jon, mə takhani nəfrakisien iran pəh Kughen tukrivəh miragh əmiə. ³⁵ Nhajounien kape Jon in rəmhen kin laet. Raməsiə makak huvə. Kini rikimiə ragien tukun kape nıpig kwakwə. ³⁶ Mərig kafak wok ror nirkunien mə Yo e pa, rapita yame Jon rımnor. Rımik rımivəhsi-pə wok e kimi Yo, mə jakor infamien iran. Kini wok e kafak, ramni-ərhav Yo, mamor əpu Yo mə Rımik rımnher-pə kin Yo. ³⁷ Kini Rımik yame rımnher-pə kin Yo, In mın ramni-ərhav Yo. Ramni-ərhav pawk Yo, nakhapəh hanə nisərigien nəkwən. Kini nakhapəh hanə nisəmien nımrin nıpig kirik. ³⁸ Nəgkiarien kafan rirkək yerkimia, meinai kimia nakhapəh nishatətəyen irak - Yo e yemə Kughen rımnher-pə kin Yo.

³⁹ “Kimiə nakasəvheikin pik nəgkiarien mınə ye Nəkwəkwə kape Kughen, mamhani nəfrakisien iran, meinai naksorkəikei mə tukrivəhsi-pre nımraghien rerin kimi əmiə. Mərig sərig-ru, nəgkiarien mınə ye Nəkwəkwə kape Kughen kasəgkiar irak kini mamhani-ərhav Yo. ⁴⁰ Mərig kimia nakasəpəh nhauəyen tuk Yo, mə takhavəh nımraghien rerin.

41 “Yakpəh nərigien mə narmamə kasəgnəgin Yo uə nīkam. 42 Mərig Yo yakirkun huvə əmiə. Kini yakirkun huvə mə norkeikeiyen kape Kughen rikək yerkimia. 43 Yakməvəh nehuəyen kape Rīmik muə, mərig kimia nakhapəh nhavəhyen Yo yerkimia, kini rikimia rīpəh nagienien tuk Yo. Mərig tukmə yermamə kirik ruə ye nəsaninien əmə kafan, takhavəh in, rikimia ragien tukun. 44 Nīpig m-fam əgkap kimia naksorkeikei mə narmamə tukamhani vi vi əmiə, mərig nakhapəh nisarkutien tuk norien yamə mine Kughen, yame In pīsīn əmə In Kughen, tukrīni vi vi əmiə tukun. Tukmə nakasərig əmə nərigien kape narmamə, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

45 “Mərig pəh rikimia tukrīpəh nəsikien mə yakamni hah əmiə ye nīmri Rīmik Kughen. Nīkam. Mərig Moses e naksərəhu-pən tim tim nərigien kapəmiə iran, in e ramni hah əmiə ye nīmri Kughen, 46 meinai to kimia nakpihani nəfrakisien ye Moses, mīpihani mīn nəfrakisien irak, meinai Moses rīmnəvsao kīn Yo. 47 Mərig kimia nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarīen yame in rīmīrai; ror pən, ror neineinien tuk əmiə tuk nhaniyen nəfrakisien irak.”

6

Yesu rīmivəh nəvigīnien rikəskəh, mor rīpsaah, maməvigīn narmamə khapsaah kīn

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Kwasig ikin ye narimnar mīnə a, Yesu rīmnəviəfugin ye nu apa Lugun Galili e kamni kimə Lugun Taebirias. 2 Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kīn, meinai kimisəm nīmətīen rīpsaah yamə mine In ramor tuk nor-huvəyen narmamə yamə mine kamhamhə. 3 Kini Yesu rīmnhaktə fiak ye tukwas, misəkwətə iriə kafan narmamə mīnə. 4 Ye nīpig a, lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə Pasova, ruauə pakə.

5 Kini Yesu rīvaag pīrə məm narmamə khapsaah kamhauə. Kini raiyoh Filip mīmə, “?Tukhavəh hiə nīmri bred rəmhen tuk narmamə mīnə a?” 6 Yesu raməgkīar məkna kin mə tukrəm-ru nhatətəyen kape Filip, mərig ruirkun ta naha nhagin yame tukrīpior.

7 Kini Filip rīni-pən tukun mə, “!Eh! To kisarakikīn pawk tu handred taosen vatu* ye bred, to rīpəh nəmhen-hanəmə-yen kīn narmamə.”

8 Kini yermamə kirik kape Yesu, naorahi Saemon Pita, nhagin e Andru, rīni-pən tuk Yesu mə, 9 “Kwajikovə kirik e ravəh bred kīrkīrīp kīmnor kīn bale, mine kəmam kīraru. Mərig to rīpəh nəmhen-əgkəp-ien kīn narmamə mīnə e.”

10 Kini Yesu rīmə, “Hani-pən tuk narmamə kisəkwətə.” Ikin aikin a, mənvhīrik rīpsaah ikin, kini iriə kisəkwətə. Narman əmə aikin, ipakə tuk faef taosen. 11 Kini Yesu rīmivəh bred, mīni vi vi Kughen tukun. Mīvəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kasəkwətə. Kini mor mīn nar kīrikianə əmə ye kəmam, məhi-pən kimi narmamə. Kisən rəmhen kīn yame iriə kisorkeikei mə tuksən.

12 Kimisəvigīn ta, tupriə rəsiis, Yesu rīni-pən tuk kafan narmamə mīmə, “Havən mhavai-pən nīpərpər nəvigīnien yame rakwak, tamə rahas.”

13 Apa kupan, bred yame kīmnor kīn bale, iriə fam kīrkīrīp, mərig kīmnhapsaah. Narmamə kīmisən misəpəh tiksīn. Kini narmamə kape

5:45: Jon 9:28; Rom 2:17 * 6:7: Nəgkiarīen kape Gris ramni mə “tu handred denari.” 6:9: 2 King 4:42-44

Yesu minə kimnhavən misəwhai nīpərpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru tuelef rokrig huvə.

¹⁴ Narmamə kimisəm nīmtətien yame Yesu rīmnor, khani mhamə, “Nəfrakisien. Profet əfrakis e kape Kughen yame profet minə kimnhani kupan mə Kughen tukrher-pə kin ye tokrei tanə.”

¹⁵ Kini Yesu ruirkun mə narmamə minə a tukhauə misarkut kimin mə In tukror king kin kapəriə. Kini rap, mīrerig-faktə min ye tukwas, maməmīr In pisin əmə.

Yesu rameriwək haktə ye nīmar mar nu
(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)

¹⁶ Nīpig mīrh rīvə, narmamə kafan minə kimnhavirə mhavən ye lugun. ¹⁷ Kini rinəpignəp, mərig Yesu rikək. Məkneikin, kisat-pən ye bot kirik, misəsua mhavirə ye lugun, mhamə tuksəviəfugin-pən ye Kapaneam. ¹⁸ Kini nīmtətag ehua kirik rərer mher-əpu nu, peao-peao rehua. ¹⁹ Kasəsua mamhavən raməhen kin kilometa faef uə sikis[†], kini misarhəpən misəm Yesu raməriwək ye nīmar-mar nu, mamua ipakə tuk bot. Kini khagin pik. ²⁰ Mərig In rini-pən tuk əriə mīmə, “Hapəh nhaginien. Yo əmə e.” ²¹ Kini rikiriə ragien mhamə tukrivən ye bot. Nīpig Yesu rīmnat-pən ye bot, kini kisakur əmə misəm kwənhavhiak apa ikin kimnhamə tukhavhiak ikin.

²² Kəni rikwamer kin, narmamə tiksīn yamə mine kimnasəmīr iriə Yesu ye nīkar lugun kwənharkun mə bot kirikianə əmə rīmnamərer ifiak e nīəv. Kini mharkun mə narmamə kape Yesu minə kimnhavən ye bot a, mərig Yesu rīmipəh nīvənien iriə miriə. ²³ Kini narmamə tiksīn kimnhasipən ye taon e Taebirias, misəsua ye bot minə tiksīn, mhavhiak ikin Yesu Yermaru rīmini vi vi Kughen tuk bred məhi-pən kimi narmamə ikin. ²⁴ Kini narmamə kimisəm mə Yesu mine kafan narmamə minə kwənharkək aikin. Məkneikin kisat-pən ye bot minə tiksīn, mhavən apa Kapaneam, mə tuksarha-kin Yesu.

Yesu in bred kape nīmrəghien

²⁵ Narmamə minə a kimisəviəfugin ye lugun, misəm Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yhajoun. ?Nīmnhawor-pən iran mine muə eikin e?”[‡]

²⁶ Mərig Yesu rīmini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə pəh nien mə nakasarha-kin Yo meinai Yo yakamor nīmtətien, mərig naksarha-kin Yo meinai nīmisən bred, tīpmiə rəsiis. ²⁷ Mərig rīpəh nīhuvəyen mə kapəmiə nəsaninien tukrirkək tuk nīvəhyen bred yame pəh nien mə tuk tu tukrahas mīrkək. Kimiə takasəkeikei masəmnhakw tuk nīvəhyen bred yame ramarə rerin. Bred e in e, Yo Ji Yermamə najkvəhsi-pre kimi əmiə. Yo e Ji Yermamə, Tatə Kughen, rīmnhajoun mə rikin ragien tuk Yo.”

²⁸ Kini iriə kimisaiyoh In mhamə, “?Naha norien yamə mine Kughen rorkeikei mə kimawə jakasor?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə takasəkeikei mīshatətə irak, mə Kughen rīmnher-pə kin Yo. Nar e in e Kughen rorkeikei.”

³⁰ Kini iriə kimisaiyoh min In mhamə, “?Mərig Ik takor naha nīmtətien mə kimawə jaksəm kini yakshatətə iram tukun? ?Ik takor naha nhagin?”

6:14: Dut 18:15-19 **6:15:** Mat 4:8-10; Jon 18:36-37 [†] **6:19:** Gris ramni “stadia twenti faef uə toti.” **6:20:** Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37 [‡] **6:25:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarīen ye v. 25 in e, “Yhajoun. ?Nīmauə naghan?” **6:27:** Aes 55:2; Jon 6:35, 48 **6:29:** Jon 6:35; 1 Tes 1:3; 1 Jon 3:23

³¹ Nīpig rīptawə minə kupən kimiseriwək ye tīpəvsik, iriə kimisən ‘mana.’ Nəgkiarien kirik ye Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mīmə,
 “ ‘In rimivəhsi-pən bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mə iriə tukasən.’
 (Eks 16:4)”

³² Mərig Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, pəh nien mə Moses atuk e rīmivəhsi-pre nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə taksən. Kafak Tata e in e ravəhsi-pre nəviginien əfrakis yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə kimīə takasən. ³³ Mərig in ai bred kape Kughen, in e yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kini bred e in e ravəhsi-pən nīmraghien kimi narmamə ye tanīmtanə.”

³⁴ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yemasur, vəh-sipəh bred e kimi əmawə kape nīpig m-fam.”

³⁵ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Yo e, yo Bred yame ravəhsi-pən nīmraghien. Narmamə yamə minə kamhauə tuk Yo, to khapəh mīn nisəmkərvyen. Kini narmamə yamə minə kashatətə irak, to khapəh mīn nisakwəkəwəyen. ³⁶ Mərig Yo yīmīni-pre ta tuk əmiə mə nakasəm pawk Yo, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. ³⁷ Narmamə yamə minə kafak Tatə ravəhsi-pə əriə kimi Yo, iriə tukhauə tuk Yo. Kini narmamə yamə minə tukhauə tuk Yo, to yakpəh nher-yerhav-yen kin əriə tuk nīpig kirik.

³⁸ “Meinai pəh nien mə Yo yimasi-pən ye Rao ye Neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə mə jakor əmə narimnar yame yo yakorkeikei. Mərig yīmauə mə jakor narimnar minə e yame kafak Tatə rīmnher-pə kin Yo tukun. ³⁹ Kini In rīpəh norkeikeiyen mə jakəpkərhav ye narmamə yamə minə In rīmnəhi-pə əriə kimi Yo. In rorkeikei mə, ye Nīpig Kwasig, Yo jakor narmamə minə e tukhamragh mīn ye nīmhayen kapəriə. ⁴⁰ Mərig in ai kafak Tatə In rorkeikei mə narmamə m-fam yame kamhavaag-pə tuk Yo e Tini, mishatətə irak, tukhavəh nīmraghien rerin. Kini ye Nīpig Kwasig, yo jakor narmamə minə e tukhamragh mīn ye nīmhayen.”

⁴¹ Nəmehuə kape Isrel kimiserig nəgkiarien yame Yesu ramni mə In Bred yame ramsi-pən ye rao ye neai, meiwaiyu-pə ye tokrei tanə, kini kamhāni hah In tukun, ⁴² mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Ah. Kwən e in Yesu, ji Josef. Kitawə kharkun kafan tatə minə mamə. ?Rhawor e ramni məkneikin mə In rīmasi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə?”

⁴³ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mə, “Rikimīə tukrīpəh nəsikien məknenkin. ⁴⁴ Tatə Kughen yame rīmnher-pə kin Yo, to rīpipəh nīvi-pəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to rīpəh nuəyen tuk Yo. Yermamə to rīpəh nuə-atukien tuk yo mə jakor in ramragh mīn ye nīmhayen, ye nīpig kwasig. ⁴⁵ Nəgkiarien yame profet minə kimnharai kupan ye Nəkwəkəwə kape Kughen ramni məkneikin mə,
 “ ‘Kughen tukrhajoun narmamə m-fam.’ (Aes 54:13)

Yermamə yame ramatərig kin nhajounien kape Tatə Kughen, in tukramuə tuk Yo. ⁴⁶ Yermamə kirik rikək yame rīmnəm Tatə Kughen kin nīmrin. Yermamə kirikianə əmə rīmnəm, Yermamə e in e rīmasi-pən tuk Kughen. ⁴⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə minə kamhāni nəfrakisien irak kwənhavəh ta nīmraghien rerin. ⁴⁸ Yo e bred

6:31: Neham 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40 **6:33:** Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4; Jon 3:13, 31

6:34: Mat 6:11; Jon 4:15 **6:35:** Jon 4:14; 7:37-39; 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1 **6:37:** Jon

17:2 **6:39:** Jon 17:2,12; 18:9 **6:44:** Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32 **6:45:** Jer 31:34 **6:46:** Jon 1:18; 5:37; 7:29

kape nimirghien rerin. ⁴⁹ Nar apnapig mə rıpmiə minə kimisən bred e ‘mana’ ye tipəvsik, mərig kwənhəmhə. ⁵⁰ Mərig bred yame ramsipən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ai taktakun, in ror pisin. Bred e, rameiwaiyu-pə mə narmamə m-fam yamə mine kasən tukhapəh nhamhəyen. ⁵¹ Yo e, Yo bred mragh, yame ramsipən ye rao ye neiai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Yermamə yame tukrən bred e, in tukramragh rerin. Kini Bred e, yame jakvəhsi-pre kimi narmamə ye tokrei tanə, in e, nıprak.”

⁵² Nəgkiarinen a rımnor nəmehuə kape nəmə Isrel kasərer masotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukrhawor pən iran mine mivəhsi-pə nıpran mə tuksən?”

⁵³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nakpihapəh nisənien nıprak e Ji Yermamə, mıpihapəh nhanimien nitawik, to nakpihapəh nhavəhyen nimirghien rerin. ⁵⁴ Narmamə yamə mine tuksən nıprak, mhanım nitawik tukhavəh nimirghien rerin. Kini ye Nıpig kwasig, jakor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. ⁵⁵ Yakaməgkiar məkneikin meinai ratuatuk mə narmamə tukasəkeikei misən nıprak mhanım nitawik. ⁵⁶ Narmamə yamə mine tuksən nıprak, mhanım nitawik, tukharpin-pə ye nimirghien kafak. Kini Yo jakripin-pən min ye nimirghien kapəriə.

⁵⁷ “Kafak Tatə rımnher-pə kin Yo yakuə, In nuknei nimirghien. Kini Yo yakvəh nimirghien tukun. Ye norien kirikianə əmə min, narmamə yamə mine tuksən nıprak tukhavəh nimirghien iran. ⁵⁸ Yo e bred əfrakis, yame ramsipən ye Rao ye Neai, mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Bred e rıpəh nəmhenien kin bred kupan yame rıpmiə minə kimisən [ye tipəvsik]. Nar apnapig mə iriə kimisən bred a, mərig kwənhəmhə ta. Mərig narmamə yamə mine kasən bred e, iriə tukhavəh nimirghien rerin.” ⁵⁹ Yesu rimini-ərhav nəgkiarinen e nıpig rımnhajoun narmamə apa ye nimə kape nofuginien apa Kapaneam.

Narmamə kape Yesu minə min khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁶⁰ Narmamə khapsaah kape Yesu kimisərig nəgkiarinen e yame Yesu rimini, mhamə, “!E-he-o! Nəgkiarinen e riskai pik. ?Pa e to rini nəfrakisien ye kafan nəgkiarinen?”

⁶¹ Kafan narmamə minə kisəsiwən-əsiwən, mərig In ruvirkun ta nərigien kapəriə, mını-pən tuk əriə mımə, “? Rhawor? ? Nətərigien kapəmiə rımnəiwaiyu tuk nhajounien e kafak uə? ⁶² ? Mərig tukmə naksəm Yo Ji Yermamə yakamrerig faktə ye rao ye neai ikin yımasi-pən ikin kupan, takhani nəfrakisien irak uə nıkam? ⁶³ Nanmin kape Kughen əmə rirkun nivəhsi-pənien nimirghien rerin kimi narmamə. Yermamə to rıpəh nivəhyen nimirghien rerin ye nəsaninien əmə kafan. Nəgkiarinen minə e yakamni-pre tuk əmiə, iriə nəgkiarinen yamə mine kamhasi-pən ye Nanmin kape Kughen yame ravəhsi-pən nimirghien kimi narmamə. ⁶⁴ Mərig kimiə tiksın eikın e, nakhapəh nishatətəyen irak.” (Yesu ramni məkneikin meinai In ruvirkun ta ye nırikakunien mə ni-pa mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran, muirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan). ⁶⁵ Kini Yesu rımə, “Tuk nar e in e,

yakwəni-ta tuk əmiə mə Tatə Kughen to rīpīpəh nīvi-pəyen yermamə kīrik ramuə tuk Yo, yermamə to rīpəh nuəyen tuk Yo.”

⁶⁶ Ye nīpig a, narmamə kape Yesu khapsaah kīmīsəpəh In, mhapəh nhakwasigien kin.

Pita ramni-ərhav mə in ramhatətə ye Yesu

⁶⁷ Kini Yesu rīmnaiyoh kafan narmamə twelef mīmə, “?Rhawor irəmiə? ?Kīmīə mīn nīmnhamə taksəpəh Yo uə?”

⁶⁸ Mərig Saemon Pita rīmīni-pən tukun mə, “Yermaru. ? Tukmə yaksəpəh lk, jakhavən tuk pa? Mə ik əmə. Kafam əmə nəgkiarīen ravəhsi-pə nīmraghien rerin. ⁶⁹ Kini kīmawə yakshatətə iram, mīnharkun ta mə lk Yemə Rhakə kape Kughen.”

⁷⁰ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mə, “Kīmīə e narmamə twelef kafak. Yo e yīmīrpen əmiə. Mərig kīmīə kīrik in yarmhə.” ⁷¹ (In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in mīn kīrik ye narmamə twelef kape Yesu, mərig kwasig ikin, rīmneighan-pən kin In ye kwermi tikmīr mīnə kafan.)

7

Yesu rīmnəgkiar kīmī naorahini mīnə

¹ Kwasig ikin ye narīmnar mīnə a, Yesu rīpəh norkeikeiyen mə tukrīvən yerkwānu mīnə ye Judia tuk norien kafan wok, meinai nəmehuə kape nəmə Isrel apaikin kamharai mhun apsapīs tukun mə tukshopni. Kini rīrērig mīn mīvən ye provins Galili. ² Mərig nīpig ruauə ipakə tuk norien lafet kīrik kape nəmə Isrel, kamni kīmə “lafet kape nīvəhsi-haktəyen nīmə tapolen mīnə.” ³ Kini naorahi Yesu mīnə kīmnhani-pən tukun mhamə, “Rhuvə mə taktərhav eikin e mamvən apa Judia, pəh narmamə kafam mīnə apaikin tuksəm nīmətīen yamə mīne lk nakamor. ⁴ Yuvən apaikin meinai yermamə yame rorkeikei mə narmamə tukharkun In, to rīpəh nerkwāigien kin kafan wok. Mərig tukmə nakirkun norien nīmətīen mīnə, yuvən, mor əpu lk ye nīmri narmamə khapsaah ye nīpig kape lafet, pəh narmamə ye tanīmtanə tuksəm.” ⁵ Kasəgkiar məknakin meinai nar apnapīg mə iriə naorahini atuatur mīnə, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisīen iran.

⁶ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Rīpəh hanə norien nīpig kafak. Mərig kīmīə nakharkun nīsorien nar ye nīpig apnapīg əmə. ⁷ Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to khapəh nīsəməkīen əmiə. Mərig iriə tukasəkeikei masəməkīn Yo, meinai Yo yakamni-ərhav mə kapəriə norien rīpəh natuatukien. ⁸ Kīmīə havən ye lafet, mərig Yo to yakpəh nīvənien, meinai rīpəh hanə norien nīpig kafak.” ⁹ Raməgkiar məknakin kini In maməmīr əmə apa Galili.

Yesu ramvən ye lafet e kamni kīmə “Nīvəhsi-haktəyen nīmə tapolen mīnə”

¹⁰ Kini naorahi Yesu mīnə kīmīsəkupən mhavən ye lafet a, kwasig ikin, Yesu rīpīvən. Mərig In rīmnaiyu apīsapīs əmə, mə narmamə tukhapəh nīsəmīen. ¹¹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khapsaah kīmnhavən ye lafet a masarhakīn In, mīsaiyoh apnapīg əmə narmamə mhamə, “?Kwən e in pukaa?”

¹² Ikin a, narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən mamhani In. Tiksin khamə, “In yemə huvə kirik;” mərig tiksın khamə, “Nikam. In rameikuə ye narmamə.” ¹³ Mərig iriə khapəh nisəvsao-ərhavyen kin Yesu, meinai kamhagin mə ta mə nəmehuə kape nəmə Isrel kisərig nəgkiarrien yame kamhani.

¹⁴ Lafet a ramvən hanə, Yesu rimavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə. ¹⁵ Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisərig nəgkiarrien kafan, kisakur, mhamə, “? Kwən e rimnhawor mirkun narimnar minə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yemehua kirik kapətawa rimipəh nhajounien In.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəgkiarrien yame yakamhajoun narmamə kin, pəh nien mə kafak. Ramsi-pən tuk Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo. ¹⁷ Narmamə yamə mine nətərigien kapəriə ramskai mə tuskor narimnar yame Kughen rorkeikei, tukharkun mə nəgkiarrien kafak ramsi-pən tuk Kughen; pəh nien mə kafak atuk əmə. ¹⁸ Narmamə yamə mine kasəgkiar atuk əmə ye kapəriə nehuəyen, iriə kasor əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə. Mərig Yo yakorkeikei mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Yo yermamə kape niniyen nəfrakisien. To yakəpəh neikuəyen.

¹⁹ “Moses rimivəhsi-pre loa kimi əmiə, mərig yermamə kirik rikək irəmiə raməri-pən fam loa minə e. ? Rhawor e kimiə naksarkut mə takshopni Yo?”

²⁰ Kini narmamə khapsaah kimnhani-pən tukun mhamə, “! Man! ? Tukmə ror nanmin has ramərer-pən iram uə, mamor Ik nakamni nəgkiarrien atəwao uə? ?Pa e rimə tukrhopni Ik?”

²¹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo yimnor nimtətien kirikianə əmə ye Sabat, nimisəm, niemhaa ramhai əmiə fam tukun. ²² Mərig kimiə min nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao kimi kwajikovə minə, raməri-pən loa kape Moses. (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Moses rimirikakun norien kape nivəhyen nao kimi narmamə, mərig kaha minə apa kupan kimnharikakun). ²³ ? Mərig tukmə nakharkun nivəhyen nao kimi kwajikovə minə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemha ramhai əmiə nipig yakamor huvə niprai yermamə kirik ye Sabat? ²⁴ Takhapəh nisəkirien wok yame yakamor ye nərigien əmə kapəmiə, mərig taksəkir kafak wok ye nərigien yame ratuatuk.”

Narmamə kasəgkiar ye Kristo

²⁵ Kini ye nipig a, nəmə Jerusalem kimisaiyoh əriə minə mhamə, “? Rhawor? ?Kwən e In e nəmehuə minə kapətawa khamə tukshopni In uə? ²⁶ Mərig səm-ru. In ramni-ərhav nəgkiarrien ye nimir narmamə, mərig nəmehuə minə khapəh nhani-pənien nar kirik tukun. ?Tukmə ror nəmehuə minə kwənharkun ta mə In Kristo, uə? ²⁷ Mərig kitawə kharkun rukwanu kwən e rimasi-pən ikin. Mərig nipig Kristo tukramuə, narmamə tukseinein mə risipkaa.”

²⁸ Ye nipig a, Yesu rinamərer ye Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə, kini mamokr-apomh mimə, “Kimiə nakharkun Yo, mharkun ikin yimasi-pən ikin. Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə yimauə atuk əmə ye nərigien kafak. Mərig Kughen rimnher-pə kin Yo. Kini

Kughen In nɛfrakisien. Kimiə nakseinein In, ²⁹ mɛrig Yo yakirkun In, meinai yimasi-pɛn iran. Kini In rimnher-pɛ kin Yo.”

³⁰ Yesu ramɛgkiar mɛknakin, khamɛ tukharaptɛrɛkin In. Mɛrig yermamɛ kirik rikɛk yame tukraptɛrɛkin In, meinai ripɛh hanɛ norien nipig kafan.

³¹ Mɛrig narmamɛ khapsaah kimnhani nɛfrakisien iran mhamɛ, “Tukmɛ ror Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen mɛ tukrher-pɛ kin, meinai kimini mɛ nipig Kristo tukramuɛ, tukror nimtɛtien khapsaah. Kini yermamɛ rikɛk yame rirkun norien nimtɛtien ripsaah rapita In.”

Mobael yamɛ mine kasarha tuk Nimɛ Ehuɛ kape Kughen kimnhauɛ mɛ tukharaptɛrɛkin Yesu

³² Kini Farisi minɛ kimisɛrig narmamɛ khapsaah kisɛsiwɛn-ɛsiwɛn masɛvsao kin Yesu. Kini Farisi minɛ mine jif pris minɛ kimisher-pɛn kin mobael yamɛ mine kasarha tuk Nimɛ Ehuɛ kape Kughen mɛ tukharaptɛrɛkin Yesu. ³³ Kini Yesu rimɛ, “Yo jakamarɛ kitawɛ-mkimimɛ kape nipig kwakwɛ ɛmɛ. Kwasig ikin, jakrerig-pɛn min tuk Yermamɛ yame rimnher-pɛ kin Yo. ³⁴ Ye nipig a in a, taksarha-kin Yo mɛrig to nakhapɛh nisɛmien Yo; meinai ikin yakamvɛn ikin, kimiɛ to nakhapɛh nhavɛnien ikin.”

³⁵ Kini nɛmɛ Isrel kimisaiyoh ɛriɛ minɛ mhamɛ, “? In rimɛ tukrivɛn hiɛ, mɛ to kitawɛ khapɛh nisɛmien In? ?Rimɛ tukrivɛn mɛm kwɛnɛrɛus kape nɛmɛ Isrel yamɛ mine kisarɛ iriɛ nɛmɛ Gris apa tanɛ pisin pisin minɛ, mamhajoun min nɛmɛ Gris uɛ? ³⁶ In rimini mɛ ye nipig a, kitawɛ tuksarha-kin In, mhapɛh nisɛmien In, meinai kwɛnmhan yame In tukrivɛn ikin, to kitawɛ khapɛh nhavɛnien ikin. ?Nɛgkiarien e, nipran ramni mɛ naha?”

Nu yame ravɛhsi-pɛ nimraghien rerin

³⁷ Lafet natukror infamien, kamor nɛviginiɛn yame in rehuɛ rapita nɛviginiɛn tiksɛn kape lafet. Kini ye nipig a, Yesu rimnɛrer ye nimri narmamɛ mamokrɛn apomh mimɛ, “Yermamɛ yame rinɛkwakwɛ, pɛh in ruɛ tuk Yo, minim nu. ³⁸ Meinai Nɛkwɛkwɛ kape Kughen ramni mɛ, “Yermamɛ yame rhatɛtɛ irak, rɛmhen kin nimri nu yame ravɛhsi-pɛn nimraghien ramkwor-kwor mhaktɛ mokrig yerkin mamaiyu.” (*Aes 44:3*)”

³⁹ Yesu ramni nuhpikiniɛn a, mamɛgkiar ye Nanmin kape Kughen yame kwasig ikin tukripivɛhsi-pɛn kimi narmamɛ yamɛ mine kashatɛtɛ iran. Mɛrig ye nipig a, Nanmin kape Kughen ripɛh hanɛ nuɛyen tuk narmamɛ, meinai Yesu ripɛh hanɛ nivɛnien ye nikakien kafan ye rao ye neai.

Narmamɛ kimisɛwhai kwhen kapɛriɛ tuk Yesu

⁴⁰ Yesu ramɛgkiar mɛknakin, narmamɛ kimisɛrig, kini tiksɛn kamhani mhamɛ, “Kwɛn e in profet kape Kughen yame profet minɛ kimnhani mɛ tukruɛ.”*

⁴¹ Kini tiksɛn khamɛ, “Kwɛn e in Kristo.”

Mɛrig tiksɛn khamɛ, “Nikam. ?Nakhamɛ ta mɛ Kristo tukrisi-pɛn apa Galili uɛ? ⁴² Nɛkwɛkwɛ kape Kughen ramni mɛ Kristo tukramɛkeikei

7:29: Mat 11:27 **7:30:** Mat 26:18 **7:31:** Jon 2:23; 4:48 **7:32:** Jon 7:45-48 **7:37:** Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Rev 22:17 **7:38:** Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17 **7:39:** Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33 * **7:40:** ɛm-ru Dut 18:15. Moses rimini mɛ profet kirik min tukruɛ rɛmhen kin in.

misi-pən ye kwənərəus kape King Deved, ye taon e Betlehem, imei Deved kupan.”⁴³ Ror məkneikin, narmamə kimisəwhai kwheh kapəriə tuk Yesu.⁴⁴ Tiksin khamə tukharaptərəkin In; mərīg yermamə kirik rikək yame tukrīraptərəkin In.

Nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁵ Kini mobael minə kimnhavən misəm jif pris minə mine Farisi minə. Kini nəmehuə minə a kimisaiyoh mobael minə mhamə, “? Rhawor e nimnhapəh nharaptərəkinien Yesu mhakir mhauə?”

⁴⁶ Kini mobael minə khani-pən tuk əriə mhamə, “Yimnhapəh nharaptərəkinien In meinai yermamə kirik ripəh hanə nhajounien rəmhen kin In.”

⁴⁷ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə mhamə, “?Rhawor? ?In rimivi əmiə kin nekuəyen kafan uə? ⁴⁸ ?Kapətawə kirik yemehuə rikək mine Farisi kirik yame ramni nəfrakisien iran. ⁴⁹ Narmamə apnapig əmə yamə mine kaseinein əgkap loa kape Moses kamhani nəfrakisien iran. Pəh iriə tukasarə ye narpinien kirik.”

⁵⁰ Kini Nikodimas e, in Farisi kirik. Kini in a iriə min. Kwən a, apa kupan rimavən maməgkiar kimi Yesu. Kini rarar mini-pən tuk əriə mimə, ⁵¹ “? Rhawor? Loa kapətawə ramni mə kwasig ikin tukhani-əhrav narpinien kape yermamə kirik, tukasəkeikei misəkupan mhavən, misətərig kin nəgkiarien kafan, misəm atuatur naha nhagin yame rimnor.”

⁵² Kini khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? ?Ik min ik yemə Galili, uə? Yuvən-ru məvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, məm atuatur mə profet a kape Kughen to ripəh nisi-pəniyen ye Galili.”

⁵³ Kini narmamə kimnharerig-pən yerkwənu minə kapəriə.†

8

¹ Mərīg Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas e kamni kimə Olif.

Yesu ripəh nəgkiar-skaiyen kimi piraovin kirik yame rakwasig apnapig kin narman

² Kəni rikwamer kin, Yesu rirerig-pən min ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini narmamə khapsaah kimnhauə, masərer ərkurao iran, kini In rəkwətə maməvhag kimi əriə. ³ Kini nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə khakir piraovin kirik mhauə tukun, misərip-ərhav in ye nimri narmamə. Narmamə kimisəm əpu mə pian a rimnapir iriu yerman pisin. ⁴ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun. Narmamə kimisəm əpu mə pian e rimnapir iriu yerman pisin. ⁵ Moses rimnərəhu loa kirik ye loa kapətawə mamni mə tukmə piraovin yame ramapir-pən apnapig tuk yerman, tukaməkeikei karkwhopni in. (Lev. 20:10; Deut. 22:22-24) ?Mərīg ik nakmə rhawor?”

⁶ Iriə kimisaiyoh məknakin masor kiko-iko, mə Yesu tukrini nəgkiarien kirik yame ripəh nəmhenien, pəh kisəm-pən nar has kirik iran, mhavəhsi-pən narpinien kimin. Mərīg Yesu rapnapig əmə, məmrəmīr, mamrai-pən nar ye nimoptanə kin kwənkwaī kwermīn.*

7:42: 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7 **7:50:** Jon 3:1

† **7:53:** Nəgkiarien ye Jon 7:53-8:11 rikək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis, uə yermamə kirik rimnəsik-əpnis-pən ye nəgkiarien kape Jon. * **8:6:** Rikimīə tukraməsik mə Kughen rimirai-pən Natuakəmīen Ten ye kapier kin kwermīn. Eks 31:18; Dut 9:10.

7 Mærig iriæ kasækeikei misaiyoh In. Kini In rærer, mini-pæn tuk æriæ mæ, “Næmhen. Tukmæ kimiæ kirik e ikin e kafan norien has rikæk, pæh in tukrækupæn markwhopni pian e.” 8 Kini In mæmræmir min mamrai-pæn nar ye nimoptanæ.

9 Kini iriæ kimsærig nægkiarien kafan, misæriwæk kirikianæ kirikianæ misap, ririkakun ye næwharu minæ meriaji nitamaruæ. Iriæ kimsap, mhapæh æmæ Yesu mine pian ai kawæmir. 10 Kini Yesu rhekimter min mini-pæn tuk pian ai mimæ, “Pian æpæ. ?Narmamæ minæ apa kwænhaulkaa? ? Yermamæ ruikæk yame tukrini-ærhav kafam narpinien uæ?”

11 Kini pian a rimini-pæn tukun mimæ, “Yemehua. Yermamæ rikæk yame to rivæhsi-pæ narpinien kimi yo.”

Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “Ror pæn Yo min to yakpæh nivæhsi-preyen narpinien kimik. Mærig amvæn, mæpæh æmæ norien yame mine rahas.”

Yesu In ræmhen kin nikakien yame ramæsia-pen narmamæ m-fam ye tokrei tanæ

12 Kini Yesu rini-pæn min tuk æriæ mimæ, “Yo e, yo Nihakien kape narmamæ m-fam ye tokrei tanæ. Narmamæ yamæ mine kamhakwasig kin Yo to khapæh niseriwækien ye næpignæpien, mærig tukhavæh nikakien yame ravæhsi-pæn nimraghien kimi æriæ.”

13 Kini Farisi minæ kimnhani-pæn tukun mhamæ, “Ik nakamni-æhrav mæknakin Ik, mærig yermamæ kirik rikæk yame tukrærer-ærhav mamni æfrakis mæ kafam nægkiarien ramæfrakis. To kafam nægkiarien ripæh næerien.”

14 Kini Yesu rini mimæ, “Æwæh. Næfrakisien mæ Yo atuk æmæ yakamni-ærhav Yo. Mærig nægkiarien kafak in tukramærer timtim, meinai Yo yakirkun aikin yimasi-pæn ikin. Kini mirkun min aikin yakamvæn ikin. Mærig kimiæ nakseinein aikin yakamvæn ikin mine ikin yimasi-pæn ikin.

15 Kimiæ e naksækir norien kape narmamæ ye nætærigien æmæ kape yermamæ. Mærig Yo yakpæh nækirien norien kape narmamæ mæknakin.

16 Mærig tukmæ yakækir norien kape yermamæ, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mærig pæh nien mæ yakamækir ye nætærigien æmæ kafak, mærig kimru Tatæ Kughen yame rimnher-pæ kin Yo, kapæmru nækirien kirikianæ æmæ. 17 Kimirai ye loa kapæmiæ kimæ, “Tukmæ yermamæ kiraru karæni nar kirikianæ æmæ, pæh narmamæ tukharkun mæ nægkiarien kapæriu ramæfrakis.”

(Dut 19:15) 18 Kini taktakun ai, Yo yakamni-ærhav Yo, mærig Rimik yame rimnher-pæ kin Yo, ramor nægkiarien kafak ramærer timtim.”

19 Kini kimsaiyoh In mhamæ, “?Mærig kafam hiæ tatæ?”

Kini In rimæ, “Kimiæ nakseinein Yo, miseinein min Tatæ kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun min kafak Tatæ.”

20 Yesu rimini nægkiarien a nipig in rimnamhajoun narmamæ apa ikin kamærahu-pæn mane ikin ye Nimæ Ehuæ kape Kughen. Mærig kwæn kirik rikæk yame to rivæn miræptæraekin In meinai ripæh hanæ norien nipig kafan.

Yesu ramni mæ In rimasi-pæn ye rao ye neai

21 Kini Yesu rimini-pæn min tuk æriæ mimæ, “Tuk nipig kirik, jakirkæk, kini kimiæ taksarha kin Yo. Mærig nipig takhamhæ, narpinien kape

təvhagə has kapəmiə tukraməmīr irəmiə. Kimiə nakseinein nhavəniēn aikin yakamvən ikin.”

²² Nipig rimini məknakin, mukreikin kapən kapə nəmehuə kape nəmə Isrel. Khamə, “?Rhawor e kitawə kaseinein nhavəniēn aikin ramvən ikin? ?Tukmə ror tukrhopni atuk In uə?”

²³ Mərig Yesu rirpin nəgkiariēn mīmə, “Kimiə, iməmiə eikin e. Mərig Yo yakmasi-pən apa ye rao ye neai meiwaiyu-pə. Tokrei tanə e pəh nien mə imak ikin. ²⁴ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takhamhə, narpiniēn kape təvhagə has kapəmiə tukraməmīr irəmiə. Tukmə nakhapəh nhaniyēn nəfrakisien mə yo e Kristo, nipig takhamhə, narpiniēn kape təvhagə has kapəmiə tukraməmīr irəmiə.”

²⁵ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “!Eh! ?Ik pa en?”

Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Yo e yakaməvsao kin Yo ye nipig yame yimirikakun nhajouniēn kafak meriaji-pə e taktakun. ²⁶ Yakirkun niniyēn narimnar rehuə irəmiə, mivəhsi-pre narpiniēn ehuə kimi əmiə. Mərig jakamni əmə nəgkiariēn yame Yermamə yame rimnher-pə kin Yo ramni-pə tuk Yo. Nəgkiariēn yame In ramni raməfrakis. Kini yakamni-ərhav pən nəgkiariēn kimi narmamə fam ye tokrei tanə yame In ramni-pə tuk Yo.”

²⁷ Mərig iriə khapəh nharkuniēn mə Yesu raməgkiar ye Rimni Kughen. ²⁸ Ror pən, In rini-pən tuk əriə mə, “Nipig kimiə takpiharuk haktə Yo, Ji Yermamə, mipiharkun mə nəgkiariēn yame yakamni irak in raməfrakis. Kini mipiharkun min mə yakpəh noriēn nar kirik ye nətərigiēn əmə kafak, mərig yakamni əmə nəgkiariēn yame Rimik ramni-pə tuk Yo. ²⁹ Yermamə yame rimnher-pə kin Yo ramarə kimru min. In rirpəh nəpəhyēn Yo yakəriwək Yo pisin. Meinai nipig m-fam yakamor naha nhagin yame In rorkeikei.”

³⁰ Yesu ramni nəgkiariēn e, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

Mikip Ebrahim əfrakis minə mine ji Setan minə

³¹ Kini Yesu rimnəgkiar kimi nəmehuə kape nəmə Isrel yamə mine kimnhani nəfrakisien iran mīmə, “Tukmə nakharaptərəkin tim tim nəgkiariēn yame yakamni-pre tuk əmiə, kimiə atuatur e narmamə kafak minə. ³² Kini kimiə takharkun nəfrakisien. Kini nəfrakisien en tukririsin əmiə nakhapəpiə.”

³³ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “!Ah! Kitawə e kwənərus kape Ebrahim. Kitawə khapəh nisur-atuə-kinien kape yermamə kirik. ?Rhawor e nakamni mə nar kirik tukraməkeikei mirisin əmawə yakhapəpiə?”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kator noriēn has, noriēn has ramarmaru irəriə, mamraptərəkin əriə mamor əriə kamhauə yorwok minə kafan. ³⁵ Kini nakharkun mə yorwok kirik, kafan yemehuə to rirpəh neighaniēn kin in mə tukramarə ye nimə kafan. Mərig yemehuə rameighan əmə kin tini mə tukramarə ye nimə kape yamehuə kape nipig m-fam.† ³⁶ Ror pən, tukmə Yo Ji Kughen yakamrisin əmiə, jakrisin əfrakis əmiə nakhapəpiə.

8:23: Jon 3:31 **8:28:** Jon 3:14; 12:32-33; 14:24 **8:29:** Jon 4:34; 5:30; 6:38; 16:32 **8:31:**

2 Jon 1:9 **8:32:** Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1 **8:34:** Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9 † **8:35:** Ye nuhpikiniēn e, Yesu ramni mə nəmə Isrel kisəmhen kin slef yame kasarə iruə tuk promes mine nimə kape king. Nar apnapig Kughen rimirpen nəmə Isrel mə kafan narmamə, mərig in rivahsi-ta nehuəyēn kapəriə, kiseiwaiyu əgkap rəmhen kin slef yame kafan nihuvəyēn uə nautə rikak. **8:35:** Gal 4:30

³⁷ Yakirkun mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim. Mərig nakasarha-kin swatuk tuk nhopniyen Yo, meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksətərig kin kafak nəgkiarien. ³⁸ Yo yakamni narimnar minə e yame yimnəm kafak Tatə ramor. Mərig kimiə nakasor narimnar yame kapəmiə tatə minə kimmhəni-pre tuk əmiə.”

³⁹ Kini iriə kimmhəni-pən tukun mhamə, “Mərig rimtawə e Ebrahim.”

Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “To rīpi mə kimiə kwənərəus atuətuk kape Ebrahim, to norien kapəmiə rīpiəmhen kin norien kape Ebrahim kupan. ⁴⁰ Yo yakamni-pre nəgkiarien əfrakis tuk əmiə yame Kughen rimini-pə tuk Yo. Mərig kimiə nakhamə takshopni Yo. Mərig to Ebrahim rīpəh norien məknənkin. ⁴¹ Kimiə nakasor əmə norien kape tatə atuətuk kapəmiə.”

Kini iriə kimmhəni-pən tukun mhamə, “Pəh nien mə kimawə e kwajikovə kape swatuk. Kughen pisin əmə In rimimawə.”

⁴² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “To rīpi mə kapəmiə əfrakis e tatə Kughen, to nakpisorkeikei Yo, meinai Yo yiması-pən iran, muə eikin e. Pəh nien mə yımauə ye kafak nərigien. Mərig yımauə meinai In rimmher-pə kin Yo. ⁴³ ? Mərig rhawor e nakhapəh nharkunien nıprai nəgkiarien kafak? Meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksətərig nəgkiarien kafak. ⁴⁴ Kimiə, norien kapəmiə rəmhen əmə kin rımimə e Setan. Kini nıpig m-fam naksorkeikei mə takasor nəkwən. Norien kafan yame in rimirikakun mamor, ramor hanə. In yermamə kape nhopniyen yermamə. In raməməkin nəfrakisien, meinai nəfrakisien rıkək iran. In rameikuə məknəkin meinai in a norien hanə kafan. In yeikuə, mine tatə kape neikuəyen. ⁴⁵ Mərig Yo yakamni-pre əmə nəgkiarien əfrakis tuk əmiə. Ror pən, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. ⁴⁶ Yo yakpəh hanə norien norien has; ror pən kimiə kirik rīpəh hanə nəm-pə-yen nar has kirik irak. Yakamni-pre nəgkiarien əfrakis tuk əmiə. ? Rhawor e nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak? ⁴⁷ Narmamə kape Kughen kasor nəkwai Kughen; mərig pəh nien mə kimiə kwajikovə minə kape Kughen, nakhapəh nisorien nəkwən.”

Yesu In yerpırig rapita Ebrahim

⁴⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimishek In mamhəni mhamə, “!Man! Yakwəsəm əpu ik, mharkun mə ik pa. Ik nakəmhen kin yemə Sameria kirik yame nanmin has ramərəpən iran.”

⁴⁹ Mərig Yesu rimə, “Nanmin has rıkək irak. Mərig yakamsiai Rimik; kini kimiə nakhapəh nhasiayen Yo. ⁵⁰ Yo yakpəh narkutien mə nhagik tukrehuə; mərig yermamə kirik aikin yame ramarkut mə nhagin tukrehuə. Kini In tukrīpiəkır narmamə m-fam. ⁵¹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramor kafak nəgkiarien to rīpəh nımhəyen tuk nıpig kirik.”

⁵² Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimmhəni-pən tukun mhamə, “! Yakwənharkun ai taktakun mə nanmin has ramərəpən-pre iram! Meinai Ebrahim rımamhə, kini profet minə kimmhamhə min, mərig Ik nakamni mə yermamə yame ramor nəkwam to rīpəh nımhəyen tuk nıpig kirik. ⁵³ ?Nakmə Ik nakehuə rapita Ebrahim e rıptawə yame ruamhə ta, mine profet yamə mine kwənhamhə ta? ?Nakmə ik e pa?”

⁵⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “To yakvəhsi-haktə atuk Yo mamor nhagik ramehuə, kafak nəgkiarinen in ror nar apnapig əmə kin. Mərig kafak Tatə e yame kimia nakamhani mə In Kughen kapəmia In ravəhsi-haktə Yo, mamor nhagik ramehuə. ⁵⁵ Kimia nakseinein pawk In; mərig Yo yakirkun In. To yakpini mə yakeinein In, mīpiuə yeikuə rəmhen kin yame kimia nəmeikuə minə. Mərig yakirkun In mamor nəkwan. ⁵⁶ Ripmia e Ebrahim rikin ramagien pik mə tukripiəm nīpig kafak yame tukripiuə. Kini nīpig in ruirkun mə nīpig kafak rinamuə, kini rikin ramagien əmə tukun.”

⁵⁷ Kini nəmehuə kape Isrel kimnhani-pən tukun mhamə, “!Man! Ik tamaruə əmə kirik, kafam newk rīpəh hanə neriaji-pənien fifti. ?Rhawor e nakamni mə nimməm yemə tu e Ebrahim?”

⁵⁸ Kini Yesu rīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə Ebrahim rīpəh hanə narhayen, Yo yaknarə ta. †”

⁵⁹ Məkneikin khapik kapier asur minə mə tuksarkwhopni In kin. Mərig Yesu rimmerkwaig, map ta irəria ye Nimə Ehuə kape Kughen mamvən.

9

Yesu rimmor huvə nimmrin pis kirik

¹ Nīpig kirik, Yesu rinaməriwək mamavən, kini məm kwən kirik nimmrin rīmapis hanə. ² Kini narmamə kape Yesu khauə mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Kwən kirik e rimmnarha, nimmrin ruapis ta. Takni-ru mə rhawor ror məknakin. ?Ravəh narpinien ye norien has kape tatə uə mamə kafan, uə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan yame rimmor?”

³ Mərig Yesu rīmə, “Nimmri kwən e ramahas, mərig pəh nien mə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan, uə kape tatə uə mamə. Mərig nimmrin ramapis məkneikin mə Kughen tukrhajoun kafan wok ye nimmraghien kafan. ⁴ Kitawə kasarə ye nīpig kape nikakien, tukasəkeikei masor wok kape Yermamə yame rimmher-pə kin Yo. Mərig nīpig kape nəpignapien tukruə, tukseinein nisorien wok ye nīpig a. ⁵ Nīpig yakamarə ye tokrei tanə e, Yo nikakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə.”

⁶ Yesu rini-ta nəgkiarinen a, mivəh nimoptanə mərig-əvhin, rəptig, mərəhu-pən ye nimmri yermamə a. ⁷ Mini-pən tukun mīmə, “Takvən mar ye nu apa Saeloam.” (Nhag e Saeloam, nīpran ramni mə, “Kher-pən kin.”) Kini ai rīmavən, mar ye nu, kini marha məməm nar, mīrerig-pən iman yerkwanu. ⁸ Kini nəmə iman ikin, mine narmamə yamə mine kharkun in, mə in yermamə kirik yame nīpig m-fam ramaiyoh-pən kin mane, kimisəm in, kisakur. Misaiyoh-pən əriə minə mhamə, “!Eh! ?Kwən e in e yermamə yame nīpig m-fam in ramkwətə məmaiyo-pən kin mane kimi narmamə, uə nikam?”

⁹ Kini tiksın khamə, “Ǝwəh. Mə in.”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. To nakəm, nakmə in. Mərig pəh nien mə in.”

Mərig kwən a rīmə, “!Mə yo e!”

¹⁰ Kini iriə kasəkeikei kimin mə tukrini mə rimmhawor nimmrin rhuvə.

¹¹ Kini in rīmə, “Kwən e, nhagin e Yesu, in rīmivəh nimoptanə mərig-əvhin rəptig, mərəhu-pən ye nimmrik mir, mini-pə tuk yo mə jakvən ye nu apa Saeloam, mar. Kini yakvən mar. Məkneikin məm nar.”

† 8:58: Ǝm-ru Jon 1:1; 17:5; 17:24.

8:59: Lev 24:16

9:2: Luk 13:2-3

9:3: Jon 11:4

9:4: Jon 12:35-36

9:5: Jon 1:4

9:7: Aes 35:5

12 Kini iriä kisaiyoh-pæn min in mhamä, “?Mærig kwæn en ramarä hiä?”
Kini in rimä, “?Hei? Yakeinein.”

13 Kini khakir in mhauë kimi Farisi minä. 14 Nipig Yesu rimiväh nimoptanä mærig ævhin ræptig mææhu-pæn ye nimrin mir, nipig a ye Sabat. 15 Ror pæn, Farisi minä min kisaiyoh-pæn kwæn a mhamä, “?Rhawor nimrim rhuvä?”

Kini kwæn a rini-pæn tuk æriä mimä, “Yesu rimnor-pæn nimtægei ye nimrik, kini yimavæn mar, kini nimrik rhuvä.”

16 Kini Farisi minä kimisæwhai kwhen kiraru kapæriä tuk nægkiarien a. Tiksin kimnhani mhamä, “Tukmä ror mækneikin, Yesu ripäh nisi-pæniën ye Kughen, meinai In rimnakapir Sabat.” Mærig tiksïn khamä, “Nikam. Ramsi-pæn ye Kughen. Meinai yor tævhagä has to ripäh norien nimtätien minä mæknakin.”

17 Kini iriä kisaiyoh min kwæn a nimrin ramapis kupan, mhamä, “? Kwæn a rimnor huvä nimrim, nakmä In naha yermamä? ?Kini rikim ramhaw-æsik?”

Kini in rini-pæn tuk æriä mimä, “In profet kirik.”

18 Mærig næmehuä minä kape næmä Isrel khapäh nhaniyën næfrakisien iran mä in apa kupan kwæn a nimrin rimapis, mærig taktakun ai ramäm nar. Ror pæn, kisokran kin rimni mine nisini kirauä. 19 Kisaiyoh-pæn æriu mhamä, “?Rhawor? ?Kapæmiru e kwajikovä uä? ?Rimnarha nimrin ripis uä nikam? ?Rimnhawor nimrin rhuvä?”

20 Kini rimni mine nisini krämä, “Yakrarkun mä kapæmru e kwajikovä. Nipig rimnarha, nimrin ripis. 21 Mærig yakweinein mä rimnhawor nimrin rhuvä. Maweinein mä pa nhagin rimnor huvä nimrin. Saiyoh in. Mä rikin rinarä ta. In rirkun nævsaoyen kin in.” 22 Karäni mæknakin meinai krægin kin næmehuä minä kape næmä Isrel, meinai næmä Isrel kimnhani ætæn mä tukmä yermamä kirik ramni-ærhav mä Yesu in Kristo, tukhapäh niseighanien kin rauru-pæn ye nimä kape nofuginien. 23 Ror pæn, rimni mine nisini kiräni mirämä, “Saiyoh in. Mä rikin rinarä ta.”

24 Kini kisokran min kin kwæn a yame kupan nimrin rimapis, mä tukruä mærey ye nimririä. Kini kashek in mhamä, “Ni æfrakis æmä, mivæhsi-haktä nhag Kughen.* Kitawä kharkun mä Yesu In yor tævhagä has æmä.”

25 Mærig kwæn ai rimä, “Yo yakeinein mä kwæn a in yor tævhagä has uä nikam. Nar kirikianä æmä yame yo yakirkun. Apa kupan, nimrik rimapis. Mærig taktakun ai, yaknamäm nar.”

26 Kini kisaiyoh-pæn min in mhamä, “?Rimnhawor ik? ?Rimnhawor mor huvä nimrim?”

27 Mærig in rimä, “Yakwæni-pre ta tuk æmiä, mærig kimiä nakhapäh nisætærgien kin yo. ?Rhawor nakhamä jakævsao min kin? ?Kimiä min nakhamä takhauä narmamä kape Yesu minä, uä?”

28 Kini iriä kashek in, mamhani hah in, mhamä, “!Ah! !Ik e kafan kirik yermamä! Mærig kimawä narmamä kape Moses. 29 Kimawä yakharkun huvä mä Kughen rimnægkiar kimi Moses; mærig kimawä yakseinein mä kwæn en rimasipkaa.”

30 Kini kwæn ai rimä, “!Næfrakisien! Kwæn a rimnor huvä nimrik, mærig kimiä nakseinein mä rimasipkaa. 31 Kitawä kharkun mä Kughen ripäh nætærgien kin yor tævhagä minä. Mærig yermamä yame ramsiai Kughen,

* 9:24: Næmehuä minä kimnhani-pæn tuk kwæn a “Väh si haktä nhag Kughen” nipran ramni mä khamhä Yesu tukriväh kwæsu ye nhag Kughen. 3m-ru Jos 7:19. 9:28: Jon 5:45

mamor nəkwən, kini Kughen ramətərig kin! ³² Yermamə kirik rikək yame rirkun nor-huvəyen yermamə rimmnarha əmə nimrin ripsis. ³³ To Yesu rippəh nisi-pəniyen ye Kughen, to rippəh norien nar kirik.”

³⁴ Kini iriə kimishek min in mhamə, “!Kəsi! Ik yermamə kape norien has nipiḡ mifam, ririkakun ye nipiḡ yame nimnarha-pə, muə meriaji-pə ai taktakun. ?Rhawor e nakmə takhajoun əmawə?” Kini kisher-ye-rhav kin In ye nimə kape nofuginien.

Yermamə yame reinein Yesu, in rəmhen kin nimrin pis

³⁵ Kini Yesu rimmərig nəvsaoyen kin, mə kimmher-ye-rhav kin kwən ai ye nimə kape nofuginien. Kini rivən mivaag-pən kin, maiyoh-pən in mīmə, “?Ik nakamni nəfrakisien ye Ji Yermamə?”

³⁶ Kini kwən a rimə, “Yemehuə. ?Ji Yermamə e pa? Ni-pə huvə tuk yo, pəh jakni nəfrakisien iran.”

³⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Ik naknəm ta In. Yo e yakaməḡkiar kimik ai taktakun.”

³⁸ Kini kwən ai rimə, “Yermaru. Yo yakamhatətə iram.” Kini in məninkur maməhuak kimin.

³⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yo yimauə ye tokrei tanə mə jakəkir narmamə. Mor narmamə yamə mine khapəh nisəm-huvəyen nar, kisəm huvə nar. Mamor narmamə yamə mine kasəm huvə nar, iriə tukhapəh nisəmien nar.”

⁴⁰ Kini Farisi minə tiksın kimisərig nəḡkiarien kafan mhamə, “?Rhawor? ?Nakmə nimrimawə ripsis min uə?”

⁴¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “To nakpihani-ərhav mə nakhapəh nisəm-huvəyen nar, to nakpihapəh nhavəhyen narpinien tuk təvhagə has kapəmiə. Mərig kimiə nakhamə ta mə naksəm huvə nar, kini narpinien kape təvhagə has kapəmiə raməmır hanə irəmiə.”

10

Yesu ramni nuhpikinien ye yermamə yame ramarha tuk sipsip

¹ Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yəkrəh kirik rimə tukrivən məkrəh kin sipsip, to rippəh nukuraoyen ye kwəruə; mərig tukrivəro kin kəupə. ² Mərig yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukuraopən ye kwəruə. ³ Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nipiḡ m-fam in raməhitə ye kwəruə tuk kwən a, kini sipsip minə kharkun rikin. Nipiḡ m-fam in ramokrən kin nhagriə kirikianə kirikianə, kini kamhatərhav. ⁴ Mokrən fam kin sipsip minə kafan, maməkupən; sipsip minə kafan kamhakwasig kin, meinai kharkun rikin. ⁵ Mərig to khapəh nhakwasigien kin yermamə apnapig. Nikam. Tukmə yermamə apnapig, kisapta iran, meinai kaseinein rikin.”

⁶ Yesu ramni nuhpikinien, mərig narmamə kaseinein nıprai nəḡkiarien kafan. ⁷ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip minə tukhakuraopən ikin. ⁸ Narmamə yamə mine kimisəkupən irak, iriə yeməkrəh minə. Sipsip minə khapəh nisətərigien kin əriə. ⁹ Yo e yo kwəruə. Narmamə yamə mine tukhakuraopə yakamərer ikin, Kughen tukrivəh miragh əriə. Tukhauə

9:31: Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 **9:33:** Jon 3:2 **9:34:** Jon 9:2; Aes 66:5
9:36: Rom 10:14 **9:37:** Jon 4:26 **9:38:** Mat 28:9 **9:39:** Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18
9:40: Rom 2:19 **9:41:** Jon 15:22,24; Hib 10:28-31 **10:1:** Jon 10:8,10 **10:7:** Jon 1:51; 14:6 **10:8:** Jer 12:1; Esik 34:2

imə masəriwək misavən masən mənvhirik yame rhuvə. ¹⁰ Mərig yəkrəh ramuə imə tuk nar kirikianə əmə. Ramuə tuk nəkrəhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk noriahyen nar. Mərig Yo yakamuə mə takhavəh nımraghien. Kini nımraghien e in rukwar kin nihuvəyen minə fam.

¹¹ “Yo e Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə, in rameighan kin kafan nımraghien mə tukrivəh mıragh əriə. ¹² Mərig yorwok yame ramor əmə wok tuk nərok, sipsip minə pəh nien mə kafan. Kini nıpig tukmə rəm kuri aparı minə kamhauə, in rap, mıpəh sipsip minə. Kini kuri aparı minə tukhauə misəs sipsip minə, misəko rik rik əriə. ¹³ Yorwok a tukrap meinai in ramor əmə wok tuk nərok. Ripəh nərig-pikien sipsip minə.

¹⁴⁻¹⁵ “Yo e, Yo Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Tata Kughen rırkun Yo, kini yakırkun In. Ye norien kirikianə əmə min, Yo yakırkun kafak sipsip minə, kini iriə kharkun min Yo, kini yakeighan kin nımraghien kafak tuk nivəh-mıraghien əriə. ¹⁶ Kini kafak min tiksın aikin sipsip, yamə mine khapəh nisəmırien ye kəupə e. Iriə min, tuksərig rikik. Kini iriə fam tukhauə kirikianə. Yo pisin əmə jakamarha huvə tuk əriə. ¹⁷ Kafak Tatə In rorkeikei pik Yo meinai yakeighan kin kafan nımraghien tuk nivəh-mıraghien sipsip minə kafak. Kini kwasig ikin jakamragh min. ¹⁸ Yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta nımraghien kafak. Yo pisin əmə yakavəh nehuəyen tuk nivəhsi-pən-ien kafak nımraghien, mine tuk nımragh-minien. Kafak Tatə rimini-pə tuk Yo mə jakor məknakin.”

¹⁹ Kini nəmehua kape nəmə Isrel minə kimisəwhai min kwhen kapəriə tuk nəgkiarien a.* ²⁰ Iriə khapsaah kimnhani mhamə, “Kwən a, nanmin has kirik ramərer-pən iran. Kapən kapə rətəwao. ?Nakshawor masətərig kin In?”

²¹ Mərig tiksın khani mhamə, “Nəgkiarien a pəh nien mə nəgkiarien kape yermamə yame nanmin has yame ramərer-pən iran. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nanmin has rırkun nor-huvəyen nımmin pis rarha min, uə?”

Narmamə kasəməkin Yesu meinai In ramni mə In Ji Kughen

²² Ruauə ye nıpig yame nəmə Isrel kasor lafet kirik kamni kimə “Dedekesen” apa Jerusalem. Nıpig a, nıpig kape nokieiyen. ²³ Kini Yesu rinaməriwək ye nikar Nimə Ehuə kape Kughen, ye kwənmhan kirik kamni kimə “Vranda Kape King Solomon.” ²⁴ Kini nəmehua kape nəmə Isrel tiksın kimnhauə misarkurao iran. Misaiyoh In mhamə, “?Rhawor nakpəh norien Ik ror nırkunien ye nərigien kapəməwə mə Ik pa? Tukmə Ik Kristo, ni-pə huvə tuk əməwə.”

²⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakwani-pre ta tuk əmiə, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. Nımtətien yamə mine yakamor ye nhag Tatə kafak, iriə kasor kafak nəgkiarien mə in raməfrakis. ²⁶ Mərig kimie nakhapəh nishatətəyen irak, meinai kimie pəh nien mə kafak sipsip minə. ²⁷ Kafak sipsip minə kasərig rikik mharkun Yo. Kini yakırkun huvə əriə. Kini iriə kamhakwasig kin Yo. ²⁸ Kini Yo yakvəhsi-pən nımraghien rerin

10:9: Sam 118:20,22-24 **10:10:** Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31 **10:11:** Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16 **10:14-15:** Mat 11:27 **10:16:** Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6

10:17: Aes 53:12 **10:18:** Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hib 5:8 * **10:19:** Em-ru Jon 9:16. **10:21:** Eks 4:11 **10:24:** Luk 22:67-71 **10:25:** Jon 5:36; 8:58; 14:11 **10:26:** Jon 6:44

kimi ɛriə. To iriə khapəh nhamhəyen tuk nɪpɪg kɪrik. Kini yermamə kɪrik rikək yame to rɪvəhsi-ta ɛriə ye kwermik. ²⁹ Kafak Tatə yame ravəhsi-pə ɛriə kimi Yo, In yerpɪrɪg rapita narɪmnar fam. Kini yermamə kɪrik rikək yame to rɪvəhsi-ta ɛriə ye kwermɪn. ³⁰ Kimru kafak Tatə, kimru kirikianə əmə.”

³¹ Raməgkiar məknakin, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapik kapier apig mhamə tuksarkwhopni In. ³² Mərig Yesu rɪmɪni-pən tuk ɛriə mə, “Kafak Tatə rɪmɪvəhsi-pə nəsaninien kimi Yo, yakamor nɪmtətien huvə mɪnə rɪpsaah ye nɪmrɪmɪə. ?Yimnor naha nɪmtətien rahas nakhamə taksarkwhopni Yo tukun?”

³³ Kini iriə khamə, “Pa rɪmə yakhamə jaksarkhwopni Ik tuk nɪmtətien kɪrik yame Ik nɪmnor. Mərig yakhamə jaksarkhwopni Ik meinai nəgkiarien kafam ramni hah Kughen. Ik yermamə apnapig əmə kɪrik, mərig nakamni mə Ik Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rɪni-pən tuk ɛriə mə, “In apa kupan, kimɪrai-pən ye loa kapəmiə mə Kughen rɪmɪni-pən tuk ɛriə mə, ‘Kimiə naksəmhen kɪn kughen mɪnə.(Sam 82:6)’ ³⁵ Kini kɪtawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to rɪpəh nukreikɪnien. ?Tukmə Kughen rɪmɪni-pən tuk narmamə tɪksin apa kupan mə iriə kɪsəmhen kɪn Kughen, ³⁶ rhawor e nakashek Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mɪmə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rɪmnərəhu karɪn Yo mə Yo pɪsɪn əmə e Kafan, mher-pə kɪn Yo ye tokrei tanə. ³⁷ To yakpɪpəh norien nɪmtətien yamə mɪne Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ³⁸ Mərig nar apnapig nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kafak, mərig takhani nəfrakisien irak meinai yakamor nɪmtətien mɪnə kini nɪmtətien mɪnə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nɪmrəghien kape Tatə Kughen raməmɪr irak, nɪmrəghien kafak raməmɪr ye Tatə.”

³⁹ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkɪn In. Mərig In rapta irɛriə.

⁴⁰ Kini mɪvən məviəfugin ye nu apa Jodan, mamvən ikɪn Jon rɪmnor baptaes ye narmamə ikɪn kupan. Kini mamarə apaikɪn. ⁴¹ Kini narmamə khapsaah kimnhavən mɪsəm In, mhani-pən tuk ɛriə mɪnə mhamə, “! Man! Jon rɪpəh nor-pawək-əyen nɪmtətien kɪrik, mərig nəgkiarien yame in rɪmnamni ye kwən e ruauə mɪnor nəfrakisien kɪn.” ⁴² Kini narmamə khapsaah aikɪn a kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

11

Lasaros rɪmamhə

¹⁻³ Kini yemə Betani kɪrik, nhagin e Lasaros. Betani e yerkwanu imei Meri mɪne Mata. Meri a in a kwasig ikɪn rəvɪt-pən senta ye nihu Yesu Yermaru kapətawə, mɪrəh nɪkwənən mamrai nɪhun kɪn. Kini Lasaros ramhə, məkneikɪn, nowini mɪr kwher-pən nəgkiarien tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kɪrik yame nakorkeikei pɪk, in ramhə.”

⁴ Yesu rɪmnərig nəgkiarien a, mɪmə, “Lasaros ramhə, mərig nɪmhəyen tukrɪpəh nɪvəhyen in. Nəmhəyen a kafan tukror nɪmtətien ye nəsaninien kape Kughen. Kini nəmhəyen kafan in swatuk tuk Kughen tuk nɪvəhsi-haktəyen Yo e kafan kwajikovə.” ⁵ Yesu rorkeikei pɪk Mata mɪne naorahini, mɪne kapəriu kakə Lasaros. ⁶ Mərig nɪpɪg rɪmnərig pawk mə

Lasaros rimamhə, In rimnarə Jodan mivəh nīpig kīraru min. ⁷ Kīni mīni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Pəh kharerig-pən min [ime Lasaros] ye provins Judia.”

⁸ Mərig kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehuə kape nəmə Isrel apa Judia kimnhamə tuksarkwhopni Ik kin kapier apig. ?Mərig Ik nakmə tukharerig-pən min aikin?”

⁹ Kīni Yesu rimini-pən nuhpikinien kīrik kimi əriə mīmə, “Kimiə nakharkun mə nīpig rarə kape niraanien rəmhen tuk norien wok kīrik. To yermamə kīrik raməriwək yeraan, to rīpəh nhapitətərien, meinai rhakak. ¹⁰ Mərig tukmə raməriwək yenpig, in mīrkun nhapitətərien. Meinai rəpignəp.”

¹¹ Yesu rimini-ta nuhpikinien mamni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Kitawə kīrik e Lasaros rīnapir yeru ta. Mərig yakmə jakvən misig in pəh rarha.”

¹² Kīni kafan narmamə minə khani-pən tukun mhamə, “Yermaru. To rimə in ramapir əmə, tukripiəsanin min.” ¹³ Mərig nəgkiarieren kape Yesu, nīpran ramni mə Lasaros ruamhə ta. Mərig kafan narmamə minə, rīkiriə raməsik mə Lasaros ramapir əmə.

¹⁴ Kīni Yesu rimini-pən huvə mīmə, “Lasaros ruamhə ta. ¹⁵ Kīni rīkik ragien mə yakpəh nīwəmir-kwis-ien kimru min. Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmiə takshatətə irak. Nəmhen, pəh khavən misəm in.”

¹⁶ Kīni Tomas e kamni kimə Didimas*, rīni-pən tuk narmamə minə tiksīn kape Yesu mīmə, “Rhuvə. Pəh kitawə mifam khavən apa Judia. Pəh tikmir minə tukhauh ətawə, pəh kitawə tukhamhə kwis kitawə min.”

Yesu In rīrkun nor-huvəyen yermamə yame ruamhə rarə mamragh min

¹⁷ Kīni Yesu rimatərhav-pən Betani, kīni mərig mə kimnerkwaig ta kin nīprai Lasaros, rīvəh nīpig kuas. ¹⁸ Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Rīpəh norien isok rapita kilometa kisisər.† ¹⁹ Kīni nəmə Isrel khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mhauə misəm Mata mine Meri mhavəh-si haktə nərigien kapəriu, meinai kapəriu kakə ruamhə.

²⁰ Kīni Mata rimnərig mə Yesu ramuə, kīni rərar, mivən məm. Mərig Meri, in ramkwətə əmə apa imə. ²¹ Kīni Mata rimini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kitawə kīpisarə, to kafak kakə rīpipəh nīmhəyen. ²² Mərig yo yakirkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kin naha nhagin, kīni In tukraməkeikei mivəhsi-pre kimik.”

²³ Kīni Yesu rimini-pən tukun mə, “Kafam kakə tukripiamragh min.”

²⁴ Kīni Mata rimə, “Yakirkun mə Lasaros tukramragh min ye Nīpig Kwasig, ye nīpig yame narmamə mi-fam tukhamragh min iran.”

²⁵ Kīni Yesu rimini-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nīmragh-minien ye nīmhəyen. Kīni Yo e, yo nuknei nīmraghien. Narmamə yamə mine kashatətə irak, nar apnapig tukmə khamhə, mərig tukasəkeikei mhamragh min. ²⁶ Kīni narmamə yamə mine kamhāni nəfrakisien irak kīni masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nīpig kīrik. ?Nakamni nəfrakisien ye kafak nəgkiarieren uə nīkam?”

11:9: Jon 8:12; 9:5 * **11:16:** Tomas mine Didimas, nīpran ramni mə, “Mir Mir.” † **11:18:** Gris ramin “stadia fiftin” rəmhen kin tri kilometa. **11:20:** Luk 10:38-42 **11:24:** Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Wok 24:15 **11:26:** Mat 25:46; Jon 3:15

²⁷ Kini Mata rini-pən tukun mimə, “Ǝwəh, Yermaru. Yakamni nəfrakisien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ike, yermamə yame profet minə kimnamhani kupan mə takuə ye tokrei tanə.”

Yesu rimnasək tuk Lasaros

²⁸ Mata rimini-ta nəgkiarinen ai, mivən mokrən kin naorahini Meri rikir ta miravən iriu pisin, mini-pən tukun mimə, “Meri, Yhajoun ruauə, morkeikei mə tukrəm ik.” ²⁹ Meri rərig, mərer aihuaa əmə, mivən mə tukrəm Yesu. ³⁰⁻³¹ Kini nipig nəmə Isrel yamə mine kimnasəkwətə ime Meri, mhavəh-si haktə nərigien kafan, kimisəm Meri ramərer aihuaa əmə imə mamtərhav, khakwasig kin. Rikiria raməsik mə ramvən apa suranə mə tukrasək.

Yesu ripəh hanə nivənien ye rukwanu a; In raməmir hanə aikin Mata rimavən məm In ikin. ³² Kini Meri ritərhav mivən məm Yesu, meiwaiyu mənimkur-pən ye nihun, mimə, “Yermaru. To nakpiamarə kitasir, to kafak kakə ripipəh nimhəyen.”

³³ Yesu rəm pian a mine narmamə yamə mine kisərə iriə min misasək, rikin rəmhə pik. ³⁴ Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nimnhanim hiə kwən en?” ³⁵ Məkneikin mamasək.

³⁶ Kini nəmə Isrel tiksın khamə, “Səm-ru. Kwən e rimnorkeikei pik kwən a kupan.”

³⁷ Mərig tiksın kimnhanı mhamə, “Kwən e In e kupan rimnor huvə yimrin pis kirik. ?Rhawor e ripəh nini-əhuyen Lasaros mə tukripəh nimhəyen?”

Yesu rimivəh miragh Lasaros

³⁸ Yesu rimnərig rahas pik tuk Lasaros. Kini mivən apa ye suranə. Kwənmhan yame kimirəhu ikin ye nipəg kapier, yame kimisisigin kin kapier. ³⁹ Kini Yesu rimə, “Səsua-ta ru kin kapier.”

Mərig Mata e nowin Lasaros rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. In rinapien ta. Kimiserkwaig ta kin rivəh nipig kuas.”

⁴⁰ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “?Rhawor? ?Naknərukın ta mə yakməni-pre tuk ik mə tukmə nakhatətə irak, takəm nəsaninien ehua kape Kughen, uə?” ⁴¹ Məkneikin, kisəsua ta kin kapier. Kini Yesu rivaag faktə mimə, “Tata. Yakamni vi vi ik meinai nimnərig kafak nəhuakien. ⁴² Kini yakirkun mə nipig m-fam, nakamərig Yo. Mərig yakaməgkiar məkneikin mə narmamə yamə mine kasərer rarkurao irak tukhani nəfrakisien mə nimnher-pə kin Yo.” ⁴³ Yesu rini-ta nəgkiarinen a, mokrən apomh mimə, “!Lasaros! Ǝrer mitərhav-pə.” ⁴⁴ Kini yermamə mhə ai rimnhekimter, mipik neipən yame kimnhatuapis kapən kapə kin, meriaji nipran mine yamə mine kimnərkis nihun kin, məriwək mitərhav-pə.

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəhsi-ta neipən kape yermamə mhə, pəh ramvən yerkwanu.”

Nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu

(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Nəmə Isrel khapsaah yamə mine kimnisarə iriə Meri masəm nar yame Yesu rimnor kini kishatətə iran. ⁴⁶ Mərig iriə tiksın kimnhavən misəm Farisi minə, mhani-ərhav-pən fam narimnar yame Yesu rimnor kimi əriə. ⁴⁷ Məkneikin, Farisi minə mine jif pris minə kimisofugin ye

kaonsel kapəriä. Mhamä, “?Tukshawor iran mine kwän e? Rinamor nimtätien ripsaah. ⁴⁸To khapäh ämä ramor ämä mäknakin, kini narmamä m-fam tukshatätä iran. Kini nämä Rom tukhauä misoriah kapätawä nimä e Nimä Ehuä kape Kughen, mhavähsi-ta kwänmhaan kapätawä tuk ätäwä.”

⁴⁹Kini iriä kirik, nhagin e Kaeafas, in ramor wok kape hae pris ye newk a. Rimini mimä, “!Nakseinein ägkap nar! ⁵⁰Rhuvä ämä tuk ämiä mä yermamä kwänkwän kirikianä ämä tukrimhä tuk narmamä. Nar a rhuvä rapita yame narmamä ye kantri piäpiä tukhamhä.”

⁵¹(Ramni nägkiarieren a, märig päh nien mä närigien kafan. Märig in ramni-ärhav nägkiarieren yame Kughen rimivähsi-pän kimin, meinai in ramor wok kape hae pris ye newk a. Kini in ramni mä Yesu tukrimhä tuk niväh-miraghien nämä Isrel. ⁵²Märig pa rimä tukrimhä ämä tuk nämä Isrel märig tukrimhä tuk ji Kughen yamä mine kisarä rarkurao ye tanimtanä, mamor äriä kamhauä kirikianä.) ⁵³Ror mäkneikin, ye nipig a, nämehuä kape nämä Isrel kimnharai mhun mhamä tukshopni In. ⁵⁴Ror mäkneikin, ririkakun ye nipig a, Yesu ripäh näriwäkien ye nimri nämä Isrel. Map aikin a, mivän ye taon kirik, nhagin e Efrem. Taon a in ipakä ämä tuk tipävsik. Kini In mamarä aikin iriä kafan narmamä minä.

Narmamä kape Yesu kimisor apnäpeinä ye lafet kape Pasova

⁵⁵Rinamuä ipakä tuk nipig kape lafet kape nämä Isrel kamni kimä Pasova. Kini narmamä khapsaah khasi-pän ikin pisin pisin minä mhauä Jerusalem mhamä tuksor narimnar minä päh mishawän ye nimri Kughen, mipihavän ye lafet. ⁵⁶Kini narmamä minä a kimisarha-kin Yesu. Misofugin ye Nimä Ehuä kape Kughen, misaiyoh äriä minä mhamä, “?Keinein mä Yesu tukruä ye lafet e uä nikam?”

⁵⁷Märig ye nipig a, jif pris minä mine Farisi minä kimnhani nägkiarieren kirik mä tukmä yermamä kirik rirkun ikin Yesu ramarä ikin, tukramäkeikei muä mini-äsah pän tuk äriä, päh mobael minä tukhavän mharaptäräkin.

12

Meri rimnavit-pän senta ye nihu Yesu

(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹Nipig sikis ämä ramämär ai tukpisor lafet kape Pasova. Kini Yesu rirerig-pän min Betani a imei Lasaros e yame Yesu rimnor ramragh min ye nimhäyen. ²Kini nämä ikin a kimisor näviginien kirik tuk nivähsi-pänien nisaiyen kimi Yesu. Kini Mata rimiväh näviginien muä. Kini Lasaros min ramämär aikin iriä Yesu mine, kasäkwätä ye tebol masävigin.

³Kini Meri riväh botel ehuä kirik* rukwar kin senta e kamni kimä nad; nimrin rhaktä pik. Kini mävit-pän ye nihu Yesu, miväh nimar nikwänen, mamrai-ta kin. Nämiäv senta rimnapien huvä ye näkwai nimä minä fam.

⁴Märig yermamä kirik kape Yesu, nhagin e Judas Iskariot, kwasig ikin ripleighaan-pän kin Yesu ye kwermi tikmär minä kafan, rimini-ähu, mamni mimä, ⁵“Rhuvä pik mä to in ror salem ämä kin; mirkun nivähyen mane ehuä kin tuk nivähsi-pänien kimi yavän has minä. Senta e nimrin rämhen kin tri hundred taosen vatu.”[†] ⁶In ramni mäknakin, märig pa

11:50: Jon 18:14 **11:52:** Aes 49:6; Jon 10:16 **11:55:** Eks 12:13,23,27 **12:2:** Luk 10:38-42

* **12:3:** Nägkiarieren kpae Gris ramni “lepta,” rämhen kin haf lita. **12:3:** Mak 14:3 **† 12:5:** Nägkiarieren kape Gris ramni tri hundred dinari.

rimə rikin rehuə tuk yavən has minə. Mərig ramni əmə meinai in yəkrəh. In ramərer tuk nitiḡ kapəriə, kini nipiḡ kirik in raməkrəh kin.

⁷ Mərig Yesu rimə, “!Ei! Hapəh pian en. Piraovin e ravi-təḡpən senta ye nīprak mamor apnəpenə ye nīprak mə tukrihuvə ye nipiḡ yame tuknim Yo. ⁸ Yavən has minə tukasəmīr kimiə miriə nipiḡ fam. Mərig Yo jakpəh nəmīrien kitawə-m kimiə nipiḡ fam.”

Jif pris minə kasarha kin swatuk tuk nhopniyen Lasaros

⁹ Ye nipiḡ a, nəmə Isrel khapsaah kimisərig mə Yesu ramarə Betani, kini kinəmhavən tukun. Mərig pa rimə kimnhavən mə tuksəm əmə Yesu, mərig kimnhavən min mə tuksəm-ru Lasaros e yame rimamhə mərig Yesu rimnor in ramragh min. ¹⁰ Məkneikin, jif pris minə kimnharai mhun mə tukshopni min Lasaros, ¹¹ meinai nəmə Isrel khapsaah kimisəm Lasaros ramragh min, kimishatətə ye Yesu, mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi jif pris minə.

Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(*Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40*)

¹² Kəni rikwamer kin, narmamə khapsaah kimnhauə Jerusalem mhamə tuksor lafet kape Pasova. Kini misərig mə Yesu raməriwək mamuə ipakə tuk taon. ¹³ Məkneikin iriə khatərhav ye taon a, mhapik nīmar nəmīr mhavən mə tuksəm Yesu. Masokrən apomh mhamə,

“!Səgnəgin Kughen!”[‡]

“!Pəh kivəhsi-haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru!” (*Sam 118:26*)

“!Pəh kivəhsi-haktə king kape nəmə Isrel!”

¹⁴ Kini Yesu rimnəm kwaji dongki kirik, məkwətə-pən iran mamvən. Nar e raməri-pən profesi kirik yame ramni mə,

¹⁵ “Nīpian Saeon. § Hapəh nhaginien.

Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə, maməsuə ye dongki.

Maməsuə ye ji dongki mamuə.”

(*Sef 3:14; Sek 9:9*)

¹⁶ Ye nipiḡ a, narmamə kape Yesu minə kimiseinein nīprai nar a. Mərig kwasig ikin, nipiḡ Yesu rimimragh min ye nimhəyen, kini Kughen rimnor əpu nehuəyen kape Yesu, kini rikiriə rīpiəsik mə Nəkwəkwə kape Kughen rimnəvsao kin narimnar yame tukriḡpitərhav-pə ye nimraghien kape Yesu. Kini narmamə kimisor narimnar minə a, ror nəḡkiarien kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin.

¹⁷ Kupan, nipiḡ Yesu rimnokrən kin Lasaros, kini Lasaros rhekimter ye nəpəḡ kapier mītərhav-pə ye nīmri narmamə khapsaah. Kini ai, iriə kimnhatərhav misərer-ərhav mamhani-ərhav nar a yame Yesu rimnor.

¹⁸ Əmə məkneikin, narmamə khapsaah kimisərig nəḡkiarien mə In rimnor nīmtətien a, kini khauə masəm Yesu aikin a. ¹⁹ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Səm-ru. Kitawə kiseinein nhani-əhuyen kwən a. !Taktakun ai, narmamə m-fam ye tanimtanə kinamhakwasig kin In!”

Nəmə Gris tiksın kimisorkeikei mə tuksəm-ru Yesu

²⁰ Kini nipiḡ narmamə kimnhavən Jerusalem mə tuksəhuak ye nipiḡ kape lafet e, kini nəmə Gris tiksın kimnhavən min mə tuksəhuak.

²¹ Mhavən misəm Filip e yemə Betsaeda, yerkwanu kirik apa Galili.

12:8: Dut 15:11 **12:9:** Jon 11:43,44 ‡ **12:13:** Nəḡkiarien kape Gris ramni mə, “Hosana.” Nīpran ramni mə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” **12:13:** Jon 1:49 § **12:15:** Nīpian Saeon uə ji nəmə Saeon, nīpran ramni nīpiraovin yamə mine kisarə apa Jerusalem.

Mhani-pən tukun mhamə, “Yemehua. Yaksorkeikei mə jaksəm Yesu.”
 22 Kini Filip rərer mivən, mini-əsaah-pən tuk Andru, kini iriu kimiravən
 mirəni-əsaah-pən tuk Yesu.

23 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, Yo, Ji Yermamə, kafak
 nīpig ruaə ta, mə Kughen tukror əpu kafak nehuəyen. 24 Yakamni-pre
 əfrakis tuk əmiə mə tukaməkeikei kinim-pən kweru nai ye nimoptanə.
 To kipipəh nīnim-pənien ye nimoptanə, to ripipəh nurəyen mhaktə
 mamor kwənkwan khapsaah. Mərig tukmə kinim-pən ye nimoptanə,
 tukraməkeikei murə mamor kwənkwan ripsaah. 25 Yermamə yame
 ramətərig pīk tuk kafan nīmraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei
 məpkərhav iran. Mərig yermamə yame rikin ripəh nəsik-pikien kafan
 nīmraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei mamraptəəkən huvə
 nīmraghien kafan kape rerin. 26 Yermamə yame rorkeikei mə tukror
 wok kafak, in tukraməkeikei mikwasig kin Yo. Ikin pukaa yakamvən ikin,
 kimru min. Kini Rīmīk Kughen tukrisiai yor wok kafak minə.”

Yesu raməgkiar ye nīmhəyen kafan

27 Kini Yesu rīmini-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, rikik rəmhə pīk.
 ?Mərig jakhawor pən iran minə? To yakpəh nīni-pənien tuk kafak Tatə
 mīmə, ‘Takvəhsi-ta nāmhəyen yame ramuə tuk Yo.’ Nīkam, to yakpəh
 nīniyen məknakin meinai narimnar minə a, yakmauə tukun.” 28 Kini In
 maməhuak mīmə, “Tatə, vəh-si haktə atuk nhagim.”

Məkneikin nəgkiarīen kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Yo
 yakwərhəsi-haktə ta nhagik, kini taktakun ai, jakrəh-si haktə min.”

29 Kini narmamə yamə minə kimnasərer ipakə tukun kimisərig
 nəgkiarīen a, kini iriə tiksin khamə, “!Eh! ?Naha e? ?Karuəruə kirik, uə?”
 Mərig tiksin khamə, “Nīkam. Agelo kirik raməgkiar kimin.”

30 Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Nəgkiarīen ramsi-pən ye rao ye
 neai pəh nien mə kafak; mərig kapəmiə, tukrasitu irəmiə. 31 Taktakun
 ai rīmnor nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə ye tanimtanə. Kini
 taktakun ai, in tukrivəh-si-əhu əgkap nəsaninien kape Setan e yame
 ramarmaru ye tokrei tanə. 32 Nīpig tukaməsik haktə Yo, kini yakvi-pə
 narmamə m-fam tukhauə tuk Yo.” 33 In raməgkiar məknakin kimi əriə
 mamhajoun mə tukshawor-pən iran minə mishopni In.

34 Kini narmamə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakwəsərig ta ye
 loa kapətawə mə Kristo tukraməkeikei mamarə kitawə min kape rerin.
 ?Mərig rhawor e nakamni mə narmamə tukasəkeikei misəsik haktə Ji
 Yermamə? ?Nəgkiarīen e ‘Ji Yermamə,’ nīpran ramni mə naha?”

35 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nīkakien e, ramarə tuk əmiə kape
 nīpig kwakwə əmə. Kini nīpig nīkakien tukraməmīr tuk əmiə, taksəriwək
 iran. Tamə, nəpignəpien ruvrig əpis əmiə. Kini narmamə yamə minə
 kasəriwək ye nəpignəpien, kaseinein ikin kamhavan ikin. 36 Nīpig
 nīkakien tukraməmīr tuk əmiə, kimiə taksəkeikei mishatətə ye nīkakien,
 mə kimiə takharkun nhauəyen kwajikovə minə kape nīkakien.”

Nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

12:24: 1 Korin 15:36 **12:25:** Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2 Korin 5:14-15

12:26: Mat 10:38; Luk 14:27; Jon 14:3; 17:24 **12:27:** Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21

12:30: Eks 19:9; Jon 11:42 **12:31:** Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2 Korin 4:4; Efes 2:2, 6:12

12:32: Jon 3:14; 6:44; 8:28 **12:33:** Fil 2:8-9; 1 Tim 3:16; Hib 1:3 **12:36:** Mat 5:14; Efes 5:8-9; 1 Tes 5:5

Yesu rimini-ta nægkiarien a, kini map-ta irəriä, mivən merkwaig. ³⁷ Nar apnapig mə In rimnor ta nımtätien rıpsaah ye nımrı nəmә Isrel, mærig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³⁸ Nar a ritərhav-pə ror Nægkiarien kape profet Aesaea kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame ramni mımә,

“Ah. Yermaru. Narmamә kwatıksın әmә kamhani nəfrakisien ye nægkiarien kapəmwә.

Nar apnapig mə nakamor nımtätien ye nəsaninien kafam, mærig to khapəh nhaniyen nəfrakisien iram.” (Aes 53:1)

³⁹ Kini iriä to khapəh nhaniyen nəfrakisien iran rəri-pən nægkiarien yame Aesea ruini-ta kupan mımә,

⁴⁰ “Kughen rimnor әriä mә nımririä tukrıpıs.

To nımririä rıpipəh nıpisien, to iriä kıpısəm, mıpiharkun.

Kini In rimnor rikiriä rıpəh narəyen.

To rikiriä rıpiarә, to kıpısarar ye nərigien kapəriä, kini mıshatətә iran, kini rıpior nımraghien kapəriä rıpihuvә mın.” (Aes 6:10)

⁴¹ Profet Aesea kupan rınnaməgkiar mamni məknakin meinai in rınnəm nəsaninien kape Yesu, maməvsao kin.

⁴² Kini mærig, ye nıpig a, nəmehuә mınә rıpsaah kwənmopın, iriä mın kimıshatətә ye Yesu. Mærig iriä kimnhapəh nhani-ərhavyen mә kwəshatətә iran, meinai kimnhagin kin Farisi mınә, mә tamә kisher ye rhav kin әriä ye nımә kape nofuginien, ⁴³ meinai nəmehuә mınә a kimisorkeikei pik mә narmamә tukhavəh-si haktә әriä, rapita yame kisorkeikei mә Kughen rikin tukragien tuk әriä.

Nıpig Kwasig tukruä, Kughen tukrivəhsi-pən narpınien kimi narmamә yamә mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁴ Kini Yesu rokr-apomh mımә, “Narmamә yamә mine kishatətә irak, pəh nien mә kishatətә pısın әmә irak, mærig kishatətә mın ye Kughen yame rımnher-pə kin Yo. ⁴⁵ Kini narmamә yamә mine kasəm Yo, pəh nien mә kasəm әmә Yo, mærig kasəm mın Kughen yame rımnher-pə kin Yo. ⁴⁶ Yo e nıkakien. Yakmauә ye tokrei tanә e mә narmamә yamә mine kishatətә irak tukhapəh nısarəyen ye nəpıgnəpien. ⁴⁷ Narmamә yamә mine kasərig kafak nægkiarien, mhapəh nısorien, to yakpəh nini-ərhavyen kapəriä narpınien, meinai pəh nien mә yakmauә ye tokrei tanә e mә jakni-ərhav narpınien kape narmamә. Mærig yakmauә mә jakvəh mıragh әriä. ⁴⁸ Mærig Yermamә kirik aikin yame tukrivəhsi-pən narpınien kimi narmamә yamә mine kamhaukreikın-pən nımeitairiä kimi Yo, mhapəh nhavəhyen kafak nægkiarien. Tuk nıpig yame Kughen tukrəkır narmamә iran, Kughen tukrivəhsi-pən narpınien kimi әriä, meinai kimısəpəh nægkiarien yame yimını-pən tuk әriä. ⁴⁹ Meinai nægkiarien yame yakamni, pəh nien mә kafak pısın әmә, mærig Tata Kughen yame rımnher-pə kimi Yo, In rimini-pə tuk Yo mә jakaməkeikei mını məknakin. ⁵⁰ Kini Yo yakwırkun ta mә nægkiarien kafan rırkun nıvi-pənien narmamә ye nımraghien rerın. Ror pən, nægkiarien yamә mine yakamni, Tata Kughen ravəhsi-pə kimi Yo, kini yakamni.”

13

Yesu rimneiwayiyu rəmhen kin yor wok kirik, məkwi nihu narmamə kafan minə kin nu

¹ Rinor nipig atuatur kape nəmə Isrel tuk norien lafet kape Pasova. Kini Yesu ruirkun mə kafan nipig ruauə ta mə tukrəpəh kafan nımraghien ye tokrei tanə mivən mamarə iriu Rimni Kughen. Nipig m-fam In rorkeikei pik kafan narmamə yamə mine kisarə ye tokrei tanə, kini mərig taktakun ai in ramhajoun norkeikeiyen minə fam kafan kimi əriə. ² Rinamenaiyu, kini Yesu mine kafan narmamə minə kinasəvigin. Kini Setan rimivəhsi-pən vəh-si-pən ta kimi Judas ji Saemon Iskariot, mə tukreighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə kafan. ³ Yesu rimirkun mə Tata Kughen rimmərəhu-pən ta narimnar fam ye kwermın, kini muirkun min mə In rimasi-pən ye Kughen, kini tukripirerig-pən min tuk Kughen. ⁴ Məkneikin, rhekimter, mirəhsi-ta kafan kot, kini mətəut kin neipən kirik. ⁵ Kini mirəh besin kirik, miruk-pən nu iran. Kini mivən mokwi nihu kafan kin narmamə minə. Məspir nihuriə kin neipən yame rimmətəut kin.

⁶ Mor məknakin, mivən meriaji-pən Saemon Pita, kini Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Rhawor? Ripəh nəmhenien mə Ik takəkwi nihuk kin nu.”

⁷ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Ik nakpəh nirkunien niprai nar e yakamor ai taktakun. Mərig tuk nipig kirik, takpirkun nipran.”

⁸ Kini Pita ramni-əhu In mimə, “Nikam. To nakpəh nəkwi-əfrakisien nihuk tuk nipig kirik.”

Mərig Yesu rimə, “To yakpəh nəkwiyen nihum, ik nakpəh nuəyen kafak yermamə.”

⁹ Kini Saemon Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Tukmə ror məkneikin, kini takpəh nəkwi-əməyen nihuk, mərig əkwi min kapək kapə mine kwermik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Narmamə yamə mine kwəsar ta, kwəshawən. To khapəh nisar-min-ien. Mərig Yo jakaməkeikei məkwi əmə nihum. Kimiə nakwəshawən ta. Mərig pəh nien mə kimiə fam. ¹¹ Yesu ruirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmir minə kafan. Ror pən, In rimini mimə, “Pəh nien mə kimiə fam nakwəshawən.”

¹² Kini Yesu rimməkwi fam əriə, mivən mivəh-si-pən kafan kot, mivən məkwətə-pən ye kwənmhaan yame rinamkwətə-pən ikin. Mamaiyoh əriə mimə, “?Kimiə nakharkun niprai nar e yimnor irəmiə ai taktakun uə?

¹³ Kimiə naksokrən kin Yo mə Yhajoun mine Yermaru, kini ratuatur. Meinai nəfrakisien mə Yo Yhajoun kapəmiə mine kapəmiə Yermaru.

¹⁴ Meinai nar apnapig Yo e kapəmiə Yermaru mine Yhajoun kapəmiə, mərig yimnəkwi nihumiə, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə min takasəkeikei masəkwi nihumiə minə. ¹⁵ Yo yimnor mhajoun əmiə kin, mə takasor əmə norien kirikianə əmə irəmiə minə. ¹⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yorwok kirik to ripəh nehuəyen rapita kafan yemehuə; kini yermamə yame ravəh nəgkiarien mameriwək to ripəh napitayen yermamə yame ravəhsi-pən nəgkiarien kimin. ¹⁷ Taktakun ai, kimiə nakwənharkun huvə nar e. Ror pən, tukmə nakasor məkneikin irəmiə minə, Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə.

18 “Mærig pa rimæ yakamni æmiæ m-fam. Yakirkun æmiæ mæ ni-pa minæ e yakmîrpen æriæ. Mærig nægkiarîen e kape Nækwækwæ kape Kughen tukramækeikei muæ mor næfrakisien kin yame ramni mæ,

“Yermamæ yame jakwæn kwis bred kimru min,

in tukrukreikin-pæ nimeitaan kimi Yo, muæ tikmîr kafak.’ (Sam 41:9)

19 Yakamni-pre tuk æmiæ, mæ narimnar minæ e ripæh hanæ nitærhav-pøyen; mærig nipig tukmæ khatærhav-pæ, takhani næfrakisien irak, mæ Yo e Kristo.

20 “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ tukmæ yakher-pæn kin yermamæ kirik tuk nævsaoyen kin kafak nægkiarîen kimi narmamæ, kini narmamæ rikiriæ ragien tukun, ræmhen æmæ kin yame rikiriæ ramagien tuk Yo. Kini tukmæ narmamæ rikiriæ ragien tuk Yo, ræmhen æmæ kin yame rikiriæ ragien tuk Yermamæ yame rimnher-pæ kin Yo.”

Yesu rimini-ærhav mæ Judas tukreighaan-pæn kin in ye kwermi tikmîr minæ kafan

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 Nipig Yesu rimini nægkiarîen a, rikin ræmhæ, kini In mimæ, “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ kimiæ kirik irætawæ tukreighaan-pæn kin Yo ye kwermi tikmîr minæ kafak.”

22 Kini kafan narmamæ minæ kisarha-pæn misæm æriæ minæ. Rikiriæ ramæsik mæ, “?Ramni pa?” 23 Kini iriæ kirik, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwætæ ipakæ æmæ tukun. 24 Kini Saemon Pita ræsiwæn-apsapis-pæn kimin mimæ, “Aiyoh-pæn-ru In mæ pa nhagin e ramni.”

25 Kini kwæn a rimneiwayu-pæn ipakæ tuk Yesu maiyoh In mimæ, “Yermaru. ?Pa e nhagin?”

26 Kini Yesu rimæ, “Kwæn a in e yame jakakapîr bred meires ye sup mivæh-si-pæn kimin.” Mækneikin In rækapîr bred, meires ye sup, mivæh-si-pæn kimi Judas, ji Saemon Iskariot. 27 Kini Judas rivæh bred ai. Mækneikin Setan rivæn yerkin.

Kini Yesu rimini-pæn tukun mimæ, “Nar e nakmæ takor, yuvæn aihuaa æmæ mor.” 28 Mærig narmamæ minæ kape Yesu kisækwætæ rarkuraø ye tebol masævigin, kimmhapæh nharkunien niprai nægkiarîen kape Yesu. 29 Judas, in ramærer tuk nitip kapæriæ, kini iriæ tiksîn, rikiriæ ræsik mæ Yesu rimini-pæn tukun mæ tukrivæn mivæh nimri nævigîenien kirik næriæ kape lafet, uæ mæ tukrivæn mivæh-si-pæn mane tiksîn kimi yavæn has minæ. 30 Rinæpignæp ta. Kini nipig Judas rivæh bred, kini mærer, mitærhav.

Yesu rimini nægkiarîen vi kirik mæ tuksor

31 Judas ruatærhav, kini Yesu rimæ, “Taktakun ai, Kughen tukrivæhsi-haktæ nhagik e Ji Yermamæ. Kini Yo, Ji Yermamæ, yakvæhsi-haktæ nhag Kughen. 32 Mærig nipig Yo, Ji Yermamæ, jakor æpu nehuøyen kape Kughen, kini Kughen pisîn æmæ tukror æpu atuk nehuøyen kafak. Kini In tukror aihuaa æmæ.

33 “Kafak kwajikovæ minæ, kitawæ to khapæh nisæmîr kwisien ror tu. Kini kimiæ takpisarha-kin Yo. Mærig Yo yakamni-pre nægkiarîen kirikianæ æmæ kimi æmiæ yame yakwæni-pæn ta tuk næmehuæ kape næmæ Isrel, mimæ, ‘Ikin yakamvæn ikin, kimiæ to nakhapæh nhavænien ikin.’

34 “Yakamærahupre natuakæmien vi kirik kimi æmiæ mæ takasækeikei misorkeikei æmiæ minæ. Yimnorkeikei æmiæ, kini ye norien kirikianæ

əmæ mɪn, kɪmɪə takasəkeikei mɪsɔrkeikei əmɪə mɪnə. ³⁵ Kɪni tukmə naksɔrkeikei məknakɪn əmɪə mɪnə, narmamə mɪfam tukharkun mə kɪmɪə kafak narmamə mɪnə.”

*Yesu rɪmɪni-ərhav mə Pita tukrɪpɪni mə in reɪneɪn Yesu
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)*

³⁶ Kɪni Saemon Pita rɪmnayoh In mɪmə, “Yermaru. ?Nakmə takvən hɪə?”

Kɪni Yesu rɪni-pən tukun mə, “Ik to nakpəh nɪkwəsɪgɪen kɪn Yo aɪ taktakun, kɪravən ɪkɪn yakamvən ɪkɪn. Məɪg tuk nɪpɪg kɪrɪk, nakpɪvən.”

³⁷ Kɪni Pita rɪyoh-pən mɪmə, “Yermaru. ?Jakpəh nɪkwəsɪgɪen kɪn ɪk tuk naha? Yakmə jakɪkwəsɪg kɪn ɪk nar apnapɪg tukmə kɪmə tukhopni ɪk, tukhopni kwɪs ərau.”

³⁸ Məɪg Yesu rɪmɪni-pən tukun mɪmə, “?Ik nakmə takɪkwəsɪg kɪn Yo nar apnapɪg tukmə kɪmə tukhopni kwɪs ərau? Yakamni-pre əfrakɪs tuk ɪk mə, man tukrɪpəh nəkakə-hanəyən, ɪk takni m-kɪsɪsər mə nakeɪneɪn Yo.”

14

Yesu In swatuk tuk nɪvənɪen tuk Tatə Kughen

¹ Kɪni Yesu rɪni-pən tuk əɪə mə, “Rɪkɪmɪə tukrɪpəh nəmhəyən. Shatətə ye Kughen, mɪshatətə mɪn ɪrak. ² Ye nɪmə kape Tatə kafak, kwənəmhaan rɪpsaah. To rɪpɪpəh norɪen məknakɪn, to yawəni-əsaah pre ta iran tuk əmɪə. Taktakun aɪ, yakamvən aɪkɪn tuk nor-əpnəpənəyən ye kwənəmhaan kapəmɪə. ³ Meɪnai jakvən mor apnəpɪnə ta ye kwənəmhaan kapəmɪə, kɪni mɪrerɪg-pə mɪn mɪkɪr əmɪə, khavən mɪsarə kɪtawə-m kɪmɪə, mə kɪmɪə takasarə aɪkɪn yakamarə ɪkɪn. ⁴ ɪkɪn a yakamvən ɪkɪn, kɪmɪə nakwənharkun ta swatuk yame ramvən ɪkɪn.”

⁵ Məɪg Tomas rɪni-pən tukun mə, “Yermaru, kɪmawə yakseɪneɪn aɪkɪn nakamvən ɪkɪn. ?Jakshawor-pən iran mɪne mharkun swatuk yame ramvən apakɪn?”

⁶ Kɪni Yesu rɪni-pən tukun mɪmə, “Yo e, yo swatuk. Kɪni Yo e, nuknei nəfrakɪsɪen, kɪni Yo e nuknei nɪmraghɪen. Yermamə yame rɪpəh nuəyən tuk Yo to rɪpəh nɪvənɪen tuk Rɪmɪk. ⁷ Tukmə nakharkun Yo, nakharkun mɪn Rɪmɪk. Ror pən, rɪrɪkakun aɪ taktakun, nakwənharkun ta In, mɪsəm ta In.”

⁸ Kɪni Filip rɪni-pən tukun mɪmə, “Yermaru. Hajoun-ru Tata Kughen kɪmɪ əmawə. In əmə a kɪmawə yaksɔrkeikei.”

⁹ Kɪni Yesu rɪni-pən tukun mə, “Filip, Yo yɪmnaɪə pawk kɪtawə-m kɪmɪə rapomh. ?Məɪg ɪk nakeɪneɪn hanə Yo uə? Yermamə yame raməm Yo, raməm mɪn Tatə Kughen. ?Rhawor e ɪk nakamni mə jakhajoun Tata Kughen kɪmɪ əmɪə? ¹⁰ ?Nakamni nəfrakɪsɪen ɪrak mə nɪmraghɪen kafak, ramarə ɪriɪu Tatə Kughen, kɪni nɪmraghɪen kafan ramarə ɪrak? Nəgkɪarɪen e yakamni, pəh nɪen mə kafak əmə. Nɪpɪg m-fam, Tatə Kughen ramarə ɪrak, mamor wok ye nɪmraghɪen kafak. ¹¹ Hani nəfrakɪsɪen ɪrak mə nɪmraghɪen kafak raməmɪr ye Tatə Kughen, kɪni nɪmraghɪen kafan raməmɪr ɪrak. Məɪg tukmə nakhapəh nɪshatətəyən ɪrak məknenkɪn,

13:34: Lev 19:18; Jon 15:12; 1 Tes 4:9; 1 Pita 1:22; 1 Jon 2:7-11; 3:11 **13:35:** 1 Jon 3:14; 4:20
13:36: Jon 14:2 **13:38:** Jon 18:27 **14:1:** Sam 4:5 **14:2:** Hib 11:16 **14:3:** Jon 12:26;
1 Tes 4:16-17; 2 Korin 5:8, Fil 1:23 **14:6:** Jon 1:4; 6:35; 10:9; Wok 4:12; Hib 10:20 **14:7:** Jon
1:18; 1 Jon 2:23 **14:8:** Eks 33:18 **14:9:** Aes 9:6; Jon 1:14,18; 10:30; 12:44-45; 13:20; 2 Korin
4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hib 1:3 **14:10:** Jon 14:20; 10:38; 17:21

takhani nəfrakisien irak tuk nımtätien yamə mine yakamor. ¹² Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak, iriə tukasor narımnar yamə mine Yo yakamor. Nəfrakisien mə iriə tukxor nımtätien rıpsaah rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknəpəh tokrei tanə e, minamrerig-pən tuk Tatə Kughen. ¹³ Yo Ji Kughen, kini tukmə naksaiyoh Kughen kin naha nhagin ye nhagik, Yo jakaməkeikei mor, mə wok e kafak - Yo kwajikovə kape Kughen - tukrivəhsi-haktə nhag Tatə Kughen. ¹⁴ Kini tukmə naksaiyoh Yo kin nar kirik ye nhagik, jakaməkeikei mor.”

Yesu ruini ta mə Nanmin kape Kughen tukreiwaiyu-pə

¹⁵ Kini Yesu rimnəgkiar mırpin nəgkiarien kafan mimə, “Tukmə kimiə naksorkeikei Yo, takasəkeikei masor nəgkiarien kafak. ¹⁶ Kini Yo, jakaiyoh Tatə Kughen mə In tukrher-pre kin Yasitu min kirik rurə tuk əmiə. Kini In tukramarə rerin kimiə min. ¹⁷ Yasitu a in Nanmin kape Nəfrakisien. Narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nhavəhyen In yerkiria, meinai iriə khapəh nisəmien In, maseinein In. Mərig kimiə nakwənharkun ta In, meinai In ramarə kimiə min. Kini In tukraməmır yerkimia kape nıpig m-fam.

¹⁸ “Nıpig Yo jaktərhav, to yakpəh nəpəhyen əmiə naksarə pisin əmə, rəmhen kin kwajikovə yame khamhə tan kin. Yo jakpirerig-pə min tuk əmiə. ¹⁹ Pəh nien mə tuktu, narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nisəmminien Yo. Mərig kimiə takasəm Yo kape nıpig m-fam. Yo jakamragh min ye nımhəyen kafak, kini kimiə min takhamragh min ye nımhəyen kapəmiə. ²⁰ Ye nıpig kape narımnar minə e, kimiə takharkun mə nımraghien kafak raməmır ye Tatə Kughen. Kini nımraghien kapəmiə raməmır irak, kini nımraghien kafak raməmır irəmiə.

²¹ “Yermamə yame ravəhs-huvə nəgkiarien kafak, kini mamor, norien a ramhajoun pən mə in rorkeikei Yo. Kini yermamə yame rorkeikei Yo, Tatə Kughen rorkeikei min in. Kini Yo min jakorkeikei in. Mor əpu yo kimin, mə in tukrirkun huvə Yo.”

²² Məkneikin, Judas e (pəh nien mə Judas Iskariot, mərig nıfnagni kirik), rimnaiyoh In mimə, “Yermaru. ?Nakhawor mor əpu əmə Ik kimi əmawə, kini mıpəh nor-əpu-yen Ik kimi narmamə m-fam ye tokrei tanə?”

²³ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rorkeikei Yo, in tukraməkeikei mamor kafak nəgkiarien. Kini Kafak Tatə tukrorkeikei in. Kini kimru kafak Tatə, jakrauə mwarə kimasir min. ²⁴ Yermamə yame rıpəh norkeikeiyen Yo, in to rıpəh norien nəgkiarien kafak. Nəgkiarien yamə mine nımisərig yakamni, pəh nien mə yakamni atuk əmə. Mərig yimivəh nəgkiarien minə a tuk kafak Tatə yame rimnher-pə kin Yo yakuə. ²⁵ Yo yakamni-ərhav-pre nəgkiarien mine kimi əmiə ye nıpig kitawə-m kimiə. ²⁶ Mərig Nanmin kape Kughen yame in Yasitu, yame Tatə Kughen tukrher-pre kin ye nhagik, In tukrhajoun əmiə kin narımnar minə fam. Kini mor əmiə mə rikimia tukraməsik narımnar yame yakamni-pre tuk əmiə, mə takhapəh nisəru-kinien. ²⁷ Pəh nien mə tuktu, yakəpəh əmiə, kini mərəhu-pre nəmərinuyen kafak ramarə tuk əmiə. Kini nəmərinuyen

14:12: Luk 10:17 **14:13:** Mat 7:7 **14:15:** Dut 11:13; Jon 13:34, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6
14:16: Jon 14:26; 15:26; 16:7 **14:17:** Jon 15:26; 16:13; 1 Korin 2:14; 1 Jon 4:6; 5:6 **14:19:**
Jon 6:57; 16:16 **14:20:** Jon 10:38; 17:21 **14:21:** Jon 16:27; 1 Jon 2:5 **14:22:** Wok 10:41
14:23: Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3 **14:24:** Jon 5:19; 7:16; 8:28;
12:49-50 **14:26:** Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27

e yame jakvəhsi-pre kimi əmiə, ror pisin ye nəmərinuyen yame narmamə kape tokrei tanə kasərəhu. Rikimiə tukriyəh nəpouyen, mhapəh nhəginien. ²⁸ Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien kafak yame yimini-pre tuk əmiə mima, ‘Yo jakpiyəh əmiə, kwasig ikin, mipirerig-pə min tuk əmiə.’ Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimiə tukragien əmə mə taksəm Yo yakamvən tuk kafak Tata, meinai In yerpirig rapita Yo. ²⁹ Yo yakwəni-pre ta narimnar minə e tuk əmiə ai taktakun, yamə mine tukpihatərhav-pə, mə nipig tukhauə misor nəfrakisien kin, kimiə takhani nəfrakisien irak. ³⁰ To yakpəh nəgkiar-pikien kitawə-m kimiə, meinai Setan e yermaru kape tokrei tanə rinamuə. Nəsaninien kafan rikək tuk napitayen Yo, ³¹ mərig yakamor atuatuk əmə nəgkiarien kape Tatə Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo yakorkeikei In.”

Kini Yesu rimə, “Ita. Pəh kisərer misap eikin e.”

15

Yesu ramni nuhpikinien kin In, mə In rəmhen kin nukne nai

¹ Kini Yesu rimini mima, “Yo e nuknei nai əfrakis. Rimik In yəsim. ² Kini kwermi nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen, In tukrəru ta əriə. Kini kwermi nai minə fam yamə mine kamhakuə, In tukrəspir əriə mə tukhakuə kin kwənkwaieria ripsaah. ³ Kini kimiə naksəmhen kin kwermi nai. Yakaməspir huvə əmiə kin nəgkiarien yame yakamni-pre tuk əmiə. ⁴ Səpit-pə irak, kini jakəpit-pre irəmiə. To kwermi nai riyəh nəpit-pəniyen ye nipran, to riyəh nikuəyen. Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nakhapəh nisəpit-pəyen irak, to nimraghien kapəmiə riyəh norien kwənkwan.

⁵ “Yo e nuknei nai. Kini kimiə rəgrəgin minə. Yermamə yame rəpit-pə irak, kini jakəpit-pən iran, nimraghien kafan tukror kwənkwan ripsaah. Mərig tukmə naksəpəh Yo, to nakhapəh nisorien nar kirik. ⁶ Yermamə yame riyəh nəpit-pəyen irak in rəmhen kin kwermi nai yame kərəru, kamarakikin, ramswiin mimsiə. Kwermi nai yamə mine kisor məknakin, kampik, kamarakikin-pən ye nap, kavaan əru. ⁷ Tukmə naksəpit-pə tuk Yo, kini nəgkiarien kafak raməmir irəmiə, naha nhəgin yame kimiə naksorkeikei misaiyoh kin, Kughen tukriyəhsipre kimi əmiə. ⁸ Nimraghien kapəmiə tukror kwənkwan ripsaah; nar a tukravəh-si haktə nhag Tata, kini mamhajoun mə kimiə kafak minə narmamə.

⁹ “Tatə Kughen In rorkeikei pik Yo. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakorkeikei əmiə. Haraptəəkən tim tim kafak norkeikeiyen. ¹⁰ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, takamharəh tim tim kafak norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame yakamor nəgkiarien kape Tatə Kughen, mamraptəəkən tim tim norkeikeiyen kafan. ¹¹ Yo yimnamni-ərhav-pre nəgkiarien e tuk əmiə mə rikimiə tukragien, rəmhen kin yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimiə tukragien magien pik. ¹² Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə, rəmhen kin yame Yo yakorkeikei əmiə. ¹³ Yermamə yame rameighan-pən kin kafan nimraghien mə tukriyəh miragh in minə tiksın, norkeikeiyen

14:27: Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7 **14:30:** Jon 12:31 **14:31:** Jon 10:18; 12:49 **15:1:** Aes 5:1-7; Jon 6:35 **15:2:** Mat 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11 **15:3:** Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26 **15:4:** Jon 6:56 **15:5:** Fil 4:13 **15:6:** Mat 3:10 **15:7:** Mat 7:7 **15:8:** Jon 8:31; Gal 5:22-23 **15:10:** Jon 14:15 **15:11:** 1 Jon 1:4
15:12: Jon 13:34

kafan rehuə rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksin. ¹⁴ Tukmə nakasor kafak nəgkiarinen, ramhajoun-pən mə kimiə kafak tiksin fren minə. ¹⁵ To yakpəh nokrən-minien kin əmiə mə yorwok minə kafak, meinai yorwok ramor əmə wok meinein nərigien kape yamehuə kafan. Mərig taktakun ai, yakamokrən kin əmiə mə kafak minə fren, meinai yakamni-ərhav-pre fam nəgkiarinen yame Tatə Kughen ramni-pə tuk Yo. ¹⁶ Pəh nien mə kimiə nimnharpən Yo; mərig Yo yimərpen əmiə. Kini Yo yakamərpen əmə mə takhavən masor wok, kini pəh wok kapəmiə tukror kwənkwan. Kini kwənkwai wok kapəmiə tukraməmər kape rerin. Kini ai, tukmə naksaiyoh kin naha nhagin kimi Tatə Kughen ye nhagik, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ¹⁷ Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə.”

Narmamə kape tokrei tanə kasəməkin narmamə kape Yesu minə

¹⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mīmə, “Tukmə narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə, rikimiə tukraməkeikei māməsik mə apa kupan, iriə kimisəməkin məkneikin Yo. ¹⁹ To rīpi mə kimiə narmamə kape tokrei tanə, to narmamə kape tokrei tanə kisorkeikei əmiə; mərig pəh nien mə kimiə narmamə kape tokrei tanə e. Yo yakwərpen ta əmiə, kini mivəh-si ta əmiə tuk narmamə kape tokrei tanə. Ror pən, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə. ²⁰ Rikimiə tukraməkeikei māsik nəgkiarinen yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə, ‘Yorwok kirik to rīpəh nehuəyen rapita kafan yemehuə.’* Kini tukmə narmamə kape tokrei tanə kasor ahas pə pik kimi Yo, ye norien kirikianə əmə min, iriə tukasəkeikei masor ahas pre tuk əmiə. To iriə kipisor nəgkiarinen kafak, to kipisor min nəgkiarinen kapəmiə. ²¹ Iriə tuksor məknakin irəmiə, meinai kimiə kafak minə narmamə, kini iriə kaseinein Kughen yame rīmnher-pə kin Yo.

²² “To yakpipəh nuəyen məkkiar kimi əriə, to kipəh nəm-pəniēn nar kirik irəriə. Mərig taktakun ai, yakwauə ta; to khapəh niserkwaigien kin təvhagə has kapəriə. ²³ Yermamə yame raməməkin Yo, In raməməkin min Rīmīk. ²⁴ Yimauə mor nīmtətien minə e ye nīmririə, yame to yermamə pīsīn kirik rīpəh norien. Ror pən, iriə kharkun mə Yo e pa. Kharkun pawk Yo, mərig kasəməkin Yo, masəməkin min Rīmīk. Kini taktakun ai, tuksəm-pən nar has irəriə. ²⁵ Mərig narīmnar minə e tukasəkeikei misor məknakin, mor mə nəgkiarinen yame kimnharai ta ye nəkwəkwə kape Loa kapəriə tukruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

“Yimipəh nor-pawk-əyen nar has kirik irəriə,

mərig iriə kasəməkin Yo.’

(Sam 35:19, 69:4)

²⁶ “Mərig nīpig Yasitu tukruə, in tukrini-ərhav Yo. Nanmin kape Nəfrakisien tukrīsi-pən tuk Tatə Kughen. Kini Yo jakher-pre kin rurə tuk əmiə. ²⁷ Kini kimiə min, takasəkeikei mhani-ərhav Yo, meinai kitawə-m kimiə kimnisarə kwis ye nīrikakunien ye wok kafak muə meriaji-pə ai taktakun.

15:13: Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16 **15:15:** Jon 8:26 **15:16:** Jon 13:18; 15:5 **15:17:** Jon 15:12 **15:18:** Aes 66:5; 1 Jon 3:13 **15:19:** Jon 13:16; 17:14 * **15:20:** Yesu rīmīni məkneikin ye Jon 13:16. **15:20:** Jon 3:16; 2 Tim 3:12 **15:21:** Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Jon 16:1-3; Wok 5:41; 1 Pita 4:14; Rev 2:3 **15:22:** Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32 **15:24:** Jon 5:36; Mat 11:20-24 **15:26:** Jon 14:26 **15:27:** Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14

16

¹ “Yo yakamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə mə kapəmiə nhatətəyən tukripəh nimirien. ² Iriə tukpisher ta kin əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə; kini nəfrakisien əgkap mə nipig yame ramuə, tukshopni əmiə, mhamə ta mə nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun. ³ Iriə kasor narimnar minə a meinai iriə kaseinein Tatə Kughen maseinein min Yo. ⁴ Mərig Yo yakaməkupan mamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə. Kini nipig tukmə nakwəsəm narimnar minə a kinamor irəmiə, rikimiə tukraməsik mə Yo yakwəni-ta narimnar minə a tuk əmiə.

Wok yame Nanmin kape Kughen tukror

Kini Yesu rimə, “Mərig Yo yimnəpəh niniərhav-pre-yen narimnar minə e tuk əmiə apa kupan, meinai kitawə-m kimiə kimnasəm, [nahasien minə a ramuə əmə tuk Yo]. ⁵ Mərig taktakun ai, jakrerig-pən tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Kini kimiə kirik rimnəpəh naiyohyen Yo mə yakamvən hiə. ⁶ Yakamni-ərhav-pre narimnar yamə mine tukripitərhav-pə tuk əmiə, rikimiə rəpou. ⁷ Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rhuvə pik tuk əmiə mə jakəpəh əmiə. Meinai to yakripəh nəpəhyen əmiə, to Yasitu ripipəh nəmirien tuk əmiə. Mərig tukmə yakəpəh əmiə mamvən, kini jakher-pre kin Yasitu tukruə marə kimiə min. ⁸ Kini nipig In tukruə, məhajoun narmamə kape tokrei tanə mə iriə yor təvhagə has minə, kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə iriə tuksor nar ratuatuk ye nimir Kughen. Kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə. ⁹ Nanmin e tukrhajoun əriə mə iriə yor təvhagə has minə meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ¹⁰ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə tuksor nar yame ratuatuk ye nimir Kughen, meinai jakrerig-pən tuk kafak Tatə, kini iriə tukhapəh nisəm-minien Yo. ¹¹ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə, meinai Kughen in rinəkir ta yermaru kape tokrei tanə e Setan mimə tukrivəh-si-pən narpinien kimin.

¹² “Yakmə jakni-pre narimnar ripsaah min tuk əmiə. Mərig to nakhapəh nhapik-famien əriə, meinai iriə khaskai pik tuk əmiə. ¹³ Mərig nipig Nanmin kape Nəfrakisien tukruə, In tukrikir əmiə, mor əmiə takharkun nəfrakisien minə fam. In to ripəh nini-atuk-əməyən kafan nəgkiarien. Mərig In tukramni-ərhav əmə narimnar yamə mine In ravəh tuk Tatə Kughen. Kini mamni-ərhav-pre tuk əmiə narimnar fam yame tuk nipig kirik kipiəhauə. ¹⁴ In tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo mini-ərhav-pre tuk əmiə. Tukror norien a, mivəh-si haktə Yo. ¹⁵ Narimnar fam kape Tatə Kughen, kafak. Ror məkneikin, Yo yakamni mə Nanmin e tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo, mamhoprai-pre kimi əmiə.”

Yesu tukrimhə, marə mhekimter min, kafan narmamə tuksəm min In

¹⁶ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.”

¹⁷ Kini narmamə tiksın kafan kisaiyoh əriə minə mhamə, “?Nəgkiarien e nipran rimə naha? In ramni-pə tuk ətawə mimə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo,’ kini In rimini

mîn mîmă, ‘Yakamvən jakəm Tatə Kughen.’ ¹⁸ ?Nəgkiarîen e rîmîni mă, ‘pəh nîen mă tuktu’ nîpran ramni mă naha? Kıtawə kîseinein nəgkiarîen e In ramni.”

¹⁹ Kîni Yesu ruirkun ta mă iriă kasorkeikei mă tuksaiyoh In kîn nîprai nəgkiarîen kafan, kîni In rîmîni-pən tuk əriă mă, “?Rhawor? Yo yakamni mă, ‘Pəh nîen mă tuktu, takhapəh nisəm-mîniyen Yo; kwasig ikin, taksəm mîn Yo.’ ?Kîni taktakun ai naksaiyoh əmiă mînə mă takharkun nîprai nəgkiarîen e uə? ²⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiă mă rikimiă tukrəmĥə, taksasək pik. Mərig narmamə kape tokrei tanə, rikiriă tukragien. Kimiă taksərig rahas pik, mərig nəmĥəyen kapəmiă tukrukreikin muə nagienien. ²¹ Tukmă ruauə ipakə mă piraovîn kîrik tukreimək kîn kwa-jikovə kafan, tukraməkeikei mərig rahas; meinai rînor nîpig kafan mă tukreimək. Mərig kwasig ikin, tukmă tîni rarĥa, rikîn tukri-pəh nəsik-mîniyen nəmĥəyen kafan. Rikîn tukragien əmă meinai tîni rîmnarĥa-pə ye tokrei tanə. ²² Ye norien kîrikianə əmă mîn, naksərig rahas pawk ai taktakun, mərig kwasig ikin, jakəm mîn əmiă, kîni rikimiă tukragien pik; to yermamə kîrik ri-pəh nor-mîniyen əmiă naksərig rahas. ²³ Ye nîpig a, to nakhapəh nisaiyoh-mîniyen Yo kîn nîprai nəgkiarîen kîrik.

“Yakamni-pre əfrakis tuk əmiă mă tukmă naksaiyoh Tatə Kughen kîn nar kîrik ye nhagîk, kîni In tukri-vəh-si pre kîmi əmiă. ²⁴ Nakhapəh nisaiyoh-hanəyen kîn nar kîrik ye nhagîk. Mərig saiyoh kîn, mĥavəh, pəh rikimiă tukragien pik.”

Yesu rîmnapita nəsanîniyen kape tokrei tanə

²⁵ Kîni Yesu rəgkiar mamni mîmă, “Yo yîmîni-pre nuhpîkîniyen ye narîmnar mînə e tuk əmiă. Mərig nîpig ramuə yame jakpəh nîni-pre-əmə-yen nuhpîkîniyen mînə tuk əmiă, mərig jakəgkiar atuatur kîn Tatə Kughen kîmi əmiă, mă takharkun huvə In. ²⁶ Ye nîpig a, to yakpəh nəgkiar-atuə-kîniyen kapəmiă, mərig taksəgkiar atuatur kîmiă Tatə Kughen misaiyoh In kîn narîmnar ye nhagîk. ²⁷ Meinai Tatə Kughen In rorkeikei pik əmiă, meinai kîmiă naksorkeikei Yo, mamĥani nəfrakisien irak mă yîmasi-pən ye Kughen. ²⁸ Yîmasi-pən ye Tatə Kughen muə ye tokrei tanə. Kîni pəh nîen mă tuktu, jaktərĥav mîn ye tokrei tanə, mîrerig-pən mîn tuk Tatə Kughen.”

²⁹ Kîni narmamə kafan mînə kîmnĥani mĥamə, “!In en! Taktakun ai ik nakpəh nîni-əmə-yen nuhpîkîniyen, mərig nakamĥoprai atuatur əmă nəgkiarîen. ³⁰ Taktakun ai yakwənharkun ta mă to yermamə kîrik ri-pəh ĥanə nîni-pre-yen nəgkiarîen kîrik, kîni ik nakwîrkun ta nərigien kafan. !Nar e ramĥajoun-pən mă Ik nîmasi-pən ye Kughen!”

³¹ Kîni Yesu rîni-pən tuk əriă mă, “Nakamĥani nəfrakisien irak ai taktakun. ³² Mərig sətərig-ru. Nîpig ramuə, kîni nəfrakisien mă ruauə ta- yame narmamə tuksəko ye rĥav əmiă taksaiyu rik rik, mamĥavən îməmiə mînə ikin, misəpəh pisîn əmă Yo yakaməmîr. Mərig Yo yakpəh nəmîriyen Yo pisîn, meinai nîpig m-fam Kafak Tatə raməmîr kîmru mîn. ³³ Yo yakwəni-ərahv-pre ta narîmnar mînə e tuk əmiă, mă takhapəh nisətərig-pîkien tukun, misarə ye nəmərînuyen meinai nîmragĥien kapəmiă raməmîr irak. Nîpig tukmă naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei

misarə ye nəmhəyen. Mərig takhapəh nhaginien, masərer tim tim, meinai Yo yimnapita nəsaninien kape tokrei tanə.”

17

Yesu rimnəhuak tuk kafan nimraghien

¹ Yesu rinamni narimnar minə a, mivaag haktə ye neai, mamni mimə, “Kafak Tata. Nipig ruauə ta. Vəh-si haktə nhagik pəh rehua, mə Yo min jakvəh-si haktə nhagim pəh rehua, ² meinai Ik nimivəhsi-pə nəsaninien mine nehuəyen kimi Yo e kafam Kwajikovə; mə jakamarmaru ye narmamə minə fam, kini mirkun min nivəhsi-pəniēn nimraghien rerin kimi narmamə yamə mine nimivəhsi-pə əriə kimi Yo. ³ Kini nimraghien rerin e, nipran e mə narmamə tukharkun Ik, yame Ik pisin əmə Ik Kughen əfrakis, mharkun Yo, Yesu Kristo, yame Ik nimnher-pə kin Yo. ⁴ Yo yimnavəh-si haktə nhagim ye tokrei tanə e, kini minor ta infamien ye wok yame Ik nimivəhsi-pə kimi Yo mə jakor. ⁵ Tata, taktakun ai, takvəh Yo yakurə mamarə kirau mik. Vəh-si haktə Yo mivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo, rəmhen əmə kin yame yakwəvəh ta kupan nipig tokrei tanə e rimnamrikək hanə.

Yesu raməhuak tuk aposol minə kafan

⁶ “Narmamə yamə mine Ik nimivəh-si ta əriə ye tokrei tanə mivəh-si pə kimi Yo, Yo yakamhajoun əriə kin Ik. Kupan, iriə kafam narmamə minə; mərig taktakun ai, Ik nakamərəhu-pən əriə ye kwermik, mə iriə kafak minə narmamə. Iriə kasəri-pən kafam nəgkiarient, ⁷ kini taktakun ai, iriə kharkun mə narimnar yame nimivəhsi-pə kimi Yo, ramsi-pre əmə tuk Ik. ⁸ Iriə kharkun narimnar minə e meinai Ik nakwəni-pə ta nəgkiarient iran kimi Yo, kini Yo yakməni-ərəhav-pən tuk əriə, kini iriə kamhavəh yerkiria, mharkun mə nəfrakisien əgkap mə Yo yimasi-pre tuk Ik, mamhani nəfrakisien mə Ik nimnher-pə kin Yo.

⁹ “Yo yakaməhuak tuk əriə. Yəkpəh nəhuakient tuk narmamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə yamə mine Ik nimivəh-si-pə əriə kimi Yo, meinai iriə kafam narmamə minə. ¹⁰ Narmamə minə e yimipik əriə, iriə fam mine e, iriə kafam narmamə minə. Kini narmamə mifam e nimipik əriə, kafak minə fam. Kini Ik nimnor narmamə minə e mə nimraghien kapəriə ravəh-si haktə nhagik. ¹¹ Taktakun ai, yaknauvrə tuk Ik, kini pəh nien mə tuktu, jəkpəh narə-minien ye tokrei tanə e. Mərig narmamə minə e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tata, Ik nakatuatuk əgkap. Takəpkətəra kin narmamə minə e pəh tukasarə huvə ye nəsaninien kafam, yame Ik nimivəh-si pə kimi Yo, mə iriə tukasarə kirikianə əmə, rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə. ¹² Nipig yimnamarə kimawə miriə, kini yimnarha huvə tuk əriə ye nəsaninien kafam yame Ik nimivəhsi-pə kimi Yo. Yimnaməm huvə əriə, mipəh nəpəhyen kirik. Iriə kirikianə əmə rimnerwei, yermamə e in e yame tukraməkeikei mivəh narpinien. Nar a rimatərhav-pə mor nəgkiarient ye Nəkwəkwə Imərhakə ruə mor nəfrakisien kin.

16:33: Mak 13:9; Jon 14:27; Rom 8:37; 1 Jon 4:4; 5:4; Rev 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7 **17:1:** Jon 12:23; 13:31,32 **17:2:** Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39; 1 Korin 15:27-28 **17:3:** Jon 17:25,26; Fil 3:8 **17:4:** Jon 13:31; 19:30 **17:5:** Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11 **17:6:** Jon 1:18 **17:10:** Jon 16:15 **17:11:** Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30 **17:12:** Jon 6:39,70-71

13 “Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, mærig yakamarə hanə ye tokrei tanə mamni nəgkiarinen minə e, mə narmamə minə e tukhavəh fam năgienien e raməmır yerki. 14 Yo yimini-ərhav-pən kafam nəgkiarinen kimi əriə. Kini ror məkneikin, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əriə, meinai iriə pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə, rəmhen kin yame pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. 15 Pəh nien mə yakamaiyoh Ik mə takvəh-si ta əriə ye tokrei tanə. Mærig yakorkeikei mə Ik takərer əswasig kin yemə has e Setan, mə in tukri-pəh nuəyen moriah əriə. Ik takamarha huvə tuk əriə. 16 Pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. Ror pən, iriə min, pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə. 17 Kafam nəgkiarinen raməfrakis. Ik takor kafam nəgkiarinen pəh ramor wok ye nımraghien kapəriə mə iriə tukhauə narmamə əfrakis minə kafam, misəmərhakə misatuatuk. 18 Ik nımner-pə kin Yo yakua ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kin əriə mə tuksarkurao ye tanımtanə. 19 Kini Yo yakvəh-si pre atuk Yo mə jakamərhakə, mə jakasitu ye narmamə minə e, mə iriə min tuksəmərhakə misatuatuk, mə iriə tukhauə narmamə əfrakis kafam.

Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran

20 “Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak minə, mærig yakaməhuak min tuk narmamə tiksın min yamə mine kafak narmamə minə tukhani-ərhav pən kafak nəgkiarinen kimi əriə, pəh iriə tukshatətə irak. 21 Tatə, yakaməhuak tuk əriə, mə iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə, rəmhen əmə kin yame kirau kwarə kirikianə əmə. Kafak nımraghien raməmır iram, kini kafam nımraghien raməmır irak. Yakaməhuak tuk əriə mə tukhauə kirikianə kitawə mik, mə narmamə kape tokrei tanə tukhani nəfrakisien irak mə nımner-pə kin Yo. 22 Ik nakwəvəh-si-pə ta nehuəyen kimi Yo, kini Yo yakamautə-pən kin kafak nehuəyen kimi əriə, mə iriə tuksarə kirikianə rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə. 23 Kafak nımraghien raməmır yerkiəri; kini kafam nımraghien raməmır irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriə tukhauə kirikianə ye narımnar fam, mə narmamə kape tokrei tanə tuksəm əriə, kharkun mə Ik nımner-pə kin Yo, mharkun mə Ik nakorkeikei kafam narmamə minə rəmhen əmə kin yame Ik nakorkeikei Yo.

24 “Tatə. Ik nımnerəhu-pə əriə ye kwermik mə iriə kafak narmamə minə. Kini Yo yakorkeikei mə iriə tukharkun nıvənien aikin Yo yakamvən ikin, mə iriə tuksəm nehuəyen kafak yame jakpivəh. Nehuəyen e, Ik nımivəhsi-pə kimi Yo, meinai Ik nımnorkeikei Yo məkupan, nıpig tokrei tanə rınnamrikək hanə.

25 “Tatə. Ik nakatuatuk pik. Narmamə kape tokrei tanə, iriə kiseinein Ik, mærig Yo yakirkun Ik. Kini narmamə kafak minə, iriə kharkun mə Ik nımner-pə kin Yo. 26 Yo e yımnor əpu Ik kimi əriə, mə iriə tukharkun huvə Ik, kini Yo, jakaməkeikei mamor əpu Ik mamri-pin, mə norkeikeiyen kafam tukmarə yerkiəri, mə Yo min jakamarə yerkiəri.”

17:14: Jon 8:23; 15:19; 1 Pita 2:11 17:15: Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8 17:17: Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16 17:18: Jon 3:17; 20:21; Mat 28:18-20 17:19: Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10 17:21: Jon 3:17 17:22: Jon 1:14; 14:20 17:23: Jon 16:27 17:24: Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20 17:25: Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3; Rom 3:26 17:26: Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5

18

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptəəkin In
(Mat 26:7-56; Mak 14:43-50; Luk 21:47-53)*

¹ Yesu rimnəhuak ta, mitərhav ye taon a, mukurao-pən ye kwenimrhe tukwas mir, ye nikwətanə kirik kamni kimə Kedron, mhaktə ye tukwas, mivən aikin kaməsım ikin. Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhavən yerki nai minə a.

² Kini Judas e kwasig ikin rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan, in ruirkun ta kwənmhaan a, meinai nipig kirik, Yesu mine kafan narmamə minə iriə kasofugin əriə minə aikin. ³ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisher-pən kin mobael minə tiksın kape nəmə Rom mine mobael minə tiksın yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen, khauə misəm Judas. Kini Judas rikir əriə mhavən yerki nasımien a. Iriə kimnhapik kwensiə, mine laet, mine narimnar kape narowaginien.

⁴ Kini Yesu ruirkun ta naha nhagin yame tukor iran. Mərig rimnəriwək, mivən tuk əriə, maiyoh əriə mımə, “?Nakasarha-kin pa?”

⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Yakasarha-kin yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

Kini In rini-pən tuk əriə mə, “Yo e.” (Kini Judas e yame rimnheighan-pən kin Yesu ye kwermiriə, in ramərer iriə min).

⁶ Kini nipig Yesu rimini mımə, “Yo e,” iriə kimisəriwək kin nimeitairiə mharerig, miseiwaiyu, mhamir.*

⁷ Kini Yesu rarə maiyoh min əriə mımə, “?Kimiə nakasarha-kin pa en?”

Kini iriə khamə, “Yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

⁸ Kini Yesu rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə ‘Yo e.’ Tukmə nakasarha-kin əmə Yo, sətə ye narmamə minə en pəh kamhavən.” ⁹ In rimini məknakin mə nəgkiarrien yame ruini ta tukruə mor nəfrakisien kin, yame rimini mımə, “Tatə, narmamə yame nimnəəhu-pən əriə ye kwermik, yimnamarha huvə tuk əriə, mipəh nəpəhyen kirik.”†

¹⁰ Kini Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisə. Məkneikin rirəhsi-ərhav, mərəru ta nimətərgi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhag slef e Malkas).

¹¹ Mərig Yesu rimini-pən tuk Pita mə, “!Vai-pən nao nisə kafam ye tamhekin! Ik takaməkeikei mirkun mə Yo yakaməkeikei mamarə ye nəmhəyen yame Tatə Kughen ravəhsi-pə kimi Yo.”

*Kimnharəh Yesu mhavən ramərer ye nimri mirh
(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)*

¹² Kini mobael minə kape nəmə Rom mine yemehuə kapəriə, mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnharəh Yesu misarkis ətəəkin. ¹³ Kimisəkupən mharəh In ramərer ye nimri Anas. Anas e mirei Kaefas. Kini Kaefas a ramor wok kape hae pris ye newk a. ¹⁴ In apa kupan rimini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mə, “Rhuvə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”‡

18:2: Luk 21:37; 22:39 **18:3:** Wok 1:16 **18:5:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 * **18:6:** Tukmə ror nipig Yesu rimini mə “Yo e” iriə kimiseiwaiyu mamhamir meinai nəgkiarrien e “Yo e” ye nəgkiarrien kapə nəmə Gris rəmhen əmə kin nhag Kughen yame ramərhaktə, to kipəh niniyen.

18:6: Rev 1:17 **18:8:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 † **18:9:** Ruini məkneikin ye Jon 17:12. **18:11:** Mat 20:22 ‡ **18:14:** Kaefas ruini ta nəgkiarrien e ye Jon 11:49-51.

Pita rimini mə in reinein Yesu
(*Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Yermamə mın kırık kape Yesu, hae pris rirkun huvə in. Kını iriu Saemon Pita karakwasig kın Yesu, mhavən ipakə tuk nimə kape hae pris. ¹⁶ Mərig Pita to rıpəh nıvənien imə, mamərer əmə ye kwəruə. Mərig yermamə a kape Yesu yame hae pris rirkun huvə in, rısi-pən imə, mıtərhav-pə ye kwəruə, maməgkiar kəskəh kimi pıraovin yame ramərer tuk kwəruə, kını reighan kın Pita mə tukrıvən imə. ¹⁷ Məkneikin pian a yame ramərer tuk kwəruə rarha-pən məm Pita, maiyoh in mımə, “Eh. ? İk mın yermamə kırık kape Yesu?”

Mərig Pita rimə, “Nıkam. Pəh nien mə yo yermamə kırık kafan.”

¹⁸ Kını nıpiğ a, nıpiğ kape nokieiyen. Kını yor wok mınə kape hae pris, mıne mobael mınə kımnasarkəp. Kını Pita ramərer iriə miriə, masərkəp.

Hae pris raməgkiar kimi Yesu
(*Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71*)

¹⁹ Ye nıpiğ a, hae pris rımnaiyoh Yesu kın narmamə mınə kafan, mıne naha nhagin yame İn ramhajoun.

²⁰ Kını Yesu rını-pən tukun mə, “Yo yımmamni-ərhav kafak nəgkiarien ye nımrı narmamə ye tokrei tanə. Nıpiğ m-fam, yakamhajoun narmamə ye nimə kape nofuginien, mıne apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin nəmə Isrel kasofugin ikin. Yakpəh nerkwaiğien kın nar kırık. ²¹ ?Rhawor nakamaiyoh məkneikin Yo? Rhuvə pik mə takvən maiyoh-pən narmamə yamə mıne kımnasərig kafak nəgkiarien. Iriə kharkun huvə narımnar yame yakməni-pən tuk əriə.”

²² Yesu rəgkiar məknakin, mobael kırık yame ramərer tuk Nimə Ehuə kape Kughen ramərer ipakə tukun, marar mərip nıkapın, mımə, “Nəgkiarien e nakamni-pən tuk hae pris rıpəh nəmhenien.”^S

²³ Kını Yesu rını-pən tukun mə, “?Rhawor e yakamni əmə nəgkiarien yamə mıne kısıtuatuk kını nakamərip nıkapık tukun? Tukmə nakasəm mə yakməni nar kırık rıpəh nəmhenien, hani.”

²⁴ Məkneikin Anas rher-pən Yesu rıvən məm hae pris e Kaeafas. Kıpəh nırisin-ta-hanə-yen nəərəus ye kwermın mir.

Pita ramni mın mə reinein Yesu
(*Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62*)

²⁵ Kını Saemon Pita ramərkəp hanə, kını kısıaiyoh-pən in mhamə, “Eh. İk mın e ik yermamə kırık kafan uə?”

Mərig Pita rimə, “Nıkam. Pəh nien mə yo yermamə kırık kafan.”

²⁶ Məkneikin, yorwok kırık kape hae pris, in kwənərəus kırık kape kwən a yame Pita rımnərəru-ta nımətirgin, rımını-pən tukun mə, “Rıkık raməsik mə yımməm əmiru mın apa yerki nəsimien.”

²⁷ Mərig Pita rımını-pən tukun mımə, “Pəh nien mə yo.”

Əmə məkneikin, man rəkakə.

Yesu rərer ye nımrı Paelat
(*Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5*)

²⁸ Kını yenpiğ-enpiğ əgkap, kharaptəəkın Yesu mhatərhav ye nimə kape Kaeafas, mhavən ipakə tuk nimə kape Paelat. Paelat in gavman kape Rom, pəh nien mə yemə Isrel kırık. Kını nəmehuə kape nəmə

^S 18:22: Khamə Yesu ramni hah hae pris, makapır loa ye Eks 22:28 yame ramni mə, “Takpəh nını-hah-yen Kughen mıne nəmehuə mınə kapəmiə.” 18:27: Jon 13:38

Isrel kasəri-pən loa kapəriä, mhapəh nhavəniën ye näkwai nimə kape yermamə yame pəh niën mə yemə Isrel, tamə kisəmkimik, miseinein nəniën nəviginiën kape Pasova. ²⁹ To khapəh nhavəniën imei Paelat, Paelat ritərhav-pə, maiyoh əriä mīmā, “?Naksəm-pən naha nhagin rahas ye kwən e?”

³⁰ Kini iriä khani-pən tukun mhamə, “To rīmā kwən e rīpəh noriën nar has, to yakhapəh nhakiriën mhauə kimik.”

³¹ Mərig Paelat rīni-pən tuk əriä mīmā, “Nīkam. Rhuvə mə takhakir in mhavən. Rhuvə mə kimiä səkir noriën kafan rəri-pən natuakəmien kapəmiä, mhavəhsi-pən narpiniën kimiin.”

Mərig iriä kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig loa kape nəmə Rom ramni mə nəmehuə əmə kape Rom kharkun nhavəhsi-pəniën narpiniën kimi yermamə mə tukraməkeikei mīmha.” ³² (Apa kupan, Yesu rīmini mə In tukriḿhə məknakin; kini narimnar minə a ritərhav-pə mor nəgkariën kafan ruə mor nəfrakisien kin).*

³³ Məkneikin Paelat rīvən min imə, mokrən kin Yesu mə tukruə mərer ye nīmriin, kini raiyoh In mīmā, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

³⁴ Kini Yesu raiyoh In mīmā, “?Nərigiën en kafam nakamni, uə narmamə kamhani-pre tuk ik?”

³⁵ Kini Paelat rīmini-pən tukun mīmā, “! Ah! Pəh niën mə yo yemə Isrel kirik. Narmamə imam ikin əmə mine jif pris minə kafam, iriä kimiseighan-pə kin Ik ye kwermik. ?Naha e nīmnor?”

³⁶ Kini Yesu rīmā, “Narmaruyen kafak rīpəh nəmheniën kin narmaruyen kape tokrei tanə əmə. To rīpimə narmaruyen kafak in kape tokrei tanə e, kafak narmamə minə kīpihaoh mobael minə tuk Yo, misərer əswasig kin nəmehuə kape nəmə Isrel mə tukhapəh nharaptəəkiniën Yo. Mərig narmaruyen kafak ror pīsīn ye narmaruyen kape tokrei tanə.”

³⁷ Kini Paelat rīni-pən tukun mə, “!nta. Ik nakamni mə Ik king kirik.”

Kini Yesu rīmā, “Tukmə ik nakamni mə Yo king, nəfrah. Yo yimnarhapə ye tokrei tanə tuk nar kirikianə əmə, mə jakərer-ərhav mamni-ərhav nəfrakisien. Kini narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksərig nəfrakisien tukasəkeikei misərig nəgkariën kafak.”

³⁸ Mərig Paelat rīni-pən tukun mīmā, “?Naha e nhagin nəfrakisien?”

*Paelat rīmivəhsi-pən narpiniën kimi Yesu mə tukraməkeikei mīmha
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)*

Kini Paelat ritərhav min mivən məm nəmehuə kape nəmə Isrel, mini-pən tuk əriä mīmā, “Yo yakpəh nəmiën noriën has kirik ye kwən e, yame ramni mə rīmnakapir loa. ³⁹ Mərig ye noriën kapəmiä, ye newk minə fam, ye nīpig kape Pasova, yakamrišin yermamə kwənkwan kirikianə ye kalabus. ?Kini rhawor ye nərigiën kapəmiä? ?Nakhamə jakrišin king e kape nəmə Isrel uə?”

⁴⁰ Kini iriä kisokrən apomh mhamə, “!Nīkam! Takpəh nīrišiniën. !Rišin Barabas!” (Barabas e rīmikwasig kin narmamə tiksīn mamhauh mobael kape gavman).

18:28: Jon 11:55 * **18:32:** Yesu rīmini mə tuksəsik in ye nai kamarkwao kin. (Im-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmə nəmə Rom khamə tukhavəhsi-pən narpiniën kimi yermamə mə tukraməkeike mīmha, khavəhsi-hakta in ye nai kamarkwao kin. Mərig nəmə Isrel to khapəh nisoriën məknakin. **18:33:** Mat 2:2; Luk 23:2-3 **18:36:** Luk 17:21; Jon 6:51 **18:37:** Jon 3:32; 8:47 **18:38:** Luk 23:4 **18:40:** Wok 3:14

19

¹ Kini Paelat reighan-pən kin Yesu ye kwermi mobael minə, kini iriə kisərkis-ərkis In. ² Kini khapik nərəus kirik yame ror nhirin, mhakuh kəvəvhao kin, yame ramsigovin kəvəvhao kape king, kini mhaukrai-pən ye kapən kapə. Misarkaoh-pən kin kot əvhao kirik yame ramsigovin kot kape king. ³ Kini masərer tukun, misarh iakei iran, mamhani mhamə, “Ik e king kape nəmə Isrel. Kimawə yakamhavəhsi-pre nisaiyen kimik.” Kini misarar misərip nikapin.

⁴ Kini Paelat risi-pən imə mitərhav mini-ərhav mimə, “Eh. Narmamə. Yakamkir ye-rhav kwən e mə kimiə taksəm mə yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁵ Kini Yesu risi-pən imə mitərhav. Məvəvhao kin kəvəvhao yame kimnor kin nərəus yame ror nirhin, markaoh kin kot kape king, kini Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “Səm-ru, kwən e ramuə.”

⁶ Mərig jif pris minə mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimisarha-pən misəm, masokrən apomh mamhani mhamə, “!Əsik-pən ye nai kamarkwao kin! !Əsik-pən ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rimini-pən tuk əriə mə, “Nikam. Kimiə atuatur hakir mhavən, misəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. Mərig Yo yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁷ Mərig iriə khamə, “Kapəməwə loa ramni mə In tukraməkeikei mimhə, meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

⁸ Paelat rimnərig nəgkiarinen a, rigin pik. ⁹ Kini marar mivən min imə, maiyoh Yesu mimə, “?Ik yemə hiə?”

Mərig Yesu ripəh nhorpinien nəgkiarinen kafan. ¹⁰ Kini Paelat rini-pən tukun mimə, “?Rhawor e nakpəh nhorpinien nəgkiarinen kafak? ? Nakirkun uə nikam mə yakavəh nehuəyen tuk nirisinien Ik uə tuk nəsik-pənien Ik ye nai kamarkwao kin?”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “To Kughen ripipəh nivəhsi-preyen nehuəyen kimik, to nakpipəh nivəhyen nehuəyen tuk nəkirien Yo. Mərig hae pris rimneighan-pə kin Yo ye kwermim. Ror pən, Kughen tukrini mə in rimnor ta təvhagə has kirik rehuə rapita yame ik nimnor.”

¹² Kini ririkakun ye nipig a, Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu. Mərig nəmehuə minə kape nəmə Isrel kisokrən apomh mhamə, “Tukmə nakrisin kwən en ramvən, pəh nien mə ik yermamə əfrakis kirik kape King Sisa, meinai tukmə yermamə kirik ramni mimə in king, in tikmir kape Sisa.”

¹³ Paelat rimnərig nəgkiarinen a, kini mikir Yesu miratərhav. Mivən ye kwənmhan kirik kamni kimə Kapier Ətən-ətən Ikin. (Ye nəgkiarinen kape nəmə Isrel, kamni kimə Gabata). Kini məkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarinen. ¹⁴ Ipakə yerkwaiha, ye nipig kape nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova. Kini Paelat rini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mimə, “!Kapəmiə e king!”

¹⁵ Mərig iriə kasokr-apomh mamhani mhamə, “!Hakir ye-rhav! !Hakir ye-rhav! !Əsik-pən In ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “?Nəfrah? ?Kimiə naksorkeikei mə jakarkwətərkən-pən king kapəmiə ye nai kamarkwao kin uə?”

Kini jif pris minə khamə, “Sisa pisin əmə in king kapəməwə.”

¹⁶ Kini Paelat rimneighan-pən kin Yesu rivən ye kwermiriə, mə mobael minə kape Rom tuksarkwətərəkkin-pən In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimisəsik haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

(*Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43*)

Kini kharəh Yesu mhavən. ¹⁷ In atuk rinamrəh nai kamarkwao kin, mhatərhav mhavən ikin kirik, kamni kimə Kerhə irə jir. (Ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel, kamni kimə Golgota). ¹⁸ Ye kwanmhaan atuaturuk a in a, kimisarkwətərəkkin haktə Yesu ikin ye nai kamarkwao kin. Misarkwətərəkkin min yermamə kiraru. Kirik ye nikarin matuk; kirik ye mawor. Kini Yesu rimnaker ye kwerkwān.

¹⁹ Kini Paelat rini, kirai ta nəgkiarrien kirik, karkwətərəkkin haktə ye nai kamarkwao kin. Nəgkiarrien a ramni mə, “Yesu, Yemə Nasaret. In King kape nəmə Isrel.” ²⁰ Kini nəmə Isrel khapsaah kimisəvheikin nəgkiarrien a, meinai ikin a, kimisarkwətərəkkin haktə Yesu ikin, ipakə əmə tuk taon. Kini nəgkiarrien a kimirai ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel, mine ye nəgkiarrien kape nəmə Rom, mine ye nəgkiarrien kape nəmə Gris. ²¹ Kini jif pris minə kape nəmə Isrel kimnhavən mhani-pən tuk Paelat mhamə, “Takpəh niraiyen mə ‘In e king kape Isrel.’ Rhuvə mə takrai mə, ‘Kwən e in ramni mə in king kape nəmə Isrel.’”

²² Mərig Paelat rimə, “Nikam. Yakwərai, yakwərai.”

Mobael minə kimisəwhai neipən kape Yesu

²³ Kini nipig mobael minə kwəsəkwətərəkkin-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin, kini mhapik kafan narimnar, kini misəwhai narimnar misətu nimrin kuas, meinai iriə kuas. Mərig kimnhapəh nisəwhaiyen kot apomh kafan. Nipərin əmə, yame kipəh nijirien. ²⁴ Mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “To khapəh niseikusien. Pəh kisəsik daes tukun. Yermamə yame rapita, kafan e kot.” Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarrien ye nəkwəkwə kape Kughen ruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə, “Iriə tukhapik ta kafak neipən misəwhai irəriə minə.

Kini misarukin daes tukun.” (*Sam 22:18*) Ror məkneikin, mobael minə kimisor əfrakis məknakin.

Yesu mine kafan mamə

²⁵ Kini nipiraovin kuas kimnasərer ipakə tuk nai kamarkwao kin kape Yesu. Iriə e: Mamə kape Yesu, mine piauni, mine Meri kirik min, yame in piraovin kape Kleopas, mine Meri pisin kirik, yame in pian Magdala. ²⁶ Kini Yesu rarha-pən məm kafan mamə, mine yermamə kirik kafan yame in rorkeikei pik, kawərer ipakə tukun, kini rini-pən tuk kafan mamə mə, “Pian əpə, kafam en kwajikovə.” ²⁷ Mini-pən tuk kwən a mimə, “Kafam en mamə.” Kini ririkakun ye nipig a, yermamə a kape Yesu raməm huvə pian a rəmhen kin mamə atuaturuk kafan.

Yesu rimamhə

(*Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49*)

²⁸ Kini kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ruirkun mə In rinərkkin wok yame rimauə tukun mə tukror. Kini mimə “Yaknəkwəkwə.” Rimini məkneikin mə tukror nəgkiarrien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.*

19:17: Luk 14:27

19:19: Jon 19:14,21

19:20: Hib 13:12

19:21: Jon 19:14

19:24:

Jon 19:28,36,37

19:25: Luk 8:2; Jon 20:1,18

*

19:28: Əm-ru profesi kirik ye Ol Sam 69:21.

19:28: Jon 17:4

²⁹ Kini kwaji besin kirik aikin ramkwatə, kwəvi-pən ta waen əkwahir iran. Kini iriə kharəh neipən kirik, miseires waen kin, misarkis-pən ye nai kirik kamni kimə ‘hisop’ mhavəh-si haktə mhavəhsi-pən ipakə tuk tikinher Yesu, mə tukrinim. ³⁰ Kini rəpaih əsigəvin waen, mini mimə, “Rinor infamien.”

Kini rivaag-əhu, meighan-pən kin nimraghien kafan, kini mimhə.

Mobael kirik rimnhai nikar Yesu

³¹ Ruauə ye nipig kape napnəpenəyen, tukəni rikwamirkin, Sabat. (Sabat a in nipig ehuə kirik). Kini nəməhuə kape nəmə Isrel kimnhapəh nisorkeikeiyen mə niprai yermamə tukraməker ye nai kamarkwao kin meriaji-pən Sabat. Ror pən, iriə tiksın kimnhavən misaiyoh Paelat mhamə tukrher-pən kin mobael minə khavən mishoprir-hoprir nihurisir, pəh irisir tukrhimhə aihuaa əmə. Kini nəmə Isrel tukharəh-si ta niprairisir ye nai kamarkwao kin. ³² Kini mobael minə kimisəkupən mishoprir-hoprir nihu yermamə mir e kawəker ipakə tuk Yesu. ³³ Mhauə ipakə tuk Yesu, misəm mə In ruamhə ta, mhapəh nishopririen nihun. ³⁴ Mərig iriə kirik rimnhai əmə nikarın kin kwenhao. Əmə aikin, nitawin mine nunu iran, iriu kwis kimiwaiyu miratərhav ye nikarın. ³⁵ (Kini kwən kirik rinamərer ipakə tukun, məm narimnar minə e kin nimirin. Kini mamni-ərhav nəgkiarrien yamə mine raməfrakis. Mamrai-pən ye nəkwəkwə e mə kimia min takhani nəfrakisien iran). ³⁶ Narimnar minə e kimnhatərhav-pə misor nəgkiarrien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

“To iriə khapəh nishoprir-pirien nikəkrin kirik.” (Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20) ³⁷ Kini nəgkiarrien kirik min ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Iriə tuksarha-pən misəm yermamə yame kimishai.” (Sek 12:10)

Josefyemə Aramatia, mine Nikodimas, kimiwerkwaig kin niprai Yesu
(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Kini ai, yemə Aramatia kirik, nhagin e Josef, in yermamə kirik kape Yesu. Mərig ramerkwaig kin mə tukpəh nirkunien mə in yermamə kafan, meinai rangin kin nəməhuə kape nəmə Isrel. Kini in rimavən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin niprai Yesu. Kini Paelat reighan kin, kini Josef rivən mirəhsi-əhu.

³⁹ Kini Nikodimas e kupan rimavən yenpig məm Yesu, in rikwasig kin Josef. Mamrur nitip kirik rukwar kin monar pien pien mir e ‘mir’ mine ‘alos.’ Nitip a ripam rəmhen kin toti fo kilo†.

⁴⁰ Kini iriu kirərhəsi-ta niprai Yesu, mirəuvrig kin neipən kirik e ‘linen.’ Kini miwor-pən monar pien pien ye nipran, raməri-pən əmə norien kape nəmə Isrel tuk ninimien yermamə. ⁴¹ Kini ikin a kimiruk haktə Yesu ikin, ipakə tuk nəsimien kirik. Ye kwənmhaan a, kimnəpnəpəinə ta ye nipəg kapiet tuk ninimien yermamə, mərig kipəh hanə ninim-pənien yermamə kirik aikin. ⁴² Meinai tukəni rikwamer kin, Sabat kape nəmə Isrel, Josef mine Nikodimas kwhai miren nar, mirəmə tukrinim aihuaa əmə. Kini nipəg kapiet a yame kamnim yermamə ikin ipakə əmə. Ror pən, iriu kwərhəhu-pən niprai Yesu aikin.

19:30: Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4 **19:34:** Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7 **19:36:** Jon 19:24,28,37 **19:37:** Rev 1:7 **19:38:** Jon 7:13 † **19:39:** Nəgkiarrien kape nəmə Gris ramni “wan hundred litrai;” rəmhen kin toti fo kilo. **19:39:** Jon 3:1-2; 7:50

20

Yesu ramragh min

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ Ye Sande, yenpig-enpig ægkap, rampigpig hanə, Meri e pian Magdala rimavən ye nəpag kapier, kin məm mə kapier ehua yame kimukrai əswasig-pən nipəg kapier kin, kinəsok ta kin. ² Məkneikin, raiyu, mirerig mivən tuk Saemon Pita mine yermamə min kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik in. Kini mini-pən tuk əriu mimə, “Yermamə kirik ruirəhsi-ərhav nıprai Yesu Yermaru ye nipəg kapier. Kini yakeinein mə rimmərəhu hiə nıpran.”

³ Kini Pita mine yermamə kirik min kape Yesu, kimiratərhav miravən mə tukwəm nəpag kapier. ⁴ Kimiwaiyu pik miravən, mərīg kwəə mir a kirik rimmayıu məkupan mapitan kin Pita, mivən ye nəpag kapier. ⁵ Kini mamrəmır, mivaag-pən imə, məm neipən huvə minə e kamni kimə ‘linen,’ yame kimuvrig Yesu kin kəkupən ramswiin. Mərīg rıpəh nivənien imə.

⁶ Kini Saemon Pita rarə muə min, kini mauru-pən apa ye nipəg kapier, məm neipən minə a ramswiin. ⁷ Kini məm min neipən yame kimuvrig kapən kapə Yesu kin kupan. Neipən a, rıpəh nəmir-pənien tuk neipən tiksın yame kimuvrig Yesu kin; mərīg kimnarpəvin-arpəvin huvə, kukrai-pən iki-pisın. ⁸ Kini ai yermamə kape Yesu yame rimmayıu məkupan ye Pita, in min rimmauru-pən ye nipəg kapier, məm narımmar minə a, mamni nəfrakisien mə Yesu rımmıragh min ye nımhəyen. ⁹ (Ye nıpig a, iriu kirapəh nırankun-hanə-yen nıprai nəgkiarın ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə Yesu tukraməkeikei mamragh min ye nımhəyen).*

Meri e pian Magdala rımməkupan məm Yesu

(Mak 16:9-11)

¹⁰ Kini yermamə mir e kape Yesu kimirarerig miravən iməriu ikin, ¹¹ mərīg Meri in rımmərər ipakə tuk nipəg kapier mamasək. Mamasək əmə məkneikin, məmramır, mivaag-pən ye nəpag kapier, ¹² məm agelo mir kiraru apa imə. Neipən kapəriu rhawən pik. Iriu kaokwətə aikin kimnərəhu-pən nıprai Yesu ikin. Kirik ramkwətə-pən a kimirəhu kapən kapə rıvən pən ikin; kini kirik ramkwətə-pən a kimnərəhu nıhun rıvən pən ikin.

¹³ Kini iriu kwaiyoh Meri mirəmə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha?” Kini in rını-pən tuk əriu mimə, “Kwərəhsi-ta nıprai Yermaru kafak, kini yakneinein mə kimirəhu-pən hiə.”

¹⁴ Ruini-ta nəgkiarın a, marar, marha-pən məm Yesu ramərər aikin. Mərīg in rıpəh nırkunien mə Yesu. ¹⁵ Kini Yesu raiyoh in mimə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha? ?Nakamarha-kin pa?”

Mərīg Meri, rıkin raməsik mə ta mə yəsım kirik, rını-pən tukun mimə, “Yemehua. Tukmə ik nımirəh nıpran, mərəhu ikin pukaa, hajoun kin yo pəh yakvən mirəh.”

¹⁶ Kini Yesu rını-pən tukun mə, “Meri.” Məkneikin Meri rarha-pən, məm, mokrən apomh mimə, “Raboni.” (Ye nəgkiarın kape nəmə Isrel, nıpran rımə, “Yhajoun kafak”).

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Takpəh nırapien Yo, meinai yakpəh hanə nıvənien tuk kafak Tatə Kughen. Mərig ik, yuvən, məm naorahik minə mini-əsahpən tuk əriə mə Yo yaknamrerig-pən apa ye rao ye neai tuk kafak Tata, kini In min kapəmiə Tata. In Kughen kafak, kini In min kapəmiə Kughen.”

¹⁸ Kini Meri pian Magdala rimavən məm narmamə kape Yesu minə, mini-pən tuk əriə mımə, “!Nəmə minə əpə! Yimnəm Yermaru.” Kini məvsao kın naha nhagin yame Yesu rimini-pən tukun.

Narmamə kape Yesu minə kimisəm In

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Ye Sande, yenaiyu, narmamə kape Yesu minə kimisofugin əriə minə apa ye nimə kirik, kini misətəpig tim tim, meinai kimnhagin kın nəmehuə minə kape nəmə Isrel. Məkneikin, Yesu rimauə mərer ye kwerkwan irəriə, kini mini-pən tuk əriə mə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.”

²⁰ Kini mhajoun kwermin kın əriə, mine nıkarin. Kimisəm Yesu Yermaru, rikiriə ragien pik.

²¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə. Kafak Tata rımnher-pə kın Yo, kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kın əmiə mə takhatərav mhavən ikin minə ye tanımtanə.”

²² Rimini ta nəgkiarinen e, mher əpu əriə, mımə, “Havəh Nanmin kape Kughen. ²³ Tukmə nakharisin narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen min tukrivəh-si ta narpinien kapəriə. Kini tukmə nakhapəh nharisinien narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen tukripəh nıvəhsi-tayen narpinien kapəriə.”

Tomas rımnəm Yesu kın nımrin

²⁴ Kini yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, nhagin e Tomas. Kamokrən kın in kimə Didimas. In rımirkək yenipig Yesu rımatərhav-pə tuk əriə. ²⁵ Kini in minə tiksın kimnhani-pən tukun mhamə, “Eh. Yimisəm Yesu Yermaru.”

Mərig Tomas rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə yakəm tamhek nil kın nımrık mırıp, kini mırıp tamhek kwenhao ye nıkarin, mıpini nəfrakisien iran. Mərig tukmə yakpəh nəmien, to yakpəh niniyen nəfrakisien iran.”

²⁶ Kini nəhuakien kirikianə ruə mivən, narmamə kape Yesu minə kimnasəkwətə kwis iriə Tomas ye nəkwai nimə kirik. Misətəpig tim tim pawk, mərig Yesu rıtərhav-pə mərer ye kwerkwan irəriə mımə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.” ²⁷ Kini mini-pən tuk Tomas mımə, “Yuə mırıp tamhek nil ye kwermik. Mırıp tamhek kwenhao ye nıkarik kın kwermim. Ni əmə nəfrakisien irak. Nərigien kafam tukripəh norien kiraru.”

²⁸ Kini Tomas rini-pən tukun mə, “Ik kafak Yermaru, mine Ik kafak Kughen.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nımını nəfrakisien irak meinai ik nımnəm Yo. Mərig yamə mine khapəh nisəmien Yo, mamhani nəfrakisien irak, iriə tukasarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kimirai nəkwəkwə e kimə narmamə tukshatətə əfrakis ye Yesu

20:19: Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33 **20:20:** Jon 16:19-22 **20:21:** Mat 28:19; Jon 3:17; 17:18; 20:19,26 **20:22:** Esik 37:9; Jon 7:39; Wok 2:38; 8:15-17; 19:2; Gal 3:2 **20:23:** Mat 16:19; 18:18 **20:25:** Mak 16:11 **20:26:** Jon 14:27; 20:19,21 **20:27:** Luk 24:40 **20:28:** Rev 4:11 **20:29:** Jon 3:15; 1 Pita 1:8-9

³⁰ Yesu rimmor nımtätien minə rıpsaah ye nımri kafan narmamə, yame kımnapəh nırayien ye nəkwəkwə e. ³¹ Mərig kımırai narımmnar ye nəkwəkwə e mə kımıə takhani nəfrakısien mə Yesu in Kristo, mıne in Ji Kughen. Kımırai nəkwəkwə e mə kımıə takhani nəfrakısien iran, mamhavəh nımraghien rerin.

21

Yesu rimmor nımtätien kırık, kafan narmamə minə khavi kəmam rıpsaah

¹ Kwasıg ikın ye narımmnar minə e, Yesu rıtərhav-pə mın tuk kafan narmamə minə apa ye nıkar-kar tahık apa Lugun Galılı.* Kını mamor əpu In. ² Ye nıpıg a, narmamə minə kape Yesu kımnasəriwək kırıkianə. Saemon Pita, mıne Tomas e kamokrən kın kımə Didimas, mıne Nataniel e yemə Galılı, rukwanu kafan kamni kımə Kena, mıne ji Sebedi mir, mıne yermamə mir kıraru mın kape Yesu. ³ Saemon Pita rını-pən tuk əriə mə, “Yo yakamvən jakaruk kın net.”

Kını khamə, “Inta. Pəh kıtawə khavən.” Kını iriə fam kımısəsok pırə ye bot kırık. Mısaruk kın net a mısəriaji reraan. Mərig khapəh nhaviyen kəmam kırık.

⁴ Kını rınamraan, Yesu ruə mamərer i-fiak; mərig kafan narmamə minə khapəh nharkunien mə Yesu.

⁵ Kını In raiyoh əriə mə, “Ah. ?Nakhavi kəmam kırık, uə?”

Mərig iriə khamə, “Nıkam. Kəmam rıkək.”

⁶ Kını In rını-pən mın tuk əriə mımə, “Intə. Sarko-pən ru kın net e ye matuk, mhavi kəmam tıksın.” Məkneikın, kısarko-pən kın net, mhapık kəmam rıpsaah, rıpsaah, to khapəh nhavi-haktəyen net.

⁷ Kını yermamə yame Yesu rorkeikei pık in, rını-pən tuk Pita mımə, “Eh. Yermamə e in en, Yesu Yermaru.” Pita rərig nəgkiarinen a, mətəut aihuaa əmə, (meinai ye nıpıg a rımmamaiyu kopıə kopıə) meiwaiyu ye bot, meiai məsok fiak. ⁸ Kını narmamə kape Yesu minə kımnhavi fiak bot, mısəkəkın fiak net yame rukwar kın kəmam, meinai bot ramərer ipakə əmə tuk nıməkrəkır, rəmhen kın wan handred meta.† ⁹ Kını mısəsok fiak mısəm kher nap, kını kwənəmtarhe nap ramuək. Kını mısəm kımnapır kəmam kırık. Kını bred mın apaikın.

¹⁰ Kını Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Hapık kəmam tıksın yamə mıne nımnhavi, mhapık mhauə.”

¹¹ Kını Saemon Pita rımavən ye bot, kını məukəkın net məsok fiak. Net a rukwar kın kəmam ehua minə, iriə m-fam wan handred fıftı trı. Net a rukwar pawk kın kəmam, mərig rımıpəh neikus-eikusien. ¹² Kını Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Hauə, pəh kısəvıgın kwıs.”

Kını iriə kırık rıkin rıpəh nəsikien mə tukraiyo In mə, “?Ik pa?” meinai iriə m-fam kwənharkun ta mə In Yesu Yermaru. ¹³ Kını Yesu rımıvəh bred mıvəh-sı-pən kımı əriə, mıvəh-sı pən mın kəmam.

¹⁴ Nıpıg Yesu rımamhə mamragh mın, kını in a nıpıg yame ror kısısər kın yame In rımatərhav-pə tuk kafan narmamə minə.

Yesu rımıvəhsi-haktə nərigien kape Pita, meinai in apa kupan, rımını m-kısısər mə reinein Yesu

20:30: Jon 21:25 **20:31:** Jon 3:15; 19:35 * **21:1:** Lugun Galılı, nhag pısın kırık e Lugun Tiberias. **21:1:** Jon 21:14; Jon 20:19,26 **21:3:** Luk 5:5 **21:4:** Luk 24:16; Jon 20:14 **21:6:** Luk 5:4-7 † **21:8:** Nəgkiarinen kape Gris ramni “kiubit tu handred,” rəmhen kın wan handred meta. **21:14:** Jon 20:1,19,26

¹⁵ Kimisəvigin ta, kini Yesu raiyoh Saemon Pita mīmā, “Saemon, ji Jon. ?Norkeikeiyen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyen kape narmamə mīnə tiksin, uə?”

Kini Pita rini-pən tukun mīmā, “Əwəh. Yermaru, Ik nakwirkun ta mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmā, “Inta. Ik takaməvigin kwaji sipsip mīnə kafak.” ¹⁶ Kini marar maiyoh mīn in mīmā, “Saemon, ji Jon. ?Nakorkeikei Yo?”

Kini in rini-pən tuk Yesu mīmā, “Əwəh Yermaru. Ik nakirkun mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmā, “Inta. Takamarha huvə tuk kafak sipsip mīnə.” ¹⁷ Kini marar maiyoh mīn yame ror kisīsər kin mīmā, “Saemon, ji Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kini Pita, rikin rəmhə, meinai Yesu rīmnaiyoh in m-kisīsər mīmā, “? Ik nakorkeikei Yo?” Kini rini-pən tukun mīmā, “Yermaru. Ik nakirkun narimnar m-fam. Ik nakirkun mə yo yakorkeikei ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmā, “Ita. Ik takaməvigin kafak sipsip mīnə.”

Yesu rīmini-ərhav mə tukhopni Pita

¹⁸ Kini Yesu rirpīn nəgkiarīen mīni-pən tuk Pita mīmā, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, apa kupan, nīpig nīmnamatamaruə, nīmivəhsi-pən atuk kafam neipən, mameriwək, mamvən aikin mīnə fam yame ik nakorkeikei mə takvən ikin. Mərig tukmə naknəhuaru, takhuatuk kin kwermim, kini yarmə kirik tukrivəhsi-pre atuə kin kafam neipən, kini mikir ik nakravən aikin ik nakpəh norkeikeiyen mə takvən ikin.”

¹⁹ Nəgkiarīen e Yesu rīmnəkupan mamni-ərhav nīmḥəyen kape Pita, kini kafan nīmḥəyen in tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

Kini Yesu rīmnarar mīni-pən tukun mə, “Ita, kwasig kin Yo.”

Yesu mīne yermamə yame Yesu rorkeikei pik

²⁰ Kwəriwək mīravən, kini Pita rarar marha-pən məm yermamə kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwasig kin əriu. (Kwən a in a, yame apa kupan, ye nīpig kape Pasova, rīmneiwayu mīni-pən tuk Yesu mīmā, “Yermaru. ?Pa nhagin tukreighaan-pən kin Ik ye kwermi tikmīr mīnə kafam?”) † ²¹ Nīpig Pita rīmnəm yermamə e kape Yesu, kini raiyoh Yesu mīmā, “Yermaru. ?Rhawor ye kwən e?”

²² Kini Yesu rīmini-pən tukun mə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrīpīn meriaji jakrerig-pə mīn, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun. Mərig ik, takaməkeikei mikwasig kin Yo.”

²³ Yesu rīmini-pən məknakin tuk Pita, kini nəvsaoyen kirik rəvirh-əvirh ye nəməhuak mīnə mə yermamə a kape Yesu tukrivəh nīmḥəyen. Mərig pəh nien mə Yesu rīmini mə tukrivəh nīmḥəyen. Rīmini-pən əmə tuk Pita mīmā, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrīpīn meriaji jakrerig-pə mīn, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun.”

²⁴ Yermamə e kape Yesu, in yermamə kirikianə əmə yame ramni-ərhav narimnar mīnə e, kini mīrai-pən narimnar mīnə e ye nəkwəkwə e. Kini kitawə kharkun mə nəgkiarīen mīnə e kasəfrakis.

Nəgkiarīen infamien kape nəkwəkwə e

21:15: Mat 26:33-35; Jon 13:37-38 **21:16:** Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wok 20:28; 1 Pita 5:2-3 **21:17:** Jon 13:38 **21:19:** Jon 13:36; 2 Pita 1:14 † **21:20:** Jon rīmini nəgkiarīen e ye Jon 13:23, 25. **21:22:** Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24 **21:24:** Jon 15:27

²⁵ Kini Yesu rɪmnor narɪmnar rɪpsaah mɪn. Tukmə narmamə khamə tukharai fam narɪmnar yame In rɪmnor, nəgkiarien rɪpsaah, tukreriaji nəkwəkwə rɪpsaah rɪpsaah rɪpsaah. Kwənmhan ye tokrei tanə e to rɪpəh nəmhenien tuk nətu-pəniən nəkwəkwə mɪnə e aikin.

Wok Minə Wok yamə mine Aposol minə kimisor Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Wok Minə

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Luk rimirai nəkwəkwə e. Eṽhuekin “Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

? Rimirai ramvən kimi pa? Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rinhher-pən kin nəkwəkwə kupan e kamni kimə “Luk.” Nhag Teofilas, nīpran rimə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rinhher-pən pakw kin nəkwəkwə e kimi kwən a, mərig rirkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikin.

? Nimraghien rinhawor pən iran mine ye nīpig rimirai? Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə nəməhuak minə kimishorpin nəgkiarien kape nəmə Isrel mine nəmə kantri pisin pisin minə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatətəyen kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə min kimisərig nəgkiarien kape Pol ye nikarin kape Yesu Kristo.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəkwəkwə yame Luk rinhəkupan mirai, nhagin e “Luk” raməvsao kin nimraghien mine nəmhəyen kape Yesu Kristo. Mərig Luk rimirai nəkwəkwə e mamni mimə niməhuak rinhawor pən iran mine mirikakun, kini tukrhawor pən iran mine mhaktə. Nīpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nīpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə Luk mine Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmaru irəriə, iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

Kughen rimə tukrher-pə kin Nanmin Rhakə

¹ Teofilas, kafak yermamə, yimnəvsao ta kin Yesu ye nəkwəkwə yame yimirai ta. Yimnəvsao kin nəwhagien mine norien kafan ² muə meriaji-pə Kughen rīvəh In mivən apa ye neai. Kwasig ikin rīvən apa ye neai, Nanmin Rhakə rimavən iran, In rīvəhsi-pən nəgkiarien infamien kimi kafan aposol minə yame In rimirpen ta əriə. ³ Kini mərig, nīpig kimoh Yesu khopni, kini ai rīmimragh min ye nīmhəyen kafan, kini marə min iriə kafan narmamə minə meriaji nīpig foti. Nīpig a, rinhnerer ye nīmriəriə nīpig ripsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rīmamragh əfrakis ye nīmhəyen kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyen kape Kughen. ⁴ Nīpig ramarə hanə iriə min, In rīvəhsi-pən nəgkiarien kirik kimi əriə mimə, “Takhapəh nisətayen taon e Jerusalem. Masəmīr mamawhin Nanmin Rhakə yame Rīmīk rīmīrpen mə tukrīvəhsi-pre kimi əmiə, rəmhen kin yame Yo min yimnəvsao ta kin kimi əmiə. ⁵ Mərig in ai kupən, Jon Baptaes rīmnor baptaes irəmiə kin nu, kini rīpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.”

Kughen rīvəh Yesu mivən ye Rao ye Neai

⁶ Ye nīpig a, aposol minə kīmnhauə kīrikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yermaru. ?Rinor nīpig ai taktəkun mə Ik takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nīkam?”

⁷ Kini Yesu rīmini-pən tuk əriə mə, “Rimik pisin əmə In ravəh nehuəyen tuk nərəhuyen nīpig minə a. Mamerkwaig kin tuk əmiə, mor əmiə mə takhapəh nharkunien. ⁸ Kini mərig nīpig Nanmin Rhakə tukruə irəmiə, takhavəh nəsaninien, mhani-ərhav nhagik e Jerusalem, mhavən yerkwānu minə fam ye Judia mine Sameria, mhavən yerkwānu minə fam ye tanimtanə.”

⁹ Yesu ruini ta, nīpig iriə kisarha-pən hanə masəm In, Kughen rīvəhsi ta In kini mivəh in mhaktə mamvən ye neai. Aikin, napuə ruvrig əpis In. ¹⁰ Kasarha-əterik ye napuə, məkneikin, misəm yermamə mir kīraru neipən kapəriu rhavən kirauə mawərer iriə miriə. ¹¹ Marəni mirəmə, “Nəmə Galili. ?Rhawor nakasərer məkneikin masarha faktə ye napuə? Yesu e, Kughen rīvəhsi-ta In, mivəh In muavən ye rao ye neai. In tukrīrerig-pə min rəmhen əmə kin yame In rīmnhaktə ai taktəkun.”

Aposol minə kīmnhavəh-si haktə yermamə kīrik mə tukrīvəh tamhek Judas

¹² Aposol minə kisata ye takwar Olif, misəriwək kəskəh əmə*, mharerig min mhavən Jerusalem. ¹³ Mhavən Jerusalem, kini misauru-pən ye nimə kīrik mishaktə mhavən ye kwənmhaan kīrik yame kīmnasəmīr ikin kupən. Narimnə a: Pita, minə Jon, mine Jemes, mine Andru, mine Filip, mine Tomas, mine Batalomiu, mine Matiu, mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas, mine Saemon Selot†, mine Judas, kwajikovə kape Jemes. ¹⁴ Iriə nīpiraovin tiksīn mine Meri, nisīn Yesu, mine naorahi Yesu minə tiksīn, iriə kasofugin iriə miriə. Rikirīə kīrikianə əmə. Nīpig minə fam, kasəhuak. ¹⁵ Nīpig tiksīn ruauə muavən, narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kīmnhauə kīrikianə. Iriə khapsaah kisəmhen kin 120. Aikin, Pita rərer maməgkiar kimi əriə, mamni mīmə, ¹⁶ “Kafak narmamə minə, nəgkiarien kape Kughen tukraməkeiki muə mor nəfrakisien kīng. Apa kupən, Nanmin kape Kughen rīmivəhsi-pən nəgkiarien kīmi King Deved. King a rīmirkun məkupən mini-ərhav mə kwən e Judas tukrīkir narmamə mhavən kharaptərəkin Yesu.‡ Kini nəgkiarien e ruauə ai taktəkun minor nəfrakisien kin. ¹⁷ Apa kupən, Judas in kitawə kīrik; mamor wok kape Kughen kitawə min. ¹⁸ Mərig rīmnarar meighan-pən kin Yesu, mivəh mane iran, kini en mivən mivəh nīmri nīmoptanə kīrik kin. Ikin aikin a, in rīməviə məwhan əteih tīpin nisīnavin rītərhav. ¹⁹ Kini nəmə Jerusalem kisərig nar a, kishen-pən nhag nīmoptanə a mhamə, ‘Akeldama.’ Ye nəgkiarien kapəriə nīpran ramni mīmə ‘Nīta.’”

²⁰ Kini Pita rīmini min mə, “Ye Ol Sam nəgkiarien kīrik ramni mīmə, “Pəh kwənmhaan kafan tukraməmīr apnapig əmə;

Pəh yermamə kīrik tukrīpəh nəmīrien aikin.”

(Sam 69:25)

“Kini nəgkiarien kīrik min ramni məkneikin mīmə,

1:6: Mat 3:11 **1:7:** Mak 13:32 **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48 **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27

* **1:12:** Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, v. 12 ramni mə, “Kīmiseriwak ye nerwakien yame kīmnəighan kin mə tukeriwak ye nīpig kape Sabat.” **1:12:** Luk 24:50-53 † **1:13:** Selot, nīpran rīmə, “Yermamə ye kwhen a yame rorkeikei mə tukher ye rhav kin namehuə kape Rom minə apa Jerusalem.” **1:13:** Mat 10:2-4 ‡ **1:16:** Əm-ru Sam 41:9.

“Pəh yarmə kirik tukruə mivəh tamhekin mivəh nehuəyen.” (Sam 109:8)

21-22 Kini Pita rini mīrpin min mīmə, “Ror məkneikin mə tukasəkeikei mhavəh-si haktə yermamə min kirik yame rimməm kin nimmrīn mə Yesu Yermaru rīmamragh min ye nimhəyen kafan mə tukrini-ərhav mə Yesu In rimmərer min ye nimhəyen kafan. Yermamə a in yermamə kirik yame rimmaməriwək kīmawə min kupən, ye nīpig yame Yesu rimmaməriwək kīmawə min. In rimməm norien minə a ririkakun ye nīpig Jon Bap-taes rimmamni-ərhav nəgkiarīen, muə meriaji-pə nīpig yame Kughen rīmivəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mivəh In mhaktə.”

²³ Kini iriə khani-ərhav nhag yermamə kiraru. Kirik, nhagin e Josef, kamni kīmə Basabas, kini kamni min kīmə Jastas. Kirik min nhagin e Matias. ²⁴ Kini iriə misəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakirkun rikimawə fam. Ik takasitu irəmwə minə pa e nhagin yermamə mir e Ik nimirpen ta kirik ²⁵ mə in tikrivəh neihuəyen kape aposol yame Judas in rimməpəh məri-pən swatuk ahas- in a kwənmhaan atuutuk kafan.” ²⁶ Kini kīmīsəhuak ta, mharai-pən nhagriu ye kapier kiraru mhawhan, mhamə tukharkun mə pa tukrivəh neihuəyen a “aposol.” Kini nhag Matias rukreikin. Kini iriə kimmhəvəhsi-haktə Matias rəmhen kin aposol. Kini taktəkun ai rinor min aposol iriə fam twelef.

2

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu-pə

¹ Kini ai, ye nīpig kape nəviginien ehua kirik kamni kīmə Pentekos,* narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kimmhauə kirikianə. ² Məkneikin, kisərig nar kirik rīmasi-pən ye napuə rəmhen kin nīmətag ramavən mivən apa imə a kasəmīr ikin. ³ Aikin, iriə kisəm nar kirik rəmhen kin nap raməsia, məwhai neram nap reiwaiyu irəriə m-fam. ⁴ Iriə m-fam, Nanmin kape Kughen rukwar irəriə. Kini mivəhsi-pən nirkunien kimi əriə kasəgkiar ye nəgkiarīen ye tanə pisin pisin.

⁵ Kini ye nīpig a, nəmə Isrel tiksīn yame kamhasiai Kughen kimmhasi-pən ikin minə fam ye tokrei tanə, mhauə misofugin e Jerusalem. ⁶ Nīpig kīmīsərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarīen ye tanə pisin pisin, narmamə khapsaah khauə misəm kisakur meinai narmamə minə fam kasərig kamhani nəgkiarīen atuutuk kapəriə. ⁷ Kisakur pik kin nar a mhamə, “! Eh! Narmamə yamə mine kasəgkiar məkneikin, məriɡ iriə nəmə Galili əmə. ⁸ ? Rhawor e kitawə m-fam kisərig kasəgkiar ye nəgkiarīen pisin pisin kapətawə? ⁹ Kitawə narmamə ikin pisin pisin. Ikin e taktəkun narmamə Patia, mine narmamə Media, mine narmamə Elam, mine narmamə Mesopotemia, mine nəmə Judia, mine nəmə Kapadosia, mine nəmə Pontas, mine nəmə Tarki, ¹⁰ mine nəmə Frijia, mine nəmə Pamfilia, mine nəmə Ijip, mine nəmə Libia ipakə tuk Saerin, minə nəmə Rom ¹¹ (yame iriə tiksīn nəmə Isrel atuutuk, kini tiksīn kimmhasi-pən ye tanimtanə minə misəpəh narəyen kape nar iməriə ikin, mhauə misəhuak kimi Kughen); mine nəmə Krit, mine nəmə Arebia. ! Məriɡ kitawə m-fam kīmīsərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarīen minə fam kapətawə mamhani norien ehua

1:21-22: Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 * 2:1: Pentekos in nəviginien ehua kirik kape nəmə Isrel. In nīpig yame kamni vi vi Kughen tuk nəviginien vi kape nəsimien. Kamor Nəviginien Kape Pasova, nīpig fifti ai, kini ai kamor nəviginien ehua a Pentekos. 2:1: Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 2:3: Mat 3:11 2:4: Mak 16:17; Wok 4:31; 10:44-46; 19:6

minə yame Kughen ramor kimi ətawə!”¹² Iriə kimisərig kisakur pik kin rukrekin kapəriə kapə misaiyoh əriə minə kin niṣran.

¹³ Mərig narmamə tiksın kisarh irəriə mhamə, “Nikam. ?Kisapis kin waen uə?”

Pita rimmhoprαι niṣrai norien e yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pən nəsaninien kimi nəməhuak minə

¹⁴ Aikin, Pita rimmərer iriə aposol minə, iriə fam leven. In mokrən ehuə mini-pən tuk narmamə minə mimə, “Nəmə Isrel, mine kimiə minə fam yamə mine nakasarə e Jerusalem, taksətərig huvə kin yo. Pəh yakhoprαι-pre norien minə e kimi əmiə. ¹⁵ Narmamə minə a khapəh nisapisien kin waen, rəmhen kin yame kimiə nakamhani. Ramraan əmə- [pəh nien mə niṣig kape ninimien waen.] ¹⁶ Nar yame nakasəm ai taktəkun rəmhen əmə kin yame profet kape Kughen, nhagin e Joel, rimini ta kupən mimə, ¹⁷ “Kughen rimini-ta mimə,

“Niṣig Kwasig tukruə ipakə, Yo jakher-pre kin Nanmin Kafak tuk narmamə minə fam.

Kwajikovə kapəmiə minə tukharkun nini-ərhavyen nəgkiarien kafak.

Tamaruə kapəmiə minə mine nəwharu kapəmiə minə tuksəmərəhav ye nəfrakisien.

¹⁸ Jakvəhsi-pən Nanmin Kafak kimi yasitu minə kafak- narman mine niṣiraovin,

pəh tukharkun nini-ərhavyen nəgkiarien kafak.

¹⁹ Yo jakor nimtətien tiksın ye napuə mine ye tokrei tanə:

Nitə tukraiyyu, nap tukruək, nehenap tukramənah.

²⁰ Mirh tukriṣis, makuə tukrəwhao rəmhen kin nitə;

kwasig ikin, Niṣig Ehuə Pik kape Yermaru tukruə.

²¹ Ye niṣig a, narmamə yamə mine kasokrən kin Yo, Kughen Yermaru, Yo jakvəh miragh əriə.” ’ ”

(Joel 2:28-32)

Narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu

²² Kini Pita rimə, “!Kimiə nəmə Isrel! Taksətərig kin nəgkiarien e. Kimiə nakharkun huvə nimtətien minə pişin pişin yame Yesu rimmor ye nəsaninien kape Kughen, yame kimiə nimisəm. Narimnar minə e ramhajoun-pən mə Kughen e In e rimmher-pə kin Yesu ruə. ²³ Kughen rimirkun məkupən mə tukup In, kərəhu-pən In ye kwermimiə. Kini kimiə nimnhauh In misərəhu-pən In ye kwermi nəmə has minə, iriə kisəsik-pən In ye nai kamarəwə kin, mishopni. ²⁴ Mərig Kughen In rimirisin Yesu ye nəmhəyen kape nimhəyen, mor In rimragh min; meinai nimhəyen riṣəh nəutəniən mə to riraptərakin tim tim Yesu. ²⁵ Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame King Deved rimini kupən. Rimməgkiar iran mamni mimə,

“Niṣig minə fam yakaməm Kughen ramarə kimru min.

Nar kirik rirkək tukror yo yakmir.

²⁶ Ror pən, rikik ramagien pik mavəhsi haktə In.

Kini rikik ramərinu meinai yakirkun mə Kughen tukrivəh miragh niṣrak.

²⁷ Mərig In riṣəh niṣəhyen yo mə jakaməmir rerin ye nəkwai nimir.

Riṣəh niṣəhyen niṣrak ramətīt mapien, mərig in ai Yo, yemə rhakə kafan.

²⁸ In rimmhajoun ta swatuk kin yo;

yame tuk nivəniən mamarə huvə, kini mor yo rikik ramagien. Mərig in ai In ramarə kimru min.’ ”

(Sam 16:8-11)

²⁹ Kĭni Pita rĭmā, “Yo mĭnā tĭksĭn, jakhoprai-pre nāgkiarĭen e kĭmi āmĭā. Kaha kapātawā a, King Deved, ruamhā ta tu, kĭmĭnĭm ĩn. Tāwk ĩran ramāmĭr ĩmātawā ĩkĭn mamāmĭr tāvĭr. ³⁰ ĩn profet kĭrĭk kape Kughen, kĭni rĭmĭrkun mā Kughen rĭmĭrpen ta mā kwānāreūs kĭrĭk kafan tukruā mĭn yermaru kĭrĭk rāmhen kĭn ĩn. ³¹ Deved rĭmnām nar a tukramākeikei muā mor nāfrakĭsĭen kĭn. ĩn rĭmĭni mā Kristo, yame Kughen rĭmĭni mā tukrher-pā kĭn, ĩn tukror ramragh mĭn ye nĭmhāyen, kĭni tukrĭpāh nĭpāhyen nanmĭn kafan ramāmĭr rerĭn ye nākwei nĭmĭr, kĭni nĭpran tukrāpāh nĭmātitĭen. ³² Kughen rĭmnor Yesu ramragh mĭn. Kĭni kĭmawā fam yĭmĭsām kĭn nĭmrĭmawā, mamhani-ārhav nar a. ³³ Kughen e ĩn Rĭmni, ĩn rĭmĭvāhsi haktā Yesu mā tukrākwtā ye nĭkarĭn, mĭvāhsi-pān Nanmĭn Rhakā kĭmĭn, rāmhen kĭn yame rĭmĭrpen ta kupān. Kĭni narĭmnar yame nakasām mĭne yame nakasārig, Nanmĭn Rhakā ramor kĭmi ātawā. ³⁴ King Deved ĩn rĭmĭpāh nĭvānĭen ye neai, mārig ĩn āmā rĭmĭni nāgkiarĭen e mā,

“Kughen Yermaru rĭmĭni-pān tuk Yermaru kafak mĭmā,

“Ēkwāta-pān ye kwermĭk matuk

³⁵ Merĭaji nĭpĭg jakor ĩk takehuā ye tĭkmĭr kafam mĭnā.” ’ ” (Sam 110:1)

³⁶ Kĭni Pita rĭrĭpĭn mĭmā, “Pāh kĭtawā nāmā ĩsrel, tukharkun huvā mā Yesu e nĭmĭsāsik-pān ĩn ye nai kamarkwao kĭn ĩn a Kughen rĭmnor ĩn mā ĩn Yermaru kapātawā, mĭne Kristo mĭn.”

³⁷ Pita ramāgkiar mākneikĭn, rĭkĭriā rārhakĭs. Aikĭn, kĭsaiyoh Pita mĭne aposol mĭnā mhamā, “Yo mĭnā tĭksĭn ?jakshawor-pān ĩran mĭne?”

³⁸ Kĭni Pita rĭmĭni-pān tuk āriā mĭmā, “Kĭmĭā taksarar ye nārigĭen kapāmĭā tuk norĭen hah kapāmĭā, kĭni mĭsor baptaes ye nhag Yesu Kristo, mĭsarakikĭn tāvhagā hah, pāh Kughen tukrĭvāhsi-pre nĭhuvāyen a Nanmĭn Rhakā kĭmi āmĭā. ³⁹ Kughen rĭmĭrpen ta āmĭā mĭne kwajĭkĭen vā mĭnā kapāmĭā, mĭne mukupmĭā mĭnā yamā mĭne tukpĭhauā. Nĭrpenĭen e ramāmĭr ye narmamā yamā mĭne Kughen Yermaru rĭmnokrān kĭn āriā.”

⁴⁰ Kĭni Pita rĭmĭni-ārhav mĭn nāgkiarĭen rĭpsaah kĭmi āriā mamāgkiar skai kĭmi āriā mĭmā, “! Takasākeikei mĭsāta ye nāmā hah yamā mĭne kĭsarā ye tokrei tanā ai taktakun, pāh Kughen tukrĭpāh nĭvāhsi-preyen narĭnĭen kĭmi āmĭā!” ⁴¹ Kĭni narmamā yamā mĭne kĭmnhani nāfrakĭsĭen ĩran, kĭmĭsor baptaes. Ye nĭpĭg a, narmamā rāmhen kĭn tri taosen kĭmnhauā mhakwasĭg kĭn narmamā yame mĭnā kĭshatāta ye Yesu.

Norĭen kape narmamā yamā mĭne kĭshatāta ye Yesu

⁴² Nĭpĭg mĭnā fam narmamā yamā mĭne kĭshatāta ye Yesu kasarā kĭrĭkĭanā mĭsātarĭg kĭn nāvhangĭen kape aposol mĭnā, mamhavāh Nāvĭgĭnĭen Rhakā†, mĭsāhuak. Rĭkĭriā rĭskai mā tukasākeikei mĭsor narĭmnar mĭnā a. ⁴³ Kĭni Kughen rĭvāhsi-pān nehuāyen kĭmi aposol mĭnā tuk norĭen nĭmātitĭen rĭpsaah. Narmamā kĭsām kĭsakur pĭk kĭn. ⁴⁴ Narmamā yamā mĭne kĭshatāta ye Yesu, nĭpĭg mĭnā fam kasofugĭn kĭrĭkĭanā. ĩriā fam rĭkĭriā ragĭen tuk nāvraiĭen kapāriā nautā kĭmi ĩriā mĭnā tĭksĭn, ⁴⁵ rāmhen kĭn tukmā yermamā kĭrĭk kafan nar kĭrĭk rĭrkāk,

2:29: 1 King 2:10 **2:30:** 2 Saml 7:12; Sam 89:3-4; 132:11 **2:31:** Sam 16:10 **2:33:** Wok 5:32; 7:55-56 **2:36:** Wok 5:30-31 **2:39:** Aes 57:19 **2:41:** Wok 2:47; 4:4

† **2:42:** Nāvĭgĭnĭen Rhakā, uā Lodsapa: Nĭpĭg Yesu ramāvĭgĭn ĩnfamĭen ĩriā kafan narmamā mĭnā, ĩn mĭni-pān tuk āriā mā tukhawāh nāvĭgĭnĭen māknakĭn, rĭkĭriā tukramāsĭk ĩn. **2:42:** Wok 20:7 **2:44:** Wok 4:32-35

kini kirik rævrai kafan nautə, mivəh mane iran, kini masitu iran. ⁴⁶ Nipig minə fam iriə kasofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, rikiriə kirikianə. Kasəvigin ye nəkwai nimə kapəriə, mamhavəh Nəviginien Rhakə rəmhen kin Yesu rimini. Nipig minə fam, nərgien kapəriə reiwaiyu, kini masagien, ⁴⁷ masəgnəgin Kughen. Kini narmamə kamhani vivi əriə tuk norien kapəriə. Kini nipig minə fam Kughen ravəh miragh narmamə mamofugin əriə ye kwhen kapəriə.

3

Yermamə yame nihun raha, rhekimter meriwək

¹ Nipig kirik, ye nipig kape nəhuakien, ye tri klok yenaiyu, Pita minə Jon iriu kimiweriwək miravən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ² Yermamə kirik raməmīr aikin, nihun rahas rimmor hanə. Nipig minə fam in minə tiksīn kharəh in mamhavən ye kwəruə kape Nimə Ehuə kape Kughen. Kwəruə a kamni kimə “Rhuvə pik.” In ramawə-pən kin mane kimi narmamə yamə mine kisauru-pən ye nəkwai nimə. ³ Nipig in rəm Pita mine Jon kaweriwək miravən mə tukwauru-pən ye nəkwai nimə, in rimmayoh əriu kin mane. ⁴ Aikin, Pita mine Jon kwarha-pən mwəm kwən a. Kini Pita rini-pən tuk kwən a mimə, “Arha-pə atuutuk məm əmru.” ⁵ In rarha-pən məm əriu, rikin rəsik mə tikrivəh mane kirik.

⁶ Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Yo, kafak mane* rirkək. Mərig nar kirik yame yo yakavəh, jakvəhsi-pre kimik. Ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret, yakamni-pre tuk ik mə takhekimter məriwək.” ⁷ Kini Pita rivəh kwermīn matuk, masitu iran mə tukrərer, taktəkun əmə nihun mir kirahuvə. ⁸ Rivia haktə, məriwək mamavən. Mamkwasig kin əriu, irisir mirhauru-pən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. In rimməriwək, mavihaktə-vihaktə, maməgnəgin Kughen. ⁹ Kini narmamə fam kisəm kwən a rameriwək, maməgnəgin Kughen, ¹⁰ kharkun mə kwən ai nipig m-fam ramawə kin mane ye kwəruə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kisakur pik tuk kwən a.

¹¹ Kwən a ramrəh tim tim hanə kwermi Pita mine Jon, narmamə kimisəm, kisakur pik kin, misaiyu mhauə a karharer ikin, ye kwənmhaan kirik kamni kimə Vranda kape King Solomon. ¹² Kini Pita rəm narmamə minə a, mini-pən tuk əriə mimə, “Nəmə Isrel. ? Rhawor naksakur pik kin nar e? ? Rhawor naksətamə pik irəmru? ? Kimiə nakhamə ta kimru yerpərig kini mirarkun nor-huvəyen yermamə e raməriwək ye nəsaninien əmə kapəmru uə? !Nikam! ¹³ Kughen kape kaha minə tu, Ebrahim mine Aesak mine Jakob, In a rimmor nar e. In pisin əmə rimiivəhsi haktə yor atuə kin kafan e Yesu. In e Yesu əmə e nimnhavəhsi-pən In rərer ye nimirī namasur minə kape gavman. Ye nipig ai, Paelat rimmamni pawk mə tukririsin In, mərig nimisəkeikei kimi Paelat mə tukhopni In.†

¹⁴ Nakwanhaukrekin-pən nimetaimə kimi Yesu e yame ratuutuk mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukririsin əmə yermamə kirik yame ramhopni yermamə. ¹⁵ Ye nərgien a, kimiə nimishopni yermamə a in nuknei nimraghien. Mərig kwasig ikin, Kughen rimmor In rimmragh min. Kini kimawə yimisəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfrakisien.

2:47: Wok 6:7; 11:21 **3:4:** Wok 14:9 * **3:6:** Pita rima, “Silva mine gol rirkək tuk yo,” mərig nipran rima, “Kafak mane rirkək.” † **3:6:** Wok 4:10; 16:18 † **3:13:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkarien ye v. 13: “nimnhani-pən hah in tuk Paelat.” **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:23

¹⁶ Kwən e kimiā nakasəm mharkun in, in rīnasanin meinai kimawə yakshatə ye Yesu. In nəsaninien kape Yesu, mine nhatətəyen yame Kughen rīmivəhsi-pə kimi əmawə yame rīmnor huvə yermamə e, kimiā nakasəm.

¹⁷ “Yo minə tiksın, yakirkun mə nīmisor narīmnar minə e kimiā namehuə kapəmiə minə ye nətəwaoyen kapəmiə. ¹⁸ Ror pən, nəgkiarīen yame Kughen rīmīni kupən, ruauə minor nəfrakisien kīn. Nəgkiarīen kape profet kafan minə kupən rīmīni ta mīmə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig nəmhayen. ¹⁹ !Eh! Kimiā takasəkeikei mīsarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə. Kīni mhakwasig kīn Kughen, pəh In tukrīvəhsi ta narpīnien kape təvhagə hah kapəmiə kīni mətū-pən əmiə imei napīsien. ²⁰ Kīni In tukrher-pə mīn kīn Kristo tukrīrerig-pə mīn, yame Kughen rīmīrpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu. ²¹ Mərig Yesu tukraməmīr ye neai meriaji nīpig yame Kughen tukror huvə narīmnar fam rəmhen kīn yame Kughen rīmīni ta tuk profet rhakə kafan minə kupən, ²² meinai Moses rīmīni mīmə,

“Kughen Yermaru tukrīvəh-si haktə profet kīrik kapəmiə rəmhen kīn yo. Profet a in kimiā kīrik; takasəkeikei masətərig huvə kīn nəgkiarīen kafan mīsor nəkwan. ²³ Narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kīn nəgkiarīen kafan, Kughen tukror narpīnien ehūə kimi əriə.”
(*Dut 18:15-16*)

²⁴ Kīni Pita rīrpin nəgkiarīen mīmə, “Kīni profet minə mīn tiksın kīmnhani mīn nəgkiarīen a. Rīrikakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərig iriə kasəgkiar kīn narīmnar minə ai taktəkun. ²⁵ Nīrpenien yame Kughen rīmīni kupən tuk profet kafan minə, promes a kapəmiə. Kimiā naksəmīr ye promes yame Kughen rīmīni ta tuk kaha minə kapəmiə kupən. Nəgkiarīen yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi Ebrahim mīmə,

“Kwənərəus kafam tukrīvəh-si-pən nīhuvəyen kimi narmamə fam ye tanīmtanə.”
(*Jen 22:18*)

²⁶ “Rəri-pən nəgkiarīen a, Kughen rīmher-pə kīn Yesu, yor atuə kīn kafan, kimi əmiə tuk nīvəhsi-preyen nīhuvəyen kimi əmiə məkupən, mīmə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.”

4

¹ Pita mine Jon kawəgkiar hanə kimi narmamə, kīni pris minə, mine yamehuə kape mobael yamə mine kasarha tuk Nīmə ehūə kape Kughen, mine Sadusi minə, khauə mhatərhav-pə. ² Iriə, niemha rhai pik əriə meinai iriū kīmīraniərhav-pən tuk narmamə mə Yesu rīmamhə mīmragh mīn mor swatuk mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh mīn ye nīmhayen kapəriə. ³ Məkneikīn, kharaptəəkīn əriū, mərig rīnenaiyu ta, kīni kharəh-si-pən əriū ye kalabus mhamə tikəni rikwamer kīn tuksəm əpu əriū. ⁴ Kīni mərig, narmamə khapsaah kīsərig nəgkiarīen kapəriū, mamhani nəfrakisien iran. Nəməhuak minə kīmnhapsaah, iriə fam rapita faef taosen.

Pita mine Jon kawərer ye nīmri kaonsel

⁵ Kəni rikwamer kīn, namehuə minə kape nəmə Isrel, mine nəwharu minə kapəriə minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, kīmīsofugīn apa Jerusalem. ⁶ Mīsofugīn iriə hae pris kapəriə, nhagin a Anas, mine

Kaeafas, mine Jon, mine Aleksandra, mine narmamə tiksın yame iriə kwənərus kape hae pris. ⁷ Misor Pita mine Jon kawərer ye nimiria, misaiyoh əriu mhamə, “?Nakaravəh nhag pa e mawor huvə yermamə e kin?”

⁸ Aikin, Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən ye Pita. Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, “Namehuə kape nəmə Isrel, mine nəhuaru minə, ⁹ tukmə ror kimiə naksarkut mə taksarhakın-pə ru irəmru mə kwən yame nihun rimnahas rimivəh hiə nihuvəyen- mə yimiwhawor-pən iran mine mawor huvə nihun. ¹⁰ Kini kimiə nəmə Isrel minə fam takasəkeikei mharkun mə kwən e yame nihun ruahuvə ta, ramərer əkupən irəmiə ye nəsaninien əmə ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret. In e Yesu yame kimiə nimisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. In rimhə, mərig Kughen rimivəh miragh min In. ¹¹ Yesu a In a Nəkwəkwə kape Kughen rimini ta mimə, “Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.” (Sam 118:22)

¹² “Kini yermamə kirik rirkək ye tokrei tanə e yame rirkun nivəh-miraghien ətawə, meinai Kughen tukraməkeikei mivəh miragh ətawə ye nhag Yesu Kristo pisin əmə.”

¹³ Narmamə kape kaonsel minə kimisəm mə Pita mine Jon yermamə apnapig mir əmə, kimirapəh niwor-pawk-ien skul, mərig kimiwətgha kin nəgkiarien. Kini iriə kisakur kin nirkunien kapəriu, kini mharkun mə iriu kimiwəriwak irisir Yesu. ¹⁴ Kini iriə to khapəh nhaniyen nar kirik mərig in ai kimisəm yermamə a yame nihun ruahuvə ta, ramərer ye nimiria.

¹⁵ Kini iriə khani-pən tuk ərisir mhamə irisir tukrhap a ye kwənmhaan kape kaonsel pəh iriə əmə tuksəgkiar. ¹⁶ Kini iriə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “?Tukshawor nar mir a? Nəmə Jerusalem kwənharkun ta norien a nar mir a kimiwor ye kwən a. In rehuə pik; kitawə to khapəh nhaniyen mə neikuəyen. ¹⁷ Pəh khani-əhu nəvsaoyen kin, kini misor kwirig kimi nar mir a mə tukripəh niriini-minien nhag Yesu.”

¹⁸ Kini ai, narmamə kape kaonsel minə kisokrən kin Pita mine Jon mə tukravən min imə. Kini mhani-əhu əriu mə tukripəh min niranien nhag Yesu, mine niwhajounien narmamə kin.

¹⁹ Kini iriu krəni-pən tuk əriə mirəmə, “Nikam. Kimiə taksəkir mə ratuatuk ye nimir Kughen mə jakwor nəkwai Kughen, uə mə jakwor nəkwaimiə. ²⁰ Mərig kimru jakrapəh niwapnapigien. Kimru jakawəkeikei mirəni-ərhav narimnar a yame kimru yimiwəm ye nimiru, mine yame yimwərig kin nimətirgimru.”

²¹ Kini kaonsel rimini-pən min tuk Pita mine Jon mə iriə tukhavəhsi-pən narpinien kirik kimi əriu tukmə iriu kawəkeikei mə tukarani-ərhav Yesu kimi narmamə; kini tuksher yerhav kin əriu. Kimisher yerhav kin əriu meinai kwəseinein mə tukshawor əriu. Kimnharkun mə narmamə apnapig minə rikiriə tukrimhə tukmə iriə khavəhsi-pən narpinien kimi əriu, meinai narmamə fam khavəh-si haktə Kughen tuk nimtətien yame rimnor ²² ye kwən a yame nihun rahas rimnor hanə meriaji-pə aitaktəkun, kini kafan newk rinapita ta foti.

Nəhuakien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

²³ Kaonsel a rher-yerhav kin Pita mine Jon kiravən, taktəkun əmə iriu kirarerig-pən min tuk kapəriu narmamə minə. Kini mawəvsao kin

nəgkiarien kape jif pris mīnə mīne nəhuaru mīnə kimi əriə. ²⁴ Kini iriə kisərig nəgkiarien a, iriə m-fam khauə kirikianə misəhuak kimi Kughen mhani mhamə, “Kughen. Ik nīmnor neai mīne nīmoptanə mīne tahik, mīne narimnar mīnə fam yame kasəmīr ye tokrei tanə. ²⁵ Kini kaha kapəməwə a Deved, yor atuə kin kafam, rimini-ərhav nəgkiarien e ye Nanmīn Kafam mīmə,

“?Rhawor nəmə tanimtanə mīnə niehmaa ramhai əriə?

?Rhawor narmamə mīnə a kamharai mhun mə tuksor nahasien mīnə e? Kamharai mhun təkun əmə nəgkiarien.

²⁶ Namehuə kape tokrei tanə kasor apnəpenə tuk nuhyen, mīne namehuə mīnə khauə misofugin mamhani hah Kughen kini mamhani hah mīn Kristo yame In rīmīrpen In.’” (Sam 2:1-2)

²⁷ Kini iriə mhamə, “Kughen, nəgkiarien e nəfrakis. Herod mīne Ponjes Paelat mīne nəmə Isrel, kimisofugin iriə nəmə tanə pisin pisin mīnə, mharai mhun nəgkiarien mə tukshopni Yesu, yame In kafam yor atuətuk yame nīmīrpen. ²⁸ Kimnharai mhun nəgkiarien rəri-pən atuətuk əmə kafam nəgkiarien yame Ik nīmīni ta ye nəsanīnien mīne nirkunien kafam kupən. ²⁹ Mərig Kughen, taktəkun ai, takaməkeikei mamərig nəgkiarien skai yame kamhani-pə tuk əməwə. Kimawə yor atuə kin kafam mīnə. Takaməkeikei masitu irəməwə mə kimawə jakhani-ərhav nəgkiarien kafam. Mə kimawə jaksətgah kin nini-ərhavyen nəgkiarien kafam. ³⁰ Takaməkeikei mərav-pə mhajoun nəsanīnien kafam, mor huvə narmamə yamə mīne kamhamə, kini mor nīmətien pisin pisin ye nhag Yesu yame In kafam yor atuətuk.”

³¹ Kimisəhuak ta, nīmə yame kimnasəmīr ikin rikiu-kiu. Kini Nanmīn Rhakə reiwaiyu-pən irəriə m-fam. Kasəgha tuk nini-ərhav-yen nəgkiarien kape Kughen.

Norien kape narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu

³² Narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu, rikiriə kirikianə əmə. Yermamə kirik to ripəh nīniyen mə, “Nar e kafak.” Tukmə nautə kirik, kapəriə m-fam. ³³ Nəgkiarien kape aposol mīnə, nanmīn aikin. Kini iriə kimnhani-ərhav mhamə, “Yesu in Yermaru kapətawə. In rīmīrpagh mīn ye nīməyən kafan.” Kini Kughen rivəhsi-pən nihuvəyən kimi əriə. ³⁴ Yermamə rirkək ye kwhen kapəriə yame kafan nautə rirkək, meinai narmamə yamə mīne kapəriə aikin nīmoptanə, uə kapəriə aikin nīmə, kasəvrai mamhavəh mane iran, ³⁵ mhauə, mhavəhsi-pən kimi aposol mīnə. Kwasig ikin, aposol mīnə kisəwhai-pən mane a kimi narmamə m-fam yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu, yamə mīne kapəriə nar kirik rirkək.

³⁶ Kini kwən kirik, nhagin e Josef, in kwənərəus kape Livae, in rīmnarha apa tanə kirik kamni kimə Saepras. Aposol mīnə kimishen-pən mīn nhagin kirik mhamə, “Banabas.” (Nipran rīmə, “Yermamə kape nəgkiar-vi-vi-yen.”) ³⁷ Kwən a rīmnəvrai kafan nīmoptanə, mivəh mane iran, muə mivəhsi-pən kimi aposol mīnə.

5

Ananaes mine Safaera

¹ Kwən kirik, Ananaes iriu kafan piahwaru, Safaera, iriu min kimiwor salem kin kapəriu nimoptanə. ² Kwən a rimivəh nīpar mane muə mivəhsipən kimi aposol minə. Merkwaiḡ kin nīpərin mimə kafan. Kini kafan piahwaru rimirkun.

³ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Ananaes. ?Nakhawor mameighan kin yarmhə e Setan raurə yerkim, kini ik mameikuə ye Nanmin Rhakə, mamraptərakin nīpar mane yame nimivəh ye nimoptanə a? ⁴ Kwasig ikin nīpior salem kin nimoptanə a, kafam pisin əmə. Kini nīpig nimmor salem kin, mane iran raməmīr əmə ye kwermim. ?Mərig rhawor nakameikuə məkneikin? Pa rimə nakameikuə ye yermamə, mərig nakameikuə ye Kughen.”

⁵ Kini Ananaes rərig nəḡkiarīen a, taktəkun əmə risi-faktə meiwaiyu mowhan mimhə əḡkəp. Kini narmamə kisərig, kisakur pik kin. ⁶ Kini nitamaruə minə tiksin khauə, mhauvrig əpis nīpran, mharəh, mhatərhav, mhanim.

⁷ Kini aoa kisīsər ruə mivən, Safaera, piahwaru kape kwən ai, ruə imə. Mīpəh nirkunien mə kafan yerman ruamhə ta. ⁸ Kini Pita raiyoh-pən in mimə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane hanə əme e in e yame nimiravəh ye nimoptanə uə?” Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Əhə. Mane hanəmei en.”

⁹ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Rhawor nakawor məknenkin? ! Kimiru nimirəmə takwəvi niehmaa kape Kughen! ?Nakamərig narmamə kasəriwək mamhauə ye kwəruə? Iriə kwənhanim ta kafam yerman. !Kini iriə tukharəh min ik mhavən mhanim ik!”

¹⁰ Taktəkun əmə min, risi-faktə meiwaiyu mowhan a ye nihu Pita mimhə. Nitamaruə minə a khauə imə, misəm mə ruamhə min, kharəh mhatərhav mhavən, mhanim-pən min ye nīkar yerman kafan. ¹¹ Nəməhuak minə mine narmamə min tiksin kisərig nəvsaoyen a, khagin pik.

Aposol minə kasor nīmətīen minə

¹² Kini, aposol minə kimisor nīmətīen rīpsaah ye nīmri narmamə. Nīpig minə fam narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kimisofugin apa kwənmhaan kirik apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamni kimə, “Vranda kape King Solomon.” ¹³ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kamhasiai pawk əriə mərig kamhagin kin nisofugin-pənien tuk əriə. ¹⁴ Kamhagin, mərig nīpig m-fam, narman mine nīpiraovin khapsaah khauə mamhani nəfrakisien ye Yesu. ¹⁵ Aposol minə kimisor nīmətīen rīpsaah. Narmamə khapik kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə, mamhauə. Kini misərəhu-pən əriə ye təvheita kapəriə ye nīkar swatuk mhapəh mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmin tukrīrəh-pikin əriə tiksin, kisəsanin. ¹⁶ Kini narmamə khapsaah min yerkwānu minə ipakə tuk Jerusalem, kimnhapik narmamə yamə mine kamhamhə, mine yamə mine nanmin has raməmīr irəriə, mhapik əriə mhauə, kini aposol minə kisor huvə əriə.

Namehuə minə khavəhsipən aposol minə ye kalabus

¹⁷ Kini hae pris mine in minə tiksin ye kwəhən kape “Sadusi” kimisor tīmət kimi aposol minə. ¹⁸ Misarar mharaptərakin aposol minə, mharəhsipən əriə ye kalabus. ¹⁹ Kini yenaiyu, agelo kirik kape Kughen ruə məhitə

ye kwəruə ye kalabus, mīkir əriə mhatərhav. ²⁰ Mīni-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə takhavən apa Nīmə Ehuə kape Kughen, misəvsao kin nīmraghien rerin kimi narmamə.”

²¹ Aikin, aposol mīnə kisor nəkwān. Yenpig-enpig əgkap, khavən apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen, misəwhag kimi narmamə.

Kimisərip aposol mīnə ye kot

Kini hae pris mine in mīnə tiksīn kisokrən kin nəwharu mīnə kape nəmə Isrel, khauə misofugin misəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kini mīsher nəgkiarien rīvən apa kalabus mə tukher-pə kin aposol mīnə mə tukhauə misərer ye nīmriə. ²² Mərig nīpig mobael mīnə kīmnhavən apa ye kalabus, misəm mə aposol mīnə kwənharkək. Kharerig mhauə ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə, ²³ “Yimnhavən apa ye kalabus, misəm yakhmə tapig rətapig tim tim. Kini mobael mīnə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mərig nīpig yimisəhitə, misəm yermamə rirkək a imə.” ²⁴ Yamehuə kape mobael mīnə kape Nīmə Ehuə kape Kughen, mīne jif pris, kisərig nəgkiarien a, rukreikin kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, “?Naha nhagin tukruə mīn?”

²⁵ Kini yermamə kīrik ritərhav-pə, mīni-pən tuk əriə mīmə, “!Eh! !Narmamə mīnə e nīmnhapik-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen; masəvhag kimi narmamə apaikin!” ²⁶ Məkneikin, yamehuə kape mobael mīnə rimikir kafan narmamə mīnə, mhavən mhapik aposol mīnə mhauə. Mərig kīmnhapəh nisəukəkinien əriə, meinai khamə ta tukmə kisəukəkin əriə, narmamə apnapig kisəsik əriə kin kapier apig.

²⁷ Kīmnhapik aposol mīnə, mhavən imə, mhani-pən mə tuksərer ye nīmri kaonsel. Kini hae pris rīmnaiyoh əriə mīmə, ²⁸ “? Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyen nhag kwən a Yesu. ? Mərig rhawor e kimiə naksor nəgkiarien kapəmīə rehuə e Jerusalem? Kini kimiə naksor narmamə kamhani mhamə kīmawə yimishopni Yesu.”

²⁹ Aikin, Pita mīne aposol mīnə khamə, “Kīmawə jakasəkeikei misor nəkwai Kughen. Kīmawə yakhapəh nisorien nəkwai yermamə. ³⁰ Kimiə nakwəsəsik-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin mīshopni. Mərig Kughen kape kaha mīnə tu rīmnor In rīmragh mīn. ³¹ Kini Kughen rīmivəhsihaktə In ramkwətə ye nikarin matuk. Mə In Yamehuə, In Kristo kapətawə. Kughen rīmnor məknakin mə tukror swatuk mə kitawə nəmə Isrel tukharkun nisararien ye nərigien kapətawə tuk təvhagə hah, kini In tukriəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ³² Yakamhani-ərhav nar a yame yiməsəm, mīne Nanmīn Rhakə yame Kughen rīvəhsi-pə ta kimi narmamə yamə mīne kasor nəkwai Kughen.”

³³ Narmamə kape kaonsel mīnə kisərig nəgkiarien a, nəgkiarien a raməvi pik niemhaa kapəriə, kini khamə aposol mīnə tukasəkeikei mhamhə. ³⁴ Kini iriə kīrik, nhagin e Gamaliel, in Farisi kīrik, in yemhājoun kīrik kape Loa kape Moses, yame narmamə kamhasiai in, ramərer ye nīmri kaonsel, mīni-pən tuk mobael mīnə mīmə, “Takhapik ta aposol mīnə mhatərhav.” ³⁵ Kini mīni-pən tuk kaonsel mīmə, “Kafak narmamə mīnə. Pəh kisərig huvə mə tukshawor-pən iran mīne narimnə a. ³⁶ Pəh nien mə tu əgkap e, kwən e Tudas rīmnarar, mamni-ərhav mīmə in yamehuə kīrik. Narmamə tiksīn rəmhen kin fo handred kīmnhakwasig

kin in. Mærig kimmhopni in, kæko rik rik kafan narmamæ minæ. Kwhen kafan ruirkæk ta. ³⁷ Kwasig, Judas, yemæ Galili, ritærhav-pæ ye nîpig gavman rimnamævheikin narmamæ minæ. In min ravi narmamæ kammakwasig kin. Mærig kimmhopni min in, kæko rik rik kafan narmamæ minæ. ³⁸ In e ye nirkunien kafak: Pæh khapæh narmamæ minæ e. Mharisin æriæ khatærhav. Nar a kasor, to kape yermamæ æmæ, tukrirkæk. ³⁹ Mærig tukmæ rimasi-pæn ye Kughen, keinein nini-æhuyen. Tukmæ khani-æhu, tuksæm æmæ mæ kitawæ Kughen kasotgoh." Narmamæ kape kaonsel minæ kisærig, kiseighan kin kafan nægkiarien.

⁴⁰ Kini kisokræn kin aposol minæ khauæ min imæ. Khani-pæn tuk mobael minæ mæ tuksærkis-ærkis æriæ. Misægkiar-pæn skai kimi æriæ mhamæ tukhapæh nhani-min-ien nhag Yesu. Misher yerhav kin æriæ.

⁴¹ Khatærhav ye kaonsel, aposol minæ rikiriæ ragien mamæsik mæ nar huvæ kirik mæ Kughen rimnæm-pæn æriæ mæ iriæ kisæmhen mæ tuksærig næmhæyen tuk nhaniyen nhag Yesu. ⁴² Nîpig minæ fam, khavæn ye Nimæ Ehuæ kape Kughen, mine nimæ apnapig minæ, masævhag kimi narmamæ, mhani-ærhav Nægkiarien Huvæ, mhamæ Yesu In Kristo yame Kughen rimirpen.

6

Kimnhavæh-si haktæ dikon seven mæ tuksasitu ye næmæhuak minæ

¹ Kini ai, narmamæ kape Yesu minæ kammhæpsaah. Iriæ tiksîn kwænærus kape Isrel yamæ mine kimnhasi-pæn ye tanæ pisin pisin; mærig iriæ tiksîn, kwænærus kape Isrel yamæ mine kasaræ rerin Isrel. Kini yamæ mine khasi-pæn ye kantri pisin pisin minæ kimnhani nîkar yamæ mine kasaræ rerin apa Isrel, mhamæ, "Nîpig fam, nîpig kamæwhai mane mine næviginien, kipæh nisarha-huvæyen tuk nîpiæwharu kapæmawæ yamæ mine kammhæ-tan kin æriæ." ² Ror pæn, aposol minæ twelef kimisokræn kin narmamæ kape Yesu minæ khauæ kirikianæ, mhani-pæn tuk æriæ mhamæ, "Kitawæ minæ tiksîn. Ripæh næmhenien mæ jaksæpæh nini-ærhavyen nægkiarien kape Kughen mhauæ misowhai æmæ narimnar*." ³ Rhuvæ mæ takshajoun narmamæ seven iræmiæ yamæ mine Nanmin Rhakæ rukwar iræriæ, kini nirkunien kapæriæ rehuæ. Pæh kimawæ jakhavæh-si haktæ æriæ tukasarha huvæ tuk nar a; ⁴ kini pæh kimawæ jakharkun næhuakien mine nini-ærhavyen nægkiarien kape Kughen."

⁵ Kisærig nægkiarien a aposol minæ khani, rikiriæ ragien. Kimishajoun Steven, kwæn kirik yame kafan nhatætæyen rehuæ, kini Nanmin Rhakæ rukwar iran. Mishajoun min Filip, mine Prokoras, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, yemæ Antiok kirik, yame rimnæpæh naræyen kape næmæ iman ikin, muæ mikwasig kin næhuakien kape næmæ Isrel. ⁶ Kini iriæ khakir næmæ minæ a iriæ seven, mhauæ misærer ye nimri aposol minæ. Kini aposol minæ kasærhæhu-pæn kwermiriæ ye kapærhia kapæ, misæhuak-pæn iræriæ.

⁷ Kini narmamæ kape Yesu kimnhani-ærhav nægkiarien kape Kughen kimi narmamæ, kini narmamæ kape Yesu e Jerusalem kimmhæpsaah. Ye næmæ minæ a, pris minæ khæpsaah kimishatætæ ye Yesu.

Næmæ Isrel tiksîn kimnhærhæ dikon a Steven mhavæn ye kaonsel

5:36: Wok 21:38 5:40: Wok 4:18 5:41: Mat 5:10-12; 1 Pita 4:13 6:1: Wok 4:35

* 6:2: Næwhaiyen narimnar in wok kape dikon. Ye japta e, nimæhuak rimivæh-si haktæ dikon kupan minæ iriæ m-fam seven. 6:7: Wok 2:41; 16:5

⁸ Kini Steven, in kwən kirik yame Kughen rīvəhsi-pən nəsaninien mine nīhuvəyen kimin, kini in ramor pik nīm̄tətien ye nīm̄ri narmamə. ⁹ Mərig nəmə Isrel tīksin kape nukwao kirik kamni kimə “Friman,” kasəməkin Steven. Iriə a nəmə Saerin mine nəmə Aleksandra, mine nəmə Silisia mine nəmə Tarki, kimnhauə misotgoh kimi Steven. ¹⁰ Mərig Nanmin Rhakə rīvəhsi-pən nīrkunien kimi Steven. Nīpig in rəgkiar, iriə to khapəh nisapitayen in.

¹¹ Kasəməkin in, mhavən misərok narmamə tīksin mhamə tukseikuə iran, mhamə iriə kimisərig kwən a raməgkiar has pən kimi Moses mine Kughen. ¹² Kini nəgkiarien kapəriə rīmnor narmamə minə aikin, mine nəhuaru minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kisəməkin min Steven. Kimnhavən mharaptərək in. Mharəh mhauə misərer ye nīm̄ri kaonsel. ¹³ Mhakir min narmamə tīksin mhauə mə tukhani nəgkiarien eikuə ye Steven. Iriə kimnhani mhamə, “Nīpig minə m-fam kwən e ramni hah Nimə Ehuə kape Kughen mine Loa kape Moses. ¹⁴ Yim̄isərig min ramni mīmə, ‘Yesu e, yemə Nasaret, tukratmətəg-ətəg Nimə Ehuə kape Kughen, kini mukreikin narəyen yame Moses rīmnərəhu kimi ətawə apa kupən.’”

¹⁵ Kamhani hah Steven, iriə fam yamə mine kasəkwətə ye kaonsel kimisarha-pən misəm Steven meinai nīm̄rin rukreikin məmhen kin nīm̄ri agelo.

7

Steven rhorpin nəgkiarien kape tikmir minə kafan

¹ Kini ai, hae pris raiyoh-pən Steven mīmə, “?Rhawor? ?Nəgkiarien e nəfrakisien?”

² Kini Steven rini-pən mīmə, “Tatə minə, mine yo minə tīksin, sətərig kin yo. Kughen yame yerpīrig In rīmauə tuk kaha kapətawə Ebrahim. Aikin, Ebrahim rīmipəh nīvən-hanəyen marə apa ye tanə a Haran; mərig in ramarə hanə ye tanə apa Mesopotemia. ³ Kini Kughen rini-pən tukun mīmə, ‘Takapta ye kafam narmamə minə mine rukwanu kafam, mivən apa ye kwən̄mhan kirik yame Yo jakhajoun kin ik.’ (Jen 12:1) ⁴ Məkneikin, Ebrahim rəta apa Koldia mivən marə apa Haran. Nīpig ramarə aikin a, kini rīmni rīm̄hə, kini Kughen rīkir in muə ye tanə e kitawə kisarə ikin mhauə miseriaji-pə ai taktəkun. ⁵ Ebrahim rīmauə aikin, mərig Kughen rīpəh hanə naraiyen nīmoptanə kirik kimin. Kafan nīmoptanə rīrkək pawk, mərig Kughen rīm̄ini ta mə tukripiaməkeikei mīvəhsi-pən fam nīmoptanə e kimin. Kini rīmə, ‘Nīmoptanə fam e kafam mine kape kwənərəus kafam.’ Mərig ye nīpig a, Ebrahim, tini rīrkək. ⁶ Nəgkiarien yame Kughen rīm̄ini-pən tukun rīm̄ini mīmə, ‘Mərig kwənərəus kafam minə tukhavən misarə ye tanə pisin. Iriə yor atuə kin əmə kape nəmə ye tanə a. Tuksərik mitə əriə mhavən miseriaji newk fo handred. ⁷ Mərig Yo, jakor narpinien kimi nəmə kasərik mitə əriə. Kini ai, kwənərəus kafam minə tuksata ye tanə a, mharerig mhauə eikin e, misəhuak kimi Yo.’ (Jen 15:13,14)”

⁸ Kini Steven rīrpin nəgkiarien mīmə, “Kughen rīm̄irpen Ebrahim mīmə In tukrarha huvə tuk əriə. Kini mīni-pən tukun mə tukrəsīg-pən nīpikwarien, ror nīm̄tətien kin mə iriə narmamə kape Kughen. Ror pən, nīpig Ebrahim rīrəh kwajikovə kafan Aesak, kini ye nīpig yame ror eit

kin, rəsıg-pən. Kwasıg ikin, Jakob rəsıg-pən kwajıkovə kafan minə, iriə fam twelef yamə mine iriə kaha kapətawə.”

Steven ramni hah nəmə Isrel mımə Kughen rımner-pən pawk kin Josef, mərıg kaha tu minə kape nəmə Isrel kımısəpəh in

⁹ Kini Steven rırpın mımə, “Kaha tu minə kapətawə kımısəməkin nao-rahiriə e Josef, miseıghan-pən kin in kimi nəmə Ijip mə tukror atuə kin kape nəmə Ijip. Mərıg Kughen rımnarha huvə tukun, ¹⁰ kini mivəh mırəgh in ye narə-ororien kafan. Kini mivəhsi-pən nırkunien kımın. Nıpig Josef rərer ye nımri yermaru kape nəmə Ijip, yermaru a rorkeıkei in, mivəhsi-haktə in mımə in yamehuə kirik. Mə tukramarha huvə tuk nəmə Ijip mine nautə kafan. ¹¹ Nıpig a, sweiwei ramuh nəmə Ijip mine Kenan. Kaha kapətawə minə, nəriə nəvıgıniyen rımırkək, kasrıg raha. ¹² Kini mərıg rımriə Jakob rərıg mə nəvıgıniyen apa Ijip, kini rher-pən kin kaha kapətawə minə khavən aikin, in e nırıkakunien kapəriə kımnhavən Ijip. ¹³ Kini, kwasıg ikin, iriə khavən min, Josef rəsık əpu in kimi piauni minə. Kini yermaru kape nəmə Ijip rəm rırkun kwənərəus kape Josef. ¹⁴ Kini Josef rher-pən nəgkiariyen kimi rımni Jakob mine kafan minə tıksin tukhauə misarə iriə min. Iriə fam seventi faef. ¹⁵ Məkneikin Jakob rəsok pihiu mivən apa Ijip. Kasarə mamhavən, in mine kaha kapətawə minə kımnhamhə aikin. ¹⁶ Kwasıg ikin, kımırəh nıkıririə kırıerıg khavən apa Sekem, kərəhu-pən əriə ye nəpag kapier yame Ebrahim ruivəh-ta nımrin tuk kwənərəus kape kwən a Hamor.”

Steven ramni hah nəmə Isrel mımə Kughen rımner-pən pawk kin Moses, mərıg kaha tu minə kape nəmə Isrel kımısəpəh in

¹⁷ Kini Steven rarar mını min mımə, “Kımısarə mamhavən, ruə ye nıpig yame nəgkiariyen yame Kughen rımivəhsi-pən kimi Ebrahim tukruə mor nəfrakisien kin. Ye nıpig a, kaha kapətawə minə kımnhauə mhapsaah apa Ijip. ¹⁸ Kımısarə mamhavən, yermamə pısın kirik yame reınein Josef ruə rəmhen kin yermaru kape nəmə Ijip. ¹⁹ In mamor has pən pik kimi kaha tu minə kapətawə mameıkuə irəriə. Mamarkut kimi əriə mə tukmə kıseımək, misapitan kin kapəriə kwajıkovə minə, pəh khamhə.

²⁰ “Ye nıpig atuətuk a, Moses rımnarha. Mor kwən huvə kin. * Rımni mine nisini kwerkwaig kin ye nəkwai nimə, mawarha huvə tukun mw-eriaji makuə kisisər. ²¹ Mərıg nıpig iriə kwapitan kin in mə tukrımhə, piakəskəh kape yermaru kape nəmə Ijip rəm in, kini mırəh mivən, mamrhi rəmhen kin tını atuətuk. ²² Kini kımnhajoun in kin nırkunien kape nəmə Ijip. Kini in raməgkiar huvə, mamor nar huvə.

²³ “Kini nıpig Moses kafan newk foti, rıkin raməsık mə tukrıvən məm narımnə iman e nəmə Isrel. ²⁴ Rarar mivən məm yemə Ijip kirik ramor aha-pən kimi yemə iman ikin kirik. Kini Moses rımavən, masıtu ye yemə iman; mivəhsi-pən tai norien mhopni yemə Ijip ai. ²⁵ (Moses, rıkin rımoh mətə nəmə iman ikin tuksəm kharkun mə Kughen rımner-pən kin in mə tukrıpik ta əriə ye nəmhəyen yame kamor irəriə; mərıg iriə kısəm, khapəh nharkunien). ²⁶ Kəni rıkwamer kin, Moses ruə məm yemə Isrel mır kıraru

7:8: Jen 17:9-14; 21:4 **7:9:** Jen 37:11,28; 39:2,21-23 **7:10:** Jen 41:37-44 **7:11:** Jen 41:54; 42:1-2

7:13: Jen 45:1-4,16 **7:14:** Jen 45:9-11; 46:27 **7:15:** Jen 46:1-7; 49:33

7:16: Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 **7:17:** Eks 1:7-8 **7:18:** Eks 1:7-8 **7:19:** Eks 1:11-22

* **7:20:** Swatuk pısın kirik tuk nukreikiniyen nəgkiariyen ye v. 20, in e, “Moses rımnarha, in kwajıkovə huvə kirik ye nımri Kughen.” **7:20:** Eks 2:2 **7:21:** Eks 2:3-10 **7:24:** Eks 2:11-15

karauh əriu mīnə. Kīni in rīvən mə tukrīni-əhu əriu mīmə, ‘!Ah! Kīmiru pīaumīru mīnə əmə. ?Nakwhawor mawor rahah irəmīru mīnə?’

²⁷ “Mərig əmə kwən e yame ramor hah kīmi in kīrik rəsua ta kīn Moses mīni-pən tukun mīmə, ‘?Rhawor? ?Nakmə takarmaru irəmawə mīvəhsi-pə narpīnien kīmi əmawə uə?’ ²⁸ ?Nakmə takhopni mīn yo rəmhen kīn yame nīmnhopni yemə Ijip a e niəv uə?’ (Eks 2:14) ²⁹ Nīpīg Moses rərig nəgkiarien a, rīgīn, marar map. Map a Ijip mīvən mamərə apa Midian rəmhen kīn yepsīpīs kīrik. Kīni mīrəh kwajikovə kafan mir aikīn a.

³⁰ “Newk foti ruə mīvən, nīpīg kīrik, Moses rarar mīvən apa ye tīpəvsīk ipakə tuk tukwas kīrik kamni kīmə ‘Sinae.’ Mīvən aikīn, məm nap ramuək ye kwaji nai kīrik, kīni agelo kīrik kape Kughen rītərhav-pə tukun aikīn. ³¹ Moses rəm rakur. Kīni mīvən ipakə tuk nai a mə tukrəm huvə. Məkneikīn mərig nəgkiarien kape Kughen ramni mīmə, ³² ‘Yo Kughen kape kafam kaha misīr kupən: Ebrahim, mīne Aesak, mīne Jakob.’ (Eks 3:6) Moses rīmnərig nəgkiarien a, rətəmmīn, mīgīn pīk kīn nīvag-pānien.

³³ “Kīni Kughen rīni-pən tuk Moses mīmə, ‘Moses. Takrəh-si ta sandel kafam, mərig in ai kwənghan e nakamərer ikin in ramərhakə. ³⁴ Yo yaknəm ta mə kafak narmamə mīnə apa Ijip kasərig raha pīk. Kīni yakamərig mə kasasək; kīni yakamuə mə jakpīk-ta əriə ye nəmhəyen kapəriə. Yuə. Yakamher-pən kīn ik takrərig mīvən apa Ijip.’ (Eks 3:5, 7, 8, 10)”

³⁵ Kīni Steven rīpīn mīmə, “Moses e in e, yermamə e nəmə Isrel kīmīsəpəh mīseinein in mhamə, ‘Ah. ?Nakmə takarmaru irəmawə mīvəhsi-pə narpīnien kīmi əmawə uə?’ Mərig Kughen rīmīvəh-si haktə in mə tukrarmaru irəriə. Kughen rīmnher-pə kīn agelo yame rīmītərhav-pə tuk Moses ye nai yame nap ramuək iran, mə tukrīvəh-si haktə in mə in tukrarmaru irəriə, mīvəh mīragh əriə. ³⁶ Moses a rīmnor nīmətīen mīnə tīksīn nīpīg rīnnamkīr nəmə Isrel mīsap-ta Ijip mīsəviəfugin ye tahik a kamni kīmə Red Si†, mamhauə ye tīpəvsīk.

³⁷ “In e Moses mīn yame rīmīni-pən tuk nəmə Isrel mīmə, ‘Kughen tukrīpīvəh-si haktə profet kīrik kapəriə rəmhen kīn yame rīmīvəh-si haktə yo. Profet a in kīmīə əmə kīrik.’ (Dut

18:15) ³⁸ Moses əmə e in e rīnnamərə iriə nəmə Isrel nīpīg kīmīsəriwək kīrikianə ye tīpəvsīk. In rīnnamərə iriə kaha tu mīnə kapətawə; ye nīpīg a agelo kīrik kape Kughen rīmauə mægkiar kīmīn ye tukwas e kamni kīmə Sinae. Kīni Kughen rīmīvəhsi-pən əmə nəgkiarien mīragh kīmīn, mə tukruə mīvəhsi-pə kīmī ətawə.

³⁹ “Mərig kaha mīnə kapətawə kīmnhapəh nīsorkeikeiyen mə tuksərig in. Mhapəh nīsorkeikeiyen mə tukhakwasīg kīn. Ye nərigien kapəriə kīmīsorkeikei mə tukharerīg-pən mīn apa Ijip. ⁴⁰ Ror pən kīmīsəkeikei kīmī Eron mamhani mahmə, ‘Ah. Takvhīrəkīn kapətawə tīksīn kughen, pəh iriə tukhakīr ətawə. Mərig in a Moses e rīmīpīk ta ətawə apa Ijip, mə tukhauə eikīn e, mərig kitawə khapəh nharkunien mə in hiə ai taktəkun.’ (Eks 32:1) ⁴¹ Kīni ye nīpīg a, iriə kīmnhavhīrəkīn nanmī kwaji kau kīrik rəmhen kīn kughen kīrik kapəriə. Mhavən mhauh nar mīragh mhavaan əru mīsəhuak-pən kīmī kau a. Kīni mīsor nəvigīnien ehua kīrik, rīkiriə rīnngien tuk nar yame iriə kīmnhavhīrəkīn. ⁴² Məkneikīn,

7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4 7:35: Eks 2:14 † 7:36: Red Si nīpran rīmə, “Tahik nuwig rīpsaah aikīn.” 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33 7:38: Eks 19:3 7:41: Eks 32:2-6

Kughen rukreikin-pæn nimeitaan kimi ariä, meighan-pæn kin ariä khavæn misähuak kimi kæmhau minä. Ræmhen kin yame Nækwækwæ kape Kughen rimini ye nækwækwæ kape profet minä mimä,

“!Nämä Isrel! Kimiä nimisarä ye tipævsik kape newk foti, mamhauh nar miragh mhavaan æru tuk næhuakien, ?mä naksæhuak-pæ kin kimi Yo uä? !Nikam!

⁴³ Nipig minä fam kimiä nakamharäh nimä tapolen yame kamæhuak kimi Kughen Yermaru ikin, mærig yerkimia naksæhuak kimi kughen eikuä e Molek, mamhaväh-si haktä nanmi kæmhau kape kughen kapæmia Refan. Nakhamæ kughen mir e kapæmia.

Ror mækneikin, jakher-ærhav kin æmia takasarä apa isok,’ (Amos 5:25) taksarä apa Babilon, ye nikarin pæn.”

Steven ramni mä nämä Isrel kimiseinein niprai nægkiarinen e “Nimä kape Kughen”

⁴⁴ Kini Steven rarar mini-pæn tuk ariä mimä, “Nipig kaha tu minä kapætawæ kimnisarä ye tipævsik, kapæriä kirik aikin nimä tapolen yame kamæhuak kimi Kughen ikin. Nimä a, Kughen rimini-pæn tuk Moses mä tukrivhirækin; kini Moses rimnor atuatur ye nirkunien yame Kughen rimivæhsi-pæn kimin. ⁴⁵ Kwasiig ikin, nipig Josua rimikir kaha kapætawæ minä mhauä misækota nämä Kenan mharæhsi-ta tanä ye kwermiriä, iriä mharäh nimä tapolen a mhauä iriä min. Nimä tapolen a rimnämir meriaji-pæ nipig kape King Deved. ⁴⁶ Kughen rimnorkeikei pik King Deved. Kini Deved rini-pæn tuk Kughen mimä, ‘Ik Kughen kape kaha tu Jakob. Takamækeikei mipäh yakor nimä kirik kafam, pæh Ik takamarä ikin.’ (2 Saml 7:1-16) ⁴⁷ Mærig nimä ai, King Deved rimipäh nivhirækinien. Mærig King Solomon æmä e in rimivhirækin. ⁴⁸ Mærig Kughen, In yerpærig pik. Ripäh naræyen ye nimä yame yermamæ æmä ravhirækin. Ræmhen kin nægkiarinen kape profet yame rimini mimä,

⁴⁹ “Kughen ramni mä “Yo yakamarmaru ye neai mine tokrei tanä.

? Nakharkun mä taksor naha nimä yame Yo jakamarä ikin? ?

Nakharkun mä taksor naha kwænghan yame jakvæn mapis ikin?

⁵⁰ Hani-pæ tuk Yo. ?Pa rimnor narimnar fam? Yo pisin æmä yimnor narimnar fam ye tokrei tanä.” ’ ’ (Aes 66:2)

Steven ramni mä nämä Isrel kimsæpæh profet minä fam yamä mine Kughen rimnher-pæ kin ariä

⁵¹ Kini Steven rarar mini-pæn tuk ariä mimä, “!Ah! Kapæmia kapæ riskai pik. Kapæmia nærigien ræpignap ræmhen kin nämä khapäh nisæhuakien. Kimiä nakhapäh nisorkeikeiyen mä taksor nækwai Kughen. Kimiä naksæmhen kin kaha kapæmia minä kupæn. Nakasætapig æmä kin Nanmin Rhakæ nipig minä fam. ⁵² Profet minä kupæn kimnhani-ærhav nægkiarinen kape Kughen, mærig kaha kapæmia minä kimisor has pæn kimi ariä fam. Mishopni min profet minä kupæn yamä mine kimnhani-ærhav kupæn mä Yemæ Atuatuk kape Kughen natukruä. Kini taktækun ai kimiä min nakasæikuä mhakurao-pæn ye nimetai Yemæ Atuatuk a kini mhauh In mishopni. ⁵³ Kimiä nakwænharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo minä kwænhavæhsi-pæ ta, mærig kimiä nakhapäh nisorien nækwan.”

Iriä kimsarkwhopni Steven

⁵⁴ Steven rimmægkiar fam, narmamə kape kaonsel minə kimisərig, niemhaa rhai əriə, kasarkwəruə tukun. ⁵⁵ Mərig Steven, Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini in marha faktə apa ye neai, məm nikhakien kape Kughen; kini məm min Yesu ramkwətə ye nikarin matuk. ⁵⁶ Kini mini-pən tuk əriə mīmə, “Səmru. Yakaməm napuə rimməkwaag, mə Ji Yermamə ramərer ye nikar Kughen matuk.”[‡] ⁵⁷ Kini namehuə kape kaonsel minə khasisigin nimətirgiriə kini misokrən iran. Misarar, iriə fam misaiyu mhauə tukun. ⁵⁸ Mharaptəəkən in, mhaukəkin mhatərhav-pən apa yerkwənu mə tuksarkwhopni In. Kini narmamə yamə mine kimnhani hah Steven kimisəpəkiək ta kin sot kapəriə misəhi-pən kimi tamaruə kirik nhagin e Sol, kini ai misəsik Steven kin kapier apig.

⁵⁹ Kasəsik Steven kin kapier, raməhuak mamni mīmə, “Yesu Yermaru, yakamərəhu-pən nanmik ye kwermim.”[§] ⁶⁰ Mənimkur mokrən ehua mīmə, “Yermaru, takpəh narpinien tai təvhagə has kapəriə.” Kini rimini fam nægkiarien a, kini mīmə.

8

¹⁻² Kini Sol ramərer əmə rikin ragien mə iriə kimishopni Steven.

Sol ramuh nəməhuak minə

Kini nəməhuak minə tiksın khauə mharəh niprai Steven mharəh mhavən mhanim, kini misasək pik tukun. Ririkakun ye nipig a, Sol mine in minə tiksın kisasar masor ahas pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Misəkota əriə kisap mhavən misarə apa yerkwənu minə tiksın apa Judia mine Sameria. Mərig aposol minə əmə kisarə apa Jerusalem. ³ Mərig Sol ramarkut pik mə tukroriah nəməhuak minə. In mamvən ye nimə minə mampik yerhav narman mine nipiraovin yamə mine kamhəni nəfrakisien ye Yesu. Ripik əriə mivən mampik-pən əriə apa kalabus.

Dikon a Filip ramni ərhav Nægkiarien Huvə apa Sameria

⁴ Mərig Sol mine kafan narmamə minə kimisəkota narmamə yamə mine kamhəni nəfrakisien ye Yesu, kisaiyu kirikianə kirikianə, mhavən apa ikin minə mamhəni-ərhav Nægkiarien Huvə kape Yesu. ⁵ Kini Filip rəsok-prah mivən yerkwənu kirik ye Sameria, kini maməvsao kin Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶ Kini nəmə aikin kisərig, misəm mə Filip ramor nimtətien minə, khauə kirikianə misətərig huvə kin in. ⁷ Narmamə khapsaah, nanmin has minə kimisəta irəriə. Nipig kisəta irəriə, misətəpar. Mine narmamə yamə mine nikariə rəpou, mine yamə mine nihuriə rahas, iriə khapsaah khahuvə min. ⁸ Ror pən nəmə Sameria rikiriə ragien pik.

Saemon e ramor narimnar ye norien kape yarmhə minə

⁹ Yerkwənu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nipig m-fam in ramor nimtətien ye norien kape yarmhə minə, ye nimri nəmə Sameria, kini kasəm kisakur pik kin. In ravəh-si haktə in mīmə in yamehuə kirik. ¹⁰ Nəmə ikin, nəmapnapig minə, mine namehuə minə, iriə m-fam kasətərig kin in. Mamhəni mhamə, “In ravəh nəsaninien a kamni kimə ‘Nisaninien kape Kughen.’” ¹¹ Iriə kimnhakwasig kin mərig in ai nipig ripsaah in ramor əriə kisakur kin nimtətien yamə mine in ramor. ¹² Mərig

7:55: Sam 110:1 [‡] **7:56:** Daniel min rimməm napuə rəkwaag, kini məm Ji Yermamə ramərer ye nikar Kughen. Əm-ru stori ye Daniel 7:13-14. [§] **7:59:** Yesu rərəhu-pən nanmin ye kwermi Kughen ye Luk 23:46. **7:60:** Luk 23:34 **8:3:** Wok 9:1,13; 22:4; 26:9-11

nipig kisərig Filip ruə mini-ərhav nəgkiarieren kape Narmaruyen kape Kughen, mine nhag Yesu Kristo, khani nəfrakisien ye nəgkiarieren a. Narmar mine nipiraovin yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə. ¹³ Kini ai, Saemon min rini nəfrakisien ye Yesu; marar mivən kor baptaes iran. Ikin pukaa Filip ramvən ikin, Saemon rakwasig kin. Kini məm nimtətien yamə mine Filip rimnor ye nəsaninien kape Kughen kini rakur pik kin.

¹⁴ Nipig Aposol minə apa Jerusalem kisərig nəvsaoyen mə nəmə Same-ria kamhani nəfrakisien ye nəgkiarieren kape Kughen, kini iriə kisher-pən kin Pita mine Jon mə tukravən mwəm əriə. ¹⁵ Nipig kimiravən mratərhav-pən tuk əriə, iriu mwəhuak-pən ye nəmə minə e mə tukhavəh Nanmin kape Kughen. ¹⁶ (Mərig in apa kupən, kimnor baptaes əmə irəriə ye nhag Yesu Yermaru; mərig Nanmin Rhakə ripəh hanə neiwaiyu-pənien tuk əriə). ¹⁷ Kini Pita mine Jon kwərəhu-pən kwermiriu ye kaparia kapə, məkneikin iriə khavəh Nanmin kape Kughen.

¹⁸ Kini Saemon rimnəm mə Nanmin kape Kughen rimavən ye nimiraghien kape narmamə nipig aposol mir a kwərəhu-pən əmə kwermiriu irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikin Saemon ripik yerhav mane mə tukrivəhsi-pən kimi əriu ¹⁹ maməkeikei kimi əriu mīmə, “Takravəhsi-pə min nirkunien en kimi yo. Pəh jakərəhu-pən kwermik ye narmamə, khavəh Nanmin kape Kughen.”

²⁰ Mərig Pita rəgkiar-pən skai kimin mīmə, “! Mane en kafam tukraməkeikei mirkək kimiru min takravən ye nap ehuə! ? Nakmə nakirkun nivəhyen nimri nihuvəyen a yame Kughen ravhsi-pən ap- napig əmə kimi narmamə uə? ²¹ Tukor ik nakpəh norien norien minə e kapəməwə, meinai rikim rapəh natuatukien ye nimri Kughen. ²² Takaməkeikei marar ye nərigien kafam tuk təvhagə has, maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nərigien has kafam. ²³ Yakaməm nipig minə fam nakəməkin narmamə, morkeikei əmə ik; norien has rimnəruk əutən ik.”

²⁴ Aikin, Saemon rini-pən tuk əriə məkeikei kimi əriə mīmə, “Kimiru takwəhuak kimi Kughen tuk yo; mə jakpəh nivəhyen narpinien yame nakarani-pə tuk yo.”

²⁵ Aposol mir a kirani-ərhav fam nəgkiarieren kape Yesu Yermaru, mine narimnar yame In rimnor, kini ai mwarar, mratərhav Sameria, mweriwək mrarerig miravən Jerusalem. Nipig kiravən, mirani-ərhav Nəgkiarieren Huvə kape Kughen apa yerkwənu minə kape nəmə Sameria.

Filip rimnəgkiar iriu yemə Itiopia kirik

²⁶ Nipig kirik, agelo kirik kape Kughen reiwaiyu-pə tuk Filip mini-pən tukun mīmə, “Takhekimter, məri-pən swatuk e ye tipəvsik, yame ripis e Jerusalem muə mipis apa Gasa.” ²⁷ Aikin, Filip rhekimter məriwək mamvən. Məm yamehuə kirik kape pianehuə kape nəmə Itiopia, nhagin a Kandas. Kwən a in Yunik* kirik; in ramarha huvə tuk mane kape pianehuə ai. In ruavən ta apa Jerusalem minəhuak. ²⁸ Rimavən məhuak-ta apa Jerusalem, mirerig minamvən apa iman ikin. Mamkwətə ye nar kirik kamni kimə “kat” yame hos ravi. Mamkwətə maməvheikin nəkwəkəwə yame Profet Aesea rimirai. ²⁹ Kini Nanmin Rhakə ruvən ye Filip mīmə, “Takvən məriwək ipakə tuk kat a.”

8:17: Wok 19:6 * **8:27:** “Yunik” in yamehuə kirik, kimnərai rəmhen kin pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwın, məm, morkeikei, moriah in.

³⁰ Məkneikīn, Filip raiyu mivən ipakə tukun, kini məm kwən a raməvheikīn nəkəkəkə yame Profet Aesea rimirai. Kini Filip raiyoh-pən in mīmə, “Yamehuə. ?Nakirkun nīprai nəgkiarien e nakaməvheikīn uə nīkam?”

³¹ Kini yamehuə a rīmə, “Tukmə yermamə kīrik rhoprai-pə kimi yo, jakirkun.” Kini raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkəkətə iriu min.

³² Nəgkiarien ye Nəkəkəkə kape Kughen yame kwən a raməvheikīn mamni mīmə,

“In ramhen kin sipsip kīrik, kimirəh khopni.

Məmhen kin kwaji sipsip əmə kīrik yame rapəh nasəkien nīpīg kīmnəkis nīmriin

Mərig in rapəh nəgkiarien.

³³ Kīmnor naurisien kim in, kīvəhsi-pən narpinien kīrik kīmin yame rīpəh natuatukien.

Kafan kwajikovə rirkək, mərig in ai kīvəhsi-ta nīmraghien kafan ye tokrei tanə e.”

(Aesea 53:7-8)

³⁴ Kini yamehuə a raiyoh Filip mə, “?Profet e raməvsao kin pa nhagin? ? Raməvsao atuk kin in, uə raməvsao kin yermamə pīsīn kīrik?” ³⁵ Kini Filip rimirakun ye nəgkiarien kīrikianə əmə yame rīnaməvheikīn mīnamni-pən Nəgkiarien Huvə kape Yesu kīmin.

³⁶ Iriu kwəri swatuk a, mirauə mwəm nu kīrik, kini yamehuə a rīni-pən tuk Filip mīmə, “Əm-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikīn e uə nīkam?”

³⁷ Kini Filip rīni-pən tukun mīmə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakirkun norien baptaes.”

Kini in rīni-pən tuk Filip mīmə, “Yo yakamni nəfrakisien ye Yesu mə In Ji Kughen.”

³⁸ Məkneikīn rīni-əhu kat a, kini mweiwaiyu iriu Filip, kini Filip ror baptaes iran. ³⁹ Kweiwaiyu mwərer mīn ye tame nu, məkneikīn Nanmīn kape Kughen rīvəh-si ta Filip kini yamehuə a rīpəh mīn nəmīen, marar aikīn a, məri swatuk mamvən, rīkin ragien.

⁴⁰ Mərig Filip rakur məm ramərer apa yerkwānu a Asdod. Kini mivən apa yerkwānu mīnə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu, mivən mivən meriaji-pən apa Sisaria.

9

Sol rīnnamvən apa Damaskes məm Yesu ye swatuk

¹ Ye nīpīg a, Sol rīnnamni has hanə narmamə kape Yesu mīnə mə tukraməkēikēi mhopni əriə. Marar, mivən məm hae pris ² maiyoh-pən in mə tukrīrai nəkəkəkə kīrik rīvən kimi nəmə Isrel apa Damaskes, mīmə tukmə ruvən aikīn məm narmamə kīsəri-pən Swatuk kape Yesu, nar apnapīg narman uə nīpiraovin, tukrīraptərəkīn əriə, mīpīk əriə mhauə apa Jerusalem. ³ Nīpīg Sol ruavən ipakə tuk Damaskes, taktəkun əmə rəm nīkhakien rīsī-pən ye napuə məsia-pen in. ⁴ In rīmamir, mərig nəgkiarien kīrik ramni mīmə, “!Sol! !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikīn kimi Yo?”

⁵ Kini Sol rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. ?Ik pa en?” Kini In rīni-pən tukun mə, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo.

⁶ Mərig takhekīmter, mivən apa yerkwānu. Aikīn en, tukni-pre tuk ik mə takhawor-pən iran mīne.”

7 Narmamə yamə mine kamhakwasig kin Sol kasərer, kisakur pik, misapnapig meinai kisərig pawk nəgkiarinen a, mərig khapəh nisəmien yermamə kirik. 8 Kini Sol rhekimter min, mərha, məm ripəh nəmien nar. Ror pən khavəh kwermın mhakir in mhavən apa Damaskes. 9 Kini raməmır nipig kisəsə; nımrin ripəh narhayen, mipəh nəviginien, kini mipəh ninimien nar kirik.

10 Kini yermamə kirik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagin e Ananaeas. Yesu Yermaru rımnokrən kin ye nəmrərhavyen kirik mımə, “Ananaeas.” Kini Ananaeas rimə, “O-o, Yermaru.”

11 Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mımə, “Takəri-pən swatuk a kamni kimə ‘Ratuatuk’ mivən mauru-pən imei Judas maiyoh kin yemə Tasas kirik nhagin e Sol. Taktəkun ai in raməhuak. 12 In rımnəm nəmrərhavyen kirik məm mımə ik nakvən ye nəkwai nimə a maməəhu-pən kwermın iran mə nımrin tukrihuvə min.”

13 Kini Ananaeas rini-pən tukun mımə, “Yermaru. Narmamə khap-saah kwəsəvsao-ta kimi yo kin kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iram apa Jerusalem. 14 Kini in ruauə ta eikin e, jif pris minə kwəseighan-ta kin mə in tukriraptərəkın narmamə minə e kasəhuak kimik.”

15 Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mımə, “Yuvən. Yo yakwirpen ta in mə in tukrini-ərhav nhagik kimi narmamə ye tanə pisin pisin minə, mine namehuə minə, mine nəmə Isrel min. 16 Kini Yo jakpihajoun in mə tukraməkeikei mivəh nəmhəyen tuk nhagik.”

17 Məkneikin, Ananaeas rıvən ye nəkwai nimə a. Məəhu-pən kwermın ye Sol mımə, “Piak Sol, Yesu Yermaru rımnher-pə kin yo eikin e mə jakuə mor huvə min nımrim, kini pəh Nanmin Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rımitərhav-pə tuk ik ye swatuk nipig nımnamuə eikin e.”

18 Taktəkun əmə, nar kirik rəmhen kin nırigəvi kəmam rier ta ye nımri Sol, kini in rarha min məm nar. Kini ye nipig a kor min baptaes iran. 19 Kini məvigin ta, marə mivəh min nəsaninien.

Sol ramniərhav Nəgkiarinen Huvə kape Kughen apa Damaskes

Kini Sol rarə min nipig tiksın apa Damaskes iriə narmamə kape Yesu minə. 20 Kini nipig ruauə Damaskes, mivən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen. 21 Aikin, narmamə kisərig kisakur pik kin mhamə, “Ah. ?Rhawor? Kwən a in apa kupən in rımnamuh nəmə Jerusalem yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Khamə ta mə ramuə min eikin e mə tukripik narmamə kape Yesu minə, mivən kimi jif pris.”

22 Mərig nəgkiarinen kape Sol ramhaktə mamskai mapita nəgkiarinen kape nəmə Isrel. Mamhajoun huvə mə Yesu in Kristo yame Kughen rımırpen.

23 Sol ramni-əhrav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun nəgkiarinen mə tukshopni in, 24 mərig Sol ruirkun ta nərigien kapəriə. Nipig fam, yenpig-yenpig yenaiyu, iriə kimisərer əswasig ye kwəruə ye yerkwanu ai, mə tukshopni Sol. 25 Mərig yenaiyu kirik, narmamə kape Sol minə khakir in mhavən mhavai-pən in ye nitip ehuə kirik, mharuk-pən nəərəus iran, mhavi reiwaiyu ye nıkar kəupə ye yerkwanu a, kini Sol rap mamvən.

Sol rimavən apa Jerusalem

²⁶ Sol rap mivən apa Jerusalem, mamarkut mə tukrikwasig kin narmamə kape Yesu minə. Mərig rikiriə rimməsik mə rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kini kimnhagin kin. ²⁷ Kini kwən kirik, nhagin e Banabas, ruə masitu iran, mikir in mivən mwəm aposol minə. Minipən tuk əriə mə Sol rimməm Yesu Yermaru ye swatuk rəgkiar kimin. Kini Banabas rini-ərhav mimə Sol rimipəh niginien tuk nini-ərhavyen nhag Yesu apa Damaskes. ²⁸ Kini Sol rimmamarə iriə miriə mamvən yerkwanu minə ye Jerusalem mamətgha kin nini-ərhavyen nhag Yesu. ²⁹ Kini maməgkiar kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəgkiarrien kape nəmə Gris, kini masotgoh; kini iriə khamə tukhauh in mishopni. ³⁰ Nipig in minə tiksin kisərig, khakir Sol misəsok pirə mhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Sisaria, mishər-pən kin mə tukrivən isok apa yerkwanu a Tasas.

³¹ Kwasig ikin, nəməhuak minə fam rarkurao ikin minə Judia mine Galili mine Sameria, kasarə ye nəmərinyen. Kini Nanmin Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskai, mamor əriə kamhapsaah. Kini iriə kamhasiai Yesu Yermaru.

Pita rimmor huvə nihu kwən kirik nhagin e Aeneas

³² Mərig Pita rimməriwək mamvən ikin minə; nipig kirik rivən mamarha-pən kin nəməhuak minə apa Lida. ³³ Aikin a, rimməm yermamə kirik nikarin rimhə. Kwən a reinein nəriwəkien. In rimməpir əmə meriaji newk eit. Kwən ai nhagin e Aeneas. ³⁴ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Aeneas. Taktəkun ai, Yesu Kristo tukror huvə min nipram, ik takhuvə min. Takhekimter mərəpəvin-ərpəvin kafam nimakuə məriwək mamvən.” Taktəkun əmə Aeneas rhekimter. ³⁵ Kini nəmə Lida mine Saron kisəm in, kisasar ye nərigien kapəriə mamhakwasig kin Yesu Yermaru.

Pita rivəh miragh pian a Dokas

³⁶ Yerkwanu a Jopa, piraovin kirik aikin ramni nəfrakisien ye Yesu, nhagin e Tabita Dokas.* Pian a, nipig fam ramor nar huvə, masitu ye yavən hah minə. ³⁷ Nipig a, rimivəh nimhəyen kirik, kini mimhə. Kəkwi, kor huvə nipran kirəh kərəhu-pən ye nimə ye kwənmhan apa yerpərig əgkəp. ³⁸ Ikin a Jopa ipakə əmə tuk Lida, ror pən, nipig narmamə kape Yesu minə apa Jopa kisərig mə Pita raməmir apa Lida, kisher-pən kin yermamə kiraru kiravən mwəm in. Miweikeikei kimin mirəmə, “Əriwak aihuaa muə.”

³⁹ Kini Pita rarar mikwasig kin əriu. Kini rivən miterhav-pən tuk əriə, khakir in mishaktə mhavən ye kwənmhaan apa yerpərig əgkəp. Kini nipiahuaru minə khamhə-tan kin əriə, iriə fam khauə, misərer rao rao kin. Misasək, mishajoun Pita kin neipən yame Dokas rimijir nipig rimmamragh.

⁴⁰ Kini Pita rher-ərhav kin əriə, kini mənimmkur məhuak. Miwəg-pən məm pian ai ruamhə ta mini-pən tukun mə, “Tabita, hekimter.” Məkneikin pian ai rarha-pən məm Pita, kini mhəkimter məkwətə. ⁴¹ Kini Pita rasitu iran mivi haktə in, ai rərer. Kini Pita rokrən kin narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu mine nipiahuaru yamə mine khamhə-tan kin əriə khauə, kini rhajoun əriə kin pian a mə ruəmragh min. ⁴² Kini nəvsaoyen kin norien a rarkurao fam ye Jopa. Kini narmamə khapsaah khauə mishatətə ye Yesu Yermaru. ⁴³ Kini Pita rarə min apa Jopa ror

9:26: Gal 1:17-19 9:27: 1 Kor 9:1 * 9:36: Nhag pian a, ye nəgkiarrien kape nəmə Gris ramni “Dokas,” ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel, ramni “Tabita.” Nipran ramni nar miragh huvə kirik kamni kimə “dia.”

tu, iriu yermamə kirik nhagin e Saemon, yame kafan e wok in ramor anəpeinə ye tiki kau mə tukjir kor narimnar kin.

10

Kughen rimnəgkiar kimi Konilias

¹ Yermamə kirik, nhagin e Konilias, ramarə apa Sisaria. In yamehua kirik kape mobael minə kamni kimə “Mobael kape Itali.” ² In mine kafan minə iriə kamhasiai pik Kughen kape nəmə Isrel. Kini in miwəhsi-pən mane ehuə kimi yavən hah minə. Kini nipiɡ m-fam, raməhuak kimi Kughen. ³ Nipiɡ kirik, ipakə tuk tri klok yenaiyu, ye nipiɡ atuatur kape nəhuakien, rimnəm nəmrərhavyen kirik, məm huvə mə agelo kirik kape Kughen rimauə tukun mimə, “!Konilias!”

⁴ Kini Konilias riɡin pik marha-əterik iran, mini-pən tukun mimə, “Əwəh, Yermaru. ?Rhawor?”

Kini agelo a rini-pən tukun mimə, “Kughen rinərig ta nəhuakien kafam. Minəm ta norien minə kafam, mə ik nimnasitu ye yavən hah minə. Kini In ramərig ik. ⁵ Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə ikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. ⁶ In ramarə iriu yermamə kirik nhagin e Saemon yame in yermamə kape norien narimnar kin tiki kau. Nimə kafan ramərer ye nikar-kar tahik.”

⁷ Kini agelo a rəgkiar fam, mapta iran. Məkneikin Konilias rokrən kin kafan yasitu mir kiraru mine mobael kirik yame ramsiai Kughen kape nəmə Isrel, mamasitu min iran, mə irisir tukrhuə mirhəm. ⁸ In rhoprai-pən nəmrərhavyen a kimi ərisir. Kini mher-pən kin ərisir kirhivən apa Jopa.

Pita min rəm nəmrərhavyen kirik

⁹ Kəni rəkwanir kin, yerkwəiha, nipiɡ kwərə misir a karhəriwak hanə marhivən ye swatuk, ipakə əmə krhitərhav-pən apa Jopa, kini Pita rhaktə miwən apa ye tokrei nimə mə tukrəhuak. ¹⁰ Maməhuak mamvən, minənkərvəv pik. Kini nipiɡ kamavaan hanə nan, in rəm nəmrərhavyen kirik. ¹¹ Məm mə napuə rimnəkweg. Rəm nar kirik rəmhen kin tapolen ehuə rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə. ¹² Kini nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer-pən ye tapolen a: yamə mine kaserko, mine yamə mine kasəriwək, mine man minə pisin pisin. ¹³ Kini rərig nəgkiarien kirik ramni mimə, “Pita. Hekinter, muh nar miragh minə a kirik mən.”

¹⁴ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. !Yakpəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yame rəmkimik ye nimrim.”

¹⁵ Kini mərig nəgkiarien a rimə, “Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rīpəh nəmkimikien.”

¹⁶ Kimiwəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kirəhsi-ta tapolen a, rhaktə miwən ye neai.

Yermamə kisisər kape Konilias kirhivən mirhəm Pita

¹⁷ Kini Pita ramarkut hanə mə tikrirkun niprai nəmrərhavyen yame in rimnəm, mərig kwərə misir yamə misir e Konilias rimnher-pən kin ərisir, kirhuə. Mirhaiyoh kin nimə kape Saemon, mirhuə, mirhəm. Kini

marhærer ye kwæruæ ye nimæ kafan. ¹⁸ Kini mirhokræn mirhîmæ, “!Ei! ? Yermamæ kirik eikin e nhagin e Saemon Pita uæ?”

¹⁹ Kini Pita ramætærig hanæ kin nîprai næmrærhavyen kafan, mærig Nanmin Rhakæ rini-pæn tukun mîmæ, “!Ei! Ærig-ru. Kwæruæ misir kisisæ e karharha kin ik. ²⁰ Hekîmter, meiwaiyu mîvæn mæm ærisir. Mærig rikim tukripæh næsikien mæ to nakpæh nikwasigien kin ærisir, mærig in ai Yo e yimnher-pæ kin ærisir mæ tukrhuræ.”

²¹ Mækneikin Pita reiwaiyu mîvæn mîni-pæn tuk ærisir mæ, “Yo e yermamæ yame kîmisir nakarharhakîn. ?Nakrhîmæ rhawor?”

²² Kini kirhîmæ, “Yamehuæ kirik kape mobael, nhagin e Konilias, rimnher-pæ kin æmasir. In yemæ atuatur kirik; ramsiai Kughen kape næmæ Isrel. Kini næmæ Isrel kharkun mæ in ror mækna. Agelo kirik kape Kughen ruæ mîni-pæn tukun mæ tukrokræn kin ik, takvæn apa iman yerkwanu. Pæh in rærig nægkiarien kafam.” ²³ Mækneikin Pita rikir ærisir mhavæn ye nækwai nimæ. Yenaiyu, kîsapir aikîn.

Pita rivæn mæm Konilias mhoprâi nîprâi næmrærhavyen kafan

Kæni rikwamer kin, Pita rarar mikwasig kin kwæruæ misir a. Kini næmæhuak mînæ mîn tiksîn ye yerkwanu a Jopa, khakwasig mîn kin. ²⁴ Kæni rikwamer mîn kin, rivæn mîtærhav pæn yerkwanu a Sisaria. Kini aikîn a, Konilias mîne kafan mînæ, mîne kafan narmamæ yamæ mîne in rimnokræn kin æriæ, kaseito kin Pita. ²⁵ Nîpig Pita rimavæn yerkwanu kape Konilias, Konilias ruæ mænîmkur ye nihu Pita mîvæhsipæn nisaiyen kîmin. ²⁶ Mærig Pita rivæh-si haktæ mîn in, mîni-pæn tukun mîmæ, “Hekîmter. Yo mîn yo yermamæ æmæ.”

²⁷ Kwægkiar, miravæn apa imæ, kini Pita ræm mæ narmamæ khapsaah kwænhauæ ta aikîn. ²⁸ Kini Pita rini-pæn tuk æriæ mîmæ, “Kîmiæ m-fam nakharhau huvæ mæ natuakæmien kapæmawæ ramni-æhu mæ næmæ Isrel tukhapæh nhavænien ye nækwai nimæ yamæ mîne pæh nien mæ kwænæruæ kape næmæ Isrel kini mhapæh nisæriwak-kwisien. Mærig Kughen rimnhajoun yo mæ jakpæh nîniyen mæ narmamæ tiksîn kîsæmkîmik ye nîmrîn uæ kîsahas. ²⁹ Ror pæn, nîpig naksokræn kin yo mæ jakuæ eikin e, yakpæh nîpæhyen, yakarar æmæ mamuæ. Mærig yakmæ jakaiyoh æmiæ mîmæ, “?Kîmiæ nîmisokræn kin yo tuk naha?” ”

³⁰ Kini Konilias rini-pæn tukun mîmæ, “Nîpig kisisæ ruæ mîvæn,* ye tri klok yenaiyu, ror mækneikin taktækun, yo yimnamæhuak ye nækwai nimæ kafak. Taktækun æmæ yermamæ kirik yame kafan neipæn ramasiæ, rimætærhav-pæ, mærer ye nîmrîk. ³¹ Mîni-pæ tuk yo mîmæ, ‘Konilias. Kughen rinærig ta næhuakien kafam. Rimnæm ta norien mînæ kafam, mæ ik nîmnasitu ye yavæn hah mînæ. ³² Taktækun ai, ik takher-pæn kin narmamæ tiksîn khavæn apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamæ kirik mhauæ eikin e. Yermamæ a, nhagin ægkæp e Saemon Pita. In ramaræ iriu yermamæ kirik nhagin e Saemon yame kafan e wok nor-apnæpæneyen ye tiki kau tuk nîjriæn mor narîmnar kin. Nimæ kafan ramærer ye nikar-kar tahik.’ ³³ Ror pæn taktækun æmæ yimnher-pre kin kwæruæ misir e, mæ tukrhîkir ik mirhuæ. Kini rhuvæ pik mæ nakuauæ. Taktækun ai kîmawæ fam

10:26: Wok 14:13-15; Rev 19:10 * **10:30:** Nîpig næmæ Isrel kasævheikin nîpig mînæ, ror pîsin ye norien yame næmæ Vanuatu kasævheikin nîpig mînæ. Nar Isrel kîsævhuekin nîpig mînæ a mhama “nîpig kuas,” mærig tukmæ næmæ Vanuatu kîmisævheikin nîpig mînæ a, tukhani mhama, “nîpig kîsîsæ.”

yaksərer ye nīmri Kughen, mamhawhin əmə mə jaksərig naha nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pre kim ik mə ik takni tuk əmawə.”

Pitaramni-ərhav mə Kughen rīmīrpen narmamə ye kantri pisin minə fam mə tukhauə mħarkun In

³⁴ Kini Pita raməgkiar mamni mīmə, “Taktəkun yakwīrkun mə Kughen ramor rəm nəmhen kimi nəmə kantri pisin minə fam, ³⁵ kini rikin ragien tuk narmamə ikin minə fam yamə mine kamhasiai In, kini misor nar yame ratuatuk.

³⁶ “Kimiə nakwənharkun ta nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi nəmə Isrel. Nəgkiarien Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmarinuyen tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə minə fam. ³⁷ Kini kimiə nakharkun narimnar yame rimatərhav-pə e Judia. Jon Baptaes rīmīni-ərhav baptaes, kwasig ikin, narimnar minə a rīpīrikakun. ³⁸ Rəmhen kin Kughen rīmnhher-pə kin Nanmīn Rhakə kimi Yesu, mivəhsi-pən nəsanīnien kimin. Kini ai, Yesu rīmīnarkurao, mamor huvə pən kimi narmamə. Kini narmamə yamə mine kasəmīr ye kwermī Setan, Yesu rīvəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.

³⁹ “Kini kimawə yimisəm narimnar yame rīmīnor apa Jerusalem mine yerkwānu minə tiksīn apa Judia. Kini yimisəm min mə kimisarkwətərkīn-pən In ye nai kamarkwao-kin, kini rīmħə. ⁴⁰ Mərig ye nīpig yame ror kisīsər kin, Kughen rīmīnor In rīmīnragh min. Kini mor əpu In kimi narmamə mə tuksəm mə In rīmīnragh min. ⁴¹ Pəh nien mə narmamə minə fam kimisəm In, mərig narmamə əmə iriə e yame Kughen rīmīrpen ta əriə mə tuksəm. Kimawə e yimisəvigin mħanīm kwis kimawə min nīpig rīmīnragh min ye nīmħəyen. ⁴² Kini Yesu a in a rīmīni-pə tuk əmawə mīmə jakasəkeikei mħani-ərhav nhagin, mħani-ərhav mə Kughen rīmivəh-si haktə In mə In tukrəkīr narmamə yamə mine kamħamragh, mine yamə mine kwənhamhə ta. ⁴³ Kini profet minə kupən kimnħani ta In, mħamə narmamə minə fam yamə mine kashatətə ye Kughen, Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”

Nanmīn kape Kughen rīmīnīwaiyu ye narmamə minə

⁴⁴ Pita raməgkiar hanə, Nanmīn Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mine kasətərig kin in. ⁴⁵ Kini nəmə Isrel yamə mine kamħani nəfakisien ye Yesu yamə mine kimnħatərhav apa Jopa iriə Pita, mħauə, misəm, kisakur pik mə Kughen rīvəhsi-pən ta nihuvəyen a Nanmīn Rhakə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. ⁴⁶ Kisakur pik kin meinai kimisərig narmamə minə a kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, masəgnəgin Kughen.

Kini Pita rīni-pən tuk əriə mīmə, ⁴⁷ “Narmamə minə e kwənhavəh ta Nanmīn kape Kughen rəmhen kin yame kitawə kimnħavəh. ?Pa nhagin tukrətəpig kin əriə mīmə tukħapəh nisorien baptaes ye nu?” ⁴⁸ Kini in rīmə iriə tuksor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kini iriə kimisaiyoh-pən in mħamə in tukrarə kəskəh min iriə min.

11

Pita rīmīnəvsao kimi nəməhuak minə

¹ Kini aposol minə mine nəməhuak minə ye yerkwanu minə ye Judia kimisərig nəvsaoyen mə nəmə minə a pəh nien mə nəmə Isrel iriə min kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen. ² Kini Pita rivhiak mivən Jerusalem, mərig nəməhuak yamə mine khani mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, iriə kimnhani nikarin, ³ mhani mhamə, “?Rhawor e ik nimavən ye nimə kape nəmə kipəh nivəhyen nao kimi əriə, maməvigin kimiə miriə?”

⁴ Kini Pita rimnəvsao kimi əriə kin narimnar fam yame rimnəm apa Sisaria. ⁵ Mamni mimə, “Nipig yimnaməmır apa Jopa, maməhuak məm nəmrərhavyen kirik. Məm nar kirik rəmhen kin tapolen rimneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə reiwaiyu ipakə tuk yo. ⁶ Yakarha-pən huvə a tapolen a, kini məm nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer: yamə mine kaserko, masəriwək, mine man minə pisin pisin. ⁷ Kini yimnərig nəgkiarien kirik ramni mimə, ‘Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kirik mən.’ ⁸ Mərig yo yakmə, ‘Yermaru. !Yakarəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yamə mine kisəmkimik ye nimrim.’ ⁹ Kini yimnərig min nəgkiarien a risi-pən apa ye rao ye neai minə, ‘Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, ripəh nəmkimikien.’ ¹⁰ Yimawəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisə; kwasig ikin, kirəh-si ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

¹¹ “Ye nipig atuaturə əmə a, kwərə misir kisisəer krhitərhav-pə ye nəkwai nimə yame yakasəmır ikin. Iriə apa Sisaria kimisher ta kin ərisir mə tukrhuə mirhikir yo mirhuvən apa Sisiria. ¹² Kini Nanmin kape Kughen rimini-pə tuk yo mimə, ‘Rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nikwasigien kin ərisir.’ Kini piautawə minə iriə sikis kimnhakwasig kin yo, mhavən, misauru-pən ye nəkwai nimə kape Konilias. ¹³ Kini in rini-pə tuk əmawə mə in rimnəm agelo kirik ruə marer ye nəkwai nimə kafan mini-pən tukun mimə, ‘Takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa Jopa tuk kwən kirik yame nhagin əgkəp e Saemon Pita. ¹⁴ In tukrini-pre nəgkiarien kirik tuk əmiə, pəh Kughen tukrivəh miragh ik mine kafam narmamə minə kin.’

¹⁵ “Kini nipig yimisəgkiar hanə, Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimauə irətawə e nəmə Isrel kupən. ¹⁶ Kini rikik raməsik nəgkiarien kape Yermaru kapətawə yame rimini kupən mimə, ‘Jon rimnor baptaes irəmiə kin nu; mərig tukripəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.’ ¹⁷ Kini tukmə Kughen rivəhsi-pən nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə nipig kitawə kimnhani nəfrakisien ye Yermaru Yesu Kristo, rhuvə əmə. Yo yermamə əmə, to yakpəh nini-əhuyen Kughen tuk naha nhagin yame In rorkeikei mə tukror min kimi nəmə tanə pisin pisin minə.”

¹⁸ Nipig iriə kisərig nəgkiarien a kape Pita, kisapnapig. Misəgnəgin Kughen, mhani mhamə, “Tukmə ror Kughen rimnor ta swatuk tuk narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, iriə min kharkun nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, pəh Kughen tukrivəh miragh əriə.”

Niməhuak apa Antiok

¹⁹ Kini mærig, kupæn, nipig Sol mine in minæ tiksın kimishopni Steven, misarar masor-ahas-pæn min kimi narmamæ yamæ mine kishatætæ ye Yesu, kisap, mhavæn isok. Iriæ tiksın kisap mhavæn apa Fonisia, tiksın apa Saepras, kini tiksın khauæ apa Antiok. Kini mamhani-ærhav Nægkiarrien Huvæ kape Yesu. Kini mærig kasægkiar æmæ kimi næmæ Isrel. ²⁰ Mærig tiksın, iriæ næmæ Saepras, mine Saerin, kimnhauæ apa Antiok, kini mamhani-ærhav min Nægkiarrien Huvæ kape Yesu Yermaru tuk næmæ Gris. ²¹ Kini Kughen rimnasitu iræriæ, narmamæ khapsaah kisarar ye nærigien kapæriæ, mamhani næfrakisien ye Yesu.

²² Næmæhuak minæ apa Jerusalem kimisærig nævsaoyen kin, kini kisher-pæ kin yermamæ kirik nhagin e Banabas ruæ e Antiok. ²³ Banabas ruæ mitærhav-pæ, mæm mæ Kughen ruivæhsi-pæn ta nihuvæyen kimi næmæ aikin, kini Banabas, rikin ragien pik. Mamor kwirig kimi æriæ mæ tukasækeikei mhavæh tim tim Yesu Yermaru yerkiræ m-fam. ²⁴ Banabas in yemæ huvæ kirik. Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini nhatætæyen kafan riskai. In ravi narmamæ khapsaah kamhakwasig kin Yesu Yermaru.

²⁵ Kini kwasig ikin, Banabas rivæn apa Tasas mamarha-kin Sol. ²⁶ Nipig rimnæm Sol, rikir, iriu miravæn apa Antiok mwaræ apaikin kape newk kirikianæ. Mwofugin iriæ næmæhuak minæ aikin, mawævæhwag kimi narmamæ khapsaah. Ikin a Antiok, kimirikakun kini narmamæ kape Yesu Kristo minæ kimæ, “Kristin.”

²⁷ Ye nipig a, profet minæ tiksın khatærhav a Jerusalem mhaviræ mhavæn Antiok. ²⁸ Iriæ kirik, nhagin e Akabus, Nanmin Rhakæ ramaræ iran, rimirkun mækupæn mimæ sweiwei ehuæ kirik tukruh narmamæ m-fam. (Kini profesi e rimauæ minor næfrakisien kin ye nipig yame Klodias rimnamehuæ ye næmæ Rom). ²⁹ Kini narmamæ kape Yesu minæ apa Antiok kimisorkeikei mæ tuksasitu ye narmamæ kape Yesu minæ apa Judia, mishær-pæn kin mane kirikianæ kirikianæ yame ratuatuk ye nirkunien kapæriæ. ³⁰ Kisor mæknakin, misæræhu-pæn mane a ye kwermi Banabas mine Sol mæ tukravæn mwæræhu-pæn ye kwermi elda minæ ye nimæhuak apa Jerusalem.

12

Kughen rimiræhsi-ærav Pita ye kalabus

¹ Ye nipig a, king kape næmæ Rom, nhagin e Herod*, rimiraptæra-kin næmæhuak minæ tiksın mimæ tukruh æriæ. ² Mini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mæ tukhavæn mharaptæra-kin Jemes, piau Jon, misæræru-ta kapæn kapæ. ³ Kini rimnhopni-ta Jemes mæm mæ næmæ Isrel, rikiriæ ragien tukun, raræ mini-pæn min tuk kafan narmamæ minæ mæ tukharaptæra-kin min Pita. Kiraptæra-kin Pita ye nipig kape næviginien ehuæ e kamni kimæ “Nænien Bred yame yis rirkæk iran.” ⁴ Kharaptæra-kin Pita, mhræhsi-pæn ye kalabus. Kini Herod rimini mæ mobael 16 tuksærer æswasig kin, kuas kuas ye aoa minæ fam, yenpig mine yeraan. Herod rikin ramæsik mimæ nipig næviginien ehuæ tukror infamien, in tukrikir Pita muæ ramærer ye nimri mirh. ⁵ Mærig nipig Pita ramæmir hanæ ye kalabus, næmæhuak minæ kasæhuak æusik-æusik tukun.

11:19: Wok 8:1-4 11:22: Wok 4:36 11:25: Wok 9:30 11:28: Wok 21:10 11:30:

Wok 12:25 * 12:1: King e nhagin e Herod Agripa. Pæh nien mæ Herod Antipas.

⁶ Kīni tīkāni rākwanīr kīn, Herod rīmā ta mā tukrārip Pita ye nīmri mīrh. Mārig yenpīg, Pita ramāmīr ye kalabus mamapīr ye kwerkwan ye mobael mīr kīraru. Karkwāji in kīn jen kīraru: kīrik ramāker-pān ye kwermi mobael kīrik, kīrik ramāker-pān ye kīrik. Kīni mobael kīraru kawarer ye kwāruā mawarha tukun. ⁷Taktākun əmā, agelo kape Kughen rītīrhav-pā tukun. Kīni māsīə rakhak ye nəkwaī kalabus. Kīni agelo a rīnhai kwerkwaī Pita mīmā, “Ei. !Ērer aihuaa!” Taktākun əmā jen mīr yame e kawāker-pān ye kwermi Pita kīmīraier-ta atuk.

⁸ Kīni agelo ai rīni-pān tukun mīmā, “Vəhsi-pān kafam sot mīne sandel.” Kīni Pita ror nar yame agelo rīmīni. Kīni agelo a rīni-pān tukun mā, “Takvəhsi-pān kafam kot, mīkwasīg kīn yo.” ⁹ Kīni Pita rīkwasīg kīn, mīratārhav ye nəkwaī kalabus. Mārig in rīpāh nīrkunien mā nar yame agelo a ramor iran ror nəfrakīsien kīn; rīkīn rāsik mā ta mā in raməmērəhav əmā. ¹⁰ Kīni iriū kīrauā mwāpita mobael yame ramərer əkupən mamarha, kīni mīrauā mwāpita yame ror kīraru kīn. Kwasīg ikin, kīrauā mīratārhav-pā ye kwāruā yame kīmnor kīn aean. Kwāruā a kamtārhav-pān ikin, kamāvən Jerusalem. Kīni ye nīpīg a, kwāruā ai rəhitā atuk, kīni iriū kīratarhav. Mawāriwak ye swatuk mīravən. Taktākun əmā agelo ai rəta ye Pita mamvən.

¹¹ Məkneikīn, Pita, rīkīn rarə, kīni rīmā, “Ei. Yakəm yakīrkun mā nar e in ror nəfrakīsien kīn. Yesu Yermaru rīmnhēr-pā kīn agelo kafan mā tīkīrīrəh-sī ta yo ye kwermi King Herod mīne narīmnar mīnə yame nəmā Isrel khamā tuksor irak.”

¹² Pita rəm rīrkun mā Kughen ruīrisin in, taktākun əmā, rīvən imei Meri, nīsin Jon Mak. Narmamā khapsaah kwənhauā ta ye nəkwaī nīmā a masəhuak. ¹³ Kīni Pita rāsik-əsik tapīg ye nīmā a. Kīni yasitu kīrik, nhagin e Roda, ruā mā tukrəhitā. ¹⁴ Kīni in mārig rīki Pita, ruīrkun mā Pita a; kīni rīkīn ragien pīk tukun, kīni mərūkin nəhitəyen, kīni maiyu əmā mīvən mīni-əsah-pān iran mīmā, “!Ei! Narīmənə əpə. Pita ramərer ye kwāruā apa iruā.”

¹⁵ Kīni iriə khani-pān tukun mhamā, “Nīkam. Nakeno-eno.”

Kīni raməkeikei mamni mīmā, “Nīkam. Yo yakamni əfrakis.”

Kīni iriə khani-pān tukun mhamā, “Nīkam. ?Tukmā ror agelo əmā kafan uə?”

¹⁶ Mārig Pita ramərer hanə iruā maməsik-əsik tapīg. Kīni iriə khavən mīsəhitā, mīsəm in, kīsakur kīn. ¹⁷ Kīni Pita rīmīni-əhu əriə mā tukhapim. Kīni maməvsao kīn Yesu Yermaru rīmivəhsi-ərəhav in ye kalabus. Kīni mīmā, “Taksəvsao kīn kīmi Jemes† mīne kitawə mīnə tīksin.” Rəgkiar ta kīni map.

¹⁸ Kāni rīkwamer kīn, yenpīg-yenpīg, mobael yamə mīne kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh əriə mīnə kīn, mārig kīsēinein mā naha nhagin rīmnor Pita. ¹⁹ Kīni King Herod rīni-pān tuk əriə mā tukhavən mīsarhakin Pita; mārig khapāh nīsəmien. Kīni ai, King Herod rərip mobael mīnə a ye nīmri mīrh, mīvəhsi-pān narpīnien kīmi əriə mā tukasəkeikei mhamhə.

Kughen rīvəhsi-pān narpīnien kīmi yermaru kape nəmā Rom, kīni rīmhə

Kwasīg ikin, King Herod rīmatārhav Judia, məsok pīrə, mīvən apa kwənmhan kīrik kamni kīmā, Sisaria. ²⁰ Ye nīpīg a, narmamā ye taon

12:10: Wok 5:19 † **12:17:** Jemes e ror pīsīn ye Aposol Jemes yame King Herod rīmnhopni kupan (ye Wok 12:2). **12:18:** Wok 5:22-24

mir e Taea mine Saedon kimisotgoh iriä min, kini rini-ähu näviginien mä tukripäh nherpän-ien kin. Kini iriä kimisaiyoh nasituyen kin Blastus, yame in ramehuä ye nautä kape King Herod. Kimnhavi närigien kafan mä tukrokrän kin Herod ruä, päh kisärähu nämärinuyen iriä min, mä tukrata min ye näviginien rivän min kimi äriä.

²¹ Kini kwänhauä ye nipig yame Herod rimini mä tukräm äriä iran, kini rivähsi-pän neipän huvä kafan yame ramhajoun mä in ramarmaru; mivän mäkwätä ye kwänmhan kape king, mivähsi-pän nägkiarieren kafan kimi äriä. ²² Kini iriä kisokrän apomh mhamä, “Yermamä e ramægkiar, päh nien mä yermamä ämä, märig in kughen kirik.” ²³ Märig Herod ripäh nivähsi-haktäyen Kughen, mäknëikin, Kughen rher-pä kin kafan agelo ror Herod rimir. Kini wom minä kisän tipeiwä iran, rimhä.

²⁴ Ye nipig a, nägkiarieren kape Kughen rarkurao. Narmamä khapsaah khani näfrakisien iran.

²⁵ Kini Banabas mine Sol kwægkiar fam apa Jerusalem, mirarerig-pä Antiok, miräkir kwän kirik nhagin e Jon Mak irisir min.

13

Kughen rimirpen Banabas mine Sol mä tukräni-ärhav Nägkiarieren Huvä kape Kughen

¹ Ye nimähuak apa Antiok, profet minä mine nämhajoun minä kasarä aikin. Iriä e: Banabas, mine Sol, mine Simeon (yame kamni kimä yemapig), mine Lusias yemä Saerin, mine Manaen (apa kupan in yermamä kirik kape King Herod Antipas). ² Kasarä, kini nipig kirik, kisäpäh näviginien masähuak kimi Kughen. Kini Nanmin Rhakä ruä mini-pän tuk äriä mimä, “Yakorkeikei mä takhaväh-si haktä Banabas mine Sol päh iriu tukwor nar yame yakamokrän kin äriu mä tukwor.” ³ Kimisor infamien ye nähuakien mine nipähyen näviginien, kini misärähu-pän kwermäriä ye kapäriu kapä tuk nivähsihaktäyen äriu. Kini misher-pän kin äriu mä tukravän.

Banabas mine Sol kirani-ärhav Nägkiarieren Kape Kughen apa Saepras

⁴ Nanmin Rhakä rivähsihaktä-ta Banabas mine Sol, kini kwäsoq pirä miravän apa Selusia, kini miwat-pän ye näkwai rao ehüä kirik, miravän apa kwaji tanä kirik kamni kimä “Saepras.” ⁵ Miravän miratärhav-pän apa Saepras, miravän mirävhiak apa yerkwanu kirik kamni kimä “Salamis.” Ikin aikin a, karäni-ärhav nägkiarieren kape Kughen ye näkwai nimä kape nofuginien minä kape nämä Isrel. Kini Jon Mak rimnasitu iräriu.

⁶ Kini irisir kirharkurao ye tanä a, mirhivän mirhatärhav-pän min yerkwanu a Pafos. Kini ikin aikin a, kirhäm kleva kirik, nhagin e Bajisas. In yemä Isrel, yame in profet eikuä kirik. ⁷ Kleva a, in yasitu kirik kape gavman kape tanä a. Yamehüä a, nhagin e Sejas Polas, nirkunien kafan rehüä. Kini in rokrän kin Banabas mine Sol mä tukrauä mwäm in, meinai in rorkeikei mä tukrärig nägkiarieren kape Kughen. ⁸ Märig kleva a, Bajisas, ramni hah Banabas mine Sol. (Nhag kleva a, ye nägkiarieren kape nämä Gris, kamni kimä “Elimas,” nipran ramni mä “kleva.”) Ramarkut mä tukrukreikin närigien kape yamehuä a, mä tukripäh ninuyen näfrakisien

ye Yesu. ⁹ Kini Sol, yame nhagin min kirik kamni kimə Pol,* Nanmin kape Kughen ramarə iran. Rarha-pən məm kleva a Elimas, ¹⁰ mini-pən tukun mimə, “Ik kwajikovə atuatak kape Setan. Ik nakamni hah narimnar fam yame rhuvə. Ik yermamə kape təvhagə hah mine neikwəyen. Nipig m-fam nakaukreikin swatuk atuatak kape Kughen. ¹¹ Taktəkun əmə, kwermi Kughen tukrirap ik, nimirim tukripis. Təkrəh nəm-pipom-ien nikhakien.”

Taktəkun əmə kleva ai rəm nətokien rəpignap muə muvrig əpis nimirin. Kini in rimməriwək mamərav-ərhav əmə mamarkut mimə yermamə kirik tikriyəh kwermi mikir in. ¹² Kini gavman a rəm nar a rimmor, rakur pik kin nəvhagien kape Pol mine Banabas, kini mamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Banabas mine Pol kiravən apa Antiok

¹³ Kini Pol mine in minə tiksın kimnhavən apa Pafos, mhavən ye rao ehua kirik, mhavən apa kwənmhan kirik kamni kimə Pamfilia. Mhavən mhavhiak ye yerkwanu kirik kamni kimə Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rimməpəh əriə ikin mirerig mamvən apa Jerusalem. ¹⁴ Kini iriə kisasar apa Pega, miseriwək mamhavən apa yerkwanu kirik kamni kimə Antiok, apa Pisia. Ye nipig kape Sabat, khavən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, misəkwətə. ¹⁵ Kəvheikin nəkwəkwə kape Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kupən, kini kwasig ikin, namehua kape niməhuak minə kisaiyoh əriə mhamə, “Yo minə tiksın. Tukmə kimiə nakamhavəh nəgkiarien kirik tuk nərip-tim-timien nəmə iku, hani-ərhav.”

¹⁶ Kini Pol rhekimter, mini-əhu əriə mə tukhapim, kini mimə, “Nəmə Isrel, mine nəmə iku pisin pisin minə yamə mine nakhasiai Kughen kape nəmə Isrel, kimiə fam taksətərig kin nəgkiarien kafak. ¹⁷ Kupən, Kughen kape nəmə Isrel rimirpen kaha kapəməwə minə, kini nipig kimsarə rəmhen kin yepsipis minə Ijip, Kughen rīvəh-si haktə əriə mor əriə khauə mhapsaah. Ye nəsaninien ehua kafan, In rirəhsi-ta əriə ye kwermi nəmə Ijip. ¹⁸ Kini khavən misarə ye kwənmhan əkwak miseriaji newk foti, masor təvhagə hah; mərig Kughen rapəh nipəhyen əriə. ¹⁹ In rimmor narmamə minə kape nəmə Isrel kamhauh gavman minə kape tanə seven yamə mine kasarə ye tanə a Kenan; kini mivəhsi-pən tanə a kapəriə kimi ripməwə minə, mə kapəriə. ²⁰ Narimnar a rimmor rīvəh nipig rəmhen kin newk 450.

“Kwasig ikin, Kughen rīvəh-si haktə namehua kapəriə minə mə tuksarmaru irəriə, mhauə miseriaji nipig kape profet kirik nhagin e Samuel. ²¹ Nipig a in a, kimsaiyoh Kughen mhamə iriə kisorkeikei mə tukhavəhsi-haktə king kirik kapəriə. Kini Kughen rīvəh-si haktə yermamə kirik nhagin e Sol, kwajikovə kape Kis. In kwənrəus kape Benjamin. Sol rimmehua irəriə rəmhen kin king kapəriə kape newk foti. ²² Kini ai Kughen rirəhsi-əhu Sol, kini mivəhsi-haktə Deved mor king kin kapəriə. Kughen rəgnəgin King Deved mimə, ‘Yakəm yakirkun mə Deved e, kwajikovə kape Jese, norien kafan ratuatak ye rikik. In yermamə kirik in ramor rikik.’

(1 Saml 13:13; 16:12)

* **13:9:** Nhag e “Sol” in nəgkiarien kape nəmə Isrel; kini nhag e “Pol” in nəgkiarien kape nəmə Rom. Nipig Sol rimavən mor wok iriə nəmə Rom, maməri-pən narəyen kapəriə, mukreikin nhagin muə nəgkiarien kape nəmə Rom. **13:11:** Wok 9:8 **13:13:** Wok 15:38 **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51 **13:18:** Nam 14:34; Dut 1:31-32 **13:19:** Dut 7:1; Jos 14:1 **13:20:** Jdg 2:16; 1 Saml 3:20 **13:21:** 1 Saml 8:5,19; 10:20-24 **13:22:** Sam 89:20

23 “Kini taktəkun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mikip King Deved kirik, nhagin e Yesu, mə tukrivəh miragh narmamə, rəmhen kin yame Kughen rimirpen-ta kupan. 24 Mərig kwasig ikin Yesu ruə mirikakun kafan wok, Jon Baptaes rimnamni-ərhav tuk nəmə Isrel mimə, ‘Taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, misor baptaes.’ 25 Kini nipig kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nərkinien kafan wok, kini rimini-pən tuk əriə mimə, ‘?Kimiə nakharkun mə yo pa? Pəh nien mə yo e yermamə Kughen rimini ta. Takasətərig kin yo. Yermamə kirik e ramuə, yo yakpəh nəmhenien mimə yo jakrisin ta nərəus ye kafan sandel.’†

26 “Yo minə tiksın, kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mine kimiə nəmə tanə pisin pisin minə e nakamhasiai Kughen kape nəmə Isrel. Kughen rimivəhsi-pə Nəgkiarrien kape swatuk yame tukrivəh miragh narmamə iran. 27 Nipig Yesu rimatərhav-pə əmə, nəmə Jerusalem mine namehuə kimiseinein mə In a In yermamə yame Kughen rimirpen. Kini miseinein nəgkiarrien kape profet minə kupən yame kaməvheikin ye Sabat minə fam. Məkneikin, kimishopni Yesu rəri-pən nəgkiarrien kape profet minə kupən. 28 Kini iriə khapəh nisəm-pawk-ien mə In rimnor norien has kirik yame ratuatuk mə tukrimhə tukun, kini kisarar, misəkeikei kimi Paelat, yamehuə kape nəmə Judia, mə tukhopni Yesu. 29 Kimisor fam narimnar a rəri-pən nəgkiarrien kape profet minə kupən. Kimharəh-si-əhu nipran ye nai kamarkwao kin, mharəh mhavən, misəru-pən ye nəpəəg kapier. 30 Mərig Kughen rimnor In ramragh min ye nimhəyen. 31 Kini rimimragh min, mitərhav-pə tuk narmamə kafan minə. Narmamə minə a, kimiseriwək kwis iriə Yesu kupən. Kharikakun Galili, mhauə miseriaji-pə ye Jerusalem. Kini taktəkun ai, narmamə minə a kamhani-ərhav-pən kimi piautawə minə e, nəmə Isrel, mə iriə kimisəm əfrakis Yesu, mhani mhamə In rimimragh əfrakis.

32 “Kini kimawə yimnhauə ikin e tuk nini-ərhavyen Nəgkiarrien Huvə kimi əmiə. Nirpenien yame Kughen rimini-pən tuk kaha kapətawə minə kupən, 33 ruini-ta tuk ətawə, nimikipria. Rimnor Yesu rimragh min ye nimhəyen, rəri-pən nəgkiarrien ye Ol Sam japta tu yame ramni mimə, “Tk kafak kwajikovə.

Yimirəh Ik e towel’

(Sam 2:7)

34 “Kughen ruini-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mimə tukror Yesu ramragh min ye nimhəyen kafan, mərig In tukripəh min nimhəyen; nipran to rapəh nəmətitien. Kini mamni mimə,

“Yo jakvəhsi-pre nihuvəyen kimik rəmhen kin yame yimirpen-ta mə jakwəhsi-pən kimi King Deved.’

(Aes 55:3)

35 “Kini nəgkiarrien pisin kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Tk to nakpəh nipəhyen mə niprai yemə rhakə kafam tukrəmətit.’ (Sam 16:10)

36 “Nipig King Deved rimamragh, in mamor narimnar yame Kughen rorkeikei. Kwasig ikin, rimhə. Kinim in iriə kafan kaha minə. Kini nipran ruəmətit ta. 37 Mərig niprai Yesu yame Kughen rimnor rimragh min ye nimhəyen, in ripəh nəmətitien.‡

38-39 “Ror pən, yo minə tiksın, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarrien yame kimawə yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə mhamə Yesu rimnor

13:23: 2 Saml 7:12-16 13:24: Mat 3:1-2 † 13:25: Nəgkiarrien e kape Jon Baptaes raməmir ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27. 13:28: Mat 27:22-23 13:29: Mat 27:59-60 13:31: Wok 1:3,8

‡ 13:37: Aposol Pita min rimnhoprai nəgkiarrien ye Sam 16:10 ye Ol Wok 2:22-35.

swatuk mæ Kughen tukrîrəhsi-ta narp̄inien kape təvhagə hah kape narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa minə fam kape Moses, to Kughen rîpəh nînyen mæ in yemə atuatuk. Mərig narmamə m-fam yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Kughen tukrîni mæ iriə nəmə atuatuk. ⁴⁰ Ror məknakin mæ kimiə takasərig əmiə, pəh nəgkiarien kape profet minə tukrîpəh nuə-minien irəmiə ⁴¹ yame ramni mîmə,

“ ‘Ah! Kimiə yamə mine naksarh iakei irak.

Taksəm, mharkun. Mîsakur, kîni mhamhə.

Jakor nar kîrik irəmiə, to yermamə kîrik rhoprai-pre kîmi əmiə,

to kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ” (Hab 1:5)

Narmamə rikiriə ramagien tuk nərigien Nəgkiarien Huvə

⁴² Kîni nîpig Pol mine Banabas kîratərhav, narmamə kisaiyoh masəkeikei kîmi əriu mhamə, “Ye Sabat yame ramuə, nakrarerig-pə mîn, mŵəgkiar mîn kîn kîmi əmawə.” ⁴³ Kasəhuak infamien, misaiyu rik rik, narmamə khapsaah kîmnhakwasig kîn Pol mine Banabas.

Narmamə minə a, tiksîn nəmə Isrel, mine tiksîn nəmə tanə pîsin pîsin yamə mine kîmisəpəh narəyen kape nəmə iməriə ikin, mhaūə mhakwasig kîn nəhuakien kape nəmə Isrel. Kîni iriu kawəgkiar kîmi əriə mŵor kwirig kîmi əriə mîrəmə, “Takasəkeikei misarə ye nîhuvəyen kape Kughen mamharpîn.”

⁴⁴ Kîni ai, ye Sabat yame ramuə, ipakə tuk narmamə minə fam ye yerkwanu a khauə misofugin mæ tuksərig mîn nəvsaoyen kîn Yesu Yermaru.

Nəmehuə kape nəmə Isrel kîmisəpəh Pol mine Banabas; kîni iriu kîravən tuk nəmə tanə pîsin minə

⁴⁵ Mərig nəmə Isrel tiksîn kîmisəm mæ narmamə khapsaah kwənhauə aikin, kasor jalus kîmi Pol, mamhani hah in mine nəgkiarien kafan. ⁴⁶ Mərig Pol mine Banabas krapəh nîraginien; mîrəni mîrəmə, “Kîmru yakawarkut mæ jakrəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mŵəkupən kîmi əmiə nəmə Isrel. Kîni kimiə nakasəpəh nəgkiarien kapəmru ramhəjoun pən mæ nakhapəh nîsəmhenien mæ takhavəh nîmraghien rerîn. ! Nəmhen, pəh kîmru yakwəpəh əmiə mîravən tuk nəmə iku pîsin pîsin minə! ⁴⁷ Meinai Kughen Yermaru rîmivəhsi-pə ta nəgkiarien kîmi əmawə mîmə,

“ ‘Yîmnor ik laet kape tanîmtanə.

Mə ik takvən mîni-ərhav swatuk yame jakvəh mîragh narmamə fam iran, rarkurao ye tanîmtanə.’ ” (Aes 49:6)

⁴⁸ Kîni nîpig narmamə e pəh nien mæ nəmə Isrel kîmisərig nəgkiarien a, rikiriə ragien pik. Kîni kasəgnəgin Kughen tuk nəgkiarien kafan. Kîni narmamə yamə mine Kughen rîmîrpen ta əriə mæ tukhavəh nîmraghien rerîn, iriə kîmnhani nəfrakisien iran. ⁴⁹ Ror məkneikin, nəgkiarien kape Kughen rîtərhav mivən ikin minə fam rarkurao ye kwənmhan a.

⁵⁰ Məkneikin nəmə Isrel kîmnhavən mîsəm nîpianehuə yamə mine kasəhuak ye nəhuakien kape nəmə Isrel, mine nəmehuə minə kape rukwanu a, mîsarkut tuk əriə mhamə tukhauh Pol mine Banabas. Kîni mîsəkəu-ta əriu a iməriə ikin. ⁵¹ Mərig iriu kwarpita-arpita nîmokrur ye sandel kapəriu [mŵor nîmtətien mæ nəmə ikin a kîmîsor nar kîrik rîpəh nəmhenien.] Kîni kîravən apa yerkwanu a, Ikoniam. ⁵² Mərig narmamə

kape Yesu mīnə apa Antiok, Nanmīn kape Kughen rukwar irəriə; kīni rīkiriə ragien.

14

Pol mine Banabas kimiravən apa Ikoniam

¹ Nar a rīmnor mīn apa Ikoniam. Apaikīn, Pol mine Banabas kimīwauru-pən ye niməhuak kape nəmə Isrel mīwəgkiar mīwapita, mīrəvi narmamə khapsaah- nəmə Isrel mīne nəmə Gris mīn; khani nəfrakisien ye Yesu. ² Mərig nəmə Isrel yamə mīne khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kapəriu kīmnhavən tuk nəmə Gris, mhauh nərigien kapəriə mə tuksəmakin nəməhuak mīnə, mhani hah əriə. ³ Mərig Pol mine Banabas kimīwarə aikīn a ror tu; kīni kwətgah tuk nīni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru; kīni Kughen rīmnor əriu kwor nīmtətien rīpsaah mə narmamə tuksəm kharkun mə nəgkiarien kape nīhuvəyen kape Kughen ror nəfrakisien kīn.

⁴ Nəmə ikīn kīmisəwhai əriə mīnə; tīksīn kīmnhakwasig kīn nəmə Isrel yamə mīne khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kīni tīksīn kīmnhakwasig kīn aposol mir a. ⁵ Nəmə Isrel a, mīne nəmə Gris, mīne nəmehuə mīnə kapəriə kīmnharai mhun nəgkiarien mhamə tukhauh əriu mīsarwhopni əriu kīn kapier apig. ⁶⁻⁷ Nīpig Pol mine Banabas kwərig nīrai-mhunien kapəriə, kwarar; mīwap mīravən ye provins e Likaonia.

Pol mine Banabas kimiravən apa Listra

Kīni mawəriwak, mīravən yerkwānu mir a, Listra mīne Debe. Kīni ye yerkwānu mir a mīne ikīn mīnə ipakə tuk yerkwānu mir a, iriu kīmarəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. ⁸ Apa Listra, yermamə kīrik apaikīn nīhun rahas ror hanə; to rapəh nəriwəkien. Ramkwətə, ⁹ mamətərig kīn nəgkiarien kape Pol. Kīni Pol rəm tīm tīm kwən a mīrkun mə ruini-ta nəfrakisien mīmə Kughen to rīrkun nor-huvəyen nīhun. ¹⁰ Kīni Pol rokrən apomh mīmə, “!Ah! Hekimter.” Taktəkun əmə rhekimter məriwək.

¹¹ Kīni narmamə kīsəm nar yame Pol rīmnor, kīsokrən mamhani ye nəgkiarien Likaonia mhamə, “!Səmru! !Kughen kapətawə mīnə khaukrekin əriə mīnhauə mīsor yermamə kīn əriə, mīseiwaiyu-pə imətawə!” ¹² Kīni rīkiriə rəsik mə Banabas e Sus, [yermaru kape kughen mīnə kapəriə.] Mərig in ai Pol in yermamə kape nəgkiarien, rīkiriə rəsik mə in e Heremes, yeni kape kughen mīnə kapəriə. ¹³ Nīmə kape kughen e Sus, ramərer ye nīkar rukwānu pən. Kīni pris kape kughen a rīmavən mokwān-pən jīhi nai ye kau mīnə tīksīn məsig əriə muə ye kwəruə kape kəupə ye yerkwānu a kīmnor kīn kapier. In mīne kwhen a kīsorkeikei mə tukhauh mhavaan nar mīragh mīnə a tuk nəhuakien kīmi Pol mine Banabas.

¹⁴ Mərig aposol mir a kwərig nəvsaoyen kīn, kweikus neipən kapəriu [mwor nīmtətien mə rīkiriū rəpou.] Mwaiyu mīravən ye kwərkwān irəriə mwokrən ehua mīrəmə, ¹⁵ “!Ah! ?Rhawor nakhamə taksor nar e? Kīmru yermamə mir əmə e- rəmhen kīn əmiə. Kīmru yakərauə mə jakrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə, mīrəmə taksarar ye nərigien kapəmīə, mhapəh nīshuakien kīmi kughen apnapig mīnə. Mīshuak əmə kīmi Kughen rerin. In rīmnor neai mīne nīmoptanə mīne tame tahik, mīne narīmnar

fam yame kamhaswin irəriä. ¹⁶ Apa kupən, In rimməta ye narmamə m-fam ye tanimtanə kisəri-pən əmə swatuk minə kapəriä. ¹⁷ Mərig nīpig m-fam, In ramor swatuk kimi əriä mə iriä tukharkun nisəmien niĥuvəyen kafan. In ramor nəĥig ramip; mamor nəviginien ramor kwənkwan ye nīpig minə atuatuk kapəriä. In ravəhsi-pre nəviginien kimi əmiä, mamor rikimiä ramagien.” ¹⁸ Aposol mir a kirəni pawk nəgkiarrien a, mərig ipakə əmə iriü kirapəĥ nəmhenien tuk niriəni-əĥuyen narmamə minə a yamə mine khamə tukhauh kau, mhavaan əru, misor sakrefaes kin kimi əriu.

¹⁹ Kasarə pi pom mamhavən, kini nəmə Isrel tiksın kimnhasi-pən apa Antiok mine Ikoniam, mhauə mhatərhav-pə Listra. Khavi narmamə khapsaah khauə mhakwasig kin əriä, mharaptərəkin Pol, misəsik in kin kapiet, mhaukəkin in misərəhu in iruə yerkwanu a, misapəĥ raməmīr. Rikiriä rəsik mə ruamhə əfrakis. ²⁰ Mərig narmamə kape Yesu minə kimnhauə misərər rao rao kin, Pol rhekimter min, mivən min yerkwanu a. Kəni rikwamer kin, in mine Banabas kimiravən apa yerkwanu a Debe.

Pol mine Banabas kirarerig-pən Antiok ye provins e Siria

²¹ Pol mine Banabas kimirani-ərhav Nəgkiarrien Huvə yerkwanu a Debe, mirəvi narmamə khapsaah khauə narmamə kape Yesu minə. Kwarar min, mirarerig min miravən apa Listra. Kwasig ikin, kratərhav min aikin, mirarerig mirauə Ikoniam. Kwasig ikin, kirarerig min mirauə apa Antiok. ²² Ikin minə, iriü kwəriṗ tim tim narmamə kape Yesu minə mwor kwirig kimi əriä mə tuksərər tim tim ye nhatətəyen kapəriä, mirəmə, “Kitawə kamhavən ye Narmaruyen kape Kughen, tukasəkeikei misəm rəutən tuk ətawə.” ²³ Kini Pol mine Banabas kirmiaṗən ye niməhuak minə, miravəĥ-si haktə elda minə kapəriä, mwapəĥ nəviginien mawahuək, mawərəhu-pən əriä ye kwermi Yesu Yermaru yame kashatətə iran.

²⁴ Kini ai, kirakrao ye kwənmhaan a Pisidia, mwəsok-pihiu miravən Pamfilia ²⁵ marəni-ərhav Nəgkiarrien Huvə apa Pega. Mwəsok pirə min yerkwanu kirik kamni kimə Atalia. ²⁶ Miravən ye rao kirik mirarerig min mirauə Antiok ye provins a Siria. Ikin aikin a kimnaməhuak kupən kimi Kughen mə In tukriṗəhsi-pən niĥuvəyen kimi əriu mə iriü tukratərhav mirəni-ərhav nəgkiarrien kape Kughen. Kini taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriü.*

²⁷ Kimiratərhav-pə aikin a, mwokrən kin nəməhuak minə mə tukhauə misofugin. Kini mwəvsao kin narimnar minə a yame Kughen rimmor əriu mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pišin pišin minə mə tukhauə mhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁸ Kini iriü mwarə aikin a ror tu iriä narmamə kape Yesu minə.

15

Nəməhuak minə tiksın khamə tukaməkeikei kəri-pən Loa kape Moses

¹ Narmamə tiksın khatərhav a Judia, misəsok-pihiu, mhavən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhamə, “Tukmə kipəĥ nəsigpənien əmiä rəri-pən Loa yame Moses rimiini, Kughen to riṗəĥ niṗəĥ-miraghien əmiä.”

² Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əriä

14:15: Sam 146:6; Wok 10:26 **14:16:** Wok 17:30 **14:17:** Jer 5:24 **14:19:** Wok 17:13;
2 Kor 11:25 **14:22:** Wok 15:32; 1 Tes 3:3 * **14:26:** Nəmə Antiok kimisher-pən kin Pol mine
Banabas mə tukrakurao məvsao kin Yesu Kristo. Newk kirikianə ruauə muavən ta, kini taktakun
ai iriü kirarerig-pə apa Antiok. **14:27:** Wok 15:4,12 **15:1:** Gal 5:2

mīnə tuk nəgkiarīen a. Məkneikīn, nəməhuak mīnə apa Antiok khavəh-si haktə Pol mīne Banabas mīne narmamə mīnə mīn tīksin mə tukhavən apa Jerusalem mīsəm aposol mīnə mīne elda mīnə kape nīməhuak tuk nərəhu-atuatuk-ien nərīgiēn a.

³ Nəməhuak mīnə kisher-pən kīn əriə mə tukhavən. Nīpig khavən, mhatərhav-pən Fonisia mīne Sameria, mhani-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə kīmnəhuə mhani nəfakisien ye Yesu. Nəvsəoyen a ror nəməhuak mīnə rīkiriə ragien. ⁴ Nīpig khauə mhatərhav-pə Jerusalem, nəməhuak mīnə mīne aposol mīnə mīne elda mīnə kīmnəhani vi vi əriə. Kīni Pol mīne kafan mīnə kasəvsəo kīn narīmnar yamə mīne Kughen rīmivəhsi-pən nəsanīnien kīmi əriə mə tukSOR.

⁵ Mərig Farisi mīnə tīksin yamə mīne khani nəfrakisien ye Yesu kishəkīnter mhamə, “Nəmə mīne pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsīg-pən əriə kīni tukaməkeikei khajoun əriə pəh kīsəri-pən Loa kape Moses.”

⁶ Kīni aposol mīnə mīne elda mīnə kape nīməhuak kīsəkwətə tuk nərīgiēn a. ⁷ Kīmīsəgkiar rapomh pīk, kīni Pita rhekīnter mīmə, “Yo mīnə tīksin. Kīmīə nakharkun mə tu tu kwənmopīn, Kughen rīmīrpen-ta yo irətawə mīmə yo jakni-ərhav Nəgkiarīen Huvə kīmi narmamə yamə mīne pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ⁸ Kughen, yamə rīrkun rīki narmamə, mivəhsi-pən Nanmīn Rhakə kīmi əriə rəmhen əmə kīn yamə rīmivəhsi-pə kīmi ətawə, kīni mamor nīmətətien mə rīkin ragien mīn tuk əriə. ⁹ Rīpəh norien ror pīsīn kīmi əriə. Nīkam. Iriə mīn khani nəfrakisien iran, kīni In rīvəh-si ta təvhagə hah kapəriə rəmhen kīn yamə rīmnr ta irətawə. ¹⁰ Kīmīə naksəvi niēmhaa kape Kughen mhavəhsi-pən loa kīrik kīmi əriə rəmhen kīn kajipə pam kīrik. Səmrū. Kitawə, mīne kapətawə kaha mīnə kupən khapəh nīsəmhenien mə to kharəh kajipə pam a. ¹¹ Mərig kitawə kishatətə ye Yesu Yermaru mə tukrīvəh mīragh ətawə ye nihuvəyēn kafan, mīne nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə mīn.”

¹² Nəgkiarīen a rətapīg pīk kīn narmamə mīnə a kasofugin aikīn a. Kīni iriə kasətərig əmə kīn Pol mīne Banabas kawəvsəo kīn nīmətətien yamə mīne Kughen rīmivəhsi-pən nəsanīnien kīmi əriū mə tukwor ye nīmri narmamə ye tanə pīsīn pīsīn mīnə.

Jemes rətapīg kīn nəgkiarīen

¹³ Pol mīne Banabas kwor infamien ye nəvsəoyen, kīni Jemes rhekīnter, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Yo mīnə tīksin, sətərig kīn yo. ¹⁴ Saemon Pita rīmnhoprai-pə huvə kīmi ətawə mə Kughen rīmnr əpu In kīmi nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə, mīpīk ta əriə tīksin mə kafan narmamə mīnə. ¹⁵ Rəmhen əmə kīn nəgkiarīen kape profet kīrik kupən yamə rīmīrai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rīmə,

¹⁶ “Kwasīg ikīn, Yo jakrērig-pə mīn. Mor huvə rao* kape narmaruyēn kape King Deved e yamə rīmnamətēih kupən, ipakə əmə rəmnīm. Rīnahas pawk, jakrəh-si haktə, mīrīrīpīn, məspir, mor rəutən mīn.

15:2: Gal 2:1 **15:4:** Wok 14:27 **15:7:** Wok 10:1-43 **15:8:** Wok 10:44; 11:15 **15:10:**

Mat 11:30; Gal 3:10 **15:11:** Gal 2:16; Efes 2:5-8 **15:13:** Gal 2:9 * **15:16:** Nəgkiarīen kape nəmə Gris rīpəh nīnīyēn “rao kape King Deved” mərig rīmə, “nīmə tapolen kape King Deved.” Mərig nīpran rīmə “generation” uə yerkwānu, mīne narmamə, mīne nīmə.

17-18 Mə narmamə yamə mīne pəh nien mə nəmə Isrel- narmamə pişin pişin mīnə rarkurao ye tanimtanə- yamə mīne yimirpen ta əriə mə kafak narmamə mīnə tuksarha-pə tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupaŋ yimnhajoun narmamə kin narimnar mīnə e mə tukharkun. In e nəgkiarien kafak.’” (Amos 9:11-12)

¹⁹ Kini Jemes rimə, “Nəgkiarien kafak ror məkneikin: Taktəkun ai, narmamə yamə mīne pəh nien mə nəmə Isrel kwəsasar ye nərigien kapəriə mamhauə tuk Kughen. Rapəh nəmhenien mə kitawə tuksor riskai pik tuk əriə. ²⁰ Mərig pəh kharai nəkwəkwə kirik rīvən kimi əriə, mhani-pən tuk əriə mhamə tukhapəh nisəniən nəviginiən yame kimoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə mīnə. Nəviginiən mīnə a kisəmkimik ye nimri Kughen. Mhapəh nisor-haspan-ien kimi nīpiraovin. Mhapəh nisəniən nar miragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nīpran. Mhapəh nisəniən nitə. ²¹ Tukasəkeikei mhavəhsi-pən natuakəmien mīnə e kimi əriə meinai kimnharikakun ta tu, kaməvheikin Loa kape Moses ye Sabat mīne fam ye nəkwai niməhuak mīnə fam kape nəmə Isrel. Kini kimnamni-ərhav Loa kape Moses yerkwənu mīnə m-fam.”

Aposol mīnə mīne elda mīnə kisher-pən kin nəkwəkwə kirik kimi nəməhuak mīnə pəh nien mə nəmə Isrel

²² Kini aposol mīnə mīne elda mīnə, mīne nəməhuak mīnə fam khani kwis mə tukhavəhsi-haktə iriə tiksīn misher-pən kin əriə khakwasig kin Pol mīne Banabas, mhavən apa Antiok. Mishajoun Saelas mīne Judas (nhagin mīn kirik kamni kimə Basabas). Kwərə mir a, narmamə kamhasiai əriu. ²³ Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kimi əriu mə tukhrivəh miravən. Nəkwəkwə a ramni mīmə,

Kimawə aposol mīnə mīne elda mīnə, kimawə piaumiə mīnə.

Kimawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pişin pişin mīnə, kimie nəməhuak mīnə, yame kasarə apa Antiok, mīne Siria, mīne Silisia:

²⁴ Yakasərig mə kimawə tiksīn kimnhauə misor riskai-pre pik tuk əmiə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhsi-pəniən nəgkiarien kirik kimi əriə mə tukhauə misor məknenkin. ²⁵ Ror pən, kimawə yimisəkwətə kirik, mishajoun yermamə kiraru e misher-pre kin mə tukravəh nəgkiarien kapəməwə miraurə kimi əmiə. Mə iriu tukrakwasig kin fren kapəməwə mir e Pol mīne Banabas. ²⁶ Ipakə əmə iriu kramhə tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə. ²⁷ Kimawə yaksher-pre kin Judas mīne Saelas mə iriu tukraurə tuk əmiə. Kwərə mir ai tukrani huvə nəgkiarien yame kimawə yimnharai. ²⁸ Kini Nanmin kape Kughen rikin ragien, mīne rikitawə ragien mə jakkhapəh nhavəhsi-preyen natuakəmien kirik yame riskai pik tuk əmiə. Kini yakhavəhsi-pre əmə natuakəmien mīne en: ²⁹ Takhapəh nisəniən nəviginiən yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə mīnə. Mhapəh nisəniən nitə. Mhapəh nisəniən nar miragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nīpran. Mhapəh nisor-haspan-ien kimi nīpiraovin. Tukmə naksəri-pən natuakəmien mīnə a, takpisarə huvə.

In əmə e nəgkiarien kapəməwə.

³⁰ Kini namehuə mīnə a kisher-pən kin narmamə a, khavən apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, misokrən kin nəməhuak mīnə aikin.

Khaua, misofugin. Kini kimnhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi əriə. ³¹ Kimisəvhuekin nəkwəkwə a misərig rhuvə pik, meinai nəgkiarien kafan ravəhsi-haktə nərigien kapəriə. ³² Judas mine Saelas, profet mir ai, kawəgkiar apomh kimi nəməhuak minə, məwhag kimi əriə mwor əriə kasərer tim tim. ³³ Iriu kimiwarə rəpomh kwənmopin aikin. Kwasig ikin, nəməhuak minə kimisaowia kin əriu. Misaiyoh-pən Kughen mə tukrivəhsi-pən nəmərinuyen kimi əriu. Kini misher-pən kin əriu kirarerig miravən tuk narmamə yamə mine kimisher-pən kin əriu. ³⁴⁻³⁵ Mərig Pol mine Banabas kimiwarə min apa Antiok ror tu kwənmopin, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

Pol mine Banabas kawəwhai əriu minə

³⁶ Kisarə mamhavən, Pol rini-pən tuk Banabas mimə, “Rhuvə mə tukrarerig miravən mwəm kirau minə tiksın yerkwanu minə a mirani-ərhav ta nəgkiarien kape Kughen, ai mwəsiekun-ru əriə.” ³⁷ Mərig Banabas rorkeikei mə tukrəkir Jon Mak pəh rikwasig kin əriu. ³⁸ Mərig Pol rəm mə ripəh natuatukien, meinai in apa kupən, kimnarharə apa Pamfilia, kini Jon Mak rimməpəh əriu, mərərig. ³⁹ Kini Pol mine Banabas kaotgoh kimi əriu minə tuk Jon Mak, kini məwhai əriu minə. Banabas rikir Jon Mak, miravən ye rao kirik miravən apa ye tanə kirik kamni kimə Saepiras. ⁴⁰ Mərig Pol rimi-pən tuk Saelas mə iriu min. Kini nəməhuak minə kimisəhuak kimi Yesu Yermaru mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu, kini en kratərhav. ⁴¹ Iriu kimiwəriwək mratərhav-pən Siria mine Silisia, mawor nəməhuak minə kamhaskai.

16

Timoti ramkwasig kin Pol mine Saelas

¹ Kini Pol rəriwək min mivən apa yerkwanu mir kiraru nhagriu Debe mine Listra. Aikin a, yermamə kirik kape Yesu ramarə ikin, nhagin e Timoti. Nisini ramni nəfrakisien ye Yesu; in kwənərəus kape nəmə Isrel. Mərig rimmni in yemə Gris. ² Nəməhuak minə apa Listra mine Ikoniam kamhahi mhamə Timoti in yamehuə kirik. ³ Kini Pol rorkeikei mə tukrəkir Timoti iriu min. Kini məsig-pən in, meinai ripəh norkeikeiyen mə nəmə Isrel rikiriə tukrahə mhawor nəmə aikin a kharkun mə rim Timoti in yemə Gris.* ⁴ Kini irisir kirhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə, marhəni-ərhav tuk narmamə kape Yesu minə mırhimə nəgkiarien yame aposol minə mine elda mine Jerusalem kimisərahə. Kini irisir krhajoun əriə mə tukasəkeikei misəri-pən nəgkiarien a. ⁵ Ror məknakin, mə nəməhuak minə aikin minə fam kamhaskai ye nhatətəyen kapəriə. Nipig minə fam, kamhapsaah.

Pol rəm nəmrərhavyen kirik

⁶ Irisir kirhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə Frijia mine Gale-sia, meinai Nanmin kape Kughen rimi-pən əhu mə tukrhipəh nırhivəniən mırhini-ərhav nəgkiarien apa provins a Tarki. ⁷ Kirhuvən mırhuə ye nıkar provins mir a Misia mine Bitinia, krhimə tukrhuvən apa Bitinia; mərig Nanmin kape Yesu† ripəh niniyen mə tukrhuvən aikin. ⁸ Kini irisir

15:37: Wok 12:12,25 **15:38:** Wok 13:13; Kol 4:10 **16:1:** Wok 14:6; 2 Tim 1:5 **16:2:**

Fil 2:19-22 * **16:3:** Nəmə Isrel to khapəh nisərigien kwənərəus kirik kape nəmə Gris. Mərig Pol rime to rəsigpən Timoti, ai ruə məmhen kin yemə Isrel kirik, ai nəmə Isrel to kisərig. **16:4:**

Wok 15:23-29 **16:6:** Wok 18:23 † **16:7:** Nanmin kape Yesu in Nanmin kape Kughen, uə Nanmin Rhakə.

krhitərhav-pən Misia, mrvirə mirhuvən yerkwanu kirik kamni kimə Troas. ⁹ Yenaiyu, Pol rəm nəmrvərhavyen məm mīmə yemə Masedonia kirik rərer maiyoh-pən in maməkeikei kim in mīmə, “Yuə-ru e Masedonia masitu irəmawə.” ¹⁰ Pol rimmnə ta nar a, taktəkun əmə kimawə yimisətu huvə kapəməwə narimmnar mə jakhatərhav min aikin a, mhavən apa Masedonia, meinai yimnharkun mə Kughen rimmokrən kin əməwə mə jakhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kimi narmamə ikin.

Pian a Lidia ruə mini nəfrakisien ye Yesu

¹¹ Kini ai, yakhavəh rao kirik, mhatərhav apa Troas, mhavən atuaturk ye tanə a kamni kimə Samotres. Kəni rikwamir kin, yakhavhiak-pən apa yerkwanu kirik kamni kimə Neapolis. ¹² Kini yakhatərhav aikin a, misəriwək mhavən meseriaji yerkwanu a Filipae, yame raməmīr kupən ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramarmaru ye kwənmhaan a. Kimawə yimisərə kəskəh aikin a. ¹³ Kini ye Sabat, yimisəta yerkwanu a, miseiwaiyu mhavən ye nu kirik, meinai yimisərig mə kavən aikin kaməhuak. Aikin, yimiəkwtə, misəgkiar kimawə nīpīraovin yamə mine kwənhauə ta aikin misəkwtə. ¹⁴ Pian Tuatira kirik ramkwətə mamətərig kin əməwə. Nhagin e Lidia. In piraovin kape nəvraiye neipən huvə minə[†] mavəh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kini Yesu Yermaru rəhitə ye nirkunien kafan mīmə in tukrini nəfrakisien ye nəgkiarien kape Pol. ¹⁵ Kini in mine kafan minə kimnhavən misor baptaes. Kini rimiini-pə tuk əməwə mīmə, “Nakasəm mə yakamni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, kini takasəkeikei mhauə misərə imak yerkwanu.” In rimiivi əməwə, yakhavən misərə kimawə min.

Kivəhsi-pən Pol mine Saelas ye kalabus

¹⁶ Nīpig kirik, kimawə yimnhavən aikin kaməhuak ikin, kini misəm piraovin kirik. In yor atuə kin kirik yame kimivəh nimmrin. Pian a, nanmin hah raməmīr iran, mamor in mə in rirkun nini-ərhavyen narimmnar yame tukripiuə. Kini pian a in ravəh pik mane ehua iran, kape kafan namehua, meinai narmamə kasərok namehua kafan minə mə tuksərig nəgkiarien kafan. ¹⁷ Kini in ramkwəsīg kin əməwə Pol, mamokrən ehua mamni mīmə, “!Narmamə minə e, iriə narmamə kape nor atuə-kinien kape Kughen, yame In yerpīrig! Kamhani-ərhav swatuk yame Kughen ravəh miragh narmamə iran kimi əmiə.”

¹⁸ Rimmor nar a nīpig ripsaah. Ror Pol ramərig rahas pik. Rarar mēgkiar kimi nanmin has yame raməmīr ye pian a, mīmə, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mīmə, !Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmin has a rəta ye pian a.

¹⁹ Mərig namehua kafan minə kisəm kharkun mə swatuk kape nivəhyen mane ruirkək ai taktəkun, kisasar, mharaptərkən Pol mine Saelas, mharəh əriu misor əriu kawərer ye nimmri mirh. ²⁰ Misərip əriu kawərer ye nimmri yemə Rom mir - iriū narmamə kape kaonsel. Kini mhani-pən tuk əriu mhamə, “Kwərə mir e, iriū yemə Isrel. Iriū kaworiah pik nəmə imətawə ikin. ²¹ Mwarkut tuk ətawə mə tuksəri-pən narəyen pisin. Mərig norien a rapəh natuatukien ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To khapəh nisəri-pənie swatuk a.” ²² Kini narmamə khapsaah khauə min mhani hah əriu. Kini yamehua mir kape kaonsel krəni-pən

† 16:14: Neipən a nimmrin rhaktə, kini rimmrmə apig. 16:17: Mak 1:24 16:20: Mak 13:9

tuk mobael mīnə mə tukharəh-si ta neipən kapəriu mhauh əriu. ²³ Kini kimnhauh pik əriu, kwasig ikin, kharəhsi-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayan tuk kalabus mhamə, “Ik takamarha huvə tuk əriu.” ²⁴ Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərig nəgkiarinen a, mirəh əriu mivən ye kwənmhan kirik apa imə əgkəp. Mərəhu-pən nai ye nihuriu markwəji ətərəkən-pən əriu iran.

²⁵ Kini yenpig əru, Pol mine Saelas kimiwəhuak. Kini mawəni nipe marəvəh-si haktə Kughen; kini narmamə yamə mine kasəmir ye kalabus kimisətərig kin əriu. ²⁶ Taktəkun əmə, nimmnimien ramavən pik, mor kalabus rikiu-kiu. Taktəkun əmə kwəruə mīnə kisəhitə. Kini nərəus yamə mine kimmərkis narmamə kin, kharisin misəsaah. ²⁷ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm kwəruə mīnə kape kalabus kimisəhitə, rimə ta mə narmamə a ye nəkwai kalabus kwəsap ta. Məknəkən rirəh kafan nau nisə mə tukrhapni atuk əmə in kin. ²⁸ Mərig Pol rokrən apomh mīmə, “!Ah! !Apəh nhapniyen ik! Kimawə fam yakasəmir hanə imə.”

²⁹ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə yermamə kirik tukrirəh laet muə, maiyu mivən ye nəkwai nimə, mənimmkur-pən ye nihu Pol mine Saelas, miğin pik. ³⁰ Mikir əriu mivən apa iruə maiyoh əriu mīmə, “!Yemehuə mir! ?Jakhawor pən iran mine pəh Kughen rivəh miragh yo?”

³¹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Ik, takni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, pəh Kughen tikrivəh miragh ik mine kafam mīnə mīn.” ³² Kini iriu kirani-ərhav nəgkiarinen kape Yesu Yermaru kimin mine kafan narmamə mīnə. ³³ Yenpig əru, mərig kwən a rikir əriu mivən, məspir tamhek nimap kapəriu yame kimoh. Taktəkun əmə, in mine kafan narmamə mīnə, mine kafan yor atuə kin mīnə kimisor baptaes. ³⁴ Kini in rimikir Pol mine Saelas mivən ye nəkwai nimə kafan, mivəhsi-pən nəviginien kimi əriu. Kini in, mine kafan mīnə, kimisərig rhuvə pik, meinai kimnhani nəfrakisien ye Kughen.

³⁵ Kini rueraan, yermamə mir kape kaonsel kirəni-pən tuk mobael mine mirəmə, “Havən mharisin nar mir a kiravən.”

³⁶ Kini kwən a ramarha tuk kalabus rimini-pən tuk Pol mīmə, “Yamehuə kape kaonsel rimə kimawə jakharisin əmiru nakravən. Ravən ye nəmərinuyen.”

³⁷ Mərig Pol rini-pən tuk mobael mīnə a mīmə, “!Ah! ?Rhawor e? Kimru yemə Rom mir e, kini namehuə mir e kape nəmə Rom kirapəh niwəmpawk-eyen mə kimru yimwor nar has kirik, mərig kwəroh-ta əmru ye nimri mirh, mwarko-pən kin əmru ye kalabus. Kini taktəkun ai iriu kworkeikei mə tukwher-ərhav apis-apis əmə kin əmru. !Nikam! Pəh iriu kirauə, mirakir əmru kimawə miriu.”

³⁸ Kini mobael mīnə a khavən mhani-pən nəgkiarinen kape Pol mine Saelas tuk yamehuə mir kape kaonsel. Kwərig mə Pol mine Saelas iriu yemə Rom mir, kwakur. ³⁹ Kini iriu kiravən rikiriu reiwaiyu tuk Pol mine Saelas, mirakir-ərhav əriu ye kalabus. Kini mawəkeikei kimi əriu mə tukravən.

⁴⁰ Pol mine Saelas kiratərhav ye kalabus, kwasig ikin, kiravən imei piraovin kirik, nhagin e Lidia, mawəm nəməhuak mīnə tiksın aikin a. Kini iriu mawor kwirig kimi əriə. Kwasig ikin, kimiravən.

16:22: 2 Kor 11:25; 1 Tes 2:2 **§ 16:27:** Ye nipig a, tukmə yermamə kiwəhsi-pən ye kalabus rap, tukhopni yermamə ramarha tuk kalabus. **16:27:** Wok 12:18-19 **16:30:** Wok 2:37

17

Pol mine Saelas kimiravən apa Tesalonaeka

¹ Kini ai, Pol mine Saelas kimiweriwək mratərhav yerkwānu mir a Amfipolis mine Apolonia, miravən mweriaji yerkwānu a Tesalonaeka. Ikin aikin a, niməhuak kirik aikin kape nəmā Isrel. ² Kini Pol ror əmhen kin yame ramor rerin, mauru-pən ye nimə kape nofuginien kape nəmā Isrel; mamarə yerkwānu a meriaji Sabat kisisər. Kamhani nəgkiarien ripsaah ye nikarin kape Nəkwəkwə kape Kughen. ³ Kini Pol rimnhoprāipən kimi əriə mīmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni atuaturuk mīmə Kristo tukraməkeikei mamərig rahah ye nīpran meriaji mīmḥə, kini Kughen tukror In ramragh mīn.” Kini mīmə, “Yesu yame yakamni-pre tuk əmiə, In e Kristo.” ⁴ Kini nəmā Isrel minə tiksīn, mine nəmā Gris khapsaah yamə mine kamhasiai Kughen, mine nīpianehuə minə khapsaah mīn, kisərig nəgkiarien kape Pol, kamhani nəfrakisien iran, mamhakwasig kin Pol mine Saelas.

⁵ Mərig nəmehuə kape nəmā Isrel kasəməkin əriu; kini mhavən apa ye maket, mhəpik nəmā has tiksīn misor kwəhen kapəriə kirikianə, misor nahasien rehuə apa yerkwānu a. Kini mhavən imei yermamə kirik nhagin e Jeson. Miseikus kwəruə ye nimə kafan, misauru-pən ye nimə misarha-kin Pol mine Saelas. Mhamə tuksərip əriu ye nīmri mīrh. ⁶ Mərig khapəh nisəmien, kharaptərəkin Jeson mine nəməhuak minə tiksīn mīn, mhaukəkin əriə mīhauə kisərer ye nīmri nəmehuə minə kape kaonsel. Misokrən apomh mhamə, “Kwəərə mir a Pol mine Saelas kawor pik nahasien muavən fam ye tanimtanə; mirauə mīn eikin e. ⁷ Kini kwən e Jeson rimnokrən kəriu kiravən iman ikin. Mərig iriu kwakapir loa minə kape yermaru kapətawə e Sisa. Iriu karəni mə king pisin kirik aikin; nhagin e Yesu.” ⁸ Nəmā Isrel kimnhani nəgkiarien a, misor narmamə mine nəmehuə minə a niemhaa ramhai əriə.

⁹ Kini ai nəmehuə minə kisəkeikei kimi Jeson mine nəməhuak minə mə tukavəhsi-pən mane kirik kimi əriə, mhamə “Tukmə naksarə mar, mane ai kapəmiə əmə; mərig tukmə nakasəvi niemhaa, mane ai kapəməwə.” Nəməhuak minə kimisərok nəmehuə minə a, kini ai, kisəta irəriə kamhavən.

Pol mine Saelas kiravən apa Berea

¹⁰ Kini yenaiyu kin, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol mine Saelas kiravən yerkwānu a Berea. Iriu kiravən miratərhav pən aikin, mwauru-pən ye nəkwai nīməhuak kape nəmā Isrel. ¹¹ Nəmā Berea, nərigien kapəriə rhuvə rapita nəmā Tesalonaeka, mərig in ai, kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarien kapəriu. Kini nīpig m-fam kasəvheikin huvə Nəkwəkwə kape Kughen mə tuksəm mə nəgkiarien kape Pol ramni əfrah, uə rameikuə. ¹² Kini nəmā Isrel khapsaah khani nəfrakisien ye Yesu, mine nīpianehuə Gris khapsaah, mine nəmā Gris khapsaah mīn.

¹³ Mərig nīpig nəmā Isrel apa Tesalonaeka kimisərig mə Pol ramni-ərhav mīn nəgkiarien kape Kughen apa Berea, khauə mīn aikin, misəvi niehmaa kape nəmā Berea tuk Pol. ¹⁴ Taktəkun əmə, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol rīvən mīn apa ye nikar tahik. Mərig Saelas mine Timoti kiwarə hanə apa Berea. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mine kimnhakir Pol mhavən miserijai əmə Atens mharerig, mhauə mīn Berea, mhavən

tuk Saelas mīne Timoti mhavəhsi-pən nəgkiarien kimi əriu mə tukwhai miren mirauə mwəm Pol.

Pol rīvən apa Atens

¹⁶ Kini Pol ramarə apa Atens mawhin Saelas mīne Timoti mə iriu tikravən min mwəm. Ramərig rahah pik meinai rəm mə yerkwanu a, nanmi kughen eikuə minə khapsaah. ¹⁷ Ror pən, in rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, kini iriə nəmə Isrel, mīne nəmə Gris yamə mīne kamhasiai Kughen, khani min nəgkiarien ripsaah. Kini nīpig minə fam, Pol ramvən min ye kwənmhaan kape maket, maməgkiar kimi narmamə kasəkwətə aikin. ¹⁸ Kini nəmə Gris tiksīn, kamni kimə Epikiurien mīne Sitok*, iriə nəmhajoun minə. Khauə misəgkiar min iriə Pol, mamharpəhu əriə minə. Iriə tiksīn kamhani mhamə, “Kwən e rimirəh əmə nəgkiarien apa ye swatuk, mamuə. !Keinein mə ramni naha apa!” Mərig narmamə tiksīn kimnhani mhamə, “Kimawə yaksərig yakhamə in ramni kughen pirə pisin pisin minə.” Kamhani məkna meinai Pol raməgkiar kin Yesu, mamni mimə, “In rimamhə, mərig Kughen rimnor In rimragh min.”

¹⁹ Kini iriə kisokrən kin Pol mə tukruə marer ye nīmri namehuə minə kapəriə. Iriə kasəkwətə ye takwar a Areopagus. Kini namehuə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yaksorkeikei mə jakharkun nəgkiarien vi yame ik nakamni-ərhav. ²⁰ Nəgkiarien kafam yame nakamni kimawə yaksərig ror pisin. Yaksorkeikei mə jakharkun nīpran.” ²¹ Kamhani məkna meinai nīpig m-fam nəmə Atens, mīne nəmə tanə pisin minə min aikin kasəkwətə masətərig kin nərigien vi pisin masəgkiar mamharpəhu əriə minə.

²² Kini Pol rərer ye nīmri namehuə minə a mimə, “Nəmə Atens. Yakəm yakirkun mə kimiə nakhasikai tuk nəhuakien kapəmiə. ²³ Nīpig yakameriwək mamətamə iməmiə ikin, maməm narimnar kape nəhuakien kapəmiə. Kini yaknəm ta kapier imərhakə kirik yame kimirai nəgkiarien aikin kimə, ‘In e kwənmhan kape nəhuakien kimi kughen kirik yame keinein In.’ Mərig kughen yame kimiə nakhamə nakseinein, yo jakni-ərhav In tuk əmiə. ²⁴ Kughen e In e rimnor tokrei tanə mīne narimnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai mīne tokrei tanə. Nimə kafan pəh nien mə niməhuak yame kitawə kamhavhirəkin. ²⁵ To In rīpəh nəkwakwəyen kin nar kirik yame kitawə narmamə kasor mhavəhsi-pən kimin. Meinai In pisin əmə rimnor ətawə kamhamragh; kini In mivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə. ²⁶ Apa kupən əgkəp, In rimnor yermamə kirikianə əmə. Taktəkun ai narmamə fam ye tanimtanə kamhatərhav əmə ye yermamə a. Kini Kughen rərəhu-pən əriə kasarə ye tanimtanə minə fam. Kini In pisin əmə rimini nīpig yame iriə tuksarə iran; mīne tanə minə kapəriə. ²⁷ Kughen a ror məknakin mə kitawə m-fam tuksarha-kin In mharkun In, rəmhen kin yame yermamə kirik ramərav-ərav ye nəpignapien mə tukrivəh nar kirik. Mərig nəfrakisien mə Kughen a to rapəh narəyen isok tuk ətawə. ²⁸ Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame ramni mimə, ‘Kitawə kasətigətə əmə ye Kughen tuk nīmraghien, mīne nəriwəkien, mīne narimnar fam.’ Kini rəmhen kin yame kimiə kirik

17:17: Wok 18:19 * **17:18:** Epikiurien minə khamə narimnar yame ror yermamə kirik rikin ragien, narimnar e in nīmraghien rhuvə. Mərig Sitok minə khamə rhuvə tukmə yermamə kirik rīpəh nərigien nagienien uə nəmhəyen yerkin. **17:25:** 1 King 8:27; Wok 7:48 **17:25:** Sam 50:12 **17:27:** Sam 145:18; Jer 23:23

raməni nipe kirik mamni mīmə, ‘Kitawə min e kafan kwajikovə minə.’²⁹ Meinai kitawə kwajikovə minə kape Kughen, to khapəh nhaniyen mə Kughen in rəmhen kin narimnar yamə mine narmamə kamhahvirəkin kin gol uə silva uə kapier. In pəh nien mə nanmi-nar kirik yame yarpəkao raməvhirəkin ye nirkunien kafan. !Nikam!³⁰ In apa kupən, narmamə khapəh nharkunien Kughen. Kini Kughen rimə nətəwaoyen kapəriə in nar apnapig. Mərig taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanimtanə minə mīmə, ‘Kimiə fam taksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah.’³¹ Ramni məknakin meinai In rinərəhu ta nīpig yame In tukrəkir əmhen narmamə fam ye tanimtanə. In tukror əmə ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rimirpen ta yermamə yame tukrəkir əmhen narmamə. Kini narmamə kharkun mə Kughen rimirpen In meinai Kughen rimnor ta yermamə a ramragh min ye nimhəyen kafan.”

³² Iriə kisərig nəgkiarrien a mə Kughen rimnor yermamə kirik rimragh min ye nimhəyen, kini tiksın kasarh iran; mərig tiksın khamə, “Kimawə yaksorkeikei mə tuk nīpig kirik yaksərig min kafam nəgkiarrien.”³³ Kini ai, Pol riməpəh namehuə minə a mamvən.³⁴ Kini narmamə tiksın khakwasig kin, mhani nəfrakisien ye Yesu. Iriə kirik, nhagin e Denis, in yermamə kirik kape kaonsel. Mine piraovin kirik nhagin e Damaris, mine narmamə minə min tiksın.

18

Pol ramvən apa Korin

¹ Kwasiɡ ikin, Pol ritərhav Atens, mivən yerkwanu kirik kamni kimə Korin. ² Muə məm yemə Isrel kirik nhagin e Akwila. Kwən a rimnarha apa Pontas, mitərhav, mivən mamarə apa yerkwanu a Rom, apa Itali. Kwasiɡ, yermaru kirik kape nəmə Rom, nhagin e Klodias, rimnher-ərhav kin nəmə Isrel apa Rom. Kini Akwila mine kafan piahwaru Prisila, kraier ikin, mirauə mwarə Korin. Kirəpəh narəyen aikin a ror tu, Pol ritərhav-pən məm əriu,³ mamarə irisir min. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu, meinai wok kafan rəmhen əmə kin wok kapəriu. Irisir yermamə kape nijirien nimə tapolen.⁴ Kini ye Sabat minə fam, Pol mine nəmə Isrel mine nəmə Gris kasəgiar pik ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukri-vi-pə əriə pəh khani nəfrakisien ye Yesu.

⁵ Nīpig a, Saelas mine Timoti kratərhav Masedonia, mirauə min Korin. Pol rapəh kafan wok ye nijirien nimə tapolen, kini maməkeikei əmə mamni-ərhav Nəgkiarrien Huvə. Mamni huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen.⁶ Mərig iriə kimnhani hah in, masəgiar has pən kimin. Kini Pol rarpita-arpita nəmkimik ye neipən kafan [mamor nīmətətien mīmə iriə kamhani hah nhag Kughen.] Mamni mīmə, “Tukmə Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi əmiə, mərig kapəriə atuk. Yəknor infamien irəmiə. Ririkun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə pisin pisin minə.”⁷ Kini ai, Pol rapəh əriə apa ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kirik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nimə kafan ipakə tuk nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel.⁸ Kini yamehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin a Krispas, in mine kafan minə kimnhauə mhani nəfrakisien ye Yesu

Yermaru. Kini nāmə Korin khaphsaah min kimsərig nəgkiarien kape Pol kini khani nəfrakisien ye Yesu kini misor baptaes.

⁹ Yenaiyu kirik, Pol rəmrərhav məm mə Yesu Yermaru raməgkiar kimin mamni mimə, “Takpəh niginien kin narmamə. Takaməkeikei mamni-ərhav nəgkiarien kafak, mipəh napnapigien. ¹⁰ Meinai Yo yakaməmir kirau mik; to nar kirik rapəh noriahyen ik, meinai narmamə kafak minə khapsaah ye yerkwanu e.” ¹¹ Kini Pol rimnarə aikin rapita newk kirikianə, mamhajoun narmamə kin nəgkiarien kape Kughen.

Namə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot

¹² Ye nipig a, yermamə kirik, nhagin e Galio, in gavman kirik kape nāmə Akaea*. Kini nāmə Isrel khauə kirikianə mharaptəəkkin Pol mhakir mhavən ye kot. ¹³ Kini iriə mhamə, “Kwən e ramarkut mə tukriwi narmamə pəh tuksəhuak kimi Kughen ye norien kirik yame raməsik loa kapəməwə.”

¹⁴⁻¹⁵ Kini Pol natukrəgkiar, mərig Galio rini-pən tuk əriə mimə, “Nāmə Isrel. Nīkam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkir nar kirik ror məkneikin. Tukmə nakhauə mhani-pə tuk yo mə yermamə kirik rakapir loa kirik, nar apnapig mə to loa ehua kirik uə loa kəskəh kirik, ratuatuk mə jakətərig kin əmiə. Mərig kimiə nakhauə mhani əmə mus mus kirik ye nahag minə mine narimnar minə ye narəyen kapəmiə. Raməmir əmə irəmiə mə takhani misərəhu huvə.” ¹⁶ Galio rəgkiar ta, məkneikin mher-əhav kin əriə ye kot. ¹⁷ Məkneikin, nāmə aikin tiksın kisasar mharaptəəkkin yeməhuə kape nimə kape nofuginien kape nāmə Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye nimir narmamə. Kini Galio rəm, rīpəh nini-əhuyen əriə.

Pol rimirerig min muə Antiok apa Siria

¹⁸ Kini Pol rimnarə nipig ripsaah apa Korin iriə nāməhuak minə. Kwasig ikin, rimipəh əriə məsok pirə, mivən ye Kengkria. Aikin, məkis nikwənen meinai in apa kupən rimnatuakəm tuk nəkisien nikwənen meriaji nipig kape nəspirien, kini nipig kape nəspirien ruauə ta muavən. Kini Pol rivən ye rao kirik aikin a miviriə ipakə tuk Siria. Kini Akwila mine Prisila kirakwasig min kin in. ¹⁹ Krhivən mirheriaji rukwanu a Efesas, mirhivhiak. Kini Pol rəta irəriu mivən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nāmə Isrel, məm əriə, kisəgkiar pīk. ²⁰ Iriə kisaiyoh-pən in mə tukrarə min ror tu iriə min. Mərig rimnəpəh. ²¹ Mərig nipig rinamvən, mini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə Kughen rimə jakrerig-pə min, yo jakrerig-pə min məm əmiə.” Mivən min ye rao kirik, mitərhav Efesas.

²² Kini Pol rimavən mivhiak mivən Sisaria. Məriwək mivhiak mivən məm nāməhuak minə apa Jerusalem. Kwasig ikin, rirerig min muə Antiok. ²³ Marə min Antiok ror tu. Kini mitərhav min məriwək mivən mitərhav-pən Galesia mine Frija. Mamərip tim tim narmamə kape Yesu minə apaikin.

Apolos ramarə Efesas mine Korin

²⁴ Ye nipig a, yemə Isrel kirik, nhagin e Apolos, ruə Efesas. Rimnarha apa Aleksandria. Nirkunien kafan rehua; kini mirkun min Nəkwəkwə kape Kughen. ²⁵ Kinhajoun ta in kin Swatuk kape Yesu Yermaru. Nipig m-fam nap ramuək yerkin tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien kafan ye nikarin kape Yesu ratuatuk. (Mərig in rimirkun

18:10: Jos 1:9; Aes 41:10 * **18:12:** Akaea in kwənmhan kirik apa Gris. **18:18:** Nam 6:18; Wok 21:24

əmə baptaes yame Jon Baptaes rimmor kupən). ²⁶ Kini in ramətgh kin nəvhagien kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Kini Prisila mine Akwila kirauə mawətərig kin in. Kini ai, mirakir in mirhivən iməriə ikin. Kini Prisila mine Akwila kwhoprai-pən huvə min Swatuk kape Kughen kimin. ²⁷ Kwasig ikin, kwən a Apolos rimə tukrivən apa Akaea. Kini nəməhuak minə kimisasitu iran, mharai nəkwəkwe kirik rivən kimi narmamə kape Yesu minə apa Akaea, misaiyoh əriə mhamə tuksarha huvə tuk Apolos. Rimauə Akaea, mamasitu pik ye narmamə yamə mine Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen kimi əriə khani nəfrakisien iran. Apolos ramasitu irəriə ²⁸ mamhoprai huvə Nəkwəkwe kape Kughen mimə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. Kasəgkiar ye nimri narmamə, kini nəgkiarien kafan rapita nəgkiarien kape nəmə Isrel.

19

Pol rirerig min muə Efesas

¹ Nipig Apolos raməmīr hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak, muə Efesas, məm narmamə tiksın aikin kape Yesu. ² Mamaiyoh-pən əriə mimə, “?Rhawor? ?Nipig nimnhani nəfrakisien ye Yesu, mamhavəh min Nanmin kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh hanə nisərigien mə nar kirik e, Nanmin kape Kughen.”

³ Kini Pol raiyoh-pən əriə mimə, “?Mərig kimiə nimishawor pən iran mine misor baptaes?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Yimisor baptaes rəmhen kin yame Jon Baptaes rimmor.”

⁴ Kini Pol rini-pən tuk əriə mimə, “Baptaes yame Jon Baptaes rimmor, in rimmor ye narmamə yamə mine kwəsasar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. Mərig Jon Baptaes rimmamni-ərhav mimə narmamə tukasəkei khani nəfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.” ⁵ Kisərig nəgkiarien a, kisar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru. ⁶ Kisor baptaes, kini Pol rərəhu-pən kwermīn ye kapariə kapə, kini Nanmin Rhakə rimmewaiyu irəriə. Kini iriə kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, mamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimirvəhsi-pən kimi əriə. ⁷ Iriə fam ipakə twelef.

⁸ Paul rarə aikin meriaji makuə kisisə. In mivən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, mamətgh kin nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə. Iriə min kasəgkiar ye nikarin kape Narmaruyen kape Kughen; kini Pol rivi əriə tiksın. ⁹ Mərig narmamə tiksın, kapariə kapə riskai; khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Kini mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nimri narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mikir narmamə kape Yesu minə, mamhavən. Kini ye nipig fam kimnhavən ye nəkwai nimə ye skul ehuə kirik kamni kimə, “Tiranəs” masəgkiar kimi narmamə. ¹⁰ Kini Pol rimmamarə aikin mapita newk kiraru. Ror pən narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mine iriə kwənərəus kape Isrel mine yamə mine iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kisərig nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə minə kape yermamə kirik nhagin e Skeva

¹¹ Kini Kughen rimirvəhsi-pən nəsaninien kimi Pol tuk norien nimtətien pisin pisin. ¹² Narmamə kisaiyoh-pən kin neipən akwas kape Pol, mhapik

mhavən apa iməriə ikin, kini narmamə kamhamhə kharap, masəsanin, kini nanmin has minə kasəta irəriə.

¹³ Ikin aikin a, nəmə Isrel tiksın kimisəriwək misarkurao misarkut tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmin has minə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘!Taksəta!’ ”

¹⁴ Kini jif pris, nhagin e Skeva, kafan kwajikovə minə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə tuksəko-ta min nanmin has minə. ¹⁵ Mərig nipig kirik, nanmin has kirik rarar mini-pən tuk əriə mimə, “Yakwirkun ta Yesu mine Pol. ?Mərig kimiə nipa minə e?” ¹⁶ Kini yermamə ai nanmin has raməmir iran rheximter muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kini mhoteih-hoteih iriə, kini kisap ye nəkwai nimə kafan, misaiyu kopie kopie əmə mamhavən. ¹⁷ Nipig nəmə Isrel mine nəmə Gris yamə mine kisarə Efesas kimisərig nəvsaoyen kin, kimnhagin pik. Kini mhasiai nhag Yesu Yermaru. ¹⁸ Kini narmamə khapsaah yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kisərer mhani-ərhav pən təvhagə hah kapəriə tuk narmamə. ¹⁹ Iriə khapsaah yamə mine kasəmtah kimnhapik nəkwəkwə minə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru ye nimri narmamə. (Narmamə kisəvheikin nimri nəkwəkwə minə a, mane iran rapita fifti milian vatu.)* ²⁰ Ror məkneikin, nəgkiarien kape Yesu Yermaru rəsanin min markurao.

²¹ Kwasig ikin, Pol rimnərig yerkin mimə tukrirerig min mivən Jerusalem, mərig tukrukrao-pən ye provins mir a Masedonia mine Akaea. Rimə, “Tukmə yakvən ta Jerusalem, jakaməkeikei mivən min apa Rom.” ²² Mher-pən min kin kafan dikon mir kiraru nhagri e Timoti mine Erastus kiravən apa Masedonia. Mərig Pol rimnarə hanə Tarki.

Notgohyen ehuə apa Efesas

²³ Ye nipig a in a, notgohyen ehuə kirik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yermaru. ²⁴ Kini yermamə kirik ramarə aikin, nhagin e Demetrius. In yarpəkao kape nivhirəkinien narimnar kin silva†. Rimnor nanminar kape kughen piraovin eikuə e, nhagin e Atemis. Kini in mine kafan narmamə minə kisəvrai mamhavəh mane ehuə iran.

²⁵ Kini rokrən kin kafan minə, mine yarpəkao minə min tiksın mə tukhauə kirikianə. Mamni-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakwənharkun ta mə kitawə kamhavəh mane ehuə ye wok kapətawə. ²⁶⁻²⁷ Ye tanə e Tarki, mine ye ikin minə fam ye tanimtanə, narmamə fam kasəhuak kimi kughen e kapətawə. Mərig kimiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, rimauə mivi narmamə khapsaah ye yerkwənu e Efesas markurao ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mine narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakis. Tukmə ror nəgkiarien kafan rirkun nivəhsi-tayen nehuəyen kape Atemis ruə mor nar apnapig kin. Ipakə kwən e rivi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nivəhyen mane, kini nəgkiarien kafan ramor min narmamə kasəm oror niməhuak kape Atemis, yame in yerpirig pik.”

²⁸ Kisərig nəgkiarien a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kisokrən apomh mhamə, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpirig pik!” ²⁹ Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwənu a kisokrən okrən, misaiyu kwis kwis

19:12: Wok 5:15 **19:17:** Wok 5:11 * **19:19:** Gris rīpəh nīniyen 50,000,000 vatu. Mamni mə 50,000 drakma. “Drakma” kirikianə in nərok wok kape nipig kirikianə. **19:21:** Wok 23:11;

Rom 1:13 **19:23:** 2 Kor 1:8 † **19:24:** Silva in rəmhen kin aeən. Nimrin rhaktə pik.

mhauə mharaptəəkĭn yemə Masedonia mir a yame kĭmĭwəriwək ĭrisĭr Pol, nhagriu Gaeas mĭne Aristakas. Mhaukəkin əriu mhavən ye kwənmhan kape nəukĭrien.

³⁰ Pol rorkeikei mə tukrəgkiar kimi nəmə aikĭn, məriĭg narmamə kape Yesu mĭnə khapəh nĭseighanien kĭn. ³¹ Kĭni gavman mĭnə mĭn kape nəmə Tarki, yamə mĭne kĭsorkeikei Pol, kisher-pən kĭn nəgkiarĭen mĭsəkeikei kĭmĭn mhamə, “Takpəh nĭvənien yerki narmamə mĭnə a.”

³² Narmamə kĭmnhauvrĭg-uvrĭg pĭk aikĭn. Masokrən pĭk, tĭksĭn kĭmnhani nar kĭrik; tĭksĭn kĭmnhani nar pĭsĭn kĭrik. Iriə khapsaah kĭseinein mə kĭmĭshawor mhavən aikĭn. ³³ Kĭni nəmə Isrel tĭksĭn kĭsəsua-pən kĭn iriə kĭrik nhagin e Aleksandra mə tukrĭvən mərəer ye nĭmrĭriə. Kĭni narmamə tĭksĭn ye kwhen a kĭmnhani-pən tukun mə tukrəgkiar. Rarer, mĭni-əhu əriə mə tukhapim. Markut mə tukrĭni-ərhav nəmĭen kafan. ³⁴ Məriĭg narmamə kĭsəm mə Aleksandra in yemə Isrel kĭrik, kĭsokrən apomh kwis kwis rĭvəh aoa kĭraru, mhamə, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpĭriĭg pĭk!”

³⁵ Kĭni yamehuə kĭrik ye yerkwanu a rhekĭmter mĭni-əhu əriə mĭmə, “Nəmə Efesas. Atemis e kughen kapətawə, in ravəh nhag ehua. Kĭni narmamə fam ye tokrei tanə kharkun mə norĭen e kapətawə tuk narha-huvəyen tuk nĭməhuak kafan, mĭne kapier ĭmərhakə kafan yame rimamĭr mĭsi-faktə ye neai meiwaiyu-pə. ³⁶ Yermamə kĭrik to rĭpəh nĭniyen mə yo yakameikuə. Pəh rĭkĭmiə tukrapnariĭg. Rapəh nəmhenĭen mə naksar-mar məkneikĭn. ³⁷ Nĭmĭsəriĭp kwərə mir eikĭn e, məriĭg iriu kĭmirapəh nĭwəkrəhyen kĭn nar kĭrik ye nəkwai nĭməhuak kapətawə, mĭrĭpəh nĭrəni-hahyen nhag pian e, in kughen kapətawə. ³⁸ Tukmə Demetrius mĭne kafan narmamə kĭsəm yermamə kĭrik ror nar kĭrik rĭpəh nəmhenĭen, kharkun nhavənĭen ye kot, mĭsəm kaonsel. Pəh khavən aikĭn mhani-ərhav nəriĭgien kapəriə. ³⁹ Tukmə nakasəriĭg mĭn nar kĭrik mə takhani-ərhav, takasəkeikei mhavən ye kot. ⁴⁰ Məriĭg rĭmar əmə mə tĭkvəh mĭn ətawə kavən ye kot kĭvəhsi-pə narpĭnien kimi ətawə tuk notgohyen yame kĭtawə kĭmĭsor towei. Kĭni kĭtawə to khapəh nhaniyen nar kĭrik mə kĭmnhauə eikĭn e ye nəkwətəyen towei tuk naha, meinai nəkwətəyen e, nĭpran rĭrkək.” ⁴¹ Rĭni ta nəgkiarĭen a, mətariĭg kĭn nəgkiarĭen, mher-pən kĭn əriə kamhavən.

20

Pol rĭvən apa Masedonia mĭne Gris

¹ Kĭni nəmə Efesas kĭsotgoh ta mĭsərəhu mĭn nəməriĭnuyen. Aikĭn, Pol rokrən kĭn narmamə kape Yesu mĭnə khauə kĭrikianə, kĭni rəvhag kimi əriə. Kĭni ai maowĭə kĭn əriə, kĭni mĭtərhav aikĭn a, mĭvən apa Masedonia. ² Mĭtərhav ye kwənmhan a, kĭni maməvhag apap kimi əriə mavəhsi-pən nəgkiarĭen rehuə kimi nəmə aikĭn, muə merĭaji-pə Gris. ³ Mamarə apaikĭn merĭaji makuə kĭsisər. Kwasig ikĭn, rĭmə natukrĭvən ye rao kĭrik mĭrerĭg-pə mĭn Siria, məriĭg əmə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukhauh in mĭshopni in, kĭni rarar mĭn ye nəriĭgien kafan kĭni məriwək əmə mamvən apa Masedonia. ⁴ Rĭmavən iriə yemə Berea kĭrik nhagin e Sopata, in kwajikovə kape Piras, mĭne yemə Tesalonaeka mir kĭraru nhagriu e Aristakas mĭne Sekandas, mĭne yemə Debe kĭrik nhagin e Gaeas, mĭne Timoti, mĭne yemə Tarki mir kĭraru nhagriu e Tikikas mĭne

Trofimas. ⁵ Iriə kīsəkupən mhavən apa Troas miseito kin əmawə. ⁶ Mərig kimawə yaksəmīr misor nəviginien ehuə a yame kamni kimə “Bred yame yis rirkək iran.” Kwasig ikin, yakhavən apa Filipae mhavən ye rao kirik mhavirə miseriaji nipig kirkirip, kini yakhauə mhavhiak apa yerkwanu ai Troas misofugin kimawə miriə. Misarə miseriaji nəhuakien kirikianə.

Pikwarien kirik rimamhə mīmragh mīn

⁷ Kini ye Sande, yakhauə misofugin mhavəh Nəviginien Rhakə. Kini Pol raməvhag kimi narmamə, mægkiar meriaji yenpig əru meinai rikin ruh mə tikəni rikwamir kin, in tukrəpəh əriə. ⁸ Kwənmhan yame yimīsəkwətə ikin yerpirig pik. Kiruk laet ripsaah aikin. ⁹ Kini pikwarien kirik nhagin e Yutikas* ramkwətə ye windo. Pol raməgkiar pik, napirien rivəh Yutikas. Kini rapir yeru, mimir misi-faktə ye kwənmhan yerpirig meiwaiyu məwhan. Kisaiyu mhavən misəm ruamhə ta. ¹⁰ Məkneikin, Pol mīn reiwaiyu mivən makur, məmir-pən iran.† Məker-pən iran, mīmə, “Rikimiə tukripəh nəpouyen. !Ramragh əmə!” ¹¹⁻¹² Kini iriə khakir pikwarien a mamhavən. Rikirie ragien pik meinai in ramragh əmə. Kini kharerig mīn mishaktə mhavən mīn apa yerpirig, mhavəh Nəviginien Rhakə misəvigin kwis. Kini Pol rimnəgkiar kimi əriə mivən meriaji reraan. Kini mətə mīn irəriə.

Pol ramaowia kin nəməhuak mīnə apa Efesas

¹³ Aikin, yakharəh rao kirik mhavirə mhavən apa Asos. Yakhamə ta mə kimawə Pol. Mərig Pol, rikin raməsik mə tukrəriwak əmə mikwasig mivən apaikin. ¹⁴ Ruə mītərhav-pə Asos, kimawə mīn yakhavən ye rao mhavirə mə jakhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Mitilen. ¹⁵ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav mīn aikin a, mhavirə mhavən masəmīr iruə ye tanə a Kios. Kəni rikwamer mīn kin, yakhavirə mīn mhavən ye tanə a kamni kimə Samos. Kəni rikwamer mīn kin, yakhavən mīn mhatərhav-pən Maelitas. ¹⁶ Pol rimini-ta mə jakhapəh nisərien apa Efesas meinai ripəh norkeikeyen mə jaksarə pik apa ye kwənmhan a Tarki. In rimnarkut mə jakshai miren mhauə Jerusalem kwasig ikin ror nipig kape nəviginien ehuə e kamni kimə “Pentekos.”

¹⁷ Nipig yakhavhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiarien apa Efesas mokrən kin elda mīnə kape niməhuak mə tukhauə misəm. ¹⁸ Khatərhav-pə, rini-pən tuk əriə mīmə, “Kafak narmamə mīnə. Kimiə nakwəsəm ta norien kafak nipig kimnisarə kitawə-mkimiə. Ririkakun ye nipig yimauə Tarki, ¹⁹ yakamor yo mə yo yor atuə kin kape Yesu Yermaru. Mə rikik reiwaiyu nipig fam. Nipig m-fam yakamasək tuk əmiə. Yakaməm rəutən pawk meinai nəmə Isrel kisarkut mə tukshopni yo, ²⁰ mərig yakpəh nipəhyen nasituyen irəmiə. Maməwhag ye nimir narmamə, mine ye nəkwai nimə mīnə. ²¹ Mamni-ərhav-pən tuk nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin mīnə mə tukasəkei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, mhauə tuk Kughen, mishatətə ye Yesu Yermaru.

²² “Kini taktəkun ai, Nanmīn kape Kughen ramarkut tuk yo mə jakvən apa Jerusalem. Yakpəh nirkunien mə naha nhagin tukror yo aikin. ²³ Nar kirikianə əmə yakirkun. Yerkwanu yamə mine yakakrao ikin, Nanmīn kape Kughen ramor kwirig kimi yo mə tukmə yakvən aikin a, jakarə ye nahasien, kini tukpivəhsi-pən yo ye kalabus. ²⁴ Mərig yakmə nimraghien

* **20:9:** Nhad e “Yutikas” nipran rimə “Iaki.” † **20:10:** Pol ramor rəmhen kin Profet Elaeja kupən ye Fas King 17:17-22. **20:17:** Wok 18:21 **20:18:** Wok 18:19—19:10 **20:23:** Wok 9:16; 21:11

kafak in nar apnapig əmə. Yakorkeikei mə jakor infamien ye narimnar yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə mə jakor tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə ye nihuvəyen kape Kughen.

²⁵ “Səm-ru, yakwirikun ta mə kimiə m-fam yamə mine yakmaurə məm əmiə məvsao kin narmaruyen kape Kughen kimi əmiə, to nakhapəh min nisəmien yo tuk nipig kirik. ²⁶ Ror pən, taktəkun, yakamni-ərhav mə tukmə yermamə kirik rimhə mivən ye nap ehuə, pəh nien mə yo yimneighan kin mə tukrivən†. ²⁷ Meinai yo yakpəh nəpəhyen nini-ərhavpreyen narimnar fam yame Kughen rorkeikei.

²⁸ “Takasərig əmiə mine narmamə yamə mine Nanmin kape Kughen rimnəəhu-pən əriə ye kwermimiə. Takasarha huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmhen kin yermamə kape narha-huvəyen tuk kafan sipsip, meinai Kughen rimivəh əriə kin nitaw Yesu Yermaru. ²⁹ Yakwirikun ta mə jakəta irəmiə, kini ai narmamə yamə mine kisəmhen kin kuri aparu minə tukhauə tuk əmiə misəs əmiə - sipsip minə kape Kughen. ³⁰ Kini kimiə tiksın tukhauə mhaukrekin nəfrakisien mə tukhavi-ta narmamə kape Yesu minə khakwasig kin əriə. ³¹ !Ror pən, takasəkeikei masərig əmiə! Rikimiə tukraməsik mə ye newk kisəsə, yimipəh nəpəhyen norien kwirig kimi əmiə yenpig-yenpig mine yenaiyu, kini mamasək tuk əmiə.

³² “Kini taktəkun ai, yakaməəhu-pən əmiə ye kwermi Kughen; rikimiə tukraməsik nəgkiarien kin nihuvəyen kafan. Nəgkiarien a ror əmiə nakhaskai mavəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə kape Kughen minə fam. ³³ Rikik ripəh nəkrəhyen kin nautə uə neipən kape yermamə pisin. ³⁴ Kimiə nakwənharkun ta mə yo pisin əmə yakaməmnhawk tuk naha nhagin yame yo mine kafak narmamə minə yaksəkwaqwə kin. ³⁵ Naha nhagin yame yakamor, yakamhajoun əmiə kin mə takasəkeikei misor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye yavən has minə. Rikitawə tukraməsik nəgkiarien yame Yesu Yermaru rimini mimə, ‘Nivəhsi-pənien rapita nivəhyen.’”

³⁶ Pol rəgkiar fam, kasənimkur misəhuak. ³⁷ Kini iriə misəsək pik misəker-pən ye Pol masəkei kimin misaowia kin. ³⁸ Khakwasig kin misəriwək mhavən miseriaji a rao ikin. Rikiria rarkwəpir mhawor Pol rimini mə iriə tukhapəh min nisəmien in tuk nipig kirik.

21

Pol rimə tukrivən Jerusalem

¹ Yimisaowia-ta kin əriə, mhavən ye rao mhavirə mhavən atuaturə apa ye tanə kirik kamni kimə Kos. Kəni rikwamer kin, yakhavirə mhavən ye tanə kirik kamni kimə Roj. Mhatərhav min aikin, mhaue min mhavhiak ye tanə kirik kamni kimə Patara. ² Aikin misəm rao kirik rimə tukrivən apa Fonia. Yaksat-pən iran mhatərhav min. ³ Mhavirə misəm min tanə ehuə kirik kamni kimə Saepras, mhakurao pihiu. Mhavirə mamhavən Siria. Mhavhiak apa Taea mə tukpik-ta narimnar ye nəkwai rao a. ⁴ Yaksarə aikin mhavən, misəm narmamə tiksın kape Yesu, misarə kimawə miriə miseriaji nəhuakien kirikianə. Kini Nanmin kape Kughen rəgkiar kimi əriə mə tukhavən misor kwirig kimi Pol mə tukripəh nivənen

20:24: Wok 21:13; 2 Tim 4:7 † **20:26:** Pol ramni min ye Wok 18:6 “Tukmə Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi əmiə, marig kapəmiə atuk.” **20:28:** 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4 **20:29:** Mat 7:15; Jon 10:12 **20:31:** 1 Tes 2:11 **20:34:** 1 Kor 9:11-12 **20:34:** Wok 18:3; 1 Tes 2:9

apa Jerusalem. ⁵ Yaksarə miseriaji nəhuakien kirikianə ror infamien, yakhatərhav mharpin mamhavən. Kini narmamə minə aikin kape Yesu mine kapəriə narmamə minə kamhakwasig kin əmawə mhauə ye nikar-kar tahik. Aikin, yaksənimkur misəhuak kwis. ⁶ Kini misaowia kin əmawə minə. Yakhavən min ye rao a; kini iriə kharerig-pə iməriə ikin.

⁷ Kini rao ritərhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən misəm nəməhuak minə. Masəmır kimawə miriə nipiğ kirikianə. ⁸ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kirik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen mini-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kupan, in kirik ye narmamə seven yamə mine kasasitu ye aposol minə.* ⁹ Kafan nipiakwəskəh kuas, khapəh hanə nisarkurəkien. Iriə a profet minə.

¹⁰ Yaksarə aikin nipiğ tiksın, profet kirik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə. ¹¹ Muə, məm əmawə kini mirəh kətəut kape Pol, mərkis atuk kwermın mine nihun kin, mımə, “Nanmın kape Kughen ramni mımə, ‘Kwən e, kafan e kətəut, namehuə kape nəmə Isrel minə apa Jerusalem tuksərkis-ətərkın in məkneikin, misərhə-pən in ye kwermi nəmə Rom.’”†

¹² Yaksərig nəgkiarien a, kimawə nəmə iku yaksəkeikei kimi Pol mə tukriyəh nivəniən apa Jerusalem. ¹³ Mərig Pol rimə, “Kimiə naksasək, rikik rarkwəpir. Mərig, səmru, yakpəh niginiən tuk nivəniən ye kalabus tuk niniyən nhag Yesu Yermaru. Kini yakeighan kin mə jakmhə tukun apa Jerusalem.”

¹⁴ Yakhani-əhu pawk Pol, mərig in rapəh nipəhyen. Kini yaksəpəh, mhamə, “Kimawə yaksəhuak mhamə tukror rəmhen kin yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

¹⁵ Kini ai, yaksor apnəpenə tuk nitərhavyen məriwək mhauə Jerusalem. ¹⁶ Nəmə Sisaria tiksın kape Yesu minə khakwasig kin əmawə. Mhakir əmawə mhavən imei yemə Saepras kirik nhagin e Nason. In yermamə kirik yame rimnəkupən mikwasig kin Yesu. Yaksapir ye nəkwai nimə kafan.

Pol riyən Jerusalem

¹⁷ Yakhavən mhatərhav-pən Jerusalem, nəməhuak minə kisəm əmawə, rikiriə ragien. ¹⁸ Kəni rikwamer kin, kimawə Pol yakhavən misəm Jemes. Elda minə kape niməhuak kasəmır min aikin. ¹⁹ Pol rərer mini vi vi əriə kini məvsao kin narimnar fam əgkəp a ye kafan nəriwəkien yame Kughen rimnor kimi nəmə tanə pisin minə.

²⁰ Kisərig nəgkiarien a kape Pol, khavəh-si haktə nhag Kughen. Mhani-pən tuk Pol mhamə, “Piak. Əm-ru. Taktəkun ai nəmə Isrel kisəmhen kin taosen ripsaah khani nəfrakisien ye Yesu, kini iriə fam min khaskai tuk niraptərkın-tim-tim-ien loa kape Moses. ²¹ Kwəsərig ta nəvsaoyen kin ik mə ik nakamhajoun nəmə Isrel yamə mine kasarə ye tanə pisin pisin mə tuksəpəh loa kape Moses. Masərig min mə ik nakamni-pən tuk əriə mə tukhapəh nisəsıg-pəniən nipiəkwarien kapəriə minə. Kini mhapəh nharaptərkiniən narəyen kape nəmə Isrel. ²² Iriə tuksərig mə

21:4: Wok 20:23 * **21:8:** Kivəh-si haktə narmamə minə a ye Wok 6:1-7. **21:10:** Wok 11:28

† **21:11:** Profet e Agabus ramor rəmhen kin profet minə kupən, mor drama kirik yame ror nuhpikiniən, kini ai, mhoprail-pən kimi narmamə. Əmru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mine Aes 20:2-4. **21:13:** Wok 20:24 **21:19:** Wok 15:12 **21:20:** Wok 15:1,5

nakuauə ta. ?Tukshawor-pən iran mīnə? ²³ Rhuvə mə takor nəkwai-mawə. Ɛm-ru, narmamə kuas kasəmire ikin e kwəharpen ta nətərigien kirik kapəriə kimi Kughen.† ²⁴ Tikianakwamer, takikwasig kin əriə mivəh nīmri nar miragh mīnə kape sakrefaes, kini naksor sakrefaes tuk nəspirien əmiə miriə, mə iriə tukharkun nisəkis-tayen nikwəneriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kəm kirkun mə ik nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiarien yame kamni iram, neikwəyen fam. ²⁵ Mərig ye nikarin kape nəmə tanə pisin pisin mīnə e yamə mīnə kwənhani-ta nəfrakisien ye Yesu, kitawə kwəsher-pən ta nəkwəkwə kirik kimi əriə mhani-əhrav-pən nəgkiarien kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nisənien nəviginien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə mīnə. Mhapəh nisənien nitə. Mhapəh nisənien nar miragh yame kaməvit-əpni, meinai nitawin raməmīr hanə ye nīpran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nīpiraovin.”§

²⁶ Kəni rikwamer kin, Pol rikir nəmə mīnə a, mhavən mə tuksor apnəpenə tuk sakrefaes tuk nəspirien. Kini Pol rīvən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen mīni-əsah-pən ye nīpig yame tuksor infamien ye nəspirien kapəriə, kini pris tukrivaan əru atuə kin kapəriə narmiragh mīnə.

Nəmə Isrel kharaptərəkin Pol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen

²⁷ İpakə nīpig seven a kape nəspirien ror infamien, nəmə Isrel tıksin yamə mīnə kimnhatərhav Tarki mhauə ye Nimə Ehuə kape Kughen misəm Pol. Misor narmamə kisarar mhani-hah Pol, khavən mharaptərəkin in ²⁸ misokrən apomh mhamə, “!Ah! !Nəmə Isrel! Sasitu. Kwən e in e yame in ramarkurao ikin mīnə mamhajoun narmamə mamor əriə kamhani hah ətawə. Mamor narmamə khapəh nhasiayen loa kape Moses mīnə Nimə Ehuə kape Kughen. Kini taktəkun ai rikir nəmə Gris tıksin mhauə ye nəkwai nimə e kapətawə kasor kwənmhan rhakə e raməkimik.”* ²⁹ (Kamhani məknakin meinai kupən kimisəm yemə Efesas a, nhagin e Trofimas, rameriwək iriu Pol apa yerkwanu. Kini khamə-ta mə Pol rīmikir in muə ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen).

³⁰ Nəgkiarien a ror nəmə Jerusalem kisarar misaiyu mhauə mharaptərəkin Pol, mhaukəkin mhatərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen. Taktəkun əmə pris mīnə kisətapig ye nəkwai nimə a. ³¹ Mhamə tukshopni Pol. Kini əmə aikin, yamehuə kape mobael mīnə kape nəmə Rom rərig nəvsəoyen mə kasor norien hah ehuə kirik apa Jerusalem. ³² Taktəkun əmə yamehuə kape mobael mīnə a rikir mobael mīnə mīnə namehuə mīnə kapəriə, misaiyu mhavən tuk narmamə mīnə a. Narmamə mīnə a kisəm yamehuə kape mobael mīnə kafan narmamə mīnə; kini kisəpəh nhauhyen Pol.

³³ Kini yamehuə kape mobael mīnə a ruə ipakə tuk Pol mīni-pən tuk mobael mīnə mə tukharaptərəkin in. Mharkwəji in kin jen kiraru. Kini in raiyoh-pən əriə mīmə, “?Naha e yermamə? ?Rimnor naha?” ³⁴ Kini narmamə a kisokrən apomh. Tıksin kamhani nar kirik; kini tıksin kamhani nar pisin. Kasokrən pık, yamehuə kape mobael rīpəh nəmien nəfrakisien.

† **21:23:** Promis e kimisor kamni kimə “Nasiraet promes” rəmhen kin yame Pol rīmnor ye Wok 18:18. **21:24:** Nam 6:1-20; Wok 18:18 § **21:25:** Nəkwəkwə kimnharai raməmīr ye Wok 15:23-29. **21:26:** 1 Kor 9:20 * **21:28:** Kamni-əhu mə narmamə pəh nien mə kwənərus kape nəmə Isrel tukhapəh nisauru-pənien ye nimə ehuə kape Kughen. **21:29:** Wok 20:4

Mīni-pən tuk mobael mīnə mə tukharəh Pol mhavən ye nəkwaī nīmə kape mobael. ³⁵ Khakīr Pol mīsəriwək, ipakə əmə kiseriaji kwəruə. Narmamə kamhasig-sig pik əriə mīnə, ror pən mobael mīnə kīmnharəh-si haktə Pol mharəh mhavən. ³⁶ Narmamə mīnə kīmnhakwasig kīn əriə masokrən apomh mhamə, “!Shopni! !Shopni!”†

Pol ramni-ərhav nəmien kafan

³⁷ Ipakə əmə mobael mīnə kharəh Pol mīsauru-pən imə, in raiyoh-pən yamehuə kape mobael mīnə mīmə, “?To yakəgkiar kəskəh kīmik uə?”

Kīni yamehuə ai rakur mīmə, “? Rhawor? ? Ik nakīrkun nīniyen nəgkiarien kape nəmə Gris? ³⁸ Yakməta mə ik yemə Ijip a yame apa kupən rīmnərəer mamni-hah gavman. Kwasig ikin mamkīr narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən mīsarə apa ye tīpəvsik.”

³⁹ Mərig Pol rīni-pən tukun mīmə, “Nīkam. Yo, yemə Isrel. Yīmnharha apa yerkwānu ehuə a Tasas, ye provins a Silisia. Pəh yo, pəh yakəgkiar kīmi narmamə mīnə a.”

⁴⁰ Kīni yamehuə kape mobael mīnə a reighan kīn. Kīni Pol rərəer aikīn, mīni-əhu əriə mə tukhapim. Kīni khapim, in rəgkiar kīmi əriə ye nəgkiarien kape nəmə Isrel mīmə,

22

¹ “Piak mīnə mīne tatə mīnə, takasəkeikei mīsətərig kīn yo. Pəh jakni kafak nərigien kīmi əmiə.” ² Kīni iriə kīsərig in raməgkiar ye nəgkiarien atuatuk kapəriə, khapim apīs-apīs.

Kīni Pol rīmə, ³ “Yo yemə Isrel kīrik. Yīmnarha apa yerkwānu a Tasas ye provins a Silisia. Mərig yīmnehuə ye yerkwānu e Jerusalem. Kwən a Gamaliel rīmnhajoun yo ye Loa kape rīptawə mīnə mə jakəri-pən atuatuk. Kīni ye nīpīg ai yīmnəsanin tuk norien narīmnar yame Kughen rorkeikei rəmhen kīn əmiə m-fam e taktəkun. ⁴ Apa kupən, yīmnamuh narmamə yamə mīne kasəri-pən Swatuk kape Yesu Yermaru, mamhopni əriə. Yīmnamraptərəkīn narman mīne nīpiraovin maməhi-pən əriə ye kalabus. ⁵ Nəgkiarien e, hae pris mīne narmamə kape kaonsel mīnə kharkun nhaniyen mə nəfrakisien; meinai nīpīg kīrik, kīmnhavəhsi-pə nəkəkəkə kīrik mhamə jakvəh mīvən apa Damaskes mīvəhsi-pən kīmi nəmə Isrel aikīn mə yakuaū mə jakraptərəkīn narmamə kape Yesu mīnə mhakīr əriə mhaū e Jerusalem mə tukuh əriə. ⁶ “Nīpīg a, yīmnaməri-pən swatuk a muə ipakə tuk Damaskes, kīni ipakə tuk yerkwēiha, taktəkun əmə, yīmnəm nīkhakien rīsi-pən ye napuə məsia-pən-pə yo. ⁷ Yakmīr meiwaiyu, kīni mərig nəgkiarien kīrik rīmīni-pə tuk yo mīmə, ‘!Sol !Sol! ? Rhawor nakamor ahah pə məkneikīn kīmi Yo?’

⁸ “Kīni yaknaiyoh-pən In mīmə, ‘Yermaru. ?Ik pa en?’ Kīni In rīni-pə tuk yo mīmə, ‘Yo Yesu e, yemə Nasaret, yame ik nakamor ahah pə kīmi Yo.’ ⁹ Kīni narmamə yamə mīne kīmnhakwasig kīn yo ye swatuk kīsəm əmə nīkhakien a, mərig khapəh nīsərigien nəgkiarien kape yermamə ai yame raməgkiar kīmi yo. ¹⁰ Kīni yīmnaiyoh-pən In mīmə, ‘Yermaru. ?Jakhawor pən iran mīne?’ Kīni Yesu Yermaru rīni-pə tuk yo mīmə, ‘Hekimter, mīvən apa Damaskes. Ikin en, tukni-pre mə takhawor pən iran mīne.’

† 21:36: Narmamə kīmisokrən ye Pol məknakin rəmhen kīn in e kīmnokrən ye Yesu ye Luk 23:18. 21:38: Wok 5:36-37 22:3: Wok 5:34 22:4: Wok 8:3

11 “Nikhakien a rimmāsia-pen pik nimirik, mor nimirik rīpis. Kini narmamə yamə mine kamhakwasig kin yo khavəh kwermik mhakir yo mhavən Damaskes.*

12 “Aikin a, kwən kirik aikin nhagin e Ananaes. In raməri-pən huvə Loa kapətawə. Kini nəmə Isrel aikin kamhasiai pik in. 13 In ruə marer ipakə tuk yo, mīmə, ‘Piak Sol, !Nimirim tukrhuvə min!’ Ye nīpig əmə min ai, nimirik rimahuvə min. Kini yakəm in.

14 “Kini in rīmə, ‘Kughen kape kaha minə kapətawə In rimirpen-ta ik mə ik takirkun narimnar yamə mine In rorkeikei. Kini mə ik takəm Yermamə Atuatuk a kafan, kini məriḡ nəḡkiarien kafan. 15 Takaməkeikei mivən mini-ərhav tuk narmamə m-fam narimnar yame ik nimmam maməriḡ. 16 Takpəh niwhinien. Hekimter, məhuak kimi Yesu, mor baptaes, mīpəh pəh rəspir təvhagə hah kafan.’

17 “Kini yakməreriḡ-pə min muə Jerusalem, mivən məhuak ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini məm nəmrərhavyen kirik. 18 Məmə Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mīmə, ‘!Hai miren! Məta aihuaa Jerusalem. Meinai nəmə iku tukhani neikuəyen ye nəḡkiarien kafam yame nakamni irak.’

19 “Kini yimini-pən tukun mīmə, ‘Yermaru. Iriə kharkun huvə mə in apa kupən yo yimmamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə mamraptərəkīn narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iram, mamuh əriə. 20 Kini nīpig kimnarkwhopni kwən a Steven, nitawin raiyu meinai in ramn-iarhav Ik, məriḡ yo min yimmamərər kimawə miriə, kini rikik rimmagiən tukun. Kini yo yimmamarha huvə tuk sot kape narmamə kimisarkwhopni in.’

21 “Məriḡ Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mīmə, ‘Takvən. Yo yakamher-pən kin ik isok mə takvən tuk nəmə tanə pišin pišin minə.’ ”†

Nəmə Jerusalem kimnhamə tukshopni Pol

22 Kini narmamə aikin kisətəriḡ huvə kin nəḡkiarien kape Pol mhavən miseriaji nəḡkiarien infamien kafan. Məriḡ kisəriḡ nəḡkiarien a, kisokrən ehuə mhamə, “!Shopni in! Kwən a rīpəh nəmhenien mə tukramragh.”

23 Aikin, kisokrən apomh, misəpəkiək-ta kin sot kapəriə misərəsuun kin nimokru. 24 Kini yemehuə kape mobael kape nəmə Rom rimini-pən tuk mobael mine mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kini mini-pən tuk əriə mə tuksərkis-ərkis Pol mə in tukrini-ərhav mīmə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pik məkneikin in. 25 Kasarkis-ətərəkīn hanə in, mə tuksərkis-ərkis in, kini Pol rini-pən tuk yamehuə kape mobael kirik yame ramərər ipakə mīmə, “!Eh! Yo yemə Rom e. Rīpəh natuatukien mə tukərkis-ərkis yemə Rom kirik yame kīpəh hanə nəmien mə in rimmor nar has kirik.”

26 Yamehuə a kape mobael rəriḡ nəḡkiarien a, mivən mini-əsaah-pən iran tuk yermaru kape mobael. Kini mīmə, “!Eh! ?Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuatuk.”

27 Kini yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mīmə, “!Eh! ?Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakis uə?”

Kini Pol reighan kin.

28 Kini yermaru a rini-pən tukun mīmə, “?Rhawor? Yo yimmərok mane ehuə tuk neighanien kin yo mə jakuə yo yemə Rom.”

* 22:11: Kaməvsao kin narimnar minə e ye Wok 9:2-5. 22:18: Wok 9:29-30 22:19: Wok 8:3; 26:9-11 † 22:21: Kirai narimnar e ye Wok 7:54-8:1. 22:25: Wok 16:37

Mərig Pol rini mīmə, “Rimik in yemə Rom. Ror məkneikin, yo yemə Rom.”

²⁹ Taktəkun əmə mobael yamə mine kasərer matuk mə tukhauh Pol, kisakur kin, misəta iran. Kini yermaru kape mobael a rirkun mə Pol in yemə Rom, miğin pik meinai in ruərkwəji-ta Pol kin jen.

Pol ramərer ye nimir kaonsel

³⁰ Kəni rikwamer kin, yermaru kape mobael rorkeikei mə tukrərig atuatur mə rhawor nəmə Isrel kamhani hah Pol məknakin, kini rher-pən nəgkiarinen kimi jif pris minə mine narmamə kape kaonsel minə mə tukhauə kirikianə. Kirisin-ta jen yame kimirkwəji Pol kin, kikir, kavən kərip in ramərer ye nimir kaonsel.

23

¹ Kini Pol rarha tim tim ye narmamə kape kaonsel, kini mīmə, “Yo minə tiksın. Yakaməm norien kafak mə ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun, yo yorwok atuatur kape Kughen ye nimir Kughen.” ² Pol rəgkiar məknakin, kini hae pris e Ananaeas rini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol mə tuksəsik nəkwan. ³ Mərig Pol rimini-pən tukun mīmə, “Nikam. Ik yarpəkao kirik; * Kughen tukrəsik ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikin e mə takəkir yo ye Loa kapətawə, mərig nimirə minə kirik tukrəsik yo, naknakəpir ta Loa en!”

⁴ Kini narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol khani-pən tukun mhamə, “Eh! Takpəh nəgkiar-hah-yen kimi hae pris e kape Kughen.”

⁵ Kini Pol rimə, “Yo minə tiksın. Yakirkun mə Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, ‘Takhapəh nisəgkiar-has-pəniən kimi yermaru kapəmiə;’ (Eks 22:28) mərig yimipəh nirkunien mə kwən a in hae pris.” ⁶ Kini Pol rəm əriə mirkun mə iriə tiksın Sadusi minə, kini tiksın Farisi minə, rokrən ehuə kin əriə mīmə, “Yo minə tiksın. Yo Farisi kirik. Kini rimik mine ripik minə, iriə Farisi minə min. Mərig kamərip yo e ye nimir mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə, tukhamragh min.”

⁷ Pol rəgkiar məknakin, taktəkun əmə Farisi minə mine Sadusi minə kasotgoh kimi əriə minə. Kini narmamə kape kaonsel a kasowhai kiraru. ⁸ Meinai Sadusi minə khamə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien. Iriə mhamə agelo rirkək mine nanmin rirkək. Mərig Farisi minə kamhani mə nar misir a, irisir nəfrakisien.

⁹ Nəgkiarinen kapəriə ramhaktə. Kisokrən apomh. Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses yamə mine iriə Farisi minə, kimishekimter mhani skai mhamə, “Kimawə yakhapəh nisəmiən mə kwən e rimnor nar kirik yame rapəh nəmhenien. ?Tukmə ror nanmin uə agelo kirik rimauə məgkiar kim in uə?” ¹⁰ Kini kisotgoh pik, kini mhauh əriə minə. Yermaru a kape mobael rəm rikin rimnəsik mə narmamə tuksəpik Pol, kini rini-pən tuk mobael minə kafan mə tukhavən mharəh Pol mharerig mhaue min imei mobael minə.

¹¹ Yenpig, Yesu Yermaru ritərhav-pə tuk Pol mini-pən tukun mīmə, “Pol. Takpəh niginiən. Nakwəni-ərhav ta Yo eikin e Jerusalem, kini ik takaməkeikei mivən apa Rom mor min məknəkin.”

22:29: Wok 16:38 **23:2:** Jon 18:22-23 * **23:3:** Nəgkiarinen kape Gris ramni mə Pol rimini-pən tuk hae pris a Ananaeas mīmə, “Ik nakəmhen kin kapier kimnəspir-ta mərig rəmkimik hanə.” Mərig niprai nəgkiarinen a rimə, “Ik yarpəkao kirik.” **23:3:** Mat 23:27 **23:6:** Wok 26:5 **23:8:** Luk 20:27-40 **23:11:** Wok 27:24; 28:16,23

Nəmә Isrel kamharai mhun mә tukshopni Pol

¹² Kәni rikwamer kin, nәмә Isrel tiksın kisәkwәtә kirik mamharai mhun mә tukshopni Pol. Kini mhani kwis mә tuksәpәh nәviginien mine ninimien, miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. ¹³ Narmamә yamә mine kamharai mhun nәgkiarien a, rapita foti. ¹⁴ Kini mhavәn tuk jif pris minә mine nәmehuә mine kape nәмә Isrel mhani-pәn tuk әriә mhamә, “Yakwәnhani kwis ta mә jaksәpәh nәviginien miseriaji nipig yame jakshopni Pol iran. ¹⁵ Kimiә mine narmamә kape kaonsel minә taksher-pәn nәgkiarien kimi yermaru kape mobael minә misaiyoh pәn in mә tukrikir Pol muә pәh rәrer min ye nimrimia. Meikuә ye yermaru a mә naksorkeikei mә taksәm әpu min Pol. Pәh kimawә jakasәmir ye swatuk maseito kin in tukramuә ye swatuk, kini yakshopni in.”

¹⁶ Mәrig nukwai Pol rimnәrig nәvsaoyen kin, rarer mivәn imei mobael minә mini-әsah-pәn tuk Pol.

¹⁷ Kini Pol rokrәn kin yamehuә kape mobael kirik mini-pәn tukun mamәkeikei kimin mimә, “Takikir pikwarien e mivәn kimi yermaru kape mobael minә. In ravәh nәgkiarien kirik mә tukrini-әrhav-pәn tukun.”

¹⁸ Mәkneikin yamehuә a rikir pikwarien a mivәn kimi yermaru kape mobael minә. Kini mimә, “Kwәn e Pol, yame ramәmir ye kalabus, rimnaiyoh yo mә jakikir pikwarien e muә mәm ik. Meinai in ravәh nәgkiarien kirik tukrini-pre tuk ik.”

¹⁹ Kini yermaru a kape mobael rәturәm-pәn kimi pikwarien a miravәn iriu pisin әmә. Kini raiyoh-pәn mimә, “?Nakmә takni-pә naha tuk yo?”

²⁰ In rimә, “Nәмә Isrel kwәnnharai mhun ta nәgkiarien kirik mә tukianәkwamir, kisaiyoh-pre ik mә ik takikir Pol mivәn ye kaonsel kapәria. Mә tukseikuә iram mә iriә kisorkeikei mә tuksәm әpu min Pol. ²¹ Mәrig yakamaiyoh ik mә takpәh norien nәkwairia, meinai iriә tiksın, rapita foti, kaserkwaig ye nikar swatuk mamhawhin mә tukshopni in. Kwәnhani kwis ta mә tuksәpәh nәviginien mine ninimien miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. Kasәrer matuk maseito kin әmә ik mә takor nәkwairia.”

²² Kini yermaru kape mobael a rimnor kwirig kimi pikwarien a mini-pәn tukun mimә, “Takpәh nini-әrhavyen tuk narmamә mә ik nimini-pә nәgkiarien a tuk yo.” Kini in mher-pәn kin in ramvәn.

Yermaru kape mobael rher-pәn kin Pol apa Sisaria

²³ Kini yamehuә kape mobael minә a rokrәn kin yamehuә kafan kiraru mini-pәn tuk әriu mimә, “Kimiru takravәn mwәfugin nukwao kirik kape mobael minә. Mobael yamә mine kaseriwәk әmә, iriә fam 200; mine mobael kape kwenhao minә iriә fam 200, mine mobael yamә mine kasәkwәtә ye hos, iriә fam seventi. Taksor apnәpenә tuk nivәnien apa Sisaria ye naen klok yenaiyu. ²⁴ Misor apnәpenә ye hos tiksın kape Pol mә in tukramvәn huvә muә tuk gavman a Filiks.”

²⁵ Kini yermaru kape mobael a rirai nәkwәkwә kirik mivәhsi-pәn kimi yamehuә mir a miravәn kimi gavman a. Nәkwәkwә a ramni mimә,

²⁶ Filiks, yakamni “Rhuвә” tuk ik. Ik yamehuә әfrah.

Yo Klodias Lisias, yakamrai nәkwәkwә e raurә kimik.

²⁷ Kwәn e Pol, nәмә Isrel kwәnharaptәrәkin ta, ipakә әmә kishopni in. Mәrig yo yimnәrig nәvsaoyen kin mә in yemә Rom atuatuk, kini yimnhavәn kimawә kafak mobael minә mharәhsi-ta in tuk әriә mhavәh

mīragh in. ²⁸ Yakmīmə jakəm-ru mə rhawor e kamhani hah in. Kini yo yimikīr mivən ye kaonsel kapəria. ²⁹ Məm mə in rimipəh norien nar hah kirik yame to rīmhə tukun, uə yame tukvəhsi-pən in tukun ye kalabus. Kasəgkiar-əgkiar əmə tuk narəyen kapəria. ³⁰ Mərig kwasig ikin, yimnərig nəvsaoyen kin mə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni in, məkneikin, yimnher-pre kin kimik. Kini mīni-pən tuk tikmīr mīnə kafan mə tukhauə mhani kapəria nərigien tuk ik.

In əmə e nəgkiarien kafak.

³¹ Məkneikin, mobael mīnə kasor nəkwai yermaru kape mobael. Yenpig, khakir Pol mhavən miseriaji yerkwanu kirik kamni kimə Antipatris. ³² Kəni rikwamer kin, mobael mīnə yamə mine kisaiyu ye hos iriə pisin əmə khakir in mhavən. Mərig mobael mīnə tiksīn kharerig mamhavən iməriə ikin. ³³ Kini iriə a khakir in mhavən apa Sisaria, kini mhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi gavman a Filiks, kini misərəhu-pən Pol ye kwermīn. ³⁴ Gavman a rəvheikin nəkwəkwə a maiyoh-pən Pol mīmə, “?Ik yemə hiə?” Nipig rərig mə Pol rimatərhav a Silisia, ³⁵ rini-pən mīmə, “Pəh khawhin tikmīr mīnə kafam tukhauə eikin e, kini en, jakərig kafam, məkir.” Kini mīni-pən tuk kafan mobael mīnə mə tukhavəhsi-pən Pol ye nīmə kape gavman kamni kimə, “Nīmə ehua kape King Herod.” Mharaptəəkīn in apaikin.

24

Pol rimnərəer ye nīmri Filiks

¹ Nipig kirkirip ruə mivən, kini hae pris a, Ananias, rəsok prah iriə namehuə mīnə tiksīn kape nəmə Isrel, mine loea kirik nhagin e Tetalas, khauə Sisaria. Khauə, mhatərhav-pə, misərəer ye nīmri gavman a Filiks. Kini mamhani hah norien kape Pol. ² Misokrən kin Pol rīvən imə, kini kwən ai Tetalas ramni hah pən Pol kimi Filiks, mamni mīmə, “Filiks, ik yamehuə əfrah. Ik nakamkīr tanə kapətawə ye nirkunien huvə kafam, ror pən kitawə kisarə ye nəmərīnuyen ror tu. Ik nakaməruhu atuatur nīmraghien eikin e. ³ Nipig fam, narmamə m-fam rikiriə ramagien tuk ik, masəgnəgin ik. ⁴ Yakpəh norkeikeiyen mə jakoriah pik ik, jakəgkiar kəskəh əmə, nakətərig kin. ⁵ Kimawə yakwəsəm ta mə kwən a Pol in yemə has kirik. In nuknei norien has ripsaah. Ramarkurao ye tanə mīnə, mamor nəmə Isrel mīnə kasotgoh kimi əriə mīnə. In yamehuə kirik kape nəhuakien eikuə e kape yemə Nasaret ai Yesu. ⁶ In mamarkut mə tukror Nīmə Ehuə kape Kughen rəmkimik ye nīmri Kughen. Məkneikin, kimawə yakharaptəəkīn. ⁷ Mərig yamehuə kape mobael mīnə e Lusias, rimivəhsita ye kwermimawə. Mher-pə kin nəgkiarien kimi tikmīr mīnə kafan mə tukhauə masəm ik.* ⁸ Kini tukmə nakaiyoh-pən Pol kin norien kafan, takəm mə nəgkiarien kapəmawə rəfrakis.”

⁹ Məkneikin nəmə Isrel kamharpīn nəgkiarien a, mamhani mhamə, “Nəgkiarien a in nəfrakisien.”

¹⁰ Kini ai, gavman a rəwhan kapən kapə kin Pol mə tukrəgkiar. Kini Pol rīmə, “Yemehua. Yakirkun huvə mə newk ripsaah ruauə muavən ta, nakaməkir nəmə eikin e. Ror pən, rikik ragien pik tuk nini-preyen norien kafak. ¹¹ Rimar əmə tuk ik tuk nəmien mə nipig twelef e ruauə

23:27: Wok 21:30-33; 22:25-27 **23:28:** Wok 22:30 **23:30:** Wok 23:16-23; 24:1-9 **24:5:**

Wok 17:6 **24:6:** Wok 21:28-30 * **24:7:** Keinein mə Luk rimirai v. 7 uə yarmə rimirai, meinai ves 7 rirkək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman.

muavən ta, yimnhaktə fiak mivən Jerusalem mə jakəhuak. ¹² Nəmə Isrel a khapəh nisəmien mə yakamotgoh kimawə narmamə tiksın ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Mhapəh nisəmien mə yo yakaməvi niehmaa kape narmamə ye nəkwai nim kape nofuginien minə kape nəmə Isrel mine yerkwawu minə. ¹³ Kini khapəh nishajoun-atuatukien kimik mə nəgkiarrien yame kamni irak ai taktəkun in nəfrakisien, meinai in neikwəyen. ¹⁴ Mərig yo yakamni-pre tuk ik mə, yakikwasig kin Swatuk kape Yesu, yame nəmə Isrel kamhani mə in nəhuakien eikuə, mərig yakaməhuak əfrah kimi Kughen kape kaha minə kapəmawə. Kini yakamni nəfrakisien min ye Loa kape Moses mine profet minə fam min. ¹⁵ Kini yakamərhə-pən nərigien kafak kimi Kughen rəmhen kin yame nəmə eikin e rikiriə raməsik, mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə-ta, tukhamragh min - iriə yamə mine kisatuatuk mine yamə mine khapəh nisatuatukien. ¹⁶ Ror pən, nipiğ m-fam yakamarkut tuk norien narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine narmamə.

¹⁷ “Newk ripsaah ruauə muavən ta, yakuauə e Jerusalem, mivəh mane mə jakvəhsi-pən kimi yavən has minə, mivəh min nimri nar miragh minə kape sakrefaes. ¹⁸ Nəmə Isrel e kimnhauə misəm yo yakaməmır hanə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamor sakrefaes tuk nəspirien. Narmamə khapəh nhapsaahyen kimawə miriə; notgohyen rikək. ¹⁹ Ye nipiğ a, nəmə Isrel tiksın yame kimnhətərhav Tarki masəmır ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini tukmə kimə tukni hah yo, iriə atuatuk əmə tukasəkeikei mhauə mhani-pre nəgkiarrien irak tuk ik. ²⁰ Uə rhuvə mə narmamə minə e tukhani-ərhav-pre naha nhagin rahas yame kimisəm irak ye nipiğ yame yimnərer ye nimri kaonsel. ²¹ Nəgkiarrien kirik rikək irak, nar kirikianə əmə: Yimnərer yerkiria mokrapomh mimə, ‘Kamərip yo ye nimri mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə ta, tukhamragh min.’”

²² Kini gavman a Filiks, in ruirkun huvə Swatuk kape Yesu, marar mətapig kin nəkwətəyen mimə, “Tukmə yermaru kape mobael a Lisias ruə, kini en, yo jakəkir.” ²³ Kini marar mini-pən tuk yamehuə kape mobael yame ramarha tuk Pol mimə, “Takaməm Pol, mərig takəta ye in minə tiksın pəh khauə mhavəhsi-pən narimnar yame raməkwwə kin.”

²⁴ Nipiğ tiksın ruə mivən, Filiks rikir piraovin kafan, Drusila, mirauə. Pian a in pian Isrel. Kini Filiks rini-pən tuk əriə mə tukharəh Pol mhauə. Pol raməvsao kin nhatətəyen ye Yesu Kristo, in ramətərig kin. ²⁵ Kini Pol raməvhag kin narəyen yame ratuatuk, mine norien kape yermamə ramarmaru ye nərigien kafan mine norien kafan, mine nipiğ yame Kughen tukrəkir narmamə iran. Filiks rərig, migin pik, kini mimə, “! Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən min kin ik.” ²⁶ Rigin pawk kin nəgkiarrien kape Pol, mərig rikin raməsik mə Pol tukrivəhsi-pən mane kirik kimin, pəh tukririsın in, ror pən, rokrən kin Pol nipiğ ripsaah. Ruə, mawəgkiar iriu min.

²⁷ Newk kiraru ruə mivən, Filiks reiwaiyu ye gavman, kini yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhaktə mivəh tamhekın. Mərig nipiğ Filiks rəta ye gavman, in riphəh Pol raməmır ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiriə ragian tukun.

25

Pol rimini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nimir Sisa

¹ Festas rimivəh tamhek Filiks, kini nipiğ kisisər ruə mivən, kini Festas ritərhav Sisaria mivən Jerusalem. ² İkin a, jif pris minə mine namehuə minə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas, ³ misaiyoh-pən in mə tukrasitu irəriə mher-pə kin Pol apa Jerusalem. İriə kimnharai mhun ta nəgkiarieren kirik mə tukasəmır ye swatuk maseito kin Pol ruə ye swatuk, kini kishopni. ⁴ Mərig Festas rimə, “Pol raməmır ye kalabus apa Sisaria. Kini pəh nien mə tuku, yakrərig mivən apaikin. ⁵ Hapəh kapəmıə namehuə minə khakwasig kin yo. Tukmə kwən a rimnor nar hah əfrakis kirik, pəh iriə tukhani-pə nəgkiarieren iran tuk yo apaikin.”

⁶ Kini Festas rarə apaikin mipəh napitayen nipiğ eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kin, rivən mamkwətə apa ye nəkwai nimə kape kot. Mini-pən tuk əriə mə tukhakir Pol mhauə imə. ⁷ Nəmə Isrel yamə mine kimnhatərhav Jerusalem kasəmır min, misərər rao rao kin Pol. Mamhani-hah pik in. Mərig khapəh nishajoun-atuatukien mə nəgkiarieren yame kimnhani iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.

⁸ Kini Pol rini kafan norien mımə, “Yakpəh nakapirien loa kirik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kini mipəh noriahyen Nimə Ehuə kape Kughen.”

⁹ Mərig Festas rorkeikei mə nəmə Isrel tuksorkeikei in, kini raiyoh-pən Pol mımə, “?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?”

¹⁰ Mərig Pol rimə, “Yakamərer ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrəkir yo. İk nakwirkun-ta mə yo yakpəh norhas-pənien kimi nəmə Isrel. ¹¹ Tukmə kasəm mə yimnkakapir loa kirik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərig tukmə nəgkiarieren yame nəmə Isrel kamhani irak ror neikuəyen kin, rapəh natuatukien mə yermamə kirik tukrivəhsi-pən yo ye kwermiriə. Pəh yo yakərer ye nimir Sisa, yermaru kape nəmə Rom.”

¹² Kini Festas rarar məgkiar kəskəh kimi namehuə tiksın kape kot. Kwasig ikın, rini-pən tuk Pol mımə, “Nakmə takvən mərer ye nimir Sisa, nəmhen. !Nakirkun nivənien məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

¹³ Nipiğ tiksın ruə mivən, King Agripa mine kafan kakə Benis, iriu kirauə Sisaria mə tukwəm Festas, mirəni vi vi in. ¹⁴ Misarə nipiğ tiksın, kini Festas raməvsao kimi king kin nəgkiarieren yame kimnhani ye Pol. Mamni mımə, “Kwən kirik e ramarə eikın e, yame yamehuə a Filiks rımnəpəh in raməmır ye kalabus. ¹⁵ Kini nipiğ yakvən apa Jerusalem, jif pris minə, mine namehuə kape nəmə Isrel kimnhani-hah-pə in kimi yo. Misaiyoh yo mə jakni-ərhav narpinien kafan. ¹⁶ Mərig yo yakamni-pən tuk əriə mımə, ‘Pəh nien mə norien en kapəmawə nəmə Rom mə kimawə jakseighan-pən apnapig əmə kin yermamə ye kwermi tikmir kafan minə. Pəh kwən a tukrərer kupən irəriə, mını atuatuk nəgkiarieren yame kamhani iran.’ ¹⁷ Kwasig ikın, iriə khauə mhatərhav-pə eikın e, yakpəh niwhinien, mətərig kin nəgkiarieren yame kamhani iran. Kəni rikwamır əmə kin, yimnəhitə ye kot, mını mımə tukhakir Pol mhauə. ¹⁸ Məkneikın, tikmir kafan minə kishekimter, kini rikik raməsik mə iriə

tukhani mhamə in ramor norien hah kirik. Mərig, nīkam. Khapəh nhaniyen. ¹⁹ Iriə kimisəgkiar-əgkiar əmə ye nəhuakien kapəriə, mine yermamə kirik yame ruahmə ta, nhagin e Yesu. Pol rimə yermamə ai in rimamragh min. ²⁰ Yakeinein mə jakhawor məkir narimnar minə a. Ror pən, yimnaiyoh-pən Pol mīmə, “Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?” ²¹ Mərig Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kin in rīvən apa Rom kimi Sisa, pəh in tukrəkir. Ror pən yimipəh Pol raməmīr ye kalabus meriaji yakvəh nīpig tuk nher-pəniyen kin kimi Sisa.”

²² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mīmə, “Yo min yakorkeikei mə jakərig nəgkiariyen kape kwən a.”

Kini Festas rimə, “Nəmhen. Tikianakwamer, nakətərig kin in.”

Pol rīmnərər ye nīmri King Agripa

²³ Kəni rikwamer kin, Agripa mine Benis kirauə ye kwənmhan yame kasor kot ikin. Kini namehuə yamə mine kasarmaru ye mobael minə, mine namehuə minə khapsaah kape yerkwānu a kimnhakwasig kin, masor norien ehua minə kape nisaiyen Agripa mine Benis. Kini Festas rimə tukhakir Pol mhauə imə. ²⁴ Kini mīmə, “King Agripa, mine kimīə fam yamə mine naksəkwtə eikin e. Nakasəm kwən e yame nəmə Isrel eikin e mine nəmə Isrel apa Jerusalem min kamhāni-hah-pə pik in tuk yo, misokrən mhamə, ‘Ripəh natuatukien mə kwən e tukramragh.’” ²⁵ Mərig yakpəh nəmīen nar kirik yame in rīmnor mə in tukraməkeikei mīməhə tukun. Mərig in raiyoh-pə yo mə tukrīvən apa Rom mərer ye nīmri Sisa, kini yimneighan kin mə jakher-pən kin apa Rom. ²⁶ Mərig nəgkiariyen iran rirkək mə to yakni-pən tuk Sisa. Ror pən, King Agripa, yakamərip in ye nīmrim, mine ye nīmri narmamə minə e, mə taksəm apu norien kafan, mə tukasəm nəgkiariyen kirik yame jakwəhsi-pən kimi Sisa. ²⁷ Yakamərig mə tukmə kiraptərəkīn yermamə kirik, mərig kipəh nini-atuatukien nəgkiariyen iran, ripəh natuatukien mə tuksher-pən kin in kimi Sisa.”

26

Pol raməgkiar ye nīmri yermaru a King Agripa

¹ Kini Agripa rini-pən tuk Pol mīmə, “Taktəkun ai, nakirkun niniyen nīkar nəgkiariyen yame kamni iram.”

Kini Pol rini-əhu əriə mə tukhapim, mamni-ərhav nīkar nəgkiariyen mīmə, ² “King Agripa. Ririk ragien pik mə yakamərər ye nīmrim ai taktəkun, mə jakni atuatuk nəgkiariyen yame kamhāni irak, ³ meinai ik nakirkun huvə narəyen kapəmawə nəmə Isrel mine narimnar yame kamotgoh tukun. Ror pən, yakmə jakaiyoh mə nərigien kafam tukrapomh tuk nərigien nəgkiariyen kafak.

⁴ “Nəmə Isrel kharkun huvə norien kafak, ririkakun ye nīpig yimnarkəskəh hanə, mamarə kimawə narimnə imak ikin, muə meriaji-pə nīpig yimnamarə Jerusalem. ⁵ Kwənharkun ta yo tu, kini tukmə rikiriə ragien, kharkun nhāni-ərhavyen mhamə yo Farisi kirik, ririkakun ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun. Kimawə Farisi minə, yaksəri-pən huvə loa kape nəhuakien kapəmawə, rapita narmamə minə tiksīn. ⁶ Kini taktəkun ai yakamərər ye nīmri mīrh meinai yo yakamərəhu nərigien kafak ye nəgkiariyen yame Kughen rīmnor kupən

kimi kaha minə kapəməwə. ⁷ Yenpig mine yeraan, kwənərəus twelef kapəməwə minə kasəhuak kimi Kughen miseito kin nəgkiarien a kape Kughen tukritərhav-pə. King Agripa, meinai yakamərəhu məkneikin nərigien kafak, nəmə Isrel a kamhani hah yo. ⁸ !Kimiə! ?Rhawor rəutən pik tuk əmiə tuk niniyen nəfrakisien mə Kughen rirkun norien yermamə yame rimamhə rimragh min? ⁹ Apa kupən, yo min yimnəm mə ratuatuk tuk norien narimnar mətapig kin nhag yemə Nasaret a Yesu. ¹⁰ In e norien kafak yame yimnor apa Jerusalem. Jif pris minə kwənhavəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə jakvən məhi-pən narmamə khapsaah kape Kughen khavən ye kalabus. Kini nipig kisəkir əriə mə tukhamhə, yo min yakamni mə tukuh əriə. ¹¹ Nipig rehuə yimnarkurao ye niməhuak minə kape nəmə Isrel mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə, mamarkut mə jakarar ye nərigien kapəriə, mə jakor əriə khani hah Yesu. Yimnaməmakin pik əriə, mivən min apa yerkwanu isok minə mə jakuh min əriə apaikin.”

*Pol raməvsao kin in mə rimauə mirkun Yesu Kristo
(Wok 9:1-19; 22:6-16)*

¹² Kini Pol rimə, “Mərig nipig kirik, yimavən min apa Damaskes mə jakor min norien a. Jif pris minə kwənhavəhs-ipə nehuəyen kimi yo mə jakvən apaikin, mhani skai-pə min tuk yo mə jakaməkeikei mivən mor məkna. ¹³ King Agripa, ye nipig a, yerkweiha, yimnaməriwək ye swatuk, məm nikhakien kirik ye napuə rəsia-pen yo mine kafak narmamə minə. Nikhakien a raməsiə pik rapita mirh. ¹⁴ Kini kimawə m-fam yakhamir ye swatuk. Kini yakərig nəgkiarien kirik ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mimə, ‘Sol. Sol. ?Rhawor nakamor rahas pə məkneikin kimi Yo? Norien a ramoriah əmə ik. Ik nakəmhen kin kau yame tukmə khai kin nai esrə, kini ruh nai a rirerig-pən, mhai atuk əmə min in.’

¹⁵ “Kini yakaiyoh-pən in mimə, ‘?Yermaru, Ik pa en?’ Kini Yesu Yermaru rimə, ‘Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo. ¹⁶ Mərig takhekimter mərer. Yakaurə tuk ik məkneikin mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak. Takaməkeikei mivən mini-ərhav nar e nimnəm ai taktəkun kimi narmamə, mine narimnar yame jakhajoun ik kin. ¹⁷ Yo jakvəhsi-ta ik ye kwermi nəmə Isrel, mine ye kwermi nəmə tanə pisin pisin minə. Jakher-pən kin ik takvən mini-ərhav-pən Yo tuk əriə. ¹⁸ Takaməkeikei məhitə ye nirkunien kapəriə, pəh kisarar ye nərigien kapəriə, misəta ye nəpignapien, mhauə ye nikhakien. Kini misəta ye kwermi Setan, mhauə tuk Kughen, pəh tukhani nəfrakisien irak, pəh Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə, kasarə iriə narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə.’”

¹⁹ Kini Pol rirpən mimə, “King Agripa, yo yakamor narimnar yamə mine Kughen ramor kimi yo ye nəmrərhavyen a. ²⁰ Yimavən məkupən tuk nəmə Damaskes, kwasig ikin yimavən tuk nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə tanə pisin pisin minə, maməvhag kimi əriə mə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mhauə tuk Kughen. Mə narmamə tuksəm norien kapəriə, kharkun mə kwəsarar əfrakis ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ²¹ Ror pən, nipig yimnaməmir ye Nimə Ehuə kape Kughen, nəmə Isrel kisarar mhauə mharaptərəkin yo, misarkut mə tukshopni yo. ²² Mərig Kughen ramasitu irak ye nipig fam meriaji-pə ai taktəkun, ror pən, yakamni-ərhav Yesu ye nimri narmamə

kimi namehuə mīnə mīne narmamə apnapig mīnə. Nəgkiarien yame yakamni in əmə mīn in profet mīnə mīne kimmhāni-ərhav apa kupən mhamə tukruə. Kimmhāni mhamə, ²³ ‘Kристо a tukraməkeikei mamərig rahas ye nīpran, mīvən, mīmhə. Kīni meinai in tukrəkupən mamragh mīn ye nīmhayen, in tukrhajoun nikhakien kimi nāmə Isrel mīne nāmə tanə pisin pisin mīnə mīn.’ ” (Aesea 42:6; 49:6)

²⁴ Pol raməgkiar hanə, kīni Festas rīraptərəkīn nəgkiarien kafan, marar mokrən apomh mīmə, “!Pol! !Ik nakamenoeno en! Nīmnor pīk skul en mor kapəm kapə rameno-eno.”

²⁵ Mərig Pol rīni-pən tukun mīmə, “Yamehuə kafak. Yakpəh neno-enoyen. Nəgkiarien yame mīne yakamni kisatuatuk əmə, kīni misəfrakis. ²⁶ Yakamətgah tuk nəgkiarien kimi King Agripa, meinai yakirkun mə in ruərkun-ta narimnar mīnə a. In rīmivəh fam nəgkiarien mīnə a. Pəh nien mə nar kīrik yame kīmnor kerkwaig kīn. ²⁷ King, ?ik nakamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape profet mīnə uə? Yakirkun mə ik nakamni nəfrakisien irəriə.”

²⁸ Mərig King Agripa rarar mīni-pən tuk Pol mīmə, “!Ei! ?Ik naka-markut kimi yo ye nīpig kwakwə e mə takvi yo yakuə Kristin uə?”

²⁹ Mərig Pol rīni-pən tukun mīmə, “Nar apnapig mə nīpig kwakwə uə nīpig apomh, mərig yo yakaməhuak kimi Kughen mə pəh nien mə ik pisin əmə, mərig kīmīə m-fam yamə mīne nakasətərig kīn nəgkiarien kafak ai taktəkun, taksor rəmhen kīn yo ye narimnar fam. Mərig jen əmə, yakpəh norkeikeiyen mə tikarkwəji əmīə kīn jen rəmhen kīn yame kīmnor irak.”

³⁰ Pol rəgkiar fam, kīni King Agripa mīne Festas mīne Benis mīne narmamə yamə mīne kasəkwətə iriə miriə, kisasar, ³¹ mhatərhav mhāni tuk əriə mīnə mhamə, “Kwən a rīpəh norien nar has kīrik mə to rīmhə tukun, uə tukvəhsi-pən in ye kalabus tukun.”

³² Kīni King Agripa rīni-pən tuk Festas mīmə, “Rīpi mə kwən a rīpipəh nīpīni-yen mə tukrərer ye nīmri Sisa, kīpīharisin in ai taktəkun.”

27

Pol rītərhav Sisaria, mīvən Rom

¹ Kīni kīmīni ta mə jakhavən apa Rom,* kīmīkīr Pol mīne narmamə tīksin mīn yamə mīne kwəraptərəkīn-ta əriə, kīvəhsi-pən əriə ye kwermi yamehuə kape mobael mīnə kīrik, nhagin e Julias. Kafan e mobael mīnə kamni kīmə, “Mobael kape Sisa.” ² Rao kīrik rīmatərhav apa Adramitiam, muə, mamor apnəpənə mə tukrīvən mīvhiak apa yerkwānu mīnə Tarki ipakə tuk nīkar-kar tahik. Kīni yīmnhavən ye rao a mhavirə. Kīni yemə Masedonia kīrik rīmīkwasig kīn əmawə. Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.

³ Kəni rīkwamer kīn, yīmnhavhiak mīn apa Saedon. Kīni Julias a, rīmnor huvə pən kīmī Pol, kīni meighaan kīn mə tukrīvhiak məm in mīnə tīksin apaikīn, mə iriə tuksasitu iran. ⁴ Kīni ai yīmīsarar, mhatərhav mīn mhavirə. Yīmnharəhpikīn nīmətag, kīni mhakurao-pən ye tanə a Saepiras, mhavən ye tahik yame rəmərīnu. ⁵ Yīmnhakurao-pən iruə ye tanə mir a Silisia mīne Pamfilia, kīni mhavhiak apa yerkwānu a Maera ye provins a Lisia. ⁶ Ikin aikīn a, yamehuə kape mobael mīnə rīmnəm rao kīrik yame rīmatərhav apa yerkwānu a Aleksandria, mamvən apa

26:23: Luk 24:44-47; 1 Kor 15:20

*

27:1: Rom in yerkwānu ehuə kīrik apa tanə a Itali.

27:2: Wok 19:29

Rom†. Kini rivəhsi-pən əmawə ye rao a. ⁷ Kini yakhavirə min, mərig nīpig fam rao a ramaiyu mar, nīpig rehuə ramarkut pik tuk nīvhiakien ipakə tuk yerkwano a Nidas. Aikin a, nīmətag rehuə pik, mamətag kin əmawə, yimiseinein nhavhiakien. Aikin, yimisarah, misaiyu mhavən ye tanə a Krit. Misaiyu, mhakurao ye kwənmhaan a Salmone, misaiyu pīrə ye nīkarin pən. ⁸ Yimvsaiyu ipakə tuk nīkar-kar tahik; yimisarkut pik, mərig yakhavhiak ikin kirik kamni kimə “Ikin rəmərinu ikin,” yame ipakə tuk yerkwano a Lasea.

⁹ Kimawə yimisoriah nīpig rīpsaah, kini nīpig kape tahik raməsəso iran ruauə ipakə.† Kini Pol ramor kwirig kimi narmamə minə mīmə, ¹⁰ “Yo minə tiksīn. Yakəm yakirkun mə tukmə kitawə khavirə pik, nīmətag ehuə ravən, rao tukrəmətēih, rao mine narmamə mine narimnar tuksammim.” ¹¹ Mərig yamehuə kape mobael minə rīpəh nətərig-pikien kin Pol, mamətag əmə kin kapten kape rao mine yermamə e kafan a rao. ¹² Kini nīkar-kar tahik a, rahas tuk nīvhiakien aikin ye nīpig kape nīmətag. Ror pən, iriə khapsaah khamə kimawə jakhavirə mamhavən misarkut tuk nīvhiakien apa tanə a Krit. Kwənmhan kirik aikin rəmərinu ikin, kamni kimə Finiks. Nəpag nīmri tanə a ramor nəkwān kiraru ye tahik rīmivhiak ikin: Kirik rivaag-pən ye nīkarin pīhiu ikin; kirik rivaag-pən ye nīkarin prah ikin.

Nīmətag ehuə ruh əriə

¹³ Kini nīmətag kirik risi-pīhiu mamavən, rīpəh nehuə-pikien. Kini kisəm, khamə tuksəri-pən nərigien kapəriə, mhavi haktə angka, mhavirə misaiyu ipakə tuk nīkar-kar tahik apa Krit. ¹⁴ Kini rīpəh norien tu, nīmətag ehuə kirik ravən. Nīmətag a kamni kimə, “Notis.” Nīmətag a risi-fiak ¹⁵ mīrəh əmawə, kini muh rao. Kini rao reinein naiyuyen mīrəhpikin nīmətag. Yaksəpəh, misəta ye nīmətag rīrəh əmawə mīvən. ¹⁶ Kini yimnhakurao ye kwaji tanə a kamni kimə Kaoda, ye nīkarin pīhiu. Aikin a yimiserkwaig kəskəh, misarkut pik tuk nhavi-tərəkinien kwaji bot kape rao ehuə a, ¹⁷ mərig narmamə kape rao minə kisarkut pik, mharəh-si haktə kwaji bot a ye nəkwai rao ehuə, mharəh nərəus, miseiwaiyu-pən ye nəkwai rao ehuə a apa ye tanə, mharkwəji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruə ye tanə a Sirtis, tahik rīpəh nəmmimien. Khamə ta-mə rao tukrīrəhpikin nīpakir. Ror pən, kharəh-si-əhu sel kape rao, mhəpəh nīmətag ramrəh əmə rao mamvən. ¹⁸ Kəni rikwamer kin, nīmətag rīmoh pik əmawə, yimisarakikin-pən narimnar yamə mine rao rampik ye nəkwai tahik. ¹⁹ Kəni rikwamer min kin, kimisarakikin narimnar kape rao rəmhen kin nərəus minə ye nəkwai tahik. ²⁰ Kini nīmətag a rīmnamavən nīpig rīpsaah, mīpəh norien infamien. Yimnhəpəh nisəmien mīrh. Mine yenaiyu minə, yimnhəpəh nisəmien kəmhau minə. Kini kimawə yaksərig yakhamə to yakhapəh nhamraghien.

²¹ Ye nīpig a, kimawə fam yimnhəpəh nisəviginien nīpig rīpsaah, kini Pol rīmnərer ye nīmrimawə mīmə, “Yo minə tiksīn. To nakpisərig nəgkiarien kafak misəkupən, kini mīpīhapəh nisəpəhyen tanə a Krit, to kīpīhapəh nisərəyen ye nahasien e. Narimnar ye nəkwai rao to

† 27:6: Nəgkiarien kape Girs ramni mə rao a ramvən apa ye provins Itali. Rom in yerkwano kirik ye provins Itali. † 27:9: Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Yakvəsapita nīpig kape nəviginien ehuə e kamni kimə, “Yom Kīpīr.” (Nīpran rīma, “Nīpig kape nīvīyen nīta, pəh Kughen tukrivəhsita narpīnien kape təvhagə hah.”) Kīraptərəkin nəviginien ehuə a ye makuə e Oktoba. Kwəsīg ikin ye nəviginien a, nīpig kape nīmətag.

ripiamswin huvə əmə. ²² Mərig taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə mīmə rikimiə tukrihuvə əmə. To kitawə kirik rīpəh nīmḥəyen. Rao əmə e tukrahas. ²³ Səm-ru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakaməhuak kimin, rīmnhēr-pə kin agelo kirik kafan rīmauə məm yo ²⁴ mamni-pə tuk yo mīmə, ‘Pol, takpəh niginien. Takaməkeikei mivən mərəy ye nīmri Sisa. Kughen, rikin ragien mə tukriyəh miragh narmamə fam yamə minə kasarə kimiə miriə ye nəkwai rao, meinai In rhuvə pik.’ ”

²⁵ Kini Pol rīmə, “Yo minə tiksīn, takhapəh nhaginien. Yo yakamni nəfrakisien ye Kughen mīmə, narimnar yamə mine agelo a rīmīni tukror nəfrakisien kin. ²⁶ Mərig kupən ikin, nīmətag tukraməkeikei mirəh rao kapətawə mivhiak ye tanə kirik, məwhan-pən ye nikar-kar tahik.”

Kimnhavhiak ye tanə kirik

²⁷ Yimisarə ye nahasien a miseriaji nīpig fotin, nīmətag ramrəh rao ye tahik a kamni kimə “Mediterenian.” ²⁸ Kini yenpig əru, narmamə kape rao minə khamə ta-mə rao ravhiak ipakə tuk nikar-kar tahik. ²⁸ Kimnharuk-pən nar kirik yame rīpam ye nərəus misarkwəhu kin ye nəkwai tahik mə tuksəm-ru mə rəmnim uə rətəpeikə. Kini misəm mə rəmnim rəmhen kin toti seven meta. Misaiyu kəskəh, misəm mə rəmnim rəmhen kin twenti eit meta. ²⁹ Kini kimnhagin pik, mhamə rao a tukriyəhpikin kapier. Kini kharəh angka iriə kuas, misarkwəhu kin apa ye kwasig ye rao. Kini masəhuak kimi kapəriə kughen minə mə tukriyaan aihuaa əmə. ³⁰ Kini narmamə kape rao minə kisarkut mə tuksap ta kin rao ehua a. Knimnhavi kwaji bot reiwayi, maseikuə mhamə tukhavən əmə misarkwəhu kin angka tiksīn apa kupən ye rao ehua. ³¹ Mərig Pol rini-pən tuk yamehua kape mobael minə mine mobael kafan minə mīmə, “Tukmə narmamə minə a khapəh nisəmīrien ye nəkwai rao ehua e, Kughen tukriyəh nivəh-miraghien ətawə.” ³² Ror pən, mobael minə kimnhavən misərəru nərəus ye kwaji bot a, rīmavən mirkək.

³³ Ipakə əmə riraan, kini Pol raməkeikei kimi əriə mīmə tukasəkeikei misəvigin. Mamni mīmə, “Nīpig fotin ruauə ta muavən, kimiə nakamhagin pik, misatuakəm, masəpəh nəviginien. ³⁴ Ror pən yakaməkeikei kimi əmiə m-fam mə taktəkun ai takasəkeikei misəvigin. Meinai in a nīmraghien kapəmiə. !Səvigin! To kimiə kirik rīpəh nīmḥəyen.” ³⁵ Pol rīmngkiar ta, kini mirəh nīpar bred ye nīmriə, mīni vi vi Kughen tukun. Makapir, mən. ³⁶ Kini nərigien kapəriə rhuvə mīn, khavən misəvigin. ³⁷ Kimawə m-fam tu hundred seventi sikis ye nəkwai rao a. ³⁸ Kimiəsəvigin rəmhen, kini mhavən, mhapik ye rhav bag flaoa* yamə minə e kamhaswin ye nəkwai rao, misarak-ərhav kin ye nəkwai tahik, mhamə rao tukrəruvəruvə mīn.

Rao rinahas

³⁹ Kini ruəraan, narmamə kape rao minə kisəm mə yakwənhavhiak ye tanə kirik. Mərig kiseinein mə hiə. Kini kisəm nikar-kar tahik kirik, nīpakir in əmə in əmə. Kini kisərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikin. ⁴⁰ Kini khavən misərəru nərəus ye angka minə a kisəmnim. Kini mharisīn ta nərəus yamə mine kimnərkis ətərkīn niveiyə ehua kin. Kini mhavi haktə sel apa kupən, mə nīmətag tukriyəh rao mivən mivhiak. ⁴¹ Mərig in aikin a, tahik rīpəh nəmnimien ikin, kini kupən

27:24: Wok 23:11 27:26: Wok 28:1 § 27:27: Tahik a, nhag pisin e kimə “Adriatik.”

* 27:38: Nəgkiarīen kape Gris ramni “grain,” in rəmhen kin flaoa, kon, mine wit.

ye rao rimirəhpikin nipakir, meinein nikiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasig ye rao, moteih-oteih.

⁴² Kini mobael minə khapəh nisorkeikeiyen mə narmamə yamə mine kimipik-pən əriə ye kalabus tukseiai misap, kini masərer matuk mə tukshopni-hopni əriə. ⁴³ Mərig yamehuə kape mobael minə rorkeikei mə tukrivəh miragh Pol, kini mini-əhu nərigien kape mobael minə. Kini mini-pən tuk narmamə yamə mine kharkun neaiyen mə tuksəkupən mhaviə-viə miseiai mhavhiak. ⁴⁴ Kini mini-pən tuk narmamə tiksın aikin mımə tukharəh nıpar-par nai yamə mine tahik rimnakapir-ta ye rao, miseiai kin. Ror pən kimawə fam yimnhavhiak, misarə huvə.

28

Pol raməmir apa Molta

¹ Yimnavhiak, misarə huvə, misərig mə tanə a kamni kimə Molta. ² Kini narmamə aikin a kimisor rhuvə-pə pik kimi əmawə. Nəhig ramip hana, nokieyen rehuə, mərig iriə kimisher nap kirik mə jaksərkəp kin, misarha huvə tuk əmawə. ³ Mərig Pol rərao-pən mampik nai misie mamərakə-pən kin ye nap, mərig snek kirik yame tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmir yerki nai misie minə a. Nap rərag, snek ai ritərhav məs kwermi Pol. ⁴ Nəmə aikin kimisəm snek a raməker-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə minə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rinapita pawk tahik əsəsao, mərig kughen minə khapəh nisətayen iran mə tukramragh.” ⁵ Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermın kini snek a rier ta mımir-pən apa ye nap, mipəh noriahyen Pol. ⁶ Kini nəmə aikin khamə ta mə kwermi Pol tikrəsis, uə Pol tukreiwayu məwhan mımhə. Khawhin ror tu, mərig kisəm mə nar kirik ripəh norien Pol, kini kisarar ye nərigien kapəriə mhamə, “In kughen kirik.”

⁷ Yimisəmir ipakə tuk imei yamehuə kape tanə a, nhagin e Publias. Kini yamehuə a ror rhuvə-pə kimi əmawə. Mikir əmawə mivən ye nəkwai nimə kafan. In məm vi vi əmawə nipig kisısər. ⁸ Mərig ye nipig a, rim yamehuə a ramhə, mamapir əmə ye kafan nikaokao. Ramokiei-okiei, mamaiyu kin nitə. Kini Pol rauru-pən ye kwənmhan kape kwən ai, mərəhu-pən kwermın iran məhuak-pən iran, mor huvə in. ⁹ Kwasig ikin, narmamə tiksın kamhamhə ye tanə a khauə tukun, kini Pol rəhuak-pən irəriə, kisəsanin. ¹⁰ Kini iriə khavəhsi-pə narimnar ripsaah kimi əmawə. Nipig yimisor apnəpenə tuk nitərhavyen aikin, iriə kimnhavəhsi-pə narimnar fam yame yaksorkeikei tuk nəriwəkien kapəməwə.

Pol ritərhav Molta mivən Rom

¹¹ Kimawə yimisərə makuə kisısər ye tanə a. Kini rao kirik raməmir aikin. Kupan, rimatərhav apa Aleksandria, muə, mamerkwaig aikin ye nipig kape nimətag. Rao a, kamni kimə “Kwajikovə kiraru mir mir mir* kape kughen a Sus.” Kini yakhavən iran mhavirə. ¹² Yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Saerakus. Misarə apaikin nipig kisısər. ¹³ Mhatərhav, misaiyu, mhavən, mhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Rejjiam. Kəni rikwamer kin, nimətag kirik risi-pihui, mirəh rao yakhavhirə. Kəni rikwamer kin, yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Puteoli. ¹⁴ Aikin a, yaksəm nəməhuak tiksın. Kini iriə kisaiyoh-pə əməwə mə jaksarə kimawə

28:2: 2 Kor 11:27 **28:5:** Mak 16:18 **28:6:** Wok 14:11 * **28:11:** Kwajikovə mir a mir mir kape kughen a Seus nhagriü e Kastor mine Poliks.

miriə kape nəhuakien kirikianə. Kwasig ikin, yaksəriwak, mhavən Rom. ¹⁵ Kini nəməhuak minə apa Rom kisərig nəvsaoyen kin əmawə, kini khatərhav mhauə mə tuksəm əmawə. Khauə misəriaji yerkwanu mir a Apias Maket, mine Tri Hotel. Pol rəm əriə aikin, mini vi vi Kughen tukun. Kini rikin ramarinu min. ¹⁶ Yakhavən, mhatərhav-pən Rom, gavman reighan kin Pol mə tukramarə pişin əmə ye nimə kirik; mobael kirik ramarha tukun.

Pol raməvhag kimi narmamə apa Rom

¹⁷ Nipiğ kisisər ruə mivən, Pol rokrən kin namehuə kape nəmə Isrel, mə tukhauə misəkwətə. Khauə misofugin, in rini-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın. Yakpəh noriahyen ətawə kirik, mipəh noriahyen narəyen kapətawə yame kaha minə kapətawə kimisərəhu kupən. Mərig kiraptərəkın yo apa Jerusalem, kivəhsi-pən yo ye kwermi nəmə Rom. ¹⁸ Iriə kisəm əpu norien kafak, mhapəh nisəmien mə yimnor nar kirik yame ratuatuk mə jakmhə tukun. Mhamə natukharisin yo, ¹⁹ mərig nəmə Isrel khapəh nisorkeikeiyen. Ror məknakin, rikik ramuh mə jakaməkeikei muə mərəer ye nimri Sisa, pəh in rəkir yo. Mərig yo jakpəh nini-hahyen ətawə kirik. ²⁰ Ror pən, yimnokrən kin əmiə mə takhauə misəm yo, mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə. Kimirkwəji yo kin jen meinai yakamərəhu kafak nərigien ye Kristo e yame kitawə nəmə Isrel khamə tukrivəh mirəğh ətawə.”

²¹ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh nhavəhyen nəkwəkwə iran kirik, yame rimasi-pən Judia. Mine kimawə kirik rirkək yame rimatərhav Judia mivəh nəvsaoyen kin ik muə, uə yame ramni-hah ik. ²² Mərig yaksorkeikei mə jaksəriğ nərigien kafam. Meinai yakharkun mə ikin minə fam narmamə kamhani hah nəhuakien kafam.”

²³ Aikin, narmamə minə a iriə Pol kisərəhu nipiğ kirik. Ye nipiğ a, narmamə khapsaah khauə misəm in apa iman ikin. Yenpiğ-enpiğ meri-aji yenaiyu, Pol rinnəvhag kimi əriə, mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhoprai Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁴ Iriə tiksın kisəriğ nəgkiarien kafan, mhani nəfrakisien iran. Mərig tiksın kisəpəh. ²⁵ Kini misotgoh kimi əriə minə, mhamə tuksəta ye Pol. Mərig kwasig ikin kisəta iran, Pol rini nəgkiarien infamien tuk əriə mimə, “Nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən kimi profet a Aesea mə tukriniərhav kimi riptawə minə kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rimi-pən tukun mimə,

²⁶ “Yuvən mini-ərhav tuk narmamə minə a mə yo Kughen yakamni mimə,

“To nakasarha-kin misarha-kin pawk, mərig to nakhapəh nisəmien nişran.

Kimiə to naksəriğ pawk, mhapəh nharkunien.

²⁷ Tuksor məknakin meinai kapəriə kapə riskai pik,

Kamhasisiğın nimətirgiriə, misapir yeru.

Ror pən, to khapəh nisəmien Yo,

mhapəh nisəriğien Yo

mhapəh nharkunien Yo

mhapəh nisararien ye nərigien kapəriə mə jakor huvə əriə.” ’ ’ (Aes 6:9-10)

²⁸ Kīni Pol ramni mamrīrpīn mīmə, “Takasəkeikei mharkun mhamə nəgkiarīen kape swatuk yame Kughen tukrīvəh mīragh narmamə iran, Kughen rīmīvəhsi-pən kīmi narmamə pəh nien mə nəmə Isrel. !Iriə a tuksətərig kīn!” ²⁹ Pol rəgkiar fam, kīni nəmə Isrel khatərhav, nərigien kapəriə rəwhai. Kīni kisotgoh pīk kīmi əriə mīnə tukun.†

³⁰ Pol ramarə ye nīmə a yame kamərok, kape newk kīraru. Morkeikei mīn narmamə yamə mīne khauə mīsəm in. ³¹ In rətgha tuk nīni-ərhavyen narmaruyen kape Kughen mīne nhajounien narmamə kīn Yesu Kristo Yermaru, mīpəh nīpəhyen.

† **28:29:** Keinein mə Luk rīmīrai v. 29 uə nikam, meinai v. 29 rīrkək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman.

Rom

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Rom

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Rom

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa taon ehuə e Rom.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimini mə in rorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom, kwasig ikin ripivən apa ye kantri a Spen. Mərig kupan ikin, in tukraməkeikei mivən Jerusalem mivəhsi-pən mane tiksın yame niməhuak minə kimnhavəh-sipən kimin kape yavən has minə. Ye niməhuak minə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kini nəmə Isrel khapsaah min.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Kwasig ikin Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tuksakupən mharkun in; kini ror pən rirai nəkwəkwə e. Nəmə Rom khapəh hanə nhavəhyen nhajounien kirik kape aposol kirik. Kini ror pən, in rorkeikei mə tukrini-ərhav swatuk atuatuk kape Kughen kape nivəh-miraghien narmamə. Kini ramni mimə nəmə tanə pisin pisin minə mine nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə ye niməhuak kape Kughen.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo slef kirik kape Yesu Kristo. Kughen rimnokrən kin yo mə yo aposol kirik, kini mirpen yo mivəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə kafan. ² Nəvsaoyen Huvə e, in rimirpen ta kimi ətawə kupan mini-pən tuk kafan profet yamə mine kimnharai Nəkwəkwə kape Kughen. ³⁻⁴ Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. In rimauə yermamə kirik ye kwənərəus kape King Daved. Kini Kughen rimnhajoun mə in Tini atuatuk nipig rimivəh miragh in ye nimhəyen kafan ye nəsaninien ye wok kape Nanmin Rhakə. ⁵ Kristo rimivəhsi-pə nihuvəyen mirpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kin nəmə kantri pisin pisin minə mə tukhasiai Kristo, mhani nəfrakisien iran, kini masor nəkwan. ⁶ Kini kimiə min, Kughen rimnokrən kin əmiə mə kimiə kape Yesu Kristo.

⁷ Kini taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kimi əmiə fam apa Rom yamə mine Kughen rorkeikei əmiə, kini mokrən kin əmiə mə kafan minə.

Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinyen kimiə əmiə.

Pol rimnorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom

⁸ Nar yame yakmə jakəkupan mini-pre tuk əmiə, mə yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmiə m-fam meinai narmamə m-fam ye tanimtanə kimisərig nəvsaoyen kin nhatəyəyen kapəmiə. ⁹ Yakamor pik wok yerik minə-fam tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kini Kughen rirkun mə ye nipig m-fam yakaməhuak tuk əmiə. ¹⁰ Kini yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrah, In tukrəhitə

ye swatuk kirik mə jakurə məm əmiə. ¹¹ Yakorkeikei pik mə jakurə məm əmiə mivəhsi-pre nihuvəyen kirik kape Nanmin kape Kughen kimi əmiə mə taksərer tim tim. ¹² Niprai nəgkiarien e ramni mə nhatətəyen kapəmiə rirkun nasituyen irak, kini kafak nhatətəyen rirkun nasitu-minien irəmiə.

¹³ Piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə takharkun mə nipig ripsaah, kafak nətərigien raməsik mə jakurə mivaag-pre kin əmiə. Mərig nipig m-fam narimnar tiksın kasətapig kin yo tuk nurəyen. Yakorkeikei mə kafak wok tukrikuə ye nimraghien kapəmiə, rəmhen kin yame rimnor kwənkwan ye nimraghien kape nəmə kantri pisin minə tiksın. ¹⁴ Nipig m-fam jakaməkeikei mini-ərhav-pən nəvsaoyen huvə kimi narmamə m-fam; iriə yamə mine iriə nəmə Gris mine nəmə kantri pisin pisin minə - iriə yamə mine kharkun nar mine yamə mine kisətəwao. ¹⁵ Tuk nar ai, yakorkeikei pik mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kimi əmiə minə en Rom.

¹⁶ Yakaməgkiar məkneikin meinai yo yakpəh naurisien kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, meinai nəvsaoyen huvə in nəsaninien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə minə fam yamə mine kishatətə iran. Rimnəkupan muə ye nəmə Isrel, kwasig ikin, mīpiuə tuk nəmə kantri minə tiksın. ¹⁷ Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kin swatuk mimə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen. Swatuk e in rəhitə pə, in əmə e nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Rəmhen kin yame Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimri Kughen,
tukhashatətə iran mamharpin.”

(Hab 2:4)

Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah minə fam

¹⁸ Mərig Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən masor norien yame rapəh natuatukien. Iriə kasətapig kin nəfrakisien kape Kughen ye norien has minə kapəriə. ¹⁹ Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mine meinai Kughen rimnor əpu In kimi narmamə m-fam. ²⁰ To narmamə kharəh nisəm-atuatukien Kughen kin nimririə. Mərig rimirikakun ye nipig In rimnor neai mine nimoptanə mine narimnar m-fam, kini narmamə m-fam kwənharkun nisəmien narimnar fam yame In rimnor kin nimririə. Ror pən, kwənharkun nisəmien kafan nəsaninien yame ramvən naunin rikək, mharkun mə nəfrakisien mə In Kughen, kini mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mine. Tuk nar a, yermamə kirik rikək yame rirkun niniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mine.

²¹ Ror məkneikin meinai nar apnapig iriə kimnharkun Kughen kwənmopin, mərig kimnhapəh nhasiaiyen In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narimnar yame In ramor kimi əriə. Nərigien kapəriə rimnamətəwao. Kimnhapəh nhavəhyen nətərigien huvə kirik, rəmhen kin yame kasəmir əmə ye nəpignapien. ²² Nar apnapig mə iriə kimnhani mhamə iriə kharkun nar, mərig iriə kimnhauə misətəwao, ²³ kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen yame In yerpilig; kini to rīpəh nimhəyen; minharikakun minasəhuak kimi nanmi nar yamə mine kamhasigovin əmə narmamə

1:10: Wok 19:21; Rom 15:23

1:13: Wok 19:21

1:16: Mak 8:38; Wok 13:46; 1 Kor 1:18-24

1:17: Rom 3:21-22

1:19: Wok 14:15-17; 17:24-28

1:20: Job 12:7-9; Sam 19:1

1:21:

Efes 4:17-18 **1:22:** Jer 10:14; 1 Kor 1:20

yame tukasəkeikei mhamhə tuk nɪpɪg kɪrɪk, mɪne nanmi nar yamə mɪne kamhasɪgovɪn mɪn man mɪnə mɪne nar mɪragh yamə mɪne kasəriwək mɪne yamə mɪne kaserko.

²⁴ Tuk nar ai, Kughen rɪmnəpəh əriə meighaan kɪn əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rɪkiriə rorkeikei mə tuksor ye nɪprairiə. Rɪmnəpəh əriə kɪni iriə kɪmisor norien has ye nɪprairiə yame ror naurisien.

²⁵ Kɪmɪsəpəh nəfrakisien kape Kughen mharaptərəkɪn neikuəyen kɪni mɪsəpəh nəhuakien kɪmi Kughen mhasiai masəhuak əmə kɪmi narɪmnar yame In rɪmnor. Məriɡ pəh kɪtawə tukhani-vi vi Kughen ye nɪpɪg m-fam kape rerin. Amen.

²⁶ Narmamə kɪmɪsəpəh Kughen, In rɪmnəpəh əriə, meighaan kɪn əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rɪkiriə rorkeikei mə tuksor ye nɪprairiə yame ror əmə naurisien. Nar apnapɪg nɪpiraovɪn mɪnə, məriɡ iriə kɪmɪsəpəh nəri-pənien kapəriə narman mɪnə, masapɪr atuk pən tuk əriə mɪnə; kɪni norien e ror pɪsɪn ye yame Kughen rɪmnərəhu. ²⁷ Kɪni ye norien kɪrikianə əmə mɪn, narman mɪnə kɪmɪsəpəh nɪpiraovɪn kapəriə mɪnə, mɪsorkeikei pɪk narman pɪsɪn mɪnə. Masapɪr-pən atuk tuk əriə mɪnə yame ror naurisien. Kɪni Kughen rɪmivəhsi-pən narpɪnien kɪmi əriə tuk norien has mɪnə kapəriə.

²⁸ Kɪni nar kɪrɪk mɪn. Iriə kɪmnhapəh nɪsorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, Kughen rɪmnəpəh əriə meighaan kɪn əriə tuk nəriɡien kapəriə mə tukamhavən, tukhapəh nharkunien nar kɪrɪk mə rhuvə uə rahas; meighaan kɪn əriə mə tuksor nar yame rɪpəh nəmhenien. ²⁹ Rɪkiriə rukwar kɪn norien has pɪsɪn pɪsɪn mɪnə fam, mɪne norien yamə mɪne khapəh nisatuatukien. Kɪni iriə kasəptɪɡ kɪn nar, masarha-kɪn swatuk tuk noriahyen narmamə. Kɪni rɪkiriə rukwar kɪn norien has mɪne: iriə kasor jalus, iriə yhopni yermamə mɪnə; iriə kasor narɪmnar yame ravi-pə niemhaa; iriə yeikuə mɪnə; iriə kasor ahas-pən kɪmi narmamə; mamhani nɪkar narmamə; ³⁰ mamhani hah narmamə; masəməkɪn Kughen; masokrən ta ye narmamə; masəɡkiar ausit; masarha-kɪn swatuk tuk norien təvhagə has yamə mɪne narmamə khapəh hanə nharkunien. Masəsik nəkwai tatə mɪne mamə. ³¹ Iriə, nɪrkunien rɪkək; kamhani mə tuksor nar kɪrɪk mhapəh nɪsorien. Norkeikeiyen kapəriə rɪkək. Rɪkiriə rɪpəh nehuəyen tuk narmamə. ³² Iriə kharkun pawk nəɡkiarien atuatuk kape Kughen yame ramni mə narmamə yamə mɪne kasor norien has mɪnə e tukasəkeikei mhamhə, məriɡ iriə kasəkeikei ye norien has mɪnə a; kɪni masor norien has rapita. In e rɪkiriə rɪɡien tuk narmamə mɪnə tɪksɪn yamə mɪne kasor mɪn norien has mɪnə a, kɪni masəkeikei kɪmi narmamə mə tukasor.

2

Kughen tukrəpəhu narpɪnien tuk təvhagə hah

¹ Kɪmiə nakamhani mhamə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpɪnien kɪmi narmamə yamə mɪne kasor norien hah. Kɪni məriɡ kɪmiə mɪn, nakasor norien hah; ror pən, narpɪnien yame kɪmiə nakamhani, Kughen tukraməkeikei mivəhsi-pre mɪn kɪmi əmiə, kɪni rɪpəh nəmhenien mə kɪmiə taksəkɪr norien kape narmamə. ² Kitawə kharkun mə nɪpɪg Kughen tukrɪvəhsi-pən narpɪnien kɪmi narmamə yamə mɪne kasor norien has yamə mɪne yimɪni ta, kafan nəkɪriən in ratuatuk əmə. ³ Ror

mækneikin mə nipig kimiə taksəkir narmamə tuk nahasien kapəria, mərig kimiə min nakasor əmə norien hah rəmhen kin əria, kini to nakhapəh nisapien nipig Kughen tukrəkir narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əria. ⁴ !Rikimiə ripəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor rhuvə pik kimi əmia, mipəh nəməkinien əmia; kini kafan nətərigien in rapomh. Mərig kimiə nakasor əmə nar apnapig ye nihuvəyen kafan. ? Nakharkun uə nikam mə In ramor norien huvə kimi əmia mə taksarar ye nətərigien kapəmia tuk norien has minə?

⁵ Mərig kapəmia kapə riskai, kini nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmia tuk norien has minə kapəmia. Kini tuk nar ai, nakasəvi niemhaa kape Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien ehua kimi əmia ye nipig yame In tukrəkir narmamə iran ye norien atuatur kape nəkirien kafan. ⁶ Kughen tukrivəhsi-pən kimi narmamə kirikianə kirikianə raməri-pən əmə narimnar yame kimisor. ⁷ Mivəh-si-pən nimraghien rerin kimi narmamə yamə mine kasərer tim tim ye nipig mifam tuk norien nar yame ratuatur. Narmamə minə a yame kisarkut pik tuk norien nar huvə, Kughen tukrəgnəgin əria tukun, mivəh-si-pən nisaiyen mine nimraghien rerin kimi əria. ⁸ Mərig In tukrivəhsi-pən kafan niemhaa mine narpinien kimi narmamə minə tiksın yamə mine kisarkut atuk əmə tuk tipria, kini mamhaukreikin-pən nimeitairia tuk nəfrakisien, masəri-pən norien has minə. ⁹ Narmamə m-fam yamə mine kasor norien has, iria tuk-sarə ye nəmhəyen mine nipig əutən minə. Kwənərəus kape nar Isrel tuksəkupən mharəh-pikin nipig əutən minə a, kwasig ikin nəmə tanə pisin pisin minə. ¹⁰ Mərig Kughen tukrəgnəgin narmamə minə fam yamə mine kasor norien huvə, mivəh-si-pən nisaiyen mine nəmərinuyen kimi əria. Tukrəkupən mivəh-si-pən kimi kwənərəus kape nəmə Isrel, kwasig ikin, mamərəhu-pən kimi narmamə kape tanə pisin pisin minə. ¹¹ Ror məknakin meinai Kughen raməm əmhen kimi narmamə m-fam.

¹² Kughen tukror narpinien kimi nəmə kantri pisin pisin minə tuk norien has minə kapəria, nar apnapig kimnhapəh nhavəhyen loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses. Kini Kughen tukrəkir nəmə Isrel yamə mine kamhavəh loa, mivəh-si-pən narpinien kimi əria tuk norien has minə kapəria. ¹³ Ror məkneikin meinai pəh nien mə narmamə yame kasərig loa yame kisatuatur ye nimri Kughen, mərig narmamə yamə mine kasor nar yame loa ramni, iria e, Kughen tukrini mə iria kisatuatur ye nimrin. ¹⁴ Nəfrakisien, nəmə tanə pisin pisin minə kharəh nhavəhyen loa kape Moses. Mərig nipig kirik, kasəri-pən əmə kapəria nətərigien masor nar yame ratuatur, rəmhen əmə kin yame loa ramni. In e ramhajoun-pən mə loa kirik aikin yerkiria, kini iria kharkun nar yame in ratuatur, mine nar yame ripəh natuaturkien, nar apnapig kharəh nhavəhyen loa kape Moses. ¹⁵ Iria kharkun mə loa aikin kape Kughen in a raməmir yerkiria, meinai nipig kasor norien huvə, rikiria raməsik mə, “Norien e rhuvə.” Kini nipig kasor norien has, rikiria raməsik mimə, “Norien e raha.” ¹⁶ Kini nipig yakamni-ərhav Nəvsəoyen Huvə, yakamni mimə nipig kirik tukripiuə əfrakis yame Kughen tukrini mə Yesu Kristo tukrəkir narmamə mifam tuk norien kapəria yamə mine kaməm mine nətərigien kapəria yame ramerkwaig.

Nəmə Isrel mine loa kape Moses

¹⁷ Mərig pəh yakəgkiar kimi əmiə nəmə Isrel. Nakamhani mhamə kimiə kwənərəus kape Isrel, kini masətigtə ye loa mīmə in swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien əmiə, kini masəgkiar ausit mhamə kimiə əmə nakharkun Kughen, kini In rirkun pisin əmə əmiə. ¹⁸ Kini nakamhani mhamə nakwənharkun ta naha nhagin yame Kughen rorkeikei, mhamə kimiə nakharkun swatuk yame ratuatuk huvə meinai loa kape Moses ramhajoun əmiə kin. ¹⁹ Kimiə nakamhani pik mhamə nakamhakir nimirin pis minə, mhamə nakasəsia-pen swatuk kape narmamə yamə mine kasəriwək ikin rəpignəp ikin. ²⁰ Kini nakhamə nakshajoun yətəwao minə mine kwajikovə minə meinai kimiə e nakamhavəh loa yame nirkunien mine nəfrakisien raməmīr iran. ²¹ Rhuvə əmə nakshajoun narmamə pisin pisin minə. ?Mərig rhawor e loa ripəh nhajounien əmiə? Kimiə nakshajoun mhamə narmamə tukhapəh nisəkrəhyen. ?Mərig rhawor e naksəkrəh? ²² Kimiə nakshajoun mhamə tukpəh nəkrəhyen kin piraovin. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin piraovin? Naksəməkin nanmi nar yame kamərai kin nai. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin narimnar ye nimə kape nəhuakien kimi nar minə a? ²³ Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ?Mərig rhawor e naksakapir loa masorīah nhag Kughen? ²⁴ In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimiini mīmə, “!Nəmə Isrel! Nəmə kantri pisin pisin minə kamhani hah nhag Kughen tuk norien hah kapəmiə.” (Aes 52:5)

²⁵ Tukmə nakasor narimnar fam yame loa kape Moses ramni, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə ramor nimtətien mə kimiə narmamə kape Kughen. Mərig tukmə naksakapir loa kape Moses, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə nīpran rikək. ²⁶ Tukmə yemə kantri pisin kirik raməri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimin, mərig Kughen tukrəm in mə ruauə yermamə kape Kughen rəmhen kin yame kimivəh nao kimi in. ²⁷ Nəmə kantri pisin pisin yamə mine kisəri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimi əriə, mərig iriə tüksəkir əmiə nəmə Isrel atuatuk meinai nar apnapig kimiə nimnhavəh loa kape Moses yame kimirai, kini nar apnapig kimivəh nao kimi əmiə, mərig naksakapir loa.

²⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai nivəhyen nao kimi yermamə, ripəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakis. Nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai nivəhyen nao. ²⁹ Mərig yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel əfrah. Kini nīprai sakomsaes rəmhen kin mə Nanmin kape Kughen ruivəhsi-ta rikin hah kape yermamə, mərig pəh nien mə loa kape Moses ravəhsi-ta rikin hah kape yermamə. Narmamə minə e, nar apnapig narmamə tukhapəh nhavəhsihaktəyen əriə, mərig Kughen tukrivəhsi-haktə əriə.

3

Nipig m-fam Kughen ramor kafan nəgkiarīen

¹ Tukmə ror yermamə kirik tukriini mīmə, “?Tukmə nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai sakomsaes əfrah, kini rhawor e nəmə Isrel kamhani mhamə nivəhyen nao kimi yermamə in nar huvə kirik? ?Nəmə Isrel kamhavəh nehuəyen kirik rapita narmamə minə tiksīn uə nīkam?”

² Kini yo jakhorpīn nəgkiarīen mīmə tukmə ik yemə Isrel kirik, Kughen tukror rhuvə pre kimik ye swatuk pisin pisin. Nar yame raməkupan,

Kughen rimməəhu-pən nəgkiarinen atuatur kafan ye kwermimə. ³ In nəfrakisien mə nəmə Isrel minə tiksın khapəh nisorien nəgkiarinen yame iriə kamhani mhamə tuksor. Mərig norien kapəriə rīpəh norien mə Kughen tukrakapir kafan nəgkiarinen. ⁴ !Nikam! Nar apnapig narmamə m-fam ye tokrei tanə kaseikuə, mərig Kughen rīpəh neikuəyen. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Kughen, nīpig Ik nakəgkiar, nəgkiarinen kafam ramhajoun mə Ik nakat-
uatuk.

Nīpig narmamə tuksəkir kafam norien minə, tukhani mhamə Ik
nimnor norien has minə, mərig Ik takapita əriə.” (Sam 51:4)

Pol rəəhu atuatur nəgkiarinen ətəwao tiksın

⁵ Mərig tukmə ror yermamə kirik tukrini ye nətərigien əmə kape yermamə mīmə, “Kitawə m-fam kasor norien yame rīpəh natuatukien. Mərig norien has kapətawə ramhajoun-pən mə Kughen pisin əmə ramor ratuatuk nīpig m-fam. Kini tukmə norien has kapətawə ramor swatur mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen meinai In pisin əmə In ratuatuk, rīpəh natuatukien mə In tukrivəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk norien has yame kasor.” ⁶ Mərig nikam. Nəgkiarinen e rətəwao. To rīpəh natuatukien mə Kughen tukrivəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk təvhagə has, to Kughen rīpəh nīvəhyen swatur tuk nīvəhsi-pənien narpinien kimi narmamə m-fam ye tanimtanə.

⁷ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mīmə, “Tukmə yakeikuə, kini kafak norien kape neikuəyen ramor əpu mə Kughen pisin əmə raməfrakis, kini narmamə tukhani vi vi In, meinai kharkun mə In pisin əmə ratuatuk, kini tukmə kafak norien kape neikuəyen ramor swatur mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen, rīpəh natuatukien mə Kughen tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo.” ⁸ Mərig yo yakamni mə tukmə narmamə kisəri-pən nəgkiarinen ətəwao məkneikin, tukhani min mhamə, “Rhuvə əmə - pəh kisor norien has minə mamharpin mə narmamə tuksəm mə kitawə m-fam kasor təvhagə has, khavəh-si haktə Kughen meinai In pisin əmə in ratuatuk.” Mərig nəgkiarinen e in rahas. Narmamə tiksın kamhani hah nhagik maseikuə mhamə yo yakaməri-pən nəgkiarinen ətəwao minə məknakin. Kughen tukrəkir əriə mīvəhsi-pən narpinien kimi əriə tukun.

Yermamə kirik rikək yame ratuatuk

⁹ ?Kini rhawor? ?Kitawə tukhani naha e taktakun? ?Nakhamə ta mə Kughen tukror nīhuvəyen kimi nəmə Isrel rapita nəmə ye kantri pisin pisin minə uə? Nikam. Yakwəni ta mə nasaninien kape təvhagə hah ramarmaru ye narmamə m-fam - ye nəmə Isrel mine ye nəmə kantri pisin minə fam. ¹⁰ In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Yermamə kirik rikək yame ratuatuk, kirikianə əgkap rikək.

¹¹ Yermamə kirik rikək yame ravəh nirkunien;

kini yermamə kirik rikək yame ramarha-kin Kughen.

¹² Narmamə m-fam əgkap kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Kughen, iriə kwəsarpah fam kin norien nəkwai Kughen, yermamə kirik rikək yame in ramor nīhuvəyen, kirikianə əgkap rikək.” (Sam 14:1-3, 53:1-3; Pri 7:20)

¹³ “Nəgkiarinen kapəriə rapien rəmhen kin napinien kape nəkwai nimir kape yermamə mhə yame raməkwag,

Neramı narmamə m-fam rukwar kın neikuəyen.” (Sam 5:9)

“Kakonə kape snek ramsi-pən ye nheriə.” (Sam 140:3)

14 “Nheramriə rukwar kın nher-pənien kın nar hah kimi narmamə;

kini nəgkiarinen kapəriə rəukəh.” (Sam 10:7)

15 “Kasaiyu aihuaə əmə tuk nhopniyen yermamə;

16 aikin minə fam yame kamhavən ikin, kasoriah narımnar, masor narmamə kasərig rahas,

17 kini iriə kaseinein swatuk kape nəmərinyen.” (Aes 59:7)

18 “Mhapəh nhasiaiyen Kughen nıpig kirik.” (Sam 36:1)

19 Kitawə kharkun mimə narımnar fam yame loa e ramni in kape narmamə yame Kughen rimivəhsi-pən loa kimi əriə. Ror məknakin mimə yermamə kirik rikək yame rirkun nhorpinien nəgkiarinen yame Kughen ramni. Kini narmamə m-fam ye tokrei tanə tukasəkeikei masərer ye nımri Kughen mimə In tukrəkir əriə. 20 Ror məknakin, pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə kisatuatuk ye nımrin meinai kasəri-pən loa kape Moses. Nıkam. Loa ramhajoun-pən mə kitawə fam yor təvhagə hah minə.

Nhatəyəyen əmə ramor yermamə ratuatum ye nımri Kughen

21 Mərig taktakun mine, Kughen rimnor əpu ta kafan swatuk mə narmamə tukhauə misatuatuk ye nımrin. Swatuk e pəh nien mə nəri-pənien loa kape Moses. Nəgkiarinen minə ye loa, mine nəgkiarinen kape profet minə kupan kamhani-ərhav swatuk pisin kirik. 22 In e mə Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nımrin nıpig kishatətə ye Yesu Kristo. Kini Kughen ramor məkneikin kimi narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran. Narmamə m-fam kisəm nəmhen əmə, 23 meinai narmamə m-fam kasor təvhagə hah, kini masəvi-əkiə ye swatuk kape natuatumien kape Kughen yame rhuvə makhak. 24 Kini ye nihuvəyen kafan, Kughen ramni mə iriə m-fam yamə mine kishatətə iran, iriə tuksatuatuk əmə ye nımrin, mhauə narmamə kafan, rəri-pən nərigien kafan. Iriə khapəh nisərokien nar kirik mimə tukhauə misatuatuk, mərig Kristo rimnərok swatuk kapəriə, in e rimamhə mirisin əriə tuk təvhagə hah minə kapəriə. 25 Kughen rimnher-pə kın Kristo mə In sakrefaes; nitawin rimivəh narpinien mine niemhaa kape Kughen tuk təvhagə hah. Kini Kughen raməspir təvhagə hah minə kape narmamə nıpig kamhani nəfrakisien mə Kristo rimamhə tuk əriə. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan norien in ratuatum huvə, meinai ye kafan nətərigien yame rapomh, in ripəh norien narpinien tuk təvhagə hah yame narmamə kimisor kupan. 26 Rimnor məknakin mə tukrhajoun ətawə taktakun mine mə norien kafan in ratuatum. Kini Kughen atuk əmə ramni mə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, iriə kwəsatuatum ta ye nımrin.

27 Ror məknakin, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiar-ausitien tuk nar kirik yame rimnor muə in matuatum ye nımri Kughen. ?Kini rhawor e narmamə kiseinein nisəgkiar-ausitien mhamə kimisor nar kirik mhauə misatuatum ye nımri Kughen? Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun nəri-pənien loa muə matuatum ye nımri Kughen. Mərig nhatəyəyen əmə ramor narmamə kisatuatum ye nımrin. 28 Ror məknakin meinai kitawə kamharaptərəkin tim tim nhatəyəyen ramor swatuk mə narmamə kasatuatum ye nımri Kughen, pəh nien mə nəri-pənien nəgkiarinen kape loa.

²⁹ Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen min kape nəmə tanə pisin pisin minə, ³⁰ meinai Kughen kirikianə əmə, yame In ror narmamə kisatuatuk ye nimirin ye swatuk kirikianə əmə. In e nhatətəyen kapəriä. Nar apnapig mə iriä nəmə Isrel uə iriä nəmə kantri pisin pisin minə. ³¹ ?Mərig rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ?Nakharkun mə nhatətəyen e ramor loa e in nar apnapig uə? Nikam. Mərig nipig kishatətə əmə ye Kughen, kini ye norien a, kasəri-pən atuatuk swatuk əfrakis kape loa.

4

Ebrahim rhatətə ye Kughen, ror pən Kughen rimnor in ratuutuk ye nimirin

¹ Ebrahim in nuknei kwənərəus kape nəmə Isrel. Taksərig ru naha nhagin swatuk yame Ebrahim rimnəri-pən ror pən ruə natuutuk ye nimirin Kughen. ² Kughen rimnor Ebrahim ratuutuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə minə kape Ebrahim. Ripi mə norien huvə kafan in swatuk kape natuutukien, to Ebrahim rirkun nəgkiar-ausitien tukun. Mərig Ebrahim to ripəh nəgkiar ausitien tuk nar kirik ³ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuutuk ye nimirin.” *(Jen*

15:6)

⁴ Nipig yermamə kirik ramor wok tuk nərokien, kafan yermaru tukripəh nini-pəniyen tukun mə kafan nərokien in nar kirik yame ravəhsi-pən apnapig əmə. Mərig tukraməkeikei mivəh-si-pən nərokien tuk wok kafan. ⁵ Mərig pəh nien mə kitawə tuksor wok kape Kughen mə In tukrivəhsi-pə nərokien iran kimi ətawə muə misatuatuk ye nimirin. Kitawə tukshatətə əmə ye Kughen, kini In ramor mə kitawə kwənhauə misatuatuk. Kughen pisin əmə In tukror narmamə has minə kamhauə misatuatuk ye nimirin. ⁶ King Deved in rimnəgkiar kin nar e nipig in rimnamni-ərhav mimə nihuvəyen əfrakis tukrivən tuk narmamə yamə mine Kughen ramni mə iriä kisatuatuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə yame iriä kasor. In mamni mimə,

⁷ “Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen raməspir əriä tuk norien has minə kapəriä, maməru-kin norien has kapəriä.

⁸ Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen Yermaru ripəh niraptərəkinien təvhagə has kapəriä yerkin.” *(Sam 32:1-2)*

⁹ ?Rikimiä raməsik mə nihuvəyen əfrakis raməmır ye narmamə yamə mine kimivəh nao kimi əriä, in e nəmə Isrel, uə nihuvəyen əfrakis raməmır ye narmamə yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriä, in e nəmə kantri pisin pisin minə? !Əwəh! Raməmır min ye nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yakməni ta mə Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə in ratuutuk ye nimirin. ¹⁰ ?Kini naha nipig yame Kughen rimini mə Ebrahim ratuutuk iran? ?Ye nipig kivəh nao kimin, uə ye nipig kimipəh hanə nivəhyen nao kimin? Kughen rimini vi vi in, kwasig ikin kipivəh nao kimin. ¹¹ Kini nipig kimivəh nao kimi Ebrahim, in rəmhen kin nimtətien yame ramhajoun əfrakis mə yermamə in ratuutuk ye nimirin Kughen meinai rimnamhatətə ye Kughen nipig kipəh hanə nhavəhyen nao kimin.

Kini ror mækneikin, pəh nien mə Ebrahim in tatə kape narmamə m-fam yamə kivəh nao kimi əriə, mərig in tatə kape narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Kughen. Kini Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin tuk nhatətəyen kapəriə. ¹² Kini Ebrahim in tatə kape narmamə tiksın min, iriə yame kivəh nao kimi əriə. Mərig pəh nien mə In kapəriə tatə meinai kivəh nao kimi əriə, mərig In kapəriə tatə meinai iriə min kisəri-pən swatuk kape nhatətəyen yame kapəriə e tatə Ebrahim rimnəri-pən kupan ai kípivəh nao kimin.

¹³ Kughen rimirpen Ebrahim mine kafan kwənərəus min mə tokrei tanə tukruə kapəriə tuk nipig kirik. Mərig loa ripəh nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kin. Mərig tukruə mor nəfrakisien kin ye natuatukien yame ramsi-pən ye swatuk kape nhatətəyen. ¹⁴ Ror məkna kin meinai ripi mə promes ripiue mipior nəfrakisien kin nipig narmamə kisəri-pən loa, rikiriə ripiəsik mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyen ripior nar apnapig kin, kini promes a kape Kughen nıpran ripirkək. ¹⁵ Mərig narmamə m-fam kisakapir loa, ror mə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen. Mərig ripi mə loa rikək, to kípəh niniyen mə narmamə kisakapir loa.

¹⁶ Ror mækneikin, promes ramuə mor nəfrakisien kin ye nimirghien kapətawə ye swatuk kape nhatətəyen mə promes tukruə ye nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape kwənərəus minə fam kape Ebrahim, pəh nien mə kape narmamə əmə yamə mine Kughen rimivəhsi-pən loa kape Moses kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape nhatətəyen rəmhen kin Ebrahim. In tatə kapətawə fam. ¹⁷⁻¹⁸ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
 “Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khapsaah.” (Jen 17:5)

Kughen rimini mə tukrivəhsi-pən mikupni minə tukhapsaah. Nar apnapig Ebrahim rimnəm mə promes a rəusik-əusik pik; mərig rimnhatətə tim tim iran, meinai ruirkun mə Kughen e in e ravəhsi-pən nimirghien kimi narmamə yamə mine kwənhamhə, mor nar kirik yame rikin raməsik mə tukror, kini nar ai ruə məfrakis. Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi Ebrahim mimə,

“Kwənərəus minə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kini to kípəh nəvhuekin-famien əriə.” (Jen 15:5)

Ebrahim rimini nəfrakisien ye nəgkiarieren a, mə in tukruə rip kantri minə khapsaah. ¹⁹ Nhatətəyen kafan ripəh neiwaiyuyen, nar apnapig in ruirkun mə rinəhuaru natukrimhə meinai kafan newk ipakə wan hundred, kini muirkun mə Sera rimnəpiəhuaru, nitip kape kwajikovə rinaukei. ²⁰ Ebrahim rimipəh nəta-ətəyen ye kafan nhatətəyen ye promes kape Kughen. Nəfrakisien, kafan nhatətəyen ramhaktə maməusik-əusik məmhen min, kini mivəh-si haktə nhag Kughen. ²¹ In rimirkun huvə yerkin mə Kughen ravəh nəsaninien tuk norien kafan promes tukruə mor nəfrakisien kin. ²² Ye norien a in a,

“Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin.” (Jen 15:6)

²³ Nəgkiarieren e yame ramni mə “Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin,” kípəh nıraiye kinə kape Ebrahim pisin əmə, ²⁴ mərig kimirai

min kimə kapətawə e yamə mine Kughen tukrini mimə kitawə kisatuatuk ye nimirin, mishatətə ye Yermamə yame rimivəh miragh Yesu Yermaru kapətawə ye nimhəyen kafan. ²⁵ Kimneighan-pə kin Yesu ruə mimhə tuk təvhagə hah minə kapətawə, kini Kughen rimnor In rimimragh min ye nimhəyen mə In tukror swatuk mə kitawə tuksatuatuk ye nimirin.

5

Nəmərinuyen mine nagienien

¹ Kitawə kishatətə ye Kristo, Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ye nimirin. Ror pən, Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə kamhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen. ² Ye nhatətəyen kapətawə, norien yame Kristo rimnor riməpik ətawə khauə ye nimirin Kughen mə tukhavəh nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə. Kini nihuvəyen e in e kitawə kisarə iran ai taktakun. Kini kitawə kisagien ai taktakun meinai kitawə kwənharkun huvə mə tukhavəh nehuəyen kape Kughen. ³ Kini nar kirikianə min, tukasəkeikei misagien ye nipig tukmə kamharəh-pikin nipig əutən minə, meinai kharkun mə nipig əutən minə a kasasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig kape nahasien. ⁴ Kini nipig kasərer tim tim, Kughen, rikin ramagien tuk ətawə. Kini nipig kharkun mə Kughen rikin ramagien tuk ətawə, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. ⁵ Kini narimnar yame kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran tukun, kharkun mə tukhauə misor nəfrakisien kin, meinai In rimivəhsi-pə Nanmin kafan kimi ətawə, kini Nanmin ravəhsi-pə norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawə.

⁶ Kini nipig yame kitawə khapəh nhavəhyen nəsaninien tuk nivəh-miraghien ətawə, ye nipig atuatuk yame Kughen rimini, Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə nəmə has yamə mine khapəh nhasiayen Kughen. ⁷ Tukmə yermamə kirik, nar apnapig mə in yemə atuatuk kirik, kini [rirəh pikin nipig əutən kirik natukrimhə], mərig narmamə kwatixsin əmə to kharkun niseighanien kin nimraghien kapəriə tuk nivəh-miraghien in. Tukmə ror yermamə kirik tukraməkeikei mimhə min tuk nivəh-miraghien yermamə kirik yame kafan norien rhuvə. ⁸ Mərig Kughen rimnhajoun kafan norkeikeiyen kimi ətawə ye norien e mimə nipig kitawə kasor hanə təvhagə hah, kini Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə.

⁹ Nitaw Kristo rimnaiyu ye nipig rimamhə tuk ətawə, Kughen rimnor ətawə kisatuatuk ye nimirin. Ror pən, kitawə kharkun huvə mə Kristo tukrivəh miragh ətawə tuk niemhaa kape Kughen yame tukritərhav-pə ye Nipig Kwasig. ¹⁰ Nipig kimnasor tikmir kitawə Kughen, nimhəyen kape Tini rimnor swatuk kimi ətawə mə tukhauə mhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen. Kini nar e yame rhuvə rapita, in e mə kitawə kwənharkun huvə mə Kughen tukrivəh miragh ətawə ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun. ¹¹ Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame rimnor ətawə khauə mhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen, In ramor min rikitawə ramagien tuk narimnar yame Kughen ramor ye nimraghien kapətawə.

Adam rimivi-pə nimhəyen, kini Kristo ravəhsi-pə nimraghien

¹² Apa kupan, kwən e Adam rimmnor təvhagə has, kini ror pən, yermamə kirikianə əmə yame rimi-vi-pə təvhagə ruə ye tokrei tanə. Kini təvhagə has rimi-vəh nimhəyen muə eikin e. Kini ror məknakin, narmamə m-fam tukasəkeikei mhamə meinai iriə m-fam kasor təvhagə hah. ¹³ Meinai narmamə kasor təvhagə has kwasig ikin Kughen rivi-vəhsi-pə Loa kape Moses. Mərig nipi-g Loa kape Moses rimmnam-ri-kək hanə, to kipəh niniyen mə kasəkapir loa, kini Kughen rikin rivi-pəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə. ¹⁴ Mərig nar apnapig Kughen rikin rivi-pəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə, narmamə yamə mine kimnisarə ye nipi-g kape Adam muə meriaji-pə Moses, iriə m-fam kwənhamhə. Nar apnapig narmamə kipəh niniyen mə kimisakapir Loa rəmhen kin yame Adam rimmnapir Loa, mərig iriə mifam kwənhamhə.

Ye norien minə tiksın, Adam in rəmhen kin Kristo yame rimaue mikwasig, meinai naha nhagin yame Adam rimmnor rimaue tuk narmamə mifam, rəmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rimmnor rimaue tuk narmamə mifam. ¹⁵ Mərig norien yame Kughen ramor kimi ətawə ror pisin ye norien kape nakapirien loa. Yermamə kirikianə əmə e Adam rimməsik nəkwai Kughen mivi-pə nimhəyen tuk narmamə khapsaah. Mərig nar yame rhuvə rapita, in e mə yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimmnor swatuk kimi ətawə mə Kughen tukrautə-pə kin kafan nihuvəyen ehuə kimi narmamə khapsaah tuk nəspirien təvhagə has kapəriə. ¹⁶ Yakamni min mimə nihuvəyen ehuə kape Kughen yame In ramautə-pə kin kimi narmamə, in ror pisin əgkap ye kwənkwaı təvhagə hah kape Adam. Kwən a rimmnor təvhagə hah mikirikianə əmə, Kughen rimməkir mivəh-si-pən narpinien kimin. Mərig, nipi-g kitawə narmamə khapsaah kasor təvhagə has ripsaah, Kughen ravəhsi-pə əmə nar huvə kimi ətawə, kini rimmnor mimə kitawə kisatuatuk ye nimmrin. ¹⁷ Təvhagə hah kape yermamə kirikianə əmə e Adam rimmnor nimhəyen ramarmaru ye narmamə m-fam. Mərig nar kirik min yame rehuə rapita in e nar yame yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimmnor. Narmamə m-fam yamə mine kamhavəh nihuvəyen kape Kughen yame In ramautə-pən kin kimi əriə, kini mhani nəfrakisien mə Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimmrin, iriə tukhavəh nimmraghien rerin. Kini iriə Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamə.

¹⁸ Nəfrah. Adam rimmnor təvhagə hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamə m-fam mə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimmnor nar atuatuk kirik, kini mor swatuk kimi narmamə mə tukhauə misatuatuk ye nimmri Kughen. Natuatuakien a ramor mə narmamə m-fam kharkun nhavəhyen nimmraghien rerin. ¹⁹ Narmamə khapsaah kwənhaue yor təvhagə hah minə meinai kwən a Adam rimməsik nəkwai Kughen. Mərig narmamə khapsaah tukhauə misatuatuk ye nimmri Kughen meinai yermamə a Yesu Kristo rimmnor nəkwai Kughen.

²⁰ Kughen rimi-vəh-si-pə Loa mə tukirkun niniyen mə narmamə kasəkapir pik loa. Mərig nipi-g kimini kimə narmamə kasəkapir pik loa, nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin rimaue mehuə mapita, ²¹ mə nihuvəyen tukrapita təvhagə hah. Təvhagə hah ramarmaru ye narmamə mifam mamor nimhəyen kimi əriə. Mərig taktakun ai nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə,

kini mamor narmamə kisatuatuk ye nimirin, mamhavəh nimiraghien rerin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

6

Nəsaninien kape təvhagə hah tukripəh nəruk-ətərakin-ien ətawə

¹ ? Kini ror məknakin mimə kitawə tukshaw-ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuvə mə tukasəkeikei masor təvhagə hah mamharpin mə nihuvəyen kape Kughen tukrehuə min məmhen.”

² Nikam, ripəh natuatukien. Nipig nipraitawə raməkeikei kimi ətawə mə tuksor təvhagə has, kitawə tukhapəh nisorien nəkwan, rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwan. ³ Nakharkun uə nikam mə kinnor baptaes irətawə ye nhag Yesu Kristo, kini baptaes a ramhajoun mimə kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo. Kini kwəsəpəh nimiraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. ⁴ Ror məknekin, nipig kamor baptaes irətawə, in rəmhen əmə kin yame kitawə kwənhamhə ta, kini kiminim ətawə kitawə Kristo. Kini ror məknakin mə kitawə tuksəri-pən swatuk kape nimiraghien wi, rəmhen kin yame Kughen Tatə rimivəh miragh Kristo ye nimbəyen, ye nəsaninien ehua kafan.

⁵ Kwəsəpəh nimiraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. Kini ye norien kirikianə əmə min, tuksarə ye narəyen wi kirik, rəmhen kin yamai Kughen rimivəh miragh Yesu Kristo ye nimbəyen kafan. ⁶ Kitawə kharkun mə nipig kinnəsik-pən Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, kinnəsik-pən min nimiraghien akwas kapətawə iriə min; ror məknakin mə taktakun ai kitawə khapəh nisorien norien has yame nipraitawə rorkeikei mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruyen irətawə, ⁷ meinai Kughen rimirisin ətawə, təvhagə hah ripəh narmaruyen irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwan.

⁸ In rəmhen kin yame kitawə kinnhamhə kitawə Kristo, kini ror məknekin kishatətə mə tukhamragh min kitawə min taktakun, mine ye nipig yame tukripieuə. ⁹ Kashatətə məknakin meinai kharkun mhamə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimbəyen kafan, to ripəh nimbə-min-ien. Nimbəyen ripəh narmaruyen iran. ¹⁰ In rimamhə mikirikianə əmə, kini ye nimbəyen kafan rimivəh-si ta nəsaninien fam kape təvhagə hah. Mərig ramragh ai taktakun, kini ye nimiraghien kafan in ramragh mə tukrivəh-si haktə nhag Kughen. ¹¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nəmien kapəmiə, təvhagə hah to ripəh niviyen nərigien kapəmiə rəmhen kin yame nar kirik rikək yame to rivi nərigien kape yermamə yame ruamhə ta. Nipran ramni mə təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk nivi-pəniən əmiə. Mərig ye nimiraghien kapəmiə ai taktakun, taksəm əmiə minə mə naksofugin-pən ye Yesu Kristo mhamragh tuk nivəhsi-haktəyen nhag Kughen.

¹² Ror məknakin mə takhapəh niseighanien kin təvhagə hah mə tukrarmaru ye nipraimiə yame tukrimhə tuk nipig kirik. Takhapəh niseighanien kin mə taksor nəkwai nətərigien has yame nipraimiə rorkeikei. ¹³ Takhapəh niseighan-min-ien kin nor-nor nipraimiə minə mə

təvhagə has tukrarmaru irəmiə naksor təvhagə has. Mərig seighaan kin nımraghien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kimiə e narmamə yame Kughen rımivəh-si ta əmiə ye nımhəyen məhi-pən əmiə ye nımraghien. Kini seighaan kin nor-nor nıpraimiə minə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratuatuk ye nımrin. ¹⁴ Ror məkneikin meinai təvhagə hah rıpəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nisərə-ətginien Loa kape Moses, mərig nakasarə ətgin nıhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə.

Yor wok minə kape norien atuutuk

¹⁵ ?Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mımə, “Rhuva. Pəh kisor norien minə, nar apnapig mə in təvhagə hah meinai Loa rıpəh narmaruyen irətawə, mərig nıhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə.” Nıkam, rıpəh natuatukien. ¹⁶ Nakharkun uə nıkam mə nıpig nakseighan-pən kin əmiə kimi yermamə kirik mə taksor nəkwən, kimiə nakhauə slef kafan. Kimiə slef kape naha yermamə yame naksor nəkwən. Swatuk kiraru mə to naksəri-pən: Ye swatuk kirik takhauə yorwok kape təvhagə hah; kini swatuk e ramvən tuk nımhəyen. Kini ye swatuk kirik mın, takhauə yorwok kape norien nəkwai Kughen, kini swatuk e ramkir-pən əmiə naksatuatuk ye nımri Kughen. ¹⁷ Kitawə kamhani vi vi Kughen meinai nar apnapig nımisor yorwok kape təvhagə hah apa kupan, mərig kwasig, nımisor norien yame kımnhajoun əmiə kin ye rikimiə m-fam. ¹⁸ Kughen ruirisin əmiə ye təvhagə hah, kini təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk narmaruyen irəmiə. Kini nakwənhauə slef kape norien yamə mine kisatuatuk ye nımri Kughen.

¹⁹ Yakamni nuhpikinien kin slef meinai narmamə ye tokrei tanə kharkun norien kape slef; kini nətərigien kapəmiə rıpəh nəmhenien tuk nırkunien narımnar kape Kughen. Apa kupan, nımiseighan kin nor-nor nıpraimiə minə mə iriə slef kape norien yame ror naurisien, mine slef kape nahasien yame ramhaktə mamehuə. Mərig taktakun ai, seighaan kin nor-nor nıpraimiə mə iriə slef kape norien yame ratuatuk, kini takhauə narmamə yame Kughen rımnərəhu karin əmiə mə kafan. ²⁰ Nıpig kimiə nımisor slef kape təvhagə hah, norien yame ratuatuk ye nımri Kughen rıpəh narmaruyen irəmiə. ²¹ In apa kupan nımisor norien has yamə mine naksauris kin ai taktakun mine. Kini norien has minə a rıpəh nıvəhsi-preyen nıhuvəyen kirik; kwənkwan in əmə e nımhəyen. ²² Mərig taktakun ai, Kughen rımirisin əmiə ye təvhagə hah, kini nakwənhauə slef minə kape norien nəkwai Kughen. Kini kwənkwai nıhuvəyen yame nakamharhi ramkir-pən əmiə naksatuatuk ye nımri Kughen, mamhavəh nımraghien rerin. ²³ Ror məknakin meinai nərokien kape təvhagə hah in nımhəyen; mərig nar yame Kughen ravəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə, in e nımraghien rerin yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

7

Loa rıpəh narmaruyen irətawə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kimiə nakwənharkun norien kape loa. Loa kape Moses ramarmaru ye narmamə nıpig iriə kamhamragh

əmə. ² Rəmhen kin nuhpikinien e yame ramni mə tukmə piraovin kirik tukrarkurək, loa ramni mə kafan a yerman ye nīpig karamragh; mərig tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə piraovin rirkun nəriwəkien. ³ Mərig tukmə kafan yerman ramragh hanə, kini rarar maməri-pən yerman pisin kirik, kamni kimə in yor təvhagə hah meinai rimnor pən kafan yerman. Mərig tukmə kafan yerman ruamhə, loa kape narkurəkien rīpəh nīraptərəkin-minien piraovin a, kini nar apnapig raməri-pən yerman pisin, tukpəh niniyen mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.

⁴ Piak minə mine nowinik minə. Ye norien kirikianə əmə min, kimiə nīmisor kirikianə kimiə Yesu Kristo, rəmhen kin yame kimiə nakwənhamhə kimiə min ye nai kamarkwao kin. Kini nīpig nakwənhamhə, loa kape Moses rīpəh nīraptərəkin-minien əmiə ai taktakun. Kini kimiə naksəmhen kin piraovin kirik yame kafan yerman ruamhə, kini taktakun ai in rīpəh narkurəkien; kini in rirkun nəri-pənien yerman pisin kirik. Kapəmiə yerman kupan e in e Loa. Mərig taktakun ai, kimiə naksəri-pən yerman pisin kirik, In e Yesu Kristo, yame Kughen rimivəh miragh In ye nīmhayen kafan. Kini nakamhakwasig kin mə nīmraghien kapəmiə tukror kwənkwan huvə, kini Kughen rikin ramagien tukun. ⁵ Nīpig nətərig-atukien kape yermamə yame rahas ramarmaru irətawə, nətərigien has minə kapətawə ravi-pən ətawə mə tuksor norien has minə ye nīpraitawə. Kini nīpig loa ramhajoun nar has, kini rikitawə ramvən tukun. Ror məknakin, kasor təvhagə has rehuə. Kini kwənkwai təvhagə hah minə a, in nīmhayen əmə. ⁶ Mərig taktakun ai, kitawə khapəh nisarə-ətginien loa kape Moses, meinai in rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə ye loa; loa rīpəh narmaruyen irətawə e towēi mine. Kini taktakun ai, kitawə slef minə kape Kughen; mərig khapəh nisəri-pənien swatuk akwas tuk nəri-pənien loa yame kimirai; mərig kasəri-pən swatuk wi kape Nanmin kape Kughen.

Yakamarkut mə jakor nar huvə kirik; kini mərig təvhagə hah ramarkut kimi yo mə jakəpəh norien nar huvə

⁷ ?Kini kitawə tukshaw ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame rahas, kini ramor rikitawə ramvən əmə tukun.” Mərig nikam - rīpəh natuatukien. Yo yakirkun əmə mə təvhagə hah rhawor pən iran mine meinai loa ramhajoun yo kin. Loa to rīpīpəh nini-əhuyen yo mə rikik tukrīpəh nəkrəhyen kin nar kirik, kini to yo yakpīpəh nirkunien norien kape nanipinien mə rhawor pən iran mine. ⁸ Loa ramni-əhu mə rikik tukrīpəh nəkrəhyen kin nar kirik kape yermamə kirik, kini nīpig yakərig loa e, nətərigien yerik yame rahas ramarkut kimi yo mə rikik tukrəkrah kin nar kirik kape yermamə kirik. Mərig to loa rīpīpəh nini-əhuyen təvhagə has, nətərigien yerik yame rahas to rīpīpəh niviyen yo mə jakanipin mamor təvhagə hah.* ⁹ Apa kupan, nīpig yimneinein hanə loa, rikik rīpəh nəsikien təvhagə hah, yimnamarə huvə əmə. Mərig nīpig yimauə mirkun loa, nəsaninien kape təvhagə hah rimauə mamragh min miskai, kini yimirkun mə jakaməkeikei mimhə tuk təvhagə hah kafak. ¹⁰ Kini yimnəm mə nəgkiarisen e kape loa yame rimauə mə tukror narmamə tukhamragh, mərig nəfraksien mə ravi-pə əmə nīmhayen ¹¹ meinai loa ramni-əhu

7:4: Rom 6:2,11 **7:6:** Rom 8:2; 6:4 **7:7:** Eks 20:17; Dut 5:21 * **7:8:** Gris ramni mimə, “To loa rīpīrkək, in rəmhen kin yame nətərig-atukien kape yermamə yame rahas rimamhə mirkək.” **7:10:** Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5

təvhagə hah, kini nīpig yakərig nəgkiarīen kape loa, nətərigīen yerkiik yame rahas ramarkut kimi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kini nətərigīen yerkiik yame rahas rīmneikuə irak mīmə tukmə yīmnrī-pən huvə loa kape Moses, yakpivəh nīmraghīen rerin. Mərig yīmneinein nəri-pən-famien, kini nəgkiarīen kape loa rīmīni mə jakaməkeikei mīmhə meinai yīmnesik loa mamor təvhagə hah.

¹² Mərig loa ramərhakə yame rīmasi-pən tuk Kughen, kini nəgkiarīen kape loa kīmnhasi-pən ye Kughen kisəmīrhakə, misatuatuk, mhahuvə misasitu ye narmamə. ¹³ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mīmə, “Loa in nar huvə əmə, mərig rīmnavheikīn mīvəhsi-pə əmə nīmhəyen.” Mərig nīkam, nəgkiarīen e rīpəh natuatukien. Nīpig yīmauə mīrkun nəgkiarīen kape loa, nar apnəpig mə loa in rhuvə, mərig rikik rīmavən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kini yo yīmnor təvhagə hah yame kwənkwan in nīmhəyen. Ror məknakin mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nīmhəyen, mərig norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mīmhə tuk norien has mə jakīrkun mə norien has kafak in təvhagə has əfrakis.

¹⁴ Kitawə kharkun mə loa rīmasi-pən ye rao ye neai; mərig yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kīn yame yīmauə slef kape təvhagə has. ¹⁵ Nar yame yakamor ramuh tīpīr yerkiik ye nīpig mīfam, meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien; kini yakamor əmə naha nhagin yame yakpəh norkeikei-pīkien mə jakor. ¹⁶ Nīpig jakərig rahah yerkiik tuk təvhagə hah yame yakamor; ramhajoun pən mə yakameighan kīn loa mə in raməfrakis. ¹⁷ Ror məkneikīn, pəh nien mə yo yermamə kape norien təvhagə hah mīnə, mərig norien kape təvhagə hah yame raməmīr ye kafak nətərigīen ramor mīmə jakor norien hah mīnə. ¹⁸ Yakīrkun mə nətərigīen has kafak rīpəh neighanien kīn yo mə jakor nar huvə kirik. Yakīrkun mə in nəfrakisien meinai yakorkeikei pawk nar yame rhuvə, mərig to yakpəh norien. ¹⁹ Naha nhagin yame yakamor pəh nien mə in nar huvə kirik yame yakorkeikei mə jakor; mərig yakamor əmə təvhagə hah yame yakpəh norkeikeiyein mə jakor. ²⁰ Kini tukmə yakamor naha nhagin yame yakpəh norkeikeiyein mə jakor; pəh nien mə yo əfrakis e yakamor; mərig norien kape təvhagə hah yame raməmīr ye kafak nətərigīen ramor mīmə jakor norien hah mīnə a.

²¹ Ror pən, yakaməm mə norien kirik ramor wok ye nīmraghīen kafak ye nīpig m-fam. Norien e ror məkneikīn mə nīpig yakorkeikei mə jakor nar huvə, mərig təvhagə hah in əmə kwusei ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah. ²² Yerkiik m-fam yakorkeikei loa kape Kughen, ²³ mərig yakaməm mīn loa kirik mīn yame ramor wok ye nīmraghīen kafak yame ramor tīkmīr iriu kafak nīrkunien, mamrəh yo, mamor mīmə yo slef kape təvhagə hah yame ramor wok ye nīprak. ²⁴ !Kəsi! Yakamərig rahah pīk əgkap. ?Keinein mə pa tukrīrəhsi-ta yo ye nīprak e yame ramvən tuk nahasien? ²⁵ !Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Kristo Yermaru kapətawə In tukror!

Kini ror məkneikīn mə nīmraghīen kafak ror mīn məkneikīn mīmə yo slef kape loa kape Kughen ye rikik; mərig ye nīprak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.

8

Norien kape nəri-pənien Nanmin kape Kughen

¹ Kini nuknei nægkiarrien minə fam e ror məkneikin mimə Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ta ye nimrin meinai kishatətə ye nar yame Kristo rimnor kimi ətawə. Ror məkneikin, Kughen to ripəh nivəhsi-pənien narpinien kimi narmamə yamə mine kwənhauə kirikianə iriə Yesu Kristo ² meinai nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, yame ravəhsi-pən nimraghien wi kimi ətawə ye Yesu Kristo, in rimirisin ətawə ye nəsaninien kape təvhagə hah mine nimhəyen. ³ Loa kape Moses reinein nirisinien ətawə məknakin mə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen, meinai nətərigien hah kape narmamə ramapita norien yame loa rorkeikei. !Mərig nar yame loa reinein norien Kughen ramor! In e, rimnher-pə kin Tini atuatuk rimauə yermamə məmhen kin ətawə. Kini Kughen rimnor narpinien kape təvhagə hah yame kitawə narmamə m-fam kasor nipiğ Tini rimauə nitawin rimnaiyu tuk təvhagə hah minə fam kapətawə. ⁴ Kughen rimnor məknakin mimə nægkiarrien atuatuk minə kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin ye nimraghien kapətawə yamə mine khapəh nisəri-pənien swatuk kape nətərigien has kape yermamə, mərig kisəri-pən swatuk yame Nanmin kape Kughen ramhajoun ətawə kin.

⁵ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame nətərigien hah rorkeikei. Mərig narmamə yamə mine kasəri-pən norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. ⁶ Tukmə nətərigien hah kape yermamə in ramarmaru iran, in raməri-pən əmə swatuk kape nimhəyen. Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarmaru ye kafan nətərigien, in raməri-pən əmə swatuk kape nimraghien mine nəmərinuyen. ⁷ Ror məkneikin meinai nətərigien hah kape yermamə ramor tikmir iriu Kughen; meinai ripəh nəri-pənien loa minə kape Kughen, kini reinein əgkap nəri-pənien. ⁸ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə to khapəh nisorien riki Kughen ragien.

⁹ Mərig kimiə nakhapəh nisəri-pənien nətərigien hah kape yermamə. Tukmə Nanmin kape Kughen raməmır əfrakis irəmiə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. Yermamə yame Nanmin kape Kristo ripəh nəmirien iran, pəh nien mə yermamə kape Kristo. ¹⁰ Mərig Kristo raməmır irəmiə. Kini nar arnapıg nıpraimiə tukraməkeikei mimhə tuk təvhagə hah, mərig nanmin kapəmiə tukramragh meinai rikimiə ratuatuk mihuvə ye nimri Kughen. ¹¹ Nanmin kape Kughen ramarə irəmiə. In e Nanmin kape Kughen e yame rimnor Yesu Kristo rimınragh min ye nimhəyen kafan. Nəfrakisien, nıpraimiə tukripimhə tuk nıpiğ kirik. Mərig ye Nanmin kafan, Kughen tukrivəhsi-pən min nimraghien kimi nıpraimiə.

¹² Piak minə mine nowinik minə. Meini kitawə kharkun mə narımnar minə e kasəfrakis, kitawə tukasəkeikei misəri-pən norien yame Kughen rorkeikei. Mərig tukhapəh nisəri-pən-ien nətərigien hah kape yermamə; ¹³ meinai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, takasəkeikei mhamhə. Mərig tukmə ye nəsaninien

kape Nanmin Kape Kughen taksawia ta* kin norien yame naterigien hah kape yermama rorkeikei, kini takasakeikei mhamragh, ¹⁴ meinai narmama m-fam yama mine Nanmin kape Kughen ramkir aria, iria ji Kughen mina. ¹⁵ Kimia nakharkun mimae in e nfracisien meinai Kughen rimivahsi-pre Nanmin Kafan kimi amia, kini Nanmin to ripah norien amia nakhagin kin Kughen ramhen kin yame slef ramgin kin kafan yamehua. Nikam. Nanmin Kafan ramor ma Kughen rimirhi amia. Kini Nanmin rimnor ma kitawa kharkun nokranien kin Kughen mhamae, "Tata." ¹⁶ Kini Nanmin atuk kape Kughen ramni-arhav mimae kitawa ji Kughen mina. ¹⁷ Kini marig in ai kitawa ji Kughen mina, kitawa kwanhavah ta narimnar huvae yama mine Kughen rimnarahu karin ma kapatawa. Kini kitawa Kristo tukhavah narimnar mina a. Kitawa kwanharkun mhamae in e nfracisien meinai kitawa kasarig nimhayen kitawa min, kini mharkun mhamae Kughen tukrivahsi-pen nisaiyen kimi atawa ramhen kin yame tukror ye Kristo.

Nihuvayen kape Kughen yame natukrua

¹⁸ Yakirkun mimae namhayen yama mine kitawa kisara iran ai taktakun mine tukpisam mimae iria nar apnapig ama tuk nipig yame Kughen tukror opu nihuvayen kafan ye nirmraghien kapatawa. ¹⁹ Nfracisien, narimnar minae fam yame Kughen rimnor, in e nimoptane mine naiminai, mine nar miragh mina, mine narimnar ye neai iria fam kamhawhin masorkeikei pik ma tuksam nipig yame Kughen tukror opu ni pa e nhagin nipnatin mina. ²⁰ Kamhawhin makhakin meinai Kughen rimnor ma narimnar fam yame In rimnor, iria tukasamir-pen ye kwermi nahasien, miseinein norien wok huvae yama mine kimnasor kupan. Pah nien ma kimsorkeikei ma tukasamir-pen ye nahasien, marig Kughen rimnor makhakin aria meinai In rimnorkeikei ma iria tuksarahu-pen timtim naterigien kaparia iran ²¹ ma narimnar fam yame In rimnor tukhametit pawk, marig In tukririsin aria khahuvae min, meinai In rirkun nivahsi-penien nihuvayen kirikiane ama kimi aria yame ravahsi-pen kimi tini mina.

²² Kitawa kharkun mimae apa kupan agkap meriaji-pa ai taktakun mine, narimnar fam yame Kughen rimnor kasarig namhayen† ramhen kin piraovin yame ramha kin tini. ²³ Kini kitawa min kasarig namhayen kitawa narimnar fam yame Kughen rimnor, nar apnapig Kughen rimivahsi-pa ta Nanmin Kafan kimi atawa ramhen kin nar huvae yame rimnakupan mivahsi-pa kimi atawa. Kini taktakun ai kitawa kamhawhin nipig atuaturuk yame Kughen tukreighan-pa fam kin narimnar yame rimirhi atawa tukun. Kini in tukririsin nipraitawa yame rakwas, mivahsi-pa yame riwi. ²⁴ Rimirikakun ye nipig Kughen rimivah miragh atawa, kitawa kwasarahu-pen tim tim naterigien kapatawa ye Kughen ma tukhavah nar huvae mina a. Tukma yermama kirik rimivah ta nar kirik, to kipah niniyen ma ramarahu-pen naterigien kafan ma tukripirah tuk nipig kirik, meinai ruirah ta. ²⁵ Marig kitawa kasarahu-pen tim tim naterigien kapatawa ye nar kirik yame kipah nisamien, kini masor kapatawa naterigien rapomh, mamhawhin maserer tim tim.

* **8:13:** Nægkiarine kape Gris ramni ma, "shopni naterigien hah kape yermama." **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5 **8:15:** Mak 14:36; 2 Tim 1:7 **8:16:** 2 Kor 1:22 **8:17:** Gal 4:5-7; Rev 21:7 **8:20:** Jen 3:17-19 † **8:22:** Nægkiarien kape Gris ramni "narimnar fam yame Kughen rimnor kaseihag apir" marig nipran ramni ma kisarig namhayen mamhawhin ma tuksasanin min. **8:23:** 2 Kor 5:2-4

²⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Nanmin kape Kughen rama-situ irətawə ye nipiḡ kitawə kasəpou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuatuk mə tukśəhuak tukun, mərig Nanmin əmə kape Kughen raməhuak atuə kin kapətawə mamni nərigien kirik yame nəḡkiarien iran rikək. ²⁷ Kini Kughen yame In rirkun riki yermamə, in rirkun naha nhagin yame Nanmin kafan ramni, meinai Nanmin Kafan raməhuak tuk nəməhuak minə raməri-pən nətərigien kape Kughen.

Kughen ravəhsi-pə nimraghien kimi ətawə

²⁸ Kitawə kharkun mimə Kughen ramor mə narimnar fam yame ramuə, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasituyen irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rimnokran kin ətawə ye nətərigien kafan. ²⁹ Ror məknakin meinai, in apa kupan əḡkap, Kughen ruirkun ta mə kitawə tukshatətə iran. Kini ye nipiḡ a, In rimini mimə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə khapsaah tukhauə piauni minə mine nowini minə, kini In yerpiriḡ irətawə fam rəmhen kin nimrin nupan irətawə. ³⁰ Kini kitawə yamə mine In rimnəkupan mini mimə tukhauə kafan minə, In rimnokran kin ətawə. Kini kitawə e yamə mine In rimnokran kin ətawə, In rimnor ətawə kisatuatuk ye nimrin. Kini kitawə e yamə mine rimnor ətawə kisatuatuk, In tukriərəh-si haktə miyəhsi-pə nisiaiyen mine nihuvəyen kafan kimi ətawə.

Norkeikeiyen ehua kape Kughen

³¹ ?Tukni min naha ye narimnar minə e? Kughen ramarə kitawə min, mamor narimnar fam mə iriə narimnar huvə ye nimraghien kapətawə, kini nar apnapig yermamə kirik ramərer əswasig kin ətawə. ³² In rimipəh niginiən tuk Tini atuatuk mə tukrimhə tuk ətawə fam, mərig In rimneighan əmə kin. Kini tukmə In rimivəhsi-pə Tini kimi ətawə, ramhajoun-pən mə tukrautə-pə kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə. ³³ ?Kini yermamə min kirik aikin yame to riruk-pə nəḡkiarien kirik irətawə yamə mine Kughen rimirpen ətawə, mimə kitawə kimisor raha uə? Nikam, rikək, meinai Kughen atuk rimirisin ətawə tuk narpinien kape təvhagə hah. ³⁴ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-pəyen narpinien kimi ətawə uə? Nikam, rikək, meinai Yesu Kristo rimamhə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini taktakun mine, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk, maməḡkiar kimi Kughen tuk nasituyen irətawə. ³⁵ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nirəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo, uə? Nikam, rikək. ? Nakharkun mə nahasien, mine nipiḡ əutən minə, mine nəmhəyen yame narmamə kasor kimi ətawə, mine nikumhə, mine nipiḡ kapətawə neipən rikək, mine ikin resrə ikin, mine nau kape nuhyen yermamə to rivəhsi-ta ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo uə? Nikam, reinein, ³⁶ meinai nəfrakisien mə nimraghien kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen, nipiḡ mifam narmamə kasorkeikei mə tukshopni əmawə meinai kimawə yakamhavəh nhagin.

Kimawə yaksəmhen əmə kin sipsip yamə mine kamrukəji əriə mə tukpihopni əriə.”

(Sam 44:22)

³⁷ Mərig ye narimnar minə fam e, Kristo yame rorkeikei ətawə, In ramor mə kitawə kisapita əgkap. ³⁸ Kini yakirkun mə nar kirik rikək yame rirkun nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo. Nar apnərig nimhəyən, uə nimraghien, uə agelo minə, uə yarmhə minə, uə narimnar yame ramuə ai taktakun mine, uə narimnar yame tukripiuə, uə nəsaninien minə fam, ³⁹ uə narimnar apa yerpirig, uə narimnar ye tokrei tanə, uə nar kirik ye narimnar fam yame Kughen rimnor, mərig to ripəh nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kughen yame kitawə kamhavəh ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

9

Pol rorkeikei pik mə nəmə Isrel tukshatətə ye Kristo

¹⁻² Mərig rikik ramarkwəpir maməmhə [tuk nəmə Isrel nipig m-fam]. Yakamni nəfrakisien - kimru Kristo kirikianə əmə, ror pən to yakpəh neikuəyən. Kafak nətərigien mine Nanmin kape Kughen karəni mə nar e yakamni in nəfrakisien, ³ meinai nəmə Isrel kisəmhen mə piak atuatuk minə, kisəmhen əmə kin kafak atuatuk kwənərəus. Kini rikik ragien əmə to Kughen rivəhsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swatuk tuk nəmə Isrel minə tiksın tukhauə kirikianə iriə min. ⁴ Iriə kwənərəus kape Isrel, kini Kughen rimirhi əriə mə tini minə, kini mor əpu kafan nehuəyən kimi əriə, miyəh-si-pən min promes kape nasituyen kimi əriə, mine Loa, mine nəhuakien ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine promes minə tiksın. ⁵ Kini ripriə atuatuk minə, iriə nəmasur yamə mine Kughen rimirpen əriə. Kini Kristo rimasi-pən atuatuk ye kwənərəus kapəriə. Kini Kristo in Kughen yerpirig ye narimnar fam - pəh kisəgnəgin In kape rerin. Amen.

Swatuk yame Kughen ramripen narmamə iran

⁶ Kughen rimirpen kwənərəus kape Ebrahim; mərig iriə khapsaah khapəh nishatətəyən ye Kristo. Mərig pa rimə nar e ramhajoun pən promes kape Kughen ripəh nuəyən mor nəfrakisien kin, meinai nisi-pənien ye kwənərəus kape Isrel ripəh norien yermamə mə in yemə Isrel əfrah. ⁷ Kini ye norien a, iriə yamə mine kimnhasi-pən ye Ebrahim, pəh nien mə iriə m-fam nipnət Ebrahim əfrakis. [Meinai nar apnərig Ebrahim rimirəh tini kiraru], mərig Kughen rimini-pən tukun mimə, “Kwənərəus atuatuk kafam tukrisi-pən əmə ye nitaw kafam e kwajikovə Aesak.” (*Jen 21:12*) ⁸ Niprai nəgkiarrien e ramni mə narmamə yamə mine kimisarha ye kwənərəus kape Ebrahim, pəh nien mə iriə fam nipnət Kughen minə. Mərig nipnət Kughen əfrakis iriə e yamə mine kimisarha ye promes kape Kughen. Kini iriə e kwənərəus əfrakis kape Ebrahim. ⁹ Ror məkneikin meinai Kughen rimini-pən tuk Ebrahim mimə, “Ye nipig atuatuk, jakrərig-pre tuk əmiru, Sera tukrirəh kwaji yerman kirik.” (*Jen 18:10, 14*)

¹⁰ Mərig nəgkiarrien a ripəh norien infamien eikin e. Ji Sera e Aesak rimikir Rebeka, kini Rebeka rirəh mir mir. Kapəriu tatə kirikianə əmə, in e kaha hah kape nəmə Isrel e Aesak. ¹¹ Mərig mir mir e kirəpəh niwarha-hanəyən, kini mirəpəh niworien nar kirik yame rhuvə, uə raha, mərig Kughen rimini-pən promes kirik kimi mamə kapəriu. Kini nəgkiarrien e ramhajoun huvə mə Kughen rimirpen narmamə raməri-pən əmə nərigien kafan, ¹² mərig pəh nien mə ramirpen əriu meinai

kimiwor nar huvə kirik, uə nar hah kirik. Kughen rimini-pən tuk Rebeka mə, “Nimrin nupan tukror atuə kin kape yame raməker ye nimeitaan.” (Jen 25:23) ¹³ Kini in e raməri-pən əmə nəgkiarinen yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yakorkeikei Jekob, mərig yakəməkin Esao.” (Mal 1:2-3)

¹⁴ ?Tukshawni ai taktakun? ?Tukhani mə norien kape Kughen ripəh natuatukien? !Nikam! Kitawə kharkun mə In ramor atuətuk ¹⁵ meinai in rimini-pən tuk Moses mimə,

“Yo atuk yimini mə narmamə hawor e rikik tukreihuə tuk əriə, kini narmamə hawor minə ai rikik tukripəh neihuəyen tuk əriə.

Kini Yo atuk yimini mə narmamə hawor e jakor huvə pən kimi əriə, kini narmamə hawor minə ai jakpəh nor-huvə-pəniən kimi əriə.” (Eks 33:19)

¹⁶ Kini ror məknakin mə kitawə to khapəh nhavəhyen promes kape Kughen tuk nar kirik yame kitawə kasor, rəmhen kin yame kasorkeikei pik In, uə kasor pik wok kafan. Nikam. Kitawə kamhavəh əmə promes kape Kughen meinai rikin rehuə tuk ətawə. ¹⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen rimini-pən tuk king kape Ijip* mimə,

“Yimivəh-si haktə ik tuk nar kirikianə əmə, in e mə narmamə tuksəm kafak nəsaninien ye nimraghien kafam, mə narmamə tukamhani-ərhav nhagik ye tanimtanə.” (Eks 9:16)

¹⁸ Kini niprai nəgkiarinen e ramni mə Kughen atuk ramni mə narmamə hawor mine rikin tukrehuə tuk əriə. Kini Kughen atuk rimmərip kəvsəsivə ye narmamə yamə mine kasəpəh hanə-əmə In.

¹⁹ Tukmə ror kirik tukraiyo yə mimə, “Narmamə to khapəh nisətapigien kin nirkunien kape Kughen. ?Kini tukmə Kughen atuk ramni narmamə hawor mine tuksəpəh kafan nəgkiarinen, kini rhawor e Kughen ramni mə kapəriə atuk?” ²⁰ Mərig jakhorpın naiyohyen e mimə ik yermamə əmə, ?rhawor e nakmə takhorpın əsanin nəgkiarinen kape Kughen? Nitip† to ripəh nini-pəniən tuk yermamə yame rimikuh in mimə, “?Rhawor e nimikuh məkneikin yo?” ²¹ Yermamə yame ramkuh nitip, in rirkun nərəhyen mənkiuyuy ye nuknen kirikianə əmə mirkun nikuhyen nitip kin kiraru - kirik kape nivai-pəniən nar əgkap iran; kirik kape nivai-pəniən nar apnapig iran. ²² Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rirkun nor-minien ye narmamə. Tukmə rorkeikei, In rirkun norien mə tukroriah əriə. In rorkeikei mə tukror əpu mə niemhaa ramhai In tuk təvhagə hah, kini In tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah. Mərig nar apnapig In ramor məknakin, kafan nətarigien raməpomh; kini In ripəh nor-ahuaayen narpinien kimi əriə yamə mine kasor mimə rikin tukraməmhə. ²³ Kafan nətarigien rapomh, mor mimə In tukror əpu nihuvəyen ehuə kafan kimi narmamə yamə mine In ramni mə rikin tukrehuə tuk əriə. In apa kupan, In rimirpen ta əriə mə tukasarə ye nihuvəyen kafan apa ye rao ye neai. ²⁴ In e kitawə m-fam yamə mine In rimirpen, kini pəh nien mə kwənərəus kape Isrel in əmə in əmə, mərig nəmə tanə pisin pisin minə min. ²⁵ Rəmhen əmə kin yame In ruini ta ye Nəkwəkwə kape Hosea mimə, “Narmamə yamə mine pəh nien mə kafak narmamə,

* 9:17: English ramni Fero. † 9:20: Nəgkiarinen kape nəmə Gris ramni nuhpikinien ye graonpot. 9:20: Aes 29:16; 45:9 9:21: Jer 18:6

jakokrən kin əriə mə, 'kafak narmamə minə.'

Kini narmamə yamə mine yimipəh norkeikeiyen əriə kupan,
jakokrən kin əriə mimə, 'narmamə yamə mine yakorkeikei.' ” (Hos
2:23)

26 “Kini ikin atuatur, yame yimini-pən tuk əriə mə, 'Kimiə pəh nien mə
kafak narmamə,'
narmamə tuksokrən kin əriə mhamə, 'iriə nipnət Kughen yame
ramragh.’ ” (Hos 1:10)

27 Kini Profet Aesea rimini-ərhav ye nikarin kape Isrel mimə,
“Nar apnapig kwənərəus kape Isrel khapsaah rəmhen kin nipakir ye
tahik,

mərig Kughen tukrivəh miragh kwatiksın əmə,

28 meinai Kughen Yermaru In tukrivəhsi-pən aihuua əmə narpinien kimi
narmamə fam ye tokrei tanə.” (Aes 10:22)

29 Kini rəmhen əmə kin nəgkiarinen yame profet Aesea rimini kupan mimə,
“Ripi mə Kughen Yermaru yame Nagheen rehuə pik In ripiəpəh
neighanien kin kwənərəus tiksın kapətawə mə tukhamragh,
to kitawə kipihauə misəmhen əmə kin nəmə Sodom mine Gomora
yame In rimnoriah əgkap əriə.” (Aes 1:9)

Nəmə Isrel kimnhapəh nishatəyəyən

30 ? Niprai nəgkiarinen minə e ramni naha? Ramni mə narmamə
yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, nar apnapig kimnhapəh
nisarkut-pikien mə tuksəm swatur kape nhauəyən misaturatuk ye nimri
Kughen, mərig Kughen tukror əriə kisaturatuk ye nimrin tuk nhatəyəyən
kapəriə. ³¹ Mərig nəmə Isrel kimisarkut pik ye swatur kape nəri-
pənien loa mə iriə tuksaturatuk ye nimri Kughen. ? Mərig iriə khapəh
nisaturatukien ³² tuk naha? Meinai iriə kisarkut pik mə tuksaturatuk ye
nimri Kughen tuk norien huvə yamə mine kaso, mhapəh nisəri-pənien
swatur kape nhatəyəyən. Iriə kamharəh-pikin “Səpaag yame narmamə
kamharəh pikin.” † ³³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni
mimə,

“Səm-ru. Yimnəkir səpaag ye nimə apa Saeon.

Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini mamhamir.” (Aes
8:14)

“Mərig narmamə yamə mine kishatəyə ye Kwən a,
to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimri Kughen.” (Aes 8:14,
28:16)

10

¹ Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei pik mə Kughen tukrivəh
miragh nəmə Isrel, kini nipig m-fam yakaməhuak tukun. ² Yo yakamni-
ərhav tuk əmiə mə iriə kisarkut pik tuk norien narimnar yame tukror
riki Kughen ragien tukun. Mərig norien kapəriə ripəh nisi-pənien ye
nirkunien. ³ To khapəh nisəri-pənien swatur kape Kughen mə iriə
tukhauə misaturatuk ye nimrin, meinai iriə kaseinein swatur kafan, kini
masarkut mhamə tuksəri-pən atuk kapəriə swatur, in e swatur kape
nəri-pənien loa kape Moses. ⁴ Kristo rimnor infamien ye swatur kape

† 9:32: Nəgkiarinen e raməmir ye Aes 8:14, mərig Nəgkiarinen kape nəmə Gris ripəh niniyen
səpaag, ramni kapier kape nivhirakinien nimə. Translesen komiti ramni səpaag. Səpaag e Yesu
Kristo. Əm-ru min nuhpikinien kape səpaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14. 9:33:
Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14

nəri-pənién loa tuk nuəyén matuatuk ye nímri Kughen. In rímnor infamien ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə míne kishatətə iran tuksatuatuk ye nímri Kughen.

Nimraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam

⁵ Moses rímirai nəgkiaríen kírik ye swatuk kape nəri-pənién loa mímə narmamə tuksatuatuk ye nímri Kughen. In rímíni mímə, “Yermamə yame ramor narímnar fam əgkap yame loa e ramni, in tukrívəh nímraghien rerín.”

(Lev 18:5) ⁶ Mərig nəgkiaríen yame ramni swatuk kape nhatətəyén yame narmamə khamhakwasig mísatuatuk ye nímri Kughen ramni mə, “Ríkímíə tukrípəh nəsíkién mə takasəkeikei mamhavən apa ye rao ye neai” (Dut 30:13) (mísarha-kin Kísto mharəh míseiwaiyu mhauə mə tukrasitu irəmíə); ⁷ kını ríkímíə tukrípəh nəsíkién mímə, “Takasəkeikei mhavən apa peiwaiyu íkin narmamə kamhamhə íkin”

(Dut 30:13) (mharəhsi-ərhav Kísto mísor In ramragh mìn ye nímhəyén kafan). ⁸ Ríkímíə tukrípəh nəsíkién məknakín meínai nəkwəkwə kape Kughen ramni mə “Nəgkiaríen kafan in ípakə əmə tuk əmíə. In apa ye nhermíə, míne yerkímíə.” (Dut 30:14)

Nəgkiaríen e in nəgkiaríen kape nhatətəyén yame yakamni-ərhav ⁹ mímə tukmə nakhani-ərhav ye nhermíə mhamə Yesu in Yermaru, kını tukmə nakshatətə əfrakís yerkímíə mfam mə Kughen rímívəh míragh Yesu ye nímhəyén kafan, kını Kughen tukrívəh míragh əmíə. ¹⁰ Ror məkneikín meínai Kughen ramor narmamə kísatuatuk ye nímrin nípig kishatətə əfrakís iran yerkíríə. Kını Kughen ravəh míragh narmamə nípig íríə kamhani-ərhav ye nheríə mhamə Yesu in Yermaru. ¹¹ Ramhen kın yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mímə,

“Mərig narmamə yamə míne kishatətə ye Kwən a,

to khapəh nísaurísíen nípig tuksərer ye nímri Kughen.” (Aes 28:16)

¹² Nəgkiaríen e in kape narmamə m-fam, nar apnapíg kwənərəus kape Isrel uə nəmə tanə písin písin míne, meínai Yermaru kírkíanə əmə e ramarmaru mamautə-pə kın kafan níhuvəyén kímí narmamə m-fam yamə míne kısıyoh-pən kın. ¹³ Rəmhen kın yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mímə,

“Narmamə m-fam yamə míne kasokrən kın Kughen Yermaru mə tukrívəh míragh əríə,

In tukrívəh míragh əríə.”

(Joel 2:32)

¹⁴ ?Mərig tukmə narmamə khapəh nishatətəyén ye Kughen Yermaru, tukshawor pən iran míne mísokrən kın In mə tukrívəh míragh əríə? ? Kını tukmə khapəh nísərigíen nəvsaoyén kın, tukshawor pən iran míne míshatətə iran? ? Kını tukmə yermamə kírik ríkək tuk níní-ərhavyén tuk əríə, tukshawor pən iran míne mísərig nəvsaoyén kın? ¹⁵ ? Kını tukmə Kughen rípəh nher-pənién kın narmamə, tukshawor pən iran míne mhani-ərhav Nəvsaoyén Huvə? Rəmhen kın yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mímə,

“!Ríhuvə pík əgkap mə kísəm yermamə kírik rívəh nəvsaoyén huvə kape Kughen muə kímí ətawəl!”

(Aes 52:7)

¹⁶ Mərig pəh nien mə nəmə Isrel m-fam kímnhavəh nəvsaoyén huvə yerkíríə. Rəmhen kın nəgkiaríen yame Aesea rímírai mímə,

“! Yermaru! Narmamə kwatiksın əmə kımnhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə.” (Aes 53:1)

17 Kini ror məknakin, nhatətəyen ramsi-pən ye nar yame nakəsərig; kini nəgkiarien yame nakəsərig ramsi-pən ye nəvsaoyen kin Kristo.

18 ?Mərig yakamaiyoh mımə [nəmə Isrel] kimisərig uə nıkam? Əwəh, kwəsərig ta. Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mımə,

“Nəgkiarien kape Kughen rımavən ikin mınə fam ye tokrei tanə, ruavən ikin mınə fam əgkap.” (Sam 19:4)

19 ?Kini jakaiyoh əmə kin nar kirik mın mımə, nəmə Isrel kwənharkun ta uə nıkam? Əwəh, kwənharkun. Meinai Moses rıməkupan mını mımə,

“Jakor huvə pən kimi narmamə yame kapəriə kantri kirik rıkək, kimia taksor jalus tuk əriə;

kini jakor huvə pən kimi narmamə ye kantri yamə mınə kimia nakamhani mhamə iriə kisar-mar, niemhaa tukrhai əmiə tukun.” (Dut 32:21)

20 Kini kwasig ikin Aesea rıpəh niginien tuk niniyen mımə,

“Narmamə yamə mınə khapəh nisarha-kinien Yo kwəsəm Yo;

kini narmamə yamə mınə khapəh nisaiyohyen Yo, yımnor əpu Yo kimi əriə.” (Aes 65:1)

21 Mərig ye nıkarın kape nəmə Isrel Aesea rımını mımə,

“Ye nıpig m-fam, yakahuatuk kin kwermik mə jakasitu irəriə,

iriə narmamə yamə mınə kasəsik nəkwək, mamhaukreikin-pə nımetairiə kimi Yo.” (Aes 65:2)

11

Kughen rikin rehuə tuk nəmə Isrel

1 Pəh yakaiyoh tuk nəgkiarien kirik ye nıkarın kape nəmə Isrel. ?In e nəfrakisien mə Kughen rımukreikin-pə nımeitaan kimi kafan narmamə uə nıkam? Nıkam. Taksəm-ru yo. In rımıpəh nukreikin-pəyen nımeitaan kimi yo e yemə Isrel kirik, kwənərəus kape Ebrahim, nıtə kape Benjamin.

2 In apa kupan, Kughen rımırpen kwənərəus kape Isrel mımə In tukrorkeikei əriə, kini iriə tukhauə kafan narmamə mınə. Kini In rımıpəh nukreikin-pənien nımeitaan kimi əriə. ?Nakharkun uə nıkam naha nhagin Nəkwəkəwə kape Kughen ramni ye nıkarın kape Elaeja? In ramni mə Elaeja rımnaiyoh skai Kughen mə tukrıvəhsi-pən narpinien kimi nəmə Isrel tuk nahasien yame kımisor³ mımə, “Yermaru. Nəmə Isrel kımishopni profet mınə kafam masoriah-oriah kafam olta.*

Kini yo pısın əmə yakaməmır; kini iriə kısarkut mə tukshopni mın yo.” (Fas King 19:10)

4 ?Mərig Kughen rımını-pən naha nhagin tukun? In rımını mımə,

“Nıkam, yakaməm mə narmamə seven taosen iriə narmamə kafak mınə, yamə mınə khapəh nisəhuakien kimi kughen eikuə e Bal.” (Fas King 19:18)

5 Kini rəmhen əmə kin ai taktakun mınə. Nəmə Isrel kwatiksın aikin yame Kughen ruırpen əriə ye kafan nıhuvəyen.

6 Kini tukmə Kughen rımivəh mıragh əriə ye nıhuvəyen kafan, pa rımə rımivəh mıragh əriə tuk nar huvə yamə mınə kasor. Mərig to rıpvəh mıragh əriə meinai iriə kasor nar huvə mınə, kini to nıhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi əriə, rıpvəh pısın, kini pəh nien mə nar kirik yame ramautə-pə kin kimi əriə, mərig tukrıpvəh əmə rəmhen kin nərokien kirik tuk kapəriə wok.

11:1: 1 Saml 12:22; Sam 94:14; Fil 3:5

* 11:3: Olta in tebol rhakə ye Nımə Ehuə kape Kughen.

11:6: Gal 3:18

⁷ ?Kini rhawor? Narmamə khapsaah kape Isrel kasarhakin pik swatuk kape nuəyen matuatuk ye nimri Kughen, mərig khapəh nhavəhyen. Mərig iriə yame Kughen rimirpen, kamhavəh. Mərig iriə m-fam e yame khapəh nhavəhyen, Kughen rimnərip kəvsəsiyə kimi əriə mə tuksəpəh hanə-əmə In. ⁸ Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ruə meriəji-pə ai taktakun, Kughen rimnor mə nətərigien kapəriə ramapir yeru,

kini mor mə nimriəriə ripis,

kini mor mimə nimətirgiriə tukrəru.” (Dut 9:24; Aes 29:10)

⁹ Kini King Deved rimini mimə,

“Nihuvəyen kape tokrei tanə yame kasarə iran, pəh tukruə rəmhen kin kwənməkuru kirik, yame tukrhosigin əriə, mor əriə kamhani mhamə, ‘Narimnar fam əgkap rhuvə əmə.’

Pəh kapəriə narimnar huvə tukruə rəmhen kin kapier kirik yame kisapitətər iran, ramor narpinien kimi əriə.

¹⁰ Pəh nimriəriə tukrəpignap mə tukhapəh nisəmien nar,

Pəh tukravi-əhu əriə kasəmrəmər ye nahasien kapəriə, infamien rikək.” (Sam 69:22-23)

Swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin

¹¹ ?Kini yakamaiyoh min mimə nəmə Isrel kimnharəh-pikin kapier mhamir, mə to khapəh nisərer-minien uə? Nikam, tuksərer min. Ye kapəriə nəviəkiəyen, Kughen rimnor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin minə, mə nihuvəyen yame nəmə tanə pisin pisin minə kisarə iran, nəmə Isrel tuksorkeikei mə iriə min tukhavəh. ¹² Ror məknakin, tukmə nəmə ye tanə pisin pisin minə kimnhavəh nihuvəyen kape Kughen meinai nəmə Isrel kimisəpəh swatuk yame Kughen ravəh-miragh narmamə iran, kini nəmə Isrel fam yame Kughen rimirpen ta əriə, nipig iriə tukshatətə ye Kristo, !nihuvəyen kape Kughen tukruə mehuə!

¹³ Taktakun ai yakaməgkiar kimi əmiə nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yo aposol e kamni kimə “aposol kape nəmə kantri pisin pisin minə.” Kini yo yakaməm wok kafak mə in rehuə. ¹⁴ Kini yakorkeikei mə wok yame yakamor yerki nəmə tanə pisin pisin minə tukror nəmə imak e nəmə Isrel kisor jalus tukun, misorkeikei mə iriə min tuksarə ye nihuvəyen a - kini ye norien a Kughen tukrivəh miragh tiksın. ¹⁵ Nipig Kughen rimukreikin-pən nimeitaan kimi nəmə Isrel, kini In rimipik yemə tanə pisin pisin minə kamhauə kirikianə iriə min. Mərig nipig In tukripik nəmə Isrel kamhauə min tukun, in rəmhen kin yame yermamə ramragh min ye nəmhəyen kafan.

¹⁶ Tukmə narmamə kamhavəh-si-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien. † Ye norien kirikianə əmə min, tukmə kivəhsi-pən nuknei nai kimi Kughen, kwəgrəgin minə fam əgkap kamhauə mhahuvə min. ‡ ¹⁷ Mərig nəmə Isrel kisəmhen kin nai e olif yame Kughen rimihu, mərig iriə tiksın kisəmhen kin kwermın yame Kughen rimnərai ta marakikin. Kini kimie nəmə tanə pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə

11:11: Wok 13:46 † **11:16:** Nam 15:20-21 ramni mə tukaməkeikei kivəhsi-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien. ‡ **11:16:** Nuhpikinien e, nipran ramni mə Ebrahim mine mikupni minə kupan iriə narmamə kape Kughen. Kini kwənərus min kapəriə, iriə min kape Kughen.

atuk əmə. Kini Kughen rimirpin-pən əmiə ye nuknei nai yame rimiḥu mə takhavəh tamhek kwermi nai yame rimmərai ta. Kini taktakun ai nakwənhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən ta tuk Ebrahim mine nīpnətin minə. ¹⁸ Mərig kimiə [nəmə tanə pisin pisin minə], takhapəh nisəgkiar-ausitien mhamə nakwənhavəh tamhek nəmə Isrel yame Kughen rimmərai-ta əriə. Takhapəh nisəru-kinien mimə nuknei nai raməvigin əmiə, mərig pəh nien mə kimiə kwermi nai nakasəvigin nuknei nai. ¹⁹ Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Kughen rimmərai ta kwermi nai minə tiksın mə tukrirpin-pən yo ye nuknen kini jakvəh tamhekriə.” ²⁰ In e nəfrakisien, mərig rimmərai ta əriə meinai khapəh nishatətəyen iran. Kini kimiə nimisəpirpir ye nuknei nai meinai nakshatətə iran. Ror məkneikin, takhapəh nisəusitien tukun, mərig kimiə takasəkeikei mhagin, ²¹ meinai Kughen rimmərai ta kwermi nai atuatuk tiksın, kini tukmə nakhapəh nisəkeikeiyen tuk nhatətə-timtim-ien iran, kini In tukrərai ta min əmiə.

²² Rhuvə mə takharkun mə Kughen rirkun nəgkiar-huvə-pənien kimi narmamə, kini mirkun nəgkiar-skai-pənien kimi əriə. In rimməgkiar skai kimi narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan, mərig In ramor huvə pre kimi əmiə, tukmə nakasəkeikei tuk nhatətəyen iran tuk kafan nihuvəyen. Mərig tukmə naksəpəh nhatətəyen iran, In tukrərai ta əmiə. ²³ Kini tukmə nəmə Isrel khareg-pə min mishatətə ye Kristo, kini In tukrirpin-pən min əriə ye nuknei nai, meinai In ravəh nəsaninien tuk norien məknakin. ²⁴ Kini nīprai nəgkiarrien e ramni mə kimiə nəmə tanə pisin pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk, yame Kughen rimmərai ta mirpin-pən ye nuknei nai ye nəsimien. Norien e kape nivəhyen nai pisin kirik mirpin-pən ye nai pisin kirik, pəh nien mə norien atuatuk kape nai. Mərig kwənərəus minə kape Isrel kisəmhen kin kwermi nai e kape olif apa ye nəsimien. Kini taktakun ai, in rimar əmə tuk Kughen tuk nīrpin-pənien əriə ye nukneriə atuatuk.

Kughen rikin rehuə tuk narmamə m-fam

²⁵ Mərig piak minə mine nowinik minə, rahas mə takhavəh-si haktə pik əmiə [mhamə nakhahuvə misapita nəmə Isrel]. Ror pən, yakorkeikei mə takharkun nar məniwən e in e mə Kughen rimmərai mə nəmə Isrel tiksın kimisəpəh nərigien kafan nəgkiarrien. Mərig norien a raməmīr əmə meriaji-pən nəmə tanə pisin pisin minə fam yame Kughen rimirpen əriə tukshatətə iran. ²⁶ Kini ye norien e, Kughen tukrivəh miragh fam nəmə Isrel. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimiḥu mimə, “Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə tukrisi-pən apa Saeon,

In tukrivəh-si ta norien has tuk nəmə Isrel. §

²⁷ Kini in e promes kape nasituyen kafak kimi narmamə mə jakvəh-si ta narpinien kape təvhagə has kapəriə.” (Aes 59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34)

²⁸ Kwənərəus minə kape Isrel kimisəpəh nəvsəoyen huvə kape Yesu Kristo, kini ror məkneikin, iriə kimnhauə tikmir minə kape Kughen. Mərig nar e ramasitu irəmiə nəmə tanə pisin pisin minə, Kughen ravəhsi-pre kafan nihuvəyen kimi əmiə. Mərig Kughen rorkeikei hanə nəmə Isrel meinai In rimirpen əriə, kini iriə nitə kape Ebrahim, Aesak mine Jakob. ²⁹ Ror məkneikin meinai nīpig Kughen rimirpen ta narmamə kini mor

huvə pən kimi əriə, to rīpəh nuheikin-minien kafan nəgkiarīen. ³⁰ In apa kupan, kimiə nəmə tanə pisin minə nimisəsik nəkwai Kughen. Mərig taktakun ai, nəmə İsrəl kimisəpəh In misəsik nəkwai, Kughen rīvəhsi ta nivhuəyen tuk əriə mivəhsi-pre kimi əmiə. ³¹ Ye norien kirikianə əmə min, nəmə İsrəl kasəsik nəkwai Kughen ai taktakun mine, ramor swatuk mə riki Kughen tukrehuə min tuk əriə. Ror məknakin meinai taktakun ai iriə kimnasəm mə Kughen rikin rehuə tuk əmiə, kini tukmə ror iriə kisorkeikei mə Kughen rikin tukrehuə min tuk əriə. ³² Narmamə m-fam kasəsik nəkwai Kughen, kini In ramor mə kapəriə norien hah ramraptərəkin əriə m-fam əgkap, iriə atuk to khapəh nharisīnien əriə. In ramor məkneikin mə [In pisin əmə tukrivəh miragh əriə] mamhajoun-pən mə rikin tukrehuə tuk əriə m-fam.

Pol raməni nipei mivəh-si haktə Kughen

³³ !Taksəm-ru! !Nihuvəyen yamə mine Kughen ramor kimi narmamə mine nirkunien kafan, iriə fam kisehuə!

Kitawə kiseinein nirkunien norien kape nətərigien kafan, mine kafan swatuk minə.

³⁴ “Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun narimnar yame raməmīr ye nətərigien kape Kughen Yermaru.

Kini yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pənien nəgkiarīen kirik tukrasitu ye Kughen.” *(Aes 40:13)*

³⁵ “Yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pən-atuk-ien kafan kirik nar kirik kimi Kughen meinai narimnar fam əgkəp kape Kughen in əmə in əmə.” *(Job 41:11)*

³⁶ Ror məkneikin meinai Kughen rimnor narimnar fam, kini narimnar fam apa ramswiin meinai nəsanīnien kafan ramraptərəkin əriə, kini narimnar fam In rimnor mə kafan.

!Pəh kamhavəh-si haktə In kape rerin! !Amen!

12

Sakrefaes yame nimraghien raməmīr iran

¹ Piak minə mine nowinik minə. Meinai Kughen rikin rehuə tuk ətawə, yakamaiyoh skai əmiə mimə takhavəh-si-pən nīpraimiə fam kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramragh, kini misərəhu karin mə kafan, kini rikin ragien tukun. In e swatuk atuatuk yame taksəhuak kimi Kughen iran. ² Takhapəh nhavəhyen norien kape yermamə kape tokrei tanə, mərig seighaan kin Kughen mə tukrukreikin kapəmiə nətərigien ruə miwi mimə norien kapəmiə tukruə mihuvə. Kini ror məkneikin, kimiə takharkun nisəkirien norien minə, mharkun nisorien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei. In e norien yamə mine khahuvə, mine yamə mine kasor rikin ramagien, mine yamə mine kisatuatuk.

³ Kini ye nihuvəyen yame Kughen ramaütə-pə kin kimi yo, yakamni-pre tuk əmiə m-fam mə takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə. Mərig ye nətərigien atuatuk, taksəm nəsanīnien yamə mine Kughen rīnivəhsi-pre kimi əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo. Kini nīpig taksəm nəsanīnien minə a, taksəm kapəmiə nimraghien minə, kini misəkir misəm mə ?kapəmiə nimraghien minə khahuvə misəmhen raməri-pən nhatətəyen kapəmiə uə nīkam?

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin

(1 Kor 12:1-31)

⁴ Yermamə kirikianə, nıpran kirikianə əmə. Mərig nıpran, nor-norin minə rıpsaah. Kini nor-norin minə ye nıpran e, kapəriə wok pisin pisin. ⁵ Kini rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo. Kitawə khapsaah, mərig kamhauə nıpraitawə kirikianə əmə ye Kristo, kini misətiğtə atuk irətawə minə. ⁶ Kini Kughen rimivəhsi-pə nirkunien tuk norien wok pisin pisin minə raməri-pən nihuvəyen kafan yame ramautə-pə kin kimi ətawə. Kughen ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rıpiuə. Kini pəh yermamə a tukrini-ərhav nəgkiarinen kafan raməri-pən nhatətəyen kafan. ⁷ Tukmə yermamə kirik ravəh nirkunien tuk nasituyen, pəh in tukrasitu; tukmə in ravəh nirkunien tuk nhajounien, pəh in tukrhajoun; ⁸ tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kape narmamə, pəh in tukrivəhsi-haktə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-pənien mane, pəh in tukrivəhsi-pən rehuə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nikiarinen niməhuak, pəh in ror yerkin m-fam; tukmə in ravəh nirkunien mə rikin tukrehuə tuk narmamə, kini pəh in tukror yerkin agien.

Swatuk kape norkeikeiyen narmamə

(1 Kor 13:1-13)

⁹ Norien kapəmiə tuk norkeikeiyen narmamə tukraməkeikei muə norkeikeiyen əfrakis. Taksəməkin norien has minə, kini mharaptərəkin tim tim norien huvə minə. ¹⁰ Sorkeikei əmiə minə rəmhen mımə kimiə piaumiə minə uə nowinmiə minə. Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei misarkut mə takhasiai əmiə minə. ¹¹ Pəh rikimiə tukragien tuk norien wok kape Kughen Yermaru yerkimie m-fam mamharpin, mhapəh nisəpəuyen. ¹² Taksagien əmə meinai nımisərəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye Kughen. Kini nıpiğ nəmhəyen tukruə, sor kapəmiə nətərigien rapomh. Kini masəhuak kimi Kughen ye nıpiğ m-fam. ¹³ Tukmə narmamə kape Kughen kasəkwəkwə kin nar kirik, sautə-pən kimiə əriə. Sor huvə pən kimi yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin.

¹⁴ Saiyoh Kughen mımə tukror nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kasor nahasien kimi əmiə. Takhapəh nisherpənien nar hah rivan kimi əriə, mərig saiyoh Kughen mə tukror nihuvəyen kimi əriə. ¹⁵ Sagien kimiə nəmə minə kisagien. Kini sasək kimiə yamə minə kisasək. ¹⁶ Sor kapəmiə nətərigien rəm nəmhen irəmiə minə fam. Rikimiə tukripəh nəsikien mə kimiə tiksın yerpirig, mərig rikimiə tukragien əmə mə taksəriwək kirikianə kimiə yavən has minə. Rikimiə tukripəh nəsikien mə nakharkun pik nar.

¹⁷ Tukmə yermamə kirik ror ahas-pre tuk əmiə, takhapəh nisarpinien tai norien kafan. Takasəkeikei misarkut mə taksor norien yame narmamə mıfam tuksəm mımə ratuatuk. ¹⁸ Sor narimnar fam yame nakharkun norien mımə kimiə naksarə ye nəmərinuyen kimiə narmamə mfam. ¹⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nisarpinien tai təvhagə hah kape narmamə. Apəh pəh Kughen pisin əmə tukrıpı-ərəhu narpinien mine niemhaa kimi əriə, meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen Yermaru ramni mımə,

“Narpinien tai tøvhağə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpın tai norien has kape narmamə.” (Dut 32:35)

²⁰ Məriğ kimiə taksəri-pən əmə nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Tukmə kafam tikmir rəmkəvə,
vəhsi-pən nəviginien kimin;

tukmə rəkwəkwə,
vəhsi-pən nu kimin.

Niṗiğ naksor narimnar minə a
in tukrauris ṗik tukun.”

(Prov 25:21-22)

²¹ Takhapəh niseighanien kin norien has mə tukruə tuk əmiə mivəh-si-əhu əmiə. Məriğ sor mə norien huvə minə kapəmiə pəh ravəhsi-əhu norien hah.

13

Pəh khasiai gavman

¹ Pəh kitawə fam kisərə ətgin gavman, meinai nehuəyen tuk nar-maruyen m-fam ramsi-pən tuk Kughen, kini gavman m-fam yamə mine kasəkwətə, Kughen ṗisin əmə rimivəhsi-haktə əriə. ² Tukmə yermamə kirik raməsik nəkwai gavman, kini ror məkneikin mə in riṗəh nisaiyen nehuəyen yame Kughen rimirəhsi-haktə mukrai. Kini narmamə yamə mine kasor məknakin kamhavi-pə əmə kapəriə narpinien. ³ Ror məkneikin meinai Kughen rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə yamə mine kasor norien has tukhagin, pəh nien mə rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə narmamə yamə mine kasor norien huvə minə tukhagin. Kini tukmə nakhapəh nisorkeikeyen mə takhagin kin nəmasur minə kape gavman, takasəkeikei misor norien huvə minə, kini iriə tukhavəhsi-haktə əmiə tukun. ⁴ Takhapəh nisəru-kinien mimə nəmasur kape gavman iriə yor wok minə kape Kughen yame wok kapəriə mimə iriə tukasor ramhuvə-pre tuk əmiə. Məriğ tukmə nakasor ramaha, takasəkeikei mamhagin, meinai Kughen rimipəh nivəhsi-pən-apnapigien əmə nehuəyen kimi əriə, məriğ rimivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mə tukhavəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. ⁵ Ror məknakin mə kitawə mifam tukasəkeikei misərə ətgin gavman tuk nar kiraru. Kirik e mimə kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawə tukharkun mə norien kapətawə in ratuatuk.

⁶ Kini nar kirikianə min əmə, sərok-pən takis kimi gavman, meinai nəmasur kape gavman, iriə yorwok minə kape Kughen, kini in e wok kapəriə mə tukсарmaru ye narmamə. ⁷ Tukmə kimə takasəkeikei misərok yermamə kirik, sərok. Tukmə takis ṗisin ṗisin minə, takasəkeikei misərok. Tukmə kimə takasəkeikei mhasiai yermamə kirik, hasiai. Tukmə yermamə kirik ravəh narmaruyen, kini takasəkeikei misərə ətgin.

Sorkeikei narmamə meinai Niṗiğ Kwasiğ ruauə pakə

⁸ Takhapəh nisorien mə tukəm mə nar kirik yame nakhapəh hanə nisarpinien kimi yermamə kirik. Məriğ nar kirikianə yame raməmir hanə tuk əmiə mə taksarpin, in ai norkeikeyen, meinai yermamə yame rorkeikei in kirik in ramor narimnar fam yame loa ramni. ⁹ Loa ramni mimə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin,” “Mhapəh nishopniyen

yermamə,” “Mhapəh nisəkrəhyen,” “Rikimiə tukriyəh nivəniēn tuk narimnar kape yermamə pisin kirik,”* kini loa minə min tiksīn aikin. Mərig nəgkiariēn kirikianə əmə in nukneriə fam; in e ramni mīmə, “Orkeikei ik kirik rəmhen əmə kin yame nakorkeikei atuk ik.”(Lev 19:18)¹⁰ Tukmə yermamə kirik rorkeikei in kirik, to riyəh noriēn nahasiēn kimin. Kini ror məknakin mə yermamə yame rorkeikei narmamə, in ramor mə nīprai Loa minə fam ruauə minor nəfrakisien kin.

¹¹ Takasəkeikei misor məknakin meinai kimiə nakwənharkun huvə nīpig yame kisarə iran ai taktakun mine. Rinor ta nīpig yame takasəkeikei misarha mhapəh nisapiriēn, meinai nīpig kitawə kimishatətə pə pə əmə iran, kini nīpig yame tukriyəh miragh ətawə iran raməmīr pən pən, mərig taktakun ai ruauə pakə. ¹² Pəh nien mə tuk tu, napignapiēn tukriəkək; kini nikhakien, pəh nien mə tuk tu tukruə. Kini ror məknakin mīmə pəh kisəpəh noriēn kape nəpignəpiēn, kini mharaptərəkīn əmə noriēn huvə minə kape nikhakien rəmhen kin yame mobael ramraptərəkīn huvə kafan kirik nau kape narowaginiēn. ¹³ Pəh kitawə tukzor noriēn huvə minə, rəmhen kin yame yermamə raməriwək ye nikakien kini narmamə kasəm. Tukhapəh nisoriēn lafet has minə, mhapəh nisapisiēn kin ninimien, mhapəh nhakir-apnapigiēn əmiə minə, kini mhapəh nisoriēn noriēn ətəwao minə, mhapəh nisotgohyēn, mhapəh nisoriēn jalus kimi ətawə minə. ¹⁴ Mərig seighaan kin Yermaru Yesu Kristo mə tukrarmaru ye nīmrighiēn kapəmiə, kini takhapəh nisətəriēn mə takshawor pən iran mine misor narimnar yame nīpraimiə əmə rorkeikei.

14

*Pəh khasiai nəməhuak yamə mine kasəri-pən Loa kape Moses
(1 Kor 8:1-13; 10:14-33)*

¹ Nəməhuak minə tiksīn, kapəriə nhatətəyēn riyəh nəusik-əusikiēn, meinai narmamə tiksīn kamhavəh-si-pən natuakəmien kimi əriə, kini khapəh nharkuniēn mə Kughen rameighan kin əriə tuk natuakəmien minə a uə nīkam. Mərig kimiə rikimiə tukramagiēn tuk nivəhyēn nəməhuak minə a yame kapəriə nhatətəyēn riyəh niskaiyēn; takhapəh nisotgohyēn kimiə əriə. ² Yermamə kirik, ye kafan nhatətəyēn, rhuvə əmə mə in tukrən nəvigiēn m-fam. Mərig yermamə pisin kirik min, kafan nhatətəyēn riyəh niskaiyēn, kini rikin rəsik mə in rirkun nəniēn nəvigiēn ye nəsimiēn əmə, mīpəh nəniēn nusai nar. ³ Riyyəh nīhuvəyēn mə yermamə e yame rirkun nəniēn narimnar fam tukrəm-pən nar hah ye yermamə yame riyyəh nəniēn nusai nar. Kini riyyəh nəmheniēn mə yermamə yame riyyəh nəniēn nusai nar tukriini-pən tuk yermamə yame ramən fam nəvigiēn mə in ramor təvhagə has. Pəh tukriyəh nəməhuyēn in meinai Kughen rikin ragiēn əmə tuk yəməhuak a. ⁴ Riyyəh nīhuvəyēn mə ik nakamni mīmə yorwok kape Yesu Yermaru kirik ramor noriēn has. Kafan atuk əmə Yesu Yermaru tukrəkīr mīmə ramor nar huvə uə nar has. Kini in tukror huvə meinai Yesu Yermaru rirkun nivəhsipəniēn nəsaniniēn kimin tuk noriēn nar huvə minə.

⁵ Ye noriēn kirikianə əmə min, yermamə kirik ramni mə nīpig kirikianə əmə kape Kughen in ramərhakə rapita nīpig minə tiksīn; mərig yermamə

* **13:9:** Loa minə e kasamir ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21. **13:10:** 1 Kor 13:4-7 **13:11:** Efes 5:14; 1 Tes 5:6-7 **13:12:** 1 Jon 2:8 **13:13:** Luk 21:34; Efes 5:18 **13:14:** Efes 5:11 **14:1:** Rom 15:7 **14:2:** Jen 9:3-4 **14:3:** Kol 2:16 **14:4:** Mat 7:1; Jem 4:11-12

kirik min ramni mimə nipig m-fam rəm nəmhen əmə. Mərig pəh narmamə tuksərer skai ye kapəriə nətərigien ye nikarin kape narimnar minə e. ⁶ Yermamə yame ramni mə nipig kirikianə əmə in kape Kughen, in ramor tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini yermamə yame ramən nusai nar, ramən tuk nivəhsi-haktəyen Kughen, meinai in ramni-pən tuk Kughen mə rikin ramagien tuk nan nəviginién. Kini yermamə yame raməpəh nənien nusai nar, in min raməpəh nənien tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru, kini in min ramni-pən tuk Kughen mimə rikin ragien tuk nan nəviginién. ⁷ Kitawə kirik rirkək yame nimraghien kafan, kafan əmə, uə nimhəyen kafan, kafan əmə. ⁸ Mərig tukmə kitawə kamhamragh, kamhamragh tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru; kini tukmə kamhamhə, kamhamhə tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini ror məknakin, tukmə kamhamragh uə kimnhamhə, mərig kitawə kape Yermaru. ⁹ Kristo rimamhə marə mamragh min, mə In Yermaru kape narmamə yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta.

¹⁰ Kini ripəh nihuvəyen mə taksəkir norien kape piaumiə minə mine nowinmiə yamə mine iriə yəhuak minə. Ripəh nihuvəyen mə taksəm-əhu piaumiə minə, meinai kitawə m-fam tuksərer əkupan ye jea yame Kughen ramkwətə iran maməkir narmamə ikin. ¹¹ Rəmhen kin nəgkiarién yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Kughen Yermaru ramni mimə, ‘Yakavəh kwəsu ye nimraghien kafak mimə

narmamə m-fam tuksənimkur ye nimrik

mhani-ərhav kin nheriə mhamə Yo, Yo Kughen.’” (Aes 45:23)

¹² Kini ror məknakin mə kitawə fam kirikianə kirikianə tuksərer ye nimri Kughen tuk nini-ərhavyen narimnar fam yamə mine kimisor.

¹³ Ror məknakin, pəh kisəpəh nəkirien norien kape narmamə. Mərig takhaskai mə takhapəh nisorien nar kirik yame tukror piaumiə kirik rətərig pik tukun mimir ye kafan nhatətəyen. ¹⁴ Yimauə mor kirikianə kimru Yesu Yermaru, kini tuk nar ai, yo yakirkun huvə mə nəviginién* kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik rikin raməsik mimə nar kirik rəmkimik ye nimri Kughen, nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a. ¹⁵ Tukmə piam raməm mə nəviginién kirik rəmkimik, kini nakamən ye nimrin, rikin tukrəpəu. Ramor məknaikin mə kafam norien ripəh nəri-pənién swatuk kape norkeikeiyen. Takhapəh nisorien mə nar yame nakasən ramoriah piaumiə kirik yame Kristo rimamhə tukun. ¹⁶⁻¹⁸ Nar apnapig mə kimiə nakamhani mə norien kirik in rhuvə əmə, mərig səpəh, tamə piaumiə kirik raməm norien kapəmiə mamni mimə naksor təvhagə has. Ror pən, taksətapig kin, meinai yermamə yame ramor nəkwai Kristo ye norien a, in ramor riki Kughen ramagien. Kini narmamə kasəm in mhamə in yermamə huvə, kini rikiriə ramagien əmə tukun. Ror məkneikin meinai Narmaruyen kape Kughen pəh nien mə nar kape nəviginién mine ninimien, mərig in nar kirik kape natuatukien ye nimri Kughen, mine nəmərinuyen, mine nagienien ye Nanmin kafan.

¹⁹ Kini ror məknakin, pəh kitawə tuksarkut pik tuk norien nar yame ramkir pən narmamə tuk nəmərinuyen kini mhavəhsi-haktə nətərigien

14:5: Gal 4:10-11 **14:8:** Gal 2:20 **14:10:** 2 Kor 5:10 * **14:14:** Suatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarién ye v. 14: Yakirkun huvə mə nar kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. **14:14:** Wok 10:15; Taet 1:15 **14:15:** 1 Kor 8:11-13

kapətawə m-fam. ²⁰ Takhapəh nisoriahyen wok kape Kughen tuk nənien naha nəviginien yame naksorkeikei. Nəfrakisien mə nəviginien minə fam khahuvə mhapəh nisəmkəmikien ye nimir Kughen. Mərig rahas tukmə nakvəh nəviginien kirik yame piam ramni mə rəmkimik mən ye nimir, kini in rətərig pik tukun, mimir ye kafan nhatətəyen. ²¹ Kini ror məknakin rhuvə mə takhapəh nisənien nusai nar, mhapəh nhanimien waen, mhapəh nisorien nar kirik yame tukror piautawə minə kamhamir ye nhatətəyen kapəriə.

²² Kini tukmə kimiə nakhavəh nətərigien kirik ye nikarin kape narimnar minə e, takharaptərəkin məniwən əmə kimiə Kughen. Narmamə kisarə ye nihuvəyen əfrakis nipig kasor əmə narimnar yame kharkun mə in ratuatuk mə tuksor. ²³ Mərig yermamə yame kafan nətərigien ramor kiraru tuk nar yame ramən, meinein mə ratuatuk mə tukrən uə nikam, rhuvə mə tukripəh nənien. Mərig tukmə rən, Kughen tukrini mə rinor təvhagə hah, meinai in ramən, mərig rikin raməsik mə ripəh natuatukien - kafan norien ripəh nərer-timtimien ye nhatətəyen. Kini tukmə yermamə kirik ramor nar kirik yame rikin raməsik mə in ripəh natuatukien, in ramor təvhagə hah.

15

Pəh khavəhsi-haktə nətərigien kape yəhuak pisin pisin minə

¹ Kitawə yamə mine khaskai ye nhatətəyen ye Kristo tukasəkeikei misasitu huvə ye yamə mine nhatətəyen kapəriə ripəh nuəyen miskai. Ripəh natuatukien mə tuksəri-pən əmə norien yame kitawə atuk kisorkeikei. ² Kitawə tukasəkeikei masor norien yame tukror riki narmamə pisin kisagien tukun, mimə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə ruə miskai. ³ Pəh kisor məknakin meinai Kristo min In rimipəh norien norien kirik yame In atuk rorkeikei, mərig In rimnor narimnar fam əgkap yame Kughen rorkeikei [nar apnapig narmamə kimnhani hah In tukun] rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Nini-hasien yamə mine kamni-pre tuk Ik,

nəgkiarien a ramuə min tuk Yo.”

(Sam 69:9)

⁴ Narimnar e yame kimirai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen, kimirai mə tukrhajoun ətawə, mə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. Kini kitawə kharkun norien a meinai kasorer tim tim ye nipig əutən minə, kini Nəkwəkwə kape Kughen ravəh-si haktə nətərigien kapətawə.

⁵ Kughen pisin əmə ramasitu irətawə mə tuksərəh tim tim ye nipig əutən minə, kini In pisin əmə ravəh-si haktə nətərigien kapətawə. Kini taktakun ai, yakamaiyoh In mimə tukrasitu irəmiə yamə mine nakhakwasig kin Yesu Kristo mor nətərigien kapəmiə mə tukruə mor kirikianə əmə ⁶ mə takhavəh nətərigien kirikianə əmə, mamhani nəgkiarien kirikianə əmə tuk nəgnəginien Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁷ Havəh əmiə minə yerkin agien, rəmhen kin yame Kristo rimivəh əmiə yerkin agien. Taksor məknakin mə narmamə tukhani vi vi Kughen tukun. ⁸ Takhapəh nisəru-kinien nar e mimə Kristo rimauə yorwok

kape nāmə Isrel* mə tukrhajoun mə Kughen ramor kafan nægkiarieren, nægkiarieren e in e mīmə promes minə kafan yame rīmīni-pən tuk rīp nāmə Isrel kupan, iriə kwənhauə misor nəfrakisien kin ⁹ mə nāmə tanə pisin pisin minə tukhani vi vi Kughen meinai rikin rehuə tuk narmamə, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Ror məkneikin, yo jakvəh-si haktə nhagim ye kwerkwai nāmə tanə pisin pisin minə,

mamni nipei mamni vi vi nhagim.” (2 Saml 22:50; Sam 18:49)

¹⁰ Kini nəkwəkwə kape Kughen ramni min mīmə,

“Kimiə nāmə tanə pisin pisin minə mine narmamə kape Kughen minə takhauə kirikianə misagien.” (Dut 32:43)

¹¹ Kini mamni min mīmə,

“Kimiə nāmə tanə pisin pisin minə, taksəgnəgin Kughen Yermaru,

kini kimiə kwənərəus minə fam kape tokrei tanə taksokapə misəgnəgin In.” (Sam 117:1)

¹² Kini Aesaea ramni min mīmə,

“Kwənərəus kape Jese† kupan tukrhaktə min,

kini Kughen tukrivəh-si haktə in mə tukramarmaru ye kwənərəus minə kape tanimtanə m-fam.

Kini nāmə tanə pisin pisin minə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran.” (Aes 11:10)

¹³ Kughen rīmnasitu irətawə mə tuksərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien iran. Pəh In tukror mə rikimiə tukrhaktə mukwar kin nagienien mine nəmərinyen nipig nhatətəyən kapəmiə iran tukriskai min meinai Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre nəsaninien kimiə əmiə.

Pol ramni mə Kughen rīmivəh-si haktə in mə tukrivəh ye kantri pisin pisin minə mīni-ərhav Nəvsaoyen Huvə

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. Yakirkun huvə mə nīmraghien kapəmiə ramhaktə mukwar kin nihuvəyən, kini nakhavəh nirkunien m-fam, misəmhen tuk nhajounien əmiə minə. ¹⁵ Kini ye nəkwəkwə e kafak, yimipəh nerkwaigien kin nar kirik, mərig yimīni-ərhav yerki m-fam narimnar minə e tuk əmiə, kini morkeikei mə rikimiə tukraməkeikei maməsik nægkiarieren minə a. Ratuatuk əmə mə yakəgkiar məknakin, meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nihuvəyən ¹⁶ mə yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi nāmə kantri pisin pisin minə. Yo yakəmhen kin pris kirik yame yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen mə nāmə ye tanə pisin pisin yamə mine kishatətə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mine Nanmin kape Kughen ramərəhu karin mə kape Kughen, kini Kughen rikin ragien əmə tuk nivəhyen.

¹⁷ Kini yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok minə fam kape Kughen yame yakamor. ¹⁸ Mərig to yakpəh nægkiar-ausitien tuk nar pisin kirik, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar huvə yamə mine Kristo ramor nipig yimnor kafan wok tuk nivəhyen nāmə tanə pisin pisin minə khauə misor nəkwai Kughen. Kristo ramor wok ye kafak nægkiarieren mine ye kafak norien minə, ¹⁹ kini mor wok ye nəsaninien kape nīmətətien minə mine nar pis pis minə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini ror məkneikin, yakamni-ərhav fam nəvsaoyen huvə

* 15:8: Nægkiarieren Gris ramni mə “narmamə yame kimivəh nao kimi əriə” mərig nīpran ramni mə “nāmə Isrel.” † 15:12: Jese in rim King Deved. 15:16: Rom 1:5; 11:13

kape Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e Ilirikam. ²⁰ Nipig m-fam ye nirikakunien kape kafak wok muə meriaji-pə e tak-takun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav nəvsaoyen huvə ikin minə tiksın yamə mine kipəh nərig-hanə-yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok aikin kirik yame yermamə kirik ruavən ta ikin mamni-ərhav nəvsaoyen huvə. ²¹ Mərig raməri-pən nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen [yame raməgkiar ye Kristo] mimə, “Narmamə yamə mine kipəh nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi əriə, iriə tuksəm In, kini narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyen nəvsaoyen huvə, iriə tukharkun.” (Aes 52:15)

Pol rorkeikei mə tukrivən mivaag-pən kin nəməhuak minə Rom

²² Kini nipig ripsaah, wok e kafak tuk nivənien aikin pisin pisin minə ramətapig kin yo tuk nurəyen məm əmiə. ²³ Mərig taktakun ai, yimnor infamien ye kafak wok ye provins minə e. Newk minə tiksın ruauə muavən ta, yimnorkeikei pik mə jakurə məm əmiə. ²⁴ Kini ror məknakin, rikik raməsik mimə nipig jakamvən Spen jakukurao-pre məm əmiə. Kini nipig jakurə kisarə kape nipig kwakwə əmə, kini yakorkeikei mə taksasitu irak tuk kafak nəriwəkien. ²⁵ Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye nəməhuak minə aikin, ²⁶ meinai nəməhuak minə apa kantri mir e Masedonia mine Gris, rikiriə rimmagien tuk nivəhsi-pənien kapəriə mane kimi yavən has minə ye niməhuak apa Jerusalem. ²⁷ Rikiriə ramagien əmə tuk nasituyen irəriə məkneikin, mərig rəmhen kin yame kasarpin tai nasituyen yame kwənərəus kape Isrel kimnhavəhsi-pən ta kimi əriə, in e mə nəmə tanə pisin pisin minə kamhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen mə kape nəmə Isrel, kini misarpin tai nihuvəyen a kin nasituyen kin mane. ²⁸ Jakvəh mane yame iriə kimisəwhai kəji, mivən mivəh-si-pən kimi nəhuak minə apa Jerusalem. Kini nipig jakor infamien ye kafak wok apaikin, kini mitərhav Jerusalem mivən apa Spen, mərig nipig jakamvən Spen, jakukurao-pre məm əmiə. ²⁹ Nipig yakaurə mamarə iməmiə ikin, yakirkun mə jakvəh narimnar huvə ripsaah ye Kristo mə jakvəhsi-pre kimi əmiə, kini kimiə taksərig rhuva kin.

³⁰ Piak minə mine nowinik minə, meinai kitawə kishatətə ye Yesu Kristo Yermaru kapətwə, kini Nanmin kape Kughen ramor mə kitawə tuksorkeikei ətwə minə, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəhuak tuk yo misasitu irak ye narowaginien kafak. ³¹ Səhuak mə Kughen tukrasitu irak mətapig kin nəmə Judia yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəvsaoyen huvə mə tukhapəh nisoriahyen yo. Kini səhuak min mə nipig jakvən Jerusalem mitərhav min, mə narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo, rikiriə tukragien tuk wok kafak. ³² Kini ye norien a, tukmə Kughen rorkeikei, jakurə məm əmiə ye nagienien, kini kitawə mfam rikitawə tukragien. ³³ Pəh Kughen yame In nuknei nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə m-fam. Amen.

16

Pol ramaowia kin in minə tiksın

¹ Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə nowintawə e Fibi yame ravəh wok kape dikon ye niməhuak apa Kengkria, in piraovin huvə kirik.

² Yakamaiyoh əmiə mə nı̄pı̄g in tukrurə, taksagien əmə tukun ye nhag Yesu Yermaru kapətawə, ye norien yame in ratuatuk mə narmamə kape Kughen tuksor. Tukmə kafan kirik nar kirik rikək, rhuvə mə taksasitu iran, meinai in rimnasitu irak mine narmamə khapsaah.

³ Saowia kin Prisila mine Akwila, yame kimasir yimirhor wok kirikianə kape Yesu Kristo. ⁴ İpakə əmə kirhamhə tuk nasituyen irak. Pəh nien mə yo pisin əmə, mərig kimawə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kasəhuak, yakamhani vi vi Kughen tuk əriu. ⁵ Kini saowia kin nəməhuak yamə mine kasofugin ye kapəriu nimə.

Saowia kin yo kirik e Epaenetas e yame rimnəkupan mhatətə ye Kristo ye tanə a Tarki.

⁶ Saowia kin Meri yame ramor pik wok irəmiə.

⁷ Saowia kin Andronikas mine Junias, yemə imak mir yame kivəhsipən əmasir ye kalabus. Aposol minə kamhasiai pik əriu, kini iriu kimwəkupən irak mwhatətə ye Kristo.

⁸ Saowia kin Ampliatas yame yakorkeikei ye norkeikeiyen kape Yermaru.

⁹ Saowia kin Obanas, yame kimawə min yakasor wok kirikianə ye Kristo, kini saowia kin Stakis keikei.

¹⁰ Saowia kin Apeles, yame ramərer tim tim ye Kristo ye nı̄pı̄g əutən miñə.

Saowia kin narmamə ye nimə kape Aristobolas.

¹¹ Saowia kin Herodion, kwənərəus atuatur kafak.

Saowia kin narmamə yamə mine kisofugin-pən ye Yesu Yermaru ye nimə kape Nasisas.

¹² Saowia kin Trifaena mine Trifosa, piraovın mir yamə mir kawor pik wok kape Yermaru.

Saowia kin Persis keikei, piraovın min kirik yame raməmnhawk tuk norien wok kape Yermaru.

¹³ Saowia kin Rufas, yeməhuak kirik kape Yermaru mine nisini yame rimnor huvə-pə kimi yo rəmhen kin nisinik atuatur.

¹⁴ Saowia kin Asingkritas mine Flegon mine Heremes, mine Patrobas mine Heremes, mine piautawə yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁵ Saowia kin Filologas mine Julia mine Nereas mine nowini mine Olimpas mine nəməhuak minə fam yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁶ Saowia kin əmiə minə rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Kristo. Niməhuak minə fam kape Kristo kisaowia kin əmiə.

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə. Yakamaiyoh skai əmiə mə taksərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor mimə takseikus kwhen kapəmiə, kini mishajoun narimnar yame kasor narmamə kasəviəkiə ye nhatətəyen kapəriə, kini nhajounien a ror pisin əgkəp ye nhajounien yame nimnhavəh ta. Sərer isok tuk əriə ¹⁸ meinai narmamə kashajoun nəgkiarien eikuə khapəh nisorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mərig kasor wok əmə tuk nar yame nı̄prairiə rorkeikei. Iriə kamhani huvə nəgkiarien, kini nəgkiarien kapəriə rheikən, mərig kaseikuə, masoriah nətərigien kape narmamə khapsaah yame nirkunien kapəriə rı̄pəh nərīp-timtimien. ¹⁹ Narmamə kwəsərig ta nəvsaoyen mimə kimiə naksor nəkwai Kughen. Ror məknakin rikik ragien pik tuk əmiə. Mərig yakorkeikei pik mimə takharkun naha nhagin yame ratuatuk, kini

mhapəh nhavənién tuk norién has minə. ²⁰ Kughén yamé In nuknei nəmərínuyén, pəh nién mə tuk tu In tukrəvi-ətərkín Setan, kini in ramarə əmə ye təpaage nihumiə. Pəh nihuvəyén kape Yesu Yermaru kapətawə tukraməmír irəmiə minə.

²¹ Timoti e yamé kímru min yakawor wok kirikianə ramaowia kín əmiə. Kini Lusias mine Jeson mine Sosipata e kwənərəus kafak minə karhaowia min kín əmiə.

²² Yo Tosias, yamé yakamrai nəgkiarién kape Pol ye nəkwəkwə e, yo yakamaowia kín əmiə, kitawə kirikianə ye Yesu Yermaru.

²³ Gaeas ramaowia kín əmiə. Yo Pol, yakamarə ye nimə kafan, kini narmamə kape niməhuak kasofugin iman ikin.

Erastas e yamé ramərəer tuk mane kape taon e, mine piautawə Kwotas, iriu min kwaowia kín əmiə. ²⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kín kafan nihuvəyén kimi əmiə mfam. Amen.*

²⁵ Pəh khani vi vi Kughén. In rirkun norién mimə kimiə naksərəer tim tim ye nhatətəyén kapəmiə meinai yimini-ərhav-pre nəvsaoyén huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə. Nəgkiarién e rimmerkwaig əmə apa kupan muə meriaji-pə, ²⁶ mərəig taktakun ai, ruətərhav-pə. Kini Kughén e yamé ramragh rerin, In e rimiini mə jakni-ərhav nəvsaoyén kape Kristo yamé profet minə kupan kimmharai ye nəkwəkwə minə kapəriə, mə narmamə tukharkun. Yakamni-ərhav mimə kwənərəus minə fam ye tokrei tanə pəh tukshatətə əmə ye Kughén, misor nəkwəkwə. ²⁷ Kughén pisin əmə In Kughén, kini In pisin əmə rirkun nar. !Pəh kisəgnəgin Kughén nipiɡ m-fam, infamien rirkək, tuk nar yamé Yesu Kristo rimmor! Amen.

16:19: Rom 1:8; 1 Kor 14:20 **16:20:** Jen 3:15 **16:21:** Wok 16:1-2; 19:22; 20:4 **16:23:** Wok 19:22; 1 Kor 1:14 * **16:24:** Keinein mə Pol rimirai əfrakis nəgkiarién ye v. 24 meinai rikək ye kopi akwas tiksin kape Niu Testamen. **16:25:** Rom 1:5; Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

1 Korin

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupan mirai ramvən kimi yəhuak minə apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Korin

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol iriu kwən kirik Sostenes kimirirai nəkwəkwə e.

? Kimirirai ramvən kimi pa? Kimirirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin.

? Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig kimirirai? Korin in taon ehuə kirik. Ikin aikin a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nimmrin. Korin in taon kirik yame in rhuvə pik ye provins a Akaea, yame raməmir ye kantri a Gris. Mərig ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kimi kughen eikuə minə; kini norien has minə kapəriə rehuə min ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel khapsaah ikin. Pol rimavən ikin minə m-kisisər mirikakun niməhuak minə, kini mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kiraru kin, kimisəhuak pə pə əmə, kini taktakun ai norien has minə rimmamswin fam ye niməhuak. Narmamə tiksın kasor norien has minə; kini tiksın kamhavəh nətarigien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kimisaiyoh Pol kin narimnar yamə mine iriə khapəh nharkun-huvəyen. Kini in rimirai nəkwəkwə e mhorphin naiyohyen kin kapəriə. Kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun atuatuk norien has yamə mine iriə tiksın kimnasor.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Niməhuak apa Korin in raməmir ye taon kirik yame norien has minə fam rimikuar aikin. Norien has minə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav norien has yame niməhuak ramrəh-pikin, mine norien has pisin pisin. In rimini-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mine misəkeikei mharerig-pə tuk Kughen. Kini mhajoun əriə kin norien yame ratuatumə mə narmamə taksor mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen minə.

Pol rimmokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimmokrən kin yo mirpen yo ye nərigien kafan minə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakamrai nəkwəkwə e kimru piautawə Sostenes. ² Nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen apa Korin, kimiə narmamə yame Kughen rimmətu karin əmiə mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokrən kin əmiə mə kafan minə, kimiə mine nəməhuak yamə mine kisarə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame in Yermaru kapətawə fam. ³ Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol rimini vi vi Kughen ye nəhuakien

⁴ Nipig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ramagien tuk əmiə meinai naksofugin-pən tuk Yesu Kristo, ror pən rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. ⁵ Rimməutə-pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehuə

tuk əmiə ye norien minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini mhani-ərhav nəgkiarieren kafan. ⁶ Rimmnor məkneikin meinai nīmīsəm mə nəvsaoyen kin Kristo yame yimnhani-ərhav-pre tuk əmiə in nəfrakisien. ⁷ Ror məkneikin mə nīpig nakasərer mamhawhin nuəyen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nakhapəh nisakwəkwəyen kin nəsaninien kirik kape Nanmin Kafan tuk norien wok kafan. ⁸ Kini In tukror əmiə naksərer tim tim misəriaji-pən nīpig yame tukror infamien, mə tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə ye nīpig yame Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrirerig-pə min iran. ⁹ Kini Kughen tukror nar e kimi əmiə meinai nīpig m-fam In ramor kafan nəgkiarieren. In Kughen yame rimmnokrən kin əmiə nakhauə kirikianə kimia Tini Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Nəmahuak minə kimisəwhai əria minə

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə, yakamaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə mə kimia m-fam takasərig əmiə, mhapəh nisorien mə nətərigien kirik tukruə meikus kwhen kapəmiə; kini mərig takhauə əfrakis misor kirikianə ye nərigien mine ye rikin kirikianə. ¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre məkneikin meinai yorwok tiksın kape pian e Kloe kwənhani-əsah-pə ta iran mə kimia nakasot-goh pik. ¹² Nīprai nəgkiarieren yame yakamni ror məkneikin: Kimia tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig əmə kin Kristo.”* ¹³ ?Rikimia raməsik mə ta mə nakharkun niseikus-eikusien məkneikin kuwhen kape Kristo, uə? ?Nakha mə ta mə yo e Pol yimnəker ye nai kamarkwao kin tuk əmiə uə? Nikam, pa rimə kimnor baptaes irəmiə ye nhagik. ¹⁴ Yo yakamni vi vi Kughen meinai yimipəh norien baptaes irəmiə kirik; mərig yimnor baptaes əmə ye kwərə mir a Krispas mine Gaeas. ¹⁵ Rikik ragien məknakin meinai yermamə kirik to rīpəh niniyen mə kimnor baptaes iran ye nhagik. ¹⁶ !Ah! Yimnəru-kin, yimnor baptaes min ye Stefanas mine kafan minə. Mərig yaknəru-kin ta mə yimnor baptaes ye kimia kirik min uə nikam. ¹⁷ Nīprai nəgkiarieren minə e ramni mimə Kristo rimipəh nher-pəyen kin yo mə jakor əmə baptaes ye narmamə, mərig rimmher-pə kin yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini jakpəh nini-ərhav-əmə-yen nirkunien kape yermamə meinai yakpəh norkeikeiyen mə tukor əruvəruvə nəvsaoyen kin nīmhayen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin.

Kristo rimmnor əpu nirkunien mine nəsaninien kape Kughen

¹⁸ Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən ye nap ehua, rikiriə raməsik mə nəvsaoyen kin nīmhayen kape Yesu Kristo in nəgkiarieren ətəwao. Mərig kitawə e yame Kughen rimivəh miragh ətəwə, rikitawə raməsik mə nəvsaoyen e ramhajoun-pən nəsaninien kape Kughen ¹⁹ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

1:8: 1 Tes 3:13; 5:23 **1:9:** 1 Tes 5:24; 1 Jon 1:3 **1:10:** Fil 2:2 * **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarieren ye v. 12 in e: Kimia tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,”. Mərig sam-ru, yo, yakamkwasig əmə kin Kristo. **1:12:** Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4 **1:14:** Wok 18:8; Rom 16:23
1:16: 1 Kor 16:15 **1:18:** Rom 1:16

“Yo jakorlah əgkap nirkunien kape narmamə yamə mine kharkun pik nar;

kini mətapig kin nirkunien kape narmamə yame nirkunien kapəriə rehuə.”

(Aes 29:14)

²⁰ ?Narmamə yamə mine kharkun nar iriə hiə? ?Nəmhajoun kape loa iriə hiə? ?Narmamə yame kharkun huvə swatuk kape nəgkiarien iriə hiə? Kharkək, meinai Kughen rimmnor nirkunien kape tokrei tanə rimauə ye nətəwaoyen. ²¹ Ror məkneikin meinai ye nirkunien kape Kughen, rimmnor mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien In ye nərigien kapəriə. Mərig Kughen rimmnor mə nəgkiarien kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə in nəgkiarien ətəwao, tukrivəh miragh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran. ²² Nəmə Isrel kamhani əmə nəfakisien tukmə kisəm nimtətien kirik kape Kughen; kini narminə Gris kamhani əmə nəfrakisien ye nəgkiarien yame in raməri-pən kapəriə nirkunien. ²³ Kini niṗig kitawə kamhani-ərhav nimhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, nəgkiarien kapətawə in rəmhen kin kapier ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kisapitətər iran, kini nəmə Gris khamə in nəgkiarien ətəwao. ²⁴ Mərig narmamə yame Kughen rimmnokran kin əriə, nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhamə Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nirkunien mine nəsaninien kape Kughen rehuə, meinai In rimmher-pə kin Kristo. ²⁵ Ror məkneikin meinai norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə in norien ətəwao əmə, nirkunien rarə iran rapita nirkunien kape narmamə. Mine norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə nəsaninien kafan rikək, kafan nəsaninien rehuə pik rapita nəsaninien kape narmamə.

²⁶ Piak minə mine nowinik minə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə kimiə narmamə hawor minə niṗig Kughen rimmnokran kin əmiə. Kimiə khapsaah, narmamə kape tokrei tanə kimisəm əmiə khamə nakhapəh nharkun-huvəyen nar kirik; kini mhapəh nhavəhyen nəsaninien; kini pəh nien mə kimiə niṗnəti nəmasur minə tiksın. ²⁷ Mərig Kughen rimirpen narmamə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə kaseno-eno mə tukror auris əriə yamə mine khamə ta mə kharkun nar; kini mirpen narmamə yame kapəriə nəsaninien rikək ye tokrei tanə e mə tukror auris narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rehuə ye tokrei tanə. ²⁸ In rimirpen narmamə tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə, mirpen narmamə yamə mine narmamə kape tokrei tanə khapəh nisorkeikei-pikien əriə. Rimirpen narmamə tiksın yame narmamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə tiksın, mə tukror narimmnar tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm mə iriə nar huvə tiksın, tukhauə misor nar apnapig kin. ²⁹ Rimmnor məknakin mə narmamə to khapəh nisəgkiar-ausitien ye nimri Kughen. ³⁰ Kimiə nimnhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo rəri-pən nərigien kape Kughen. Kini Kristo rimauə rəmhen kin nuknei nirkunien kapətawə. Ye norien yame Kristo rimmnor, Kughen rimmnor ətawə kisatukatuk ye nimrin, kini mətu karin ətawə mə kafan minə, kini miyəh miragh ətawə. ³¹ Ror məkneikin, tukrəmhen əmə kin nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimiini mimə,

1:20: Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25

1:21: Mat 11:25

1:23: Rom 9:32; 1 Kor 2:14

1:24: Kol 2:3

1:25: 2 Kor 13:4

1:26: Mat 11:25; Jem 2:5

1:29: Efes 2:9

1:30: Jer

“Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə tuk nar yame
Kughen Yermaru rimmor kimin.” (Jer 9:24)

2

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimauə tuk əmiə, yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen.* Mərig yimipəh nini-ərhavyen ye nəgkiarien ausit, uə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nirkunien kape yermamə. ² Nipig yimnamarə kitawə-m kimia, rikik rimməsik mimə jakpəh niniərhav-pre-yen nar kirik, mərig yimini-ərhav-pre əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nimhəyen ye nai kamarkwao kin. ³ Nipig yimauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rikək, kini yimigin, mamətəmmimin. ⁴ Kini nipig yimini-ərhav kafak nəgkiarien ye nəvsaoyen huvə, yimipəh niniyen ye nirkunien kape yermamə, mine ye nivəhsi-pən-vəhsi-pəniyen kimi əmiə tuk niviyen nərigien kapəmiə. Mərig nipig yimməgkiar nimisəm nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. ⁵ Yimmor məknakin mə nhatətəyen kapəmiə tukripəh nərər-əməyen ye nirkunien kape narmamə, mərig tukrərer ye nəsaninien kape Kughen.

Nanmin kape Kughen ramor əpu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kimi atawə

⁶ Mərig in nəfrakisien mə kimawə yakamhani-ərhav nəgkiarien kape nirkunien kimi narmamə yamə mine rikiriə ruəmruə, mərig pəh nien mə nirkunien kape narmamə taktakun mine, uə kape narmamə yamə mine kasarmaru irətawə e towei mine, yame tuk nipig kirik, iriə tukhauə narmamə apnapig əmə. ⁷ Nikam. Kimawə yaksəgkiar ye nirkunien kape Kughen yame in apa kupan rimmaməmīr məniwəən, meinai narmamə kimnhapəh nharkunien; kini Kughen rimiini apa kupan kupan əgkəp mə nirkunien e In tukruə mivəhsi-pə nihuvəyen kimi atawə. ⁸ Narmamə yamə mine kasarmaru ye tokrei tanə e taktakun mine kwəseinein nərigien e kape Kughen, mərig to iriə kipiharkun, to kipihapəh nisəsik-pəniyen Yermaru kapətawə ye nai kamarkwao kin, yame In nuknei nihuvəyen minə fam. ⁹ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Narmamə khapəh hanə nisəmien,

kini mhapəh hanə nisərigien,

Kini mhapəh hanə nharkunien

naha nhagin yame Kughen rimmor apnəpeinə iran kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.” (Aes 64:4)

¹⁰ Mərig Kughen rimmor əpu nərigien a kafan kimi atawə ye Nanmin Kafan. Kini Nanmin Kafan rirkun narimnar m-fam, kini mirkun min narimnar kape Kughen yame narmamə khapəh nharkunien. ¹¹ Ror məknakin meinai narimnar yame yermamə ramətərig kin, in əmə in rirkun; yermamə kirik ripəh min nirkunien. Kini ye norien kirikianə əmə min, narimnar yame Kughen ramərig, Nanmin Kafan pisin əmə In rirkun. ¹² Pəh nien mə Kughen rimiivəhsi-pə nətərigien kape narmamə kape tokrei tanə kimi atawə, mərig rimiivəh-si-pə Nanmin yame ramsi-pən tukun, mə kitawə tukharkun naha nhagin yame Kughen rimiivəhsi-pə apnapig əmə kimi atawə. ¹³ In e nəvsaoyen huvə yame kimawə yakamhani, kini nirkunien kape narmamə ripəh nhajounien əmawə kin nəgkiarien e; mərig Nanmin kape Kughen ramhajoun əmawə. Kini yakamhani-ərhav

* 2:1: Kopi akwas tiksın kape Niutestamen khamə, “Yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame in apa kupan rimmerkwaig.” 2:3: Wok 18:9; 2 Kor 10:1 2:4: 1 Tes 1:5

nægkiarieren əfrakis kape Nanmın kape Kughen ye nægkiarieren yamə mine kamhasi-pən tukun.

¹⁴ Yermamə yame Nanmın kape Kughen rıkək iran, to rıpəh nıvəhyen narımınar yame Nanmın kape Kughen ramhajoun ətawə kın, meinai raməm məknakin mə narımınar a nırkunien rıkək tuk əriə. Kini to rıpəh nırkunien narımınar yame Kughen ramhajoun ətawə kın meinai Nanmın kape Kughen əmə rırkun nasıtuyen ye narmamə tuk nırkunien narımınar kape Kughen. ¹⁵ Kitawə yamə mine kamhavəh Nanmın kape Kughen kharkun nisəkirien norien minə; mərig narmamə apnapig minə kiseinein nəkir-əmhenien norien kapətawə ¹⁶ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə rıkək yame ruırkun ta nətərigien kape Kughen Yermaru mırkun nhajounien In kın nar kirik.”

(Aes 40:13)

Mərig kitawə kwənhavəh ta nırkunien kape Yesu Kristo.

3

Pol rımə tukhapəh niseikusien kuwhen kape niməhuak

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nıpig yımınamarə kitawə-m kimiə, yımıpəh nægkiarieren kimi əmiə rəmhen kın yame yakaməgkiar kimi narmamə yamə mine kharkun narımınar kape Kughen. Mərig yımınəgkiar kimi əmiə rəmhen kın yame yakaməgkiar kimi narmamə kape tokrei tanə, meinai kimiə nımnhavəh pə pə əmə Yesu Kristo ye nımraghien kapəmiə. ² Nıpig yımnhajoun əmiə, rəmhen əmə mə yakhavəhsi-pre nah kimi əmiə, mıpəh nıvəhsi-preyen nəvıginien skai kimi əmiə. Meinai kimiə nımnhapəh nisəmhenien tuk nənien nəvıginien skai. Kini tak-takun ai, nakhapəh hanə nisəmhenien tuk nənien, ³ meinai norien kapəmiə rəmhen əmə kın norien kape narmamə kape tokrei tanə. Meinai kimiə nakasor jalus, masotgoh kimi əmiə minə ramhajoun-pən mə norien kapəmiə rəmhen kın norien kape narmamə kape tokrei tanə. Naksəmhen kın narmamə apnapig əmə. ⁴ Kimiə kirik ramni mə, “Yo yermamə kape Pol,” kini kirik ramni mə, “Yo yermamə kape kwən a Apolos,” ramhajoun-pən mə norien kapəmiə in rəmhen əmə kın narmamə kape tokrei tanə.

⁵ Taksəm-ru. ?Apolos in pa? ?Kini yo pa? Kimru yakwəmhen əmə kın yorwok mir kape Kughen, yımıwasıtı irəmiə tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo. Kimru yımıwor əmə wok yame Yermaru kapətawə rımıvəhsi-pə pısın pısın kimi əmru mə jakwor. ⁶ Rəmhen kın yame yo yımısuv kweru nai, kini Apolos in raməkwi-əkwi kın nu, mərig Kughen In ramor ramhaktə. ⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame ramsuv kweru nai, uə yermamə yame raməkwi-əkwi, in nar apnapig əmə; mərig Kughen pısın əmə ramor narımınar kamhamragh mamhakuə. ⁸ Yermamə yame ramsuv, mine yame raməkwi, kıravən əmə tuk nar kırıkianə əmə. Kini Kughen tukraməkeikei mərok əriü ye wok pısın pısın kapəriü. ⁹ Kimru yorwok mir kape Kughen. Kini kimiə naksəmhen əmə kın nəsimien kape Kughen, uə nimə kape Kughen.

¹⁰ Ye nıhuvəyen yame Kughen rımınautə-pə kın kimi yo, yımıvhirəkin huvə nıhu nimə rəmhen kın yermamə yame rırkun huvə nıvhirəkınien nimə. Kini narmamə tıksın khauə mharpın mın nimə rhaktə. Mərig iriə

m-fam tukasækeikei misæm huvæ wok kapæriæ kape nivhirækinien nimæ,
 11 meinai to yermamæ kirik ripæh nivhirækinien nihu nimæ kirik min yame
 ror pisin ye nihu nimæ yame kwævhirækin ta, yame in e Yesu Kristo.
 12 Narmamæ tiksîn kamhavhirækin nimæ mharpin-pæn yame kwævhirækin
 ta, mhavhirækin kin narimnar yame tukramæmir rerin, ræmhen kin
 gol mine silva mine kapier yame nimrin rhaktæ. Kini narmamæ tiksîn
 kamhavhirækin æmæ narimnar yame ramæmir kape nipig kwakwæ æmæ
 ræmhen kin nai mine nuwig mine nimar nikien. 13 Kini tuk nipig
 kirik narmamæ tukpisæm wok kapæriæ mipiharkun, meinai nipig Yesu
 tukripirerig-pæ min iran, kapæriæ wok tukhauæ ye nikhakien. Kughen
 tukripiækir æmhen wok minæ kapæriæ ræmhen kin yame kivæhsi-pæn gol ye
 nap mæ tukrhajoun mæ rhuvæ uæ raha. 14 Narmamæ yamæ mine Kughen
 ramæm mæ wok kapæriæ rhuvæ, ræmhen kin yame nap ripæh næsien nimæ
 kapæriæ, tukhavæh kapæriæ nærok. 15 Mærig narmamæ yamæ mine Kughen
 ramæm mæ wok kapæriæ rahas, ræmhen kin yame nap rimnæs kapæriæ
 nimæ, narimnar fam rimirkæk. Kughen tukrivæh miragh æria, mærig
 tuksamhen æmæ kin yermamæ yame ræmap ta kin nimæ yame nap ramæs.

16 ?Nakharkun uæ nikam, mæ kimiæ nimæ kape Kughen, kini Nanmin
 kape Kughen ramaræ iræmiæ? 17 Tukmæ yermamæ kirik ramoriah nimæ
 kape Kughen, kini Kughen tukroriah min in, meinai nimæ kape Kughen,
 in ramærhakæ. Kini kimiæ nimæ e kape Kughen.

18 Yermamæ yame rikin ramæsik mæ in rirkun pik nar, tukramærig
 huvæ in tamæ reikuæ atuk iran. Tukmæ rimæ tukrirkun nar æfrakis,
 tukramækeikei mivæh nirkunien e yame narmamæ kape tokrei tanæ
 kamhani mæ nirkunien rikæk iran. 19 Ror mækneikin meinai nirkunien
 kape narmamæ kape tokrei tanæ, Kughen ramæm-pæn mæ in nætæwaoyen
 æmæ. Ræmhen kin yame Nækwækwæ kape Kughen ramni mimæ,

“Narmamæ yamæ mine kharkun pik nar, kasor norien yame riko iko,
 mærig Kughen tukrivæhsi-pæn narpinien kimi æria.” (Job 5:13)

20 Kini mamni min mimæ,

“Kughen Yermaru rirkun mæ nætærigien kape narmamæ yamæ mine
 kharkun nar, in nar apnapig æmæ.” (Sam 94:11)

21 ! Kini takhapæh nhavæhsi-haktæ-min-ien næmehuæ minæ kape
 nimæhuak! Meinai Kughen rimivæhsi-pre narimnar fam kimi æmiæ
 mæ tukrasitu iræmiæ. 22 In rimivæhsi-pre næmehuæ minæ kapæmiæ ræmhen
 kin yo, Pol, mine Apolos, mine Pita, mæ jaksasitu iræmiæ. Mivæhsi-pre
 fam narimnar ye tokrei tanæ mæ tukrasitu iræmiæ. Nar apnapig mæ
 nakwænhamragh uæ nakwænhamhæ, uæ nar yame ruatærhav ai taktakun
 uæ yame tukripitærhav tuk nipig kirik, Kughen ravæhsi-pre fam narimnar
 mæ tukrasitu iræmiæ. 23 Kini kimiæ kape Kristo, kini Kristo in kape Kughen.

4

*Næmæhuak minæ Korin kamhavæh-si haktæ atuk æria minæ tuk norien kape
 Kughen yame kasor*

1 Ror mæknakin mæ narmamæ tukasækeikei mhavæh æmawæ ræmhen kin
 yorwok minæ kape Kristo yame Kughen rimnaræhu-pæ ye kwermimawæ
 mæ kimawæ jaksor æpu nærigien kape Kughen yame rimnerkwaig ku-
 pan. 2 Kini narmamæ yame kasarha tuk narimnar kape yemehuæ kirik
 tukasækeikei masor huvæ wok kapæriæ mæ nipig yamehuæ kapæriæ tukruæ

iran məm kapəriə wok, mīrkun nīniyen nəfrakisien irəriə. ³ Mərig tukmə kimiə uə narmamə pisin minə khamə tuksem əmhen wok kafak, in nar apnapig əmə. Kini yo atuk to yakpəh nəm-əmhenien kafak wok. ⁴ Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərig nar a rīpəh nhajoun-pəniən mə yo yakatuatuk. Yermaru əmə in rīrkun nəm-əmhenien kafak wok. ⁵ Ror məknakin, takhapəh nis-haimirenien nəkirien narmamə, mamhawhin əmə nīpig Yesu Yermaru tukruə iran. In tukrəhi-pə narimnar yamə mine kaserkwaig ye nəpignəpien tukruə ye nīkakien; kini mīni-ərhav naha nhagin yame ramswiin yerki narmamə. Ye nīpig a Kughen tukrəgnəgin narmamə kirikianə kirikianə tuk narimnar yame kimisor.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməgkiar ye nīkarin kapəmrū Apolos mə takhavəh nīrkunien ikin mhawhai əmiə iran. Kini tukmə nakhavəh nīprai nəgkiarien minə e, takasəkeikei misor əmə nəgkiarien yamə mine kwərai ta, mhapəh nhavəhsi-haktəyen narmamə tiksīn mə iriə kishaktə pik, mhapəh nhavəhsi-əhuyen tiksīn. ⁷ ?Rhawor e nakhamə ta mə kimiə nakshaktə rapita fam narmamə? Nīrkunien minə fam yame nakhavəh misasitu kin ye narmamə, Kughen pisin əmə rimivəhsi-pre kimi əmiə. ?Mərig rhawor e nakasəgkiar ausit mhamə kimiə atuk naksor narimnar minə e?

⁸ Kimiə nakhamə ta mə nakwənhavəh fam ta nīrkunien tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakhapəh nisakwəkwəyen kin nar kirik yame ramsi-pən tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakwənhavəh ta nehuəyen ye narmaruyen kape Kughen, mhamə kimiə naksehuə misapita əmawə. Rīpi mə nakpihavəh ta nīrkunien məknenkin, kini kitawə-m kimiə kīpihavəh ta nehuəyen e, rīpihuvə. ⁹ Mərig rīpəh norien məknen. Kimawə aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə kirik yame ravəh narpiniən məkneikin mə tukhopni in apa rusərhav ikin. Narmamə minə fam ye tokrei tanə mine agelo minə ye neai kasəm əmawə mə nīmraghien kapəmawə tukrhawor pən iran mine. ¹⁰ Narmamə kisərig mə kimawə yamə mine yakasofugin-pən tuk Yesu Kristo, yaksətəwao. Mərig kimiə nakhamə ta mə nakharkun nar. Kapəmawə nəsaniniən rikək, mərig kimiə nakhamə ta mə nəsaniniən kapəmiə rarə. Narmamə khapəh nhasiaiye əmawə, mərig kamhasiai əmiə. ¹¹ In e nəfrakisien muə meriaji-pə taktakun mine, nīkumhə raməs əmawə; kini yaksəkwaikwə, kini yakamhavən ye neipən mətit, narmamə kamhauh əmawə, kini kapəmawə nīmə rikək. ¹² Kimawə atuk əmə yakasor pik wok ye kwermimawə. Nīpig kini-hah əmawə, mərig kimawə yakasəhuak kimi Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Nīpig narmamə kasor ahas-pə kimi əmawə, mərig kimawə yaksapnapig əmə. ¹³ Nīpig narmamə kamhani hah əmawə, mərig kimawə yaksəgkiar huvə əmə kimi əriə. Meriaji-pə taktakun mine, narmamə kasəm əmawə khamə kimawə yaksaha misəmhen əmə kin nəmkimikien kape tokrei tanə.

Tukasəkeikei misəri-pən norien kape Pol

¹⁴ Pəh nien mə yakamrai nəgkiarien minə e mə jakor əmiə naksauris; mərig yakamrai nəgkiarien minə e mə jaksig əmiə, meinai kimiə kafak kwajikovə yame minə yakorkeikei pik əmiə. ¹⁵ Kapəmiə nəmhajoun rīpsaah yamə mine kashajoun əmiə kin Kristo. Kini rīpimə kapəmiə tatə karin minə ten taosen kisasitu irəmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo,

mərig kapəmiə tatə atuatuk kirikianə əmə, in e yo, meinai yimnhajoun swatuk kape nimirghien rerin kimi əmiə nipiğ yimauə rəmhen kin aposol kirik kape Yesu Kristo mini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə. ¹⁶ Ror pən, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəri-pən kafak norien minə. ¹⁷ Ye norien e, yakamher-pre kin Timoti e yame yakorkeikei pik in rəmhen kin kafak kwajikovə atuatuk. In ramhatətə tim tim ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun min əmiə kin norien yame yo yimnəri-pən ye nimirghien vi yame rimasi-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kin ye niməhuak minə fam, apa ikin minə fam.

¹⁸ Kimiə minə tiksın nakasausit, mhamə ta mə to yakpəh nireriğ-preyen tuk əmiə mətapig kin norien has kapəmiə. ¹⁹ Mərig pəh nien mə tuktu, yakaməkeikei murə min məm əmiə, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakəriğ-ru nəgkiar-ausit-ien yame kamhani, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis nəsaninien uə nikam. ²⁰ Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəriə, pəh nien mə iriə narmamə kape nəgkiarien əmə; mərig iriə kamhavəh nəsaninien kape Kughen ye nimirghien kapəriə. ²¹ ?Kini naksorkeikei naha? ?Mə jakurə məm əmiə yakuh əmiə? ?Uə jakurə məm əmiə masitu irəmiə ye norien huvə, meinai yakorkeikei əmiə?

5

Tukmə yeməhuak kirik ramapir apnapəğ pin tuk nipiraovin, tukaməkeikei kher yerhav kin

¹ Kimnəvsao kin kimi yo kimə yermamə kirik yerkimiaə rimnəkrəh kin piraovin kirik, mamor ye norien hah kirik yame rapita norien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien. In e rimnəkrəh kin pian vi kape kafan tatə. ² !Mərig kimiə naksausit mhamə niməhuak kapəmiə in rhuvə rapita! Rhuvə pik mə taksəriğ raha tuk təvhagə has yame yermamə a ramor, misher ye rhav kin ye niməhuak kapəmiə. ³ Nar apnapig yakpəh nəmirien kitawə-m kimiə, mərig nətəriğien kapətawə kirikianə əmə, rəmhen kin yame yakamarə kitawə-m kimiə. Kini yaknəkir ta yermamə a tuk norien has yame in rimnor. ⁴ Nipiğ takhauə kirikianə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nəriğien kafak mine kapəmiə kirikianə əmə. Nipiğ a in a, nəsaninien kape Yesu Yermaru tukraməmır irəmiə, ⁵ kini nipiğ a in a takseighan-pən kin kwən a ye kwermi Setan mə tukroriah nıpran, kini rarar ye nəriğien kafan, pəh Yesu Yermaru tukrivəh miragh in nipiğ In tukruə min ye Nipiğ Kwasig.

⁶⁻⁷ Naksausit mhamə ta mə nakwəsəusik-əusik ye nhatətəyen kapəmiə, mərig nakseighan kin kwən a ruvrə naksəhuak kwis. Nar e riğəh nəmhenien. Yis rəkəskəh əmə ramher flaoa piəpiə raməsiis. Ye norien kirikianə əmə min, yermamə yame ramor təvhagə has tukroriah niməhuak piəpiə. Ye nipiğ kape Pasova kimawə nəmə Isrel yaksarakikin bred yame yis raməmır iran, masor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, taksher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kuwhen kapəmiə, mə təvhagə has tukrirək ye kuwhen kapəmiə. Taksor məknenkin pəh misatuatuk ye nimri Kughen, mərig yakirkun mə naksatuatuk meinai Kristo rimamhə rəmhen kin sakrefaes kape nivəh-miraghien ətawə, rəmhen kin sipsip yame nəmə Isrel kimnhauh ye nipiğ kape Pasova. ⁸ Pəh kasor lafet misagien iran ye nipiğ m-fam

meinai Kughen rimirisin atawə, rəmhen kin yame nəmə Isrel kasor lafet misagien meinai Kughen rimikir ərhav əriə apa Ijip apa kupan. Mərig ye nipig a in a kimnasor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, pəh narmamə yamə mine kasor təvhagə has uə kasor ramahas-pən tuk narmamə, pəh tukhatərhav ye kwhen kapətawə. Kini pəh narmamə ye kwhen kapətawə, pəh iriə in əmə in əmə tukasor norien huvə misəfrakis.

⁹ Yakwərai ta nəkwəkwə kirik kimi əmiə mimə takhapəh nisor-kwisien nar kimiə narmamə yamə mine kasapir apnapig tuk nipiraovin. ¹⁰ Pa rimə yakamni-əhu əmiə mə takhapəh nisor-kwisien nar kimiə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, nar apnapig mə norien kapəriə rahas rəmhen kin yame kasapir apnapig, masəptig kin nar, misəkrəh, ma-seikuə, masəhuak kimi nanmi nar. Narmamə khapsaah kisor məkneikin, tukmə nipig kitawə kisarə hanə ye tokrei tanə, to khapəh nisaptayen ye yor təvhagə has minə a. ¹¹ Mərig niprai nəkwəkwə yame yimirai kimi əmiə mimə takhapəh nisəriwək-kwis-ien kimiə yermamə yame ramni mə in yeməhuak kirik, mərig raməkrəh kin piraovin, uə raməptig kin nar, uə raməhuak kimi nanmi nar, uə ramni hah narmamə, uə ramapis kin ninimien ye nipig m-fam, uə rameikuə tuk nəkrəhyen. Takhapəh nisor-kwisien nar kimiə miriə, kini mhapəh nisəvigin-kwisien kimiə miriə. ¹² Pəh nien mə in kafak wok mə jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. Mərig in wok kapəmiə mə takhavəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak yamə mine kasor təvhagə has minə e. ¹³ Kughen tukrəm əmhen narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Sher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kwhen kapəmiə.” (Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7)

6

Nəməhuak minə to khapəh nisərip-ərhavyen əriə minə ye kot tuk notgohyen kapəriə

¹ Tukmə nipig yermamə kiraru ye kwhen kapəmiə kawhek əriu minə, ror naurisien mə tukravəh nərigien kapəriu miravən ye kot, ikin narmamə yame khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen timəht kape narmamə ikin. Mərig pəh niməhuak in tukraməkeikei məm əmhen nərigien kapəriu. ² !Nakharkun mə tuk Nipig Kwasig, kimiə nəməhuak minə taksəm əmhen nimraghien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien! Kini tukmə taksəm əmhen narmamə kape tokrei tanə, ?rhawor e rikimiə raməsik mə nakhapəh nisəmhenien tuk nisəm-əmhenien kapəmiə mus mus minə? ³ !Nakharkun mə ye Nipig Kwasig taksəm əmhen norien kape agelo minə! Kini narimnar ye nimraghien kape tokrei tanə e, iriə rimar əmə tuk nəm-əmhenien. ⁴ Kini ror məkneikin mə tukmə nakasotgoh tuk nətərigien minə tiksın, ?rhawor e nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm timəht kapəmiə? Nəməhuak minə khapəh nhasiai-pikien namehuə kape kot meinai khapəh nisəmhenien tuk nəm-əmhenien nərigien kape nəməhuak minə. ⁵ Yakamni məkneikin mə taksərig misauris tukun. ?Mə rhawor? ?Yermamə kirik yerkimia rirkək tuk nərəhu-huvəyen timəht kape nəməhuak minə, uə nikam? ⁶ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak

minə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksmə əmhen notgohyen kapəmiə minə.

⁷ Kimiə nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiə tigoh. Nar e in e ramhajoun-pən mə nimisəviəkiə ye swatuk kape Kughen ye nimirghien kapəmiə. ?Rhawor? Tukmə kwən kirik ramor-ahas-pre kimik, rhuvə mə takəru-kin əmə. Tukmə rameikuə iram mə tukrəkrəh, rhuvə mə takərukən məpəh. ⁸ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak pawk minə, nakaseikuə irəmiə minə tuk nəkrəhyen, masor-ahas-pən tuk əmiə minə.

⁹ ?Nakharkun uə nīkam mə yor təvhagə has minə to khapəh nhavənien apa ikin Kughen ramarmaru ikin, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə? Takhapəh nhaniyen nəfrakisien ye neikuayen. In e nəfrakisien mə narmamə yamə mine kasapir apnapig, mine yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə, mine yamə mine kasəkrəh kin piraovin, mine narman yamə mine kamhakir atuk əriə minə, ¹⁰ mine yəkrəh minə, mine narmamə yamə mine kasəptig kin nar, mine yame mine kisapis kin ninimien, mine yamə mine kamhani hah nhag yermamə, mine yamə mine kaseikuə tuk nəkrəhyen kimi narmamə to khapəh nhavənien apa ye rao ye neai, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə. ¹¹ Kini kimiə minə tiksın nimisor məknakin apa kupan. Mərig Nanmin kape Kughen kapətawə rimməspir əmiə, mətu-karın əmiə mə kafan minə, mə kimiə taksatuatuk ye nimir meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Norien kape nəkrəhyen kin piraovin in təvhagə has

¹² Narmamə tiksın kamhani məkneikin mhamə, “Narimnar fam, rhuvə mə tukor.”* Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Narimnar fam rhuvə mə tukor.” Mərig to yakpəh neighanien kin mə narimnar minə en tuk-sarmaru ye nimirghien kafak. ¹³ Narmamə tiksın kamhani nuhpikinien ye norien kape nikirien nīpiraovin mhamə, “Nəviginien in rhuvə tuk tip jir, kini tip jir rorkeikei nəviginien.” Mərig sarig-ru, tuk Nīpig Kwasiq, Kughen tukror infamien irəriu. Kini pəh nien mə Kughen ravəhsi-pə nīpraitawə mə tukamhakir apis-apis ətawə minə. Mərig Kughen Yermaru rimirvəhsi-pə nīpraitawə mə tukhasiai In kin, kini pəh Kughen Yermaru In tukrarmaru irətawə tukun. ¹⁴ Ye kafan nəsaninien, Kughen rimirvəh miragh Yesu Yermaru ye nimirvəyən kafan; kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹⁵ ?Kini nakharkun uə nīkam mə nīpraitawə kape Kristo pisin əmə? ? Kini nakhamə ta mə rhuvə mə jakrəh nīprak yame in kirikianə iriu Yesu Kristo, kini mivən mor kirikianə kin kimi piraovin kape swatuk? !Nīkam! To yakpəh norien məkneikin tuk nīpig kirik. ¹⁶ ?Kini nakharkun uə nīkam mə yermamə yame ramvən iriu piraovin kape swatuk, iriu kirauə kirikianə əmə ye nīpran? Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriu tukrauə nīprairiu kirikianə əmə.” (Jen 2:24) ¹⁷ Mərig yermamə yame ramofugin-pən ye Yesu Yermaru, rimauə kirikianə iriu min ye nanmin.

6:10: Gal 5:19-21; Efes 5:5; Rev 22:15 **6:11:** Taet 3:3-7 * **6:12:** Nəmhajoun eikuə minə tiksın a Korin kimnhani mhamə nīprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen rīpəh nəm-pəniən nahasien ye nīprai jir, kini rhuvə əmə mə tukasor naha nhagin yame nīprairiə rorkeikei mə tukror, rəmhen kin piraovin uə ninimien. Mərig Pol ramni mə Kughen ramehuə yerkitawə mine ye nīpraitawə. **6:12:** 1 Kor 10:23 **6:13:** 1 Tes 4:3-5 **6:14:** Rom 8:11; 1 Kor 15:20; 2 Kor 4:14 **6:15:** Efes 5:30 **6:17:** Jon 17:21-23; Rom 8:9-11

18 Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nivən-apnapigien tuk yermamə. Norien has pisin minə tiksın yame yermamə ramor, khapəh nisoriahyen nıpran. Mərig tukmə yermamə ramor təvhagə has ye piraovin ramoriah nıpran. 19 ?Nakharkun uə nikam mə nıpraimiə in nimə kirik kape Kughen yame Nanmın kape Kughen ramarə ikin; kini Kughen rımivəhsi-pre Nanmın kimi əmiə, mamarə irəmiə? Kini pəh nien mə kimiə kapəmiə atuk e kimiə 20 meinai Kughen rīvəh ta nımrimiə ye nərokien yame nımrin rhaktə. Ror məkneikin, hasiai Kughen ye norien minə kape nıpraimiə.

7

Norien kape narkurəkien

1 Taktakun ai, jakhorpin nəgkiarieren kapəmiə yame nımisher-pə kin kimi yo ye nəkwəkwə. Nəfrakis, tukmə yerman kirik rımə tukrəpəh əgkəp əmə nikirien piraovin, rhuvə əmə. 2 Mərig narmamə khapsaah mine nıpiraovin kamhavən apnapig tuk əriə minə; ror məkneikin mə rhuvə əmə mə yermamə tukraməkeikei mivəh atuk kafan piraovin, kini piraovin tukrivəh atuk min kafan yerman. 3 Yerman tukraməkeikei mamapir-pən tuk kafan piraovin tukmə piraovin rorkeikei, kini piraovin tukraməkeikei mamapir-pən tuk kafan yerman tukmə yerman rorkeikei. 4 Pəh nien mə piraovin ramarmaru atuk ye nıpran; mərig kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien kirikianə rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nıpran, mərig kafan piraovin ramarmaru iran. 5 Ripəh nəmhenien mə yerman uə piraovin tukrigin tuk nıpran, tukmə kirik rorkeikei. Mərig tukmə iriu kwis kweighan kin mırəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuvə əmə. Kwasig ikin, tukawəkeikei mırəmə kirikianə, tamə Setan rīvəhsi-pən vəhsi-pən kimi əriu. Yakamni məkneikin meinai kimiə fam nakhapəh nhaskaiyen. 6 Nəgkiarieren e ripəh norien mə takasəkeikei masor mared; mərig yakaməhitə əmə ye swatuk tuk norien kape mared. 7 Mərig ye nərigien kafak yakorkeikei mə narmamə tukhapəh nisorien mared rəmhen kin yo. Mərig Kughen rımivəhsi-pə swatuk pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə, mor tiksın mə tukasor mared, tiksın tuksəriwək əmə.

8 Kini yakamni-pre tuk narmamə yamə mine kıpəh nisorien mared mine nıpiraovin yame kimhə tan kin əriə, rhuvə mə tuksəriwək əmə rəmhen kin yo. 9 Mərig tukmə kaseinein nisarmaruyen ye nıprairiə, rhuvə mə tukasəkeikei misarkurək pəh rikiriə tukripəh nəsik-pikien piraovin uə yerman.

10 Kimiə yamə mine nakwəsarkurək, yakamni-pre nəgkiarieren e tuk əmiə. Mərig pəh nien mə kafak nəgkiarieren, mərig kape Yesu Yermaru. Ramni mımə, “Piraovin tukripəh nəpəhyen kafan yerman.” (Mat 5:32) 11 Mərig tukmə rəpəh in, pəh tukripəh nəri-pən-minien yerman pisin kirik; uə, tukmə rhawor, pəh tukrirerig-pən min tuk kafan yerman. Kini pəh yerman tukripəh nəpəhyen kafan piraovin.

12 Kimiə yamə mine kapəmiə narman uə nıpiraovin khapəh nisəhuakien, in e kafak nəgkiarieren, mərig pəh nien mə nəgkiarieren kape Yesu Yermaru. Yakorkeikei mımə tukmə kimiə kirik, kafan piraovin ripəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, yerman tukripəh nəpəhyen. 13 Kini tukmə kimiə kirik, kafan yerman ripəh nəhuakien,

mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, piraovin tukripəh nəpəhyen. ¹⁴ Tukror məknakin meinai nipiḡ piraovin kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin min kafan yerman mə kape Kughen. Kini nipiḡ yerman kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin min kafan piraovin mə kape Kughen. To ripipəh norien məkneikin, to kapəmiə kwajikovə minə, iriə kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikin mə Kughen ramərəhu karin iriə mə kafan minə, meinai rinərəhu-karin ta tatə mine mamə.

¹⁵ Mərig tukmə yame ripəh nəhuakien rorkeikei mə tukrəpəh kafan piraovin uə yerman yame raməhuak, seighaan əmə kin mə tukrəpəh. Yermamə yame raməhuak, yerman uə piraovin, Kughen ripəh narkis-ofuginien əriə ye narkurəkien a. Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksarə mar ye nəmərinuyen. ¹⁶ !Piraovin! Tukmə ror nimirghien atuaturə kafam tukror swaturə Kughen tukrivəh miragh kafam yerman. !Kini yerman! Tukmə ror nimirghien atuaturə kafam tukror swaturə Kughen tukrivəh miragh kafam piraovin.

¹⁷ Mərig in əmə e nipiḡ Kughen rimnokrən kin əmiə, nimirghien ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rimnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. In e kafak nəgkiarien yakamərəhu kimi nimirghien minə fam. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik, kimnəsəḡ-pən ta in nipiḡ Kughen rimnokrən kin in, pəh in tukripəh nerkwaiḡien tukun. Kini tukmə yermamə kirik, kipəh nəsiḡpənien in nipiḡ Kughen rimnokrən kin in, pəh tukripəh nətəyen mə kavəh nao kimin. ¹⁹ In nar apnəḡḡ əmə tukmə kimivəh nao kimi yermamə kirik uə kipəh nivəhyen nao kimin. Nar keikei kapətawə yame tuksəri-pən nəgkiarien kape Kughen. ²⁰ Mərig nipiḡ Kughen rimnokrən kin əmiə, nimirghien ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rimnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. ²¹ ?Nipiḡ Kughen rimnokrən kin ik, ik slef əmə kirik uə? Rikim tukripəh nəsik-pikien; mərig tukmə nakirikən nəri-pənien swaturə yame kamrisin slef minə iran, əri-pən. ²² Ror məkneikin meinai yermamə yame in slef əmə nipiḡ Kughen Yermaru rimnokrən kin in, in ruauə yermamə yame Kughen rimirisin ta in. Kini yermamə yame pəh nien mə slef nipiḡ Kughen Yermaru rimnokrən kin in, in ruauə slef kape Yesu Kristo. ²³ Kughen rivəh ta nimirghien ye nərokien yame nimirghien rhaktə. Takhapəh min nisətəyen mə takhauə slef kape yermamə min kirik min. ²⁴ Piak minə mine nowinik minə. Nipiḡ Kughen rimnokrən kin əmiə, nimirghien ye narəyen pisin pisin minə, kini rhuvə mə nakasarə əmə məknenkin kimiə Kughen.

²⁵ In e nəgkiarien kirik kapəmiə narmamə wi yamə mine khapəh hanə nisorien mared. Yakpəh nivəh-atuaturə natuakəmien kirik tuk Yesu Yermaru, mərig yakamni əmə ye nətəriḡien kafak. Mərig kimiə nakwənharkun mə yakaməkir norien minə ye norien yame ratuaturə, meinai Yesu Yermaru rikin rehuə tuk yo mamasitu irak. ²⁶ Ye kafak nəriḡien yakorkeikei mə takasarə əmə məknenkin mamhavən, meinai nipiḡ əutən minə kwənhauə. ²⁷ ?Rhawor? ?Naknarkurək ta? Takpəh narha-kinien swaturə tuk nəpəhyen kafam yermamə. ?Rhawor? ?Nakpəh norien mared? Takpəh narkutien tuk nikirien kafam kirik piraovin. ²⁸ Mərig tukmə nakvən markurək, pa rimə nakaməsik natuakəmien kirik. Kini tukmə piraovin wi kirik ramvən markurək, pa rimə raməsik

natuakämien kirik. Mærig narmamæ yamæ mine kwæsarkuræk tukasare ye nipig autæn ripsaah ye kapæriæ naræyen. Kini yakorkeikei mæ jakni-æhu æmiæ mæ takhapæh nisarkurækien tamæ naksaræ ye nipig autæn minæ a.

²⁹ Piak minæ mine nowinik minæ, in e niprai nægkiarien kafak. Nimraghien kapætawæ ye tokrei tanæ e ruækwakwæ. Ror mækneikin mæ yermamæ yame rinarkuræk ta tukramækeikei mamæmnhawk tuk norien wok kape Yesu Yermaru ræmhen kin yame yermamæ yame ripæh hanæ narkurækien rirkun næmnhawkien tuk norien wok kape Yesu Yermaru.

³⁰ Kini tukmæ yermamæ kirik rikin ræpou, rhuvæ mæ tukror æmæ wok kape Kughen ræmhen kin yame rikin ripæh næpouyen. Kini tukmæ yermamæ kirik rikin ragien, rhuvæ mæ tukror wok kape Kughen ræmhen kin yame rikin tukrækæh tukun. Kini tukmæ yermamæ kirik ramævræ, rikin tukripæh nivænien tuk narimnar yame ravæh, mamor æmæ wok kape Kughen. ³¹ Kini tukmæ yermamæ yame ramor bisnes ye tokrei tanæ, tukramækeikei mirkun mæ kafan bisnes in nar apnapig æmæ, meinai ye tokrei tanæ e mine nihuvæyen kafan tikripirkæk.

³² Yakorkeikei mæ rikimiæ tukripæh næsik-pikien nar kirik kape tokrei tanæ e. Ror pæn, tukmæ kwæn kirik ripæh narkurækien, rikin ramæsik pik wok kape Yermaru mæ tukrhawor-pæn iran mine mor riki Yermaru ragien tuk wok yame in ramor. ³³ Mærig yermamæ yame rimnarkuræk, rikin ramæsik pik æmæ narimnar kape tokrei tanæ mæ tukrhawor pæn iran mine mor piraovin kafan rikin ragien, ³⁴ kini kafan nærigien ramvæn tuk nar kiraru: kafan piraovin mine wok kape Yesu Yermaru. Kini piraovin yame ripæh narkurækien, uæ piraovin wi, rikin ramæsik pik wok kape Yermaru, mæ tukrhawor pæn iran mine kin nipran mine nærigien kafan ripæh næmkæmikien ye nimri Kughen, mæ in yermamæ kape Kughen. Mærig piraovin yame rimnarkuræk ta, in ramætærig pik tuk narimnar kape tokrei tanæ mæ tukrhawor mor kafan yerman rikin ragien.

³⁵ Yakamni-pre nægkiarien minæ e tuk nivæhsi-haktæyen nærigien kapæmiæ. Mærig pa rimæ yakamni-æhu æmiæ. Mærig yakorkeikei mæ taksæri-pæn swatuk kape nimraghien yame ratuatuk, kini rikimiæ tukramæsik pik wok kape Yesu Yermaru.

³⁶ Mærig tukmæ kirpen yerman kirik mine piraovin wi kirik tuk narkurækien, kini yerman rimæ tukriwhin pi pom piraovin, mærig tak-takun ai rikin ramæsik mæ tukripæh niwhin-minien narkurækien, meinai pian a rinamæpiæwharu, kini taktakun ai kwæn a rikin ræsik mæ rhuvæ pæh karkuræk-ræ kapæriu. Ræmhen, kirarkun narkurækien kapæriu, pa rimæ kawæsik natuakämien kirik. ³⁷ Kini tukmæ kiraru min kaworkeikei mæ tukwarkuræk, mærig yerman rikin rimnæsik ta mæ tukræpæh narkurækien, kini kipæh hanæ nirpenien æriu mæ tukwarkuræk, kini kwæn a ramarmaru ye nipran, kini rikin ramæsik mæ tukripæh nikirien pian a, in min a ramor norien atuatak. ³⁸ Ror mækneikin mæ yermamæ yame ramarkuræk iriu pian wi, in ramor nar atuatak; kini mærig yerman kirik rimæ tukræpæh ægkæp-æmæ nikirien piraovin, in ramor nar huvæ rapita.

³⁹ Piraovin tukramækeikei maræ iriu kafan yerman ye nipig mifam; mærig tukmæ kafan yerman rimhæ, in rirkun narkuræk-pænien ye yerman pisin min kirik yame in rorkeikei. Mærig nar kirikianæ æmæ, in tukramækeikei markuræk-pæn ye kwæn kirik yame ramæhuak kimi Yesu Yermaru. ⁴⁰ Mærig ye kafak nætærigien, tukmæ piraovin yame kimhæ

tan kin rīpəh narkurək-minien, nar a rhuvə rapita yame kimini kimə in tukrarkurək. Kini rīkik raməsik mə Nanmin kape Kughen raməmīr irak mivəhsi-pə nəgkiarien e kimi yo mə jakni.

8

*Nəviginiēn yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə
(Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)*

¹ Kini taktakun ai jakəgkiar ye nəviginiēn yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar. Kitawə kharkun mhamə, “Kitawə m-fam kamhavəh nirkunien.” “Nirkunien” in nar kirik yame ramor narmamə kasausit tukun, mərig in e norien kape norkeikeiyen yame ravəhsi-haktə nīmraghien kape narmamə. ² Tukmə yermamə kirik rikin raməsik mə rirkun pik nar, mərig in rīpəh hanə nirkunien nar kirik yame in tukrīpirkun. ³ Mərig yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rirkun in.

⁴ ?Kini rhawor ye nəviginiēn yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə? Kitawə kharkun mə nanmi nar in nar apnapig əmə kirik ye tokrei tanə; kini kughen kwəskwəh minə kharkək; mərig Kughen kirikianə əmə. ⁵ Kamni kimə, “kughen kwəskwəh minə” mine “yermaru kwəskwəh minə” khapsaah eikin e. In e neikuəyen əmə. Mərig nəfrakisien narmamə tiksīn kasəhuak kimi əriə. Mərig nar apnapig kughen kwəskwəh minə aikin, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə, ⁶ mərig tuk ətawə, Kughen kirikianə əmə, in e Tatə Kughen. Narimnar m-fam ramsi-pən iran. Kini In ravəhsi-pə nīmraghien kimi ətawə mə kitawə tukzor nəkwan. Kini Yermaru kirikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kini Kughen rimnor swatuk kimin mə tukror narimnar fam ye neai mine ye tokrei tanə. Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə tukhamragh.

⁷ Mərig pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nəgkiarien e. In apa kupan, kimiə tiksīn nīmnasəhuak kimi nanmi nar minə ye nīpig m-fam. Kini taktakun ai, nīpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, rīkimiə raməsik mə nakhasiai əfrakis kughen kwəskwəh minə a. Nhatətəyen kapəmiə rīpəh nīskaiyen, kini nīpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nakamhagin mhata mə nakasor təvhagə has. ⁸ Mərig nəviginiēn to rīpəh norien ətawə khaue ipakə tuk Kughen. Tukmə khapəh nisəniēn nusai nar a, uə kisən nusan, nətərigien kape Kughen tuk ətawə rəmhen əmə.

⁹ Rhuvə əmə. Nakharkun nisəri-pəniēn naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mərig takhapəh nisorien nar kirik mə in tukror mə yeməhuak kirik yame nhatətəyen kafan rīpəh nīskaiyen tukrəm kini rətərig pik tukun kini mīmīr ye nhatətəyen kafan. ¹⁰ Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə yamə mine nakwənhavəh ta nirkunien e nakhavən ye nəkwai nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin minə a mə taksən nusai nar, kini yermamə kirik yame nhatətəyen kafan rīpəh nīskaiyen raməm, ?rikin tukrhaw-əsik? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərigien, kini in min ramvən imə mən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar; kini kafan nərigien ror kiraru tukun. ¹¹ Ror məkneikin mə kimiə yamə mine nakwənharkun ta mə kughen kwəskwəh rīrkək, naksor piaumiə yame Kristo rimamhə tukun, yame

rikin rīpəh nīskaiyen, rəpəh kafan nhatətəyen ye Krīsto. ¹² Nīpīg naksor norien has e ye kīmiə kīrik, kīni masoriah rīkin yame rīpəh nīskaiyen, masor mīn norien has ye Yesu Krīsto. ¹³ Ror məkneikin mə tukmə nar kīrik yame yakamən ramor piak ramīmīr ye kafan nhatətəyen, kīni rhuvə mə jakpəh-nən-mīnien nəvīgīnien a, mə in tukrīpəh mīn nīmīriēn ye kafan nhatətəyen.

9

Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasiai in mhavəhsi-pən nərok kīmin rəmhen kīn aposol

¹ ?Rīkimiə raməsik mīmə yakīrkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, uə nīkam? !Əwəh, yakīrkun! ?Yo aposol kīrik uə nīkam? !Əwəh, yo en! ?Yīmnəm Yesu Yermaru kapətawə kīn nīmrik uə nīkam? !Əwəh, yīmnəm! ?Kīmiə e kwənkwai wok kafak yame yīmnor ye nhag Yesu Yermaru, uə nīkam? !Əwəh! ² Tukmə ror narmamə tīksin kamhāni mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərig nəfrakīsiēn mə kīmiə to nakhapəh nhāniyen məknakin, meinai nīmraghīēn kapəmiə ye Yesu Yermaru ramhājoun-pən mə yo aposol kīrik.

³ Yakamhorpīn nəgkiariēn kape narmamə tīksin yamə mīne kamhāni mhamə pəh nien mə yo aposol kīrik. ⁴ ?Ratuatuk mə kīmawə aposol mīnə yaksaiyoh əmiə kīn nəvīgīnien mīne nar yame tuknīm, uə? Əwəh, ratuatuk əmə. ⁵ Aposol mīnə tīksin, mīne naorahi Yesu Yermaru mīnə, mīne Pita, kapəriə nīpiraovīn yamə mīne kasəhuak kīnnamhakwasig kīn əriə mhatərhav masəriwək nīpīg kīnmasor wok kape Yesu Yermaru. ? Kīni ratuatuk mə kīmawə jaksor mīn məknakin, uə nīkam? ⁶ ?Uə rīkimiə raməsik mə yo mīne Banabas, kīnru pīsīn əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəvīgīnien nəmru mīne napīriēn mīne nəriwəkīēn?

⁷ Sərig-ru. ?Nakharkun mə to mobael kīrik ror wok kīni rīkin rīpəh norkeikeiyēn mə tukərok in tukun uə? Nīkam, rorkeikei mə tukərok in. ?Uə nakharkun mə to yermamə kīrik rəsīm, kīni mīpəh nīvəhyēn kwənkwan mən uə? ?Uə nakharkun mə to yermamə kīrik raməvīgīn nar mīragh, to rīpəh nənien kīrik uə?*

⁸ ?Rīkimiə raməsik mə ta mə narīmnar yamə mīne yakamni ramsi-pən əmə ye nəriēn kape narmamə uə? !Nīkam! Kīni loa ramni mīn əmə nar kīrikianə yame yakamni. ⁹ Kīmīrai ye loa kape Moses kīmə, “Nīpīg hos kīrik ramor wok kīrik kafam, kīni tukmə rorkeikei mə tukrəvīgīn, takpəh nīni-əhuyēn.”† (Dut 25:4).

?Rhawor? ?Rīki Kughen raməsik əmə hos, ¹⁰ uə raməsik mīn ətawə? Əwəh, kīmivəhsi-pə loa e tuk kapətawə nīhuvəyēn, meinai narmamə yamə mīne kasəkupən mamhahu nar ye nəsimiēn, mīne yamə mīne khakwasig mamhavəh, iriə m-fam nəriēn kapəriə kīrikianə əmə mə tūksən nəvīgīnien ye nəsimiēn a. ¹¹ Ye wok mīnə kapəmru irəmiə, rəmhen kīn mə yakəwəsīm kīrik, mə kīmiə taksəvīgīn ikin; in e mə kīmiə takhavəh Nanmīn kape Kughen. ?Kīni rhawor? ?Riskai tuk əmiə mə taksarpīn nasituyēn mhavəhsi-pə mane rəmhen tuk nəvīgīnien nəmru

8:11: Rom 14:15,20 **8:13:** Rom 14:21 **9:1:** Wok 22:17-18; 26:16; 1 Kor 15:8-9 **9:2:** 2 Kor 3:2-3 **9:4:** Luk 10:8 * **9:7:** Nəgkiariēn kape Gris ramni, “?Nakharkun mə to yermamə kīrik ramarha tuk sipsip, to rīpəh nīnīmīēn melek kape sipsip?” † **9:9:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar mīragh kīrik kamni kīmə ox ramor wok kīrik kafam, takpəh nīniəhuyēn in mə tukrīpəh nəvīgīnien. Əm-ru mīn 1 Tim 5:18. **9:10:** 2 Tim 2:6

uə? ¹² Narmamə pişin minə kharkun nisaiyohyen əmiə kin nəviginiyen; kini ratuatuk əmə, meinai iriə kasor wok kape Kughen. ?Kini rhawor irəmru Banabas? Naiyohyen kapəmru in ratuatuk əgkap.

Nar apnapig yakrarkun niwəkeikeiyen kimi əmiə tuk nərökien kape wok kapəmru, mərig kimru yakrapəh niwaiyohyen. Kimru rikimru ragien əmə mə jakrapəh nırəəhyen nərökien, nar apnapig mə narəyen kapəmru rəutən, tamə yakravəh nərök, narmamə khani hah əmru tuk wok kapəmru, misətapig kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo yame yakarəni-ərhav. ¹³ ?Nakharkun uə nikam mə narmamə yamə mine kasor wok ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamhavəh nəriə aikin nəviginiyen rəmhen kin nərökien kapəriə? Kini narmamə yamə mine kasor wok ye tebol, ikin kamor sakrefaes ikin, kamhavəh nəriə aikin nəviginiyen rəmhen kin nərökien kapəriə. ¹⁴ Ye swatuk kirikianə əmə min, Yesu Yermaru rimni mə narmamə yamə mine kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, tukaməkeikei kivəhsi-pən nərökien kapəriə meinai kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə.

¹⁵ Mərig yakrapəh niwaiyohyen əmiə kin narimnar yamə ratuatuk mə to yakwaiyoh kin. Mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mamaiyoh kin nərökien. Rikik ramagien əmə mimə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen, kini kərəh nərökien yo iran. Ror pən, yakpəh norkeikei-əgkəpien mimə kimiə taksərok yo iran. ¹⁶ Mərig pəh nien mə yakamausit mə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, meinai Kughen raməkeikei kimi yo mə jakni-ərhav. !Kini nəmhəyen ehuə tukruə tuk yo tukmə yakpəh nəvsa-ərhavyen kin nəgkiariyen huvə! ¹⁷ Mərig tukmə yakamni-ərhav nəgkiariyen kape Kughen meinai yakorkeikei mamor məkneikin, ratuatuk əmə mə jakvəh nərökien iran. Mərig Kughen e in e rimirpen yo mə jakor wok e, kini ror məkneikin mə jakaməkeikei mamor. ¹⁸ ?Kini naha nhagin e kafak nərökien? In əmə e, mə nişig yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, yakamni-ərhav apnapig əmə, nişəh nivəhyen nərökien iran. Kini ror məkneikin yakpəh naiyohyen kin nar kirik, nar apnapig in ratuatuk mə to yakaiyoh kin.

¹⁹ Yermamə kirik rişəh narmaruyen irak, mərig yimivəhsi-əhu atuk yo mə yo slef əmə kape narmamə mi-fam mə jakvi-pə narmamə khapsaah khauə tuk Yesu Kristo. ²⁰ Nişig yimnaməriwək kimawə nəmə Isrel, yimauə rəmhen əmə kin nəmə Isrel, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. Kini nar apnapig loa rişəh narmaruyen irak, nişig yimnəsəriwək kimawə miriə narmamə yamə mine kasəri-pən loa, yimauə məmhen kin əriə, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. ²¹ Nişig yimnaməriwək kimawə narmamə yamə mine loa rişəh narmaruyen irəriə, yimauə məmhen kin əriə. Yimnor məkneikin mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. (Mərig yakpəh narakikiniyen loa kape Kughen. Nikam. Loa kape Kristo ramarmaru irak.) ²² Nişig yimnaməriwək kimawə narmamə kapəriə nhatətəyen rişəh niskai-pikien, yimauə məmhen kin əriə mə jakvi-pə əriə pəh khauə tuk Kristo. † Yimauə məmhen kin narmamə mifam, mə ye norien minə fam jakvi-pə tiksın khauə tuk Kristo. ²³ Yakamor məknakin mə nəvsaoyen

9:11: Rom 15:27 **9:12:** Wok 20:34; 2 Kor 11:9 **9:13:** Dut 18:1-3 **9:14:** Mat 10:10; Gal 6:6 **9:16:** Jer 20:9 **9:20:** Wok 21:20-26 † **9:22:** Narmamə mine e kapəriə nhatətəyen rişəh niskai-pikien, iriə e yamə mine khamə ta mə rahas tuk nəniyen nusai nar yame kivəhsi-pən ta kimi kughen eikuə minə. Kini nişig Pol rimnamarə iriə miriə, in min rimişəh nəniyen nusai nar a. **9:22:** 2 Kor 11:29

huvə tukrivən ikin minə fam mə yo min jakvəh nihuvəyen yamə mine iriə kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran.

²⁴ ?Nakharkun uə nikam mə, ye naiyuyen, narmamə m-fam tuksaiyu, mərig kirikianə əmə tukrapita fam əriə? Kini rhuvə mimə kimiə taksaiyu ye norien kape naiyuyen yame taksarkut pik mə taksor win. ²⁵ Narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksaiyu ye naiyuyen tukhawhai əriə minə ye naiyuyen, mə tuksor win mhavəh nərokien kirik yame to ripəh nəmirien ror tu. Mərig kitawə kisaiyu mə tuksor win mhavəh nar kirik yame tukraməmır kape rerin. ²⁶ Ror pən yakpəh naiyu-arnapig-əməyen rəmhen kin yermamə yame ramaiyu tuk nəvkirien ramaiyu; kini yakpəh narukien kin kwermik rəmhen kin yermamə yame ramor boksing ramaruk kin kwermın mamasik nimago-ago. ²⁷ Nikam. Yakawhai niprak mimə tukror wok atuə kin kafak, mə nipig yakwəni-ərhav ta nəvsaoyen huvə kimi narmamə khapsaah, iriə tukhauə ye naiyuyen a, kini yo jakpəh nuəyen rəmhen kin yermamə kirik yame rimnakapir loa kape naiyuyen, kini karakikin in ye naiyuyen.

10

Pol ramni-ərhav norien kape nəmə Isrel kupan

¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə takharkun mə nipig ripmawə minə kamnhaier Ijip, napuə rimuvrig əpis əriə m-fam; kini iriə m-fam kimisəviəfugin ye tahik. ² Kini Kughen rimnor baptaes irəriə m-fam ye tahik mine napuə a, mə tukhauə narmamə kape Moses minə. ³ Kini iriə m-fam kimisən nəviginien kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmın kape Kughen. ⁴ Kini mhanım nu kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmın kape Kughen, meinai kimnhanım nu ye kapier kape Nanmın kape Kughen yame kimnasəriwək iriə min, yame in e Yesu Kristo. ⁵ Nar arnapig iriə kimisor məkneikin, mərig iriə khapssah, Kughen rikin ripəh nagienien tuk əriə, kini kwənhəməhə apa ikin pisin pisin apa ye tipəvsik.

⁶ Kini Kughen rimneighan kin narımnar minə e mə tukror kwirig kimi ətawə e towel mine mə kitawə tukhapəh nhasigovinien norien has kape kaha minə kupan, mhapəh nisərəhu-pənien nərgien kapətawə ye norien has minə rəmhen kin yame kimnasor apa kupan. ⁷ Takhapəh nisəhuakien kimi nanmi nar rəmhen kin yame iriə tiksın kimnasəhuak kimi nanmi nar kupan. Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Narmamə kimisəkwətə mə tuksəvigin mamhanım, kini masərer mə tuksor danis e yame ravi-pən əriə ikin rahas ikin.” (Eks 32:6)

⁸ Rahas mə kitawə tukhavən əpis əpis tuk ətawə minə rəmhen kin yame kimnasor kupan kini iriə m-fam twenti tri taosen kimnhamhə ye nipig kirikianə əmə. ⁹ Rahas mə kitawə tuksor narımnar yame ravi-pə niemha kape Kughen Yermaru rəmhen kin yame iriə tiksın kimisor kupan, kini snek rəs əriə khamhə. ¹⁰ Rahas mə naksatmunmun ye Kughen rəmhen kin yame iriə kimnasor kupan, kini agelo kape nimhəyen rhoṇni əriə.

¹¹ Narımnar minə a kimnhauə ye nimraghien kape kaha tu minə apa ye tipəvsik, mamor kwirig kimi ətawə tukun. Kini kimirai-pən nəvsaoyen minə a ye nəkwəkwə mə tukramsıg ətawə e towel mine meinai Nipig

Kwasig ruauə ipakə. ¹² Kini tukmə rikimiə raməsik mīmə nakasərer tim tim, takasərig əmiə, meinai kimiə min nakharkun nimirien ye norien has minə e. ¹³ Nivəhsi-pən vəhsi-pəniēn yame ramuə ye nimiraghien kapəmiə, in rəmhen əmə kin yame kimnor fam ye narmamə minə. Mərig nipiḡ m-fam, Kughen ramor kafan nəḡkiariēn. Kini In ripəh neighanien kin nivəhsi-pən vəhsi-pəniēn kirik tukruə ye nimiraghien kapəmiə yame in riskai rapita nəsaninien kapəmiə. Mərig nipiḡ nivəhsi-pən vəhsi-pəniēn ramuə ye nimiraghien kapəmiə, Kughen tukror swatuk kirik mə takharkun nisərer-timtimien, mə nar kirik tukripəh nivi-pəniēn əmiə ye nahasien.

*Nanmi nar mine nəməhuak minə
(Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)*

¹⁴ Ror məkneikin, yo minə tiksin, sap ta ye norien kape nəhuakien kimi nanmi nar minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun nar, kini misəkir atuk nəḡkiariēn kafak mə in rhuvə uə rahas. ¹⁶ Nakharkun mə nipiḡ kitawə kasən Nəviginien Rhakə, kamhani vi vi Kughen tuk ninimien, mamhanim, rəmhen mə kitawə kwənhauə ye niprai Kristo misor kirikianə. Kini nakharkun mə nipiḡ kitawə kasən bred yame kaməkapir-pir kaməwhai, kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Kristo. ¹⁷ Kitawə khapsaah, mərig kisəmhen əmə kin mə nipraitawə kirikianə əmə, meinai bred kirikianə əmə, kini kitawə m-fam kasən bred a.

¹⁸ Nakharkun mə nipiḡ narmamə kasən nusai nar yame pris rivəhsi-pən ta kimi kughen kirik, rəmhen kin mə kasəhuak kwis iriə pris kimi kughen a.

¹⁹ ?Nakharkun niprai nəḡkiariēn kafak? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nəsaninien aikin kafan uə? Nikam, rikək. ?Mərig rhawor? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nanmi nar iriə kughen əfrakis minə uə? Nikam. ²⁰ Mərig yakamni mə nipiḡ narmamə kasor sakrefaes kimi nanmi nar, yarmhə en. Pa rimə sakrefaes a ramvən kimi Kughen. Kini yakpəh norkeikeiyen mə taksor kirikianə kimiə yarmhə. ²¹ Takhapəh nhavəniēn misən bred mine waen kape Nəviginien Rhakə, misarə mhavən min ye nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin misən nar yame kamor sakrefaes kin mine waen kape yarmhə minə. ²² Naksor məkneikin masor Yesu Yermaru ramor jalus tuk əmiə. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nəsaninien kapəmiə rehuə rapita Kughen uə?

²³ Narmamə tiksin kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame niprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə norien minə fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksin kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame niprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam ravəhsi-haktə nimiraghien kapətawə. ²⁴ Ripəh nihuvəyēn mə kimiə kirik tukrərig pisin əmə in; mərig tukraməkeikei mamərig in minə tiksin. ²⁵ Sən nusai naha nar miragh yame kavəh nimirin ye maket, mərig takhapəh nisaiyohyen tukun mə kwəsor ta sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nikam, kini rikimiə tukripəh nətərig-pikien tukun. ²⁶ Norien e rhuvə əmə meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tokrei tanə e, mine narimnar fam aikin, iriə kape Kughen Yermaru.”
(*Sam 24:1*)

²⁷ Kini tukmə yermamə yame ripəh nəhuakien raiyoh ik mə takvən ye nəkwai nimə kafan mawəvigin kwis, kini rikim tukragien mə takvən. Ən naha nhagin yame ravəhsi-pre, mipəh naiyohyen tukun mə kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nikam. Rikim tukripəh nətərig-pikien tukun. ²⁸ Mərig tukmə ramni-pre tuk ik mimə, “Kimnor sakrefaes ye nusai nar miragh e kimi nanmi nar;” kini rhuvə mə takpəh nənien, tamə raməm ik nakamən, rikin raməsik mə nakamor təvhagə has. ²⁹ Pəh nien mə nar has tuk ik, mərig in nar has ye nətərigien əmə kafan. Narmamə tiksın khamə, “?Mərig rhawor e nətərigien kape yermamə kirik raməkir kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kini mamətapig kin yo mə jakpəh norien nar kirik? ³⁰ ?Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəviginien, kini mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhagə has ye nimri Kughen? !Yaknəhuak-pən ta ye nəviginien a!” ³¹ Mərig yakamni mə naha nhagin yame taksor, tukmə nakasəvigin, uə nakamhanim, takasəkeikei misor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Takhapəh nisorien mə yermamə kirik tukrimir ye kafan nhatətəyen, nar apnapig mə in yemə Isrel, uə yemə Gris, uə yermamə kirik ye niməhuak kape Kughen. ³³ Sor norien a rəmhen kin norien kafak yame yakamarkut mə jakor riki narmamə m-fam rikiriə tukragien tukun ye norien minə fam. Yakamor məkneikin meinai pəh nien mə yakamərig pisin əmə yo, mərig yakamərig nukwhao mə Kughen tukrivəh miragh əriə.

11

¹ Takhasigəvin yo rəmhen kin yame yo yakamsigovin Yesu Kristo.

Norien kape nəhuakien

² Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nisəru-kinien yo ye narimnar fam yame yimnor kini mamhajoun, kini nakharaptərəkın nhajounien yamə mine yimnhajoun əmiə kin.

³ Mərig yakorkeikei mə kimia m-fam takharkun mə kapən kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru irəriə; kini kapən kapə piraovin, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kini kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran. ⁴ Tukmə yerman kirik raməvəvhao nipig in raməhuak uə nipig ramni-əhrav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin, in ramor auris Kristo. ⁵ Mərig piraovin ramor auris kafan yerman tukmə ripəh nəvəvhaoyen ye nipig yame raməhuak uə nipig ravəhsi-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pən kimin. Norien a ror naurisien rəmhen kin yame kimnəki kapən kapə ririəpiə. ⁶ Rhuvə mə piraovin kirik yame ripəh norkeikeiyen mə tukrəvəvhao məknakin, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh narmamə tukhani mə in yerman, pəh in tukrauris tukun. Tukmə norien a ror auris tukun, rhuvə mə tukrəvəvhao. ⁷ Rhuvə mə narmamə tukhapəh nisəvəvhaoyen ye nipig kape nəhuakien meinai Kughen rimnor yerman ravəh nanmin kafan, mə tukəm-pən nihuvəyen iran kape Kughen; mərig tukəm-pən nihuvəyen kape yerman ye piraovin. ⁸ Ror məkneikin meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen rimivəh piraovin mor yerman kin; mərig rimivəh yerman mor piraovin kin. ⁹ Kini

pəh nien mə Kughen rimmor yerman mə tukrasitu ye kafan piraovin, mərig rimmor piraovin mə tukrasitu ye kafan yerman. ¹⁰ Ror məknakin mə piraovin tukraməkeikei məvəvhao ramor nımtətien mə in ramsiai kafan yerman pəh agelo minə tuksəm kharkun mə ramsiai əfrakis kafan yerman.

¹¹ Mərig ye nımraghien kapəwə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Yermaru, piraovin to rıpəh narə-pisinien; kini yerman to rıpəh narə-pisinien, ¹² meinai in apa kupan Kughen rımvəh yerman mor piraovin kin. Mərig taktakun ai, narman minə fam, nıpiraovin kaseimək kin əriə. Kini narımnar m-fam ramsi-pən tuk Kughen.

¹³ Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ?piraovin yame raməhuak kimi Kughen tukrvəvhao uə nıkam? ¹⁴ Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame nımar nıkwənen rapomh, tukror naurisien kimin, [tukamni kimə in rəmhen kin piraovin]. ¹⁵ Mərig tukmə piraovin kirik nımar nıkwənen rapomh, rıkin tukragien tukun, kini narmamə tuksəgnəgin in tukun, meinai Kughen rımvəhxi-pən nımar nıkwəne piraovin rəmhen mə kafan kəvəvhao. ¹⁶ Mərig tukmə yermamə kirik rımə tukrəgkiar kimi yo tuk nar a, kini yakamni məkneikin mımə norien pisin min kirik ye yama rıkək; nıməhuak pisin pisin minə kasəri-pən swatuk kirikianə.

Norien kape Nəviginien Rhakə

¹⁷ Ye nəgkiarien yamə mine jakni-pre tuk əmiə ai taktakun, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisien kapəmiə rıpəh nasituyen, mərig ramoriah əmə əmiə. ¹⁸ Nar kupan yame jakni in e mə yımnərig nəvsaoyen kirik mə nıpig nakasofugin əmiə minə mə taksəhuak, kini misarə maseikus-eikus min kapəmiə kwhen. Kini rikik raməsik mə nəvsaoyen a yımnərig in nəfrakisien. ¹⁹ Nakhamə ta mə takasəkeikei masəwhai kwhen kapəmiə mə tukror əpu mə kimiə ni-pa mine Kughen rıkin tukragien tuk əriə. ²⁰ Nıpig nakasofugin əmiə minə, masən Nəviginien Rhakə, nakhamə ta mə naksəri-pən əfrakis norien kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru. Mərig taksəm-ru norien e kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuatur kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru, ²¹ meinai nıpig nakasəvigin, kimiə kirikianə kirikianə nakasəvigin, mhapəh nhawhinien əmiə minə tiksın. Tiksın kisəmkəv, tiksın kisapis kin waen. ²² Tukmə nakhamə taksəvigin kirikianə kirikianə mamhanım, taksor əmə apa iməmiə yerkwənu minə, kwasig ikin nakpihavən ye nıməhuak. Mərig norien kapəmiə rıpəh nisaiyen nıməhuak kape Kughen; mamor auris yavən has minə. ?Kini jakni-pre naha nhagin tuk əmiə? ?Jakni vi vi əmiə tuk norien a uə? !Nıkam, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə tukun!

²³ Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ramsi-pən tuk Yermaru. Yenpig a, kwasig ikin keighan-pən kin Yesu Yermaru ye kwermi tukmır minə, in rımvəh bred ²⁴ mını vi vi Kughen tukun, kini mhapu, kini mımə, “In e nıprak yame tukrakapır tuk əmiə. Taksor məknakin, mə rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nıpig kwəsəvigin ta, In rımvəh pənkin waen mını mımə, “Kap waen e in nitawik yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. Nıpig takhanım rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁶ Tuk nar e, nıpig tukmə nakasən bred

a, uə nakhanim waen a, nakamhani-ərhav nimhəyən kape Yesu Yermaru miseriaji tukrirerig-pə min.

²⁷ Ror məkneikin, yermamə yame ramən bred uə ramnim waen ye kap kape Yesu Yermaru ye norien yame ripəh natuatukien, in ramor təvhagə has mamoriah niprai Yesu Yermaru mine nitawin. ²⁸ Mərig kwasig ikin nakasən bred mamhanim kap waen, takasəkeikei misəm əmhen ta kapəmiə nimraghien. ²⁹ Meinai yermamə yame ramən bred mamnim kap waen, mərig rikin ripəh nəsik-huvəyən niprai Yesu Yermaru, nənien mine ninimien kafan ravi-pə atuk əmə narpinien kimin. ³⁰ Ror məkneikin mə kimiə khapsaah nipraimiə raməpou kini nakhamhə, kini kimiə tiksın nakwənhəhə ta. ³¹ Mərig tukmə kitawə kirikianə kirikianə kisəm əmhen ta nimraghien kapətawə, kwasig ikin misən Nəviginien Rhakə, tamə Kughen tukravəhsi-pə narpinien kimi ətawə. ³² Nipig Yesu Yermaru tukraməko atuatur ətawə, ramor məkneikin mə nipig In tukrəkir narmamə ye tokrei tanə mor narpinien kimi əriə, kini kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien kitawə miriə.

³³ Ror məkneikin piak minə mine nowinik minə, nipig takhauə kirikianə mə taksən Nəviginien Rhakə, takaseito kin əmiə minə tiksın. ³⁴ Tukmə yermamə kirik rəmkəv, rhuvə mə tukrəvigin ta apa iman yerkwanu ai muə, tamə ruə ye nofuginien, mən pisin nəviginien kin narmamə tiksın, kini Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimin.

Kini nipig jakurə tuk əmiə, jakvəhsi-pre swatuk ye narimnar pisin minə tiksın yame nakasayoh-pə kin.

12

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin

(Rom 12:4-8)

¹ Piak minə mine nowinik minə, pəh yakəgkiar ye nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə kimi ətawə, meinai yakorkeikei mə kimiə takasəkeikei mharkun. ² Kimiə nakharkun mə apa kupan, nipig nimnəhapəh nisəhuakien kimi Kughen, kivi-pən nətərigien kapəmiə kamkir-pən əmiə ye swatuk tuk nəhuakien kimi nanmi nar yamə mine khapəh nisəgkiarien. ³ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə ramni hah Yesu Kristo, pəh nien mə Nanmin kape Kughen rīvəhsi-pən nəgkiarien a kimin; kini Nanmin kape Kughen əmə ramor yermamə nirkun niniyen mə Yesu in Yermaru.

⁴ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin minə kimi ətawə; mərig Nanmin kirikianə əmə. ⁵ Kitawə kasor wok pisin pisin ripsaah, mərig Yermaru kirikianə əmə yame kasor wok kafan. ⁶ Kitawə kasor wok ye norien pisin pisin ripsaah, mərig in Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye nimraghien kape narmamə mifam mə iriə tukSOR wok minə fam a.

⁷ Kini Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tuksasitu irətawə minə fam. ⁸ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kape nirkunien kimi yermamə kirik; kini Nanmin kirikianə əmə rīvəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pisin kirik. ⁹ Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatətəyən kimi yermamə pisin kirik min. Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nirkunien kimi

yermamə pisin kirik min tuk nor-huvəyen yermamə. ¹⁰ Kini miyəhsipən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk norien nimitətien minə. Kini miyəhsipən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai ripiamua. Kini miyəhsipən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nəkirien nanmin pisin pisin minə. Kini miyəhsipən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk niniyen nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə. Kini miyəhsipən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nhopraiyeen niprai nəgkiarien minə a. ¹¹ Nirkunien minə a, iriə m-fam kamhasipən əmə tuk Nanmin kirikianə əmə, kini ravəhsipə kimi ətawə kirikianə kirikianə ye swatuk yame Kughen rorkeikei.

Nuhpikinien ye niprai yermamə

¹² Narmamə kape Kristo kisəmhen əmə kin niprai yermamə, yame in kirikianə əmə, mərig nor-norin minə ripsaah. Kini nar apnapig mə nor-norin pisin pisin minə, kamharpin-pən ye nipran kirikianə əmə. ¹³ Ye norien kirikianə əmə min, kitawə tiksın, kwənərəus kape Isrel; tiksın nəmə Gris; tiksın slef; tiksın pəh nien mə slef; mərig Nanmin kape Kughen kirikianə əmə rimnor baptaes irətawə fam mimə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kini kitawə kamhavəh* Nanmin kape Kughen yame in kirikianə əmə.

¹⁴ Sətərig-ru. Niprai jir, pəh nien mə norin kirikianə; mərig nor-norin ripsaah. ¹⁵ Nar apnapig nihun ramni mimə, “Mərig in ai pəh nien mə yo kwermın, pəh nien mə yo nori niprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarien kafan ripəh norien nihun mə pəh nien mə in nor niprai yermamə. ¹⁶ Nar apnapig nimitərgin ramni mimə, “Mərig in ai pəh nien mə yo nimrin, pəh nien mə yo nori niprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarien kafan ripəh norien nimitərgin mə pəh nien mə in nor niprai yermamə. ¹⁷ ?Tukmə niprai jir, nimrin in-əmə-in-əmə, kini tukrhawor pən iran mine mamərig nar? ?Kini tukmə niprai jir nimitərgin in-əmə-in-əmə, tukrhawor pən iran mine mamərig nəmiəv nar? ¹⁸ Mərig nikam. Kughen rimnərəhu nor-nor yermamə yame In rorkeikei mə tukhaswin aikin. ¹⁹ ?Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kini nipran raməkər-pən puka? ²⁰ Mərig nəfrakisien mə nor-norin ripsaah, mərig nipran kirikianə əmə.

²¹ Nimri jir to ripəh nini-pəniyen tuk kwermi jir mimə, “Yo yakəpəh ik, yo yaknəmhen ta.” Kini kapən kapə to ripəh nini-pəniyen tuk nihun mir mimə, “Ah. Yakəpəh əmiru. Yo yaknəmhen ta.” ²² To ripəh norien məknakin. Nor-nori nipraitawə yamə mine rikitawə raməsik mə iriə kasəpəu, mərig to khapəh nisəpəhyen. ²³ Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagin huvə tukun. Kini nor-nortawə yame ripəh nəmhenien mə narmamə tuksəm, kitawə tuksarkaoh-pən kimin. ²⁴ Mərig nor-nortawə yame ripəh norien naurisien, kitawə khapəh nisarkaoh-pəniyen kimin. Mərig Kughen ramofugin narmamə ye niməhuak kapətawə mamor huvə pən kimi əriə yamə mine kitawə kasəm-əhu əriə, rəmhen kin yame In ravəhsipən nisaiyen kimi nor-norin yame kitawə khapəh nhasaiyen. ²⁵ Kini ye norien a, nor-nor nipraitawə to khapəh niseikus-eikusien əriə minə; mərig pəh tuksəm huvə fam əriə minə. ²⁶ Tukmə nor-nori tiksın kasərig nəmhəyen, kini nor-nori minə fam

12:11: 1 Kor 7:7 **12:12:** 1 Kor 10:17 * **12:13:** Gris ramni nuhpikinien mimə, “Kitawə kamhanim Nanmin kirikianə əmə.” **12:13:** Kal 3:28

tuksərig nəmħəyən. Kini tukmə kaməgnəgin norin kirikianə, kini nor-nori minə fam rikiriə ramagien.

²⁷ Niprai nəgkiarien e rimə kimiə niprai Kristo, kini kimiə m-fam kirikianə kirikianə, kimiə nor-norin minə. ²⁸ Kini ye niməhuak, Kughen rimnəkupan mirpen narmamə tiksın mə iriə aposol minə; kini kwasig ikin, mirpen tiksın mə iriə profet minə, kini kwasig ikin, mirpen nəmħajoun minə. Kini mirpen tiksın mə tuksor nımtətien minə, tiksın tuksor huvə narmamə, kini tiksın tuksasitu ye narmamə, kini tiksın kharkun nisasituyen ye niniyen kape niməhuak, kini tiksın hamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin. ²⁹ ?Nakhamə ta mə narmamə mfam iriə aposol minə? ?Uə narmamə m-fam iriə profet minə? ?Uə narmamə m-fam iriə nəmħajoun minə? ?Uə narmamə m-fam kasor nımtətien minə? ³⁰ ?Uə narmamə m-fam kasor huvə narmamə? ?Uə narmamə m-fam kamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə? ?Uə narmamə m-fam kharkun niprai nəgkiarien pisin pisin minə a? Nikam, rıpəh norien məknakin.

Norkeikeiyen

(Rom 12:9-21)

³¹ Mərig rhuvə mə taksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə tuk nhavəhyen nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə, yame iriə khahuvə rapita. Kini taktakun ai, jakni-pre swatuk hanə yame in rhuvə pik.

13

¹ Tukmə yakəgkiar ye nəgkiarien kape narmamə ikin pisin pisin minə uə ye nəgkiarien kape agelo minə, mərig norkeikeiyen rikək yerki, mərig yakaməgkiar pik əmə rəmhen kin yermamə kirik yame ramuh nəpag nai mamor tərigaru, uə ramuh apnapig bel. ² Tukmə yəkvəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar a rıpiuə, mərig norkeikeiyen rikək yerki, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə yakirkun nar erkwaig minə fam mine nirkunien minə fam, mərig norkeikeiyen rikək yerki, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə kafak nhatətəyən in riskai mə jakor tukwas kirik rəta mamvən, mərig norkeikeiyen rikək yerki, yo nar apnapig əmə. ³ Tukmə yakpik-pən fam kafak narimnar kimi yavən hah minə, uə yakeighan-pən kin tikmir minə kafak mə tuksarko-pən kin yo nap, mərig norkeikeiyen rikək yerki, to yakpəh norien win ye nar kirik.

⁴ Norkeikeiyen ramor yermamə kafan nətərigien raməpomh; kini mor in ramor huvə pən kimi narmamə; mıpəh norien jalus kimi narmamə, mıpəh nivəhsi-haktə-atukien in, mıpəh nausitien, ⁵ mıpəh nor-pənien narmamə, mıpəh nərig-atukien in, kini niemha rıpəh nhai-pikien, kini rıpəh nırapərəkin-tim-timien rikin tuk norien has yame kamor kimin. ⁶ Kini norkeikeiyen ramor yermamə rikin rıpəh nagienien tuk norien has minə, mərig rikin ramagien əmə tuk norien huvə minə kape nəfraksien. ⁷ Norien kape norkeikeiyen ramətapig kin yermamə mə kafan nərigien tukrıpəh nəpouyen; mamor in ramhatətə tim tim ye Kughen, mərəhu-pən tim tim kafan nərigien kimi Kughen. Nar apnapig tukmə nəmħəyən ehua kirik ruə, mərig norien kape norkeikeiyen ramətapig kin in mə tukrıpəh nimirien.

⁸ Norien kape norkeikeiyen to rıpəh norien infamien. Mərig nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar a rıpiuə, nirkunien nar a

tukamhavən, tuk nīpig kirik tīkrīpīrkək. Mīne nīrkunien kape nāgkiarīen ye nāgkiarīen pīsīn pīsīn, tukamhavən, tuk nīpig kirik tukpīharkək. Kīni nīrkunien tīkrīpīrkək. ⁹ Ror məkneikīn meinai nīrkunien kapətawə rīkəskəh əmə; kīni nāgkiarīen yame Kughen ravəhsi-pə, kitawə kamhani-ərhav əmə nīpərin. ¹⁰ Mərig nīpig Yesu Kristo tukruə mīn mor atuatur narīmnar m-fam, kīni nīrkunien pīsīn pīsīn yamə mīne Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pə taktakun tukrīpīrkək. ¹¹ Nīpig yīmnarkəskəh, kīni yīmnəgkiar rəmhen kīn kwajīkovə, kīni nīrkunien kafak rəmhen kīn pīkwarien kirik. Mərig nīpig yīmauə mehuə, yīmnəru-kīn norien kape kwajīkovə. ¹² Taktakun ai, kitawə kasəm əmə nīpərin rəmhen kīn yermamə kirik yame ramarhanīm ye glas yame rəmkiṃīk. Mərig tuk Nīpig Kwasig, kitawə tuksəm huvə Kughen. Taktakun ai, yakīrkun nīpərin əmə; mərig ye nīpig a, jakīrkun huvə narīmnar fam, rəmhen kīn yame Kughen rīrkun huvə yo ai taktakun mīne.

¹³ Kīni taktakun ai, norien mīsīr e kīsīsər karhəmīr: norien kape nhatətəyən, norien kape nərəhu-pən-tīmtīm-ien nətərigīen ye Kughen, mīne norien kape norkeikeiyen. Mərig yame rhuvə pīk əgkap, in ai norien kape norkeikeiyen.

14

Nīrkunien kape nīni-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpītərhav-pə; mīne nīrkunien kape nīniyēn nāgkiarīen kape tanə pīsīn pīsīn mīnə

¹ Taksarkut pīk mīmə norkeikeiyen tukrarmaru ye nīmraghien kapəmīə, kīni mīsarkut pīk mə takhavəh nīrkunien yamə mīne Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pre, kīni mīsarkut pīk rapita mə takharkun nhani-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpītərhav-pə. ² Yakamni məkneikīn meinai tukmə kīmīə kirik yame raməgkiar ye nāgkiarīen kape tanə pīsīn pīsīn mīnə, pəh nīen mə raməgkiar kīmī narmamə, mərig raməgkiar kīmī Kughen. Nəfrakīsien, yermamə kirik rīkək yame rīrkun nāgkiarīen yame ramni, mərig in ramni-ərhav nāgkiarīen erkwaig yame Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pən kīmīn. ³ Mərig narmamə m-fam yamə mīne kamhani-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpīamətərhav-pə, kamhani-pən tuk nīvəhsi-haktəyēn nīmraghien kape narmamə, mīne tuk nīvəhsi-haktəyēn nətərigīen kapəriə, mīne tuk nasituyēn irəriə. ⁴ Yermamə yame raməgkiar ye nāgkiarīen kape tanə pīsīn pīsīn mīnə, ravəhsi-haktə əmə nīmraghien kafan; mərig yermamə yame ramni-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpīamuə, in ravəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak. ⁵ Yakorkeikei mə kīmīə m-fam taksəgkiar ye nāgkiarīen kape tanə pīsīn pīsīn mīnə, mərig rhuvə pīk mə takhavəh nīrkunien tuk nīni-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə. Yermamə yame ravəh nīrkunien tuk nīni-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə, in ramasitu pīk ye nīməhuak rapita yermamə yame raməgkiar ye nāgkiarīen kape tanə pīsīn pīsīn mīnə, merīaji in rhoprai nīprai nāgkiarīen mə tukrīvəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak.

⁶ Pīak mīnə mīne nowinīk mīnə. ?Tukmə yakaurə tuk əmīə maməgkiar kīmī əmīə ye nāgkiarīen kape tanə pīsīn pīsīn, mīpəh nhopraiye nīprai nāgkiarīen, kīni tukrhawor masitu irəmīə? Mərig jakaməkeikei mīni-ərhav nar kirik yame Kughen rīmnor əpu kīmī yo pəh nakharkun. Kīni jakaməkeikei maməvhag kīmī əmīə, mīvəhsi-pre nīrkunien kīmī əmīə,

mamni-ərhav nar kirik yame tukripiuə. ⁷ In rəmhen əmə kin tərhenao yame kamher, uə gita yame kamuh. Narimnar minə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamərig rikiriə. Kini tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmi nipei yame tərhenao raməni. ⁸ Kini tukmə kamher oror naiyuk ye nipiɡ kape narowaginien, narmamə tukhapəh nisor-apnəpənəyən tukun. ⁹ Mərig rəmhen əmə kin əmiə. ? Tukmə naksəɡkiar ye nəɡkiarien yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun nıprai nəɡkiarien yame nakamhani? Kimiə naksəɡkiar əmə kimi nimago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nıpran. ¹⁰ Nəfrakisien mə nəɡkiarien minə ripsaah ye tokrei tanə, kini iriə kirikianə kirikianə nıprai nəɡkiarien aikin kapəriə. ¹¹ Kini tukmə yakpəh nirkunien nıprai nəɡkiarien yame yermamə kirik ramni-pə tuk yo, yo yakapsipis tukun, kini in yepsipis tuk yo. ¹² Rəmhen əmə kin əmiə. Kimiə naksorkeikei mə Nanmin kape Kughen tukrivəhsi-pre nirkunien pisin pisin minə, taksarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine khavəhsihaktə nimraghien kape niməhuak.

¹³ Tuk nar ai, tukmə kimiə kirik raməɡkiar ye nəɡkiarien kape tanə pisin kirik, tukraməkeikei məhuak min mə Kughen tukrivəhsi-pən nıprai nəɡkiarien e pəh rhoprai-pən kimi niməhuak. ¹⁴ Tukmə yakaməhuak ye nəɡkiarien kape tanə pisin kirik, rikik raməhuak mərig nətərigien kafak ramərer apnapig əmə. ¹⁵ ? Kini jakhawor? Jakəhuak yerikik, mərig jakəhuak min ye nətərigien kafak. Kini jakəni nipei yerikik, mərig jakəni min nipei ye nətərigien kafak. ¹⁶ ?Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nəɡkiarien kape tanə pisin, yermamə yame reinein nəɡkiarien a tukrhawor pən iran mine mameighan kin nəhuakien kafam? To ripəh neighanien kin, meinai in reinein nəɡkiarien yame nakamni. ¹⁷ Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, mərig nəɡkiarien kafam ripəh nivəhsi-haktəyən nimraghien kape yermamə yame reinein nəɡkiarien e nakamni.

¹⁸ Yakamni vi vi Kughen mə yakaməɡkiar ye nəɡkiarien kape tanə pisin pisin minə rapita əmiə m-fam. ¹⁹ Mərig ye nəkwai niməhuak, tukmə yakamhajoun narmamə ye nəɡkiarien kwatıksin əmə yame narmamə kharkun nıpran, in rhuvə pik rapita yame to yakni nəɡkiarien ripsaah pik ye nəɡkiarien yame iriə kaseinein.

²⁰ Piak mine nowinik minə. Takhapəh nisorien nərigien kapəmiə minə rəmhen kin kwajikovə. Ye norien kirikianə əmə e taksəmhen kin kwajikovə əmtəmtə yamə mine kiseinein norien təvhagə has. Mərig ye nərigien kapəmiə rhuvə mə rikimiə tukrimruə. ²¹ Meinai kimini ye loa kape Moses kimə,

“Kughen Yermaru ramni məkneikin mə,

Jakor mə narmamə yamə mine kasəɡkiar ye nəɡkiarien kape tanə pisin minə tukhani-ərhav nəɡkiarien kafak tuk narmamə.

Kini iriə tuksərig nəɡkiarien kape yepsipis minə,

mərig nar apnapig mə iriə tuksərig pawk nar vi kirik, mərig iriə to khapəh nisətərigien kin Yo.’ ”

(Aes 28:11)

²² Ror məkneikin mə nəɡkiarien kape tanə pisin pisin minə, in nimtətien kirik yame tukrasitu ye narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, pəh nien mə nimtətien kirik yame tukrasitu ye nəməhuak minə. Mərig nipiɡ yermamə ramni nar kwasig ikin nar ai ripiamuə, nəɡkiarien e kape

nəməhuak, pəh nien mə kape narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. ²³ ?Ror məknakin tukmə niməhuak piəpiə ramhum, kini narmamə m-fam kasəgkiar ye nəgkiarrien kape tanə pisin pisin minə, kini iriə yamə mine khapəh nharkunien, uə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien khaue imə, iriə tuksəm kini khamə ta mə kimiə nakaseno-eno. ²⁴ Mərig tukmə yermamə kirik yame ripəh nəhuakien, uə yermamə yame rameinein nəhuakien ramuə imə nipig narmamə kamhani-ərhav nar kwasig ikin ripiamuə, kini nəgkiarrien kapəmiə tukrərap rikin, kini in tukrərkun mə in yor təvhagə has, kini nəgkiarrien minə a tukrəkir kafan norien, ²⁵ kini kafan təvhagə hah yame ramerkwaig tukruə ye nikakien. Tuk nar e, in tukrimir mənəm-pən nimirin ye nimoptanə maməhuak kimi Kughen, mamni-ərhav mimə, “Nanmin kape Kughen raməmir əfrakis irəmiə.”

Pol raməvhag kimi əriə tuk nipig kape nəhuakien

²⁶ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakni niprai kafak nəgkiarrien. Nipig kimiə m-fam naksəkwətə kirikianə ye nofuginien tuk nəhuakien, kimiə m-fam kirikianə kirikianə kapəmiə aikin wok yame takasor. Tiksin kasəni nipei, kini tiksin kashajoun, kini tiksin kasor əpu nəgkiarrien tiksin yame ramerkwaig, tiksin kasəgkiar ye nəgkiarrien kape tanə pisin pisin minə, kini tiksin kashoprai niprai nəgkiarrien mine. Takasəkeikei misor narimnar minə e tuk nərip-timtimien niməhuak. ²⁷ Tukmə narmamə tiksin kasəgkiar ye nəgkiarrien kape tanə pisin, kiraru uə kisisə əmə tukrhəgkiar, kirik tukrini kafan, kini kwasig ikin, kirik rini min kafan, kini yermamə kirik tukraməkeikei mhoprai niprai nəgkiarrien minə a. ²⁸ Mərig tukmə yermamə rikək tuk nhopraiyein niprai nəgkiarrien yame kirhəni, pəh kirhəgkiar pisin əmə kimi Kughen, mirhipəh nini-ərhavyen ye niməhuak.

²⁹ Rhuvə mə profet kiraru uə kisisə əmə tukrhəgkiar, kini narmamə tiksin tuksəkir huvə kapərisir nəgkiarrien. ³⁰ Kini tukmə yermamə kirik rərer maməgkiar, məkneikin Kughen ror əpu nəgkiarrien kirik yame rimnamerkwaig kupan ruə tuk yermamə kirik yame ramkwətə, rhuvə mə yermamə yame ramərer maməgkiar tukrəkwətə mapnapig, pəh yame Kughen rivəhsi-pən nəgkiarrien kimin pəh in rərer məgkiar. ³¹ Ror məknakin mə kimiə yamə mine nakamhani-ərhav nəgkiarrien yame Kughen ravəhsi-pre, kirik tukrəkupən məgkiar; ai, kirik min, ai kwasig ikin, kirik min, mə takharkun nishajounien narmamə m-fam, mhavəhsi-haktə nətərigien kapəriə. ³² Narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar ai ripiuə, kharkun nipig atuatur kape nəgkiarrien mine nipig atuatur kape nipimien, ³³ meinai pəh nien mə Kughen rorkeikei nuvrig-uvrigien, mərig in rorkeikei nəmərinuyen. Ror pən, ye niməhuak minə fam kape narmamə kape Kughen, ³⁴ ye nipig kape nəhuakien, nipiraovin tukhapəh nisəgkiarrien, meinai ripəh natuaturkien mə tuksəgkiar. Mərig tukasəkeikei masətərig kin nəmasur kape niməhuak, rəmhen kin yame loa ramni. ³⁵ Tukmə kisorkeikei mə tukharkun nar kirik, tukharerig-pən apa yerkwanu, kini misaiyoh kapəriə narman minə kin. Meinai ror naurisien mə piraovin tukrəgkiar ye nəkwai niməhuak.

³⁶ ? Rhawor? Kimiə tiksin nakhamə ta mə Kughen rimivəhsi-pre nəgkiarrien mə kapəmiə pisin əmə. Nakhamə ta mə kimiə pisin əmə

nakharkun nəkirien norien minə. ³⁷ Mərig tukmə kimiə kirik rikin raməsik mə Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kirik kimin, uə Nanmin Kape Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimin, kini in tukraməkeikei mini nəfrakisien ye nəgkiarien yame yakamrai kimi əmiə mimə nəkwai Yermaru nəfrakis a. ³⁸ Tukmə yermamə kirik raməpəh nəgkiarien minə e yakamni, pəh narmamə tuksəpəh nəgkiarien yame in ramni.

³⁹ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə taksarkut tuk nini-ərhavyen nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kini takhapəh nisətapigien kin narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin. ⁴⁰ Mərig ye narimnar fam yame naksor ye nipig kape nəhuakien, takasor tukramatuatuk ye nipig kape nəhuakien.

15

Pol ramni-ərhav mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen kafan

¹ Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei mə jakni-ərhav min nəvsaoyen huvə kimi əmiə yame yakwəni-pre ta tuk əmiə, kini nimnhavəh yerkimie, kini misərer timtim iran. ² Tukmə nakharaptərakin timtim nəvsaoyen huvə yame yimini-pre tuk əmiə, Kughen tukrivəh miragh əmiə iran. Mərig tukmə naksəpəh, mishatətə ye nəgkiarien pisin, kini nhatətəyen kapəmiə in tukror nar apnapig əmə kin.

³ Narimnar yame yo yimmərig, in rhuvə pik, kini yakwəni-pre ta tuk əmiə mə Kristo rimamhə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kapətawə rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupan kwasig ikin rīpiuə. ⁴ Kimnerwaig kin In, kini rivəh nipig kisisə, ruimragh min ye nimhəyen kafan, rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupan kwasig ikin rīpiuə. ⁵ Kini rimnəkupan mitərhav-pən tuk Pita, kwasig ikin, mipitərhav-pən tuk kafan narmamə twelef. ⁶ Kwasig ikin, mipitərhav-pən min tuk nəməhuak minə rapita faef hundred ye nipig kirikianə əmə. Kini tiksın kamhamragh hanə miseriaji-pə ai taktakun, kini tiksın kwənhamhə ta. ⁷ Kini kwasig ikin mipitərhav-pən tuk Jemes, kini ai mipitərhav-pən tuk aposol minə fam.

⁸ Rimnəkupan mitərhav-pən tuk narmamə minə a, kwasig ikin yo. Ritərhav-pə tuk yo nar apnapig yo yakəmhen kin kwajikovə kirik yame rīpəh narhayen ye nipig atuatuk kafan. ⁹ Yakamni məkenikin meinai yo ye tanə əgkəp; aposol minə tiksın kisapita yo. Kini yakpəh nəmhenien mə narmamə tuksokrən kin yo mə yo aposol kirik, meinai in apa kupan, yimmor nahasien kimi niməhuak minə kape Kughen. ¹⁰ Mərig ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi yo, yakwauə minor məkneikin ai towei. Kini nihuvəyen a rīpəh nuə-apnapigien, mərig ramuə mamor kwənkwan. Nəfrakisien yimmor wok rapita fam aposol minə, mərig pəh nien mə ye nəsaninien kafak, mərig ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi Yo. ¹¹ Nar apnapig mə yo uə iriə kamhani-ərhav-pre Nəvsaoyen Huvə tuk əmiə, mərig nəgkiarien in e yame yakamhani-ərhav pre tuk əmiə, nimnhani nəfrakisien iran.

Narmamə minə fam yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min

¹² Mərig tukmə kamhani-ərhav mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen kafan, kini rhawor e kimiə tiksın nakamhani mhamə narmamə yamə

mine kwənhamhə to khapəh nhamragh-minien? ¹³ Mərig rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien, to Kristo rīpipəh nīmragh-minien ye nīmhəyen kafan. ¹⁴ Kini to Kristo rīpipəh nīmragh-minien ye nīmhəyen kafan, wok kapəmiə tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə, mine nhatətəyen kapəmiə tukror əmə nar apnəpīg kin. ¹⁵ Nar kirik min, to Kristo rīpipəh nīmragh-minien ye nīmhəyen kafan, kimawə yakpiseikuə ye Kughen meinai yakamhani-ərhav mə Kughen rīmivəh mīragh Kristo ye nīmhəyen. Mərig rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kīpihapəh nhamragh-minien ye nīmhəyen kapəriə, to Kughen rīpipəh nivəh-mīragh-minien Kristo ye nīmhəyen kafan. ¹⁶ Meinai rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kīpihapəh nhamragh-minien ye nīmhəyen, to Kristo rīpipəh min nīmraghien ye nīmhəyen kafan. ¹⁷ Kini rīpi mə Kristo rīpipəh nīmragh-minien ye nīmhəyen, to nhatətəyen kapəmiə nīpran rīrkək, kini kimiə to naksarə hanə ye narpinien kape təvhagə has. ¹⁸ Kini to narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kristo yamə mine kwənhamhə ta, to kīpiserwei. ¹⁹ Rīpi mə kitawə kīpisərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kristo tuk nīmraghien əmə kape tokrei tanə e, sore asul tuk ətawə. Meinai kitawə kamharəh pīkin nīpīg əutən minə rapita narmamə minə ye tanimtanə.

²⁰ Mərig nəfrakisien mə Kristo rīmīmragh min ye nīmhəyen. In rīmnekupan ye narmamə m-fam yamə mine kwənhamhə, kini mīmragh min ye nīmhəyen. ²¹ Yermamə kirikianə əmə rīmnor swatuk tuk nīmhəyen ruə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, yermamə min kirik rīmnor swatuk mə narmamə tukhamragh min ye nīmhəyen kapəriə. ²² Ror məknakin mə narmamə m-fam tukhamhə meinai narmamə kamhasi-pən ye Adam. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə m-fam yamə mine kamhauə kirikianə iriə Yesu Kristo tukhamragh min. ²³ Mərig iriə e tukhaamragh min ye nīpīg atuatuk kapəriə. Kristo in rīmnekupan mīmragh min, kini nīpīg tukruə min iran, kafan narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min. ²⁴ Kini Nīpīg Kwasig tukruə, In tukroriah narmaruyen minə fam, mine nehuəyen minə fam, mine nəsaninien minə fam. Kwasig ikin, tukrəta-pən ye narmaruyen kafan ye kwermi Tatə Kughen. ²⁵ Ror məknakin meinai In tukraməkeikei mamarmaru “meriaji tukrehuə ye tikmir minə kafan.”

(*Sam 110:1*) ²⁶ Tukroriah tikmir minə fam kafan mamvən infamien tukroriah min nīmhəyen. Kini nīmhəyen tukrīrkək min ²⁷ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
 “Rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə.” (*Sam 8:6*)
 (Mərig nəgkiarien yame ramni mə “rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə,” pəh nien mə ravəhsi-əhu min Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukrərəhu-pən fam narimnar ye kwermi Kristo.) ²⁸ Nīpīg Kughen tukror narimnar minə a, kini Tini atuatuk tukruə mamərə ətgin ye narmaruyen kape Kughen, mə Kughen tukruə mamarmaru ye narimnar fam.

²⁹ Narmamə tiksin kamhani mhamə to narmamə khapəh nhamragh-minien ye nīmhəyen kapəriə. Mərig norien kape norien baptaes atuə kin kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ramhajoun-pən mə narmamə kwənhamhə pawk mərig nanmiriə ramragh əmə. ³⁰ ?Kini rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kīpihapəh nhamragh-minien,

rhawor irəmawə? !Kimawə yakamharəh pikin nipig əutən minə ye nimirghien kapəmawə nipig minə fam! ³¹ Piak minə mine nowinik minə, narmamə kasarkut mə tukshopni yo ye nipig ripsaah. Kini kimiə nakharkun mə in e nəfrakisien rəmhen kin yame nakharkun mə in nəfrakisien mə rikik ragien pik tuk əmiə meinai kimiə nakashatətə tim tim ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ³² Yimnarkut pik apa Efesas rəmhen kin in ai mə yakamarowagin kimawə nar aparu minə yame kasarkwəpah. Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihipəh nhamragh-minien, to narkutien kafak kwənkwan rīpīrkək. Ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihipəh nhamragh-minien, rīpīhuvə mə to kisəri-pən nəgkiarien e yame ramni mə, “Pəh kisor əwhai nheikinien kape tokrei tanə, masor lafet misapis kin waen mamharpin,

kwasig ikin mīpihamhə.”

(Aes 22:13)

³³ Takhapəh nisorien mə narmamə tukseikuə irəmiə. Nəgkiarien e raməfrakis yame ramni mə, “Nipig narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə kasəriwək iriə narmamə hah minə, nəmə hah minə kasoriah norien huvə minə kapəriə.” ³⁴ Havəh min nətərigien kapəmiə rīrerig, muə mə taksor nar huvə kirik yame nakharkun mə taksor; mhapəh nisori-minien təvhagə has. Yakaməgkiar məkneikin meinai kimiə tiksīn nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

Nīprai yermamə rīmamhə marə mīmrāgh mīn

³⁵ Mərig tukmə ror narmamə tiksīn kisaiyoh mhamə, “? Rhawor e yermamə yame rīmə marə mamragh mīn? ?Tukəm nīpran, tukrhawor pən iran minə?” ³⁶ Naiyohyen mine rətəwao. Tiknim-pən kweru nai ye nīmoptanə, ai tukraməkeikei mhaier kin nīpran yame rivi. ³⁷ Nipig naksuv kweru nai, pa rīmə naksuv nīpran yame tukruə, mərig nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit kirik uə kweru nai pisin kirik. ³⁸ Mərig Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei; kini In əmə ravəhsi-pən nīpran kimi nai minə fam. ³⁹ Nīprairiə rīpəh nəm-nəmhenien. Nīprai yermamə rīpəh nəmhenien kin nar mīragh yamə mine nīprairiə pisin pisin. Man minə nīprairiə pisin pisin. Kini kəmam minə nīprairiə pisin pisin. ⁴⁰ Apa ye neai, narimnar aikin, kini in e tokrei tanə e, narimnar aikin ror pisin. Nipig taksəm narimnar apa yerpirig ye neai mə in rhuvə, kafan nīhuvəyen in ror pisin ye nīhuvəyen kape narimnar kape tokrei tanə e. ⁴¹ Kini nikhakien kape mīrh ror pisin ye nəsiəyen kape makuə mine nəsiəyen kape kəmhau minə. Kini nəsiəyen kape kəmhau minə kəsar pisin pisin.

⁴² Kini rəmhen əmə kin nīprai narmamə kwənhamhə yame kamhamragh mīn. Nīprai narmamə yame kimənim əriə tukrəmətīt, mərig nipig tukramragh mīn iran, to rīpəh mīn nəmətītien. ⁴³ Nipig kamnim, in nar kirik yame narmamə khapəh nisorkeikeiyen, mərig nipig tukramragh mīn, in nar kirik yame narmamə tuksəm kafan nīhuvəyen. Nipig kamhanim, nəsaninien kafan rīrkək; mərig nipig tukramragh mīn, nəsaninien kafan tukrehuə. ⁴⁴ Nipig kamhanim nīpraitawə, in nar kape tokrei tanə; mərig nipig tukramragh mīn, in nar kape rao ye neai. Tukmə nīpran aikin kape tokrei tanə, kape rao ye neai mīn aikin. ⁴⁵ Ror pən, Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mīmə,

“Yermamə kupan, in e Adam, in rimauə mamragh.” (Jen 2:7)

Kini kwasig ikin en, Adam infamien*, in e Yesu Kristo, ripiuə mivəhsipə nimraghien kape rao ye neai. ⁴⁶ Pəh nien mə nar kape nanmin rimnəkupan muə. Mərig nar kape tokrei tanə rimnəkupan muə, kwasig ikin nar kape nanmin ripiuə. ⁴⁷ Yame rimnəkupan əgkap kimnor kin nimokrur, mərig yame ror kiraru kin, in e Yesu Kristo, rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁸ Narmamə m-fam kape tokrei tanə, niprairiə rəmhen əmə kin niprai Adam yame rimasi-pən ye nimoptanə; mərig narmamə yamə mine kamhavən ye rao ye neai, niprairiə rəmhen əmə kin niprai Kristo, yame rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁹ Taktakun ai, kitawə kisəmhen kin Adam e kape tokrei tanə, kini ror məkneikin, tuk nipig kirik tuksəmhen kin Kristo e kape rao ye neai.

⁵⁰ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik minə, mə niprai yermamə mine nitawin, to ripəh nivəniyen ye narmaruyen kape Kughen. Kini ye norien kirikianə əmə min, nar yame tukrəmətīt to ripəh nivəhyen nar yame ramarə rerin. ⁵¹ Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rimnor əpu. Pəh nien mə kitawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror nipraitawə fam tukriwi min. ⁵² In tukror aihuaa rəmhen kin naroapigien† - nipig naiyuk kape Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək, kini narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min mhapəh nhamhə-minien, kini Kughen tukror nipraitawə tukriwi. ⁵³ Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətīt, tukraməkeikei mivən ye nipran yame to ripəh nəmətitiyen tuk nipig kirik; kini nar yame tukrimhə tukraməkeikei mivən ye nar yame tukramarə kape rerin. ⁵⁴ Nipig narimnar yame tukrəmətīt tukrivən ye nar yame to ripəh nəmətitiyen mine nar yame tukrimhə tukrivən ye nar yame tukramarə kape rerin, kini nəgkiariyen yame kimirai ta tukruə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kughen rimnarowagin ye nəsaninien kape nimhəyen mapita,
kini norien kape nimhəyen ruirkək.” (Aes 25:8)

⁵⁵ “!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə?
!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine moriah əmawə?” (Hos 13:14)

⁵⁶ Təvhagə has in rəmhen əmə kin nar kirik yame raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə təvhagə has, kafan nəsaninien rehuə. ⁵⁷ !Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rimnor mə Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə tuksapita ye nimhəyen!

⁵⁸ Ror məknakin, piak minə mine nowinik minə, sərer tim tim. Takhapəh niseighanien kin nar kirik mə tukrikiu-kiu irəmiə. Nipig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimie minə fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame nakasor, pəh nien mə nar apnapig əmə.

16

Mane tuk nasituyen ye nəməhuak minə apa Jerusalem

¹ Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye niməhuak apa Jerusalem. Taksor əmə nar kirikianə yame yimini-pən tuk niməhuak apa Galesia.

* 15:45: Nəgkiariyen Gris ramni, “Adam yame ror kiraru kin,” in e Yesu Kristo. 15:51: 1 Tes 4:15-17 † 15:52: Nəgkiariyen Gris ramni min mima, “tukror aihaa rəmhen kin yermamə ramapiriapir marha min.” 15:52: Mat 24:31 15:53: 2 Kor 5:4 15:56: Rom 7:13 16:1: Rom 15:25-26; 2 Kor 8:1-9

²Ye Sande minə fam, kimiə fam kirikianə kirikianə takasəkeikei masəəhu karin mane kirik. Yermamə yame ravəh mane ehuə, tukrəəhu karin ripsaah; kini yame ravəh mane kəskəh, in tukrəəhu karin rikəskəh əmə. Ror məkneikin mə nipiğ jakurə tuk əmiə, takhapəh min nisarkutien tuk narha-kinien mane. ³Kini taksəri-p-ərhav narmamə yamə mine tukhapik mane mamhavən, kini nipiğ jakurə, jakrai nəkwəkwə yame ramni-ərhav əriə kimi niməhuak apa Jerusalem, kini mher-pən kin əriə khapik mane a mhavən apaikin. ⁴Tukmə yakəm mə rhuvə mə yo min jakvən, iriə tuksəri-pə yo.

Nəriwəkien kape nəmehua minə tiksın

⁵Kwasig ikin yakurə mivaag-pre kin əmiə, jakvən Masedonia, meinai jakəkupən mivən mivaag-pən kin niməhuak minə aikin. ⁶Tukmə ror jakarə kəskəh kitawə-m kimiə. Tukmə rhawor tuksarə əmə miserijaji-pən nipiğ kape nokieiyen tukror infamien. Ror məkneikin mə takharkun nasituyen irak tuk nəriwəkien kafak ikin hiə yakamvən ikin. ⁷Yakpəh norkeikeiyen mə nipiğ jakurə məm əmiə, məkneikin jakaməkeikei marə mier min. Mərig yakorkeikei mə jakurə kisarə kəskəh əmə, tukmə Yermaru reighan kin. ⁸Mərig kwasig ikin yakurə, yakmə jakamarə Efesas merijaji-pən nipiğ kape Pentekos, ⁹meinai Kughen rimnəhitə ye swatuk ehuə tuk yo mə jakor wok huvə yame ramkuə kin kwənkwan ripsaah, nar apnapig narmamə ripsaah kisarkut mə tuksətəpig kin yo tuk norien wok.

¹⁰Tukmə Timoti rurə məm əmiə, havəhsi-pən nisaiyən kimin, meinai in ramor wok kape Yermaru rəmhen kin yo. ¹¹Takhapəh nisorien mə kimiə kirik tukrəm-əhu in. Taksasitu iran misher-pə min kin pəh rirerig-pə min tuk yo. Yo yakawhin piautawə minə iriə Timoti mə tukhauə misəm yo.

¹²Kini ye nikarin kape piautawə e Apolos, yimnamaiyoh əusik-əusik mə in tukraməkeikei mikwasig kin piautawə minə mhaurə misəm əmiə. In riphəh norkeikei-pikien mə tukrurə ai taktakun, mərig tukruə ye nipiğ yame ratuatuk tukun.

¹³Takasəriğ əmiə. Taksərer tim tim ye nhatətəyən kapəmiə. Takhapəh nhaginien. Misor nətəriğien kapəmiə riskai. ¹⁴Narimnar fam yame kimiə takasor, sor ye norkeikeiyen.

¹⁵Kimiə nakharkun mhamə kwən a Stefanas mine kafan minə iriə kimisəkupən mhani nəfrakisien ye Yesu apa tanə Akaea. Kini iriə kisarkut skai tuk nasituyen ye niməhuak minə. Yakamni skai pre tuk əmiə piak minə mə, ¹⁶takhasiai əriə masor nəkwairiə, mine narmamə m-fam yamə mine kasor pik wok ye niməhuak. ¹⁷Rikik rimnagien nipiğ Stefanas mine Fotunatas mine Akaeas kimirhitərhav-pə, meinai nar apnapig kimiə nimnharkək, mərig nipiğ yimnəm ərisir, rəmhen əmə kin yame yimnəm əmiə. ¹⁸Irisir kimirhirəhsi-haktə pik kafak nətəriğien rəmhen əmə kin yame kimirhor irəmiə. Taksəkeikei mhasiai narmamə yamə minə kasor məkneikin.

Pol rimnor infamien ye kafan nəkwəkwə e Fas Korin

¹⁹Niməhuak minə apa provins e Tarki* kasokrən huvə irəmiə. Akwila mine Prisila kworkeikei pik mə tukrəni-pre huvə tuk əmiə ye nhag Yermaru iriə nəməhuak yamə mine kasofugin ye nimə kapəriu. ²⁰Piautawə

16:5: Wok 19:21 **16:6:** Rom 15:24 **16:9:** Wok 19:8-10; 2 Kor 2:12 **16:10:** 1 Kor 4:17

16:11: 1 Tim 4:12 **16:12:** 1 Kor 3:6 **16:15:** 1 Kor 1:16 * **16:19:** Nəgkiarien Gris ramni nhag kantri e Tarki mə "Esia." **16:19:** Wok 18:2,18,26

m̄inə fam eik̄in e kamhani rhuvə pre tuk əmiə. Taksokrən huvə irəm̄iə
m̄inə rəmhen mə kimiə kirikianə əmə ye Yesu Kristo.

²¹ Yo Pol, yakamrai nəgkiarien e kin kwermik.

²² Tukmə yermamə kirik r̄ipəh norkeikeiyen Yesu Yermaru, pəh
tukrarə ye narp̄inien.

!Yesu Yermaru kapətawə! !Yuə-ra!

²³ Pəh Yesu Yermaru tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

²⁴ Yakamher-pre kin kafak norkeikeiyen kimi əmiə fam ye Yesu Kristo.
Amen.

2 Korin

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin, mine nəməhuak minə apa provins a Akaea.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol ruirai ta nəkwəkwə kisisər mher-pən kin kimi niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kin. Mərig nəkwəkwə yame ror kirikianə kin, mine nəkwəkwə yame ror kisisər kin, iriu kirarkək; keinein mə iriu pukaa. ?Kwəramətīt ta uə? Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, kamni kimə 1 Korin. Kini nəkwəkwə a raməgkiar skai kimi əriə, mə tukrini-əhu norien has minə kapəriə, kini in ramhajoun min əriə kin narimnar pisin minə tiksın. Iriə khapsaah ye niməhuak kasəri-pən nərigien kape Pol yame rimirai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərig iriə minə tiksın aikin, kamhani mə Pol, pəh nien mə in yemehuə kirik; kini ripəh nəmhenien mə in tukrəvhag kimi əriə. Kini iriə kamhani mə in ramor əmə wok kafan tuk nivəhyen mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mamhajoun mə in aposol kirik, kini Kughen rimiwəhsi-pən wok e kimin, kini ratuatuk əmə mə in tukrəwhaag məkneikin kimi əriə. Kini in morkeikei mə tukrini-əhu nəmhajoun eikuə yamə mine kasarə apa Korin. Kini mamaiyoh nəməhuak minə Korin mə tuksasitu mhavəhsi-pən mane kirik yame tukrasitu kin ye niməhuak apa Jerusalem məvigin narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakarərai nəkwəkwə e kimru piautawə Timoti. Nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, niməhuak kape Kughen apa Korin mine narmamə minə fam kape Kughen apa Provins a Akaea. ² Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen raməgkiar vivi kimi narmamə yamə mine kisarə ye nipig autən

³ Pəh khani vi vi Kughen e in Rim Yermaru kapətawə Yesu Kristo. In Tatə yame rikin rehuə tuk narmamə, mine In Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə. ⁴ In raməgkiar vi vi kimi ətawə ye nipig autən minə fam kapətawə, mə kitawə tukharkun nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə ye nipig autən pisin pisin minə yamə mine kamharəpikin. Kitawə tuksəgkiar vi vi kimi əriə rəmhen kin yame Kughen In ramor kimi ətawə. ⁵ Nəmhəyen yame Kristo rimnərig, nəmhəyen kirikianə yame kitawə kasərig ai taktəkun. Kini ye norien kirikianə əmə min, kitawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar vi vi kimi ətawə, kini norien a ramehuə mamvən min tuk narmamə.

⁶ Nipig kimawə yaksərig nəmhəyen ramuə tuk əmawə nipig yakamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, kini nəvsaoyen huvə a rafəhsi-haktə nərigien kapəmiə mavəh miragh əmiə. Nipig Kughen raməgkiar vi vi kimi əmawə, ramor mə kimawə jakharkun nəgkiar vi viyen kimi əmiə. Kwənkwai norien a ramkuə ye nimraghien kapətawə, kini nipig nakasarə ye nipig əutən rəmhen əmə kin yame kimawə yimnisarə iran, ramasitu irəmiə mə takamharpin əmə ye nərer-tim-timien. ⁷ Kimawə yaksərəhu-pən tim tim nərigien kapəməwə ye Kughen mə kimiə taksərer tim tim. Meinai kitawə fam kisarə əmə ye narəyen kirikianə, kimiə taksarə ye nəmhəyen rəmhen kin yame kimawə yakasarə iran. Kini Kughen raməgkiar vi vi kimi əmiə rəmhen kin yame raməgkiar vi vi kimi əmawə.

⁸ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun huvə nipig əutən yamə minə yimnisarə iran apa provins a Tarki. Nahasien ehuə minə kimnhauə tuk əmawə, rapita nəsaninien kapəməwə, mamor rikimawə raməsik mə to yakhapəh nhamraghien. ⁹ Nəfrakisien, kimawə yimisərig mə kineighan-pən ta kin əmawə mə jakhamhə. Mərig nipig əutən minə a kimnhauə mə jakhapəh nisətəgtə-atukien irəməwə, mə jaksətəgtə əmə ye Kughen yame ramor narmamə yamə mine kimnhamhə khamragh min. ¹⁰ Ipakə əmə yakhamhə, mərig Kughen rimivəh miragh əmawə. In rirkun nivəhsi-tayen nipig əutən minə a tuk əmawə. Kini yakasərəhu-pən nərigien kapəməwə iran mə tukrivəhsi-ta nipig əutən minə a tuk əmawə. ¹¹ Kini In mamor əfrakis məknakin nipig naksəhuak tuk əmawə. Narmamə khapsaah tuksəgnəgin Kughen tuk narimnar huvə yamə mine In ramor kimi əmawə, meinai kimiə nakhapsaah nakasəhuak tuk əmawə.

Narmamə kimnhani hah Pol, mərig in ramni-ərhav mə kafan norien rhuvə

¹² Nar kirik yame rikimawə ramagien tukun. Ye norien yame yakasor kimi narmamə apnapig minə ye tokrei tanə, mine kimi əmiə, yakasor ye swatuk yame Kughen ramhajoun. Norien kapəməwə ratuatuk əmə, maməmīr əmə ikin rakhak ikin. Kini taktəkun e, ye nərigien kapəməwə, yakasərig mə yakhapəh nisorien nar kirik yame rahas. Pəh nien mə norien kapəməwə ratuatuk məknakin meinai yakhavəh nirkunien kape narmamə, mərig mə Kughen ramasitu irəməwə yerkin agien. ¹³⁻¹⁴ Yakamhani məkneikin meinai yimnhapəh nharai-pəniən nəgkiarien kirik yame riskai tuk nəvhekiniən uə tuk nirkunien nipran. Taktəkun ai nakwənharkun kəskəh nərigien kapəməwə, mərig yakorkeikei mə takhauə mharkun fam. Kini ye norien a, ye nipig Yesu Yermaru tukruə min iran, kimiə taksagien tuk əmawə rəmhen kin yame kimawə jaksagien tuk əmiə.

Pol rimnarar ye nərigien kafan tuk nəriwəkien kafan

¹⁵⁻¹⁶ Yakharkun mə rikimiə ragien tuk əmawə, rikik rimnaməsik mə nipig yakmavən Masedonia, jakəkupən murə məm əmiə, kini nipig yakamtərhav Masedonia, rikik rimnaməsik mə jakrerig-pre min məm əmiə. Ror məkneikin mə takhavəh nihuvəyen mikiraru. Kini ai, rikik rimnaməsik mə taksasitu irak misher-pən kin yo apa ye provins a Judia. ¹⁷ Apa kupan, yakmə jakurə məm əmiə. Kini ai yimnarar ye nərigien kafak ye nikarin kape nəriwəkien kafak. ?Kini nakhamə ta mə yakaməgkiar apnapig əmə ye nəriwəkien kafak uə? Nikam. Nərigien

kafak rīpəh nīsi-pəniēn tuk norien kape tokrei tanə, rəmhēn kīn yame narmamə kaseighan kīn nar kīrik mamhani hah mīn ye nīpig kīrikianə. ¹⁸ Kughen raməfrakis nīpig m-fam; kīni yakamhawasīg kīn norien kafan nīpig yaksəgkiar kīmi əmiə. Yakhapəh nīsorpirh-pirh-iēn nəgkiariēn mīr e “Ǝwəh” mīne “Nīkam” ye nīpig kīrikianə. ¹⁹ Kīmasīr Saelas* mīne Timoti yīmīrhurə mīrhīni-ərhav-pre Ji Kughen e Yesu Kristo tuk əmiə, kīni In to rīpəh nīniyēn “Ǝwəh” mīne “Nīkam” ye nīpig kīrikianə. Nīkam. Nīpig mīfam, nəgkiariēn kafan kīrikianə əmə. ²⁰ Ror məkneikīn meinai nar ap-napīg Kughen rīmīni promes kuvhuun, iriə kīmnhauə mīsor nəfrakisien kīn ye Yesu Kristo. Kīni kītawə kamhavəh-si haktə nhag Kughen mhani-pən tukun mhamə, “Amen. Ǝwəh.” ²¹ Kughen əmə ramor əmawə yaksərer tim tim ye Kristo kītawə-m kīmiə. In rīmīrpen ətawə, ²² kīni mīvəh-si pə Nanmīn kafan yerkitawə mamor nīmətətiēn ye nīmraghiēn kapətawə mə In, kafan e kītawə. Kīni taktəkun ai, kītawə kwənharkun mə kafan promes mīnə tukhauə mīsor nəfrakisien kīn tuk nīpig kīrik ye nīmraghiēn kapətawə.

²³ Kīni yakvəh kwəsū ye nhag Kughen mə yīmnapəh nīrerīg-pre-mīniēn Korin məm əmiə meinai to yakpiurə, mīpiəgkiar skai pre kīmi əmiə, kīni moriah əmiə. ²⁴ Pəh nīēn mə yaksarkut tuk nehuəyēn irəmīə mə jakhavəhsi-pre əmə nəgkiariēn kīmiə əmiə mə taksəri-pən, mərīg kīmiə nakwəsərer timtim ta ye nhatətəyēn kapəmīə. Kīni kasor wok kwis kītawə-m kīmiə mə rīkīmiə tukragiēn.

2

¹ Ror məkneikīn mə yaknərīg ta mə jakpəh nurə-mīniēn məgkiar skai pre kīmi əmiə, mor rīkīmiə rəmhə. ² Kīni, tukmə yakor rīkīmiə rəmhə, ?pa irəmīə tukror rīkīk ragiēn? Kīrkək, meinai yīmnor rīkīmiə m-fam rəmhə. ³ Ror pən, yīmīrai nəkwəkə kirik mher-pre kīn, mə jakhavəhsi-haktə nərīgīēn kīn kapəmīə. Yakpəh norkeikeiyēn mə tukmə yakurə məm əmiə, rīkīk rarkwao tuk norien kapəmīə yamə mīne khapəh nīsəmheniēn. Mərīg norien kapəmīə tukraməkeikei mor rīkīk ragiēn. Kīni tukmə rīkīk ragiēn, kītawə fam rīkitawə tukragiēn. ⁴ Nīpig yīmīrai nəkwəkə a mher-pre kīn kīmi əmiə, rīkīk rəpou pik tuk əmiə, kīni rīkīk rarkwopīr, nehe nīmīk rīmnaiyu tuk əmiə. Mərīg yīmīpəh nīraiēn nəkwəkə a mə jakor rīkīmiə rəpou; mərīg yīmīrai mə takharkun mə norkeikeiyēn kafak rehuə tuk əmiə.

Takhapəh nīsarpiēn tai təvhagə has

⁵ Yakpəh norkeikeiyēn mə jakaməkeikei məgkiar skai pre kīmi əmiə. Mərīg yakorkeikei mə jakni mə yermamə yame rīmnor nahasiēn,* pəh nīēn mə rīmnor yo pīsīn əmə yakamərīg rahas tukun, mərīg rīmnor ətawə fam kīsərīg rahas tukun. ⁶ Narpīniēn yame kīmiə khapsaah nīmnhavəhsi-pən ta kīmīn nəmhēn. ⁷ Mərīg taktəkun ai, takasəkeikei mīsərukīn kafan norien has kīni mīsəgkiar vi vi kīmīn tamə rīkīn rəpou pik kīni rapəh nhatətəyēn kafan. ⁸ Yakamni-pre skai tuk əmiə mə takhavən mīsor rhuvə pən kīmīn mə in tukrīrkun mə kīmiə naksorkeikei in. ⁹ Yīmīrai nəkwəkə a mher-pre kīn kīmi əmiə mə jakəm-ru mə ?taksor nəkwək ye narīmnar

* **1:19:** Saelas, nhag pīsīn kīrik e “Silvanus.” **1:19:** Wok 18:5 **1:20:** Rev 3:14 **1:22:**

2 Kor 5:5; Efes 1:13-14 **1:24:** 1 Pita 5:3 **2:1:** 1 Kor 4:21 **2:4:** Wok 20:31 * **2:5:** Yeməhuak kīrik irəriə rīmnor apnapīg nar, mīkīr-ta piraovīn vi kape rīmni. Kīni Pol rīmīni-pən tuk əriə mə tukhawəsi-pən narpīniēn kīmīn in ye 1 Kor 5:1-5.

fam, uə nīkam?† ¹⁰ Tukmə kimiə nakwəsərükīn norien has kape yermamə kīrik, yo mīn jakərükīn kafan norien has. Kini tukmə kwən a rīmnor rahas pə kimi yo rəmhen mə jakor mīrhuvə tuk əmru mīnə, mərīg Kristo rīrkun mə yakwor rhuvə ta tuk əmru mīnə mə jakwasitu irəmīə ¹¹ mə Setan tukrīpəh nəwhaiyen kwhen kapətawə, meinai kitawə kwənharkun ta kafan nərigien tuk norien nahasien.

Narmamə yamə mīnə kamhani ərhav nəvsaoyen huvə

¹² Nīpig yimavən apa Troas tuk nīni-ərhavyen nəvsaoyen kape Kristo, yīmnəm mə Yesu Yermaru rīmnəhitə ye kwəruə kīrik kimi yo. ¹³ Mərīg nəmərīnuyen rīrkək irak meinai yīmīpəh nəmīen piak Taetas aikīn. Kini yīmnaowīə kīn nəmə Troas mītərhav mīvən Masedonia mamarhakīn in.

¹⁴ Pəh khani vi vi Kughen yame ramofugxn ətawə kasərer ye nīmri narmamə ikīn mīn fam, rəmhen kīn yame king ramapita tīkmīr mīnə kafan, mamərīp əriə ye nīmri namramə mīfam. Mərīg Kughen ramərīp ətawə ye nīmri narmamə mə tukhani-ərhav nəgkiarien kafan, rəmhen kīn yame senta ramənaah ikīn mīnə fam. ¹⁵⁻¹⁶ Ye nīmri Kughen, kīmawə yaksəmhen kīn senta yame raməpnah narmamə, meinai kīmawə yakamhavəh Yesu Kristo mamhavən kimi narmamə m-fam. Narmamə yamə mīnə kīshatətə iran, kharkun mə senta e rapien huvə, kīni Kughen ravəh mīragh əriə. Mərīg narmamə tīksīn, kasərīg nəmīəv senta a rapien kīn nīmhəyen, ramhajoun mə Kughen tukror narpīnien kimi əriə.

Wok e rehuə pik, yermamə kīrik rīpəh nəmhenien mə to ror infamien iran. ¹⁷ Kīmawə yakhapəh nīsəmhenien kīn narmamə tīksīn yame iriə khapsaah kamhani ərhav nəgkiarien kape Kughen tuk nīvəh-əməyen mane. Nīkam. Kughen rīmnhēr-pə kīn əmawə, kīni kīmawə yakasofugin-pən ye Kristo, mhani-ərhav nəvsaoyen huvə. Kīni ye nīmri Kughen, nəgkiarien kapəmawə ramsi-pən yerkimawə m-fam.

3

Kughen rīmīrpen-pən nar vi kīrik kimi narmamə

¹ Tukmə ror kimiə nakhamə kīmawə yakamhavəh si-haktə atuk əmawə ye nīmrimīə, mərīg nīkam. Tukmə yepsīpīs mīnə kamhauə iməmīə ikīn, tukasəkeikei mhavəh leta yame kīmīrai tuk nīni-ərhavyen norien kapəriə kimi əmīə. Uə nīpig tukmə khatərhav, tukasəkeikei mhavəh leta yame kīmīə takharai yame tukshen-hen narmamə kīn, pəh tukīrkun əriə. Mərīg kīmawə yakhapəh nhavəhyen leta kīrik məkhnakīn, meinai ² kīmīə naksəmhen kīn leta yame ramor əpu wok kapəmawə. Leta e kīmīrai-pən yerkimawə, yame narmamə m-fam kasəvhuekīn mharkun nīpran. ³ Nīmraghien kapəmīə ramhajoun mə kīmīə naksəmhen kīn leta kīrik yame Kristo rīmīrai kīni narmamə kasəvheikīn. Kīmīə kwənkwaī wok kapəmawə. Kīmīə naksəmhen kīn leta yame Nanmīn kape Kughen rīmīrai. Mərīg pəh nīen mə rīmīrəh pen mīrai-pən ye nəkwəkəwə; mərīg rīmīrai yerki yermamə.

⁴ Yaksətghaa kīn nəgkiarien mīnə məknen meinai Kristo ramarə yerkimawə kīni yakshatətə tīmīm ye Kughen.

† **2:9:** Pol rīmə tukrīrkun ru mə kwəsəri-pən nəgkiarien kafan mīsher-ye rhav əfrakis kīn kwən a yame rīkīr-ta pīahuaru kape rīmīnī, uə nīkam. **2:11:** Luk 22:31 **2:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9 **2:13:** Wok 20:1 **2:15-16:** Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6 **3:1:** Wok 18:27; 2 Kor 5:12 **3:2:** 1 Kor 9:2 **3:3:** Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27 **3:4:** Wok 20:31

⁵ Yakhapəh nisərigien mə kimawə əmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik. Mərig tukmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik, in e Kughen ravəhsi-pə nirkunien tukun. ⁶ In rimmor əmawə yaksəmhen mə jakhauə kafan yorwok minə mhani-ərhav nəgkiarieren vi yame In rimirpen ta. Nəgkiarieren vi e yame Kughen rimirpen, pəh nien mə ramsi-pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkwəkwə, mərig ramsi-pən tuk Nanmın kape Kughen. Meinai loa yame kimirai-pən ye nəkwəkwə ravəhsi-pən nimhəyen kimi narmamə; mərig Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə nimraghien.

⁷ Nipig Kughen rimirai-pən loa ye kapier kini mivəhsi-pən kimi Moses,* nikhakien aikin kape Kughen; kini nimri Moses rhakak min. Kini nəmə Isrel to khapəh nisarha-pənien misəm nimrin, nar apnapig mə nikhakien natukreiwaiyu mirkək. Kini loa e ravəhsi-pə pawk nimhəyen, mərig rakhak, ⁸ kini wok kape Nanmın kape Kughen rakhak pik rapita. ⁹ Loa a yame rakhak, kafan e wok, Kughen raməkir narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əria. Mərig wok yame Nanmın kape Kughen ramor, in e narmamə khauə misatuatuk ye nimri Kughen. !Wok e rakhak pik rapita! ¹⁰ Nəfrakisien, nar yame rimmnakhak məkupən, taktəkun ai, ripəh nikhakien. Meinai nar yame rakhak pik rinapita yame rimmnakhak məkupən. ¹¹ Loa yame tikripirkək tuk nipig kirik rimauə ye nikhakien, mərig wok kape Nanmın kape Kughen yame tukramarə rerin, in rhakak pik əgkəp.

¹² Ror məkneikin mə yakasərəhu-pən tim tim kapəməwə nərigien ye wok a kape Nanmın kape Kughen, masətghaa kin nini-ərhavyen kafan nəgkiarieren. ¹³ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin Moses yame, nipig nimrin rhakak kape nipig kwəkwə əmə, in rimmnatuopis in kin neipən mə nəmə Isrel tukhapəh nisəmien nikhakien ye nimrin. ¹⁴ Mərig Kughen rimmor kapəria kapə riskai. Kini ye nipig a, muə meriaji-pə taktəkun, nipig iriə kasəvheikin Ol Testamen, khapəh nharkunien nıpran, rəmhen kin yame neipən kirik raməker əswasig kin nirkunien kapəria. Kughen ripəh nivəhsi-tayen neipən a tuk əria; ramrəhsi-ta əmə tuk narmamə yamə mine kasofugin kwhen kapəria iriə Kristo. ¹⁵ Nəfrakisien, meriaji-pə taktəkun mine, nipig kasəvheikin nəkwəkwə yamə mine Moses rimirai, rəmhen kin neipən kirik yame raməker əswasig kin nirkunien kapəria. ¹⁶ Mərig narmamə m-fam yamə mine kasarar ye nərigien kapəria mhaue tuk Kughen, Kughen tukrirəhsi-ta neipən a.

¹⁷ Yesu Yermaru In ror Nanmın. Kini ikin Nanmın kape Yermaru raməmır ikin, In ramrisin narmamə. ¹⁸ Kini kitawə fam kasor əpu nikhakien kape Kughen, narmamə kasəm; pəh nien mə kitawə kisatuopis ətawə. Nipig m-fam In ramarar irətawə mə tukhauə misəmhen kin In. Nikhakien kafan rarkurao irətawə mameihuə. Nikhakien e ramsi-pən tuk Yermaru kapətawə yame In Nanmın Rhakə.

4

¹ Kughen, rikin rehuə tuk əmawə, ror pən rikimawə ripəh nəpouyen tuk norien wok e kape nini-ərhavyen Nəvsəoyen Huvə kafan. ² To yakhapəh nisorien norien yame kamor apis-apis mine norien yame ror naurisien.

3:6: Jer 31:31; Jon 6:63; 1 Kor 11:25
27:26; Rom 1:17 **3:11:** Luk 22:31
Eks 34:34 **3:17:** Jon 8:36; Rom 8:2

* **3:7:** Əm-ru Dut 5:22. **3:7:** Eks 34:29 **3:9:** Dut
3:12: Wok 14:27; 1 Kor 16:9 **3:13:** Eks 34:33 **3:16:**

To yakhapəh niseikuəyen mhapəh nhaukreikinien nıprai nəgkiarjen kape Kughen. !Nıkam! Kımawə yakamhani-ərhav əmə nəfrakisien, kını ye norien mınə a, ye nımri Kughen, yakasor əpu əmawə ye nımri narmamə, mə ye nərigien kapəriə, tukharkun mə wok kapəmawə ratuatuk. ³ Tukmə ror nəvsaoyen huvə yame yakamhani-ərhav, nıpran ramerkwaig tuk narmamə tiksın; mərig ramerkwaig əmə tuk narmamə yamə mınə kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua. ⁴ Narmamə yamə mınə khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen kasəri-pən swatuk ai, meinai Setan e yarmhə in ramarmaru ye tokrei tanə, rımnatuopıs əriə mə tukhapəh nisəmien nıkhakien kape nəvsaoyen huvə yame nıkhakien risia-pen əriə. Nıkhakien a ramsi-pən tuk Kristo yame In ravəh əfrakis Nanmın kape Kughen. ⁵ Ror məkneikin meinai kımawə yakhapəh nhani-ərhav-atuk-ien əmawə; mərig yakhani-ərhav Yesu Kristo mə In Yermaru. Kını In rımnher-pə kın əmawə mə kımawə yor atuə kın mınə kapəmıə. ⁶ Meinai Kughen e yame rımını kupən mımə, “Pəh nıkhakien tukrıvən məsıə-pən ikin rəpıgnap ikin,” (Jen 1:3) in Kughen kirikianə əmə yame raməsıə-pən yerkitawə mə kitawə tukharkun nəsanınien mınə nıhuvəyen kafan yame kitawə kasəm ye Kristo.

Kitawə kisəmhen əmə kın nıtıp yame ramətıt aihuua əmə

⁷ Kitawə kisəmhen kın nıtıp* yame Kughen ravai-pən narimnar huvə ikin kafan; mərig nıtıp raməmətıt aihuua əmə. Ramhajoun-pən mə nəsanınien əfrakis ramsi-pən tuk Kughen, rıpəh nısi-pəyen tuk ətawə.

⁸ Nıpıg əutən mınə khapsaah kamharəh-pıkin əmawə, mərig khapəh nisoriahyen əmawə. Nıpıg tiksın, yakhapəh nisəmien swatuk, mərig yakhapəh nisəpəhyen. ⁹ Kamoh əmawə, mərig Kughen rıpəh nəpəhyen əmawə. Kaməsik əmawə, mərig kıpəh narkwhopniyen əmawə. ¹⁰⁻¹¹ İkin pukaa yakamhavən ikin, rıkimawə raməsik mə kımnhopni Yesu, kını kımə tukhopni mın əmawə tuk nını-ərhavyen nhagin. Mərig kımawə yakasəkeikei tuk nını-ərhavyen nhagin mə tukırkun mə Yesu rımamragh. Kughen rımneighan kın əmawə mə jəksərig nəmhəyen mə tukəm kirkun mə Yesu e in e rımamragh mivəhsi-pən nəsanınien ye nıpraimawə yame tuk nıpıg kirik tukrəmətıt. ¹² Ror pən, nıpıg mıfam ipakə əmə yakamhamhə mə kımıə takhavəh nımraghien rerın.

¹³ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nar yame yakamni nəfrakisien iran, yakamni-ərhav.” (Sam 116:10) Kını ye norien kirikianə əmə kape nhatətəyen, kımawə mın yakamhani nəfrakisien iran, ror pən yakamhani ərhav, ¹⁴ meinai kımawə yakharkun mə Yermamə yame rımnor Yesu ramragh mın ye nımhəyen kafan, In tukror mın ətawə m kımıə tukamhamragh mın ye nımhəyen kitawə Yesu, tuksarə kitawə mın. ¹⁵ Yımnharəh pıkin nəmhəyen mınə e mə kımıə taksarə huvə iran. Kını nıpıg m-fam nıhuvəyen kape Kughen ravi-pə narmamə khapsaah mın kamhauə tuk Kristo. Tukhani vi vi Kughen nıpıg m-fam, mhavəhsi-haktə nhagin mə In yerpırig pık.

¹⁶ Ror pən rıkimawə rıpəh nəpouyen. Nar apnapıg mə nıpraimawə rameiwaiyu ai taktəkun mınə, mərig nıpıg mıfam Kughen ramor rıkimawə ramhuvə mın. ¹⁷ Meinai nıpıg əutən yame mınə yaksarə irəriə,

4:2: 2 Kor 2:17; 1 Tes 2:5 4:4: Efes 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 4:6: Jen 1:3; Aes 9:2; 2 Kor 3:18

* 4:7: Gris ramni “jag” yame kımnor kın nımoptanə skai. 4:7: 2 Kor 5:1 4:8: 2 Kor 1:8; 7:5 4:10-11: 1 Kor 15:31 4:10-11: Rom 8:36 4:14: 1 Kor 6:14 4:16: Efes 3:16

iriə nar apnapig əmə. Tukhapəh nisəmirien ror tu. Mərig kwənkwairiə in nikhakien yame raməmīr rerin; kini in rehuə mihuvə mapita narimnar m-fam. ¹⁸ Ror pən, kitawə khapəh nisərig-pikien tuk nar yame kasəm kin nimiritawə, mərig kisərig pik nar yame kitawə khapəh nisəmien. Meinai narimnar yame kasəm kin nimiritawə, kasəmīr kape nipig kwakwə əmə. Mərig narimnar yame khapəh nisəmien kasəmīr kape rerin.

5

Niprai narmamə tukror pisin apa ye rao ye neai

¹ Kitawə kharkun mə nipraitawə in rəmhen kin nimə tapolen yame kisarə iran ye tokrei tanə e. Kini tuk nipig kirik tukrəmətit mahas. Kini nipig nimə tapolen a tukrirkək ye tokrei tanə, mərig apa ye rao ye neai, kapətawə kirik aikin nimə vi yame pəh nien mə yermamə ramor, mərig Kughen əmə ramor. In e nipraitawə yame rivi, tukramarə rerin ikin. ² Mərig taktəkun ai, kitawə kisarə ye nipraitawə kape tokrei tanə, misasək, misorkeikei pik mə nipig tukruə yame kitawə tukpihavəh nipraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kin yame kamhavən ye neipən vi. ³ Meinai pəh nien mə kitawə tukhavəh nanmitawə əmə, yame nipraitawə rirkək. Mərig tukhavəh nipraitawə vi, kape rao ye neai. ⁴ Nipig kisarə ye tokrei tanə ye nipraitawə yame tukripimətit, rikitawə rəpou, kisorkeikei mə tuksəpəh nəmhəyen. Mərig pəh nien mə kisorkeikei mə nipig tukhamhə, tuksəta əgkəp ye nipraitawə. Nikam. Mərig kisorkeikei mə nipraitawə tukro ta kin yame rakwas kape tokrei tanə, mipəh yame rivi kape rao ye neai. ⁵ Kini Kughen rimnor ətawə mə tukasarə ye nimiraghien vi, mivəhsi-pə Nanmin Kafan mə tukrhajoun huvə ətawə mə kafan narimnar minə e tukhauə misor nəfrakisien kin.

⁶ Ror pən, nərigien kapətawə riskai, kini kharkun huvə mə nipig kisarə əmə ye nipraitawə kape tokrei tanə, kitawə khapəh nisəmirien imei Yesu Yermaru. ⁷ Nhatətəyen kapətawə ramkir ətawə; pəh nien mə narimnar yame kasəm ramhajoun swatuk. ⁸ Yakamni mə nərigien kapətawə riskai, kini kisorkeikei mə tuksəpəh nipraitawə mhavən ye nimə vi kapətawə kitawə Yesu. ⁹ Nar apnapig tukmə kisarə ye nipraitawə kape tokrei tanə e, uə kisəpəh nipraitawə kape tokrei tanə misarə ye rao ye neai, mərig narimnar yame kasor, kasor əmə mə Yesu, rikin tukragien tuk ətawə. ¹⁰ Kasor məkneikin meinai kitawə m-fam tukasəkeikei masərer əkupən ye Kristo mə In tukrəkir norien minə kapətawə. Kini kitawə kirikianə kirikianə tukhavəh nərokien rəri-pən narimnar yamə mine kimisor ye tokrei tanə; nar has uə nar huvə.

Wok e kapətawə, mə tukhavi tikmir minə kape Kughen khauə kirikianə iriə min

¹¹ Kini taktəkun ai, yakamhasiai Yesu Yermaru yame tukrəkir narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mə jakhavi-pə narmamə pəh khani nəfrakisien ye Kughen. Kughen ruirkun ta əmawə mine wok kapəməwə; kini yaksorkeikei mə kimiə min takharkun huvə əmawə. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə jakhavəh-si haktə atuk əmawə ye nimirimə, mərig yakamhavəh-si-pre kapəməwə nərigien mə rikimiə tukragien tuk əmawə. Kini taktəkun ai, nakharkun nishorpinien nəgkiarieren kape narmamə yamə mine kisausit meinai narmamə kamhavəh-si haktə əmə əriə tuk

nhagriä, mhapäh nisäkieren nimiraghien kapäriä. ¹³ Tukmä nakhamä kimawä yaksarmar, päh Kughen tukräm ämhen ämawä. Märig tukmä nakhamä nirkunien kapämawä rämhen, haväh nägkiarieren kapämawä päh tukrasitu irämiä. ¹⁴ Ror mäkneikin meinai norkeikeiyen kape Kristo ramarmaru irämawä, meinai yakharkun huvä mä yermamä kirikianä rimamhä tuk narmamä m-fam. Ror mäkneikin mä kitawä m-fam tukasäkeikei misöpäh tävhagä has, rämhen kin yame yermamä mhä reinein norien tävhagä has. ¹⁵ Kini yakharkun mä Yesu rimamhä tuk narmamä m-fam mä iriä yamä mine kamhamragh, tukhapäh nisorien narimnar yamä iriä atuk ämä kisorkeikei; märig iriä tukasäkeikei misor norien yamä mine Yesu rorkeikei - in e yermamä yame rimamhä tuk äriä kini mimiragh min ye nimirhären.

¹⁶ Ror mäkneikin, mä taktäkun ai, yakhapäh nisäkieren narmamä ye norien yame narmamä kape tokrei tanä kasäkir narmamä iran. Kupan, yimisäkir Kristo ye norien a, märig taktäkun ai, yakhapäh nisorien. ¹⁷ Ror mäkneikin, narmamä yamä mine kamhauä masor kirikianä ye Kristo, Kughen ramor vi äriä. !Nar akwas ramöta iran! Nar vi ramuä iran. ¹⁸ Narimnar minä fam a kamhasi-pän tuk Kughen. Kupan, kitawä kimisor tikmir kitawä Kughen; märig ye Kristo, In rimnäpkäfugin ätawä kwänhauä ipakä tukun, minor ätawä kwänhauä In minä tiksän. Kini mivähsi-pä wok e kimi ämawä, in e mä tukhavi tikmir minä kafan khauä In minä tiksän. ¹⁹ Nägkiarieren e yakamni, niran ramni mä Kughen rimivi-pä tikmir minä kafan ye tokrei tanä khauä misor kirikianä ye Kristo, mipäh nävheikinien kapäriä norien has minä. Kini mivähsi-pä nägkiarieren e kimi ämawä kape nivi-päyen tikmir minä kafan khauä misor kirikianä iriä min. ²⁰ Ror mäkneikin, kimawä yägkiar minä tiksän kape Kughen. Rämhen kin Kughen ramokrän kin narmamä nipig kimawä yaksägkiar. Kini yaksaiyoh skai ämiä ye nhag Yesu Kristo mä taksöpäh norien kape tikmir minä, mhauä misor kirikianä kimiä Kughen. ²¹ Kughen rimnor Kristo yame norien has rirkäk iran, In sakrefaes kape norien has minä kapätawä, mä tukshatätä misatuatuk ye nimirä Kughen.

6

¹ Meinai kimawä yakasor wok kirikianä kimawä Kughen, yaksaiyoh-pre skai ämiä mä nipig Kughen tukrautä-pre kin kafan nihuväyen kimi ämiä, takhapäh nhavähäyen mä in nar apnäpig ämä. ² Meinai Kughen ramni mimä,

“Yimnärig ik ye nipig atuatuk,

mamasitu iram ye nipig kape niväh-miraghien.”

(Aes

49:8) Yakamni-pre tuk ämiä mä taktäkun ai, rinor nipig atuatuk kape Kughen tukriväh miragh ämiä.

Pol ramävsao kin nipig äutän minä ye nimiraghien kafan

³ Yakhapäh nisorien nar kirik mä yermamä tukrimir ye nhatätäyen kafan tukun, tamä narmamä kamhani hah wok kapämawä tukun.

⁴ Märig norien minä fam ye nimiraghien kapämawä kashajoun mä kimawä yorwok minä äfrakis kape Kughen: Kimawä yaksärer tim tim ye nipig kape nämhären, mine ye nipig äutän minä, mine ye nipig yaksärer rahas. ⁵ Narmamä kamhauh ämawä, misähi-pän ämawä ye

kalabus. Mharpəhu əmawə mə tukhauh əmawə. Yimisor wok ehuə, mhapəh nisəpərien yenpig, kini nikumhə raməs əmawə. ⁶ Yakhapəh nisorer-əswasigien kin norkeikeiyen yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeiyen əfrakis. ⁷ Yakamhani əmə nəfrakisien. Kini nəsaninien kape Kughen ramarə irəmawə. Nımraghien kapəmawə yame ratuatuk ramor əmawə yak-sapita tikmir minə kapəmawə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətavhə mə tukrapita kafan tikmir. ⁸ Narmamə tiksın kamhasiai əmawə; tiksın kasəm-əhu əmawə. Tiksın kamhani hah əmawə; tiksın kamhani huvə əmawə. Kini nıpig kimawə yakamhani mə kimawə aposol kape Kughen minə, tiksın kamhani neikuəyen irəmawə. Mərig kimawə yorwok əfrakis minə tiksın kape Kughen. ⁹ Narmamə tiksın khapəh niseighanien kin mə kimawə aposol minə əfrakis. Nıpig mifam nımhəyen ramuə ipakə tuk əmawə, mərig yakamhamragh əmə. Kamuh əmawə, mərig khapəh nhopniyen əmawə. ¹⁰ Rikimawə rəpou, mərig nıpig mifam yaksagien əmə. Kapəmawə nar kirik rirkək, mərig kimawə yaksor narmamə khapsaah kapəriə nautə ripsaah ye rao ye neai. Kapəmawə nar rirkək, mərig yakamhavəh narımnar fam.

¹¹ Nəmə Korin, yımnhani-pre nəgkiarieren minə fam mhapəh nisəpəhyen kirik; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam. ¹² Kimawə yakhapəh nisərer-əswasigien kin norkeikeiyen tuk əmiə, mərig kimiə naksərer əswasig kin norkeikeiyen tuk əmawə. ¹³ Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kin kwajikovə minə əgkəp kafak mamni mə ratuatuk əmə mə kimiə min taksorkeikei əmawə yerkimə m-fam.

Yəhuak minə tukhapəh nisəriwək-pəniyen tuk yamə mine khapəh nisəhuakien

¹⁴ Takhapəh niseighanien kin narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok* meinai, ? norien atuaturuk mine norien has kirarkun nwor-kwisien nar kirik uə? ?Uə nıkhakien mine nəpignapien to kwofugin kirikianə uə? Nıkam. ¹⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo mine Setan†, to kirəpəh nıranı-kwisien nəgkiarieren kirikianə. ? Yeməhuak mine yermamə yame rıpəh nəhuakien, iriu kirarkun niworien nar kirik ye nərigien kirikianə uə? !Nıkam! ¹⁶ Ye Nımə Ehuə kape Kughen, ikin kirik rirkək aikin kape kughen eikuə minə, meinai kitawə e Nımə kape Kughen yame ramragh. Kini Kughen ramni mə,

“Yo jakamarə kimawə miriə,
mameriwək kimawə miriə.”

Kini mımə,
“Jakor Yo mə Yo Kughen kapəriə,
kini iriə tukhauhə kafak narmamə minə.” (Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27)

¹⁷ Kini Yermaru ramni min mə,
“Ror məkneikin, səta irəriə, mhavən isok tuk əriə.
Mhapəh nharapien nar yame rəmkimik ye nımrık,
kini rikik tukragien mə jakvəh əmiə.” (Aes 52:11; Esik 20:34, 41)

¹⁸ Kini Kughen Yermaru yame In Yerpırig Pık ramni min mımə,

6:5: 2 Kor 11:23-27 **6:6:** 1 Tim 4:12 **6:9:** 2 Kor 4:10 **6:13:** 1 Kor 4:14 * **6:14:** Gris ramni nuhpikienien ye kau kiraru, kirik yame rehua, kirik rikəskəh. Kirkwəji əriu mə tukwor wok, mərig wok rapəh naiyu-huvəyen meinai nehuəyen kapəriu rıpəh nəm namhenien. **6:14:**

Efes 5:11 † **6:15:** Gris ramni “Beliar.” Nğah pisin kape Setan.

“Kini jakor Yo mə Rimimia,

kini kimiə takhauə kwajikovə minə kafak.”

(2 Saml 7:8, 14)

7

¹ Yo minə tiksın. Nəgkiarjen minə e yame Kughen rimirpen, kapətawə. Ror pən, pəh kisəspir rikitawə, mhavəhsi-ta narimnar fam yamə mine kasor nıpraitawə mine nərigien kapətawə kasəmkimik. Kini pəh kisərəhu karin ətawə mə kitawə kape Kughen minə əmə, meinai kitawə kamhasiai Kughen.

Pol, rikin ramagien mə nəmə Korin kwənhauə tuk Kughen

² Səhitə yerkimia tuk əmawə meinai yakhapəh nisorien rahas-pən kimi yermamə kirik, mhapəh nhavi-pəyən yermamə kirik ikin rahas ikin, mhapəh nisarkutien mə jakhavəh nar kirik kapəmia ye norien kirik yame ripəh natuatukien. ³ Pəh nien mə kimiə nimisor nar kirik ripəh nəmhenien, yakaməgkiar məkneikin kimi əmia. Yakwəni-pre ta tuk əmia mə yaksorkeikei pik əmia, nar apnapig nahasien uə nihuvəyən ramuə tuk ətawə-m kimiə, mərig yakhajir əmia misəkwan əmia. ⁴ Yo yakamni nəfrakisien irəmia. Rikik ragien tuk əmia. Kimiə nakhavəh-si haktə pik kafak nətərigien. Yimnarə ye nəmhəyən rehuə pik, mərig rikik ragien pik tuk əmia.

⁵ Meinai nıpig yimnhauə Masedonia, mhapəh nisapisien, mərig nıpig m-fam, yakamharəh pikin nəmhəyən pisin pisin minə. Ye nimraghien kapəməwə, narmamə kasotgoh, masor nahasien kimi əmawə, kini kimawə yakamhagin. ⁶ Mərig Kughen yame raməgkiar vi vi kimi narmamə yame nərigien kapəria rəpou, In rimivəhsi-haktə nərigien kapəməwə, mor swatuk kape Taetas ruə məm əmawə. ⁷ Kini pəh nien mə nuəyən əmə kafan yame rimnor rikimawə ramagien, mərig nıpig nimnhawəh-sihaktə nərigien kafan, rikimawə ramagien min tukun. In rimini-əsah pə tuk yo mə naksorkeikei pik mə takhauə misəm yo. Kini mamni mə rikimia reihuə tuk yo, mamni mə kimiə naksorkeikei pik yo, masərer matuk tuk nisərer-əswasigien kin narmamə yamə mine kamhani hah yo. In ramni məknakin, rikik ragien mapita.

⁸ Kupən, yimnəm mə nəkwəkwə yame yimnher-pre kin məkupən rimnor rikimia rəpou, kini yimnərig rahas tukun. Mərig, nar apnapig mə nəkwəkwə a rimnor rikimia rəpou, yakpəh nərig-rahəs-pik-ien tukun, meinai rikimia rəpou kape nıpig kwəkwə əmə. ⁹ Mərig taktəkun ai, rikik ragien, mərig pəh nien mə rikik ragien meinai rikimia rimməpou. Nikam. Rikik ragien mə nıpig rikimia rəpou, nımisərar ye nərigien kapəmia tuk təvhagə has kapəmia. Nəfrakisien, Kughen rorkeikei mə rikitawə tukrəpəu tuk norien has minə. Kini kimiə nımisərar ye nərigien kapəmia tuk təvhagə has, kini nəgkiarjen skai yame yimnhani-pre tuk əmia ripəh norien əmia naksəpəh nəhatəyən kapəmia. ¹⁰ Tukmə rikimia rəpou tuk norien has minə kapəmia, rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə rikimia tukrəpəu tukun, kini misərar ye nərigien kapəmia, pəh Kughen tukrivəh miragh əmia. Nərig-rahəsien a ripəh nıkir-pənien narmamə ikin riki narmamə rərhakis ikin. Mərig tukmə narmamə rikiria rəpou əmə tuk narimnar kape tokrei tanə, nərig-rahəsien a ramkir-pən əria tuk nımhəyən. ¹¹ Tukmə naksərig rahəs ye norien has minə kapəmia, rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə taksərig rahəs tukun, nakharkun

nisəmien kwənkwan ye nımraghien kapəmiə: in e naksarkut pik mə tak-sor norien yame ratuatuk, kini misarkut pik mə takhahuatukin norien has minə kapəmiə, kini masəməkin norien has minə, kini misakur mhagin kin norien has minə. Nımisorkeikei mə taksəm min yo, misərer əswasig kin narmamə yamə mine khani hah yo, kini masərer matuk tuk niwəh-sipənien narpinien kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has. Ye norien minə fam kapəmiə, nımishajoun mə nımnhapəh nisorien nar kirik rahas ye narimnar minə e. ¹² Kini yakamher-pre kin nəkwəkwə e kimi əmiə, mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mə jakəgkiar ye norien hah kape yermamə kirik*, kini pəh nien mə yakamrai mə jakəgkiar ye yermamə yame kimnoriah in. Nikam. Yimirai nəkwəkwə minə kimi əmiə mə Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun mə nakhasiai əfrakis Yo. ¹³ Narimnar m-fam a khavəh-si haktə nərigien kapəmiə.

Pəh nien mə kimiə əmə nakhavəh-si haktə nərigien kapəməwə, mərig rikimawə ragien pik min tuk kwən a Taetas, meinai rikin ragien mə kimiə nakhavəh-si haktə min nərigien kafan. ¹⁴ Yakməni-pən tukun mə rikik ragien pik tuk əmiə. Narimnar fam yame yimnhani-pre tuk əmiə, iriə nəfrakisien. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig yimini-pən tuk Taetas mə norien kapəmiə rhuvə, kini nipig in rimaurə məm əmiə, norien kapəmiə rimnhajoun-pən mə nəgkiarien a yimini irəmiə mamni-pən tuk Taetas in nəfrakisien. Ror pən, nımnhapə nisorien naurisien kimi yo tuk nəgkiarien yame yimini-pən tukun maməgnəgin əmiə. ¹⁵ Taetas, rikin raməsik mə kimiə m-fam əgkəp en nımisor nəkwən, mhagin kin in mhasiai in nipig in rimauə məm əmiə. Kini nipig rikin raməsik narimnar minə a, norkeikeiyen kafan rehuə tuk əmiə mapita. ¹⁶ Rikik ragien pik meinai yakirkun niniyen nəfrakisien irəmiə ye narimnar fam.

8

Niməhuak apa Jerusalem, nəriə nəviginien rikək, Pol ramni mə nəmə Korin tuksasitu irəriə

¹ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun mə niməhuak minə apa Masedonia kwəshajoun mə Kughen ramautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi əriə. ² Iriə kimsarə pawk ye nəmhəyen ehua kirik, kapəriə nautə rirkək, mərig nımraghien kapəriə rukwar huvə kin nagienien, ror pən kamhavəh-si-pən mane ehua kimi nəməhuak minə tiksın. ³ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə mə iriə kimnhavəh-si-pən mane ehua, rapita yame rikiriə rəsik mə tukpihavəh-si pən. Kamhavəh-si-ərhav rəmhen kin yame nərigien kapəriə ramuh, ⁴ misaiyoh əməwə m-ripsaah mə kimawə jakseighan kin əriə pəh iriə tuksasitu ye wok kape niwəh-sipənien mane kimi narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ⁵ Yakhapəh nharkunien mə iriə tuksasitu rehuə məknakin, mərig iriə kisasitu. Kimisəkupən mhavəh-si-pən nımraghien kapəriə kimi Yermaru. Kwasig ikin, khavəh-si-pən nımraghien kapəriə kimi əməwə rəri-pən əmə nərigien kape Kughen.

⁶ Kini kupən, Taetas a in rimnamkir əmiə tuk narukien kin mane kape niməhuak minə; ror pən, yaksəkeikei kimin mə in tukraməkeikei məməmir kimiə min meriaji taksaruk fam kin mane yame takhavəh-si-ərhav. ⁷ Ye narimnar mifam e, kimiə nakasor rhuvə pik mapita, in e,

* **7:12:** Pol ramni hanə yermamə yame rimnor apnapig nar. Əmru 2 Kor 2:5. **8:1:** Rom 15:26; 2 Kor 9:1-2

nhatatəyən kapəmiə, mine nəgkiarrien kapəmiə, mine nirkunien kapəmiə, mine nərə-r-timtimien kapəmiə, mine norkeikeiyen kapəmiə tuk əmawə. Kini ye norien kirikianə əmə min, yakorkeikei mə taksarukin mane məknakin ye norien yame rhuvə rapita.

⁸ Pa rimə yakaməkeikei kimi əmiə mə taksor. Mərig yimnhajoun əmiə mə nəmə tanə pisin pisin minə rikiriə ragien tuk nasituyen ye wok a. Kini taktəkun ai, yakmə jakəm-ru mə norkeikeiyen kapəmiə in nəfrakisien rəmhen kin əriə, uə nikam. ⁹ Kimiə nakharkun huvə mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ramaütə-pre kin nihuvəyən kafan kimi əmiə. Kafan nəsaninien rehuə pawk, mərig rimauə mə tukrasitu irəmiə, mor In mə kafan nəsaninien rirkək. In rimauə mor In mə kafan nar kirik rirkək ye tokrei tanə mə kimiə takhauə narmamə kape Kughen minə, kapəmiə narimnar tukripsaah ye rao ye neai.

¹⁰ Jakəvhaag kimi əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksor. Ye newk yame ruauə muavən, kimiə nimisokupən misorkeikei mə taksarukin mane kape niməhuak minə, kini kimiə min nimisokupən misarukin mane. ¹¹ Taktəkun ai, taksarukin mane mə takseriəji niprai mane yame nimisorkeikei mə takhavəhsi-ərhav. ¹² In nar apnapig mə kapəmiə narimnar ripsaah uə rikəskəh. Kughen, rikin tukragien tuk əmiə tukmə nakhavəh-si pən yerkimie mifam.

¹³ Yakpəh norkeikeiyen mə nipig takhavəhsi-pən mane ehuə kimi niməhuak minə, kwasig ikin, naksəkwəkwə kin mane. Mərig ratuatuk əmə ¹⁴ mə taksasitu ye niməhuak yamə mine kasəkwəkwə kin narimnar, meinai kapəmiə narimnar ripsaah. Kini nipig kirik, tukmə naksəkwəkwə kin nar kirik, iriə tukharkun nisasituyen irəmiə. Norien a takasor, tukasəm nəmhen. ¹⁵ Rəri-pən əmə Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginien rehuə, tukrəmhen kin əriə; to riepəh napitayen.

Mine narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginien rəkəskəh, tukhapəh nisəkwəkwəyən kin nəviginien.” (Eks 16:18)

Taetas ramvən apa Korin

¹⁶ Yakamni vi vi Kughen mə ramor riki Taetas ramagien mə tukrasitu irəmiə, rəmhen kin kafak nərigien. ¹⁷ Yimnhani-pən tuk Taetas mə tukrurə məm əmiə; kini rikin ragien tuk norien nəgkiarrien kapəmawə. Mərig in min, rikin ragien min tuk nurəyən masitu irəmiə. Ye nərigien əmə kafan rimnorkeikei mə tukrurə məm əmiə. ¹⁸ Kini kimawə yaksher-pre min kin piutawə kirik raurə iriu min. Kwən a, nəməhuak minə kamhasiai in tuk kafan wok tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. ¹⁹ Kini niməhuak minə kimnharpen in mə tukraməriwək kimawə min nipig yakhavəhsi-ərhav mane yame nimisarukin. Yakhavəhsi-pən mane kimi niməhuak minə mə jakshajoun mə rikimawə ragien pik tuk nasituyen, mine tuk nivəhsi-haktəyən Kughen. ²⁰ Yaksarkut mə yermamə kirik rirkək yame to rini hah əmawə tuk norien kapəmawə tuk nəwhaiyen mane. ²¹ Ror məkneikin meinai, yaksarkut mə jaksor narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine ye nimri narmamə.

²² Kini yaksher-pre min kin piutawə kirik in tukrikwasig kin Taetas mine in kirik. Yimnharkun mə kwən a rorkeikei pik mə tukrasitu ye norien ripsaah mine ye wok ripsaah. Kini taktəkun ai in rorkeikei pik

mə tukrasitu irəmiə meinai in ramni nəfrakisien irəmiə. ²³ Kini Taetas, kimru min yakawor wok kirikianə. Kini kwən a rikwasig kin Taetas in min ramor wok ye kwerkwan irəmiə, masitu irəmiə. Mine piautawə mir kiraru e, yame niməhuak minə kisher-pə kin əriu, karəhsi-haktə nhag Kristo. ²⁴ Sor norkeikeiyen kapəmiə rivan tuk ərisir, pəh niməhuak minə tuksəm, mharkun-ru mə rhawor e rikimawə ramagien tuk əmiə.

9

¹ Yakpi-pəh nher-preyen kin nəkwəkwə e kimi əmiə, ripihuvə əmə, meinai, nakwənharkun ta wok e kape nasituyen ye narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ² Yakamni məkneikin meinai yakirkun mə naksorkeikei mə taksasitu, kini yimnəgnəgin ta əmiə ye nimri nəmə Masedonia tukun, mamni minə newk yame ruauə muavən, kimiə apa Akaea nimisərer matuk tuk nivəhsi-pənien mane. Kini nipig nəməhuak apa Masedonia kimisəm mə rikimiə ragien pik tuk nasituyen, ramor min əriə khapsaah kasorkeikei mə tuksasitu min. ³ Mərig taktəkun ai, yakamherpre kin piautawə misir e mə irisir tukrhəm əmiə mə kimiə taksor nar yame nimnhani, rəmhen kin yame yakwəni ta. Kini ror məkneikin, kapəməwə nəgkiarien tuk nivəhsi-haktəyen norien huvə kapəmiə, pəh nien mə nar apnapig əmə. ⁴ Mərig tukmə nakhapəh nisorien, nipig jakurə kimawə nəmə Masedonia tiksın, kini tukəm mə kimiə nakhapəh nisor-əgkəpien, kini taksauris tukun, meinai kimawə yakwənhavəh-si haktə ta nhagmiə. Tukror auris əmiə rapita. ⁵ Ror məkneikin, rikik raməsik mə jakəməkeikei maiyoh piautawə misir mə tukrhokupən irak mirhurə mirhəm əmiə pəh kisəm mə takhavəh-si-pən mane yame nakwənhani ta mə taksarukin. Mərig yakorkeikei mə takhavəh-si-pən yerkimia m-fam. Pəh nien mə kaməkeikei kimi əmiə mə taksasitu.

Norien kape nəwhaiyen narimnar

⁶ Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: Yermamə yame raməsım kəskəh, tukrivəh nəviginien iran rikəskəh əmə. Yermamə yame raməsım ripsaah, tukrivəh nəsimien iran ripsaah. ⁷ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei mhavəh-si-pən naha nhagin yame ramsi-pən yerkimia mə takhavəh-si pən. Mərig tukmə naksaruk kin mane meinai yermamə kirik raməkeikei kimiə əmiə tukun, ripəh natuatukien. Yakamni məkneikin meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-pən yerkin m-fam. ⁸ Kini Kughen rirkun nautə-preyen kin nihuvəyen m-fam kafan kimi əmiə mə tuk narimnar fam ye nipig m-fam, takhavəh narimnar fam yame naksəkwəkwə kin, mhavəh min rəmhen məkwəkwə mə taksəwhai. ⁹ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “In rəwhai kafan narimnar ripsaah kimi yavən has minə,

kini norien atuatur kafan to ripəh nirkəkien.” (Sam 112:9)

¹⁰ Kini Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kimi yeməsım, nivəhsi-pən min nəviginien nan, ye norien kirikianə əmə min, In tukrivəh-si pən narimnar ripsaah kimi əmiə mor min ripsaah-ipsaah min, mə kimiə takharkun nisāsıtuyen ye narmamə tiksın min. Kini tukror kwənkwan ripsaah yame ramsi-pən ye norien atuatur kapəmiə. ¹¹ Ye narimnar fam ye nimraghien kapəmiə, Kughen tukrivəh-si pre kafan nivhuəyen kimi əmiə mə kimiə takharkun nəwhaiyen nipig mifam. Kini nipig taksasitu, narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

¹² Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk nəviginien ne narmamə kape Kughen yamə mine nikumhə raməs əriə, mərig naksor nar huvə kirik rapita, in e narmamə khapsaah tuksərig rhuvə, mhani vi vi Kughen tukun. ¹³ Nipig naksor wok minə a, narmamə kasəm norien kapəmiə. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun, meinai kimiə nakasor əfrakis norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kimiə nakhavəhsi-pən kapəmiə mane ehua kimi əriə mine narmamə mifam. ¹⁴ Kini nipig iriə tuksəhuak tuk əmiə, rikiriə tukraməsik əmiə meinai Kughen rimnautə-pən kin kafan nihuvəyən kimi əmiə rapita, mə taksasitu pik irəriə. ¹⁵ ! Pəh khani vi vi Kughen tuk Tini yame In rimivəhsi-pə kimi ətawə! Nar e in e rhuvə rapita.

10

Pol ramhorpin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah in mhamə kafan norien ror kiraru

¹ Narmamə tiksın kamhani nikarık mhamə kafak norien kiraru. Mə nipig kitawə-m kimiə, kafak nərigien reiwaiyu əmə, mərig nipig yimatərhav məpəh əmiə, kafak norien riskai pik. Mərig yo Pol, yakaməkeikei kimi əmiə tuk nar kirik, mımə Kristo, kafan nərigien reiwaiyu, kini In yemə mar. Kini ye norien kirikianə əmə, ² yakamaiyoh əmiə mə, taksor norien kapəmiə ratuatuk mə nipig jakurə, mipəh nəmien nar kirik mə to yakəgkiar skai pre kimi əmiə tukun. Mərig yakirkun mə jakhek narmamə tiksın e yamə mine kamhani mə yakaməri-pən norien kape tokrei tanə, ³ meinai nar apnapig yaksarə ye tokrei tanə e, yakhapəh nisarowaginien ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. ⁴ Ror məkneikin meinai narımnar kape narowaginien yame kimawə yakasarowagin kin, pəh nien mə narımnar yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. Nikam. Narımnar kapəməwə yame yakasarowagkəp kin, kamhavəh nəsaninien kape Kughen tuk noriahyen kwənmhan yame Setan ramerkwaig ikin. ⁵ Kimawə yaksoriah nəgkiarrien eikuə minə mine nərigien ausit minə, iriə m-fam yame kasərer əswasig kin narmamə tuk nirkunien Kughen. Yakhani-əhu nətərig-hasien minə fam kape narmamə, misor əriə kasarar ye nərigien kapəriə masor nəkwai Kristo. ⁶ Kini nipig naksəri-pən nərigien kape Kristo, kimiə taksərer matuk tuk nivəhsi-pəniən narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən.

⁷ !Ah! Kimiə nakasəm nar kamor ərhav, mərig nakseinein nipran. Tukmə yermamə kirik rirkun mə in yermamə kirik kape Kristo, tukraməkeikei mirkun huvə mə kimawə min, narmamə kape Kristo rəmhen kin in. ⁸ Tukmə ror nipig yakaməgkiar ye nehuəyən yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo, yakaməgkiar ausit; mərig to yakpəh naurisien tuk nəgkiar ausitien tukun, meinai Yesu rimivəhsi-pə nehuəyən kimi yo tuk nivəhsi-haktəyən əmiə, pəh nien mə tuk nivəhsi-əhuyən əmiə. ⁹ Yakpəh norkeikeiyeən mə rikimiə tukraməsik mə yakher-pre kin nəkwəkwə minə e kimi əmiə mə tukror əmiə nakhagin. ¹⁰ Mərig narmamə tiksın kamhani nikarık mhamə, “In, kafan nəkwəkwə minə khapam misəsrə, mərig nipig in ramarə kitawə min, pəh nien mə in yermamə skai kirik, mərig kafan nəgkiarrien in nar apnapig əmə.”

¹¹ Narmamə minə a tukasəkeikei mharkun mə nipig jakurə kisarə kitawəmirə, norien kafak tukrəutən rəmhen əmə kin yame kafak nəgkiarinen irəutən ye nəkwəkwə yame yakamher-pre kin kimi əmiə.

Pol ramhorpin nəgkiarinen kape narmamə yame kamhani mhamə in pəh nien mə yemehuə kape niməhuak apa Korin

¹² Narmamə tiksın kamhavəhsi-haktə atuk əriə. Tukmə iriə yerpərig əfrakis rapita yo, to yakpəh nəgkiar-ausitien mə yo yerpərig rəmhen kin əriə. Mərig, pəh nien mə iriə yerpərig əfrakis. Kasəkir əmhen narmamə ye nərigien əmə kapəriə, mə tuksəm mə norien kapəriə rhuvə uə rahas. Norien e yame kasor, rətəwao. ¹³ Mərig kimawə yakhapəh nisəgkiar-ausitien rapita nehuəyen kapəmawə, mərig yaksəgkiar ausit ye wok yame Kughen rimmərəhu-pə mə kapəmawə, kini wok e, kimiə min apaikin. ¹⁴ Pəh nien mə yakwərəhsi-haktə atuk yo mamni mə yakamehuə ye narmamə yame Kughen rəpəh nərəhu-pəyen ye kwermik. To yakpihapəh nhaurəyen iməmiə ikin, to yakpihapəh nisehuəyen irəmiə. Mərig yiməsəkupən ta mhauə iməmiə ikin mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. ¹⁵ Narmamə tiksın kasəgkiar ausit tuk wok yame yermamə pisin rimmor. Mərig kimawə yaksəgkiar ausit əmə tuk wok yame Kughen rimmərəhu-pə mə kapəmawə. Kimawə yaksərəhu-pən nərigien kapəmawə mə nhatətəyen kapəmiə tukrhaktə haktə min, ror pən, kapəmawə wok ye kwerkwan irəmiə tukreihuə min, ¹⁶ mə jakharkun nhavənen ikin minə ipakə tuk iməmiə, mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə, mhavən-vən min, tamə yakhavən ikin kirik yermamə pisin kirik ruavən ta ikin mamor wok, misəgkiar ausit tuk wok kape yermamə pisin kirik. ¹⁷ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tukmə yermamə kirik rəgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə mə in rirkun Kughen Yermaru.”

(Jer 9:24)

¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai kipəh nisaiyen yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in, mərig kamsiai əmə yermamə yame Kughen Yermaru ravəhsi-haktə.

11

Pol mine aposol eikuə minə

¹ Seighaan kin yo pəh yakəgnəgin kəskəh yo tuk wok kafak; tukni pakw mə nəgkiarinen ror məknakin rahas. Mərig kimiə nakwəseighan ta kin yhajoun eikuə minə mə tuksəgnəgin atuk əriə. ² Yakamarha huvə tuk əmiə, mipəh neighanien kin yermamə kirik mə tukrivitə əmiə tuk yo, mə takhauə narmamə kape Kughen əmə, rəri-pən nərigien kape Kughen. Yo rimiə, kini kimiə naksəmhen kin piakəskəh kirik yame rirkun əmə kafan hanə yerman, yame in e Yesu Kristo. Kini yakamarha huvə tuk kafak piakəskəh yame yimneighan kin mə tukrivən məri-pən yerman a. ³ Mərig yakamgin mə naksəmhen kin pian a Iv yame Setan rimməikuə iran ye nəgkiarinen heikən.* Yakamgin mə yermamə kirik tukrivitə-pən nərigien kapəmiə rivən ikin pisin, kini naksəpəh kapəmiə norkeikeiyen yame ramvən tuk Kristo, yame ratuatuk huvə. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin meinai nipig yermamə kirik ramuə tuk əmiə mamni-ərhav Yesu kirik yame ror pisin ye Yesu yame yakwəni-ərhav ta, uə nipig kimiə nakhavəh nanmin kirik yame ror pisin ye Nanmin

10:13: Rom 12:3 **10:18:** 1 Kor 4:4 **11:2:** Efes 5:26-27 * **11:3:** Em-ru stori kape Iv ye Jen 3. **11:3:** Jen 3:4,13

yame nakwənhavəh ta, uə naksərig nəvsaoyen kirik yame ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə yame nakwəsərig ta, mərig kimiə nakamhakwasig əmə kin. ⁵ Aposol minə a kimiə nakamhani mhamə iriə “apostol huvə minə tiksın,” mərig ye kafak nərigien, yakpəh nəmien mə iriə khahuvə rapita yo. ⁶ Kipəh nhajoun-pakwien yo kin norien kape nivəhsi-ərhavyen nəgkiarien, mərig yakirkun huvə niprai Nəvsaoyen Huvə. Yimishajoun əmiə kin nəvsaoyen huvə ye norien minə fam, nipig ripsaah.

⁷ ?Rhawor e narmamə a kamhani hah yo ye nikarin kape nivəhyen mane? Nipig yimini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen tuk əmiə, yimipəh norien mə taksərok yo kin nar kirik. Yə atuk əmə yimivəhsi-əhu yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiə. ⁸ Nipig yimnor wok kitawə-m kimiə, niməhuak minə ikin pisin pisin minə kimisərok yo, rəmhen əmə kin yame yimnawə kin nar kirik tuk əriə, mə jakasitu irəmiə kin. ⁹ Kini nipig kitawə kimnamhavən, kini kafak nar kirik rirkək. Yimipəh naiyohyen nasituyen tuk yermamə kirik, meinai piautawə yamə mine kimnhasi-pən Masedonia kimnhavəhsi-pə narimnar yame yimnəkwakwə kin. Ror pən, yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik, mipəh narkutien kimi əmiə tuk narha-huvəyen tuk yo. Norien minə a yakamor ye nipig m-fam. ¹⁰ Tukmə ror yakamausit tuk norien kafak, mərig yermamə kirik apa Akaea to ripəh niniyen mə yakameikuə. Nəgkiarien yame yakamni raməfrakis rəmhen əmə kin nəgkiarien yame Yesu Kristo ramni. ¹¹ ?Mərig rhawor e yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik? Pəh nien mə yakəməkin əmiə məpəh naiyohyen kin nasituyen tuk əmiə. Nikam. Kughen rirkun mə yakorkeikei pik əmiə.

¹² Narmamə tiksın kimnasəmır kimiə miriə misorkeikei mə tukhauə misəmhen kin əmawə, mə tukharkun nisəgnəgin-atukien əriə tuk wok kapəriə. Mərig kimawə yakhapəh hanə nisaiyohyen kin nasituyen kirik mə iriə tukseinein niniyen mə iriə kisəmhen kin əmawə. ¹³ Narmamə yamə mine kasor məknakin, iriə apostol eikuə minə, kini kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə, mamhasigovin əmə wok kape apostol əfrakis minə kape Kristo. ¹⁴ Mərig kitawə to khapəh nisakurien tukun, meinai Setan min, in ramsigovin əmə agelo kape Kughen.† ¹⁵ Kini kitawə to khapəh nisakurien nipig yorwok minə kape Setan kasor norien yamə mine ratuatuk mə narmamə rikiriə tukrəsik mə iriə yorwok minə kape Kughen. Mərig tuk Nipig Kwasig, iriə tukhavəh nərokien rəri-pən norien minə kapəriə.

Pol raməvsao kin nipig autən yamə mine kimnhauə ye nimraghien kafan

¹⁶ Yakamsim atuk min. Mərig takhapəh nhaniyen mhata mə yakamsim atuk meinai yakarmər. Mərig tukmə rikimiə yarməsik məknakin, seighaan kin yo pəh yakor norien minə tiksın kape yarmər, maməgnəgin kəskəh atuk yo. ¹⁷ Nəgkiarien e kafak pəh nien mə nəgkiarien kirik yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo mə jakni. Ye nəgkiarien kafak yakaməgkiar rəmhen kin yətəwao kirik. ¹⁸ Narmamə khapsaah kasəgkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo min, jakəgkiar ausit kəskəh. ¹⁹ [Kini yakirkun mə rikmiə ragien tuk nivəhyen kafak nəgkiarien] meinai kimiə yamə mine nakhamə ta mə nakwənharkun

11:4: Gal 1:8-9 **11:5:** 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11 **11:6:** 1 Kor 2:1,13 **11:7:** 1 Kor 9:18 **11:9:** 2 Kor 12:13; Fil 4:15-16 † **11:14:** Gris ramni mə Setan ramsigovin agelo kape nikhakien. Nipran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəgkiarien kirik kape Kughen.

nar rikmiə ragien tuk nivəhyen nəgkiarien kape narmamə yamə mine kasətəwao. ²⁰ ?Rhawor e nakseighan kin narmamə apnapig kamhavəhsi-haktə atuk əriə, masərik mitə əmiə, masərip nikatərgimie, maseikuə irəmiə, mamhapik kapəmiə narimnar? ²¹ Mərig norien kafak ripəh nəutanien mə to yakor əutən-pre kimi əmiə məkneikin. ?Mərig kimiə nakhamə ta mə yaknauris meinai yimnapəh nor-əutən-preyen məknakin kimi əmiə uə? Nikam, yakpəh naurisien tukun.

Naha nhagin yame narmamə tuksəgkiar ausit tukun, yo min jakəgkiar ausit tukun, nar apnapig rikimie tukraməsik mə nəgkiarien e kafak rətəwao. ²² ?Rhawor? ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə kharkun nisəgkiarien ye nəgkiarien Hibru uə? Yo min. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə nəmə Isrel uə? Yo min. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə kwənərəus kape Ebrahim uə? Yo min. ²³ ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə yorwok minə kape Kristo uə? Yo min, mərig yakapita əriə. !Kəsil! Yakaməgkiar ausit rəmhen kin yame yemətəwao ramausit. Yimnor pik wok rapita əriə, kini kivəhsi-pən yo ye kalabus nipig ripsaah rapita əriə. Kimnərkis-ərkis yo rapita əriə. Nipig ripsaah, ipakə yakmhə. ²⁴ Nipig minə fam iriə fam faef, nəmehuə kape Isrel kimisərkis-ərkis yo m-toti naen ye nipig kirikianə. ²⁵ Kimnərkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisə. Nipig kirik, kisəsik yo kin kapiet apig. Yimavən ye rao m-kisisə, kini rao rəmnim, kini nipig kirik, yimneai ye ikəmnim ye tame tahik kape nipig piəpiə kirik, yenpig-enpig mine yenpig. ²⁶ Nipig m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak. Kini ipakə yapiwən ehuə ramrəh yo yakamhə. Kini yakamarə imei yəkrəh minə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak ikin, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin minə, ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehuə minə, ikin resrə ikin, mamarə ikin ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik, ikin resrə ikin, mamarə kimawə piautawə eikuə minə, ikin resrə ikin. ²⁷ Yimnor pik wok, kini nipig ripsaah yakpəh napirien yenpig. Nipig tiksın, nikumhə raməs yo; kini yakaməkwakwə; nipig ripsaah, nak nəviginien ramrirkək. Nipig ripsaah yakamokiei-okie, kini kafak neipən kape nokieiyen rirkək. ²⁸ Mine narimnar tiksın yame yakamətərig pik tukun, in e yakamətərig pik tuk niməhuak minə fam. ²⁹ Tukmə yermamə kirik, kafan nhatətəyen ripəh niskaiyen, rikik raməpou. Kini tukmə kamor yermamə kirik ror təvhagə has, rikik rəmhə tukun.

³⁰ Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar yame ramhajoun mə kafak nəsaninien rirkək. ³¹ Kini Kughen e in e rim Yesu Yermaru, yame kaməgnəgin In ye nipig mifam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyen. ³² Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rimnher-pən kin kafan mobael minə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon mə tukasarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus. ³³ Mərig kivai-pən yo ye nitip ehuə kirik, kiruk-pən nəərəus iran, kivi reiwaiyu ye nikar kəupə yerkwanu a, kini yimnap ta kin gavman a.

12

Pol raməmrərhav

¹ Jakaməkeikei maməgkiar ausit, nar apnapig mə nəgkiar-ausitien ripəh nasituyen ye nar kirik; mərig jakaməkeikei mamni nəmərəhavyen

tiksin mine nægkiarinen vi yamə mine yakaməm Yesu Yermaru ravəhsi-pə kimi yo. ²Yo yermamə kirik* yame yakamhatətə ye Kristo. Kughen rīvəhta yo muavən ye rao ye neai†, newk fotin ruauə ta muavən. Yakeinein mə nīprak ruavən uə nanmik əmə. Kughen əmə rirkun. ³Kini mamni min mə yakeinein mə nīprak ruavən uə nanmik əmə, məriḡ yakirkun mə ⁴Kughen rīvəh yo muavən apa iman. Kini yo yimnəriḡ nægkiarinen erkwaig tiksin, yame narmamə kape tokrei tanə kiseinein niniyen. ⁵Yakirkun nægkiar-ausitien tuk naha nhagin yame Kughen ramor əpu kimi yo, məriḡ to yakpəh nægkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakaməgkiar ausit əmə tuk naha nhagin yame ramhajoun mə yo, kafak nəsaninien rəkəskəh. ⁶Məriḡ tukmə yakmə jakaməgkiar ausit, rīpəh norien mə yo yarmər, meinai nægkiarinen yame jakəgkiar ausit tukun in raməfrakis. Məriḡ to yakpəh nægkiar-ausitien məkneikin, tamə narmamə khavəhsi-haktə pik yo rapita ikin tukvəhsi-haktə yo ikin. Yakorkeikei mə narmamə tuksəkir əmhen yo ye nægkiarinen kafak mine norien minə kafak.

Nəsaninien kape Kughen rirkun nivəh-miraghien ətawə

⁷Kughen rīpəh norkeikeiyen mə jakausit tuk nægkiarinen vi yamə mine In rimnor əpu kimi yo, kini nægkiarinen minə a khahuvə misapita. Ror pən, In rimnher-pə kin nəmhəyen ye nimraghien kafak rəmhen kin nirhi nimirh ramhai yo kape nīpig mifam. Nəmhəyen a in rəmhen kin yəgkiar kirik kape Setan yame ramor nəmhəyen ye nīprak, ramor yo yakpəh nausitien. ⁸Yimnəkeikei kimi Yesu Yermaru m-kisisər mə tukrīrəhsi-ta nəmhəyen a tuk yo. ⁹Məriḡ In ramni-pə tuk yo mimə, “Nikam. Kafak nihuvəyen ehua rirkun nivəh-miraghien ik; meinai nīpig e in a kafam nəsaninien rimirkək, in en swatuk kape nəsaninien kafak raurə iram nakamskai.” Ror pən, rikik ramagien pik yakaməgkiar ausit mamni mə kafak nəsaninien rikək; məriḡ nəsaninien kape Kristo ramarə ye nimraghien kafak. ¹⁰Tuk nar a, rikik ragien nīpig kafak nəsaninien rirkək, kini rikik ramagien nīpig kamni hah yo, kini rikik ramagien tuk nīpig ətən minə, kini rikik ragien nīpig kamor nahasien kimi yo, kini rikik ragien nīpig yakaməriḡ nəmhəyen. Rikik ragien tuk narimnar minə a meinai yakamor nəkwai Kristo. Kini tukmə kafak nəsaninien rirkək, nīpig a in a, kafak nəsaninien rimauə.

Pol raməgkiar skai kimi nəməhuak minə apa Korin

¹¹Yakaməgkiar ausit tuk kafak norien, raməri-pən norien kape yarmər. Məriḡ kimiə nimnəpəh nhavəh-si haktəyen yo aikin ratuatuk mə tukvəh-si haktə yo ikin. Ror pən, jakaməkeikei mamor. Məriḡ pəh nien mə nəmə mine nakamhani mə iriə “aposol huvə minə tiksin” kisapita yo, nar apnapig mə yo yermamə apnapig əmə. ¹²Nīpig yimnamarə kitawəm kimiə, mamor narimnar mamripin yame ramhajoun mə yo aposol əfrakis kirik. Yimnor nīmətətien minə, mine nar ehua yamə mine ramor nakurien kimi narmamə, mine nar apsipis minə ye nimrimia. ¹³? Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta mə norien yame yakamor ye niməhuak minə tiksin rapita nar yame yimnor irəmiə uə? Nikam. Nar kirikiane

* **12:2:** Pol rīpəh niniyen mə in atuk rimnam nəmrərhavyen e. Ramni isok, mamni yermamə pisin. Məriḡ nīpig kasavhuekin pəpiə chapter 12, kitawə kharkun mə in raməgkiar mamni atuk in. † **12:2:** Gris ramni, “heven namba tri” rəmhen kin heven yame yerpirig pik. Nīpran ramni mə imei Kughen. **12:7:** Job 2:6 **12:9:** Fil 4:11-13 **12:11:** 2 Kor 11:5 **12:12:** Rom 15:19

əmə yakpəh norien irəmiə - in e yakpəh naiyohyən nasituyen kın mane. ?Nakhamə ta mə nar e ratuutuk uə rapəh natuutukien?

¹⁴ Taktəkun ai, nıpiğ yame ror kisisər kın, najakurə mivaag-pre kın əmiə. Kını jakpəh naiyoh-preyən kın mane kirik kimi əmiə, meinai pəh nien mə yakorkeikei kapəmiə nautə; məriğ yakorkeikei əmə əmiə. Rəmhen kın yame pəh nien mə wok kape kwajikovə minə tuk narhahuvəyən tuk tatə mine mamə, məriğ wok kape tatə mine mamə kwarha huvə tuk kwajikovə. ¹⁵ Ror pən, tukmə yakoriah fam narımınar kafak tuk nasituyen irəmiə, rikik ragien əmə. Kını nar apnapıg tukmə yakoriah kafak nımraghien tuk nasituyen irəmiə, rikik tukragien. Kafak norkeikeiyen tuk əmiə in rehuə, məriğ kapəmiə tuk yo rikəskəh əmə. ! In e rıpəh natuutukien! ¹⁶ Pəh khani mhamə yımıpəh naiyoh-preyən kın mane kirik kimi əmiə. Məriğ kimiə tiksın nakamhani mhamə yaknor nar iko mivəh kapəmiə tiksın narımınar. ¹⁷ ?Rhawor? ?Nakhamə ta mə yımınher-pre kın narmamə tiksın kafak mə tuksor nar iko tuk nivəhyen kapəmiə narımınar uə? Nikam. ¹⁸ Yımınəkeikei kimi Taetas mə tukrurə tuk əmiə, mher-pre kın piautawə kirik iriu min. ?Məriğ Taetas rımınor nar iko mivəh kapəmiə narımınar uə? Nikam. Nakharkun mə kapəmru nətəriğien kırıkianə əmə, kını yakawor norien kırıkianə əmə.

¹⁹ Pəh nien mə yakamni nəgkiarien minə e tuk nətəriğien kın nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah əmawə. Məriğ ye nımri Kughen, yakamni əmə nəgkiarien yame Kristo rorkeikei. Kını yo minə tiksın, norien m-fam yame yakasor, yakasor mə kimiə takhaskai. ²⁰ Yakamher-pre kın nəkwəkwə e meinai yakpəh norkeikeiyen mə tamə yakurə məm əmiə mə nakasor narımınar yame rıpəh nəmhenien, kını jakaməkeikei nəgkiar skai-pre tuk əmiə mor rikimiə rəpəu tukun. Kını kimiə takhapəh nisorkeikeiyen. Yakpəh norkeikeiyen mə jakəm nakasotgoh kimi əmiə minə, masetet əmiə minə, niemhaa ramhai əmiə, namhani nıkar narmamə, misausit, masor apnapıg nar. ²¹ Yakpəh norkeikeiyen mə nıpiğ jakurə, kafak Kughen tukror yauris yo, rikik rəmha, yakasək, meinai kimiə tiksın nakwəsor təvhagə has, masor apnapıg nar, mamhakır apıs-apıs əmiə minə, mhapəh hanə nisararien ye nətəriğien kapəmiə.

13

Pol ramor kwiriğ kimi əriə

¹ In e nıpiğ yame ror kisisər kın yame jakurə məm əmiə. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kırıru uə kisisər kırıhini nəgkiarien kırıkianə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapərisir raməfrakis.” *(Dut 19:15)**

² Nıpiğ yımınaurə tuk əmiə, ye nıpiğ yame ror kırıru kın, yımını-ərhav pre ta nəgkiarien kape nisıgiən narmamə yamə mine kasor təvhagə has mine əmiə m-fam, mə taksəpəh təvhagə hah. Kını yakaməmır isok mamni-pre min. Nıpiğ jakurə min, jakvəhsi-pən narpınien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəpəhyen norien has minə. ³ Kimiə nakhamə təksəkır əmhen mə nəgkiarien kafak in nəgkiarien kape Kristo uə nıkam. Kını yo

12:13: 2 Kor 11:9 **12:14:** 1 Kor 4:15 **12:18:** 2 Kor 8:6,16-18 **12:21:** 2 Kor 13:2

* **13:1:** Nəgkiarien e raməmır ye Dut 19:15. Nıpran e ramni mə nəkwəkwə kırıru uə kisisər yamə mine Pol rımırai ramvən kimi nıməhuak apa Korin, kapəriə nəgkiarien kırıkianə əmə, ror pən, kasəfrakis. **13:1:** Mat 18:16; 1 Tim 5:19

jakəgkiar rəmhen kin aposol kirik kafan. Norien kafan ripəh nimarien tuk əmiə, mərig norien kafan riskai tuk əmiə. ⁴ Nəfrakisien, nipiğ kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin, kafan nəsaninien rirkək. Mərig taktəkun ai In ramragh ye nəsaninien kape Kughen. Kini kimawə min yamə mine yakasofugin-pən iran, nəsaninien kapəməwə rirkək. Mərig kimawə yaksor wok kitawə-m kimiə ye nəsaninien kape Kughen.

⁵ Kimiə atuk, taksəkir nimirghien kapəmiə mə nhatətəyən kapəmiə in raməfrakis uə nīkam. Kimiə atuk, taksəm huvə kapəmiə norien. ? Nakharkun uə nīkam mə Yesu Kristo ramarə ye nimirghien kapəmiə? ! Mərig tukmə kapəmiə nimirghien ripəh nəri-pəniən norien kape nhatətəyən, ramhajoun mə Kristo rirkək ye nimirghien kapəmiə! ⁶ Kini yakirkun mə kimiə takpisəm mə kimawə narmamə əfrakis minə kape Kughen. ⁷ Kini taktəkun ai, yaksəhuak tuk əmiə mə takhapəh nisorien nar has minə. Mərig ripəh norien mə yakasəhuak məknakin mə tukramhajoun mə kapəməwə wok in rhuvə matuatuk. Mərig yakasəhuak məknakin meinai yaksorkeikei mə taksor norien yame ratuatuk, nar apnapig mə narmamə kamhani mə wok kapəməwə ripəh nəmhenien. ⁸ Tukmə nakhapəh nisorien təvhagə hah, to yakhapəh nisəgkiar-skai-preyən kimi əmiə, meinai yakseinein nisorien nar kirik yame ramətapig kin nəgkiarien əfrakis kape Kughen, mərig yakharkun nisor-əməyən nar yame ravəhsi-haktə nəgkiarien əfrakis kape Kughen. ⁹ Kini tukmə nakasor əmə narimnar yame ratuatuk, kini nar kirik rirkək yame jaksəgkiar-skai-pre tukun kimi əmiə, kini rikimawə tukramagien əmə. Kini yakasəhuak tuk əmiə mə norien kapəmiə tukratuatuk huvə. ¹⁰ Ror pən, yakamarə isok pakw tuk əmiə, mərig yakamher-pre kin nəgkiarien minə e mivəhsi-haktə nərigien kapəmiə, mərig yakpəh norkeikeiyen mə nipiğ jakurə jakaməkeikei məməgkiar-skai-pre kimi əmiə. Neihuəyən yame Kughen rimivəh-si pə kimi yo, kape nivəh-sihaktəyən əmiə; pəh nien mə kape nivəhsi-əhuyən əmiə.

Pol rimnor infamien ye nəkwəkwə kafan

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Nəgkiarien kafak ror infamien ikin e. Sarkut tuk norien yamə mine kisatuatuk. Sətərig kin nəgkiarien kafak. Kapəmiə nətərigien tukror əmə kirikianə. Sarə ye nəmərinuyən. Kini Kughen e yame rorkeikei pik narmamə, mivəhsi-pre nəmərinuyən, In tukraməmir yerkimia.

¹² Sokrən huvə irəmiə minə† rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Yesu Kristo. ¹³ Narmamə m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

¹⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nivhuəyən kimi əmiə m-fam. Kini pəh Kughen tukrivəh-si pre kafan norkeikeiyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Nanmin kape Kughen tukror rikimia fam tukror kirikianə.

13:4: Fil 2:7-8 **13:5:** 1 Kor 11:28 **13:10:** 2 Kor 10:8 † **13:12:** “Nipiğ naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nimitətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

Galesia Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Galesia Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Galesia

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa yerkwanu minə apa Galesia. Pol rimirikakun niməhuak a ye nirikakunien nəriwəkien kafan.

?Nimraghien rhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəməhuak minə kimisarə ye nipig əutən ye nipig Pol rimirai. Nəmə Gris khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini nəmə Isrel min khapsaah kimnhani nəfrakisien iran. Mərig nəmə Isrel tiksın kimnhani mə nəmə Gris yamə mine kamhanti nəfrakisien ye Yesu tukasəkeikei misəri-pən loa minə kape Moses, rəmhen kin yame tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Nəmə Isrel, rikiriə ramuh mətə mə nəmə Gris kamhanti pawk nəfrakisien ye Yesu, mərig kipəh hanə nivəhyen nao kimi əriə, to khapəh nisatuatukien ye nimri Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəmə Isrel kimishajoun mə nəmə Gris min tukasəkeikei misəri-pən loa kape Moses pəh Kughen tukrivəh miragh əriə iran. Mərig Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-əhu nhajounien kapəriə. Pol rorkeikei mə nəməhuak minə tukharkun mə nhatətəyen in swatuk yame Kughen ramor mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, kini In ravəh miragh əriə yerkin agien. Mərig nivəhyen nao kimi narmamə, uə nəripənien loa, pəh nien mə swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Ye nipig a, nəmehuə minə kape niməhuak kimsəkwtə apa Jerusalem masəgkiar kin nətərigien e, mhamə rhuvə əmə mə nəməhuak minə Gris tukhapəh nisəri-pənien loa kape Moses. Əvhuekin nəvsaoyen kin ye Wok Minə 15:1-35.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹⁻² Piak mine nowinik yamə mine naksəhuak yerkwanu pisin pisin minə apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol kirik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə e mamher-pre kin kimi əmiə. Yo mine piautawə minə tiksın yamə mine kasəhuak eikin e yaksorkeikei mə jakhani rhuvə pre tuk əmiə. Yo e yermamə yame Yesu Kristo mine Tata Kughen kimirəvəhsi-haktə yo mə yo aposol kapəriu. Kughen e in e yame rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan. Pəh nien mə yermamə apnapig əmə kirik yame rimivəhsi-haktə yo, mərig Kughen. ³ Pəh Kughen e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu tukwautə-pre kin nihuvəyen kapəriu kimi əmiə kini mwərəhu-pre nəmərinuyen raməmir tuk əmiə. ⁴⁻⁵ Yesu Kristo rimneighan atuk kin nimraghien kafan mə tukrimhə tuk norien has kapətawə, kini mivəhsi-ta ətawə ye norien has minə mine nətərigien has minə kape tokrei tanə. In rimamhə meinai Tata Kughen rimnorkeikei mə tukror məkneikin. Ror pən, rhuvə mə

kitawə tuksəgnəgin Kughen kapətawə mamhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəvsaoyen Huvə, kirikianə əmə

⁶ Yakakur pik tuk əmiə meinai Kughen rīpiokrən pə pə əmə kin əmiə kwuse, mivəhsi-pre apnapig əmə nihuvəyen kape Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai nimisəpəh Kughen, misap, mhakwasig kin nəgkiarien eikuə ⁷ yamə mine pəh nien mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. Narmamə tiksın kamhaukreikin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen mamhani nar pisin, mhani mhamə in e nəvsaoyen huvə, mamhavi karin nətərigien kapəmiə tukun, masor əmiə naksətəwao. ⁸ Mərig nar apnapig tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao ye neai ramni-ərhav nəgkiarien pisin kirik min, yame rīpəh nəmhenien kin yame yimīni-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh Kughen tukrivəh-sipən in ye nap ehuə. ⁹ Yakwənhani-pre ta, mərig yakmə jaksim atuk min mamni mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nəgkiarien pisin yame rīpəh nəmhenien kin Nəvsaoyen Huvə yame nakwənharkun ta, pəh Kughen tukrivəh-si pən in ye nap ehuə.

¹⁰ Kafak nəgkiarien e in riskai, kini nar apnapig əmə tukmə narmamə tiksın rikiriə rīpəh nagienien tuk yo, meinai yakorkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nəgkiarien kafak. Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tiksın rikiriə tukragien tuk yo, to rīpəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.

Kughen rīmnokrən kin Pol

¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-pre atuatak kimi əmiə mə Nəvsaoyen Huvə yame yakavəhsi-ərhav nipig mifam pəh nien mə nar kirik yame ramsi-pən ye nətərigien kape narmamə əmə. ¹² Kini Nəvsaoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik rīmivəhsi-pə kimi yo, mamhajoun yo kin, mərig Yesu Kristo əmə In rīmnor əpu kin kimi yo.

¹³ Kimiə nakwənharkun ta norien yamə mine yīmnor kupan ye nipig yimikwasig kin nhatətəyen kape nəmə Isrel mīmə jakhopni fam narmamə kape Yesu, moriah fam niməhuak minə, kini mor narpinien əusik-əusik kimi əriə. ¹⁴ Ye nipig a yo yīmnamərer tim tim tuk nuknei norien kape nəmə Isrel, yame kafak kaha minə kimishajoun yo kin kupan. Yakirkun min rapita min yo minə tiksın yame yimisarha kwis kwis.

¹⁵ Yīmnoriah pawk kafan narmamə minə, mərig Kughen rikin rehuə tuk yo. Kupan, nipig yīmnaməmīr hanə ye tip nisinik, Kughen ruirpen ta yo. Kini rīmauə ye nipig atuatak kafan, kini In rīmnokrən kaf yo mə jakuə kafan atuatak yermamə. ¹⁶ Kini məhitə ye nirkunien kafak mahajoun yo kin Tini Yesu, mə jakirkun huvə In, kini mivən mīpiəvsao-ərhav kin Nəvsaoyen Huvə kafan kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Ye nipig a, yimīpəh nivənien məm yermamə kirik mə tukrhajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə e. ¹⁷ Kini yimīpəh nivənien apa Jerusalem mə jakəm narmamə yamə mine kimivəhsi-haktə əriə kupan mə iriə aposol minə. Yimīpəh nivənien mə iriə tukshajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu. Ye nipig a, yo yīmnəsok pihū mivən ikin kirik kamni kimə Arebia, kini mamərə, mirerig-pə min mivən apa yerkwānu a Damaskes. ¹⁸ Mamvən, mamvən meriaji newk kisisər kimirhuə mīrhivən ta, kini yo yīmnarə mirerig-pən min Jerusalem mə jakəm Pita*. Kini yimīpəh narəyen aikin

1:7: Wok 15:1,24 1:8: 1 Kor 16:22 1:10: 1 Tes 2:4 1:11: Mat 16:17 1:13: Wok 8:3

1:14: Wok 22:3 1:15: Aes 49:1; Gal 2:7 * 1:18: Gris ramni mə nhag aposol a "Sefas."

ror tu. Yimīwarə mirəvəh əmə nīpig fiftin. ¹⁹ Kini ye nīpig a, yimnəm əmə Jemes, naorahi Yesu Yermaru, mərig yimīpəh nəmien aposol min kirik. ²⁰ Yakavəh kwəsu ye Kughen mə nəgkiarien yame yakamni in nəfrakisien.

²¹⁻²² Yimīpəh narəyen rapomh pik apa faktə Jerusalem. Kini kwasig ikin, yimivən apa tanə Siria mine Silisia. Kini ye nīpig a, narmamə yamə mine kasəhuak kimi Kristo yerkwānu pisin pisin minə apa provins a Judia, kimnəpəh nisəmien yo, miseinein nimirik. ²³ Mərig kimnasərig əmə nəvsaoyen kirik mə, “Yermamə kirik e rimauə, in kapətawə tikmir. In rimoh ətawə tuk nəhuakien, mamoriah nimiraghien kapətawə, kini mamarkut mə tukroriah min kapətawə nhatətəyen. Mərig taktakun ai, in min ramni-ərhav nhatətəyen e.” ²⁴ Kimisərig mhani vi vi Kughen tuk narimnar yamə mine In rimnor ye kafak nimiraghien.

2

Aposol minə tiksın kimisəm Pol khamə Pol in aposol kirik

¹⁻² Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə minhavən ta, kini Kughen rimini-pə tuk yo mə jakaməkeikei mirerig faktə min apa Jerusalem. Kini kimru Banabas, yimiravən mirakir Taetas kimasir min mirhuvən Jerusalem. Yimisofugin kimawə nəmehuə minə kape nīməhuak. Nīpig yimisofugin tuk nəkwətəyen a, yimnamni-pən huvə nəgkiarien yamə mine yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yimnamni-pən huvə narimnar fam yame yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rəsik mə rīpəh natuatukien, mhani hah wok kafak tukun, misor əmə nar apnapig iran, kwənkwan rikək. ³ Kini ye nīpig a, rikik rimnəsik pik mə tukshek yo mə jakaməkeikei mini-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kīvəh nao kimi əriə. Mərig kimnəpəh nhaniyen. Kini yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kīpəh nivəh-pakwien nao kimin, mərig iriə kimnəpəh nhaniyen mə tukaməkeikei kīvəh nao kimin. ⁴ Nəgkiarien ye nikarin kape nivəhyen nao kimi narmamə ramsipən ye narmamə tiksın yamə mine kaseikuə əmə mə iriə piatawə minə. Kini iriə kasəm huvə əmawə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nikam. Mərig kimawə yimisap ta kin loa mhavən tuk Yesu Kristo, kini misor kirikianə kimawə min. Kini kimawə pəh nien mə slef kape loa. Mərig narmamə minə a, rikiriə rīpəh nagienien tuk kapəmawə nəgkiarien minə, kini misorkeikei mə tuksəko-pən əmawə fam ye loa mine kastom kape nhatətəyen kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kīvəh nao kimi nəmə Gris rəmhen kin Taetas.] ⁵ Mərig yimnhani-əhu əriə mhəpəh nisorien mə kapəriə nəgkiarien tukrhaktə mapita kapəmawə. Kini kimawə yimnharaptərəkın tım tım Nəvsaoyen Huvə e raməfrakis, mə kimiə min takharkun huvə.

⁶ Kini narmamə tiksın aikin kamni kimə iriə nəmehuə kape nīməhuak. (Mərig ye nəmien kafak, yermamə yame ravəh nhag ehua, mine yame rīpəh nivəhyen nhag ehua, iriu kwəm nəmhen əmə. Kini ye nimir Kughen, In rīpəh nəvheikinien nhag minə a.) Kini narmamə minə a kimnəpəh nishajounien yo kin nəgkiarien vi kirik mə jakvən mini-ərhav. ⁷ Nikam. Kimnəpəh nisorien. Mərig iriə kimisəm mə Kughen, In rimirpen yo mə jakvən mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kin yame rimirpen Pita mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi

nəmә Isrel.* ⁸ Kitawә kwәнharkun mә Kughen rimmher-pән mәknekın yo meinai kımısәм mә nәsaninien kape Kughen rımauә irak ye wok yakamor rәmhen kın aposol kape Yesu yame yakamni-әrhav nәgkiarien kimi nәмә kantri pısın pısın minә, rәmhen kın yame nәsaninien kafan ramuә ye Pita ye wok yame in ramor rәmhen kın aposol kape Yesu yame ramni-әrhav nәgkiarien kimi nәмә Isrel. ⁹ Kını Jemes minә Pita minә Jon kamni әrisir kımә nuknei nimәhuak misir. Nipig kımırhәм mirhirkun mә ye nihuvәyen kape Kughen, In rımivәhsi-pә wok e ye kwermik, kını kımırhuә mirhını-pә tuk әmru Banabas mә jakhavәh kwermimawә minә tuk wok, mamhani mә tuksәwhai wok minә. Kimru yakrәni-әrhav Nәvsaoyen Huvә kimi nәмә Gris, kını irisir karhivән mirhını-әrhav kimi nәмә Isrel†. ¹⁰ Mәrig kımısaiyoh әmә mә tukmә yakravән, mәrig rikimru tukramәkeikei mamәsik yavән has minә kwuse Jerusalem mә jakwasitu irәriә. Kını rikik rımnagiен әmә tuk wok a.

Pol rımnhek Pita

¹¹⁻¹⁴ Kını kwasig ikin, yımırerig-pән apa yerkwanu kırık e Antiok. Nipig yımnamarә apaikın, kını Pita rikwasig min muә. Kını mamәvigın iriә in minә tiksın yamә mine kasәhuak. Mәrig iriә pәh nien mә nәмә Isrel.‡ Kını nipig narmamә kape Jemes, yamә mine kımnhasi-pән Jerusalem khatәrhav-pә, iriә kımıshek Pita, mhamә, “Ah. Narmamә minә e pәh nien mә nәмә Isrel, tukamәkeikei kәsig-pән әriә, tamә Kughen rıpәh nasıtuyen irәriә.” Kını nәgkiarien e kımnhani rımnoriah Pita, mor rauris, kını migın kın nivәnien mәvigın iriә nәмә pәh nien mә nәмә Isrel. Pita rıgın kın әriә mәknakın, mivi nәмәhuak minә tiksın apa Antiok, yamә mine iriә nәмәhuak minә e ye kwәнәrәus kape nәмә Isrel, iriә min kımnhauә tuk Pita masor norien kape yermamә yame kafan nәgkiarien ror kıraru, kını mhagin kın nәмәhuak yamә mine kıpәh nivәhyen nao kimi әriә. Mhavi-pә min Banabas, kını ramgın min kın әriә. Mәrig ye nipig yımnәm mә iriә khapәh nisәri-pән-atuatukien swatuk yame Nәvsaoyen Huvә ramni, yımnәrip Pita ye nımri mirh, mamni-pән әusik-әusik mımә, “Nar apnapig ik yemә Isrel, mәrig nakpәh nәri-pәnien natuakәmien kapәrao. ? Kını rhawor e nakamәkeikei kimi narmamә yamә mine pәh nien mә nәмә Isrel mә tuksәri-pән natuakәmien kapәrao?

¹⁵ “Nәfrakisien mә kırao kımırası-pән atuatuk ye kwәнәrәus kape nәмә Isrel. Pәh nien mә kırao yemә Gris mir yame nәмә Isrel rikiriә ramәsik mә iriә m-fam yakapir loa minә. ¹⁶ Mәrig taktakun ai kırao krarkun mә pәh nien mә Kughen ramәm mә narmamә yamә mine kisәri-pән loa kape nәмә Isrel kisatuatuk ye nımrin tukun. Nıkam. Yermamә yame ramhatәtә әfrakis ye Yesu Kristo, in әmә en ratuatuk ye nımri Kughen. Nәtәrigien e in e ror әtawә tukasәkeikei mıshatәtә әmә ye Yesu Kristo mә tuksatuatuk ye nımri Kughen. Pәh nien mә Kughen ramәm әmhen әtawә mә kisatuatuk meinai kasәri-pән loa, mәrig ramәvheikın әmә әtawә meinai kashatәtә ye Yesu Kristo. Pәh nien mә nәri-pәnien loa in swatuk kape yermamә mә in tukratuatuk ye nımri Kughen.

* **2:7:** Ye nәgkiarien Gris rıpәh nıniyen “Nәмә Isrel” uә “nәмә Gris” mәrig ramni “narmamә kivәh nao kimi әriә” minә “narmamә yame kıpәh nivәhyen nao kimi әriә.” **2:7:** Wok 22:21

† **2:9:** Gris ramni mә iriә tukhavән misәм “Nәмә kivәh nao kimi әriә.” **2:10:** Wok 11:29-30

‡ **2:11-14:** In ikin e, Pita rımnәsik loa kape Moses, yame ramni mә nәмә Isrel tukhapәh nisәvigın-kwisien nәмә Gris. **2:11-14:** Wok 11:3 **2:16:** Wok 15:10-11; Rom 3:20-28; Gal 3:11

17 “Kitawə e kasətigətə ye Yesu Kristo mə tukhauə misatuatuk ye nimir Kughen. Mərig nəmə Isrel tiksın, rikiriə raməsik mə kitawə nəmə hah minə mərig in ai kitawə khapəh nisətigətəyen ye loa. ?Ror məkneikin mə Yesu Kristo rimivi-pən ətawə mə tuksakapir loa uə? Nikam. Ripəh norien məkneikin. 18 Mərig, tukmə yakarar mamrerig-pən tuk loa mamətigətə iran, ramhajoun-pən mə yakpəh natuatukien ye nimir Kughen. 19-20 Ror məkneikin meinai nipig yakamarkut pik tuk nəri-pəniən loa, kini yakaməm mə norien e ripəh nəmhenien mə tukror yo yakatuatuk ye nimir Kughen. Ror məkneikin, yimnapəh nəri-pəniən loa tuk nuəyen yemə atuatuk. Rəmhen kin yame yimamhə, kini taktakun ai loa ripəh narmaruyen ye nimiraghien vi kafak. Yimnor məknakin mə jakamor əmə nətərigien kape Kughen. Rəmhen kin yame kimisəsik-pən əmru Kristo ye nai kamarkwao kin. Nimiraghien akwas kafak rimamhə. Mərig yimnarha-pə min kimru Kristo. Kini taktakun ai, pəh nien mə yo yakamragh, mərig Kristo ramragh yerikik. Kini ye nimiraghien fam kafak, yakamhatətə əmə ye Ji Kughen, yame ramorkeikei pik yo, kini muə mīmḥə mivəh miragh yo. 21 Nihuvəyen e, Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, in rehuə pik. Kini to yakpəh noriahyen norkeikeiyen e yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin. Mərig yakaməm mə kimiə tiksın, nakasəri-pən loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nimir Kughen. Mərig ripimə nəri-pəniən loa ripior narmamə kisatuatuk ye nimir Kughen, to nīmḥəyen kape Kristo ripior nar apnapig əmə kin.

3

Nəmə Galesia kwəsəpəh swatuk

1 Nəmə Galesia, kimiə nakseno-eno pik. ?Pa rimnəko-pən məknenkin əmiə nakhavən ye swatuk iko iko? Yimnhani huvə-pre pawk tuk əmiə mə Yesu rimivəh narpiniən tuk əmiə ye nai kamarkwao kin, ?mərig rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə kini mivita əmiə mor əmiə nakseno-eno uə? 2 Hani-ru tuk yo mhamə, ?Kughen rimivəh-si-pre Nanmin Kafan kimi əmiə meinai kimiə nakasəri-pən loa, uə nikam? Nikam. In rimivəh-si pre Nanmin kafan kimi əmiə meinai kimiə nakashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. 3 ?Mərig rhawor nakaseno-eno pik məknenkin? Apa kupan ikin, kimiə nimisətigətə əmə ye Nanmin kape Kughen, mərig taktakun ai nakwəsəpəh misətigətə əmə ye nəsaniniən kapəmiə. 4 Nimisərig nəmḥəyen rehuə meinai nakshatətə ye Nəvsaoyen Huvə. ?Mərig nimisərig apnapig əmə nəmḥəyen e uə? Nikam. Pəh nien mə kape nar apnapig əmə. 5 Mərig pəh nien mə Nanmin kape Kughen ramor nīmḥətien tiksın kimi əmiə meinai naksəri-pən loa. Mərig ramor nīmḥətien tiksın kimi əmiə meinai nimisərig Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kini mīshatətə iran.

Nəri-pəniən loa mine nhatətəyen ye Yesu

6 Yermamə kirik, Ebrahim, yame Nəkwəkwə kape Kughen rimnəvsao-ərhav ta kin rimini məkneikin mīmə, “Ebrahim in rimnhatətə tīmḥim ye Kughen, Kughen rimini in ratuatuk ye nimirin.” (Gen 15:6) Ye swatuk kirikianə əmə, 7 narmamə yamə mine kishatətə ye Kughen, In raməm əmhen əriə mə kisəmhen kin kwənərəus atuatuk kape Ebrahim.

8 Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupan mə Kughen tukrivəh narmamə yamə minə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, yamə mine kishatətə

iran, khauə tukun, mor əriə kisatuatuk ye nimirin. Kupan, Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ərhav nəgkiarien huvə kirik kin Ebrahim mimə,
 “Yo jakor kwənərəus kafan mə iriə tukSOR swatuk yame jakvəhsi-pən nihuvəyen kimi tanimtanə iran.” (Jen 12:3)

⁹ Ror pən Kughen rimmnautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi Ebrahim, meinai in rimmhatətə tim tim iran. Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rirkun nautə-pənien kin nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kishatətə əfrakis iran.

¹⁰ Mərig narmamə minə a, yamə mine rikiriə raməsik mə iriə tukhavəh nimiraghien mərig in ai kasəri-pən fam naha nhagin yame loa ramni, narmamə minə a, iriə kwəsarə ta ye nahasien. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisor-atuatukien narimnar minə fam yamə mine kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Loa mamharpin, iriə tukhavəh narpinien kirik.” (Dut 27:26)

¹¹ Kini ror məkneikin, ratuatuk əmə tuk ətawə mə yermamə kirik rikək yame rimməri-pən loa kape Kughen muə mə in yemə atuatuk ye nimir Kughen. Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimir Kughen, tukhashatətə iran mamharpin.” (Hab 2:4)

¹² Mərig nəgkiarien e raməgkiar kin nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Nəri-pənien loa in riphə nəmhenien kin yame nakamhatətə ye Kughen meinai nəri-pənien loa in rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Yermamə yame ramni mə nəri-pənien loa in swatuk kape nivəhyen nimiraghien rerin, yermamə e tukraməkeikei mor fam əgkap narimnar yame loa ramni.” (Lev 18:5)

¹³ Narmamə m-fam əgkap khapəh nisəri-pənien naha nhagin yame loa ramni. Ror məkneikin, loa in ramərəhu-pə narpinien kimi ətawə, kini kitawə fam kasarə ye nahasien. Mərig Yesu Kristo rimamhə ye nai kamarkwao kin, kini mivi-ta ətawə ye nahasien a. Yesu In rimirəh narpinien tuk təvhagə has kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Tukmə kəsik-pən yermamə kirik ye nai kamarkwao-kin, ramhajoun-pən mə kimnor narpinien kimin.” (Dut 21:23)

¹⁴ Yesu Kristo rimamhə məkneikin mə narmamə minə fam tukasarə ye nihuvəyen yame Kughen rimirəhsi-pən kupan kimi Ebrahim mimə tukrivəhsi-pən kimi kwənərəus kafan. Kini nar a ror məkneikin mə in e taktakun mine kitawə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kitawə kharkun nhavəhyen Nanmin kape Kughen yame Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi narmamə.

Kughen rimməkupan mini promes kafan, mərig loa rimikwasig miphə nəspirien ətawə

¹⁵⁻¹⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nimiraghien kapətawə, kitawə kharkun norien kape niniyen promes minə. Tukmə yermamə rimə tukrini promes kirik, to kiphə nivəhsi-tayen, to kiphə nəsik-əpnisien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimirpen pən kafan nərigien kimi Ebrahim ye nikarin kape kafan kwənərəus. Kini ye nəgkiarien a, riphə nien mə rimirpen pən kwənərəus minə fam kape Ebrahim, mərig rimirpen pən əmə yermamə kirikianə əmə yame tukrisi-pən ye kafan

kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo. ¹⁷ Kini kafak nəgkiarjen, nīpran ror məkneikin mə apa kupan, Kughen rīmīni-ta mə tukharaptərəkīn nəgkiarjen kapəriu Ebrahim, kini ai newk fo hundred toti ruauə muavən ta, kini loa rīpiuə. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta nəgkiarjen yame In rīmīni-pən tuk Ebrahim. Loa a to rīpəh noriahyen promes kupan kape Kughen. ¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai rīpi mə nəri-pənien loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye nihuvəyen kape Kughen, rīpihajoun mə promes yame Kughen rīmīni kupan in nar apnapig. Mərig rīpəh norien məknakin: Promes yame Kughen rīmīni-pən tuk Ebrahim in swatuk yame in tukramarə iran ye nihuvəyen kafan.

Loa, kafan aikin norien

¹⁹ Yermamə kirik tukrīpiayoh mīmə, “? Tukmə ror məkneikin, rīmnhawor e Kughen rīmnrəhu-pə loa?” Promes yame Kughen rīmīni-pən tuk Ebrahim in rīmnekupan marə, mərig loa in rīmīkwasiɡ. Rīmauə mə tukrhajoun ətawə mə kitawə yor təvhagə hah mīnə. Mərig Kughen rīmnrəhu loa a mə tukramarə mamvən mamvən meriaji yermamə a ye kwənərəus kape Ebrahim tukrarha-pə tuk ətawə. Kitawə kwənharkun mə loa a, kafan wok rhuvə, mərig rīkimiə tukraməkeikei maməsik mə loa a, Kughen rīmnekupan mivəhsi-pən kimi agelo mīnə. Kwasig ikin kīpihavəhsi-pən kimi kwən a Moses. Moses, in swatuk kape nivəhsi-pəyen loa kimi ətawə. Mərig nīpig Kughen rīmīni promes tuk Ebrahim, rīpəh norien məkneikin. ²⁰ Kughen In rīmīpəh nīrpenien yermamə kirik mə tukrəgkiar kimi Ebrahim. Mərig In atuətuk əmə rīmngkiar-pən atuətuk ye nīmri Ebrahim mamrīpen-pən promes kafan kīmin.

²¹ Kini pəh nien mə loa e rīmauə mə tukrīvəh-si ta promes kape Kughen. Nīkam. To loa rīpīrkun nivəhsi-pəyen nīmraghien vi kimi ətawə, kitawə kīpiharkun nhauəyen misatuətuk ye nīmri Kughen. Mərig rīpəh norien məkneikin. ²² Loa kirik ror məkneikin rīkək, meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə norien has rīmnrəkis fam ətawə. Kini kitawə m-fam kasəkāpīr loa mīnə. Ror məkneikin mə swatuk kīrikianə əmə mə kitawə tukhavəh nihuvəyen kape Kughen yame rīmīrpen-pə ta kīn kimi ətawə. Kini swatuk e, mə tukshatətə ye Yesu Kristo.

Nīpig e taktakun, nīpig kape nhatətəyen ye Yesu Kristo

²³ Kupan, loa yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi Moses, in rīmīraptərəkīn tīm tīm ətawə, rəmhen əmə kīn yame kitawə kīmnisarə ye kalabus, miseriaji-pə nīpig e taktakun mīne, Kughen rīmnhitə ye nīmritawə kasəm swatuk kape nhatətəyen. ²⁴ Ror pən loa e in rəmhen əmə kīn yemehuə kirik yame ramarmaru irətawə, mamuə meriaji-pən nīpig Kristo rīmauə. Mə ye nīpig a, kitawə kwənhauə misatuətuk ye nīmri Kughen, meinai kīmishatətə iran. ²⁵ Mərig taktakun ai, loa tukrīpəh narmaru-mīnien irətawə, meinai kwəshatətə ta ye Yesu Kristo.

Kimiə fam kīrikianə meinai naksofugīn-pən ye Yesu

²⁶ Meinai kimiə nīmishatətə ye Yesu Kristo, kimiə fam ji Kughen mīnə. ²⁷ Kīnor ta baptaes irəmīə khapsaah, mə kimiə nakwənhauə masor kīrikianə kimiə mīn. Ror məkneikin, kimiə nīmnhavəh norien huvə mīnə kape Yesu rəmhen əmə kīn yame nīmīsarkoah kīn neipən vi kīrik. ²⁸ Kini kimiə m-fam əɡkap nīmīsofugīn-pən ye Yesu Kristo, kini kimiə mfam

naksəm nəmhen. Rhuvə mə kitawə tukhapəh nisəwhai-minien narmamə, nar apnapig tukmə iriə nəmə Isrel, uə nəmə kantri pisin pisin minə, uə slef, uə pəh nien mə slef, uə yerman, uə piraovin. ²⁹ Kimiə fam narmamə kape Kristo. Ror məkneikin mə kimiə kwənərəus minə əfrakis kape Ebrahim. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, nihuvəyən yame Kughen rimirpen-pən kimi Ebrahim, kimiə takhavəh misarə iran.

4

Pəh nien mə kitawə slef kape loa, mərig kitawə ji Kughen minə

¹ Taktəkun ai, jakəgkiar kwakwə min ye norien kapətawə, mamni nuhpikinien kirik. Tukmə yermamə kirik rimhə, tini tukrivəh kafan nautə minə fam. Mərig tukmə tini ramarkəskəh hanə, to ripəh nehuəyən ye kafan nautə, rəmhen kin yame slef kirik to ripəh nehuəyən ye nautə kirik. ² Mərig tini a tukraməkeikei mamarə iriə piauni karin minə tiksın mamvən meriaji-pən nipig kafan tatə rimini mə in rirkun nivəhyen nautə yame rimnərəhu-pən kimin. ³ Kini kitawə min tuksor məknakin. Apa kupan, kitawə kimsəmhen kin kwajikovə - kitawə slef minə kape loa yamə mine kasarmaru irətawə. ⁴ Mərig ruauə ye nipig atuutuk yame Kughen rimini, kini Kughen rimnher-pə kin Tini ruə. Piraovin kirik rimirəh, rarha-pə ye tokrei tanə. Kini in maməri-pən atuutuk narimnar fam yame loa ramni. ⁵ Rimnor məknakin mə tukririsin ətawə yamə mine loa rimnərkis ətərekin ətawə, pəh Kughen tukrirhi ətawə, mirisin ətawə khauə rəmhen kin nipnətin atuutuk minə.

⁶ Kini taktakun ai, Kughen rorkeikei mə tukror əpu mə kitawə nipnətin minə, mher-pə kin Nanmin kape Tini rimauə irətawə minə fam, kini mor ətawə kasokrən kin Kughen mə "Tatə." ⁷ Tuk nar ai, pəh nien mə kitawə slef minə, mərig kitawə nipnət Kughen əfrakis minə. In rimivəhsi-pə narimnar huvə minə kimi ətawə yame In ruini ta mə tukrivəhsi-pən kimi nipnətin minə.

Pol rikin raməmhə tuk nəmə Galesia

⁸ Apa kupan, kimiə nimiseinein Kughen. Kimiə masəhuak kimi yarmhə minə mhamə ta mə kapəmiə kughen minə. Iriə kimsərkis ətərekin əmiə, mərig pəh nien mə iriə kughen əfrakis minə. ⁹ Mərig taktakun ai, nakwənharkun Kughen. Uə, rhuvə mə jakni məkneikin mə Kughen ruirkun ta əmiə. ? Mərig rhawor e nakwənharerig-pən min tuk natuakəmien minə a? Kapəriə nəsaninien rikək. Kini to kamhavən, tukhapəh nisorien nar huvə kirik kimi əmiə. ? Rhawor nakhamə iriə tuksərkis ətərekin min əmiə? ¹⁰ ? Rhawor nakasəri-pən natuakəmien kapəriə ye nipig minə kapəriə, mine makuə minə kapəriə, mine nipig rhakə minə, mine newk minə kapəriə? ¹¹ !Kəsi narman! !Yo yakamgin pik tuk əmiə! ! Yakaməm mə yimnor pik wok irəmiə tuk nar apnapig əmə!

¹²⁻¹³ Piak minə mine nowinik minə, yo yakaməgkiar skai kimi əmiə minə apa kupan, kimiə nimnəhpəh nisarəyən ye loa kape Moses, kini yo yimauə məm əmiə kisarə, yimivəh norien kapəmiə, məpəh nəripənien loa. Kini taktakun ai, yakorkeikei mə kimiə min takhavəh norien kafak, mhəpəh nisorien mə loa tukriraptərekin tim tim əmiə. Kimiə rikimiə tukrəsik mə in apa kupan, nipig yimnamni-ərhav Nəvsəoyen Huvə kimi əmiə meinai yimnamhə, mamarə kitawə-m kimiə. Mərig nar apnapig

mə yo yimnamhə ye nīpīg a, mərīg kimiə nimnhapəh nisorien yo yakərīg rahas. ¹⁴ Nəmhəyen kafak rīmnərīk mītə əmiə, mərīg rīkimiə rīmīpəh nəsikahayen yo, kini nimnhapəh nīshekien yo. Kimiə nimnhavəh huvə yo mamhavən ye nəkwai nimə kapəmiə minə, rəmhen əmə kin yame nakhakir agelo kirik kape Kughen raurə ye nəkwai nimə minə kapəmiə minə, uə nakhakir Yesu Kristo raurə ye nəkwai nimə kapəmiə minə.

¹⁵ Kupan, kimiə nimisorkeikei pik yo, misasitu irak ye narimnar fam ye nirkunien kapəmiə. ?Mərīg rhawor e taktakun mine? ¹⁶ Rīkik raməsik mīmə tukmə ror nəgkiarien əfrakis minə kafak ramor əmiə nakwəsəməkin yo.

¹⁷ Yhajoun eikuə minə e kasəmnhawk pik mə tukhaukreikin kapəmiə nətərīgien kini kimiə nakhakwasig kin əriə. Mərīg iriə khapəh nisorien məknakin mə tuksasitu irəmiə. Kisorkeikei əmə mə tukhavəhsi-ta əmiə tuk yo mə kimiə taksəmnhawk pik tuk nikwasigien kin əriə. ¹⁸ Nəmnhawkien in rhuvə, mərīg taksəmnhawk tuk nar yame rhuvə nīpīg mīfam, pəh nien mə ye nīpīg əmə yame yakamarə kitawə-m kimiə.

¹⁹ Kafak kwajikovə minə. Yakamərīg raha tuk əmiə rəmhen kin yame mama ramhə mə tukreimək kin kwajikovə. Yakamasək pik tuk əmiə meriaji takhauə misəmhen kin Yesu Kristo. ²⁰ Yakorkeikei pik mə jakamarə kitawə-m kimiə ai taktakun mine meinai tukmə yakamarə kitawə-m kimiə, jakpəh nəgkiar-pīkien kimi əmiə. Mərīg taktakun ai, yakamarə isok tuk əmiə, kini meinein mə jakhawor pən iran mine masitu irəmiə.

Nivusien ris ye Hega mine Sera

²¹ Kimiə narmamə yame naksorkeikei pik nəri-pənien loa, takshorpinru kafak nəgkiarien. ?Nīmīsərīg ta naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni, uə nakhapəh hanə nisərīgien? ²² In ramni Ebrahim yame rīmīrəh tini yerman kīraru. Kīrik, slef kafan rīmīrəh. Kini kīrik, piraovīn atuatur kafan rīmīrəh. ²³ Kwajikovə yame slef piraovīn rīmīrəh, in rīmnarha ye nətərīgien əmə kape yermamə. Mərīg kwajikovə yame piraovīn atuatur kafan rīmīrəh, in rīmnarha meinai Kughen In rīmīrpen ta mə piraovīn a tukrīrəh. ²⁴⁻²⁵ Kini kitawə kharkun nhavusien ris kin piraovīn mir a, mhaukreikin-pə nīpran irətawə. Piraovīn mir a kwhajoun promes mir yame Kughen rīmnor kimi narmamə. Pian e Hega, in mine kwanərəus kafan, iriə kisəmhen kin slef yamə mine tukhapəh nhavəhyen narimnar kape tata. Pian e in rəmhen əmə kin promes yame Kughen rīmnor ye tukwas apa Sinae apa ye tanə ehuə e Arebia - ikin aikin a Kughen rīmivəhsi-pən loa ikin kimi Moses ikin. Kini in rəmhen kin taon ehuə kīrik e Jerusalem yame narmamə ikin kamharaptərəkīn tīm tīm loa ikin. Kini iriə kasəmhen kin slef yamə mine loa ramehuə irəriə. ²⁶ Mərīg Jerusalem kīrik mīn apa ye rao ye neai, in rəmhen kin piraovīn yame pəh nien mə slef, yame loa rīpəh nehuəyen iran. Kini in mamə kapətawə, ²⁷ meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mīmə, "Ik e nīmnor siə kin ik. !Agien!

Ik e nīmīpəh nərīgien nəmhəyen kīrik tuk neiməkien.

Okrən apomh, mamagien,

Meinai nar apnapīg nīmīpəh nīrəhyen kwajikovə kīrik meriaji mīnəpīahuaru,

mærig taktakun ai, kafam kwənərəus minə kwənhapsaah rapita piraovin yame iriu kafan yerman kwarə.” (Aes 54:1)

²⁸ Mærig piak minə mine nowinik minə. Kimiə naksəmhən kin ji Sera e Aesak meinai Kughen rimirpen min əmia. ²⁹ Kupan, kwajikovə e Ismael, ji Hega, yame rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə, in rimnoriah pik kwajikovə e Aesak yame rimnarha ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini norien a rəmhən əmə kin e towei mine: In e, narmamə yamə mine iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mine kwəshatətə ye Kughen misarha vi ye Nanmin kape Kughen. ³⁰ ?Mærig Nəkwəkwə kape Kughen rimini mə naha? In ramni mə,

“Ik takaməkeikei mher-ye rhav kin piraovin e slef mine tini. Iriu tukwəta ikin e, meinai ji pian a, in tukripəh nivəhyen nautə kirik kape rimni.

Nautə mifam kape tata ramvən kimi ji pian yame pəh nien mə in slef.” (Jen 21:10)

³¹ Mærig kitawə e, kitawə pəh nien mə nipnət pian e slef; kitawə nipnət pian e yame rimivəh promes minə kape Kughen.

5

Yesu rimirisin kafan narmamə minə

¹ Nipig Yesu Kristo rimirisin ətawə, rimnor ətawə mə loa kape Moses tukripəh narmaruyen irətawə. Ror pən, kimiə takasəkeikei misərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, mhapəh niseighanien kin loa mə tukrarmaru min irəmiə. Apa kupan, loa e, rimnarik mitə əmia mamor əmia mə kimiə slef minə kafan.

² Taksərig-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarieren e tuk əmia mimə tukmə kimiə nakseighan kin əriə mə tukhavəh nao kimi əmia, ramhajoun pən mə naksor takun wok yame Kristo rimnor. ³ Kini yo yakaməgkiar skai pre min kimi əmia mimə yermamə yamə rameighan kin mə tukvəh nao kimin, in ravəhsi-pən atuk in ye kwermi loa kape Moses. Kini yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkəp narimnar fam yame loa ramni. ⁴ Kimiə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pəniən loa mə tukror əmia naksatuatuk ye nimri Kughen, ramhajoun pən mə nakwəsəpəh ta Yesu Kristo. Nakwanhavəhsi-pən nimetaimiə kimi nihuvəyen kape Kughen. ⁵ Kini mærig kitawə e Nanmin kape Kughen ramor ətawə kasərəhu-pən əmə kapətawə nətərigien ye Kughen, pəh In tukror ətawə kisatuatuk ye nimrin, meinai kitawə kishatətə əmə ye Yesu Kristo. ⁶ Kasərəhu-pən məkna nətərigien kapətawə ye Kughen meinai narmamə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Kristo, in nar apnapig mə kimivəh nao kimi əriə, uə kipəh nivəhyen nao kimi əriə. Mærig nar ehua e, in əmə e nhatətəyen ye Yesu Kristo. Nhatətəyen e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor min norkeikeiyen kimi narmamə.

⁷⁻⁸ Apa kupan, yimnəm əmia mirkun mə kimiə nakasaiyu əsanin ye swatuk atuatuk ye nimraghien kapəmiə mə takseriaji mak. Mærig taktakun, nakwəharerig. Kughen rimnokrən ta kin əmia. ?Mærig nipa minə kasərer əswasig kin kapəmiə swatuk, masəko karin əmia mə taksəri-pən min loa kape Moses? Yakirkun mə Kughen to ripəh norien məkneikin irəmiə. ⁹ Mærig nhajounien eikuə en yame kamhani tukriporiah fam

ægkap əmiə rəmhen kın yis yame kīvəhsi-pən ye bred ramher fam əgkap bred. ¹⁰ Mərig yakirkun mə nəfrakisien, Yermaru tukror nətərigien kapəmiə tukruə mın mor kirikianə kitawə-m kimiə. Kini yo yakirkun huvə mə yermamə e yame ramoriah kapəmiə nətərigien məknakin, nar apnapig mə in yeməhuə kirik uə in yemə hawor pən iran mine, mərig Kughen tukror narpinien kirik kimin.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Narmamə tiksın kamhani mə yo yakamni-ərhav mə narmamə yame kashatətə ye Kughen, tukaməkeikei kīvəh nao kimi əriə. Mərig nəgkiarien e rīpəh norien nəfrakisien kın. To yakpini-ərhav məkneikin, kini narmamə mine e yame kasəriwək kimiə miriə, rikiriə rīpiagian əmə tuk yo. !Mərig, səmru! Nəmə Isrel tiksın kasoriah yo mamharpəhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-ərhav mə nīmhayen kape Yesu ye nai kamarkwao kın, in əmə e, in tukrivəh miragh narmamə. ¹² Ye nətərigien kafak, narmamə mine e yame kashajoun oror əmiə, mhamə tukaməkeikei kīvəh nao kimi narmamə, rhuvə mə iriə tüksərai ta əgkap əmə matuk kapəriə.

¹³ Mərig piak minə mine nowinik minə, Kughen rīmnokrən kın əmiə, kini mirisın əmiə mə loa kape Moses tukrīpəh narmaruyen irəmiə. !Mərig takasərig huvə əmiə! Pəh rikimiə tukrīpəh nəsikien mīmə, “Rhuvə, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakirkun norien naha nhagin yame nīprak rorkeikei.” Kimiə takhapəh nhaniyen məknakin. Mərig norkeikeiyen kapəmiə tukraməkeikei mor əmiə rikimiə ragien əmə mə taksasitu irəmiə minə. ¹⁴ Meinai norkeikeiyen in raməpkəfugin nəgkiarien fam yame loa ramni. In e ramni mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kın yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev. 19:18) ¹⁵ Takasərig huvə əmiə. Tukmə kimiə nakasor timəht kimi əmiə minə, naksəmhen əmə kın kirəvin* yamə mine kasəs atuk əriə minə, kini mus mus kapəmiə tukroriah əmiə.

Norien kape Nanmın kape Kughen mine norien kape narmamə

¹⁶ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə, Nanmın kape Kughen tukraməkeikei mikir əmiə kini nakhakwasig kın. Kini kimiə takhapəh nisorien nar has yame nīpraimiə əmə rorkeikei. ¹⁷ Təvhagə has minə a, in e, nīmisor narimnar has yame nīpraimiə atuk rorkeikei. Mərig norien e, in ravəhsi-əhu norien kape Nanmın kape Kughen. Kini Nanmın kape Kughen in rīpəh norkeikei-minien norien has yame nīmnasor hanə kupan. Norien mir e kawor timəht kimi əriu minə, ror pən nakaseinein nisorien norien huvə yamə mine rikimiə raməsik mə taksor. ¹⁸ Mərig tukmə Nanmın kape Kughen ramkir əmiə, to loa rīpəh mın narmaruyen irəmiə.

¹⁹ Kitawə kwənharkun norien hah kupan kape narmamə yame kīmnasor hanə kupan: Nīpiraovin mine narman kamhakir apisapis əriə minə, kini iriə kasor norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen; kapəriə nətərigien ramvən pik tuk norien has minə a. ²⁰ Masəhuak kimi nanmı nar minə, masəmtah, masəməkin narmamə, masor timəht, masəmhowk, masor niemhaa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, masəwhai əriə minə, misarə pisin pisin. ²¹ Masanipin ye narimnar kape narmamə, misapis kın nīnimien, masor lafet mamharpəhu nətəwaoyen, masor narimnar ehua mın yame ror məknakin. Yakamor kwirig kimi əmiə

5:9: 1 Kor 5:6 5:10: 2 Kor 11:15; Gal 1:7 5:13: 1 Pita 2:16 * 5:15: Nəgkiarien Gris rīpəh niniyen kirəvin, ramni əmə nuhpikiniyen ye timəht, rəmhen kın yame narmamə kasəs əriə minə. 5:17: Rom 7:15-23

rəmhen əmə kin yame yimnor kwirig kimi əmiə apa kupan: Narmamə yamə mine kator norien minə a, iriə tukhapəh nhavəniən misarə ye rao ye neiai yame rimnor apnəpeinə iran kape kafan kwajikovə minə.

²² Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarə ye narmamə, nimraghien kapəriə tukrikuə kin kwənkwan e in e: Kisorkeikei narmamə, rikiriə ragien, nəmərinuyen ramarə yerkiəriə, kapəriə nətərigien rapomh, rikiriə rehuə tuk narmamə, kini kapəriə norien in rhuvə. Kini narmamə kamhani nəfrakisien irəriə. ²³ Kini iriə nəmə mar. Kini kasarmaru ye nıprairiə. Norien minə e, iriə khahuvə pik, kini nəgkiarien kirik rikək ye loa yame ramni-əhu narimnar minə e. ²⁴ Kitawə narmamə kape Yesu Kristo, kitawə kwəsəpəh ta norien has minə kapətawə, mhapəh nisorien narimnar yamə mine nıpraitawə əmə rorkeikei. Rəmhen əmə kin yame kimisəsik-pən nətərigien has minə kapətawə ye nai kamarkwao kin. ²⁵ Nanmin kape Kughen In rimivəhsi-pə ta nimraghien kirik kimi ətawə, kini rhuvə mə kitawə tuksəriwək ye norien huvə minə kafan. ²⁶ Rahas mə kitawə tuksausit mhavəhsi-haktə pik ətawə, masəməkın ətawə minə.

6

Rhuvə mə tuksasitu irətawə tuk kajipə pam minə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Tukmə kaməm mə yermamə kirik rimnor təvhagə has, rhuvə mə kimiə e yame Nanmin kape Kughen ramkir əmiə, takhavən misasitu iran misəri p atuatur in. Mərig takhapəh nisəgkiar-pikien kimin, taksəgkiar mar əmə kimin, misor mə rikimiə raməmhə tukun. Mərig takasəri g əmiə, tamə nar kirik yame nakasətapig kin tuk narmamə ror min əmiə nakhamir. ² Kimiə taksasitu irəmiə minə. Taksasitu irəmiə minə ye nıpig nakasarə ye nıpig əutən minə. Tukmə naksor məkneikin, naksəri-pən atuatur naha nhagin yame loa kape Kristo ramni. ³ Meinai yermamə yame rikin raməsik mə in yerpırig, yermamə e, rikin rameikuə, meinai reinein nəmien mə in yermamə apnəpig əmə. ⁴⁻⁵ Mərig kimiə takasəkeikei misəm huvə narimnar yame nakasor. Takhapəh nisəm-əmhenien norien kape narmamə pisin mə takharkun mə kapəriə norien rhuvə rapita. Takasəkeikei misəm huvə pisin əmə kapəriə wok, meinai narmamə kapəriə wok ror pisin pisin. Kini iriə kamhavəh kajipə pam pisin pisin ye nimraghien kapəriə kirikianə kirikianə. Mərig rhuvə mə rikimiə tukragien tuk wok pisin kirik kapəriə, kini tukəm mə kapəriə wok in rhuvə əmə.

⁶ Kimiə takasəkeikei misəwhai narimnar minə tiksın kimi kapəriə yhajoun yamə mine kashajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen.

⁷ Takasəri g əmiə, mhapəh niseikuəyen irəmiə minə mhamə nakharkun nisorien naha nhagin yame nıpraimiə rorkeikei. Narpinien yame Kughen ravəhsi-pə, pəh nien in nar apnəpig. Nımisuv naha nhagin kwənkwai nai ye nəsimien kafam, ik min takrhi atuk min kwənkwan, mən. ⁸ Yermamə yame raməsım kin norien has yame rimnasor hanə kupan, in rəmhen kin kwənkwai nai hah kirik ye kafan nimraghien. In tukraməkeikei mikuə kin kwənkwai nai yame rahas. Kwənkwai nai e, nıpran e, in e nimhəyen. Mərig yermamə yame ramsuv kwənkwai nai yame rhuvə, yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən, Nanmin kape

Kughen tukror in tukrikua kin kwankwan yame rhuvə, kini tukrirhi. Nhag kwankwai nai en, in e nimirghien rerin.

⁹ Ror pən, takhapəh nisəpəuyen kin norien yame rhuvə, meinai kitawə tukharhi kwankwan yame rhuvə ye nipig atuatur kafan, tukmə khapəh nisəpəhyen wok. ¹⁰ Kini nipig minə fam, tukmə kitawə kasəm kwənmhaan kirik, pəh kisor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini rhuvə pik mə tuksor huvə pən kimi piautawə minə mine nowintawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nəgkiarien infamien

¹¹ Jakrai nəgkiarien infamien kafak ye nəkwəkwə e kin kwermik. Kimiə taksəm mhamə kafak niraiyen, rehuə pik.

¹² Nəmhajoun eikuə minə a kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə, ror pən, kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə. Mərig kasəkeikei əmə kimi əmiə məknakin mə nəmə Isrel tiksın tukhapəh nisorien nahasien kimiə əriə. ¹³ Mərig kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə meinai kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə tuk niviyen əmiə nakharerig-pən min tuk loa kape Moses. Mərig səm-ru, iriə min, khapəh nisəri-pən huvəyen narimnar yame loa ramni. ¹⁴ Mərig yo, pəh jakpəh nəgnəginien yo tuk nar kirik yame yimnor. Mərig jakaməkeikei maməgnəgin əmə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tuk naha nhagin yame rimnor ye nipig In rimamhə ye nai kamarkwao kin. Rimamhə ye nai kamarkwao kin, mor yo yakpəh norkeikei-pikien narimnar kape tokrei tanə. Rimirisin yo ye narimnar minə a. ¹⁵ Nipig Kughen ravəhsi-pən nimirghien vi kimi yermamə, mamor in ratuatur ye nimir, nar apnapig tukmə kimivəh nao kimin uə kimipəh nivəhyen nao kimin. ¹⁶ Kini taktakun ai, yakaməhuak tuk narmamə yamə mine kasəri-pən huvə nəgkiarien e, iriə kwənərəus atuatur minə kape Kughen. Yakaməhuak mə nəmarinuyen kape Kughen tukramarə tuk əriə, kini pəh riki Kughen tukrehuə tuk əriə.

¹⁷ Kafak e nəgkiarien infamien. Yo yakpəh norkeikeiyen mə yermamə kirik tukrini hah yo, meinai tamhek nimap minə e yame kimnəsik yo kin kapier apig kini kuh yo kərkis-ərkis yo kashajoun pən mə yo slef kape Yesu.

¹⁸ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməhuak mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Amen.

Efesas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Efesas

Nəgkiarinen kwəkwə kape nəkwəkwə e Efesas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas, kini morkeikei mə iriə tuksher-pən kin pəh rivən kimi niməhuak pisin pisin minə ipakə tukun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimirikakun niməhuak apa Efesas, kini mamərə iriə min kape newk kisisar. Kini in morkeikei pik əriə, kini iriə kisorkeikei pik in. Efesas in taon ehuə kirik ye tanə ehuə e Tarki, kini in kwənmhaan huvə kirik mə Pol tukrini-ərhav nəgkiarinen ikin kape Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pəh nien mə nəmə Efesas kimisor nar kirik rīpəh nəmhenien, kini Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrhek əriə tukun. In rimirai əmə nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəriə. Kini morkeikei mə tukrini-ərhav norien atuaturuk, mine wok kape niməhuak. Kini nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak ikin minə fam.

Pol rimnokran huvə iriə

¹ Yo Pol, yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yame Kughen rimirpen ta yo mə kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-fam narmamə kape Kughen minə apa Efesas yamə mine nakamharaptəkin tim tim nhatətəyen kapətawə ye Yesu Kristo. ² Pəh Kughen e Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə ye Yesu Kristo

³ Pəh khani vi vi Kughen e Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yamə mine kasofugin-pən ye Kristo. Nihuvəyen minə a kamhasi-pən ye rao ye neai mə tuksasitu ye nanmitawə. ⁴⁻⁵ Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimnəpəh norhanəyen neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuaturuk ye nimrin, pəh kipəh nəm-pənien nar has kirik irətawə. Meinai Kughen rorkeikei pik ətawə, kwasig ikin ror narimnar, mərig In ruirpen ta ətawə mə tuksafugin-pən ye Kristo, pəh In rirhi ətawə rəmhen kin kafan kwajikovə minə. Nar a raməri-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In rorkeikei. ⁶ Rimnor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan nihuvəyen yame in rhuvə mapita. Nihuvəyen a In rimnautə-pə apnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In rorkeikei pik. ⁷ Nitaw Kristo rimnaiyu mor swatuk kimi ətawə khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimnəspir norien has minə kapətawə. !Rimnor məknakin meinai nihuvəyen kafan in rehuə mapita! ⁸ Kini rimivəhsi-pə nihuvəyen a rehuə pik mapita, mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimnar fam.

⁹ Kughen, kafan nətərigien rimmnerkwaig kupan. Kini rimirpen mə nətərigien kafan tukruə mor nəfrakisien kin ye nımraghien kape Kristo. Kini rikin ragien mə tukror əpu nətərigien kafan kimi ətawə. ¹⁰ In e mə tuk nıpig kırık, ye nıpig atuatur kafan, In tukrofugin narımmar m-fam ye neai mine ye tokrei tanə tukasəmır ye kwermi yermamə kırikianə. In e, Yesu Kristo.

¹¹ Apa kupan, Kughen rimirpen ətawə mə tukhauə kafan minə, ye nıpig yame rımmnofugin ətawə khauə misor kırikianə kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini In ramor mə narımmar m-fam tukasəkeikei masəripən əmə nətərigien kafan. ¹² Rımmnor məknakin mə kimawə [kwənərəus kape Isrel] yamə mine yımısəkupən mışatətə ye Kristo, jakhani vi vi Kughen yame In yerpırig pik rapita. ¹³ Kini kimiə min, [yamə mine pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel], nakwənhauə kırikianə kimiə Kristo nıpig kimiə nımısərig nəgkiarien əfrakis, yame ramhajoun swatuk yame Kughen tukrivəh mıragh narmamə iran. Nımmnhani nəfrakisien iran, kini Kughen rımivəh-si pre Nanmın Kafan kimi əmiə ramor nımtətien mə kimiə narmamə kafan minə. ¹⁴ Meinai kitawə kwənhavəh Nanmın kape Kughen, kitawə kharkun huvə mə Kughen tukrivəh-si pə narımmar huvə minə kimi ətawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tukhavəh narımmar minə a nıpig Kughen tukrırısın ətawə e kafan narmamə minə ye narpınien kape norien has kapətawə, mə narmamə tukhani vi vi Kughen yame In yerpırig pik rapita.

Pol raməhuak mamni vi vi Kughen

¹⁵ Ror pən, rırıkakun ye nıpig yame yımnərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norkeikeiyen yame nakasor kimi narmamə kape Kughen minə, ¹⁶ yakaməhuak tuk əmiə nıpig m-fam meriaji-pə e taktakun, mamni vi vi Kughen tuk əmiə, mırpəh nəpəhyen. ¹⁷ Yakamayıoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mine In Rımtawə yame In rhuvə pik, mə tukrivəh-si pre Nanmın kafan kimi əmiə. Kini Nanmın kafan tukror əmiə takharkun nar, mor əpu Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ¹⁸ Kini yakaməhuak min mə tukrəhitə ye nətərigien kapəmiə mə takharkun nar huvə yamə mine tukrivəh-si pre kimi əmiə. Nakharkun mə takpıhavəh narımmar minə a meinai In ruirpen ta əmiə. Kini yakaməhuak mə takharkun mə nıhuvəyen yame ravəhsi-pən kimi narmamə kafan minə in rhuvə pik, ¹⁹ kini nəsanınien kafan in rehuə pik, mamehuə ye nımraghien kapətawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Nəsanınien yame ramehuə irətawə in rehuə rəmhen kin nəsanınien ehua kafan ²⁰ yame rımmnor Yesu rımıragh min ye nımməyen kafan, kini mor In rımvəh məkwətə ye nıkar Kughen matuk apa ye rao ye neai. ²¹ In yerpırig rapita agelo minə fam, mine yarmə minə fam, mine nəsanınien minə fam, mine nehuəyen minə fam yame kavəhsi-pən kimi yermamə. In ramehuə ye nıpig ai taktakun mine ye nıpig yame tukrıpıuə. ²² Kini Kughen rımmərəhu-pən narımmar m-fam ye kwermın, mor In ruauə mınehua ye narımmar fam, mə tukrasıtu ye nıməhuak. ²³ Kini nıməhuak in nıprai Kristo; Kristo raməmır fam irəriə, maməmır aikın minə fam mine ye narımmar fam.

1:9: Rom 16:25 **1:10:** Kol 1:16, 20 **1:11:** Rom 8:28-29 **1:14:** 2 Kor 1:22 **1:17:** Kol 1:9 **1:19:** Kol 1:11 **1:20:** Sam 110:1; 2 Kor 13:4; Kol 2:12 **1:21:** Kol 1:16; 2:10
1:23: Rom 12:5; Efes 4:10,15; Kol 1:18

2

Apa kupan, ror məkneikin mə kimnhamhə; məriḡ taktakun ai, kwənhamragh

¹ Kimiə e, apa kupan, nimnhamhə meinai nimisəsik nəkwai Kughen, masor təvhagə hah, ² masor norien has kape tokrei tanə, mhavən masor nəkwai Setan yame in ramarmaru ye yarmhə yamə mine kasəmīr rarkurao irətawə.* In e nanmīn has yame ramor wok ai taktakun ye nimraghien kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen. ³ Apa kupan, kitawə min kimisarə məknenkin kitawə miriə. Rikitawə rimnorkeikei norien has minə, kini kimisor təvhagə has yame ramor rikitawə ramagien. Kitawə kimnhakwasig əmə kin naha nhagin yame ramsi-pən yerkitawə mine ye nətəriḡien has kapətawə. Nipig kitawə kimisarha, təvhagə has rinarə ta yerkitawə, rəmhen kin yame ramarə yerki narmamə minə fam. Kini riki Kughen raməmhə tuk təvhagə has kapətawə; In tukraməkeikei mivəhsi-pə narpinien kimi ətawə.

⁴ Məriḡ Kughen, kafan norkeikeiyen rehuə tuk ətawə, kini rikin rehuə rehuə pik tuk ətawə, ⁵ nar apnapig mə kimnhamhə meinai kimisəsik nəkwai Kughen, məriḡ In rimnor ətawə kamhamragh min kitawə Kristo. Kini nihuvəyen əmə kafan ramor swatuk kimi əmiə mə Kughen tukrivəh miragh əmiə. ⁶ Kini Kughen rivəh-si haktə ətawə kitawə Kristo, mor mə kitawə tuksəkwətə kitawə Kristo ye rao ye neai. ⁷ Kughen rimnor məkneikin mə nipig yame ramuə, In tukror əpu kafan nihuvəyen yame in rehuə pik rapita. In ramofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo, mamasitu irətawə, mamhajoun mə nihuvəyen kafan in rehuə pik. ⁸ Meinai nihuvəyen kape Kughen in swatuk yame Kughen ravəh miragh əmiə iran, meinai nakashatətə iran. Pəh nien mə kimiə atuk nimisor swatuk mə Kughen tukrivəh miragh əmiə - Kughen pisin əmə ravəh miragh narmamə, nərokien rikək iran. ⁹ Pəh nien mə wok kirik yame narmamə kasor, tamə kisausit tukun. ¹⁰ Ror məkneikin mə Kughen rimivəhsi-pə nimraghien wi kimi ətawə, mofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo mə kitawə tuskor wok yamə mine khahuvə. Wok minə e, Kughen ruirpen ta mə tukasor.

Kitawə kimnhauə kirikianə ye Yesu

¹¹ Ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə nipig nimisarha, pəh nien mə kimiə kwənərəus kape İsrəl. Kini nəmə İsrəl yame kavəh nao kimi əriə, iriə kimnhani mhamə kimiə nəmə iruə minə, meinai kipəh nivəhyen nao kimi əmiə. (Məriḡ nivəhyen nao kimi yermamə, in nar apnapig - kamor əmə ye nıprai yermamə). ¹² Kini takhapəh nisəru-kinien mə ye nipig a, kimiə nimisərer isok tuk Kristo, pəh nien mə kimiə nəmə İsrəl atuətuk, məriḡ kimiə nəmə iruə minə əmə. Kini promes yamə mine Kughen rimini-pən tuk əriə, pəh nien mə rimini-pre tuk əmiə. Kimiə nimiseinein əfrakis Kughen, misarə ye tokrei tanə, nar kirik rirkək yame to naksərhə-pən tim tim nətəriḡien kapəmiə iran mə taksarə kimiə min. ¹³ Məriḡ kimiə, nimnisarə pawk isok tuk Kughen, minhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo. Kini taktakun ai, nitaw Kristo rimnor swatuk kimi əmiə mə takhauə əfrakis tuk Kughen.

* **2:2:** Nəḡkiarīen Gris ramni mə "Nimisor nəkwai yermamə yame ramarmaru ye rao ye nimago-ago." Nıpran ramni Setan. **2:2:** Kol 3:7; Taet 3:3 **2:3:** Kol 3:6 **2:5:** Kol 1:21; 2:13 **2:6:** Kol 2:12 **2:9:** 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9 **2:10:** Rom 9:23; Taet 2:14 **2:12:** Rom 9:4; Kol 1:21 **2:13:** Kol 1:20

¹⁴ Ror məkneikin mə Kristo pisin əmə ramərəhu nəmərinyen, məmarkis narəyen kape nəmә Isrel mine nəmә iruə, mə tukhauə kirikianə. Apa kupan, loa kape kwənərəus kape nəmә Isrel in rəmhen əmə kin kəupə yame rimmnarkoparin nəmә iruə kasor tikmir iriə miriə. Mərig Kristo rimmnəhipu kəupə a. ¹⁵ Nipig rimmamhə ye nai kamarkwao kin, In mor loa kupan ruauə mor nar apnapig kin, mə tukrofugin nəmә Isrel mine nəmә tanə pisin pisin minə, khauə kirikianə misor kwhen wi kirik. Rimmor məknakin mivəhsi-pə nəmərinyen kimi ətawə. ¹⁶ Kini ye nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin, Kughen rimmnofugin əriə kirikianə, kini mikir-pən əriə kharerig-pən tuk Kughen, kini mor kapəriə timət reiwaiyu mirkək. ¹⁷ In rimaue mini-ərhav nəmərinyen kimi əmiə nəmә tanə pisin pisin yamə mine kamni kimə nakasarə isok tukun, kini mini-ərhav nəmərinyen kimi əmawə nəmә Isrel yamə mine kamni kimə yakasarə ipakə tukun. ¹⁸ Kini Kristo rimmor swatuk kimi ətawə mifam kwənərəus kape Isrel mine nəmә tanə pisin pisin minə mə tukhauə tuk Rimtawə Kughen ye Nanmin Rhakə kafan yame In kirikianə əmə.

¹⁹ Kini ror məkneikin, pəh nien mə kimiə yepsipis minə uə nəmә iruə minə, mərig taktakun ai naksarə ye rao ye neai kimiə narmamə yamə mine kishatə ye Yesu, kimiə Ji Kughen minə. ²⁰ Kitawə kisəmhen kin nimə kirik kape Kughen yame səpaag ye nimə in e Yesu Kristo, kini aposol minə mine profet minə, iriə nihu nimə, ²¹⁻²² kini kimiə nəmә tanə pisin pisin minə, naksəmhen kin kwenai yame Kristo ramərəhu haktə ye nimə. Kini ravhirəkin kwermi nimə minə fam mə iriə tukhauə nimə atuatuk kape nəhuakien kimi Yermaru, yame Kughen ramarə ikin meinai Nanmin kafan raməmır ikin.

3

Kughen rimmor əpu nətərigien kafan

¹ Ror pən, yo, Pol, yimini-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, kini taktakun ai kivəh-si-pən yo ye kalabus tukun. ² Kimiə nakwənharkun ta mə Kughen rimmivəh-si pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav nihuvəyen kafan kimi əmiə. ³ Rəmhen kin yame yaknəgkiar kwakwə ta kimi əmiə, yakmə Kughen pisin əmə rimmor əpu nətərigien erkwaig kafan kimi yo. ⁴ Nipig taksəvheikin nəgkiarien e, mharkun nhavəhyen kafak nirkunien ye nikarin kape nətərigien erkwaig kape Kughen ye nikarin kape Kristo. ⁵ Pəh nien mə Kughen rimmor əpu narimmnar e kimi nəmә kupan, mərig taktakun ai Nanmin kafan rinor əpu kimi kafan aposol minə mine profet yamə mine rimmirpen ta əriə. ⁶ Nətərigien erkwaig e in e mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen in ramor swatuk kimi nəmә pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə iriə min tukhauə rəmhen kin nəmә Isrel, mhavəh nihuvəyen kape Kughen. Kini iriə mhauə kirikianə, mhavəh kwis nihuvəyen kape promes yame Kughen rimmni ta tuk narmamə yamə mine kasofugin-pən tuk Yesu Kristo.

⁷ Kughen ramor wok ye nəsaninien ehuə kafan, masitu irak ye nihuvəyen kafan, mivəhsi-pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav Nəvsaoyen

Huvə kafan.* ⁸ Nar apnapig mə yo ye tanə ye narmamə mifam kape Kughen, mərig ye nihuvəyen kafan, Kughen rımivəhsi-pə wok e, mə jakni-ərhav-pre tuk əmiə yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel nihuvəyen minə kape Yesu Kristo yame to kitawə khapəh nharkun-famien, meinai iriə khapsaah, to kipəh nini-famien. ⁹ Kini Kughen rıvəhsi-haktə min yo mə jakor əpu kimi narmamə m-fam norien yame In rımnor nətərigien erkwaig kafan ruə mıtərhav-pə. In apa kupan, Kughen e yame rımnor narımnar fam rıpəh nor-əpu-yen nətərigien e kafan. ¹⁰ In rımnor məkna mə taktakun ai niməhuak in tukror əpu kimi agelo minə mine nanmin yamə mine kasehuə ye tapən mə Kughen, kafan nirkunien rıpsaah. ¹¹ In e nətərigien kafan yame ramarə rerin, kini rımauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹² Kitawə kashatətə ye Kristo, ror pən, to naha nıpig, kharkun nhavənien misərer ye nımri Kughen mhapəh nhaginien. ¹³ Ror pən, yakamərig pawk nəmhəyen tuk əmiə, mərig yakamaiyoh əmiə mə takhapəh nisorien nətərigien kapəmiə reiwaiyu tuk nıpig əutən yame yakamarə iran ai taktakun, meinai in tukrasitu irəmiə ye kapəmiə nımraghien.

Pol raməhuak tuk nəmə Efesas

¹⁴ Ror pən, yakənımkur maməhuak kimi Kughen Rımtawə ¹⁵ yame In pısın əmə In nukne nımraghien kape narmamə mi-fam ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁶ Kughen, kafan nəsaninien mine nihuvəyen rehuə. Kini yakamaiyoh In mə Nanmin kafan tukror rikimiə rəsanin, mə kimiə taksərer tim tim nıpig mifam, ¹⁷ pəh mishatətə ye Kristo, kini In tukramarə yerkimia. Kini yakaməhuak min mə nımraghien kapəmiə tukreiwaiyu mənnim huvə ye norkeikeiyen kape Kughen ¹⁸ mə kimiə narmamə kape Kughen minə fam takharkun huvə mə norkeikeiyen kape Kristo, rənnim pik, məpomh pik, mehuə pik mhaktə. ¹⁹ Norkeikeiyen a kape Kristo to kipəh nirkun-famien meinai in yerpırig pik. Mərig yakaməhuak mə takharkun huvə norkeikeiyen a mə Kughen tukrikuar ye nımraghien kapəmiə ye norien huvə minə fam kafan.

²⁰ !Kini pəh khavəh-si haktə nhag Kughen! Ye nəsaninien kafan yame ramor wok ye nımraghien kapətawə, In rirkun norien narımnar rapita narımnar fam yame rikitawə raməsik uə yamə mine kisaiyoh In kin. ²¹ Pəh kitawə nəməhuak minə kisor kirikianə kitawə Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nıpig mifam mamhavən mamhavən, infamien rirkək. !Amen!

4

Kitawə kasofugin-pən ye Kristo, mamhavəh nıpamien

¹ Ror pən, yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhag Yermaru, yakaməkeikei kimi əmiə mə takasarə ye nımraghien kirik yame ratuatuk, meinai Kughen rımnokrən kin əmiə mə takasarə məkneikin. ² Havəhsi-əhu atuk əmiə ye narımnar fam, kini mhauə kimiə nəmə mar minə, kini nətərigien kapəmiə tukrapomh, kini nıpig yermamə kirik tukror nar kirik rıpəh nəmhənen ye nımrimia, kini rikimiə tukripəh nəmhə-aihuaayen tukun, meinai naksorkeikei əmiə minə. ³ Nanmin kape Kughen rımnofugin əmiə; ror məkneikin mə taksarkut skai mə taksarə

* **3:7:** Gris ramni “Yo slef kape Nəvsaoyen Huvə.” Nıpran ramni mə kafan wok kirikianə əmə: in e mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. **3:7:** Kol 1:25 **3:8:** 1 Kor 15:9-10 **3:12:** Jon 14:6; Rom 5:2 **3:18:** Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7 **4:1:** Kol 1:10 **4:2:** Kol 3:12-13

kirikianə ye nəmərinuyen. ⁴ Kitawə nīpraitawə kirikianə əmə. Kini Nanmīn kape Kughen kirikianə əmə. Kini nīpīg Kughen rīmnokrən kīn əmiə, nīmīsərəhu-pən tīm tīm kapəmiə nərigien ye nar kirikianə əmə. ⁵ Kini Yermaru kirikianə əmə. Nhajounien kirikianə əmə. Baptaes kirikianə əmə. ⁶ Kini kitawə kasəhuak kimi Kughen kirikianə əmə In e Rīmtawə m-fam. In ramarmaru fam irətawə, kini mamor kafan wok ye nīmraghien fam kapətawə, kini mamarə yerkitawə m-fam.

⁷ Mərig Kristo rīmnəwhai kafan nəsaninien tuk wok pīsīn pīsīn mīnə kimi ətawə kirikianə kirikianə. ⁸ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Nīpīg In rīmnhaktə mīvən ye rao ye neai,

kini mīkir-yerhav kafan tīkmīr yamə mīne rīmnapita əriə.

Kini mīvəh-si-pən nar huvə əmə narmamə.” (Sam 68:18)

⁹ (Nakharkun mə nəgkiarien e yame ramni mə, “In rīmnhaktə,” nīpran rīmə Kristo rīmnəkupan meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. ¹⁰ Kwən yame rameiwaiyu-pə, In yemə kirikianə əmə yame rīmnhaktə mīn yerpīg mapita neai, mə In tukrarə ikin mīnə fam). ¹¹ In yemə kirikianə əmə yame In rīmivəhsi-pən nəsaninien kafan kimi narmamə pīsīn pīsīn mīnə mə tīksīn tukhauə aposol mīnə, tīksīn tukhauə profet mīnə, tīksīn tukhauə narmamə kape ni-ni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, tīksīn tukhauə pasta mīnə mīne yhajoun mīnə. ¹² Kristo rīmnor məkna mə iriə tuksasitu mīsor apnəpeinə ye narmamə kape nīməhuak. Kini narmamə kape nīməhuak tuksor wok kape Kughen mə nəməhuak, yame iriə kisəmhen kīn nīprai Kristo, iriə tukhaskai ¹³ mamhavən mīseriəji kitawə m-fam khauə mīsor kirikianə ye nhatətəyen kapətawə, mīne nīrkunien Ji Kughen, kini mīsehuaə mhauə mīsəmhen kīn Kristo yame In ratuatuk pīk. ¹⁴ Kini mə kitawə tuksəpəh norien mīnə kape nītamaruə yame nīpīg mīfam kamhaukreikin kapəriə nətərigien ye nar yame kwənhan ta nəfrakisien iran. Pəh nəgkiarien kape yhajoun eikuə mīnə tukrīpəh nīkir-oror-ien ətawə rəmhen kīn yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsai-sai. ¹⁵ Nīkam, pəh kīsor əmə norkeikeiyen, mamhani əmə nəfrakisien. Kini ye norien a, ye narīmnar fam yame kasor, tukseihoaə mhauə mīsəmhen kīn Kristo yame In kapən kapə nīməhuak. ¹⁶ Kini Kristo ramor mə kafan narmamə mīnə tukhauə kirikianə, rəmhen kīn yame kwənərəus mīnə kape yermamə kamharpīn-pən ye nīprai yermamə. Nīpīg nori-norin mīnə ye nīpran kasor wok atuatuk kapəriə ye norkeikeiyen, mīsor nīpran ramehuaə mamskai.

Norien huvə kape nəməhuak mīnə

¹⁷ Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nīsəri-pən-mīnien norien kape kīmīə mīnə tīksīn yamə mīne khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen.* Nətərigien kapəriə ror nar apnapīg kīn. ¹⁸ Nīrkunien kapəriə ramvən əmə apa rəpīgnap ikin, kini mhavən isok tuk nīmraghien yame Kughen ravəhsi-pə, meinai kapəriə kapə riskai, mhapəh nīsorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, maseighan nar. ¹⁹ Mhapəh nīsarisien tuk kapəriə təvhagə has mīnə, maseighan kīn norien has mīnə mə tuksarmaru ye nīmraghien kapəriə, rəmhen kīn

4:3: Kol 3:14-15 **4:6:** 1 Kor 12:6 **4:9:** Jon 3:13 **4:11:** 1 Kor 12:28 **4:13:** Kol

1:28 **4:16:** Kol 1:18; 2:19 * **4:17:** Gris ramni “Takhapəh nīsəri-pən mīnien norien kape nəmə Gris” uə “Takhapəh nīsəri-pən mīnien norien kape narmamə yame pəh nien mə nəmə Isrel.” Nīpran ramni “Takhapəh nīsəri-pən mīnien norien kape ‘hithen man.’” **4:17:** Rom 1:21; 1 Pita 1:14

nirpəhuyen nīpiraovīn, mīne norien mīnə ror məkna. Kini nīpīg m-fam kasorkeikei mə tukasor norien a.

²⁰ ! Mərig kīnhajoun Kristo kīn əmiə, nhajounien e ror pīsīn əgkap ye yame en! ²¹ Kīnhajoun norien kape Kristo kīn əmiə, kīmə kafan e kīmīə. Kini khajoun əmiə kīn nəfrakisien yame ramsi-pən ye Yesu. ²² Kini kīnhajoun əmiə məkneikīn mə ye nīkarīn kape norien mīnə kupan kapəmiə, kīmə taksəpəkiək ta kīn norien akwas kapəmiə, meinai nətərigien has mīnə a kamhakīr oror əmiə, masoriah əmiə. ²³ Kīnhajoun əmiə mə takseighan kīn Kughen mə tukrukreikīn nətərigien kapəmiə. ²⁴ Kughen ruikreikīn ta nīmraghien kapəmiə, kini kīnhajoun ta əmiə mə taksəri-pən nərigien kafan. Kughen rīmnor əmiə mə kīmīə naksatuatuk, mīsəmərhakə rəmhen kīn In.

²⁵ Ror məkneikīn mə kīmīə m-fam taksəkeikei mīsəpəkiək ta kīn norien kape neikuəyen, mamhani nəfrakisien tuk əmiə mīnə, meinai kītawə kasofugīn kīrikianə rəmhen kīn yame nor-norī nīprai yermamə kīmnharpīn-pən irəriə mīnə. ²⁶ Tukmə niemhaa rhai əmiə, takhapəh nīsorien norien hah; kīnī sərū-kīn aihuaa əmə mhapəh nīsorien niemhaa rarə irəmiə meriaji mīrh rīvə. ²⁷ Mhapəh nhavəh-sipəniēn kwənmhaan kīmī Setan. ²⁸ Yeməkrəh tukraməkeikei məpəh norien a, marar mor wok kīn kwermīn tuk nīvəhyen narīmnar məwhai kīmī yavən has mīnə.

²⁹ Hapəh nhaniyen nar has ye nhermiə, mərig hani əmə nar huvə yame tukrasitu ye narmamə tukmə kīsarə ye naha nhagin narəyen, mə nəgkiariēn kapəmiə tukrautə-pən kīn nīhuvəyen kape Kughen kīmī əriə. ³⁰ Takhapəh nīsorien Nanmīn kape Kughen rīkīn rəmhə tuk norien kapəmiə, meinai In rīmnor nīmtətīn mə tuk Nīpīg Kwasīg, Kughen tukrīrisin əmiə. ³¹ Takhapəh nīharaptərakīniēn norien has yame kamor irəmiə ror tu; mhapəh nīsorien tīmət, mhapəh nhaniyen nīkar jir, mhapəh nīnotgohyen, mhapəh nīsorien niemhaa, mhapəh nīsor-has-pəniēn kīmī narmamə. ³² Mərig hahuvə tuk əmiə mīnə, masor rīkimīə rīmar tuk əmiə mīnə, kini mīsərukīn norien has yame nakasor irəmiə mīnə, rəmhen kīn yame Kughen ramərukīn norien has kapəmiə mīnə meinai naksəfugīn-pən ye Kristo.

5

Sor norien kape nīkhakīen

¹ Ror pən, sarkut skai tuk nīsīgovīniēn norien kape Kughen meinai kīmīə jī Kughen keikei mīnə. ² Kini mīharaptərakīn tīmīn norien kape norkeikeiyēn, rəmhen kīn yame Kristo rīmnorkeikei məknakīn ətawə, kini məighan-pə kīn nīmraghien kafan tuk nīvəh-mīraghien ətawə; nīmħəyēn kafan rəmhen kīn sakrefaes kīrik yame nəmīovīn rapīēn huvə mamvən tuk Kughen.

³ Takhapəh nīsorien norien has kīrik mə tuknī hah əmiə tukun, meinai kīmīə narmamə kape Kughen yamə mīne naksatuatuk. Yakamni norien has mīnə rəmhen kīn nīpiraovīn mīne narman mīnə kamhakīr apsapīs əriə mīnə, mīne norien has m-fam yame ror naurisīēn tuk nīniyēn, mīne nəptīgīēn kīn nar. ⁴ Kini rīpəh nīhuvəyēn mə takhani nəgkiariēn yame ror naurisīēn, uə nəgkiariēn ətəwao mīnə, uə narpakwəyēn. Nəgkiariēn has

4:22: Rom 8:13; Kol 3:9 4:23: Rom 12:2 4:24: Jen 1:26; Kol 3:10 4:25: Sek 8:16; Kol 3:8-9 4:26: Sam 4:4; Jem 1:19-20 4:29: Kol 4:6 4:30: Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19 4:31: Kol 3:8 4:32: Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 5:1: Mat 5:48 5:2: Eks 29:18; Hib 10:10

minə e khapəh nisəmhenien, mərig rhuvə mə taksəgnəgin əmə Kughen. ⁵ Kini takasəkeikei mharkun nar e mə narmamə yamə mine kamharpəhu nīpīraovin, uə narmamə yamə mine kasor norien has yame ror naurisien tuk nīnīyən, uə yamə mine kasəptig kin nar, iriə e to khapəh nhavərien ye narmaruyən kape Kristo mine Kughen. (Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə).

⁶ Hapəh nhapəhyen yermamə kirik mə tukrivi-pən əmiə ye nəgkiarien eikuə minə kafan yame nəfrakisien rikək iran, meinai Kughen rikin rahas tuk norien has minə a, kini tukror narpīnien kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwən. ⁷ Ror pən, takhapəh nhavərien misəriwək kwis kimiə miriə misor norien has yame kasor. ⁸ Meinai kupan, nəpignəpien rīmnarmaru irəmiə. Mərig taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nīkhakien ramarmaru irəmiə. Ror pən, səriwək rəmhen kin narmamə kape nīkhakien ⁹ meinai nīkhakien ye nīmraghien kapəmiə tukrīkuə kin nīhuvəyən mine natuatukien mine nəfrakisien. ¹⁰ Kini sarkut mə taksəm naha norien yame ramor Kughen rikin ramagien tukun. ¹¹⁻¹³ Takhapəh nhakwasigien kin narmamə kape nəpignəpien masor norien has minə kimiə miriə. Norien minə a, kwənkwan rikək yame rhuvə. Kini kitawə kisauris kin nīnīyən norien apīsapīs kape narmamə yamə mine kisəsik nəkwai Kughen. Mərig hapik-pə norien minə a ye nīkakien, pəh narmamə tuksəm mharkun mə norien minə a kisahas. Meinai narīmnar fam yame tukhauə ye nīkhakien, narmamə tukasəm huvə mharkun mə iriə kisor məknakin, ¹⁴ meinai tukmə nīkhakien rəsīapən nar kirik, in min ruə ye nīkhakien. Ror pən kamni kimə, “!Eh! Kimiə yamə mine nakasapir. !Sarha!

Hamragh mīn ye nīmhəyən,

Pəh Kristo tukrisia-pen əmiə.”*

¹⁵ Ror məkneikin, takasərig əmiə, mhapəh nisorien norien kape yemətəwao, mərig sor norien kape yermamə yame kafan nīrkunien rhuvə. ¹⁶ Kini nīpig mīfam tukmə naksəm swatuk tuk norien nīhuvəyən, sor, meinai taktakun ai kitawə kisarə ye nīpig kape nahasien rehuə. ¹⁷ Ror pən, takhapəh nisətəwaoyən, mərig takasəkeikei misarkut mə takharkun naha nhagin yame Yermaru rorkeikei. ¹⁸ Hapəh nisapisien kin nīnīmīen, meinai in ramkir-pən əmiə ye nətəwaoyən. Mərig rhuvə mə nīmraghien kapəmiə tukrīkuar əmə kin Nanmīn kape Kughen. ¹⁹ Kini səni nīpe kimi əmiə minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nīpe əhuak minə, mine nīpe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmīn kape Kughen. Səni nīpe mhavəhsi-pən rikimiə kimi Yermaru, ²⁰ kini ye nīpig m-fam takasəkeikei masəhuak ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk narīmnar m-fam.

Nəgkiarien ramvən kimi narman mine nīpīraovin yamə mine kwəsarkurək ta

²¹ Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.

²² Kimiə nīpīraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, seiwaiyu misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Yesu

5:5: 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5 **5:6:** Rom 1:18; Kol 2:4,8 **5:8:** Jon 12:36; Efes 2:13; Kol 1:13;

1 Pita 2:9 **5:11-13:** Jon 3:20-21 **5:14:** Aes 60:1 * **5:14:** Tukmə ror nəgkiarien e in nīpe əhuak kirik, yame raməgkiar kimi narmamə yamə mine kiseinein Kughen. **5:16:** Kol 4:5

5:18: Luk 21:34 **5:19:** Kol 3:16 **5:20:** Kol 3:17 **5:21:** 1 Pita 5:5

Yermaru. ²³ Meinai yerman in ramarmaru ye kafan piraovın rəmhen kın yame Kristo In ramarmaru ye niməhuak rəmhen mə kafan piraovın, kını mavəh mıragh narmamə. ²⁴ Niməhuak reiwayıu mamor nəkwai Kristo, kını ye norien kirikianə əmə min, nıpiraovın yamə mine kwəsarkurək ta tukasəkeikei miseiwayıu misor nəkwai narman kapəriə ye narımnar fam.

²⁵ Kını kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, sorkeikei kapəmiə nıpiraovın rəmhen kın yame Kristo rorkeikei niməhuak, meighan-pən kın kafan nımraghien kımın ²⁶ mor mə niməhuak in ratuatuk ye nımrın, maikwas iran kın nu mine nəgkiarieren kafan, ²⁷ mivəhsi-pə ipakə tukun, mımə ratuatuk huvə. Niməhuak ai rhakak mihuvə, rəmhen kın piraovın kırık yame kımnor-pən marə marə kımın mə tukrarkurək, kını nar kırık rıkək ye nıpran yame rıpəh natuatukien. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, narman tukasəkeikei misorkeikei kapəriə nıpiraovın, rəmhen kın yame kasorkeikei atuk nıprairiə. Yermamə yame rorkeikei kafan piraovın, rorkeikei atuk in. ²⁹ Səm-ru. Yermamə kırık rıkək yame raməməkın atuk nıpran, mərig in raməvıgın huvə mamarha huvə tukun, rəmhen kın yame Kristo ramarha huvə tuk niməhuak. ³⁰ Mərig niməhuak in rəmhen kın nıprai Kristo, kını kıtawə kasofugın-pən iran. ³¹ Ror məkneikın meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yerman tukrəta ye rımnı mine nisini,

mıvən mor kirikianə irıu kafan piraovın.

Kını irıu tukwarə rəmhen kın nıprairıu kirikianə əmə.” *(Jen*

2:24) ³² Nəgkiarieren a in nəgkiarieren huvə kırık yame rıpam, kını nıpran ramerkwaig. Mərig yakamni mə in nuhpıkinien kırık mə Kristo mine niməhuak, irıu kirikianə. ³³ Mərig nəgkiarieren a raurə mın tuk əmiə. Kını kimiə narman kirikianə kırıkianə takasorkeikei kapəmiə nıpiraovın rəmhen kın yame naksorkeikei atuk əmiə. Kını kimiə nıpiraovın, takasəkeikei mhasiai kapəmiə narman mınə.

6

Nəgkiarieren ramvən kimi kwajikovə mınə mine tatə mine mamə

¹ Kimiə kwajikovə mınə. Sor nəkwai tatə mine mamə kapəmiə, meinai kimiə narmamə kape Yermaru, kını norien a in ratuatuk mə kimiə taksor.

² Nəgkiarieren kırık ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Hasiai kapəmiə tatə mine mamə.” In e loa yame Kughen rımnərəhu məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasıg kın, taksarə ye nıhuvəyen mımə,

³ “Tukmə naksor nar a, narımnar ye narəyen kapəmiə tukraiıu huvə, kını narəyen kapəmiə ye tokrei tanə tukrapomh.” *(Dut 5:16)*

⁴ Kını tata mınə. Takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə mınə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun, mərig sarha huvə tuk əriə, misərip atuatur norien mınə kapəriə, kını mıshajoun əriə kın swatuk kape Yermaru.

Nəgkiarieren ramvən kimi slef mınə mine nəmehuə kapəriə

⁵ Slef mınə. Kapəmiə aikın yemehuə mınə ye tokrei tanə e. Sor nəkwairiə yerkimia m-fam, mhasiai əriə, mhagin tuk əriə, rəmhen kın yame nakasor nəkwai Kristo. ⁶ Kını sor nəkwairiə, mərig pəh nien mə

nīpig əmə iriə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig sor nəkwairiə rəmhen kin yame kimiə slef minə kape Kristo, kini masor norien yamə mine Kughen rorkeikei yerkimiyə m-fam. ⁷ Sor kapəmiə wok yerkimiyə m-fam rəmhen kin yame nasituyen kapəmiə ramvən atuatuk tuk Yermaru - pəh nien mə ramvən əmə tuk yermamə. ⁸ Meinai nakharkun mə Yermaru tukrivəhsi-pən nərokien kimi narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mine kimisor, nar apnapig yermamə in slef kirik uə pəh nien mə in slef.

⁹ Kini kimiə nəmehuə minə. Sor rhuvə pən kimi slef minə kapəmiə rəm nəmhen, meinai nakharkun mə kimiə miriə, kapəmiə Yermaru kirikianə əmə, kini In ramor rəm nəmhen əmə kimi narmamə m-fam. Mərig takhapəh nisəgkiar-skai-yen kimi slef minə kapəmiə mə tüksor nəkwaimiə.

Nuhpikinien kape neipən kape narowaginien

¹⁰ Nəgkiarien infamien e kafak. Sərer timtim ye Yermaru mine kafan nəsaninien ehua. ¹¹ Kimiyə taksəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərə-timtim-ien ye nīpig yame Setan ramarkut mə tukruh əmiə iran, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərə-tim-timien ye nīpig kape narowaginien. ¹² Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə kitawə kasarowagin kimi narmamə kape tokrei tanə, mərig kisarowagin kimi narimnar yame kipəh nəmien: In e yarmhə minə, mine nəmehuə minə ye tapən, mine narimnar yamə mine kasasanin ye nahasien kape nəpignapien ai taktakun ye tokrei tanə, mine nanmin has minə e rarkuraō irətawə. ¹³ Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərə-timtim-ien ye nīpig yame nahasien yame Setan ramor tukruə, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərə-tim-tim-ien ye nīpig kape narowaginien. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamirien.

¹⁴ !Sərer matuk!

Haraptərəkin nəgkiarien əfrakis. In e rəmhen kin kətəut yame nakamhavitərəkin kwerkwaimiə kin.

Sor norien kapəmiə ratuatuk ye nimri Kughen. In rəmhen kin aean yame ramətapig kin nimagemiə.

¹⁵ Sor kapəmiə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəmərinuyen. In rəmhen kin but skai yame ramasitu irəmiə tuk nərə-tim-timien.

¹⁶ Nar kirik min e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kin sil e in timba ehua kirik yame rirkun nor-əswasigien kini mher-əpis nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kin.

¹⁷ Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh miragh narmamə. In rəmhen kin kəvəvhao yame kimnor kin aean yame ramətapig kin kapən kapə jir.

Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kin nao nisə kape narowagkinien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə.

¹⁸ Kini seighaan kin Nanmin kape Kughen mə tukrikir əmiə tuk nəhuakien kapəmiə ye nīpig mifam; misarha huvə, masəhuak nīpig mifam tuk nəməhuak minə fam.

¹⁹ Kini səhuak min tuk yo mə nipiḡ m-fam, tukmə yakaməḡkiar, pəh Kughen tukriṽəhsi-pə nəḡkiarinen kimi yo, mə jakpəh niḡinien tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə yame niḡran ramerkwaig, məriḡ Kughen rimnor əpu kimi ətawə. ²⁰ Kini taktakun ai, rimnher-pə kin yo rəmhen kin yəḡkiar kafan, məriḡ kiṽəhsi-pən yo ye kalabus, kimirkwəji yo kin jen, meinai yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə jakətigah tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, meinai in e wok kafak.

Nəḡkiarinen infamien

²¹⁻²² Yo yakorkeikei mə kimiə taksəriḡ nəvsaoyen kafak, ror pən, yakamnhher-pre kin Tikikas rurə. In piautawə keikei kirik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikin e. In tukrəvsao kin nimirghien kafak kimi əmiə, mə yakamhaw-arə. Pəh nəvsaoyen a tukriṽəh-si haktə nətəriḡien kapəmiə.

²³ Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukravəh-si pre nəmərinuyen mine norkeikeiyen mine nhatətəyen. ²⁴ Pəh Kughen tukrautə-pən kin niḡuvəyen kafan kimi narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru kapətawə, ye norkeikeiyen yame infamien rirkək.

Filipae

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Filipae

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnərip niməhuak apa Filipae ye kafan nəriwəkien yame ror kiraru kin kape nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. Ye niməhuak apa Filipae, nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin kasəhuak kwis. Kaməsig-pən nəmə Isrel, mərig kipəh nəsig-pənien nəmə tanə pisin minə. Kini ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tıksin kimnhauə mhani mə narmamə, tukmə kipəh nəsig-pənien əriə, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig Pol rimnamarə ye kalabus apa Rom, nəməhuak minə apa Filipae kimisher-pən kin kwən e Epafrodaetas mə tukripik mane tıksin muə nivəhsi-pən kimin. Tukmə ror niməhuak apa Filipae in rimnəkupan mher-pən kin mane kimi Pol. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini vi vi niməhuak apa Filipae tuk narimnar yame kimisher-pən kin kimin. Kini ye nəkwəkwə e, Pol ramni-əhu nhajounien eikuə yame ramni mə tukaməkeikei kəsig pən narmamə, tamə Kughen ripəh nivəh-miraghien əriə. Kini Pol rorkeikei min mə tukrhajoun nəmə Filipae mə swatuk kirikianə əmə yame tukror rikitawə ragien. In e Yesu Kristo.

Pol rimnokran huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, kimru Timoti, yorwok mir kape Yesu Kristo, yakwokrən huvə kimi əmiə m-fam, narmamə kape Yesu Kristo minə apa Filipae, mine nəmehuə kape niməhuak minə, mine dikon minə. ² Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak tuk nəmə Filipae

³ Yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə nipig minə fam, nipig rikik raməsik əmiə, yakamni-pən tuk kafak Kughen mə rikik ragien tuk əmiə.

⁴ Kini nipig m-fam ye kafak nəhuakien minə fam tuk əmiə m-fam, yakaməhuak əmə ye nagenien ⁵ tuk nasituyen kapəmiə ye nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə ye nirikakunien muə meriaji-pə ai taktəkun.

⁶ Kini yakirkun huvə mə Kughen yame rimirakun wok huvə kirik ye nimraghien kapəmiə tukramor mamripin meriaji mipiərhkin ye nipig yame Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran.

⁷ Kini ratuatuk əmə mə rikik ragien tuk əmiə, meinai yakorkeikei əmiə; meinai tukmə yakaməmir ye kalabus uə tukmə yaktərhav mamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo mamhajoun mə nəvsaoyen e in rəfrakis, kimiə fam nimisasitu irak ye wok e Kughen rimivəhsi-pə

ye nihuvəyen kafan mə jakor. ⁸ Kughen rirkun mə yakamni əfrah mə yakorkeikei mə jakurə məm əmiə fam, meinai yakorkeikei pik əmiə, rəmhen kin yame Yesu Kristo rorkeikei min əmiə.

⁹ Kini in e nəhuakien kafak: mə Kughen tukror swatuk kimi əmiə mə takharkun huvə mə takshawor pən iran mine misor norkeikeiyen kimi əmiə minə mamharpin, ¹⁰ mə kimia takharkun nəmien naha nhagin yame in rhuvə pik, kini mə taksatuatuk huvə, pəh tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo tukruə min iran. ¹¹ Pəh nımraghien kapəmiə tukrikuə kin kwənkwan ripsaah; in e nihuvəyen mine natuatukien yame Yesu Kristo ramor ye nımraghien kapəmiə, pəh narmamə tuksəm kwənkwan e mhani vi vi Kughen tukun, mhavəhsi-haktə nhagin.

Nivəhsi-pənien Pol ye kalabus rimnor swatuk mə narmamə tuksərig Nəvsaoyen Huvə

¹² Yo minə tiksın. Yakorkeikei mə takharkun mə nar apnapig kimisor naha nəmhəyen kimi yo, mərig rimnor swatuk tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə khapsaah, ¹³ meinai mobael min fam yamə mine kasarha tuk taon e,* mine narmamə pisin pisin minə khapsaah kwənharkun ta mə kivəhsi-pən yo ye kalabus meinai yo yorwok kape Kristo. ¹⁴ Kini kafak nivənen ye kalabus ipakə ror mə nəməhuak məfam kasətghaa min tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen mhapəh nhaginien.

¹⁵⁻¹⁶ Tiksin kamhani-ərhav əmə nəvsaoyen huvə kape Kristo ye nətərigien yame ratuatuk. Kamhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun mə Kughen rimneighan kin mə tukvəhsi-pən yo ye kalabus mə jakərer-ərhav tuk nəvsaoyen huvə mə in nəfrakisien. Mərig nəfrakisien mə tiksın kamhani-ərhav əmə Nəvsaoyen Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo misorkeikei mə tuksapita yo. ¹⁷ Mhapəh nhani-ərhavyen Kristo yerkiria fam, mərig kasor əmə meinai kasorkeikei mə tukhavəh-si haktə atuk əria, kini rikiria rəsik mə tuksəsik əpnis pən min nipig əutən yame yakamarə iran ye kalabus. ¹⁸ Mərig in nar apnapig əmə. Tukmə kini-ərhav Nəvsaoyen Huvə yerkiria fam uə kwənpər rikiria, mərig nar ehua e in e kamni-ərhav Kristo. Nar e in e rikik ragien tukun.

Nəfrah. Kini rikik tukragien min ¹⁹ meinai yakirkun mə kwənkwai nəhuakien kapəmiə, mine nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh miragh yo ye nipig əutən e. ²⁰ Yakorkeikei pik kini mamərhupən nərigien kafak mə jakpəh norien nar kirik yame tukror yauris yo ye nımri Kughen, mərig jakətghaa tuk nini-ərhavyen Kristo, mə jakvəh-si haktə Kristo ye nımraghien kafak rəmhen kin yame yakamor hanə, nar apnapig mə jakmhə tukun uə jakamragh pi pom. ²¹ Ye nərigien kafak, yakmə nımraghien kafak, in kape nivəhsi-haktə-əməyen Kristo; mərig tukmə yakmhə, rhuvə rapita. ²² Mərig tukmə yakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə min tiksın kape Kughen ye tokrei tanə. Ror pən, yakeinein mə naha nhagin in rhuvə rapita: nımhəyen uə nımragh-pipomien. ²³ Taktəkun ai swatuk kiraru kawəmır kupən kin yo: mərig yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei mə jakpəh narəyen ye tokrei tanə e nivən məm Kristo yame in rhuvə pik rapita narəyen eikin e. ²⁴ Mərig

1:10: 1 Tes 5:23 * **1:13:** Mobael minə e kamni kimə, "Mobael kape nimə kape Sisa." **1:13:** Wok 28:30 **1:19:** 2 Kor 1:11 **1:21:** Gal 2:20 **1:23:** 2 Kor 5:8

yakmə jakaməkeikei mamragh pi pom ye tokrei tanə e tuk nasituyen irəmiə. ²⁵ Meinai yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin, yakirkun mə jakamragh pi pom ye tokrei tanə tuk nasituyen irəmiə mə nhatəyəyen kapəmiə tukramskai mamripin kini mə rikimiə tukragien tuk nhatəyəyen kapəmiə. ²⁶ Kini ye norien a, nipig jakurə məm əmiə, rikimiə tukragien rapita, kini takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yimirerig-pre min tuk əmiə.

Pol ramni mə tuksərer tim tim

²⁷ Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmiə tukraməkeikei məmhen atuatak kin narmamə yame mine kashatə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyen, pəh jakərig mə nakasərer tim tim ye nətərigien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk nıraptəəkiniyen nhatəyəyen kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə. ²⁸ Kini mhapəh nhagin-əgkəp-ien kin narmamə yamə mine kasərer əswasig kin əmiə. In e ramor nımtətien tuk əriə mə Kughen tukrapita əriə mivəh miragh əmiə. Kughen a in a tukror narimnar minə a. ²⁹ Ror məknakin meinai In rimneighan kin mə takshatə ye Kristo, meighaan min kin mə taksərig min nəmhəyen tuk nhagin. ³⁰ Kitawə kisərə ye narowaginiyen kirikianə əmə, yame nımisəm ye kafak nımraghien kupan, kini taktəkun ai, nakasərig mə yakamarə hanə iran.

2

Tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo

¹ Nakasor kirikianə kimiə Kristo, ramor əmiə nakamhaskai ye nhatəyəyen kapəmiə. Norkeikeiyen kafan ramor əmiə nakasərig huvə. Nofuginien ye Nanmin kape Kughen, ramor əmiə naksor huvə pən kimi əmiə minə kini rikimiə rehuə tuk əmiə minə. ² Ror pən, yakamaiyoh əmiə mə nərigien kapəmiə tukruə kirikianə; kini misorkeikei əmiə minə; kini mhauə kirikianə ye nanmin mine nətərigien tuk narimnar yame nakamhavən tukun. Kini tukmə naksor narimnar minə a, in tukror rikik ragien pik. ³ Ye norien kirikianə əmə, takhapəh nisorien nar kirik mə kimiə nakhahuvə pik misapita kimiə minə tiksın, mhapəh nisorien nar kirik mə takhavəhsi-haktə atuk əmiə kin. Mərig takhavəhsi-əhu atuk əmiə, kini misəm kimiə minə tiksın mə kisapita əmiə. ⁴ Kini sasitu irəmiə minə ye nımraghien kapəmiə. Ripəh nəmhenien mə yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nımraghien.

⁵ Kapəmiə nərigien tukraməkeikei məmhen kin nətərigien kape Yesu yame ror məkneikin:

⁶ Kristo, in Kughen,

Mərig rimipəh narkutien tuk nıraptəəkiniyen nehuəyen kape Kughen,

⁷ mərig rimnəpəh kafan nehuəyen, muə məmhen kin yorwok əmə kirik, kini marha-pə ye tokrei tanə muə rəmhen kin yermamə əmə kirik.

⁸ Kini nipig in yermamə kirik, nipran rəmhen əmə kin ətawə, In mivəhsi-əhu atuk In,

mamor nəkwai Tatə Kughen ye narimnar m-fam muə meriaji-pə mimhə, yame kimnor auris In ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin.

⁹ Ror pən, Kughen rimivəh-si haktə In,

mhen-pən nhag kimin yame rapita nhag minə fam,
 10 minə ye nhag Yesu, narimnar fam yamə mine kasəmir ikin minə fam
 ye neai, mine ye tokrei tanə, mine ye kwənmhaan kape nimhəyen,
 tuksənimkur mhavəhsi-pən nisiaiyen kimin,
 11 kini iriə m-fam tukhani-ərhav mə Yesu Kristo in Yermaru.
 Tuksor məknekin mhavəh-si haktə nhag Tatə Kughen.

Kimiə naksəmhen kin laet yame ramasiə-pən ye tanimtanə

12 Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Nipig yimnamarə
 kitawə-m kimiə, kimiə nimnasor nəkwak ye nipig m-fam. Kini taktəkun
 ai, yakamarə isok tuk əmiə, mərig kimiə takasəkeikei misarkut min mə
 norien kapəmiə tukrəmhen atuaturə kin narmamə yamə mine Kughen
 rimivəh miragh əriə. Səri-pən swatuk a ye nimri Kughen misakur
 mamhagin. 13 Kini səri-pən swatuk a meinai Kughen ramor wok ye
 nimraghien kapəmiə mə taksorkeikei norien nəkwak, kini mə tukrivəhsi-
 pre nəsaninien kimi əmiə mə taksor əfrakis nərigien kafan.

14 Ye narimnar m-fam yame nakasor, takhapəh nisəgkiar-əgkiar-pikien
 tukun mhapəh nisotgohyen tukun 15 mə nimraghien kapəmiə tukratu-
 atuk huvə, kini tukpəh nəm-pənen nar has kirik irəmiə, kini kimiə ji
 Kughen yamə mine norien iko-iko rikək irəmiə, yame nakasə yerki
 nəmə iko-iko minə, yəpignap minə. Kini kimi naksəsəi rəmhen kin
 kəmhou yame ramasiə-pə ye tokrei tanə 16 yame nakamharaptəəkən
 huvə nəgkiarien kape nimraghien. Kini sor narimnar minə fam a mə
 nipig Kristo tukruə min, kini jakəgkiar ausit tuk əmiə, kini jakirkun mə
 yimipəh naiyu-apnapigien, nagheek ripəh nirkəkien tuk nar apnapig
 əmə. 17 Norien kapəmiə kape nhatətəyen ye Kughen, in rəmhen kin
 sakrefaes kirik yame ramvən kimi Kughen. Tukmə ror tukhophni yo,
 jakəmhen kin sakrefaes ye waen* yame kamətəg-pən iriu sakrefaes
 kapəmiə. Mərig nar apnapig əmə - rikik ragien nipig rikimiə ramagien.
 18 Kini ye norien kirikianə əmə, rikimiə tukraməkeikei mamagien nipig
 rikik ramagien.

Pol tukrher-pən kin Timoti mine Epafrodaetas kiravən apa Filipae

19 Tukmə ye nərigien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə pəh nien mə
 tuktu, jakher-pre kin Timoti rurə məm əmiə mirerig-pa məvsao kin əmiə
 kimi yo, rikik tukragien. 20 Kwən kirik rikək min eikin e yame kafan
 nərigien rəmhen kin Timoti, yame rikin raməsik pik əmiə. 21 Narmamə
 khapsaah kasərig əmə wok minə kapəriə, mhapəh nisərigien wok kape
 Yesu Kristo. 22 Mərig kimiə nakwənharkun mə Timoti ramhawor pən iran
 mine nipig mifam mamor wok kape Kughen. Kini kafan wok in rhuvə,
 məmhen kin yame kwajikovə ramor wok iriu rimni, in ramasitu irak ye
 wok kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. 23 Ror pən, tukmə nipig yakuə
 mə jakirkun mə kafak nimraghien tukrhawor pən iran mine, ye nipig a
 in a jakher-pre kin Timoti tukrurə tuk əmiə. 24 Kini yakamhatətə ye Yesu
 Yermaru mə pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə.

25 Mərig rikik raməsik mə jakaməkeikei mher-pre kin Epafrodaetas
 rirerig-pre məm əmiə. In piak yame yakrauə kirikianə mawor wok
 kirikianə, mawarowagin kirikianə. Kupən nimisher-pə kin in tukruə

2:9: Wok 2:33; Efes 1:20-21; Hib 1:3-4 **2:10:** Rom 14:11 **2:11:** Rom 10:9 **2:16:**
 Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19 * **2:17:** Nipig kirik nəmə Isrel kimisatəg-pən waen ye sakrefaes,
 rəmhen kin nar kirik yame kamhavəh-si-pən kimi Kughen. Əm-ru Nam 15:1-12. **2:18:** Fil 3:1;
 4:4 **2:21:** 2 Tim 4:10

mīni-asaah-pə nəvsaoyen kīn əmiə, masitu mīn irak. ²⁶ Mərig taktəkun ai, in rorkeikei pik mə tukrəm fam əmiə, kīni rīkin rəpəu meinai ruirkun mə kimiə nīmīsərig mə in ramhə. ²⁷ Nəfrakisien, in rīmamhə pik, ipakə əmə rīmhə. Mərig Kughen rīkin rehuə tukun. Mərig pəh nien mə Kughen rīkin rehuə tuk in pīsin əmə, mərig yo mīn, rīkin rehuə tuk yo, mor əswasig kīn narīmnar yame tukror rīkik rərhakis pik. ²⁸ Ror pən, rīkik ragien pik tuk nher-pre-mīn-ien kīn mə taksəm in, rīkimiə tukragien. Kīni mə jakpəh nīvəh-pīk-mīnien yerkiik. ²⁹ Nīpig taksəm in, sokrən huvə iran ye nagienien, meinai kimiə mīn naksor kīrikianə kimiə Yesu Yermaru. Havəhsi-pən nīsiayen kimi narmamə yamə mīne kisəmhen kīn in, ³⁰ meinai ipakə əmə rīmhə tuk norien wok kape Kristo, mīpəh nīginien tuk kafan nīmraghien ye nīpig əutən mīnə, mīmə in tukrasitu irak ye nīpig kimiə nīmīseinein nīsasituyen irak.

3

Kristo əmə ramor ətawə kisatuatuk ye nīmri Kughen

¹ Kafak narmamə yamə mīne yakorkeikei pik əmiə. In e nəgkiarīen infamien kafak. !Sagien tuk Yermaru! Kīni yakrai mīn əmə nəgkiarīen yame yīmīrai ta kupan raurə kimi əmiə, mərig pəh nien mə nar əutən tuk yo, kīni in tukrasitu irəmīə mərer əswasig kīn nəgkiarīen eikuə mīnə tuk əmiə.

² Taktəkun, yakamni-pre tuk əmiə mə, !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mīne kasor norien has mīnə! Iriə kisəmhen kīn kuri aparu yamə mīne kasor nahasien.* !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mīne kamhavəh nao kimi narman! [Iriə kisəmhen kīn yermamə yame ravəh oror nao kimi narman, meinai iriə khamə ta mə tukaməkeikei kīvəh nao kimi yerman mə Kughen tukrīvəh mīragh in.] ³ Mərig kitawə e ji Kughen əfrakis, yamə mīne In rīmnərai ta norien has mīnə yerkitawə. Kīni Nanmīn kape Kughen ramor ətawə kharkun nəhuakien kimi Kughen ye kapətawə nīmraghien. Kīni kitawə kīsausit pik tuk nar yame Yesu Kristo rīmnor ye nīmraghien kapətawə, masətigtə əmə iran. Mərig pəh nien mə nar kīrik yame kitawə atuk kasor ye nīpraitawə mə tukrīvəh mīragh ətawə. ⁴ Mərig kupan, yīmnamətigtə ye sakomsaes mīne narīmnar mīnə tiksīn ye loa mə tukrīvəh mīragh yo. Kīni tukmə kwən kīrik rīkin ramuh mə rīrkun nətigtə-əmāyen ye narīmnar mīnə a, mərig narīmnar mīnə a yīmnor mīn ye nīmraghien kafak rapita. ⁵ Yīmnarha əmə mīvəh nīpig eit, kīvəh nao kimi yo†. Kīni yo yemə Isrel. Yīmasi-pən ye kwənərəus kape Benjamin. Rīpik mīnə, iriə mīn nəmə Isrel atuatuk. Apa kupan, yo Farisi kīrik, kīni yīmnari-pən huvə Loa. ⁶ Yīmnorkeikei pik mə jakor nəkwai Kughen ye narīmnar fam, meriaji-pən mamvən mor nəmhəyen kimi narmamə kape Yesu mīnə.‡ Kīmīpəh nəm-pə-yen nar has kīrik irak meinai yīmnari-pən fam loa kape nəmə Isrel. ⁷ Mərig narīmnar mīnə fam yame yīmnətigtə irəriə kupan, kīni rīkik rīmnaməsik mə iriə khahuvə pik, mərig taktəkun ai yakaməm mə in nar apnapig əmə meinai yakīrkun

2:25: Fil 4:18 * **3:2:** Pol ramni hah nəmhajoun kape Isrel mīmə iriə kuri mīnə. Nəmə Isrel kamhani mhamə narmamə yamə mīne pəh nien mə kwənərəus kape Isrel iriə kuri mīnə. Əm-ru Mat 15:26. **3:3:** Rom 2:29 **3:4:** Wok 22:3 † **3:5:** Loa kape nəmə Isrel ramni mə tukəsīg-pən nīpikwarīen ye nīpig kamhavəh əmə nīpig eit. Takəm-ru Jen 17:10. **3:5:** Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22 ‡ **3:6:** In apa kupan, Pol, rīkin rīmnəsik mə ta mə Yesu Kristo in yekua, kīni Pol rīmuh nəməhuak mīnə tukun. Əm-ru Wok 8:3, 22:4, 26:9-11.

nar yame Kristo rimnor. ⁸ Mərig ripəh norien infamien aikin a. Taktəkun ai, yakaməkir mə narimnar fam əgkap, in nar apnapig əmə meinai yakamənar nar kirik yame in rhuvə pik əgkap: in e mə jakirkun Yesu Kristo Yermaru kafak. Yimnapəh fam narimnar minə a tuk Kristo, marakikin əriə rəmhen kin nirsig, mə jakvəh əmə Kristo ⁹ mor kirikianə kimru min. Pəh nien mə Kughen raməm mə yakatuatuk meinai yakaməri-pən atuatuk loa, mərig Kughen ramor yo mə yakatuatuk meinai yakamhatətə əmə ye Kristo. ¹⁰ Yakorkeikei mə jakirkun huvə Kristo, mine nəsaninien yame Kughen rimnor In rimragh min ye nimhəyen, kini yakorkeikei mə jakuə ipakə tukun nipig yakamərig nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen yame In rimnərig. Kini yakorkeikei mə jakərer tukun nar apnapig kamhopni yo rəmhen kin yame kimnhopni In ¹¹ meinai yakirkun nərəhu-pən-timtim-ien kafak nətərigien əmə iran mə Kughen tukror min yo yakamragh min.

Pol ramarkut pik min mə tukirkun huvə Kristo

¹² Pəh nien mə yimivəh ta narimnar minə a, uə taktəkun ai kafak nimraghien in rinatuatuk ta. Nikam. Mərig Kristo rimirpen yo mə yo yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə norien kafak tukratuutuk məmhen kin in. ¹³ Yo minə tiksın. Yakpəh niniyen mə yakwauə ta rəmhen kin Kristo. Nikam. Mərig nar kirikianə əmə yame yakamarkut tukun, mə jakəru-kin narimnar yame ramswiin kwasig, maməmnhawk tuk narimnar yame raməmır kupan irak. ¹⁴ Rəmhen kin yermamə kape naiyuyen yame ramarkut mə tukrapita mivəh nərok iran, yo yakamarkut tuk nivəhyen kwənkwai wok kafak. Kini kwənkwai wok e in e Kughen ramokrən kin ətawə mə tukhavən misofugin kitawə Yesu Kristo ye rao ye neai.

¹⁵ Kini kitawə m-fam yamə mine kwəsehuə ye nhatətəyen kapətawə tukasəkeikei mharaptərəkin nətərigien minə a. Mərig tukmə kimiə tiksın, nətərigien kapəmiə ror pisin ye nar a, Kughen tukrasia-pre kin nətərigien yame ratuutuk. ¹⁶ Mərig nar keikei, pəh kisəri-pən swatuk yame kwənharkun ta.

¹⁷ Yo minə tiksın. Hauə kirikianə misəri-pən tamhek nihuk, yame kimawə yakwəsor ta nakwəsəm, kini səm huvə narmamə yamə mine kasəri-pən tamhek nihumawə. ¹⁸ Səri-pən tamhek nihuk meinai yakwəni-pre ta tuk əmiə nipig ripsaah, kini taktəkun ai nehe nimrik ramaiyu tukun, mə narmamə khapsaah kapəriə nəriwəkien ramhajoun mə iriə kasəməkin Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin. ¹⁹ Kasərig pik tipriə, mə in kughen kapəriə, kini misausit tuk norien narimnar yame ror naurisien. Kini nətərigien kapəriə ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua. ²⁰ Mərig kitawə, imətawə apa ye rao ye neai, kini kaseito kin Yermamə yame tukrivəh miragh ətawə yame tukrisi-pən aikin muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ²¹ Kini In tukrukreikin nipraitawə kape tokrei tanə e, yame in e nəviginien ne sirət minə, mor wi nipraitawə ruə rəmhen kin niprai Kristo nipig rimamragh ye nimhəyen. In tukror məkneikin ye nəsaninien kafan yame rirkun nərəhu-pəniyen narimnar fam ye kafan narmaruyen.

4

¹ Ror pæn, yo minə tıksın, taksərer tim tim məknenkin ye Yermaru. Yakorkeikei əmiə kini mörkeikei pik mə jakəm min əmiə. Kafak narmamə minə, nımraghien kapəmiə yame ratuatuk ramor rikik ramagien. Kimiə e kwənkwai wok kafak yame rhuvə pik əgkap.

Pol ravəhsi-haktə nərigien kapəriə

² Yuodia mine Sintike. !Aweh! Takwəpəh kapəmiru nətgohyen mirauə miwor kirikianə meinai kimiru kape Yesu Yermaru. ³ Kini ik min, yame kirau mik kimiwor wok ta tu*, yakorkeikei mə takasitu ye pia mir e meinai yimnor pik wok kimasir miriu, kini kimiwasitu irak mirəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, iriə Klemen mine piak minə tıksın min yamə mine kimisasitu ye wok. Kughen rimməəhu-pən nhagriə ye nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mine kamhavəh nımraghien rerin.

⁴ Sagien tuk Yermaru nıpig m-fam. !Kini jakni min, sagien! ⁵ Sor pæn kimi narmamə mə tuksəm mə kimiə nəmə mar minə. Kini mhapəh nisəru-kinien mə pəh nien mə tuktu Yermaru tukrırerig-pə min. ⁶ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar, mərig ye narimnar minə fam, taksəhuak pæn əmə kimi Kughen tuk naha nhagin yame naksorkeikei. Kini nıpig naksəhuak misaiyoh pæn, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen. ⁷ Kini Kughen tukrīvəhsi-pre nəmərinuyen kimi əmiə yame yerpərig pik rapita nirkunien fam kape narmamə. Kini nəmərinuyen a tukrətəpig kin rikimiə mə takhapəh nisətərig-pikien narimnar, meinai nakashatətə ye Yesu Kristo.

⁸ Kini taktəkun ai yo minə tıksın, sərig əmə narimnar yame ror nəfrakisien, mine yame ramrəptəkən nisaiyen, mine yame ratuatuk, mine yame norien has rikək iran, mine yame kitawə kisorkeikei, mine yame nhagriə rhuvə, mine yame rhuvə pik, mine yame narmamə kamhani vi vi. ⁹ Sor naha nhagin yame yimnhajoun ta əmiə kin, yame nımnhavəh ye nımraghien kapəmiə, kini misor naha nhagin yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasəm-pə irak, pəh Kughen yame ravəhsi-pre nəmərinuyen kimi əmiə tukrarə kimiə min nıpig mifam.

Pol rikin ragien tuk nasituyen kapəriə

¹⁰ Rikik ragien tuk Yermaru meinai nımnhapəh nisasitu-pawkəyen irak ror tu kwənmopin mərig taktəkun ai rikimiə raməsik min yo. Nəfrakisien, nımisərig pik yo, mərig swatuk rikək mə taksasitu irak. ¹¹ Pəh nien mə yakamni nar e meinai nar rikək tu yo. Nikam. Mərig taktəkun ai yakirkun swatuk tuk nagienien tuk naha nhagin yame yakavəh. ¹² Yakirkun swatuk tuk nagienien, nar apnapig mə kafak nar kirik rikək uə kafak narimnar ripsaah. Yakwırkun mə jakhawor pən iran mine mor rikik ragien nar apnapig mə nak nəviginien rikək uə rehuə; nar apnapig mə kafak nautə rehuə uə rikəskəh. ¹³ Kristo ravəhsi-pə nəsaninien kimi yo, yakirkun narəyen ye nihuvəyen minə fam mine nahasien minə fam.

¹⁴ Mərig kimiə nımisor norien rhuvə nıpig nımisasitu irak ye nıpig yimnarə ye nıpig əutən. ¹⁵ Nəfrakisien. Kimiə nəmə Filipae nəkwənharkun ta mə nıpig yame nımnhauə misərig Nəvsaoyen Huvə, nıpig yimitərhav Masedonia [tuk norien wok kafak], kimiə pisin əmə

4:1: 1 Tes 2:19-20 * **4:3:** Tukmə ror raməgkiar kimi kwən kirik nhagin e Syzygus. **4:3:** Luk 10:20; Rev 3:5, 13:8, 17:8, 20:12 **4:5:** Hib 10:25; Jem 5:8-9 **4:6:** Mat 6:25-34; Kol 4:2
4:7: Aes 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 **4:9:** Rom 16:20 **4:13:** 2 Kor 12:10

n̄imisasitu irak k̄in mane. Niməhuak k̄irik m̄in rikək yame rimivəhsi-pə narimnar tiksin kimi yo. ¹⁶ Kini n̄ipig yimavən pakə tuk Masedonia, ye taon e Tesalonaeka, mamarə apaikin, n̄imisher-pə m̄in k̄in mane. Pəh nien mə m-kirikianə əmə. ¹⁷ Pəh nien mə yakamarha k̄in mane mə takhavəhsi-pə kimi yo. Mərig yakorkeikei mə Kughen tukrəm norien kapəmiə, mərok əmiə iran. ¹⁸ Yakavəh fam mane yame n̄imisher-pə k̄in kimi yo, kini rəmhən rapita, meinai n̄ipig Epafrodaetas rimipik narimnar m̄inə e muə kimi yo, taktakun ai narimnar kafak r̄ipsaah. Kimiə n̄imnhavəhsi-pən nar k̄irik kimi Kughen rəmhən k̄in sakrefaes yame n̄amiovin rhuvə. In ravəh əmə, r̄ikin ragien tukun. ¹⁹ Kini kafak Kughen tukrivəhsi-pre narimnar m̄inə fam kimi əmiə yame ratuatuk tuk n̄imraghien kapəmiə. Kini narimnar yame ravəhsi-pə kimi ətawə ramsi-pən tuk nautə ehuə kafan yame rhuvə, mamuə tuk ətawə ye Yesu Kristo.

²⁰ Pəh narmamə m-fam tukhavəh-si haktə nhag Kughen Rimtawə mamvən mamvən mipəh norien infamien. Amen.

Nəgkiarrien infamien

²¹ Yakamni rhuvə pre tuk əmiə mfam yamə m̄ine nakashatətə ye Yesu Kristo. Nəməhuak m̄inə e kimawə miriə kamhani rhuvə pre tuk əmiə. ²² Narmamə m-fam yamə m̄ine kishatətə ye Yesu Kristo kamhani rhuvə pre tuk əmiə, kini iriə m̄in yamə m̄ine kisarə apa imei Sisa kamhani rhuvə pik tuk əmiə. ²³ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre k̄in nihuvəyen kafan kimi əmiə m-fam. Amen.

Kolosi

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi

Nəgkiarrien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Kolosi

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi, taon ehuə kirik apa tanə ehuə e Tarki.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Pol rapəh nivən-hanəyen ye niməhuak apa Kolosi; in rimnərig əmə nəvsaoyen kin. Ye nipig a, nəmhajoun eikuə tiksın kimnhavən apa niməhuak, mamhani mhamə kwənhavəh nirkunien kirik yame ramerkwaig tuk yermamə. Mamhani mhamə tukaməkeikei kəri-pən swatuk kape nəviginiyen mine ninimien, kini tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə, meinai pəh nien mə Yesu in yerpərig pik. Mhamə nirkunien kape yermamə in nar ehuə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien eikuə yamə mine kasarə iran ye niməhuak apa Kolosi. Morkeikei mə tukrini-ərhav mə Kristo In yerpərig rapita narimnar mifam, kini pəh nəməhuak minə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien eikuə minə a, meinai kaseikuə.

Pol rimirakun kafan nəgkiarrien

¹ Yo Pol, Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kimru piautawə Timoti ² kimru yakarərai mwher-pre kin kimi əmiə narmamə kape Kughen apa Kolosi. Kimiə e piak minə mine nowinik minə ye Kristo yame nakshatətə timtim iran. Kimru yakawəhuak mə nihuvəyen mine nəmərinuyen kape Rimtawə Kughen In tukraməkeikei marə yerkimiə.

Pol ramni vi vi Kughen tuk nəmə Kolosi

³ Nipig yakasəhuak tuk əmiə kimi Kughen e rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nipig mifam yakamhani vi vi In tuk kafan wok ye nimraghien kapəmiə, ⁴ meinai yiməsərig mə kapəmiə nhatətəyen ramskai tuk Yesu Kristo, mine norkeikeiyen kapəmiə ramvən tuk narmamə kape Kughen minə. ⁵ Nhatətəyen mine norkeikeiyen kapəmiə ror məkneikin meinai nakharkun huvə mə Kughen tukrivəhsi-pre naha nhagin kimi əmiə yame In rimnor apnəpeinə-ta iran apa ye rao ye neai. Nakwəsərig ta narimnar minə e ye nəgkiarrien əfrakis, in e nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. ⁶ İkin minə ye tanimtanə mi-fam, nəvsaoyen huvə e ramuə mamor kwənkwan mamor vi nimraghien kape narmamə. Kini nəvsaoyen huvə e rinor məknakin ye nimraghien kapəmiə ririkakun ye nipig yame kimiə nimisərig nəgkiarrien əfrakis kape nihuvəyen kape Kughen mharkun. ⁷ In e kwən e Epafraen ruini ta nəgkiarrien e tuk əmiə. In yermamə huvə kirik yame ravəh nəgkiarrien kapəmru, mamərer timtim tuk norien wok kape Kristo kini mamasitu min irəmiə. ⁸ In nəvsaoyen-pə kimi əmru kin norkeikeiyen kapəmiə yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pre kimi əmiə.

⁹ Ror məkneikin mə ririkakun ye nipig kimawə yimisərig nəvsaoyen kin əmiə, yaksəhuak ye nipig mifam tuk əmiə. Misaiyoh Kughen mə Nanmin

kafan tukrikwar irəmiə, nakharkun rikin, mivəhsi-pre min nirkunien ehua kimi əmiə. ¹⁰ Yakasəhuak məkneikin mə kimiə takharkun nisaiyen Yermaru kapətawə ye nimiraghien kapəmiə, pəh rikin tukragien tukun. Mə nimiraghien kapəmiə tukraurə mamor kwənkwan rhuvə tuk wok m-fam kape Kughen yamə mine nakasor. Kini pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun huvə min In. ¹¹ Yakasəhuak mə nəsaninien ehua kape Kughen tukror əmiə naksəusik-əusik ye nipig nahasien ramuə tuk əmiə. Pəh taksərer tim tim, kini nərigien kapəmiə tukrəpomh, kini pəh rikimiə tukramagien əmə, ¹² kini pəh takamhani vi vi Kughen Rimtawə meinai In rimnor əmiə naksatuatuk mə takharkun nisarəyen ye rao ye neai, aikin ramraan ghan əmə ikin, kimiə mine kwajikovə minə fam kape Kughen, iriə e narmamə kape Kughen minə. ¹³ Kughen rimnor məknakin ye nipig rimirəhsi-ta ətawə ye narmaruyen kape Setan yame ramarə ye nəpignapien mivəhsi-pə ətawə ye narmaruyen kape Tini keikei ¹⁴ yame rimnarpin nimiraghien kapətawə, kini mirisin ətawə ye narpinien kape təvhagə hah.

Yesu Kristo In yerpig rapita narimnar m-fam

¹⁵ Ji Kughen yame narmamə kimsəm, In rəmhen əmə kin Rimni yame kitawə kharəh nisəmien.

Kupən kupən əgkəp, nipig nimoptanə mine neai mine narimnar fam kimmamharkək hanə, mərig Tini, In rinarə rerin ta. Ror məkneikin mə In nirmin nupan ye narimnar minə fam.

¹⁶ In yerpig meinai In rimnor narimnar m-fam ye tanimtanə, mine neai, narimnar yame kaməm əriə mine yamə mine kipəh nəmien əriə, iriə e agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam.

In rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə.

¹⁷ Kwasig ikin narimnar m-fam ramswin, kini In rinarə rerin ta.

Narimnar mifam ramswin meinai In raməpkəfugin əriə.

¹⁸ Kini In əmə ramərer əkupən ye niməhuak. In kapən kapə niməhuak. Kini nəməhuak minə, iriə nipran.

In nuknei niməhuak. In e, In yermamə yame rimnəkupən mimiragh min ye nimhəyen kafan mamarə rerin.

Ror məkneikin mə In yerpig ye narimnar m-fam.

¹⁹ Meinai Kughen rikin ragien pik mə nimiraghien mine nəsaninien m-fam kafan ramswin min ye Kristo,

²⁰ mə tukrəhu-pə nəmarinuyen ye nipig nitaw Kristo rimnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kini narmamə, mine nar miragh minə, mine agelo minə, mine narimnar fam kwənharərig-pə fam min ye kwermən.

²¹ In apa kupən, kimiə nimisərer isok tuk Kughen. Nərigien mine norien kapəmiə rahas pik, naksor tikmir kimiə Kughen. ²² Mərig taktəkun ai, Kughen rimnor əmiə nakwənhauə misor kirikianə kimiə min ye nimhəyen kape Kristo yame nipran rimnəker ye nai kamarkwao kin. Kughen rimnor məkneikin mə tukrivəh əmiə nakhauə ipəkə tukun, naksatuatuk ye nirmin, norien has kapəmiə rirkək, kini nar has kirik rirkək irəmiə yame to Kughen rini-hah əmiə tukun. ²³ Narimnar minə

1:9: Efes 1:16-17 **1:11:** Efes 1:19; 3:16 **1:12:** Efes 1:11,18 **1:13:** Luk 22:53; Efes 2:2
1:14: Efes 1:7 **1:15:** Jon 1:18; 2 Kor 4:4 **1:17:** Jon 1:1; 8:58 **1:18:** Wok 26:23; Efes 1:22-23; Rev 1:5 **1:19:** Kol 2:9 **1:20:** Efes 1:10 **1:21:** Rom 5:10; Efes 2:12 **1:22:** Rom 5:10; Efes 5:27

e tukror məkneikin tukmə naksarer tim tim ye kapəmiə nhatətəyen ye Yesu. Nəmişərig nəvsaoyen huvə yame ramhajoun narimnar yame Kughen tukror kimi əmiə apa ye rao ye neai, kini kapəmiə nətərigien tukraməkeiki marer timtim ye narimnar minə e. Nəvsaoyen huvə e, yame nakwəsərig ta, kamhani-ərhav ikin minə ye tanimtanə. Kini Kughen rimnokran kin yo, Pol, mə jakni-ərhav min.

Pol in ramasitu ye niməhuak

²⁴ Rikik ragien mə yakərig nəmhəyen ye niprak tuk nasituyen irəmiə. Kristo rimnərig nəmhəyen ye ni pran mə niməhuak tukrurə. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, yo min yakərig nəmhəyen ye ni prak tuk Kristo, in e niməhuak, mə tukrurə miskai. ²⁵ Kughen əmə rīvəhsi-haktə yo mə jakor wok ye niməhuak kafan. Kini taktəkun ai, yakirkun nasituyen irəmiə tuk wok yame Kughen rimnərhə-pə ye kwermik. Kafak e wok mə jakamni-ərhav nəgkiarien m-fam kape Kughen pəh nakharkun huvə ²⁶ nərig-məniwən-ien kape Kughen yame rinamerkwaig tuk kaha minə mine rao minə kupən. Mərig taktəkun ai In rimnhoprai ni pran kimi kafan narmamə minə. ²⁷ Kughen rimə tukrhajoun narmamə mifam mə nəgkiarien kafan ramni mə In tukrivəhsi-pən ni huvəyen ripsaah kimi əmiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. Nəgkiarien kafan ramni mə Kristo ramarə yerkimia, in e nakharkun niyən nəfrakisien mə takhavəh nimraghien rerin.

²⁸ Kini kitawə kamhani-ərhav Kristo kimi narmamə m-fam. Masəvhag kimi əriə, mamhasig ihaktə rikiriə ye nirkunien fam kapətawə, mə narmamə minə fam tukhauə ye nimir Kughen, masofugin-pən ye Kristo, mhaurə misəhuə ye nhatətəyen kapəriə. ²⁹ Yakamarkut pik tuk nar e, kini ni pig m-fam yakamor wok ye nəsaninien ehuə kape Kristo yame ravəhsi-pə kimi yo.

2

Tukasəkeiki mishatətə tim tim ye Yesu

¹ Yakorkeiki mə takharkun mə yakaməmnhawk pik tuk əmiə nəmə Kolosi, mine nəmə Laodisia, minə nəməhuak minə tiksın yamə mine yakpəh hanə nəmien əriə. ² Yakor məkneikin wok tuk ni vəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə m-fam, ni pig kimiə nakamharpin huvə rikimiə mə rikimiə tukror kirikianə əmə, kini narimnar minə e in ramuə ni pig naksorkeiki əmiə minə. Kini yakamarkut mə kimiə m-fam takhavəh nirkunien huvə yame tukror rikimiə rəsanin, kini mor min mə nakharkun huvə nəgkiarien əfrakis kape Kughen yame rimnerkwaig kupən, mərig taktəkun ai, ruatarhav. Kini nətərig-məniwən-ien e, in e Kristo ³ yame Kughen rimnəwhai kəji nirkunien m-fam kasəmir iran. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin mə yermamə kirik rirkək mə to ri-vita nərigien kapəmiə kin nəgkiarien heikən kafan.

⁵ Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərig rikik raməsik pik əmiə. Kini rikik ragien pik meinai yimnərig mə kapəmiə nətərigien kirikianə əmə, kini kimiə nakashatətə tim tim əmə ye Kristo.

Kapətawə nimraghien tukraməkeiki maməmir tim tim əmə ye Yesu Kristo

⁶ Mərig in ai kimiə nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru kapəmiə, takasəkeiki masofugin-pən iran nipiğ mifam. ⁷ Takharəh tim tim Kristo rəmhen kin nuai nai yame rameiwaiyu mamrəh kapier. Kini pəh nımraghien kapəmiə rurə məusik-əusik pən iran ramhen əmə kin yame kinhajoun ta əmiə kin. Kini pəh nagienien tukrikwar yerkimie marhyerhav tuk naha nhagin yame Kughen rımnor irəmiə.

⁸ Taksəriğ əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen əmiə kin nhajoun-ətəwaoyen kapəriə, yame nıpran rirkək. Nhajoun eikuəyen e kamhasipən əmə tuk nərigien kape kaha minə, mine kape tokrei tanə əmə, mhapəh nisəri-pənien nərigien kape Kristo.

⁹ Kughen raməmir piəpiə ye nıprai kwən e Yesu Kristo. ¹⁰ Kini Kughen In rıvəhsi-pre nihuvəyen kape Kristo rukwar ye nımraghien kapəmiə. Kristo e In e ramarmaru ye agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. * ¹¹ In rımnəsıg-pən əmiə. Məriğ pəh nien mə rımivəh nao kimi əmiə, məriğ rımivəhsi-ta rikimie yame ramor təvhagə hah, məspir-pən yame rhuvə. ¹² Kini ye nipiğ yame kimnakatanim kin əmiə ye nu, ramor nımtətien mə nımraghien akwas kape təvhagə hah kapəmiə rımamhə, kini kiminim əmiə rəmhen kin in ai kiminim Yesu, kini Kughen rımnor əmiə nakhamragh min ye nımraghien wi. In e nhatətəyen kapəmiə ye nəsaninien ehuə kape Kughen yame rımnor Yesu rımımragh min ye nımhəyen kafan. ¹³ Apa kupən, nipiğ Kughen rıpəh hanə nıvəhsi-tayen norien hah minə yerkimie, rəmhen kin nakwənhamhə ta tuk norien has minə kapəmiə. Məriğ nipiğ nımnhauə kisor kirikianə kitawə Yesu, kini Kughen rımivəh mıragh ətawə. Mırisin ətawə tuk narpinien kape norien has minə fam kapətawə. ¹⁴ In rımnor loa kupən kafan ruə mə in nar apnapıg, mine natuakəmien minə iran, yamə mine kamhauh ətawə mamharuk-pən nəgkiarieren has irətawə tuk nəsikien natuakəmien minə kafan. Loa kupən kafan nəsaninien rirkək rəmhen kin in ai rımnəsik pən ye nai kamarkwao kin iriu Yesu. ¹⁵ Kimnəsik-pən Yesu ye nai kamarkwao kin, In rınapita nəsaninien kape yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. Kristo rınapita ta əriə, mamor-pən kimi əriə rəmhen kin yame king ramor-pən kimi tikmir minə kafan yame rınapita əriə, mofugin əriə ye nımri jir, markis-arkis əriə.

Yesu ramarmaru irəmiə

¹⁶ Ror məkneikin mə takhapəh nisətəriğien kin narmamə yamə mine kasərəhu natuakəmien minə mamhani-əhu əmiə mə takhasiai nəviginien kirik, uə nınimien kirik, uə nipiğ rhakə kirik, uə makuə rhakə kirik, uə Sabat. ¹⁷ Natuakəmien minə a kashajoun pən nar kirik yame tukripiuə, məriğ nıpran e Yesu Kristo. ¹⁸ Narmamə tiksın kasausit pik mhamə kasəmrərhav məsəm nıprai nar. Məriğ nərigien kapəriə in kape yermamə əmə, nıpran rirkək. Iriə kamhasıgəvin əmə mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə. Məriğ nəfrakisien mə kasausit pik. Kini mishajoun mə tukaməkeiki kəhuak kimi agelo minə. Məriğ takhapəh nisəri-pənien norien kapəriə, tamə naksəpkərhav ye

2:7: Efes 3:17 **2:9:** Jon 1:14,16 **2:10:** Efes 1:21-22 * **2:10:** Əmru Kol 1:16. Ye nəgkiarieren kape nəmə Gris, rapəh niniyen nhagriə, mamni əmə “Kristo ramarmaru ye narımnar fam yamə mine kamhawəh neihuayen,” məriğ nıpran e agelo minə, mine yarmhə minə, minə nanmin has minə, mine yermaru minə fam. **2:11:** Rom 2:29 **2:12:** Rom 6:4 **2:13:** Efes 2:1,4-5
2:14: Efes 2:14-16; 1 Pita 2:24 **2:15:** 2 Cor 2:14 **2:16:** Rom 14:1-13 **2:17:** Hib 8:5

nimraghien kapəmiə. ¹⁹ Narmamə minə a khapəh nharaptəək-in-tim-timien Yesu. Mərig Yesu ramhen əmə kin kapən kapə niməhuak, kini niməhuak in nıprai Yesu. Rəmhen kin nıprai yermamə yame rırpın ikin ye kwənərus minə ramvən ye nıkəkrin, kini Yesu tukror məkneikin ye niməhuak kafan mə niməhuak tukriskai, kini murə mamehuə ye nimraghien huvə yame Kughen ramor raurə.

Kitawə kimnhavəh nimraghien vi meinai kimisor kirikianə ye Yesu

²⁰ Nıpig nimishatətə ye Yesu, rəmhen mə kimie min nimnhamhə. Kini natuakəmien to rıpəh nıvənien tuk narmamə yamə minə kwənhamhə. Kini nuknei loa yamə mine kasəgkiar kin narımnar kape tokrei tanə əmə, nəsaninien kapəriə rirkək, to khapəh nisarmaruyen irəmiə. Ror məkneikin yakamaiyoh əmiə mə, ? Rhawor e nakasəri-pən hanə natuakəmien mine kape tokrei tanə? In e nəgkiarinen yamə mine kamhani mhamə, ²¹ “Takhapəh ni-rapien nar e,” uə, “Takhapəh nisənien nar e,” uə, “Takhapəh nharəhyen nar e.” ²² Mərig natuakəmien minə e kamhasipən əmə tuk nəgkiarinen kape yermamə. Kasəgkiar əmə kin narımnar kape tokrei tanə. Mərig narımnar yamə mine kasatuakəm tukun to khapəh nisoriahyen rikimiə, meinai tukmə nakvəh, mən, kini rirkək min. ²³ Yakirkun mə nıpig nakwəsərig nhajounien kapəriə, nakhamə-ta mə nəgkiarinen ehuə e; mhamə ta mə taksor nəkwairiə. Mərig kamhasigəvin mə kasorkeikei pik Kughen, mamhasigovin min mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə, mhamə kasarha huvə tuk nimraghien kapəriə. Mərig nəfrakisien mə natuakəmien minə kapəriə khapəh nisasitu-əkgəp-ien irətawə mə nimraghien kapətawə tukratuatum.

3

Narəyen atuatum

¹ Mərig in ai Kughen rimivəh mıragh əmiə min Kristo, kini ror məkneikin mə taktəkun ai, kimie takasəkeikei misor rikimiə tukrivən əmə tuk narımnar kape rao ye neai, ikin Yesu ramkwətə ikin ye nıkar Kughen matuk. ² Takasəkeikei misor rikimiə tukraməsik əmə narımnar kape rao ye neai, pəh rikimiə tukripəh nəsikien narımnar kape tokrei tanə. ³ Meinai kimie Kristo nakwənhamhə, kini nimraghien əfrakis kapəmiə ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye rao ye neai iri Kughen. ⁴ Nimraghien əfrakis kapəmiə, in əmə e Kristo əmə. Kini nıpig Kristo tukripirerig-pə min, kini Kughen tukrhajoun ətawə Kristo kimi narmamə m-fam. Iriə tuksəm nıkhakien kafan.

⁵ Ror məkneikin mə takasəkeikei misəpəh əgkəp norien has minə kape tokrei tanə rəmhen kin: nıpiraovin mine narman minə kamhakır apis apis əriə minə; uə kasor norien rahas ror naurisien tuk niniyen; uə kasorkeikei pik əriə minə tuk norien has; uə təvhagə has rehuə pik ye nətərigien kapəriə; uə kasəptig kin nar. Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə. ⁶ Kasor norien has minə e, niemhaa rhai Kughen tukun, In tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor narımnar minə a. ⁷ In apa kupən, ye nimraghien kapəmiə, nımseriwək

əmə ye narimnar minə a. ⁸ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsita narimnar mine ye nımraghien kapəmiə, mhapəh nisorien narimnar minə e: takhapəh nisorien niemhaa, tikinhermiə tukripəh nhopsirhopsirien rəmhen kin karuəruə ramahirəg-rəg; mhapəh nhaniyen nikar jir; mhapəh nisarpakwaiyen; mhapəh nisori-has-pən-ien kimi narmamə. ⁹ Taksəpəh niseikuəyen irəmiə minə, mərig in ai kimiə nimisəpəkiəktə kin nərigien əkwəs kapəmiə, misəpəh kafan norien minə, ¹⁰ misarar miseriwək ye nətərigien vi. Kughen rımivəh-sipre nımraghien wi kimi əmiə, mor əmiə mə takhauə masor əmə rəmhen kin In, mor əmiə nakharkun huvə In. ¹¹ Kughen rımivəh-si-pre nımraghien vi kimi əmiə, in nar apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel, uə kinəsığ-pən ta ik, uə kripəh nəsig-pənien ik, uə nımnor skul, uə nakpəh norhuvəyen skul, uə ik yorwok əmə kirik, uə ik yermaru kirik. Mərig nar ehua e in e Kristo, kini In ramarə min ye nımraghien kapətawə m-fam.

¹² Kimiə narmamə kape Kughen minə, In rorkeikei əmiə, mərəhu karin əmiə mə kafan. Kini ror məkneikin, taksarkaoh kin neipən huvə kape Kughen, in e: rikimiə tukraməkeikei mehuə tuk narmamə; masor huvə pən kimi narmamə; nətərigien kapəmiə tukreiwaiyu yetanə; kimiə nəmə mar minə; kini nətərigien kapəmiə tukrapomh. ¹³ Nipig yermamə kirik ramor nar kirik rapəh nəmhenien ye nımrımıə, kini rikimiə tukripəh nəmhə-aihuua-yen tukun. Kini tukmə yermamə kirik ramor ahas pən kimi kimiə kirik, pəh in tukrivəh əmə rımhə pən yerkin. Mərig in tukraməkeikei mərəu-kin, kini in mor huvə pən kimi yermamə a. Takhapəh nharaptəək-in-tim-tim-ien norien hah yame yermamə ramor kimi əmiə yerkimia, mərig sor huvə-pən kimin, rəmhen əmə kin yame Yermaru kapətawə rapəh nırapətəək-in-tim-timien norien has kapətawə yerkin, kini mor huvə-pə əmə kimi ətawə. ¹⁴ Nar keikei yame takasəkeikei masor; taksarkaoh kin neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeiyen. Naksorkeikei əmiə minə mamhavən, ror əmiə nakamhauə kirikiana. ¹⁵ Havəh nəmərinuyen kape Kristo pəh In tukramarmaru yerkimia, meinai Kughen rımnokrən kin əmiə mə takhauə misor kirikiana, naksarə əmə ye nəmərinuyen. Kini nipig m-fam, takamhani vi vi Kughen tuk narimnar yame In ramor kimi əmiə.

¹⁶ Shajoun əmiə minə kin nəgkiarien kape Kristo, kini takhavəhsihaktə nərigien minə kapəmiə. Takasəkeikei misəni nipe minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əriə mamhani vi vi Kughen yerkimia. Kini ye norien kirikiana əmə min, pəh nəgkiarien kape Kristo tukraməmır mamragh maurə huvə yerkimia ye nipig mifam. ¹⁷ Narimnar yame nakasor, mine nəgkiarien m-fam yamə mine nakamhani, taksor əmə ye nhag Yermaru Yesu. Kini nipig mifam taksəhuak kimi Yesu mhani vi vi Kughen Rımtawə.

Norien vi kape tatə, mine mamə, mine kwajikovə minə, mine slef minə

¹⁸ Nipiraovin, taksor nəkwai narman minə kapəmiə. Norien e ratuatuk tuk nipian əhuak minə mə taksor.

¹⁹ Narman, takasorkeikei nipiraovin minə kapəmiə, mhapəh nisərikmitə-yen əriə.

²⁰ Kwajikovə minə, taksor nəkwai rımimiyə minə nisınmiə, meinai Yermaru kapətawə, rikin tukragien tukun.

²¹ Kimiyə tatə minə, takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun. Tamə naksor-pən məknakin kimi əriə, nərigien kapəriə rimir.

²² Slef minə, kapəmiə aikin namehuə minə kape tokrei tanə e, kini ye nıpiğ minə fam, takasəkeikei misor nəkwairiə. Pəh nien mə nıpiğ əmə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig in ai kimiyə nakhasiai Yermaru kapətawə, takasəkeikei misor wok əfrakis yerkimiyə.

²³ Naha nhagin wok yame nakasor, taksor yerkimiyə m-fam. Pəh nien mə yermamə əmə yame ramehuə irəmiə mərig Yermaru kapətawə In ramehuə irəmiə. ²⁴ Mərig takasəkeikei mharkun mə Yermaru kapətawə In tukrarpin tai wok kapəmiə. In ai nərokien yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi tini minə.

Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kin kafan, in e Kristo Yermaru. ²⁵ Kini mərig narmamə yamə minə kasor norien hah, Kughen tukrarpin tai norien hah kapəriə. In ramor raməm nəmhen kimi narmamə mifam.

4

¹ Nəmehuə yamə minə kapəmiə aikin slef minə, takasəkeikei misor rhuvə matuatuk pən tuk əriə. Taksor rəm-nəmhen pən tuk əriə. Takasəkeikei mharkun min mə kapəmiə min kirik aikin Yemasur, In ramarə apa ye rao ye neai.

Pol raməvhag kimi əriə

² Pəh takhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi Kughen, misərig əmiə, mhani vi vi In. ³ Kini yakorkeikei mə kimiyə taksəhuak min tuk əmawə, mə Kughen tukrəhitə ye swatuk mə jakhani-ərhav nərig-məniwəniən kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav nəgkiarien e, kimivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen tukun. ⁴ Taksəhuak mə jakamni-ərhav nəgkiarien e tukratuatuk mihuvə rəmhen əmə kin yame jakaməkeikei məmor.

⁵ Kimiyə nəməhuak minə, pəh narmamə yamə minə khapəh nisəhuakien kisəm-pən Yesu ye norien minə kapəmiə. Kini ye nıpiğ mifam, takasəkeikei masərig əmiə mə nımraghien kapəmiə tukrivi narmamə iruə khauə tuk Yesu. ⁶ Kimiyə takasəkeikei masəgkiar huvə kimi əriə ye nəgkiarien e yame rhuvə mheikin, pəh iriə taksərig nəgkiarien minə e mə khahuvə. Kini tukmə narmamə kasaiyoh əmiə kin nhatətəyen kapəmiə, rhuvə mə takharkun nhoprai-pəniən kimi əriə m-fam.

Pol rher-pən kin yermamə mir kiraru kiravən apa Kolosi

⁷⁻⁸ Yakamher-pən kin piautawə keikei Tikikas. Nıpiğ mifam in ramərer matuk tuk nasituyen irak tuk wok kape Yermaru. In raurə tuk əmiə tuk nərigien kiraru əmə. Mə in tukrəvsao kimi əmiə kin norien yame yakasarə iran ai taktəkun. Kini mə tukror rikimiyə ramragh. ⁹ In raurə iriu piautawə keikei Onesimas. Nıpiğ mifam in ramhatətə tim tim ye Yesu. In kimiyə kirik. Iriu tukwəvsao kin narimnar fam ye narəyen eikin e.

Nəgkiarien infamien

3:20: Efes 6:1 **3:21:** Efes 6:4 **3:22:** Efes 6:5-8 **3:25:** Rom 2:11 **4:1:** Efes 6:9
4:2: Efes 6:18; Fil 4:6 **4:3:** Rom 15:30; Efes 6:19 **4:5:** Efes 5:15-16 **4:6:** Efes 4:29; 1 Pita 3:15 **4:7-8:** Efes 6:21-22 **4:9:** Flm 10-12

¹⁰ Kivəhxi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kimru min. In ramni-pre huvə tuk əmiə. Kini Mak, naorahi Banabas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Kini kimiə nakwənhavəh ta nəgkiarien tukun. Tukmə rurə en kimiə ikin, nakhakir mhavən misarha huvə tukun.

¹¹ Kini Josua Jastas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Ye kwənərəus kape nəmə Isrel, yamə mine kashatətə ye Yesu, kwərə misir a, irisir kirhasitu irak tuk wok kape rao ye neai. Kini kwərə misir a, irisir kirhasitu pik irak ye nipig əutən yame ramuə ye nimraghien kafak.

¹² Kwən e Epafras in kimiə min kirik. In rher-pre min kin nəgkiarien huvə kimi əmiə. In yermamə kirik yame nipig m-fam ramor wok kape Yesu Kristo, kini ye nipig mifam, in raməhuak tim tim tuk əmiə. Kini in raiyoh Kughen mə kimiə taksərer timentim kini mhauə mharkun huvə narimnar fam yame Kughen rorkeikei. ¹³ Yakirkun nini-pre-yen kimi əmiə mə kwən e in ramarkut pik tuk nasituyen irəmiə, mine ye narmamə yamə mine kisarə apa taon mir e Laodisia mine Hierapolis. ¹⁴ Kwən e Demas, mine Dokta Luk, yame in kitawə keikei kirik, iriu min kawher-pre kin nəgkiarien huvə kimi əmiə.

¹⁵ Yakamher-pre min kin kafak nəgkiarien huvə kimi piautawə mine nowintawə apa kwənmhaan e Laodisia, mine pian a Nimfa, mine nəməhuak mifam yamə mine kasofugin aikin.

¹⁶ Taksəvheikin ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kin kimi əmiə, mishher-pən kin kimi niməhuak apa Laodisia mə iriə min tuksəvheikin. Kini ye norien kirikianə min, kimiə takasəkeikei misəvheikin nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.

¹⁷ Kini takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in tukraməkeikei mor fam wok a yame Yermaru kapətawə rimivəhxi-pən kimin mə tukror.

¹⁸ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə kimi əmiə. Pəh rikimiə tukraməsik mə kivəhxi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen. Pəh Kughen tukrasitu irəmiə kini mautə-pre kin kafan nihuvəyen raməmir tuk əmiə.

1 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupən mirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Tesalonaeka

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nīməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimməwor pən iran minə ye nīpig rīnamrai nəkwəkwə e? Nīməhuak apa Tesalonaeka, in nīməhuak vi kirik. Pol rirkun ta nīməhuak apa Tesalonaeka ye newk kīraru uə kīsīsər. Nəməhuak minə aikin tukasəkeikei mhaurə ye nīmraghien kapəriə. Kashatətə ye Yesu Kristo, kamuh əriə tiksīn, kasərig nəməhəyen. Kini tiksīn khapəh nharkun-huvəyen nīpig kape Yesu Kristo yame tukrīrerīg-pə min iran ye tokrei tanə. Tiksīn rikiriə raməsik mə Yesu tukrīrerīg-pə aihuaa əmə. Kini mīsēinein mə narmamə yamə minə kwnəhamhə ta kwasīg ikīn Yesu rīrerīg-pə min, tukhawor əriə. ?Tukasarer min uə?

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrīvəhsi-haktə nətərigien kapəriə, kini mor nhatətəyen kapəriə rəusik-əusik. Kini morkeikei mə tukrīvəh-sipən nhajounien yame ratuatuk ye nīkarin kape nīrerīg-pə-minien kape Yesu Kristo.

Pol rimmokrən huvə ye nəməhuak minə apa Tesalonaeka

¹ Yo Pol, minə Saelas, minə Timoti, yakarhīni rhuvə tuk əmiə ye nīməhuak apa Tesalonaeka. Kimiə nīmnhauə kirikianə tuk Rīmtawə Kughen minə Yermaru Yesu Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nīhuvəyen minə nəmərinuyen kimi əmiə.

² Nīpig m-fam, yakarhīni-pən tuk Kughen mīrhmə rikimasir ramagien tuk əmiə m-fam, kini marhəhuak tuk əmiə ye nəhuakien kapəmasir. ³ Nīpig yakarhəhuak kimi Rīmtawə Kughen, rikimasir ramagien meinai nīpig mifam rikimasir raməsik kapəmiə wok yame ramsipən ye nhatətəyen kapəmiə. Kini rikimasir raməsik mə norkeikeiyen kapəmiə rehuə, naksasitu ye narmamə. Kini rikimasir raməsik min narer-tim-timien kapəmiə ye nīpig əutən yamə minə kamhauə ye nīmraghien kapəmiə. Kini naksor məknakin meinai nīmīsərəhu-pən tim tim nərigien kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁴ Piak minə, minə nowinik yamə minə Kughen rorkeikei əmiə: Rikimasir ramagien min tuk əmiə meinai yakrhirkun mə Kughen rīmīrpen əmiə. ⁵ Kini yakrhirkun mə Kughen rīmīrpen əmiə meinai nəvsaoyen huvə yame yakarhīni tuk əmiə, pəh nien mə ramuə ye nəgkiarien əmə, mərig Nanmīn kape Kughen rīmnor nar apsipis tiksīn irəmiə, ramor nīmətəien mə nəgkiarien kafan ror nanmīn, kini kitawə kharkun huvə mə in nəfrakisien. Kini nīpig kīnnisarə kitawə-m kimiə, nakharkun mə norien kapəmasir in rhuvə əmə mə tukrasitu irəmiə. ⁶ Kini kimiə nīmnhasiɡovīn norien kapəmasir minə Yermaru kapətawə. In

e ye nīpīg yame nīmnhavəh pawk nəmhəyən ehuə, mərig nīmnhavəh nəvsaoyen huvə kape Kughen yerkin agien yame Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pə. ⁷ Ror məkneikin, ye norien kapəmiə, nīmishajoun swatuk huvə kirik kimi nəməhuak minə ye provins e Masedonia mine apa Provins Akaea, mə tukhasigovin əmiə. ⁸ Nīmnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen kin yame naiyuk ramasək kamərig ikin minə fam. Kini pəh nien mə nəmə Masedonia mine Akaea əmə, mərig narmamə ikin minə fam kharkun kapəmiə nhatətəyən ye Kughen, kini rīpəh nəmhenien mə to yakarhīni min nhatətəyən kapəmiə, meinai narmamə minə fam kwəsərig ta nəvsaoyen kin. ⁹ Meinai nəmə Masedonia mine Akaea, iriə atuk kamhāni-ərhav mə nīpīg yimīrhua mīrhəm əmiə, rikimiə ragien tuk nīwəhyen nəgkiarien kapəmasir. Iriə kamhāni-ərhav mə kimiə nīmnhaukreikin-pən nīmetaimiə kimi nanmī kughen eikuə minə, mhauə mhakwasig kin Kughen yame ramragh, kini in Kughen əfrakis. ¹⁰ Mamhawhin min Ji Kughen yame tukrīsī-faktə ye rao ye neai, yame Kughen rīmivəh mīragh In ye nīmnhəyən kafan. Kini In tukrīrəhsita ətawə tuk narpnien mine niemhaa kape Kughen yame tukrīpiua.

2

Wok yame Pol rīmnor apa Tesalonaeka

¹ Piak minə mine nowinik minə: Nakharkun mə nīpīg kimasir yimīrhurə mīrhəm əmiə, nuəyən kapəmasir, pəh nien mə ror əmə nar apnapig kin, mərig in rīmnor nəkuə. ² Kini kimiə nakharkun mə in apa Filipai, narmamə kimisor rahah pawk pə kimi əmasir, kini mashek iah əmasir, mərig Kughen kapətawə rīmnasitu irəmasir, kimasir yakarhatghaa kin nīrhīni-ərhavyen kafan nəvsaoyen huvə kimi əmiə, nar apnapig narmamə kasarkut mə tukhāni-əhu əmasir. ³ Ror məkneikin meinai kapəmasir nəgkiarien tuk nīviyən nərigien kapəmiə rīpəh nīsī-pənien ye nərigien hah kirik, uə tuk rīkin yame rīpəh natuatukien. Kini yimīrhīpəh nīrharkutien tuk neikuəyən irəmiə. ⁴ Nīkam. Yimīrhīpəh nīrhorien məknakin. Mərig nīpīg yimīrhəgkiar, yimīrhīrkun mə Kughen rīvaag-pə yerkimasir, məm mə kimasir yakrhəmhen mə jakrhīni-ərhav nəvsaoyen huvə, kini mamərahū-pə ye kwermīmasir. Kini pəh nien mə yimīrhəgkiar mə narmamə rīkiriə tukragien tuk əmasir. Mərig yimīrhəgkiar mə Kughen rīkin tukragien tuk əmasir. In Kughen yame rīwaag-pə yerkimasir. ⁵ Nakharkun mə kimasir yimīrhīpəh nīrhuəyən tuk əmiə mə jakrhīvi nərigien kapəmiə ye nəgkiarien heikən minə. Pəh nien mə yimīrhīni-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əmiə mə jakarhivəh mane kapəmiə. Kini Kughen, In rīrkun rīkimasir mə yakarhəfrakis. ⁶ Kimasir yimīrhīpəh nīrhuəyən mə kimiə kirik uə yermamə apnapig kirik tukrīvəhsi-haktə əmasir.

⁷ Kimasir e aposol misir kape Kristo, yakrhīrkun nīrharkutien kimi əmiə mīrhīmə taksəkeikei mhasiai əmasir rəmhen kin yamehuə misir mərig yakrhīpəh nīrhorien. Nīpīg yimīrharə kitawə-m kimiə, norien kapəmasir rīmar, rəmhen kin yame mamə ramarha huvə tuk tīni minə. ⁸ Rīkimasir ramagien mə yakarhīni-ərhav nəvsaoyen huvə, mərig pəh nien mə yakarhīni-ərhav əmə, mərig yakarhor narīmnar fam yame yakrhīrkun nīrhorien mə tukrasitu irəmiə. Rəmhen kin yīmnarhivəh-si-pre nīmraghien kapəmasir kimi əmiə, meinai kimiə nīmnhauə mə

kapəmasir narmamə keikei minə. ⁹ Piak minə mine nowinik minə, ? Rikimə raməsik nəmnhawkien kapəmasir uə nikam? Nipig yimirharə kitawə-m kimə mirhəvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi əmiə, kimasir yimirhor wok yenpig mine yeraan mə jakhavəh mane kirik mirhipəh nirhaiyoh-preyen kin nasituyen kimi əmiə.

¹⁰ Kimə nimisəm mharkun nhani-ərhavyen mə nipig yimirharə kitawə-m kimə nəməhuak minə, norien kapəmasir in ratuatuk; kini Kughen raməm əmə mə norien kapəmasir in ratuatuk, kin rikin ramagien tukun. Kini nar kirik rirkək mə to kini-hah əmasir iran. ¹¹ Kini nakharkun mə kimasir yimirhor rhuvə pən kimi əmiə m-fam ramhen kin yame tatə ramor rhuvə-pən kimi tini minə. ¹² Kini ye norien kirikianə əmə min, yimirharip tintim əmiə, kini marharəhsi-haktə kapəmiə nərigien, marhəkeikei kimi əmiə mə nimirghien kapəmiə tukratuatuk ye nimir Kughen, pəh rikin tukragien tukun. Kughen e rimnokrən kin əmiə mīmə takhauə pəh In ramarmaru irəmiə, mipik əmiə naksarə ye rao ye neai.

¹³ Kini nipig m-fam, kimasir yakarhini vi vi Kughen meinai nipig nimirhavəh nəgkiarien kape Kughen yame nimisərig tuk əmasir, kini mhavəh rarə yerkimə, kini rikimə ripəh nəsikien mə in nəgkiarien kape narmamə əmə, mərig rikimə rimnəsik mə in nəgkiarien kape Kughen. Kini nəfrakisien mə in nəgkiarien kafan. Kini nəgkiarien e ramor wok ye nimirghien kapəmiə, kimə en narmamə yamə mine nakamhani nəfrakisien iran. ¹⁴ Piak minə mine nowinik minə, yakrhirkun mə nakwənhavəh nəgkiarien kape Kughen yerkimə meinai nimisor rəmhen əmə kin nəməhuak minə kape Kughen apa Judia kimisor. In e, iriə kwənhauə kirikianə ye Yesu Kristo, məkneikin nəmə iməriə ikin, nəmə Isrel, kimisarar mamhauh əriə. Kini nəmə iməmiə ikin kimnhauh məknakin əmiə. ¹⁵ Nəmə Isrel a kimishopni Yesu Yermaru, mine profet kape Kughen minə, misher-yerhav min kin əmawə yakhaier. Iriə a tikmir minə kape narmamə mifam. Norien kapəriə ramor riki Kughen rapəh nagienien, ¹⁶ meinai kimawə yakhamə jakhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig nəmə Isrel tiksın kasərə əswasig kin əmasir. Ye norien e, nipig mifam, iriə kasəwhai kəji norien has kapəriə rehuə mapita. Taktəkun ai, niemhaa mine narpinien kape Kughen ruauə tuk əriə.

Pol rimə tukruə məm nəmə Tesalonaeka

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə: nar apnapig mə yakahrarə isok tuk əmiə tuk kwənpər nipig, mərig yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Nəfrakisien, nipraitawə isok tuk ətawə minə. Mərig nətəriəgien kapətawə kirikianə. Kini yakrharkut pik mə jakharerig-pre mirəm əmə. ¹⁸ Yimirhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Yo Pol, yimnarkut nipig ripsaah, mərig Setan rimnərə əswasig kin əmasir. ¹⁹⁻²⁰ Yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə meinai rikimasir ragien tuk əmiə. Kini yakrhərəhu-pən əsik-əsik nərigien kapəmasir mə nipig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, jakrhagien pik mirhini-pən tukun mə kimə e kwənkwaı wok huvə kapəmasir. Nəfrakisien, rikimasir ramagien pik tuk əmiə.

3

¹ Yakrhipəh nırhəmien əmiə ror tu, rikimasir rəpou; ipakə rikimasir rimnərkwopir. Kimasir yakrheinein mə kimiə naksarə huvə uə nıkam. Kini kimasir yimırhini mə kimru [Saelas] jakawarə əmə e Atens, ² mwher-pre Timoti mə tukrurə məm əmiə. In piautawə kirik yame ramor wok kape Kughen kimasir min tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Kristo. In rimaurə tuk əmiə mə tukrasitu irəmiə miwəhsi-haktə kapəmiə nərigien, kini mor əmiə naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, ³ mə nahasien yame ramuə taktəkun tukripəh norien rikimiə rətərig pik. Nakwanharkun ta mə nətarigien kape Kughen e mə narmamə taksor ahas pə kimi ətawə. ⁴ Nəfrakisien, nipig yimırhəmır kitawə-m kimiə, yimırhini mırhimə tukor ahas pə kimi ətawə. Kini kimiə nakharkun huvə mə ruauə minor nəfrakisien kin rəmhen əmə kin yame kimasir yimırhini ta. ⁵ Tuk nar a, nipig rikikrimnəpou pik meinai yimneinein mə kimiə nimis-haw-arə, kini yimnher-pre Timoti mə tukrurə məm-ru nhatətəyen kapəmiə, mə ramskai uə nıkam. Yimigin mə, Setan yame in yermamə kape nivəh-sipən-vəh-sipənien, in tukrəm swatuk kirik tuk nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə, mor wok kapəmasir tukror əmə nar apnapig kin.

Timoti raməvsao kin nəmə Tesalonaeka

⁶ Mərig taktəkun ai, Timoti ruirerig-pə tuk əmru, kini mivəh nəvsaoyen huvə ye kapəmiə nhatətəyen mine norkeikeiyen. Mamni-pə tuk əmru mimə rikimiə raməsik əmasir ye nagienien, kini misorkeikei mə taksəm əmasir, rəmhen kin yame kimasir yakrhorkeikei mə jakarhəm əmiə. ⁷ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, nar apnapig mə yimırharə ye nahasien kini mırhərig nəmhəyen, mərig nəvsaoyen kape nhatətəyen kapəmiə rimivəhsi-haktə nətarigien kapəmasir tuk əmiə. ⁸ Yimırhivəh nəvsaoyen mə naksarərer tim tim tuk Yesu Yermaru, yakarhərig mə yakrhəvəh min nımraghien. ⁹ Nipig yakarhərer ye nımri Kughen, nagienien kapəmasir tuk əmiə in rehuə, kini yakarhini vi vi Kughen tuk əmiə. ¹⁰ Yenpig mine yeraan, ye nipig m-fam, yakarhəhuak əusik-əusik mə jakarhəm min əmiə, kini mırhajoun əmiə kin nar yame nakseinein hanə, mə kapəmiə nhatətəyen tukrurə miskai.

¹¹ Kini pəh Kughen kapətawə e Rımtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriə atuətuk kawor swatuk kimi əmasir kini yakarhurə mırhəm əmiə. ¹² Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəmiə tuk əmiə mine narmamə m-fam tukrhaktə mokrig marh-yerhav, rəmhen kin yame norkeikeiyen kapəmasir rehuə tuk əmiə. ¹³ Pəh In tukror rikimiə rəsanin mə nipig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iriə kafan narmamə minə, kini taksərer ye nımri Kughen kapətawə e Rımtawə, kini misatuətuk, kini nar kirik rırəkək irəmiə mə to kini-hah əmiə iran.

4

Nımraghien kapəmiə tukraməkeikei mor Kughen rikin ragien

¹ Piak minə mine nowinik minə, taktəkun ai jakaməkeikei maməgkiar ye narımnar tiksın. Yakwərhajoun ta əmiə ye naha norien yame taksor mə Kughen rikin tukragien tukun. Kini nəfrakisien naknasor. Kini taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə marhuh rikimiə ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə məknakin mamharpın pəh norien a tukreihuə. ² Sor

mæknakin meinai nakwænharkun ta nægkiarien yame Yesu Yermaru rimivæhsi-pæ nehuøyen kimi æmasir mæ jakrhini-ærhav.

³ In e nærigien kape Kughen mæ tukræruhu karin æmiæ mæ kafan minæ mæ taksor nar yame rhuvæ matuatuk: Takhapæh nisæri-pæniën swatuk kape nîpîraovin mine narman yamæ mine kamhakir apis apis æriæ minæ. ⁴ Kimiæ kirikianæ kirikianæ takasækeikei miseihuæ ye nîpraimiæ ye norien yame rhuvæ matuatuk, pæh narmamæ tukhasiai æmiæ tukun. ⁵ Rikimiæ tukripæh nîvæn-pîkien tuk nîkir-mæniwæniën yerman uæ pîraovin, ræmhen kin yame narmamæ yamæ mine khapæh nisæhuakien miseinein Kughen kasor. ⁶ Takhapæh nisækræhyen kin pîraovin kape yerman pîsin, tamæ naksor ahas pæn tuk piaumiæ minæ. Yermaru kapætauwæ tukripior narpiniën kimi narmamæ yamæ mine kasor tævhagæ has minæ a. Yakwærhini-pre ta nægkiarien a marhor kwirig kin kimi æmiæ. ⁷ Ror mækneikin meinai pæh niën mæ Kughen rimnokræn kin ætauwæ mæ tuksæmkimik ye nîmrin, mærig mæ tukasaræ ye nîmrighien yame in rimnæruhu karin mæ kafan. ⁸ Ror mækneikin, yermamæ yame rukreikin-pæn nîmeitaan kimi nægkiarien e, pæh niën mæ raukreikin-pæn nîmeitaan kimi narmamæ, mærig raukreikin-pæn nîmeitaan kimi Kughen yame rimivæhsi-pæ Nanmin Kafan kimi æmiæ.

⁹ Nakwænharkun ta norien kape norkeikeiyen æmiæ minæ næmæhuak minæ, kini in e pæh niën mæ nar kirik yame jakamækeikei mirai ye nækwækwæ, meinai Kughen rimnhajoun ta æmiæ kin mæ taksorkeikei æmiæ minæ. ¹⁰ Kini næfrakisien, naksorkeikei piautawæ minæ fam ye provins e Masedonia ikin nakasaræ ikin. Mærig, piak minæ mine nowinik minæ, yakarhuh rikimiæ mæ taksor mækneikin mamharpin pæh norkeikeiyen kapæmiæ tukreihuæ.

¹¹ Taksækeikei misarkut tuk næri-pæniën swatuk kape nîmrighien yame ramærinu, misor atuk kapæmiæ wok mæ takhavæh mane kape næviginiën*, ræmhen æmæ kin yame yimihini-pre ta tuk æmiæ ¹² pæh takhapæh nisætgætyen ye yermamæ kirik, kini kapæmiæ nîmrighien tukrivi-pæ narmamæ iruæ minæ mæ tukhasiai æmiæ.

Nîrerig-pæ-minien kape Yesu Yermaru

¹³ Piak minæ mine nowinik minæ, yakrhipæh nîrhorkeikeiyen mæ kimiæ takseinein mæ tukrhawor pæn iran mine ye narmamæ yamæ mine kwænhamhæ ta. Nîpig kimiæ kirik rimamhæ, takhapæh nisasæk-pîkien ræmhen kin yame narmamæ yamæ mine khapæh nisæruhu-pæniën nærigien kapæriæ kimi Kughen kisasæk pik rikiriæ rærhakis. ¹⁴ Kitawæ kamhani næfrakisien mæ Yesu rimamhæ mîmragh min, ror pæn rikitawæ rirkun mæ nîpig Yesu tukramuæ min, kini Kughen tukror mæ narmamæ yamæ minæ kimishatætæ ta ye Yesu kimnhamæ, tukharerig-pæ min iriæ Yesu. ¹⁵ Kini yakrhini-pre nægkiarien atuatur kape Yesu Yermaru kimi æmiæ, mæ kitawæ e yamæ mine kamhamragh misaræ miseriaji nîreririg-pæ-minien kape Yesu, næfrakisien, kitawæ tukhapæh nisokupæniën ye narmamæ yamæ mine kimisakupæn mhamhæ. ¹⁶ Mærig Yesu Yermaru atuatur æmæ In tukrisi-pæn ye rao ye neai meiwaiyu-pæ, kini mokræn apomh, kini yemasur min kape agelo minæ in tukrokræn apomh, kini naiyuk tukrasæk, mækneikin narmamæ yamæ mine kwæshatætæ ta ye Yesu, kimnhamhæ,

4:3: 1 Tes 5:23; 1 Pita 1:16

4:5: 1 Kor 6:13

4:7: Hib 12:14

4:8: Luk 10:16; 2 Kor

1:22 4:9: Jon 13:34

*

4:11: Nægkiarien kape Gris ramni mæ "Taksor wok kin kwermimiæ."

4:11: Efes 4:28

4:14: Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12

tukhamragh misəkupən misərer. ¹⁷ Kwasig ikin, kitawə e yamə mine kamhamragh misarə, tukshaktə kitawə miriə ye napuə mə tuksəm Yesu Yermaru ye nimago-ago. Tuksarə kitawə min kape rerin. ¹⁸ Takhavəh nəgkiarinen e mhavəh-si haktə nərigien kin kapəmiə.

5

¹ Piak minə mine nowinik minə, to yakrhipəh nırhini-atuatukien nipig narimnar mine tukruə iran, ² meinai kimiə nakwənharkun ta mə Nipig Yame Yermaru* tukruə iran, in rəmhen kin yame yəkrəh ramuə yenpig. ³ Narmamə tukamhani mhamə, “Narimnar fam rəmərinu, kini nahasien rirkək,” məkneikin nahasien tukruə aihuua əmə tuk əriə, rəmhen kin nəmhayen yame ramuə aihuua əmə tuk piraovın yame ror tipin. Nahasien tukruə tuk narmamə, tukseinein napien tukun.

⁴ Mərig piak minə mine nowinik minə, kimiə nakhapəh nisərerien ye nəpignapien mə to Nipig Kwasig ramuə, to nakhapəh nisakurien rəmhen kin yame yəkrəh kirik ramuə tuk yermamə, in rakur. ⁵ Kimiə mifam ji nikhakien mine niraanien. Kitawə pəh nien mə narmamə kape nipigien uə nəpignapien. ⁶ Ror məkneikin, pəh tukhapəh nisorien rəmhen kin narmamə yamə mine kisapir. Mərig pəh kisarha, masəm huvə kapətawə nərigien mine norien minə, ⁷ meinai narmamə yamə mine kasapir, iriə kasapir yenpig, kini narmamə yamə mine kasapis, iriə kisapis yenpig. ⁸ Mərig pəh kitawə tukseihuə ye norien minə kapətawə, meinai kitawə narmamə kape niraanien. Pəh kharaptəək kin norien kape nhatəyəyen mine norkeikeiyen, rəmhen kin yame mobael kirik yame ravəhsi-pən aean kirik yame ramətapig kin nimagen, kini pəh kisərhəhu-pən tim-tim kapətawə nərigien kimi Kughen, rəmhen kin mobael kirik yame raukrai pən kəvəvhao skai yame ramətapig kin kapən kapə.

⁹ Pəh kisor məknaikin meinai pəh nien mə Kughen rimirpen ətawə mə tukror niemhaa mine narpinien kimi ətawə, mərig rimirpen ətawə mə tukrivəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹⁰ Rimamhə tuk ətawə, yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta, mə kitawə m-fam tukharkun narəyen kirikianə kitawə min. ¹¹ Ror məkneikin, takhavəh-sihaktə nərigien kapəmiə minə, kini misasitu irəmiə minə mə taksor nhatəyəyen kapəmiə rəusik-əusik. Nəfrakisien, in ai nakasor ai taktəkun mine.

Nəgkiarinen infamien

¹² Piak minə mine nowinik minə. Taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə mə takhasiai narmamə irəmiə yamə mine kasor wok ripsaah. In e yamə mine Yermaru kapətawə rimirpen əriə mə tukhakir əmiə masəvhag kimi əmiə. ¹³ Takhasiai huvə əriə, misorkeikei əriə tuk wok yame kasor, kini misarə ye nəmərinuyen kimiə miriə. ¹⁴ Kini piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor kwirig kimi narmamə yamə mine kasarpah. Havəh-si haktə nətərigien kape narmamə yamə mine rikiriə rəpou. Misasitu ye narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rirkək. Misor nərigien kapəmiə rəpomh tuk narmamə mifam. ¹⁵ Tukmə yermamə kirik ror nar kirik riphəh nəmhenien ye nimirimə, kini kimiə takhapəh nisorien

4:16: 1 Kor 15:51-52 * **5:2:** Ol Testamen raməvsao kin “Nipig kape Yermaru” ye Joel 2:31, Amos 5:18 mine Malakae 4:5. **5:2:** Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3 **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35 **5:5:** Rom 13:12 **5:8:** Aes 59:17; Efes 6:14,17 **5:10:** Rom 14:8-9; 1 Tes 4:14
5:14: 2 Tes 3:6,11

tai norien yame rimnor, mærig nipig mifam, takasækeikei misarkut mæ taksor wok huvæ kimi æmiæ minæ miñe narmamæ minæ fam.

¹⁶ Nipig mifam rikimiæ tukramagien; ¹⁷ nipig m-fam taksæhuak kimi Kughen; ¹⁸ nipig m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapig mæ naksaræ ye nihuvæyen uæ nahasien. Taksor nægkiarien misir a meinai in a nækwai Kughen tuk æmiæ yamæ mine nakasofugin-pæn ye Yesu Kristo.

¹⁹ Takhapæh nisarer-æswasigien kin nherien nap kape Nanmin kape Kughen. ²⁰ In ravæhsi-pæn nægkiarien kimi profet minæ, kini takhapæh nhaniyen nar apnapig iran; ²¹ mærig taksæm huvæ misækir huvæ narimnar fam, mharaptæraekin tim tim nar huvæ minæ, ²² misæpæh narimnar fam yame raha.

²³ Pæh Kughen atuatur, In Kughen kape næmærinuyen, In tukrææhu karin æmiæ mæ kafan minæ. Pæh tukror mæ rikimiæ m-fam, mine nimraghien fam kapæmiæ, mine nipraimiæ mifam tukratuatur mæ nipig Yesu Kristo Yermaru tukrirerig-pæ min iran, nar kirik rirkæk iræmiæ mæ to kini hah æmiæ iran. ²⁴ Yermamæ yame ramokræn kin æmiæ, nipig m-fam tukror kafan nægkiarien, kini In tukror narimnar minæ a.

²⁵ Piak minæ mine nowinik minæ, sæhuak tuk æmiæ minæ. ²⁶ Sokræn huvæ iræmiæ minæ†, ræmhen kin yame kimiæ kirikianæ ye Yesu Kristo. ²⁷ Ye nhag Yesu Yermaru, yakamarkut mamni-pre tim tim kimi æmiæ mæ taksævheikin nækwækwæ e kimi piak minæ mine nowinik minæ fam.

²⁸ Pæh Yesu Kristo Yermaru kapætawæ tukrautæ-pre kin kafan nihuvæyen kimi æmiæ.

5:15: Rom 12:17; 1 Pita 3:9 **5:16:** Fil 4:4 **5:18:** Efes 5:20 **5:19:** Efes 4:30 **5:22:**

1 Jon 4:1 **5:23:** 2 Tes 3:3 **5:25:** Kol 4:3; 2 Tes 3:1 † **5:26:** “Nipig naksofugin æmiæ minæ, taksor ‘holy kiss’ iræmiæ minæ.” ‘Holy Kiss’ ror nîmtætien mæ kasofugin pæn ye Yesu masorkeikei æriæ minæ.

2 Tesalonaeka

Nækwækwæ yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvæn kimi nimæhuak apa Tesalonaeka Nægkiarien kwækwæ kape nækwækwæ e 2 Tesalonaeka

?Pa rimirai nækwækwæ e? Aposol Pol rimirai nækwækwæ e.

?Rimirai ramvæn kimi nipa? Rimirai ramvæn kimi nimæhuak apa Tesalonaeka.

? Nimraghien rimnhawor pæn iran minæ ye nipig rimirai nækwækwæ? Ye nipig a, nirerig-pæ-minien kape Yesu Kristo rimnor neineinien tuk næmæhuak khapsaah. Kimnisaræ ye nipig æutæn. Kasaræ ye nipig æutæn, kini iriæ tiksın, rikiriæ ramæsik mæ in e nimtætien yame ramhajoun mæ pæh nien mæ tuktu, Yesu tukrirerig-pæ min; tiksın kimnhani mæ Yesu ruirerig-pæ ta. Kimnhapæh nharkun-huvøyen niprai nægkiarien kupæn yame Pol rimirai ramvæn kimi nimæhuak apa Tesalonaeka (1 Tes). Kini tiksın kimnhani mhamæ, “Yesu tukrirerig-pæ aihuaa æmæ, pæh kisæpæh wok, misaræ æmæ miseito kin in.” Mærig pa rimæ kimiseitokun æfrakis Yesu mæ tukruæ, kimisarpah æmæ. Kini Pol rimnævhag kimi æriæ mæ tuksor wok mamhavæn, mamhawhin Yesu mæ tukruæ.

?Rimirai nækwækwæ e tuk naha? Pol rimirai nækwækwæ e mæ tukræhu atuatur nærigien kapæriæ ye nirerig-pæ-minien kape Yesu. Kini mamævhag kimi æriæ ye nimraghien atuatur.

Pol ramokræn huvæ kimi æriæ

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini-pre rhuvæ tuk æmiæ ye nimæhuak en Tesalonaeka. Kimiæ nimnhauæ kirikianæ tuk Rimtawæ Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapætawæ.

² Pæh Rimtawæ Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapætawæ tuk-wautæ-pre kin kapæriu nihuvøyen mine næmarinuyen kimi æmiæ.

Pol ramæhuak kimi Kughen mamni vi vi In

³ Piak minæ mine nowinik minæ, nipig m-fam kimasir yakarhærig mæ jakarhækeikei mirhini vi vi Kughen tuk æmiæ. Kini ratuatur æmæ mæ yakrhor mækneikin, meinai nipig mifam nhatætøyen kapæmiæ rauræ mamæusik-æusik, kini nipig mifam kimiæ m-fam naksorkeikei æmiæ minæ, kini norkeikeiyen mine nhatætøyen e rauræ mamhaktæ mameihuæ. ⁴ Ror mækneikin, kimasir yakarhini-ærhav kimi næmæhuak minæ fam ikın minæ fam mæ rikimasir ramagien pik tuk æmiæ, meinai nipig mifam nakasærer tim tim ye nimraghien kapæmiæ ye Yesu Kristo, kini nakharaptæra kin tim tim nhatætøyen kapæmiæ, nar apnæpig narmamæ kasor ahas-pre kimi æmiæ, kini masor æmiæ naksærig næmhøyen ehua.

⁵ Narimnar minæ e ramhajoun mæ norien kape Kughen tuk nækirien narmamæ, in ratuatur æmæ. Narmamæ kasor ahas-pre tuk æmiæ, meinai Kughen In Yermaru kapæmiæ. Kini nipig naksarer tim tim ye nipig æutæn kapæmiæ, tukæm-pæn æmiæ mæ naksæmhen tuk nivænien ye narmaruyen kafan. ⁶ Ror mækna kin meinai norien kape Kughen In ratuatur, kini In tukror narpinien kimi narmamæ yamæ mine kasor ahas-pre kimi

əmiə, ⁷ kini tuk nīpig kīrik In tukrivəh-si-pre napisien kimi əmiə yamə mine nakamhavəh nəmhəyen, kitawə-m kimiə. Nəgkiarien e tukruə mor nəfrakisien kin ye nīpig yame Kughen tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrisi-pən ye rao ye neai. Tukruə iriə kafan agelo əsanin minə, nap tukrarkurao iran; ⁸ kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In, kini mhapəh nisəri-pəniēn nəgkiarien kape nəvsaoyen huvə kape Yesu Yermaru kapətawə. ⁹ Kughen tukror narpinien kimi əriə ye nahasien kape rerin. Kini In tukrərer əswasig kin əriə kape rerin ye nimir Yesu Yermaru mine nikhakien ehuə kape nəsaninien ehuə kafan. ¹⁰ Nəgkiarien e tukror nəfrakisien kin ye nīpig yame Yesu tukrirerig-pə min iran. In tukrivəh nini-vivi-yen tuk narimnar yame rimnor kimi nəmahuak minə kafan, rikiriə tukragien pik, kimiə miriə, meinai nakshatətə ye kapəmawə nəgkiarien yame yakamhani-pre tuk əmiə.

¹¹ Tuk narimnar minə e, ye nīpig mifam yakarhəhuak tuk əmiə mə Kughen tukrvəheikin-pən əmiə mimə nimirghien kapəmiə in ratuatuk rəmhen kin yame In rimirpen əmiə tukun. Kini yakarhəhuak mə Kughen tukror wok ye nəsaninien kafan mə nətərigien huvə yame naksorkeikei mə taksəri-pən, mine wok huvə yamə mine ramsi-pən ye nhatəyəyen kapəmiə, tukror kwənkwan. ¹² Kimasir yakarhəhuak məkneikin mə jakrhəwəhsi-haktə nhag Yesu Yermaru tuk narimnar yame ramor ye nimirghien kapəmiə, kini In tukrivəhsi-haktə əmiə. Narimnar minə e tukruə ye nihuvəyen kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

2

Yermamə yame ramor təvhagə hah nīpig m-fam

¹ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakəgkiar ye nīpig yame Yesu Kristo Yermaru* kapətawə tukrirerig-pə min iran, kini Kughen tukrofugin ətawə min Yesu Kristo. ² Narmamə kamhani mhamə kimasir yimirhini profesi kīrik uə yimirhirai nəkwəkwə kīrik, mirhimə Nīpig kape Yermaru ruauə ta. Mərig, takhapəh nisətərig-pikien kin nəgkiarien a, mhapəh nisakur-akurien tukun. Neikuəyen en. ³⁻⁴ Takhapəh niseighanien kin yermamə kīrik mə tukreikuə irəmiə kin nəgkiarien kīrik, meinai nīpig a tukripəh nitərhav-pəyen meriaji nīpig yame narmamə tukhauə misor tikmir minə kape Kughen misarowagin kimi əriə minə, kini Kughen tukror əpu yermamə e kamni kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nīpig Mifam.'† Ye nīpig a narmamə tuksəhuak kimi kughen pisin pisin minə, mərig in tukror tikmir kimi əriə, mivəhsi-haktə atuk in rapita kughen minə a. Mivən məkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamni mimə in kughen. Mərig Kughen tukroriah əfrakis in rəri-pən əmə kafan nəgkiarien kupən. ⁵ ?Rhawor? ?Nimisərukūn mə nīpig yimnamarə kitawə-m kimiə yimnhajoun əmiə kin narimnar minə e uə? ⁶ Kini nakwənharkun ta naha nhagin yame rətəpig kin kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nīpig atuatur kafan. ⁷ Nəsaninien mənivən kape Təvhagə Hah Yame Rimawor rinameriwək-ərhav; mərig yermamə yame rətəpig kin nəsaninien a, in tukror məknakin meriaji Kughen tukrivəhsi-ta in. ⁸ Məkneikin Yesu Yermaru tukrirerig-pə ye nikhakien

* **2:1:** Əmru footnote ye 1 Tes 5:2. † **2:3-4:** Pəh nien mə kwən e in Setan, mərig kwermīn kīrik. Kamokrən kin in kimə 'tikmir kape Kristo' ye 1 Jon 2:18.

kafan, mor əpu kwən e kamni kimə ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam,’ məkneikin məgkiar əmə, mhopni, moriah əkgəp in. ⁹ Mərig ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam’ tukruə mor wok ye nəsanien kape Setan, kini in tukror nar apsipis eikuə minə tiksin, mine nımtətien eikuə minə tiksin, mine nar eikuə yamə mine ramor narmamə nanmiriə ramivə, ¹⁰ mine nahasien pisin pisin minə fam yame kaseikuə ye narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk yame ramvən tuk narpinien. Iriə tukserwei əkgəp meinai khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien; mərig nəfrakisien e in e swatuk yame Kughen ravəh miragh əriə iran. ¹¹ Khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, Kughen tukror nərigien kapəriə rameno-eno pik, tukamhani nəfrakisien ye neikuəyen. ¹² Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, misagian əmə tuk təvhagə has.

Nəməhuak minə tukasəkeikei masərer timtim

¹³ Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yermaru rorkeikei əmiə, nipig mifam yakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə, meinai ye nirikakunien, Kughen rimirpen əmiə mə tukrivəh miragh əmiə. In tukror məknakin ye wok kape Nanmin Kafan yame raməəhu karin əmiə mə kafan minə, kini tukrivəh miragh əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye nəfrakisien. ¹⁴ Kughen rimivəh nəvsaoyen huvə yame yimirhini-ərhav-pre ta tuk əmiə mə tukrokrən kin əmiə, mivəh miragh əmiə, mə kitawə tukhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ye nikhakien kafan.

¹⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərer tim tim kini mharaptəəkkin tim tim nəgkiarien yame yimirhivəhsi-pre kimi əmiə ye nəgkiarien yame rimnamtərhav ye nhermasir, uə nəgkiarien yame nimnasəvheikin ye nəkwəkwə yame yimirher-pre kin.

¹⁶ Kughen Rimtawə rorkeikei ətawə, kini nihuvəyen kafan ravəhsi-haktə rikitawə kape rerin, kini mor mə kitawə tuksəəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine Rimtawə Kughen, iriu atuk ¹⁷ tukrəvəhsi-haktə rikimiə kini miwor əmiə naksəsanin tuk norien norien huvə minə fam mine niniyen nəgkiarien huvə minə fam.

3

Pol ramaiyoh mə narmamə tuksəhuak tukun

¹ Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiarien ror infamien ikin e. Taksəhuak tuk əmasir mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru tukrivən aihuaa əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, rəmhen əmə kin əmiə yamə mine nakamhasiai In mamhakwasig kin. ² Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukrivəh-sita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mifam kashatəta ye Yesu Yermaru. ³ Mərig Yesu Yermaru, nipig mifam ramor kafan nəgkiarien, kini In tukror əmiə naksəsanin, kini marha huvə tuk əmiə mə Setan tukripəh noriahyen əmiə. ⁴ Kini taktəkun ai Yesu Yermaru rimnhajoun əmasir mə kimiə nimisor naha nhagin yame yimirhini ta, kini takasor əmə mamhavən. ⁵ Pəh Yermaru kapətawə tukrikir rikimiə ye swatuk kape norkeikeiyen kape Kughen mine norien kape Kristo tuk nərer-tim-timien ye nipig nahasien tukruə iran.

Takhapəh nisarpahyen

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk piautawə yamə mine kasarpah, kini mhapəh nhakwasigien kin nhajounien yame nimnhavəh tuk əmasir. ⁷ Kimiə atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei misəri-pən norien yame yimirhor. Nipig yimnirharə kitawə-m kimiə, yimirhipəh nirharpahyen, ⁸ kini marhivəh nimri nəviginien tuk narmamə, mirhipəh nivəh-apnapig-ien. Mərig yimirhor pik wok, yenpig mine yeraan. Yimirhor wok marhivəh mane kape nəviginien mə jakrhipəh nirhorien narkutien kimi əmiə. ⁹ Ratuatuk əmə tuk əmasir mə jakrhayoh əmiə mə taksarha huvə tuk əmasir, mərig yimirhipəh nirhorien məknaikin meinai kimasir yimirhorkeikei mə jakrhajoun əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksəri-pən. ¹⁰ Kini nipig yimnirharə kitawə-m kimiə, yakarhərəhu-pən loa e mirhimə, “Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəviginien.”

¹¹ Yakarhini məkneikin meinai yimirharig mə narmamə tiksin e kimiə miriə kəsarpah, mhapəh nisorien wok kirik. Iriə yəgkiar pik minə, mhapəh nisor-wok-ien. ¹² Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini-pre marhuh riki narmamə yamə mine kasor məknakin mə tukasəkeikei masarə mar əmə misor wok tuk nivəhyen nəviginien nəriə. ¹³ Kini kimiə piak minə mine nowinik minə, takhapəh nisəpouyen tuk norien nar yame ratuatuk.

¹⁴ Takasəkeikei mharkun huvə nhag narmamə yame mine khapəh nisəri-pəniən kapəmasir nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Takhapəh nhauəyen kirikianə kimiə miriə, pəh misor əriə pəh kisauris tuk kapəriə narpahyen. ¹⁵ Mərig takhapəh nisəmien əriə mə iriə tikmir minə kapəmiə. Nīkam. Iriə piaumiə minə, kini rhuvə mə takhasig əriə.

Nəgkiarien infamien

¹⁶ Kini pəh Yermaru kape nəmərinuyen In pisin əmə tukrivəhsi-pre nəmərinuyen nipig mifam ye norien minə fam. Pəh Yesu Yermaru tukramarə tuk əmiə mifam.

¹⁷ Yo Pol, yakvəh pən mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə tuk əmiə. Kini ye nəkwəkwə minə fam yakamrai məkneikin mə takharkun mə in e in nəgkiarien kafak. In e in norien kape niraiyen kafak.

¹⁸ Pəh kapətawə Yermaru Yesu Kristo tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə mifam.

1 Timoti

Nəkwəkwə yame Pol rimirai məkupən kimi Timoti Nəgkiarjen kupən ye nəkwəkwə e Fas Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Timoti in tamaruə kirik yame rimnarha apa taon a Listra. Nisini in kwənərəus kirik kape Isrel, kini rimni in yemə Gris kirik. Timoti, in fren kirik kape Pol, kini nipiḡ mifam kiravən apa ikin minə mirəni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. Pol rorkeikei pik Timoti, ror məkneikin in rokrən kin mə tini atuatuk.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipiḡ rimirai? Pol rimnəriḡ mə nəmhajoun eikuə tiksın ye niməhuak apa Efesas, məkneikin rher-pən kin Timoti mə tukrivən mhajoun atuatuk mə narmamə minə a kaseikuə. Timoti rimauə rəmhen kin pasta kape niməhuak apa Efesas, nar apnapiḡ mə in tamaruə əmə. Nhajoun-eikuəyen minə a kashajoun mə narmamə tuksəpəh nəviginiən tiksın, mə tukasən əmə nəviginiən yame ratuatuk mə tuksən, kini mhapəh nisorien mared.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mini-ərhav nəəriḡien tiksın kafan kimi Timoti mivəhsi-haktə kafan nəəriḡien, kini mimə tukrasitu ye niməhuak apa Efesas. Pol raməḡkiar ye norien huvə minə kape nəhuakien, mine narha-huvəyen nəməhuak minə. Kini mini-ərhav norien huvə yamə mine nəmehuə minə kape niməhuak mine nəməhuak minə tuksəri-pən. Kini nəgkiarjen infamien yame Pol rimini kimi Timoti ramni mimə Timoti tukraməkeikei muə yemə huvə kirik kape norien wok kape Yesu Kristo. Kini kafan norien tukraməkeikei matuatuk huvə.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Timoti

¹ Timoti, yo Pol. Kughen yame rimivəh mirəḡh ətawə, mine Yesu Kristo yame kitawə kasərəhu-pən nəəriḡien kapətawə iran, iriu kimiravəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.

² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti.

Timoti, ik pikvarien əḡkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.

Pol rimə Timoti tukramətapig kin narmamə yamə mine kamhaukrekin nəgkiarjen kape Kughen

³ Timoti, kwasig ikin yimitərhav Efesas, mivən apa Masedonia, markut tuk ik mə takarə rəpomh kəskəh eikin e. Kini yakamuh rikim mə takamarə pi pom pəh takamni-əhu narmamə mə tukhapəh nishajoun-min-ien nəgkiarjen eikuə minə. ⁴ Nipiḡ m-fam, iriə kisarkut pik tuk nhaniyen kwanage minə, mine nivusien ris kin nəgkiarjen kupən kape kaha minə. Məriḡ takətapig kin əriə, meinai nəgkiarjen minə a kamhavi-pə əmə timət; mhapəh nisasituyen ye narmamə mə tuksor wok kape Kughen, in e mə narmamə tukshatətə iran. ⁵ Yakmə takətapig kin nəmhajoun eikuə minə mə narmamə tukharkun huvə nəkirien norien

minə, misarkut tuk norien yame rhuvə, mishatətə ye Kughen. Kwənkwai norien minə e, in e norkeikeiyen. ⁶ Mərig iriə tiksın kımısəpəh norien atuaturuk e, kini mhavən əmə tuk nəgkiarien ətəwao. ⁷ Mhamə tukhauə nəmhajoun minə kape loa kape Kughen, mərig kiseinein nıprai loa e yame kamhani-ərhav. Kiseinein pawk nıprai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, mishajoun.

⁸ ? Mərig, loa kape Kughen rhuvə uə? Kitawə kharkun mə tukmə khajoun Loa rəri-pən nərigien kape Kughen, rhuvə əmə. ⁹ Kini kharkun mə Kughen rıpəh nərəhu-pən-ien Loa tuk narmamə atuaturuk minə; mərig tuk narmamə yamə mine kasakapir loa, mine tuk yamə mine kasəsik nəkwai naməhuə, mine tuk yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen masor nahasien, mine tuk yamə mine khapəh nisorien nəkwai Kughen, mine tuk yamə mine khapəh nisəhuakien, mine tuk yamə mine kashopni nisınriə mine rımriə minə, mine tuk yamə mine kashopni narmamə apnapig minə, ¹⁰ mine tuk narman mine nıpiraovın yamə mine kwəsarkurək ta, mərig kamhavən apnapig tuk əriə minə; mine tuk narman kamhakir əriə minə, mine tuk nıpiraovın kamhakir əriə minə, mine tuk yamə mine kasəkrəh kin yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mine tuk yamə mine kaseikuə, mine tuk yamə mine kaseikuə ye nıpig kasəgkiar ye kot, mine tuk yamə mine kasor norien pisin pisin yame ramakapir nəgkiarien atuaturuk. ¹¹ Nəgkiarien atuaturuk minə e, kamhasi-pən ye Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame In Rhuvə mikwai pən. Kini in mərəhu-pən Nəgkiarien Huvə a ye kwermik mə jakni-ərhav.

Pol rikin ragien tuk nihuvəyen kape Kughen

¹² Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapətawə, yame rımivəhsi-pə nəsaninien kimi yo. Yakamni vi vi In meinai In rımnam mə yo yakamraptərəkın huvə wok kafan, ror pən rərəhu-pən yo aikin. ¹³ In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yimnor ahas pən tuk nəməhuak minə. Yimnamni has pawk In, mərig nərigien kape Kughen rəpomh tuk yo, meinai nıpig yimnamor narimnar minə a, yımipəh hanə niniyen nəfrakisien ye Yesu, meinein mə narimnar a yimnor kisahah. ¹⁴ Mərig nihuvəyen kape Yesu Yermaru rehuə rehuə pik tuk yo. Kini ramətəmrin rikik kin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo.

¹⁵ Tukasəkeikei mishatətə nıpig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, “Yesu Kristo rımauə ye tokrei tanə tuk nivəh-mıragh-ien narmamə has minə.” Kini yo yemə has əgkəp rapita narmamə minə tiksın. ¹⁶ Yo yemə has rapita narmamə minə tiksın, ror pən Kughen rırpen yo mivəhsi-pə norkeikeiyen kimi yo, ramhajoun mə Kughen, kafan nərigien rəpomh əfrakis. Pəh narmamə tiksın kisəm kini khakwasig kin ye swatuk kirikianə əmə, mə tukshatətə ye Yesu kini mhavəh nımraghien rerin. ¹⁷ ! Səgnəgin Kughen! !Mhasiai In! Kughen In Yermaru. In ramarə kape rerin. Narmaruyen kafan, infamien rirkək. Kitawə khapəh nisəmien In, mərig In pisin əmə In Kughen. Kughen kirik min rirkək. Pəh khavəhsi-haktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

¹⁸ Timoti, narik. Yakvəhsi-pre nəgkiarien e kimik rəmhen kin nəgkiarien yame profet minə kape niməhuak kımnhani-ta iram. Takaməri-pən nəgkiarien e, mə nakirkun naiyuyen əmə tuk nhatətəyen ye Kughen. ¹⁹ Raptərəkın nhatətəyen kafam, kini mor norien yame

nakirkun mə in ratuatum ye nimir Kughen. Mərig narmamə tiksın kwəsəpəh narimnar mine, kini masoriah fam kapəriə nhatəyən, rəmhen kin yermamə kirik yamə ramrəh rao, mirəhpikin nımas rəmətəih-əmətəih mahas. ²⁰ İriə mir kıraru e Haemeneus mine Aleksanda. Mərig yo yakwərəhu-pən ta əriu ye kwermi Setan mə tukhajoun əriu mə tukripəh nırani-hahyen Kughen.

2

Norien kape nəhuakien

¹ Ror məkneikin mə nar kupən yame yakamarkut kimi əmiə mımə takasəkeiki misəhuak kimi Kughen tuk narmamə, kini misaiyoh In pəh rasitu irəriə, mivəhsi-pən narimnar yamə mine kasəkwəkwə kin. Masəkeiki mhani vi vi In tuk əriə m-fam: ² Tuk king minə mine nəmehuə minə, mə kitawə m-fam tuksarə ye nəmərınuyen kini misarə mar, pəh kitawə tuksor nəkwai Kughen kini kapətawə nəriwəkien tukratuatum. ³ Norien kape nəhuakien minə a, in rhuvə pik, matuatum ye nimir Kughen e yame rimivəh-miragh ətawə. ⁴ Kughen a In rorkeiki mə tukrivəh miragh narmamə m-fam, morkeiki mə narmamə tukhani nəfrakisien ye Nəgkiarien əfrakis kafan:

⁵ Meinai Kughen kirikianə əmə.

Mine yermamə kirikianə əmə ramərə; In swatum tuk nivəhyen narmamə mhavən kasor kirikianə iriə Kughen; yermamə e Yesu Kristo.

⁶ Yesu e In e, ye nipig atuatum, rimnoriah kafan nımraghien marpın nımraghien kin kape narmamə m-fam.

Kini in e ramhajoun mə Kughen rorkeiki mə tukrivəh miragh narmamə m-fam.

⁷ Ror pən Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik, mə jakamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen mamhajoun nhatəyən əfrakis kin nəmə tanə pisin pisin minə. !Yakamni əfra, mipəh neikuəyen!

⁸ Yakorkeiki mə narman minə fam ikin minə, tuksəhuak kimi Kughen. Kini nipig kamhavəhsi-haktə kwermiriə, yakorkeiki mə kapəriə norien tukratuatum əmə. Niehmaa tukrirkək mine nətgohyen.

⁹ Kini yakorkeiki min mə nipiraovın tuksarkaoh kin neipən yame ratuatum əmə, mhapəh nhaviyen nimir narman, mhapəh nhavəhsi-pənien neipən yame ror nausitien. Kini mhapəh nisor-ausitien nikwəneriə. Mhapəh nhavəhsi-pənien narimnar minə tuk niviyen nərigien kape narman. Yakamni narimnar minə rəmhen kin neipən yamə mine nımrin rhaktə, uə nar kirik kamor kin nar kirik nımrin rhaktə, rəmhen kin gol uə perel. ¹⁰ Mərig mə tuksarkaoh kin norien huvə minə. Norien a ratuatum tuk nipiraovın yamə mine kamhani mə iriə nipianəhuak minə.

¹¹ Kini nipig khajoun, nipiraovın tukhapim, misətərig kin, rikiriə m-fam reiwaiyu. ¹² Yakamni-əhu nipiraovın tuk nhajounien, mə tukhapəh nısehuəyen ye narman. Tukhapim əmə. ¹³ Meinai in apa kupən, Kughen rimnor Adam məkupən, kwasig ikin, ror Iv. ¹⁴ Kini pəh nien mə Adam e Setan rimukrao iran apa kupən; mərig Iv a in a Setan rimukrao iran, ruə mor təvhagə has. ¹⁵ Mərig pəh nipiraovın tuksor atuatum wok kapəriə: In e neiməkien kin kwajikovə, mine nırapətərəkın-tım-tım-ien nhatəyən,

mīne norkeikeiyen, mīne norien nar yame ratuatuk. Iriə yamə mīne kasor məknakin, Kughen tukrivəh miragh əriə.

3

Norien atuaturuk kape namehuə minə kape niməhuak

¹ Nəgkiarīen kīrik ramni mə, “Tukmə yermamə kīrik rīmə tukrivəh elda, rīmnorkeikei nar huvə en.” Kīni nəgkiarīen e raməfrakis. ² Mərig elda, to kīpəh nəm-pənien nar has kīrik iran. In, kafan piraovīn kīrikianə əmə. In yermamə kīrik yame ramarha huvə tuk nīmraghien kafan nīpīg m-fam. Mamor narīmnar ye nīrkunien. Kamsiai in. Ramarha huvə tuk narmamə yamə mīne kamhauə iman ikīn. Mamhajoun huvə. ³ In, pəh nien mə yermamə kape napīsien kīn nīnimien mīne nəmhokien, mərig in yermamə kape nəəhuyen əmə nəmərīnuyen. Mīpəh norkeikei-pīkīen mane. ⁴ In ramarha huvə tuk kafan mīnə, mīrkun norien mə kafan kwajikovə mīnə tuksor nəkwān mhasiai in. ⁵ ?Mərig, tukmə reinein narha-huvəyen tuk kafan mīnə, mərig in tukrīrkun narha-huvəyen tuk nīməhuak kape Kughen uə? Nīkam. ⁶ Kīni yermamə yame rīmauə pə-pə əmə Kristīn, to rīpəh nīvəhyen elda; tamə, ramausit pīk, Kughen tukror narpīnien kīmin rəmhen kīn yame rīmnor ta ye Setan. ⁷ Kīni elda, in yermamə kīrik yame narmamə yamə mīne kasarə iruə ye nəhuakien, kamhani huvə in. Tukmə rīpəh norien məkna, mīrəhpīkīn kwənməkuru kape Setan, kīni nhagīn tukrahas.

⁸ Ye norien kīrikianə əmə, nīmraghien kape dikon mīnə tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Nəgkiarīen kapəriə tukrīpəh norien kīraru. Kīni tukhapəh nīsapīsien kīn nīnimien. Mhapəh nīsəptīgīen kīn nautə, mhapəh nīsarpəkaoyen tuk nīwəhyen mane. ⁹ Iriə narmamə yamə mīne kharkun mə norien has kīrik rīrkək irəriə; kīni mharaptərəkīn tīmīm nəgkiarīen əfrakis mīnə kape Kughen yamə mīne kītawə kamhani nəfrakīsen irəriə. ¹⁰ Tukaməkeikei kəkīr huvə nīmraghien kape dikon mīnə kəkupən, kīni tukmə kīpəh nəm-pən-ien nar has kīrik irəriə, kīni en, kīvəh-si haktə əriə.

¹¹ Ye norien kīrikianə əmə, nīmraghien kape piraovīn kape dikon mīnə* tukraməkeikei matuatuk. Tukhapəh nhaniyen nīkar jir. Iriə nīpiraovīn yamə mīne kasarha huvə tuk nīmraghien kapəriə nīpīg m-fam. Masor narīmnar ye nīrkunien. Iriə nīpiraovīn yamə mīne narmamə kamhani nəfrakīsen irəriə nīpīg m-fam.

¹² Dikon, kafan piraovīn kīrikianə əmə. In tukraməkeikei mamarha huvə tuk kafan kwajikovə mīnə mīne kafan mīnə.

¹³ Narmamə yamə mīne kasor huvə wok e, nhagriə tukrīhuvə tukun; kīni mīshatətə ye Yesu Kristo mīsətgah.

¹⁴ Timoti, yakamrai nəgkiarīen mīnə e kīm ik, mīmə pəh nien mə tuktu, yakurə məm ik. ¹⁵ Mərig tukmə yakpəh nurə-aihuəa-yen, kīni nəkwəkəwə e in tukrīni narīmnar m-fam yame kītawə, narmamə kape Kughen mīnə, tuksari-pən. Kughen ramarə kape rerīn, mīvəhsi-pə nəgkiarīen əfrakis kīmi ətawə e kafan narmamə mīnə. Nīməhuak rəmhen kīn səpag ye nīmə yame ramraptərəkīn nəgkiarīen kafan. ¹⁶ Nəfrakīsen, nuknei nhatətəyen kapətawə, in nar ehua kīrik. Taktəkun ai, Kughen rīmnor əpu nhatətəyen kapətawə kīmi ətawə, mīmə:

3:6: Taet 1:6-9 **3:7:** 2 Kor 8:21 * **3:11:** Tukmə ror Pol raməgkiar ye “dikones,” piraovīn yame ramehuə ye nīməhuak. **3:11:** Taet 2:3

Kughen rımauə yermamə; kimnəm In,
 Nanmın Rhakə rımnhajoun huvə mə In ratuatuk.
 Agelo minə kimisəm In.

Narmamə ye tanımtanə kimnhani-ərhav In kimi narmamə ikin pısın pısın minə.

Narmamə ye tanımtanə kishatətə iran.

Nikhakien rarkurao iran, Kughen rimiwəh In mhaktə ye neai.

4

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Nanmın Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nıpig Kwasig, narmamə tiksın tuksəpəh nəfrakisien kape Kughen, mamhakwasig əmə kin nanmın has yamə mine kaseikuə irə jir, mine nəgkiarien kape yarmhə minə. ² Nəgkiarien minə e khasi-pən ye nəmarpəkao yamə mine kaseikuə iriə jir. Nərigien kapəriə riko iko əgkəp; kini kaseinein nəkirien mə nəgkiarien əfrakis hiə, kini nəgkiarien eikuə hiə. ³ Kamhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisarkurəkien, kini mhani-əhu əriə mə tukhapəh nisəniən nəviginiən minə tiksın. Mərig Kughen rımnor nəviginiən minə m-fam mə tukamən. Kini kitawə e kasəhuak kharkun nəfrakisien, kharkun nisəniən. Kasəhuak, kini mhani-vi vi Kughen tukun, kini misən. ⁴ Meinai narımnar yame Kughen rımnor, rhuvə əmə. Tukmə khani-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhani-əhu-yen. ⁵ Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mə iriə khahuvə, kini kitawə kasəhuak tukun. Kini taktəkun ai, nəviginiən minə e khahuvə.

Norien kape yor atuatur kape Yesu

⁶ Narımnar yamə mine yakamhajoun ik kin, takamhajoun narmamə kin, ai, ik takuə ik yor atuatur kape Yesu Kristo. Kini ramhajoun mə ik yermamə kirik yame nakən nəgkiarien əfrakis minə kape nhatətəyen mine nəgkiarien atuatur mamragh iran, kini nımraghien kafam rəri-pən fam nəgkiarien minə a. ⁷ Takpəh nətərigien kin kwanage eikuə minə. Nərigien kape Kughen rırəkək irəriə. Mıpəh nətərigien kin nəvsəoyen apnapig yamə mine nıpran rırəkək. Mərig, takwhai atuk kafam nımraghien mə takamor nəkwai Kughen. ⁸ Meinai niwhaiyen ik tuk nəukirien, rhuvə əmə tuk nıpram. Mərig norien nəkwai Kughen, rhuvə mə tukrasitu ye narımnar fam ye nımraghien kape tokrei tanə, mine kape nımraghien rerin.

⁹ Tukasəkeikei mishatətə nıpig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, ¹⁰ “Kwasərhə-pən nərigien kapətawə ye Kughen Miragh, yame ravəh miragh narmamə m-fam.” Mərig In ravəh miragh əfrakis narmamə yamə mine kishatətə iran. Ror məknekın mə kitawə kasarkut pik tuk niwhai-atuk-ien kapətawə nımraghien.

¹¹ Narımnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin, mımə tukasəkeikei misəri-pən. ¹² Ik tamaruə əmə kirik, mərig rahas mə narmamə tuksəm əhu ik tukun. Mərig takəgkiar huvə kimi narmamə, mamor əmə norien atuatur, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye Kughen, pəh nəməhuak minə tuksəm nımraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. ¹³ Rikim tukrıscai mə takaməkeikei maməvheikin Nəkwəkwə kape Kughen ye nımrı nəməhuak minə, maməvhag kimi əriə,

mamni-ərhav Nəgkiarien kape Kughen, mamvən meriaji jakurə məm ik. ¹⁴ Timoti, nīpig elda minə kimmharəhu-pən kwermiriə ye kapəm kapə, kini mhani-ərhav nəgkiarien kirik kape Kughen ye nīkarin kafam, Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik mə takor wok kafan. Takpəh nəpəhyen mə tukraməmīr apnəpig.

¹⁵ Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun nisəmien mə kafam nīmraghien mine kafam wok ramaiyu huvə. ¹⁶ Takamarha huvə tuk nīmraghien kafam, mine nəgkiarien yame ik nakamhəjoun narmamə kin. Mamarkut skai mə takor narimnar minə e, meinai tukmə nakor, kini takvəh mīragh əmiə narmamə yamə mine kasətərig kin ik.

5

Nisiaiyen nəməhuak minə

¹ Takpəh nəgkiar-skaiyen kimi nəhuaru minə; mərig takəgkiar huvə əmə kimi əriə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi rimim atuutuk. Maməgkiar kimi nitamaruə minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi piam minə atuutuk. ² Maməgkiar kimi nīpiahuaru minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi nisim atuutuk. Kafam nəgkiarien mine norien minə kimi nīpiraovin minə tiksīn tukraməkeikei matuutuk əgkəp, rəmhen kin yame nakamor-pən kimi nowinim.

Nasituyen ye nīpiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə

³ Nīpiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə nasituyen rirkək, tukamarha huvə tuk əriə. ⁴ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan aikin tini uə mīkipni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape nəməhuak minə, in e tuksəkupən misarha huvə tuk kapəriə minə. Kughen, rikin ragien mə tuksor tai nasituyen minə kimi nisiriə minə mine rimriə minə mine ripriə minə. ⁵ Mərig nīpiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə minə kharkək, iriə kasətigtə əmə ye Kughen. Yeran mine yenpig, masəhuak kimi Kughen mə In tukrasitu irəriə. ⁶ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə ramragh əmə tuk nərig-huvəyen ye nīpran, Kughen rīvəhsi-pən ta narpinien kimin. ⁷ Takni-ərhav nəgkiarien minə e kimi narmamə, mə tukpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə. ⁸ Nəməhuak minə tukasəkeikei misarha huvə tuk kapəriə minə, kini misəkupən misarha huvə tuk kapəriə atuutuk minə. Mərig tukmə kisəpəh, ramhəjoun mə kwənhaukrekin-pən nīmetairiə kimi nhatətəyen kapətawə. Iriə misahas rapita nəmə khapəh nisəhuakien.

⁹ Tukmə nakrai-pən nhag piraovin yame kamhə tan kin ye nəkwəkwə kape nasituyen, mə nīməhuak tukrasitu iran, kafan newk tukraməkeikei rapita 60. Kini kafan yerman kirikianə əmə apa kupən. ¹⁰ In piahwaru kirik yame kamsiai in tuk kafan norien huvə, mine nasituyen yamə mine in ramor, rəmhen kin yame in ramarha huvə tuk kafan kwajikovə minə; kini nīpig yepsipis minə khauə iman ikin, in ramor huvə əriə; kini mivəhsi-əhu atuk in masitu ye nəməhuak minə*; kini masitu ye yavən has minə; kini kafan nərigien riskai mə tukror wok yamə mine khahuvə.

¹¹ Mərig takpəh nīrai-pən-ien nhag nīpiraovin kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen ye nəkwəkwə a. Tamə, kapəriə nərigien ramskai tuk narman rapita nərigien kapəriə tuk Yesu Kristo. Kini mhamə

4:14: 2 Tim 1:6 * **5:10:** Nəgkiarien Gris ramni mə, “Kini raməkwi-ta nəmkimik ye nihu nəməhuak minə.” Ye norien e ramhəjoun mə in piraovin kirik yame rawəhsi-əhu atuk in; kini rikin ragien tuk nasituyen ye narmamə.

tuksarkuræk min. ¹² Masækapir promes en yame kimnhani-ta, kini Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.† ¹³ Kini takpəh nırai-pən-ien nhagriə meinai, nıpig kirik, kisarpah, mhavən, misarkurao yerkwanu minə, mamhani əmə nəgkiarien has. Mamhani nıkar jir, mamhani narimnar yame kapəriə nar kirik rirkək iran.

¹⁴ Mərig yakmə rhuvə mə nıpiraovın kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen tuksarkuræk min. Mhapik kwajikovə minə. Misarha huvə tuk kapəriə minə. Kasor məknekin, mhapəh nhavəhsi-pənien kwənmhan kimi tikmir minə tuk nhani-hasiən ətawə. ¹⁵ Mərig nıpiraovın tiksın yamə mine kinamhə tan kin əriə kwəsəpəh-ta Yesu Kristo mhakwasig əmə kin Setan.

¹⁶ Nıpiənəhuak minə tukasəkeikei misarha huvə kaha kapəriə yamə mine kamhə tan kin əriə, mhapəh nisəruhu-pənien əriə mə niməhuak tukrarha tuk əriə. Mərig tukmə piraovın yame kamhə tan kin, tukmə kafan nasituyen rirkək, niməhuak tukrarha huvə tukun.

Nısiayen elda minə

¹⁷ Nərokien mine nısiayen yame kiwəhsi-pən kimi elda yamə mine kasarha huvə tuk wok kape niməhuak, tukreihuə. Kini tukreihuə pik tuk yamə mine kashajoun mamhani-ərhav Nəgkiarien kape Kughen. ¹⁸ Nərok kapəriə tukreihuə rəri-pən Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Nıpig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigın, takpəh nıni-əhuyen.”† (*Dut 25:4*) Kini ramni min mə, “Nıpig yermamə kirik ramor wok, tukaməkeikei kərok in iran.”§

¹⁹ Tukmə yermamə kirikianə əmə ramni mə elda kirik rımnor nar kirik rapəh nəmhenien, takpəh nətərigien kin. Mərig tukmə yermamə kiraru uə kisisər kirhıni, takətərig kin.* ²⁰ Kini tukmə elda kirik ramor nar has kirik mamrıpin, kini takəgkiar skai kimin ye nımrı nəməhuak minə, mə narmamə tuksəm, khagin kin norien nar has minə. ²¹ Timoti, ye nımrı Kughen, mine Yesu, mine agelo yamə mine Kughen rımirpen-ta əriə, yakamor kwirig kimik mə takaməkeikei məri-pən nəgkiarien minə e. Takpəh norien ror pısın pən kimi yermamə kirik, marə, mor pısın-pən min kimi yermamə kirik. Mərig takamor rəmhen-əmhen əmə kimi narmamə m-fam.

²² Takpəh nhai-miren-ien tuk nəruhu-pənien kwermim ye kapən kapə narmamə tuk nıvəhsi-haktəyen əriə kamhavəh elda.

Mərig takaməmır isok tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah, tamə, nakmir min. Mərig or əmə nımraghien kafam ratuatuk ye nıpig m-fam.

²³ Mərig in ai nıpig tiksın tipim raməmhə, rapəh nəmhenien mə takamnım əmə nu. Mərig rhuvə mə takamnım kəskəh waen pəh raməsikəhu nəmhəyen.

²⁴ Narmamə tiksın, kitawə kharkun mə iriə kasor təvhagə hah, kini mharkun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə. Mərig tiksın, kapəriə təvhagə hah ramerkwaig ai taktəkun, mərig tuk nıpig kirik, tukpısəm

† 5:12: Nıpig kirai-pən nhag piraovın kamhə tan kin ye nəkwəkwə e, in ramor promes kirik kimi Kughen mə tukrıpəh min narkurəkien. 5:13: 2 Tes 3:11 5:14: 1 Kor 7:9 † 5:18: Dut 25:4 ramni mə tukmə nar mırəgh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh nıniəhuyen in mə tukrıpəh nəviginiən. § 5:18: Nəgkiarien e raməmır ye Luk 10:7. * 5:19: Əmru Dutronome 19:15, Matıu 18:16 mine 2 Kor 13:1. 5:19: 2 Kor 13:1 5:20: Efes 5:11

kharkun. ²⁵ Rəmhen kin norien huvə minə. Tiksin, kitawə kasəm mharkun. Mərig tiksın aikin yame kaserkwaig ai taktəkun, mərig tuk nıpig kirik, tukpisəm əriə.

6

Nəgkiarrien ramvən kimi slef minə

¹ Nəməhuak yamə mine iriə slef minə tukasəkeikei mhasiai namehuə kapəriə, tamə narmamə khani hah nhajounien kapətawə mine nhag Kughen. ² Nəfra. Slef minə, mine masta kapəriə yamə mine kasəhuak, kwənhauə piauriə minə. Mərig slef minə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriə minə. Mərig tukasəkeikei misor wok yerkiria m-fam, meinai nəmə minə a iriə kasor wok atuə kin kapəriə, iriə nəməhuak minə; kasorkeikei əriə minə.

Nəgkiarrien eikuə minə, mine narimnar huvə minə

Takamhajoun narimnar minə e mor kwirig kin kimi narmamə. ³ Mərig narmamə tiksın kishajoun nəgkiarrien pisin kirik, mamhani neikuəyen ye nəgkiarrien atuətuk kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei. ⁴ Narmamə yamə mine kasəgkiar məkna kasausit, misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavəniən misəgkiar pik tuk nəgkiarrien yamə mine kasəvi niemhaa, mine nəgkiarrien yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriə minə tukun. Kasor narmamə kasor jalus, misəikus kwhen kapəriə, mamhani hah nhagriə minə, misərig has əriə minə. ⁵ Kini nıpig m-fam, iriə kasor timət. In e norien kape narmamə yamə mine kapəriə nərigien rahas, iriə kwəserwei ye nəgkiarrien əfrakis. Iriə kamhani mə norien nəkwai Kughen in swatuk kirik tuk nıwəhyen mane mine nautə.

⁶ Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagien əmə, nar apnıpig kapətawə nautə rikəskəh uə rehuə, ⁷ meinai nıpig kitawə kimisarhapə ye tokrei tanə e, kini kimnharəh nhawəhyen nar kirik mhauə. Kini nıpig tukhamhə iran, tukharəh nhavəh-min-ien nar kirik mharerig. ⁸ Mərig tukmə nəviginien netawə mine neipən kapətawə rəmhen, kitawə kisagien. ⁹ Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriə nautə tukreihua, rimar əmə tuk əriə mə tukhamir. Rəmhen kin kwənməkuru yame rhotərəkin əriə ye nəkwai nimir kape nahasien. Ye nətəwaoyen kapəriə, kisorkeikei narimnar yame rahas tuk əriə. Kisorkeikei nar has ehua minə, nahasien rakətanim kin əriə tuksəmnim. ¹⁰ Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has minə. Kini narmamə tiksın, kisorkeikei pik nautə, mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə, kini masor narimnar minə tiksın yame ramoriah rikiria, kini misərig rahas kin.

Arer timtim

¹¹ Mərig, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar has minə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien nəkwai Kughen. Nhatətəyen kafam tukriskai. Takamorkeikei narmamə, mamərer tim tim nıpig m-fam. Muə ik yermamə kape nəmərınuyen kirik. ¹² Narmamə kamharpəhu əriə minə tuk nar has minə. Mərig ik, takamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mivəh nımraghien rerin iran. Kughen rımnokrən kin ik mə takvəh nımraghien rerin nıpig nımını-ərhav nhatətəyen kafam

ye nimir narmamə. ¹³ Ye nimir Kughen, yame ravəhsi-pə nimirghien kimi narimnar m-fam, mine ye nimir Yesu Kristo yame rimini-ərhav nəgkarien əfrakis ye nimir Ponjes Paelat, yakamni skai kimik məkneikin mə: ¹⁴ Takamor nəkwai nəgkarien minə e, mipəh nipəhyen kirik, mivən meriaji nipig Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukruə iran. Pəh kipəh nəmpənien nar has kirik iram.

¹⁵ Yesu tukrirerig-pə min ye nipig yame Kughen rimirpen.

Kughen pisin əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam. Kamni vi vi In.

In pisin əmə in king kape king minə fam. In Yermaru kape yermaru minə fam.

¹⁶ In ramarə kape rerin. Mamarə ikin rhakak ikin; keinein nivən-pakə-yen tukun.

Kipəh nəmien In. Keinein nəmien In.

Pəh khawəh-sihaktə nhagin. Pəh In tukrarmaru ye nipig m-fam. Amen.

Nəgkarien ramvən kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə

¹⁷ Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə ye tokrei ptanə, mimə tukhapəh nisausit-pik-ien tukun. Mhapəh nisərəhupən-ien nərigien kapəriə ye nautə, meinai nipig kirik nautə ramrirkək. Mərig pəh kisərəhu-pən əmə nərigien kapəriə ye Kughen, meinai In ravəhsi-pə narimnar kimi ətawə, mə rikitawə tukragien. ¹⁸ Nautə kapəriə rehuə, mərig takəgkiar skai kimi əriə mə nasituyen kapəriə, mine norien huvə minə kapəriə tukreihuə min. Kini mə tuksəwhai; mhapəh nisəptigien kin. ¹⁹ Ye norien a, rəmhen kin yame iriə kasəwhai kəji narimnar huvə minə rehuə. Rəmhen kin kasor apnəpənə huvə tuk nimirghien yame tukripiuə. Kipihavəh nimirghien yame in nimirghien əfrakis.

Nəgkarien infamien

²⁰ Timoti, takamarha huvə tuk narimnar yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim. Ap kini marer isok tuk nəgkarien yamə mine nipran rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiaiye Kughen, mine yamə mine kamhani neikuəyen ye Nəgkarien kape Kughen. Nəgkarien minə a khamə kamhawəh-sipə nirkunien. Mərig, nikam. Kaseikuə. ²¹ Mərig narmamə tiksın kamhakwasig kin nəgkarien eikuə minə a, kini mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmia.

2 Timoti

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, yame Pol rimirai kimi Timoti

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Kini in morkeikei mə nəməhuak minə apa Efesas tuksəvhəkin min.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Japta infamien kape Ol Wok ramni mə nipig gavman kape Rom rimiraptərəkin Pol apa Rom, kipəh nivəhsi-pənien in ye kalabus; kivəhsi-pən əmə in ye kafan nimə, kini mobael minə kimisarha tukun apaikin, masarə irə min, mə in tukripəh napien. Kini ai, gavman rimnher-yerhav kin, in rəriwək əmə kape newk kiraru. Mərig nipig rimirai nəkwəkwə e 2 Timoti, gavman kape Rom rimivəhsi-pən min in ye kalabus. Kalabus a ikin rahas pik ikin. Mərig Ol Wok rəpəh nəvsaoyen kin narimnar minə a. Nipig nəkwəkwə a rimnor ta infamien, narimnar a ripior. Kalabus a in rəutən ikin, kini riskai tuk narmamə tuk nivənen mivaag pən kin. Luk əmə iriu min. Mərig Pol rorkeikei mə Timoti tukruə məm in meinai in kafan fren atuatur. Kini morkeikei mə Timoti tukripik nəkwəkwə minə kafan muə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rirkun mə pəh nien mə tuktu gavman tukrhopni in. Ror məkneikin in rimirai nəkwəkwə e tuk nərəhu-pənien niməhuak ye kwermi nəmehuə pisin minə tiksın rəmhen kin Timoti. Nipig əutən minə kamhauə tuk niməhuak, kini Pol rorkeikei mə Timoti tukramraptərəkin Nəvsaoyen Huvə, kini mərer timtim ye nhatətəyen kafan, kini mipəh niginien kin nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, mərer matuk tuk nərigien nəmhəyen ye nipran tukmə nahasien ruə.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Timoti

¹ Timoti. Yo Pol. Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kini mher-pə kin yo mə jakni-ərhav promes kafan kape nimraghien rerin ye Yesu Kristo. ² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti. Timoti, ik narik yame yakorkeikei pik. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.

Pol ravəhsi-haktə nətərigien kape Timoti

³ Nipig m-fam, yenpig mine yeraan, yakaməhuak tuk ik, kini mamni vi vi Kughen tuk ik. Kini yo, yakor wok kafan rəmhen kin yame ripik minə kimisor, kini yakirkun mə norien has kirik rirkək irak. ⁴ Rikik raməsik nehe nimrim, kini yakorkeikei pik mə jakəm min ik, pəh rikik tukragien. ⁵ Rikik raməsik nhatətəyen əfrakis kafam, rəmhen kin yame kafam kaha e Loes mine nisnim e Yunis kimirivəh. Kini yakirkun mə taktəkun ai, ik min nakavəh nhatətəyen a. ⁶ Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik tuk norien wok kafan nipig yimnərhəhu-pre kwermik iram. Kini, yakamuh rikim mə takher nap yerkim tuk norien wok a. ⁷ Meinai Kughen rimipəh norien rikitawə rigin, mərig rimnor rikitawə

mə tukramətgah, mamorkeikei, mamor norien yamə mine in rirkun mə kisatuatuk.

⁸ Kini məriḡ ik, takpəh naurisien tuk nini-ərhavyen Yesu Yermaru, kini miḡpəh naurisien kin yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhagin. Yakaməriḡ nəmhəyen tuk Nəḡkiarien Huvə kape Kughen. Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəsaninien kimik, takaməkeikei mor rəmhen kin yame yo yakamor.

⁹ Kughen rimivəh miragh ətawə mokrən kin ətawə tuk nimraghien yame ratuutuk, kini nar a, pəh nien mə nar kirik yame kitawə kasor.

Məriḡ In ramor ye kafan atuk nətəriḡien, mine nihuvəyen kafan.

Niḡiḡ rimipəh nor-hanəyen tokrei tanə,

məriḡ In rimirpen-ta Yesu Kristo mə tukrivəhsi-pə nihuvəyen a.

¹⁰ Məriḡ taktəkun ai, In rimnor əpu nihuvəyen a kimi ətawə ye nuəyen kape Yesu Kristo, yame rimivəh miragh ətawə.

In rimnor takun nimhəyen ye nəsaninien kafan, miḡvəhsi-pə Nəḡkiarien Huvə kape Kughen, yame ramhajoun ətawə kin nimraghien rerin.

¹¹ Kini Kughen rimirpen yo mə yo yəḡkiar kirik, mine aposol, mine yhajoun, mə jakni-ərhav Nəḡkiarien Huvə a. ¹² Ror pən, yakaməriḡ piḡ nəmhəyen ye niḡprak tukun. Məriḡ yakpəh naurisien, meinai yakwirkun-ta mə Pa e yakamhatətə iran. Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen tuk naha nhagin yame In rimnərəhu-pə ye kwermik mamvən meriaji Niḡiḡ Kwasig.*

¹³ Timoti, takətəriḡ kin nhajounien atuutuk kafak, miḡkwasig kin swatuk kirikianə əmə, mamraptərəkin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo. ¹⁴ Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə tukramasitu iram, mə takarha-huvə tuk nar huvə yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim.

Pol ramni vi vi Onesiforas

¹⁵ Timoti, ik nakirkun mə yo minə tiksın apa kwənmhan a Tarki, iriə kwərə mir e Fugelas mine Hemogenes, iriə m-fam kwəsapitan kin yo.

¹⁶ Məriḡ pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimi Onesiforas mine kafan minə. Meinai niḡiḡ riḡpsaah, rinamasitu irak miḡvəhsi-haktə nətəriḡien kafak. Kini miḡpəh naurisien mə kimivəhsi-pən yo ye kalabus. ¹⁷ Nəfra, niḡiḡ in rimauə Rom, mamarhakin yo, marhakin muə meriaji-pə məm yo. ¹⁸ Kini nakirkun min mə in rimnasitu piḡ ye narimnar riḡpsaah apa Efesas. !Pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimin ye Niḡiḡ Kwasig!

2

Norien kape mobael huvə kape Yesu Kristo

¹ Timoti, narik, pəh Kughen tukror rikim rəsanin ye nihuvəyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo. ² Naknəriḡ-ta nhajounien kafak yamə yakavəhsi-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. Vəh nhajounien en, mərəhu-pən ye kwermi narmamə tiksın yamə mine narmamə kashatətə irəriə, mə iriə tukharkun niḡhajounien narmamə minə min tiksın kin.

1:7: Rom 8:15 **1:9:** Efes 2:8-9; Taet 3:5 **1:10:** Hib 2:14 **1:11:** 1 Tim 2:7

* **1:12:** Swatuk piḡsin kirik tuk nukrekin-ien v. 12: "Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen naha nhagin yame yo yakamərəhu-pən ye kwermim miḡvən meriaji Niḡiḡ Kwasig." **1:14:** 1 Tim 6:20

³ Nipig nahasien ramuə tuk ətawə, takaməkeikei mərer tim tim rəmhen kin mobael huvə kirik kape Yesu Kristo. ⁴ Rəmhen kin mobael kirik to rapəh norien narimnar yame narmamə apnapig kasor, mərig in ramor əmə nəkwai kapten kafan. ⁵ Rəmhen kin yermamə yame ramaiyu mə tukrapita mivəh nərok iran, tukraməkeikei məri-pən fam loa minə kape naiyuyen, tamə ripəh nivəhyen nərok iran. ⁶ Ratuatuk əmə məkneikin, mə yermamə yame ramor pik wok ye nəsimien, in tukrəkupən mivəh kwənkwan. ⁷ Rhuvə mə rikim tukraməsik nəgkiarieren kafak, meinai Yesu Yermaru tukrasitu iram tuk nirkunien nīprai nəgkiarieren minə e.

⁸ Rikim tukraməsik kwənərəus kirik kape King Deved, Yesu Kristo, In a Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini in e Nəgkiarieren Huvə yame yakamni-ərhav. ⁹ Mərig kamor yo yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarieren Huvə a, kamarkis-ətərikin yo kin jen rəmhen kin yemə has kirik. Mərig keinein narkis-ətərikin-ien Nəgkiarieren kape Kughen. ¹⁰ Ror məkneikin mə yakamərer tim tim ye nəmhəyen minə fam tuk narmamə yamə minə Kughen rimirpen əria, mə Yesu Kristo tukrivəh miragh əria, tuksarə iriə Kughen ye nikhakien kafan kape rerin.

¹¹ Nəgkiarieren e raməfrakis mə,
Tukmə kitawə khauə kirikianə ye Yesu Kristo ye nimhəyen kafan,
kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹² Tukmə kasərer timtim,
kini kitawə tuksarmaru kitawə min.
Tukmə kitawə khaukrekin-pən nimetaitawə kimin,
kini In tukrukrekkin-pən nimeitaan kimi ətawə.

¹³ Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarieren kafan,
mərig In tukraməkeikei mor, meinai In to rapəh nakapirien kafan
nəgkiarieren.

Norien atuatuk kape nhajounien Nəgkiarieren kape Kughen

¹⁴ Takuh riki narmamə kin nəgkiarieren minə e. Kini mamor kwirig kimi əria ye nimir Kughen mə iriə tukhapəh nisotgohyen tuk nəgkiarieren apnapig. Kisotgoh, ripəh nasituyen ye yermamə kirik; mərig ramoriah əmə narmamə yamə mine kasətərig kin. ¹⁵ Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmhen kin yermamə yame ravhirəkin nar, yamə to rapəh naurisien tuk kafan norien. Tukmə nipig Kughen rəm kafam wok, In rirkun neighanien kin, meinai nakamhajoun atuatuk nəgkiarieren kape nəfrakisien. ¹⁶ Apəh kini mərer isok tuk nəgkiarieren yamə mine nīprairiə rirkək, mine yamə mine kharəh nhasiaiyen Kughen, meinai narmamə yamə mine kasəgkiar məkna, kamhavən isok pik tuk Kughen. ¹⁷ Kini nhajounien kapəriə rəmhen kin nimap pien kirik yame raməmhir, mamehuə pik. Kwərə mir kiraru irəriə: Haemeneus mine Faelitas. ¹⁸ Iriu kimiravən isok tuk nəfrakisien, mərəni mirəmə, “Kughen rimnor ta narmamə kamhamragh min ye nimhəyen, kini to ripəh nor-min-ien irətawə tuk nipig kirik.” Kwərə mir ai kworiah nhatətəyen kape narmamə tiksın. ¹⁹ Mərig nar apnapig əmə, səpaag ye nimə yame Kughen rimmərip ramərer tim tim. Kini rimirai-pən nəgkiarieren kirik iran mimə, “Kughen Yermaru rirkun narmamə kafan minə,”

(*Nam*

16:5) mine, “Narmamə yamə mine kamhani mhamə iriə narmamə kape Yermaru, tukasəkeikei misapəh norien has minə.”

²⁰ Etərig-ru. Ye nimə kape yermamə yame kafan nautə ripsaah, plet mine besin pisin pisin mine kəhapsaah. Kamor tiksın kin gol, tiksın kin silva, tiksın kin nai, tiksın kin kapier. Kampik tiksın, kamətu-pən nar huvə əmə iran. Kampik tiksın, kamətu-pən nərəsig iran. ²¹ Rəmhen kin narmamə. Tukmə kihvi-ta nərəsig yerkiria, khauə misəmhen kin plet uə besin yame kamətu-pən nar huvə iran. Kisatuatuk, mharkun nisorien wok ehua kape Kughen. Masarer matuk tuk norien nar huvə minə.

²² Aiyu mivən isok tuk norien has yamə mine kamhaurə yerki nitamarua. Kini maməri-pən huvə swatuk kape norien yame ratu-atuk, mine nhatəyən, mine norkeikeiyen, mine nəmərinyen. Əri-pən swatuk a kimiə narmamə yamə mine nakasaiyoh Yesu Yermaru kin nasituyen, yerkimia yame rhuvə. ²³ Ap mivən isok tuk nəgkiarien ətwao yamə mine nıprairia rirkək. Nəgkiarien minə e kamhavi-pə əmə timət tuk notgohyen. ²⁴ Mərig yorwok kirik kape Yesu Yermaru tukripəh notgohyen, mərig tukraməkeikei mor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini tukraməkeikei muə rəmhen kin yermamə kape nhajounien, kafan nətərigien tukrapomh. ²⁵ Kini tukmə narmamə tiksın kamhani hah kafan nhajounien, in tukraməkeikei meiwaiyu, maməvhag kimi əria. Tukmə ror Kughen tukreighaan kin əria mə iriə tuksarar ye nərigien kapəria tuk təvhagə hah, mə iriə tukharkun nəfrakisien. ²⁶ Pəh iriə tukhauə min ye nətərigien huvə, kini misəta ye kwənməkuru kape Setan, yame ramrəpətkin əria, kasor nəkwan.

3

Kwasig ikin Yesu tukruə məkir narmamə, nahasien tukruə

¹ Kini takaməkeikei mirkun min narimnar e: Nıpig Kwasig tukruə ipakə, nıpig əutən minə tukhauə. ² Meinai, narmamə tukasərig əmə əria, misorkeikei pik mane. Misausit, mhavəhsi-haktə atuk əria. Mamhani hah narmamə, misəsik nəkwai nisinria minə mine rimria minə, mhapəh nhani-vivi-yen narmamə tuk nasituyen, mhapəh nhasiayien Kughen. ³ Norkeikeiyen kapəria tukrirkək. Tukhapəh nisəru-kinien təvhagə hah yamə kamor irəria. Tuksoriah nhag narmamə. Mhapəh nisarha-huvəyen tuk nımraghien kapəria. Rikiria tukragien tuk noriahyen yermamə. Tuksəməkin nar huvə minə. ⁴ Iriə kəut kəsua minə. Tuksor narimnar ye nətəwaoyen. Mhavəshihaktə atuk əria. Misorkeikei narimnar tuk nərig-huvə-yen ye nıprairia, mərig tukhapəh nisorkeikeiyen Kughen. ⁵ Tukhasigəvin əmə nəhuakien, mhapəh niseighanien mə Kughen tukrivən yerkiria.

Yuvən isok tuk narmamə kasor məkna ⁶ meinai kamhavən yerkwanu minə, masor nar iko tuk nhavi-ta-yen nərigien kape nıpiraovin yamə mine kapəria nərigien rapəh nıskaiyen. Təvhagə hah kape nıpiraovin minə a rəmhen kin kajipə pam. Rikiria rivən tuk norien hah, kini ravi-əhu əria. ⁷ Iriə kasətərig kin nhajounien pisin pisin, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Nəgkiarien Əfrakis kape Kughen tuk nıpig kirik.

⁸ Apa kupən, kwərə mir a Janes mine Jambres* kimawəsik nəgkiarien kape Moses, kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə minə tiksın

kisəsik nəgkiarien əfrakis kape Kughen. Narmamə minə a, nərigien kapəriə rinahas. Nhatətəyən kapəriə rapəh nəmhenien. ⁹ Mərig nhajounien eikuə kapəriə to rapəh nərieren ror tu, meinai tukpriəm əpu nətəwaoyen kapəriə, rəmhen kin kwərə mir a Janes mine Jambres.

Mə Timoti tukrəri-pən norien kape Pol

¹⁰ Mərig ik, Timoti, nakaməri-pən kafak nhajounien, mine norien kape nımraghien kafak, mine naha nhagin yame yakmə jakor, mine kafak nhatətəyən, mine nətərigien apomh kafak, mine kafak norkeikeiyen, mine nərer-tim-timien kafak. ¹¹ Ik nakwırkun-ta nıpig əutən yamə mine kimnhauə ye nımraghien kafak, mine norien has yamə mine kimnor irak. Nakırkun norien əutən yamə mine kimnor irak apa Antiok mine İkoniam mine Listra. Mərig Yesu Yerमारु rımırəhsi-ta yo ye narımnar m-fam a. ¹² Mərig, nəfrakisien: Tukah narmamə m-fam yamə mine khamə tuksor kırıkianə iriə Yesu Kristo, masor nəkwai Kughen. ¹³ Kini mərig nəmə has minə, mine narmamə kape neikuəyən, iriə tuksor norien has, mhavən, masor yame rahas əgkəp. Tukameikuə irəriə, kamhavən maseikuə ye narmamə.

¹⁴ Mərig ik, Timoti, ik nakwırkun huvə ta əmawə yamə mine yakshajoun ik. Ror pən takaməkeikei məri-pən əmə narımnar yamə mine yakshajoun ik kin, yamə mine nakamni nəfrakisien irəriə. ¹⁵ Ye nəkəskəhyen kafam muə meriaji-pə taktəkun, nakwırkun-ta Nəkwəkwə kape Kughen e yame rirkun nıvəhsi-preyen nırkunien kimik mə takhatəta ye Yesu Kristo mə Kughen tukrivəh mıragh ik. ¹⁶ Nəgkiarien m-fam ye Nəkwəkwə kape Kughen kamhasi-pən ye nəkwai Kughen əmə, kini misasitu irətawə. Mishajoun ətawə, mamhani-ərhav norien has minə kapətawə, masərəhu atuətuk ətawə, kini mishajoun ətawə kin norien yamə mine kisatuətuk. ¹⁷ Kisasitu irətawə məkneikin: Kitawə narmamə kape Kughen minə, tukhavəh nasituyen minə fam a, kini mhauə narmamə yamə mine kharkun nisorien wok huvə minə m-fam.

4

¹ Timoti, jakvəhsi-pre nəgkiarien keikei kirik kimik ye nımri Kughen mine Yesu Kristo yame tukruə məkir narmamə m-fam, iriə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhamhə-ta. Yesu e natukruə marmamaru; ror pən, yakavəhsi-pre nəgkiarien keikei e mımə: ² Ni-ərhav nəgkiarien kape Kughen, kini arer matuk tuk nini-ərhavyen, nar apnapig mə rımar əmə uə rəutən. Ərəhu atuətuk norien kape narmamə, kini ni-ərhav norien has minə, kini mıvəhsi-haktə nətərigien kape narmamə. Takamor wok minə e, kafam nətərigien tukrapomh, kini kafam nhajounien tukratuətuk mihuvə. ³ Takaməkeikei mor məkneikin meinai, nıpig yame ramuə, narmamə tuksəpəh nəgkiarien atuətuk, misəri-pən əmə nərigien kapəriə, mamhavəh namhajoun pisin yamə mine kamhani-ərhav əmə nəgkiarien yame narmamə rikiriə ragien tukun. ⁴ Tukahukreikin-pən nımətırgiriə tuk nəgkiarien əfrakis, mhavən misətərig kin kwanage eikuə minə.

⁵ Mərig ik, arha huvə tuk kafam nərigien nıpig m-fam, nar apnapig mə narımnar pisin pisin minə kamhauə ye nımraghien kafam. Nıpig nahasien tukramuə tuk ik, takamərer tim tim. Kini yuvən, markurao,

mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Kini takaməkeikei mamor fam wok yame Kughen ravəhsi-pre kimik mə takor.

⁶ Mərig yo, pəh nien mə tuku, yakmhə. Nımraghien kafak ruauə rəmhen kin nar miragh kirik yame kivaan əru tuk nini-vi-vi-yen Kughen. ⁷Yo, yimnamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mamaiyu huvə meriaji naiyuyen infamien; yakwərapətəkin nhatətəyen kafak. ⁸ Yermamə yame ramaiyu mapita, kəvhəvhao-pən kimin rəmhen kin nərok kafan. Kini Yesu Yermaru, In raməkir huvə narmamə, məkir nımraghien kafak, mə ratuatuk. Mor apnəpeinə tuk nərok kafak. Kini pəh nien mə yo pisin əmə, mərig tukrivəhsi-pən kimi narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei mamhawhin mə In tukruə min.

Pol raməvsao kin kafan minə tiksın

⁹ Timoti, arkut skai mhai miren muə məm yo, ¹⁰ meinai kwən a Demas rorkeikei pik nımraghien kape tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, mivən apa Tesalonaeka. Kini kwən a Kresens ruavən ta apa Galesia*, kini Taetas ruavən ta apa Dalmesia. ¹¹ Kini taktəkun ai, Luk pisin əmə ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimiru Mak, meinai in tukrasitu irak tuk wok kafak. ¹² Mərig yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efesas. ¹³ Tukmə nipiğ nakamuə, takaməkeikei mirəh neipən a yame yimnərhə raməmır apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə mə takpik min kafak nəkwəkwə minə muə. Mipəh nəru-kinien nəkwəkwə yamə mine kimnor kin tiki nəni, mipik, muə.

¹⁴ Mərig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok ye aean, in rımnor rahas-pə kimi yo. Yesu Yermaru tukrivəh-sipən tai norien kafan. ¹⁵ Mərig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in rımnaməsik pik nəgkiarien kapətawə.

¹⁶ Kini nipiğ kimisəkupən misərip yo ye kot, yimini-ərhav nərigien kafak, kini yermamə rirkək tuk neighanien kin kafak nəgkiarien. Mərig kafak narmamə minə kimsap, misəpəh yo. (Pəh Kughen tukripəh norien tai norien kapəriə). ¹⁷ Mərig nipiğ a, Yesu Yermaru, In raməmır kimru min, mivəhsi-pə nirkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nəgkiarien Kafan, mə nəmə tanə pisin pisin minə tuksərig. Yemehuə kape kot ipakə əmə rımə tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo mə jakaməkeikei mimhə, mərig Yesu Yermaru rımivəh miragh yo.† ¹⁸ Kini In tukrivəhsi-ta yo tuk nahasien fam yamə mine kimə tukor irak. Mamrapətəkin huvə yo, mivəh yo mivən ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

Nəgkiarien infamien

¹⁹ Yakamni rhuvə tuk Akwila mine piraovin kafan Prisila, mine Onesiforas mine kafan minə. ²⁰ Kwən a rımnaməmır apa Korin. Nipiğ yimitərhav apa Maelitas, mipəh Trofimas raməmır, meinai in ramhə.

²¹ Timoti, arkut skai mhai miren muə eikin e kwasig ikin nipiğ kape nokieiyen.

Yubulas mine Pudens mine Linus mine Klodia, mine nəməhuak minə fam kamhani rhuvə pre tuk ik.

4:6: Fil 2:17 **4:7:** 1 Tim 6:12 * **4:10:** Tukmə ror Kresens rımavən apa Spen. **4:11:** Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14 **4:13:** Wok 20:6 **4:14:** Aes 59:18; Rom 2:6 † **4:17:** Pol rımə, “Yesu rımivəhsi-ta yo ye nəkwai laeon.” **4:19:** Wok 18:2; 2 Tim 1:16-17 **4:20:** Wok 19:22; 20:4; Rom 16:23

22 Pəh Yesu Yermaru tukramarə kimiru min. Pəh nihuvəyen kape
Kughen tukramarə tuk əmiə.

Taetas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Taetas

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Taetas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Pol rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas. Taetas in yemə Gris kirik yame rhatətə ye Kristo. Pol rimivi-pə in ramni nəfrakisien ye Yesu. Kini Taetas rimnor wok ripsaah iriu Pol rəmhen kin Timoti. Kamni nhagin rehuə ye Niutesteman.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Pol mine Taetas kimiravən ye kwaji tanə e Krit, kini iriu kimirərikakun niməhuak kirik aikin. Kimirərikakun niməhuak, Pol rier min, mipəh Taetas raməmir mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kirik yame rukwar kin norien has minə, rəmhen kin in e narmamə kaseikuə pik nipig mifam, masəvigin pik, misarpah pik. Tiksin khauə ye niməhuak mamhani nəgkiarien eikuə ripsaah, mishajoun əmə tuk mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rorkeikei mə tukrasitu ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukraməkeikei mivəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda minə ye niməhuak. Kini Pol raməvhag kimi Taetas mə tukrhawor pən iran mine kimi narmamə yamə mine khapəh nisəri-pəniən nərigien kafan. Kini mivəhsi-pən nəgkiarien tiksin kape nhatətəyen mine nəriwək-atuatuk-ien. Kini mimə Taetas tukrətapig huvə kin nəmhajoun eikuə minə. Nəgkiarien infamien ramni mə Pol tukrher-pə yermamə kirik yame tukrivəh tamhek Taetas, pəh Taetes tukruə tuk Pol mamasitu iran.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas

¹ Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yo, yorwok kirik kape Kughen, kini yo aposol kirik kape Yesu Kristo. In rimirpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mine Kughen ruirpen-ta əriə mə kafan minə, mivəhsi-haktə nhatətəyen kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun nəgkiarien əfrakis, mhauə misor nəkwai Kughen. ² Kitawə kharkun nəfrakisien a, kini mishatətə iran. Kini misərəhu-pən nərigien kapətawə mə tukhavəh nimraghien rerin, meinai in apa kupən kupən, nipig Kughen rimipəh nor-hanəyen nar kirik, mərig In ruirpen-ta nimraghien rerin a. Kini Kughen, In to rapəh neikuəyen. ³ Kini ye nipig atuatuk kafan, nəgkiarien kafan ruauə ye nikhakien, meinai Kughen yame rimivəh miragh ətawə rimnərəhu-pə wok e ye kwermik, mivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kafan kimi narmamə.

⁴ Taetas, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen mine nəmərinuyen kimik.

Norien yame Taetas rimnor apa Krit

⁵ Nipig yimatərhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmir, mə takaməkeikei mor infamien ye wok yame ramswin hanə, mivəhsi-haktə elda minə kape niməhuak yerkwanu minə fam ye tanə Krit, rəmhen

kin yame yimini-pre ta tuk ik. ⁶ Mərig elda, to kipəh nəm-pəniən nar hah kirik iran. In, kafan piraovın kirikianə əmə. Kafan kwajikovə minə tukasəkeikei mihatətə ye Kughen, mhapəh nisor-apnərigien nar, mhapəh nisəskien nəkwai rımriə mine nisınriə, tamə kini hah əriə tukun. ⁷ Elda* to kipəh nəm-pəniən nar hah kirik iran meinai Kughen rımnrəhu-pən wok ehua ye kwermın. Pəh nien mə in yermamə yame kapən kapə riskai pik. To niemha rıpəh nhai-aihuayen. Pəh nien mə in yermamə kape napsien kin nınimien mine nəmhokien mine neikuəyen tuk nıvəhyen mane. ⁸ Mərig kafan nımraghien tukraməkeikei mor məkneikin: In ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin, morkeikei mə tukramor norien yame rhuvə, mamor narımnar ye nirkunien. Norien kafan ratuatuk. Ramarha huvə tuk kafan nımraghien. ⁹ Tukraməkeikei mamrəptərəkin tim tim Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame kımnhajoun in kin, pəh in tukrəvhag kimi narmamə kin nəgkiarien atuatur, kini mapita narmamə yamə mine kamhani hah nhajounien kafan.

¹⁰ Vəh-si haktə elda tiksın meinai ikin aikin a, narmamə khapsaah kımishaktə mashorukun Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Masəgkiar pik, nıpran rirkək, miseikuə, masəvi kimi narmamə. Iriə khapsaah kwənərəus kape nəmə Isrel.† ¹¹ Tukaməkeikei kətapig kin nəgkiarien kapəriə, meinai nhajounien kapəriə ramoriah narmamə tiksın kamhamir iriə kapəriə narmamə minə. Nhajounien kapəriə rapəh nəmhenien. Kashajoun məkna miseikuə tuk nıvəhyen mane. ¹² Rəmhen kin kwən Krit kirik kupən, in profet kirik kapəriə, rımını mə, “Nəmə Krit, iriə narmamə kape neikuəyen nıpig m-fam. Kisəmhen kin kuri aparı minə. Kini iriə kasarpah, nıpig m-fam misorkeikei əmə mə tuksəvigin.” ¹³ Mərig nəgkiarien kape profet e, in ror nəfrakisien kin. Kini ror məkneikin, mə takni-əhu nəməhuak minə mə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien kapəriə, pəh nhatətəyen kape nəməhuak minə tukriskai. ¹⁴ Ətapig kin əriə mə tukhapəh nhavəhyen kwanage eikuə minə kape nəmə Isrel kupən, mhapəh minə nhakwasigien kin narmamə yamə mine kwəsəta ta ye nəgkiarien əfrakis. ¹⁵ Meinai, narmamə yamə mine kisatuatur ye nımri Kughen, nar rirkək yame tukror əriə kasəmkimik. Mərig narmamə yamə mine kasəmkimik ye nımri Kughen, meinai iriə khapəh nihatətəyen ye Yesu, kini norien kirik rirkək yame tukror əriə kisatuatur. Ror məkneikin mə nərigien kapəriə ramvən əmə tuk nahasien, kaseinein nəkirien norien minə. ¹⁶ Iriə kamhani mə kharkun Kughen, mərig norien kapəriə ramhajoun mə kaseikuə, kwənhaukreikin-pən nımetairiə kimi Kughen. Iriə nəpnaihyen kapəriə rahas. Kasəsik nəkwai Kughen, kini mhapəh nisəmhenien mə to kisor nar huvə kirik.

2

Nəvhagien ramvən kimi nəməhuak minə

¹ Mərig ik, Taetas, takaməkeikei mhapəh narmamə ye nhajounien yame raməri-pən huvə nəgkiarien atuatur. ² Əvhag kimi nəwharu minə mə tuksarha huvə tuk nımraghien kapəriə nıpig m-fam, masor narımnar

* **1:7:** Uə pasta. **1:9:** 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26 † **1:10:** Uə, iriə khapsaah kape kwən e kamni kimə “Sakomsaes” yame ramni mə tukaməkeikei kəsıg pən Kristin minə. **1:10:** 1 Tim 4:7 **1:13:** 2 Tim 4:2 **1:14:** 1 Tim 4:7 **1:16:** 1 Jon 1:6; 2:4

ye nirkunien. Nimraghien kapəriä tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriä. Takəvhag kimi əriä mə tukasəkeikei mishaətə ye Kughen, misorkeikei narmamə, misərer tim tim ye nipiğ mifam.

³ Kini ye norien kirikianə əmə mīn, takaməkeikei məvhag kimi nipiəwharu mīnə mə ye narəyen kapəriä tukhasiai Kughen. Mə tukhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mhapəh nisapisien kin ninimien. Məriğ tukasəkeikei mishajoun narmamə kin nimraghien atuatuk. ⁴ Tuksarə huvə məknenkin, mharkun nhajounien nipiəovin mīn tiksīn kin swatuk yame iriä tuksorkeikei kapəriä narman mīne kwajikovə kapəriä mīnə. ⁵ Nipiəhuaru tukshajoun mīn nipiəovin tiksīn mə tuksarha huvə tuk nimraghien kapəriä, kini kapəriä nimakuə kirikianə əmə. Mə tuksarha huvə tuk rukwanu kapəriä, misor rhuvə pən tuk narmamə, mhasiai narman kapəriä, tamə kini hah nəgkiarien kape Kughen.

⁶ Kini ye norien kirikianə əmə mīn, takaməkeikei məvhag kimi nitamaruə mə tukasarha huvə tuk nimraghien kapəriä. ⁷ Pəh tuksəm nimraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. Nipiğ nakamhajoun, nimraghien kafam tukraməkeikei matuatuk, mor nəgkiarien kafam rīpam. ⁸ Ik takaməkeikei mīni əmə nəgkiarien əfrakis yame narmamə tukhapəh nisəmien nimeitam tuk nəgkiarien kafam, mhani hah ik. Pəh tukror kafam tikmir mīnə kisauris, meinai khapəh nisəmien norien has kirik iram, kini mhapəh nhaniyen nar has kirik irətawə.

⁹ Əvhag kimi slef mīnə mə tuksor nəkwai kapəriä namehuə mīnə, ye narimnar m-fam, mhasiai əriä, mhapəh nhaniyen tai nəgkiarien kape namehuə mīnə kapəriä, ¹⁰ mhapəh nisəkrəhyen kimi əriä. Məriğ nipiğ mifam, tukasəkeikei masor nar yame ratuatuk ye nimir namasur kapəriä, mə tukhani nəfrakisien ye kapəriä wok. Ye norien yame tuksor narimnar fam, tukshajoun mə nəgkiarien kape Kughen yame rimivəh miragh ətawə, in ratuatuk mihuvə.

¹¹ Hajoun narimnar mifam a, meinai Kughen rimnautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə mifam, məhitə ye swatuk yame tukrivəh miragh əriä iran. ¹² Nihuvəyen a kape Kughen ramhajoun mə nipiğ kitawə kasarə ye tokrei tanə, tukasəkeikei misəpəh nəri-pənien norien has mīnə mīne narimnar has mīnə kape tokrei tanə yamə mīne kashaktə yerkitawə. Masəkeikei misarha huvə tuk nimraghien kapətawə, misor nəkwai Kughen. Nimraghien kapətawə tukraməkeikei matuatuk. ¹³ Nimraghien kapətawə tukraməkeikei mor məknekin, kitawə tukaseito kin nipiğ yame Yesu Kristo tukruə iran. Yesu e, In Kughen kapətawə yame rimivəh miragh ətawə. ¹⁴ Moriah kafan nimraghien marpin nimraghien kin kapətawə, mirəhsita ətawə tuk nahasien mifam. Məspir ətawə mə kitawə tukhauə kafan narmamə yamə mīne kasorkeikei əmə nar yame rhuvə.

¹⁵ Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin. Ik nakvəh nehuəyen tuk nəvhagien mīne norien kwirig kimi narmamə. Rahas mə narmamə tuksəm əhu ik.

3

Norien kapə nəməhuak mīnə

2:3: 1 Tim 3:11
2:12: 1 Jon 2:16

2:5: Efes 5:22

2:7: 1 Tim 4:12

2:8: 1 Pita 2:15

2:9: 1 Tim 6:1

2:14: Eks 19:5; Dut 7:6; Esik 37:23; Gal 1:4; 1 Pita 2:9

2:15: 1 Tim 4:12

¹ Taetas, takəvhag kimi nəməhuak minə mə tukhasiai namehuə minə, mine gavman kapəriə. Masəkeikei masor nəkwairiə, kini masəher matuk ye nipiḡ mifam tuk norien nar huvə minə. ² Mhapəh nisoriahyen nhag narmamə, məriḡ pəh misərəhu nəmərinyen, masor huvə pən kimi narmamə, mhavəh-si-əhu nəriḡien kapəriə, mhasiai narmamə m-fam.

³ Meinai in apa kupən, kitawə min kimisətəwao, miseinein nəfrakisien, mhapəh nisorien nəkwai Kughen. Təvhagə hah rimmnarmaru irətawə mor ətawə kisorkeikei nahasien, misorkeikei əmə narimnar tuk nəriḡ-huvə-yen ye nīpraitawə. Rikitawə rimməkrah kin nautə kape narmamə, kini kitawə misor hah pən kimi narmamə. Narmamə kimisəməkin ətawə, kini kitawə kisəməkin ətawə minə.

⁴ Məriḡ Kughen yame rimivəh miragh ətawə,

nihuvəyen mine norkeikeiyen kafan kratərhav-pə.

⁵ Məriḡ pəh nien mə In rimivəh miragh ətawə tuk norien atuutuk minə kapətawə. !Nikam! In rimivəh miragh ətawə ye norkeikeiyen kafan.

Rimnaikwas irətawə tuk norien has kapətawə, kisarha huvə min, Nanmin Rhakə rimmow kin rikitawə.

⁶ Yesu Kristo yame rimivəh miragh ətawə,

In e swatuk kape Kughen ramətəmrin rikitawə kin Nanmin Rhakə ye rikin agien.

⁷ In mor ətawə kisatuutuk ye nimrin kin nihuvəyen kafan mə kitawə tukhauə kafan kwajikovə minə,

kini mharkun huvə mə tukpihavəh nimraghien rerin.

⁸ Tuk nipiḡ m-fam, tukasəkeikei mishatətə ye narimnar minə e yakam-rai, meinai kasəfrakis. Kini yakorkeikei mə takhajoun narmamə kin, pəh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kughen, kapəriə nəriḡien tukramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə. Nəḡkiarien a rhuvə, kini ramasitu huvə ye narmamə.

⁹ Apəh marer isok tuk nəḡkiarien ətəwao, mine nəḡkiarien yame ravus ris, mine nətgohyen tuk nīprai nəḡkiarien kape loa minə. Apəh əmə nəḡkiarien minə a meinai khapəh nisasituyen ye yermamə kirik, kini kapəriə nihuvəyen rirkək. ¹⁰ Kini tukmə yermamə kirik ramor narmamə kasəwhai əriə minə, takvən məḡkiar skai kimin, mini-əhu. Məriḡ tukmə ramor min, kini takvən mini-əhu min. Məriḡ tukmə nakni-əhu mikiraru, məriḡ in raməkeikei ye kafan norien, kini takərer isok tukun. ¹¹ Meinai nakirkun huvə mə yermamə yame ror məknakin, kafan nətəriḡien rahas, kini ramor kiko-iko. Kafan əmə norien ramhajoun mə in rapəh nəmhenien.

Nəḡkiarien infamien

¹² Jakher-pre kin yermamə kirik, Atemas uə Tikikas, tukruə məm ik. Nipiḡ tukrurə, takaməkeikei mhai miren marha-kin swatuk kirik takuə məm yo apa yerkwano a Nikopolis, meinai nipiḡ kape nokieiyen, yakmə jakvən aikin mamarə. ¹³ Kini yermamə mir kiraru, Apolos, mine loea e, nhagin e Sinas, kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, məriḡ ik takasitu irəriu ye narimnar yame kawəkəkwə kin. ¹⁴ Nəməhuak kapətawə minə tukasəkeikei mhauə mə kapəriə nəriḡien ramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə, mə iriə tukharkun nisasituyen ye narmamə tiksın

yame kapəriə narimnar rapəh nəmhenien. Rapəh nihuvəyen mə iriə tuksarə apnapig əmə.

¹⁵ Tætas, narmamə yamə mine yakamarə kimawə miriə, iriə kamhani vi vi ik. Takni-pən rhuvə tuk nəməhuak yamə mine kasorkeikei ətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Filimon

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Filimon

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Filimon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikin slef minə.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine ye nipiḡ rimirai? Ye nipiḡ a, narmamə khapsaah, kapəriə aikin slef minə. Kini nəməhuak minə min tiksın, kapəriə aikin slef minə. Filimon, kafan kirik aikin slef, nhagin e Onesimas. Mərig Onesimas rimməkrəh kin mane tiksın kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rirkun nhopniyen in tukun. Mərig Onesimas rap, mivən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kini Pol ramni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimin, in ramni nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini mamasitu min ye Pol. Kini Pol rher-pən kin in rirerig pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapig mə Onesimas in slef kafan, mərig taktəkun ai, in ruauə rəmhen kin piauni, meinai iriu kwis kirəni nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukrəru-kin norien has kape Onesimas, kini mivəh in ramrerig-pə min. Nar apnapig mə in slef kafan, mərig Pol rorkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kin piauni kirik.

Pol rima nəkwəkwə e, ramvən kimi Filimon

¹ Filimon. Yo Pol, yame kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nini-ərhavyen Yesu Kristo, kimru piautawə Timoti, yakarərai nəkwəkwə e kimik.

Filimon, ik kimru kirik, kini kitasir karhor wok kirikianə əmə kape Kughen. ² Kini yakarərai min nəkwəkwə e kimi nowintawə e Apia, mine kwən e Akipas, yame kitawə min, kisəmhen kin mobael minə kape kwen kirikianə. Kini yakarani rhuvə kimi nəmhuak yamə mine khauə misəhuak ye kafam nimə.

³ Pəh Kughen, Rımtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətwə, iriu tukrawəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyeen kimi əmiə.

Norien huvə kape Filimon

⁴ Filimon. Nipiḡ yakaməhuak, nipiḡ fam, rikik raməsik ik, mamni vi vi Kughen ⁵ meinai yakamərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kafam ye Yesu Yermaru, mine norkeikeiyeen kafam tuk nəməhuak minə. ⁶ Yakamaiyoh Kughen mə kimie narmamə tiksın yamə mine naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nihuvəyen yamə mine kamhasi-pən tuk Yesu Kristo. ⁷ Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyeen ramor nəməhuak minə kasərig rhuvə. Norien kafam ravəhsi haktə kafak nərigien, rikik ragien.

Pol ramarkut kimi Filimon mə tukripəh nəvəhsi-pəniyen narpiniyen kimi Onesimas, meighaan kin in rirerig-pə min

⁸ Ye nhag Yesu Kristo, yakirkun narkutien kimik mə takor nar kirik yame takaməkeikei mamor. Mərig, to yakpəh narkutien kimik.

Yakaməm norkeikeiyen kafam ⁹ mamaiyoh ik mə takor nar kirik ye nıkarın kape norkeikeiyen. Ror məkneikin mə yo Pol, yo huaru kirik, kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Kristo, ¹⁰ yakamaiyoh ik ye nıkarın kape slef kafam, nhagin e Onesimas*. Kwən en rımauə rəmhen kın narık nıpig yımnamarə ye kalabus. ¹¹ Apa kupən, in rımıpəh nor-huvəyen wok kafam, mərig taktəkun ai, in rımauə mırkun nor-huvəyen wok kapərao.

¹² Kını taktəkun ai, yakamher-pre kın kwən e, yame yakorkeikei pik in. ¹³ Yakmə jakor in ramarə əmə kımru min, pəh tukrivəh tamhekım, mamasitu irak ye nıpig yakamarə ye kalabus tuk niniyen Nəgkiarın Huvə kape Kughen. ¹⁴ Mərig, to yakpəh norien nar kirik məkupən kık tukmə nakpəh neighanien kın.

¹⁵ Yakeinein, tukmə ror Onesimas rımnap ta iram tuk nıpig kwakwə e mə takvəh mın in rırerig-pre mın nakawarə apomh. ¹⁶ Mərig pəh nien mə in tukror əmə slef kafam, nıkam. Mərig taktəkun ai, in slef, mərig ruauə kwən kirik rhuvə pik rapita slef kirik, in ruauə piaurao yame kworkeikei pik in. Yakorkeikei in, mərig ik nakorkeikei pik in rapita, meinai in kafam slef, kını ye nhag Yesu Yermaru, piam.

¹⁷ Filimon, yakaməm mə kırau kırəuə kırıkianə, kını ror məkneikin, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rurə, takamor əmə ramhuvə pən kımın rəmhen kın yame nakamor huvə-pə kımı yo. ¹⁸ Mərig tukmə rımnor nar kirik rahah iram, uə rımivəh kafam kirik nar kirik mıpəh nərokien, takərəhu-pən raməmır ye kaon kafak. ¹⁹ Kını ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkəwə e kın kwermık, pəh yo jakpiərok ik. ?Mərig nakmə jakərok ik uə? Takpəh nəru-kınien mə yo yımnasitu iram kını nımivəh kafam nımraghien rerin. Rapəh nəmhenien mə takuh rıkik mə jakərok ik tuk nar kirik. ²⁰ Piak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kın ye nhag Yesu Yermaru, in e takor rıkik tukramərig rhuvə ye Yesu Kristo. ²¹ Yakamrai nəkwəkəwə e kımık meinai yakırkun mə takor nəkwək, kını takamor tukrapita naha nhagin yame yakamaiyoh kın.

²² Kını nar kirik mın, takamor apnəpenə ye kwənmhan kirik kafak, meinai yakamərəhu-pən kafak nətərigien ye Kughen mə in tukror swatuk kımı yo jakrerig-pre mın tuk əmiə rəmhen kın yame kımıə nımısəhuak tukun.

Nəgkiarın infamien

²³ Kwən e Epafras, kimivəhsi-pən əmru ye kalabus tuk nini-ərhavyen nhag Yesu Kristo, kını in ramni-pre rhuvə tuk ik. ²⁴ Kını Mak, mıne Aristakas, mıne Demas, mıne Luk, yamə mıne kımawə yaksor wok kırıkianə, iriə mın kamhani-pre rhuvə tuk ik.

²⁵ Pəh nıhuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

* **1:10:** Nhag e Onesimas, nıpran rıma, "Yermamə yame rırkun huvə norien wok." **1:10:** 1 Kor 4:15; Kol 4:9 **1:16:** 1 Tim 6:2 **1:22:** Fil 1:25; 2:24 **1:23:** Kol 1:7 **1:24:** Kol 4:10-14

Hibrus Nəkwəkwə yame ramvən kimi nəmə Isrel Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Hibrus

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in ripəh niniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rimipəh nəmien Yesu Kristo, mərig narmamə tiksın yamə mine kimisəm Yesu kimisəvsao kin kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kini in rirkun nəgkiarien kape Ol Testamen, mine norien kape nəmə Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uə Apolos kimirirai nəkwəkwə e, meinai iriu kirarkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kini iriu mawehuə ye niməhuak. Narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Pol rimirai nəkwəkwə e, mərig rikitawə ripəh nəsikien məknakin meinai ye leta yamə mine Pol rimirai, rimnərəhu-pən nhagin. Mərig nhagin rirkək ye nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, mərig iriə tiksın kimnharerig-pən tuk norien kape nəri-pəniyen Loa kape Moses. Tukmə ror iriə khapəh nharkun-huvəyen nıprai Nəvsaoyen Huvə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmə Isrel tiksın kimisoriah nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo, misor rikiriə rəpou. Rhuvə mə iriə tukharkun mə nhatətəyen kapəriə in nəfrakisien, kini Yesu in Kristo yame Kughen rimə tukrher-pə kin.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nipig a, narmamə tiksın ye niməhuak, rikiriə rəsik mə norien kape nəri-pəniyen Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpırig rapita norien kape nhatətəyen ye Yesu Kristo. Mərig narımnar ye Ol Testamen in nuhpıkinien əmə kape norien yame Yesu rimnor. Rəmhen kin temple in ramor nuhpıkinien ye Nanmın kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kini Sabat in ramor nuhpıkinien ye napısien yame Kughen tukrivəhsi-pə kimi ətawə ye rao ye neai; kini norien kape niviyen nitə in ramor nuhpıkinien ye nitaw Yesu Kristo yame rimnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kimirai nəkwəkwə e mə narmamə tuksəm mharkun mə Yesu Kristo In yerpırig rapita narımnar fam, rapita profet minə, mine agelo minə, mine Moses, mine Eron, mine pris minə kupan. Nhatətəyen ye Yesu Kristo in rhuvə pik rapita naripəniyen Loa kape Moses. Ror məkneikin meinai narımnar fam ye Ol Testamen rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini nimhəyen kafan in rəmhen tuk nirisinien norien has kape narmamə.

Kristo rimnor əpu Kughen kimi ətawə

¹ Apa kupan, Kughen rimivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi profet minə ye nipig pisin pisin minə, mine swatuk pisin pisin minə, kimnhani-pən tuk rıptawə minə. ² Mərig taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nıpig Kwasig, kini Kughen raməgkiar atuaturk əmə kimi ətawə kin Tini. Tini a Kughen rimırpen in mə tukror neiai mine tokrei tanə, mirpen In mə tukmə ror infamien, narımnar fam, rəmır tukun. ³ Tini e In nıkhakien

kape nihuvəyən mine nəsaninien kape Kughen. In rhai atuatur rimni ye narimnar fam. In mampik ətəəkən narimnar fam ye nəsaninien kape nəgkiarien kafan. Nipig In rimamhə tuk nəspir-tayen norien has kapətawə, In rimavən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nikar Kughen Yermaru matuk.

Ji Kughen e In yerpig rapita agelo minə

⁴ Kughen rimivəh-si haktə Tini e, kini In yerpig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen rivəhsi-pən kimin in yerpig rapita nhag agelo minə fam. ⁵ Kughen riphə nini-pəniyen tuk agelo kirik kafan mīmə,
“Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuatur.” (Sam 2:7)

Mərig in rimnəgkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen riphə nini-pəniyen tuk agelo kirik mīmə,
“Yo rimim atuatur,

kini ik nakuauə narik.” (Sam 2:7)

Mərig In raməgkiar məknakin kimi Yesu. ⁶ Meinai nipig Kughen rimnher-pən kin Nimrin Nupan kafan ruə ye tokrei tanə, kini In mamni mīmə,

“Pəh agelo m-fam kafan tuksəgnəgin In.” (Dut 32:43)

⁷ Nipig Kughen raməgkiar ye nikarin kape agelo minə mamni mīmə,
“Yo yakamor kafak agelo minə kisəmhen kin nimətag yame ramavən ikin minə fam, mamor kafak wok.

Iriə kisəmhen kin nap.” (Sam 104:4)

⁸ Mərig In raməgkiar kimi Tini mīmə,
“Kughen, kafam narmaruyen tukraməmir rerin, infamien rikək.
Nakamehuə ye narmamə ye norien yame ratuatur.

⁹ Ik nakorkeikei əmə natuaturkien maməməkin norien iko iko minə.
Ror pən, Yo e, kafam atuatur Kughen,

Yo yakaməruhu kupan ik, kini ik yerpig rapita ik minə tiksın.” (Sam 45:6-7)

¹⁰ Kini Kughen ramni-pən min tukun mīmə,
“Yermaru. Ye nirikakunien, Ik nimnor tanimtanə,

Kini Ik nimnor narimnar fam yamə mine kasəmir-pən ye neai kin kwermim.

¹¹ Narimnar fam minə e tukharkək,
kisəmhen kin neipən yame tukramətit,
mərig Ik takamarə kape rerin.

¹² Takarakikin narimnar fam ye tokrei tanə mine ye neai rəmhen kin yame yermamə ramarakikin neipən mətit.

Takukreikin narimnar fam rəmhen kin yame yermamə raməviruə kin neipən.

Mərig Ik nakpəh nəviruəkinien,
Kini Ik nakamarə kape rerin.”

(Sam 102:25-27)

¹³ Kini pəh nien mə agelo e yame Kughen rimini-pən nəgkiarien tukun e mīmə,

“Ik əkwətə-pə ye kwermik matuk,

Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.” (Sam 110:1)

¹⁴ Mərig agelo minə, iriə yorwok minə əmə. Iriə nanmın yamə mine Kughen ramher-pə kin mə tuksarha huvə tuk narmamə yamə mine In ravəh miragh əriə.

2

Narpinien aikin kape narmamə yamə mine kasor təvhagə has

¹ Yesu In yerpirig pik, ror pən, rhuvə mə kitawə tuksətərig huvə kin naha nhagin yame kwəsərig ta, tamə kitawə kisəpəh nəgkiarrien minə a mhavən isok. ² Nəgkiarrien yame agelo minə kimnhani-ərav-pən tuk riptawə minə, in nəfrakisien, kini narmamə tukhavəh narpinien tuk nəsikien Loa mine nəpəhyen narimnar yame Loa ramni. ³ Ror pən, tukmə kitawə kasor nar apnapig əmə ye nəgkiarrien huvə yame ramni swatuk yame Kughen ravəh miragh ətawə iran, to khapəh nisaptayen kin narpinien. Nivəh-miraghien e, Yesu Yermaru rimnəkupan mini-ərhav, kini narmamə minə tiksın kımısərig, mishajoun ətawə kin, mə in nəfrakisien. ⁴ Kini Kughen ramripin nəgkiarrien a mamor nımtətien minə, mine nar apsipis minə, mine norien pisin pisin yamə mine kasor narmamə kisəm kisakur, mivəh-si-pən nəsaninien kimi naha yermamə yame rorkeikei ye Nanmın Kafan tuk norien wok, mamhajoun mə nəgkiarrien a in nəfrakisien.

Yesu rimauə mivəh-si-əhu In rəmhen kin yermamə apnapig əmə

⁵ Pa rimə agelo minə tuksarmaru ye tanə vi yame tukripiuə, yame yakamni e taktakun,* ⁶ meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen yermamə kirik rimini-pən tuk Kughen mimə, “Narmamə iriə nar apnapig əmə,

mərig Ik, nakipəh nərukinien əriə, rikim raməsik əriə,

kini Ik nakamarha huvə tuk narmamə mifam.†

⁷ Nımivəhsi-əhu ji yermamə, agelo minə yerpirig rapita, mərig kape nipig kwakwə əmə.

Mivəhsi-pə narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimin.

⁸ Kini Ik mivəh-si-pən nehuəyen kimin mə tukrarmaru ye narimnar fam.”

(*Sam 8:4-6*)

Nəgkiarrien e yame ramni mə tukrarmaru ye narimnar fam, nipran e mə nar kirik rikək yame in ripəh narmaruyen iran. Mərig taktakun ai khapəh nisəmien mə ramarmaru ye narimnar fam, ⁹ mərig nar kirikianə əmə kitawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen rimivəhsi-əhu In, agelo minə yerpirig rapita, kape nipig kwakwə,” mərig taktakun ai, Kughen “rivəhsi-pən narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimi Yesu” meinai In rimivəh nəmhəyen mimhə tuk ətawə. Əwəh, ye nihuvəyen kape Kughen, Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Kughen rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə. Kini rhuvə əgkap mə In rimnor Yesu, yame rimnəkupan mhotei swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə, mamərig nəmhəyen ye nimhəyen, mə tukruə yemə atuatuk kape nipik-ofuginien ji Kughen minə khapsaah tukhavəh nımraghien rerin.

2:1: Rom 11:22 **2:2:** Wok 7:53 **2:3:** Hib 10:28-29; 12:25 **2:4:** Mak 16:20 * **2:5:** Nəmə Isrel rikiriə rimnasik mə agelo minə kasarmaru ai taktakun ye tanımtana. Əmru Dut 32:8.
† **2:6:** Gris ramni mə “Ik nakamarha huvə tuk ji yermamə.” **2:8:** Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5
2:9: Fil 2:8-9 **2:10:** Rom 11:36 **2:10:** Hib 2:17; 4:15; 5:8-9 **2:10:** Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hib 2:7

¹¹ Yesu e yame ramərəhu karin narmamə mə iriə nəmə atuatur kape Kughen, mine narmamə yame In ramərəhu karin əriə, iriə min, rimriə kirikianə. Ror pən, In ripəh naurisien tuk nokrənien kin əriə mə piauni minə mine nowini minə. ¹² Mamni-pən tuk Kughen mīmə,
 “Yo jakni-ərhav-pən nhagim tuk piak minə mine nowinik minə.

Jakəni nipei mivəhsi-haktə Ik ye nimri mirh.” (Sam 22:22)

¹³ Mamni min mīmə,
 “Jakni nəfrakisien iram.” (Aes 8:17)

Kini mamni min mīmə,
 “Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimivəhsi-pə əriə kimi Yo.”
 (Aes 8:18)

¹⁴ Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - nıprairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə, nıpran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nimhəyen. Kini nimhəyen kafan rimnoriah Setan yame in ramehuə ye kwənmhan kape nimhəyen. ¹⁵ Narmamə kamhagin kin nimhəyen, kini niginien kapəriə ramarkis ətərəkin əriə ye nipig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien. Mərig Yesu In rimamhə mə tukririsin əriə. ¹⁶ Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimauə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig,

“In rimauə mə tukrasitu irətawə e kwənərəus kape Ebrahim.” (Aes 41:8-9)

¹⁷ Yesu tukrəkeikei muə nıpran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə mine nowini minə ye narimnar fam, mə In rirkun nuəyen hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mımhə, nitawin raiyu mamor swatur kimi Kughen tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rehuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətəgtəyen iram. ¹⁸ Meinai In min, In rimirəhpikin nipig əutən ye nipig yame Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kinin, kini ye norien kirikianə əmə min, nipig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai taktakun, kini Yesu rirkun nasituyen irəriə.

3

Yesu In yerpig rapita Moses

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kughen rimnokrən kwis kin ətawə-m kimiə mə tukhavən ye rao ye neai, mərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rikimiə tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatətəyen kapətawə. ² Kughen rimivəh-si haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rimnor nəkwai Kughen ye narimnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rimnor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,

“In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.”
 (Nam 12:7)

³ Iriu kwis kimiwor nəkwai Kughen, mərig ratuatur mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirəkin nimə rapita nimə yame ravhirəkin. ⁴ Kini nimə minə fam, narmamə kamhavirəkin. Mərig Kughen rimnərəhu-pə narimnar m-fam.

2:11: Hib 13:12; Efes 5:26 **2:11:** Mat 28:10 **2:14:** Jon 1:14 **2:14:** Jen 3:15; 1 Kor 15:54-57; 2 Tim 1:10; 1 Jon 3:8 **2:15:** 2 Tim 1:7 **2:16:** Aes 41:8-9; Luk 3:8 **2:17:** Fil 2:7; Hib 2:10; 4:15; 5:1,8-9 **2:17:** Hib 5:2 **2:18:** Hib 4:15 **3:1:** Rom 8:28

⁵ Moses in yorwok kirik ye nəkawai nimə kape Kughen, yame ramor nəkwan, mamarha huvə tuk nimə kafan- in e narmamə kape Kughen minə. Kini narəyen kape Moses in ramor nuhpikinien kin narimnar yame Kughen tukripihajoun kwasig. ⁶ Kristo, In min rimnor nəkawai Kughen. Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini In ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kini tukmə kitawə kasətgah, misarkut mə tuksərer tımtim tuk nar yame kitawə kwəsərhə-pən nətərigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfrakisien mə kitawə e, narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nimə.

Taksərip tim tim əmiə minə ye nhatətəyen kapəmiə

⁷ Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen ramni mimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarieren,

⁸ mhapəh nisorien kapəmiə kapə riskai pək, rəmhen kin rıpmiə minə kimisor məknakin kupan, misəsik nəkawai Kughen nıpig kimnharap əsigəvin Kughen ye tipəvsik.

⁹ Kughen ramni mə,

‘İkin aikin a, rıpmiə minə kimisəkeikei kimi Yo mhamə tuksəm-ru kafak nəsaninien,

nar apnapig iriə kimisəm nımtətien yamə mine yimnor ¹⁰ mivəh newk foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi əriə, mamni mimə,

“Rikiriə ramvən isok tuk Yo nıpig m-fam, misəpəh swatuk kafak.”

¹¹ Niemhaa rımnhai Yo, yimivəh kwəsəsu mimə,

“Iriə e to khapəh nhavəniən a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misəpis ikin.” ’ ’* *(Sam 95:7-11)*

¹² Piak minə mine nowinik minə, takasərig əmiə tuk nar e. Sor mə rikimiə tukripəh nahasion mor əmiə nakamir ye kapəmiə nhatətəyen mhaukreikin-pən əmiə tuk Kughen yame Ramragh. ¹³ Mərig nıpig m-fam, tukmə nakhavəh kwənmhaan tukun, takasəkeikei mhavəhsi-haktə nərigien kapəmiə minə pəh təvhagə has tukripəh neikuəyen irəmiə, mamor kapəmiə kapə riskai, mamor min nakhapəh nisərigien nəgkiarieren kape Kughen. ¹⁴ Meinaı tukmə kitawə kisərer tim tim miseriaji-pən infamien, mishatətə ye Kughen rəmhen əmə kin yame nıpig kimishatətə pə pə əmə iran, in e ramhajoun-pən mə kitawə kisor wok kwis kitawə Kristo. ¹⁵ Rəmhen kin yame kwəni ta kimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarieren,

mhapəh nisorien kapəmiə kapə riskai pək

rəmhen kin rıpmiə minə kimisor, mhavəhsi-pən nımetairiə kimi Yo.”† *(Sam 95:7-8)*

¹⁶ ?Kini ni-pa mine kimisərig pawk nəgkiarieren kape Kughen mhapəh nisorien? Iriə e Moses rimikir ərhav əriə apa Ijip. ¹⁷ ?Ni-pa minə e

3:6: Hib 3:14; 4:14; Rom 11:22 **3:6:** 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5 * **3:11:** Ol Sam 95 raməvsao kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip. Kimnisarə ye tipəusik, mhamə ta mə Kughen rımnəpəh əriə, misasar, mhani hah Kughen. Kini Kughen rımvəh-si-pən narpinien kimi əriə tukun, mimə iriə to khapəh nhavəniən misarə apa tanə huvə yame In rimirpen ta mə kape nəmə Isrel. Nakəm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine Nam 20:1-13. † **3:15:** Raməvsao min kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip. **3:16:** Nam 14:1-35

kimisor Kughen niemhaa rhai mivəh newk foti? Iriə e nəmə kimisor norien has, kini mhamir mhamhə apap ye tipəvsik. ¹⁸ ?Kini ni-pa minə e Kughen rimnəgkiar irəriə, mivəh kwəsu mə iriə to khapəh nhavəniyen ikin Kughen ravəhsi-pən napisien kimi narmamə ikin? In rimnəgkiar ye narmamə yamə mine kimisəsik nəkwən. ¹⁹ Kini kitawə kisəm mhamə iriə kimiseinein nivəniyen ikin kamapis ikin meinai kimnhapəh nishatətəyen iran.

4

Ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin

¹ Mərig kitawə e, Kughen rimirpen mə kitawə tukharkun nhavəniyen ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, raməmīr hanə, maməhitə tuk ətawə. Ror pən, pəh kitawə tukasərig ətawə, kini mhagin, tamə kitawə kirik ripəh nivəhyen nimraghien a. ² Meinai kitawə kwəsərig ta Nəvsaoyen Huvə mə Kughen rimnor apnəpeinə ye ikin kirik tuk nimraghien kapətawə, rəmhen kin yame kaha kapətawə minə kwəsərig ta.* Mərig nəgkiarien a ripəh nasituyen irəriə meinai iriə kimsərig əmə, mhapəh nishatətəyen iran. ³ Meinai kitawə yamə mine kishatətə iran nharkun nhavəniyen imə, ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin. Mərig ye nikarin kape narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen iran, Kughen ramni mīmə,

“Niemha rimnhai Yo, yimivəh kwəsu mīmə,

‘Iriə e to khapəh nhavəniyen a ikin jakvəhsi-pən napisien kimi narmamə ikin.’”

(Sam

95:7-11)

Kughen rimnor tokrei tanə, ai minor apnəpeinə pawk ta ye kwənmhaan kavəh nimraghien tukun ikin, mərig rimini-əhu kaha tu minə mə tukhapəh nhavəniyen aikin. ⁴ Kitawə kharkun mə rimnor apnəpeinə ta ye kwənmhan kape napisien, meinai Nəkwəkwə kape Kughen raməgkiar ye Sabat mīmə,

“Kughen rimnor ta narimnar ai, kini ye nipig yame ror seven kin, In rapis mipəh norien narimnar.”

(Jen 2:2)

⁵ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni min nəgkiarien pisin kirik mīmə,

“Iriə e to khapəh nhavəniyen a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.”

(Sam 95:11)

⁶ Ror pən, ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin a, in raməmīr hanə mə narmamə tukhavən ikin. Mərig narmamə kupan tiksīn yamə mine kimsərig Nəvsaoyen Huvə, kimsəpkərhav ye kwənmhaan kavəh nimraghien ikin, meinai kimsəsik nəkwai Kughen. ⁷ Kini ror tu kwənmopin, Kughen rimnərəhu-pən nipig kirik min tuk nivəniyen ikin kavəh nimraghien tukun ikin. Nipig ai, in e taktakun. Kughen rimini ta ye nəkwəkwə kape King Deved nəgkiarien e yamə yakwərai ta mīmə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien,

mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik.”

(Sam 95:7-8)

⁸ Rikimiə tukrəsik-ru kwən e Josua kupan. To Josua ripivəhsi-pən napisien kimi əriə ye nipig in rimikir əriə mhavən Kenan, Kughen to ripipəh nini-pən-minien mə tukrərəhu nipig kirik kape nivəniyen ikin kavəh nimraghien tukun ikin.† ⁹ Kini ror məkneikin, In rimini nipig pisin

3:17: Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13 * 4:2: In ikin e, raməvsao kin kaha minə iriə Moses kimiseriwək apa ye tipəusik. † 4:8: Stori e raməmīr ye Dut 31:7; Jos 22:4.

kirik min, nipig a raməmır hanə tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mhavəh nımraghien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rımnapis ye kafan wok minə kupan, ye Sabat. ¹⁰ Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrivəh nımraghien e, in tukrapis ye kafan wok rəmhen kin yame Kughen rımnapis ye kafan wok kupan.

¹¹ Tuk nar ai, kitawə tuksarkut pik mhamə tukhavən imə mhavəh nımraghien e. Ripəh nihuvəyen mə kitawə kirik tukrəri-pən norien kape nəmə kupan yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen mamhamir. ¹² Meinai nəgkiarien kape Kughen, in ramragh mamor wok. In rəmhen kin nao yame resrə ye nikarın mir. In rirkun nəripraiyen mor əpu nətərigien minə mine rikin pisin pisin ye narmamə, rəmhen kin yame nao ramhoprai nikəcri jir mamor əpu ikin rirpin ikin mine nunu. In rirkun nəkirien nətərigien minə mine riki yermamə minə. ¹³ Kughen raməm narımnar fam ye tokrei tanə rəmhen kin yame kimnərai kwəskwəh kəpəkir kin, kaməm fam. Kini kitawə tukasəkeikei mhani-ərhav fam əgkap narımnar yamə mine kimisor kimi Kughen.

Yesu In rımauə hae pris yame rhuvə rapita, meinai nar apnapig mə In Kughen, mərig rımauə ye tokrei tanə

¹⁴ Ror pən, pəh kitawə tukharaptəra kin tim tim nhatətəyen kapətawə yame kitawə kamhani-ərhav, meinai kitawə kharkun mə kapətawə aikin hae pris yame In rhuvə pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai. ¹⁵ Meinai kapətawə hae pris, In pris kirik yame rirkun huvə rikitawə, mirkun mə kitawə khapəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narımnar fam yame kamharap əsigəvin ətawə ye nımraghien kapətawə kwənharap əsigəvin ta In ye kafan nımraghien. Mərig nar kirikianə əmə e, In rımipəh norien təvhagə has. ¹⁶ Tuk nar ai, pəh kitawə tuksətgah tuk nivəniyen ipakə tuk jea kape King e yame ramautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi ətawə. Kini ikin aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawə, kini mivəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yerkin agien, ye nipig əutən minə.

5

¹ Kitawə kharkun mə nipig m-fam Kughen ramripen yermamə kirik ye narmamə mivəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nivəniyen tuk Kughen. In ravəhsi-pən atuə kin narımnar kapətawə kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawə norien has minə. ² Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawə, in ramor rımar əmə tuk narmamə, nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratuatuk, misapta kin swatuk. In ramor rımar tuk əriə meinai in min ripəh nəmhenien, ³ mamor təvhagə has. Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.

⁴ Kini kwən kirik to ripəh nivəhsi-haktə-atukien in mə in hae pris. Nikam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rımnoqrən kin Eron kupan mə in pris kirik. ⁵ Ror pən, Kristo rımipəh nivəhsi-haktə-atukien In mə In hae pris. Mərig Kughen rımripen In, kini mini-pən tukun mımə,

4:10: Jen 2:2; Hib 4:4 **4:12:** 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48 **4:12:** Aes 55:11; Jer 23:29 **4:12:** Efes 6:17 **4:12:** 1 Kor 4:5 **4:13:** Rev 2:23 **4:14:** Hib 7:25 **4:16:** Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hib 9:5 **5:1:** Hib 2:17; 7:27; 8:3; 9:9 **5:2:** Hib 2:17-18 **5:3:** Hib 4:15; 7:28 **5:3:** Lev 9:7; 16:6-15; Hib 7:27; 9:7

“Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuaturuk.”

(Sam 2:7)

⁶ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimni min mimə,

“Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan,

Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin.”

(Sam 110:4)

⁷ Ye nimiraghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rimnaməhuak kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nimirin rimnaiyu kini mamaiyoh kin nasituyen kimi Kughen yame rirkun nivəh-miraghien In ye nimhəyen. Kini ramsiai Kughen, marar mamor nəkwən. Tuk nar ai, Kughen rimnərig In. ⁸ Nar apnapig mə Kristo in Ji Kughen, mərig rimnərig nəmhəyen. Nəmhəyen yame In rimnərig rimnhajoun in kin norien nəkwai Kughen, ⁹ kini rimauə yemə atuaturuk, kini mor swaturuk kape nivəh-miraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwən. Mampik huvə əriə kape rerin. ¹⁰ Kini Kughen rimivəhsi-pən nhag e kimin mimə In hae pris rəmhen kin kwən a Melkisedek kupan.

Takhapəh nhamirien

¹¹ Kimawə yakhavəh nəgkiarieren rehuə mə jakhani-pre tuk əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kin Melkisedek kupan. Mərig rəutən pik tuk nhopraiye nəgkiarieren m-fam tuk əmiə, meinai kimiə naksarpah pik tuk nərigien nar kirik mharkun. ¹² Kimiə nimishatətə tu pik, kini rhuvə mə kimiə takpihauə ta nəmhajoun minə kape nəgkiarieren kape Kughen. Mərig nikam, kimiə naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kamhajoun min əmiə, ririkakun min ye nuknei nəgkiarieren minə kape Kughen. Nəfrakisien e, kimiə nakwəsehuə ta mə taksən nəviginien skai, mərig naksəmhen əmə tuk nəmahyen. ¹³ Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajikovə əmtəmtə minə - khapəh nhavəs-huvəyen nirkunien tuk swaturuk yame ratuaturuk. ¹⁴ Mərig nəviginien skai ne narmamə yamə mine kapəriə nirkunien ruəmruə ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə mə tukharkun yame rahas mine yame rhuvə kini masor yame rhuvə in əmə in əmə.

6

¹ Ror məknei, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misarkut pəh rikitawə rimruə; pəh khapəh nharerig-pənien tuk nuknei nhajounien kape Nəgkiarieren Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavirəkən-əməyen nuknei nimə nipig m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyen mə narmamə tukasəkeikei misəpəh swaturuk yame ramkir-pən əriə ye nimhəyen, mamhani nəfrakisien ye Kughen. ² Kini pəh khapəh nishajounien nar kirikianə əmə rəmhen kin baptaes, uə norien kape nərəhu-pənien kwermi jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nipig yame narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, uə nipig yame Kughen tukrivəhsi-pən narpinien rerin kimi narmamə. ³ Nikam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mor ətawə kharkun fam.

⁴⁻⁶ Mərig narmamə tiksın kwənhauə ta ye nikhakien, mwəsən əsigəvin ta nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, minhavəh ta Nanmin kape Kughen yerkiria mine nihuvəyen ye Nəgkiarieren kape Kughen, mwəsəm ta nəsaninien kape narmaruyen kape Kughen yame tukripiuə,

mækneikin, mhamir misəpəh. Kini swatuk rirkək tuk əriə tuk nararien ye nərigien kapəriə tuk nirerig-pəyen tuk Kughen. Meinai iriə kwəsəri-pən swatuk kirikianə kape narmamə yamə mine kimisəsik-pən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, mə narəh iakei iran ye nimir mirh.

⁷ Nimoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramip nipig m-fam, mamor nəviginien ramor kwənkwan, nimoptanə a ravəh miragh narmamə yamə mine kasəsım aikin a. Kini Kughen ravəhsi-pən nivhuəyen iran. ⁸ Mərig nimoptanə yame nar huvə kirik rirkək iran, mamor əmə kapir-iapir mine mənvhirik has minə, nimoptanə a rirəh nihuvəyen tuk nar kirik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kini tuk Nipig Kwasig, tukriwaan əru.

⁹ Eh, kimiə yame yaksorkeikei pik əmiə. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmiə, mərig yakharkun huvə mə kimiə nakhapəh nisəmhenien kin nimoptanə has a. Yakharkun huvə mə kimiə nakamhavəh narimnar minə e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə meinai In rimivəh miragh əmiə. ¹⁰ Kughen tukripəh nərukinien wok yamə mine nimnasor, meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə nipig m-fam. Kini In tukripəh norien nar apnapig ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nimisor kimin, masor ai taktakun, nipig naksasitu ye kafan narmamə minə. ¹¹ Yaksorkeikei mə kimiə m-fam takharpin ye norkeikeiyen yame nakasor mamhavən infamien rirkək, mə takhavəh nar yame naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimiə taksarpah, mərig yaksorkeikei mə takhavəh norien kape narmamə yamə mine kimisaiyu kupan. Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen kini masor nətərigien kapəriə rapomh. Masor məknakin, taktakun ai, iriə kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə kapəriə.

Promes yame Kughen ramni raməmir rerin

¹³ Nipig Kughen rimini-pən promes tuk Ebrahim, nhag kirik min rirkək yame tukrivəh kwəsu iran, meinai nhagin Kughen In yerpig pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimivəh atuk əmə kwəsu ye nhagin mimə,

¹⁴ “Yo jakvəhsi-pre kafak nivhuəyen kimik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah.” *(Jen 22:17)*

¹⁵ Meinai Ebrahim, kafan nətərigien rapomh, in rimivəh minə meriaji nipig rimivəh narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimin.

¹⁶ Nipig yermamə ravəh kwəsu ye nhag yemehuə kirik kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəgkiarien rīpam. Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan nəgkiarien. To khapəh nisotgoh-minien tukun. ¹⁷ Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimivəh atuk kwəsu ye nhagin meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine tukhavəh narimnar yame In rimirpen əriə mə tukharkun huvə mə kafan nətərigien tukripəh nukreikinien tuk nipig kirik. ¹⁸ Kughen ravəh kwəsu məknə mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapətawə, yamə mine kimisaiyu ətgin In. Kini pəh kitawə tukharaptərkən tim tim norien a yame Kughen rimivəhsi-pə ta kimi ətawə, mə kitawə tuksətigətə ye promes minə kafan. Nipig tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə tukror, mivəh kwəsu tukun, to rirəh min nukreikinien tuk nipig kirik, meinai,

“Kughen to rīpəh neikuəyen nīpīg kīrik.” (Nam 23:19)

¹⁹ Kitawə kwəsərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien mə tukhavəh narimnar minə a, ror məkneikien mə in rəmhen kin angka kīrik yame ravi tim tim kapətawə nīmraghien, mə nar kīrik tukrīpəh nəsuə-əsuəyen kin mīvi ta ətawə. Rəmhan əmə mə angka e raməmīr hanə apa Ikin Ramərhakə Ikin, apa ye rao ye neai, ikin neipən raməker əswasīg ikin. ²⁰ Ikin a, Yesu rīmavən atuə kin kapətawə ikin, mə tukrəhitə ye swatuk kapətawə. In ruauə ta rəmhen kin hae pris, rəmhen əmə kin pris e Melkisedek kupan. Kini In ravəh wok e kape rerin.

7

Melkisedek, king kape natuatukien, mine nəmərīnuyen, mine hae pris yame ramor wok kape Kughen

¹ Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpīrig pīk. * Kupan, Ebrahim rīmavən mamarowagin iriə king minə, kini mapita əriə, kini mīrerīg muə. Melkisedek in rīmavən məm Ebrahim ye swatuk, kini in maməhuak mamaiyoh Kughen mə tukrīvəhsi-pən nīhuvəyen kimi Ebrahim. ² Kini Ebrahim rīmīvəhsita taet ye kafan narimnar mīvəh-si-pən kimi Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nīpran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kīrik min e, kamokrən kin kimə, King kape Salem, nīpran e ramni mīmə, “King kape nəmərīnuyen.” ³ Nəkwəkwə kape Kughen rīpəh nəvsaoyen kin rīmni mīne nisīni mīne kwənərəus kafan. Kini mīpəh nīniyen nīpīg yame rīmnarha iran, mīne nīpīg yame rīmamhə iran. Rəmhen əmə kin yame in rīmīpəh nīmhayen, in mamor hanə wok kape pris. Ror pən, in rəmhen kin Ji Kughen yame in pris kape rerin.

⁴ Rīkim tukramuh-ru Melkisedek in yemehuə kīrik. Nar apnapīg mə rīptawə e Ebrahim in yemehua, mərīg in ramsiai pīk Melkisedek mīvəh-si-pən kafan nar huvə minə kimin rəmhen kin taet. ⁵ Kitawə kharkun mə ye newk minə fam, nəmə Isrel iriə kasəkeikei mhavəhsi-pən kapəriə taet kimi kwənərəus kape Livae, iriə e pris minə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar apnapīg mə pris minə, iriə min kwənərəus minə kape Ebrahim, mərīg nəmə iməriə ikin iriə kasəkeikei mamhavəhsi-pən taet kimi əriə. ⁶ Mərīg Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kīrik kape Livae. Mərīg in ravəh taet minə kape Ebrahim. Kini in mīvəh-si-pən nīhuvəyen kimi Ebrahim e yame Kughen rīmīrpen. ⁷ Ratuatuk əgkəp mə yermamə əmə yame in yerpīrig tukrīvəhsi-pən nīhuvəyen kimi yermamə yame in ye tanə. Melkisedek ravəh-si-pən nīhuvəyen kimi Ebrahim, ramhajoun pən mə in yerpīrig, kini Ebrahim in ye tanə. ⁸ Kini pris yamə mīne kamhavəh taet, iriə narmamə əmə yamə mīne tukpīhamhə. Mərīg Melkisedek e, in ravəh taet, kamni kimə in ramragh rerin. ⁹ Livae mīne kafan kwənərəus, iriə e kamhavəh taet kape nəmə Isrel, mərīg kīrkun nīniyen mə nīpīg rīpriə Ebrahim rīmīvəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kafan min kwənərəus, iriə min kimnhavəhsi-pən taet a iriə min, ¹⁰ meinai ye nīpīg Ebrahim rīmīvəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kini ai Livae risipən ye kwənərəus kape rīpni Ebrahim.

6:19: Fil 3:12 6:19: Lev 16:2; Hib 9:2,3,7 6:20: Hib 4:14 6:20: Hib 2:17 6:20: Hib 5:16
 * 7:1: Stori kape Melkisedek raməmīr ye Jen 14:17-20. 7:3: Sam 110:4 7:4: Jen 14:20
 7:6: Jen 14:19,20 7:8: Hib 5:6

Kristo in rəmhen kin Melkisedek

¹¹ Nar apnapig Loa kape Moses ramni mə pris minə tukhasi-pən ye kwənərəus kape Livae, mərig pris minə a kiseinein norien mə narmamə kisatuatuk ye nimirri Kughen. Ror pən, pris min kirik tukraməkeikei muə, yame pəh nien mə in kwənərəus kape Eron mine Livae, mərig in pris rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹² Tukmə nipig kimə tukukreikin norien kape nirpenien pris, tukaməkeikei kukreikin min loa. ¹³ Tukaməkeikei kor məknaikin meinai kitawə kasəgkiar ye Yermaru kapətawə yame risi-pən ye kwənərəus yame ripəh norien wok kape pris yamə mine khavaan əru nar miragh minə ye tebol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁴ Kitawə kwənharkun ta mə Yesu Yermaru kapətawə in rimasi-pən ye kwənərəus kape Juda, kini nipig Loa kape Moses raməgkiar kin wok kape pris minə, pa rimə raməgkiar ye kwənərəus kape Juda. ¹⁵ Mərig rhuvə əmə, meinai kitawə kharkun mə pris kirik ruauə ta, yame in rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹⁶ In rimauə pris, mərig pəh nien mə Loa ramni mə kwənərəus kafan iriə pris minə. In ramor wok kape pris ye nar kirik yame rəsanin rapita Loa, in e, nəsaninien kape nimirghien kafan yame infamien rikək. ¹⁷ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Ik takamor wok kape pris kape rerin.

Ik pris kirik rəmhen kin Melkisedek kupan.” (Sam 110:4)

¹⁸ Kimnəpəh loa kupan, meinai kafan nəsaninien rikək, in ripəh nasituyen ye nar kirik. ¹⁹ Meinai loa a reinein norien yermamə kirik mə in ratuatuk ye nimirri Kughen. Kini taktakun ai, norien pisin min kirik yame rhuvə rapita, in ravəh tamhekən, mə kitawə tuksərhə-pən kapətawə nətarigien iran. Kini in swatuk kapətawə tuk nivəniən ipakə tuk Kughen.

²⁰ Kughen rimirpen mə Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kini mivəh kwəsə mə kafan nəgkiariən tukripam. Mərig nipig rimirpen pris minə tiksən, in ripəh nivəhyen kwəsə. ²¹ Mərig Kughen rimivəh əmə kwəsə nipig In rimirpen Yesu mə In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Yermaru ravəh kwəsə kirik,

kini to kipəh nukreikinien nərigien kafan. Kini mīmə, ‘Ik takamor wok kape pris kape rerin.’” (Sam 110:4)

²² Nəgkiariən e ramhajoun pən mə promes yame Kughen rimnor irətawə, yame Yesu rimnor ruə mor nəfrakisien kin, in rhuvə pik mapita promes akwas yame Kughen rimini.

²³ Kupan, pris minə iriə khapsaah. Mərig kirikianə tukramor wok mor wok mipimhə. Kirik ravəh tamhekən, mor wok mamvən, mīmə. Iriə khapəh nisorien wok kape rerin. ²⁴ Mərig Yesu, In tukror wok kape pris kape rerin, meinai In ramarə rerin. ²⁵ Ror pən, In ririkun nivəh-miraghien ətawə yamə mine kamharpin kitawə min mhamə tukhavən tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen.

²⁶ Ror pən, In ruauə hae pris yame In rəmhen tuk nasituyen irətawə. In ramərhakə, matuatuk huvə. In ripəh norien norien has. In ror pisin əgkap ye narmamə, meinai iriə kasor norien hah. Kini In rapita əriə yamə mine kisarə apa ye rao ye neai. ²⁷ In ror pisin ye hae pris minə tiksən. Nipig m-fam, iriə tukasəkeikei misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə atuk kimisor, kwasig ikin, kipihavi nitə tuk təvhagə has kape narmamə

7:11: Hib 7:18,19; 8:7 **7:14:** Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Rev 5:5 **7:16:** Jon 1:4; 5:26; Hib 7:25
7:18: Rom 8:3; Gal 3:21; Hib 9:9; 10:1 **7:19:** Rom 3:20 **7:19:** Hib 4:16; 10:22; Jem 4:8
7:22: Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24 **7:25:** Rom 8:34; 1 Jon 2:1 **7:26:** Hib 2:17; 4:14; 6:20; 8:1
7:27: Lev 9:8; 16:6,

mīnə tīksin. Mərig nīpīg Yesu rīmneighan kīn mə tukur sakrefaes ye kafan nīmraghien, mīkīrikianə əmə, in rəmhen məkwakw. ²⁸ Loa in ravəhshaktə pris yamə mīne khapəh nīsəmhenien. Mərig kwəsu kape Kughen, yame rīmikwasīg kīn loa, in mīvəhshaktə Tini e yame rhuvə məmhen tuk norien wok e kape rerin.

8

Yesu in hae pris in rhuvə rapita narmamə yamə mīne kīmisor wok kape hae pris kupan

¹ Nuknei nəgkiarīen yame yakamhani in e: Kapətawə kīrik aikin hae pris yame ror məkna. In rīnəkwətə ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai. ² In mamor wok apa Ikin ramərhakə Ikin ye rao ye neai. In e Nīmə Tapolen əfrah yame Kughen rīmivi, pəh nien mə yame yermamə rīmivi.

³ Kīmīvəhshaktə fam hae pris mīnə kupan kīmə tukhavəhsh-pən narīmnar kīmī Kughen mhavi nītə. Ye swatuk kīrikianə əmə mīn, kapətawə e hae pris, In mīn tukraməkeikei mīvəh-sh-pən sakrefaes kīmī Kughen. ⁴ Nīpīg rīmnamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə In pris, meinai loa ramrīpen kwənərəus pīsīn kīrik mə iriə pris mīnə, kīni iriə kasor wok kape pris. ⁵ Nīmə Tapolen yamə mīne pris mīnə kasor wok ikin ye tokrei tanə in nanmī nar yame ramsīgovīn nīmə apa ye rao ye neai. Ror pən, nīpīg Kughen rīmīni-pən tuk Moses mə tukrīvi Nīmə Tapolen, in rīmnor kwirīg kīmīn mīmə,

“Takaməkeikei maməm huvə mə takor narīmnar mīnə e ratuatuk məmhen ye kafak mak yame yīmnor mamhajoun ik kīn apa faktə ye tukwas.”

(Eks 25:40)

⁶ Mərig taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rīvəh kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan mīnə. Kīni ye norien kīrikianə əmə mīn, Yesu In swatuk kape promes vi e, In rhuvə mapita promes akwas mīnə. Meinai promes vi e, in ramərəer haktə ye nəgkiarīen yamə mīne khahuvə pīk.

⁷ Meinai to kīpīpəh nəm-pənien nar has kīrik ye promes akwas, to promes vi rīpīpəh nīvəhyen tamhekīn. ⁸ Mərig Kughen rīmnam nahasien kape narmamə kīni mīni mīmə,

“Nīpīg aikin tukrīpiuə,

yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mīne kwənərəus kape Juda.

⁹ Promes e tukror pīsīn ye promes akwas yame Yo yīmnor kīmī rīpīriə mīnə kupan, ye nīpīg e yame Yo yīmīvəh kwermīriə mīkīr-yerhav əriə khatərhav apa Ijip.

Yo jakor promes vi, meinai iriə kīmnhapəh nharaptəəkīnien promes yame yīmnor kīmī əriə kupan, kīni ror pən yīmukreikīn-pən nīmēitak kīmī əriə.

¹⁰ Kīni Yo, Yermaru, yakamni-ərhav mīmə, ye nīpīg yame tukrīpiuə,

Yo jakor promes vi kīrik kīmī kwənərəus kape Isrel.

Jakvəh-sipən kafak loa mīnə ye kapəria kapa,

7:27: Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3 **7:27:** Efes 5:2 **7:27:** Rom 6:10; Hib 9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita 3:18 **7:28:** Hib 5:1-2 **7:28:** Hib 1:2 **7:28:** Hib 2:10 **8:1:** Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2 **8:2:** Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6 **8:2:** Hib 9:11, 24
8:3: Hib 9:14 **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23 **8:6:** Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24
8:7: Hib 7:11, 18; 10:1

kini mirai-pən yerkiria,
 Kini Yo jakua rəmhen kin Kughen atuatur kapəria,
 kini iria tukhauə kafak atuatur narmamə.
 11 Kini to khapəh nishajounien əria minə,
 mamhani-pən tuk əria minə mhamə, ‘Kughen ror məknei,’
 meinai iria m-fam tukharkun Yo,
 ririkakun ye narmamə apnapig minə mivən meriaji-pən narmamə
 yamə mine kamhavəh nhag ehuə minə.
 12 Meinai rikik rehuə tuk əria tuk kapəria norien yamə mine riphəh natu-
 atukien.
 Yo jakvəhsi-ta norien has minə kapəria,
 Kini rikik tukripəh nəsik-minien norien has minə kapəria.” (Jer 31:31-34)
 13 Nipig Kughen ramni promes e, mə in promes vi, nipran e mə
 promes kupan, rinəkwəs minaha. Kini nar yame ruauə minəkwəs, riphəh
 nəmhenien, pəh nien mə tuk tu rikək.

9

Ikin ramərhakə ikin ye tokrei tanə mine ikin ramərhakə ikin ye rao ye neai

1 Kini nipig promes yame Kughen rimnəkupan mor rimnamarə, nar-
 mamə tukasəkeiki misəri-pən swatur atuatur kape nəhuakien. Kini
 Nimə Tapolen, in kape tokrei tanə e. 2 Nəmə kupan kimnhavi Nimə
 Tapolen a, misor nəkwan kirik apa imə atuatur, kimnhapir nəkwan
 kiraru. Kwənmhaan kupan, kamni kimə Ikin Ramərhakə ikin. Ye
 kwənmhaan a, kimisərhəhu-pən nar kamhaukrai haktə laet iran, mine
 tebol kirik yame kamətu-haktə-pən min bred rhakə iran. 3 Kimivi-əswasig
 neipən ye kwənmhaan yame ramkwəs. Kini kwənmhaan a kamni
 kimə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin. 4 Ikin a, nar kirik aikin kimnər kin
 gol, yame kamətu-pən nimar nai pien-pien iran, kivaan. Kini ikin a,
 Bokis kape Promes ramkwətə ikin. Bokis a, kimnər apa imə kin nai; kini
 iruə kimnər kin gol. Kini ye nəkwai Bokis a, botel kirik aikin kimnər
 kin gol, kimnhargin-pən kwənmop bred nhagin e “manə” iran, mine
 kaskin kape Eron, yame kupan Kughen rimnər rəpirpir min. Kini kapier
 mir kiraru aikin, yamə mir kwətətətə, yame kimirai-pən natuakəmien
 ten irəriu. 5 Kini yerpig ye kapən kəvhao Bokis a, nanmi jerubim*
 kiraru aikin yamə mir kawor nimtətien ye nikhakien kape Kughen.
 Təmərmaru rhorukin kapən kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən
 nitə mə tukrisin təvhagə has yamə mine narmamə kimisor. Mərig to
 yakpəh nhopriyen niprai narimnar minə a.

6 Nipig pris minə kimisətu huvə fam narimnar minə a, kharkun
 nivənen imə ye kwənmhaan yame raməkupan, masor wok kape
 nəhuakien; 7 mərig hae pris, in əmə rirkun nivənen ime Ikin Ramərhakə
 Əgkap ikin. Ye newk kirikianə, in rirkun nivənen ye nipig kirikianə
 əmə. Kini nipig tukmə ramvən, in tukraməkeiki mivəh nitə, mirisin
 kafan təvhagə has mine təvhagə has yame narmamə minə tiksın kimisor
 mhapəh nharkunien mə kimisor təvhagə hah. 8 Ramor narimnar minə
 a, Nanmin kape Kughen ramhajoun mə nipig Nimə Tapolen kupan

9:2: Eks 25:8,9 9:2: Eks 26:33,34 9:2: Eks 25:31-40; Jon 8:12; Rev 1:20 9:2: Eks
 25:23-29; Jon 6:35,48 9:3: Eks 26:31-33 9:4: Nam 17:1-10 9:4: Eks 31:18 * 9:5:
 Jerubim in agelo kirik kape Kughen ramhen kin nar miragh yame ramivə. Əm-ru Eks 25:18-22
 mine Esek 10:1-20. 9:5: Eks 25:17-22; Hib 4:16 9:6: Nam 28:2-4 9:7: Lev 16:2 9:7:
 Lev 16:34 9:7: Lev 16:3,11,14; Hib 5:3 9:7: Lev 16:15

rimnamorer, swatuk rikək tuk ətawə tuk nivənién Aikin Ramərhakə Ikin. ⁹ In rəmhen əmə kin nımtətien kirik yame ramhajoun-pə nıpig yame kisərə iran ai taktəkun mine. Narımnar yamə mine pris minə kamhavəhsipən kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin, khapəh nisəmhenien tuk nərhəu-atuatukien nərigien kape narmamə yamə mine kamhauə ye nəhuakien. ¹⁰ Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nıkarin kape nəviginién, mine ninimien, mine nəravyen. Narımnar minə a, iriə kape nıprai jir əmə. Kini Kughen rimnərəhu-pən natuakəmien minə a rarə meriaji-pən əmə nıpig yame In rimini promes vi kirik yame rhuvə rapita.

Nıtaw Yesu in sakrefaes kirik yame rhuvə mapita

¹¹ Mərig taktakun ai, Kristo ruauə ta. Kini in hae pris yame rimipik narımnar huvə minə, muauə. Kini In ruavən ime Nimə kirik yame rhuvə məmhen min, mapita yamə apa kupan. Nimə a, pəh nien mə nar kirik yame narmamə kasor, kini pəh nien mə nar kirik kape tokrei tanə yame Kughen rimnor. ¹² Nıpig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Ikin, pa rimə rimavən ye newk minə fam, rəmhen kin yame hae pris kupan minə kimisor. Mərig rimavən mikirikianə əmə, nəmhen. Meinai In rıpəh nivəhyen nıtaw nəni mine nıtaw kwaji kau mivən imə mə tukrıvəhsita narpinién kape təvhagə has. Nıkam. In rimivəh atuk əmə nıtawın, mivən imə, kini In əmə rimivəh nımrıtawə, mivəh nımrı nımraghien rerin kapətawə. ¹³ Ye norien kape promes kupan, kimisətəg-pən nıtaw nəni mine kao, uə nımrawk ye kau yame kimivaan əru ye tebol, kamətəg-pən ye kwən kirik yame rəmkimik ye nımrı Kughen mə tukror nımtətien mə nımraghien kafan ruauə minhawən, nəmkimikien rikək iran. ¹⁴ Mərig nıtaw Yesu in ravəh nəsaninién ehuə rapita narımnar minə e meinai Kristo In rimnor atuk sakrefaes iran, ye nəsaninién kape Nanmin Rhakə† yame ramarə rerin. In sakrefaes kirik yame ratuatak əgkap, nahasien kirik rikək iran. Ror pən, nıtawın rivəh nəsaninién rəmhen tuk nəspir-tayen rikitawə tuk norien yamə mine khakır-pən narmamə tuk nımhəyen. Rimnor məknakin mə kitawə‡ tuksətəgah əmə tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.

¹⁵ Tuk narımnar yame Yesu rimnor, In swatuk tuk narmamə tuk nivəhyen promes vi. Kughen ramokrən kin narmamə kafan, kini mırpen-pən tuk əriə mə narımnar huvə minə e, kapəriə. Kini narımnar minə e, to khapəh nharkəkien tuk nıpig kirik. Tuksarə rerin. Iriə tukhavəh narımnar minə a meinai nımhəyen kape Kristo in rimnarpın ta təvhagə has kape narmamə yamə mine kisəsik loa kape promes kupan.

¹⁶ To Yesu rıpipəh nımhəyen məkna, to kafan narmamə minə kipihipəh nhavəhyen narımnar huvə yamə mine In mırpen mə kapəriə. Meinai tukmə tatə kirik rırpen mə tukmə rimhə, kafan nautə tukrıvən tuk tini, tatə tukraməkeikei mımhə məkupan, kini ai promes kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁷ Mərig tukmə tatə ramragh hanə, tini to rıpəh nivəhyen nautə kafan. Tukror əmə nəfrakisien kin ye nıpig yame tukrimhə

9:8: Luk 23:45; Jon 14:6; Hib 10:19-20 **9:9:** Hib 10:1-2 **9:9:** Hib 5:1; 8:3 **9:10:** Lev 11:2-23 **9:10:** Nam 6:3; Kol 2:16 **9:10:** Lev 11:25,28,40 **9:11:** Hib 10:1 **9:11:** Hib 8:2; 9:24 **9:12:** Rom 3:25 **9:14:** 1 Pita 1:2,18-19 **9:14:** Hib 10:4 † **9:14:** Ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman, nəgkiarién e “Rhakə” rikək iran. ‡ **9:14:** Ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman, ramni “kimia.” **9:14:** Taet 2:14 **9:15:** Luk 22:20 **9:15:** Hib 10:34

iran. ¹⁸ Tuk narimnar minə e, ye nikarin kape promes kupan yame Kughen rimini, nitaw nar miragh kirik tukraməkeikei maiyu rhajoun mə nar miragh kirik rimamhə, ror nimtətien mə promes ramarə. ¹⁹ Ror məkneikin mə, nipig Moses in rimini-ərhav ta nəgkiarinen minə fam kape loa kimi narmamə, kini kwasig ikin, in rimivəh tiki sipsip kimmor rəwhao, mine kwermi nai e kamni kimə “hisop” meires-pən ye nitaw kwaji kao mine nitaw nəni mine nu, kini mətəg-pən nitə ye nəkwəkwə kape Loa mine narmamə minə. ²⁰ Kini mini-pən tuk əriə mimə,

“In e nitaw nar miragh kirik yame rimamhə tuk norien promes kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin. Kini kimiə takasəkeikei mhasiai In, masor nəkwən.” (Eks 24:8)

²¹ Ye norien kirikianə əmə min, Moses rimnətəg-pən nitə ye Nimə Tapolen mine narimnar fam yame kavəh tuk nəhuakien. ²² Loa ramni mə pris tukraməkeikei mamor-pən nitə ye narimnar khapsaah, ipakə narimnar fam, ror nimtətien mə iriə kwənhauə mishawən. Kini tukmə nitə riphəh naiyuyen iran, Kughen to riphəh nəspirien təvhagə has.

Nitaw Yesu ramarpin təvhagə has

²³ Ror pən, nipig kimmor sakrefaes, nitə rimnaiyu mor narimnar minə a kishawən. Mərig Nimə Tapolen mine narimnar kafan aikin, iriə nanmi nar əmə yame ramor əmə nimtətien ye narimnar yame raməmür ye rao ye neai. Mərig niprai nar, in apa ye rao ye neai, kini nitaw nar kirik yame rhuvə rapita tukraməkeikei maiyu mor rhawən. ²⁴ Yesu riphəh nivənen ime Ikin Ramrhakə Əgkap Ikin kape tokrei tanə e, yame narmamə əmə kimisor. Nimə a, in nanmi nar əmə kape Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin əfrakis apa ye rao ye neai. Mərig Yesu rimavən ye rao ye neai, kini taktakun ai, In maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen ye nimrin. ²⁵ Kini nipig Yesu rimnor atuk sakrefaes ye kafan nimraghien, kafan norien ror pisin ye hae pris minə kupan. Ye promes kupan, hae pris tukraməkeikei mivən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mivi nitaw nar miragh. Pəh nien mə ramor atuk sakrefaes kin nitawin. Kini tukraməkeikei mor məknakin ye newk minə fam. Mərig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin ye rao ye neai, mivəh atuk nitawin mor sakrefaes kin mikirikianə əmə, rəmhen. ²⁶ To Kristo riphəh sakrefaes məknakin ye newk minə fam, rəmhen kin yame pris minə kupan kimisor, to riphəhig nəmhəyen nipig ripsaah ririkakun ye nipig Kughen rimnor tokrei tanə mamvən mamvən. Mərig taktakun ai, kitawə kwəsarə ye Nipig Kwasig, Yesu rimatərhav-pə mikirikianə əmə, mə tukror atuk sakrefaes kin kafan nimraghien tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah. Kini kafan sakrefaes, in infamien.

²⁷ Kitawə narmamə, Kughen rimnərhəhu nipig yame narmamə kirikianə kirikianə tukhamhə iran, kini tukhamhə mikirikianə əmə. Kini kwasig ikin, In tukrəkir kapətawə norien minə. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor atuk sakrefaes kin mikirikianə əmə, mə In tukrarpin təvhagə hah kape narmamə khapsaah. Mərig kwasig, ye nipig tukrirerig-pə min iran, In to riphəh min narpinien təvhagə has, mərig tukruə mivəh miragh əmə narmamə yamə mine kasərer matuk mamhawhin In.

10

Yesu rimneighan-pən kin nımraghien kafan rəmhen kin sakrefaes, mikirikianə əmə nəmhen

¹ Narımnar kape loa, kisəmhen kin nanmi narımnar yamə mine kamhauə kwasig. Mərig nanmi nar e rıpəh nəmтіr-huvəyen. Pəh nien mə nıprai nar. Ye newk minə fam, pris minə kasor sakrefaes. Mərig nar apnapıg iriə kasor sakrefaes, loa in reinein norien nəməhuak yamə mine kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nımrın, meinai sakrefaes minə a, iriə nanmi nar əmə. ² To sakrefaes rıpiəmhen rıpior nəməhuak minə kıpısatuatum, mıpihapəh nor-minien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kini to sakrefaes rıpiəspir-ta rıkirıə, to kıpıhapəh nisərig-rahasion tuk təvhagə has. Mərig, nıkam. Kasərig rahas hanə. ³ Mərig taktakun ai, ye newk minə fam, pris minə kasor pawk sakrefaes, mərig nar a ramor əmə mə narmamə rıkirıə raməsik hanə təvhagə has kapəriə, ⁴ meinai nitaw nəni mine kao kirapəh nıwəmhenien tuk nıvəhsi-tayen narpınien kape təvhagə has. ⁵ Ror pən, nıpiğ Kristo rımauə ye tokrei tanə, mını-pən tuk Kughen mımə,

“Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narımnar yamə mine kıvəhsi-pre kım ik.

Mərig Ik nımnor nıprak kırık mə jakvən iran.

⁶ Kamhavaan əru narımnar ye tebol rəmhen kin nəhuakien kapəriə raurə tuk Ik,

kini masor sakrefaes tuk nəspirien təvhagə has.

Nar apnapıg kasor məknakin, mərig khapəh nisorien rıkim ragien tuk əriə.

⁷ Mərig Yo yakamni mımə,

“Kımirai ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməgkiar irak mımə,

“Kughen, Yo e, yımauə mə jakor nəkwam.” ’ ’ ” (Sam 40:6-8)

⁸ Kristo ruini ta mə Kughen rıpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narımnar yamə mine kıvəhsi-pən kım in, mine narımnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kape nəspir-tayen təvhagə has. Nar apnapıg narmamə kasor narımnar minə e rəri-pən loa, Kughen rıkin rapəh nagianien tukun. ⁹ Kini nıpiğ Kristo ramni mın mımə, “Yo e, yımauə mə jakor nəkwam” kini meighaan-pən kin nımraghien kafan, In rımnoriah swatuk kupan kape nıvəhsi-tayen narpınien kape təvhagə hah, mor swatuk vi kırık tuk nıvəhsi-tayen. ¹⁰ Kini Yesu Kristo rımnor nəkwai Kughen ror məkneikin: In rımnor atuk sakrefaes kin nıpran, mikirikianə əmə, mə tukror ətawə kısıtuatum.

¹¹ Kini pris minə fam kasərer masor wok kape nəhuakien, masor sakrefaes, masor nar kırıkianə əmə nıpiğ mıfam tuk nəspir-tayen təvhagə has. Mərig sakrefaes minə a, iriə khapəh nisəmhenien tuk nıvəhsi-tayen təvhagə has kırık. ¹² Mərig pris e kapətawə rımnor kafan sakrefaes mikirikianə əmə, kini sakrefaes e in rəmhen məkwak tuk nəspir-tayen norien has kape narmamə kape rerin. Kini nıpiğ rımnor məknakin kafan sakrefaes, in mıvən “məkwətə ye kwermi Kughen matuk.” ¹³ Kini ikin a, In rawhin əmə mə “Kughen tukror In ramehuə ye kafan tıkmır minə.”*

¹⁴ Meinai Kristo rımnor sakrefaes mikirikianə əmə, mor kafan narmamə

kisatuatuk ye nimirin kape rerin. Narmamə minə a, iriə en, yamə mine In rimnor əriə khauə misatuatuk.

¹⁵ Kini Nanmin kape Kughen, In min raməvsao kin narimnar minə a kimi ətawə, mamni mimə,

¹⁶ “Kughen Yermaru ramni mimə,

‘Nipig tukripiuə,

jakor promes vi kimi kafak narmamə minə.

Yo jakvəhsi-pən loa minə kafak yerkiria,

kini Yo jakrai-pən loa kafak ye nirkunien kapəria.’ ” (Jer 31:33)

¹⁷ Kini In mamni min mimə,

“Yo jakəru-kin kapəria norien has minə,

kini rikik tukriyəh nəsik-minien norien minə kapəria yame kasəkapir

loa.” (Jer 31:34)

¹⁸ Nipig tukmə Kughen rimnəspir ta norien has kape narmamə, to khapəh nisor-minien sakrefaes kirik.

Pəh kisərer timtim ye nhatəyəyən kapətawə

¹⁹ Yo minə tiksın. Ror məkneikin mə nitaw Yesu rimnor ətawə kharkun nhəvəniən imə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mhapəh nhəginien.

²⁰ Rəmhen kin yame In rimnəhipu neipən yame raməker əswasig kin Ikin Ramərhakə Ikin. Mərig pəh nien mə rimnəhipu neipən kirik, mərig nipran rimnərkwoyir ror swatuk vi kirik yame ramragh tuk ətawə tuk nivanien tuk Kughen.

²¹ Kini hae pris kapətawə, in yemehuə yame ramarmaru ye nimə kape Kughen, in e kafan narmamə minə.

²² Ror məknakin, pəh khavən ipakə tuk nimir Kughen, yerkitawə yame rukwar kin nhatəyəyən əfrakis. Meinai Kristo rimnətag-pə nitawin yerkitawə məspir ətawə. Kini rimnokwi-ta nipraitawə ye nu yame rəmtir in əmə in əmə.

²³ Kitawə khamə kwəsərhəpən nətərigien kapətawə ye Kristo. Ror məknakin, pəh kisərer tim tim iran, mhapəh nhəviə-viəyən, meinai kitawə kharkun nisətigəyəyən ye kafan nəgkiarien yame rimirpen-pə ta kimi ətawə.

²⁴ Pəh khasig ətawə minə mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, kini masor huvə pən kimi ətawə minə.

²⁵ Narmamə tiksın kwəsəpəh nofuginien əriə minə. Mərig ripəh nəmhenien. Pəh kasofugin ətawə minə, masərip tim tim ətawə minə ye nipig mifam. Kini nipig kasəm mə Nipig Kwasig rinamuə pakə,

rhuəvə mə kitawə tukasəkeikei misərip tim tim ətawə minə mamharpin.

²⁶ Rhuəvə mə tuksərip tim tim ətawə minə məknakin, meinai tukmə kitawə kwənharkun ta nəfrakisien, mərig khapəh nisərigien, masor norien has mamharpin, kini sakrefaes kirik min rikək yame to rəspir ətawə.

²⁷ Kini tukmə sakrefaes kirik min rikək mə to rivəhsi-ta təvhəgə has kapətawə, kini nar kirikianə əmə aikin. In e, tukasəkeikei mhəgin, misətammin, meinai kitawə kwənharkun huvə mə kitawə kamhawhin narpinien skai, mine nap ehəvə kape niemhaa kape Kughen yame tukraməkeikei məkwəru kafan tikmir minə.

²⁸ Loa kupan kape Moses ramni mə tukmə yermamə kirik rəkapir loa, kini “yermamə kiraru uə kisəsə kirhini-ərhəv in;”

(Dut 17:6,7) kini kwən a tukraməkeikei mimhə. Narmamə, rikiria to ripəh nehuəyən tukun.

²⁹ ? Mərig rhawor ye yermamə yamə ripəh nisaiyəyən Ji Kughen? Kughen rimini-pə promes kirik tuk ətawə, kini nitaw Kristo rimnor promes e

ruauə minor nəfrakisien kin. Nitə əmə a in a rirkun norien narmamə kisatuatuk. ?Mərig rhawor ye yermamə yame ramor nar apnapig ye nitə e? ?Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen yame raməwhai nihuvəyen kimi narmamə? Ratuatuk mə yermamə yame ror məknei tukrarə ye narpinien skai yame rapita narpinien yame yermamə yame ramakapir loa kape Moses tukrarə iran. ³⁰ Meinai kitawə kharkun ta Kughen yame ramni mimə,

“Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien kapəriə rəmhen əmhen.” (Dut 32:35)

Kini In ramni min mimə,

“Kughen Yermaru tukrəkir norien kape narmamə kafan.” (Dut 32:36)

³¹ Səm-ru. !Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətərəkın ik, nar a ror niginien!

³² Rhuvə mə rikimiə tukramuh nipig kupan, nipig nikhakien rinaməsia-pen əmiə kupan. Ye nipig a, kimiə nimisarə ye nipig əutən kirik, yame rəsəso pık, nimisərig nəmhəyen ehua, mərig nimisərer tim tim. ³³ Nipig tiksın, narmamə kamhani hah əmiə ye nimri mirh, masor min narimnar has minə tiksın irəmiə. Nipig tiksın, nimisərer-pən tuk narmamə yamə mine kamor has pən kimi əriə. ³⁴ Misasitu irəriə nipig kimnəhi-pən əriə ye kalabus, kini misarə ye nipig əutən kapəriə. Kini nipig narmamə kimisəkrəh kin narimnar minə kapəriə, nakwənharkun ta mə kapəriə aikin narimnar raməmır yame in rhuvə mapita, rikimiə ramagien əmə. Kini narimnar minə a to riphəh nirkəkien tuk nipig kirik. Kini rikimiə ramagien əmə tukun. ³⁵ Ror pən, nipig naksarə ye nipig əutən minə, pəh rikimiə tukriphəh nəpouyen, meinai tukmə nakshatətə ye Kughen, In tukriyəhsi-pre nərok kimi əmiə. ³⁶ Kimiə takasəkeikei misor nətərigien kapəriə rapomh, mə taksor naha nhagin yame Kughen rorkeikei. Kini takriphavəh narimnar yame Kughen rimirpen mə tukriyəhsi-pre kimi əmiə. ³⁷ Meinai Kughen ramni mimə pəh nien mə tuku

“Kwən kirik tukruə,

in tukritərhav-pə, miphəh norien kəmər.

³⁸ Meinai kafak narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimrik, iriə tukhashatətə irak mamharpin.

(Hab 2:3-4)

Mərig tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rerig rerig, to rikik riphəh nagienien tuk əriə.”

³⁹ Mərig kitawə e to khapəh nisərer rerig-rerigien, miserwei. Nikam. Kitawə narmamə kape nhatətəyen ye Kughen, Kughen tukriyəh miragh ətawə.

11

Kaha yamə mine kimishatətə ye Kughen

¹ Kitawə kasərəhu-pən kapətawə nərigien ye narimnar yamə mine tukripiuə, kini nhatətəyen kapətawə in ramor ətawə kharkun huvə mə narimnar minə e, iriə nəfrakisien. Nar apnapig mə kitawə khapəh nisəmien narimnar minə a, mərig kharkun huvə mə tukriphavəh, meinai nhatətəyen ramhajoun ətawə mə tukriphavəh. ² Riptawə minə kimnishatətə ye Kughen, Kughen rimnəgnəgin əriə tukun.

³ Nhatətəyən ramor ətawə kharkun mə Kughen rimməgkiar əmə, narimnar kape tokrei tanə kasəmir. In rimivəh narimnar yame kipəh nāmien, mor narimnar kin yame kaməm.

⁴ Ebel in rimmhatətə tim tim ye Kughen, mivəh-si-pən narimnar kimi Kughen yame rhuvə rapita yame Ken rimivəhsi-pən kimin. In rimmhatətə tim tim məknakin ye Kughen, Kughen rimini mimə in yermamə atuatur kirik, rikin ragien tuk naha nhagin yame rimivəhsi-pən kimin. Kini nar apnapig mə kwən a ruamhə ta, mərig nhatətəyən kafan ramhajoun ətawə kin nar kirik ai taktəkun.

⁵ Mine Inok rimmhatətə timtim ye Kughen, kini mipəh nimhəyən. Kughen rimivəhsi-ta əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mivən ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nisəm-minien in, meinai Kughen rimirəhsi-ta. Meinai nipig Kughen ripəh hanə nirəhsi-tayen in, minhajoun ta in mə rikin rimmnagian tukun. ⁶ Mərig yermamə to ripəh nhatətəyən ye Kughen, Kughen to rikin ripəh nagienien tukun. Meinai nipig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen, in tukraməkeikei mamni nəfrakisien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun In.

⁷ Mine Noa in min rimmhatətə tim tim ye Kughen. In e, nipig Kughen rimini-əzah pən narimnar kupan tukun, yame narmamə kipəh hanə nisəmien, Noa rimisiai In mamor nəkwən. Mivhirəkin rao ehə kirik mə tukrivəh miragh kafan narmamə minə. Rimivhirəkin məkna rao, mor əpu mə Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Nhatətəyən kafan rimmor swatuk kimi Kughen ror In ratuatur ye nimirin.

⁸ Mine Ebrahim in rimmhatətə timtim ye Kughen. Nipig Kughen rimmokrən kin mə tukrivən ye tanə pisin kirik, in rimmor nəkwən. Tanə a, Kughen rimirpen ta kimin mimə tukrivəh-si pən kimin. Kini Ebrahim rimitərhav, meinein mə ramvən hiə. ⁹ Mamhatətə timtim ye Kughen məkna, kini mamarə ye tanə a yame Kughen rimirpen ta kupan mə tukrivəhsi-pən kimin. Mərig rimmamarə aikin a, mipəh nivhirəkinien nimə huvə kirik, mivəh-si haktə nikar nimə kirik, mamarə rəmhen kin yepsipis kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriu min kimiwarə əmə ye nimə has rəmhen kin yepsipis mir. ¹⁰ Ebrahim rimmamarə ye nimə tapolen məkna meinai in rimivhin mə tukrivən ye taon kirik yame nuknen riskai, tukraməmir ror tu. Taon e, Kughen əmə rimməriwək iran mivhirəkin.

¹¹ Mine Sera min rimmhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig mə rimməpiəhuaru əgkap, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimin mə tukreimək. In rimirəh tini e, meinai in rimmhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfrakisien kin. ¹² Ebrahim rimməhuaru ta, ipakə əmə rimhə, mərig kwənərəus minə khapsaah kimnhasi-pən iran. Nar apnapig mə in yermamə kirikianə əmə, mərig kwənərəus mine e kafan, iriə khapsaah rəmhen əmə kin kəmhou minə ye neiai mine nipakir ye tahik yame to kipəh nəvhuekin-famien əriə.

¹³ Narmamə minə a, iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, mərig nipig kimnhamhə, iriə kimnhapəh nhavəhyen narimnar yamə mine Kughen

rimini ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Iriə kimisəm narimnar minə e mə iriə kasəmır isok tuk əriə, mərig rikiriə ragien pik mə tuksəm. Mhani-ərhav mhamə kisarə ye tokrei tanə e mərig kisəmhen əmə kin yepsipis əmə. Tokrei tanə e pəh nien mə iməriə əfrakis ikin. ¹⁴ Nipig narmamə kasəgkiar məknai, in ramhajoun pən mə kasarha-kin iməriə atuatur ikin. ¹⁵ Kapəriə nətərigien riphə niretig-pənien ye tanə kapəriə kupan, yame kwəsəpəh ta. Rikiriə to riphuh məkna, kipharkun niretigien mamhəvən. Mərig kimnəpəh nisorien məknakin. ¹⁶ Iriə kimisorkeikei iməriə ikin pisin kirik yame rhuvə rapita. In e rao ye neai. Ror pən, Kughen riphə naurisien mə kamokrən kin In kimə kapəriə e Kughen. Kini Kughen rimnor apnəpeinə ta ye taon kirik iməriə ikin.

¹⁷⁻¹⁸ Mine Ebrahim rimivəh promes yame Kughen rimini-pən tukun mimə,

“Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukripsaah mın,
iriə tukhavəh nhagin.” *(Jen 21:12)*

Nipig Kughen rimə tukrəm nhatətəyen kape Ebrahim, kini Ebrahim rimnhatətə ye Kughen mamərer matuk tuk nhopniyen tini kwənkwan kirikianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen. ¹⁹ Meinai Ebrahim rikin rimnaməsik mə Kughen rikun norien yermamə ramragh mın ye nimhəyen. Kini Ebrahim rimivəh mın tini e Aesak ipakə rəmhen kin yame rimivəh miragh in ye nimhəyen.

²⁰ Mine Aesak rimnhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən nihuvəyen kafan ramvən kimi tini mir e Jakob mine Esao, mamni-ərhav narimnar yame tukripiuə tuk nipig kirik.

²¹ Mine Jakob rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, minim tim tim kaskin kafan, maməhuak mə Kughen tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi ji Josef mir, maməgnəgin Kughen.

²² Mine Josef rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, kini maməgkiar kin nipig kwənərəus minə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rimini ta tuk əriə mə iriə tukhatərhav Ijip, mishawor mhanim in.*

²³ Mine tatə mine mamə kape Moses kimiwhatətə tim tim ye Kughen. Nipig in rimnarha-pə, iriu kimivəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rivəh makuə kisisər. Kini iriu kirəpəh nirağinien kin nəsikien nəkwai king.†

²⁴ Kini Moses rimnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in mikiş king kape Ijip,‡ kafan nautə ripsaah, mərig nipig rimnehuə, rimnəm mə riphə nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyen yame rimar ye tokrei tanə. ²⁵ Mimə tukrəpəh nagağinien kape narimnar kape tokrei tanə, yame iriə kape nipig kwəkwə əmə, mivən, mamərer-pən tuk narmamə kape Kughen yamə mine kamərik mitə əriə. ²⁶ Rikin rimnamuh mə tukmə narmamə kisarh iakei iran tuk Kristo yame tukripiuə, mərig in to riphə naurisien tukun. Rikin tukragien tuk nar e, rapita yame to riphəmə ye nimraghien yame rimar apa Ijip. Mərig rikin rimavən əmə

11:13: Hib 11:39 **11:13:** Mat 13:17 **11:13:** Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11

11:15: Jen 24:6-8 **11:16:** 2 Tim 4:18 **11:16:** Mak 8:38 **11:16:** Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6,

15 **11:16:** Hib 11:10; 13:14 **11:17-18:** Jen 22:1-10; Jem 2:21 **11:19:** Rom 4:21; Jon 5:21

11:20: Jen 27:27-29,39,40 **11:21:** Jen 48:1,8-22 * **11:22:** Gris ramni mə, “tukshawor nikəkrin.”

11:22: Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 **11:23:** Eks 2:2 † **11:23:** King Fero rimini mə tukhopni ji nəmə Isrel minə fam yamə mine kapəriə newk riphə napitayen kiraru.

11:23: Eks 1:16, 22 ‡ **11:24:** Nəgkiarien Gris ramni mə, “in ji piakəskəh kape Fero.” **11:24:**

Eks 2:10 **11:26:** Hib 13:13 **11:26:** Luk 14:33

tuk n̄rok yame Kughen tukriv̄h̄si-p̄n̄ k̄imin.

²⁷ Moses rimnhat̄at̄a tim tim m̄akneik̄in ye Kughen, map ta ye kantri Ijip, m̄ip̄h̄ niḡinien k̄in king e yame niemha ramhai pik in. M̄ip̄h̄ narha-kwasigien, mam̄akeikei mamv̄n, r̄amhen k̄in yame in rimn̄am Kughen e yame keinein n̄amien k̄in n̄imri jir. ²⁸ Rimnhat̄at̄a tim tim ye Kughen m̄akna, kini m̄irikakun norien kape lafet e Pasova. Mini-̄arhav tuk kw̄n̄ar̄aus min̄a kape Isrel m̄a tukas̄ekeikei mhauh-p̄n̄ nitaw sipsip ye kw̄rūa ye nim̄a min̄a kap̄aria. Tuksor m̄aknaik̄in m̄a agelo yame Kughen tukr̄her-p̄a k̄in tuk nhopniyen n̄imri nupan yerman min̄a, tukrip̄h̄ nhopniyen n̄imri nupan yerman min̄a kap̄aria.

²⁹ Mine kw̄n̄ar̄aus min̄a kape Isrel kimishat̄at̄a tim tim ye Kughen, mharkun nis̄aviofuginien ye tahik ehua yame rimn̄whai kiraru. Kini mis̄ariw̄ak iran r̄amhen k̄in tip̄vsik. M̄arig nip̄ig n̄am̄a Ijip kimisarkut tuk nikwasigien k̄in arīa, tahik rimip̄ik arīa, kimis̄amn̄im.

³⁰ Mine kw̄n̄ar̄aus min̄a kape Isrel yame ramkwasig, irīa min̄ kimishat̄at̄a tim tim ye Kughen. Kimis̄ariw̄ak misarkurao ye k̄aup̄a kape Jeriko, yame kimnor k̄in kapier. Kimisarkurao misarkurao ye k̄aup̄a a, mhav̄h̄ nip̄ig seven, kini ai, k̄aup̄a ehua a rarkw̄pir̄ m̄asaah.

³¹ Mine Rehab e in piraovin̄ kape swatuk, in min̄ rimnhat̄at̄a ye Kughen. Nip̄ig kimnher-p̄n̄ k̄in yem̄a Isrel mir kiraru m̄a tukw̄m-̄asaah ap̄is-ap̄is ye Jeriko, Rehab rimn̄hit̄a ye kafan nim̄a tuk ariu. Ror p̄n̄ k̄in, nip̄ig n̄am̄a Isrel kimisarowagin̄ kimi n̄am̄a Jeriko, mishopni n̄am̄a aik̄in yam̄a mine khap̄h̄ nhaniyen n̄afralesien ye Kughen, kimnhap̄h̄ nishopniyen Rehab.

³² M̄arig to yakp̄h̄ n̄ini-minien m̄iv̄n. To yakp̄h̄ n̄ini-minien rapomh mam̄avsao k̄in Gideon mine Barak mine Samson mine Jeftaha mine Daved mine Samuel mine profet min̄a tiks̄in. ³³ Irīa kimishat̄at̄a tim tim ye Kughen, masor narimnar ripsaah. Irīa kimnhakir kw̄n̄ar̄aus min̄a kape Isrel mhavan misarowagin̄ irīa n̄am̄a iku p̄isin min̄a, misapita arīa. Masor norien atuatur̄ min̄a, kini mhav̄h̄ narimnar huv̄a yam̄a mine Kughen rimirpen̄ m̄a tukriv̄h̄si-p̄n̄ kimi arīa. Kimis̄ap̄k̄at̄ar̄akin̄ nakwai laeon min̄a m̄a tukhap̄h̄ nis̄anien arīa. ³⁴ Misher-̄ap̄is nap ehua yam̄a mine kamhaūak. Misapitan k̄in narmam̄a yam̄a mine kham̄a tukshapni arīa k̄in nau nis̄a. Kap̄aria n̄asaninien rik̄ak pawk, m̄arig Kughen rimiv̄h̄si-p̄n̄ n̄asaninien kimi arīa. Kini irīa kimisapita mobael min̄a kape tan̄a p̄isin p̄isin min̄a. ³⁵ Nipiraovin̄ tiks̄in aik̄in yam̄a mine kimishat̄at̄a tim tim ye Kughen, Kughen ror jirīa min̄a kamhamragh min̄ ye nimh̄ayen.

M̄arig narmam̄a tiks̄in aik̄in, kiv̄h̄si-p̄n̄ pawk n̄amh̄ayen kimi arīa, m̄arig kw̄shat̄at̄a tim tim ye Kughen. Nar apn̄apig kim̄a tukrisin arīa m̄a to kis̄ap̄h̄ nhat̄at̄ayen kap̄aria, m̄arig kimnhap̄h̄ nis̄ap̄h̄ayen, mhama tukhav̄h̄ nimraghien kirik yame rhuv̄a rapita. ³⁶ Irīa tiks̄in, narmam̄a kisarh̄ iakei irarīa, kini mis̄arkis-̄arkis arīa. Kini irīa tiks̄in, narmam̄a karkw̄ji ̄atar̄akin̄ arīa k̄in jen, mhap̄ik-p̄n̄ arīa ye kalabus. ³⁷ Irīa tiks̄in, kimnarkwhopni arīa k̄in kapier ap̄ig, kini irīa tiks̄in, kimivī arīa k̄in

11:26: Hib 10:35 **11:27:** Eks 12:50, 51 **11:28:** 1 Kor 10:10 **11:28:** Eks 12:21-23
11:29: Eks 14:21-31 **11:30:** Josua 6:12-20 **11:31:** Jos 2:1-16 **11:31:** Jos 2:1,9-14;
6:22-25; Jemes 2:25 **11:32:** Jaj 6-8 **11:32:** Jaj 4-5 **11:32:** Jaj 13-16 **11:32:** Jaj 11-12
11:32: 1 Saml 16:1,13 **11:32:** 1 Saml 1:20; 3:19-4:1 **11:33:** 2 Saml 8:1-3 **11:33:** Dan
6:22 **11:34:** Dan 3:19-27 **11:34:** Eks 18:4 **11:34:** 2 King 20:7; Jaj 16:28 **11:34:** Jaj
15:8 **11:35:** 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37 **11:36:** Jer 20:2; 37:15 **11:36:** Jen 39:20
11:37: 2 Kron 24:21

so. Tiksin, kimnhapni əriə kin nao nisə. Kini iriə tiksin kimisarkaoh əmə kin tiki nəni mine sipsip. Nar kirik kapəriə rikək. Kimnor ahas pən kimi əriə. Narmamə kimisoriah pik əriə. ³⁸ Mərig iriə nəmə huvə minə, tokrei tanə e ripəh nəmhenien mə to iriə kisərə ikin. Kimisarə apnapig əmə, apa ye tipəvsik, mine ye tukwas minə, mine ye nəpag kapiə minə, mine ye nəkwai nimir.

³⁹ Nəmə minə a, iriə m-fam kimishatətə tim tim ye Kughen, In rivəhsi-pən nhag huvə kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhavəhyen nar e yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə, ⁴⁰ meinai In ruini ta nətərigien kirik kafan, mə In tukror huvə-pə rapita kimi ətawə e towei mine. Kini ye nətərigien kafan, In rorkeikei mə tukrirpən ətawə miriə kupan, mə kitawə miriə əmə tuksaiyu əm nəmhen əmə.

12

¹ Kini narmamə yamə minə, kimisarər-ərhav tuk Kughen, mishatətə tim tim iran, iriə khapsaah pik, kini kapəriə nimirghien in ravəh-si haktə nhatətəyən kapətawə. Ror pən, pəh kisəpəh nar pam yame ramraptərəkin ətawə mine təvhagə has yame raməpit-pə irətawə. Kini pəh kisaiyu mhəpəh nisəpəuyen kin naiyuyen yame Kughen rimnərəhu-pə kupan irətawə. ² Misarha-pən əmə tuk Yesu, yame In nuknei nhatətəyən kapətawə, kini in e yame tukror mə kitawə tukseriaji mak ye nhatətəyən kapətawə. Pəh rikitawə tukruh norien kape Yesu e in e kafan nərigien rapomh. Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor nar apnapig əmə ye nəmhəyən yame rimivəh. Meighan-pən kin naurisien kape nimhəyən ye nai kamarkwao kin, meinai In rimnor kafan nərigien skai tuk nagienien yame In tukripivəh. Kini taktakun ai, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk e In King.

³ Rhuvə mə rikimiə tukraməsik Yesu mine kafan nərer-timtimien nipig yor təvhagə hah minə kimisarakikin-pən nəgkiarien has minə kimin, pəh rikimiə tukripəh nəpouyen kini mhəpəh nisəpəhyen nhatətəyən kapəmiə.

Kughen ramərip atuatuk kwajikovə kafan minə

⁴ Yakirkun mə kimiə naksarowagin tuk nətapigien kin təvhagə has ye nimirghien kapəmiə, mərig kimiə kirik rikək yame nitawin rimnaiyu tuk narowaginin e. ⁵ Kimiə nakwəsəru-kin ta nəgkiarien yame ravəhsi-haktə nətərigien kapəmiə. Ye nəgkiarien e, Kughen ramni-pre tuk əmiə, rəmhen mə kimiə tini atuatuk minə, mamni mīmə, “Narik, nipig Kughen Yermaru ramərip atuatuk ik, takpəh norien nar apnapig iran.

Pəh rikim tukripəh nəpouyen nipig In ravəhsi-pre narpinien kirik kimik.

⁶ Mərig in ai Kughen Yermaru ramərip atuatuk narmamə yamə mine In rorkeikei əriə,

mamarkis-arkis narmamə m-fam yame In rirhi əriə rəmhen kin kafan kwajikovə minə.”

(Prov 3:11-12)

⁷ Ror pən, taksərer tim tim ye nipig əutən minə. Kughen ravəhsi-pre nipig əutən minə e tuk nəko-atuatumien əmiə. Kimiə ji Kughen minə, ror mə In ramərip atuatuk məkneikin əmiə. ?Mərig kwajikovə kirik aikin

11:37: 1 King 19:10; Jer 26:23 **11:37:** 2 King 1:8 **11:38:** 1 King 18:4; 19:9 **11:39:** Hib 11:2, 4 **11:39:** Hib 11:13; 10:36 **11:40:** Rev 6:11; Hib 2:10 **12:1:** 1 Kor 9:24 **12:1:** Hib 10:36 **12:2:** Sam 25:15 **12:2:** Hib 2:15 **12:2:** Fil 2:8,9; Hib 2:9 **12:2:** Mak 16:19
12:3: Gal 6:9; Rev 2:3 **12:4:** Hib 10:32-34 **12:7:** Dut 8:5; 2 Saml 7:14; Prov 13:24

yame kafan tatə ripəh nərīp-atuatukien in uə? Nīkam, rīkək. ⁸ Ye norien kīrīkianə əmə mīn, Kughen ramərīp atuatak tini mīnə. To Kughen rīpīpəh norien məknakin irəmiə, rīpīhajoun-pən mə kimiə pəh nien mə kwajikovə atuatak mīnə kafan - kimiə kwajikovə kape swatuk mīnə. ⁹ Rīmtawə mīnə ye tokrei tanə e, kasərīp atuatak ətawə, kitawə kamhasiai əriə. ? Kīni tukshawor pən iran mīne ye Rīmtawə In Nanmīn, ye rao ye neai? Rhuvə mə tukseiwaiyu tukun, mhavəh nīmraghien. ¹⁰ Rīmtawə mīnə mīn kasərīp atuatak ətawə kape nīpīg kwakwə əmə, rəri-pən kapəriə nətərigien. Mərīg Kughen ramərīp atuatak ətawə mə tukrasitu irətawə, kīni mor ətawə kīsatuatak rəmhen kīn In. ¹¹ Tukmə kərīp atuatak ətawə, nar a rīpəh nīmarien tuk ətawə, mərīg rəutən tuk ətawə. Mərīg tukmə kitawə kīseighaan kīn mə tukrīkīr-pə ətawə ye swatuk yame ratuatak, in tukrīkuə kīn kwənkwan e natuatumien mīne nəmərīnuyen.

Takasərīg əmiə

¹² Ror pən, nar apnapīg mə kimiə nakasarə ye nīpīg əutən, mərīg harəh-si haktə kwermimīə yame rəpəu mə tukrəsānīn. Mīne nīhumīə yame ramətəmnīmīn, taksor mə ramskai tuk nāiyuyen.

¹³ “Naha yermamə nakseriwək kwis kimiə mīn, nīhun rīmha,

Sor swatuk kapəmiə ratuatak huvə, mə nīhun tukrīpəh nahas-əgkəpien mier ta,

Mərīg pəh nīhun tukrhuvə mīn.”

(*Prov 4:26*)

¹⁴ Sarkut mə kimiə m-fam taksarə kwis ye nəmərīnuyen. Kīni mīsarkut mə taksor mə nīmraghien kapəmiə in ratuatak, meinai yermamə yame rīpəh natuatumien, to rīpəh nīvənien məm Kughen tuk nīpīg kīrik. ¹⁵ Takasərīg əmiə tamə nakasaiyu mīsəpəu ye kwerkwai swatuk, kīni mhapəh nhavəhyen nīhuvəyən kape Kughen. Takasərīg əmiə tamə nuai nai akonə kīrik rurə yerkimīə, mīkuə, mor kwənkwan rīpsaah ye nīmraghien kapəmiə, kīni nehen rorīah narmamə khapsaah. ¹⁶ Takasərīg əmiə mə takhapəh nhakīr-apnapīgien narman uə nīpīraovīn. Takhapəh nīsəmhenien kīn kwən e Esao, yame kafan nīmraghien rīpəh natuatumien. In ror nar apnapīg ye Kughen. In nīmri nupan, mərīg in rīmnor salem kīn nehuəyən kape nīmri nupan kīmi naorahini, kīni māvīgīn kīn mane kape nīpīg kīrīkianə əmə. ¹⁷ Kīni kimiə nakharkun mə kwasīg ikin, rīkīn rīpīvən mīn ye nehuəyən kape nīmri nupan. Kīni markut pīk mə kafan tatə tukrəhuak mīvəh-si-pən mīn nīhuvəyən kīmin. Rīmnaək pīk pawk tukun, mərīg rīmīpəh nararien ye nərigien kape rīmni, kīni rīmni rīpəh nəhuakien tuk nīvəh-si-pənien nīhuvəyən kīmin.

Rhawor e loa ror pīsīn ye Nəvsaoyen Huvə

¹⁸⁻²⁰ Apa kupan, kwənərəus mīnə kape Isrel kīmnhavən ye tukwas ehua e Sīnae. Kīni ikin a, kīmisəm nap yame ramuək, mīne napīgnapīen ehua rameiwaiyu mhōrukīn nar. Kīni kīmisərīg nīmətəg ehua, mīne nāiyuk ramaək apomh. Masərīg rīkī yermamə kīrik raməgkiar kīmi əriə. Masətərīg kīn kafan nəgkiarien, kīni mīsaiyoh-skai-pən mə tukhapəh nīsərīg-mīnien rīkī yermamə a. Mīsakur mhagin tuk nəgkiarien a, kīni In rīmə,

12:8: 1 Pita 5:9 **12:9:** Nam 16:22; 27:16 **12:9:** Aes 38:16 **12:10:** 2 Pita 1:4 **12:11:** Aes 32:17; Jem 3:17,18 **12:12:** Aes 35:3 **12:14:** Rom 14:19 **12:14:** Rom 6:22 **12:14:** Mat 5:8 **12:15:** Hib 3:12; 4:1 **12:15:** Dut 29:18; Hib 3:12 **12:16:** 1 Kor 6:18 **12:16:** Jen 25:29-34 **12:17:** Jen 27:30-40 **12:18-20:** Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11 **12:18-20:** Dut 4:12 **12:18-20:** Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16

“Naha nhagin yame ramuə tuk tukwas e, nar apnapig mə in nar miragh kirik, kimiə takasəkeikei misarkwhopni kin kapiet apig.” (Eks 19:12-13) ²¹ Nipig Moses rimnəm narimnar minə a, in min rimnərig rahas mimə, “!Yo yakwagin pik, makur!” (Dut 9:19)

Mərig pəh nien mə kimiə nakwənhauə ye tukwas e. ²² Kimiə nakwənhauə ye tukwas e Saeon, mine taon ehuə e, ime Kughen Miragh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai, ikin agelo minə khap-saah khapsaah kasofugin əriə ikin tuk nagienien ehuə. ²³ Kini kimiə nakwənhauə ye nofuginien ehuə kape narmamə kape Kughen, yame kisəmhen kin nimir nupan minə kafan. Kimirai-pən nhagmiə ye rao ye neai. Kini nakwənhauə tuk Kughen yame tukripiəkir narmamə m-fam. Nakwənhauə masor kirikianə kimiə nanmi narmamə atuətuk yamə mine kwənhamhə ta. Kini Kughen rimnor əriə kwəsəriəji mak. ²⁴ Nakwənhauə tuk Yesu e in e swatuk kape promes vi yame Kughen rimnor kimi ətawə. Kini nakwənhauə tuk nitaw Yesu, yame in rimnətəg-pə irəmiə ror əmiə naksatuətuk. Nitə a in ramni-ərhav narimnar yamə mine khahuvə misapita narimnar yamə mine nitaw Ebel rimini-ərhav.*

Yermamə yame ripəh nhatətəyen ye Kughen, in tukriyəh narpinien

²⁵ Ror pən, takasərig əmiə tamə nakhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen yame raməgkiar kimi əmiə. Meinai Moses, in yermamə əmə. Kini kitawə kharkun mə nəmə kupan kimnhapəh nisərigien in nipig In rimnor kwirig kimi əriə. Kini iriə kimiseinein nisaptayen kin narpinien kapəriə. Kini tukmə ror məkneikin, ?Rhawor irətawə tukmə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai mamor kwirig kimi ətawə? ?Tukshawor misapta kin narpinien? ²⁶ Apa Sinae, riki Kughen rimikiu-kiu ye nimoptanə. Mərig taktakun ai in rimirpen-pə kimi ətawə mimə,

“Nipig min kirik aikin, Yo jakikiu-kiu ye nimoptanə. Ye nipig a, pəh nien mə ye tokrei tanə əmə jakikiu-kiu iran, mərig nimago-ago min tukrikiu-kiu məsaah.” (Hag 2:6) ²⁷ Nipig Kughen ramni

mimə, “Nipig kirik min aikin,” nipran e ramni mə tukrikiu-kiu ye narimnar kape tokrei tanə əmə yame In rimnor, mə tukriyəh-si ta əriə. Tukriyəh-si ta narimnar, mə narimnar yame tukriyəh nikiu-kiuyen irəriə, iriə tukasəmir - in e narimnar yame tukramarə rerin. ²⁸ Kini ai, rhuvə mə tukhani vi vi Kughen, meinai kitawə kwənhavəh rao kape Kughen e yame keinein nikiu-kiuyen iran. To ripəh niertayen tuk nipig kirik. Rhuvə mə kitawə tuksəhuak kimin, yerkin agien. Pəh kitawə tukamhasiai In, mamhagin kin ²⁹ meinai “Kughen kapətawə In rəmhen kin nap ehuə kirik yame raməkwəru narimnar m-fam.” (Dut 4:24)

13

Nəgkiarien infamien

12:21: Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12 **12:22:** Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1 **12:22:** Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16 **12:22:** Gal 4:26 **12:23:** Eks 4:22 **12:23:** Rev 20:12 **12:23:** Jen 18:25; Sam 94:2 **12:23:** Fil 3:12 **12:24:** Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2 * **12:24:** Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mə nitawin ramokrən kin Kughen maiyoh kin tain. Mərig kimnhopni Yesu, in ripəh naiyohyen kin tai nimirghien. Ror pən, Nəkwəkwə e Hibru ramni mə nitaw Yesu in rhuvə rapita nitaw Ebel. Əmru Jen 4:10 **12:25:** Hib 3:12 **12:25:** Hib 1:1 **12:25:** Hib 2:2,3; 10:29 **12:26:** Eks 19:18 **12:28:** Sam 15:5; Dan 2:44 **12:28:** Mal 2:5; 4:2 **12:29:** Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7

¹ Rhuvə mə taksəkeikei misor norkeikeiyen kimi əmiə minə rəmhen kin mə kimiə piaumiə minə. ² Takhapəh nisəru-kinien nəmien yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin. !Tukmə ror iriə agelo minə! Narmamə tiksın kimisəhitə ye nimə kapəriə tuk narmamə, mhapəh nharkunien mə iriə agelo minə. ³ Kini rikimiə tukraməsik narmamə yamə mine kisərə ye kalabus. Rikimiə tukrəmhə tuk əriə rəmhen kin mə kimiə minə naksərə ye kalabus. Taksərer-pən tuk yamə mine kivəhsi-pən nəmhəyen kimi əriə rəmhen kin mə kimiə minə naksərig atuk nəmhəyen a ye nıpraimiə.

⁴ Pəh narmamə m-fam tukhasiai norien kape narkurəkien, mə in ramərhakə nıpig m-fam. Pəh narmamə m-fam tukhasiai nımhakuə kape narmamə. Kughen tukrəkir mivəh-si-pən narpinien kimi tamaruə mine piakəskəh yamə mir kawəkrəh kin əriu minə, mine narman mine nıpiraovin yamə mine kasəkrəh kin əriə minə, yerman yame ramapir-pən tuk piraovin yame pəh nien mə kafan, mine piraovin yame pəh nien mə kafan atuətuk yerman.

⁵ Sərer isok tuk norkeikei-pikien mane. Rikimiə tukraməkeikei magien əmə tuk kapəmiə narımnar yame nakamhavəh, meinai Kughen rımini mımə,

“!To yakpəh nəpəhyen ik,

mıpəh nətəyen iram tuk nıpig kirik!”

(Dut 31:6)

⁶ Ror pən kitawə kharkun nhaniyen mhamə,

“Kughen Yermaru In yasitu kapətawə,

to tukhapəh nhaginien.

Narmamə kaseinein nisoriahyen ətawə.”

(Sam 118:6-7)

⁷ Rikimiə tukraməkeikei mamuh nəmasur minə kapəmiə yamə mine kimisəkupən mışajoun əmiə ye nəgkiarinen kape Kughen. Sətərig-ru kin narımnar huvə yamə mine rımatərhav ye nımraghien kapəriə, kini mışatətə ye Yermaru rəmhen kin əriə.

⁸ Yesu Kristo to rıpəh nukreikinien. Norien kafan raməmır əmə məkna apa kupan, muə meriaji-pə ai taktakun mamvən to rıpəh norien infamien. ⁹ Takhapəh nisorien mə nhajounien vi pisin pisin minə tukhavi ta əmiə ye swatuk atuətuk. Kimiə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu irəmiə yerkin agien mə tukror kapəmiə nərigien riskai. Rıpəh nıhuvəyen mə kitawə tuksəri-pən natuakəmien kape nəviginien, mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfrakisien mə natuakəmien minə a to khapəh nısasituyen ye narmamə.

¹⁰ Narmamə yamə mine kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə İsrəl kupan, nar kirik kapəriə rıkək ye nıhuvəyen yame Yesu rımiəh-si-pə kimi ətawə ye sakrefaes kafan. ¹¹ Meinai pris ramhopni nar mıragh kini mivəh nıtawın mivaan apa imə İkin Ramərhakə İkin, kini mivəh-si-pən kimi Kughen tuk nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə. Kini ai, kharəhsi-ərhav nar mıragh a apa iruə ye nimə tapolen kapəriə, mhavaan əru. ¹² Ye norien kirikianə əmə min, kikir ye rhav Yesu ye Jerusalem, in rımnərig nəmhəyen ye nıpran kini mımhə mə nıtawın rirkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kısıtuatuk. ¹³ Ror pən, pəh kitawə tuksor məkna, mhatərhav iruə imətawə ikin,

13:1: Rom 12:10 **13:2:** Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 **13:2:** Jen 18:1-33 **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34 **13:4:** Mal 2:15 **13:4:** Dut 22:22 **13:7:** Hib 13:17, 24; 1 Kor 16:16
13:7: Hib 6:12 **13:8:** Sam 102:27; Hib 1:12 **13:9:** Efes 4:14 **13:9:** Kol 2:7 **13:9:** 1 Kor 8:8; Hib 9:10 **13:11:** Lev 16:15 **13:11:** Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27 **13:12:** Jon 19:17 **13:12:** Rom 3:25 **13:12:** Efes 5:26

masor kirikianə kitawə min, masərer matuk, nar apnapig narmamə kasor naurisien kimi ətawə rəmhen kin yame kimisor iran. ¹⁴ Imətawə atuatur rikək ye tokrei tanə e, mine taon yame raməmır rerin. Mərig kitawə kamhawhin taon yame tukripiuə.

¹⁵ Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən sakrefaes kapətawə kimi Kughen nıpig m-fam. Sakrefaes e kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nıpig m-fam, mhani-ərhav nhagin.

¹⁶ Hapəh nisəru-kinien norien huvə mine nəvraiye narımnar kapəmiə mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kapəriə rikək, meinai norien e in rəmhen kin sakrefaes yame riki Kughen ragien tukun. ¹⁷ Sor nəkwai nəmasur minə ye niməhuak, miseiwaiyu tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nımraghien kapəmiə mhapəh nisapisien, meinai iriə kharkun mə tuk nıpig kirik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kimiə taksor mə rikiriə tukragien tuk wok e. Mərig tukmə nakasor rikiriə rıpəh nagienien tuk wok kapəriə, to kharəh nisasituyen irəmiə.

¹⁸ Səhuak tuk əmawə, meinai yakharkun mə kapəməwə norien in ratuatuk əmə, kini yaksorkeikei mə nıpig m-fam kimawə jaksor əmə norien huvə. ¹⁹ Yakorkeikei pik mə kimiə takasəkeikei misaiyoh Kughen mə jakrerig-pre aihuaa əmə məm əmiə.

²⁰ Yakaməhuak min tuk əmiə, mə Kughen tukrasitu irəmiə. Kughen e in e nukne nəmərinuyen. Kini In rımnor Yesu Kristo Yermaru kapətawə rımnərig nəmhəyen, mə nitawin tukraiye mor promes rerin ruə mor nəfrakisien kin. Yesu e, In yemə huvə mapita tuk nəm-huvəyen sipsip minə kafan. Yakaməhuak mə Kughen ²¹ tukrivəhsi-pre narımnar huvə minə fam kimi əmiə yame tukror əmiə naksəmhen tuk norien nar yame In rorkeikei. Kini yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nımraghien kapəmiə kirikianə kirikianə. Kini ye nasituyen kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapəmiə norien rhuvə, kini rikin tukragien pik tukun. Kini pəh kivəhsi-haktə nhag Kristo nıpig mifam, mamvən, infamien rikək. Amen.

²² Piak minə mine nowinik minə. Nəkwəkəwə e kafak rıpəh napomh-pikien. Mərig yakamaiyoh skai əmiə mə taksor-ru kapəmiə nərigien rapomh min mə taksətərig kin kafak nəgkiarien yame ravəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Yakorkeikei mə takharkun mə kimirisin piautawə e Timoti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaa, kimru min jakraurə.

²⁴ Sokran huvə kimi nəməhuə minə kapəmiə mine nəməhuak minə iməmiə ikin. Nəmə Itali kasokran huvə irəmiə.

²⁵ Pəh Kughen tukrautə-pre kin nihuvəyen kafan kimiə əmiə minə fam. Amen.

13:13: Luk 9:23 **13:13:** Hib 11:26 **13:14:** Hib 12:27 **13:14:** Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22
13:15: 1 Pita 2:5 **13:15:** Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 **13:16:** Rom 12:13 **13:16:**
Fil 4:18 **13:16:** Sam 50:21-15; Hos 14:2 **13:17:** Hib 13:7,24 **13:17:** Aes 62:6; Wok 20:28
13:18: 1 Tes 5:25 **13:18:** Wok 23:1 **13:20:** Rom 15:33 **13:20:** Wok 2:24 **13:20:** Jen
17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28 **13:20:** Hib 9:20 **13:20:** Jon 10:11 **13:21:**
Fil 2:13 **13:21:** Rom 11:36

Jemes

Nəkwəkwə yame Jemes rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jemes

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Jemes e, in naurahi Yesu, in rimirai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

? Rimirai ramvən kimi nipa? Jemes rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo misarə ye kantri pisin pisin minə.

? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai nəkwəkwə e? Ye nipig a, nəmehuə minə kape nəmə Isrel kimisarkwhopni Steven; kwasig ikin, masor rahas-pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Ror pən, nəməhuak minə khapsaah kimisap Jerusalem misarə kantri pisin pisin minə. Mərig kimnharəh-pikən nipig əutən minə.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jemes rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nərigien kapəriə meinai kisarə ye nipig əutən minə. Kini morkeikei mə tukrhajoun əriə ye nuknei nhatətəyen yame ratuatuk. Nipig yermamə kirik rhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, kini kafan norien ruə mihuvə, kini maməpəh norien has minə.

Jemes ramokrən huvə ye nəmə Isrel minə

¹Yo Jemes, yo yorwok kirik kape Kughen mine Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

Yakamher-pre kin nəkwəkwə e raurə tuk əmiə, kwənərəus twelef kape nəmə Isrel yamə mine nimnhavən misarə kirikianə kirikianə ye tanimtanə. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə.

Nhatətəyen mine nirkunien

²Piak minə mine nowinik minə, narimnar pisin pisin tukhauə masor nəmheyen kimi əmiə. Nipig takasəm, rikimiə tukraməkeikei mamagien ³meinai nakwənharkun ta mə nipig əutən minə tukhauə, mə tukəm-ru nhatətəyen kapəmiə. Nipig əutən minə a tuksor əmiə nakhaskai huvə ye nhatətəyen kapəmiə. ⁴Kini takasəkeikei masərer timtim ye nhatətəyen kapəmiə miseriaji-pən nipig yame takhauə rikimiə rimruə, nar has kirik rikək irəmiə. ⁵Mərig tukmə kimiə kirik, kafan nirkunien ripəh nəmhenien, rhuvə mə in tukrayoh Kughen, pəh In tukrasitu iran mor nirkunien kafan ruə mehuə məpəmh mən, meinai In ravəhsi-pən apnapig əmə narimnar kimi narmamə minə fam, mipəh nhekien narmamə tuk nar yame kisaiyoh kin. ⁶Mərig tukmə yermamə a raiyoh kin, pəh tukramhatətə əmə ye Kughen, kini pəh kafan nərigien tukripəh norien kiraru; meinai yermamə yame kafan nərigien ramor kiraru, in rəmhen kin peao peao ye tame tahik, yame nimətag ramher-əpu, ravi apnapig. ⁷Tukmə ror rikin raməsik mə Kughen Yermaru tukrifəhsi-pən narimnar kimin, mərig, nikam, to ripəh nivəhsi-pənien, ⁸meinai nərigien kafan ramor kiraru. To ripəh narer-skaiyen tuk nar kirik yame rikin raməsik mə tukror.

Yavən has mine yermamə yame nautə kafan ripsaah

⁹ Tukmə yavən has kirik irəmiə, pəh rikin tukragien meinai Kughen ravəhsi-haktə in. ¹⁰ ?Mərig yermamə yame nautə kafan rehuə, tukragien tuk nar kirik uə? Rirkək, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.* Yakamni məkneikin meinai nəmə nautə kapəriə ripsaah tukharkək rəmhen kin jihi nai yamə mine kisaukei misəsaah. ¹¹ Nipig mirh rhaktə, məpan-əpan pik, mhen mənvhirik tukrimsiə. Jihi nai minə takasəkeikei misaukei tuk nipig kirik, misəsaah-əsaah. Nihuvəyen kapəriə tukrirkək. Rəmhen əmə kin nəmə kapəriə nautə ripsaah. Kasor wok ripsaah mhavəh mane iran, mərig tukpiasəkeikei mhamhə tuk nipig kirik.

Kughen to ripəh norien yermamə kirik rimir ye nahasien

¹² Yermamə yame ramərer skai ye nipig əutən ramuə tukun mə tukəm-ru nhatəyən kafan, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai nipig rimikurao ye nipig əutən minə a, kini Kughen tukrivəh-sipən kafan nərok, in e nımraghien rerin. Kughen ruirpen ta mə nımraghien rerin e, in kape narmamə yamə mine kasorkeikei in.

¹³ Mərig tukmə təvhagə hah ravi nərigien kape yermamə kirik, pəh tukripəh niniyen mə, “Kughen e ravəh-sipə-vəhsi-pə kimi yo.” Pəh tukripəh niniyen nəgkiarien məknakin meinai to nar kirik ripəh niviye nətərigien kape Kughen mə tukror təvhagə has; kini Kughen to ripəh nivəhsi-pən-vəhsi-pəniyen kimi narmamə. ¹⁴ Mərig nətərigien has kape yermamə in ravəh-si-pən-vəhsi-pən atuk kimin, kini mavi-pən in mə tukrətərig kin təvhagə has. ¹⁵ Nətərigien has ramkuə kin təvhagə has. Kini nipig təvhagə has rurə mehuə, kini ramuə kin nımhəyen.

¹⁶ Piak minə mine nowinik minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə ye nıkarin kape narimnar minə e. ¹⁷ Narimnar huvə minə fam mine narimnar m-fam yamə mine kisatuatuk, kamhasi-pən əmə tuk Kughen apa yerpərig, yame in rimnor mirh mine makuə mine kəmhou minə. Norien kafan to ripəh nukreikinien rəmhen kin yame mirh rhaktə mhen narimnar kini nanmiriə raukreikin-kreikin. Mərig in raməmır rerin, kini to ripəh nukreikinien. ¹⁸ Kini ye kafan əmə nərigien, Kughen rimnor ətawə kwənhauə kwajikovə əfrakis minə kafan ye nipig yame nəgkiarien əfrakis kafan ruauə tuk ətawə kini kimishatətə iran. Kughen ramni mə kitawə khahuvə pik ye nımrin mipik ətawə, rəmhen kin yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.

Sətərig kin nəgkiarien kape Kughen masor

¹⁹ Piak minə mine nowinik minə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: kimiə m-fam takasəkeikei misərer matuk tuk nətərigien kin nəgkiarien, mhapəh nishai-mrenien nar tuk nəgkiarien, pəh niemhaa tukripəh nhai-aihuayen əmiə, ²⁰ meinai niemhaa kape yermamə to ripəh nıkuəyen kin kwənkwan yame ratuatum yame Kughen rorkeikei. ²¹ Ror pən, takasəkeikei misəpəkiək-ta kin norien əmkimik minə, mine norien has pisin pisin yamə mine khapsaah ye tokrei tanə. Misiwaiyu, mhavəh nəgkiarien yame Kughen rivəhsi-pre yerkimia, meinai nəgkiarien e rirkun nivəh-miraghien əmiə. ²² Mərig takasəkeikei misor naha nhagin yame nəgkiarien a ramni. Tukmə nakasətərig əmə kin mhapəh nisorien, ramhajoun mə nakseikuə atuk

* **1:10:** Swatuk pisin kape nukreikinien nəgkiarien ye v. 10: “Mərig yermamə irəmiə yame kafan nautə rehuə, pəh in tukragien min, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.” **1:11:** Aes 40:6-8
1:18: Jon 1:13 **1:20:** Pri 7:9 **1:21:** Kol 3:8; 1 Pita 2:1

əmā irəmīā, ²³ meinai yermamə yame ramərig nəgkiarīen kape Kughen nīpəh norien naha nhagin yame ramni, in rəmhen əmə kīn yermamə yame raməm nīmṛīn ye glas, ²⁴ tukmə rəm ta nīmṛīn, marar, mīvən isok tukun, taktəkun əmə reīnein mə nīmṛīn rhawor pən iran mīne. ²⁵ Mərig yermamə yame raməm huvə loa yame ratuatuk yame ramṛisīn narmamə, mamor nīpig mīfam, nīpəh nəru-kinien nar yame ramərig, kīni in mamor, in tukrarə ye nīhuvəyēn əfrakis ye narīmṛar fam yame in ramor.

²⁶ Mərig yermamə yame rīmətamə in yeməhuak kirik, mərig rīpəh narha-huvəyēn tuk naha nhagin yame neramīn ramni, ramhājoun mə in rameīkuə atuk əmə iran, kafan norien kape nəhuakien in nar apnāpig əmə. ²⁷ Norien mīnə kape nəhuakien yame Rīmtawə Kughen raməm mə in ratuatuk məmṛīr, iriə e: Nəməhuak mīnə tukasəkeīkei mīsasitū ye nīpīraovīn mīne kwajīkovə yamə mīne kīmḥə tan kīn əriə tukmə kīsarə ye nīpig əutən. Kīni masəkeīkei masəm huvə nīmraghīen kapəriə mə norien has mīnə kape tokrei tanə tukhapəh nīsorien mə iriə kasəm kīmīk.

2

Tuksor rəm nəmhen əmə ye kitawə mīnə tīksīn

¹ Piak mīnə mīne nowīnīk mīnə, nakwəshatətə ta ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame In yerpīrig pīk. Ror pən, takhapəh nīsəmīen mə narmamə tīksīn yerpīrig, tīksīn ye tanə; mərig taksəm əmə əriə mə kīsəm nəmhen. ² Kīni tukmə nakasofugin əmīā, kīni yermamə kīraru kīrauə ye nəkwai nīmə kape nōfuginien, kirik kafan neipən rhuvə, rīvəhsi-pən ring kīmṛor kīn gol, kīni kirik kafan nautə rīrkək, kafan neipən reīkus-eīkus, ³ rīpəh nəmhenien mə takhasīai əmə yermamə yame kafan neipən rhuvə, mhani-pən tukun mhamə, “Yūə, məkwətə-pə ye kwənmhaan yame rhuvə,” mīsarar mhani-pən tuk kwən a yame kafan nautə rīrkək mhamə, “Ɔrer-pən isok,” uə, “Ɔkwətə-əhu ye nīmoptanə.” ⁴ Nīpig tukmə nakasor norien mīnə məknakīn, ramhājoun mə nakasəm mə kīmīā tīksīn nakhahuvə mīsapita kīmīā tīksīn, kīni masəkīr əmhen narmamə ye nətərigīen has kapəmīā.

⁵ Ror məkneīkīn, piak mīnə mīne nowīnīk mīnə yame yakorkeīkei əmīā, yakmə jakaiyoh əmīā mə, ?Nakwənharkun ta uə nīkam mə Kughen rūirpen ta narmamə nautə kapəriə rīrkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyēn kapəriə tukrīskai, kīni mūrpen ta əriə mə iriə tukhauə kwajīkovə mīnə kafan, mīsarə ye narmaruyēn kafan? Kwənmhaan e, In rūini-pən ta mə kape narmamə m-fam yamə mīne kīsorkeīkei In. ⁶ Mərig kīmīā nakasəm oror narmamə yamə mīne kapəriə nautə rīrkək. ?Mərig nī-pa mīne kasor nəmḥəyēn kīmī əmīā? ?Nī-pa mīne kasərip-ərhav əmīā ye nīmṛī mīrh? Mə narmamə yamə mīne kapəriə nautə rehuə kasor məknakīn. ⁷ Kīni iriə kamhani hah nhag Yesu, yame nhagin rehuə. Yame kafan e kīmīā.

⁸ Ye natuakəmīen ehuə kape Yermaru kapətawə ramni ye Nəkwəkəwə kape Kughen mə, “Takaməkeīkei morkeīkei pīam rəmhen kīn yame nakorkeīkei atuk ik.”

(Lev 19:18) Tukmə nakasəri-pən əfrakis nəgkiarīen mīnə a, kīmīā nakasor norien huvə mīnə en. ⁹ Mərig tukmə kīmīā nakamhasīai narmamə tīksīn, mhapəh nhasīaiyēn tīksīn, in e kīmīā nakasor təvhagə has. Kīni natuakəmīen a tukror əpu əmīā,

mīni mīmā kīmīā narmamā kape nakapīrien Loa. ¹⁰ Ror məkneikīn meinai yermamā kīrik yame ramakapīr nəgkiariēn kīrikianā əmə ye Loa, ye nāmien kape Kughen, in yor təvhagə has rəmhen əmə kīn yame in ramakapīr nəgkiariēn mīnā fam ye Loa. ¹¹ Ror məkneikīn meinai Kughen e yame ramni mā, “Takhapəh nīsəkrəhyen kīn piraovin” (Eks 20:14) in Kughen kīrikianā əmə mīn yame ramni mā, “Takhapəh nīshopniyen yermamā.” (Eks 20:13)

Kīni tukmā nīmnapəh nəkrəh-pawk-əyen kīn piraovin, mərəg nīmnhopni yermamā, ik yermamā kape nakəpīr-əməyen Loa.

¹² Mərəg Kughen rīmīni loa kīrik yame ramrīsīn narmamā*, kīni In tukrəkīr əmhen narmamā məmru mā kīmīsəri-pən loa e uə nīkam. Ror məkneikīn, ye nəgkiariēn mīnā mīne norien mīnā fam kapəmīā, taksəri-pən loa e. ¹³ Meinai tukmā yermamā kīrik, rīkīn rapəh nehuyen tuk narmamā, Kughen, rīkīn tukrīpəh neihuəyen tukun, mīvəhsi-pən narpīniēn kīmīn. Norkeikeiyen narmamā in rhuvə rapita nīvəhsi-pəniēn tai təvhagə has kape narmamā.

Nhatətəyen in nuknen, kīni norien huvə kwənkwan

¹⁴ Pīak mīnā mīne nowīnik mīnā. ?Rhawor? ?Tukmā yermamā kīrik ramni mā in ramhatətə ye Yesu Kristo, mərəg rīpəh norien norien huvə mīnā, to nhatətəyen məknaikīn rīwəh mīragh in uə nīkam? Nīkam, in ror nar apnapīg əmə kīn. ¹⁵ Kīni tukmā pīautawə kīrik uə nowīntawə kīrik, kafan neīpən rəmətīt, uə nəvīgīniēn nan rīpəh nəmheniēn, ¹⁶ kīni tukmā kīmīā kīrik rīpəh nīvəhsi-pəniēn neīpən uə nəvīgīniēn kīmīn, marar mīnī-pən əmə tukun mīmā, “Amvən. Pəh nəmərīnuyen tukraməmīr tuk ik. Arkaoh, mamvən məvīgīn huvə.” ?Mərəg rīkīmīā raməsīk mā in rīmnasitu iran uə? Nīkam, nəgkiariēn kafan ror nar apnapīg əmə kīn. ¹⁷ Ye norien kīrikianā əmə mīn, tukmā nhatətəyen kape yermamā raməmīr pīsīn əmə tuk in, norien huvə mīnā kharkək iran, ramhajoun mā nhatətəyen kafan nagheen rīrkək, rəmhen kīn yame rīmamhə.

¹⁸ Mərəg narmamā tīksīn tukhani mhamā, “Nīkam. Narmamā tīksīn kamhawəh nhatətəyen, kīni tīksīn kasor wok huvə mīnā.” Mərəg yakamni-pre tuk ik mā, “Tukmā yakpəh nəmīēn norien huvə mīnā kafam, yakeīēn mā nhatətəyen kafam in nəfrakīsīēn uə nīkam. Mərəg nīpīg tukmā nakaməm norien huvə mīnā kafak, ramhajoun pən mā nhatətəyen kafak in nəfrakīsīēn.” ¹⁹ Ik nakamni mīmā, “Yakamni nəfrakīsīēn ye Kughen yame kīrikianā əmə.” !Rhuvə əmə tuk ik! Mərəg yarmhə mīnā mīn kamhani pakw mā Kughen kīrikianā əmə, mərəg kīsakur mhagin pīk kīn.

²⁰ Ah. Ik nakətəwao. ?Rhawor? ?Nakīrkun uə nīkam mā yermamā yame ramhatətə, mərəg rīpəh norien norien huvə mīnā, kafan nhatətəyen, nīpran rīrkək? Tukmā nakeīēn, yakhajoun ik. ²¹ Rīkim tukraməsīk rīprau e Ebraham. Kughen rīmīni mā in ratuatuk ye nīmīn tuk norien yame rīmīn, meinai rīmīkīr tīni a Aesak, mīvən, mərəhu haktə ye kapier yame rīmīrīg rhaktə. ²² Ramhajoun-pən mā kafan nhatətəyen mīne norien kawor nar kīrikianā. Kafan nhatətəyen rīmīkuə kīn kwənkwan, in e norien yame rīmīn. ²³ Ror pən, nəgkiariēn e kape Nəkwəkəwə kape Kughen rīmauə mōr nəfrakīsīēn kīn, yame rīmīni mā, “Ebraham

2:11: Eks 20:13-14; Rom 13:9 * **2:12:** Əm-ru nəgkiariēn ye nīkarīn kape “loa yame ramrīsīn narmamā” ye Jem 1:25. **2:12:** 1 Pita 2:16 **2:13:** Mat 5:7; 18:21-35 **2:15:** 1 Jon 3:17 **2:18:** Gal 5:6 **2:21:** Jen 22:9-12

rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin.”

(*Jen 15:6*) Kini kamni kimə Kughen, in kirik e Ebrahim. ²⁴ Kini taktəkun ai, nakirkun nəmien mə pəh nien mə nhatətəyen əmə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimirin, mərig nhatətəyen mine norien huvə minə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimirin.

²⁵ Ye norien kirikianə əmə, in apa kupan, piraovin kirik aikin, nhagin e Rehab. In piraovin kape swatuk, mərig Kughen rimini mə in pian atuatuk tuk norien huvə yame in rimnor. Kini wok e in e yame rimnor: nipiḡ kimmher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu, mher-pən kin əriu kwaiyu karin mirarerig.†

²⁶ Niprai yermamə, tukmə nanmin rəta iran, rimamhə. Kini ye norien kirikianə əmə min, nhatətəyen yame riphəh nikuəyen kin norien huvə minə, nagheen rirkək rəmhen kin yame rimamhə.

3

Nəgkiarien kape yermamə mine kafan norien

¹ Piak minə mine nowinik minə. Riphəh nihuvəyen mə kimiə khap-saah takhauə nəmhajoun minə kape niməhuak, meinai nakharkun mə Kughen In tukrəm huvə məkir nimiraghien mine nəgkiarien kape nəmhajoun minə rapita yame tukrəkir nimiraghien mine nəgkiarien kape narmamə apnapig, ² meinai kitawə mifam tukhamir ye nimiraghien kapətawə nipiḡ ripsaah. Mərig tukmə yermamə kirik ramehuə ye neramin, ramhajoun pən mə in yermamə atuatuk kirik, kini rirkun nehuəyen ye nipran minə fam əḡkəp. ³ Ye norien kirikianə əmə min, kamruk-pən braedel ye nəkwai hos mə in tukror nərigien kape yermamə. Kaməkəkin kapən kapə hos, kini raukreikin nipran minə fam. ⁴ Kini bot, in nar ehuə kirik. Kini nimətag ehuə ramrəh, mərig stia in nar kəskəh kirik yame nipiḡ kapten ramarar-arar iran, kini niprai bot minə fam ramiko-pən a kapten rorkeikei mə tukrivən pən ikin. ⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nerami jir in nar kəskəh kirik, mərig rirkun nivi-pəniən nar ehuə minə. Rikimiə tukrəsik min ru kwənəmtarh ye nap in nar kəskəh kirik mərig rirkun nuək-pəniən məs nai ripsaah. ⁶ Kini nəfrakisien, nerami jir in rəmhen kin nap yame Setan ramhitgin-pən nap iran. Nerami jir in nori yermamə yame ramor norien has minə fam kape tokrei tanə. Kini nahasion minə fam kafan kasoriah narmamə, masoriah swatuk minə fam ye nimiraghien fam kape narmamə. ⁷⁻⁸ Nehuəyen ye nerami jir in rəmhen kin norien yepou ye nar aparu pisin pisin minə mə tuksəpou. In e nar miragh minə, mine man minə, mine nar miragh yamə mine kaserko, mine yamə mine kisarə ye tahik. Kimirkwəji əriə kasəpou. Mərig keinein norien yepou ye nerami jir. In nar aparu. In rukwar kin nahasion mine kakonə kape nimhəyen.

⁹ !Awəh! Neramtawə, nipiḡ kirik kitawə kamhani vi vi Kughen Rimtawə kin, misasar, mamhani hah narmamə yame Kughen rimnor əriə kamhavəh nanmin. ¹⁰ Nheri yermamə kirikianə əmə ramni kwis nini-vivi-yen mine nahasion. Piak minə mine nowinik minə, nar e riphəh nəmhenien. ¹¹ ?Nakirkun mə nu heikən mine nu oukəh to krəsi-pən ye

nimri nu kirikianə uə? Nïkam. ¹² Pïak minə mine nowinik minə. ?Nai e figtri to rikuaə kin kwənwai nai e olif uə? Nïkam. ?Kini grep to rikuaə kin kwənkwai nai e fig uə? Nïkam. Kini nimri nu oukəh ripəh nïkwar-kwarïen kin nu heikən.

Nirkunien yame ramsi-pən tuk Kughen

¹³ ?Kwən kirik ye kwerkwan irəmiə yame rikin raməsik mə rirkun pik nar uə? Rhuvə. Pəh nïmrighien huvə kafan tukramhajoun mə rirkun əfrakis nar. Pəh in tukror narimnar ye nirkunien, kini pəh nərigien kafan tukreiwaiyu. ¹⁴ Mərig tukmə rikimiə ramor pik jalus, uə naksərig atuk əmə əmiə, to nakhapəh nisausitien mhamə nakharkun pik nar, tamə nakaseikuə atuk əmə irəmiə. ¹⁵ Nərigien has minə a khapəh nhasi-pəniën ye rao ye neai; mərig kape tokrei tanə əmə, mine nərigien kape yermamə, mine kape Setan. ¹⁶ Meinai nïpig narmamə kasor jalus, masorkeikei mə tukamhavəhsi-haktə atuk əriə, məkneikin masəri-pən əmə kapəriə atuk nərigien, masor nahasien, kini norien has minə fam kamhatərhav-pə.

¹⁷ Mərig yermamə yame ravəh nirkunien yame ramsi-pən ye rao ye neai, kafan norien tukror məkneikin: Nar yame raməkupən, kafan nïmrighien tukratuatuk. Kini morkeikei pik nəmərinuyen. In yemə mar kirik. In ramsiai narmamə. Kini in norkeikeiyen kafan tukreihua. Kini nïmrighien kafan tukrikuə kin kwənkwan ripsaah. In tukrəm narmamə mə kisəm nəmhen əmə. Tukripəh niniyen nar kirik mipəh mamor nar pisin. ¹⁸ Narmamə kape nərəhuyen nəmərinuyen kisəmhen kin narmamə yame kamhasuv kweru nai ye nəsimien, kini rhaktə mamor kwənkwan. Tukmə kisasitu ye narmamə misərhə nəmərinuyen, norien kapəriə tukrikuə kin nïmrighien yame in ratuatuk.

4

Yermamə yame rorkeikei pik norien kape tokrei tanə

¹ ? Naha e nhagin nuknei tigoh mine nəmhokien ye nïmrighien kapəmiə? Narimnar minə e kamhauə meinai kimiə naksorkeikei mə taksərig huvə ye nïpraimiə. Kini nətərigien minə a kape nərigien huvə ye nïpraimiə, iriə kasoriah rikimiə kirikianə kirikianə. ² Rikimiə ramvən tuk narimnar kape nəmə pisin minə, mərig nakhapəh nhavəhyen, kini masotgoh mamhauh əmiə minə tuk nhavəhyen narimnar. Naksorkeikei narimnar tiksın, mərig nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə tukun. Mərig nakhapəh nhavəhyen narimnar meinai nakhapəh nisaiyohyen Kughen tukun. ³ Kini nïpig tukmə naksaiyoh kin, mhapəh nhavəhyen, meinai nïmisaiyoh kin ye nərigien yame rahas, mhamə takhavəh əmə narimnar kape nərig-huvəyen ye nïpraimiə.

⁴ !Awəh! Nïmisəpəh Kughen mhavən masəri-pən norien kape tokrei tanə rəmhen kin yame piraovin ripəh nisaiiyen kafan yerman, məpəh, məməri-pən yerman pisin. ?Nakharkun uə nïkam, mə, yermamə yame rorkeikei narimnar kape tokrei tanə in raməməkin Kughen? Yermamə a tukramorkeikei narimnar kape tokrei tanə, in tikmir kape Kughen. ⁵ Naksor məknakin, masor takun nəgkiarïen kape Kughen* yame ramni mə Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei mə kitawə

3:18: Mat 5:9 **4:1:** Rom 7:23 **4:4:** Rom 8:7; 1 Jon 2:15 * **4:5:** Jemes raməgkiar ye Ol Testamen, mərig keinein mə raməgkiar atuutuk ye naha japta uə ves.

kafan minə əmə. ⁶ Mərig Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyən rehuə p̄ik. Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Kughen tukrətapig kin narmamə yamə mine kisausit,

mərig tukrautə-pən kin kafan nihuvəyən kimi narmamə yamə mine kamhawəh-si-əhu kapəriə nərigien.” (Prov 3:34)

⁷ Ror məkneikin, mə takasəkeikei mhavəh-si-əhu əmiə misor nəkwai Kughen. Nipig Setan tukramuə mivəhsi-pre vəhsi-pre kimi əmiə, taksərer tim tim, pəh in tukrap mivən isok tuk əmiə. ⁸ Havən ipakə tuk Kughen kini In tukruə ipakə tuk əmiə. Kimiə yor təvhagə has minə, səraov. Kini kimiə yamə mine nətərigien kapəriə ramor kīraru, sor nərigien kapəriə ratuatuk. ⁹ Rhuvə mə rikimiə tukrəmhə kini mərou, misasək apomh tuk kapəriə təvhagə has. Hapəh nisarhien, misasək əmə. Pəh kapəriə nagienien tukrirkək, rikimiə tukrəpəu. ¹⁰ Havəhsi-əhu əmiə mhauə tuk Kughen Yermaru, kini In tukrivəh-si haktə əmiə.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-oror-ien nhagmiə minə. Tukmə yermamə kirik ramni-has nhag piauni, uə mamruk-pən nəgkarien has kirik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen, †mamni mə loa e in nar apnapig, ripəh nəmhenien. Mərig yermamə yame ramni mə loa e ripəh nəmhenien, to ripəh norien nəkwən, mamor əmə mə in ramehuə ye loa. ¹² Mərig Kughen pisin əmə In rimməəhu loa e. In pisin əmə tukrəkir narmamə. In pisin əmə rirkun nivəh-miraghien narmamə, mine noriahyen. ?Mərig ik pa? ?Rhawor e nakmə takəkir norien kape piam minə?

Taksətigta ye Kughen

¹³ Sətərig-ru. Kimiə nakamhani mhamə, “Towei uə tianəkwamer, khavən apa ye taon kirik, misarə aikin kape newk kirkianə, misor bisnes aikin, mhavəh mane aikin.” ¹⁴ Naksəgkiar məknakin, mərig nakseinein naha nhagin yame tukritərhav tianəkwamer. ?Kini nimmraghien kapəriə in rəmhen kin naha nhagin? In rəmhen əmə kin nehenap yame ramanah, mirkək min. ¹⁵ Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikin mhamə, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə tuksor narimnar minə a.” ¹⁶ Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhsi-haktə atuk əmiə. Nəgkiar-ausitien minə məknakin kisahas p̄ik. ¹⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame rirkun norien nar yame ratuatuk, mipəh norien, ramor təvhagə has en.

5

Nəgkarien ramvən kimi narmamə kapəriə nautə rehuə

¹ Kimiə narmamə kapəriə nautə rehuə. Sətərig huvə kin nəgkarien e. Rhuvə mə taksərig rahas misasək apomh tuk nahasien yame tukruə tuk əmiə. ² Kapəriə nautə ruəmətīt ta, kini ivn minə kwəsəkwətēih-əkwtēih kapəriə neipən. ³ Nəmtəyən rimməs narimnar kapəriə yame kimmor kin gol mine silva. Nəmtəyən e tukrhajoun-pən mə kimiə nimmisor təvhagə has, kini tukrəs min nipraimiə rəmhen kin yame nap raməkwəru nar kirik. Nar apnapig mə Nipig Kwasig ruauə ipakə, mərig kimiə naksəptig kin nautə ripsaah kapəriə. ⁴ !Səm-ru! Yorwok minə kapəriə kimmisor pawk wok ye nəsimien kapəriə mərig nimmhapəh nisərokien

4:6: 1 Pita 5:5 **4:7:** Efes 6:12 **4:8:** Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 **4:10:** Job 5:11; 1 Pita 5:6 † **4:11:** Əmru loa e ye Jem 1:15. **4:12:** Rom 2:1; 14:4 **4:14:** Sam 39:5,11; Prov 27:1
4:17: Luk 12:47 **5:2:** Mat 6:19

əriə rəmhen. Iriə kımısasək ətgin Kughen Yermaru tuk nərökien yame nımnhapəh nhavəhsi-pəniən kimi əriə, kini Kughen yame Rəsanın Pık rımnərig nasəkien kapəriə. ⁵ Naksəmhen kin nar mıragh yamə mine kaməvıgin əriə kisəsis-əsis, tuk nhopniyen əriə kamən, meinai kimiə nımnisarə ye tokrei tanə e ye nımraghien yame rımar. Masor rikimiə ragien tuk kapəmiə nautə, mərig pəh nien mə tuk tu Kughen rəkir norien kape narmamə mivəhsi-pre narpinien kimi əmiə. ⁶ Nımısəri-p-ərhav narmamə atuaturuk minə ye nımri mırh, mharuk-pən nəgkiarrien əutən irəriə, mışhopni əriə, nar apnapıg mə iriə kımnhapəh nhani-hahyen əmiə.

Nərigien kapətawə tukrapomh ye nıpig kape nəmhayen

⁷⁻⁸ Ror pən, piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre tuk əmiə mə taksor nərigien kapəmiə rəpomh kini mamhawhin nıpig yame Yesu Yermaru tukrırerıg-pə min iran. Pəh nien mə tuktu Yesu Yermaru tukrırerıg-pə min, ror pən takasəkeikei misor nətərigien kapəmiə rəpomh, masərer tim tim, rəmhen kin yame yəsım kirik rawhin nıpig kape nəvıginien meriaji tukrımrüə kini rıvəh nan nəvıginien.

⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-hahyen əmiə minə, tamə Yermaru rarpın tai norien has minə kapəmiə. !Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkır norien kape narmamə!

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə. Rikimiə tukrəsik-ru profet kupən yamə mine kımnhani-ərhav nəgkiarrien ye nhag Kughen Yermaru. Kapəriə nımraghien ramhajoun ətawə mə nətərigien kapətawə tukraməkeikei məpomh ye nıpig nəmhayen ramuə tuk ətawə. ¹¹ Kini nakharkun məkneikin mə kamni kımə narmamə yamə mine kasərer tim tim məknakin ye nıpig nəmhayen ramuə, iriə kasarə ye nihuvəyen əfrakis. Nıməsəriğ nəvsaoyen kape kwən a Job kupən, yame rımnərer tim tim ye nıpig əutən minə, kini mharkun mə Kughen Yermaru rımnamarha huvə tuk Job. Narımnar ahas minə rıpsaah rımvəvən tukun; kini ai, Kughen rımnor huvə pık pən kımın. Kini ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə riki Kughen rehuə rehuə pık tuk ətawə, kini In rorkeikei ətawə.

Takamni əmə nəfrakisien ye nıpig m-fam

¹² Piak minə mine nowinik minə. Nar rhuvə pık mə rikimiə tukraməsik, mə takhapəh nhavəhyen kwəsü ye nhag rao ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kirik min. Nıpig mıfam takhani əmə nəfrakisien. Nıpig tukmə nakhani mhamə, “Əwəh,” kini pəh kapəmiə nəgkiarrien tukruə mor nəfrakisien kin. Kini nıpig tukmə nakhani mhamə, “Nıkam,” kini pəh kapəmiə nəgkiarrien tukruə mor nəfrakisien kin. Tamə Kughen rıvəhsi-pre narpinien kimi əmiə.

Nəhuakien yame ramor nıpran

¹³ Tukmə kimiə kirik ramarə ye nıpig əutən, rhuvə mə tukrəhuak kimi Kughen. Tukmə kimiə kirik rıkin ragien, rhuvə mə tukrəni nıpei kape nəgnəginien. ¹⁴ Tukmə kimiə kirik ramhə, rhuvə mə tukrokrən kin elda minə kape nıməhuak pəh khauə misəhuak-pən iran, misətəg-pən oel ye kapən kapə ye nhag Yesu Yermaru. ¹⁵ Kini iriə kashatətə mə Yermaru tukror huvə kwən a, masəhuak-pən iran, tukrəsənin. Kini Yermaru rıvəhsi-haktə in. Kini tukmə rımnor təvhəgə has, Yermaru tukrıvəh-si ta. ¹⁶ Ror məkneikin, mə takhani-ərav-pre norien has minə kapəmiə

tuk əmiə minə, masəhuak-pən irəmiə minə mə taksəsanin. Nəhuakien kape yemə atuatur nagheen rehuə, kini mör nīpran, ¹⁷ rəmhen kin kwən a Elaeja kupən. In nīprai yermamə rəmhen kin ətawə. Mərig in rimnaməhuak maməhuak mə nəhig tukripəh nīpien, kini nəhig ripəh nīpien meriaji newk kisisər mine makuə sikis.* ¹⁸ Kini maməhuak min mə nəhig tukrip, kini Kughen rher-pə kin nəhig, kini nəsimien minə fam kimisor kwənkwairea.

Vi-pə min narmamə yamə mine kapəriə nərigien rimamir

¹⁹⁻²⁰ Piak minə mine nowinik minə. Takasəkeikei mharkun mə tukmə kimiə kirik ramiko maməpəh swatuk kape nəfrakisien, kini kimiə kirik rivi-pə min, yermamə yame rivi-pə yor təvhagə has ramrerig-pə min ye swatuk kape nəfrakisien, in ravəh-miragh kwən a ye nimhəyen kafan, kini mamor swatuk kimin mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has ehua minə kafan.

* **5:17:** 𐌸𐌹-𐌹𐌺 stori kape Elaeja ye 1 King 17:1; 18:1. **5:18:** 1 King 18:42-45 **5:19-20:** Gal 6:1

1 Pita

Nəkwəkwə yame Pita rimməkupən mirai

Nəgkiarjen kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə ye tanə minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a kimə Tarki.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, yamehuə kape Rom, nhagin e Nero, ramoriah pik niməhuak minə. Mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə tiksın, mhopni tiksın. Mərig ripəh nuhyen Pita.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak yamə mine kasərig nəməhəyen. Morkeikei mə tüksərer tim tim ye kapəriə nhatətəyen kini misor norien yame rhuvə, nar apnapig tukmə nahasien ramvən tuk əriə.

Pita ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pita, yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə yamə mine nakasarə ikin minə fam apa ye provins minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Kughen rimirpen ta əmiə; iməmiə ikin pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərig kimia yepsipis əmə eikin e. ² Kughen Rimtawə rimirpen əmiə meinai, apa kupən, in rimini kafan nərigien mərəhu, kini muirkun ta swatuk minə fam kape nimraghien kapətawə. Kini Nanmin Kafan rimmərəhu karin əmiə mə kafan narmamə minə, mə taksor nəkwai Yesu Kristo, kini nitawin rəspir əmiə ye norien has minə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehuə pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə rerin ye rao ye neai

³ !Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə! Kughen rikin rehuə rehuə tuk ətawə, In rimmor ətawə kwəsarha min ye nimraghien vi, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim kapətawə nərigien iran. Ror məkneikin meinai Yesu Kristo rimmiragh min ye nimhəyen kafan. ⁴ Kini ye nimraghien vi e, kitawə kamhawəh narimnar huvə minə apa ye rao ye neai yame Kughen rimmərəhu karin mə kapətawə. Kini nar a to ripəh nahasien, mipəh nimətitiən, kini mipəh nirkəkien.

⁵ Ye nhatətəyen kapətawə, nəsaninien kape Kughen rhotkimkimin ətawə meriaji Kughen tukrivəh miragh ətawə. Kini ye Nipig Kwasig, Kughen tukrhajoun narmamə mə In ruəvəh miragh ta ətawə. ⁶ Rikimie tukragien pik tuk nar e, nar apnapig tukmə nipig əutən pisin pisin minə kamhauə pawk ye kapəmiə nimraghien. Mərig kamhauə tuk nipig kwəkwə əmə. ⁷ Nipig əutən minə a kwənhauə mə narmamə tüksəm nhatətəyen kapəmiə mə ?nakasərer tim tim uə? Aean e gol ramser-ser, in nar kirik yame nap raməs-ta nəmtəyen iran. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig əutən minə kisəmhen kin nap yame raməs-ta nəmkimikien ye kapəmiə nhatətəyen. Nhatətəyen in rapita aean e

gol. Kini Kughen tukrini vi vi əmia tuk nhatətəyən kapəmia, mivəhsi-haktə nhagma, mivəh-si-pre nisaiyən ehuə kimi əmia ye nipiḡ yame Yesu Kristo tukruə iran.

⁸ Nimmhapəh nisəm-pakw-əyən Yesu Kristo mərig naksorkeikei In. Kini nakhapəh nisəm-pakw-əyən In ai taktəkun, mərig nakashatətə iran. Kini rikimia rukwar kin nagienien yame in rhuvə pik mapita. To nakhani nəgkiarien kirik, mərig to rapəh neriajien nagienien kapəmia. ⁹ Rikimia ramagien məkneikin meinai kimiə nakwənhawəh nar e yame nimisəru-pən nərigien kapəmia iran, in e mə Kughen tukrivəh miragh kapəmia nimirghien.

¹⁰ Profet kupən minə kimnhani-ərhav mə Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyən kimi əmia, kini misarkut pik mə tukharkun-ru swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. ¹¹ Nanmin kape Kristo raməmir iraria mamhajoun əria kin nəmhəyən yame Kristo tukrərig ye niran, kini ai, Kughen tukripi-vəhsi-haktə In. Mərig profet kupən minə kimisarkut mə tukharkun swatuk yame narimnar minə a tukhauə iran, mine nipiḡ atuətuk yame tukhatərhav-pə iran. ¹² Mərig Kughen rimnhajoun profet kupən minə mə narimnar minə a kimnhani-ərhav ye nikarin kape Kristo tukhapəh nhatərhav-pəyən ye nipiḡ kapəria, mərig tukhatərhav-pə ye rao e kasarə iran ai taktəkun mine. Kini taktəkun ai, narmamə kamhani-ərhav nəgkiarien kape Nəvsaoyən Huvə kimi əmia ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai. Kini narimnar minə a khahuvə pik, ror məkneikin mə agelo minə min kwəsorkeikei mə taksəm mharkun narimnar yamə mine kimnhatərhav-pə.

Nimirghien yame ratuatuk

¹³ Ror pən, nətərigien kapəmia tukriskai tuk norien wok. Takasarha huvə tuk nimirghien kapəmia. Misəru-pən tim tim nərigien kapəmia ye nihuvəyən yame Kughen tukrautə-pre kin kimi əmia ye nipiḡ yame Yesu tukrirerig-pə min iran. ¹⁴ Sor nəkwai Kughen ramhen kin yame kwajikovə huvə minə kator nəkwai rimria minə mine nisinria minə. Kupan, nimmhapəh nharkunien nəfrakisien kape Kughen, masor norien has yamə mine rikimia atuk əmə rorkeikei. Mərig taktəkun ai, takhapəh niseighanien kin norien minə a mə tukhavi-ta min nətərigien kapəmia. ¹⁵ Kughen e yame rimnokrən kin əmia, In ramərhakə matuatuk. Kini ye norien kirikianə, norien minə fam yamə mine nakasor, tukasəkeikei misatuətuk ¹⁶ meinai Nəkwəkwə Kape Kughen ramni mimə, “Takasəkeikei misəmərhakə misatuətuk meinai Yo, yakamərhakə matuatuk.” (Lev 11:44, 45; 19:2; 20:7)

¹⁷ Kughen tukmə raməkir narmamə In rapəh norien ror pisin kimi narmamə tiksın. Ror məkneikin, tukmə naksokrən pawk kin In mə Rimimia, mərig ye nimirghien kapəmia ye tokrei tanə e, takasəkeikei mhasiai huvə In, misarə ye tokrei tanə e rəmhen kin yepsipis minə əmə tiksın ¹⁸⁻¹⁹ meinai nakwənharkun mə pəh nien mə Kughen rimnarpin nimirghien kapəmia kin narimnar yamə mine tukharkək tuk nipiḡ kirik rəmhen kin gol uə silva; mərig rimnarpin nimirghien kapəmia kin nitaw Tini Keikei Yesu Kristo, yame In rəmhen kin kwaji sipsip huvə kirik yame nəmkimikien rirkək əfrakis iran. In rimirisin əmia ye nimirghien

1:7: Prov 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3

1:8: Jon 20:29; 2 Kor 5:7

1:10: Mat 13:16-17

1:11: Sam 22; Aes 53; Luk 24:26-27

1:14: Rom 12:2; Efes 2:3; 4:17-18

1:17: Rom 2:11;

Rev 2:23

yame rahas yame kapəmiə kaha minə kimishajoun əmiə kin kupən. ²⁰ Kughen rimirpen ta Kristo apa kupən, ye nipiğ yame ripəh norhanəyen tanimtanə; məriğ taktəkun ai, kwənhauə ipakə tuk Nipiğ Kwasiğ, kini Kughen rimmor əpu In, mə tukruə miwəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə. ²¹ Nakwənharkun Yesu Kristo, ror məkneikin mə nakshatətə ye Kughen yame rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan, kini miwəhsi-haktə In miwəhsi-pən nehuəyen kimin. Ror məkneikin, takshatətə ye Kughen misəruhu-pən tim tim kapəmiə nətəriğien iran.

²² Nakwəsəri-pən nəğkiarien əfrakis, kini miwəsəspir kapəmiə nimraghien ruauə mivi. Kimiə nakwənhauə mwəsorkeikei kimiə minə tiksın. Kini takasəkeikei misorkeikei əmiə minə yerkimia minə fam. ²³ Meinai nəğkiarien a rimmor əmiə nakwəsarha vi ta; nimraghien vi a, infamien rirkək. Meinai nəğkiarien kape Kughen tukraməmır kape rerin, to ripəh nirkəkien tuk nipiğ kirik. ²⁴ Kini Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə m-fam kisəmhen əmə kin mənvhirik,

Kini nihuvəyen fam kapəriə kisəmhen əmə kin jihi nai.

Mənvhirik tukrimsiə, kini jihi nai tukrəsaah,

²⁵ məriğ nəğkiarien kape Yermaru ramarə kape rerin.” (Aes 40:6-8)

Kini in e nəğkiarien kape Nəvsəoyen Huvə yame narmamə kwənhani-ərhav-pre ta kimi əmiə.

2

¹ Ror pən mə takasəkeikei misəpəh norien minə e ye nimraghien kapəmiə, rəmhen kin: norien m-fam kape nor-ahas-pənien kimi narmamə, mine norien minə fam kape neikuəyen, mine nini-pikien əmə nar, mine jalus, mine norien m-fam kape nini-hahyen narmamə. ² Takasəkeikei misorkeikei pik nəğkiarien kape Kughen yame rəmtir huvə, rəmhen kin yame kwajikovə əmtəmtə ramasək tuk nəmahyen. Meinai Kughen rimivəh miragh əmiə, takasəkeikei misən nəğkiarien kafan miseihuə kin. ³ Kimiə nakwəsəm əpu norien kape Kughen Yermaru mharkun mə In rhuvə pik; rəmhen kin yame nakwəsən əsigəvin nəviginien kirik, mharkun mə in rhekin pik.

Səpaag yame ramraptərəkin nimə kape Kughen, ramragh

⁴ Kughen rorkeikei mə tukrivhirəkin kafan kirik nimə kin ətawə narmamə minə, kini mirpen Səpaag ye nimə kirik yame narmamə kimisarakikin ta, məriğ in Səpaag huvə kirik yame Kughen tukrəkir məkupən. Kini tukmə nakhauə ye nhatətəyen kapəmiə tuk Səpaag e Kristo, ⁵ kimiə min naksəmhen kin səpaag yame ramragh, yame Nanmin kape Kughen rimməkir mavhirəkin kafan kin nimə. Kini Nanmin kape Kughen raməmır irəmiə, nakasofugin ye Yesu Kristo masor narimnar yame Kughen rikin ragien tukun, rəmhen kin yame pris yame rəmrhakə rawəhsi-pən sakrefaəs kimi Kughen, rikin ramagien tukun. ⁶ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə,

“Səmrū. Yimməkir Səpaag ye nimə kirik apa Saeon*,”

In səpaag huvə kirik yame yimirpen.

Səpaag e kape nırapərəkinien nimə,

1:18-19: Wok 20:28; Hib 9:12-14 **1:20:** 2 Tim 1:9-10 **1:21:** Jon 14:6; Rom 5:1-2 **1:22:** Jon 13:34; Rom 12:10 **2:1:** Efes 4:22; Jem 1:21 **2:3:** Sam 34:8 **2:5:** Rom 12:1; Efes 2:21-22; Rev 1:6 * **2:6:** Saeon, nhag pisin e Jerusalem.

kini narmamə yamə mine kishatətə iran, to nīpig kirik khapəh nīsaursien tukun.” (Aes 28:16)

⁷ Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakashatətə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyən iran, Səpaag e tukror-pən əriə rəmhen kin yame Nəkwəkwə Kape Kughen rīmīni kupən mīmə,

“ Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkiniēn nīmə kīmīsarakikin, mərig Kughen rīmnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkīr məkupən. (Sam 118:22)

⁸ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni kupən mīmə, “Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini In Səpaag yame tukror narmamə kamhamīr.” (Aes 8:14)

Iriə kamharəh-pikin səpaag e meinai kīmīsəpəh nəgkiariēn kape Kughen. Kini in e nərigien kirik kape Kughen yame rīmīni mə iriə tukhamīr məknakin.

⁹ Mərig Kughen rīmīrpen ta əmiə mə kafan minə, kini kīmīə pris minə kape King, kini kīmīə nəmə rhakə yamə mine Kughen ramarmaru irəmīə. Kini kīmīə kwənərəus minə tiksin kape Kughen. In rīmnor əmiə məkna mə takharkun nīni-ərhavyen nəgkiariēn yame ravəhsi-haktə In tuk kafan nīhuvəyən mine narīmnar yame In rīmnor. In rīmīsəkirən əmiə mə taksəta ye nəpignapiēn, mhauə ye nīkakien huvə kafan. ¹⁰ Apa kupən, kīmīə narmamə apnapig əmə; mərig taktəkun ai, kīmīə kwənərəus minə kape Kughen.† Apa kupən, nīmnhapəh nharkuniēn nīhuvəyən kape Kughen; mərig taktəkun ai, nəkwənharkun nīhuvəyən kape Kughen.

¹¹ Yo minə tiksin yame yakorkeikei pik əmiə, pəh rikimīə tukraməsik mə tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuatur kapəmīə. Kitawə kisəmhen əmə kin yepsipis minə, mine nəmə iruə minə ikin e. Ror məkneikin, yakamni-pre skai tuk əmiə mə taksərəer isok tuk norien has yamə mine nətərigien atuk əmə kapəmīə rorkeikei. Nətərigien minə e kasoriah rikimīə rəmhen kin yame tikmīr minə kasarowagin kimi əmiə. ¹² Nīpig m-fam kitawə kisarə yerki narmamə yamə mine khapəh nhaniyēn nəfrakisien ye Kughen. Kini nīmraghiēn kapəmīə tukraməkeikei matuatur huvə mə tukmə kamharuk-pən pawk nəgkiariēn has irəmīə, mərig tuksəm norien huvə minə kapəmīə, kini mhasiai Kughen ye nīpig yame In tukruə məkir narmamə iran.

Nisaiyēn nəmehuə minə

¹³ Kitawə narmamə kape Yermaru, kini kisorkeikei mə tukhasiai nhagin. Ror məkneikin, takasor nəkwai nəmehuə minə fam yamə mine narmamə kamhayəh-sihaktə əriə mə tuksarmaru. Takasor nəkwai yamehuə kape gavman‡ yame in yamehuə əgkəp, ¹⁴ mine kafan nəmehuə yamə mine ramher yərhav kin əriə mə takasor wok kafan. Iriə tukhavən misor narpiēn kimi narmamə yamə mine kasəkapīr natuakəmīēn kapəriə, kini mhani vi vi narmamə yamə mine kasor norien huvə. ¹⁵ Takasor məkneikin meinai Kughen rorkeikei mə kapəmīə norien huvə minə tukhani-əhu nəgkiariēn ətəwao minə kape narmamə yamə mine kapəriə nīrkuniēn rīrkək. ¹⁶ Kīmīə, pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəmīə rəmhen kin yame yamehuə kirik ramarmaru ye slef kafan, meinai Kughen ruirisin ta əmiə tukun. Mərig rikimīə tukripəh nəsikien mīmə, “Kughen ruirisin ta yo, kini ror məkneikin mə yakīrkun norien naha

2:9: Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8 † **2:10:** Imru stori ye Hos 1:6, 9-10; 2-23.

2:11: Gal 5:17,24 **2:12:** Mat 5:16 ‡ **2:13:** Gris ramni “Sor nəkwai king.” **2:13:** Taet 3:1 **2:15:** 1 Pita 3:16

nhagin yame yakorkeikei, nar apnapig mə in təvhagə hah.” Nıkam. Kimiə slef minə kape Kughen, kini ror məkneikin, taksəri-pən norien yamə mine kisatutuk.

¹⁷ Takhavəhsi-pən nisaiyen yame ratuatuk kimi narmamə m-fam. Taksorkeikei nəməhuak minə, in e narmamə kape Kughen minə, kini takhagin mhasiai Kughen, kini mhasiai min nəmehua§ minə.

¹⁸ Kimiə slef minə, takasəkeikei misor nəkwai kapəmiə nəmehua minə, kini mhavəhsi-pən nisaiyen kimi əriə. Taksor-pən məknakin kimi əriə m-fam, yamə mine kasor rimar-pre tuk əmiə, mine yamə mine kasərik mitə pik əmiə. ¹⁹ Tukmə ror kimiə naksor əmə nar atuutuk, mərig kapəmiə nəmehua minə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini nakasərig rahas kin. Mərig riki Kughen tukragien tuk əmiə tukmə nakharəhpikin nıpig əutan minə a masərer tim tim əmə meinai nakasarha-pən əmə tuk Kughen. ²⁰ ? Nakmə ta mə to nakor nar has kirik, kini nəmehua minə khauh ik tukun, kini narmamə to khani-vi-vi ik tukun uə? Nıkam, tukhani mə nımivəh narpinien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakamor əmə norien huvə minə, nar apnapig narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rikin tukragien əmə tuk ik. ²¹ Kughen rimnokrən kin əmiə mə taksərig nəmhəyen meinai Kristo rimnərig nəmhəyen tuk əmiə. In rimnəkupən mhajoun norien atuutuk a mə kimiə taksəri-pən əmə tamhek nihun. ²² Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mımə,

“In rimipəh norien təvhagə has kirik,

kini In rimipəh nıniyen nəgkiarien eikuə kirik.” (Aes 53:9)

²³ Narmamə kimnhani hah pawk In, mərig In rimipəh nhorpinien tai nəgkiarien has kapəriə. Rimnərig pawk nəmhəyen ye nıpran, mərig rimipəh nıniyen mə tukrarpın tai norien has kapəriə. Mərig In rimnəərəhu-pən narımnar fam ye kwermi Kughen yame nıpig m-fam kafan norien kape nəkiriien narmamə in ratuatuk əmə. ²⁴ Ye nıpig a, Yesu rimnəker ye nai kamarkwao kin, mivəh narpinien kape təvhagə has minə fam kapətawə ye nıpran. In rimamhə mə təvhagə has minə kapətawə tukror infamien kini mə kitawə tukhamragh, misəri-pən swatuk kape natuatukien.

“Kimoh In, rimnərig nəmhəyen ye nıpran tuk nivəh-mıraghien ətawə.”

(Aes 53:5-6)

²⁵ “Apa kupən, kimiə nımisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei.

Mərig taktəkun ai, nakwəsarar mınhauə tuk Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk Sipsip minə, in e, Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk nımraghien kapəmiə.” (Esik 34:5-6)

3

Norien atuutuk kape yerman mine piraovin yame kwəwarkurək ta

¹⁻² Kini ye norien kirikianə əmə kape nisaiyen Yermarə, kimiə nıpiraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, takasəkeikei misor nəkwai narman kapəmiə. Kini tukmə narman kapəmiə khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, norien huvə əmə kapəmiə tukrivi əriə khauə mhani nəfrakisien iran. Narman kapəmiə tuksəm mə norien kapəmiə ratuatuk, kini mine narmamə kamhasiai əmiə, norien e rəmhen

§ 2:17: Gris ramni “Hasiak king.” 2:17: Rom 12:10 2:18: Efes 6:5 2:20: 1 Pita 3:14,17
2:21: Mat 16:24; Jon 13:15 2:22: Jon 8:46; 2 Kor 5:21; 1 Jon 3:5 2:23: Aes 53:7; 1 Pita 3:9
2:24: Rom 6:11 2:25: Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21

tuk niviyen əriə. Nəgkiarien kirik rirkək mə to naksəsik əpnis pən mhavi əriə kin. ³⁻⁴ Pəh narman tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə. Mərig pəh nien mə nakahuvə meinai nakhavəhsi-pən neipən huvə, uə naksərər huvə ni kwənemiə, uə naksəkwan jen uə nakharuk-pən narimnar kimmor kin gol ye nimətirgimiə. Mərig pəh tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə tuk narimnar yame to rīpəh nahasien tuk nīpig kirik. In e ye nīmraghien kapəmiə, mə nakasarə mar, kini misarə apīs-apīs. Norien minə e khahuvə ye nīmrī Kughen. ⁵ In e norien kape nīpianəhuak kupən yamə mine kimisərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə ye Kughen. Iriə kimnasor nəkwai narman minə kapəriə, kini ye norien a, kimisor rīkiriə rhuvə. ⁶ Rəmhen kin Sera kupən, in ramor nəkwai Ebrahim, kini mamokrən kin in mə kafan yemehuə. Kini kimie e kwənərəus kape Sera tukmə naksor norien yamə mine kisatuatuk, mhapəh nhaginien kin nar kirik.

⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimie narman yamə mine nakwəsarkurək ta, misarə kimie nīpiraovin kapəmiə, takasəkeikei masarha huvə tuk nīmraghien kapəriə. Takasəkeikei mhasiai əriə meinai iriə khapəh nhaskaiyen rəmhen kin əmiə, kini mine kimie miriə min takhavəh nar huvə e yame Kughen Rımtawə tukrivəsi-pre, in e nīmraghien rerin. Tukror məkneikin mə nar kirik rirkək yame to rərər əswasig kin nəhuakien kapəmiə.

Nəməhuak minə fam

⁸ Nəgkiarien infamien e. Kimie mifam takasəkeikei misor məkneikin: Takhavəh nətərigien kirikianə; rikimiə tukreihuə tuk əmiə minə; tak-sorkeikei əmiə minə; taksor rikimiə rimar tuk əmiə minə; taksor nərigien kapəmiə reiwaiyu. ⁹ Kini tukmə narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, mərig takhapəh nisarpinien tai norien has kapəriə. Tukmə narmamə kasəgkiar has-pre kimi əmiə, mərig takhapəh nisarpinien. Mərig taksəhuak, misaiyoh Kughen mə tukror huvə pən kimi əriə. Taksor məkneikin meinai Kughen rimnokrən kin əmiə mə taksor məkneikin, nīpīhavəh nīhuvəyen kafan. ¹⁰ Meinai Nəkwək wə kape Kughen rimini kupən mīmə, “Yermamə yame rorkeikei nīmraghien huvə,

kini morkeikei mə tukramərig huvə ye nīpig mifam,
in to rīpəh nīniyen nəgkiarien has minə,
kini in to rīpəh neikuəyen.

¹¹ In tukraməkeikei marar ye norien has minə,
kini mor əmə narimnar yame rhuvə.

In tukraməkeikei mamarkut pik mə tukramarə iriə narmamə m-fam ye nəmərinuyen.

¹² In tukraməkeikei mamor məkneikin meinai Kughen Yermaru ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kisatuatuk,
kini mamətərig huvə kin nəhuakien kapəriə,
mərig In mamor tikmir kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə
hah.” (Sam 34:12-16)

¹³ Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narimnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to roriah əfrakis əmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə kamhauh əmiə tuk norien atuatuk kapəmiə, mərig Kughen tukrivəhsi-pre nīhuvəyen.

“Takhapəh nhaginien kin nəmhəyen yame narmamə tukasor,

kini pəh rikimiə tukripəh nəsik-pikien.” (Aes 8:12-13)

¹⁵ Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kin Yermaru kapəmiə maməkupən ye nımraghien kapəmiə. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhamə, “Rhawor e nakasəəhu-pən məknakin nətərigien kapəmiə ye Yesu,” kini nıpig mıfam takasəkeikei misərer matuk tuk nhorpinien nəgkiarien kapəriə. Mərig tukmə naksəgkiar, səgkiar mar kimi əriə, mhasiai əriə. ¹⁶ Kini ye nıpig mıfam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiə in ratuatuk əmə. Kini tukmə narmamə khani has norien huvə minə kapəmiə meinai kimiə narmamə kape Kristo, mərig iriə tukpisaurs tuk nini-hahyen əmiə. ¹⁷ Tukmə ye nərigien kape Kughen mə narmamə tukhauh əmiə tuk norien huvə minə kapəmiə, nar e in rhuvə rapita yame naksor norien has, narmamə kamhauh əmiə tukun. ¹⁸ Ror məkneikin meinai Kristo rımamhə tuk təvhagə has minə, rımamhə mikirikianə əmə, nəmhen. In yemə atuatur əgkəp, mərig rımamhə tuk narmamə yamə mine khapəh nisatuaturien mə In tukripik əriə mhavən tuk Kughen. Kimishopni In, nıpran rımhə, mərig Nanmin kape Kughen rımnor In ramragh min ye nımhəyen kafan. ¹⁹ Məkneikin Nanmin kape Kughen rikir In rivən mini-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi nanmi narmamə yamə mine kwənhamhə misəmır ye kalabus, ²⁰ iriə a yamə mine kimisəsik pawk nəkwai Kughen, mərig In rımneito kin əriə, nərigien kafan rəpomh. In a ye nıpig yame Noa rımnəvhırəkın rao iran, narmamə eit əmə kimnisarə ye nəkwai rao, kini Kughen rımivəh miragh əriə ye nıpig rao a rımnaiyu mameiai-pən ye nu ehua. ²¹ Kini nu ehua a in rımnor nımtətien ye baptaes yame ramhajoun mə Kughen ravəh miragh ətawə ye norien e yame In rımnor Yesu Kristo rımamragh min ye nımhəyen kafan. Mərig norien baptaes e, nıpran, pəh nien mə kaməkwi-ta nəmkimik ye nıprai jir, mərig nıpran e kitawə kwəsarar ye norien has kapətawə, mhauə tuk Kughen, masərig yerkitawə mə təvhagə has ruirkək. ²² Kini Yesu Kristo ruavən ta apa ye rao ye neai, kini mamkwətə ye nikar Kughen matuk, mamehuə ye agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nanmin minə fam, mine yermaru minə fam.

4

Swatur kape norien nəkwai Kughen

¹ Meinai nıpig Yesu Kristo rımnamarə ye tokrei tanə, In mamərig rahas ye nıpran, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei mhawəh min nərigien a, mə taksərer tim tim. Meinai yermamə yame ramərig rahas ye nıpran, ramhajoun mə rınəpəh ta norien kape təvhagə has. ² Ror məkneikin, kimiə yamə mine nakasarə hanə ye tokrei tanə e, takhapəh nisəri-pəniən narımnar has yamə mine kamhaurə atuk ye nərigien kapəmiə. Mərig taksor nəkwai Kughen. ³ Mərig kimiə nakwəsorıah ta nıpig rehuə tuk nıkwəsıgıen kin norien minə kape narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfraksien ye Kughen. Kupan kimiə nakamhakir apnapig nıpiraovin; kini nətərigien kapəmiə ramvən əmə tuk nar has minə; kini misapıs pik kin nınimien; kini masor lafet kape nırpəhuyen nıpiraovin; kini mamhanım alikol kini misapıs misarmar; kini masəhuak kimi nanminar minə, in e nəpnaihyen kafan rahas pik. ⁴ Mərig taktəkun ai, rukreikin kapəriə kapə meinai kimiə nakwəsəpəh nhakwasıgıen kin

əriə mamhävən kimiə miriə mhavi-ərhav ye kwənharəruə kape təvhagə has kapəriə. Kini iriə masoriah pik nhagmiə tukun. ⁵ Mərig iriə tukasəkeikei mhani-ərhav narimnar fam ye nimraghien kapəriə kimi Kughen yame In ramərer matuk mə tukrəkir əmhen narmamə yamə mine kwənhamhə mine yamə mine kamhamragh. ⁶ Ror pən kwənhani-ərhav-pən ta Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə yamə mine kwənhamhə ta*; mə nar apnapig mə narmamə kimmhauh əriə ye tokrei tanə, mərig Nanmın kape Kughen rirkun norien əriə mə tuksarə iriə min ye rao ye neai.

⁷ Kitawə kwənhauə ipakə tuk nipig yame narimnar minə fam tukharkək iran. Ror məkneikin, rikimiə tukramarə, kini takasəkeikei misarha huvə tuk nimraghien kapəmiə, mə takharkun nəgkiarien kimi Kughen ye nəhuakien yame ror nanmın. ⁸ Mərig nar yame rhuvə pik mə takasor - taksorkeikei əmiə minə yerkimie m-fam, meinai tukmə nakasor məknakin, takhapəh nisərigien norien has yamə mine nakasor irəmiə minə. ⁹ Nəkwai nimə kapəmiə, kape narmamə m-fam. Tukmə khaurə ye nəkwai nimə, takhapəh nhani-pikien əriə. ¹⁰ Kughen rimiwəh-sipre nirkunien pisin pisin kimi əmiə kirikianə kirikianə. Rhuvə mə takasor narimnar ye nirkunien minə a misasitu irəmiə minə. Kini taksor narimnar a ye norien kape yorwok yamə mine kasor wok atuatur kape Kughen nipig mifam. Taksəwhai nihuvəyen kafan ye swatuk pisin pisin yamə mine In rimiwəh-si-pre. ¹¹ Tukmə Kughen rimiwəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavven nəgkiarien, pəh tukragkiar rəmhen kin yame Kughen atuk In raməgkiar. Kini tukmə Kughen rimiwəh-si-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nasituyen ye narmamə, pəh tukrasitu irəriə ye nəsaninien yame Kughen riwəhsi-pən kimin. Ye norien minə fam, narmamə tuksəgnəgin Kughen tuk nar yame Yesu Kristo rimnor. Pəh kitawə tukhani-ərhav kafan nihuvəyen mine nəsaninien mhavən mhavən mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəməhuak minə tuksərig rahas ye niprairiə

¹² Yo minə tiksın, yame yakorkeikei pik əmiə, takhapəh nisakurien tuk nəmhəyen yamə mine kamhaurə tuk əmiə mə tuksəm-ru nhatəyəyen kapəmiə. ¹³ Mərig tukmə nakasərig nəmhəyen rəmhen kin yame Kristo rimnərig, pəh rikimiə tukramagien əmə, mə nipig yame Kristo tukrirerig-pə min iran, nikhakien tukrarkurao iran, rikimiə tukragien pik. ¹⁴ Tukmə narmamə kamhani hah əmiə tuk nhag Kristo, mərig Kughen tukriwəhsi-pre nihuvəyen, meinai Nanmın kape Kughen yame rəsanin makak, raməmır irəmiə. ¹⁵ Rhuvə mə, tukmə narmamə khamə tukhauh ik, pəh nien mə kamhauh ik meinai nimnakapir loa kirik, uə nimnhopni yermamə, uə nimnəkrəh kin nar kirik, uə nimnəgkiar ye nar kirik yame pa rimə kafam. ¹⁶ Mərig tukmə khamə tukhauh ik, pəh tukhauh əmə ik meinai ik yəməhuak kirik. Kini takpəh naurisien tukun. Mərig takəgnəgin Kughen meinai nakvəh nhag e Kristen. ¹⁷ Ror məkneikin meinai nipig kape nəkirien narmamə ruərikakun ta. Kini Kughen tukrəkupən məkir narmamə minə kafan. !Kini rahas pik tuk narmamə yamə mine khapəh nisətarigien kin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen! ¹⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

4:5: Wok 10:42 * **4:6:** Emru 1 Pita 3:19-20 mine 1 Tes 4:13-18. **4:7:** Rom 13:11-12 **4:8:** 1 Pita 1:22 **4:11:** Rom 12:6-8 **4:13:** Wok 5:41; Jem 1:2; 1 Pita 1:6-7 **4:14:** 1 Pita 2:20

“Tukmə narmamə yamə mine kisatuatuk, yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə kamharəh-pikin nipig əutən, kini mərig, narmamə yamə mine kaseinein Kughen masor təvhagə hah, tukamharəh-pikin pik nipig əutən.” (Prov 11:31)

¹⁹Kini ror məkneikin, narmamə yamə mine Kughen rameighan kin əriə kisərig rahas ye nīprairiə, tukasəkeikei misəəhu-pən nīmraghien kapəriə ye kwermīn, yame rimnor narimnar fam, yame In to rapəh nor-təkunien kafan nəgkiarien. Kini rhuvə mə iriə tukasəkeikei masor norien yame rhuvə mamharpin.

5

Nəgkiarien ramvən kimi elda minə mine nitamaruə

¹Kini taktəkun ai, yakorkeikei mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə elda minə kape nīməhuak. Yo elda kirik rəmhen kin əmiə, kini yo min yimnəm kin nīmrik nəmhəyen kape Kristo, kini yo jakvəh nīmraghien rerin yame Kristo tukrivəhsi-pə. ²Kafak e nəgkiarien yakamni-pre tuk əmiə mīmə, taksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen yamə mine kasəmīr ye kwermīmīə, rəmhen kin yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə. Pəh nien mə naksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen meinai kaməkeikei kimi əmiə tukun, mərig meinai rikimiə ramagien tukun. In e nərigien yame Kughen rorkeikei. Kini takhapəh nisor-əməyen tuk mane; mərig taksor meinai rikimiə ramagien əmə mə taksasitu ye narmamə. ³Mərig rapəh nəmhenien mə kimiə takhauə misəmhen kin nəmasur yamə mine kasərik mitə yorwok kapəriə minə, mərig kimiə taksor norien yame in ratuatuk mihuvə mə nəməhuak minə tuksəm norien kapəmiə khakwasig kin. ⁴Yamehuə kape narmamə yamə mine kasarha huvə tuk sipsip minə natukrirerig-pə min, kini ye nipig a, In tukrivəh-si-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rimnapita ye naiyuyen. Mərig nərokien e, nīmraghien rerin, to rapəh nahasien tuk nipig kirik.

⁵Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə nitamaruə, hasiai masor nəkwai elda minə kape nīməhuak. Kini kimiə mifam əgkəp takhavəhsi-əhu kapəmiə nərigien, mhasiai əmiə minə fam. Taksor məknakin meinai Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mīmə,

“Kughen rikin rapəh nagienien tuk narmamə yamə mine kisausit, mamərer əswasig kin əriə, mərig In ramautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə.” (Prov. 3:34)

⁶Kini ror məkneikin, takhavəh-si əhu atuk əmiə masəmīr ye kwermi Kughen əsanin mə In tukrivəh-si haktə əmiə ye nipig atuatuk kafan.

⁷Narimnar fam yamə mine nakasərig pik mhapam kin, havəhsi-pən kimi Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiə.

⁸Sarha, masərig əmiə, meinai, kapəmiə tikmīr Setan in rəmhen kin laeon yame ramaiyu apis apis, mamokworuə, nehe nəkwān ramaiyu, mamarha-kin yermamə mə tukrəs mətgai. ⁹Sərer tim tim ye nhatəyəyen kapəmiə nipig Setan ramuə tuk əmiə, meinai nəməhuak minə tiksin ikin minə fam ye tanimtanə, kimiə miriə nakasərig nəmhəyen kirikianə əmə.

¹⁰ Mərig takasərig nəmhəyən kape nīpig kwakwə əmə, kwasig ikin, Kughen tukror əmiə naksərig rhuvə mīn ye kapəmiə nīmraghien, kini mor naksəsanin ye kapəmiə nhatətəyən, masərəer tim tim, kini nar kirik rirkək mə to rivi-ta əmiə. Nihuvəyən mīnə fam kamhasi-pən əmə tuk Kughen, kini In rīmnokrən kin əmiə mə takhauə tuk Kristo misarə ye rao ye neai kape rerin. ¹¹ Pəh kitawə tukhani-ərhav nəsaninien kape narmaruyen kafan, mamhavən, mhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwe e

¹² Kwən e Saelas* rīmnasitu irak, kimru mīn, yakrərai nəkwəkwe e, kini yakaməm in rəmhen kin piak kirik, in yemə huvə kirik, kini kafak nəfrakisien raməmīr iran. Yakmərərai nəgkiarien kwakwə ye nəkwəkwe e kimi əmiə mə jakrəvəh-si haktə kapəmiə nətərigien. Kini yakamni-ərhav nərigien yame yimīrai ta, yamə mīne kasəgkiar ye nihuvəyən əfrakis kape Kughen. Sərəer tīmtim irəriə. ¹³ Piaumiə mīnə mīne nowinmiə mīnə kape nīməhuak eikin e Rom kasokrən huvə irəmiə. Kughen rīmīrpen əmiə miriə. Kini kwən e Mak yame yakokrən kin in mə 'narik,' in mīn ramokrən huvə irəmiə.† ¹⁴ Sokrən huvə irəmiə mīnə rəmhen kin mə kimiə kirikianə əmə ye Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nəmərinuyen kimi əmiə m-fam e narmamə kape Kristo mīnə.

* **5:12:** Gris ramni Silvanus, mərig tukmə ror nhag pisin e Saelas. **5:12:** Wok 12:2,25; 13:13; 15:22,30 † **5:13:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, "Nīpig naksofugin əmiə mīnə, taksor 'holy kiss' irəmiə mīnə." 'Holy Kiss' ror nīmtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə mīnə.

2 Pita

Nəkwəkwə yame ror kīraru kin yame Pita rimirai Nəgkiarīen kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə fam.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksīn kīmnhavən iməriə mamhani mhamə Yesu to rīpəh nīrerīg-pə-minien.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rimirkun mə pəh nien mə tuktu rīmhə, kīni rorkeikei mə tukrīvəhsi-pən nəgkiarīen infamien kafan kimi nīməhuak. Morkeikei mə tukrīsīg nəməhuak minə, mor əpu nhajounien eikuə minə. Mərig nīməhuak tukraməkeikei mərer tīm tīm məri-pən əmə nhajounien yame ratuatuk. Kīni morkeikei mə nhatətəyen kapəriə ye Yesu tukraməkeikei muə mīskai, kīni nīrkunien kapəriə ye nīkarīn kape Yesu tukraməkeikei mhaktə.

*Pita ramokrən huvə irəriə
(Jud 4-13)*

¹ Yo Saemon Pita, yo yor atuə kin mine aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvə-pre tuk əmiə yamə mine nakhavəh nhatətəyen yame in rhuvə rəmhen kin kapəmawə nhatətəyen. Norien atuətuk kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo yame ravəh mīragh ətawə in swatuk yame nīmnhavəh nhatətəyen a iran.

² Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nīhuvəyen mine nəmərīnuyen kimi əmiə rapita, meinai nakwənharkun In mine Yesu Yermaru kapətawə.

Kughen rīmnokrən kin əriə mə narmamə kafan minə

³ Kughen rīmnokrən kin ətawə mə tuksarə ye nīhuvəyen mine nīkhakien kafan ye nipig yame kītawə kīmnhauə mharkun In. Kīni ye nəsanīnien kafan, In rīmivəhsi-pə narīmnar fam kimi ətawə yamə mine tukasəkeikei mhavəh ye nīmraghien kapətawə mə rīkin tukragien tuk ətawə. ⁴ Kīni ye nəsanīnien mine nīkhakien kafan in rīmivəhsi-pə kafan promes yamə mine kīsehuə mhahuvə pik. Kughen rīmivəhsi-pə məknakin promes minə e mə norien kapətawə tukrəmhen kin norien kafan, kīni mə kītawə tuksap ta ye nahasien kape tokrei tanə yame ramsī-pən tuk nərigien has minə yerki narmamə.

⁵ Kīni ror məkneikin, takasəkeikei mīsarkut mə norien kapəmīə tukrhuvə pik. Taksəsik əpnis norien minə e ye nhatətəyen kapəmīə: Taksor huvə pən kimi narmamə; kīni takhavəh nīrkunien; ⁶ kīni masarha huvə tuk nīmraghien kapəmīə; kīni masərer tīm tīm ye Kughen ye nipig əutən minə; kīni mhavəhsi-pən kapəmīə nīmraghien fam kimi Kughen kīni masor nəkwəkwə; ⁷ kīni masorkeikei nəməhuak minə; masorkeikei min narmamə minə fam. ⁸ Rhuvə mə taksor norien minə e mamharpīn, mə nīrkunien kapəmīə ye nīkarīn kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukror kwənkwan. ⁹ Mərig tukmə nakhapəh nīsorien narīmnar minə a, naksəmhen kin yermamə yame nīmīn rīpīs, uə yame raməm nar

ipakə əmə, məpəh nəmien nar ehuə e mə Yesu rimməspir-ta təvhagə has kapətawə yamə mine kimisor kupən. ¹⁰ Ror pən, piak minə, mine nowinik minə, takasəkeiki misarkut tuk nisorien norien minə a, pəh ramhajoun-pən mə nəfrakisien mə Kughen ruirpen ta əmiə, kini minokrən kin əmiə mə kafan narmamə minə. Meinai tukmə naksor narimnar minə a, kini to nakhapəh nhamirien tuk nipig kirik; ¹¹ kini Kughen rikin tukragien tuk nəhitəyen ye kwəruə mə takhavən ikin Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame rimivəh miragh ətawə ramarmaru ikin kape rerin.

¹² Ror məkneikin mə, nipig mifam jakaməkeikei mamni-pre narimnar minə e kimi əmiə mə rikimiə tukraməsik əriə, nar apnapig mə kimiə nakwanharkun ta narimnar minə e, kini masərer tim tim ye nəfrakisien yame nakvənhawəh ta. ¹³ Yakamragh mamarə ye tokrei tanə e, rikik raməsik hanə mə ratuatuk mə jakni-ərhav min narimnar minə a mə rikimiə tukraməsik min, ¹⁴ meinai yakirkun mə pəh nien mə tuktu yakmhə. Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimmhajoun ta məknakin yo. ¹⁵ Kini taktəkun ai yakamarkut pik mə nipig tukmə yakmhə, kini takhapəh nisəru-kinien narimnar minə a.

¹⁶ Nipig kimawə yimnamhani-ərhav pre tuk əmiə mə Yesu Kristo tukruə min ye nəsaninien, pəh nien mə yimnhasim atuk tuk nəniyen kwanage yame yermamə kirik ramətərig atuk kin. Nikam. Kimasir yimirhəm kin nimrimasir mə nəsaninien mine nikhakien kafan kawehuə pik. ¹⁷⁻¹⁸ Kimasir Yesu apa ye takwar yame rəmərhakə nipig Kughen Rimtawə rimivəhsi-pən nisaiyen kimin, kini mor nipran rakhak kini məsiə, kini rimmərig riki Kughen e yame In Rakhak Pik rimiini-pən tukun mimə, “In e narik yame yakorkeikei, rikik ragien pik tukun.” Kimasir yimirhərig rikin ramsi-pən ye rao ye neai.

¹⁹ Mərig kitawə kharkun huvə mə nəgkiarien kape profet kupən minə in nəfrakisien, rəmhen kin laet kirik yame raməsiə ye nəpignapien. Kini rhuvə mə kimiə min taksərig huvə nəgkiarien a mamhavən miseriaji naksəm huvə nipran rəmhen kin laet yame raməsiə yenpig, mine nəgkiarien kafan raməmir yerkimie rəmhen kin fetukai ramhaktə maməsiə. ²⁰ Mərig nar yame rhuvə pik mə takharkun, in e nəgkiarien minə kape profet minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, pəh nien mə kamhani əmə nəmien kapəriə, ²¹ meinai profesī kirik rirkək ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramtərhav əmə ye nərigien kape narmamə; mərig profet minə kimhnani-ərhav nəgkiarien yamə mine kimnhasi-pən tuk Kughen nipig Nanmin Kafan rimmamvən yerkirie.

2

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Mərig profet eikuə minə apaikin yerki nəmə Isrel kupən, kini ye norien kirikianə əmə min, nəmhajoun eikuə minə tukhauə min yerkimie. Tukshajoun oror əmiə, misoriah apis-apis nhatətəyen kapəmiə. Mamhaukreikin-pən nimətairie kimi Yesu Yermaru, nar apnapig mə In rimivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kapəriə. Kini pəh nien mə tuktu, Kughen tukroriah əriə ye narpinien yame irie atuk əmə kamhavi-pə. ² Kini narmamə khapsaah tukhakwasig kin norien has minə kapəriə yame minə kasor naurisien. Kini ror məkneikin, narmamə khapsaah

tukhani hah swatuk kape nāfrakisien. ³ Iriā kasəptig kin mane. Kasəptig kin mane, mišhajoun eikuə əmiə, mhavəhsi-ta nautə kapəmiə, masəni kwanage yame ramsi-pən əmə ye nərigien kapəriə. Apa kupən, Kughen ruini-ərhav ta narpinien kapəriə, kini pəh nien mə tuktu, tukroriah əriə. ⁴ Kimiə nimisəm norien kafan kupən, kini mharkun mə In tukror məknakin narpinien. Nipig agelo kupən minə kimisor təvhagə has, Kughen rīpəh nīraptəəkiniēn əmə narpinien kapəriə, mərig rimnarak-əhu kin əriə apa ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, mīrkwəji əriə kin jen, apa ikin rəpignap ikin. Kini iriə tuksarə ye nəmħayen miseriaji-pən In tukrini-ərhav narpinien kapəriə.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nipig kape Noa, Kughen rīpəh nīraptəəkiniēn əmə narpinien kape narmamə yamə mine kimisəsik nəkwān, mərig rimnhopni əriə ye nu ehua yame rimətīm mhaktə. Mərig Noa, yame rimini-ərhav nəgkiariēn kape norien yame ratuatuk, Kughen rimivəh mīragh in mine kafan narmamə seven. ⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnor narpinien tuk nahasien kape nəmə Sodom mine Gomora, kini mivaan əru taon mir a kin nap; kimiwor nīmrawk kin əriu. Nar a ramhajoun-pən naha nhagin yame Kughen tukror min kimi narmamə yamə mine kasəsik nəkwān. ⁷⁻⁸ Mərig kwən a Lot rimnamarə iriə miriə, kini nipig m-fam in rimnəm norien has minə kapəriə, kini mamərig nəgkiariēn has minə kapəriə. Mərig nipig m-fam, in ratuatuk əmə; kini rikin rərhakis pik tuk norien has minə kapəriə, yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen. Kughen rimivəh mīragh kwən a Lot ⁹ ramhajoun-pən mə Kughen Yermaru rirkun nivəh-mīragh-ien narmamə yamə mine kashatətə iran, kini rirkun ni-rəhsita-yen əriə ye naha nəmħayen yame kasarə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien, Kughen rirkun nīraptəəkiniēn əriə mor narpinien kimi əriə taktəkun mivən meri-aji nipig yame In tukrəkīr narmamə iran. ¹⁰ Kughen tukror narpinien kimi nəmə has minə fam, mərig In tukror narpinien ehua kimi narmamə yamə mine kasor narimnar kape naurisien yame nīprairiə əmə rorkeikei mə tuksor; kini narimnar e kasor əriə kasəmkimik. Narmamə minə a khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihuə irəriə.

Narmamə minə a kisausit mhapəh nhasiayen nar kirik, kini mhapəh nhaginien kin nhani-hahyen nhag agelo mine ye neai. ¹¹ Mərig agelo minə tiksīn iriə yerpīrig misapita; mərig iriə to khapəh nhani-hahyen agelo apnapig minə ye nīmri Kughen Yermaru. ¹² Mərig narmamə minə a kamhani hah narimnar yame khapəh nharkun-huvəyen. Iriə kisəmhen kin nar aparū minə, yame kapəriə nīrkunien rīrkək. Kasor əmə nar yame nīprairiə əmə rorkeikei. Mərig, nar aparū minə kasarha-pə ye tokrei tanə mə narmamə tuksarhakīn əriə mišhopni əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen tukroriah nəmə has minə a rəmhen kin yame kamhopni nar aparū minə.

¹³ Kughen tukrarpin tai norien has kapəriə meinai iriə kasor ahas pən kimi narmamə. Rikiriə ragien əmə tuk nəviginien mine ninim-pikien; pəh nien mə yenpig əmə, mərig yenpig mine yeraan. Iriə kisəmhen kin nəmkimikien ye neipən, mine nimap pien. Masoriah nhag niməhuak. Mhauə masəvigin kimiə miriə, mərig kaseikuə irəmiə, masor norien has. ¹⁴ Nipig m-fam kapəriə nərigien ramvən tuk nəkrəhyen kin nīpiraovīn

2:4: Jud 6

2:5: Jen 6-8; 2 Pita 3:6

2:6: Jen 19:24; Jud 7

2:7-8: Jen 19:1-16

2:10:

Jud 7-8,16

2:11: Jud 9

2:12: Jud 10

yamə mine kapəriə nəriɡien rīmar. Kini nīpīg m-fam kasor təvhagə has mhapəh nisəpəhyen. Mamhavi ta narmamə yamə mine kapəriə nəriɡien rapəh niskaiyen; kamhakwasig kin norien has kapəriə. Mishajoun əriə kin norien kape nəptiɡien kin nautə. Məriɡ Kughen rimiini ta narpinien kapəriə. ¹⁵ Kimisəpəh swatuk yame ratuatuk, mamhaiko masari-pən swatuk kape kwajikovə kape Beor e kupən, nhagin e Balam, yame rorkeikei pik nivəhyen mane ye norien yame rahas. ¹⁶ Mamarə, dongki kafan rīmnhek in tuk norien has kafan. Kitawə kharkun mə dongki to rapəh nəɡkiarien, məriɡ Kughen rīmnor mə dongki tukrəɡkiar rəmhen kin yermamə raməɡkiar mə tukrini-əhu norien ətəwao kape profet a.*

¹⁷ Nəmhajoun eikuə minə, nhajounien kapəriə nīpran rirkək, rəmhen kin nimri nu yame rinəmit, mine napuə yame nimətag ehuə ramahia ta kin, kini nəhig rirkək iran. Məriɡ Kughen rīmnərəhu karin iməriə ikin mə nəpignapien. ¹⁸ Iriə kasəɡkiar ausit mamhani nəɡkiarien yame nīpran rirkək. Iriə kasəɡkiar ye narimnar yamə mine nīprai narmamə kisorkeikei, kini mhavi-pə narmamə khaue ye nahasien yame kwəsəta pə pə əmə iran. ¹⁹ Kamhani əutən mə narmamə kharkun nisəri-pəniən naha nhagin yame iriə atuk kisorkeikei, natuakəmien kirik rirkək iran. Məriɡ nəriɡien has kapəriə ravi pik nəriɡien kapəriə mamor yamehuə kin kapəriə. “Tukmə nar kirik ramarmaru iram, ik nakuauə slef kafan.” ²⁰ Məriɡ tukmə iriə kisap ta ye nahasien kape tokrei tanə nīpīg kwənhauə mharkun Yesu Yermaru yame Ravəh Miragh ətawə, məkneikin, misarar, mamharerig-pən tuk norien kape təvhagə has, məkneikin norien has ramarmaru irəriə. Iriə kasəmīr ye nahasien yame rahas rapita yame kimisarə iran kupən. ²¹ Meinai, tukmə yermamə rapəh nirkunien swatuk kape natuatukien, rahas kwənmopin. Məriɡ tukmə yermamə rirkun, kini marar, mīpəh nəri-pən-huvəyen Nəɡkiarien kape Kughen yame kivəhsi-pən kimin, norien a in rahas rapita.

²² Kini iriə kasor mə nuhpikinien mir e kawəfrakis yamə karəni mirəmə, “Kuri tukriruə, marə, mirerig-pən min, mamən niruəyen kafan,” (*Prov 26:11*) mine, “Pukəh, tukmə rar, mhawən, marə, mirerig-pən min məsok-əsok ye nīmətəgi.”

3

Nīpīg yame Yesu tukri-rerig-pə min iran

¹ Yo minə tiksīn, in e kafak nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame raurə kimi əmia. Yakamher-pre kin əriu mə tukrisig əmia, mə rikimia tukraməsik narimnar minə e, mawor nəriɡien kapəmia mə tukratuatuk.

² Yakorkeikei mə taksətəriɡ min kin nəɡkiarien yamə mine profet minə kape Kughen kimisəvsao kin misəkupən, mine nəɡkiarien kape Yesu Yermaru yame Rimiəh Miragh ətawə, yame aposol minə kapəmia kimnhani-ərhav-pre ta tuk əmia.

³ Nar kirik yame taksokupən mharkun, in e Nīpīg Kwasig ruauə ipakə, kini narmamə tiksīn tukasor narimnar yame nīprairiə əmə rorkeikei, kini tugsarh iakei irəmiə mhamə, ⁴ “?Rhawor? ?Ruini ta mə tukruə, məriɡ, tuk nagheen? Nəmehuə kapətawə minə kimmisarə, minahmə ta, məriɡ ripəh hanə nuəyen. Kupan, ririkakun ye narimnar yame Kughen rīmnor, muə meriaji-pə nīpīg e towei mine, narimnar fam kisəm nəmhen əmə.”

2:15: Jud 11; Rev 2:14 * **2:16:** Takəm stori kape Balam mine dongki ye Nam 22:28-35. **3:2:** Jud 17 **3:3:** 1 Tim 4:1; Jud 18 **3:4:** Mat 24:48

⁵ Mərig iriə kwəsəru-kin mə apa kupən əgkəp, Kughen rimməgkiar əmə, neai rəmır, kini nımoptanə rhaktə ye tame tahik; kini tahik mine nımoptanə kwəwhai əriu minə. ⁶ Kini ye nıpig a, rarar, mor min tahik rakarokin nımoptanə, moriah fam. ⁷ Kini rəgkiar əmə, neai min tokrei tanə kawəmır, mawəmır huvə əmə mawerıaji-pə e towei mine, mıravən mwerıaji nıpig yame Kughen tukrəkır narmamə iran, mivəhsi-pən narpınien kimi narmamə yamə mine kisəsik nəkwən, mhöpni əriə, mıvaan əru neai mine tokrei tanə.

⁸ Mərig yo minə tiksın, takhapəh nisəru-kinien nar kirik e mə ye nərigien kape Kughen Yermaru, tukmə nıpig kirikianə in rəmhen əmə kin newk wan taosen; kini tukmə newk wan taosen, in rəmhen əmə kin nıpig kirikianə. ⁹ Mərig narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Kughen ramor tan pən tuk norien promes minə kafan; mərig, nıkam. Kafan nətərigien rəpomh tuk ətawə. Kini rikin rapəh nagienien mə tukraməkeikei mor narpınien kimi yermamə kirik; mərig rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriə tuk norien has minə kapəriə mharerig-pə tukun.

¹⁰ Mərig Nıpig yame Yesu Yermaru tukrırerig-pə iran, rəmhen kin yeməkrəh raurə -nakseinein nıpig yame tukrurə iran. Ye nıpig a, tuksərig narkarəkien ehua, məkneikin neai tukrirkək. Kini nap tukrarkwəru mırh, mine kəmhau minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru tokrei tanə, mine narımnar fam yame raməmır-pən iran. Tukharkək fam.

¹¹ Kini meinai Kughen tukroriah narımnar m-fam məknai, kimiə takasəkeikei misərig nımraghien kapəmiə. Nımraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk ye nımri Kughen. Pəh Kughen rərəhu karin nımraghien kapəmiə mə kafan. ¹² Rikimiə tukraməsik pik nıpig yame Yesu tukruə iran; misorkeikei mə tukruə aihuaa əmə. Ye nıpig a, nap tukrəkəwəru neai, kini nəpan-əpanien tukror mırh, mine makuə, mine kəmhau minə kisaiyu mharkək. ¹³ Mərig Kughen ruini ta mə tukror neai vi, mine tanə vi - imei narmamə yamə mine kisatuatuk ye nımrin. Kini rikitawə raməsik promes a.

¹⁴ Yo minə tiksın, ror məkneikin mə tukmə nakhawhin mə Nıpig a tukramuə, takasəkeikei misarkut hanə əmə mə Kughen tukrıpəh nəmpən-ien nar has kirik irəmiə; nəmkimik tukrirkək irəmiə; kini taksarə ye nəmərınuyen kimiə min. ¹⁵ Rikimiə tukraməsik mə Yesu Yermaru, nərigien kafan rəpomh pik tuk ətawə, mamor mə tukrımar tuk nivəhmıraghien narmamə. Kini nəkwəkwə yame Pol rımırai kimi əmiə ye nırkunien yame Kughen rımivəh-sipən kimin ramni məkna. ¹⁶ In raməvsao kin narımnar minə a ye nəkwəkwə minə fam kafan. Ye nəkwəkwə minə a, narımnar tiksın aikin yame riskai tuk nırkunien. Kini narmamə yamə mine nərigien kapəriə reno-eno, mhapəh nharkunien nar, kini nərigien kapəriə rapəh nəmırien kirikianə, iriə kamhaukreikin nəgkiarien minə kape Pol, kini mhaukreikin nəgkiarien minə tiksın min ye Nəkwəkwə kape Kughen. Mərig Kughen tukrıvəhsi-pən narpınien kimi əriə.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹⁷ Yo minə tiksın, ror məkneikin meinai nəkwənharkun ta narımnar minə e, sarha, mə nəgkiarien ətəwao kape narmamə yamə mine kasəsik

nəkwai Kughen tukripəh nivi-tayen əmiə eikin nhatətəyen kapəmiə ramərer tim tim ikin, tamə nakhamir ye nhatətəyen kapəmiə. ¹⁸ Mərig takasor nhatətəyen kapəmiə ramehuə miskai ye nirkunien ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame Ravəh miragh ətawə, mine ye nihuvəyen yame rimnautə-pre kin kimi əmiə.

!Pəh tukamhani vi vi In nipig m-fam - taktəkun, mamhavən infamien rirkək! Amen.

1 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai məkupən Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sebedi mir. In aposol kirik kape aposol 12 kape Yesu. Kini in yermamə e yame Yesu rorkeikei pik. In rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon Rimirai, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə ikin minə fam. In rorkeikei mə narmamə kirikianə kirikianə tuksəvhəkin, misher-pən kin nəkwəkwə e rivən ye niməhuak pisin pisin aikin minə fam.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə tiksin khamə Yesu in yermamə apnapig əmə, kini Nanmin kape Kughen rimauə əmə ye nipran nipig Jon Baptaes rimmor baptaes iran, kini məta iran nipig rimmamə ye nai kamarkwao kin. Mərig nhajounien a in neikuəyen. Yesu in Kughen, In rimauə mor niprai yermamə kin. Kini iriə mishajoun min mə norien has in rirkək. Mhamə rhuvə əmə mə narmamə tuksor apnapig əmə norien has mərig in ai ye kapəriə nhajounien, niprai yermamə in nar apnapig əmə. Nhag nhajounien minə a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris, kamni kimə, “Nosticism.”

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jon rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun min nəgkiarien yame ratuatuk, kini mə tukrini-ərhav neikuəyen minə e kape nəmhajoun eikuə minə. Kini ramhajoun mə norkeikeiyen in nar ehua. Kini morkeikei mə tukrasitu, mor nhatətəyen kape nəməhuak minə ruə miskai kini mharkun huvə min mə Kughen rimirəh miragh əfrakis əriə, iriə mhavəh nimiraghien rerin.

Nəgkiarien Mragh

¹ Yakamhani-ərhav Nəgkiarien kape Nimiraghien. Kwasig ikin Kughen rimmor narimnar fam, Nəgkiarien e rimməkupən marə. Kimawə yimisərig, kini misəm kin nimirimawə, kini mharap kin kwermimawə. ² Kini Nəgkiarien ai ritərhav-pə; yimisəm, masarer-ərhav mamhani-ərhav, kini mamhani-pre min tuk əmiə mə In e In nimiraghien rerin. Iriu Rimtawə Kughen, kimwəkupən mwarə, kini rimmnajərhav-pə tuk əmawə. ³ Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə narimnar yamə mine yakməsəm kini mwəsərig-ta, mə kimiə min takhauə kisor kirikianə kitawə-m kimiə. Kitawə Rimtawə Kughen mine Tini Yesu Kristo tukhauə kirikianə. ⁴ Yakamharai narimnar minə e mə tukror rikitawə ramagien pik əmə.

Nəriwəkien ye nikhakien

⁵ Nəgkiarien e in e yimisərig tukun kini mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen, In nikhakien, kini nəpignapien rirkək əfrakis iran. ⁶ Tukmə kitawə kamhani mə kwənhauə kirikianə kitawə min, mərig kitawə kaseriwək əmə ye nəpignapien, kitawə kaseikuə, kini mhapəh nisarəyen

1:1: Jon 14:6 1:1: Jon 1:1,3 1:1: Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2 Pita 1:16; 1 Jon 4:14 1:2: Jon 1:1-4; 11:25; 14:6 1:2: Jon 15:27 1:2: Jon 1:1-4 1:3: 1 Kor 1:9 1:5: 1 Tim 6:16
1:6: Jon 3:19-21; 8:12; Efes 5:8; 1 Jon 2:11

ye nəfrakisien. ⁷ Mərig tukmə kaseriwək ye nikhakien, rəmhen kin yame Kughen ramarə ye nikhakien, kitawə kwəsor kirikianə kitawə min; kini nitaw Yesu, Ji Kughen, rimməspir rikitawə tuk nahasien m-fam, mor kitawə kisatuatuk ye nimir Kughen.

⁸ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kini miseikuə atuk əmə irətawə, kini nəfrakisien rirkək irətawə. ⁹ Kughen In ratuatuk, to rapəh nakapirien nəgkiarieren kafan. Kini tukmə kitawə khani-ərhav təvhagə hah kapətawə, In tukrəspir ətawə, məru-kin norien has mifam kapətawə, mə tuksatuatuk ye nimir. ¹⁰ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kitawə kasor mə Kughen In yeikuə, kini nəgkiarieren kafan rapəh nəmirien ye nimirghien kapətawə.

2

Yesu Kristo in yermamə kape nasituyen irətawə

¹ Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəgkiarieren e kimi əmiə mamni-əhu əmiə mə takhapəh nisorien təvhagə has. Mərig tukmə kasor təvhagə hah, yermamə kirik kapətawə tukrəgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen. Yermamə e In e Yesu Kristo, yemə atuatuk. ² Yesu e, Kughen rimmivəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimməniyu. Nitawin rimməniyu, pəh nien mə kapətawə pisin əmə, mərig kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. ³ Mərig tukmə kitawə kasəri-pən nəgkiarieren kape Kughen, ramhajoun mə kitawə kharkun huvə mə kwənhauə minharkun Kughen. ⁴ Tukmə yermamə rımə rirkun Kughen mərig rapəh nəri-pən-huvəyen nəgkiarieren kafan, in rameikuə əmə; nəfrakisien rirkək iran. ⁵⁻⁶ Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarieren kafan, norkeikeiyen kape Kughen ramkuə əfrakis kin norkeikeiyen yerkin.* Yermamə yame ramni mə in ravəh Yesu yerkin, tukraməkeikei məri-pən swatuk kirikianə əmə yame Yesu rimməri-pən. Norien a tukramhajoun mə kitawə kamhavəh Yesu yerkitawə.

Kitawə tukasəkeikei masorkeikei ətawə minə

⁷ Yo minə tiksın, pəh nien nəgkiarieren vi kirik yame yakamrai kimi əmiə mə taksəri-pən; mərig nəgkiarieren akwas kirik yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarieren akwas e nəgkiarieren yame nakwənharkun-ta. ⁸ Mərig, nəfrakis, ramor mə nəgkiarieren vi kirik tuk əmiə. Kini, nimirghien kape Yesu mine kapəmiə kawor əpu kaməm mə nəgkiarieren e nəfrakis, meinai taktəkun ai, nəpignapien rınamrikək, kini nikhakien əfrakis rınakhak-pə.

⁹ Kini yeməhuak kirik yame ramni mə in ramərer ye nikhakien, mərig raməməkin nəməhuak minə tiksın, yermamə en ramarə hanə ye nəpignapien. ¹⁰ Mərig yeməhuak yame rorkeikei nəməhuak minə, in ramarə ye nikhakien. Kini nar kirik to rapəh norien rimir. ¹¹ Mərig

1:6: 1 Jon 2:4; 4:20 **1:7:** Aes 2:5 **1:8:** Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2 **1:8:** 1 Jon 2:4
1:9: Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 **1:9:** Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22 **1:10:** Jon 5:38
2:1: 1 Tes 2:11 **2:1:** Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hib 7:25 **2:2:** Rom 3:25; 1 Jon 4:10 **2:2:** Jon 3:17
2:3: 1 Jon 4:13; 5:2 **2:3:** Jon 14:15 **2:4:** Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8 **2:4:** 1 Jon 1:6,8
2:5-6: Jon 14:15 * **2:5-6:** Swatuk pisin kirik kape nukreikinien v 5: "Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarieren kafan, in rorkeikei pik Kughen." **2:5-6:** 1 Jon 4:12 **2:5-6:** Mat 11:29
2:5-6: 1 Jon 2:3 **2:5-6:** Jon 15 **2:7:** Dut 6:5; Lev 19:18 **2:7:** 1 Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6 **2:8:** Jon 13:34 **2:8:** Rom 13:12 **2:8:** Jon 1:9 **2:8:** Efes 5:8; 1 Tes 5:5 **2:9:** 1 Jon 3:10,15,16; 4:20,21 **2:9:** 1 Jon 1:5 **2:10:** 1 Jon 3:14 **2:10:** Sam 119:165

tukmə raməməkin in kirik, ramarə hanə ye nəpignapien, rımuvrig əpis in, raməriwək əmə ye nəpignapien.

¹² Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

Meinai Kughen rınəspir-ta təvhagə has kapəmiə kin norien yame Yesu rımnor.

¹³ Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rımnəkupən mamara kwasiğ ikin Kughen ror narımnar.

Nıtamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

meinai nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁴ Kwajikovə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

meinai nakwənharkun-ta Rımtawə Kughen.

Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rımnəkupən mamara kwasiğ ikin Kughen ror narımnar.

Nıtamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

meinai nakwənhaskai, nəgkiarien kape Kughen raməmır irəmiə, kini nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁵ Takhapəh nisorkeikei-pik-ien norien kape tokrei tanə mine narımnar fam kape tokrei tanə. Yermamə yame rorkeikei pik narımnar kape tokrei tanə, norkeikeiyen kape Rımtawə Kughen rirkək yerkin.

¹⁶ Meinai norien m-fam kape tokrei tanə khapəh nhasi-pənien ye Rımtawə Kughen, məriğ kape tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisir e: Riki jir raməkrəh, kamanipin tuk narımnar kape nıprai jir əmə, kivəhsi-haktə jir tuk nautə mine norien kafan. ¹⁷ Məriğ tokrei tanə e tikripirkək, mine narımnar m-fam yame ramswin iran mavi nəriğien. Məriğ narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen, tuksarə kape rerin.

Tikmir minə kape Kristo kwənhauə ta

¹⁸ Kwajikovə minə kafak, kitawə kwənhauə ye Nipig Kwasiğ. Nakwəsəriğ mə tikmir kirik kape Kristo tukruə. Kini taktəkun ai, tikmir minə khapsaah kape Kristo kwənhauə ta. Kwənhauə, kitawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nipig Kwasiğ. ¹⁹ Iriə kwəsəpəh kapətawə niməhuak minə, meinai iriə, pəh nien mə kitawə əgkəp minə tiksın əfrakis a. Ripi mə kitawə əfrakis əgkəp minə tiksın a, to kipihapəh nisəpəhyen ətawə. Məriğ iriə kimisap-ta irətawə, ramhajoun mə iriə pəh nien mə kitawə minə tiksın.

²⁰ Məriğ kimiə, Kristo, Yemə Imərhakə, rınəvrai-pre-ta Nanmın Rhakə kimi əmiə mor kimiə nəkharkun nəfrakisien. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kimiə əmiə, pəh nien mə nakseinein nəfrakisien, məriğ kimiə nakwənharkun ta nəfrakisien, kini minharkun mə nəfrakisien rıpəh nikuəyen kin neikuəyen. ²² ?Pa e in yeikuə kirik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo yame Kughen rımirpen. Yermamə e in e, in tikmir kape Kristo. In rukreikin-pən nımeitaan kimi Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²³ Yermamə yame rukreikin-pən nımeitaan

2:11: 1 Jon 1:6 **2:11:** Jon 11:9; 12:35 **2:13:** Jon 1:1 **2:13:** Jon 16:33 **2:14:** Jon 1:1
2:14: Efes 6:10 **2:14:** 1 Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hib 4:12; 1 Jon 1:10 **2:15:** Rom
12:2 **2:15:** Jem 4:4 **2:16:** Jen 3:6; Rom 13:14; Efes 2:3 **2:16:** Prov 27:20 **2:17:** Hib
12:27 **2:17:** Mat 12:50 **2:18:** Rom 13:11 **2:18:** 1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon 1:7 **2:18:** 1 Jon
4:1 **2:19:** Wok 20:30 **2:20:** 1 Jon 2:27; 2 Kor 1:21-22 **2:21:** 2 Pita 1:12 **2:22:** 1 Jon
4:3; 2 Jon 1:7

kimi Tini, Yesu, reinein nofuginien ye Rımtawə Kughen. Mərig yermamə yame ramni nəfrakisien ye Tini Yesu, rofugin ye Rımtawə Kughen.

²⁴ Rikimiə tukraməsik mipəh nisəru-kinien nəgkiarieren yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarieren a raməmır hanə irəmıə, mor əmiə naksofugin ye Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²⁵ Kini nar a in a, nımraghien rerin, Kughen ruini-ta mə tukrivəhsi-pə kimi ətawə.

²⁶ Yakamrai nəgkiarieren minə e kimi əmiə mamni-ərhav narmamə yamə mine kasarkut tuk niyi-tayen əmiə. ²⁷ Mərig kimia, Kristo rinəvrai-pre-ta Nanmın Rhakə kimi əmiə, raməmır təvir hanə irəmıə. ?Ror pən, pa min rirkun nhajounien nar vi kirik kimi əmiə? Yermamə rirkək. Nanmın Rhakə, yame Kristo rinəvrai-pre-ta kimi əmiə ramhajoun narımmar fam kimi əmiə. Nhajounien a raməfrakis, mipəh neikuəyen nipig kirik. Nanmın Rhakə ramhajoun əmiə mə takasofugin ye Kristo mamharpın.

²⁸ Kini taktəkun ai, kwajikovə minə kafak, takasofugin-pən ye Kristo pəh nipig tukruə, məm kitawə khapəh nhaginien, mhapəh nisaurisien tuk nisərerien ye nımrin.

²⁹ Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk, takharkun mə narmamə m-fam yamə mine kasor norien atuatur, iriə a kwajikovə minə kape Kughen.

3

Kimia e kwajikovə minə kape Kughen

¹ ! Səmrı! Norkeikeiyen yame Rımtawə Kughen raməvrai-pə kimi ətawə rehuə mapita, in e Kughen ramhen ətawə mə kafan kwajikovə minə. Kini nəfrakisien mə kitawə e. Narmamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kimiseinein Kughen. ² Yo minə tiksın. Kitawə kwajikovə kape Kughen minə ai taktəkun. Kitawə khapəh nharkunien mə nıpraitawə tukrhawor pən iran mine nipig Kristo tukrirerig-pə min. Mərig kitawə kharkun mə nipig tukrirerig-pə min, kitawə tuksəmhen kin In, meinai ye nipig a, tuksəm əfra mə In ror məkna. ³ Narmamə m-fam yamə mine kasəəhu-pən nərigien kapəriə ye Kristo məkna, kasəspir-ta norien kapəriə, meinai Kristo min In ratuatuk. ⁴ Narmamə yamə mine kasor təvhagə has, masakapır min loa kape Kughen, meinai nıprai nəgkiarieren e “təvhagə has” nıpran rımə “nakapirien loa kape Kughen.” ⁵ Kini kimia nakharkun mə Kristo rımauə mə tukririsin ətawə ye təvhagə has. Təvhagə has rirkək iran. ⁶ Yermamə yame ramofugin-pən ye Kristo to rapəh min nırpınien ye təvhagə has. Yermamə yame ramırpın-pən ye təvhagə has, ramhajoun mə in rıpəh nəmien Kristo, mipəh nirkunien In.

⁷ Kafak kwajikovə minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukrivı nərigien kapəriə naksətəwao. Yermamə yame ramor norien yame ratuatuk, in en yemə atuatur, rəmhen kin Kristo in ratuatuk. ⁸ Mərig yermamə yame ramırpın əmə ye təvhagə has, ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a rımnəkupən mor təvhagə has, kini mamor təvhagə has mamrıpın. Mərig Ji Kughen rımauə mə tukrəsür-əsür wok

2:23: Jon 8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon 1:9 **2:24:** Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9 **2:26:** 1 Jon 3:7 **2:27:** 1 Jon 2:20 **2:27:** 1 Kor 2:12 **2:27:** Jon 15:4 **2:28:** 1 Jon 3:2; Kol 3:4
2:28: Efes 3:12 **2:29:** 1 Jon 3:7 **2:29:** Jon 1:13 **3:1:** Jon 3:16 **3:1:** Jon 1:12 **3:1:** Jon 15:21; 16:2,3 **3:2:** Kol 3:4; 1 Jon 2:28 **3:2:** Rom 8:29; 2 Pita 1:4 **3:2:** Jon 17:24; 2 Kor 3:18 **3:3:** 2 Kor 7:1; 1 Jon 1:7; 2 Pita 3:13,14 **3:5:** 1 Jon 3:8 **3:5:** 2 Kor 5:21 **3:6:** 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11 **3:8:** Jon 8:44

a kape Setan. ⁹ Mərig yermamə yame rımnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen, to rıpəh nırpınien ye təvhagə has, meinai In ramofugin-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has mamırpın, meinai rımnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen. ¹⁰ In e swatuk tuk nırkunien mə pa nhagin in kwajikovə kape Kughen, mine pa nhagin in kwajikovə kape Setan: Narmamə yamə mine khapəh nısorien nar atuaturuk, kini mhapəh nısorkeikeiyen nəməhuak minə tıksin, iriə a pəh nien mə kwajikovə kape Kughen minə.

Tukasəkeikei mısorkeikei ətawə minə

¹¹ Nəgkiarieren e in e, nakwəsərig-ta kupən, mə kitawə tukasəkeikei mısorkeikei ətawə minə. ¹² Rahas mə taksəri-pən norien kape kwən e Ken kupən, yame in yermamə kape Setan, in rımnhopni naorahini. ? Kini rımnhopni naorahini tuk naha? Meinai naorahini, kafan norien in ratuaturuk, mərig Ken, kafan norien rahas. ¹³ Ror pən kin, yo minə tıksin, takhapəh nısakurien nıpig narmamə ye tokrei tanə kasəməkin əmiə. ¹⁴ Mərig kitawə kasorkeikei nəməhuak minə tıksin, ramhəjoun mə kwənhatərhav ta ye kwənmhan kape nımhəyen, mhauə imei nımraghien. Mərig yermamə yame raməmək əmə, ramarə hanə ye kwənmhan kape nımhəyen. ¹⁵ Kini yermamə yame raməməkin narmamə, in rəmhen kin yermamə yame ramhopni yermamə. Nakharkun mə yermamə yame ramhopni yermamə, rıpəh nıvəhyen nımraghien rerin.

¹⁶ Yesu rımnarakikin nımraghien kafan tuk ətawə, mhəjoun ətawə kin norien kape norkeikeiyen narmamə. Kini ye norien kırıkianə əmə min, rhuvə mə kitawə tuksarakikin nımraghien kapətawə tuk nəməhuak minə tıksin. ¹⁷ Tukmə yermamə kırık, kafan nautə rıpsaah, kini məm mə nəməhuak minə tıksin kasəkwakwə kin nar kırık, mərig ramərtig kin nautə kafan, ? norkeikeiyen kape Kughen raməmır iran uə? ! Nıkam, rırəkək! ¹⁸ Kwajikovə minə, pəh kitawə tukhapəh nhani-əməyen norkeikeiyen ye nhertawə, mərig pəh kısorkeikei əfrakis narmamə ye norien minə kapətawə. ¹⁹⁻²⁰ Kasor norien minə a, mamharkun mə kasarə ye nəfrakisien. Nar apnapıg mə kasərig yerkitawə mə khapəh nısamhenien, mərig khauə ye nımri Kughen, rıkitawə ramərinu əmə. Meinai Kughen rırkun rıkitawə rapita ətawə. In rırkun narımnar fam.

²¹ Yo minə tıksin, pəh khapəh nısarıgien yerkitawə mə khapəh nısamhenien, mhauə ye nımri Kughen, rıkitawə ramərinu əmə, ²² mıpihavəh naha nhagin yame kimısayoh In kin, meinai kasor nəkwən, mine norien yame In rorkeikei. ²³ Nəgkiarieren yame Kughen rımıvəhsi-pə ramni mə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye Tını, Yesu Kristo, mısorkeikei ətawə minə rəmhen kin yame in rımini ta. ²⁴ Yermamə yame raməri-pən nəgkiarieren e yame Kughen rımıvəhsi-pə, ramofugin irıu Kughen, kini Kughen ramofugin irıu min. Kini kharkun mə Kughen ramofugin kitawə min, meinai rınəvrai-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə.

3:8: Hib 2:14 **3:9:** Jon 1:13 **3:9:** 1 Jon 5:18 **3:10:** 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12 **3:10:** 1 Jon 3:8 **3:10:** 1 Jon 2:9; 4:8 **3:11:** 1 Jon 2:7 **3:11:** Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon 1:5 **3:12:** Jen 4:8 **3:12:** Prov 29:10 **3:13:** Jon 15:18,19; 17:14 **3:14:** Jon 5:24 **3:14:** 1 Jon 2:9 **3:15:** 1 Jon 2:9 **3:15:** Mat 5:21,22; Jon 8:44 **3:15:** Gal 5:20,21 **3:16:** Jon 10:11 **3:16:** Jon 15:13; 1 Tes 2:8 **3:17:** Dut 15:7,8; Jem 2:15,16 **3:17:** 1 Jon 4:20 **3:18:** Esik 33:31; Rom 12:9 **3:21:** Efes 3:12; 1 Jon 5:14 **3:22:** Mat 7:7 **3:22:** Jon 14:15 **3:22:** Hib 13:21 **3:23:** Jon 6:29 **3:23:** Jon 1:12; 3:18; 20:31 **3:23:** Jon 13:34 **3:24:** 1 Jon 2:3 **3:24:** 1 Jon 2:6; 4:15 **3:24:** 1 Jon 4:13

4

Pəh kisəkir huvə nanmīn mīnə

¹ Yo mīnə tīksin, profet rīpsaah kamhani mhamə Nanmīn kape Kughen raməmīr irəriə, məriḡ takhapəh nhani-nəfakisien irəriə m-fam. Tak-sokupən misəkir əmhen əriə, mə nanmīn a raməmīr irəriə, kape Kughen əfrakis, uə nīkam. Meinai profet eikuə khapsaah kwənhau-ə-ta ye tokrei tanə. ² In e swatuk tuk nirkunien mə Nanmīn əfrakis kape Kughen raməmīr irəriə uə nīkam: Tukmə yermamə rīmə Yesu Kristo rīmauə nīpran ror nīprai yermamə kīn, yermamə a, Nanmīn kape Kughen raməmīr əfrakis iran. ³ Məriḡ yermamə yame rapəh nīni-ərhavyen Yesu, pəh nien mə Nanmīn kape Kughen raməmīr iran. In e in tīkmīr kape Kristo. Kimiə nīmnharkun mə tīkmīr e tukruə ye tokrei tanə; kīni ruauə ta.

⁴ Kwajikovə mīnə kafak, kimiə narmamə kape Kughen mīnə, nakwənhakura-ə-ta ye profet eikuə mīnə, meinai Nanmīn yame raməmīr yerkimīə in rapita nanmīn yame raməmīr ye tokrei tanə. ⁵ Iriə, narmamə kape tokrei tanə, ror məkneikīn mə nəḡkiarien kapəriə, kape tokrei tanə əmə; kīni narmamə yamə mīne kasətəriḡ kīn əriə, iriə mīn narmamə kape tokrei tanə. ⁶ Məriḡ kitawə narmamə kape Kughen mīnə. Ror məkneikīn, narmamə yamə mīne kharkun Kughen, iriə kasətəriḡ kīn ətawə. Məriḡ narmamə yamə mīne kaseinein Kughen, iriə khapəh nisətəriḡien kīn ətawə. In e swatuk tuk nirkunien Nanmīn əfrakis kape Kughen mīne nanmīn eikuə.

Norkeikeiyen kape Kughen

⁷ Yo mīnə tīksin, pəh kitawə kisorkeikei ətawə mīnə, mhawor norkeikeiyen ramsi-pən tuk Kughen. Kīni narmamə yamə mīne kwəsarha vi mīn mhauə kwajikovə kape Kughen mīnə, kīni mīnharkun-ta Kughen, iriə kasor norkeikeiyen. ⁸ Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikīn mə narmamə yamə mīne kaseinein Kughen, kapəriə norkeikeiyen rīrkək. ⁹ Kughen rīmnor əpu kafan norkeikeiyen kimi ətawə məkneikīn: In mher-pə kīn Tīni kwənkwan kirikianə əmə, ruə ye tokrei tanə, mə kitawə tukhavəh nīmraghien tukun. ¹⁰ Norkeikeiyen əfrakis ramni məkneikīn mə, “Pəh nien mə kitawə kimisorkeikei Kughen, məriḡ In rīmnorkeikei ətawə mher-pə kīn Tīni ruə, kīni mīvəhsi-pən narpīnien kape təvhagə has kapətawə kīmin, nītawīn rīmnaiyu.” ¹¹ Yo mīnə tīksin, Kughen rorkeikei ətawə ror məkneikīn, kitawə mīn tukasəkeikei mīsorkeikei ətawə mīnə. ¹² Kipəh nəmīen Kughen nīpīḡ kīrik. Məriḡ tukmə kitawə kasorkeikei ətawə mīnə, ramhajoun mə Kughen ramarə yerkitawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kīn norkeikeiyen yerkitawə.

¹³ Kughen rīmnəvrai-pə Nanmīn kafan kimi ətawə kīni kwənharkun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kīni In ramofugin-pə tuk ətawə. ¹⁴ Kīni kimawə yakwəsəm ta kīni mamhani-ərhav mə Rīmtawə Kughen rīmnherpə-kīn Tīni mə tukrīvəh mīragh narmamə m-fam. ¹⁵ Narmamə

4:1: Jer 29:8 **4:1:** Mat 7:15; 1 Jon 2:18 **4:2:** Jon 1:14; 1 Jon 2:23 **4:2:** 1 Kor 12:3 **4:3:** 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7 **4:3:** 1 Jon 2:18 **4:4:** Jon 16:33 **4:4:** 2 King 6:16; Rom 8:31 **4:5:** Jon 15:19; 17:14,16 **4:6:** Jon 8:47 **4:6:** Jon 14:17 **4:6:** Mak 13:5 **4:7:** 1 Jon 3:11
4:7: Jon 1:15 **4:7:** 1 Jon 2:4 **4:9:** Jon 1:18 **4:9:** Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11 **4:10:** Rom 5:8,10 **4:10:** Rom 3:25 **4:11:** Jon 3:16 **4:11:** Jon 15:12; 1 Jon 3:11 **4:12:** Jon 1:18
4:12: 1 Jon 4:17; 2:5 **4:13:** 1 Jon 2:3 **4:13:** 1 Jon 3:24 **4:14:** Jon 15:27 **4:14:** Luk 2:11; Jon 3:17

yamə mine kamhani-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəriə, kini iriə kasarə min iran. ¹⁶ Ror məkneikin mə kitawə kwənharkun-ta mə Kughen rorkeikei ətawə, kini kitawə kasətigta min ye norkeikeiyen kafan.

Kughen in norkeikeiyen. Narmamə yamə mine kasor norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini Kughen ramofugin-pən tuk əriə. ¹⁷ Kitawə tuksarə məkneikin, norkeikeiyen tukrikuə kin norkeikeiyen yerkitawə, mə kitawə tukhapəh nhaginien ye nipiğ yame Kughen tukrəkir narmamə iran, meinai tukəm mə kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen əmə kin norien kape Yesu. ¹⁸ Mərig norkeikeiyen mine niginien to krapəh niwəmir-kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakis ramsig-yerhav niginien. Tukmə rikitawə raməsik mə tukhavəh narpinien kirik, ramhajoun mə norkeikeiyen rīpəh hanə nikuəyen kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹⁹ Kitawə kasorkeikei ətawə minə meinai Kughen rimnorkeikei ətawə məkupən. ²⁰ Mərig yermamə yame ramni mə rorkeikei Kughen, marar maməməkin in minə tiksın, rameikuə. Meinai tukmə yermamə kirik raməməkin in minə tiksın yamə mine raməm əriə, ?tukrhawor morkeikei Kughen yame rapəh nəmien In nipiğ kirik? To rapəh norien. ²¹ Kini Yesu rimivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə tuksor: Tukmə nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei min ik minə tiksın.

5

Kwəsapita norien kape tokrei tanə

¹ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen, iriə en kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen. Kini narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Rımtawə Kughen, iriə kasorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə. ² Kitawə kwənharkun ta mə tukmə kitawə kisorkeikei Kughen, masor nəkwən, tukasəkeikei misorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə.

³ Tukmə kasor nəkwai Kughen, ramhajoun mə kasorkeikei Kughen. Kini kafan loa rəmhen kin kajipə yame rərurəruvə əmə, ⁴ meinai narmamə yamə mine kimisarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen, iriə kwəsapita norien minə kape tokrei tanə. Kini nhatəyən kapətawə ravəhsi-pə nəsaninien tuk napitayen norien kape tokrei tanə. ⁵ ?Ni-pa minə e kwəsapita norien kape tokrei tanə? Iriə e yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Ji Kughen.

Kinor əpu Yesu

⁶ Yesu Kristo ritarhav-pə ye nu mine nitə. Pəh nien mə ye nu əmə, mərig rımauə ye nu mine nitə. Kini Nanmin kape kughen ramni-ərhav mə nəfrakisien, meinai Nanmin kape Kughen in nuknei nəfrakisien. ⁷ Nar misir e in e kisısər karhor əpu Yesu: ⁸ Irisir e: Nanmin Imərhakə, mine nu, mine nitə*. Nar misir e kisısər karhajoun Yesu. ⁹ Nipiğ kirik, kitawə

4:15: 1 Jon 3:24 4:16: 1 Jon 4:8 4:16: 1 Jon 3:24 4:17: 1 Jon 4:12; 2:5 4:17: Efes 3:12 4:18: Rom 8:15 4:20: 1 Jon 2:9 4:20: 1 Jon 1:6; 2:4 4:20: 1 Jon 3:17
4:20: 1 Jon 4:12; Jon 1:18 4:21: 1 Jon 2:7,9 5:1: Jon 3:15 5:1: Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23 5:1: 1 Jon 2:23 5:2: 1 Jon 2:3 5:2: 1 Jon 3:14 5:3: Jon 14:15 5:3: Mat 11:30 5:4: Jon 1:13 5:6: Jon 19:34,35 5:7: Jon 14:17 * 5:8: Nipiğ Jon ramni "nu" nıpran ramni "baptaes," kini nıprai "nitə" nıpran ramni "nimhəyen kape Yesu." Nar misir e baptaes, mine nimhəyen kape Yesu, mine Nanmin Rhakə, karhaor əpu Yesu.

kisərig nəgkiarien yamə mine narmamə kamhani-ərhav, kini kitawə kamhani nəfrakisien irəria. Mərig nəgkiarien yame Kughen ramni-əhrav ye nikarin kape kafan Kwajikovə, in rehuə pik mapita, meinai Kughen a in a ramni-ərhav. ¹⁰ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen, ramhajoun mə nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav rinəmir ta yerkiria. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, rəmhen kin iria khamə Kughen In yeikuə kirik. Meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nikarin kape kafan Kwajikovə.

¹¹ In e nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav, mə Kughen rivəhsi-pə nımraghien rerin kimi ətawə, kini nımraghien e, kivəh tuk Tini. ¹² Narmamə yamə mine kamhavəh Ji Kughen yerkiria, iria kamhavəh nımraghien. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen Ji Kughen yerkiria, khapəh nhavəhyen nımraghien.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakamrai nəgkiarien minə e kimi əmia yamə mine nakshatətə ye nhag Ji Kughen, mə kimiə takharkun huvə mə nakwənhavəh ta nımraghien rerin. ¹⁴ Kini tukmə kitawə khauə ye nımri Kughen, rikitawə ramərinu, meinai kitawə kharkun mə tukmə kisaiyoh kin naha nhagin ratuatuk ye nərigien kape Kughen, In tukrərig nəhuakien kapətawə. ¹⁵ Kharkun mə In ramərig ətawə, mharkun min mə tukpihavəh naha nhagin yamə mine kitawə kisaiyoh In kin.

¹⁶ Tukmə kitawə kasəm yeməhuak kirik ramor təvhagə has, mərig pəh nien mə təvhagə has yame rirkun nikir-pəniyen ye nımhəyen, pəh kisəhuak tukun, kini Kughen tukrivəhsi-pən nımraghien kimin. Mərig təvhagə hah kirik aikin yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen, kini yakpəh niniyen mə tuksəhuak tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah ai yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen. † ¹⁷ Norien has minə fam e, in təvhagə has, kini mərig təvhagə has minə tiksın aikin khapəh nhakir-pəniyen narmamə ye nımhəyen.

¹⁸ Kitawə kharkun mə narmamə yamə mine kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen khapəh nharpinien ye təvhagə hah, meinai Ji Kughen rampik ətarəkin əria, kini yemə has e Setan reinein nırap-rapien əria. ¹⁹ Kini kharkun mə kitawə e kwajikovə kape Kughen minə, mərig narmamə m-fam kape tokrei tanə, iria kasəmir ye kwermi Setan. ²⁰ Kitawə kharkun min mə Ji Kughen rımauə kini mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə, mə tukharkun Yermamə e yame In nəfrakisien. Kini kitawə kasofugin-pən tuk Kughen yame In nəfrakisien, misofugin-pən min tuk Tini, Yesu Kristo, yame In Kughen əfrakis, mine nuknei nımraghien rerin.

5:9: Jon 5:33,34 **5:9:** Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18 **5:10:** Jon 3:33; 1 Jon 1:10 **5:11:** Mat 25:46 **5:11:** Jon 1:4 **5:12:** Jon 3:15,16,36 **5:13:** 1 Jon 5:11 **5:14:** Efes 3:12; 1 Jon 3:21 **5:14:** Mat 7:7 **5:15:** 1 King 3:12 **5:16:** Jem 5:15 **5:16:** Hib 6:4-6; 10:26 † **5:16:** Tukmə ror “təvhagə hah yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen” nıpran ramni “kamni hah Nanmin Rhaka.” Yesu rimini ye Mak 3:28-29 mə, “Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmia, mə Kughen rirkun niwəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin Imərhakə, to Kughen ripəh niwəhsi-tayen nipig kirik. Təvhagə hah a tukraməmir kape rerin.” **5:17:** 1 Jon 3:4 **5:17:** 1 Jon 5:16; 1 Jon 2:1 **5:18:** Jon 1:13 **5:18:** Jon 14:30 **5:19:** 1 Jon 4:6 **5:19:** Jon 12:31; 14:30; 17:15 **5:20:** Luk 24:45 **5:20:** Jon 17:3 **5:20:** 1 Jon 5:11

²¹ Kwajikovə minə kafak, səmir isok tuk nanmi nar yamə mine kamhavəh tamhek Kughen yerkimə.

2 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kiraru kin

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak kirik, mərig Jon ramerkwaig kin nhagin, meinai ye nipiğ a gavman rimə tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarien kureikin mimə, nəkwəkwə ramvən kimi piraovin kirik. Kini kwajikovə minə kape piraovin, iriə e nəmhuak minə.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine nipiğ rimirai? Ye nipiğ a, nəmhajoun minə khapsaah kimnaseriwək ikin pisin pisin minə. Narmamə yamə mine kimsərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginiən kimi əriə, mhavəhsi-pən min napəriən kimi əriə, misasitu irəriə. Mərig nəmhajoun eikuə minə kamhavən apnapig min tuk nivi-tayen nəməhuak minə, mə tüksəpəh nəgkiarien əfrakis.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipiğ nəmhajoun eikuə minə kimnhauə, Jon rimə narmamə yamə mine kashatətə ye nəgkiarien əfrakis kape Kughen, tukasəkeikei misəpəh nəmhajoun eikuə minə a, kini misəpəh norien mine nəgkiarien kapəriə, kini mhapəh nisasituyen irəriə. Mərig Jon rorkeikei mə nəməhuak minə tukasəkeikei misorkeikei əriə minə. In e nərigien kape Kughen.

Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak kirik

¹ Yo elda kirik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kimi piraovin* yame Kughen rimirpen, mine kafan kwajikovə minə. Nəfrakisien mə yakorkeikei pik əmiə. Mərig pəh nien mə yo pisin əmə yakorkeikei əmiə, mərig narmamə minə fam e yamə mine kharkun min nəfrakisien, iriə min kasorkeikei əmiə. ² Kini yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakisien raməmır yerkitawə, kini tukraməmır rerin yerkitawə.

³ Pəh kisarə ye nokieiyen mine nəfrakisien. Kini pəh Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu Kristo, tukaravəhsi-pə nihuvəyen mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimi ətawə.

Pəh kitawə tüksəri-pən nəgkiarien əfrakis minə

⁴ Rikik ramagien ehua nipiğ yımnəm narmamə minə tiksın kaseriwək ye swatuk kape nəfrakisien, rəmhen kin yame Rımtawə Kughen ruini-ta kimi ətawə mə tukasəkeikei misor. ⁵ Kini taktəkun ai, nowinik, pəh nien mə yakamrai nəgkiarien vi kirik kimi əmiə, mərig nəgkiarien əmə in e yame nakwəsərig-ta apa kupən. Yakamni mamaiyoh mə kitawə tüksor əmə norkeikeiyen kimi ətawə minə. ⁶ Kini norkeikeiyen e, nıpran e norien nəkwai Kughen. Kini in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame nakwəsərig-ta kupən.

⁷ Meinai nəmhajoun eikuə minə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. Iriə khapəh nhaniyen nəfrakisien mə Yesu Kristo rımnor nıprai

* **1:1:** Nıprai nəgkiarien e “piraovin” ramni “niməhuak.” **1:1:** 1 Pita 5:13 **1:1:** Jon 8:32
1:2: Jon 14:17 **1:4:** 3 Jon 1: 3,4 **1:5:** 1 Jon 2:7 **1:7:** 1 Jon 4:1

yermamə kɪn. Iriə a nəmeikuə mɪnə, mɪne tɪkmɪr mɪnə kape Kristo.
⁸ Ror məkneikin mə takasərig əmiə pəh kwənkwai wok kapəmiə tukrikuə
 pik mapita. Tamə, naksəpkərhav ye kwənkwai nəmnhawkien kapəmiə.
⁹ Yermamə yame raməsik əpnis nhajounien kape Kristo ye nərigien əmə
 kafan, ramhajoun mə Kughen rirkək yerkin. Mərig yermamə yame
 ramraptəəkɪn tɪm tɪm nhajounien kape Kristo, Rɪmtawə Kughen mɪne
 Tɪni, Yesu, kawəmɪr yerkin. ¹⁰ Tukmə yermamə kɪrik ruə tuk ik, mərig
 mɪpəh nɪniyen nhajoun-atuatuk-ien kape Kristo, takpəh nɪni-vivi-yen in,
 mɪpəh neighanien kɪn in ruə imam yerkwanu. ¹¹ Meinai yermamə yame
 ramni vi vi in, ramasitu iran mamor swatuk tuk kafan nhajounien has.

Nəgkiarrien infamien

¹² Yakmə jakni-pre nəgkiarrien mɪnə tɪksɪn mɪn tuk ik, mərig to yakpəh
 nɪvəhyen pen mɪrai-pən kɪn ye pepa. Yakmə jakurə məm əmiə, kisəgkiar
 atuatuk kɪmi ətawə mɪnə, pəh tukror rikitawə ramagien pik əmə.

¹³ Kwajikovə mɪnə kape piam, † yamə mɪne Kughen rɪmɪrpen əriə, iriə
 kamhani vivi ik.

1:7: 1 Jon 2:22; 4:2,3 **1:7:** 1 Jon 2:18 **1:8:** 1 Kor 3:8; Hib 10:35,36; 11:26 **1:9:** Jon 8:31
1:9: 1 Jon 2:23 **1:10:** Rom 16:17 **1:11:** 1 Tim 5:22 **1:12:** Jon 3:29 † **1:13:** Tukmə
 ror “Kwajikovə mɪnə kape piam” nɪpran ramni “narmamə kape nɪməhuak kape Jon.”

3 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kisisər kin

Nəgkiarjen kupən ye nəkwəkwə e 3 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Gaeas e in yamehua kirik kape niməhuak, kini in rirkun Jon.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə kape niməhuak kamhavən ikin pisin pisin minə, mishajoun. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarjen kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən napirien kimi əriə, misasitu irəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Gaeas, in yermamə kirik yame ramasitu ye nəmhajoun yamə mine kaseriwək ikin pisin pisin minə. Jon rimnərig nəvsəoyen kirik ye norien huvə kape Gaeas, kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəh-si haktə nərigien kafan.

Jon rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Gaeas

¹ Gaeas, ik piak keikei kirik. Yo, elda kape niməhuak, yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yakorkeikei əfrakis ik. ² Piak keikei, yakwirkun mə kafam nimraghien ye nimri Kughen in rhuvə əmə, kini yakaməhuak mə takəsanin mamərig huvə əmə yerkim, kini narəyen m-fam kafam tukrhuvə. ³ Rikik rimnagien nipig yimnərig nəməhuak minə tiksin kimnhauə masəsaov kin kafam narer-tim-tim-ien tuk nəfrakisien, mhani mə nakamripin ye nəriwəkien ye nəfrakisien. ⁴ Yakərig mə kwajikovə minə kafak kaseriwək ye nəfrakisien, rikik ragien mapita narimnar m-fam.

Gaeas ramor wok huvə kirik

⁵ Piak keikei, ik nakərer əutən tuk naha nhagin yame nakamor kimi nəməhuak yamə mine kamhaurə tuk ik, nar apnapig mə iriə yepsipis minə. ⁶ Iriə khauə ye niməhuak e, masəvsao kin kafam norkeikeiyen. Kini nipig iriə tukamhavən ye kapəriə swatuk, rhuvə mə takasitu irəriə ye norien yame Kughen rorkeikei. ⁷ Meinai iriə kaseriwək tuk nini-ərhavyen Nəgkiarjen kape Yesu Kristo. Masarkurao, mərig nəmə khapəh nisəhuakien khapəh nisəsitusyen irəriə. ⁸ Ror məkneikin mə kitawə tukasəkeikei misasitu irəriə, mə kitawə tukhavəh kwermıtawə minə kirikianə tuk nini-ərhavyen nəfrakisien.

Diotrefes mine Demetrius

⁹ Yakwərai-ta nəkwəkwə kirik kimi niməhuak kafam, mərig kwən e Diotrefes, in rorkeikei pik mə tukrivəhsi-haktə atuk in mə in yemehua kirik, kini mipəh nətərigien kin ətawə. ¹⁰ Tukmə yakurə, kini jakəvsao atuətuk kin norien kafan, yame in raməsiwən-apsapis kin niniyen nikartawə. Kini marə mor min nar has kirik min, mipəh neighanien kin nəməhuak minə khavən iman ikin. Mamni-əhu min narmamə yamə mine

kisorkeikei mə tukseighan kın nəməhuak mınə khavən iməriə ikın mə tukhapəh niseighanien kın, kını mher-yerhav kın əriə ye nıməhuak.

¹¹ Piak keikei, takpəh nisigovınien norien has kape narmamə; mərig taksigovın norien huvə kape narmamə. Meinai narmamə yamə mine kasor norien huvə, iriə e kwajikovə mınə kape Kughen. Mərig narmamə yamə mine kasor norien has, iriə kiseinein əgkəp Kughen.

¹² Mərig kwən a Demetrius, narmamə m-fam kasəgnəgin in. Kını kafan norien ramhajoun mə iriə kasəfrakis. Kını kimawə mın yaksəgnəgin in, kını nakirkun mə yakamhani əfrakis.

Nəgkiarrien infamien

¹³ Yakmə jakni-pre nəgkiarrien mınə tıksın mın tuk ik, mərig to yakpəh nıvəhyen pen mirai-pən kın ye pepa. ¹⁴ Yakmə jakurə məm ik, kawəgkiar atuatuk kimi ərau mınə.

¹⁵ Pəh takamarə ye nəmərınuyen.

Ik mınə tıksın ikın e kamhani-pre rhuvə kimik. Kını takni-pən rhuvə tuk kitawə mınə tıksın aikın a kırıkianə kırıkianə.

Jud

Nəkwəkwə yame Jud rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jud

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jud rimirai nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mine Yesu.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Keinein mə Jud rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi pa. Tukmə ror rimirai ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kaseriwək ikin pisin pisin minə, mishajoun narmamə. Mərig kimishajoun oror əriə, mamhani mə rhuvə əmə mə narmamə kape niməhuak tüksor norien has apnapig minə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk norien nahasien, meinai nihuvəyen kape Kughen in rehuə, to ripəh norien narpinien kimi əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jud rorkeikei mə nəməhuak minə ikin minə fam tukharkun mə nəgkiarien kape nəmhajoun eikuə minə in rahas, kini in neikuəyen əmə. Kini nəmhajoun eikuə minə tukhavəh narpinien ehua kirik. Jud rorkeikei mə niməhuak tukrərer skai ye nəgkiarien yame in nəfrakisien.

Nəgkiarien kupən

¹ Yo Jud, yo yor atuəkin kape Yesu Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni “rhuvə” tuk əmiə yamə mine Kughen rimirpen-ta əmiə. Kughen, Rimtawə rorkeikei əmiə, kini Yesu Kristo ramarha huvə tuk əmiə.

² Pəh nihuvəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen kape Kughen tukrurə mehuə mamarə yerkimia.

Norien kape nəmhajoun eikuə minə

³ Yo minə tiksın, apa kupən yimmorkeikei pik mə jakrai nəkwəkwə kirik rurə kimi əmiə yame raməvsao kin swatuk yame Kughen rimirəh miragh ətawə iran. Mərig taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mirai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə mimə taksərer tim tim tuk niraptərakinien nəgkiarien əfrakis kape nhatəyəyen kapətawə. Kughen ruərhupən ta nəgkiarien kafan ye kwermi nəməhuak minə mikirikianə, kini to nipig kirik rapəh min nəməhu-pənien. ⁴ Yakmə jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tiksın kimnhaurə apis apis yerkimia. Iriə misəsik nəkwai Kughen, mhaukrekin nihuvəyen kape Kughen mhamə In rameighan kin nəkrəhyen kin piraovın mine təvhagə hah pisin pisin minə. Mhaukrekin-pən nimeitairiə kimi Yesu Kristo yame In Kughen mine Yermaru kapətawə. Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupən mə iriə tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.

⁵ Yakmə jakni-pre tuk əmiə narimnar e yame nakwənharkun fam ta, mimə in apa kupən, nipig Kughen rimirəh miragh nəmə Isrel, mikir-yerhav əriə apa Ijip, iriə tiksın kimsasar mhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, Kughen rimmhopni əriə.* ⁶ Kini rikimia tukraməsik mə apa kupən, agelo tiksın kimisəpəh neihuəyen kapəriə misap-ta kin kwənmhaan atuətuk kapəriə. Kughen rimirkwəji əriə kin jen yame to

rapəh nivi-əruyen, mətapig kin əriə apa ikin rəpignap ikin meriaji Nipig Ehuə yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə iran. ⁷ Rəmhen əmə kin Sodom mine Gomora mine taon yamə mine rarkurao irəriu. Narmamə aikin a kimisəpəh norien atuatak mhavən ye norien kape nəkrəhyen kin piraovin, mine norien kape narman kamhakir atuk əriə minə, mine nipiraovin kamhakir atuk əriə minə. Kini Kughen rimmnor narpinien kimi əriə ye nap, mimə narmamə tuksəm kwənkwai norien has minə a in e nap yame ramuək rerin.

⁸ Nar apnapig əmə narmamə minə a kwənharkun narimnar minə a, mərig ye norien kirikianə əmə min, iriə kamhani mhamə kimisəmrəhav misəm mə kameighan kin norien has minə a, mhavən, masor ye niprairiə. Kəpəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihuə irəriə, kini mamhani hah nhag agelo minə ye neai. ⁹ Mərig kupən, Mikael, in yamehuə pawk kape agelo minə, in rirəh nivəh-sihaktə-atuk-ien in mə to rini hah nhag Setan nipig kimiwotgoh iriu min tuk niprai Moses. Mamni əmə tukun mə, “Pəh Kughen əmə tukror narpinien kimik.”

¹⁰ Mərig narmamə minə a kamhani hah narimnar yamə mine kaseinein. Kisəmhen əmə kin nar miragh aparu yamə mine kasor əmə narimnar yame niprairiə rorkeikei. Kasor norien a masoriah atuk əriə kin.

¹¹ !Kəsi! Tuksarə ye narpinien ehuə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ji Adam e Ken rimməri-pən kupən. Mhavəhsi-pən min rikiriə m-fam ye norien yame profet e Balam rimmnor kupən, meinai in rimmnorkeikei pik mane. Kini masor norien kape kwən e Kora, masəsik nəkwai nəmasur minə. Kini ye norien kirikianə əmə yame Kughen rimmnoriah Kora mine kafan minə, Kughen tukroriah əriə.† ¹² Nipig nakharaptəək kin nəviginien e kape norkeikeiyen, kasəvigin əmə mhapəh nisaurisien kin. Kasərig əmə əriə, rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip maməvigin atuk əmə in. Iriə kisəmhen kin nimaas ye tame tahik yame ramerkwaig, rao rirəhpikin məməteih. Kisəmhen min kin napuə yame nimətag ramrəh mamuə, mərig nəhig rapəh nipien. Kisəmhen əmə min kin nai yame ruauə ye nipig kape norien kwənkwan, mərig rirəh nikuəyen. Rimhə əmə. Narmamə kimisəvi-əvi, rimhə fam. ¹³ Norien kapəriə ror naurisien məsəsao rəmhen kin peao peao ye tame tahik. Kisəmhen kin kəmhau yamə mine kimisəta ye kwənmhaan atuatak kapəriə, miserwei. Kughen rimmnor apnəpeinə ye kwənmhaan kapəriə ye nəpignapien, yame tuksarə rerin ikin.

¹⁴ Apa kupən, kwən e Inok, in kwənkwan yame ror seven kin ye kwənərəus kape Adam, rimiini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame rimiwəh-sipən kimin mimə, “!Səmrū! Yermaru ramuə iriə kafan agelo minə khapsaah, khapsaah pik. ¹⁵ Ramuə mə tukrəkir narmamə m-fam miwəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kəpəh nishatəyən ye Kughen tuk norien has pisin pisin m-fam yamə mine kimisor. Mivəhsi-pən narpinien kimi yor təvhagə has minə tuk nini-hahyen In.”

¹⁶ Nipig m-fam, narmamə minə a kamhani pik mus mus, kini mamhani hah narimnar fam. Iriə kasəri-pən əmə nərigien has kapəriə, kini

1:6: 2 Pita 2:4 **1:7:** Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10 **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7 **1:10:** 2 Pita 2:12 † **1:11:** Stori kape Ken raməmir ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam raməmir ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah raməmir ye Nam 16:1-35. Əmrū min 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12 **1:12:** 2 Pita 2:13,17 **1:14:** Jen 5:18, 21-24

masəgkiar ausit kimi əriə minə, kini mamhani nəgkiarien heikən mə narmamə tuksəri-pən nərigien kapəriə.

Jud ramor kwirig kimi əriə

¹⁷ Mərig kafak narmamə minə, rikimiə tukraməsik nəgkiarien yame aposol minə kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə kimnhani mə tukruə. ¹⁸ Iriə kimnhani-pre tuk əmiə mhamə, “Nipig Kwasig tukruə ipakə, narmamə tiksın tuksarh iakei irəmiə. Iriə tuksəri-pən əmə nərigien has kapəriə.” ¹⁹ Narmamə minə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə nərigien kape tokrei tanə. Nanmın kape Kughen rirkək irəriə.

²⁰ Mərig kimiə, kafak narmamə minə, taksor əmiə mə takhaskai tuk nhatətəyən yame ratuatuk huvə, yame ramsi-pən tuk Kughen. Misəgkiar kimi Kughen ye Nanmın kafan. ²¹ Mhavəh norkeikeyen kape Kughen ramarə yerkimie mamhawhin Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mə rikin tukreihuə tuk əmiə, mivəhsi-pre nımraghien rerin kimi əmiə.

²² Sasitu ye narmamə yamə mine nhatətəyən kapəriə rıpəh niskaiyen; kapəriə nərigien kiraru. ²³ İpakə narmamə tiksın khavən ye nap. Hapik-ta əriə, mhavəh mıragh əriə. Rikimiə tukreiwaiyu pawk tuk narmamə tiksın, mərig takhagin kin norien has kapəriə yame ramor əriə kasəmkimik, mivən meriaji neipən kapəriə.

Nəgkiarien infamien kape Jud

²⁴⁻²⁵ Pəh khani vi vi Kughen yame In rirkun nırapərəkinien əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamirien, mırkun norien əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrirkək əgkəp ye nımraghien kapəmiə, mivəh əmiə naksarer ye nımrin mine nikhakien kafan, rikimiə ragien pik aikin. Kughen kirikianə əmə; In ravəh mıragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. Neihuəyən, mine nəsaninien, mine nikhakien, mine narmaruən, kape Kughen əmə apa kupən əgkəp, muə meriaji-pə taktəkun, mamvən, mıpəh norien infamien. !Amen!

Revelesen Yesu ramhajoun Jon kin narimnar yamə mine tukripiuə Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Revelesen

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kirik kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Nəkwəkwə yamə minə e Jon rimirai, nhagriə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rimirai, mine 1 Jon, mine 2 Jon, mine 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? In rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven yamə mine kasərer ye provins a Tarki, mamvən min kimi niməhuak minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Nipig a yame rimirai nəkwəkwə iran, gavman kape Rom ramni mimə narmamə tukasəkeikei masəhuak kimi yemehuə kape gavman ramhen kin kughen kapəriə. Mərig nəməhuak minə khamə yermamə kirikianə əmə in yerpilig əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pisin əmə in Yermaru. Ror məkneikin, gavman kape Rom ramor ahas pən kimi nəməhuak minə. Jon in yamehuə kirik ye niməhuak, kher-yerhav kin ruvən isok, apa kwaji tanə e kamni kimə Patmos mə tukramarə in pisin əmə. Aikin, Kughen rivəhsi-pən nəmrəhavyen kimin, mə tukrəm Yesu Kristo apa ye rao ye neai. Kini məm min narimnar yamə mine tukripiuə. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowaginien yame narmamə mine Setan tuksor iriə min. Kini Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nipig Kwasig.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? In rimirai nəkwəkwə e mə tukror əpu mə Yesu Kristo in Yermaru, kini mhajoun kafan nəsaninien. Kini in rorkeikei mə tukrini-pən tuk nəməhuak minə mə tuksərer tim tim tukmə nipig əutən ruə tuk əriə, kini pəh tukhapəh nisəhuakien kimi yemehuə kape gavman kape Rom ramhen kin kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kimi nəməhuak minə, mərig iriə tukasəkeikei masərer timtim. Kini Jon rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərgien kape nəməhuak minə mine narmamə e kasarə ye nipig əutən ai taktəkun. Nipig Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran, kini In tukri-vəhsihaktə əriə.

Jon rimirikakun nəkwəkwə kafan

¹ Nəkwəkwə e, in ramhajoun narimnar yamə mine Yesu Kristo rimnor əpu. Narimnar minə e, Kughen rivəh-sipən kimi Yesu, mimə In tukrhajoun kin kafan yorwok minə e narimnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rimnher-pə kin kafan kirik agelo ruə, kini mhajoun narimnar minə e kin kafan yorwok Jon. ² Jon ramərer-ərhav tuk narimnar m-fam yame rimnəm, kini mirai əriə ye nəkwəkwə e. Narimnar minə a yame in rimnəm, in nəgkiarien kape Kughen mine nini-ərhavyen kape Yesu Kristo. ³ Nipig kape narimnar minə e ye nəkwəkwə e ramni-ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kini narmamə yamə mine kasəvhek-in-ərhav nəgkiarien mine e, yame Kughen ravəhsi-pə, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen. Kini narmamə yamə mine kisərig mamhavəh yerkiria, masor, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen.

Jon rimirai nəkṵəkṵə e ramvən kimi niməhuak seven

⁴ Yo Jon, yakamher-pən kin nəkṵəkṵə e ramvən kimi niməhuak minə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.

Pəh Kughen e yame rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, kini tukripiarə rerin min, In tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə. Kini pəh nanmin minə e iriə seven* yamə mine kasəmīr kupən ye jea kape King, iriə min tuksor məkneikin irəmiə. ⁵ Kini Yesu Kristo min, in tukrautə-pre min məknakin kimi əmiə. Kristo in ramərer-ərhav tuk nəfrakisien, kini In ai In rimnarə rerin mukupən ye nimhəyen, kini In ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.

Pəh kisəgnəgin Yesu Kristo e, In rimnorkeikei ətawə, kini nitawin rimnaiyu mirisin-ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ⁶ In King kapətawə, kini rimnor ətawə kwənhauə ye narmaruyen kafan, kini mor ətawə kwənhauə pris minə kape Rimni Kughen, kasor wok kafan. !Pəh kisəgnəgin Kughen meinai kafan neihuəyen mine nəsaninien ramvən tuk Yesu Kristo infamien rirkək! !Pəh Kughen tukramarmaru rerin! Amen.

⁷ !Səmrū! In ramrerig-pə min ye napuə. Kini narmamə m-fam tuksarha-pən misəm atuətuk ye nimriə. Kini narmamə minə e kimishai nikao iran tuksəm min, kini narmamə minə e ye kwənərus minə fam ye tanimtanə, rikiriə tukrəmhə, misasək apomh pik tuk nar yame kimisəm. Tukraməkeikei mor məknakin. Amen.

⁸ Yermaru Kughen rimini mimə, “Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo e yarə rerin, yakamarə ai taktəkun, kini jakpiarə rerin min. Kini Yo e, Nagheek Rehuə Pik.”

Jon rimnəm Yesu ye rao ye neai

⁹ Yo Jon, yo piaumiə kirik meinai kitawə m-fam kwənhauə kirikianə kitawə Yesu. Kini nipig nəmhəyen ramuə tuk ətawə meinai Yesu ramarmaru irətawə, kitawə kamhavəh kwermıtawə kirikianə, nərigien kapətawə rəpomh, kasərer skai.

Kimnərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-ərhav nəgkiarieren yame Kughen ravəhsi-pə, kini mamərer-ərhav tuk Yesu. ¹⁰ Nipig kirik, ye nipig kape Yermaru kapətawə†, Nanmin kape Kughen rimikuar irak, kini yimnərig yermamə kirik rokrən ehuə ye nimətak, rikin rəmhen kin naiyuk, ¹¹ mamni mimə, “Rai-pən narimnar yamə mine nakaməm ye nəkṵəkṵə kini mher-pən kin ye niməhuak minə e iriə m-fam seven. Pəh rivən apa Efesas, mine Smana, mine Pegamam, mine Tuatira, mine Sadis, mine Filadelfia, mine Laodisia.”

¹² Kini, yimnarar mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kimi yo. Marar, məm nar kirik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven. Kimnor kin gol. ¹³ Kini ye kwerkwan ye nar minə a kərəhu-pən laet iran, yimnəm yermamə kirik ramərer, rəmhen kin Ji Yermamə. Ramarkaoh kin neipən kirik rəpomh meriaji təpaage nihun. Rimivitərekin niməgen kin kətət yame kimnor kin gol. ¹⁴ Kapən kapə mine nikwənen, kwəhawən, rəmhen kin nimri sipsip. Kini nimrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. ¹⁵ Nihun mir kwəmhen kin bras yame kivaan ye nap mə nəmtəyen tukrəta, kini

* **1:4:** Sek japta 4 raməvsao kin nanmin kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmin iriə seven, nipran e “Kughen e nanmin kafan rhuvə rhuvə pik.” **1:5:** Kol 1:18; Sam 89:27 **1:5:** Sam 89:27; Rev 17:14; 19:16 **1:7:** Dan 7:13 **1:7:** Sek 12:10 † **1:10:** “Nipig kape Yermaru” e Sande, nipig Yesu rimimragh min ye nəmhəyen kafan. **1:13:** Dan 7:13 **1:14:** Dan 7:9 **1:14:** Esik 1:28

kwasig ikin, kəspir mə tukrərir mihuvə. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə. ¹⁶ In ravəh kəmhau seven ye kwermın matuk. Kini nau yame resrə ye nikarın mir ramsi-pən ye nəkwan. Yermamə a rakhak maməsiə, rəmhen kin mirh yerkwēiha.

¹⁷ Nipig yimnəm kwən a, yimneiwaiyu mowhan yo ye nihun ikin rəmhen kin mə yimamhə. Mərig In rərao-pə mirap yo kin kwermın matuk, mımə, “Pəh niginien. Yo e, nirikakunien mine infamien. ¹⁸ Yo e yemə mragh. !Yimamhə mokupən mərig, əm-ru, yakamragh rerin! Kini yo yakamehuə ye nimhəyen; yakirkun nəhitəyen ye kwənmhaan kape nimhəyen. ¹⁹ Ror məkneikin mə takaməkeikei mirai naha nhagin yame naknəm ruətərhav-pə e taktəkun, mine yamə mine tukripitərhav. ²⁰ Mərig jakhoprai-pre niprai kəmhau minə iriə seven yame naknəm yakavəh ye kwermik matuk, mine nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol. Kəmhau minə e iriə seven, nipran e, agelo minə kape niməhuak seven. Kini nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol, nipran e, niməhuak minə iriə seven.”

2

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas

¹ Kini rımını-pə tuk yo mımə “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Efesas, mını-pən mımə,

Yermamə yame ravəh kəmhau seven ye kwermın matuk, mameriwək ye kwerkwan ye nar kamərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol, kafan e nəgkiarrien ramni mımə,

² “Nəmə Efesas, yakirkun kapəmiə norien minə. Yakirkun mə naksəmhakw pik, nərigien kapəmiə rəpomh, naksarer tim tim. Yakirkun mə kimiə nakhani-əhu nəmə has minə. Kini narmamə tiksın aikin kamhani mə iriə aposol minə, mərig iriə khapəh nisəfraksien, kini naksəkir əmhen əriə, masəm mə iriə nəmeikuə minə. ³ Yakirkun mə nərigien kapəmiə rəpomh. Nahasion ravəh pawk əmiə, mərig nakasərer tim tim tuk nhagik, mhapəh nisəpouyen.

⁴ Mərig nakasor nar kirik yame rapəh nəmhenien ye nımrik: Nakwəsəpəh norkeikeiyen kupən kapəmiə. ⁵ Rikimiə tukraməsik norkeikeiyen yame nımisarə iran kupən. Sarar, masor nar yame nımnasor kupən. Tukmə nakhapəh nisararien, jakurə, mirəhsi-ta nar e kamərəhu-pən laet iran kapəmiə ye kwənmhaan yame ramərəer ikin.

⁶ Mərig nar kirikianə əmə e nakasor rhuvə: Naksəməkin norien has minə kape nukwao kape Nikolas*, rəmhen əmə kin yame yo yakəməkin əriə.

⁷ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nənmın kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nımraghien, yame rauruə ye nəsimien kape Kughen.”

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Smana

1:16: Hib 4:12; Jon 12:48 **1:17:** Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6 **1:18:** Sam 42:2 **2:1:** Rev 1:16 **2:1:** Rev 1:12-13 **2:4:** Jon 13:35; Jer 2:2-5 * **2:6:** Nikolas in yhajoun eikuə kirik. Tukmə ror in ramhajoun mə narpinien rirkək tuk təvhagə has; mımə “Pəh kisor əmə təvhagə has mamharpin.” **2:7:** Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2

⁸ Kini In rimnægkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Smāna, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame in nirikakūnien mīne nərkinien, yame rimamhə mīmragh mīn, kafan e nəgkiarien ramni mīmə,

⁹ “Nəmə Smāna, yakirkun mə naksarə ye nīpig əutən, kapəmiə nautə rirkək. Mərig pəh nien mə kapəmiə nautə rirkək əfrakis. !Kimiə, kapəmiə nautə rehuə pik əgkəp! Yakirkun mə narmamə tiksīn kamhani hah əmiə, mamhani mīn mə iriə e narmamə yamə mīne Kughen rimirpen-ta əriə†. Mərig nīkam. Kapəriə nimə kape nofuginien, kape Setan əmə. ¹⁰ Takhapəh nhaginien kīn nəmhayen yame pəh nien mə tuktu tukrurə irəmiə. Yakamni-pre tuk əmiə, mə Setan tukrəhi-pən əmiə tiksīn ye kalabus mə tukəm əpu-ru nhatətəyen kapəmiə. Kimiə taksarə ye nəmhayen kape nīpig ten. Taksərər tīmtīm miseriāji nīmhayen kapəmiə. Kini jakvəhsi-pre kapəmiə nərōkien, rəmhen kīn yame kəvəvhao-pən kīn nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rīnapita ye naiyuyen. Nərōkien e in e nīmraghien rerīn.

¹¹ Yermamə yame nīmətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak mīnə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukripəh nīvəniēn marə ye nəkwai nap ehua.”

Nəgkiariēn ramvən kimi nəməhuak mīnə apa Pegamam

¹² Kini In rimnægkiar mamni-pə tuk yo mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Pegamam, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame ramrəh nau yame resrə ye nīkarin mir, kafan e nəgkiariēn ramni mīmə,

¹³ “Nəmə Pegamam, yakirkun ikin nakasarə ikin. Taon a, Setan ramkwətə mamarmaru ikin.‡ Mərig kimiə naksarər tīm tīm tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru ikin, kīmnhopni pawk kwən a Antipas, yame rīmnərər tīm tīm tuk nīni-ərhavyen nhagik; mərig, kimiə nakhapəh nīsəpəhyen nhatətəyen irak.

¹⁴ Mərig nakasor narīmnar tiksīn yamə mīne rapəh nəmhenien ye nīmrīk: Kimiə tiksīn aikin a, nakamhakwasig kīn nhajounien kape Balam kupən. Balam e, in rīmnor swatuk kimi King Balak mə in tukrīvəhsi-pən vəh-sipən kimi nəmə Isrel, pəh iriə tuksor norien has, masən nəviginien yame kamor sakrefaes kīn ramvən kimi nanmī kughen pīsīn mīnə, kīni masor apnapig nar. § ¹⁵ Kini ye norien kīrikianə əmə mīn, kimiə tiksīn naksəri-pən nhajounien kape nukwao kape Nikolas.* ¹⁶ !Ror pən takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə! Tukmə nakhapəh nīsarariēn, pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə, muh narmamə mīnə e, kīni mərəi əriə kīn nau yame resrə ye nīkarin mir.

¹⁷ Yermamə yame nīmətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiariēn yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak mīnə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakwəhsi-pən nəviginien erkwaig e kamni kīmə ‘mana’ kīmin. Kini jakwəhsi-pən mīn kapier

2:8: Rev 1:17-18 † **2:9:** Gris ramni mə, “Iriə kamhani mə iriə kwənərəus kape Isrel, mərig nofuginien kapəriə kape Setan əmə.” **2:9:** Jon 8:33-47 **2:11:** Rev 20:11-15; 21:8 **2:12:**

Rev 1:16 ‡ **2:13:** Mə taon e Pegamam, kasəhuak pik kimi kughen eikuə mīnə aikin. § **2:14:**

Stori kape Balam mīne Balak raməmīr ye Nam 22-24; 25:1-2; 31:16. * **2:15:** Əm-ru footnote ye

Rev 2:6. **2:17:** Jon 6:31-33,35,48,51

hawən kirik kimin, yame kirai pən nhag vi iran, kini yermamə yame rawəh, in pisin əmə tikrirkun nhagin.”

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Tuatira

¹⁸ Kini In rinnəgkiarmamni-pə tuk yo mīmə, “Rai nəkwəkəwə kirik rīvən kimi agelo kape nīməhuak apa taon e Tuatira, mīni-pən mīmə,

Ji Kughen, nīmriṅ mir kwəmhen kin nap raməwhao. Kini nihun mir kwərir mirahuvə rəmhen kin aean e bras yame kaməspir rərir. Kini kafan e nəgkiarrien ramni mīmə,

¹⁹ “Nəmə Tuatira, yakwīrkun-ta norien kapəmiə. Yakirkun kapəmiə norkeikeiyen mine nhatətəyən, mine nasituyen ye narmamə. Kini yakirkun mīn mə nərigien kapəmiə rəpomh tuk narer-tim-timien. Yakirkun mə norien kapəmiə yamə mine nakasor taktəkun khahuvə rapita norien yamə mine nīmnasor kupən.

²⁰ Mərig nakasor nar kirik yamə rapəh nəmhenien ye nīmrik: Kimiə nakhapəh nhani-əhuyen norien kape piraovin a yame ramhen kin piraovin kupən e Jesebel.† In ramni mə in profet kirik, mərig kafan nhajounien ramkir oror kafak yorwok minə, kasor apnapig nar. Kini in mamhajoun əriə mə tuksən nəviginiēn yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi kughen pisin minə. ²¹ Yimīwhin pian a mə tukrarar ye kafan norien kape nikwasig-apnapigien kin narman, mərig in ramapəh. ²² Ror məkneikin mə taktəkun ai, jakvəhsi-pən nəmhəyən kimin ye bed kafan. Kini narmamə yamə mine kasor apnapig nar iriə mīn, tukmə khapəh nisararien ye norien kapəriə, jakvəhsi-pən nəmhəyən ehuə kimi əriə, ²³ mhopni mīn ji pian a minə. Ror pən nīməhuak minə fam tukharkun mə Yo pisin əmə yakirkun nərigien minə kape narmamə, mine rikiriə. Kini jakərok əmiə rəri-pən əmə norien kapəmiə yame mine nakasor.

²⁴ Mərig taktəkun ai, jakəgkiar kimi əmiə nəmə Tuatira yamə mine nakhapəh nisəri-pəniēn nhajounien kape Jesebel, mhapəh nisərigien nəgkiarrien e kamni kimə ‘Nəgkiarrien pam kape Setan.’ To yakpəh nərəhu-pre-mīn-ien nar pam kirik irəmiə, mərig nar kirikianə yəkmə jakni-pre tuk əmiə: ²⁵ Havəh tim tim nar yame nakwənhavəh ta, miseriəji nipiğ jakrerig-pre iran. ²⁶⁻²⁷ Yermamə yame rapita ye narowaginien e, kini mamərer tim tim tuk norien nəkwək, mamvən meriəji infamien, yo jakvəhsi-pən nehuəyən e kimin yame Rimik rimivəhsi-pə kimi Yo, mamni mīmə,

†In tukramarmaru ye tanə pisin pisin minə,

mamrəh kwətavhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].

Kini in tukrakapir-pir narmamə ye tanimtanə, rəhmen əmə kin yame aean ramakapir-pir tikikwipir kimnor kin kwənəjiəpik.’ (Sam 2:9)

²⁸ Kini Yo jakvəhsi-pən mīn kəmhau e fetukai kim in.

²⁹ Yermamə yame nīmətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk nīməhuak minə.”

3

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Sadis

2:18: Dan 10: 6; Rev 1:14-15 † 2:20: Nakəm pian a Jesebel ye 1 King 16:31 mine 2 King 9:22.
2:23: Jer 17:10 2:28: Rev 22:16

¹ Kini In rimnægkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkʷəkʷə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Sadis, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame ravəh nanmīn kape Kughen, iriə seven, kini mivəh mīn kəmhau iriə seven, kafan e nægkiarien ramni mīmə,

“Nəmə Sadis, yakirkun norien mīnə kapəmiə. Yakirkun mə kamni kimə kimiə nakamhamragh, mərig nikam, kimiə nakwənhamhə-ta. ² ! Sarha-ra! Norien huvə yamə mīne kimiə nīmisor kupən, pəh nien mə tuktu, kharkək fam. Mərig kimiə takasəkeikei misarkut mə takhavəh-si haktə mīn norien kapəmiə misor pəh ruə miskai, meinai yakpəh nəmien norien huvə kirik yame nīmisor mhavən misor infamien iran, yame ratuatuk ye nīmri Kughen kafak. ³ Ror məkneikin mə rikimiə tukraməsik nægkiarien yame nīmnhawəh misərig apa kupən, misor nəkwan. Kini misasar ye nərigien kapəmiə. Mərig, tukmə nakhapəh nisarhayen, jakurə tuk əmiə rəmhen kīn yame yakrəh kirik raurə, nakseinein nīpig yame jakurə tuk əmiə.

⁴ Mərig narmamə tīksin kimiə miriə apa Sadis khapəh nisorien neipən kapəriə rəmkimik. Kīsəmhen tuk niseriwəkien kimawə miriə, neipən kapəriə rhawən əmə. ⁵ Yermamə yame rapita ye narowaginin e, tukrivəhsi-pən neipən hawən. Kini Yo to yakpəh noriah-oriahayen nhagin ye Nəkʷəkʷə kape Nīmraghien. Kini yo jakni-ərhav nhagin ye nīmri Rīmik mīne kafan agelo mīnə, mə in e in kafak atuatur yermamə.

⁶ Yermamə yame nīmətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nægkiarien yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak mīnə.”

Nægkiarien ramvən kimi nəməhuak mīnə apa Filadelfia

⁷ Kini In rimnægkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkʷəkʷə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Filadelfia, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame In nəfrakisien mamərhakə, kafan e nægkiarien. In ramrəh ki kape King Deved kupən.* Tukmə rəhitə ye kwəruə, yermamə to rapəh nətapigien. Kini tukmə rətapig ye kwəruə kirik, yermamə to rapəh nəhitəyen. In mamni mīmə,

⁸ “Nəmə Filadelfia, yakirkun norien mīnə kapəmiə. ! Səmru! Yimnəhitə ye tapig kirik tuk əmiə, to yermamə kirik rapəh nətapigien. Yakirkun mə nəsaninien kapəmiə in rəkəskəh pawk, mərig kimiə nakasor nəkʷəkʷə, mhapəh nisəpəhyen Yo. ⁹ ! Səmru! Narmamə tīksin ye nofuginien kape Setan, iriə kamhani mhamə iriə narmamə yamə mīne Kughen rimirpen-ta əriə.† Mərig, nikam. Iriə nəmeikuə mīnə. ! Səmru! Jakor əriə kisənimkur ye nīmrimia, mhani-ərhav mhamə Yo yakorkeikei əfrah əmiə. ¹⁰ Kimiə nīmnharap-təəkīn tim tim nægkiarien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə nərigien kapəmiə tukrapomh tuk narer-tim-timien. Tuk nar e, jakamarha huvə tuk əmiə ye nīpig kape nəmhəyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə ye tanimtanə, mə tukəkīr nhatətəyen kape narmamə yamə mīne kisarə ye tanimtanə.

¹¹ Pəh nien mə tuktu, yakurə. Haraptəəkīn tim tim narimnar yamə mīne nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukripəh nivəhsita-yen

3:1: Rev 1:16 **3:5:** Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23 * **3:7:** Nakəm-ru stori kape ki kape King Deved ye Aes 22:22. Ki kape King rəmhen kīn nehuəyen kafan. **3:7:**

Aes 22:22 † **3:9:** Əm-ru footnote ye Rev. 2:9 **3:9:** Jon 8:44; Rev 2:9 **3:10:** Hib 12:1-3
3:10: Jon 17:15

kapəmiə nərəkien yame nakwənhavəh ta.† 12 Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakor in rəmhen kin nai ehua kirik yame ramhapəs Nimə Ehuə kape Kughen kafak. To ripəh nitərhavvən ye nimə a tuk nipig kirik. Kini jakrai-pən nhagik vi iran, mine nhag kafak Kughen, mine nhag taon kape kafak Kughen. Taon e, kamni kimə Jerusalem Vi, Kughen ramher-pə kin ramsi-pən apa ye neai, mameiwaiyu-pə.

13 Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Laodisia

14 Kini In rimnəgkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Laodisia, mini-pən mīmə,

Yermamə yame kamni kimə ‘Amen,’ yame kirkun nətigəyən iran mə tukrarer matuk tuk nini-ərhavvən əmə nəfrakisien, yame in nuknei narimnar m-fam yame Kughen rimnor, kafan e nəgkiarrien ramni mīmə,

15 “Nəmə Laodisia, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə nimraghien kapəmiə rəmhen kin nu yame rəpiwən əmə. Rhuvə mə nhatətəyən kapəmiə tukripəh norien kiraru. ?Mə taksəpan, uə, tak-sokiei? 16 Mərig kimie nakasərer əmə ye kwerkwan. Naksəpiwən əmə. Nakhapəh nisapan-pikien, mhapəh nisokiei-pikien. Ror pən, jakətəg əmie ai taktəkun, 17 mərig in ai kimie nakamhani mhamə, ‘Eh, kapətawə nautə rehuə; yakhavəh mane ehua; kapətawə nimraghien rhuvə pik, narimnar m-fam rarə, kini nar kirik rapəh nirkəkien tuk atawə.’ Mərig kimie nakseinein mə nakwəsarə ta ye nahasien. Riki narmamə raməpou tuk əmie. Kapəmiə nautə rirkək əgkəp. Nimrimie rīpis. Nakasaiyu kopie kopie. 18 Ror pən, yakaməvhag kimi əmie mīmə takhauə tuk Yo mhavəh gol e yame rərir mihuvə, pəh kapəmiə nautə tukripsaah ye rao ye neai. Kini takhauə tuk Yo mhavəh neipən hawən tuk narkaohyən kin, mə takhapəh nisaurisien kin naiyu-kopie-kopie-yen. Kini takhauə min tuk Yo mhawəh meresin misəvit-pən ye nimrimie, mə nimrimie tukrəmtir, pəh naksəm huvə nar.

19 Narmamə minə m-fam yamə mine yakorkeikei pik ərie, yakəgkiar skai kimi ərie, kini mərip atuaturə ərie. Ror məkneikin mə taksarkut pik misarar ye norien has kapəmiə. 20 !Sərig-ru! Yo yakamərer ye kwəruə, mamasik-əsik tapig. Tukmə yermamə kirik rərig rikik kini rəhitə ye tapig, jakvən imə, kin məvigin kimru min.

21 Yo yaknapita ta ye narowaginien, mivən kimru Rimik, maməkwətə ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien kirikianə əmə, yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrəkwtə kimru min ye jea kafak, mamarmaru kimru min.

22 Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

4

Kasəgnəgin Kughen ye rao ye neai

† 3:11: Gris ramni mə “Haraptərəkīn tim tim narimnar yamə mine nakwənhawəh ta, mə yermamə kirik tukripəh nīwəhyən kapəmiə kəvəvhao.” Kəvəvhao e nərəkien. 3:14: Jon 1:1-3; Kol 1:16; Rev 1:17 3:18: Job 23:10; Mal 3:2-3; 1 Pita 1:6-9

¹ Kwasiḡ ikin, yimwaag haktə məm kwəruə kirik raməkwar apa ye neai. Kini yimnəriḡ min yermamə yame rinaməḡkiar kimi yo kupən. Raməḡkiar min kimi yo, rikin rehuə rəmhen kin naiyuk, mimə “Hekimter, muə. Yakhajoun ik kin narimnar yamə mine tukripiuə.” ² Məkneikin, nəsaninien kape Nanmin Rhakə rimmor kimi yo. Yakwaag kupən, məm King ramkwətə ye jea kafan, mamarmaru ye rao ye neai. ³ Kini yermamə yame ramkwətə aikin a, yakəm in rhuvə mərir, rəmhen kin kapier huvə mir kīraru nhagriū e jaspera mine kanilian. Kini mərai-mərai kirik rarku-rao ye jea kafan, maməsiə pik rəmhen kin kapier huvə e emeral. ⁴ Kini jea tiksın aikin, iriə m-fam 24, kasarkurao ye jea ehua a kape King. Kini namehuə tiksın, iriə m-fam 24, kasəkwətə-pən ye jea minə a; mhavəhsi-pən neipən hawən, misəvəvhao kin kəvəvhao kape nisaiyen, kimnor kin gol. ⁵ Kini ikin a, jea kape king ramərer ikin, ramaroapig, nuvriḡ-uvriḡien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətəi mamtərhav. Kini kupən ye jea laet iriə seven kamhauək. In a Nanmin kape Kughen, iriə seven. ⁶ In a kupən ye jea kape king, nar kirik aikin rəmhen kin tahik, məriḡ rəmhen kin glas yame rərir maməsiə.

Kini in a ye kwerkwan, nar miragh minə, kamni kimə “jerubim,” iriə kuas, kasarkurao ye jea ehua kape King. Nimriəriə ripsaah pik, mamswin-pən apnapig əmə ye nīprairiə mine nimeitairiə. ⁷ Yame kupən ikin, rəmhen kin laeən. Yame ror kīraru kin, rəmhen kin kau. Yame ror kisisər kin, kapən kapə rəmhen kin yermamə. Kini yame ror kuas kin, rəmhen kin kweriə yame raviə. ⁸ Nar miragh minə a kuas, tamər-əməririə sikis. Kini nimriəriə ramswin-pən apnapig əmə irəriə, mivən ye tikirkəviriə. Nīpig m-fam kasəni nīpei, yenpig mine yeraan, mhapəh nhapəhyen, mamhani mhamə,
“Kughen Yermaru, Nagheen Rehuə Pik.

In ramərhakə, mamərhakə, mamərhakə pik.

In rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, tukripiarə rerin min.”

⁹ Kini nar miragh minə a, kamhani nəfrakisien ye nehuəyen kape Kughen, mamhavəhsi-pən nisaiyen kimin, mamhani vi vi King yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru mamarə rerin, infamien rirkək. ¹⁰ Iriə kamhani vi vi In, nəmehuə minə, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu yermamə a yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru, mamarə rerin, infamien rirkək, masəḡnəḡin In. Kwəsəvəvhao kin kəvəvhao kape king, məkneikin, mharəhsi-ta, misərəhu kupən ye jea yame King ramkwətə ikin mamarmaru, mamhani mhamə,

¹¹ “Kapəməwə Yermaru Kughen,

Ik nakatuatuk məmhen əḡkəp mə narmamə m-fam tuksəḡnəḡin əmə
Ik, mhasiai əmə Ik, meinai Ik nimnor narimnar m-fam. Nagheem rehuə pik.

Nimnəḡkiar əmə mini mə narimnar m-fam tukhaswin, məkneikin kamhaswin əfrakis mamhamragh.”

5

Kwaji sipsip raməvi nəkwəkwə yame kimnarpəvin

¹ Məkneikin, yimnəm King ramkwətə-pən ye kafan jea, mivəh nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin ye kwermın matuk. Kimirai-pən nəḡkiarien ye nīkarin mir. Kivaan kandel raiyu, kivaan ətərəkin

ye nāpəəg nīmṛin m-seven. ² Məkneikin yimnəm agelo əsanin kirik raməgkiar pik mamaiyoh mimə, “?Pa e in rəmhen matuatuk mə to rəvit-əpir-pir nehe kandel, məvi nəkwəkwə e?” ³ Mərig yermamə kirik rirkək ye rao ye neai, uə tokrei tanə, uə ye kwənmhaan kape nīmḥeyen, yame in ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə e məvheikin. ⁴ Yermamə rirkək yame ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə məhuekin, yakasək pik tukur. ⁵ Kini ai, yemehuə kirik rimiini-pə tuk yo mimə, “Pəh nasəkien. Əm-ru, Kwən e kamni kimə, ‘Laeon kape kwənərəus kape Judah,’ in Nukne Deved, in rinapita ta ye narowaginien kafan. Kini in ratuatuk mə to rakapir nehe kandel seven, məvi nəkwəkwə a.”

⁶ Məkneikin, yimnəm kwaji sipsip kirik ramərer ye kwerkwən ye jea kape King mine nar miragh kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24. Nakəm Kwaji Sipsip a nakməta mə kinhopni-ta. Kapan əpat seven, kini nīmṛin, iriə seven min, iriə a kasərer tuk nanmin kape Kughen iriə seven, yamə mine rimnher-pə kin əriə kamhavən ye tanimtanə. ⁷ Kwaji Sipsip e, rīvən a ikin King ramkwətə-pən ye kafan jea ikin, nərao-pən mirəhsi-ta nəkwəkwə ye kwermi King matuk. ⁸ Mirəhsi-ta ta nəkwəkwə e, məkneikin, nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu Kwaji Sipsip. Kimnhavəh gita* kapəriə, mine besin kimnor kin gol, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Kini nar a ramənah mapien huvə in rəmhen kin nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə.

⁹ Kini nar miragh minə kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24, kasəni nipei vi kirik mhamə,

“Ik nakatuatuk məmhen mə to nakvəh nəkwəkwə e,
məvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərək kin.

Meinai kimishopni Ik, nitawim rimnaiyu,

Nakarpin nīmraghien kin kape narmamə ye tanə m-fam, mine kwənərəus m-fam, mine kantri m-fam, mine yamə mine kamhani nəgkiarieren m-fam.

¹⁰ Kini nīmnor əriə kwənhauə ye narmaruyen kafam, kini iriə kafam pris minə, kasor wok kape Kughen kapəməwə.

Iriə tuksarmaru ye tanimtanə.”

¹¹ Kini yimiwaag-pən min məm, mərig riki agelo minə khapsaah khapsaah, to kipəh nəhueikin-famien əriə. Kasərer misarkurao ye jea kape King mine nar miragh minə e, kamni kimə, ‘jerubim,’ mine nəmasur minə. ¹² Kasəni pik nipei kirik mamhani mhamə,

“Kwaji Sipsip yame kimnhopni, In ratuatuk məmhen mə tukhavəh-si haktə In, meinai In ravəh fam nəsaninien, mine nirkunien, mine nautə, mine nagheen. !Pəh khasiai In, misəgnəgin In!”

¹³ Məkneikin, yimnərig narimnar fam yame Kughen rimnor ye rao ye neai, mine ye tanimtanə, mine ye tame tahik, mine ye kwənmhaan kape nīmḥeyen, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə, iriə m-fam kamhani mhamə,

“Pəh nini-vi-vi-yen mine nisaiyen ramvən tuk King yame ramkwətə-pən ye jea, mine tuk Kwaji Sipsip, meinai In ravəh nikhakien mine narmaruyen.

5:5: Jen 49:9-10 5:5: Aes 11:1 * 5:8: Nəgkiarieren kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita. 5:8: Sam 141:2

!Pəh nini-vi-vi-yen mine nəsaninien ramvən tuk əriu, mivən, mivən, mivən, mipəh norien infamien!”

¹⁴ Məkneikin, nar miragh e, kamni kimə, ‘jerubim,’ iriə kuas, kamhani mhamə, “!Amen!” Kini nəmehuə minə kisənimkur ye nihun, misəgnəgin In.

6

Kwaji sipsip rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn nəkəkəkək kin

¹ Kini yakəm Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame rəkupən, yame kimivaan-ətərəkīn nəkəkəkək yame kimnarpəvin-arpəvin kin. Məkneikin, nar miragh e kamni kimə, ‘jerubim,’ kirikianə irəriə rarar mokrən ehuə rəmhen kin karuəruə, mīmə, “!Yuə-ru!” ² Yakwaag haktə məm hos kirik khawən. Yermamə yame ramkwətə ye hos ramrəh nəvhagə. Məkneikin kəvəvhao-pən kin kəvəvhao kirik kape king iran. In ramaiyu mamavən rəmhen kin yermamə yame rapita ye narowaginien, kini mamvən min mə tukrapita min.

³ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn nəkəkəkək kin, yame ror kiraru kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kiraru kin, rarar, mamni mīmə, “!Yuə-ru!”

⁴ Məkneikin, hos kirik kəwhao raiyu muə. Yermamə yame ramkwətə ye hos, kivəhsi-pən nao kape narowaginien kimin. Kini Kughen rameighan-pən kin neihuəyen kimin mə tukrirsita nəmərinyuən ye tanimtanə. Nuhyen əjir ramavən ikin minə fam.

⁵ Kini ai, Kwaji Sipsip a rakapir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn nəkəkəkək kin, yame ror kisəsər kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kisəsər kin, rarar, mamni mīmə, “!Yuə-ru!” Məkneikin, yimiwaag-pən məm hos kirik kapig. Yermamə yame ramkwətə iran ramrəh skel kirik kape nəkirien nəviginien. ⁶ Kini yimnərig riki yermamə kirik risi-pən ye kwerkwən ye nar miragh kuas e kamni kimə ‘jerubim.’ Mamni-pən tukun mīmə, “!Yuvən! Kameighan kin ik kimə takor nikumhə kimi tanimtanə. Tukmə kisarakikin mane ehuə mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.* Mərig takpəh noriahyen nuknei nai mir e kamni kimə ‘olif,’ mine ‘grep.’”

⁷ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn nəkəkəkək kin, yame ror kuas kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kuas kin, rarar, mamni mīmə, “!Yuə-ru!” ⁸ Yakwaag-pən məm hos kirik karato. Yermamə yame ramkwətə iran, nhagin e Nīməhəyen. Iriu kwən kirik, nhagin e Kwənmhaan kape Nīməhəyen rikwasig kin in miravən. Kirəvəh neihuəyen mə tukwəhapni narmamə kin nao, mwəhopni əriə kin nikumhə, uə kin nar aparu minə, uə kin nəmhəyen. Kirəvəh nehuəyen məknakin rəmhen kin nıpar nimoptanə kirikianə, mirəpəh əmə nıpərin kisəsər.

⁹ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn nəkəkəkək kin, yame ror kirikirip kin, məkneikin yakwaag-pən ye nəpəəg tebol apa ye Nımə Ehuə kape Kughen, məm narmamə yamə mine

* **6:6:** Gris ramni mīmə, “Nimri wit yame tukor bred kin kape nıpig kirikianə əmə, nımrin rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nıpig kirikianə, kini raes yame tukən ye nıpig kirikianə, nıpig rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nıpig kirikianə.” Mərig nıpran e, tuksarakikin mane ehuə mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.

kimnhopni əriə tuk narer-timtimien tuk nini-ərhavyen nəgkarien kape Kughen. ¹⁰ Iriə kasokrən apomh mamhani-pən tuk Kughen mhamə, “Ik nakamarmaru ye narimnar m-fam. Ik nakəmərhakə; kini Ik nəfrakisien. ?Mərig, tuk nagheen mine kini Ik nakəkir narmamə ye tanimtanə, mərpın tai nitawmawə?” ¹¹ Kamhani məknakin, Kughen rīvəhsi-pən neipən hawən kimi əriə m-fam, mini-pən tuk əriə mimə, “Takhawhin pi pom. Piaumiə minə mine kakə kapəmiə minə tiksın kasor hanə kafak wok. Pəh kiseriaji tukhopni piəpiə min narmamə yamə mine kimivəh nihupın irəriə.”

¹² Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkın nəkwəkwə kin, yame ror sikis kin, yakəm mig ehuə ramkiu. Mirh ripis rəpignap. Makuə rəwhao rəmhen kin nitə. ¹³ Kəmhau minə kisəsaah-əsaah miseiwaiyu-pə ye nimoptanə, rəmhen kin nai[†] yame nimətag ehuə rameitətag kin, kwənkwan yame rapkəh rəsaah. ¹⁴ Kini neai rirkək, rəmhen kin yame kimarpəvin-arpəvin fam təvheitə. Kini tukwas minə mine tanə minə kisəta ye kwənmhaan kapəriə minə.

¹⁵ Kini king minə kape tanimtanə, mine narmaru minə, mine nama-sur minə kape mobael minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kamhavəh nehuəyen, mine slef minə, mine narmamə apnapig minə, iriə m-fam khavən miserkwaig ye nəpəəg kapierehuə, uə kasərəer ətgin kapierehuə minə ye nikar tukwas minə. ¹⁶ Kini kisəsək apomh-pən tuk tukwas minə mine kapierehuə minə mhamə, “!Əsaah! Məkwətə-tərəkın əmawə merkwaig kin əmawə ye nimri King e yame ramkwətə ye kafan jea, mine tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip. ¹⁷ Meinai nipig a ruauə yame Kughen mine Kwaji Sipsip tukravəhsi-ərhav-pə niemhaa kapəriu. ?Kini pa nhagin rirkun narer-huvəyen?”

7

Kimirpen narmamə wan hundred foti fo taosen mə kape Kughen

¹ Kini ai yakəm agelo kuas kasərəer-pən ye nikarin kuas kape tanimtanə, mamharaptərəkın nimətag kuas ye nikarin kuas kape tanimtanə, mə nimətag kirik tukripəh nher-herien nimoptanə mine tahik mine naiminai. ² Kimivəh-sipən nəsaninien kimi əriə tuk noriahyen nimoptanə mine tahik. Məkneikin yimnəm agelo kirik risi-pirə. In ravəh nar kirik yame Kughen Miragh ravəh mə tukror-pən nətətao kin ye kafan narmamə. Mokrən apomh kin agelo minə e kuas yamə mine kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə taksoriah nimoptanə mine tahik, mimə, ³ “Hapəh pi pom. Kwasig ikin taksoriah tahik mine naiminai mine tanimtanə, taksərəhu-pən nətətao kape Kughen ye nupanai narmamə kafan minə.” ⁴ Kini yimivəh nihupın ye narmamə yamə mine kərəhu-pən nətətao kape Kughen irəriə: Iriə m-fam wan hundred foti fo taosen. Iriə kwənərəus minə kape Isrel.

⁵ Ye kwənərəus kape Juda, kərəhu-pən nətətao kape Kughen ye narmamə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Ruben, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Gad, iriə twelef taosen.

⁶ Ye kwənərəus kape Asere, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Naftali, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Manase, iriə twelef taosen.

6:12: Joel 2:31; Wok 2:20 [†] **6:13:** Jon ramni nai kirik kamni kimə ‘figtri.’ **6:14:** Aes 34:4
6:15: Aes 2:10,19-22 **6:16:** Hos 10:8 **6:17:** Joel 2:11; Mal 3:2 **7:3:** 2 Kor 1:22; Efes 1:13

- ⁷Ye kwənərəus kape Simeon, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Liva, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Isakara, iriə twelef taosen.
⁸Ye kwənərəus kape Sebulun, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Josef, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Benjamin, iriə twelef taosen.

Kwhen yame kasarkaoh kin neipən hawən

⁹Kini ai, yakwaag əkupən irak, məm kwhen ehuə kirik, to kipəh nəvheikin-famien. Khasi-pən ye kantri minə fam, mine ye kwənərəus minə fam, mine ye nəgkiarien minə fam. Tikiriə ror pisin pisin. Kasərer kupən ye jea kape King, mine Kwaji Sipsip. Misarkaoh min kin neipən hawən. Kamhavəh kwermi nəmir. ¹⁰Misokrapomh mhani mhamə, “Kughen kapətawə yame ramkwətə ye kafan jea mamarmaru, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə kravəh miragh ətawə.”

¹¹Agelo minə fam kasərer rao rao kin jea kape King mine nəmehuə minə, mine nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas. Misənimkur kupən ye jea kape King, masəhuak kimi Kughen ¹²mhamə, “!Amen! Kapətawə Kughen In rhuvə pik, makhak pik.

Nirkunien kafan rehuə. Nagheen rehuə. Nəsaninien kafan rehuə. Pəh kisəgnəgin In, mhasiai In, mhani vi vi In kape rerin. Amen.”

¹³Məkneikin yamehuə kirik irəriə raiyoh-pə mimə, “?Narmamə minə e kasarkaoh kin neipən hawən, iriə ni-pa minə e? ?Khasi-pən hiə?”

¹⁴Mərig əmə yakmə, “Yemasur. Ik əmə nakirkun.”

Kini ramripin mini-pə mimə, “Narmamə minə e, kwəsətə ye nəmhəyen ehuə; misaikwas ye kapəriə neipən kin nitaw Kwaji Sipsip, ror neipən ramhawən. ¹⁵Ror pən,

Iriə kasərer ye nimir Kughen, yame ramkwətə mamarmaru.

Masəhuak kimin ye nəkwai Nimə Kafan yenpig mine yeraan.

Kini King e yame ramkwətə-pən ye jea mamarmaru, In tukrhotikəm-kəmin əriə ye nipig m-fam.

¹⁶Iriə, sweiwei tukripəh nuh-minien əriə.

Tukhapəh nisakwəkwə-minien.

Rukweiha tukripəh min nhenien əriə.

Nəpən-əpanien kape mirh tukripəh min nəsien əriə.

¹⁷Meinai Kwaji Sipsip yame ramkwətə ye kwerkwən ye jea kape King, In tukrarha tuk əriə ramhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip.

In tukramkir əriə mamvən ye nimir nu miragh, kini Kughen tukriraita fam nehe nimiria.”

8

Nəhuakien in rəmhen kin sakrefaes yame kivaan əru, nehenap ramənah, mapien huvə, mamvən tuk Kughen

¹Mərig nipig Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəra kin nəkwəkwə kin, yame ror seven kin, nəgkiarien rirkək ye rao ye neai kape nipig kwakwə, rəmhen kin haf aoa. ²Kini yakwaag-pən kin agelo yamə mine kasərer ye nimir Kughen, iriə seven, məm iriə kamharəh naiyuk. ³Kini agelo min kirik ramrəh besin kirik yame kimnor kin gol. Besin a, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə.

Rirəh mivən marer kupən ye tebol ye nimə ehuə kape Kughen. Kivəhsi-pən narimnar ripsaah yame ror nəmiovin kimin mə tukrivəhsi-pən kimi Kughen, iriə nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə, mivaan apa ye tebol yame kimmor kin gol, yame ramərer kupən ye jea kape King. ⁴Nəuwəh kape nəmiəv nar a, mine nəhuakien kape narmamə minə kape Kughen, yame agelo a rampik ye kwermīn, kashaktə mamhavən tuk Kughen. ⁵Kini agelo a ramrəh besin a, mivəh nap ye tebol misiai-pən ye besin, mətəgətəg-pən ye tanimtanə. Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrīg-uvrīgien rehuə, kini nimmimien ravən.

Naiyuk minə

⁶Məkneikin agelo seven kwəsərer matuk tuk nherien naiyuk. ⁷Kini yame rəkupən rimnher naiyuk. Məkneikin kamətəg-pən aes mine nap mine nitə ye tokrei tanə. Rimuək məs nīpar tanə kirik, mipəh min nīpərin kiraru, kini muək məs naiminai nīpərin kirikianə, mipəh min nīpərin kiraru. Kini muək məs mənvhirik nīpərin kirikianə, mipəh min nīpərin kiraru.

⁸Kini agelo yame ror kiraru kin rimnher naiyuk, kini kərəhu-pən ye tame tahik nar kirik rəmhen kin tukwas ehuə yame ramuək. Nīpar tahik kirikianə rimnor nitə kin, mipəh min nīpərin kiraru. ⁹Rimnoriah nar miragh yamə mine kasarə ye tahik, nīpərin kirikianə, mipəh min nīpərin kiraru. Moriah min rao minə ye tahik, nīpərin kirikianə, mipəh min nīpərin kiraru.

¹⁰Kini agelo yame ror kisisər kin rimnher naiyuk, məkneikin kəmhau ehuə kirik rier ta, mamuək rəmhen kin kwensia. Risi-faktə ye neai meiwaiyu məwhan muək-pən ye nu minə mine nimir nu minə nīpərin kirikianə, mipəh min nīpərin kiraru. ¹¹Kəmhau a kamni kimə ‘Rəukəh Pik.’ Rimnor nīpar nu rəukəh, mipəh min nīpərin kiraru. Kini narmamə khapsaah yamə mine kimnhanim nu yame rəukəh, kimnhamhə.

¹²Kini agelo yame ror kuas kin rimnher naiyuk, nar kirik ruh mirh mine makuə mine kəmhau minə, mor nīpar mirh rīpis, mipəh min nīpərin kiraru kaoəsia. Nīpar makuə rīpis, mipəh min nīpərin kiraru kaoəsia. Nīpar kəmhau rīpis, mipəh min nīpərin kiraru kaoəsia. Yeraan, rukweiha ramavən nīpərin kiraru, mipəh min nīpərin kirikianə. Yenpig, neai raməsia nīpərin kiraru, mipəh min nīpərin kirikianə.

¹³Məkneikin yimnarha-pən maməm kweriə ramivə ye napuə, mokrapomh mimə, “!Aweh! !Aweh! !Aweh! Agelo kisisər min tukrher naiyuk, mirhor nahasien ramvən tuk narmamə ye tokrei tanə.”

9

¹Kini agelo yame ror kirkirip kin rher naiyuk, məkneikin yakəm kəmhau risi-faktə ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kimivəhsi-pən ki kirik kimin tuk nəhitəyen ye nəkwai nimir ehuə yame reiwaiyu pik. ²Nīpig rimnəhitə ye nəpəəg a, nehenap ramənah rəmhen kin nehenap kape nap ehuə. Nehenap yame ramsi-pən tuk nəkwai nimir ruvrīg əpis mirh mine napuə. ³Kini nar miragh khapsaah kisəmhen kin kəviraiyuk khasi-pən ye nehenap a, miseiwaiyu-pə. Kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukshai narmamə kin nīpikovriə, raməmhə pik. ⁴Kini-pən tuk əriə kimə tukhapəh nisoriahyen mənvhirik mine naiminai mine nəsimien. Mərig tuksoriah əmə narmamə yamə mine nətətao kape Kughen rirkək

ye nupanairiä. ⁵ Kini kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriä mə tuksəs narmamə masor nəmhəyen kimi əriä tuk makuə kirkirip. Mərig tukhapəh nishopniyen narmamə. Kini nəmhəyen yame iriä tuksərig rahah kin, in rapita pik yame wərawk* ramhai əjir. ⁶ Ye nipiɡ minə a, narmamə tuksarkut mə tukhamhə miseinein. Misorkeikei pik mə tukhamhə, mərig to khapəh nhamhəyen.

⁷ Yimnəm kəvraiyyuk eihuə minə a kisəmhen kin hos yamə mine kimisərer matuk tuk narowaginien. Iriä kimisəvəvhao kin nar kirik rəmhen kin kəvəvhao kape king yame kamor kin gol. Kini nimirriä rəmhen kin nimir yermamə. ⁸ Nirkwəneriä rəpomh rəmhen kin nirkwəne piraovin, kini kweruriä resrə rəmhen kin kweru laeon. ⁹ Kimivitəəkkin nimagiriä kin aean. Nipiɡ khaiivə, təmərməriä rarkərik rəmhen kin hos khapsaah yamə mine kamhavi kat mamhavən ye narowaginien. ¹⁰ Nipikovriä raməs əjir raməmhə rapita pik yame wərawk ramhai əjir. Iriä kamhavəh nəsaninien ye nipikovriä kape makuə kirkirip tuk norien nəmhəyen kimi narmamə. ¹¹ Kapəriä yamehuə in yermaru kape nəkwai nimir ehuə yame rewaiyu pik. Ye nəɡkiarien kape nəmə Isrel ramni mə nhagin e Abadon. Ye nəɡkiarien kape nəmə Gris ramni mə nhagin e Apolion.†

¹² !Aweh! Nahasien kupən rinor infamien. Mərig, nahasien kiraru apaikin tukpirauə.

¹³ Məkneikin agelo yame ror sikis kin ramher naiyyuk. Kini yakərig riki yermamə risi-pən apa yerki kapən apət tebol yame kimmor kin gol, yame ramərer kupən ye nimir Kughen. ¹⁴ Rini-pən tuk agelo a yame ramor sikis kin, yame ramrəh naiyyuk, mīmə, “Ris-in-ta agelo kuas yamə mine kimirkwəji əriä apa ye nu eihuə a Yufretes.” ¹⁵ Ror məkneikin ririsin-ta agelo kuas a yamə mine kərəhu əriä apaikin mə tuksərer matuk tuk aoa atuatur e, mine nipiɡ atuatur e, mine makuə atuatur e, mine newk atuatur e yame tukirisin əriä kamhavən mishopni narmamə ye tokrei tanə, niperin kirikianə, mhapəh min niperin kiraru.

¹⁶ Kini yimivəh nihupin ye mobael minə kapəriä, yamə mine kisaiyu ye hos, kini iriä fam tu hundred milian. ¹⁷ Kini yakəmrərhav min maməm min narmamə kasaiyu ye hos məkneikin: Kimivitəəkkin nimagiriä kin aean yame rəwhao rəmhen kin nap, kini ror blu rəmhen kin napuə apig, kini rəokrə rəmhen kin nimar nai yame rimhiak-imhiak. Kini kapən kapə hos minə a rəmhen kin kapən kapə laeon. Nap, mine nehenap, mine təpis krhisi-pən ye nəkwairiä.

¹⁸ Nahasien misir e - nap, mine nehenap mine təpis - krhisi-pən ye nəkwairiä mrhopni niper narmamə ye tanimtanə, mipəh min niperin kiraru. ¹⁹ Kini nəsaninien kape hos minə e, ramsi-pən ye nəkwairiä mine nipikovriä. Nipikovriä rəmhen kin kapən kapə snek yame raməkwopah.

²⁰ Mərig narmamə yamə mine nahasien misir e kirhipəh nishopniyen əriä, khapəh nisararien ye nərigien kapəriä. Mhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi yarmhə minə mine nanmi kughen eikuə yamə mine kamivhirəkin kin gol, uə silva uə bras, uə kapier, uə nai. Narimnar minə a kisəru, nimirriä ripsis, niprairiä rəpou. ²¹ Kini narmamə minə a khapəh nisararien ye nərigien kapəriä tuk nshopniyen narmamə mine norien nahawk, mine norien kleva, mine nor-apnəpərigien nar, mine nəkrəhyen.

* 9:5: Gris rapəh ninien “wərawk” mərig ramni “skopion.” Nipikoin raməs əjir, raməmhə pik.

† 9:11: Apolion, nipran e ramni mə, “Yakamoriah.”

10

Agelo yame ravah nakwawkwā kaskāh

¹ Kini ai yakəm agelo min kirik, nagheen rehuā, ramsi-pən ye neai. Ramvən ye napuā rəmhen kin mā kafan neipən. Kini mərəi-mərəi rarkurao ye kapən kapə. Kini in rəkhak maməsiā rəmhen kin mīrh. Kini nihun mir kwəmhen kin səpaag ehuā mir yamə mir kirauək. ² Kini in ravah nakwawkwā kaskāh ye kwermīn matuk yame kimməvi. In rərip nihun matuk ye tahik, mərip nihun mawor ye nimoptanə. ³ Kini mokrən apomh. Rikin rəmhen kin riki laeon. In rokrən apomh, karuəruā rhorpin m-seven. ⁴ Karuəruā rhorpin m-seven, yakmə jakrai-pən ye nakwawkwā a, mərig yakərig riki yermamə kirik risi-faktə ye neai mimə, “Erkwaig kin nəgkiarīen e yame karuəruā ramni, mīpəh nīrai-pən-ien ye nakwawkwā.”

⁵ Kini ai agelo a yame yimməm kupən ramərer-pən ye tahik mine nimoptanə mivəhsi-haktə kwermīn matuk ye neai, ⁶ mivəh kwəsu ye nhag yarə rerin, yame rimmor neai mine nimoptanə mine tahik mine narimmnar fam. Kini mimə, “Kughen tukripəh nīwhin-minien. ⁷ Mərig nīpig agelo yame ror seven kin tukrher nāiyuk, kini nərig-məniwəniēn kape Kughen tukruā mor nəfrakisiēn kin ai taktəkun. In tukritərhav rəmhen əmə kin yame rimmīni ta kupən kimi kafan yorwok minə, iriā a kafan profet minə.”

⁸ Kini ai yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mimə, “Yuvən, mīrəh nakwawkwā yame kimməvi ye kwermi agelo matuk yame ramərer-pən ye tahik mine nimoptanə.”

⁹ Məkneikin, yimavən maiyoh agelo mə tukrivəhsi-pə nakwawkwā kaskāh a kimi yo. Kini rimə, “Vəh mən. Nar a tukroriah tipim. Mərig tukmə nakən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak.” ¹⁰ Məkneikin yimavən mivəh nakwawkwā kaskāh ai ye kwermi agelo, mən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak. Yimmən, matgai, rorīah tipik. ¹¹ Kini kini-pə tuk yo kimə, “Ik takaməkeikei minī-ərhav narimmnar minə e yamə tukritərhav-pə tuk nəmə tanə pisin pisin minə, mine yermaru minə, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine narmamə yamə mine nəgkiarīen kapəriə ror pisin pisin.”

11

Yemə mir yame kimawarer tuk Yesu

¹ Kini ai kivəhsi-pə nīpər nuwig kirik kimi yo, kini kimə, “Yuvən, mivəh napomhien kape Nimə kape Kughen mine tebol. Məvheikin min narmamə yamə mine kasəhuak aikin. ² Mərig takpəh nivəhyen napomhien kape kwənmhaan e iruā, meinai kwənmhaan a kivəhsi-pən kimi nəmə iruā. Iriā tuksəviəsis-əviəsis Taon Rhakə mhavən mhavəh makuə foti tu. ³ Kini yakvəhsi-pən nəsaninien kimi kafak yermamə mir yamə mir e kawarer-ərhav tuk yo. Tukravəhsi-pən neipən has yame ror nīmtət mə iriū kwərig rahah, mawərer-ərhav tuk nini-ərhavyen kafak nəgkiarīen kape makuə foti tu.”* ⁴ Iriū e, nuknei nai mir e olif, mine nar mir e kamərəhu-pən laet irəriū yame kawarer kupən kin Yermaru kape tanīmtanə.† ⁵ Kini tukmə yermamə kirik rimə tukroriah əriū, nap tukrisi-pən ye nəkwairiū, məs in məkwəru. Tukwhopni-hopni fam narmamə yamə mine khamiū tuksorīah əriū. ⁶ Kini kwərə mir e, tukmə kirani-ərhav

* **11:3:** uə tuk nīpig wan taosen tu hundred sikisti. † **11:4:** Əmru narmamə mir e “olif” mine “nar kamərəhu-pən laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

nægkiarjen kape Kughen, marivəh nəsaninien tuk nətapigien kin napuə mə nəhig tukripəh nipien. Mirarkun nukreikinien nimri nu ruə nitə, kini mirarkun nuhyen narmamə ye tanimtanə kin naha nhagin nahasien yame kaworkeiki mə tukawor.

⁷ Kini tukrani-ərhav fam nægkiarjen kapəriu, məkneikin, nar miragh yame ramarə ye nəkwai nimir ehuə yame reiwaiyu pik tukrhaktə muh əriu, mapita əriu mhopni əriu. ⁸ Niprairiu tukraməmər ye swatuk ye taon ehuə e kimnəsik-pən Yermaru kapəriu ye nai kamarkwao kin. Ikin aikin a, kamni nægkiarjen ukreikin kirik kimə nhagin e Sodom, uə Ijip. ⁹ Kini narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kwənərus pisin pisin minə, mine narmamə yamə mine kamhani nægkiarjen pisin pisin, mine narmamə ye kantri minə fam tukhauə misarha əterik ye niprairiu, mhapəh niseighanien kin mə tuknim əriu mhavəh nipig piəpiə kisisər mine nipərin. ¹⁰ Narmamə ye tanimtanə tuksagien, masor lafet, mhavəhsi-pən narimnar kimi əriə minə, misagien meinai profet mir e yame kimiwor pik nahasien kimi əriə kwəramhə. ¹¹ Kini nipig piəpiə kisisər mine nipərin ruə mivən, Kughen rivəhsi-pən min neihagien kimi əriu, kawarer. Narmamə m-fam yamə mine kasəm əriu, kisakur pik. ¹² Məkneikin iriu kawərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “Warer mirauə.” Napuə rivəh əriu mivən ye rao ye neai. Kini tikmir minə kapəriu kisərer əmə misarha əterik irəriu.

¹³ Kini ye nipig atuatur a, nimnimien ehuə kirik ramavən moriah nipər kwənmmaan kirikianə ye taon a, mipəh min nipərin naen. Nimnimien rimnhopni narmamə m-fam seven taosen. Kini narmamə m-fam yamə mine khapəh nhamhəyen kimnhagin pik, mhani nəfrakisien mə Kughen ye rao ye neai, In ravəh neihuəyen.

¹⁴ !Aweh! Nahasien ehuə yame ror kiraru kin nor infamien ai. Mərig nahasien yame ror kisisər kin, pəh nien mə tuktu, ruə.

Agelo yame ror seven kin ramher naiyuk

¹⁵ Kini ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, məkneikin riki narmamə risi-pən ye neai, misokrapomh mhamə, “Kapətawə Yermaru, mine kafan Kristo, iriu kawarmaru ye tanimtanə.

Narmaruyen kapəriu tukramarə rerin.”

¹⁶ Kini namehuə minə, iriə m-fam twenti fo, kasəkwətə ye jea kapəriə ye nimri Kughen. Miseiwaiyu misənimkur, masəhuak kimi Kughen, ¹⁷ mhamə,

“Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen,

meinai Ik nimivəh kafam nəsaninien ehuə mirikakun mamarmaru. Nagheem rehuə pik.

Ik nimnarə rerin, mamarə min ai taktəkun.

¹⁸ Niemhaa rhai narmamə ye kantri minə; mərig niemhaa ehuə kape Kughen tukruə.

Nipig a ruauə yame Ik takəkir narmamə yamə mine kwənhamhə, mivəhsi-pən nərok kimi kafam yorwok minə, iriə e kafam profet minə, mine narmamə kafam minə, mine narmamə apnapig minə mine namehuə yamə mine kamhasiai nhagin.

Kini nipig a ruauə yame Ik takoriah narmamə yamə mine kasoriah tanimtanə.”

¹⁹ Məkneikin kimnəhita ye Nimə kape Kughen apa ye neai, kini kəm Bokis yame ramor nimtətien ye Nirpenien kape Kughen ramkwətə

imə. Məkneikin ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətei, kini nimmimien ramavən, kini aes raməsaah-pə.

12

Piraovin mine nar miragh rəmhen kin algita

¹ Kini nımtətien ehua kirik rımasi-pən ye neai, mor nar vi kirik irak yakakur. Piraovin kirik ramvən ye mirh rəmhen mə kafan neipən. Mamkwətə məriip-pən nihun ye makuə. Məvhəvhao kin kəmhau twelef.

² Mamasək pik mamərig nəmheyen meinai rinor tipin, kini natukreimək.

³ Kini yımnəm nımtətien pisin kirik rımasi-pən min ye neai. In e nar miragh ramhen kin algita ehua. In rəwhao; kapən kapə risip iriə seven. Kapən apət ten. Məvhəvhao kin kəvəvhao kape King, seven. ⁴ Nipikovin ramuh-ita kəmhau minə ye neai. Mipiki-əhu nipərin kirikianə kisəsaah miseiwaiyu-pə ye tokrei tanə, mipəh min nipərin kiraru.* Məkneikin, algita a ruə marer ye nımrı pian a yame natukreimək. Tukmə tini rarha, rətgai.†

⁵ Pian a rirəh tini yerman, yame In tukrarmaru ye kantri minə fam. In rirəh kwətavhə yame kımnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərig Kughen rımivi-ta kwajikovə en tuk algita, miwəhsi-haktə In ruvən ye neai məkwətə ye jea kafan mamarmaru. ⁶ Mərig pian a rımnap mivən apa ye tipəvsik. Kughen rımnapnəpeinə ta ye kwənmhaan a mə tukramarə ikin. Tukamarha tukun keriaji nipig wan taosen tu hundred sikisti.‡

⁷ Kini narowaginien kirik apa ye rao ye neai. Mikael mine kafan agelo minə kımnhauh algita mine kafan agelo minə. Kini algita minə kafan agelo minə kımnhauh min əriə. ⁸ Mərig algita, nagheen rapəh nəmhenien. Mikael mine kafan minə kisəpita əriə, misher yerhav kin əriə ye rao ye neai. ⁹ Kımnharəh algita ehua a, misarakikin-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən, kamni kimə Setan uə Yarhmə. In ramkir oror narmamə m-fam ye tanımtanə. Kımnnarakikin-əhu in, iriə kafan agelo minə fam.

¹⁰ Kini yakərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mokrapomh mimə, “Taktəkun ai, Kughen kapətawə rımivəh miragh ətawə.

Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermaru, nagheen rehuə. Kini taktəkun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh min nəsaninien mine nehuəyen ye narımnar m-fam.

Ror məkneikin mə taktəkun ai, kınarakikin-əhu Setan ye nımrı Kughen.

Setan e in e raməkər-əkər pən piautawə minə kimi Kughen yenpig mine yeraan.

¹¹ Mərig piautawə minə kımnhauh in misapita ye nəsaninien kape nitaw Kwaji Sipsip mine nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.

Misapita min in meinai tukhopni pawk əriə, rikiriə rapəh nəsikien nımraghien kapəriə.

¹² Kimiə yamə mine nakasarə ye rao ye neai, sagien meinai kımnnarakikin-ərhav algita.

* **12:4:** Tukmə ror nipran e ramni mə Setan rivi-ta agelo tiksın ye rao ye neai, kisəsaah, miseiwaiyu pən ye tokrei tanə. Emru nəgkiarien kirik ramvən kimi Setan ye Ezik 28:11-19 mine Aes 14:12-15. † **12:4:** Tukmə ror pian a Meri, mamə kape Yesu; kini Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kini Setan tukroriah. **12:4:** Mat 2:13-14 ‡ **12:6:** uə makuə 42, uə newk kisisar mine makuə sikis. **12:7:** Dan 10:13,21; 12:1 **12:9:** Jen 3:1 **12:9:** Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15

Mərig, !Aweh! Nahasien tukruə ye nimoptanə mine tahik, meinai Setan rimneiwayu-pən tuk əriu. Niemhaa ramhai pik in, meinai in rirkun mə ipakə əmə rineriaji kafan nipig.”

¹³ Algita rəm mə kimnarakikin-əhu ye tokrei tanə, rarar, mirpəhu piraovin yame rimirəh tini yerman. ¹⁴ Mərig kiwəhsi-pən kwermi kweriə kimi pian a, tukrirəh, mivə mivən apa ye kwənmhan Kughen rimnapnəpeinə iran apa ye tipəvsik. § İkin aikin a, tukrap tuk snek, tuka-marha huvə tukun kape nipig wan taosen tu handred sikisti.* ¹⁵ Mərig snek a rimirua kin nu rəmhen kin yapiwən ehuə kirik mə narh tukrirəh pian a mamvən. ¹⁶ Mərig nimoptanə rimnasitu ye pian a məkwaag mətgai nu ehuə yame algita rimirua kin. ¹⁷ Kini niemha rhai pik algita tuk pian a. Marar mivən mə tukhauh min kafan minə kwənərəus. In e narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen masərer timtim tuk nini-ərhavyen Yesu. ¹⁸ Algita a rimavən marer apa ye nipakir apa ye tahik.

13

Nar miragh yame rimnateih haktə tahik

¹ Kini yimnəm nar miragh ehuə kirik rimnateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kini rimnukrai-pən kəvəvhao kape king ye kəpan əpat minə. Kapan kapə risip iriə seven, kini kirai-pən nəgkiarien kirikianə kirikianə ireriə yame ramni hah Kughen. ² Nar miragh a yimnəm rəmhen kin pusi ehuə kamni kimə leped. Mərig nihun minə kisəmhen kin nar miragh kirik kamni kimə bea. Kini nəpəəg nəkwən rəmhen kin laeon. Algita rivəhsi-pən nəsaninien mine narmaruyen mine nehuəyen kafan kimi nar miragh a. ³ Kimnhoteih kapən kapə nar miragh e kirik, kimə tikrimhə; mərig ripəh, mirmragh min. Kimnhoteih pawk kapən kapə, ripəh nimhəyen, narmamə m-fam ye tanimtanə kisakur, mhakwasig kin. ⁴ Masarar masəgnəgin min algita meinai in rimivəhsi-pən neihuəyen kimi nar miragh a. Masəgnəgin nar miragh a misaiyoh mhama, “?Pa rəmhen kin nar miragh a? Rirkək. ?Kini pa rirkun nuhyen? Rirkək.”

⁵ Kimneighan kin nar miragh a mə in tukrəgkiar ausit mini-hah Kughen. Kimneighan kin neihuəyen kimin mə in rirkun norien naha nhagin yame in rorkeikei kape makuə foti tu.* ⁶ Kini in rimini nəgkiarien hah ripsaah ye Kughen, mine nhagin, mine imei Kughen, in e, narmamə yamə mine kasarə ye rao ye neai. ⁷ Kimivəhsi-pən min nəsaninien kimin mə tukrarowagin iriə narmamə kape Kughen minə, mapita əriə. Kini kivəhsi-pən nehuəyen kimin tuk narmaruyen ye narmamə ye kwənərəus minə fam, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine kantri minə fam. ⁸ Narmamə minə fam ye tokrei tanə tuksəhuak kimi narmiragh a. Mərig narmamə tiksın tukhapəh nisəhuakien kimin, iriə e yamə mine kwərai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkəwə kape Nirmraghien kwasig ikin Kughen ripior narimnar fam. Nəkwəkəwə a kape Kwaji Sipsip yame kimnhopni.

⁹ Yermamə yame nimətirgin rarə in tukraməkeikei mətərig huvə kin.

§ 12:14: Meri rikir Yesu kiravən apa İjip kape newk kisisər. İmru Mat 2:13-18 * 12:14: Gris ramni mə “kamarh tukun tuk nipig kirikianə, mine nipig kiraru, mine nipərin,” mərig nipran e ramni mə, “newk kisisər mine makuə sikis” uə “nipig wan taosen tu handred sikisti.” * 13:5: Makuə 42 rəmhen kin nipig wan taosen tu handred sikisti, uə newk kisisir, makuə sikis. İmru Rev 11:2, 3, mine 12:6. 13:6: Dan 8:10-11 13:6: Efes 2:6

¹⁰ Tukmæ kimæ tukvæhsi-pæn yermamæ kirik ye kalabus, pæh ruvæn.

Tukmæ kimæ tukhapni yermamæ kirik kin nau, pæh khapni kin nau.

Nægkiarieni e nīpran ramni mæ narmamæ kape Kughen minæ tukasækeikei misærer tim tim tuk nhatætøyen iran.

Nar miragh yame rimnateih haktæ nimoptanæ

¹¹ Kini yimmæn min nar miragh kirik rimnateih haktæ nimoptanæ mhaktæ. Kapan æpat kiraru ræmhen kin kwaji sipsip kirik. Mærig rægkiar, rikin ræmhen kin algita kirik. ¹² In ramor atuæ kin kape nar miragh kupæn e yame kapæn kapæ seven, mivæh fam nehuøyen kafan. Kini mamækeikei kimi narmamæ m-fam ye tanimtanæ mæ iriæ tuksæhuak kimi nar miragh kupæn yame kimnhoteih kapæn kapæ kini ruahuvæ min.

¹³ Kini nar miragh e kapan æpat kiraru rimnor nimtætien ehua pisin pisin. Maræ mor min nap risi-pæn ye neai mamuæ ye tokrei tanæ ye nimri narmamæ. ¹⁴ Kughen rimneighan-pæn kin nasaninien kimi nar miragh e yame kapan æpat kiraru mimæ in rirkun norien nimtætien ye nipig ramærer iriu nar miragh yame kapan kapæ seven. In rameikuæ ye narmamæ ye tokrei tanæ kin nimtætien yamæ mine in ramor. Kini mini-pæn tuk æriæ mæ tukasækeikei misærai kapier mhasigovin nanmi nar miragh a kimnhoteih kapan kapæ kini ruahuvæ min, mhasiai in. ¹⁵ Kini Kughen rimneighan-pæn kin nasaninien kimi nar miragh yame kapan æpat kiraru, mæ tukreihagh-pæn ye kapier yame risigovin nanmi nar miragh e kapan kapæ seven, mæ tukrægkiar, mamni mæ tukhopni narmamæ yamæ mine khapæh nhasiaiyen in. ¹⁶ Kini in ramækeikei kimi narmamæ m-fam ægkæp - næmehuæ minæ, mine narmamæ apnapig minæ, mine narmamæ kapæriæ nautæ rehuæ, mine narmamæ yamæ mine kapæriæ nar kirik rirkæk, mine slef minæ, mine narmamæ pæh nien mæ slef minæ, mæ tukhavæh nætatao kafan ye kwermiriæ matuk uæ nupanairiæ. ¹⁷ Mærig narmamæ yamæ mine khapæh nhavæhyen nætatao a, kaseinein nivæhyen nimri nar kirik, mine norien salem kin nar kirik. Nætatao e, in nhag narmiragh e yame kapan kapæ seven, uæ namba yame ramor nimtætien ye nhagin. ¹⁸ Ror mækneikin mæ kimiæ tukasækeikei mhavæh nirkunien. Tukmæ nirkunien kafam ræmhen, nakirkun niniyen nīpran. Namba e in 666. In ramor nimtæt ye yermamæ.

14

Kwaji sipsip mine narmamæ wan hundred foti fo taosen

¹ Kini ai, yakarha-pæn mæm Kwaji Sipsip ramærer apa ye tokrei tukwas a Sæon. Kini narmamæ wan hundred foti fo taosen kasærer iriæ min. Kini kimirai-pæn nhag Kwaji Sipsip mine Rimni ye nupanairiæ. ² Kini yakærig nægkiarieni kirik risi-pæn ye neai. Rikin rehuæ ræmhen kin tahik ehua kirik yame ramuh næpææg kwænharuæ uæ mæmhen min ye karuæruæ yame ramarkwæmætei. Kini mamhen min kin narmamæ khapsaah kamhauh gita.* ³ Kini iriæ kasæni nipe vi kirik apa kupæn ye jea kape King mine nar miragh kuas a kamni kimæ 'jerubim' mine namehuæ minæ. Narmamæ apnapig kaseinein nipe a. Narmamæ wan hundred foti fo taosen æmæ yamæ minæ e Kughen rimnærok nimraghien kapæriæ muæpik-ta æriæ ye tanimtanæ, iriæ kharkun nænien nipe e. ⁴ Narmamæ minæ e iriæ e, yamæ mine kimisarha huvæ tuk kapæriæ nimraghien, mæ næmkimik rirkæk iræriæ.

* **14:2:** Nægkiarieni kape næmæ Gris rapæh niniyen 'gita,' mamni æmæ 'hap.' In nar kirik kamuh tuk naniyen nipe, ræmhen kin gita. **14:3:** 1 Pita 1:19

Iriə khapəh nhakirien piraovin. Iriə nəmə vi minə. Mamhakwasig kin Kwaji Sipsip e, mhavən ikin pukaa ramvən ikin. Kughen rinərok-ta nımraghien kape narmamə minə a. Iriə kape Kughen əmə mine Kwaji Sipsip e. Iriə kisəmhen kin nəviginien yame kimnəhuak vi əmə kin nəsimien, yame kivəhsi-pən kimi Kughen mine Kwaji Sipsip. ⁵ Iriə khapəh niseikuəyen nıpig kirik. Kini nar kəskəh kirik rirkək mə tukror əriə kasəmkimik ye nımri Kughen.

Agelo misir kisisər

⁶ Kini ai yakəm min agelo kirik ramivə yerpırig ye nımago-ago. In ramni-ərhav nəvsaoyen huvə yame rımnarə rerin, infamien rirkək kimi narmamə ye tokrei tanə, ye kantri minə fam, minə kwənərəus minə fam, minə narmamə yamə mine kamhani nəgkiarieren pisin pisin, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin. ⁷ In rokrapomh mamni mimə, “Hagin kin Kughen mhasiai In. Kini mhani nəfrakisien ye kafan neihuəyen. Meinai in a nıpig atuatur kafan ruauə tuk nəkirien nımraghien kape narmamə. Səgnəgin In. In rımnor rao ye neai, mine nımoptanə, mine tahik, mine nımri nu minə.”

⁸ Kini agelo min kirik yame ror kiraru kin raməri-pən mamni mimə, “!Babilon rımamir! !Babilon rımamir! !Babilon Ehuə Nagheen Rehuə rımamir, meiwaiyu! In rəmhen kin piraovin kape swatur yame ravi-pə narmamə ye kantri minə fam khauə mamhanım waen iriə min. Mərig waen nin, in a nırpəhuyen nətəwaoyen. Maməkeikei kimi narmamə mə tuksor norien has iriə min. Kini nıpig kamhanım waen a, iriə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen tuk əriə.”

⁹ Kini agelo min kirik yame ror kisisər kin ramkwasig kin əriu. Mokrən apomh mamni mimə, “Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar mıragh yame kapən kapə iriə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, kini mhawəh nətətao kafan ye nupanairiə uə kwermirə, ¹⁰ iriə tukasəkeikei mhanım waen ni piraovin e, in e niemhaa kape Kughen. Waen e kıpəh nəkwər-əkwəriən kin nu. Tuksərig nəmhəyen ye nap mine kwənkwiwə yamə mir kawəkwəru əriə ye nımri agelo rhakə minə mine Kwaji Sipsip. ¹¹ Kini nəuwəh kape nap yame raməs əriə mor nəmhəyen kimi əriə, in ramənah nıpig minə fam, infamien rirkək. Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar mıragh yame kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin in kin, mhavəh nətətao kafan, iriə tukhapəh nisapisien yenpig mine yeraan.” ¹² Nəgkiarieren e nıpran ramni mə narmamə kape Kughen yamə mine kasor nəkwən tukasəkeikei misərer tim tim əmə tuk nhatətəyen iran.

¹³ Kini yımnərig min riki yermamə kirik risi-pən apa ye neai mimə, “Takrai-pən nəgkiarieren e ye nəkwəkwə, “Taktəkun ai, mamvən, narmamə kape Yermaru, to khamhə pawk, mərig tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kini Nanmın kape Kughen rımə, “! Nəfrah! Iriə tuksapis ye nəmnhawkien kapəriə, meinai tukhavəh kwənkwai wok kapəriə.”

Agelo rampik ta narmamə ye tanımtanə

¹⁴ Kini ai yımnarha-pən məm napuə hawən kirik, məm yermamə kirik ramkwətə-pən ye napuə. Kwən a in rəmhen kin Ji Yermamə. In rəvəvhao kin kəvəvhao kape King, yame kimnor kin gol. Mamrəh nau iko kirik. ¹⁵ Kini yımnəm min agelo kirik risi-pən apa ye Nimə kape Kughen muə,

kini mokrən apomh kin yermamə a ramkwətə-pən ye nīmar-mar napuə, mīmə, “Rəh kafam nau iko mivən marpai. Meinai nīpīg kape narhakiniēn nāvīginiēn ruauə, kini nəsīmien ye tanīmtanə ruəmruə.”¹⁶ Kini yīmnəm yermamə yame ramkwətə-pən ye nīmar-mar napuə rīmowhan nao iko kafan muə ye tokrei tanə, mīpik narmamə m-fam rəmhen kin yame nəsīmien yame ruəmruə tuk nīvəhyen.

¹⁷ Kini agelo kirik mīn rīmatərhav-pə ye Nīmə kape Kughen apa ye rao ye neai, mamrəh mīn nao iko. ¹⁸ Agelo mīn kirik yame ramarha tuk nap ye tebol, rīsī-pən ye tebol muə, kini mokrən kin agelo yame ravəh nao iko mīmə, “Narmamə ye tanīmtanə kisəmhen kin kwənkwai grep yame ruəmhiak. Vəh kafam nao iko mīpik əriə.”¹⁹⁻²⁰ Məkneikin, agelo e rīmowhan kafan nao iko, mivən ye tanīmtanə, kini mīpik-ta narmamə yamə mīne kisəmhen kin kwənkwai grep yame rīmhiak. Kini marakikin əriə apa iruə ye taon, apa ye kwənmhaan ehuə yame kaməviəsis kwənkwai grep ikin, mə nehen tukraiyyu. Ikin aikin a, Kughen ramor niemhaa kimi narmamə mivəhsi-pən narpiniēn kimi əriə. Tukəviəsis əriə, nitawriə tukraiyyu aikin, rəmhen kin nu ehuə kirik yame napomhien kafan rəmhen kin tri handred kilometa, kini rəmnīm pik. Tukmə hos kirik rəviəfugin, reriəji nīpəghigin.

15

Narmamə kape Kughen kasəgnəgin In

¹ Kini yakarha-pən ye rao ye neai məm nīmtətien kirik, yakakur. Agelo seven kamhavəh narpiniēn, iriə seven, mamhauə. Narpiniēn mīnə e, iriə kasor niemhaa kape Kughen tukror pīəpiə, infamien iran. ² Məkneikin, yīmnəm nar kirik rəmhen kin tahik, mərəig kimnor kin glas, nap ramuək iran. Narmamə tiksīn kasərer ye nīkar-kar tahik a. Iriə e yamə mīne kimisarowagin misapita nar miragh a kapən kapə seven mīne nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, mīne namba yame ramor nīmtət ye nhagin. Kughen rīmivəhsi-pən gita* mīnə kimi əriə, ³ kamhauh, masəni nīpe kape Kwaji Sipsip mīne Moses kupən, yorwok kape Kughen, mamhani mhamə,
“Yermaru Kughen Nagheem Rehuə Pīk Əgkap.

Yaksəm kafam norien ehuə mīnə, yaksakur.

!Ik King kape rerin! !Norien kafam ratuatuk əfrakis!

⁴ Yermamə kirik to rīpəh nīpəhyen nisaiyen Ik, Yermaru.

Kini yermamə kirik to rīpəh nīpəhyen nīvəh-sihaktəyen nhagin. Meinai Ik pisin əmə nakəmərhakə.

Narmamə ye kantri mīnə fam tuksəm mə norien mīnə fam kafam kisatuatuk, mhauə masərer ye nīmrim mamhani vi vi Ik.”

⁵ Kwəsəni-ta nīpe a, yakwaag faktə ye rao ye neai, məm kimnəhitə-pən Ikin Kughen Ramarə Ikin. In e, Nīmə Tapolen kape Kughen†. ⁶ Agelo seven khasi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamhavəh narpiniēn mīnə, iriə seven. Iriə kamhavən ye neipən vi e yame raməsiə, kamni kimə ‘linen.’ Kimivitərəkīn nīmagiriə kin kətəut yame kimnor kin gol. ⁷ Məkneikin, nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas, kini kirik

* **15:2:** Nəgkiariēn kape nəmə Gris rapəh nīniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nāniyen nīpe, rəmhen kin gita. **15:4:** Jer 10:7; Sam 86:9-10 † **15:5:** Ye nəkwai Nīmə Tapolen, bokis kirik aikin yame kīwəhsi-pən Natuakəmien 10. Əmru Eks 38:21, Nam 1:15.

irəriə rīvəhsi-pən besin kimnor kin gol seven kimi agelo minə a iriə seven. Besin minə a khakwar kin niemhaa kape Kughen yame ramarə rerin. ⁸ Məkneikin, nətokien yame ramor nımtətien ye neihuəyen mine nıkhakien kape Kughen rauvig əpis İkin Kughen Ramarə İkin, kini narmamə kiseinein nisauru-pəniin İkin Kughen Ramarə İkin miseriaji agelo seven khavəh-siarhav fam narpinien minə seven.

16

Besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen

¹ Məkneikin yakərig riki yermamə kirik rokrən apa İkin Kughen Ramarə İkin, mamni-pən tuk agelo minə seven mimə, “Havən. Misətəg-pən besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen ye tanımtanə.” ² Agelo yame raməkupən rīvən mətəg-pən besin kafan ye tanımtanə. Məkneikin, narmamə yamə minə kimnhavəh nətətao kape nar mıragh a kapən kapə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, nımap pien rıpsaah ye nıprairiə.

³ Kini agelo yame ror kiraru kin rətəg-pən besin kafan ye tahik. Tahik ror nitə kin. Rərıp rəmhen kin nitaw yermamə yame ruamhə ta. Kini nar mıragh ye tahik minə fam kimnhamhə.

⁴ Kini agelo yame ror kisisar kin rətəg-pən besin kafan ye nımrı nu minə, mine ye kwerkwai nu minə, ror nitə kin. ⁵ Kini yakərig riki agelo yame ramehuə ye nu minə ramni mimə,

“Kughen, İk pisin əmə İk Kughen, nakatuatuk.

İk e yame nımnamarə rerin, mamarə min taktəkun.

Kini ratuatuk mə takor məkneikin narpinien kimi narmamə.

⁶ Kapəriə atuk əmə. Meinai iriə kimnhavi nitaw narmamə kafam minə, mine profet minə kafam.

Kini İk takvəhsi-pən nitə kimi əriə mə tukhanım.”

⁷ Kini yakərig min tebol* rəgkiar mimə,

“!Nəfrah! Yermaru Kughen, Nagheem Rehuə pik, nəgkiarrien yame nakaməkir narmamə kin in rəfrakis matuatuk.”

⁸ Kini agelo yame ror kuas kin rətəg-pən besin kafan ye mırh. Kini mırh ravəh nəsaninien tuk nıvaanien narmamə rəmhen kin yame nap raməs əjir. ⁹ Nəpan-əpanien kape mırh raməs əriə, kamhani hah Kughen yame İn ramor narpinien minə e, mərıg khapəh nisararien ye nərigien kapəriə mhauə mhavəh-si haktə İn.

¹⁰ Kini agelo yame ror kirkirıp kin rətəg-pən besin kafan apa İkin nar mıragh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru İkin. Məkneikin, İkin minə fam yame İn ramarmaru İkin kisapıgnap. Kini narmamə kasərig nəmhuəyen misəkwəsis nheramriə ¹¹ mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmhuəyen mine nımap kapəriə. Mərıg khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has kapəriə.

¹² Kini agelo yame ror sikis kin rətəg-pən besin kafan ye nu ehua e kamni kimə Yufretes. Məkneikin nu rəmit mor swatuk kape king minə tüksəriwək iran mhasi-fiak. ¹³ Məkneikin yakəm nanmin has kisisar kirhəmhen kin frog. Kirik rımitərhav ye nəpəəg nəkwai algita; kirik rımitərhav ye nəpəəg nəkwai nar mıragh kapən kapə seven; kirik

* **16:7:** Tebol rəgkiar, tukmə ror nıpran ramni narmamə kape Kughen yamə mine kimnhopni əriə, kasəmir ye nəpəəg tebol apa ye rao ye neai. Əm-ru Rev. 6:9.

rimitərhav ye nəpəəg nəkwai profet eikuə.† 14 Yarhmə misir e kirhor nımtətien minə. Kirhitərhav-pən tuk king minə ye tanımtanə m-fam, mirhokrən kin əriə mə tuksofugin masərer matuk tuk narowaginion ye nıpig yame Kughen Nagheen Rehuə Pik tukrəkir narmamə iran. 15-16 Kini yarmhə misir e kirhofugin king minə apa ikin kirik, ye nəgkiarient kape nəmə Isrel, kamni kimə, Amagedon.‡

Kini Yesu rimini mimə, “!Arha-pə ru! !Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə! Rhuvə mə narmamə tukhapəh nisapirien, masarha, mhapəh nhavəhsi-tayen kapəriə neipən tuk napirien mə tukhapəh nisaiyu-kopiə-kopiə-yen misauris kin.”

17 Kini agelo yame ror seven kin rətəg-pən besin kafan ye nımago-ago. Məkneikin yakərig riki yermamə kirik risi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, misi-pən atuaturuk ye jea kafan mimə, “Ror infamien.” 18 Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehuə, kini nımmimien ravən. Nımmimien ehua kirik rıpəh hanə norien rəmhen kin yama. 19 Kini taon ehua eS rarkwopir nıpərin kisisər. Kini taon fam ye kantri minə fam kisəsaah mharkək. Kughen, rikin ramuh norien has minə kape taon a Babilon, mivəhsi-pən kap yame rukwar kin waen e in e niemhaa kafan, maməkeikei kimin mə tukrinim fam. 20 Məkneikin kimnahiə ta kin kwaji tanə nımə fam, kharkək. Kini kıpəh nəm-minien tukwas minə. 21 Kini aes rəmhen kin kapiere ehua risi-pən ye napuə məsaah markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kirikianə əmə rəmhen kin fifti kilo. Kini narmamə kamhani hah Kughen tuk nahasien kape aes, meinai nahasien a in rahas pik.

17

Piraovin kape swatuk yame rahas pik

1 Məkneikin agelo kirik ye agelo seven yamə mine kamharəh besin seven ruə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru. Pəh yakhajoun ik kin narpinien yame piraovin kape swatuk yame rahas pik tukrarə iran. Piraovin a in a taon* yame ramərer ipakə tuk nu minə tiksın. 2 King minə ye tanımtanə kimnhavən tukun. Kini narmamə kape tanımtanə kimnhanim nin waen, misapis iriə min, kini mamhavən tukun.”

3 Kini Nanmin kape Kughen raməmır irak, kini agelo a rikir yo mivən apa ye tipəvsik. Aikin, yakəm piraovin ramkwətə-pən ye nar miragh kirik rəwhao. Kirai-pən nəgkiarient yame ramni-hah Kughen ye nıpran. Nar miragh a, kapən kapə risip-sip iriə seven, kapən apət iriə ten. 4 Kini piraovin a ramavən ye neipən pepol rəmhen kin neipən kape king, mine neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nıpran mokwan kwenar miruk-pən ye nımətirgin yame kimnor kin gol mine kapiere yame nımrin rhaktə pik, mine perel. Kini in ravəh kap kirik kimnor kin gol, yame rukwar kin nahasien kafan yame rəmkimik pik ye nımrı Kughen mine nor-apnapigien nar kafan. 5 Kini kirai-pən nəgkiarient kirik ye nupanan, nıpran rerkwaig, yame ramni mimə,

TAON EHUƏ IN E BABILON, NAGHEEN REHUƏ.
IN NISIN NİPIRAOVİN MİNƏ M-FAM KAPE SWATUK.

† 16:13: Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikuə e yame rətei haktə ye nımoptanə. Kapan apət kiraru. ‡ 16:15-16: ‘Amagedon’ nıpran ramni ‘tukwas apa Megido.’ Nakəm kwənmhaan

e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29-30; 2 Kron 35:22. § 16:19: Tukmə ror taon ehua e

Jerusalem uə Babilon. * 17:1: Tukmə ror taon a Babilon uə?

KINI IN NUKNE NORIEN HAS YAMƏ MINE KASEMKİMK.

⁶ Kini yakəm mə piraovın a rınapıs kın nıtaw narmamə kape Kughen minə. Iriə e narmamə yamə mine kimisarer-ərhav tuk nini-ərhavyen Yesu. Yakəm in, nanmik rivə. ⁷ Məkneikin agelo a rini-pə tuk yo mımə, “?Nakamakur tuk naha? Yo jakpihoprai-pre nəgkiarien erkwaig ye piraovın mine nar mıragh yame in ramkwətə-pən iran, yame kapən kapə risip iriə seven, kini kapan əpat iriə ten. ⁸ Nar mıragh yame nımnəm, rınamragh, mərig rıpəh nımraghien e towel, mərig pəh nien mə tuktu tukrhekınter, mhaktə-pə ye nəkwai nımır yame reiwaiyu pik, maiyu mamvən, Kughen tukroriah. Kini narmamə ye tanımtanə yamə mine nhagriə rirkək ye Nəkwəkwə kape Nımraghien tuksəm nar mıragh a yame rımamragh, mırkək, mırerig-pə mın, tuksakur. ⁹ Takaməkeikei mivəh nırkunien tuk nırkunien nıprai nəgkiarien e. Kapən kapə nar mıragh e, iriə seven, kasor nımtətien ye tukwas minə seven yame piraovın a ramkwətə-pən ireriə.† ¹⁰ Kasor mın nımtətien ye King, iriə seven. King kirkirip kwənhauə ta mwənhavən. King kirikianə e ramarə ai taktəkun. Kini king kirik mın tukripiuə. Mərig tukruə mamarə kape nıpig kwakwə əmə. ¹¹ Kini nar mıragh e yame rımnamarə, mırkək ai taktəkun, in king kirik yame ror eit kın. In tukrikwasig kın king minə iriə seven mamhavən, Kughen tukroriah in. ¹² Kapən əpat iriə ten yamə mine nımnəm əriə, kasor nımtətien ye king iriə ten, yamə mine khapəh hanə nisarmaruyen. Mərig iriə tukhavəh neihuəyen mə iriə king minə, misarmaru iriə nar mıragh a, mərig kape nıpig kwakwə əmə. ¹³ Nətərigien kapəriə kirikianə əmə tuk nivəh-sipənien kapəriə nehuəyen mine nəsaninien kimi nar mıragh a. ¹⁴ Mərig Kwaji Sipsip tukruə iriə narmamə yamə mine rımırpen-ta əriə, mokrən kın əriə, khakwasig kın. Kini In tukrapita narmamə yamə mine kasarowagin-pən kımın, meinai In Yermaru kape yermaru minə, mine King kape king minə.”

¹⁵ Kini ai agelo e rini-pə tuk yo mımə, “Nu yamə mine nımnəm əriə, ikin piroavın kape swatuk ramkwətə ikin, kasor nımtətien ye kwhen minə. In e narmamə yamə mine tikiriə ror pısın pısın, mine kantri minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pısın pısın. ¹⁶ Kapan əpat ten yame nımnəm, mine nar mıragh a, iriə tuksəməkin piraovın kape swatuk e, mhawəhsi-ta neipən kafan mə tukramaiyu kopiə kopiə, masoriah in, mhavaan ye nap, masən nusan. ¹⁷ Tuksor məkneikin meinai Kughen rımnrəhu-pən yerkiririə mə tuksor nərigien kafan kini mor rikiriə kirikianə əmə tuk nhavəh-sipənien kapəriə nəsaninien mine nehuəyen kimi nar mıragh e, mə in tukrarmaru, meriaji nəgkiarien kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kın. ¹⁸ Kini piraovın a nımnəm, in taon ehua yame ramarmaru ye king minə kape tanımtanə.”

18

Babilon rımamır

¹ Kwasig ye narımnar minə e, yımnəm agelo kirik ramsi-pən ye neai. In ravəh nehuəyen, kini in risia-pen tanımtanə kın nıkhakien kafan.

² Rokrapomh ye rikin ehua mımə,

“!Rımamır! !Babilon Taon Ehuə Nagheen Rehuə rımamır! Yarhmə minə kamhavən misarə ikin.

† 17:9: Narmamə khapsaah rikiriə ruh mımə nar mıragh e kapan kapə 7, uə tukwas 7, nıpran e Taon Rom. Kimivhirəkın haktə ye tukwas iriə 7.

Nanmin has minə kasaiyu atgin in. In ruauə rəmhen kin nəpəæg nai yame man has yamə mine kamgin kin əriə kasapir ikin.

3 Meinai kantri minə fam kisapis kin nin waen, mamharpəhu nətəwaoyen, mamhavən tukun mhakir in.

Kini king minə kape tanimtanə kamhavən tukun mamhakir. Kini sto kipa ye tanimtanə, nautə kapəriə rehuə meinai rikin ramvən pik tuk nautə.”

4 Məkneikin yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mamni mimə,

“Kafak narmamə minə, sətə ye pian a mə in tukripəh nərəh-pikinien əmiə. Mə kimiə takhapəh nəhavəhyen narpinien yame in tukrivəh.

5 Meinai in rimərig kafan təvhagə has rhaktə meriaji kapuapig. Kughen rikin raməsik kafan təvhagə hah.

6 Sarpin tai norien kafan yame in rimnor irəmiə.

Sarpin mikiraru.

Waen yame in rimivəhsi-pre kimi əmiə in riskai. Havi-pən tai nin waen ye kap kafan yame in riskai min, rapita.

7 Havəh-sipən nahasien mine nəmhəyen kimin rəmhen kin nagienien yame in rimnavəh kupən tuk nautə ehuə kafan.

Maməgkiar ausit yerkin mamni mimə, ‘Yo kwin kirik. Yo e yakamkwətə mamarmaru.

To yakpəh nasəkien tuk nipig kirik meinai kafak yerman rirkək mə to rimhə.’

8 Ror məkneikin, Kughen, Nagheen Rehuə, tukrivəhsi-pən narpinien kimin. Nikumhə tukrəs in; tukrasək; nap tukrəs; tukrimhə.

Narpinien minə a tukrivəh in ye nipig kirikianə əmə.

9 “Kini nipig king kape tanimtanə yamə mine kimnhavən tukun mamhakir, kini mamhavəh kwis nautə kafan, kisəm nəuwəh kape nap yame ramarkwəru in, kisasək, rikiriə rəpou tukun. ¹⁰ Kafan nəmhəyen tukror əriə khagin, masərer isok tukun mhamə,

“ ‘!Kəsi! !Kəsi tuk taon ehuə! !Aweh, Babilon, taon yame ramərer əusik əusik, mərig taktəkun ai, in rivəh kafan narpinien ye nipig kirikianə əmə!’

11 “Kini sto kipa minə min ye tanimtanə tuksasək tukun, meinai yermamə min kirik rirkək aikin mə to rivəh nimri narimnar kapəriə.

¹² Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nimri kapəriə gol, mine silva, mine kapiə huvə minə, minə perel, mine neipən huvə yamə mine kamor kin linen mine silik mine pepol mine skalet. Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nimri narimnar kamor kin kapan əpat elefan uə bras, uə aean, uə kapiə huvə e kamni kimə ‘mabel’, mine nai kapəriə yame rapien huvə,

¹³ mine narimnar yame nəmiovin rapien huvə rəmhen kin sinamon, mine senta, mine mir, mine frangkinsens. Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nimri kapəriə oel mine waen, mine flaoa, mine kau, mine sipsip, mine hos mine kat, mine slef (in e kamor salem kin yermamə).

¹⁴ “Ror pən sto kipa minə tuksasək pik, mhamə, “Babilon, nakorkeikei pik nautə, mərig nimməpkərhav iran. Nautə mine marə-marə kafam ruirkək, to nakpəh nəm-minien tuk nipig kirik.” ¹⁵ Sto kipa yamə mine kimisor salem kin narimnar minə e apa taon a tuksərer isok tukun, masəm nəmhəyen kafan, khagin kin. Misasək, rikiriə rəpou ¹⁶ mhamə,

“ ‘!Aweh, kəsi! Taon ehuə e rimavən ye neipən huvə kimnor kin linen mine pepol mine skalet,

mokwan-pən gol minə kapier huvə minə perel.

17 Mərig taktəkun ai kimmoriah fam nautə ehuə kafan ye nipiḡ kirikianə əmə.’

“Kini kapten minə kape rao minə fam, mine narmamə yamə mine kasor wok ye nəkwai rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavən ye rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavəh mane ye narimnar kape tame tahik tuksərer isok tuk Babilon. 18 Tuksəm nap rəs in, mine nehenap, misasək mhamə, “!Kəsi! Taon ehuə e rinor pisin ye taon minə tiksın.” 19 Tuksərsuun kapəriə kapə kin nimokrur [misor nımtətien mə rikiriə rərhakis], misasək, mhamə,

“!Aweh! Narmamə yamə mine kamhavəh rao ye tahik, kapəriə nautə rimnehuə tuk mane kape taon əsanin a.

Mərig kimmoriah in ye nipiḡ kirikianə əmə.

20 Mərig kimiə ye rao ye neai, kimiə narmamə kape Kughen, mine aposol minə, mine profet minə, rikimiə tukraməkeikei magien, meinai Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimin tuk nor-hah-preyen kimi əmiə.’”

21 Məkneikin, agelo əsanin kirik rimirəh kapier ehuə kirik, marko-pən kin apa ye tahik ye nagheen fam, mimə,

“Kinarkwəsis məkneikin Babilon Ehuə Nagheen Rehuə. To rapəh nərer-minien.

22 Kini tukhapəh nisərig-minien riki gita* mine tərhenao, mine naiyuk ramasək ye taon a.

Kini tukhapəh nisərig-minien narkarəkien kape kapier minə yame ramaiyu-əsis wit yame kamor flaoa kin. Kini yermamə kape narpəkao-huvəyen ye narimnar rirkək min aikin.

23 Nıkhakien kape laet minə tukripəh min nəsiəyen aikin.

Tukhapəh nisərig-minien riki piraovın mine yerman yamə mir kararpen əriu minə ye narkurəkien.

Mərig in apa kupən, sto kipa minə aikin, iriə nəmehuə əfrakis minə. Taon a rimnəvigin rhakə kantri minə fam, mikir oror əriə.

24 Taon ehuə e Babilon in rimivəh narpinien meinai rimivi nitaw profet minə mine narmamə kape Kughen minə ikin minə fam ye tanımtanə.

Nəfrakisien. Nitaw narmamə m-fam yamə mine kimmhopni əriə rimnaiyu ye taon a.”

19

Narmamə ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen

1 Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh ye rao ye neai, mhani mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru!

In Kughen. In ravəh miragh ətawə. Nıpran rakhak maməsiə.

Nəsaninien, in kafan pisin əmə. 2 Meinai In raməkir atuatur narmamə ye nəfrakisien.

Kafan nəgkiarieren ruoh-ta piraovın kape swatuk e yame rimnapir-pən apnapıḡ tuk narmamə.

In rinarpın ta tai nitaw kafan yorwok minə.”

3 Kini kasokrən apomh min mhamə,

* 18:22: Nəgkiarieren kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’

“!Pəh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame raməs pian e, ramənah mamvən mīpəh norien infamien.”

⁴ Kini nəmehua mīnə iriə twenti fo, mīne nar mīragh mīnə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim’, kīsənīmkur-pən ye jea Kughen ramkwətə mamaru ikin, masəgnəgin In, mhamə, “!Nəfrah! !Pəh khani vi vi Yermaru!”

Narkurəkien kape Kwaji sipsip

⁵ Kini ai, riki yermamə kirik ramsi-pən ye jea kape King, mīmə, “!Yorwok mīnə kape Kughen, səgnəgin In!

Kimiə yamə mīne nakamhasiai Kughen, nar apnapig mə kimiə nəmehua mīnə uə kimiə narmamə apnapig mīnə, səgnəgin In.”

⁶ Kini ai, yakərig nuvrīg-uvrīgien kirik rəmhen kin kwhen ehua kasokr-apomh, mamhen mīn kin tahik yame ramuh kwənharəruə, mīne karuəruə yame ramarkwəmətēi, mamni mīmə, “Pəh khani vi vi Yermaru, Kughen kapətawə, Nagheen Rehuə Pīk. In ramarmaru.

⁷ Pəh kisagien, mhani nəfrakisien ye nehuəyen kafan.

Meinai ruauə ye nīpig atuatak kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip. Kini kafan piraovin ramərer matuk mawhin.

⁸ Kini Kughen rīvəhsi-pən neipən huvə kimin mə tukrarkaoh kin.

Neipən e kamni kimə linen. Rhawən maməsia.” (Neipən hawən e linen ramor nīmtətien ye norien atuatak kape narmamə kape Kughen).

⁹ Kini agelo rini-pə tuk yo mīmə, “Rai-pən nəgkiarīen e ye nəkwəkwə, ‘Narmamə yamə mīne kimīrpen-ta əriə mə tukhavən ye nəvīginien kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip, iriə tuksarə ye nīhuvəyen əfrakis.’” Kini marar mīni-pə mīn tuk yo mīmə, “Nəgkiarīen mīnə e in nəgkiarīen əfrakis kape Kughen.”

¹⁰ Məkneikin, yakənīmkur ye nīhun mə jakəhuak kimin, mərīg in rini-əhu mīmə, “Apəh. Kitawə yorwok mīnə mīne piam yamə mīne kasərer skai tuk nīni-ərhavyen nəvsəoyen huvə kape Yesu. !Əhuak əmə kimi Kughen! Meinai narer-ərhavyen kape Yesu in nuknei nəgkiarīen kape profet mīnə.”

Yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən

¹¹ Kini yīnməm rao ye neai rəhitə. Məkneikin yakəm hos khawən kirik. Yermamə yame ramkwətə-pən iran, nhagin mir e, “Yermamə Yame Kīrkun Nhatətə-skaiyen Iran,” mīne “Nəfrakisien.” Tukmə rīmə tukrəkīr narmamə uə tukruh narmamə, in tukror əmə ye natuatukien. ¹² Nīmriin mir kwəmhen kin nap raməvhao. In rəvəvhao kin kəvəvhao khapsaah kape ring. Kini kīrai-pən nhag kirik iran yame yermamə kirik rīrkək yame kirkun; In pīsīn əmə rīrkun. ¹³ Ramarkaoh kin neipən kirik yame keires-pən ye nītə. Nhagin mīn e, “Nəgkiarīen kape Kughen.” ¹⁴ Kini mobael mīnə ye rao ye neai kamhakwasig kin. Iriə m-fam kasəkwətə-pən ye hos khawən mīnə, mīsarkaoh kin neipən e ‘linen’ yame rhawən mīhuvə. ¹⁵ Kwən a, kafan kirik aikin nao yame ramtərhav ye nəkwən yame in tukrhapni narmamə ye kantri mīnə kin. “In mamrəh kwətavhə yame kīmnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].” (Sam 2:9) In tukrhajoun niemhaa kape Kughen e Nagheen Rehuə kimi narmamə

ye kantri minə, rəmhen kin yame kaməviəsis kwənkwai grep mə nehen tukraiye kor waen kin. ¹⁶ Kirai-pən nhagin ye neipən kafan mine nuvan kimə,

KING KAPE KING MINƏ mine YERMARU KAPE YERMARU MINƏ

¹⁷ Kini ai yakəm agelo kirik rərer-pən ye mirh, mamasək apomh mamni-pən tuk man yamə mine kamhaivə apa ye nimago-ago mimə, “Pəh khauə misofugin tuk nəviginiən ehuə a kape Kughen ¹⁸ mə tuksən nusai king minə, mine namehuə kape mobael minə, mine nəmə əsanin minə, mine hos minə, mine narmamə kasəkwətə-pən irəriə, mine nusai narmamə minə fam: slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mine namehuə minə, mine narmamə apnapig minə.”

¹⁹ Məkneikin yakəm nar miragh aperə kapən kapə seven, mine king minə kape tanimtanə, mine kapəriə mobael minə kasofugin iriə min, mə tuksarowagin iriə yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən mine kafan mobael minə. ²⁰ Mərig kimnharaptərəkin nar miragh a, mine profet eikuə yame ramor nimtətien pisin pisin minə nipig raməmür iriu nar miragh a. Ramor nimtətien minə a tuk neikuəyen ye narmamə yamə mine kamhavəh nətətao kape nar miragh masəhuak kimi nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kirəh əriu, karamragh, karko-pən kin əriu apa ye nəkwai neram nap yame raməwhao məpan-əpan, mamapien. ²¹ Kini yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən, rimnhapni fam mobael minə kapəriə kin nao yame rimatərhav ye nəkwən. Kini man minə m-fam kimnhavən, misən niprairiə, tipriə rəsiis.

20

Yesu Kristo tukruə mamarmaru kape newk wan taosen

¹ Kini ai, yakəm agelo kirik risi-faktə ye rao ye neai, mamrəh ki kape nəpəəg ehuə yame rewaiyu pik, mine jen ehuə kirik. ² Rarar mivən miraptərəkin algita ehuə a in a snek kupən kamni kimə yarmhə uə Setan, mirkwəji ətərəkin kape newk wan taosen. ³ Marko-pən kin in ye nəpəəg ehuə yame rameiwaiyu pik, mətapig əsigin in mə tukripəh nikir-oror-ien narmamə ye kantri minə meriaji-pən newk wan taosen ruə mivən. Ai tukpiaməkeikei kirisin min kape nipig kwakwə əmə.

⁴ Kini ai yakəm jea minə tiksın kape king, narmamə kasəkwətə-pən irəriə. Kughen rimiwəhsi-pən neihuəyen kimi əriə mə tuksəkir əmhen narmamə. Kini yakəm min narmamə yamə mine kimnərərü nipətək nuairiə meinai kimisarər-ərhav tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu mine nəgkiarien kape Kughen. Iriə kimnhapəh nisəhuakien kimi nar miragh a kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kini mhapəh nhawəhyen nətətao kafan ye nupanairiə mine kwermiriə. Kini taktəkun ai iriə kamhamragh min, masarmaru iriə Yesu Kristo kape newk wan taosen. ⁵⁻⁶ Narmamə minə a, iriə kimisəkupən mamhamragh min ye nimhəyen kapəriə. Iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, kini iriə nəmə atuətuk minə kape Kughen. Tukhapəh nhavəniən ye nəkwai nap ehuə; mərig tukhauə rəmhen kin pris minə kape Kughen mine Yesu Kristo, masarmaru iriə min kape newk wan taosen. Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə miseriaji newk wan taosen ror infamien.

Kughen tukror narpinien kimi Setan

⁷ Nipig newk wan taosen rinor infamien, tukrisin min Setan ye kalabus. ⁸ In tukrivæn ye tanimtanæ mameikuæ ye kwænæræus kape Gog mine Magog, in e, narmamæ ye kantri minæ fam ye tanimtanæ. Setan tukrofugin narmamæ ye tanimtanæ mæ tukhauæ misofugin misærer matuk tuk narowaginien. Narmamæ kafan khapsaah pik misæmhen kin nipakir ye nikar-kar tahik. ⁹ Tuksaiyu rik rik mhævæn ye kantri minæ fam ye tanimtanæ. Misærer misarkurao ikin narmamæ kape Kughen minæ kasaræ ikin. Ikin aikin a taon ehua e yame Kughen rorkeikei pik.* Mærig nap kirik risi-faktæ ye neai meiwaiyu mækwæru æriæ. ¹⁰ Mækneikin kiræh Setan yame ravæhsi-pæn-væhsi-pæn kimi æriæ, karko-pæn kin ye nækwai nap ehua yame ramapien. Ikin a, kimnarko-pæn ta kin nar miragh a kapa kapæ seven mine profet eikuæ a. Irisir tukrhærig næmhøyen rerin yeraan mine yenpig.

Nækirien infamien

¹¹ Kini ai yakæm min jea hawæn ehua a, mine Yermamæ yame ramkwætæ-pæn iran. Mækneikin, tokrei tanæ mine neai kimiwap tuk nimrin, miravæn mirarkæk.

¹² Kini ai yakæm narmamæ yamæ mine kwænhamhæ ta, næmehua minæ mine narmamæ apnapig minæ. Iriæ kasærer kupæn ye jea kape King. Mækneikin kævi nækwækwæ minæ tiksîn. Kini kævi min nækwækwæ kirik, in e Nækwækwæ kape Nimraghien. Tukæm nækirien kape narmamæ yamæ mine kwænhamhæ ta ye nækwækwæ a. Kamækir æmhen æriæ kirikianæ kirikianæ tuk nar yame kimisor. ¹³ Tahik rameighan-pæn kin narmamæ yamæ mine kimisæmnim aikin, mine kwænmmaan kape nimhøyen rameighan-pæn kin narmamæ yame kwænim ta æriæ aikin. Kækir narmamæ kirikianæ kirikianæ tuk nar yame kimisor. ¹⁴ Mækneikin karko-pæn kin nar mir e Nimhøyen mine Kwænmmaan kape Nimhøyen† ye nap ehua. Nækwai nap ehua e, in nimhøyen yame ror kiraru kin. ¹⁵ Narmamæ yamæ mine kipæh næmien nhagriæ ye Nækwækwæ kape Nimraghien, tukarko-pæn kin æriæ ye nækwai nap ehua a.

21

Jerusalem vi

¹ Kini ai yakæm neai vi mine tokrei tanæ vi meinai neai akwas mine tokrei tanæ akwas kwærarkæk. Kini tahik ruirkæk min. ² Kini yakæm taon imorhakæ kape Kughen, in e Jerusalem Vi, ramsi-pæn tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pæ. Kimnor-pæn maræ-maræ kafan ræmhen kin piroavîn yame kamor-pæn kafan maræ-maræ kimin mæ tukarkuræk kapæriu. ³ Kini ai yakærig riki yermamæ kirik rokræn apomh misi-pæn tuk jea kape king mamni mimæ, “!Sæmru! Taktækun ai, Kughen rinor rukwanu kafan yerki narmamæ. In tukraræ iriæ miriæ. Kini iriæ tukhauæ kafan narmamæ minæ. Kughen In atuatur tukraræ iriæ min. In kapæriæ Kughen. ⁴ In tukrirai ta nehe nimririæ fam. Nimhøyen rirkæk aikin a; mine nasækien tuk nimhøyen. Nar kupæn minæ e, iriæ kwænharkæk ta, tukhapæh nhauæ-minien.”

⁵ Kini King yame ramkwætæ-pæn ye jea kafan rini mimæ, “Yakukreikin narimnar fam khauæ mhavi min.” Kini mimæ, “Rai-pæn fam narimnar minæ e ye nækwækwæ, meinai narmamæ kharkun nhaniyen næfrakisien

20:8: Esik 38:2,9,15 * **20:9:** Taon a, in Jerusalem. † **20:14:** Æmru yermamæ mir e Nimhøyen mine Kwænmmaan kape Nimhøyen ye Rev 6:8 mine 1:18.

ye nægkiarien minə e, mishatətə irəriə.”⁶ Kini marə, mini-pə min tuk yo mimə, “Taktəkun ai, rīnor infamien. Yo e nuknen mine nəukrəukrīn. Yo nīrikakunien, mine nərkinien. Yo, jakvəhsi-pən nu kimi narmamə yamə mine kasəkwaqwə. Tukhanim, mhəpəh nhəwəhyen nīmri. In e nīmri nu yame rukwar mamarh-iarhav mivəhsi-ərhav Nīmraghien Rerīn.⁷ Jakvəhsi-pən nihuvəyən minə e kimi narmamə yamə mine kasapita ye narowaginien minə e. Yo jakaməkeikei mamor rəmhen kin kapəriə Kughen, iriə kafak kwajikovə minə.⁸ Mərig narmamə yamə mine kamhagin kin nhaniyən nhagik, mine yamə mine kasəmkimik, mine yamə mine khəpəh nhaniyən nəfrakisien irak, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasor kleva, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine nəmeikuə minə, iməriə atuətuk e ye nəkwai nap ehuə. Ikin rapien ikin. In e nīmhyen yame ror kīraru kin.”

⁹ Kini ai, agelo kupən kīrik raməgkiar kimi yo. In kīrik ye agelo minə e seven yamə mine kamharəh besin minə seven yamə mine khakwar kin narpinien infamien seven yame Kughen tukror kimi narmamə. In rīmauə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru, pəh yakhajoun ik kin piraovīn kape Kwaji Sipsip, yame tukarkurək iriu min.”¹⁰ Məkneikin nəsaninien kape Nanmin kape Kughen ruə irak, yakəm agelo rīkir-ta yo yakravən ye tukwas ehuə kīrik, tokren apa yerpīrig əgkəp. Kini in rhajoun yo kin Taon Rhakə kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai.¹¹ Taon a raməsiə kin nikhakien kape Kughen. Raməsiə rəmhen kin kapier huvə kīrik e yame rəmtir huvə rəmhen kin glas, kamni kimə ‘jaspa.’¹² Kəupə kafan rəpomh yerpīrig markurao ye taon. Kwəruə kafan twelef. Agelo twelef kasərer tuk kwəruə minə. Kīrai-pən nhag kwənərəus minə kape kwajikovə twelef kape Isrel ye kwəruə minə a.¹³ Kīrai-pən nhag kisisər ye nīkarin fiak ikin, kisisər ye nīkarin pīrə ikin, kisisər ye nīkarin prah ikin, kisisər ye nīkarin pīhiu ikin.¹⁴ Kəupə kape taon e ramərer haktə ye kapier twelef. Kini kīrai-pən nhag aposol twelef kape Kwaji Sipsip ye kapier minə a.

¹⁵ Kini agelo yame raməgkiar kimi yo mavəh nar kīrik kimnor kin gol tuk nivəhyen mak ye nehuəyən kape taon a, mine kwəruə minə, mine kəupə kafan.¹⁶ Taon a, kona iran kuas. Nehuəyən kape nīkarin minə fam kisəm nəmhen. Taon a rəpomh, agelo a rīvəh neihuəyən kape nīkarin minə fam mine napomhien kafan məm mə iriə m-fam rəmhen kin tu taosen tu hundred twenty kilometa.*¹⁷ Kəupə kape taon a rīkimkim rəmhen kin sikisti faef meta.† Agelo a ravəh napomhien kape taon rəmhen kin narmamə kamhavəh mak ye napomhien kape narimnar.¹⁸ Kəupə kimivhirəkin əmə kin kapier huvə e jasper. Kini kimivhirəkin taon a kin gol in əmə in əmə. Gol e rhuvə, məməsiə rəmhen kin glas.¹⁹ Kimnor huvə nuknei kəupə a kin kapier huvə pisin pisin, iriə twelef. Kərəhu-pən jasper ye kapier yame rəkupən. Kərəhu-pən safaea ye kapier yame ror kīraru kin. Kərəhu-pən agat ye kapier yame ror kisisər kin. Kərəhu-pən emeral ye kapier yame ror kuas kin.²⁰ Kərəhu-pən onikis ye kapier yame ror kīrkirip kin. Kərəhu-pən kanilian ye kapier yame ror

21:6: Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39 * **21:16:** Gris ramni mə neihuəyən kafan 12,000 stadia. Tukmə ror namba e 12,000 nīpran ramni mə rəpomh rəpomh rəpomh. † **21:17:** Gris ramni mə rīkimkim rəmhen kin 144 kubit. Tukmə ror namba 144 nīpran ramni mə kəupə a riskai riskai.

sikis kin. Kərəhu-pən yalakwoj ye kapier yame ror seven kin. Kərəhu-pən malakaet ye kapier yame ror eit kin. Kərəhu-pən topas ye kapier yame ror naen kin. Kərəhu-pən kalsedoni ye kapier yame ror ten kin. Kərəhu-pən takwoes ye kapier yame ror leven kin. Kərəhu-pən ametis ye kapier yame ror twelef kin. ²¹ Kwəruə twelef a, kimnor kin perel ehua twelef. Iriə fam a, kimnor kin perel ehua kirikianə əmə. Kini swatuk ehua ye nəkwai taon a kimnor fam əmə kin gol, rəmtir huvə rəmhen kin glas.

²² Ikin a, yakpəh nəmien niməhuak kirik, meinai Kughen əmə, yame Nagheen Rehuə Pík Əgkap, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə a niməhuak. ²³ Kini taon a rapəh nətəgtəyen ye mirh mine makuə, meinai nikhakien kape Kughen raməsiə fam aikin, kini Kwaji Sipsip in laet kafan. ²⁴ Kini narmamə ye kantri minə fam tuksəriwək ye nikhakien kafan. Kini namehuə minə kape tanimtanə tukhapik nautə huvə kapəriə mhavən misətu-pən aikin a. ²⁵ Kipəh nətapigien kin kwəruə minə nipig kirik, meinai nipigien rirkək aikin a. ²⁶ Narmamə ye kantri pisin pisin minə ye tanimtanə tukhapik nautə huvə minə kapəriə mhauə misərəhu-pən aikin a. ²⁷ Mərig narimnar yamə mine kasəmkimik ye nimri Kughen, mine narmamə yamə mine kasor nar yame ror naurisien, mine nəmə eikuə minə, iriə e to khapəh nisauru-pənien ye taon a. Narmamə əmə yamə mine kimirai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwa kape Nimraghien yame Kwaji Sipsip ramrəh, iriə əmə e kharkun nisauru-pənien aikin.

22

Nu miragh

¹ Agelo rimnhajoun ta taon vi kimi yo, kini mamhajoun min nu miragh kin yo yame ramaiyu. Rəmtir rəmtir rəmhen kin glas. Mamsi-pən tuk jea kape Kughen mine Kwaji Sipsip. ² Mamaiyu mamvən ye kwerkwan ye swatuk ehua ye taon a. Kini nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə ramərer ye nikar nu mir. Ye newk kirikianə, rakuə m-twelef - ye makuə minə fam. Kini narmamə ye kantri minə fam kasor nimarın tuk nor-huvəyen nəmhəyen. ³ Kini Kughen to ripəh min norien narpinien.* Kughen mine Kwaji Sipsip kaokwətə ye jea kape King mawarmaru aikin a. Kini kafan yorwok minə kasəhuak kimin. ⁴ Tuksəm nimrin. Kini kirai-pən nhagin ye nupanairiə. ⁵ Nipigien tukrirkək. To khapəh nisətgətəyen ye mirh mine laet, meinai Kughen raməsia-pen əriə. Tuksarmaru kape rerin, infamien rirkək.

⁶ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Nəgkiarrien e, kirkun nətəgtəyen iran, kimə in nəfrakisien. Kughen e yame rimini-ta kupən kimi kafan profet minə narimnar yamə mine tukripiuə, rher-pə kin kafan agelo mə tukrhajoun kafan yorwok minə kin narimnar yamə mine pəh nien mə tuktu, tukasəkeikei mhauə.”

Yesu tukripiuə

⁷ Kini ai Yesu rini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu yakrerig-pre min. Narmamə yamə mine kamharaptəkin nəgkiarrien yame Kughen rimini-ərhav kupən ye nəkwəkwa e, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

21:23: Aes 60:19 * **22:3:** Ye Jen 3:14-19, Kughen rini hah narmamə, miwəhsi-pən narpinien kimi əriə; mərig ikin e ramrəh-si ta narpinien a. **22:4:** Mat 5:8; 2 Kor 4:6

⁸ Yo Jon, yimnəm narimnar minə e kin nimirik kini mərig. Kini nipiḡ yimnəriḡ məm, yakənimkur ye niḡu agelo yame rimikir yo mivən mha-joun narimnar minə e kin yo mə jakəhuak kimin. ⁹ Məriḡ rarar mini-pə tuk yo mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piām minə mine profet kupən minə, mine narmamə m-fam yamə mine kamharaptərəkkin nəḡkiarrien ye nəkwəkwə e. Thuak əmə kimi Kughen.”† ¹⁰ Kini mini-pə tuk yo mimə, “Takpəh nivitərəkkin-timtim-ien nəkwəkwə e, meinai nəḡkiarrien yame ramni-ərḡhav, pəh nien mə tuktu, ritərḡhav-pə. ¹¹ Narmamə yamə mine kasor nahasien, pəh iriə tukasor əmə nahasien mamharpin. Narmamə yamə mine kapəriə nətəriḡgien rəmkimik, pəh nətəriḡgien kapəriə tukraməmkimik əmə mamripin. Məriḡ narmamə yamə mine kasor nar atuatur, pəh iriə tukasor əmə nar atuatur mamharpin. Narmamə yamə minə khahuvə pik, pəh tukamhahuvə əmə mamharpin.”

¹² Kini Yesu rarar mini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu, yakrerig-pre min. Yakvəh nərokien mivəhsi-pən marpin norien minə kin yamə mine narmamə kimisor. ¹³ Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo nirikakunien mine nərhkinien. Yo nuknen mine nəukrəukrin. ¹⁴ Narmamə yamə mine kasaikwas ye neipən kapəriə mə tukrhawən, iriə tuksarə ye niḡhuvəyen əfrakis, meinai jakeighaan kin əriə mə tuksən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə, mhavən, misauru-pən ye kwəruə minə kape taon e. ¹⁵ Məriḡ narmamə minə tiksın tukhapəh nisauru-pənien ye taon a. In e narmamə yamə mine kisəmkimik mine yamə mine kasor kleva masəmtah, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasorkeikei mə tukseikuə. ¹⁶ Yo e Yesu, yimnher-pre kin kafak agelo mə tukrini-ərḡhav narimnar minə e kimi niməhuak minə. Yo e, nuknei King Deved, mine kwənəruəs min kafan. Yo e yakəmhen kin kəmhau e fetukai yame raməsiə huvə.”

¹⁷ Nanmin kape Kughen, iriḡu piraovin kape Kwaji Sipsip kirəni mirəmə, “!Hauə!” Kini pəh narmamə yamə mine kasəriḡ nəḡkiarrien e khamə, “!Hauə!” Tukmə yermamə rəkwəkwə, pəh ruə. Tukmə yermamə rorkeikei, pəh ruə minim Nu Miragḡ mipəh nivəhyen nimirin.

¹⁸ Yo Jon, yakamor kwirig kimi narmamə minə fam yamə mine kasəriḡ nəḡkiarrien yame raməmir ye nəkwəkwə e mimə tukmə yermamə kirik raməsik əpnis nəḡkiarrien ye nəḡkiarrien yame nəkwəkwə e ramni-ərḡhav, Kughen tukrəsik əpnis nahasien yamə mine nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. ¹⁹ Kini tukmə yermamə kirik rivəhsi-ta nəḡkiarrien tiksın ye nəḡkiarrien yame nəkwəkwə e ramni-ərḡhav, Kughen tukrivəhsi-ta niḡhuvəyen mir yamə mir nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. Iriḡu e: kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə, mine kwənmmhaan kafan ye taon rhakə kape Kughen.

²⁰ Kwən e yame ruini-ərḡhav narimnar minə e mimə, “Nəfrah. Pəh nien mə tuk tu yakrerig-pre min.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

²¹ Pəh Kughen tukrautə-pə kin niḡhuvəyen kape Yesu Yermaru kimi narmamə kafan minə.

Amen.

† 22:9: Emru Rev. 19:10. 22:17: Aes 55:1; Jon 7:37